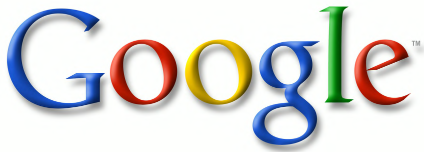

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

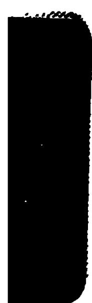
We also ask that you:

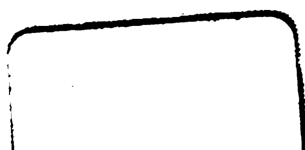
+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

B 1,461,506

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

KVĚTY.

REDAKTOŘI:

SVATOPLUK ČECH. Dr. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK X.

KNIHA XX.

PRVNÍ POLOLETÍ.

Patisk původních prací se vyhražuje.

„KVĚTY“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

TISKEM Dra. EDVARDA GRÉGRA.

1888.

AP
52
K-[illegible]
v.20

:)5a - 212626

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Kroj moravských Slováků. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — K pojednání „Zříceniny yucatanské“: Část „domu vladařova“ v Ušmalu. Druhý palác v Kabachu. „Dům vladařův“ v Ušmalu. Ukázka vnější výzdoby paláce v Kabachu. Veliká základní figura v Izamalu. Sloupy vchodu do míčovny v Čičen-ici. Vchod do budovy při míčovně v Čičen-ici. Veliká galerie v Aké. Socha nalezená v chrámě lakandonském. Hořejší patro druhého chrámu v městě Lorillardově. Ozdobné nadpraží v chrámě lorillardském. Socha v Čičen-ici. Socha z okolí Tlascaly. Sloup v Tule. Sloup na façadě paláce v Čičen-ici. Kámen Tizocký. — K črtě „Rusové v Mervu“: Ulice v Mervu. Turkmenský obchodník. Turkmeni z Mervské oasy. Trh v Mervu. Petrolejová čerpací stanice. V turkmenské pevnosti. Most přes řeku Murgab. Rozvaliny starého Mervu. Trosky starého Mervského hradu. Turkmenský náčelník. Turkmeni přepadli perskou vesnici. — Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš. — Starý kroj valašský na Moravě. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Z „Českých motivů“ Karla Liebschera (4 vyobrazení). — K cestopisné črtě „Bordeaux“: Arcachon. Sbírání ústřic v Arcachonu. Bordeaux. V Landách gascognských. — Kroj od Třeboně. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Vyhlídka s dómu Kostnického na západ. Kostnice se strany jezerní. — Fr. Adamec. Kreslil Jan Čermák. — Sloup. Z krajiny sloupské. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka. — K článku „Las Islas Filipinas“: Igorroti na ostrově Luzonu. Přístav v Manile. Tagalské děvče z Manily.

O tvaru a výzdobě výrobků průmyslových.

Od dra. O. Hostinského.

a každém předmětu, jenž vychází z ruky řemeslníkovy a průmyslníkovy, možno rozeznávati tvar i výzdobu jeho. *Tvarem* čili *formou* nazveme takové upravení hmoty nějaké, které z ní činí teprve určitou prakticky upotřebitelnou věc, tedy ono náčiní, nářadí nebo nádobí, o něž právě běží. Z kusu hlíny hrnčířské stane se tak džbán, z několika dřev židle, z dostatečného množství bylinných vláken koberec. *Výzdobou* pak čili *dekorací* je zase taková úprava daného tvaru nějakého, kterou sice ona věc nepřestává nijak býti touže věcí, přece však nabývá pro oko naše většího půvabu, větší bohatosti. Džbán pomocí barvy rozdělen je na pasy a ozdoben řadami lupenů nebo květů, židle okrášlena je prací řezbářovou nebo soustružníkovou, na koberci objevují se rozmanité vzorky buď tkaním různobarevných nití anebo vyšíváním atd. spůsobené.

Z úvahy té dalo by se odvoditi pravidlo velmi jednoduché: tvar budiž především co možná praktický a ovšem také úhledný, a pak pokryjme jej detaily malovanými nebo vypouklými, jež samy o sobě taktéž lahodí zraku našemu a jež vážiti můžeme odkudkoliv — prameny jsou přímo nevyčerpatelné. Než první pohled již ukazuje nám, že pravidlem tím nikterak nevystačíme: celkový dojem předmětu i nejskromněji okrášleného není pouhým mechanickým *součtem* jeho tvaru a výzdoby, nýbrž živým *součinem obou*, je tudíž nezbytno, abychom uznali a poznali také všechny vztahy mezi oběma těmito činiteli, jejich vzájemnou závislost a tím i jednotu uměleckého dojmu, ze šetření této závislosti plynoucí. Že zásady té nedbáno, bylo nejhlavnějším hříchem oné doby, v níž spatřujeme právě největší úpadek průmyslu uměleckého: oněch několika desítiletí totiž, spadajících mezi dozvuky francouzského empiru a moderní hnutí umělecko-průmyslové, jež podnět vzalo 1851 z první průmyslové výstavy londýnské a brzo na to zakládáním museí a škol odborných blahodárný vliv svůj šířiti počínalo celou Evropou.

Abychom pak, když zevrubné projednání a vyčerpání předmětu tak nad míru obsáhlého nedá se již vtěsnati v rámec jediné rozpravy, alespoň v rysech nejhrubších seznali některá nejdůležitější pravidla, jimiž řídí se tvar, výzdoba a jejich vzájemné spoluúčinkování v díle uměleckém, předložme si nejprve otázku: *co rozhoduje vůbec při vzniku určitého výrobku průmyslového?*

Především jiným dozajista jeho hlavní účel: potřeba totiž, které výrobek ten sloužiti má; vedle toho však i snadnost výroby a trvanlivost (pevnost) předmětu hotového. Dle požadavků těch volí se pak látka, která jednak svými hmotnými vlastnostmi, jednak zvláštním některým spůsobem technického spracování nejlépe vyhovuje a na druhé straně ovšem i vyrabitele obmezuje. Bližší úvaha poučí nás o tomto pravidle základním:

O tvaru rozhoduje v první řadě účel předmětu a v druhé řadě teprve látka a spůsob spracování; naopak

o výzdobě rozhoduje v první řadě látka a spůsob spracování a v druhé řadě teprve účel.

Promluvme nejdříve o účelu. Předmět nějaký může již pouhou účelností svou nabýti jisté hodnoty esthetické. Arci nestačí pak ještě, že vůbec účelu svému slouží, nýbrž záleží na tom, jak mu slouží a jakou měrou. Náčiní nebo nářadí, které účelu svému vyhovuje netoliko z nouze, nýbrž svrchovaně, dokonale, stává se tím samo zjevem ve svém spůsobě dokonalým a nemůže se minouti s naší zálibou, jakmile dokonalost jeho jest viditelná, t. j. jakmile dovede ji oceniti zkušené oko již na základě pouhého pohledu, tedy i bez skutečného upotřebení. Abychom pak na konkretním případě mohli pozorovati, jak do podrobna může účel předmětu určovati jeho tvar, zvolíme si příklad z oboru keramického — v širším slova toho smyslu, zahrnujícím vůbec všechnu výrobu nádob; jeť obor ten pro poměrnou jednoduchost svých forem a obecnou známost svých funkcí zvláště přístupný a tudíž i poučný.

Dejme tomu, že bylo by nám uloženo zhotovení sklenice na jemnější nápoje, jichž požíváme v menších dávkách, tedy na vzácnější druhy vína nebo i na likér; material budiž sklo foukané, s technikou co možná nejjednodušší. Zajisté mohli bychom madeira nebo bordeaux píti také z jakéhokoliv hrníčku: dobré víno zůstalo by patrně tímtéž vínem — ale jiná jest otázka, zdali by tím požitek náš nebyl přece ztenčen a zda-li by hrníček takový vyhověl také onomu pohodlí, bez něhož za našich časů nelze si představiti příjemné stolování. Jaký tedy tvar žádá si účel svrchu vytknutý? Břich čili kotel nádoby — vlastní to jímadlo pro nápoj — bude celkem rozměrů mírných třeba i dosti drobných, je-li totiž určen pro silná vína dessertní nebo likéry; jest na bíledni, že Řekové, kteří pravidlem vína svá mísili vodou, a sice při nejmenším stejnou částí, již z této jedné příčiny potřebovali nádob větších než my. Ústí naší sklenice bude dosti široké, neboť jednak vyžaduje to moderní spůsob nalévání z láhve bez pysku, jednak při pití aroma nápoje tím lépe účinkuje, čím větší jest povrch; proto jemná chuť, či přesněji řečeno: vůně z valné části se tratí, pijeme-li přímo z láhve s úzkým hrdlem. Naproti tomu budiž dno zase co možná úzké, z příčin hlavně ekonomických, aby totiž stékal se na něm snadněji poslední doušek a tak ani kapka na zmar nepřišla. Nejlépe tudíž vyhoví tato nejdůležitější část nádoby, bude-li míti podobu obráceného kužele aneb alespoň tvar ke dnu se súžující a dole co možná zakulacený. Stěny nádoby zajisté neuděláme tlusté, aby okraj nemusil se tlačiti hluboko do rtů, nýbrž tenké, aby při pití stačilo lehounké dotknutí se úst. Ani

nejmenší pochybnosti nemůže býti také o tom, že rozhodneme se pro sklo čisté, průhledné, nejraději bezbarvé, abychom se potěšili a navnadili již jiskrou ohnivého nápoje nemíseného. Jaká však bude noha naší sklenice? Staří Řekové z pravidla každé nádobě dávali nohu, třeba jenom pouhý úzký šikmý nebo svislý proužek, jenž podstavec ovšem více naznačuje nežli jím skutečně jest; důvod tohoto pravidla keramického byl především esthetický — náš průmysl moderní však z pravidla toho vymanil se již tou měrou, že menší nádoby denní potřebě sloužící, sklenice na vodu, holby pivné, ba i džbánky, obyčejně bez nohy staví přímo na dno. Proti tomu však, aby vinný pohár zhotovil se prostě dle zmenšeného ovšem vzoru sklenice na vodu nebo na pivo, tedy bez nohy, jak skutečně na mnoze se stává, uvažme toto: naléváme-li z láhve poněkud plnější, musíme nízkou skleničku druhou rukou pozdvihnouti a přiblížiti ji tak ústí láhve, což zejmena tenkráte je nepříjemné, nalévá-li při stole osoba jiná, na př. služebník, který musí přes talíře sáhati po našem poháru à naplniti ho pak v ruce. Nezbývá tedy než povznésti kotel nádoby pomocí vyšší, štíhlejší nohy t. j. pomocí stonku tou měrou, aby se z láhve pohodlně naplňovala i když stojí na stole, čímž zároveň i to se docílí, že sklenice za stonek velmi dobře se drží, zejména je-li místy poněkud rozšířen nebo oříškem opatřen. Při šampaňském nebo při punči mimo to nechceme se rukou dotýkati skla příliš studeného nebo příliš horkého. Že noha sebe štíhlejší musí dole býti dostatečně rozšířena, aby plná nádoba zůstala stabilní, rozumí se právě tak samo sebou, jako poslední náš požadavek: aby zachoval se slušný poměr mezi hmotou skla a hmotou nápoje, t. j. aby sklenice byla co možná lehkou, což arci materialem námi zvoleným velmi snadně lze dokázati.

Tvar celkový, k němuž jsme zde dospěli podrobnějším rozborem účelnosti moderní sklenice vinné, v největší dokonalosti a eleganci a ovšem také v největší rozmanitosti nalézáme na benátských pohárech šestnáctého století, i dlužno uznati, že formy ty právě pro svou zjevnou svrchovanou praktičnost v podstatě jsou vzorem více méně rozumně napodobeným také v průmyslu našich dnů. Německý „Römer“ taktéž shoduje se s tvarem námi odvozeným ve všech hlavních věcech; je to specialita porýnská, která původem svým sáhá daleko do prvního středověku, ne-li až do doby římské, a dosti živě připomíná nám kalichy starokřesťanské.

V praxi průmyslové arci tvoří se formy cestou empirickou; zkouší se a opět zkouší, to pak, co nejlépe se osvědčilo, stává se řemeslnou tradicí a napodobuje se houževnatě, i když původní účel a význam dávno se vytratil z paměti, ba i tenkráte, když účel a význam ten během časů vůbec na dobro zmizel. Formy i nejobyčejnějších předmětů v domácnosti mají někdy historii ne staletou, ale tisíciletou.

S n a d n o s t v ý r o b y a p e v n o s t závisí sice především na zvláštnostech zvolené látky; ale i zcela všeobecně, bez ohledu na některou látku určitou, možno říci o spotřebovaném kvantum hmoty, že obmezuje se z jedné strany přirozeným zajisté a rozumným požadavkem, aby materialem zbytečně se neplýtvalo, se strany druhé pak náležitým zřetelem k pevnosti a tudíž i trvanlivosti, o níž nerozhodují toliko bezprostřední funkce předmětu samotného, nýbrž i mnohé jiné okolnosti zevnější.

Zbytečným plýtváním hmotou ostatně zajisté nebude zváno to, co jest přídavkem okrašlujícím, na př. ona křídla, jimiž stonky pohárů zdobila hravá fantasie umělců benátských. A co týká se pevnosti, nelze upříti, že nádobí, náčiní nebo nábytek v místnostech veřejných na př. v hostincích má právo na větší massivnost, než v domácnosti, a že zde zase to, čeho denně užíváme v kruhu rodinném, ovšem musí býti pevnější, než to, čím ob čas uctíváme hosty. Větší hmotnost a trvanlivost arci ještě nepodmiňuje tvary neohrabané a neúhledné.

Účel — a všechno to, co s ním souvisí — teprve v druhé řadě účinkuje na dekoraci výrobků průmyslových, a to především jenom negativně: výzdoba nemá býti taková, aby při skutečném užívání předmětu překážela, aby čistotě byla na úkor, aby nestálostí barev nebo křehkostí drobných částí stávala se takořka nedotknutelnou, atd. Plechová konev, v níž nosí se voda nebo pivo, nesmí proto míti ucho tak profilované, aby se do ruky zařezávalo, nesmí býti ozdobena tepanými reliefy tak silně vypouklými, aby čistění vnitřní stěny způsobovalo obtíže, nesmí býti omalována barvami, které v tekutinách jmenovaných se rozpouštějí. Více prozatím účelnost na výzdobě nevymáhá.

Účelná forma žádaného předmětu je vlastním věcným programem, dle něhož pak při provádění volí se nejvhodnější látka a technika. V podstatě své je tedy tvar dán účelem, a látka, jakož i způsob spracování může toliko ve věcech podřízenějších rozhodovati o různých odchylkách a variantách, jichž možný počet je arci nepřehledný. Každý ví, že nádoby hliněné, porculánové, skleněné, kovové, dřevěné, kamenné a t. d. mají své zvláštnosti co do tvaru, i když třeba stejnému účelu slouží, a že zvláštnosti ty zakládají se jednak na fysikalních vlastnostech hmoty, jednak na způsobu jejich spracování. A chceme-li viděti, jaký vliv na tvar má při téže látce různá procedura technická, vzpomeňme si na rozdíl mezi židlí ze dřeva ohýbaného a židlí ze dřeva štípaného, řezaného, hoblovaného a klíženého, tedy vlastní prací truhlářskou. O látce a technice platí vůbec známé pravidlo: nežádejme na nich, čemu pravá povaha jejich se vzpírá, nevnucujme jim úkoly příliš obtížné nebo dokonce nemožné, zejmena může-li nám snadněji a lépe vyhověti látka nebo technika jiná.

Pravidlo to osvědčuje se také vzhledem k výzdobě — arci v poněkud jiném smyslu, nežli naproti formě. Jestliže totiž látka a technika základní tvar účelem předepsaný toliko buď odmítají buď přijímají a v případě tomto pouze modifikují, jsou v oboru dekorace samy bohatým pramenem ornamentalních motivů specifických, t. j. z povahy jejich přímo plynoucích.

Nejlepším příkladem u věci té je obor textilní čili tkalcovství, ovšem v nejvolnějším smyslu tohoto slova, jenž zahrnuje mimo vlastní tkaní též všechny ostatní druhy pletení, nevyjímaje ovšem ani šití, vázání a p. v. Již rozmanité tyto práce samy o sobě poskytují nevyčerpatelnou zásobu ornamentalních motivů čili vzorků, které zcela mechanicky vznikají z určitých způsobů pletení atd., jakož i z rozmanitých kombinací jejich. Přistupuje-li k tomu ještě střídání vláken různobarevných dle jednodušších nebo složitějších pravidel, roste bohatství ornamentiky oboru textilnímu vlastně přináležící takořka do nekonečna. Jsou

to ony každému známé ornamenty geometrické, které technikou pletení samotnou jsou podmíněny, ovšem beze všech jinakých cizích záměrů tvůrcových, zejmena beze snahy nápodobiti to, co nalezá se buď v přírodě (tvary lupenů, květů, zvířat) nebo i v umění (ornamentalní motivy z jiných oborů průmyslových, ze stavitelství atd.).

V keramice již samo kolo hrnčířské stopami, jež točení zanechává, naznačuje nejpřirozenější článkování dekorace a zároveň poskytuje také nejjednodušší ozdoby samotné: vodorovné kruhy, kterými nádoba je obemknuta na místech v sobě již významných anebo kruhy těmi teprve vyznamenaných. Brousí-li se sklo tak, že pravidelně se opakující rýhy rozmanitě se křižují, povstává zajímavá skupina specifických motivů dekoračních, totiž façettování, z něhož výborně umělo těžiti zejmena starší sklářství české. Dekorativní úprava práce zámečnické, na příklad mříže, na mnoze závisí na způsobu, jakým se jednotlivé části spojují (připájením, nýtováním, provlékáním, vázáním atd.). A jaký je podstatný rozdíl mezi okrasami nábytku dle toho, pocházejí-li z ruky soustružníkovy nebo řezbářovy, netřeba připomínati. Vůbec, nechť rozhlížíme se po kterémkoliv odvětví průmyslovém: všude nalézáme motivy dekorační, jež určitou látku nebo techniku zvláště karakterisují, majíce v ní přímo původ svůj, arci v žádném oboru tak četné a tak rozmanité, jako v textilním.

Z požadavků účelnosti odvozujeme tudíž celkový tvar předmětu, z látky a způsobu jejího spracování pak čerpáme různé modifikace tvaru toho a především příslušné specifické motivy ornamentalní. Že i forma i dekorace podrobeny jsou všeobecným pravidlům esthetickým, jest na bíle dni; při té i oné právem žádáme na svém místě symmetrii, úměrnost, harmonii barev a obrysů, určitost a význačnost celku jednoduššího, zřetelnost pak a přehlednost zase složitějšího atd. Ale k jakým to výsledkům docházíme cestou tou? Nezřídka bez odporu by povstala díla netoliko praktická, ale i opravdu krásná; skleněná nebo porculánová nádoba na př. může již pouhým tvarem svým, i s dekorací nejprostší nebo i dokonce bez ní účinkovati dokonale — ba vlastně měl by to činiti každý výrobek průmyslový vůbec. Avšak s druhé strany zase nelze upříti, že by ve výzdobě zavládla jakási střízlivost a chudoba, kdybychom každou látku a techniku chtěli obmezovati na ornamentalní motivy, které jimi jsou podmíněny, takořka diktovány, tedy na příslušnou dekoraci specifickou. Zásoba motivů takových ve většině odvětví průmyslových je příliš malá, a také v textilním oboru, jenž jediný honosí se velikým bohatstvím vlastních vzorků původních, povstala by jednotvárnost někdy alespoň dosti povážlivá, kdyby z dekorace na prosto vyloučeny byly všechny motivy od jinud pocházející, především arci útvary bylinné, lupeny, poupata, květy, úponky atd. Otázka, na kterou teď odpověděti musíme, zní tedy: zdaliž možno nebo dokonce radno jest, abychom užili po případě také formy anebo výzdoby jiné, nežli je ta, která přímo plyne z účele, z látky a z techniky? To jest: zdali tvaru, jenž předepsán jest účelem jedním, upotřebiti smíme i na předmětu sloužícím účelu jinému, zdali ornamentem, jenž přirozeně vznikl při určitém technickém spracování dané látky, ozdobiti lze i věc z jiné látky a pomocí

jiné techniky zhotovenou, a konečně zdali a jakou měrou dovoleno jest i formě celkové i její dekoraci zobraziti zjevy přírodní?

Abychom dosah těchto otázek nepodceňovali, představme si, že by se na básníku žádalo, aby myšlenky své pronášel jen v nejpřesnější formě logické na základě nejvlastnějšího smyslu slov, že by nesměl vyřknouti, co by se nemohlo bráti doslovně, tedy žádnou metaforu, žádnou hyperboli, vůbec žádný tropus, žádné smělé porovnání, zkrátka nic z toho, co nazývá se básnickým obrazem a obratem. Není pochybno, že i takto mohl by, účinkuje výhradně věcným obsahem básně, pronésti mnohou myšlenku velebnou i půvabnou, opravdu poetickou, že i takto mohl by podati poutavý děj epický nebo dramatický. Ale slovesnému rouchu díla takového scházelo by ono zvláštní kouzlo, jímž právě dikce básníkova liší se od mluvy všední i při rozhodném jinak směru realistickém — ovšem tam, kde mluví k nám autor sám, ne tam, kde mluví osoby jednající každá podle své vlastní povahy —: scházel by totiž poetický výraz, jejž velmi citelně bychom pohřešovali zejmena při básních objemnějších. A podobný osvěžující a oživující živel, podněcující naši fantasii a povznášející tím esthetický názor náš nad pouhý střízlivý rationalismus, i v ostatních oborech nazýváme rádi „poesií“, a můžeme-li zcela dobře sobě představiti, že poesie té nedostává se dílu jednotlivému, třeba jinak dokonalému, přece nikterak bychom nepřipustili jeho zásadní vyloučení z celého některého uměleckého oboru.

Na čem zakládá se tato poetičnost podání v oboru našem? Jako básník, ba do jisté míry každý z nás již v hovoru obecném užívá slov a frásí také ve smyslu „přeneseném“, t. j. i na místech, kde diktovány nejsou přímo významem svým původním, nýbrž doporučují se z jakýchkoliv důvodů jiných, právě tak i umělec výtvarný užívá tvarů a ozdob „přenesených“ z onoho předmětu nebo oboru, v němž hledati sluší vlastní jejich původ, na předmět nebo obor jiný, tedy spůsobem, který jest skutečnou „metaforou“. Toto přenášení tvarů a výzdoby jest nad míru důležité pro uměleckou komposici výrobků průmyslových a má ovšem svá pravidla: neboť docela libovolně, beze všeho obmezení, arci ani formy celkové, ani motivů dekoračních přenášeti nelze. Bylo však již naznačeno, že nepřenášejí se toliko tvary a ornamenty takové, které uměním ruky lidské vznikly, ale že i obrazy předmětů přírodních, ať plastické, ať ploché, výrobkům průmyslovým někdy poskytují formu celkovou, nad míru často pak jsou hlavním pramenem dekorace. Budeme tudíž míti na zřeteli přenášení motivů útvarných a dekorativních vůbec, nehledíce k tomu, pocházejí-li z umění nebo z přírody. O tom, jakým spůsobem užívá se tvarů obrazných v uměleckém oboru našem, nelze zde šířiti slov na úkor jiným otázkám, programu této rozpravy bližším; poznámka nejstručnější zde musí postačiti. Víme, že prvotní ornamenty, jež každá technika umělecká s sebou přináší, jsou geometrické, tedy beze všeho významu obrazného. Mezi těmito čistě formalními ornamenty na jedné straně a co možná nejvěrnějšími naturalistickými obrazy věcí přírodních (bylin, zvířat, lidí, celých krajin atd.) na straně druhé jest ovšem dlouhá řada přechodů, které věrnost obrazu naturalistického měrou velice různou a z uměleckých důvodů neméně různých obětují pravidelnosti a prosté

přehlednosti ornamentu geometrického; takové tvary nazývají se stilisovanými. Nejvhodnějším příkladem jsou ony přerozmanité lupeny a květy, s nimiž setkáváme se na kobercích orientalských nebo na arabeskách malby nástěnné, a jež ovšem důležitý úkol mají také v architektuře jakožto nejpřednější ozdoba částí stavebních.

Chtějíce poznati pravidla, dle nichž umění těží z tohoto nesmírného bohatství, mějme na mysli nejprve přenášení celkových tvarů uměleckých, vůbec umělých. Jelikož o tvaru rozhoduje hlavně účel předmětu, bylo na svém místě již řečeno, že přenesením určitého tvaru, ku př. láhve, z jedné látky na druhou, třeba ze skla na hlínu nebo na kov, stanou se nutnými toliko menší změny čili modifikace základní formy dle zvláštní povahy nového materialu a snad i nové techniky, jestliže totiž účel předmětu zůstává alespoň v podstatě týž, jaký byl původně. Ale ani tam, kde ve skutečnosti původní účel vlastně ustupuje ne-li nadobro mizí, takže se pouze v myšlenkách předpokládá jakožto pouhá možnost, nepozbývá účelnost tvaru svého velkého významu. Sem patří ony dekorativní vasy, jimiž oživují se renaissanční attiky, ony urny čili popelnice, jež zdobí někdy i moderní hroby křesťanské, ba sem patří i ony okázale nádherné konvice a mísy, jimiž doba renaissanční a po ní též doba naše okrašluje své salony, rozestavujíc je po skříních a římsách a věšíc je na stěny. Ačkoliv zde zajisté umělec smí si počínati poněkud volněji, nežli při předmětech ke skutečné potřebě praktické určených, přece káže mu takt esthetický, aby jisté meze nepřekročil, aby pro podívanou konvice přece jenom zůstala konvicí, mísa mísou.

Mnohem ostražitějším musí býti umění, běží-li o přenesení nějaké účelné formy na předmět, jehož funkce jsou docela jiné. Saucièra ve spůsobě loďky nebo dokonce skleněný pohár v podobě boty jsou příklady tuším dosti zřetelnými. Někdy „metafory“ takové bývají velmi smělé: vtip a žert, jako všude, i zde bude dovolen, ovšem jen za jistých podmínek vkusu a taktu, jimž arci skleněná bota, z níž píti máme vodu nebo pivo, nikterak nevyhovuje. Zde učiněna budiž i poznámka o přenášení tvarů z monumentalního stavitelství na výrobky průmyslové. Proti dekorativnímu užívání jednotlivých částí a článků stavebních nelze se stanoviska všeobecného namítati nic podstatného. Jinak má se to však s formami celkovými. Středověké relikviáře v podobě malého chrámu mohly by se omlouvati všelikými vztahy myšlenkovými; ale skříň na šaty nebo na prádlo, která by chtěla býti miniaturním palácem, byla by pokleskem neomluvitelným.

Podobně má se to s tvary přírodními; jakkoliv jsou nejvítanějším příspěvkem k dekoraci, přece pro formu celkovou dlužno těžiti z nich jen s opatrností největší. O příklady není nouze. Talíře nebo mísy ve formě lupenů révových, třeba docela naturalisticky podaných kdysi bývaly modou; mušle jest oblíbeným vzorem pro všeliké mísy větší i menší, kalichovitý květ zase vzorem pro sklenice a malé vásy, ba někdy i pro kořenáče; ryba slouží třeba za sauciéru, slon za čajovou konvici atd. Zde opět, i když připouštíme vtipnou hříčku, záleží nemálo na volbě vzoru vhodného buď podobností účelu, buď jakoukoliv jinou významností zobrazené věci. Nejdůležitější zásada však jest ná-

sledující: čím více tvar přírodní se stilisuje, tím snadněji lze ho upotřebiti pro celkovou formu výrobku průmyslového, ač vyhovuje-li vůbec nezbytným požadavkům účelnosti. Nádoba stilisovanému květu se podobající mnohem přesněji, řekl bych „keramičtěji“ bude vypadati než jiná, která květ podává co možná naturalisticky. V posledním případě někdy nastává umění i osudná konkurrence s přírodou: naturalistické květy na kořenáči nebo na vase pro kytice, ať již na celkovém tvaru nebo na dekoraci, nesnesou sousedství květin živých, a to tím méně, čím věrnějšími obrazy chtějí býti, kdežto naopak květům náležitě stilisovaným sousedství to na újmu není. Příklady krásně stilisovaných tvarů přírodních ukazuje nám mimo jiné i středověké umění kostelní; holubice jakožto schránka na kadidlo nebo orel s rozpjatými křídly jakožto pulpit jsou asi příklady nejznámějšími. Ostatně každý snadně nahledne, že o žádoucím stilisování forem přenášených lze mluviti i vzhledem ku tvarům umělým; za jistých výminečných okolností, jde-li na př. o slavnostní odznak cechu obuvnického, můžeme třeba i onu botu přijmouti za motiv skvostného nějakého poháru — avšak právě s tou nezbytnou podmínkou, že by důkladným stilisováním a pomocí přiměřené dekorace všechno to z celkového dojmu zmizelo, co by jinak nesnesitelným bylo při věrném nápodobení boty kožené.

Obracejíce se ku přenášení výzdoby, musíme především dbáti onoho zvláštního případu, v němž to, co vlastně není dekorací, nýbrž přirozeným vzezřením materialu jednoho, přenáší se umělými prostředky na předmět z jiné látky zhotovený za tím účelem, aby zde onen první material byl nápodoben. Takové imitace látek s přísného stanoviska uměleckého schvalovati nelze. Každý spůsobilý material, nejvšednější právě tak jako nejvzácnější, má právo dle libosti buď ukazovati nám svou vlastní tvář nebo zastříti ji dekorací jemu zvláště příslušící třeba úplně; ale všeliké přestrojování se za material jiný je estheticky neodůvodněnou a zhola zbytečnou šalbou, jestliže se podařilo, nedůstojnou hříčkou však, nedospělo-li ani k illusi hrubšího zrna. Porculán na př., jenž sám má tolik vynikajících předností technických a tudíž vládne bohatstvím dekorativních motivů, jež mu ostatní obory keramické záviděti mohou, snižuje se, nápodobuje-li se malbou na něm dřevo s fládry nebo i mramor s barevnými žilkami atd. Nevkus takový vidíme zejmena na náčiní umývadel, ba dokonce i na konvicích a koflících kávových a p. v. Dřevový a mramorový nátěr na nádobách plechových ovšem není o nic lepší. Běží-li o vhodný, jinak nesamostatný surrogat za určitou látku, který konati může tytéž nebo dokonce snad i lepší ještě služby než nahražený material původní sám, přestává imitace býti závadnou; i monumentalní architektura nejvážnější nerozpakuje se nikterak užiti mramoru umělého k pokládání stěn třeba vedle skutečného, anebo hliněných desek mosaiku nápodobujících ku dláždění podlah.

Otázkou, zda-li a jakým spůsobem obmezuje se volba a užívání dekorativních motivů přenesených, octnuli jsme se opět při oné záhadě, kterou obsahovala naše úvaha úvodní: při poměru mezi formou a výzdobou, o němž zde možno říci konečně něco určitějšího — arci vždy jenom slovy nejstručnějšími.

Přihlížíme-li zatím ku tvaru vůbec, t. j. k pouhému jeho zjevu prostornému, beze vztahu k funkcím účelným, řekneme přede vším: Dekorace nesmí ničiti formu. Tento zajisté velmi přirozený zákon má dvě stránky dle toho, týká-li se článkování tvaru celkového anebo jednotlivých ploch, z nichž on se skládá. Rozvržení výzdoby musí býti v souhlasu s článkováním formy: to žádá nezbytná jasnost a zřetelnost dojmu povšechného. Složitější celek obyčejně alespoň v nejhrubších rysech ustanovuje přirozené hranice pro jednotlivé partie, Nádoba, která náhlým ohýbáním nebo i lámáním profilu některé části, na př. hrdlo a nohu zcela přísně odděluje od břichu, anebo je samotné ještě dále článkuje na části drobnější, nemůže se zdobiti dekorací, jež by veškerý povrch nádoby pokrývala jako pole jednotné, nedílné. Jak úhlednou se stává výzdoba keramická sebe jednodušší, hledí-li si tohoto požadavku, ukazují nám zejmena řecké vasy doby starší. Jestliže však celkový obrys nádoby je tak plynný, že určitého ohraničení jednotlivých částí sám v sobě neposkytuje, může ovšem i dekorace býti jednotná, nepřetržitá po celém povrchu. Krásné příklady toho spůsobu nalezáme v keramice orientalské, hlavně na porculánu čínském a japonském.

Za druhé pak plocha musí i po dekoraci zůstati touže plochou, kterou byla před ní; jenom tak lepost formy dochází svého práva plného, neztenčeného. Výzdoba, jež některými částěmi svými silně vystupuje v před, jinými zase odstupuje, takže plocha tím se trhá a drobí, jest nebezpečím pro účinnost této plochy. Běží-li při tom o skutečný relief, je zapotřebí zvláštního taktu uměleckého, aby sjednán byl jakýsi smír mezi formou a dekorací, kterážto poslední musí pak arci poskytovati dostatečné náhrady za porušení nebo zakrytí lahodných obrysů základních. Jestli však dekorace pouze malovaná, smíme na ní žádati zajisté právem tím větším, aby ani zdánlivě plochu neničila; příliš plastické ornamenty vkusná malba keramická právě tak zavrhuje jako příliš plastické obrazy. Krajina nebo genre proto nikterak nevylučuje se z dekorace oboru tohoto; ale oboje musí se tak stilisovati ve prospěch dojmu plošného, že ovšem o plném realismu v koloritu i o modellaci nemůže býti ani řeči. Zde opět budou to jednak figuralní malby na vasách antických, jednak krajinářské scenerie na nádobách orientalských, hlavně čínských a japonských, jež podávají nám příklady zvláště poučné. Vždyť také umění malířské činí podstatný slohový rozdíl mezi malbou nástěnnou, která nikdy nesmí na dobro pozbýti povahy dekorace plošné, a obrazem rámcovým, jenž jako dílo úplně samostatné může ovšem býti realistickým podle libosti.

Samo sebou se rozumí, že naopak zase také forma nesmí ničiti dekoraci; arci i to je vlastně požadavek naproti výzdobě, poněvadž ona přistupuje k formě již hotové, dané. Větší motiv dekorativní na ploše silně zakřivené trpí někdy nevyhnutelnou perspektivní deformací tou měrou, že ze žádného stanoviska nelze poznati a přehlednouti pravý jeho tvar. Zvláště v keramice na tom záleží, na které části nádoby kterého vzorku se užívá; co beze vší závady hodí se na místa největšího objemu, na př. na břich, je třeba příliš hrubé na částech tenčích, na hrdle, na uchu, na noze atd. Ovšem totéž platí o výzdobě figuralní, ba při ní ono perspektivní znetvoření je snad ještě citelnější, než při

pouhém ornamentu. Chyby proti tomuto zajisté na snadě ležícímu pravidlu nalézáme ostatně nezřídka i na vasách antických.

Máme-li konečně na zřeteli účelnost formy, nalezáme i v ní vydatný pramen předpisů pro dekoraci — snad vydatnější, nežli by se zdálo na první pohled. Zajisté výzdoba musí býti přiměřena účelu předmětu a funkcím jeho jednotlivých částí. V tom smyslu hmotném, který žádá, aby dekorace nevadila při skutečném užívání věci, anebo aby se užíváním tím nekazila, zde požadavek ten vyřknut není; to stalo se již dříve, na místě příhodném. Teď běží o jakýsi idealní, ne praktický vztah mezi výzdobou a tvarem celkovým, o stránku tedy čistě esthetickou. Především zajisté tam, kde dekorace užívá tvarů obrazných, ať bylinných, ať figuralních, žádati budeme, aby volba předmětu byla vhodnou, aby odpovídala tomu kruhu myšlenkovému, do něhož dle účelu svého právě patří výrobek sám. Bitevní sceny na toilettním náčiní jsou rovněž tak nemístné, jako světský genre na skvostné vazbě knihy nábožné.

Nejzávažnější vztahy mezi účelnou formou celku a jeho dekorací, třeba i ornamentem geometrickým, poskytuje symbolika tvarů. Arci nezáleží nám zde ani tak na symbolice konvencionalní, t. j. na tom, co obecně symbolikou se nazývá: kříž znamení křesťanství, kruh znamení věčnosti atd. Umělecký průmysl mohl by se — nehledě k výminkám zajisté vzácným — obejíti i bez ní, kdežto architektura monumentalní ovšem častěji musí s ní počítati. Za to tím více musíme dbáti toho, co leží v ornamentalních motivech samotných, buď přímo v jejich prostorném zjevu anebo v jejich původním významu technickém. Mezi formalními znaky tvarů ornamentalních je zde směr nejdůležitějším. Zcela určitě jeví se směr hrotem, a sice tím rozhodněji, čím ostřejším je hrot; vždyť grafické znázorňování směru děje se právě šípem. Je patrno, že ornament jakožto celek oživen bude jakýmsi hnutím, které zrak náš obrací v určitou stranu, jestliže hroty, které se v něm vyskytují na útvarech geometrických, na lupenech a poupatech, na hlavách zvířecích atd. ku straně té budou poukazovati. Za druhé pak již každá linie sama o sobě značí směr nějaký, jejž ovšem pozorujeme také na ornamentech, v nichž sledování hlavních linií nepřetržitých nebo náležitě k sobě připojených za následek má stálý postup oka našeho v tu neb onu stranu, jako na příklad při maeandru. Jsou tedy ornamenty docela passivní, jež vůbec žádného směru nemají, jiné pak zase, jež mají směr podélný, buď k oběma stranám stejně mířící, buď jednostranný, opět jiné, které jeví směr příční a sice rovněž buď jednostranný buď dvoustranný, tedy jaksi neutralisovaný. Jest pochopitelno, že nemůže býti lhostejno, kde kterého ornamentu se užívá, již z těchto důvodů čistě formalních; avšak s důvody těmi kombinuje se také onen význam některých motivů ornamentalních, jenž zakládá se na jejich technickém původu. Páska, uzel, šev, síť, třepení a nesčíslné ostatní motivy, které z umění textilního přenášejí se tak rády do oborů jiných pouze k účelům dekoračním, a podobně i motivy odjinud čerpané nepozbývají svého významu na dobro, nýbrž oku alespoň naznačují to, co původně byly vykonávaly: spojují nejrozmanitějším způsobem jednotlivé části výzdoby, po případě je zároveň od sebe dělí, nebo uzavírají a zakončují i tvar

celkový. A všechno to musí se shodovati s funkcemi předmětu, s jeho pevností atd. tím spůsobem, že účelnost formy skutečná potvrzuje a stupňuje se zdánlivými funkcemi celé výzdoby. Nejpoučnější vzory nabízí nám opět keramika a nejjednodušší, nejprůhlednější z nich umění řecké. Nejspodnější část nádoby ozdobena je tak, jakoby kotel její dole zaokrouhlený pevně spočíval v jakémsi podstavci kalichu květovému podobném, místa největšího objemu spjata jsou vodorovnými páskami, karakterisovanými ornamentem směru podélného na př. nějakým maeandrem přímkovým nebo křivkovým, nebo věncem z lupenů a květů, na hrdle vyskytují se palmetty nebo jiné motivy, jež určitě naznačují směr svislé osy celé nádoby, obyčejně však dvoustranně a tudíž neutralně, poslední zakončující obruba ústí právě tak jako nohy ukazuje hroty svými na venek, pevnost ucha naznačena je někdy točitým tvarem jeho a důkladné připevnění zase spiralami a palmettami, což oboje zdá se pocházeti od nádob kovových atd.

Takovýmto důmyslným těžením z motivů dekoračních obohacuje a zároveň oživuje se výrobek průmyslový, nabývá onoho zvláštního s hora již uvedeného půvabu poetického. Není to pouhý souhrn tvarů úhledných sice, ale mrtvých a němých, neboť každá jednotlivá část dekorace má svůj úkol, třeba jen pro oko naše, a slouží tím celku, všechno mluví jasně a zřetelně k tomu, kdo řeči tvarů rozumí.

Řeč ta však nikomu není naprosto cizí: každý může se jí snadně, ba hravě přiučiti, jen když bedlivě pozoruje to, co ho obklopuje třeba v životě všedním, když si všímá každé drobnosti a zejmena také spůsobu dbá, jakým se vyrábí. Právě na nejjednodušších výrobcích řemeslných nejlépe můžeme studovati mluvu tu a odtud pak nenáhle stoupati výš, k dílům složitějším a obsáhlejším. Nikdo nemysli sobě, že mezi nejskromnějšími výtvory ruky lidské, na něž leckdo pohlíží s pohrdáním, a tím, co uscho- váváme v museích, co doporučujeme za vzor, co jest chloubou uměleckého průmyslu, je propast nepřestupná. Právě to, v čem jeví se vkus nejjemnější, nejcitlivější, zakládá se přečasto na motivech nejprostších, nejpřístupnějších. Záleží jenom na nás, abychom uměli se dívati na všechno jak sluší a patří; to však nezbytně předpokládá pravou lásku k věci, která nezanedbává ani to, co je nejmenším a nejvšednějším.*)

*) V řadě přednášek pořádaných Umělecko-průmyslovým museem obchodní a živnostenské komory pražské prosloveno dne 27. listopadu 1887.

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

I.

oklasný! Pro pána krále!“ znělo přes louku, až se blízký háj ozýval.

„Ráčej’ poroučet, vzácný pane pojezdný?“

„Aby do vás!“ zaznělo již blíže.

„Ráčej’ odpustit . . .“ Poklasný rozhlížel se zaražen po svém okolí přes rozsáhlou louku, kdež vévodil asi třicíti hezkým i ošklivým dívčinám v stáří od patnácti do třicíti roků, které za stálého štěbetání obracely vonné seno, roztroušeny ve skupinách po louce. Hlasitý dialog viditelného jejich vůdce s neviditelným posud pro vysoké žito pojezdným zarazil všechen štěbot, ale také všechnu práci. Pozornost jejich, — upjata na věci, které přijíti měly — přerušila odměřený pohyb veškerých těch hrabí. Nyní objevil se slaměný klobouk nad žitem a hned na to přeskočil příkop u louky mladý muž, oděný všecek do plátěných šatů.

„Aby do vás!“ opakoval, pospíchaje k poklasnému, jenž stál v ustrnutí uprostřed louky jako sloup. „Nevíte, co jsem vám poručil, he?“ křičel v rozhorlení mladý muž, utíraje v chůzi šátkem bohatý pot s čela.

„Račiž Pán Bůh dát šťastné dobré odpoledne,“ klaněl se poklasný svému veliteli, potřásaje smeknutou čepicí. „Holky hrabte!“ vzkřiknul však téměř současně, když pozoroval, že se zraky všech podřízených k němu obracely.

„I ďasa hrabte!“ vykřikl pojezdný. „Kopit! Nic nepřecházet! Kopit tam, kde stojíte — škoda každé chvilky! — Co jsem vám poroučel, mudrče?!“ obrátil se nyní k poklasnému mírněji.

„Že mám kopit odpoledne, kdyby bylo nejisto . . .“

„A což pak tamto není nic?“ kynul rukou pojezdný stranou přes nevelíké pahrbky. Sluněčko takořka jen píchalo, a v bělavém a třepotavém světle s těží bylo rozeznati nízko nad samými pahorky závoj par téměř bezbarvých, stejnoměrně po celém jihozápadu rozdělených.

„Ráčej’ odpustit! Ráno byla hezká rosa, když jsme sem šli — náš pavouk neběhal — a kohout ráno vylít’ na voj a zakokrhal . . .“

„Bodejž vašeho kohouta i s pavoukem! . . . Za hodinu prší . . . a on si tu hraje! A Vrbina máte také jistě neskopeny . . .!“

„Já jsem myslel . . .“ namítal poklasný.

„Myslel! Kdybyste myslel! . . . ale u vás znamená myslet: nic nevědět. Vezměte si polovic lidí a lečte na Vrbina — jestli vám to tam

zmokne, hlavu vám utrhnu. Já tu zůstanu s ostatními — a uvidíme, co se dá dělat."

V okamžiku byly z každé „party" dělnice vyloučeny, odběhly s poklasným a — nyní počal živý rej na louce. Hrábě jen se kmitaly, rozhovor přestal, a sem tam jen jednotlivá dělnice pronesla ku své družce slovo, práce se týkající. Námahou a vedrem hořely tváře dělnic do tmavohněda, šátky pod bradou přivázané smekaly se do týla, ve vlasech trčely sluncem spálené, rozdrcené lístky totenů a lepily se i na spocené čelo a líce dělnic. Mnohé odhazovaly jupky a lehounké kabátky. Hoření stranu louky v půlhodince pokrývaly souměrné kupy sena. Pojezdný čas od času vzal mezi pěstě hrsť sena, ostře ho mnul a ohlížel se po obloze. Slunce zdálo se být ještě palčivější a závoj na jihozápadě povznesl se o něco výše. Bylo jej nyní určitěji znát, ale byl dosud nehybný. Jen okraj jeho nejevil se již zcela bezbarvým a neurčitým.

Dělnice vrátily se nyní na místo, kde dříve přestaly obracet. Pojezdný zkoumal seno opět.

„Toť je na padrť!" zvolal. „Nyní až to přijde, odnese nám to všecko s louky. Vy malé — na kopky — a pevně šlapat!" Děvčata se smíchem vyskočila na kopky.

Nyní počalo se listí štíhlých a vysokých topolů ve stromořadí na konci louky lehýnce pohybovati. Za chvíli pohybovalo se více a teplý větřík chvílemi zavanul od východu. Mlhový závoj postoupil o hodně výše, slunce popošlo mu vstříc, a vodorovný, dlouhý okraj par znamenal se nyní určitě v lesku běložlutém.

„Popilte si, popilte!" volal pojezdný hlasitě po louce, a hákem své hole shraboval náruče sena a skládal je na vrstvy pevně šlapaných kup. Množství vlaštovic poletovalo při samém seně a jednotlivé třepetajíce křídloma zastavovaly se v letu, aby kořist svou lapaly. Proplétaly se mezi pobíhajícími dělnicemi, jich hráběmi a opatrně vyhýbaly se srážkám elegantními a okrouhlými zatáčkami. Zdály se býti velmi krotké. V tom z dáli zavzněl hluk, jakoby po dlažbě žebřinové vozy přijížděly. Krátce utichl. Opakoval se zase. Obloha na západě sešedivěla. Horký vítr zadul nyní proti šedivé obloze, až se vrcholy topolů ohýbaly. Suchá tráva sem tam s kopek ulétala. Nikdo již nemluvil. Slunéčko potáhlo se závojem a v krátké době úplně zmizelo; východ byl sice krásně modrý, ale západ podobal se za to ohromné rozprostřené tmavošedé plachtě. Světlý okraj oblaku vystoupil nad hlavy a pohyboval se rychle směrem k východu.

„Jen půlhodinky ještě!" pobízel pojezdný své lidi. Z dělnic žádná k obloze ani nevzhlédla; každá pracovala se rty pevně sevřenými.

„Již neuhrabujte — jen skládejte! — to drobné nám beztoho vítr odnese!" zvolal pojezdný, když objevila se na západě v tmavošedé plachtě bělavá čára.

„Prachy se zdvihají, bude pršet," prohodila jedna z dělnic ke druhé, jakoby nyní teprve byla spozorovala blížící se mračno.

„Ba bude," odpověděla druhá, kladouc poslední vrstvu na kopku, kterouž děvče nahoře přišláplo a hned na to seskočilo dolů. V tom dlouhý, klikatý a roztříštěný blesk přeletěl oblohu od jednoho konce ke druhému. Nastal pravý rej mezi děvčaty. Ze vzdálí to hluboce hu-

čelo a šumělo, dělnice pobíhaly mrštně již na malém cípku louky, pruh zdviženého prachu se blížil a zahalil vzdálenější pahorky a lesy. Blesky se křižily. V tom skočilo malé děvče — ovšem s očima poněkud vytřeštěnýma — s poslední kopky.

„Uhrabovat není nic platno," pravil pojezdný, „můžete jíti domů."

A kdežto dříve bylo na louce hemžení jako v mraveništi — nyní louka téměř mžiknutím byla pusta. Děvčata rozběhla se přes ni, v běhu sbírajíce pohozené šátky a jupky. Jen některá, která se bála, aby se neopozdila, křikla na ty, které oděv sbíraly: „Tonko — Barče! zvedni mi také můj šátek, můj kabát —!" a všechny zmizely za žitem.

Pojezdný osamotněl, než se nadál. Několik drobných kapek spadlo a v malé chvíli přivalil se vichr již od západu, metaje vzhůru urvané listí a kotouče hustého prachu; obilí vlnilo se na pahorcích i pláních jako moře. —

„Co nyní?" pravil si pojezdný. „Jsem propocen do poslední nitě — tak běžet, jako ty tam (máchnul rukou za děvčaty) nedovedu, zbývá mi tedy jenom buď zmoknout a trochu to odstonat, nebo se ukrýt. Ukryjem se tedy!"

A dlouhým, pevným krokem, zapínaje si pečlivě lehký kabát až ke krku, kráčel proti větru přes hráz topoly osázenou na druhou louku, kdež — asi padesát kroků od silnice, podél níž byly aleje ovocných stromů — stála kůlna dřevěná se širokou střechou. Byla to kůlna na seno, které se tam klidívalo ve případu potřeby. Cestou všiml si, že pole zpustla; — kde kdo před tím pracoval na poli nebo louce, prchal před krutou bouří k nedalekému Vrbnu.

Právě docházel ochranného přístřeší, když uzřel pansky neb městsky oděnou ženštinu, která co jen mohla, směrem k Vrbnu po silnici spěchala. V jedné ruce držela stínítko a klobouk, druhou podkasané šaty, které vichr kolem ní motal a které jí ovšem velmi v chůzi bránily.

„Toť slečna Janoušková!" zvolal pojezdný, pozastavuje se. „Slečno Anno, slečno Anno! Sem, rychle!"

Ubíhající dívka se zastavila a zvolavši: „Pan Kavka! Beztoho jsem na to myslela!" přeskočila nevelký příkop u silnice, spustila podkasané šaty a doběhla právě pod střechu všecka udýchána a ustrašena, když silně v oblacích zarachotilo a kroupy, smísené s deštěm, po šindelové střeše senníku bubnovat počaly.

V prvním okamžení, když tito lidičky stanuli v suchém a bezpečném úkrytu za větrem, patrně zračily se na tvářích obou nemalé rozpaky. Chvíli nikdo nemluvil. Ona stála as pět kroků od něho, postavila slunečník vedle sebe, zavěsila na petlici u vrat svůj klobouk, urovnávala na sobě oděv, shrnula s tváře poněkud neposlušné praménky kaštanových vlasů a převázala přes hlavu kapesní šátek.

Pojezdný přivalil mlčky pod okap kámen, narovnal naň něco sena, které dílem pod stěžejí velkých zamčených vrat vytahal, dílem po zemi před okapem sebral, a stanul nyní několik krokův od své společnice. Nevěda, smí-li se přiblížiti, neb měl-li by se nějak vzdáliti, opřel se zády o vrata kůlny a pohlížel mlčky stranou na sličné děvče.

Prudké nárazy větru poháněly chvílemi bělavý déšť v chumáčích před sebou; vše bylo šedé, dále než na padesát kroků nebylo možno

ničeho rozeznati. Chvílemi mihlo se deštěm růžové světlo. Mladým lidem patrně nebylo do rozmluvy. Z počátku velkolepé divadlo snad skličovalo oba.

Ale ježto ženštiny v dobách skutečného nebezpečí neb ve chvílích vážných a za okolností nezměnitelných pozbývají své ostýchavosti a dříve dovedou sebe opanovati, promluvila i zde dříve dívka. —

„To jsme se za divných okolností sešli," zvolala usedajíc na kámen.

„Ba máte pravdu," přisvědčil Kavka, jenž byl tomu rád, že začala rozprávku dříve ona. „Prosím vás, slečno, řekněte — kde jste se tu vzala? Spíše bych se byl smrti nadál, než takového . . ."

„Takového překvapení?" tázala se dívka.

„Ne, to je příliš slabý výraz. Jest to vlastně již dobrodružství —"

„Vidíte, i u nás, na klidném venkově, v našem spořádaném století se někdy takové příhody — ach! to byla rána! Raději nemluvme!" Na chvíli utichli. Po chvíli začal pojezdný:

„Jsem vskutku zvědav, které náhodě mám za toto vzácné dobrodružství děkovat."

„Prosím vás, pane pojezdný, nedávejte si práci s otázkami tak umělými. Nejsme kdesi v saloně. — Šla jsem za matinkou do Řepňan k ředitelovým. Matinka jela tam s Pavlínkou hned po obědě. Bouře se nikdo dnes nenadál. Mně zanechala matinka něco domácí práce; měla jsem pak s Karlem za nimi přijít, abychom se večer společně vrátili. Karel nemohl se dočkat, až bych šla, a ztratil se mi doma. Vydala jsem se tedy sama — vždyť jsem již loni sama tu cestu několikrát konala. Matka i otec si přejí, abych mnoho pěšky chodila. Jest prý to zdravé, mně zvláště prý potřebné. Jen kdyby ustavičně tak hrozně nehřmělo. A deště ještě stále přibývá."

„Nemyslím, že by to dlouho trvalo, čím prudší bouře, tím kratší bývá. — Vás tedy to překvapilo?"

„Jak vidíte! Odtud již do Řepňan není tak daleko a když jsem bouři spozorovala, mínila jsem ještě doběhnouti do Vrbna, než to počne. Byla bych se utekla k učitelovým. Když začalo pršet, myslela jsem na tuto kůlnu, bála jsem se však samotna se zde ukrýti. Vy jste mne zavolal — a tu mimovolně jsem poslechla. Bylo mi samotné velmi nevolno — a tu ovšem vítáme společnost lidskou rádi."

Pojezdný byl sice nespokojen tím, když tak upřímně vyznala, že jen proto ráda byla jeho pozvání, jeho přítomnosti, avšak potlačil v sobě chuť dáti výraz této nespokojenosti a pravil pouze — poněkud roztržitě:

„Máte pravdu! Co však měla jste dělat?"

„Snad bych byla přece k prvnímu stavení ve Vrbně doběhla," pravila dívka, vždy se lekajíc, kdykoli silně zablesklo a hrom zatřesknul.

„Ano, doběhla," pravil Kavka, „a pak to odstonala. Vždyť se leje jako z konví, byla jste uhřáta a již na půl cestě byla byste promokla."

„Bez vás byla bych běžela přece. Sama bych se tu bála. Jen aby sem neuhodilo. Doví-li se lidé, že jsme tu byli spolu schováni, ještě nás pomluví. Kdybychom se schválně chtěli sejít, ani bychom ta-

kových okolností nedovedli vymyslit." Poslední slova prohodila dívka s přízvukem potutelným a s takovýmtéž výrazem obličeje.

Pojezdný si toho dobře všimnul a obličej jeho vzal na se ráz poněkud kyselý. ‚Vida,' pomyslil si, ‚jak ta má strach, jen aby ji se mnou nepomluvili. Já bych si ovšem z pomluvy s tak sličným děvčetem mnoho nedělal. Však toho není a tuším nebude.'

„O čem přemýšlíte tak důkladně?" tázala se znova dívka, nyní však s nádechem šibalského úsměvu.

„O těch pomluvách," pravil pojezdný váhavě, nevěda, zdaž by neměl nyní něco podniknouti, co by třeba způsobem nejnevinnějším alespoň nějaký podklad nebo látku dáti mohlo k možnosti nějaké té pomluvy.

„Proč pak?" tázala se dívka.

„Protože — konečně — při pomluvě, která by se týkala nějak vás ve spojení se mnou, nemám já ničeho, co bych ztratil, nýbrž vy," odpověděl pojezdný, nyní se usmívaje.

„Jak to? vysvětlete mi to."

„Mám říci pravdu?"

„To se rozumí — ovšem — něco na tom je," pravilo poněkud uzardělé děvče, a hledělo před se na loužky, které se pod okapem tvořily, a pod novými přívaly se střechy se hrnoucími neustále vyskakovaly, stříkaly a se čeřily. „Jsme tady ovšem za okolností zvláštních — sami — — neostýchejte se, jde to pod jednou útratou — odhoďme tedy společenskou škrabošku, což bychom jindy beztoho nikdy neučinili — klepejme jeden o druhém, ale upřímně, pěkně do očí. Tedy s pravdou ven, co si myslíte?"

„Avšak," — rozpačitě namítal Kavka.

„Nuže?" otázala se dívka s přízvukem jistoty a sebevědomý, šibalský úsměv objevil se opět.

„Mně se zdá," pravil Kavka, „že bych měl vlastně v uvážení všech pomluv, jako pravý ‚kavalír', chcete-li — uspořit vám možnost jakéhokoliv pokoření — neb jakékoliv nepříjemnosti — a — odtud prchnout — raději hned."

„Do toho deště? Proč pak?"

„Překazit možnost tedy — pomluv — a uspořit vám rozpaků."

„Což víte, mám-li jakých?"

„Sama první jste se zmínila."

„Vy byste mi byl čistým kavalírem!" zvolala dívka se smíchem. „A pak jste při tom jako všichni skoro mužští domýšlivý — i směšný," pokračovala s líčenou i žertovnou rozhorleností. „Což myslíte, že ve společnosti s mužem musí se dívka — byť i zcela sobě ponechána — již hned Bůh ví sám čeho dopustit? A myslíte, že bych tu chtěla nyní sama zůstati?"

„To já netvrdím, aniž myslím," smál se Kavka, „ale říká to svět, a v něm především ženské . . . musí tedy ony lépe vědět proč . . a my všichni podléháme ve svém smýšlení i skutcích více méně skoro vždy tomu měřítku: Co by tomu říkal svět."

„Tu ovšem máte po jistou míru pravdu. Avšak řekla jsem, že nyní nechci být v rozpacích před vámi, a prosím — řekněte otevřeně —

proč myslíte, že při pomluvách, které se mohou dostavit, musím já ztrácet a vy tedy důsledně získat? Vidíte — ten předmět se mi líbí, — v tom počasí — a zde. Kdybychom se sešli někde na plesu, takto bez ceremonií bychom nikdy nemluvili a mluvit nemohli. Mám tedy chuť využitkovati jak náleží okolnosti, které toto ohavné počasí zavinilo.“

„Dobře,“ odvětil pojezdný, „ale vidíte — nevím, kde začít — jsme již zvyklí, jak to společenský mrav velí, nemluvit otevřeně s mladou dámou — nevím, zdali to dovedu . . .“

„Jaké to okolky . . .“ netrpělivě podotkla dívka.

Pojezdný pokrčil rameny.

„Zkrátka,“ začal, „vypadáme tak, jako bychom si byli dostaveníčko umluvili. A to jest jistě povážlivé znamení důvěry i náklonnosti, když dáma povolí muži schůzku o samotě, v úkrytu. Kdybyste mi tedy schůzku povolila, mohli by lidé soudit, že jste ke mně nad jiné důvěrnou?“

„Ano.“

„Důvěrou takovou poctivá dáma obyčejně muže, který jí není lhostejný?“

„Obyčejně.“

„Nuže, dokazovala byste tím, že já vám nejsem lhostejným?“

„Možná.“

„Jelikož však podkládají lidé takovému poměru dvou lidí k sobě, kde důvěra dosáhla již toho stupně — že neostýchá se dáma býti s ním v soukromí, o samotě — myšlénky hlubší, pozadí závažnější . . .“

„Jaké?“

„Zkrátka — hm — slovem . . . manželské,“ dodal pojezdný usmívaje se a hladě si kníry. Děvče dalo se hlasitě do smíchu.

„Tedy byste vy ztratila, a já získal,“ doložil klidně Kavka.

„Děkuji, děkuji,“ smála se Anna. „Jest vidět, že jsou ještě skromní lidé. Co byste myslil, že byste mohl získat?“

„Odpusťte — já nepravím, co bych já myslil,“ opáčil Kavka, „ale co by lidé soudili, že získám a co vy ztratíte.“

„Ach tak! já zapomněla. Bavíte mne velmi — bavila bych se výtečně, jen kdyby tak nehřmělo, a kdyby to celé již tak dlouho netrvalo. — Prosím, vypočítejte tedy nyní mé ztráty.“

„Tak ku příkladu: vaše rodina jest bohata,“ pravil Kavka.

„Co tady s tím chcete?“ obrátila se rychle dívka.

„Bohatství uvádí se vždy co důležitá okolnost, když přihlíží se ku posledním praktickým výsledkům . . . jak jsme pravili dříve, a sice co odstavec nejvyšší zajímavosti. A jelikož jste bohata a já chud tedy byste ztratila vy.“

„Přijde na to, zač stojí muž . . .“ dala se dívka do smíchu.

„Svět, ne já, praví,“ pokračoval Kavka, „že takový muž, který má mnoho peněz, vysoké postavení — stojí za víc, než takový, který toho nemá, neb lidé vůbec říkají, že s penězi dostavuje se i rozum. Vy toho náhledu, jak soudím, ovšem nejste, avšak . . . raději pomlčím.“

„Nedomluvit — toť velmi pohodlné,“ prohodila dívka a bylo vidět na ní, že si přeje, aby domluvil, a zároveň i jisté rozpaky. „Nemohl

byste se určitěji vyslovit — jak tedy o mně soudíte?“ doložila poněkud váhavě, leč s patrnými známkami vůle. —

„Dobře tedy,“ pravil pojezdný. „Rozpakoval jsem se jen říci, že starší lidé obyčejně tak soudí, a odpusťte — že i vaši rodiče jsou téhož náhledu.“

„Pane pojezdný!?“ zvolala dívka pohoršena.

„Přála jste si, abych mluvil... nemíním vás urážeti — připustíte však, že ani pan velkostatkář Zahlížel, ani pan advokát Kyselka, tím méně pan majitel parního mlýna Hlavatý nejsou chudí lidé. O pánu z Oužlabic ani nemluvím. A ti si u vás dveří podávají.“

„Aj, aj!“ trpce usmála se dívka. „A jest snad pan pojezdný Kavka bohatý, anebo snad pan koncipient Jiruš? aneb řepňanský pan příručí Kořínek? a což tito páni nebyli k nám též pozváni?“

„Oh zváni... zváni... mnoho jest povolaných, ale málo vyvolených... tolik světa znám, abych posouditi dovedl, jak jsou ti a jak jiní přijímáni, jak se těm svobody dopřává a jak každý krok jiných se střeží. Vy ne, slečno — ale rozumíte, koho míním. A je-li studánka v poušti osázena a zarostlá spletenou trninou, tu se žíznivý poutník těžko k ní dostane. Vidí-li pak ještě k tomu příchozí, že se všech stran již tlačí se k pití jiní — kterýmž obtížná stezka tam ochotně bývá okazována, neodváží se...“

„Bavila jsem se dobře, jest pravda,“ pravila Anna vstávajíc. „Ale ochladilo se a naše rozmluva snad proto ztratila ráz veselý. Nechce se mi příliš do vážnosti — jenom to vám musím dodat, že opravdu žíznivý se dotlačí skoro vždycky, nejméně zkusí alespoň, zdali je to možné. Nyní zdá se mi, že déšť ustává — podívejte se — jak dlouho budeme ještě zakleti na tomto pustém ostrově?“

„Dole se to již trhá,“ pravil Kavka. „Ale kam se odebéřete, slečno? Domů ani takto v lehké obuvi nemůžete jíti. Mám vám dojít do dvora pro příležitost?“

„A mne zatím ponechati osudu? Děkuji pěkně. Dojdu již do Řepňan, odtud to není přes Vrbno daleko, ostatně mohu si z Vrbna vzkázat, aby pro mne přijeli. Ale nyní přestalo pršet, proto pojďme.“

„Smím vás vyprovodit?“

„Ovšem, že smíte, chcete-li — či snad myslíte, že by bylo lépe, abychom se hned z této znamenité boudy každý jiným směrem rozutekli?“ tázala se ve smíchu dívka.

„Oh — budu na tuto kůlnu vzpomínat,“ mínil pojezdný.

„A já pamatovat,“ dodala dívka.

„Děkuji vám,“ pravil mladý muž.

„Zač? Abyste si nic nemyslil, musím hned dodat: mohla jsem se lépe bavit — vidíte, nyní neděkujete. Zde mi podejte ruku — abych toto rudé moře mohla přeskočit — tuto také, tak dobře — děkuji vám. Nu, proč se nesmějete? Zase chcete býti vážným... to není nic pro mne. Smějte se třeba čemu chcete — jinak se bavit nebudu — zvláště zažívajíc podobných zvláštních — a opravdu nevšedních dobrodružství jako dnes. Nevyjdete se mnou jinak lehko — jak to klouže! — ne, nyní již ruky vaší nepotřebuji. Doprovoďte mne až k Vrbnu — snad již nespěcháte domů, nadejdete si pěšinou — a já přes pahorek

k Řepňanům pak za deset minut přeběhnu. Až budete mít pokdy, navštivte nás, hráváme k večeru v kuželky — nebo se procházíme — V neděli jezdíváme nyní do Litovic do kostela — s Bohem tedy, můj statečný ochránče!“

II.

Po bouři právě líčené a v době následující pracovalo se sice v hospodářství svěřeném panu Kavkovi klidně a v bázni Boží — jak se říká — dále, ale pán nechodil po „svých“ polích dále v oné spokojenosti, které se byl dříve těšil.

Episoda, kterouž byl nedávno prožil za bouře pod senníkem, byla živým obrazem, jenž zrakům jeho vždy znovu a opět se představoval ve stále se měnící barvitosti, a světlý bod obrazu toho byly hnědé oči, růžové tvářičky s dolíčkem a třešňové rtíky s úsměvem poněkud rozpustilým, kteréžto všecky pěkné věci byly neobmezeným majetkem slečny Anny Janouškové.

Opakoval si, pokud dovedl, obsah rozmluvy, kterouž pod okapem vedli, a kdyby byl svého času tak pečlivě a věrně rozebíral logické a filosofické vývody professora Spleteného na gymnasium, jako ona slova pronesená šveholícím hláskem slečny Anny pod kůlnou, byl by jistě, co doktor libomudrctví za katedrou sedě, naději vlasti blahodárné zásady v útlá srdce vštěpoval. Následkem své někdejší roztržitosti a některých jiných okolností nalezl své sebeurčení v chovu čtvernožců, kterýmž ostatně i ty zbytky latinské kuchyně šly k duhu jak náleží.

„Pravila,“ hovořil k sobě, kráčeje jednou kolem lesnatého pahorku, ku kterémuž dvorská pole přiléhala, „pravila: přijde na to, zač stojí muž. A to pravila hned na to, když jsem porovnával její poměry se svými, když jsem řekl: Jelikož jste bohata a já chud, — tož byste ztratila. Nemyslí tedy patrně, — že by nutno bylo dáti přednost vždycky muži bohatému . . . A potom, jak to přece bylo, ano, jak to znělo na konci naší rozmluvy . . . co tak mimochodem prohodila? Pravila tuším . . . že žíznivý se vždycky dotlačí ku pramének — když chce — aneb, že to alespoň zkusí. Není v tom jakéhosi úmyslu? Nezní to jako skryté povzbuzení? Nesmím já to vztahovati na sebe? Avšak jak jen se přesvědčit — jak začít? Co tím mínila ona?“

V myšlenkách těch právě zahýbal kolem rohu lesa, příkopem obehnaného, když tu spatřil ve stínu doubí odpočívající statečnou postavu myslivce, který prohlížeje si pozorně příchozího, z krátké dýmky kotouče modravého kouře vypouštěl.

Puška ležela vedle něho v trávě.

„Ah — toť pan Trnovský!“ zvolal Kavka.

„Vítám vás, pane pojezdný!“ zvolal lesník, a opíraje se na loket levé ruky, podával pravici příchozímu. „S kým jdete . . . . kde je váš společník?“ tázal se při tom.

„Jaký společník?“ opáčil Kavka.

„Vždyť jste s někým mluvil?“

„Já nemluvil. Jsem sám.“

„Nu — také dobře tedy . . . Nepřisednete si? Je tu chládek. Ale slyšel jsem slova: Co tím mínila ona . . . nu — jen se nehněvejte —

nemusí se žádný stydět za to, když si něco myslí o „ní“ — neb myslí-li na „ni“ . . . já ve vašich létech myslil také na nějakou — avšak nepovídal jsem to tak nahlas jako vy,“ doložil se smíchem.

„Pane lesní, . . . vy vždycky si něco vymyslíte . . .“

„Prosím vás, my lesoběžníci musíme se stále něčím zabývat a že o samotě bývá někdy teskno, obíráme se raději něčím pro zasmání. Ale s vámi musí býti již zle, když za bílého dne a ještě k tomu chodě, blouzníte o „ní“.

Kavka s tváří poněkud nevrlou usadil se do stínu vedle lesníka a aby lhostejným se zdál, obíral se doutníkem poněkud porouchaným, kterýž byl z náprsní kapsy vyňal.

„Zde jest oheň,“ pravil lesník, podávaje mu již rozžatou sirku... „tak . . . když se kouří, lépe se povídá. Smí se vědět, kdo se skrývá pod tím slovíčkem „ona“, či je to posud vaše tajemství?“

„Vy trpíte velikou zvědavostí, pane lesní!“ usmál se pojezdný.

„Jak jináče? Lovec od mládí svého uvykl pozorovati stopy, sledovat je, pátrat po jich důvodu i směru. A slova v samomluvě tak povážlivě pronesená — jsou mi také stopou — stopou ovšem jen ve vzduchu, — avšak starý myslivec i ve vzduchu si všeho všimne. Nebudete mi to přece bráti za zlé?“

„Kdyby i něco na tom bylo — to víte, že si tajemství necháváme nejraději pro sebe.“

„Ovšem — tajemství — nic však nezůstane tajemstvím, obzvláště tenkrát, jak to jednou nahlas vyslovíme. Ostatně — všecku úctu před tajemstvím. Dokud je „ona“ tajemstvím, jest toto nejsladší tajemství na světě. Nechte si je tedy. Avšak já umím, jak víte stopovat, a byl bych hned, kdybych chtěl, na pravé stopě.“

Oba mužové se srdečně zasmáli.

V náladě nyní bezstarostné pravil pojezdný:

„Myslíte-li, že to tak snadno lze uhodnouti, tedy zkuste!“

„Prosím vás . . .“ smál se lesní, „vy si ukrutně na svém domnělém tajemství zakládáte. A já vám pěti slovy dokáži, že jsem roušku vašeho tajemství právě nyní prohlédl. Avšak má-li ten celý žert být k něčemu, musíte být upřímný.“

„Já? upřímný? proč? a proč mne k upřímnosti napomínáte?“ obrátil se Kavka.

„Vždyť já vás k upřímnosti — to jest k přiznání barvy nenutím — vždyť mi nic na tom dále nezáleží. Ostatně — úvaha o těch věcech vůbec — s mužem poněkud již zkušenějším, který mnoho ve světě prodělal, nemusí vám býti ku škodě, zvláště myslíte-li na to vážně. Já jsem často divný svatý — je pravda — jako každý starý mládenec, ale to mi nebrání, míti o jiných lidech někdy dobré mínění — jako ku příkladu o vás. Ale když tedy se mnou o svých tajných spádech mluviti nechcete, budeme třebas o tomhle tom špačkovi mluviti, jenž, jak pozoruji, své dospívající rodině právě dle nejlepšího vědomí a svědomí nejdůležitější ponaučení dává, jak vykročiti či vylétnouti do světa — bez úrazu a nebezpečí — nejdůstojněji z otcovského domu, zde v podobě vyhnilého suku. — Nu, nelíbí se vám to théma?“

Nastalo pomlčení; oba mužové chvíli klidně s rukama pod hlavou skříženýma leželi, pokojně dýmajíce. Lesní pozoroval svého špačka se živou účastí, pojezdný hleděl do tmavého modra. Obrátil se k lesnímu.

„Pane lesní — nu — já vás nechtěl uraziti,“ pravil.

„Já také nejsem ani za mák uražen,“ odpověděl lesní, opravuje svou dýmku.

„Vraťme se tedy k prvnější látce,“ vesele podotknul pojezdný.

„Máte pravdu, když zase se smějete. Poslyšte první, nejdůležitější rady. Když vám něco v srdci uvízlo nebo uvízne, nikdy to nepočínejte rozebírat se stránky tragické. To kalí jasný rozhled. Ve věci takové — srdeční — bývá od přírody tragičnosti dost, a lépe jest uvésti do ní trochu světla a tepla než stínu a tmy. Při světle najdete spíše východiště z labyrintu, ze kterého za tmy v nejlepším případu se dostanete na poušť — poušť ve všelijaké podobě — (u mne se ta poušť nazývá „staromládenectvím“) a v horších případech do východiště.... jež ... Nu,“ dodal se smíchem, „jež vede — do, do ... některého druhu předpeklí.“

„Zajímavá to vyhlídka,“ dodal taktéž ve smíchu pojezdný. „A kam vy mne, milý příteli, odsuzujete?“

„Já? Já vás nikam nesoudím. Odsoudíte se sám, nepodržíte-li jasný zrak. Já vám povím: jste nyní v oné nebezpečné době, kdy přemítá se o důležité průpovědi, že není dobře zůstati člověku samotnému.“

„Pročpak? Proč bych byl dříve na to nemyslil?“

„Poněvadž jste cítil dříve zcela dobře, že byste samotu svou nemohl odsamotit. Či mohl jste se jako praktikant ženit? Aneb jako příručí? Víte však zcela dobře, že co dobře usazený pojezdný můžete si přivést „společnici“ nebo „spomocnici“ ku založení krbu rodinného. A vy nyní myslíte na to: mám či nemám?“

„Váš pud ve stopování se osvědčuje. Rád bych zvěděl jen, jestli jste na pravé stopě,“ ve smíchu doložil Kavka.

„Chcete důkazy?“ tázal se žertovně lesník.

„Nuž tedy — ano. Nebudu však napovídat nic, avšak — abyste mi nemohl neupřímnost vytýkat — otevřeně budu přiznávat, pokud budete na pravé cestě.“

„Dobrá,“ pravil lesník, zvolna sobě dýmku naplňuje. „Můj ohař, slídí-li, vždy hledí dostati se pod vítr. Má-li jednou vítr ze zvěře ve větrníku, natáhne se a bezpečně se plíží ku předu, aby svou oběť zjistil. Každý lovec ví, že nemá zvěř očekávati za psem neb stranou psa, nýbrž před ním. Nu — a zamilovaný — to jest ohař a jeho vyvolená je zvěř.“

„Co dále?“ prohodil netrpělivě pojezdný.

„Hned, jen strpení. Východiště ohařovo v tomto případu jsou Stoličany, kde bydlíte vy. Lovec pozorující jest tento lesnatý pahorek. Kdyby ohař táhl tamto k Řepnu nebo snad k Libočanům, kam dříve rád brousíval, soudil bych na zvěř tam. On však nápadně táhne kolem myslivce od nějakého času ke Dřínovu. A jen v den sváteční táhne do Litovic. Co z toho následuje jiného, než že dlužno obyčejné lože zvěře hledat ve Dřínově — a že času svátečního ona stojí v Litovicích?“

„Nelze popírat výtečnou pozornost lesnatého pahorku,“ podotkl otevřeně pojezdný.

„A co medle pozorujeme dále? Pravím, že ohař netáhl dříve směrem k Litovicím. Jděme tam tedy ve svátek dopoledne. Chodívalo tam — mnoho laní — a nyní tam v pěkném kočáře také jezdí . . . nu není divu — ten pan Litovský farář pěkně káže, rozdává obrázky u oltáře. Laňka vyhoupne se z kočáru — a tu můj ohař vždycky „zarazí“.

„Není možná!“ trochu nejistě podotknul Kavka.

„Podívejme se do Dřínova. Zarazí tam snad u některého domku nebo dvorce? Nikoliv — on pevně stojí před zámečkem pana Janouška.“ Tu si lesní oddechl a tázavě hleděl na svého společníka. Tento z počátku nevěděl co říci — konečně dal se do smíchu.

„Obdivuhodný čich . . . opravdu — znáte se ve stopování výborně.“

„Vidíte — vidíte — řekl jsem vám to,“ poněkud s nádechem úsměšku opáčil lesník. „Víc není co povídat. Jest tam jen jedna laňka — Aninka — neboť Pavlinka jest ještě kůzlátko — a za tím dobře cvičený ohař neslídí. Jsme na místě?“

„Jsme. Co tedy dál?“

„Dále nic nevím — ostatní musíte vědět lépe vy.“

„Ale když já také nic nevím,“ mrzutě odvětil Kavka.

„Mluvme vážně,“ odpověděl lesní. „Musíte sám zkoumat — a soudit — zdá-li se vám to být v Dřínově podobno Drážďanům neb Berounu — neb okazují-li se tam pouhá Těšínská jablíčka.“

„Což já posud vím! Snad první neb — snad to poslední. Co se vám, vy ostrovide, zdá?“

„Nu,“ odpověděl po delším přemítání lovec, „přál bych vám, abyste tam nalezl Beroun. Podle equipáží — často tam se sjíždějících — podle nářečí tam panujícího — soudil bych spíše na německé Drážďany neb Těšín. Muselo by se Labe obrátit ve svém toku, aby z toho byl Beroun. Vám jest to líto, jak pozoruji?“

„Lhostejné mi to není — věřte — však věci nejsou ještě tak zlé...“

„Tím lip. — Té slečně Anně ostatně nikdo nerozumí. Často bych byl ani neřekl — že je dcerou Janouškových — ta je s to jíti svou vlastní cestou a starým i něco sem tam vyvést. Avšak — trochu výstřednosti patří k dobrému tónu. To jste však nepozoroval, že se to u nich v domě od minulé zimy nějak hýbe?“

„Jak to?“ tázal se pojezdný, „v jakém směru?“

„V každém. Dobře tomu nerozumím. Doma — to jest u nich v domě, snad pomýšlejí na zaopatření již — chci říci na věno. Proč by Dřínovský pán jinak zamýšlel celý ten velký les za námi tuto prodat? Ale divno, slyším, že prý v domě nyní více spoří. Ale jinak vše, jak říkáme podle světa.“

„Vždyť víte, že dnes jest celý svět jiný, než ještě touto dobou loni, koncem roku 1859 byl.“

„Máme jiný svět — i starý Janoušek počíná se měnit a jeho dům také.“

„Jak to?“

„Vy to ovšem tak nevíte,“ pravil lesní, „jste tu teprv od roku 1859. Já to však znám. Prosím vás — kdy pak se uslyšelo do téhož roku devětapadesátého u starých Janoušků české slovo! Česky mluvili nejvýše se služkami. S lidem takořka neobcovali, ač je pan Janoušek ze staré nákladnické Pražské rodiny. Matka pana Janouška ani německy neuměla. Kdo je navštěvoval? Pan krajský, páni od ouřadu, několik „von“ z vůkolních malých velkostatkářů — pan hospodářský rada, a tak dále. A kdo z toho panstva promluvil kdy česky? Janouškovic hledí na dobrý tón a čeština posud nedosáhla stupně dobrého tónu.“

„Snad jim křivdíte — vždyť se mnou mluvívá pan Janoušek také česky.“

„Se mnou v soukromí také.“

„A před těmi velkými pány?“

„To ovšem ne... Ostatně může být, že se to mění. Jezdí tam prý nyní páni z Prahy, a pana Janouška slyšeli i v okresním městě veřejně česky mluvit.“

„Musí se to měnit — vždyť se tomu zúplna neubrání.“

„Mění se i jméno, pan Janoušek se psal až do předlonska Janauscheck a nyní již se píše jen Janauschek.“

„Že tam k nim dojíždějí i jiní páni,“ pravil po chvíli lesní vstávaje, „může mít příčinu tu, že jedná se snad o zaopatření slečny Anny — no, jen sebou netrhejte — raději se o to nepalte — a pak ještě něco jiného.“

„Na co myslíte?“

„Nu,“ dodal tišeji lesník, opatrně vytahuje ošumělé noviny z brašny, „tu si přečtěte „Čas“. Začal právě vycházet. Píše se o sněmu, o volbách a tak dále. Až si to přečtete, pošlete to do Kosonína hostinskému mým jménem zpět. Na poštu mám daleko, nemohu tedy předplácet sám. Při příležitosti mi však hostinský Plecháček noviny slíbil půjčovat. Vy máte blíže na poštu — měl byste se předplatit... mohli bychom číst někdy spolu. Od vás je k nám do lesa blíž.“

„Uvidíme, uvidíme,“ pravil pojezdný a hotovil se k odchodu. „Vy myslíte — že by se Janoušek o ty věci teď staral?“

„Pozoroval jste, že mám bystrý zrak — až se dovím, sdělím vám. Snad budu mít s ním stran toho lesa zde a stran upravení hranice honitby, jak tuším, dosti co jednat. Toho spíše desetkrát uvidím než našeho pana hraběte jednou. Navštivte přece někdy mou poustevnu!“

„Děkuju — přijdu dle možnosti.“

„A neplašte se, příteli, rozumíte?“ kynul rukou s úsměvem na rozchodu lesník.

„Máte dobře — s Bohem!“ (Pokračování.)

Kus psychologie na divadle.

Napsal
Josef Kuffner.

Poslední dobou objevilo se na našem jevišti po sobě několik moderních kusů silně realistického zabarvení a na veřejnosti zahájena diskuse o naturalismu a jeho oprávněnosti na divadle.

Přední stráže nového učení, jež chce šmahem podrobiti svému panství všechen literární svět, střílejí po zástupcích staré školy, jak známo, hlavně ve dvojím směru: předně zamítají všecko idealisování postav a za druhé chtějí viděti v románu i na divadle rozbor, to jest věrné a pravdivé líčení duševních a pokud se týče i snad tělesných pochodů.

Co rozumíte idealisováním postav?

Zola vyčítá Augierovi: osoby tvých dramat nejsou pravdivé, jsou nepřirozeně zušlechtěné, jsou naprosto smyšlené, nejsou to lidé, ale andělé, světice, idealní, sbájené postavy. Takové zjevy v našem století nemají ceny, století je střízlivo, přeje si všude pravdu, také v románu a na divadle. I nejlepší člověk má svoje zlé stránky, své slabůstky, zlozvyky. I nejhezčí tvář, nejkrásnější tělo má svoji skvrnu, svou vrásku, kaz nějaký či vadu: povinností tvou, povinností románopisce i dramatika by bylo, nezakrývati tyto odznaky skutečnosti, nelekati se pravdy. Chcete-li prospět, volá pan Zola, sestupte se svých stanovisk větrných, se svých říší nadpozemských a zatněte nohu do tvrdé hroudy, v níž jediné je opora a pravda!

Nejsou-li premissy správné, nejsou ani důsledky, soudí pan Zola, s vybájenými postavami nelze řešiti žádné dušeslovné a společenské otázky. Co napsal Augier, Sardou, Dumas a jiní „blouznivci", naturalisté to všecko zamítají. Falešné stěny na falešných základech! volají, liché, nespolehlivé divadelní stvůry, pravé Potěmkinovy vesnice života, bez podstaty a síly.

Je opravdu tak zle, tak prázdno v dosavadním románu a dramatu? Zasluhuje opravdu vše zatracení, co bylo v literatuře, prve než světlo naturalismu počalo svítit a jeho prorok pan Zola vydal své kritiky?

Pravda, jako obyčejně, je uprostřed.

Všickni přisvědčujeme, když methoda naturalistů velí, blížiti se skutečnosti, odpovídati pravdě. Je to smysl doby, heslo, snaha, takořka pud století. Ale rozdíl je ten: jedni se spokojíme se zrnkem pravdy, když je umělecky obaleno, pan Zola však žádá pravdu celou a odmítá všecko spracování. Umění je porušená pravda, je lží, praví Zola, romanopisec a dramatik naší doby nesmí býti umělcem! Za to je zpytatelem pravdy, mužem výzkumu, vědátorem!

Heslo je rozhodně smělé. Novota a smělost najdou vždy mnoho přívrženců a také kolem pana Zoly shluklo se mnoho fanatických učen-

níků a vyznavačů, ponejvíce mladých, nadšených lidí. Leč, co platno! Palmu vítězství as nové učení přece neodnese. Aspoň ne výstřední svojí zásadou. Z každé věrouky doba osvojí si, jen co za dobré uzná.

Věrnost, skutečnost, pravda! Lehko se řekne. Či snad je možno vyzvednouti skutečnou tělesnost věcí ze života a položiti ji na papír? Nelze! Jste odkázáni na pouhé vylíčení podoby. Líčení slovem! Jak už to vzdáleno je skutečnosti! Líčení už znamená spracování, úpravu, tím už připuštěno zakročení umělecké. Důmysl, obraznost, vtip a dovednost spisovatelova jsou spolučinny. Více, či méně. U naturalistů z přesvědčení ovšem co nejméně!

Chci ukázati, že je výčitka naturalistů lichá. I když nepřivedu celou pravdu, čirou skutečnost na jeviště, mohu býti přece pravdivým. Je jistá vnitřní pravdivost, pravdivost povah, citů a vztahů, kterou všickni známe a uznáváme, kterou známe ze života a kterou poznáváme obrážející se opět ve výtvorech básnických. Tato pravdivost jest ovšem, kterou nezbytně od spisovatele dnešního žádáme, ale ta nám také dostačí, je to pravdivost, která se dokonale snáší s pojmem úpravy a krásy. Liší se arci od brutální pravdivosti pana Zoly a jeho nohsledů.

I rozbor, vědecky případný a správný, připouští tato pravdivost. Víte, že dávno před Zolou spisovatelé kladli psychologické otázky, řešili duševědné úkoly. Máme po ruce skvostnou ukázku z nejnovějších dnů, jak spisovatel, který není naturalistou, který je naveskrz umělcem, může býti pravdivým a správným a přece státi ve službách zákonů krásy, proti nimž naturalisté tolik bouří.

Mohli bychom rozebrati kterékoliv drama Augierovo, Dumasovo; i některé Sardouovo dobře by obstálo. Novější příklad bude však zajímavější. Je to Pailleronova komédie la Soûris (Myška), skvostná ukázka psychologické úloby na divadle rozřešené. Nový kus nevyšel dosud tiskem, přidržíme se tedy obsahu, jak jej uvádí pan Francisque Sarcey ve své zprávě.

* * *

Malý úvod.

Snad jste poznali v překrásných novellách Tolstého Kaťu? Kaťa je mladá dívka, která po smrti otce zůstala opuštěným sirotkem. Stařec umíraje, pravil jí, že může úplně důvěřovati Alexejoviči, že je Alexejovič dobrá duše, že jí ho ustanovuje za poručníka. Alexejovič je čtyřicátník, je výtečný, vzdělaný muž, zachoval si statnost postavy; ale je čtyřicátník. Kaťa se do něho zamiluje, nepochybujíc, že on ji miluje taky. On si jí mnoho nevšímá, považuje ji za dítě, za své dítě. Znenáhla však udá se mu za příčinou pozůstalosti několikráte po sobě ji viděti, počne se o ni zajímati; zadívá se do ní pozorněji. Je hezká a on začíná pozorovati — nejasný hlas jakýs mu praví, že ona trošinku k němu lne. Zda on ji miluje také? Bylo by to bláznovství! Ani se nechce zkoumat. A když dívka čím dále zřejměji, ač nevědomky prokazuje svoji lásku, on polekán couvne, odevzdávaje se s tajeným rozechvěním sladkému zanícení.

Zde máme znamenitý dušeslovný rozbor, jakými Tolstoj vyniká. Dny ubíhají, ona před ním konečně otevře své srdce a čtyřicetiletý

muž nemoha odolati, sevře děcko do své náruče. Ožení se s ní a netřeba dokládati, že toho později lituje. Ale to už tvoří druhou část románu.

Zda by se dalo delikátní to thema přenésti na jeviště a jak? Taká tu jest otázka, jiš chceme v patách za spisovatelem rozbírati. Ukázati, jak v srdci dívčím vzniká neuvědomělá láska, nebylo by tak těžké. Hrdinek, jež nejhlouběji v srdci ukrývají lásku, která obecenstvu je přece zřejma, známe z repertoiru dost.

Ale jak v určitých formách postaviti na jeviště city muže, který už překročil jisté stáří, který cítí, že dívka, jež ho miluje, pro něj je příliš mladá, který sám si praví: Je to hloupost, jsi starý dost, buď moudrý! a který konečně přece dá se unésti láskou? To je naše úloha.

U Tolstého odehrává se drama v srdci muže. Ale na divadle, co nevidíme vlastníma očima, to se neděje, toho tu není. Je tu arci monolog! Ale představte si člověka, který po tři akty mluví sám k sobě a o sobě, neustále se rozbírá a jeden cit po druhém, jak v něm vznikají, rub na rub před vámi obrací. To by bylo nesnesitelné poslouchání!

Jak tedy věc popadnout? kterýkoli předmět dá se na jeviště přenésti jen potud, pokud pro něj naleznete dramatickou formu. Zde forma dramatická by záležela v tom: učiniti patrnými důvody, jež přiměly muže čtyřicetiletého, jinak slušného a moudrého, aby se roznítil pro šestnáctileté děvče a s uspokojením obecenstva je pojal za ženu. Divák je tu strážcem a soudcem věcí, jeho cit pro pravdu a správnost nesmíte uraziti. Divák je synem století, duch věku v něm se vtělil, duch realistický, pravdy lačný.

Úlohu naznačenou položil si pan Pailleron svou Myškou. Hleďme, kterak ji rozluštil.

Maxovi de Simière bude asi čtyřicet let, snad více, snad méně. V dobré společnosti pařížské dlouho platil za hezkého, neodolatelného Maxa. Leč pojednou, dle jistých známek, které vtipnému muži neujdou, spozoroval, že doba lásky, doba, kdy se mohl líbit, pro něho minula. Ženy, když se jim dvoří, podávají mu ruku a říkají: Nu, buďte moudrý, zůstanem přátely. Zaslechne, jak jedna praví druhé: Pan Simière ještě ujde. Sláva jeho se rozpadává, bolí jej to, nechce, aby ostatní byli toho svědky a uteče se na svůj statek. Láska bývala životem jeho a jak sám praví, i jeho karrierou. Jakmile odbila jeho hodinka, chce raději úplně zmizet.

Náhoda tomu chce, že jeho sousedkou na venkově je mladá, hezká paní, jíž se kdysi nějaký čásek dvořil: Klotilda Vojská. Paní Vojská provdala se z lásky za polského šlechtice, z něhož se vyloupl obyčejný opilec. Nějaký čas vlekl za sebou marnotratným životem svoji ženu, která byla povahy opravdové, leč výstřednosti jeho za krátko měly konec. Nezbývalo než odevzdati jej do ústavu choromyslných, kdež je na umření. Jenom, kdy umře? Takové nemoci trvají někdy šest měsíců, někdy šest let. Ona jest tedy vdovou s živým manželem, na zákonný rozvod není naděje. Šílenství neplatí za důvod rozvodu.

Rozešla se s šumným světem, kde se jí nelíbilo, uchýlila se s matkou, paní de Moisand, na samotu. Zde se s ní setkal Max. Oba jsou ve zvláštním naladění: on, proniknut novými myšlenkami, přesvědčen,

že už nemůže ani milovati ani milován býti, přece však pociťuje jakousi slast, když rozmlouvá s hezkou mladou paní o záměrech svého ústupu. A ona? Božínku, nemůžete říci, že ho miluje. Ona ho ráda vidí; je počestná žena, neví, kdy a zda bude vůbec svobodna: Je tedy mezi oběma překážka nepřestupná. Ona to cítí a důstojně i ctnostně je odhodlána zůstati toliko jeho přítelkyní.

— Ah, ovšem, přítelkyní, jako ty druhé, není-li pravda? odpovídá Max nikoli bez trpkosti.

Přátelství tedy platí. A Klotilda, aby se jako hodná a počestná žena obrnila proti lásce, kterou cítí proti své vůli vznikati v srdci, hledá opory v rodině. Na zámku nachází se děvčátko sotva šestnáctileté, dceruška druhého manžela paní de Moisand. Není tedy Klotildě sestrou ani po otci ani po matce. Leč Klotilda se o ni zajímala; druhdy za ní dojížděla do kláštera; teď si ji pozvala na zámek, laská a rozmazluje ji. Ubohé děvče má toho zapotřebí, neboť paní de Moisand ji nemá ráda a utrhává se na ni. Žije do sebe, vídati ji smutnou, tichou přecházeti a poněvadž jí nebývá slyšet ani když vstoupí, ani když odchází, přezděli jí Myška. Zda Klotildě napadlo, aby se Max s Marthou dostali za sebe? Možná, neboť to by byl prostředek, jak by se zbavila sama nebezpečí nemístného zamilování. Ale záměr není ještě jasný. Telegram, oznamující smrt jejího manžela, by postačil, a v poměru jejím nastala by hrozná změna, lásce její odpadly by překážky . . . Přes to však nachází v tom zálibu, vychvalovati Marthu před Maxem. Obrací jeho pozornost k její stydlivé tváři, k její čisté pleti, k tomu bílému čelu, za nímž tolik tajemství se skrývá. Ale Max dostal na dívku zlost. Pro něho je ona jen žábou a sice nepříjemnou žábou, neboť ve všech jeho rozmluvách je ona třetí osobou. Měli si vyjeti koňmo s Klotildou; Klotilda je však nucena zůstati a on je nucen doprovázeti Myšku. Dělají z něho chůvu! Je podrážděn, nakládá s ní schválně jako s děckem, tropí si z ní žerty a snad si dovoluje i poněkud víc, než co dovoleno muži dobře vychovanému. Omlouvá se v duchu tím, že ona pro něho nemůže míti následky. Ona poslouchá se sklopenou hlavou a slova nemluvíc, odchází s rozervaným srdcem.

Je zjevno, že se zamilovala do muže, jenž býval kdysi krásným Maxem, když ještě s Clotildou přicházíval k ní na návštěvy do kláštera. Jak bývá u děvčátek jejího věku, zamilovala se do prvního svůdnějšího muže, kterého jí náhoda přivedla. A poněvadž je povahy uzavřené a opravdové, zapustila láska její kořeny hlubší.

Max, ačkoli už se vzdal milování, či ačkoli byl od něho odpuzen stářím, nemůže konečně nepozorovati, že malá holčina z pensionátu má jej ráda a zamiluje se nakonec také. Obtíž je dvojnásobná, ježto cítíte, že také Klotilda je chycena a že kdyby byl sňatek s ní možný, spíše bychom mu přáli: neboť Klotilda je elegantní, je půvabná, je roztomilá dáma. Na místě Maxově rozhodně bychom si vzali ji! Beztoho tušíme, že ovdoví. S ní byl by Max šťasten, dojista šťasten. Jenže to nenáleží k naší otázce. Klotilda má jinou roli.

Vraťme se tedy ku předmětu. Teď trochu pozor! Když během kusu Max povšimnul sobě Marty a zamiloval se do ní, nastává nezbytné potřeba, aby pojal sám k sobě opět důvěru, aby nabyl přesvědčení, že

není ještě všemu konec, jak myslil, že může být ještě milován a třeba od mladé dívky. Není-liž pravda?

Zároveň je potřebí, aby divák, před jehož očima se toto děje, si řekl: „Konečně, není na tom nic divného, že se zamiloval, je to zcela přirozeno.“ V divadle vždy záleží, aby byl divák srozuměn, aby mu spisovatel nepracoval proti přesvědčení, proti mysli.

Jak tedy dramaticky naraščit pochod v duši Maxově, jak odůvodnit záměr, který později ve zralém muži vznikne?...

Čím se stalo, že Max pozbyl důvěry v sebe? Tím, že už nepotkával než dámy, které od něho nežádaly než přátelství. Důvěra k samému sobě by se mu vrátila, kdyby se našla jedna neb druhá (raději ještě druhá), jež by se do něho zamilovaly a si ho nadcházely. Není pochyby, že při druhé by zvolal: „Má-li mne všecko tak rádo, pak jistě jsem ještě milování hoden! a pak... proč by nemohla také Marta!“

Autor potřebuje tedy za svým účelem ještě dvou žen. Vidíte, jak dramatické spracování vymáhá od novelistické látky své požadavky!

Dvě Pařížanky, paní Hermína de Sagancey a slečna Pepa Raimbaultova, přijely pro zábavu na několik dní k paní de Moisand. Jedna je žena rozešlá s mužem, dáma vybraných spůsobů a řečí; druhá, dívka či lépe šestadvacetiletá stará panna, bujná a rozpustilá, koketa, jež se po mužsku vyjadřuje, od každého si dává dvořiti a mluví páté přes deváté, jak jí co přijde do hlavy.

Když přijely do zámku, bylo tu pusto a prázdno. Paní de Moisand byla sama; ubožka, je trochu churava, uvítá je jak může a vypravuje, co ví: vlk se vedral do ovčince; pan farář, hodný pan farář jí vypravoval, že se něco šušká o důvěrnostech Maxa s Klotildou. Ona se obává, aby nic nepropuklo. Max se *má* ke Klotildě!

Ah, Max se k ní tedy má! Kdo pak je ten tajemný Max?

— Tu se dá něco zažíti.... něco zažijeme, má drahá! zvolá Pepa. Chtěly odejet, zůstanou. To by byla švanda, aby tak toho Maxe Klotildě odloudily, aby se nechaly milovati a provedly tak dobrý skutek! Pepa se o to dobrodružství pokusí. Zažila už jiných. Hermína prohlašuje, že se do toho nepoplete; v nitru však ji něco šimrá, aby také zkusila své nyvé a nesmělé váby. Chuť jim ještě vzroste, když se dozvědí, že strašný ten Max není nikdo jiný, nežli krásný, neodolatelný markýz, pan de Simière, jehož ztráty želel všechen pařížský svět i polosvět. Obě už prohlížejí své zbraně, jedna s hlučnou neomaleností, druhá pokoutně a v tichosti. Stranou stojí němá dívka, snivá a rozervaná, a dobrá paní de Moisand, která nic nepozoruje. A Klotilda? Eh, co Klotilda, ta uprostřed intrik, které se tu zapřádají, byla by velmi na závadu! Proto jí autor hned na konci prvního aktu poslal telegram od notáře, jenž v záležitosti velmi vážné ji žádá, aby se dostavila. Máme podezření, že asi s jejím manželem bude zle a že se asi stane vdovou. Známo však není nic a opona padá. Odcházejíc zanechala Klotilda pole volné všem manévrům.

V druhém jednání nachází se Max uprostřed obou žen. Zápasí o něho spolu, dvoří se mu. Pepa vede si neobyčejně prudce, Hermína diskretněji. Max táže se sama sebe: „Co mají? Co chtějí?“ Obě navzájem se předstihují. Scény jsou velmi zábavné a také velmi smělé.

Konečně se objeví Myška. Nastane napjetí, neboť dosud mohlo se obecenstvu zdáti, že má autor plány svésti Maxe s Klotildou.

Poprvé, když ji Max nazval Myškou, odpověděla mu popuzená dívka důstojným tonem: „Jmenuji se Marta de Moisand, pane," a zarazila ho trochu. Nedbal však důtky a když dojde na rozdávání výher při nějaké tombole, podal slečince — pannu, provázeje dar několika pichlavými slovy.

To bylo mnoho! Srdce se jí sevřelo, dala se do pláče. Max je udiven, pohnut.

— Proč pláčete? Co se stalo? táže se.

A tu, rozplývajíc se v slzách, vypravuje Marta v rozkošně pohnuté scéně o utrpeních svého stísněného dětství, vypravuje o smrti své matky, která tisknouc ji do náručí, předpověděla jí osud, opětujíc stále: ubohé dítě! ubohé dítě!

— Ubohé dítě! opakuje Max mechanicky, jsa hluboce pohnut.

Také divák je pohnut, a dívka pokračuje. „Proč mne týráte? Co jsem vám učinila?" a rozplývá se v upomínkách. Jak ji Max navštěvoval v klášteře; jaký byl hodný pán! jak všecka děvčata se tlačila do hovorny, aby se mu mohla obdivovat. Říkali mu pan markýz. A za vypravování uschly děcku slzy a muž se zamyslil. Je pravda, co pravila Klotilda: za tím nevinným čelem myslí a cítí žena! A jaká žena! pohled plný prostoty, duše průhledná, srdce docela svěží! Srdce čtyřicátníkovo je sladce rozechvěno.

Přece však netroufal by sobě míti naději. Jeho že by mohlo to děcko milovati? Je to tak pravdě nepodobno! tak mimo všechnu zkušenost, všechnu možnost! Ale všecko se podá. Nalezlo se album, do něhož si Marta kreslí a uschovává dopisy. Album padne Maxovi do rukou. Spatří v něm svoje podobizny stojmo, koňmo, podobizny z kláštera. Listy mu objeví, jak zanícena byla dívka ode dávna pro krásného markýze.

Je rozčilen, v nejistotách: a nadejde večer, večer, jaký bývá spojencem srdcí vyznávajících ... Náhoda svede jej s Martou. Rozmlouvá s ní, pomatenou, váhající, ale blaženou! Překrásná scéna! Rozmluva je čistá, roztomilá, ideálně něžná! Poblíž tohoto mládí markýz cítí, jak mládne sám, a má neskonalou radost, když Marta, zaslechnuvši kroky, vykřikne: „Někdo jde, utečme!"

A on utíká také. Jako dvacetiletý!

Ten někdo byla Klotilda. Vrátila se bez ohlášení, neočekávána. Stala se vdovou. Jde to ohlásit matce, zarazilo ji však toto dostaveníčko, jež překazila. Vrátila se svobodna: ale zdaž Max nemiluje jinou? Ta myšlénka v ní vznikla. Kdyby tomu tak bylo, z jemnocitu nechtěla by mu spůsobiti výčitku, že byl vůči ní nevděčným, zapomenuv na ni. Zůstane tedy zticha, hodlajíc vyčkati, jak se věci mají.

Následuje skvostný třetí akt.

Obě ženy, Hermína a Pepa, daly se polapiti do pasti, již samy ustrojily. Chtěly si pouze zažertovati a teď se zamilovaly do opravdy, obě. Jedna po druhé učiní vyznání.

— Nemyslíte, abych se dala rozvést? táže se unylá Hermína. Jsem bohatá, velice, tuze bohatá. Myslíte-li, učiním to a za muže nevezmu si jiného, než koho mi poradíte, koho budete chtít!

— To je jasno: stojím ještě za milování! praví si Max.

— Jaký jste nešika, dotírá na druhé straně vztekle Pepa; já jsem vám tak daleko vyšla vstříc a vy se nemáte k světu. Ale nečiníte dobře; neboť byla chvíle ... Avšak teď, teď vás nenávidím, nenávidím vás ...

A vzlyká.

— Už je zcela jasno: stojím ještě za to, abych byl nenáviděn! praví si Max.

A od té chvíle se nezná! Ano, už je jisto, je zcela možná, že Marta se svými šestnácti jary jej miluje! Není to u toho děcka první vzkypění zralosti, je' to pěkná, pořádná láska. Není více žádné pochyby, on však přece ještě pochybuje. A poněvadž je dokonalý galanthomme, přísahá si, že nezneužije pobloužení mladého srdce, neznajícího ni svět ni sebe.

Ale jak zadati ubohé myšce tuto ránu? Nač by tu byla Klotilda?

— Vymluvte jí to, praví jí. Mám ji rád, zbožňuju ji, ale nemohu. Neříkejte jí, že jsem pro ni příliš stár, není třeba. Urovnejte to nějak, máte k tomu vzácný takt.

— Urovnám to, příteli, odpovídá Klotilda proudu jeho přání ... Urovnám, příteli ... Urovnám ...

Max nepozoroval, že jí puká srdce. Avšak ona je z těch, které se dovedou zapříti a odevzdati. Náleží k odrůdě sester.

Vezme Martu stranou a místo, aby jí řekla, jak by měla úplné právo: „Max tě nechce!“ řekne jí: „Max tě má rád; ale dej si pozor! Přísahám ti, že mluvím k tobě jen ve tvém vlastním zájmu. Mám povinnost bdíti nad tvou budoucností. Měj se na pozoru!“

Tu však narazí na strašnou, neuvědomělou nepovolnost mladé, pravdivé lásky. Marta vidí toliko jednu věc: je milována. Ani nemá tušení, že usmrcuje svou dobroditelku. Láska je sobecky zaslepená.

Max se vrací. Rozmyslel se, že bude lépe, sám-li se Martě vyjádří.

— Učiňte tak, příteli, praví mu Klotilda měkkým, zlomeným hlasem.

A zanechá je pohromadě.

Následuje mistrná scéna. Provésti ji byla úloha tím těžší, ježto obě osoby už spolu jedno zamilované duo měly. Leč tato scéna je tak prudce radostná, tak mladistvá, že jak zpravodajové o prvním představení ohlašovali, všecko obecenstvo bylo okouzleno a unešeno. Autor vyhrál sázku, neboť nebylo v domě diváčka, který by nebyl býval očarován hotovou událostí, že čtyřicátník bude si bráti děvče sedmnáctileté! O tento souhlas obecenstva šlo.

* * *

Co pravíte k té historce? Není překrásná? A víc, není naveskrz pravdivá?

A přece není spisovatel naturalistou. Viděli jste jej při práci: jak si vytkl úlohu, postavil záměr a jak za tím záměrem urovnával si cestu a krok za krokem postupoval.

Vím, co namítnou naturalisté.

— To nejsou celí, skuteční, živí lidé! zvolají. Max je způsobný, švarný, elegantní a dobrý, Marta je anděl, Klotilda světice: takoví lidé nechodí po světě! — budou láteřit, Max, Marta i Klotilda měli jistě v životě i své špatné, ošklivé, slabé vlastnosti a ty autor zamlčel! Proč je zamlčel? Proč je neuvádí také?

Mají pravdu páni naturalisté. Autor ty slabé stránky zamlčel, poněvadž jich v tomto případě nemohl potřebovat. Je to sice hřích proti naturalismu, ale správnosti a pravdivosti obsahu to nijak neuškodí.

Co chcete! Nemá člověk chvíle v životě, kdy všecky slabé, nepěkné, podezřelé stránky jakoby s něho spadly? kdy je opravdu tvorem velkým, dobrým, krásným? Neznáte takové chvíle, kdy vás pojme zanícení pro ideu dobra, pravdy neb krásy, kdy se cítíte povzneseni nad bídnou strast světa a jste schopnými skutků šlechetných?

Nuže! Ve skutečnosti jsou to jen chvíle, ale jsou pravdivé a vzácné a nic nebrání spisovateli, aby je sloučil v umělecký, životní celek. Jen když obraz, který poskytne, má vnitřní zdravou souvislost, jen když vnitřní jeho život je pravdivý, pak je pravdivý celý.

Historii Maxova vzplanutí k dětinné Martě, všechen jeho vznik a průběh přece neprohlásíte za nesprávný, nepravdivý a nemožný?

A o jiné nešlo, než o důkaz, že i při postavách, které nejsou naturalisticky věrně, až do těch nehtů a zlozvyků věrně dokresleny, že i s postavami — jak se posměšně říká — idealisovanými lze podniknouti úkoly, řešiti psychologické otázky přesvědčivě a s pověřením obecenstva. Tato prozkoumací instance v záležitostech uměleckých úplně dostačí.

Zříceniny yucatanské.

Napsal Dr. Em. Kovář.

merika skýtá smutné divadlo, že národové mizí s povrchu země a nezanechávají po sobě ani stopy. Žádný pomník umění, žádný zbytek ani nejhrubšího, ani nejjednoduššího řemesla nesvědčí o jejich někdejším bytí. Žádný náhrobek nekryje pozemských pozůstatků mocného a obávaného kmene; dravé šelmy vyrvou ochrannému lůnu země mrtvolu posledního náčelníka a jeho roztříštěné a rozházené kosti žloutnou a práchnivějí na slunci. S národem zaniká i jeho řeč a jméno. V dějinách lidstva národ smaže se beze stopy na listě, na kterýž vrhnul pouhý stín — nemohlť svůj obraz naň vytlačiti. Vrstevníci jsou jeho bytostí sotva dotknuti, pozdější lidstvo nebude míti o něm ani tušení.“

Tato truchlivá slova Tschudiho tanou mi na mysli při každé vzpomínce na amerického praobyvatele. A hůře jest, že slova ta platí národům plemene, jež mělo jistě velikou budoucnost. Vždyť po mnohých národech zůstaly pomníky, jež dávají nám tušiti, jak velikolepě a svérázně vyvíjela se vzdělanost Indiána, dříve než se ho dotkla kletba pří-

chodu Evropanův. Tím hořčeji je nám, když po národech téhož plemene, o nichž nám vyprávějí indiánské báje, nenalezáme ani stopy. Němota dějin je tu příliš kruta, když uvážíme, že snad poslední potomek téhož kmene, jenž měl v sobě zárodek státi se jedním z nejvzdělanějších národů na zemi, umírá dnes v bídě a bez soustrasti.

Ano, mnozí indiánští národové byli velice vzdělaní. Tu přišli Španělové a první péčí jejich bylo „ničiti paláce, bořiti chrámy, vyrvati z rukou Indiánův psané zprávy a z duší jejich staré tradice.“ I podařilo se jim zničiti budoucnost Indiánův a minulost jejich zahaliti rouškou, již dosud nikdo neodhaloval bez bolu. Málo kdo se toho odvážil. Co snů kupí se kolem kolébky vzdělanosti řecké, egyptské, assyrské, indické, čínské a jiných, co badatelů se jimi zabývá — na mexickou a peruanskou a vůbec americkou vzpomínají pouze někteří učenci.

Odhalme jen okraj roušky, jež zakrývá jednu z těchto kultur!

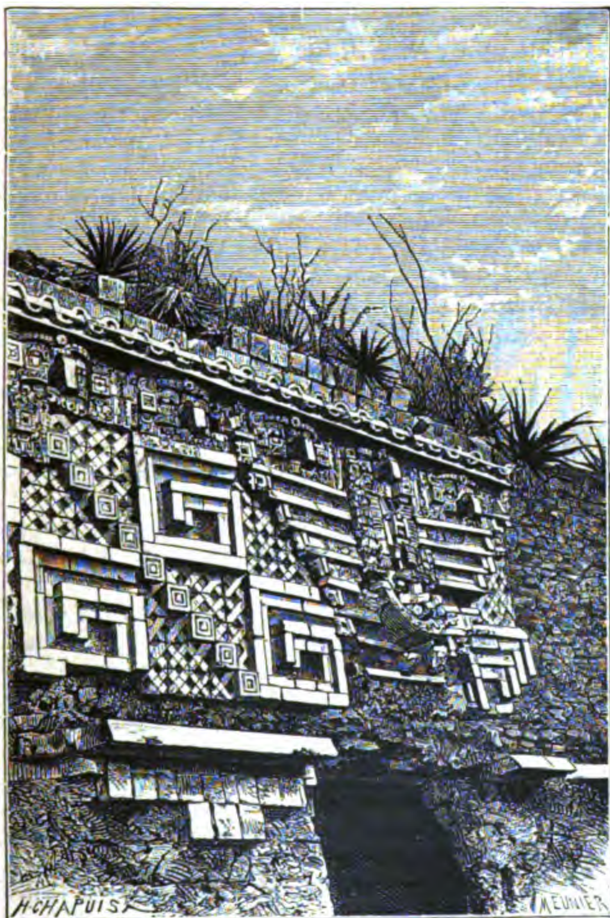
Yucatan je poloostrov, jenž v podobě obdélníku vybíhá na severovýchodní straně střední Ameriky do atlantického oceánu, odděluje zároveň s ostrovem Cubou záliv mexický od karaibského moře. Průliv yucatanský mezi Cubou a Yucatanem spojuje oba tyto veliké zálivy.

Yucatan měří 220.000 čtver. kilometrů a mimo stát Yucatan, jenž je částí državy mexické, zasahují sem část Quatemaly, anglický Honduras a vlastní mexické státy. Povrch jeho je plochý, pouze ve středu vystupují malé pahorky. Břehy jsou nízké a písčité; na severu jsou skoro rovné, na východě však nalezáme dosti zálivů. Půda je vyprahlá, vápencovitá a korálovitá. Řek a jezer je málo a jsou malé. Uvnitř panuje nedostatek vody, kterýž zároveň s plochostí a kamenitostí půdy a jejím geologickým složením způsobuje palčivost podnebí, kteréž je jedno z nejhorčejších na zemi. Nicméně pro suchost svou je zdravé. V zimě panují tropické deště.

Nynější Yucatan je málo úrodný a největším jeho bohatstvím jsou jeho husté lesy, jejichž dříví, zvláště barevné, jest hlavním zbožím pro vývoz. V celé zemi není kovu, což ochromuje průmysl. Tento, jakož i obchod jsou nepatrné. Hlavním zaměstnáním je tkaní a pletení, trochu hrnčířství, rybářství, výroba soli atd. Hospodářství se nedaří, neboť pro nedostatek pastvišťat není dobytka. Ponékud čilejší obchod je pouze v hlavním městě Meridě, jež má 24.000 obyvatelů, universitu a je sídlem biskupa.

Španělové poprvé vstoupili na půdu yucatanskou r. 1506, kdy je vedl Diaz de Solis. Při jejich příchodu obývali Yucatan Majové a tito jsou podnes jádrem yucatanského obyvatelstva. Tvořili dříve jednolitou říši s hlavním městem Majapanem. Ale v 15. století vzbouřili se jednotliví kazikové (vasallové) proti svému panovníkovi a rozbořili Majapan. Yucatan rozpadl se na několik malých států, v nichž vládli kazikové. Při příchodu Španělův bylo jich sedm. Tato rozdrobenost usnadnila Španělům dobytí Yucatanu, jež podnikl Francisco de Montejo r. 1527. Nicméně stálo toto dobytí mnoho krve a bojů, jichž dějiny by byly zajímavy; de Montejo byl přinucen po dvouletém boji ustoupiti do Mexika a hledati tam pomoci pro další boje. A jen zradou zmocnil se pak země. R. 1540. byla založena první větší osada španělská Campeche,

o rok později vzdal se poslední majapanský panovník Tutul-Šiu,*) jehož hlavní město Mani bylo rozbořeno; r. 1542. byla založena Merida, nynější hlavní město, na rozvalinách Tihoo. Od těch dob byl Yucatan připojen k Mexiku a zůstal až po dnes; v tomto století pokusil se několikrát dobýti si samostatnosti, ale pokusy tyto se nezdařily.

Část „domu vladařova“ v Ušmalu.

Obyvatelstvo skýtá dnes obraz chudoby a nevzdělanosti. Ale všude v Yucatanu, i na místech, jimž nedostává se dnes vší osvěžující vlhkosti, nalezáme stopy lepších časů a větší vzdělanosti. Všude máme potvrzení

*) Jména indiánská přepisuji pravopisem českým a pokud možná foneticky, nikoliv obyčejným španělským.

historických zpráv, že Majové byli při příchodu Španělův vzdělaní, zámožní a četní. Pod Španěly a zároveň s nimi klesali až v nynější chudobu a nevzdělanost, při čemž počet jejich ztenčil se až asi na desetinu.

„Však jaký div! v hustých lesích nebo na smutných pustinách holých vápencovitých rovin, na místech, o nichž se nám zdá, že v ně noha lidská nevkročila od stvoření světa, spatřujeme před sebou zříceniny nádherných staveb, vynikajících mohutností, rozmanitostí a krásou, jakými se málo který kraj starého světa může pochlubiti." Vskutku, vzdělanost obyvatelů yucatanských před příchodem Španělův musíme vysoko ceniti podle dochovaných zpráv a stop jejích po vší zemi. Ale nádherné zříceniny, objevené v pustinách a lesích, dokazují, že byla tato vzdělanost daleko větší, než bychom mohli jinak souditi. A Yucatan oplývá hojností těchto zřícenin, jež poutají na sebe pozornost již od 1787. roku, kdy Antonio del Rio dojat byl zříceninami v Palenque. Dosud však jistě mnoho se jich skrývá v krajinách neprozkoumaných a též původ jejich není dosud zcela objasněn, neboť nynější obyvatelstvo ve své líné lhostejnosti nestará se o ducha předkův.

Máme tu celou řadu rozbořených měst namnoze značné rozsáhlosti. Na severu jsou Izamal, Ake, Majapan, ve středu Ušmal, Šabá, Kabach, Labná a mnoho jiných. Na východě zvláště vyniká Čičen-ica, tento div Ameriky. Pohlédněme na některé z těchto měst!

Nejznámější zříceniny jsou v Ušmalu. Ušmal znamená třikrát stavěný, buď že bylo město třikrát zbořeno a opět vystavěno, buď že budovy jeho byly stavěny na třikrát. Ušmal ovšem dnes není více v opuštěné krajině, neboť dva kilometry od zřícenin naleză se živá, obchodně důležitá osada téhož jména. Zříceniny samy jsou dobře zachované a často navštěvovány. Nejdůležitější v celém zbořeném městě budovou je casa del gobernador (dům vladařův). Je to největší a nejvelikolepější z památek amerických.

Casa del gobernador (viz vyobrazení 1. a 3.) je vystavěna na přirozeném návrší, kteréž je uměle zvětšeno přivalenými balvany, a tvoří tři terrasy. Budova je jednoduchá, ale bohatá a nádherná. Ačkoli je po tři století opuštěna, má nádech novosti. Jest skoro 102 metry dlouhá, přes 12 m. široká a přes 8 m. vysoká. Je zbudována z kamenů pravidelně otesaných a spojených přepevnou maltou. Vnitřek je rozdělen zdí, jež táhne se od jedné postranní stěny ke druhé, na dvě veliké síně. Tyto opět jsou rozděleny na světnice příčnými stěnami, jež jdou od předu do zadu. Každá přední světnice je se zadní spojena dveřmi. Stěny sestávají z hrubých kamenů a pouze na jediném místě nalezáme zbytky sádry; jinak nikde není stopy po malířství nebo sochařství. Přes dvéře položeny jsou dřevěné trámy ze stromu Achras Sapota. Zevně je dolní část celá jednoduchá, ale asi ve dvou třetinách výšky táhne se kolem celé budovy římsa, nad níž veškeren prostor až ku ploché střeše stkvostně vyplňují grecquy, arabesky a reliefy v pestré a nádherné směsici, jež dojímá již svou zvláštností, zvláště však svým kontrastem proti jednoduché části spodní. Z předu má budova jedenácte bran, jež sahají skoro až k římse. Prostřední brána je hlavní a největší; je nádherně vyzdobena a jsou na ní též skvostné hieroglyfické nápisy. Bohužel jsou ozdoby tyto, jež namnoze představují též postavy lidské, značně porouchány.

Druhý palác v Kabachu.

Mimo z předu má budova též po bráně na obou stranách. Na ploché střeše, kryté cementem, bují všeliké rostlinstvo.

Druhou důležitou budovou je Casa de las monjas (dům jeptišek), jež stojí též na návrší skládajícím se ze tří terras. Skládá se ze čtyř budov, jež ohraničují obrovský rovnoběžník, jehož hrany jdou směrem světových stran. Každá budova má skvostnou výzdobu a každá má svůj zvláštní sloh. Přední budova je asi 88 m. dlouhá a vyzdobena prací ryteckou. V jejím středu nalezá se hlavní brána, jíž přichází se na dvůr; po stranách hlavní brány nalezáme po čtyřech menších branách, jimiž vcházíme do síní od sebe oddělených. Ostatní tři budovy nemají vnějších bran. Stěny nádvoří zdobeny jsou překrásným obrovským vlysem. Různé postavy, grecquy, rosetty, čtverečky, hadovité figury, brzy jemné, brzy obrovských rozměrů spojují se ve velikolepý obraz. Máme tu jednu z nejskvělejších památek indiánského umění. Do budov postranních a zadní vchází se z nádvoří, s přední nemají žádného spojení. Veškery budovy rozděleny jsou podélnými a příčnými stěnami na síně.

Ve křídle severním nalezáme budovu menší a starší než jest budova ji obklopující. Věc tato jest zajisté pozoruhodna pro stavitelství Majův. D. Charnay se domnívá, že budova vnitří patří původnímu městu Ušmalu, jež bylo zbořeno a vnější že pochází z doby renaissanční, kdy město se obnovilo po pádu Majapanu.

Jinou důležitou budovou je Casa del enano (dům trpaslíkův), jinak zvaný casa del adivino (dům prorokův). Je skoro 23 m. dlouhá a skoro 4 m. široká; vystavěna je na umělém návrší přes 27 metrů vysokém. Vnitřek rozdělen je na tři síně, jež nejsou spolu v žádném spojení. Na témže návrší ve výši asi 20 m. na ploše trochu vyčnívající k západu stojí budova obsahující dvě síně. Přední strana představuje hrůznou obludu pololidské tváře, tlama představuje bránu, též oči dosud rozeznáváme. Ostatek podlehl času. Tato děsná tvář je obrácena ku městu. Celá budova je s přepychem vyzdobena a byla zajisté chrámem. K oběma uvedeným budovám vedou dvoje schody, jedny na straně východní, druhé na západní. P. Cogolludo navštívil r. 1656 tento chrám a nalezl v jedné síni prý zbytky nedávno spálené oběti. To by dosvědčovalo, že Indiáni ještě dlouho po dobytí Yucatanu znali tyto zříceniny a v chrámech obětovali svým starým domácím bohům, ačkoliv zevně přijali křesťanství.

V Ušmalu jsou budovy seskupeny tak, že město poskytuje obraz nějakého panorama. I můžeme všecky důležitější budovy přehlédnouti. Spatřujeme casa de la vieja (dům stařeny), casa del gobernador, na pravé straně této, na druhé terrase téhož návrší je casa de las tortugas (dům želví) nazvaná podle toho, že želvy vytesány jsou na hlavní římse; ozdoby vlysu představují kolové stavby. Za touto je veliká pyramida bez budovy zvaná cerro de las sacrificias (obětní pyramida), kde prý se konaly lidské oběti. Lidské oběti zavedeny byly na poloostrově působením Azteků, kteří však přišli do Yucatanu teprv r. 1440 jako pomocníci panovníka Majapanského. Jestliže tedy výklad o účelu oné pyramidy je správný, pocházela by táže stavba a s ní mnohé jiné až z doby po příchodu Azteků do Yucatanu a byla by tedy dosti nová. Na pravé straně je jiná pyramida, na níž nacházel se chrám, kterýž je ve zříceninách. Před touto je tajemná budova casa de las palomas (dům ho-

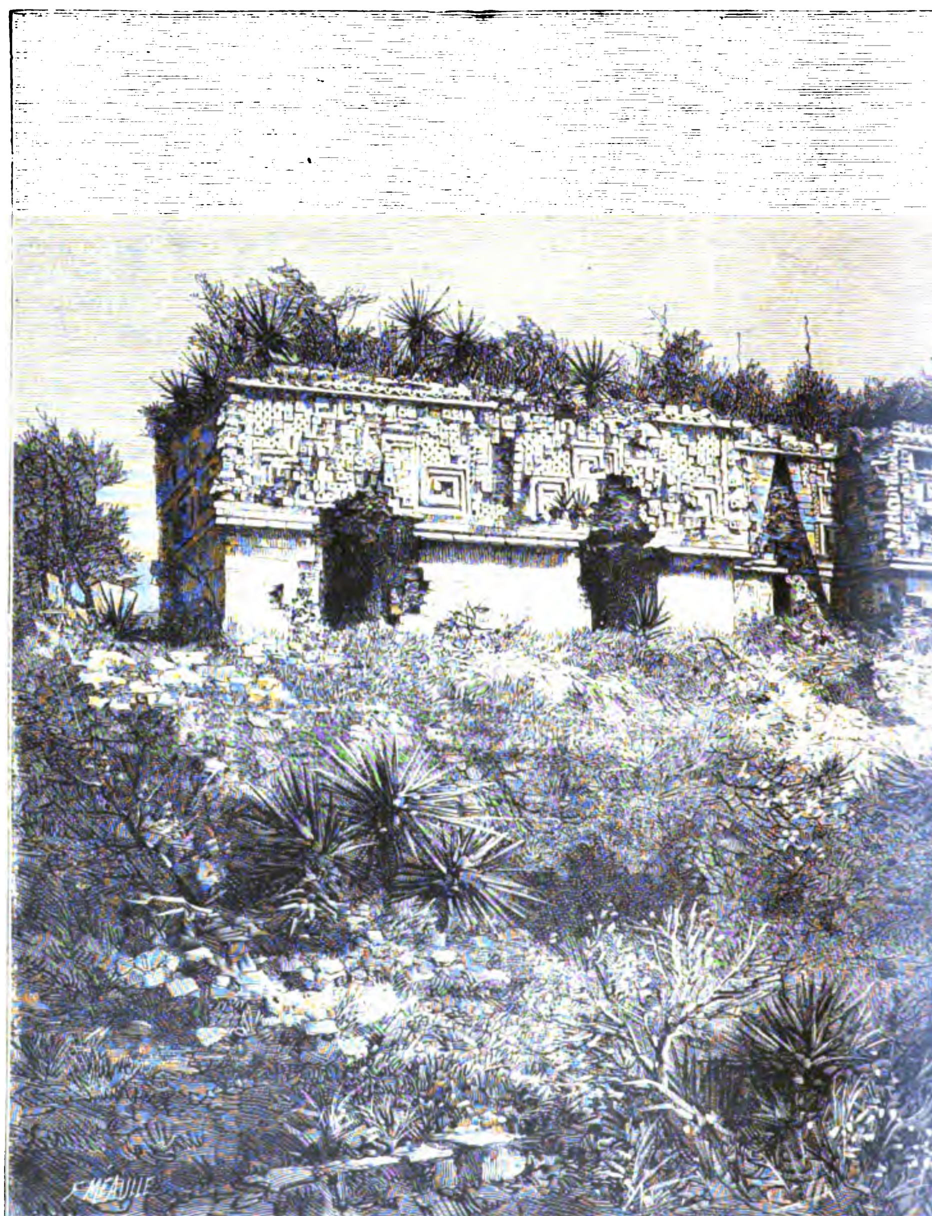
lubic). Na budově této je totiž ozdobná zeď, jež pro své četné díry připomíná holubník. Takovéto ozdobné zdi mají budovy nejvíce pobořené a starší než jiné. Jiné budovy Ušmalské ztrácejí se v lese, z nichž nejdůležitější je míčovna (tlačtli), kdež odbývala se oblíbená národní hra indiánská. Na konci sluší připomenouti zakulacené, zcela nezdobené kameny, kteréž nalezáme před budovou vladařovou a na různých místech města, jež kolmo stojí jako sloupy a mívají několik metrů výšky. Vykládá se, že představují Phallus a soudí se podle nich, že v Ušmalu panoval phallický kultus.

Dějepisci málo se zmiňují o Kabachu, a přece byl Kabach jistě jedním z nejdůležitějších měst yucatanských, soudíme-li podle jeho budov. Nalezáme tu skvostné paláce na rozsáhlých prostranstvích, vítězné oblouky, vysoké pyramidy a zříceniny nádherných staveb na obrovských terrassách. Stavby tyto mají týž ráz jako ušmalské, jsou svědectvím téže vzdělanosti a stavěl je, právě jako jinde v Yucatanu, týž národ.

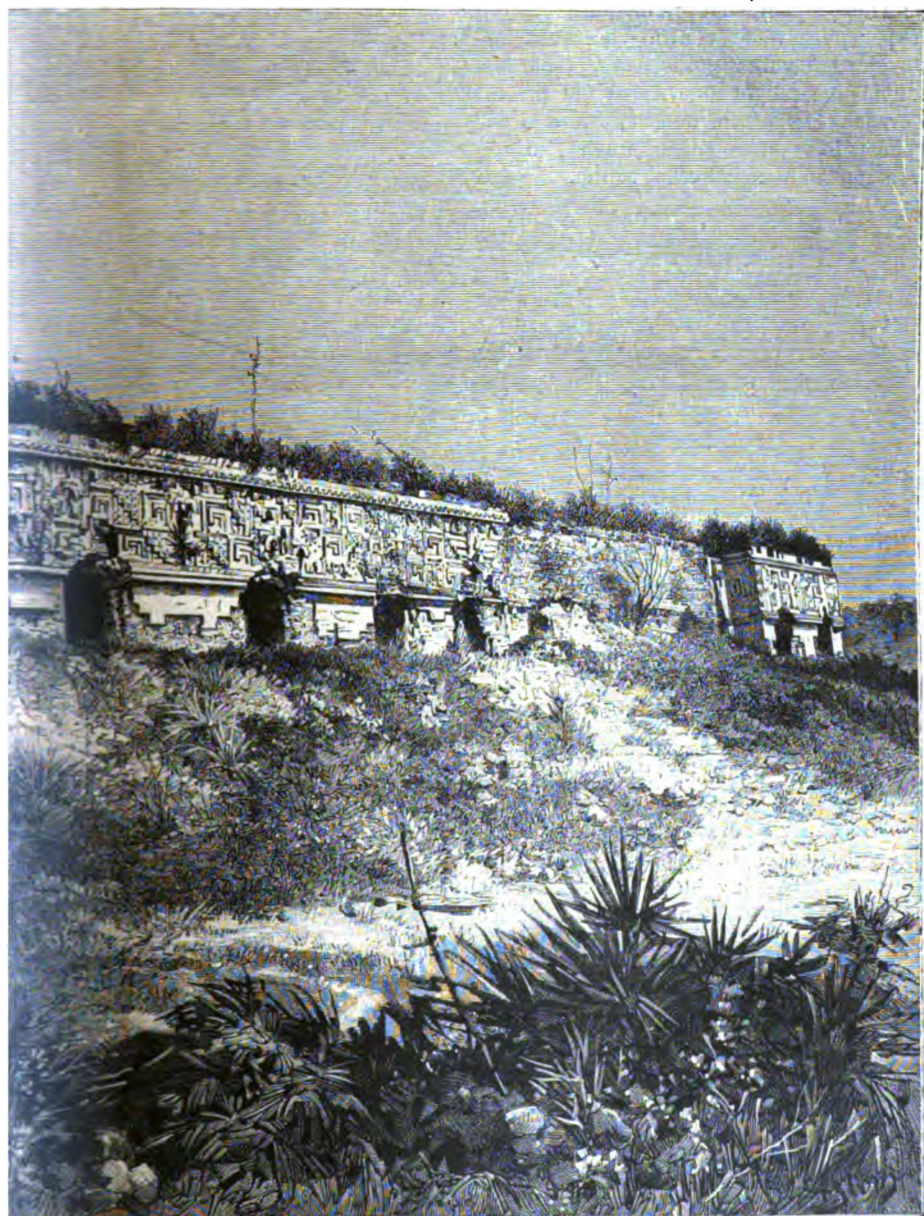
Co zvláštního jest, že v Kabachu jdou budovy směrem jihozápadním a severovýchodním. Hlavní stavby jsou dva paláce. První palác stojí na pyramidě o dvou stupních; před ním je veliké prostranství, kdež na obou stranách nalezají se dvě veliké cisterny, a ve středu sloup trestu, zvaný pikoté. Provinilý Indián byl k němu nahý přivázán a byl bit holí. Façada paláce je vyzdobena s nesmírným přepychem. Obrovské postavy, arabesky a vše jiné je tu shrnuto ve velikolepý, nádherný obraz. Dvě veliké římsy, jež svírají vlysy, nemají v kráse sobě rovných na zemi. Bohužel je značná část zřícena, takže není nám dopřán dojem celku, jenž musil býti úchvatný, když uvážíme, že façada je dlouhá 50 metrů. Uvnitř nalezáme dvě řady překrásných síní, jež jsou asi 9 m. dlouhé, přes 3 metry široké a 6 m. vysoké. Na stěnách máme zbytky maleb, jež představovaly postavy, nápisy a jiné. I budovy samy byly malovány a máme tu důkaz, že obyvatelé yucatanští libovali si v polychromii. Všude v paláci, zevně i uvnitř, na schodištích i v síních vidíme tytéž motivy vyzdobující.

Druhý palác (viz obraz 2.) jest od prvního vzdálen asi 150 m. k severovýchodu. Též před ním je prostranství s cisternami a sloupem; sám vypíná se na druhé vyvýšenině, kdež nalezá se řada zřícených síní. Ve středu nalezá se schodiště, podporované polooblouk em, kudy je možno dostati se k paláci. Tento palác je nízký, měří pouze 5 m. výšky, a svou jednoduchostí značně se liší od přesycené nádhery prvního paláce. Předek je 50 m. dlouhý; má sedm vchodů, z nichž dva jsou na sloupích s mohutnými hlavicemi. Dolejší část je bez ozdob, nad římsou nalezáme skupiny sloupů vždy po třech, jež odděleny jsou prázdnou zdí. Pozoruhodno jest, že vlys je šikmý, což nalezáme i na palácích v Palenque, kdežto na většině staveb yucatanských má směr kolmý. Střecha je pokryta bujným rostlinstvem, z něhož prozírá ozdobná zeď. Zadní část je zcela zbořena. V prostředku nalezají se stopy malby.

Na levo od druhého paláce zříti lze pyramidu o více stupních, v podobě obdélníku 50 m. širokého. Čtvery schody vedou vzhůru. Nahoře jsou zříceniny, i zříme ještě všeliké brány jednoduché i na sloupích, kteréž vedou k síním různé velikosti.

„Dům vladařů

v Ušmalu.

Velmi pozoru hodny jsou dva basreliefy na prvním paláci. Na obou vidíme dvě vojenské postavy. Jedna z nich stojí a patrně představuje vítěze; podle oděvu, nádherné helmy s bohatým chocholem z velikých per poznáváme v něm yucatanského bojovníka. Druhá postava představuje bojovníka poraženého, jenž klečí a prosí vítěze o milost; na jednom bas-reliefu odevzdává mu při tom meč, na druhém již mu jej odevzdal. Na prvém zdá se, že vítěz přijímá poraženého na milost, na druhém káže mu odejíti. Mnohé známky ukazují, že poražený bojovník má podobu mexického vojína. (Pokračování.)

Vdova.

Studie veršem od **Jar. Vrchlického.**

I.

Park velký byl, ač místy trochu pustý,
tím divočejší však, neb vlhkost všade
zem pila lačná žíznivými ústy.
Nechť sebe větší slunce žeh, sem klade
se na všecko stín dlouhý, chladný, hustý.

Ó buďte zdráva hnizda nepočetná!
Ty stará Floro v snětí husté třísni,
ty Faune, jemuž u rtů schází flétna
a jemuž drozd se vysmívá svou písní,
když jehněd clona zakryje tě květná!

Buď zdráv, ty můstku skoro do rozvalin
se chýlící u staré bažantnice,
teď plný hloží a divokých malin,
kde litá motýl, šplhá veveřice
a šepce sítí, kvílí borovice!

Ó kroky v písku, stopy u jeskyně,
nad kterou břečťan s lilkem závoj spřádá,
kde ohlasem zní šepot jako váda
a krápník slzí zdlouhavě a líně . . .
Ó minulosti, co máš na svém klíně!

Kde druhdy kaktus hořel květů nachem,
tam prostý pryskyřník jen věnčí meze,
kde zlatochvostý bažant v běhu plachém
se mihnul, špaček do listí se sveze,
neb čejka chochol zvedá, prchá strachem.

II.

I zámek spust, co zmizela mu paní;
po smrti chotě jakby vyplašena
šla hledat těchy v svět a svému lkání
cíl radostný, však marně, každá změna
jí byla zdrojem nových cest a přání.

Teď vrátila se po desíti letech
v to spustlé hnízdo, srdce beze lásky,
na líčku mladost ve posledních květech,
kam vryla zima první sled své vrásky.
Však svěžest zbyla jí na bujných retech

I hbitost v kroku i gracie v tanci
a v ušlechtilém, luzném hlavy sklonu,
i plnost forem; snivou eleganci
má celý její zjev, jak ručej tónů
uchvátí duši, jako píseň zvonů,

Když letní večer uhasíná v lese,
když cítíme, že krásný den již hyne,
když na trávě se rosy krůpěj třese,
strom k stromu v stínu v objetí se vine
a náhle „Ave“ zazní v tiši stinné.

A zní jak hudba tichá ze dna moře,
jak zvěst o zapadlém si báji městu,
půl plesu je v tom, ale půl též hoře;
to hledá k ráji ztracenému cestu,
to kvílí v stromech a to úpí v klestu

A listí břízy a jehličí sosny .
a rákosí vše zpívá se a chvěje,
nach červánků i luny paprsk rosný,
jež bledá nad stráně se kloní, směje,
vše s těmi zvony pláče, úpí, pěje . . .

III.

Ji bavívaly nejdřív procházky
tak dlouhé v zpustlém parku za večerů,
u zdroje sedala tu v snětí šeru,
jenž valil se přes lesklé oblázky,
a sama dumala zde beze směru.

A dívala se do koruny stromů,
kde šer se snoubil s tajuplným leskem,
a srdce divným tmělo se jí steskem

a často vyplašena hukem hromu
pak sotva suchá dostala se domů.

Rej světlošek též stíhávala v houští
a padajících miliony hvězd,
jež neznámý kdos jak rakety pouští
do prázna v pustou dráhu lidských cest,
neb větrů žalnou poslouchala zvěst.

Lip stověkých se vlékla alejemi
jak fantom bludný s hlavou svislou k zemi,
co myslila, to nevěděla sama,
jen zdálo se, že, co její ret němý,
jí v duši zlé se odehrává drama.

A kruhy dostávala kolem očí
tak pikantní v tom sfingy obličeji!
Když nad fontán se sklonila, tu její
se bledosti smál faun, kol něhož točí
se španělských much vír ve zlatém reji.

IV.

A opět sáhla ku knize a básni,
vás pozdravila znovu, luzní snové!
Jak zakleta by byla v zámku, dnové
jí tekly v lektuře na oko šťastní
vždy krásy v lůně chovajíce nové.

Ne staří mistři nesmrtelných zpěvů,
ne Byron, svrchovaný kníže hněvu,
ne Dante s obočím, jež peklo zřelo,
ne Milton ani Göthe — na úlevu
jí pěvců jiných jiné kouzlo pělo:

Těch moderních, těch synů naší doby,
těch nervósních, těch svědků naší mdloby,
těch podrážděných, kterým vše jest všední,
i vzdoru síla, kolébky i hroby,
těch mystiků, jenž temní, neprůhlední

Jen dojem jako plachou rybku honí,
jen vůně líčí a jen hudbu píší,
jichž rým jak divná evokace zvoní
fantómů zašlých, kteří nenakloní
se v lásce k žití, kteří pouze dýší

Ve vzduchu prosyceném sladkou plísní,
jenž vzbouzí hmoty tajný život vnitřní,

lesk brokatů a hedvábu šust třísní
po úbělu, mdlý zákmit hvězdy jitřní,
jenž chtějí každý záchvěv chytit písní;

Těch, kteří v slovu myšlenku již vidí
a barvu, hudbu, života dech, vůni,
jenž rhytmus s rýmem v lehkém tanci řídí
jak motýlů a much rej na výsluní,
těch, místo slávy jenž dnes výsměch klidí:

Tu Verlaine, sfinx, jež čeká na odvetu,
tu Tailhade, jehož písní sad je v květu,
pod jehož myrtami je sladké snění,
a Bourget jako motýl třpytný v letu
a hořký jako zrádné políbení.

Tu Jean Moréas s plísní samých hrobů
a Darzens se samými stíny noci,
a Rimbaud, který banalnost a zlobu
svým veršem deptá v prach a ve porobu,
v jho k němuž obrazy jdou jako k otci.

Tu Vigny, děd všech, který ve mlčení
se halí jako stoik plný žluče
a hrdý, mramorový v utrpení;
tu Baudelaire, v němž serafinů pění
si klesá s pekel kletbou do náruče;

A císař všech na trůnu nudy němý
tu Mallarmé jak přelud mezi všemi
jak Farao do dálky prázné hledí,
co verše jeho perel ručejemi
se hrnou v noc a zní bez odpovědi.

Ó pěvci ztracení pějící hluši,
vy umělci bez davů, slávy, zisku,
vás ona čtla sta ran v krvavé duši
a srdce na perutích orla v trysku,
až stopy její slzí bleskly v písku!

V.

A brzy v koutě pohozena kniha,
jest poesie hlucha citů víru,
ji schvátila zas ona stará tíha
a nikde odpočinku, nikde míru
a vrátila se zase ku klavíru.

Jí nejvíc lákal starý, dumný Bach;
v té zbožnosti, ač sama nevěřila,
svou duši v azur ztápěla a nach;
to bylo jako orlích křídel vzmach,
v tom byla veleba a klid a síla.

Pak Shuman přišel, samý nerv, jenž bolí,
Liszt, vůle železná, jež citů zvonky
se obepíná, thyrs, na jehož holi
se vinou samé hyacintů stonky
(jak Baudelaire dí, děd satanské školy),

A v posled Wagner, otevřené jezy
to sporných citů, píseň nekonečná
bez konce, hranic, ocean bez mezí,
jenž rozlévá se nade břehy věčna,
a kořenem svým v srdcích lidských vězí.

To Wagner, Wagner, démonický duch,
(jenž má jen jednu chybu —Němcem jesti).
Slyš Tristan s Isoldou, v jak čarný kruh
tě chytne něha! Jakby mluvil bůh,
to Parsifal . . . Ó sny, ó touhy, štěstí!

Co chce ta hudba? Rcete, odkud prýští?
V ní kvílí duše lidí moderních,
ty aspirace v temný život příští,
v nějž nemůž věřit rouhavý náš smích
a onen půvab, kterým láká hřích!

Ó vino, dříve kletbou Eumenid
teď pikantní jsi pouze pochoutkou,
jíž zostřuje se znova apetit,
jsi absintem aneb jsi pokroutkou?
Jak sladko dnes je z tvojí číše pít!

To neznámé: Zda věřit nebo ne?
to láká. Bude odměna či trest?
Zda v neznámu tam duše utone,
či motýl vzletne v číši zlatých hvězd?
Ó tušení, kde cíl, kde pravda jest?

Ó mystické ty slovo: Vykoupení!
Je třeba vskutku tvojí křestné vody?
Jsou slzy to, je básníků to pění,
ty duší mystické a svaté hody?
Ó zněte tóny v bouřném rozvlnění,

Ó zněte stále, duch tu cosi hádá,
co každé vyhybá se definici,
z vás mystickou si temnou kuklu spřádá.
Jak vzletne z ní? Zda cherub jásající
či fantóm bledý, bědný, zoufající?

VI.

A piano zas stichlo jako dříve
a prachem pokryly se stohy not
a samoty zas bodající hrot
jí zrýval nitro bolestné a snivé.
Ji lákaly zas chvíle mlčenlivé.

Tu sedávala dlouho, dlouho v lázni,
jak druhdy Anna Odyncova nahá,
pod sprchou démantů cítila v bázni,
že cizí, chladná ruka po ní sahá
a čekala, až chodbou kroky zazní.

A byla by se nedivila nic,
by z nenadání povolily dveře
a vešel, kdo? To nevěděla! V šeře
jen rostly stíny, houstly víc a víc
a dívala se jimi na měsíc.

Nad parkem vycházel ten v bledé kráse
jak démon, který svedl Tamaru,
a slyšela — krok chodbou rozléhá se . . .
a chvěla se pod vlivem rozmaru
a stála s hrůzou ve měsíčném jase.

A viděla, jak zvolna ze zrcadla,
jí naproti tvář jako její kyne,
však bledší trochu, dlouhým hořem svadlá,
pod okem větší kruh a líčka vpadlá,
vše na ní přísné, hrobové a stinné.

A děs ji schvátil, schoulila se zas
a chtěla prchat; z parku staré buky
sem kývaly a z dálky drsný hlas
zněl jelenů, byl říjen; měsíc zhas,
však v srdci jejím rostly nové muky.

A rostly jako moře, moře, moře!
Ach, k čemu žije, krásy svojí slední
nač zbytky žárlivě tak střeží? Ke dni
květ jejich nevzplá, nezrosí je zoře
tvá, lásko! — Vše jest hloupý život všední!

VII.

Ó kdyby aspoň mrtvém po manželi
jí bylo děcko zbylo — jistě celý
by vyplněn byl její život tím,
vše tužby, snahy, vášně cíl by měly:
Tak ale všecko zbytečnost a dým.

I viděla se často v dumě svojí,
jak nakloněna nad kolébkou stojí,
kde smálo se co jabloňové poupě
to drahé dítě, chvilku ve snů roji
vše měla, co jí nepřál osud skoupě.

Však darmo, slza její zřítelnic
v poušť zapadla a hluchou samotu,
svou v zrcadle jen bledší zřela líc
a v srdci nic a v budoucnosti nic . . .
Ó těžko zvykati tu životu!

VIII.

Tak žila a snad žije posavad,
květ v skleníku, jenž marnou touhou svad
po slunce záři vzpjav se lepších pásů;
zda ovane ji stáří mrazný chlad
a zdeptá zcela její svůdnou krásu?

Zda jako ve moderním klášteru
se pohřbí v zámku svém tak sama, sama?
Zda v tichou elegii skončí drama?
Zda citů bouř a vášně nádheru
vylhaným klidem resignace sklamá?

Či banalnější bude konec všemu:
Snad cestující jakýs dobrodruh
se namane a vášní kvas a ruch,
kdy v slabé chvíli neodolá jemu,
ten přírodě jen splatí starý dluh?

A sevšední pak zcela, zcela, v dým
se rozplyne, co v bouřných hřmělo snech
a s farářem a správcem šedivým
hrát karty bude v dlouhých večerech,
jich trpělivě snášet vrtochy
a babám ze vsi plésti punčochy?

A umře tiše duše vzácná, zbožná
a oplakána? — Inu, vše jest možná!

———

Marionino pokání.

Napsal **Arsène Houssaye.** Přel. J. J. Benešovský-Veselý.

Chci zemřít jako božský mistr, s rukama přibitýma na kříž, aby se zapomnělo, že jsem objímala liché přeludy.

Láska byla každodenním chlebem mé duše.

Vypila jsem kapku po kapce, co nebesa nalila do kalichu. Ale kalich se rozbil.

Podali mi zlatou číši kurtisány: já odvrátila svoje rty.

Chtěla jsem zemřít pro svět, abych byla živa z věčného chleba se stolu Páně.

Psáno na okrajích knihy »O následování Ježíše Krista.«

I.

Paříž — to není nijakým přepínáním — jest doposud krajem nejneznámějším. Nejdobrodružnější cestovatelé nejdou dále až kam jezdí omnibusy: od Madeleiny k Bastille a od Pantheonu k Notre-Dame des Lorettes.

Vy, kteří v Italii zajeli jste si dvacet mil, abyste spatřili basreliefy Donatellovy, znáte-liž basreliefy Jeana Goujona v ulici aux Rets? Vy, kdož jste šli ku hrobu Virgilovu pod révami u Posilippa, pozdravili-liž jste dům Balzacův, dům Lamennaisův, dům Bérangerův na Beaujonu?

Beaujon jest pahorek posetý villami polou skrytými ve stínu stoletých stromů, kdež mnohonásobný milionář osmnáctého století, pan de Beaujon, vystavěl svůj zámek, či vlastně jen domek, neboť zámkem jeho byl palác Elysejský.*) Kolik velmožů si dnes zřídilo paláce v obrovském tom parku, jenž se rozkládal od paláce Elysejského až k lesíku Boulognskému!

Nebohý Balzac usmrcen geniem a kávou — dvěma smrtelnými jedy — mezi stěnou kaple, kde byl pohřben pan de Beaujon, a stěnou pokojíku, kdež pan de Beaujon dopřál si přepychu, aby slečna Guimardova tančila pouze jemu samotnému.

Nedaleko odtud můžete pozdravit knížete Sturdzu v jeho paláci z „Tisíc a jedné noci“ a vévodu Brunšvického v jeho německé tvrzi (palác ten dala vystavět tanečnice Lola Montésova), jež nese jeho barvy, neboť průčelí jest natřeno růžově.

Jest to nyní končina princů u vyhnanství: mimo tyto panovnické hlavy poznáte tu též příjemnou tvář prince z Capuy, jenž praví, že Beaujon jest Capuou Paříže.

*) Palác Elysejský koupila od pana de Beaujon Pompadourova.

Jest to rovněž kraj filosofů: Lamennais se uchýlil do ulice lorda Byrona; — poesie: Béranger skrýval se v ulici Chateaubriandově; — umění: Rosa Bonheurova konala zde, na pěkných pastvinách Bel-Respira, kde se proháněli pěkní ponyové Théofila Gautiera, první svoje studie; zde hrabě d'Orsay dokončil svoje díla krásnou hlavou Lamartinovou.

A mnoho-li jiných malířů a sochařů má na Beaujonu dílny hodné doby Renaissance!

II.

Pan de Beaujon „obětoval Graciím", jak říkali básníci oné doby. Nejčastěji bral svoje božstva z Opery. Kdož by to řekl? Tento muž, jenž se zdál být ulit ze zlata, byl neustále zamilován jako mladý student. Nadarmo tvářil se jako roué z doby vladařstva: srdce jeho bilo vřele pod vysměvavou škraboškou. Proto také měly s ním koketky snadnou hru. „Ach, škoda, že jsem ho nenechala čekat!" pravila slečna Gaussinova, vidouc, kterak jede kolem v kočáře se čtverospřeží, kdežto ona šla pěšky za mizerného počasí, neboť nosiči jejích talavažek byli opilí. Jest ovšem pravda, že láska slečny Gaussinovy neznala čekání.

Pan de Beaujon měl svoje chudé a bavilo jej činit z nich bohaté. Chudí jej klamali právě jako jeho milenky. Ničemové více méně otrhaní, lazzaronové z Pépinièry, kejklíři z Elysejských polí zahřívali se ve slunci štědrosti bohatého finančníka.

Jednoho jitra dostal prosbu, jejíž pěkný pravopis jej naplnil podivením; bylo to v době, kdy vévodkyně psávaly s takou duchaplností a s takým nedostatkem pravopisu.

„Prosím pana de Beaujon, aby přispěl ku pomoci třem nešťastníkům, kteří zemrou hladem a zimou, nepřispěje-li jim Prozřetelnost. Jest to nemocná žena, jest to nemocné děcko, jest to nebohá dívka, která je ošetřuje a která jest u konce se svými silami. Dvě poslední zimy neohřály jsme se jinak, než na slunci. Od několika dnů jest zima tak tuhá, že nevíme již více, co počít. Vše, co jsme měli, je prodáno. Já darmo pracuju od večera do rána, bída jest rychlejší než já. Bůh dopřejž nám místa na hřbitově, jestliže pan de Beaujon neráčí vzpomenout si na nás.

Marion de la Ferté,

ulice Saint-Dominique-du-Roule."

III.

Pan de Beaujon zazvonil na svého komorníka.

„Laprairie, vezmeš pětadvacet louisdorů a půjdeš přímo, aniž bys se zastavoval, ani v krčmě, ani s pradlenami, ani s květinářkami v la Pépinière, do ulice Saint-Dominique-du-Roule, ke slečně Marion de la Ferté."

„Jakže, pětadvacet louisdorů najednou! Je tedy velice hezká?" zamručel Laprairie.

„To je možno," pravil pan de Beaujon, jenž to byl zaslechl. „Půjdu tam sám."

Finančník upravil si svoji vlásenku a vzal hůl s porculánovým knoflíkem, jejž krášlila malba Kleinstatova.

Nebylo to poprve, co pan de Beaujon vycházel pěšky; potkávali jej tu a tam, s nosem do větru, jakoby hledal nějaké dobrodružství.

Takto přišel také do malé uličky Saint-Dominique-du-Roule. Nalezl dům, vnikl do chodby a vystupoval bera schody po čtyřech, jako člověk, jenž se vydal na cestu k miločinu dobrému či špatnému. Není-liž tu od obého trochu? Není-liž to často ruka démona, jež potřásá zlatým stromem a purpurem milosrdenství?

Ve třetím patře zastavil se všecek udýchán před statnou, boubelatou zelenářkou, která div jej nezasypala lavinou salátu.

„Dejte přec pozor,“ pravila, „takhle jak vy jdete, nemůžeme projít oba najednou. Kam pak to jdeme tak časně z rána a v tomhle dvořanském obleku?“

„To právě nevím,“ pravil pan de Beaujon; „znáte-li slečnu Marion de la Ferté?“

„Znám-li ji? Nemluvte mi o tom; je to bída a nuzota. Na mou věru, kdybych neměla na starosti tři děti, postarala bych se trochu o jejich kuchyni. Kdybyste to viděl, můj krásný pane: je tu nebohé děťátko, skoro na shasnutí a vypadá, jakoby bylo pořád jen žilo od povětří. Předevčírem plakalo po celou noc. Šla jsem se na ně podívat, než jsem odešla do trhu: nemělo více síly křičet, avšak otvíralo svoji hubičku jako pískle, které očekává potravy. Vzala jsem je do náručí, dala mu svého prsu, neboť, chvála Bohu, já to vydržím a žádné z mých dětí si ještě na mne nestěžovalo. Je to věru div, po více než šest neděl nemělo to dítě takového sousta v ústech. Nu víte, ono si toho teď jak náleží dopřálo, jakoby tomu bylo zvyklé. Včera jsem je také pokojila; dnes neměla jsem více pokdy vyjít nahoru.“

Stále poslouchaje byl pan de Beaujon předešel zelenářku: vystupoval do čtvrtého patra, to jest ku posledním dveřím tohoto ohyzdného domu, jenž zdál se být vystaven, aby hostil zoufalství všeho druhu.

Bylo to peklo bez ohně.

Zaklepal zlehka na dveře; byl náhle oslněn objevením se mladé dívky, krásné svými dvaceti jary, krásné svými půvaby, krásné svojí krásou. Byla bledá, což dodávalo ještě více ohně jejím očím. Krásné její černé vlasy, zkadeřené à la Ninon, nebyly dotknuty pudrem. Byla oděna černě, s umělou prostotou, která zakrývala bídu.

„Slečna Marion de la Ferté?“ tázal se pan de Beaujon ukloniv se.

„Byl by to snad pan Beaujon?“ tázala se mladá dívka s úsměvem naděje, jenž navzdor tomu nesetřel smutek jevící se v její tváři.

Uvedla finančníka do jediné komůrky, kdež žily stařena, mladá dívka a děcko beze vzduchu, bez slunce, bez chleba a bez ohně.

„Jakže!“ zvolal pan de Beaujon. „Octla jste se v takové bídě?“

V tu chvíli, na místě odpovědi, děcko zaplakalo v kolébce.

„Na mou věru,“ pokračoval pan de Beaujon, „je-li tu dítě, měl by tu být i mužský.“

A pomyslil si zcela potají, že jest velice podivno, že dívka tak krásná mohla být v tak mladém věku opuštěna.

„Bohužel," pravila matka, „od smrti pana de la Ferté, jenž byl ve službách královských, nežily jsme ve skvělé společnosti, vyhýbali se nám, mně a mé dceři, neboť neměli nijakého užitku z těch, kdož sami byli chudí."

„Ale konečně," pravil pan Beaujon sám k sobě, „to dítě nepřišlo samo od sebe."

A díval se potají na mladou dívku, všecek překvapen nelíčeným jejím vzezřením, plným prostoty a upřímnosti.

„Slečno, nenáležím k těm, kdož se bojí chudých. To, čeho se mi nejvíce nedostává, nejsou ani peníze, ani dobrá vůle, je to čas, čas, jediná věc, která jest mi drahá. Jsem k vašim službám; čeho si přejete, abych učinil? Stačilo by, abych vám dal svůj sáček, načež byste si opatřila, čeho vám třeba, či mám se sám postarat o to, abych nalezl příbytek vás důstojný?"

V tu chvíli zelenářka, která byla rovněž zvědavá jak dobrosrdečná, vešla hlučně do komůrky.

„Abyste věděli," pravila s výrazem smutku, ale stále dobrácky, „dám tomu maličkému pít."

A beze všech okolků odhalila bělostný svůj prs a přiložila k němu děcko.

Pan de Beaujon se tázal sama sebe, proč mladá dívka sama nekojí svoje dítě.

Bylo to v době, kdy Jean Jacques Rousseau spílal kukaček všem matkám, jež nebyly zároveň matkami a kojnými.

„Pozbyla jste tedy svého mléka?" pravil pan de Beaujon k mladé dívce, nemaje ani tušení, že ji urazil až do duše.

Slečna Marion de la Ferté rděla se a bledla střídavě, a odvrátila se, aby osušila svoje slzy.

„Nejsem matkou tohoto děcka," pravila mírně, pochopujíc, že pan de Beaujon se mohl mýlit.

„Vy nejste jeho matkou! pak chápu, že tu není otce!"

Pan de Beaujon chopil se ruky mladé dívky a prosil ji, aby odpustila.

„Avšak co je s tím děckem?" začal znovu.

„Co je s tím děckem?" odpověděla slečna de la Ferté. „Bylo třeba, aby toto dítě mělo matku."

„Ach ano, můj dobrý pane," zvolala kojná z ochoty, „je to krásný skutek, za který si zaslouží svůj podíl v ráji. Považte si, zde v sousedství žila nebohá ženská, která se dala svést pěknými slovy jednoho vojáka od francouzské gardy. Přišlo dítě, otec odešel. Matka zármutkem zemřela; pravda, neměla více mléka pro svoje dítě. Lidé zde na těchto schodech nejsou bohatí. Ať umřela z toho, či z toho, tomu nerozumíme, ale umřela a musela být pohřbena na útraty našeho domu. Některým lidem jde aspoň pes za rakví; ta nešťastnice neměla pranikoho. A když se její dítě dalo do pláče, řekly jsme mezi sebou: Kdož by měl srdce, odnést je do nalezince? A tu slečinka, která byla ošetřovala matku jeho po tři poslední noci, přitiskla dítě ku svému srdci, aby se s ním rozloučila. Ale nebohé to robátko zadrželo se svýma ručičkama její šíje, jakoby se bálo ji opustit. ‚Nuže,' pravila, ‚ty nepůjdeš do nalezince;

budu pro tebe pracovat trochu déle, pokud bude v lampě oleje.‘ Neboť, abyste věděl, můj milý krásný pane, že tato mladá slečinka vyšívá hotové zázraky po osmnáct hodin denně, aby vydělala šest sous. A co si počne člověk se šesti sous, má-li matku polou slepou a děcko v kolébce? Je to bída! Všechno pohltila, co člověk má, i co nemá. Ach, nejedna by byla docela jinak užila svých dvaceti let!“

Mladá dívka zvedla hlavu. Pan de Beaujon dojat až k slzám, chopil ji opět za ruku a uctivě ji políbil.

„A já, já se domníval, že jsem milosrdný!“ pravil pokorně. „Já jsem dával svoje peníze, vy obětovala jste svůj život. Nebude-li z tohoto dítěte šlechetný člověk, není hodno, aby na ně slunce svítilo.“

Zelenářka přiblížila se k panu de Beaujon.

„Není-liž to hezké děťátko?“

Děcko, jež se bylo napilo co hrdlo ráčí, začalo se usmívat na finančníka, buď že bylo spokojeno se svou snídaní, buď že je rozveselovala tvář pana de Beaujon. Ukazovalo svoje čtyry drobné zoubky, na nichž se perlila ještě poslední krůpěj mléka.

Pan de Beaujon, aby je zachoval v dobré míře, ukazoval mu jednu po druhé závěsky na řetízku, hodinky a hůlku. Děcku se tato hra líbila, natahovalo drobné svoje ručky, aby se všeho chopilo, takže když se finančník k němu naklonil, aby je políbil, děcko chopilo se jeho vlásenky a shodilo ji na zem. Kojná z ochoty vypukla v smích a pan de Beaujon měl dobrý nápad, že následoval jejího příkladu, nasazuje si vlásenku opět na hlavu.

„Nuže,“ pravil, zaklepav holí o podlahu, „poněvadž jsem sem přivedl veselost, chci, aby zde zůstala.“

Pan de Beaujon byl filosofem: považil, že by bylo nebezpečno pro tuto krásnou, ctnostnou dvacetiletou dívku, kdyby náhle změnila svoje okolí. Byl to biblický obraz poněkud zatemnělý, kterýž trocha zlata vyjasní.

„S bohem,“ pravil finančník, podav hrst zlaťáků matce dívčině. „Přijdu vás opět navštívit. Až nebudete mít více peněz, pište mi.“

A odcházel se spokojeným srdcem. Zelenářka dohonila jej na schodech.

„Vy jste hodný člověk,“ pravila mu rozmarně, ale velice pohnuta; „jste hodný člověk a mám sto chutí, dát vám hubičku.“

Pan de Beaujon si pomyslil, že by raději políbil Marion, ale dal se políbit velice ochotně.

IV.

Šest neděl po té navštívil pan de Beaujon podruhé slečnu Marion de la Ferté. Nalezl ji u okna před malým sádkem růží a bazalek. Neviděl jí více v obraze milosrdenství, viděl ji v pravé její podobě, v jejím mládí.

Pravila mu, kterak je šťastna ze štěstí své matky a drahého toho děcka, jež dřímalo v kolébce, ozdobené jejíma rukama. Vnitřek pokoje, před tím tak neutěšený, měl sváteční vzezření; byla tu ještě chudoba,

ale chudoba požehnaná nebesy, chudoba, jež zpívá a jež se usmívá svými krásnými zoubky.

Pan de Beaujon naklonil se k oknu, aby přivoněl k růžím.

„Aj, aj," pravil čtverácky, „vy nejste samotna u okna, nemýlí-li mne ten hezký setník mušketýrů, jenž čte román u protějšího okna."

Marion se zarděla a pravila, že nezná svého souseda, ale že ho děcko má velice rádo pro jeho krásný šat.

„Už je to tak," pravil pan de Beaujon, „jest to milek, jenž uvádí Marsa do náručí Venuše."

„Mars tu snad je," pravila Marion, „ale Venuše nikdy."

Pravila slova ta způsobem tak důstojným a hlasem tak hrdým, že pan de Beaujon litoval, že si dovolil podobenství z mythologie.

„Ano, ano," pomyslil si, „obletuje ji několik hejsků, kteří doznají toliko porážky; neboť tato krásná dívka je pro cnost jen zrozena."

A odešel políbiv něžně čelo Marionino.

„Ach!" pravil si na schodech, „kdybych se byl setkal s takovou hlavinkou v Opeře!"

V.

Pan de Beaujón as po měsíci přišel opět do ulice Saint-Dominique-du-Roule, avšak nenalezl Mariony. Zapomínal pozvolna na ni a nesnažil se více nalézti ji. Jiná náruživost zavedla jej jinam; cestoval po Italii a vrátil se do Francie jsa příliš zaměstnán, aby si nahradil několik ztracených milionů, než aby se omeškával po zarostlých stezkách něžných citů. Říkávalť ostatně již před paní de Staël, že ve všem, ale zejména v lásce jsou toliko počátky. Kolik předmluv zosnuje člověk, než napíše svoji knihu!

VI.

Jednoho večera, když pan de Beaujon byl se dvorem na honu v lese Meudonském, dal se předhonit jezdeckou družinou a nevěda, kde by ji opět nalezl, rozhodl se, že na ni sečká přede zdmi zámku. Pan de Beaujon byl špatným myslivcem; byl sice hrdý, že náležel k lovecké družině královĕ, ale nebyl by chtěl být takto vymalován, neboť neovládal tak svoji pušku a svého koně, jako svoje miliony. Sestoupil tedy s koně a čekal, napínaje sluch: hlahol loveckých rohů a štěkot psů rozlehaly se mezi stromy, avšak nejvíce vzbudila pozornost pana de Beaujon píseň, zpívaná nejsvěžejším hlasem ženským, jaký kdy slyšel, podle starého nápěvu od Lulliho.

Aimons nous follement,
C'est la chanson, ma mie,
Que dit le coeur de ton amant
A chaque battement.
La plus belle folie,
Sous un ciel d'Italie,
Est d'aimer follement.

Aimons nous follement.
La science de vivre
Est de mourir tout doucement
Sur ton sein chaste et blanc,
Où l'amour, étant ivre,
Ecrivit ce beau livre:
Aimons nous follement.

Aimons nous follement,
Jusqu' à la frénésie,
Que dit le rossignol charmant,
L'étoile à la poésie,
La lèvre à l'ambrosie?
Aimons nous follement.

Pan de Beaujon zapomněl, že jest na honbě s králem francouzským.

„Ano, ano," pravil pustiv otěže svého koně, „milovat! v tom je vše."

Pak, po krátké přestávce:

„Ale já nemiluji, a nejsem milován."

V tu chvíli spatřil mezi větvemi již poněkud opadalými šaty a pláštík té, jež byla zpívala.

Nebyla samotna.

„Jakže!" pravil pan de Beaujon, „k vůli mušketýrovi se takto zpívá! Ten chlapík nemá snad ani tolaru v kapse!"

VII.

Pan de Beaujon byl pozván Sofií Arnouldovou, aby se účastnil zasvěcení krbu v malém domku, který byla zakoupila na Chaussé d'Antin.

Když vstoupil do salonu, seděla u klavíru krásná dívka, jež zpívala krásnou arii z opery Richard Lví Srdce: „Horoucí vášeň . . . ." Byl to obdivuhodný hlas, chvějící se a něžný, zvučný a zastřený, jenž šel přímo k srdci a zvučel v něm.

„Ach, to jste vy, Plute-Apolline!" zvolala Sofie Arnouldova (pan de Beaujon slušně veršoval), „slyšíte Armidu, jež zpívá?"

Pan de Beaujon zbledl.

„Armida," pravil, „kterak se nazývá?"

„Neznáte jí? je to zázrak komické opery."

„Toť nemožno, znám ji lépe než vy. Nazývá se slečna Marion de la Ferté."

„Nazývala se takto minulého roku, ale nyní jmenuje se prostě slečna Marion.*) Jest to vskutku mladší sestra Mariony de Lorme."

„Neříkejte mi to, znám ji příliš dobře."

Slečna Marion de la Ferté přestala zpívat. Všichni spěchali ujistit ji, že zpívá jak sireny Homerovy.

*) Marion dříve než vstoupila do komické opery, odložila na rozkaz pana Papillona de la Ferté, intendanta královských zábav, svoje rodinné jmeno.

Pan de Beaujon přiblížil se k ní a pravil významně:

„Pláčeme, smějeme se, toť život. Jsem okouzlen, že vás vidím v tak dobré společnosti."

„Je to snad epigram? Dobrá společnost je tam, kde se smějeme; vy se zajisté divíte, že jsem se tak změnila. Ano, jednoho krásného jitra jsem ulétla z podstřeší, jež se na vás pamatuje: ztratila jsem svoji matku, dítě jest ve škole a já šla za školu. Musila jsem tomu učinit konec. Nemohla jsem stále oplakávat svoji matku. Vzala jsem si milovníka, či vlastně dala jsem se vzít oním hezkým mušketýrem . . ."

„Mušketýr, ach můj Bože, mušketýr! Nic jiného vám nechybělo!"

„Chtěl byste, aby byl od lehké jízdy?"

A řkouc to, otočila se Marion na podpatku, aby učinila konec tomuto hovoru.

„Ostatně," pravila, obrátivši se opět k panu de Beaujon, „neslyšíte mne zpívat poprve. Nepamatujete se na onu honbu v lese Meudonském? Myslila jsem, že jste mne poznal?"

„To jste byla vy?"

„Byla jsem to já, byl to on."

A Marion ukázala prstem na pana de Lagarde, jenž stál mlčky u krbu.

Pan de Beaujon byl velice pohnut; bylť důkladně studoval ženy, žije s nimi, jako činí praví filosofové; znal všechny jejich pošetilosti, všechny jejich vrtochy, všechny jejich odpory.

Ale zde octnul se na holičkách. Nemohlť dopustit, ani ne vůči dokonané události, že by krásná tato dívka, jež byla bděla nad kolébkou jako anděl ctnosti, pobledlá a zoufalá bídou, tato krásná dívka, kterou hlad nemohl pohnout, aby podlehla pokušení, že tato něžná a ostýchavá Marion, kterou ani sama krása její nemohla strhnout ku zlému . . . . nikoliv, náš filosof nemohl uvěřit, že jednoho krásného jitra, zanechavši za sebou celou svoji minulost, cudnou a pobožnou, následovala lecjakéhos mušketýra, jenž poprve zaklepal na brány jejího srdce.

„Ostatně," zamručel finančník, jenž neztrácel s očí rozkošnou a střízlivou Marion, „kdybych to byl věděl, mohl jsem já být na místě mušketýrově. Domníval jsem se, že jsem filosofem; jsem pouze hlupákem; čím více studujeme ženy, tím méně je známe. Anebo spíše jest žena stále ženou, dobrem i zlem uhněteným dohromady rukou boží. Domníval jsem se tentokrát, že jsem nalezl nejčistší mramor; nyní, když závoj klesl, je to pouze hlína."

Sofie Arnouldova rozmarně přerušila dumání pana de Beaujon.

„Nuže, finančníku, vypadáte dnes večer jako chudý duchem!"

„Máte pravdu a nepřispějete-li mi ku pomoci, nemohu dostát svým závazkům."

„Jste snad zamilován?"

„Zamilován! není více žen."

VIII.

Pan Pierre de Lagarde, setník mušketýrů v pluku de Champagne, miloval vášnivě slečnu de la Ferté.

Započali jako praví milenci z románu: láska z okna do okna, láska v lese, láska na lukách. Také kapitán byl se dal uchvátit snivou sentimentalností, romantickým naturalismem Jeana Jacquesa Rousseaua. Na místě, aby vedl Marion do divadla neb k tanci, procházel se s ní po lesích u Satory a lučinách u Saint-Gervais, trhaje jí kytice a naslouchaje jejím zpěvům.

Takto minulo šest neděl; po té tázal se setník Lagarde svého přítele Philidora, zda-li by Marion, se svým hlasem a svou postavou, nebyla připuštěna na zkoušku ke komické opeře. První vystoupení mělo úspěch skvělý: tak stala se Marion královnou dne — bylo tomu dávno, co neviděli zpívat tak krásná ústa!

Marion však uprostřed své vítězoslávy ani jediným hnutím srdce nenáležela jinému, než svému milenci. Domnívalať se, že to nebude míti konce a že on i ona octnou se pospolu, jako Filemon a Baucis, ve stu letech, ať už to trvá o trochu víc neb o trochu míň.

Avšak láska nemiluje cest, jež vedou tak daleko. Jednoho večera Marion nezpívala: byla nastuzena a pila thé. Láska nemiluje rýmu. Mušketýr odcházel.

„Kam jdeš?"

„Nevím."

„Chci to vědět."

„Povím ti to, až se vrátím."

„Ty mne více nemiluješ."

„Zbožňuji tě."

A odešel.

A ona, pojednou žárliva až na dno svého srdce, přehodila přes ramena pláštík a sledovala jej tichým krokem. Bydleli spolu v ulici de l'Arbre-Sec; on se dal ulicí Bailleul, jež byla plna grisetek. Marion neodvažuje se následovat jej, ale sleduje ho očima. Nebohá Marion! teď měla bys zastřít oči páskou lásky! ‚To není možno,' pravila sama k sobě. Ano, bylo to nemožno, ale bylo to. Setník Lagarde vešel do krčmy s první, kterou potkal. Tak je to s láskou, s láskou mušketýrů.

Nebohá Marion neměla dosti slzí, aby ulehčila svému srdci.

Když se setník Lagarde vrátil, nenalezl jí více. Na krbu byl pouze lístek následujícího obsahu:

„Milovala jsem vás příliš, než abych vás mohla ještě chvíli vidět před sebou. Odcházím se smrtí v srdci.

„S bohem

Marion."

Druhého dne Marion zpívala!

Zdálo se jí, že to nebude možno, avšak ovzduší divadla změnilo její myšlenky. Pochopila plna smutku, že lze vyléčit nebohé raněné srdce zábavami. Vrhla se o přítrž do všech střeštěností divadelního života.

„A pomyslím-li," pravívala často, „že jsem tak zapomenula sama sebe jen proto, abych zapomenula toho drahého setníka."

Marion neopíjela se dlouho ze zlaté číše mladosti; zatančila si toliko valčík ve víru mladých let: proměnila komickou operu v zahradu

Armidinu. Byla obléhána všemi Orlandy ode dvora, z armády a z města. Ale měla toliko milovníky a nikoliv lásku.

IX.

U večer prvního představení opery „Růženka ze Salency“ shledala Marion Grétryho tak smutného navzdor jeho triumfu, že přistoupila k němu řkouc:

„Nuže, Grétry, tak vypadá štěstí! Ach, máte pravdu, štěstí má slze v očích.“

A mluvíc takto, složila obě ruce na ramena skladatelova.

„Štěstí,“ pravil Grétry, dotknuv se rty vlasu Marionina, „vím dobře, kde bude dnes večer.“

„Kde pak?“

„U vás, s vámi.“

Bylo tomu dlouho, co Grétry vyznamenával Marion svými skladbami mezi třemi neb čtyřmi ženami, jež miloval.

„Jsem zvědava,“ pravila Marion, naklonivši čelo svoje k prsům Grétryovým, „jak byste u mne vypadal.“

Byla to zvědavost Evina, nebyla to láska.

X.

Přece však se láska opět dostavila.

Uprostřed svých triumfů setkala se Marion u slečny Laguerreovy s několika šlechtici velmi pěkného vzezření, kteří trávili život svůj ve Versaillu a v Opeře, aniž, jak se zdálo, starali se o to, že by svět byl ještě někde jinde. Z počátku zdálo se Marion, že by jí bylo nemožno, milovat tyto hezké marnotratné syny, kteří se zdáli být na světě jen proto, aby prodělali všechny pošetilosti života. Proto také po několik neděl všichni tito mladí dobrodruhové marně obletovali Marion; popálili si křídla hrajíce s ohněm, aniž u ní čeho pořídili.

Jednoho večera, když večeřela o čtyrech s markýzem de Ronville, vévodou de Durport a slečnou Laguerre-ovou, dovolila markýzi, aby ji doprovodil v kočáře až ku dveřím domu. On chtěl s ní překročiti prah: ona mu zavřela dveře před nosem. Avšak když se octla zcela samotna, doznala sama sobě, že pan Ronville snad překročil prah jejího srdce.

Bylo tomu skorem rok, co se byla rozešla s mušketýrem, jenž ji byl jal svou statečností. Markýz se svými pěknými způsoby, svými epigramaticky přiostřenými výroky, svým úsměvem zároveň zlomyslným a sentimentalním, zdál se býti hodným lásky tomuto srdci poněkud pustému, jež hledalo zapomenutí.

Od své roztržky s prvním milencem milovala Marion toliko jako ptáče v přeletu. Také ona poznala ony lásky, jež nemají zítřka, jež povstávají z nepředvídaného setkání, při hlučné večeři z nudy a osamělosti, z chvilkového nadšení: — tak povstalo její dobrodružství s Grétrym; — avšak nespustila se více do vážné náruživosti, jež má svůj pramen v lásce a končí smrtí.

Marion bránila se dlouho prosbám a koketeriím pana de Ronville; každý den zápasu byl novou porážkou pro její srdce. Prohlašovala okázale, že jej nemiluje, ale brzy nedovedla oklamat ani sebe, ani markýze. Octla se opět ve všech těch trpkých rozkoších, jejichž vzpomínka dosud ji rozčilovala. Milovala pana de Ronville nikoliv tak jak byla milovala pana de Lagarde: poprve byla to předtucha lásky, podruhé bylo to vědomí lásky. Lásky následují jedna za druhou, ale nejsou si podobny; je to jako s ročními dobami a s cestami: milujeme druhého milence, poněvadž se nepodobá prvnímu atd. atd.

Markýz de Ronville, jenž neměl velkého jmění, ale utrácel svůj kapitál, než měl z něho nějakého důchodu, uvedl Marion do veškeré rafinované elegance modního života. Uvedl ji zlatou branou pařížského přepychu, jenž byl před sto lety přepychem pro ducha i pro oči. Sám Boucher vymaloval boudoir Marionin. Není-li již tím řečeno, že k vůli ní vyčerpána veškerá rafinovanost galanterie?

A přece, jakkoli byla všecka oddána svému losu, vracely se jí jako zavanutí svěžího vzduchu vzpomínky na dobu, kdy ve svém půvabu bez ozdoby a ve své čistotě, jež se zdála být neporušitelnou, klesla u večer na kolena u svého chudičkého okna v ulici Saint-Dominique-du-Roule, odkud viděla nebe tak blankytné.

„Nač pak to myslíte?" tázal se jí jednoho dne markýz.

„Nač myslím?" pravila pokračujíc ve svém dumání. „Myslím na ona jitra, kde jsem vstávala se sluncem a snídala ve společnosti přítulných ptáčat, jež zobala z mé ruky. Nyní když jsem neustále v radovánkách a slavnostech, nepřicházejí více sbírat drobty s mého stolu."

XI.

Nová láska jest obnovou pro srdce; jest bíle rozkvetlý hloh plný vůně, — jenž brzy mění se v pouhé trnité křoví. — Láska v něm ještě zpívá, ale okřikujete ji jako sedlák slavíka: „Budeš-li mlčet, protivné zvíře, překážíš mi ve spaní."

Pán de Ronville nemiloval Marion láskou stálou. Když se rozneslo po celém záletném světě, že byl jejím milencem, když se byl s ní scházel v lóži v Opeře aneb v Comédie Française, v kočáře v lesíku aneb u ní doma v ranním obleku, počal pomýšlet na jinou kořist. Nechápal, jaký to poklad má v rukou, neboť pro něho byla Marion záletná jako kterákoli jiná. Bylť se snažil získat ji ne tak pro její krásu a pro její srdce, jako proto, že se tehdáž stále o ní mluvilo.

Markýz míval ve zvyku vodit s sebou, jako soudruha svých dobrodružství, jakéhos ruského knížete, jehož původ byl dosti pochybný a na něhož byla Marion učinila veliký dojem. Netajil se tím. Marion to z počátku bavilo, avšak poněvadž celkem brala všechno vážně, domrzely ji konečně madrigaly onoho knížete Uzehova.

„Váš přítel", pravila jednoho dne k panu de Ronville, „počíná mne mrzet; zpívá mi neustále svoji serenadu do A-mol; poraďte mu přec, aby upustil od takové směšnosti".

„Jakže! to vás mrzí!" pravil markýz obskakuje ji; „ale já se vždycky domníval, že dnes neb zýtra mne on vystřídá."

Slovo to spůsobilo bouři. Marion pojednou vykřikla: poznalať, že markýz měl toliko škrabošku lásky a že tato škraboška padne.

Druhého dne škraboška spadla: spatřila svého milence v kočáře slečny Duthéovy.

Pan de Ronville omluvil se tímto pěkným pravidlem: Kdokoli je věren své milence, jest nevěren lásce.

Tentokráte Marion nezpívala: onemocněla a pozbyla svého hlasu — všeho, co jí zbývalo.

XII.

Tehdáž pan de Beaujon, jenž byl navštěvoval Marion tu a tam, bez nějakého zámyslu, jako se bavíme nějakou vzpomínkou neb nadějí, nalezl ji jednoho večera celou zoufalou; chtěla zemřít.

„Zemřít!“ zvolal finančník.

„Žíti a nemilovati více, neníliž to neustále umírat?“

„To jsou fráse“, pravil pan de Beaujon. „Chcete cestovat?“

„Ano“, pravila živě, „třeba až na konec světa“.

„Chcete-li, půjdeme až do Versaillu“.

„Versailles! chci se zde nechat pohřbít anebo žít uprostřed lesů“.

„Uprostřed lesů!“

Pan de Beaujon zdál se být náhle osvícen nějakým vnuknutím.

„Pojedeme,“ pravil pln ohně. „Běžím ihned objednat koně“.

Chopil se svého klobouku a políbil ruku Marioninu.

„S Bohem! krásná zoufalko. Vrátím se za hodinu, abych vás unesl“.

Vrátil se a unesl Marion. Do kočáru zapřaženi byli čtyři koně, kteří běželi s větrem o závod.

„Ach!“ pravila, „kterak jest to příjemné odejít a myslet si, že se již nevrátíme“.

„Milovala jste tedy velice svého posledního milence, drahá Marion?“

„Jako prvního.“

„Milovala jste pouze dvakrát?“

„Nepochopila jsem to, ale trpěla jsem pouze dvakrát.“

„Nebohé dítě, k vůli mušketýrovi, jenž se honil za lehkými ženštinami, a k vůli markýzovi, jenž se pachtil za zpěvačkami.“

„Což pak myslíte, že milujeme světce? láska nemoralisuje“.

„Proč vás opustil?“

„Proč? aby se dostal od známého k neznámému. Žena, jež miluje, ukazuje příliš karty, hraje-li hru lásky.“

„Ach, Marion, v krajích záletů má falešná mince nucený oběh. Nejkrásnější pocity jsou označeny na pochybném zevnějšku a nejčistší srdce má příliš mnoho přísady.“

„Hleďme morálku finančníka!“

A zatím co takto mluvili, uháněl kočár stále oblakem prachu. Po šesterém přepřahání, po šesti hodinách ostrého klusu tázal se pan de Beaujon Mariony, nemá-li hlad.

„Ano, mám hlad, díky svěžímu vzduchu tohoto lesa, kterým jsme právě jeli. Jaký jest to les?“

„Les Compiègne-ský. Přijíždíme k jednomu z mých zámků. Přejete-li si, povečeříme tam a zůstaneme tam přes noc.“

„Mileráda, ostatně Compiègne jest na konci světa. Snad budu chtět žít ve vašem zámku.“

Jakkoli noc byla hvězdnatá, nebyl měsíc dosud vyšel a bylo vidět toliko velké stromy a zdi parku.

Zastavili, nalezli tu pěkný oheň, dobrou večeři a dobré bydlo. Marion byla ukonejšena, třeba ne rozveselena.

Druhého dne k polednímu otevřela okno. Byla opojena vůní růží. Nejvzácnější stromy pokrývaly čarovný útulek; živá voda fontánu vytryskovala v nádržce plné najad; větrný mlýn otáčel se vesele v ranním vánku; z několika polou sbořených chatrčí vystupovaly v dáli obláčky dýmu: umění v přírodě a příroda v umění.

„Ach,“ pravila, „kdybych zde mohla vytrhnout ošklivé stránky z knihy svého života!“

XIII.

Vešla komorná, jež se tázala, nepůjde-li slečna Marion k snídani a nabídla jí prozatím šálek čokolády, nejkrásnější to šálek ze saského porcelánu, jaký se kdy dostal přes Rýn, překrásného tvaru, na němž se vinuly arabesky vroubící obrázky, jež by Beaudonin, Rafael miniatury, s hrdostí byl podepsal.

„Domnívala jsem se býti v pustině, jako Magdalena,“ pravila Marion, „a nalezám zde všechen přepych střeštěného života. Ale kam bych měla utéci sama před sebou? poušť nezabrání, aby srdce moje netlouklo.“

A počala na novo dumat o markýzovi de Ronville, jenž byl věru mužem nejhodnějším a nejnehodnějším takovéto vášně. On zradil Marion, avšak on ji miloval. Kdyby ji byl zradil o den později, snad by si byli vyměnili úlohy. Ve zradě jako v lásce třeba jen přijít v čas. A v božském tom zápasu vášně, kdež zápasí stále dvě lité šelmy při nejněžnějším lichocení, jež jest jen lichocením tygra, musíte umět se vrhnout v čas na svého nepřítele, neboť dva milenci změní se dříve či později ve dvé nesmiřitelných nepřátel.

XIV.

Marion zejména milovala stín jedné sykomory, celé obrostlé břečťanem, kdež posměšně hvizdala sykorka. Zastavovala se tu ve slunečných chvílích a dumala po celou hodinu nad obrazy minulosti. Obrazy minulosti, to byli setník Lagarde a markýz de Ronville. Milenci, které více nemilujeme, tvoří v srdci řetěz jako uplynulé dny našeho života. Tito milenci zanikli v srdci Marionině jako víry valčíku před benátským zrcadlem.

Ten, jehož byla nejvíce milovala, byl přece jen setník, avšak jejich roztržka byla setřela pel se svěží poesie této lásky, jež byla naplňovala vůní svou celý rok jako vůně prvosenek.

XV.

Marion ve svých slzách procházela se všemi koutky této samoty. Pan de Beaujon byl příliš útlocitný, než aby ji vyrušoval z jejího zármutku. Zanechal ji veškerému trpkému kouzlu vzpomínek, doufaje, že jednoho dne přijde sama k němu, ne-li aby se potěšila, tedy aspoň aby se pobavila. Viděl ji leda v hodinu obědu, tu a tam u večer. Usedla ku klavíru a zpívala krásné arie, jež byly okouzlovaly pana de Ronville.

Pan de Beaujon velice miloval hudbu, jmenoval-li se hudebník Marion. Proto také trávil rozkošné chvíle dívaje se, kterak Marion zpívala. Pozbyla svého hlasu, ale což nevěděl pan de Beaujon od Sofie Arnouldovy, jež nikdy neměla hlasu, že pravá zpěvačka dovede se bez toho obejít?*)

„Nuže, Marion," pravil jednou večer pan de Beaujon žertovně, „stýská se vám po Paříži?"

„Mně?" zvolala Marion, „nikdy. Čistý vzduch lesní vnikl mi až do srdce."

„Toť jsou fráse filosofů! ‚Čistý vzduch lesní' — víte, kde jste?"

„V lese Compiègne-ském."

„Jste v Paříži."

„V Paříži!"

„Cestovali jsme pět néb šest hodin v lesíku Boulogne-ském, pak jsme se vrátili do této přísné samoty mezi polemi Elysejskými a Pépinièrou, na dostřel z pušky od mého paláce v Elysejích, jenž nenáleží více mně."

„Jakže, tento dóm, který jsem viděla z parku, nebyla katedrala v Compiègne?"

„Je to dóm Invalidů."

„A onen větrný mlýn, který jsem viděla se svého lože a jenž mne ukolébával ve spánek?"

„Tento větrník jest mým vodovodem. On zvedá vodu ze Seiny do nádržek v parku.**)"

„Ach, vy jste mne tak oklamal! nuže, poněvadž jsem v Paříži, s bohem, vrátím se domů."

„Dětino, snad si nemyslíte, že tam naleznete markýze? Zůstaňte v tomto zámku, kdež nemohu více žíti bez vás."

„Kterak jste dovedl žíti zde samoten, vy, jenž jste nejhledanějším mužem velkého světa?"

„Žil jsem samoten s vámi, poněvadž vás miluju."

„Ale já vás nemiluju."

„Třeba žít s někým a s něčím. Věřitelé zabavili váš nábytek; nemáte více bytu. Budete bydlet u mne a se mnou."

---

*) Sofie Arnouldova — „nejkrásnější astma, jaké jsem kdy slyšel" jak pravil Grimm, — milovala houslistu z orchestru, jenž hrál na polámaných houslích. „Jakže, vy jste milovala houslistu?" tázal se hrabě de Lauregnais. — „Ano, protože hrál jako já zpívám, na polámaných houslích."

**) Teprve před několika lety tento mlýn Beaujonův zmizel.

XVI.

Pan de Beaujon, člen státní rady, pokladník a komandér řádu sv. Ludvíka, byl muž, jenž zasluhoval, aby byl milován; mýlili byste se velice, kdybyste jej porovnávali ku prostopášníkům z doby vladařství. Především nebyl tlustý, dále neměl červený nos. Byl to muž, jenž měl postavu i ducha. V Comédie Française byl by hrál spíše milovníky než finančníky. Zaplatil draze svoje bohatství: nebylť nikdy milován.

Nejkrásnější dívky pařížské, herečky neb kurtisany přicházely k němu se sešpulenými ústy a šilhajícíma očima, ale jediný přízvuk pravdy neokrašloval tato profanní ústa, jediný záblesk citu neozařoval tyto lhavé oči. Na místě aby vnuknul lásku, povzbouzel toliko chtíč po zlatě. „Miluji tě," říkaly mu. A podávaly mu malou ručku s ostrými nehty, jež byla pro kohokoli roztomilou ručinkou s hebkými prstíky. Byl stále ve zlatém kruhu jako slunce ve svých paprscích. Proto také nebylo ho vidět. Jakmile započal nějaké dobrodružství, chystaly se zbavit jej některého z jeho paprsků, ale nepřibližily se mu. Láska nemá zlatých vážek a neumí počítat. Blahoslavení chudí penězi, neboť jejich jest království lásky.

XVII.

Když zvoněno k obědu, pan de Beaujon, jenž četl ve svém parku J. J. Rousseaua, zavřel knihu, třeba byl na nejkrásnější stránce, řka, že jedinou krásnou knihou ku čtení jest Marion.

Nenalezl ji v jídelně.

„Jděte poprosit slečnu de la Ferté," pravil ku správci domu.

Nenalezli ji v jejím pokoji, nenalezli ji v saloně, nenalezli ji v parku; zazvoněno podruhé, aniž se zdálo, že by byla slyšela zvonit. Pan de Beaujon, znepokojen, hledal sám krásnou zoufalku, ale musil obědvat samoten. Nechutnal-li mu oběd, na tom nezáleží; nepíšu zde historii pana de Beaujon.

„Chtěla patrně jíti domů," pravil finančník, „ale vrátí se jistě večer, až uvidí, že tam byli soudní sluhové."

Ona se nevrátila — ani večer — ani zítra — nikdy.

Pan de Beaujon oplakával, ale upřímnými slzami, toto zmizelé vidění. Bylo to jedinkrát, co viděl před sebou přeletět štěstí v rozmilém obraze Marionině. Nadarmo snažil se zapomenout ji, vrátiv se k obvyklému životu, navštěvuje Operu a večírky záletného světa. Ale nepodařilo se mu to více.

XVIII.

Na Beaujonu je doposud krásná sykomora celá zahalená břečťanem, kterouž pověst nazývá stromem Marioniným. Pan de Beaujon rád čítával svoje drahé filosofy ve stínu tohoto stromu; snad zde nalezl onen svěží, poetický přelud, jenž se byl dotknul jeho duše a zanechal v srdci jeho touhu po nekonečné lásce.

XIX.

Kde byla Marion? Nebohá dívka byla se v největším spěchu vydala na cestu k malé komůrce, kterou byla obývala v ulici Saint-Dominique du Roule ve smutných oněch letech bídy, kde aspoň Bůh nad ní bděl, kde láska ku práci dodávala srdci jejímu podivných milých záchvěvů naděje. Komůrka byla tu dosud, chudobná a neutěšená jako druhdy, ale bylo lze dosud dýchat zde svěží vzduch ctnosti. Také komůrka byla obydlena pouze dva podzimky po odchodu Marionině: jednou příštipkářkou a podruhé italským knězem. Patrně se tento byt nelíbil ani příštipkářce, ani knězi. Od té doby nikdo tu nechtěl stavět zámky z karet.

„Nuže, já se sem vracím a zemru zde," pravila Marion služce majitele domu, jež jí toto vypravovala.

Zbylo jí několik klenotů, za něž si opatřila lože a trochu nábytku. Mohla si opatřit dokonce i chatrný klavír, jenž byl jediným jejím důvěrníkem.

Dovedla vyšívat jak víla. Chopila se drahé své jehly, ale při prvním stehu cítila, že pozbývá odvahy. Ohlížela se po úplně holých stěnách své komůrky, vzpomínala si na svůj přepych, mrzký sice, ale roztomilý.

„Ne, ne," pravila odhodivši svou jehlu, „nebudu míti síly, abych zde žila."

Italský kněz byl tu a tam na zdech napsal tužkou výroky z knihy o „Následování Krista". Marion byla pojednou zaujata následujícími řádky:

> Naleznete ve své celi, co jste ztratili venku.
>
> *
>
> Cela tato jest příjemná, bydlíte-li v ní déle; stane se smrtelnou, neopatrujete-li ji.
>
> *
>
> Duše nalezá zde pramen slzí, v němž se omývá a očisťuje, aby se tím více přiblížila Bohu.
>
> *

Marion klesla na kolena, osušila slzy a zvedla svoji jehlu.

„Drahá moje jehlo!" pravila políbivši ji.

Dala se do práce nevyrušujíc se z ní, leda aby bloudila krásnýma svýma očima po blankytu nebes, neb aby znovu oklamala svoje srdce, hrajíc na klavíru některé nápěvy z krásných zašlých časů.

Bída, jež byla zvyklá na toto místo, nemeškala usadit se jako dříve na prah u dveří. Nebohá dívka přese všechno namahání musela znovu snášet zimu a hlad. Svěřovala práci svoji rukám nepoctivým, které jí přinášely polovici toho, co dostávaly. Neboť ona nechtěla chodit sama se svým vyšíváním ku vznešeným dámám v okolí brány Saint-Honoré obávajíc se, aby nebyla poznána.

Přece však mohla si zaplatit přístřeší a chleba.

Nalezla ještě tolik, aby mohla ozdobit květinami hrob své matky. Ovšem byly to pouze květiny z jejího okna. V neděli mívala dokonce

hosta u stolu: svého bývalého svěřence, u něhož byla obava, že se z něho stane prostopášník a jemuž bylo velice proti mysli, že Marion stala se opět chudou.

Ob čas říkávaly ještě sousedky: „Kterak slečna Marion pěkně zpívá.“

Avšak ona nezpívala více jako v lese Meudonském:

„Aimons nous follement.
. . . .“

Zpívala:

„Horoucí vášeň . . .
. . . .“

XX.

Jest všeobecně známo, že pan de Beaujon vystavěl v Paříži nemocnici, jako byl učinil jeden francouzský král. Nuže, když nemocnice byla vystavena, nespokojil se tím, že naložil ještě několik milionů, aby tu smrt byla méně smutnou aneb aby tu zdraví opět mohlo vzkvést, on často sám chodil těšit nemocné.

Jednoho dne sledoval krok za krokem lékaře všemi oklikami tohoto útulku, když pojednou zastavila jej nejněžnější ručka, jaká mu kdy byla podána.

„Jakže!“ pravil k němu pohnutý hlas, „vy byste mne nebyl poznal, kdybych vám nebyla podala ruku?“

„Ne,“ pravil pan de Beaujon překvapen. „Kdo jste?“

„Kdo jsem? proč bych to řekla? Zemru a byla bych učinila lépe, kdybych vás byla nechala odejít.“

„Ach! můj Bože!“ zvolal pan de Beaujon zblednuv.

Bylť poznal Marion.

„Vy zde!“

„Ano, já jsem zde, vidíte, kterak jste učinil dobře, že jste dal vystavět nemocnici.“

XXI.

Pan de Beaujon chtěl odvézt Marion k sobě, avšak Marion chtěla zemřít v nemocnici; nadarmo lékař hleděl ji k tomu pohnout, připomínaje, že svěží vzduch zahrad vrátí jí život, nadarmo dostavili se dvakrát nosiči pana de Beaujon: Marion prohlásila, že se prohřešila proti Bohu a že chce zemřít jako poslední z jeho tvorů.

Druhého dne pan de Beaujon přišel opět, aby ji spatřil. Dokonávala život, či vlastně dokonávala umírání. Byla bledá a nepohnutá jako mramorová socha ležící již na náhrobku. Bylo vidět, kterak všecka zabrána v samu sebe neměla více myšlenky, neměla více pocitu, neměla více lásky než k Bohu samému.

„Hleďte,“ pravila k panu de Beaujon ukazujíc mu knihu, jež ležela před ní otevřena, „hleďte, kdo mi příliš pozdě otevřel brány nebes.“

Kniha ta byla „Následování Krista“.

„Proč jste opustila můj dům?“ tázal se pan de Beaujon.

„Nejsem-liž dosud ve vašem domě?“ odpověděla mu s úsměvem; „ale zde je též dům boží. Opustila jsem onen váš dům, poněvadž jste mne miloval a já vás nemilovala. Když jsem viděla, že z přítele stává se milenec, vytrhla jsem se ze sladkého zvyku, žíti ve vaší samotě. Cítila jsem ostatně, že nebudu žíti dlouho a již mi zbývalo jen velice málo dní, abych se kála. Jsem nehodna milosti boží, ale aspoň je to pouze láska, jež mne uvrhla ve zkázu. V nejstřeštěnějších chvílích mého života, pokaždé, kdykoli jsem poklesla do propasti, zavedlo mne tam moje srdce. Neoklamala jsem nikoho. Pochopíte, proč jsem uprchla, když jsem pozorovala, že mne milujete.“

Tato zpověď, proslovená pracně hlasem, jenž hleděl zakrýt polovici toho, co pravil, nepotěšila valně pana de Beaujon.

„Láska a peníze nejdou nikdy pospolu,“ pravil sám k sobě. „Láska má prázdné kapsy a hostí v nich pouze naději.“

XXII.

Zatím setník Lagarde, jakkoli se pachtil za střeštěnou láskou, zachoval ve svém srdci nábožnou vzpomínku na Marion, jež byla pravou září jeho mladosti. Vídával ji tu a tam .v divadle, podařilo, se mu ještě jednou pohnout její srdce, když mu za kulisami podávala obě ruce, rozžal skorem již na novo onen krásný plamen a chtěl ji odvést s sebou do ulice de l'Arbre-Sec, tam kde bývali tak šťastni. „Ne, ne,“ zvolala Marion, „ulice Bailleul je příliš blízko ulice de l'Arbre-Sec.“ A rozpoutala vítěznou rukou osudný onen řetěz, jenž ji chtěl na novo sevřít.

Když Marion opustila divadlo, byl setník Lagarde v poli na březích Rýna. Jeho plukovník, pan de Latour-Maubourg, vyslal jej s tajným poselstvím do Versaillu. Nezbývalo mu času než aby projel Paříží.

„Kdybych aspoň mohl vidět Marion!“ pravil sám k sobě vraceje se z Versaillu přes Cours-la-Reine; „avšak kdo mi o ní podá zpráv?“

Vzpomněl si na onu zelenářku, jež byla svědkem první částky jeho románu, a jež byla často navštěvovala Marion v ulici de l'Arbre-Sec. Jednoho dne dokonce, po jich roztržce, donesla jí psaní do komické opery.

Pobodl svého koně a projel Elysejskými polemi. Zamířil přímo do ulice Saint-Dominique-du-Roule.

Když seskočil s koně, spozoroval zelenářku, vycházející z temné chodby, kterou byla Marion tak vesela s ním opustila a kam se byla tak smutna vrátila se vzpomínkou na markýze de Roñville.

Zelenářka, jež nezakusila takových trampot, byla tu dosud se svým kyprým tělem a svou zářící tváří.

„Aj, to jste vy!“ pravila upřímně.

Avšak ihned se zasmušila.

„Přicházíte tuze pozdě, můj milý.“

„Co to znamená?“ přerušil ji prudce setník.

„To znamená, že slečna Marion je mrtva anebo nemá daleko do toho.“

„Mrtva! Kde jest?“

„Dva kroky odsud, v nemocnici.“

„V nemocnici! Spravedlivý Bože! Marion v nemocnici!“

„Nu ovšem je tam, jako jsem tam já byla této zimy: nemocnice není vystavena pro psy.“

Setník byl na smrt bledý, čechral rukou hřívu svého koně a hleděl strnulým okem na zelenářku.

„V nemocnici!“ zašeptal znovu sklíčeně.

Vyšinul se opět na koně a jel k nemocnici Beaujonově.

Nechtěli jej vpustit, avšak on zjednal si vstup, tasiv svůj kord. Všechny milosrdné sestry hleděly naň s hrůzou, neboť se podobal šílenci.

„Slečna Marion de la Ferté?“ pravil nezastaviv se.

Řeholnice jedna, jež pochopila jeho bolest, pokynula mu a vedla jej přímo k loži Marioninu.

„Zde je číslo 17,“ pravila svým nejmírnějším hlasem. „Je to zajisté vaše sestra?“

Bylo to hodinu po návštěvě pana de Beaujon.

Marion již jedva dýchala; po celou noc byla blouznila; neviděla více, neslyšela více.

Přece však, když setník ji chopil za ruku a promluvil na ni, nastalo u ní pohnutí, jakoby poslední zápas života se smrtí. Slyšela neurčitě něžná slova setníkova, ale nepoznávala jej a považovala jej patrně za markýze de Ronville, neboť pravila k němu pouze několik slov, jež jej ranila smrtelně do srdce:

„Ach, drahý Ronville, nenadál jste se, že mne takto naleznete?“

„Marion! Marion! což mne nevidíš?“ zvolal pan de Lagarde.

Marion pohledla na setníka strnulým zrakem a pozvednuvši bílou svojí rukou krucifix, který měla na prsou, přiložila jej ku svým svadlým rtům. —

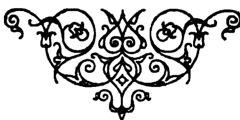
„Marion! Marion!“ zvolal setník znovu tiskna jí ruku.

Marion byla mrtva.

XX.

Setník Lagarde dal se usmrtit v bitvě u Rossbachu.

„Ach, Marion!“ zvolal umíraje, „poznáš mne tam nahoře!“

Bajky velkých.

Kavky.

Hrot štíhlé věže v oblaka se ztrácí
jak v nekonečnost myšlénka;
zvon pěje v blankyt slunný
jak víc než zemské struny;
zvuk, jas i vánek, s ním však černí ptáci
se nesou věži v okénka.

Hle, sotva mlha z nočních vzlétá mrákot,
již krouží kavky kolkolem;
ty dřív, než jitřní zvoní,
jak stíny kol se honí,
a z jitra do západu jejich krákot
zní veselým tam hlaholem.

Hle, létají až k zlaté makovici
a hnízdí mezi krokvemi;
tak se závratné výše
jak s povznešené říše
zří hrdě drobnou lidskou chumelici,
to černé ptactvo na zemi.

Jak svědčí sídlo, lidem nedostihlé,
jich vzdušným klopotům i hrám!
Však černé hejno pěje:
„Ba tak se dobře děje,
že pro nás lidé staví věže štíhlé,
že zbudovali nám ten chrám!“

Ó kavky, kavky, odkud jste to vzaly?
Kdo vám tam v hůře vyzradil
v té pravdivosti přímé,
co sami sotva víme,
proč chrámy všecky jsme si zbudovali
a kdo se nám v nich usadil!

Jen stavte, národové, hrady ducha
a posvěťte je pro bohy!
Vždy po titanské práci
se najdou černí ptáci,
jíž nalepí tam do tepla i sucha
své nevývratné brlohy!

Buď chrám i ze zlata, a na vrchole
  znak nejkrásnější se mu skvěj,
    buď sto let v potu roben
    a světa skvosty zdoben:
vždy černí ptáci — nahoře či dole —
  co páni zahnízdí se v něj.

I budou hlásati, že po zákoně
  a věčné světa osnově
    jsou od stupňů až k věži,
    jak stojí a jak leží,
ty lepé chrámy zřízeny jen pro ně,
  k jich úkrytu a pohově.

Kritika na číhání.

Jsou na číhání, z města host a hajný;
  svou pušku každý drží nabitou.
  (Host jinou ještě zbraň má ukrytou
    a náboj tajný.)
Teď oba mlčí; nač tu dělat povyk?
Rtem tiskne hajný dýmku, druhý šťovík.

Kol vůně lesní v opojivé síle
  vlá zlatým, teplým dechem v stinný dol,
  však po zvěři ni stopy kol a kol, —
    ó dlouhá chvíle!
Až měšťákovi mdlá již mysl klesá;
tož lehnuv na znak slouchá zvukům lesa.

V sluch vane šepot listů, bzukot muší
  jak moře houpavé, jež uspává.
  Slyš, jiný zvuk v to náhle pohrává
    a snivost ruší;
to z dálky, potom blíž a výrazněji
se zvláštní, plnozvuké trylky smějí.

To nejsou útlé flétny hudby ptačí
  ni laškující její housličky;
  byť sebe jásavější písničky
    a sebe sladší
se z hrdélek tak drobných proudem lily:
tak zvonivě by sotva hlaholily.

Toť chvění hlubších, silnějších je hlasů,
  toť rokotání strun je mocnějších;
  tu v altu se to vlní jako smích,
    tu bublá v basu,

jak studánka když z půdy hrčí hlasně;
tak zní to tajemně a přec tak jasně.

Zde — tam, tu — onde, — les byl toho plný,
až celý vrkal, trylkoval a hrál!
Host zívnul si a hlédl na močál,
kde líné vlny
mdlý potok stavil, bylím poloskrytý,
než dál se lesem plazil, bahnem sytý.

I vzpružil měšťák vtip a jazyk slabý
i pravil, vyrván sladké dřímotě:
„Jak protivný jest v lesní samotě
ten skřehot žabí!
Mne málo co tak ve přírodě mrzí,
jak řehtaček těch koncert směšně drzý.“

Však zamhoural naň hajný s pousmáním.
„To myslíte, že žáby řehtají?
Ten koncert hrdličky nám dávají
svým cukrováním!
Jest jich tu plno ve smrčí a v doubí.“
Náš esthetik, jak spal by, dýchal z hloubi.

Týž číhal s přítelem pak v témže lese.
„Slyš!“ nadšen dí, „mne nad zpěv slavičí
to něžné cukrování hrdličí
vždy mile tkne se
a v říši poesie vždy mě vábí!“ . . .
Jen, brachu, nejsou-li to teď zas — žáby? —

Eliška Krásnohorská.

O hodině poslední.

Napsal dr. **Karel Kuffner.**

Dobře praví Legrand du Saulle: „Kapitál duševní nenachází se nikdy v rovnováze.“ Není postoje v našem žití tělesném, ale ještě méně v psychickém. Nejsme dnes, čím jsme byli včera. Každá vteřina může nás obohatiti o nové city, myšlénky a popudy, ale každá posune nás o krůček blíže k onomu momentu, ve kterém musíme se všeho vzdáti. Jsou a byli jednotlivci, kteří dovedli těžiti ze života až do nejpozdnějšího věku. Avšak i oni, snad nevědomky, ale jistě, ponenáhlu zároveň chudli na jiných stranách, na něž méně dohlíželi. Života běh rozpadá se ve dvě periody, příliv a odliv. Úsilím vůle může se snad uměle vyvýšiti vrchol, na který hodláme vzestoupiti, ale přírodě nikdo neodolá, když ona poručí stoupati již s kopce dolů. Kdyby existovalo na světě individuum, jehožto pozemská pouť by byla naprosto pravidelna, zemřelo by konečně v téže duševní chudobě, s jakou se člověk narodí. Ale normality není. Nesčetnými příčinami, nemocemi, nehodami atd. pohnuty, přestřihnou Sudičky nit snad vždycky předčasně, totiž: zastaví kmitadlo našich životních hodin dříve, než-li pružnost péra nadobro se vyčerpala. A tak nikdo neví, až bude se loučiti, kterak jasna bude jeho intelligence a kterak naladěna bude jeho mysl. — Jsou choroby, ve kterých nadobro přestává všechno vnímání a přemítání mnohem dříve, o hodiny, o dni, o téhodny, než-li jednotlivec dodýchá a nežli mu srdce dotluče. V mrákotách nepronikunutelných dodoutná pak jiskra života, aniž by člověk měl ponětí o situaci své. Jest jiný druh skonávání — a ten druží se k chorobám nejčetnějším — kde pásmo bystrého vědomí střídá se s mlhavým zákalem. Rozvaha probleskuje zde chvílemi z fantastického blouznění, ale malátnící kora velmozku nedovede svého střízlivého panství nad bujným chaosem samorostlých přeludů*) a matných představ trvale uhájiti. Děsivý obsah těchto představ, trapný pocit mizící sebevlády a kormutlivá úzkost srdeční bývají podstatnou součástí zjevu, jemuž se obecně říká zápas smrtelný. — Konečně známa jest s m r t v n e p o r u š e n é m s e b e v ě d o m í. Jeden tábor idealistů tvrdí o ní, že to je smrt spravedlivých, jiní idealisté ji připisují silným duchům vůbec.

Není žádnou bájí, že umírající někdy, cítě se blízek konci, setřese vzepřením posledních sil jařmo ohledů k rozruchům tělesného ústrojí a pozornost jimi až potud rozptylovanou soustředí v jediný směr. Pozvedá naposledy hlas, a jeho slova mívají ráz slavnostní, úchvatný, nad práh všednosti povznešený. Historie podává dosti příkladů, že takováto

*) Vznikajících mimovolně v podkoří mozku.

poslední fosforescence ducha zazáří mnohdy leskem neobyčejným. Spadají sem projevy velkomyslnosti u dotyčných osob před tím nikdy nebývalé; bystroduché, až na prorockost hraničící posudky o událostech příštích, příklady o neobyčejně živých vzpomínkách. Tak vypravuje Moreau, že Alfieri v posledním svém okamžiku s nadšením citoval verše Hesiodovy, které četl jen jednou v životě.

Zpovědníci a praktičtí lékaři jistě by mohli snésti bohatý materiál k zajímavému tomuto úkazu psychologickému, kterýž, i pokud se vyskytuje v zápětí neduhů tělesných, má na sobě pečeť nadpřirozenosti.

Ještě více nepochopitelným zdá se však podobný zjev konstatovaný začasté u šílenců. Jsou případy zjištěné, že choromyslní nabyli rozumu právě teprve v nejposlednější době života svého. *) Mezi jinými vypravuje Brierre de Boismont o muži, který po 52 léta jevil příznaky druhotné blbosti, ale na smrtelném lůžku úplně se vzpamatoval. Dr. Barriod uveřejnil obšírnou zprávu o individuum, které po dvacet roků živořilo ve stavu zoantropickém, za ten celý čas neproneslo jediného slůvka jen „chrochtajíc a řvouc na spůsob šelem“ a které nepřipustilo k sobě leč jeptišku **) nosící mu pokrm. Jednoho dne však překvapil muž ten milosrdnou sestru rozumným výkladem, že se cítí těžce nemocným, a snažnou pokornou prosbou, aby byl zaopatřen svátostmi. Zemřel v úplném vědomí. — Také v ústavě Pražském konána podobná pozorování. Sám pamatuji se na smrt starší paní, vdovy po kapelníku. Deset let ztrávila v ústavě. Nikdy se neprobrala z šalebného omámení svých hallucinací. Slyšíc hlasy hrozivé a zlolajné a trápena jsouc přerozmanitými pocity na povrchu těla i v útrobách, pojímala všecko to za projevy úkladů a zhoubných nástrah. Mínila, že se spikli proti ní jak příbuzní tak i známí, ba všickni lidé, které vůbec viděla kolem sebe. Ani vlastní dítky nechtěla k sobě předpustiti. Lékařům vyčítala brzy tajné elektrisování, brzy úmysly otravné. Opatrovnici vinila z čarodějství. Každá z nemocných žen, s nimiž společně obývala, měla dle jejího domyslu účastenství na zrádných piklech. Tuberkulósa uvrhla konečně ubohou na lože, s něhož více povstati neměla. Den před úmrtím nastala pojednou podivuhodná změna. Paní prohlédla chorobnost posavadního stavu svého, želela příkrých potupných slov, jimiž okolí svému až dotud za domnělá příkoří splácela. Roztoužila se po rodině. Skonala v tiché odevzdanosti.

Schroeder van der Kolk vyličuje z vícera případů svých následující. Vědecky vzdělaný a vysoce intelligentní muž stal se během sedmi let následkem vodnatelnosti mozkové u svrchované míře blbým. Nedovedl pronésti leč slovo „domine“, jež bezděky stále opakoval. Ale když mu i tělo úplně schřadlo, vyjasnilo se mu z nenadání v duši. Vzpomínal minulých dob, prozíral žalný osud, do jakého nemoc jej byla uvrhla, ale bez reptání vyčkával chvíle rozluky, věda, že mu svět ničeho více

*) Netřeba snad podotýkati, že míněni právě jen ti ošetřovanci, kteří po celou dobu svého pobytu v ústavech nejevili žádné úlevy v průběhu nemoci. Valná část choroduchých vůbec cítí, myslí a mluví jako jiní smrtelníci, jest svéprávna a do jisté míry i příčetna — časem.

**) V ústavech francouzských konají namnoze jeptišky službu opatrovnickou.

poskytnouti nemůže. Při pitvání nalezeny dutiny mozku nahromaděním moku značně rozšířené, hmota pak tlakem kapaliny a napjetím částečně zničená.

Nápadný zjev osvíceného vědomí v předsmrtí má svoji obdobu v nápadně příznivém vlivu některých chorob tělesných na psychósu. Nejčastěji pozoroval se zánik choromyslnosti po horečných nemocech, tyfu, růži, zimnici atd., tedy v zápětí týchž affekcí, které naopak často bývají jmenovány jakožto příčiny pro vznik ochuravělosti psychické. Není odborného časopisu, ve kterém by nebyly zaznamenány případy sem spadající. Ba není snad psychiatra, který by se nějakou zkušeností v této příčině nedovedl vykázati. Tentýž process, který rozruch do mysli byl nasil, může tedy v jiných případech zase jej vykliditi. *) Tuším, že obdoba jest nyní zřejma: Zde může jed horečky býti lékem, onde zřeli jsme, že smrt může být křisitelkou.

Zbožná mysl věků dřívějších i nynějších viděla v předsmrtné exaltaci vším právem mocnou podporu pro svoje idey a porážku materialismu... Neboť kdo smí tvrditi, že dúch je pouhým výrazem své živoucí hmoty, že s jejím žitím vzniká a přestává, když dokázáno, že duch může existovati i ve hmotných rozvalinách? Třebas byl sebe větší počet oněch nešťastníků, kteří, následkem mozkových chorob zblbnuvše, nikdy více neprojevili ani stopy po oněch vyšších mohutnostech, jež člověka činí člověkem: z toho vysvítá nanejvýš, že ochromený orgán dovede zabrániti, aby duše jsoucnost svou nemohla dáti na jevo. Avšak nepopiratelné případy návratu jasného vědomí v okamžicích posledních jsou výmluvným svědectvím, že šílenství není chorobou ducha, nýbrž že vyplývá jen z rozkladu částic mozkových a že duše, která až potud tlumena byla pathologicky zvrhlými silami, naposledy přece jenom uniká z trosek bytu svého netknutá a zachráněná, když s chábnoucími silami životními ochábl i pathologický jejich vliv...

Taký asi je závěrek idealistů. —

Naše úvaha nebyla by objektivní, kdybychom ji nezakončili předvedením několika základních pojmů z kapitoly o fysiologii nervstva.

Nerv je živ, dokud dá se nějakým popudem podrážditi a dokud svoje podráždění dovede přenášeti.

Smáčkneme-li obnažený, hybný nerv skřipcem, poleptáme-li jej kyselinou, aneb pustíme-li do něho elektrický proud, škubají sebou svaly, do nichž jeho vlákna ústí.

Nejen v živém, neporušeném těle jeví nerv takovouto dráždivost, on ji podrží nějaký čas, i když tělo odumřelo, ba on projevuje nějakou dobu vlastnosti života, i když byl z těla vyříznut.

Du Bois Reymond shledal, že každý nerv živý sám o sobě vyrábí proudy, jichž účinek jest tentýž jako účinek proudů elektrických. Vyřízne-li se totiž kousek živého nervu a spojí-li se vhodně s multiplikátorem magnetické střelky, učiní jehla pohyb.

*) Berthier napsal již r. 1858: Horečka zarazí někdy postup psychósy, jindy urychlí a zkrátí její zloudavělý běh, ale ona dovede také i úplně vyhladiti diathetické zárodky, jimiž šílenství zaplavilo organismus. — Jinými slovy, ale obsahem shodně vyjadřuje se Meynert a za ním řada vrstevníků.

Proud živého nervu dá se střelkou nejen dokázati, nýbrž i měřiti. Pokusy matematicky přesnými vypátrány nezvratné zákony nervového proudu. Objevilo se, že zákonům těm podrobeny jsou všecky druhy nervů, a že zákony ty vztahují se i na hmotu míchy a mozku. Citujeme zákon jediný:

Každý nerv jeví při svém umírání zvýšenou dráždivost. Za všech okolností, ať zůstane v těle zvířecím, aneb ať vyříznut, jakmile nadchází konec jeho činnosti, vzestoupne jeho síla životní nad normálu a pak teprv začne pozvolna klesati a vytrácí se nadobro. —

Jest tento skutek v souvislosti se zjevem, o němž jsme ve své úvaze rokovali? Kdo si troufá z úkazu nejjednoduššího těžiti dalekosáhlé důsledky pro zjevy nejsložitější?

Slunečník.

Z »Rozmarných písní« **Jana Červenky.**

Byl z atlasu a krajek celý
a z perleti měl rukojeť.
Jak její vlas, tak zlatoskvělý,
a hebounký jak její pleť.
Když s matinkou do ulic vřavy
ji před soumrakem vedl zvyk,
všech mužů k ní se zvedly hlavy
a pohled žen děl záštím žhavý:
— „Toť rozkošný je slunečník!“

Leč ona, jako jedle štíhlá,
vždy chladnou pýchou zářící,
před zraky mužů jen se mihla
jak střela šumnou ulicí.
A marně blouznil útlocitný
a mnohý rek a výtečník
svůj obraz před ní kouzlil třpytný,
bylť jako pevnost nedobytný
ten atlasový slunečník!

Ó co jen měla pošta lásky
za pýchu její v odvetu,
co květů, vzdechů plné svazky,
co ód a sladkých sonetů!
Však nad tím vším jen s pohrdáním
se zkřivil růžový ten rtík,
neb nad vši dvornost s lásky žďáním
jí vzácným krajek překládáním
byl dražší její slunečník.

Však časem v letním odpoledni,
když v park si vyšla potají,
kde po cestách jak chodí jedni
se druzí vážně dívají:
Tu v místech, kudy křížem spějí
pod keři srovnanými v šik
dvě cesty v pestrém lidstva reji,
vždy trhl sebou v ruce její
ten atlasový slunečník!

Tam jinoch snivý v milém chladu
a stínu svěží zeleně
vždy končil svoji promenadu
a verše čítal nadšeně.
Tam v její srdce nudou sprahlé
šíp sladké první lásky vnik',
že proti touze neobsáhlé
jak hračka bezmocným byl náhle
ten atlasový slunečník!

Ó lásko, jak znáš hlavy másti,
ty čarodějko schytralá,
jak hravě učíš léčky klásti
na srdce světa neznalá!
Ó ty jsi sama nastrojila
tu léčku svůdnou v jeden mžik,
že její malá ručka bílá,
jak náhodou jen upustila
ten atlasový slunečník!

Ach, kterak vzchopil se, když zhlédl,
že padl na skropenou zem,
jak dvorně sklonil se, jej zvedl
a podal jí ho s úsměvem.
Tu ona k jemně zardělému
jen zašeptla: — „Dík, pane, dík!"
Však ostatní, co řekla jemu,
to všecko sluchu zvědavému
již zastřel její slunečník!

Óh lásko, lásko! Od té chvíle
když bledý měsíc vycházel,
jak šťastné, v houštinu se chýle,
dva lidi na lávce tam zřel!
Ruch města, listů šepotání
a z dáli vodotrysku vzlyk
jim k sluchu nedolétl ani
a marně lkal o slitování
ve vlhké trávě slunečník!

Co byl jim svět, co lidské řeči
a poznámky úst závistných,
když láska ze dne ke dni větší
jak výheň plála v prsou jich!
Zde v tomto žití boji tuhém
má pouze v ní vše blaho vznik
a jim se zdál být život luhem,
kde v štěstí jediným jich druhem
byl atlasový slunečník!

A zatím letěl čas jak střela
a při tom chvatu on, ó žel!
pro samou lásku klidně zcela
na svoje zkoušky zapomněl.
Však papínek, muž k milování,
ač méně hladký společník,
bděl zaň a — přijel z nenadání.
Oh jak tu kvílel v jeho dlani
ten atlasový slunečník!

Pak v radosti, že milovaný
a drahý syn se nalezl,
bez vyslyšení druhé strany
jej chladně domů odvezl.
A aby v srdci nezplál znova
cit lásky — našel již se lík,
neb doma dokončila slova
a vlídná ruka tatínkova,
nač nevystačil slunečník.

A konec této historie?
Ten vždy je týž a jediný!
On spokojen a šťasten žije
a jest již otcem rodiny.
Však ona vzpomínek se děsí
a vzdychá — „Ó ten nevděčník!“
má migrénu a hlavu věsí
a z dlouhé chvíle spravuje si
svůj atlasový slunečník!

Bratří Adamcové.

Literarní studie od **Bohusl. Čermáka.**

Téměř každá skvělejší doba literarní má své hvězdy zářivé, daleko své paprsky rozprostírající, svá slunce ohnivá, skytající světlo, teplo a směr četné hvězdné druži, nezřídka i podruži, však také své ztracence, talenty někdy jako hvězdy zářící, někdy jen jako drobný meteor se zablesknuvší, ale neuznané, ve tmách zapomenutí utonulé.

Bratří Karel a František Adamcové byli takovými ztracenci v prvém období nynější skvělé epochy literatury naší, v letech najmě 1860—1868. Oba od přírody pěkně nadáni, jeden skrovněji, druhý neobyčejně, oba názorem i vlohou samostatni, zářili krátce, zhynuvše záhy a skoro neznámí. Starší Karel, nadšený lyrik a dobrý humorista, zemřel v sedmadvacátém roce věku svého, mladší František, citupluý básník, originalní novellista a dramatik, skonal co jinoch dvaadvacetiletý.

Oba pocházeli ze Lnář, utěšené, ve stromoví mezi dvěma rybníky údolím sličně rozložené vesnice, kterou písecká silnice, z Blatné do Kasejovic vedoucí, protíná a vedle panského pivovaru trosky tvrze někdejších rytířů ze Lnář odhaluje. Ve vesnici, čítající přes sto obydlených stavení a na 1000 duší, viděti zámek ze XVII. století s kaplí sv. Josefa a hřbitov s kostelíčkem sv. Mikuláše, druhdy protestantským. Nad branou zámku stkví se veliký klíč, znak rytířů ze Lnář, vymřelých dle listin v XV. věku. Kromě zámku jest ve Lnářích též panský dvůr, škola a nověji pošta. Nedaleko na kopečku zdvihá se klášter bosých mnichů sv. Augustina, založený Zacheem hrabětem Černínem r. 1689. Farní chrám při něm Nejsvětější Trojice vystavěn již r. 1666. Krajina, kolem dosti otevřená, mírně jest přistíněna lesy, za to hojně protkána rybníky, mezi nimiž se pole a lučiny daleko šíří. Lid ryze český, měkký a upřímný jest celkem chudobný.

I rodiče Adamcovi, Karel a Josefa, neměli ustláno na růžích. Bydlíce porůznu v podruží, nemívali s četnou rodinou více než chudobnou světničku, nejvýše s předsíňkou. Otec byl krejčí a živil se řemeslem nuzně. Matka, rodem Urešova, pocházela z Rožmitálského Bezděkova. Dítek, pokud víme, měli šest. Kromě Karla a Františka známi jsou ještě dva chlapci, Václav, který letos zemřel, a Ferdinand, obchodní cestující, jenž posud jest na živu. Dcery Rozalie a Josefa se provdaly a žijí obě. První má skrovný obchůdek nitařský pod loubím na Malé Straně. Otec zemřel záhy, utonuv dne 4. prosince roku 1852, když poplašen ohněm v cihelnách u Kasejovic z domu vyběhl a v číré tmě klopýtnuv, do rybníka spadl. Matka, přečkavši oba nadané syny, kteří k ní vroucí láskou lnuli, zemřela 19. června r. 1877.

Pokuď z úst věrohodných od rodiny a přátel víme, lišili se bratři Karel a František od sebe valně. Karel byl postavy prostřední, spíše menší, zavalitý, rusovlasý a modrooký. Pod nosem nosil slabé, bledězažloutlé knírky a bradičku. Řeč jeho byla milá, sympatická, také ruce měl měkounké, jemné. Povahou při vší rozvážnosti byl spíše sanguinik, vroucí, živý, pln humoru, čímž vysvětliti lze četné přátelské styky, najmě jeho oblíbenost v klášteře lnářském, kdež obvykle prázdniny své trávil. Nadání, vedle značného vzdělání, neměl pronikavé. Co psal, vyvřelo z duše vzletem a ohněm sanguinika. Pro svobodu nadšen, mysli svěží liboval si v chůzi volné; že ruce rád na zad křížil, svědčí o sebevědomí učitele, jakož o hlavě přemítavé. Mladší František byl o dobré půl hlavy větší, vysokého čela, tmavovlasý a po matce černooký. Hlas měl drsnější, ač nikoli bez vroucnosti. Bledé líce jeho byly až na nepatrné chmýří spíše hladké, ruce měl kostnatější, prsty tenké, poněkud delší. Chůze jeho byla vahavá, jaksi vleklá, z části následkem jeho choroby, z části též následkem povahy melancholické. Za mládí býval prý živým a veselým, však později upadal v zádumčivost. Čím více se smrti blížil, smutek převládal. Jestli se kdy k někomu přátelsky přivinul, nevíme. Celkem různil se od staršího bratra patrně, nejvíce ovšem svým phaenomenalním nadáním, které podnes kromě dvou nekrologů, prozrazujících péro Hálkovo, literarně neuznáno a neoceněno.

Karel Adamec narodil se dne 23. června roku 1838. Učitel Geruer vštěpoval hochu první počátky vzdělání. Když později v klášteře ministroval, zalíbil se nynějšímu převoru ve Lnářích, tehdy pateru Bernardu Kunstarovi, jehož přičiněním nejspíše na studia do Písku přišel. První rok 1851 ztrávil na realce. R. 1852, v kterémž, jak řečeno, otce ztratil, přestoupil na gymnasium, kdež až do r. 1860 setrval, živiv se ponejvíce hodinami.

Ředitelem píseckého gymnasia byl té doby výborný paedagog pater František Winter, na kterého Adamec vždy s vděčností zpomínal. Když v únoru roku 1860 zemřel, napsal Karel ke cti jeho píseň pohřební, k níž učitel hudby při gymnasii, známý Fr. Gregora, melodii složil a která se nad rakví zpívala. Kromě ředitele měl na tehdejší mládež gymnasijní největší vliv vzácný učitel a upřímný vlastenec Karel Ninger, též co spisovatel povědomý. Vedle těch působil na ústavě též Václav Zikmund, grammatikář český, a některý čas též Tomáš Bílek, spisovatel „Dějin konfiskací v Čechách po r. 1618". Mezi spolužáky Adamcovými zmínky zasluhují zvláště Vilém Kienberger, nadaný žurnalista český, již zemřelý, spisovatel a skriptor c. k. universitní knihovny Josef Truhlář, intimní přítel Karlův, a nedávno zesnulý redaktor „Památek archaeologických", professor Bohuslav Miltner.

Dokončiv gymnasium, odebral se Karel Adamec na podzim r. 1860 na universitu do Prahy a studoval tu až do roku 1863, připravuje se k učitelství. Celou tu dobu bydlel u své provdané sestry Rozalie na Malé straně, nejdříve v domě hned při mostu na věž malostranskou přilehlém, později na Újezdě v čís. 402, zabývaje se hojně literaturou.

Mohutný tehdejší ruch národní lákal k práci, najmě tendenční, vlasteneckopolitické. Obnovenať konstituce a národ český uvítal ji s jásotem. Vedle národního kroje pěstován zpěv, přednášeny nadšené pro-

slovy, deklamace a besední žerty neb čtení. Národně probudilý, vzletným veršem a dobrým humorem vládnoucí Adamec, osvědčil se tu silou vydatnou. V „Besedníku" Jos. Barákem, Heřmanem Přerhofem a Jos. Rich. Vilímkem roku 1861 vydaném, setkáváme se až nápadně zhusta s jménem Adamcovým. Při dílu II. za změněné redakce r. 1862 vydaném, nezúčastnil se Karel Adamec, teprv v dílu III. „Besedníku", vydaném r. 1864, čteme znovu, ač již řidčeji jméno jeho pod různými, z části výbornými deklamacemi a besedními žerty. Kromě publikace této, „Humoristických listů", kam stále přispíval, Hálkova „Lumíru" a „Lady", listů pražských, psal též pilně do současných časopisů po venkově po různu vycházejících, jmenovitě do píseckého „Poutníka od Otavy" a později „Otavana", Kastránkova „Jičínského obzoru" a Zwicklova „Boleslavana".

Na podzim r. 1863, ukončiv triennium, přijal po Frant. Částkovi, jenž co prozatímní ředitel na plzenskou realku byl povolán, uprázdněné místo supplujícího učitele češtiny na německé realce v Lokti. Vzduch tamější působil na něho trapně. Jsa bílou vranou ve společnosti, která jej při prvním objevení pro plstěný širák a čamaru přezdívkou „mladý Palacký" poctila, měl i to neštěstí, že s dceří učitele na hlavní škole, Wildfeuera, milostné pletky započav, ji téměř proti vůli za manželku pojal. Pro tento krok nerozvážný v manželství nešťastným se cítiv a maje též pro nezakrytý patriotism začasté konflikty na ústavě, trápil se a nedbal svého slabě se opakujícího chrlení krve, což bylo příčinou, že jinak zdravý muž náhle těžce ochuravěl a více s lože nepovstal. Tichá, klidná smrt zastihla jej v pondělí velikonoční dne 19. dubna r. 1865 v pravé poledne. Dítko nezanechal žádné. Mladá vdova se brzy provdala, zmocnivši se v době smutku jediné podobizny, již sestra Rozalie chovala. Nezbyla tudíž po Karlovi památka žádná, kromě literarní. Tato jest však čestná. Neb jakkoli nebyl talentem neobyčejným, ani snad normálním, působil přece v svůj čas nemálo a zanechal práce, aspoň některé, jimž cit, náladu a poetický vzlet upříti nelze. Formou veršovou vládl obratně a jazyk jevil najmě při vážnějších pracech po výtce vytříbený.

Chceme-li podrobněji činnost jeho stopovati, nutno nám především otevříti „Besedník" z roku 1861. Zde nalezáme mezi „Vážnými deklamacemi" pověst „Měsíc žalobník" str. 81—85, vyšedší také v „Boleslavanu" v roč. II. na str. 57., v oddílu „Besední čtení" prosou vtipně svedené „Rozjímání o stavu manželském" str. 89—94, mezi „Žertovnými deklamacemi" žert deklamační pro dámu „Pryč s politikou", poctěný druhou cenou redakcí vypsanou, str. 143 až 147., dále „Ženské oči" str. 282—287., novou deklamaci pro dámu „Postesk" str. 287—291., „Věčného muzikanta" str. 322—325., „Je to pravda nebo ne?" str. 366—367., deklamaci „Až" str. 369—370., „Náhlý obrat" str. 376—377., „Chytrost — žádné čáry" str. 379 až 381., a „O posvícení" str. 393—394., konečně mezi „Proslovy" jeden počínající:

Jak nehasnoucí zlatá slunce zář . . .

a končící: „a každý krok náš, každé oka zření
buď, bratří! jenom k zlaté svobodě. Str. 419—421.;

jiný počínající: „Život jest boj a jenom zápas čilý
uvádí lidstvo k velikému cíli . . .“

a končící: „a proto stálým naším heslem jesti
osvětou bratří! k drahé svobodě.“ Str. 426—427.,

a třetí nadepsaný: „Hudba“, jenž počíná: „Jednou před dávnými
časy . . .“

a končí: „A dokavad poslední akkord bude zníti,
Čech v říši hudby žezlo bude míti.“ Str. 428—430.

Uvedené práce jsou kromě vytknutého „Rozjímání o stavu manželském“ veršované a původní. Vedle těch vykazuje zmíněný „Besedník“ též četné práce dle motivů cizích vzdělané a hojné překlady, o nichž se šířiti nehodláme.

Díl III. „Besedníku“, E. Justem, Přerhofem a Vilímkem uspořádaný (taže trojice redigovala i díl II., do něhož Adamec nepsal), chová sedm vesměs původních s jedinou vyjímkou veršovaných prací Adamcových. Vyjímku tvoří zdravým humorem překypující besední čtení „Život lidský a gramatika“ na str. 244—249. Ostatních šest, mezi „Žertovnými deklamacemi“ umístěných prací, obmyšleno názvy: „Česká muzika“ str. 329—334., „Ženská politika“ deklamace pro damu, str. 393—396., „Slovíčko o kávě“ besední žert pro damu str. 420 až 426., „Staří mudrcové“ str. 490—491., „Kapitola o mužském srdci“ str. 508—513., a „Nový parlament“ str. 513—518.

Kromě „Besedníku“, kde mimo báseň vážného balladového slohu „Měsíc žalobník“ pouze časové, najmě humorové motivy pěstoval, objevuje Karel Adamec v četných svých básních a některých povídkách, uveřejněných porůznu v časopisech, hlavně venkovských, vlohu všestrannější, které však vždy a všude lyrik vévodí.

Z časopisů pražských známy nám toliko tři publikace básnické. Dvě, vyšedší v Hálkově „Lumíru r. 1863“ v dílu prvém, nadepsány „Matce I—IV.“ na str. 169, a „Zašlé doby I—V.“ na str. 193—194. Třetí nevalně zdařilá báseň „Odkaz“ uveřejněna v Melišové-Körschnerové belletristické a modní „Ladě“ v roč. II., str. 11. V témž ročníku otištěna též „Ženská politika“ (dle „Besedníku“) na str. 81—82.

Z venkovských časopisů ozval se nejdříve ve Vetterlově „Poutníku od Otavy“. Zde nalezáme v roč. 1861 dvě básně: „29. července 1856“, věnovaný památce Havlíčkově a pověst „Marianská kaple“. Kromě toho pokus povídkový „Srdce jí puklo“ na str. 79—119. K následujícímu ročníku napsal Adamec úvodní báseň, nadepsanou „1862“ na str. 1. V Janotově „Otavanu“, po zaniknutí „Poutníka“ v Písku vycházejícím, uveřejněny r. 1864 později též ve „Světozoru“ r. 1870 otištěné básně „Svým přátelům“ str. 49 a „Starý houslař“ str. 74., kromě těch „Bolné zpomínání“, „Svatý boj“ str. 97—98 a básně „Na Otavě 1—4“, z nichž 3. věnována památce Fr. Lad. Čelakovského, str. 241—242. Zajímavé jsou básně tím, že psány vesměs v Lokti, jaksi v exilu. Vedle obou píseckých listů přispěl K. Adamec do poučného a zábavného „Jičínského obzoru“ r. 1861. básnickou pověstí

„Jezara“ str. 105—106, básní „Vstalť jest“ str. 137. a obrazem ze života venkovského „Dědeček“ na str. 170—206. Do J. Zwicklova „Boleslavana“, od r. 1861 až do r. 1863 vycházejícího, psal nejvíce, uveřejniv tu v roč. I. tři „z písní vesnických“ a sice: „Bez trní růžičku“, „Rozběhnu já se do světa“ a „Písně v městě a na vsi“, str. 239., v roč. II. básnickou pověst „Popelec“, str. 65., časové motivy: „Pravá sláva“, „Nešťastný národ“ na str. 201., „Zděděná sláva“, „Vůdcům národa“ na str. 209., „K činu“, str. 217. a novou pověst „Poklad“ str. 249., v roč. III. básně: „Na Prahu“, „Náš jazyk“, „Sem bratří pohár pěnivý“ na str. 49., a „Jedna cnost“, „Na Vltavu“ a „Pryč s slzou“ na str. 57. V témž roč. III. vyšel též delší obrázek ze života „Učitel z Tachova“ na str. 81—115.

Kromě těchto z tisku známých publikací nacházíme v rukopisné pozůstalosti, nám laskavostí pana Jos. Truhláře propůjčené, ještě básně: „Pronásledovaná“, „Vyšehrad“, „Děvám českým“, „Bludičky I—II.“, balladu „Trest boží“ a osm pozoruhodných básní milostných: „Z jarního sna se poupě probudilo“, „Jak první kvítko prvním na jaře“, „Fantasie bujné plány nakreslila“, „Nehněvej se na to srdce moje“, „Života mého v Sahaře“, „Jak hvězdář klidné za noci“, „Ty drobné moje písně“ a „Když na tvých kyprých ňadrech spočíval jsem“, které jsme nikde otištěné nenašli. Končíce jimi podrobný výpis činnosti K. Adamcovy, tušíme, že jsme svůj zřetel k literární jeho osobnosti, v době na talenty ne příliš bohaté, slušně odůvodnili.

Probírajíce činnost tuto kriticky, doznati musíme, že básník, nehledě k prosaickým dosti šťastným pokusům, tendenční poesii českou pojímal vlastenecky vážně s určitým zřetelem k svobodě a umění, že v pracích balladických k přirozenému základu, pověstem národním, přihlížel a konečně že co lyrik, pokud vyspěti mu přáno, celkem vřelostí citu, libou formou i původností myšlenek vynikal.

Na doklad lyrické, pěkné Adamcovy vlohy, přikládáme následující, nám nejvíce se zamlouvající ukázky:

Matce.

Jaké to, matičko,
jaké to srdce máš,
tolik že lásky své
do něho urovnáš?

Odkud ta láska Tvá,
odkud se prýštívá?
Pořád ji vyleváš,
nikdy neubývá.

Pořád ji vyléváš,
pořáde se množí,
ó v té drahé lásce
jistě je moc boží!

Částečně dle „Lumíru“, částečně dle rukopisu.

Nehněvej se na to srdce moje.

Nehněvej se na to srdce moje,
nech je v hrobě, v prsou mojich sníti,
pro Tvou spásu, pro Tvé jenom štěstí
muselo v přehořkých mukách mříti.

Nežaluj na lásku moji věrnou,
nech, by v srdci — v rakvi těsně snila,
pro pokoj labutí Tvojí duše
za živa se v rakev položila.

(Dle rukopisu.)

Života mého v Saha̋ře.

Života mého v Sahaře
jsem polonočním šerem tapal
a v písku vlnách nohou svou
naděje svadlé ve hrob šlapal.
V mých prsou strašná pustota,
jak hrozila by smrt na blízku,
jak měl bych hlavu zahrabat'
do spousty palčivého písku.

Tu poslední jsem v prsou cit
k zamračenému nebi vznesl
a strašnou chůzí vysílen
na měkký písku pahor klesl.
A když jsem ze sna procítl,
nade mnou bledá hvězda stála
a pod ní zeleň oasy
mne usměvavě k sobě zvala.

Oasa lásky byla to,
kam noha má se potácela
a láska byla říší mou,
a lásky zpěv — má radost celá.
Však ani zde mi pobytu —
pískové vlny v oblak vstaly —
a jedinkou mi země píď,
mladou mou lásku zasypaly.

(Z rukopisné pozůstalosti.)

Svým přátelům.

Přijměte bratří mladou z dálky píseň,
jež v srdcích Vašich hledá přístřeší,
ať vypláče svůj bol na ňádrech Vašich
a vyplakavši, ať se potěší.

Zde píseň moje marně srdce hledá
a proto, bratří, k Vám svá křídla zvedá.

Zpomínám na Vás, z lůžka hned jak vstávám
a duch můj v kraje drahé zaletí,
tu všickni v duchu se mou hovoříte,
však marně zvu Vás v svoje objetí.
Vy daleko — daleko přebýváte — —
zdaž bratří ještě na mne zpomínáte?

Zpomínám na Vás v denním lopocení
když cítím bol, když snáším příkoří.
Ach! u Vás jinak, tam horoucí láska
i trpké chvíle v sladké přetvoří;
vždyť stejné snahy, stejné tužby máte,
zdaž bratří také na mne zpomínáte?

Zpomínám na Vás, když u tichu nočním
jen s mladou svojí písní přebývám
a když se věrná slza má zas v oko krade,
tu ony písně sobě zazpívám,
jež v přátelském svém kruhu zpíváváte.
Zdaž bratři na mne někdy zpomínáte?...

(Dle Otavana.)

František Adamec, o osm let mladší Karla, uzřel světlo světa 14. ledna r. 1846 v lnářském domku čís. 83, dle nového číslování 79. Prvního vzdělání nabyl také nejspíše od učitele Geruera. Do Písku na realku pomohl mu hlavně Karel, možno že za přispění kláštera. Zde bydlel nějaký čas u vdovy Molendové, později u paní Stenglové v letech 1856—1861. R. 1862, kdy do šesté třídy realné měl nastoupiti, rozstonal se těžce na srdeční vadu a strávil ten rok, ponejvíce na lůžko upoután, ve Lnářích u své matky, která jej se vzornou péčí a trpělivostí ošetřovala. K podzimu se zotavil a přišel, stár jsa šestnácte let, do Prahy, kdež s Karlem u sestry Rozalie bydlel.

Praha působila na vznětlivého jinocha nemálo, zde poznal nový svět a mysl jeho, chorobou zvážnělá, takměř obratem vyzrála. Šestou realnou odbyl tu hravě na české realce, pro opětné ochuravění podrobiv se zkoušce, v níž skvěle obstál roku 1863. O rok později dal se k nalehání Karlovu, jenž byl již v Lokti, zapsati také na techniku. Však do přednášek zdá se, že jen pořídku chodil, dílem, že mu lékaři pro často se opakující záchvaty dlouhé sedění a větší namáhání duševní zrazovali, dílem pro nechuť k praktickému, dlouholetému studiu, jehož ovoce muselo jej minouti. Pocitem blízké smrti stále provázen, podával se jediné tomu, co jej těšilo, literarnímu zaměstnání. Mezi lety 1862, kdy s prvními jeho publikacemi básnickými se shledáváme, až do jara r. 1868 tvořil neunavně, pilně veršuje, povídky, hlavně novelly skládaje a i o drama se pokoušeje.

Čtenářům jeho novel nápadné zření vždy ku stránce psychologické od realisty, vysvětluje v pozůstalosti zachovaný aršík výpisků z čelnějších děl o psychologii jednajících, jež v c. k. universitní knihovně pročetl a dosti soustavně si složil. Že kromě toho, nejspíše z téhož bohatého pramene, se všemi skvělejšími zjevy světové literatury básnické se seznámil, svědčí různé narážky, hlavně v novellách se vyskytující.

V pracích svých, pokud ze zachované makulatury jde, lehce psaných cítil se šťastným. Tu zapomínaje choroby své vznášel se v ovzduší svých ideálů, po výtce realisticky držaných. Mírný tehdejší ruch literarní musel eminentní jeho vloze přispěti k uznání. Dostalo se mu ho od básníka, povídkáře a dramatika tehdy na slovo vzatého, Vítězoslava Hálka. Prvou svou prací, již mu přinesl, novellou „Příboj a odboj“ získal si Frant. Adamec srdce jeho. Pokud žil a ještě po smrti jeho přinášely „Květy“ Hálkovy vzácné novelly jeho, jež v mladších literarních kruzích nadšené obdivovatele měly. Též básně Františkovy kromě prvotin v Mikovcově „Lumíru“ a „Poutníku od Otavy“ vyšedších nalezáme, pokud jsou otištěny, pouze ve „Květech“.

Po smrti svého bratra Karla živil se najmě svou prací literarní, neb sestra Rozalie, jsouc ženou úředního sluhy a sama dítky majíc, jej podporovati nemohla. Z té příčiny není divu, že, i když choroba jeho se horšila a on s lože povstati nemohl, vždy přes chvíli o tom, či onom, co rukopisně odvedl, s horlivostí, zda-li tištěno, se dotazoval. Nechtěl sestře býti na obtíž.

V březnu r. 1868 dostoupila choroba jeho vrchole. Krátce před tím dokončil zajímavou veselohru „Vdovec“, již ředitelství prozatímního tehdejšího divadla českého zadal a jejíž osud mu na srdci ležel. Čekal stále, že se bude dávati. Matka přibyvši na kvap ze Lnář, ošetřovala jej dnem i nocí. On ponejvíce spal. Pátého března přitížilo se mu tak, že důtklivě žádal, aby do nemocnice byl odvezen; doufal ještě, že se pozdraví. „Jen třiceti let dočkati,“ říkal, „pak bych umřel rád!“ Později přál si jen, aby dočkal se slavnosti kladení základního kamene k národnímu divadlu. Smrt však nedala na sebe čekati. V nemocnici, kam jej na večer pátého března odvezli, žil pouze dva dni.

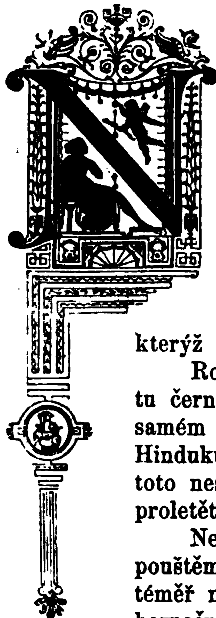
Matka byla stále u něho. Když dne 7. března z rána k němu přišla a s ošetřovatelkou mluvila, volal ji František. Bylo mu těžko. Matka přiskočila a urovnávajíc mu podušky, nadzvedla jej, aby lépe dýchal. V náruči její povzdechl dvakrát, živé své oči po ní toče: „Maminko, maminko!“ a již šly na něj mrákoty. V smrtelném boji ještě se vzpruživ ozval se posledně: „Oh, maminko!“ a vypustil krásnou svou duši. Třetího dne odvezen na hřbitov košířský, kde odpočívá.

Podobizna po něm zachována pouze na skle a i ta valně poškozená. Vítězslav Hálek, který ji chtěl přinésti ve „Květech“, vrátil ji rodině, ana se reprodukce nezdařila. (Pokračování.)

Rusové v Mervu.

Časová črta. Napsal dr. **Servác Heller.**

I.

Nevěříte v zázraky? ... A ony se přece dějou! Kde jsou doby proslulých sedmi divů světa! Kdyby se veliká, ohromná díla lidského ducha a lidských rukou do takovéto kategorie divů ještě zanášela, jedním z největších divů světa nové doby byla by železná dráha, kterouž Rusové přes středoasijské pouště zřídili a po kteréž se za jedenáct dní dostati lze na př. z Prahy až do Mervu, v samém středu Asie, u samých takřka hranic Afganistanu, kterýž slove branou k Indii!

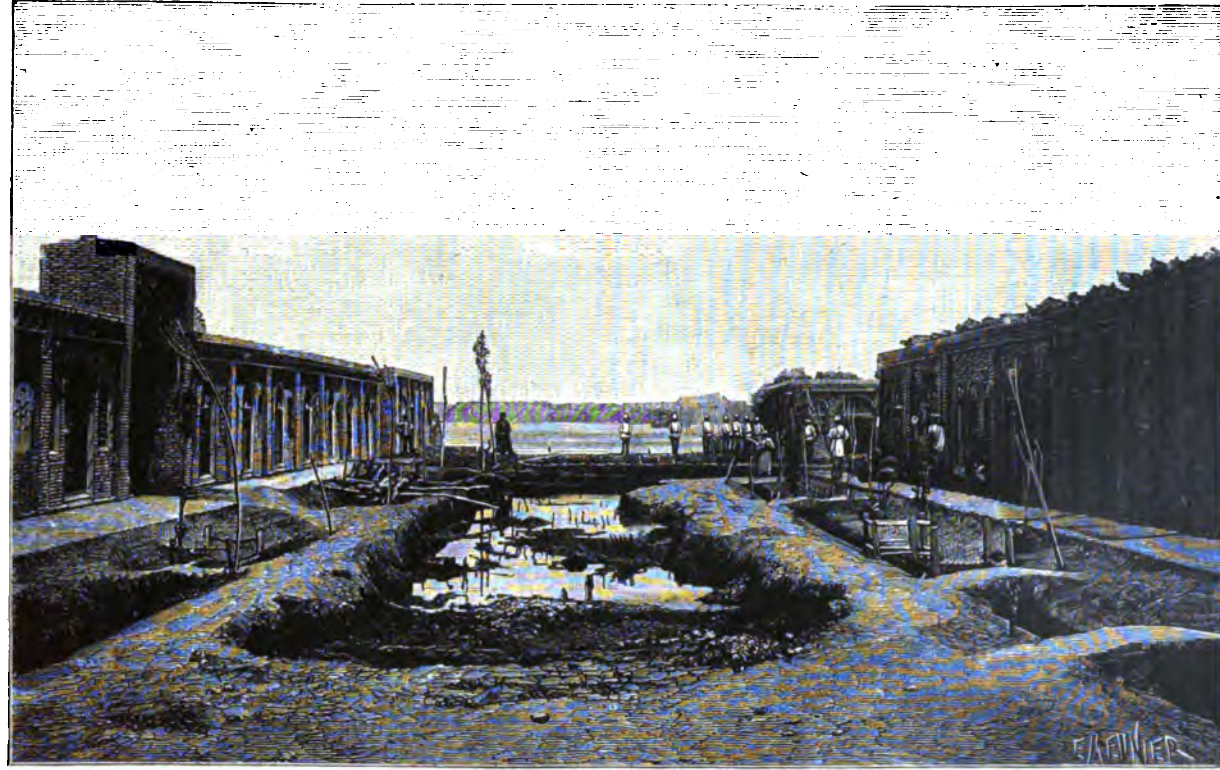
Rozložte si mapu východní zemské polokoule a sledujte tu černou, hadovitou čáru, kteráž od Paříže vybíhá a na samém konci středoasijských nižin před majestátnými hřbety Hindukuše končí! Závrať člověka pojímá, představí-li si, že toto nesmírné prostranství za několik dní rychlovlakem může proletět.

Nejzapadlejší pelechy asijského barbarstva, strašnými pouštěmi od proudu civilisace oddělené a dříve naprosto téměř nepřístupné, spojeny jsou nyní pohodlnou, pevnou a bezpečnou železnicí s hlavními centry a ohnisky evropské vzdělanosti. Paříž a Buchara jakožto konečné stanice souvislé dráhy — kdo byl by před lety něco takového uznal za možné? A tento technický zázrak stal se nepochybným skutkem.

Dne 12. prosince byl tomu rok, co slavnostně otevřena a veřejné vozbě odevzdána byla tak zvaná „Zakaspijskaja želěznaja daróga“, spojující ruské državy se zeměmi na oné straně Kaspického čili Chvalínského moře, vlastně jezera. Tato železnice jest obrovským, obdivuhodným, sotva pochopitelným dílem lidské vytrvalosti a síly, skvělým vítězstvím civilisace, nesmírným pokrokem naší doby. A tuto práci vykonali, tento triumf vzdělanosti vyrvali strašné nepřízni okolností zcela po tichu Rusové.

Nyní může si učiniti, kdo chuť a trochu času má — dle anglického a ruského pořekadla jsou časem někdy také peníze — pohodlný, svrchovaně zajímavý a poučný výlet do střední Asie, až do Mervu, kamž dříve žádný Evropan nikdy proniknouti nemohl, ba ještě dále. Známý žurnalista a vojenský dopisovatel Mac Gahan byl první a jediný — Američan, který se až do Mervu dříve protloukl a proplížil, než tam Rusové po hrozné cestě pouštěmi a po strašných bojích s Turkmeny vítězně pronikli. Od 12. prosince 1886 projíždějí písečnou pouští Karakumem pravidelné vlaky do oasy Mervské.

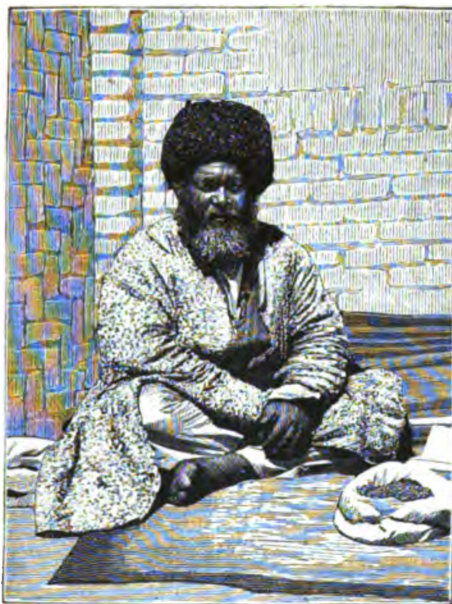
Sedněte v Praze ráno do rychlovlaku státní dráhy, vezměte si večer spací kupé a jeďte z Vídně expressním vlakem dále do Varny.

Ulice v Mervu.

Ve Varně vstupte na parník a přespěte noc na vodách Černého moře. Ráno proplujete Bosporem a jste v Cařihradě; odtud poplujete půldruhého dne do Batumu. Zde vsedněte zase na železnou dráhu a jste za čtyřiadvacet hodin, proletěvše Zakavkazím, v Baku na Kaspickém jezeře, kdež „pod zemí celé moře petroleje se rozkládá“. V Baku vstupte zase na parník a přeplujete na příč za osmnácte hodin celé Kaspické jezero čili Chvalínské moře. V Uzun-Adě čili Michajlově vystoupíte na východní břeh tohoto moře, i zbude vám několik hodin odpočinku, abyste napočítali devět dní od svého odjezdu z Prahy. V Uzun-Adě vsedněte do vagónu Zakaspijské dráhy a dorazíte za dvaačtyřicet hodin k řece Amu Darja, kteréž staří říkali Oxus.

Tedy za jedenácte dní z Prahy až ku branám staropověstné Buchary — není to uskutečněná báchorka, není to zázrak novodobé pod-

Turkmenský obchodník.

nikavosti, není to báječný úspěch k víře nepodobné energie? Celý vzdělaný svět vzdává ochotně hold obdivu ruským vojenským inženýrům.

Rozevřete mapu krajův za Chvalínským mořem, pohraničných území rusko-perského a rusko-afganského — nová hadovitá linie vine se tu širými rovinami, Zakaspijská to dráha se stanicemi, jejichž jména báchorkovitě znějí, jako pohádka z tisíce a jedné noci: Kizil — Arvat, Geoktepe, Askabad, Tedžen, Amu Darja, Buchara, Samarkand... Čtenář nevěří zraku!

A což teprve cestovatel!

Turkmeni z Mer

ːé oasy.

Tichá, mrtvá planina. S bleděmodrého nebe plane krutým žárem slunce požahujíc nesmírnou, jednotvárnou rovinu a obrážejíc se v četných proudech řek, jež tuto všeho půvabu prostou pláň palouků protékají. Oasa v poušti Kara-kum! . . . Tamo v dáli vidíte těsně seskupené řady hliněných jakýchsi chatrčí a kolem nich vysoké náspy. Obzor je nesmírný; za ním ztrácí se všechno ve žlutěšedé jakési páře, však není to pára, je to barevný tón parného stepního vzduchu; v tomto teskném parokruhu objevují se čas po čase všelijaké těkavé, bledé a nesrozumitelné obrazy, jako řídké stíny skutečných věcí nějakých, ale nehoustnou v určité zjevy pevných obrysů, nýbrž rozplývají se rychle, jako vzdušným vírem hnané obláčky dýmu. Do tohoto sluncem ozářeného pološera ztrácí se tamo několik jezdců, kteří vlaštovčím letem přes pláň uhánějí, onde zase hejno do lepších krajů přes poušť a oasy letících ptáků, zde sloup smrští do výše vykrouženého písku . . . . Žlutavým parokruhem, jenž obzor kolem uzavírá, pronikají nyní živé jakési barvy a srší jiskry odraženého světla — něco se v tom dusném vzduchu rodí! . . . To věž jakási padá, to stromy se odněkud kácejí, to oblouky vody k nebi se zdvihají . . . Však nikoli! Hustý parokruh zmizel a na vás směje se zdáli veselý háj cypřiší, v něm bílý chrám jakýsi s ohromnou kupulí a válcovitou štíhlou věží, vše na břehu bystré řeky, v níž slunce jas jako ve stříbrném zrcadle zářivě se obráží . . . Však co to? Háj, chrám, věž i řeka zdvihají se, stoupají, letí — vše zmizelo a žlutěšedý parokruh líného vzduchu dusí opět tesknou rovinu. Však pojednou doléhá k sluchu lomoz jakýsi — to není už vzdušný přelud, neboť hukot se rychle blíží, pronikavé písknutí vystřelilo z něho a letí před ním po pláni . . . . není to snad přece fata morgana? Ne, ne: toť skutečný, těžký, černý železniční vlak! Jako dým a jiskry chrlící eštěr valí se neskonalou plání a zastavuje se u malé budovy zcela evropského slohu. Odkud pak se ta budova zde v pustině vzala? Ach ano: „Stanice Merv, 769 verst od Chvalínského moře, 228 verst od řeky Amu Darja!“

Tedy Merv!

O tomto městě, z něhož fantasie Orientalcův „Královnu světa“ učinila, praví pan Lessar, bývalý anglický zástupce v komissi pro upravení hranice rusko-afganské, že jest to hnízdo malebně bídné, s hliněnými úzkými branami a takovými též ulicemi. Bohatství, o němž před lety celé legendy se vypravovaly, marně bys v Mervu hledal, ale za to nalézáš každým krokem stopy veliké bídy. Mervští Turkmeni jsou líní, štítí se všeliké práce, a čeho k živobytí potřebují, opatřují si raději loupeží nebo krádeží; musí-li přece pracovat, pracují jenom tolik, mnoholi k uhájení života nezbytně jest potřebí. Od příchodu Rusův jsou mervští „rytíři pouště“ vlastně docela na mizině. Dříve vyjížděli si na cesty, jež do Chivy, Buchary, Čardžuje atd. vedou, a loupili; avšak oni nepřestávali jen na loupeži peněz a zboží, oni loupili také mladší silné lidi a honili je s hlučným práskáním bičův do Mervu, kdež otroky z nich dělali, kteří za ně pracovati musili, nepřišlo-li od bucharských a jiných kupcův velké výkupné.

Také obchod v Mervu se dříve chválíval, ale Rusové vypravují, že i to byla bájka. Odbývají se tam sice dvakráte týdně „bazary“ a na trzích bývá v ty dni veliký nával lidu, avšak ani kupcův ani proda-

Trh v Mervu.

vačů není mnoho. Většina z těch tisíců lidí, kteří se na bazar dostavují, nekupuje nic; skoro všichni přicházejí jenom, aby se pobavili. Známý nalezá známého, druh chodí s druhem a vypravují si noviny ze všech končin Mervské oasy. Mervští Turkmeni tvrdí, že má celá oasa aspoň 200.000 obyvatelů, avšak Rusové, kteří počet obyvatelstva stepí, oas i měst asijských dobře a skoro jistě odhadovati umějí, páčí je toliko na 125 až 150.000 duší. Mohl by tedy býti v Mervu každým způsobem dosti čilý a rozsáhlý obchod, avšak jest starý obyčej, že Mervští Turkmeni, když nakupovati chtějí, své vlastní výrobky, jako jsou plstě, hrubé koberce atp. na velbloudy nakládají a s nimi ve společnosti přátel do Meskedu, Chivy nebo Buchary putují, kdež svoje zboží prodávají a, čeho jim potřebí, zase kupují. Kromě plsti, koberců, hrubých druhů plátna, kožichů a huňatých čepic nevyrábí se prý v Mervu pranic, a obyvatelé tamější kupují i šaty své a obleky z Chivy nebo Buchary. Bazr v Mervu nemůže se tedy, co hojnosti a rozmanitosti zboží se týče, s trhy jiných měst asijských nikterak ani porovnávati.

Oasa Mervská bývala prý za dřívějších dob zemí úrodnou a dobře vzdělanou; četné průplavy sváděly tam vodu řeky Murgabu a orba kvetla. Avšak nynější líné, loupeživé obyvatelstvo neumí těžiti z tučné půdy, a takž stává se, že některá léta i pšenici z Persie a Buchary kupovati musí, ačkoli by ji v každý čas mohlo míti nejen dostatek, nýbrž i velký ještě nadbytek. Ani chovu koní nedbalí Turkmeni mervské oasy nerozumějí, a takž najde prý se na celé oase jen málo kdy nějaký kůň pěkný a opravdu dobrý.

Pan Lessar shledal na Mervských Turkmenech vlastně jenom jednu ctnost, ale i ta vypadá jako neřest. Mervský Turkmen jest totiž nad míru lakotný a pak ovšem i spořivý. Trpí často dobrovolně hlad, krmí špatně své koně, nosí chatrný oděv, nabízí se rád za hosta, aby mohl několik dní na cizí útratu žíti, kouří málo, pije slabounký jen odvar zeleného bucharského čaje a to ještě bez cukru, ale shromažďuje dychtivě peníz k penízi, až má dosti velkou sumu pohromadě, aby si koupiti mohl — nějakou hezkou ženu. Dříve, než se časy tak velice zhoršily, vyskočil si turkmenský junák, když na něj ženidlo přišlo, na koně a zajel si někam do Persie, kdež snadno nějakou dívku si — ukradl. A takovýchto výletů mohl si učinit, kolik mu bylo milo a příjemno. Zatoužil-li pak po nějaké krasavici domácí, zajel si s několika soudruhy zase do Persie a ukradl — několik mladíků, za něž mu pak mervský otec ochotně svou dceru postoupil. To všechno Rusové zkazili, nejenom v oase, nýbrž i v Persii, kdež velký vliv mají, a takž musí ženitby chtiví mladí i starší muži ženy si kupovat. Používají sice dosud násilí, ale jenom když se domácí děvče bez zdráhání unésti nechá; únos je v Mervské oase proto dosud výhodný, že se otec uneseného již děvčete s menší sumou spokojiti musí. Každý mervský Turkmen chce míti 3 aneb aspoň dvě ženy, obyčejná pak cena za slušné děvče obnáší 400 až 500 rublů na ruských penězích.

Od té doby, co Rusové se přiblížili a dokonce od té chvíle, co pány Mervské oasy se učinili, stalo se tamějším Turkmenům loupežnické řemeslo nemožným; ale za to množí se prý tím více krádež a podvody. Mervský Turkmen jest také někdy pohostinským, ale láká hosta jen za

tím účelem do své plstí potažené kibitky, aby ho tak nebo jinak okradl. Málo kdy podaří prý se cizinci, který v některé turkmenské kibitce návštěvou byl, byť i sebe více pozor si dával, aby odešel bez ztráty nějaké cenné věci.

Mervští Turkmeni jsou částí nehrubě sice četné, ale territorialně velmi rozlehlé haluze turecko-tatarského kmene národův, kterýž se obecně nazývá Turkmeni, Turkomani čili Truchmeni, jinak také Uzové. Ethnografové považují Turkmeny za nejbližší příbuzné Usbeků a vzdálenější pokrevníky osmanských Turků, Baškýrů, Maďarů, Kumánů atd., avšak plemenný ráz a kmenová povaha zvláštního tohoto národa nejsou ještě přesně stanoveny. Dle zeměpisné rozlohy sídel rozeznávají národopisci Turkmeny západní, žijící v Syrii a Malé Asii, a Turkmeny východní, rozptýlené to, četné i nečetné kmeny v rovinách kolem Chvalínského moře, v Západním Turkestanu, Chorasanu atd. Nejrozsáhlejší sídlo mají Turkmeni v turanské rovině, mezi východním břehem Chvalínského moře, jezerem Aralským a řekou Amu-Darja, kterážto ze stepí a čirých pouští pozůstávající pláň po nich také Turkmenskem nebo Turkomanií se jmenuje. Od roku 1884, kdy Turkmeni Mervské oasy Rusku podrobiti se musili, jest celé někdejší Turkmensko ruskou provincií. Některé kmeny jsou krom toho ještě podrobeni Persii a Chivě. Vambéry počítá, že není všech Turkmenů v bývalém neodvislém, nyní ruském Turkestanu dohromady více než jeden million, avšak jiní orientalisté soudí, že jest jich mnohem více. Mnoholi Turkmenů žije v Turkestanu čínském, není ani geografům dosud známo. Většina turkmenských kmenů žije dosud kočovnicky. Dokud Rusové jim nezavládli, bylo lupičství a válečné řemeslo nejmilejším zaměstnáním Turkmenů. Oni proháněli se, jak Vambéry a jiní vypravují, na rychlých koních po turanských stepích a pouštích, olupujíce obchodní karavany, činíce nájezdy do sousedních, hlavně perských krajů a páchajíce jiné všeho druhu násilnosti. Zákonův neznali a pánův nad sebou neuznávali, kromě hord, jež od dávna podrobeny byly Persii nebo Chivě. Náboženství jsou všichni mohamedánského a sice vyznání sunitského. U Turkmenů zachovalo se přes dlouhé věky v neporušeném rázu barbarství mongolo-tatarských hord Čingisových a Tamerlánových, jejichž součástí Turkmeni zajisté byli.

Hostina všech hostin.

Vánoční pohádka z moravské dědiny. Napsal Fr. Táborský.

Přiložila už Veruša do kamen? Skoč pro ni, Jozefku! — Že už přiložila? No, dobře. Už nechoď! A pěkně si každý sedněte! Tak — A ty, Tonku, nevyzváněj nohama! Víš, že se to vyzvání čertu — —

Povím vám tedy pohádku — žádné lelky. Když nebožtík můj staříček mi vykládal, říkával: „Vidíš, dobrá pohádka jako dukát. Nahledíš se naň, zacinkáš si jím, ale také si zaň něco koupíš."

Poslyšte!

Bývalo kdysi, děťátka — byly jiné časy, byli jiní lidé, bylo i jinaké nebe. Nechodili po světě jen zvířata a lidé, brána veliká a zlatá byla vystavěna z nebe na zem, a svatí sestupovali s nebe a andělé a někdy i sám milý Hospodin. Sestupovali na zem, chodili po ní a navštěvovali lid. A bývalo kdysi, že lidé zase vstupovali na práh nebes nahlednout na širá pole boží, na lučiny nebeské a na ty klenby nebes, jež beze sloupů se pnou a klenou, a pod nimiž nádherná plují slunce a bezpočetné hvězdy, že člověk vida to klesal v prach a mizel jako tečka v mlze; však srdce rozplývalo blažeností. Nevyměříš, nespočítáš, nedomyslíš se ni věku neuhádáš; ale přece plesáš, že alespoň podiviť se umíš, pocítiť a trošku té krásy ve svém srdci směstnať.

Ale od časů již dlouhých zatvrdlo lidem srdce, každý hledí jen sebe a neotvírá srdce svého, aby potěšil a neviděn pomohl tomu, kdo trpí. Krok na pomoc bližnímu jde na buben jako veřejná dražba. Pýchou nabubřela lidem mysl, přetvářka skroutila lidem tváře, zraku odňala srdečný lesk a rukám přátelskou vřelost — i uzavřela se nebesa, v nebesích uzavřel se Hospodin, odloučili se od lidí andělé a svatí, a na zem přišla bída.

Ale nechce žalovati dnešní moje pohádka, nýbrž poveseliti chce.

I stalo se jedenkrát — zrovna byly vánoce přede dveřmi jako dnes. Mráz pískal na stromech, na poli i na cestách. Pod sněhem chaloupky ztěžka oddychovaly, jakoby starosti byly na ně ulehly. Se střech visely ledové střechýle, na oknech rostly palmové listy, jakoby je ve stříbře vyryl. A z komínů vystupoval zticha a zlehka kouř a šelma šeptal vrabcům, co poloskřehlí civěli na střechách: „Hej, dovnitř, vrabčáci! Nazobali byste se máku a hrozinek, ba i perníku!" A milí vrabci — huš! se střech k oknům a cvrlikali: „Nic? Nic? Nedáte nám nic?" Ale hospodyně neměly kdy, pilně jen zadělávaly do koláčů. A děti obskakovaly, přimlsávaly — no jako vy to děláváte — a v troubě to jen vonělo, a horká vůně naplňovala všechen dům i celý dvůr.

Byly tedy vánoce přede dveřmi jako dnes. Kde kdo se na ně těšil. Kdo by se na ně pravda netěšil? A vidíte, přece byl kdosi, kdo se na ně netěšil. Byly to mladé smrčky a jedličky. Ty naříkaly

sobě: „Škoda těch mladých životů našich!“ a třásly se strachem, jak lidé přijdou se sekerami a pozutínají je na štědrý večer.

Zrovna v tu dobu, dětátka, co tak žalovaly si mladé stromky v hoře, byla vám v nebi veliká porada. Všichni andělíci, chlapci i děvčata, sešli se, aby o tom nikdo nevěděl, a radili se, jakby nejpěkněji oslavili štědrý večer. To bylo radění a povídání! Každý chtěl cosi jiného. Chlapci — ti chtěli, aby po večeři se běhalo o závod nebo hrálo na vojnu; a děvčátka chtěla, aby všichni si hráli na svatbu.

I radili se znova, radili a div se nepohádali. Když tedy nemohli se doradiť, najednou povstane andělík jeden, kudrnatý jako beránek, a zvolal: „A já vám řeknu, co uděláme!“

Na ta slova všichni vypukli do hlasitého smíchu; neboť tento andělík byl nejvybranější z nich čtveračina. I myslili si: „To zas bude cosi chytrého!“ Smáli se, až tak to hučelo — jako děti. Ale jak se všichni podivili, když kudrnáček mluvil dále:

„A víte vy, co uděláme? Vystrojíme si velikou hostinu a na tu hostinu pozveme se země všechny malé sirotky —.“

To jste, dětátka, měly viděť ty andělíky. Všichni se zarazili a utichli rázem. Jakoby dech se v nich byl zarazil. A kudrnatý andělík pokračoval:

„Víte, ty sirotky pozveme, co nemají tatíčka a matičky a ani chleba nemají vždycky k večeři — ty pozveme. Chcete?“

„Ano, ano! Chceme, chceme!“ volalo to se všech stran. A mnohá děvčátka andělská měla i očka zalita.

„Ale co jenom honem ustrojíme?“

A kudrnáček rozkazoval: „Vy děvčata uchystáte velikou hostinu, a my chlapci půjdeme na ořechy a na jablka.“

A tak se také stalo. To vám bylo běhání a šukání a radění! Děvčátka andělská dala se do kuchaření a andělíkům chlapcům poradil kudrnáček, aby sesbírali všechny ty drobné zlaté hvězdy, co jako sedmikrásky rostou na lučině nebeské a svítí na zem, že do každé té hvězdičky dají ještě po dukátu a pověsí je na stromek vánoční a že řeknou sirotkům: „Vidíte, takové u nás rostou ořechy. Pro vás jsme jich natrhali.“ — Mžikem rozběhli se po nebi a všechny drobné hvězdičky, co svítí na zem, posbírali do košů a košíků, že na zemi byla čirá tma.

Takové tmy o vánocích lidé nepamatovali. Mudrovali hned, co by to znamenalo. Vycházeli ze dveří a ve tmě vráželi do sebe jako kuželky.

„Ale je to tma!“ slyšeli jste diviť se hlas jeden.

„Aha! Liskať by se mohl člověk —“ dodával vážně druhý.

„A co myslíte, Mikalo, co ta tma tak znamená?“ ptal se třetí.

„A co? Plné stodoly, chvála Bohu. Jen aby byly! Naši tak vždy říkávali.“

„Říkávali, ale nevěděli —“ ozval se mrzutě hlas nový. „Nevíte, že tmavé vánoce — světlé stodoly?“

„Bůh rač nás chrániti!“ křižoval se kdosi a dal se do kašlání.

„A židy prý taková tma udusí — neslyšel jste?“ tázal se v té tmě kdosi nový.

„Ale nepleťte! To se matete s mlhou. Mlha dusí polní myši, ale o židech jak živ jsem neslyšel."

„To bych spíše řekl, že světlo —" vmísil se nový kdosi do řeči. „Hle nestal se světlem ze Šavla Pavel? Však známe písmo."

Tak a všelijak jinak lidé rozumovali ve tmě. Nebylo nikoho viděti, jen hlasy se ozývaly. A když zbytečně hlavy si nalámali, rozešli se a hádali doma a kroutili hlavami dále.

Jak tedy povídám, na zemi byla tma jako v rohu. Ale v nebesích bylo pořád přejasné světlo; neboť na hvězdy, co vysoko v nebi svítí, andělíci nemohli dosáhnouti.

Když už všecky drobné hvězdičky posbírali, donesli je děvčátkům. Ty divem až ručky spínaly. Tolik se jim líbily. Ale nemohly bavit se dlouho se zlatými hvězdami. Již plno bylo nebe vůně. Z trouby plech za plechem se vytahoval a každý pln byl červenavých koláčků a vánoček. Ba i makovníky pekly. Kapři s černou omáčkou se chystali, a jikrová polévka se vařila. No, všechno již bylo připraveno. Teď jenom aby hosté už tu byli. Andělé zvlášť k tomu ustanovení už se pro ně rozlétli. Bylo určeno, aby sirotci náhle zdřímli a v tom zdřímnutí aby uneseni byli k hostině do nebes.

Andělská děvčátka zatím se ustrojila. A jak jim to slušelo! Ty krásné šaty! Sám lesklý hedbáv a atlas. A těch rozsetých po šatě drahokamů a zasázených do stříbrných a zlatých pasů! Radostí zářily tváře všem. Zlatovlásky, černovlásky — samy roztomilé hlavičky. Měly tentokrát i dlouhé vlečky, ale těm nebyly zvyklé. Co chvilku některá užuž byla by klopýtla; ale přece měly z nich velikou radost. Ohlížely se stále po nich, upravovaly si je a smály se, jak jim ty vlečky po nebi šustí. Rozveselení však chlapci andělští jakmile je spatřili v takých nevídaných šatech, chtěli jim na vlečky sedat; ale ony strhly takový křik, že hned chlapcům chuť odpadla.

Nic už tedy nescházelo, než aby hosté přicházeli. Ale museli přec dříve ještě pozvati milého Pána Boha a Marii Pannu. To vyřídili chlapci.

A nyní hosté měli by tu již býti. Andělíci nedočkavostí jen se třásli. Postavili slavnostní bránu, zašli ke sv. Lukáši a tak dlouho žebronili, až jim namaloval veliký a krásný nápis na slavnostní bránu: s jedné strany „Vítáme Vás!" a s druhé „Na zdar!" Všichni čekali, kdo přijde první.

Najednou bylo slyšeti šumot venku, opona u dveří se rozhrnula, a do nebe vstoupí Floryš Vaculíků — tak se, víte, jmenoval a byl ze sousední Vrané Lhoty. Jak byl oblečen, když běhal a dováděl, tak usnul. Vyběhal se, a proto rychle usnul. A tak také ocitl se v nebi: bos, v košili až po zem, na hlavě velkou beranici a v ruce bič. Volky nevolky andělíci vypukli ve smích. Tak se jim zalíbil. A co on? Ten se vám díval, div si oči nevyhleděl. A jeho oči jako hřebíky — tak pronikavé. Ale v tom dva malí andělíci uklonili se před ním a pravili: „Jen dále račte! Jenom dále račte —!" A také děvčátka andělská líbezně kývnula hlavičkami a pravila: „Jen dále račte! Jenom dále račte —!"

Ale Floryš, jakoby ho přikul. Co že to je, myslil si „Račte" a „Račte"? On že je Floryš Vaculíků a žádný „Račte". Jemu že

by doma řekli: „Tož jdi dál, Floryšu!“ anebo „No, tož se hni!“ A po tom on nikdy ještě neviděl tolik děvčat v šatech tak dlouhých a tak krásných.

Na štěstí zrovna v tu chvíli opona se opět rozhrnula, a zástup chlapcův a děvčátek vhrnul se do nebe. A byli mezi nimi také Floryšovi známí.

„Hleď, Floryš je tu!“ zvolal jeden hošík ze zástupu.

Tu jeden andělíček — ten kudrnáček, víte? — přistoupil ke Floryšovi a ptal se ho: „Tobě říkají Floryšu, pravda?“

„Floryš — Vaculíků — z horní ulice —“ šeptem odpovídal Floryš a div si jazyk nepřelomil, jak se strachy zajíkal.

„On je Floryš Vaculíků,“ ozval se zároveň hlasitě jeden ze zástupu, co stál blízko Floryše, „a my mu říkáme: Floryšu, Floryšu, do pekla tě zapíšu!“

Všecko vypuklo ve smích, andílci i děti. A Floryš chudák nevěděl kudy kam, zčervenal jako pivoňka a ani se neohlídl.

„A čí jsi ty?“ tázal se kudrnáček kamaráda Floryšova.

„Vychodilů,“ odpovídal jasně chlapec. „Ale tatíček mi umřeli — ani maměnky nemám —“ dodal jasně a zřetelně.

„A jak ty se voláš? — A ty? — A ty?“ a tak to šlo dokola, až se všichni chlapci, andělští i pozemští, znali. Zatím už také děvčátka pozemská seznámila se s děvčátky andělskými. Každé divilo se jejich krásným šatům, a děvčátka andělská s velikou radostí jim je ukazovala. A když viděla, jak těm děvčátkům pozemským líto jest, že nemají takových šatů, uvolila se, že jim je postoupí.

Přestrojily se hned. Děvčata bez toho ráda se přestrojují. A bylo to radosti, když děvčátka pozemská ucítila se v šatech tak nádherných.

A nyní šli všichni k hostině. Všude bylo plno řečí. Chlapci smlouvali se už, do jaké hry by se dali, až bude po hostině. „Vojnu! Vojnu!“ znělo na konec na všech stranách. Jedna strana bude představovati zlé anděly a ďábly; na to dostane černé čepice. Polovice chlapců pozemských přidá se k ní. Proti těmto zlým duchům potáhnou ostatní. Floryš podotekl též, že by dobře bylo rozhodiť se kamením, kdo dále dohodí. Místa prý je tu více než na všech loukách a polích u nich ve Vrané Lhotě.

Ale v tom už děvčátka andělská nosila na stůl rybí polévku, až tak z ní teplá vůně se rozcházela. Zasedli za stoly. Ach, děti, na divy tam všeho bylo! Na dlouhatánských stolech rozloženo bylo zlatých jablek a ořechů, ananasů, datlí, fíků, vánoček a koláčků malých a mezi tím vším stály palmy a malé kře plné růží a také vám stály na stole malé stromky plny plničky ovoce roztodivného, aby každý mohl trhati sedě u stolu. A před každým stolovníkem vedle běloučkého talíře ležel běloučký, čistý ubrousek. A tu Floryš nevěděl, co s tím ubrouskem. Všichni andělíci se chutě tomu zasmáli, a jedno děvčátko andělské přiskočilo hned jako kůzle, uvázalo mu ubrousek okolo krku, až mu cípy nad hlavu odstávaly, a řeklo mu: „Vidíš na to je ubrousek.“ Tu se také všichni chlapci a všechna děvčata pozemská hlasitě rozesmáli, a jeden — říkali mu „Ferdo“ a ti, co zmužilejší byli, pokřikovali naň „Kuliferdo!“ — pravil, že Floryš sedí jako pan farář u oběda, a Ferdův

soused zas řekl, že tak páni obědvají v městě, a jeden dokonce, Jurajda, vida ty cípy ubrousku nad hlavou. Floryšovi odstávati, povídal, že Floryšovi narostly oslí uši, a že ho ve Vrané Lhotě nikdo už nepozná. Toť bylo teprve drobounkého chychotu, že děvčátka andělská až ubrousky zakrývala si tvářičky.

A malý Ferda, veliký rozumbrada, slyše tento drobounký chychtot andělských a pozemských děvčátek, obrátil se ku svému okolí a tázal se hlasitě: „Slyšeli jste kdy myšky kašlat?“

„Neslyšeli“, odpovídali zvědavě.

„Tam se podívejte —“ a ukázal na děvčata.

To bylo teprve rámusu! — To tak Ferdův tatínek říkával. Když známí přišli s dětmi na besedu, na posezenou, děti obyčejně vylezly na pec anebo zalezly do kouta někam, kde si vykládaly a hrály. Když pak po chvilce začal se ozývati veselý jejich smích, tatíček Ferdův naschvál hodně nahlas se tázal, zvlášť byla-li to na peci neb v koutě děvčata: „Kde pak to u nás zase myšky kašlou? Chyť je, macku!“ a hodil na pec neb do koutka šátkem. To měl být kocour. Tu teprve to na peci neb v koutě vypuklo pořádně, div vše se nezbořilo. A Ferdův tatíček spokojeně mrkal očima, vida, že s mladými chechtají se i starší.

„Když my jsme myšky, tož vy jste zajíci —“ bránilo se rozesmáté děvčátko andělské a postavilo se v tu stranu proti Ferdovi.

„Aha! Zajíci — však my se nedáme!“ hájil se Ferda se sousedy chlapci.

„Jéj, ta má Ferdu ráda! Hleďte, jak se začervenala!“ zvolalo náhle děvčátko pozemské.

„Jéj — ta se začervenala!“ divila se ostatní děvčátka.

„A hleďte, Ferda se také už začervenal —“ vzkřikli najednou chlapci, a všechno dalo se do smíchu. Taková už je řeč dětská: smích a smích a smích. Však vy nejste jinačí.

A když tak u dlouhých stolů seděli a hodně už se byli najedli, napovídali i nasmáli, najednou ozve se vám pastýřská trouba a troubí vánoční píseň. Hned na to bylo slyšeti střelné rány — zrovna jako u nás na dědině bývá. To andělíci troubili a stříleli hostům svým na větší radosť. A když tak prostorami nebeskými ozývaly se zdlouhavé zvuky vánoční trouby, najednou zanotily v to venku dva hlasy jako nejčistší zvonky stříbrné a zpívaly tak vroucně, až div srdečka jim se neutrhovala. Však znáte tu koledu?

Aj, vzhůru, Valaši!
Zanechte salaší!
Spěchejte k Betlemu,
k děťátku útlému!
Vlez, Juro, pod střechu,
naber tam ořechů,
a ty, Miko, hrnek
a do něho trnek,
do košíka jab'ka,
— ať jich není krapka!
A vyber ty větší,

ať není zlých řečí!
Spěchejte, spěchejte,
ať jste tam do rána!
Vezměte berana,
kozlátko, jehňátko
pro malé děťátko!
A Franto z Bystřice,
napij se žinčice,
napij se a raduj,
dobře gajdy naduj!
Ať nás tam poznají
v nebeské salaši,
že jsme my Valaši.

Tak hlásky stříbrné zpívaly venku z dálky, a z andělíčků a dětí, co u stolu seděly, nikdo ani nehlesl ani nezadutal. A když ty hlásky dozpívaly, znova zas troubili jiní, až tak se to daleko široko rozléhalo tichými nebesy.

V tom blížil se k malým hodovníkům sám milý Hospodin s milostnou Marií. Bleskotná záře šla před nimi, jakoby dvě slunce vycházela. Tehdy děti všechny úzkostí a strachem před takovou velebností popadaly na kolena, a ručky jim se třásly, jak byly sepjaty. Ale milý Pán Bůh z daleka usmíval se na ně a když k nim přišel, vzal každé za lokýtek, pozvedl je, až vstalo, pohladil zlehounka po líčkách a po hlavě a poklepal po ramínku.

„No, Floryšu, najedl jsi se?“ tázal se usměvavě Floryše, přiblíživ se k němu.

„Pán Bůh zaplať —!“ odpovídal Floryš, jak naučen byl od malička.

Usmíval se Bůh nebeský a obrátil se k děvčátku, jež vedle Floryše stálo. Byla to Babuška osmiletá, jež držela za ruku svého bratříčka Cyrilka pětiletého. Přede dvěma dni, jakoby předevčírem, pochovali jim matičku. Tatíček dávno už ji předešel.

„A co ty, Babuško? A ty, Cyrilku? Vzali jste si těch pěkných jablek? Nastav zástěrku!“

A Babuška sotva nastavila, hle, plnu měla velikých krásných jablek, a Cyrilek ihned sáhl po největším.

„To nesmíš brať! To doneseme maměnce —,“ kárala ho Babuška potichu, že to čtvrtý v zadu mohl slyšeti, a Cyrilek hned stáhl ruku. Zapomněli oba, že matičky nemají. Vida to a slyše milý Hospodin nebeský, aby slzám se ubránil, vyzvedl Cyrilka a celou hlavičku mu zulíbal a Babušku pohladil po hlavě i po tváři.

A tak se všemi promluvil a zasmál se, pochválil i pohladil i políbal. Znal je všechny po jménech a vyptával se jich po všem. A děťátka pozemská přitočila se k němu, tiskla a tlačila se k němu, chytala se ho za roucho a tulila se o překot. Zcela jinak si ho všechny ty děti představovaly! Tak hrozného a přísného! Doma, v kostele a ti, co už začali chodit do školy, i ve škole slýchali skoro jen o hříších

a o pekle a málo kdy o lásce, o odpouštění, o nebi plném milosti. Div nechtěly, aby jim vykládal — tak si ho zamilovaly.

Zatím také milostná hospodyně nebes, Marie všech paní královna, otevřela štědrý klín svůj, a mžikem děti shrnuly se okolo ní jako houf holubův, když jim nasypete zrní, a kdy ještě vrabci přikradou se, aby si také přizobli. A milý tatíček nebeský smál se jsa opuštěn rázem, a láskou zářily jeho oči tak tiše, tak svatě.

A když viděl, kterak radost dětí nebeských i pozemských srdečná je a čistá, odešel na chvilku a zašel ku starému světci Jozefovi.

„Slyš, Jozefe, udělejme těm dětem radost ještě větší! Ty máš staré housle. Zahrej jim, co umíš! Ať si trochu povyskočí!"

Ale svatý Jozef neměl chuti. „Já staroch", pravil, „kterak mně hráti! Hle, prsty nehybny, a do mé ruky smyčec — jako do starého vozíka plaché hříbě. Ale vím já o muži, který na dudy hraje, jakoby andělé zpívali; ale pro hříchy nemůže do nebe. Naříká však trpko."

„Nuže, děti dají mu milost. Zavolej ho, Jozífku!"

A svatý Jozef odebral se k očistci, za chvíli se vrátil, a víte, s kým se vrátil? S nikým jiným než se samým Švandou dudákem, víte, s tím Strakonickým. I bylo v nebi hej! Děti tančily jako motýlci. Líčka jim jen hořela. Každý poskakoval, jak mohl a jak uměl. Tak se to všem líbilo, že milý Pán Bůh obrátil se ke svatému Jozefovi a pravil: „Vidíš, zač taková radost stojí, a málem bys ji byl nechtěl připraviti těm maličkým."

I mnozí světci a světice přišli se podívat a zasmát se a pokývat šedými hlavami.

Ale brzo mladé nožky dětské pocítily únavu. Začaly si odpočívati, ba netrvalo dlouho, a sem tam očka zavírala se. Tehdy pokynul milý Hospodin — Švanda s jásavými dudami zmizel, a milostná Marie, matička nebeská, dítko po dítku, jak zdřímlo, brala do láskyplných loktů a tiše ukládala do měkkých, bělostných oblaků, ukolébavku popěvujíc a čílko každému líbajíc. I bylo vám, jakoby samy růže a sama poupata zardívala se v bílých oblacích. A bylo vše tak ticho, jen vysoko na hvězdách andělé zpívali jemně a sladko ukolébavku vroucí, tak líbezně, jakoby májový větřík vál a rozvíval vůni uspávající.

A když už bylo k ránu, když mnohé hvězdičky už dohasínaly, a andělé dva, každý s velikým rozžehadlem, když už se ubírali rozžehnout tu obrovskou lampu — boží slunce — a vytáhnout ji vysoko nad hory pozemské, aby svítila lidem i zvířatům i všemu, což roste, opět jiní andělé přicházeli ke spícím dítkám pozemským, a každý vzal jedno z nich do náruče, aby je odnesl nazpět na zem do tiché, dřímající dědinky, odkud dítko to bylo. A nežli z nebe vyšli, andělé chtěli dítkám též vzíti zlatá jablka a zlaté ořechy, jichž jim andílci natrhali, a jež na zemi nadělaly by z dítek boháčů. Ale milý Bůh nebeský řekl: „Nechte toho! To zlato uložíme jim do srdcí a do hlav, aby jejich srdce láskou byla bohatší nad zlaté doly, a z jejich hlav aby svítila sama zlatá pravda. Tak bohatší budou nad ty, kdož ve zlatě chodí a na zlatě sedí."

A tak se také stalo.

Když děti ráno procitly v chudobných světničkách, ani jim nenapadlo, že by v nebesích byly prožily hostinu štědrovečerní; vše to proměnilo se jim na sen, na pouhý sen. Ale v nitru jejich zůstala blahost a sladkost z hostiny nebeské a v srdcích i hlavách jejich zůstaly ony zlaté dary boží.

Dávno-li tomu, co se to stalo? Nebesa, děťátka, dávno již se uzavřela; ale dosud na štědrý večer slaví se taková hostina. Sirotkové bývají hostmi. Do vůle, do sytosti tam všeho dobrého; zpívají koledy, vytrubují a střílí, Švanda hraje na dudy, všechno plesá, směje se i skáče, a u vířivé té veselosti zapomíná se na trpké ráno, jež zatím ještě dřímá, i na vše bolesti. Tak už je to, děťátka, a jinačí nebude. Povznésti třeba srdce, povznésti ducha! — Pokoj lidem dobré vůle!

Týden mecenášem.

Humoreska

od **Ignáta Herrmanna.**

Datum určitě nepamatuji, ale zcela bezpečně vím, že jednoho dne probudil se ve mně smysl pro umění, o němž, že by v mé hlavě dřímal, neměl jsem dotud ani ponětí. Ale probudil se, což bych mohl dokázati několika věrohodnými svědky.

Myslím, že to bylo loni, když do Prahy přivezli a v galerii „Ruchu“ vystavili řadu obrazů od Hanuše Schwaigra, o němž do té chvíle skoro nikdo nevěděl, kterýž však pojednou se objevil jako hotový, náramně originální umělec. Toto jeho neobyčejné, v naší době zcela původní umění nezůstalo nikomu tajným a poněvadž — jak je dostatečně známo — národ český ve své žravosti chytá se všeho dobrého, poněvadž hlavně noviny reklamují hned každého, kdo se v Čechách narodil, z českých ňader mléko ssál, česky mluví a německy třeba ani neumí, avšak něco pěkného vyrábí, komponuje, maluje nebo píše — poněvadž tedy každého takového ubohého člověka reklamují české časopisy, a to obrázkové i neobrázkové, jako náramného Slovana, Čecha, našince, kteréhožto hltavého přivlastňování obětmi stali se na příklad i Neruda, Smetana, Hálek, Dvořák, Brožík, Ondříček a ještě několik podobně neobezřetných lidí — chytili jsme se rázem i Hanuše Schwaigra a již se volalo: sláva, zas je o jednoho šikovného Čecha více! Schwaiger si toho z počátku nejspíše nevšiml a později mu to asi nestálo za opravu a polemiku v novinách. Ono z polemik nic moudrého nekouká.

Tedy tohle všecko se stalo, když nám Schwaigra z Vídně šťastně přivezli. Sotva že vystoupil z vagonu, nesa pod paždím sbírku svých obrazů, již se ho chopil pan Alois Wiesner, který zařídil nedávno před

tím v Praze zcela zbytečnou výstavu obrazů, tak zvanou „Galerii Ruch,“ a táhl Schwaigra, až ho do té své galerie dotáhl, přibil tam jeho obrazy na stěny a pak dal do novin kopu inserátů, že okazuje lidem „Novokřtěnce v Monastýru“, obrazy k rozličným národním pohádkám atd. Současně se objevovaly v novinách referáty o těch obrazech a ty referáty nevěděly, kde mají přestat. Samá chvála, samé vynášení — jako by nebylo o čem jiném mluvit, než o obrazech. Ovšem, takový referent dostane lístek do výstavy zadarmo — jak by to pak mohl zhanět! (Nemýlím-li se, psala o tom i paní Renáta Tyršová a pak jistý pan K. B. Mádl. Ten pán něco študoval, je sekretářem na umělecké průmyslové škole a píše o umění. Ale je náramně jednostranný. O umění akrobatickém, o umění karbanickém, kulečníkovém a o podobných rozšířených a velice pěstovaných oborech nepíše nic, jakoby jich nebylo. Jen o obrazech a sochách! Jaká pak je to objektivní činnost!)

Našlo se několik lehkomyslných lidí, kteří měli třicet krejcarů na vyhození, a ti letěli za tepla do „Galerie Ruchu.“ A protože sami ničemu nerozuměli, opakovali pak, co čtli v novinách, aby se zdálo, že mají také umělecký vkus. Jak prý je to krásné, původní, rázovité, monumentalní — a jak všecky ty otřepané fráze zní.

Povídám, že nevím určitě, kdy to bylo, ale jednou po prvním zbyly mi také tři desetníky i neměl jsem nic moudřejšího na práci, než podívati se na Schwaigra. A v ten nešťastný den počal se ve mně probouzeti svrchu podotčený, dosud ve mně dřímající smysl pro umění. Novokřtěnci v Monastýru, Věčný žid, Vodník, Canterburské povídky, illustrace k pohádkám o šťastném ovčáku, o nosáčkovi, o začarovaném knížeti atd. — všecko mne unášelo tím nezvyklým provedením, tou tak zvanou pravdivou neurvalostí postav s divokými, hrubými obličeji, jakých je plný svět, v roztrhaném, záplatovaném oděvu, k vůli němuž bych vlastně nebyl musil jíti do výstavy, poněvadž mám doma sám dost hadrů. Ale nemohl jsem si pomoci; všecko se mně líbilo, ať jsem na to hleděl s jakékoli strany, a vydržel jsem v galerii skoro hodinu. Tak dlouho jsem nebýval ani v panorámech, a v těch nebývají špatné obrazy.

Šel jsem do „Ruchu“ ještě jednou, dvakráte, a najednou jsem se polapil při tom, že tam chodím skoro týdně, což mne velice překvapilo. A jednou jsem tam spatřil i nějakého velikého muže.

Pan Alois Wiesner, kterýž se už tehdáž tvářil, jako by byl mým přítelem, rýpl mne do boku a šeptal mi:

„To je on, podívejte se!“

„Kdo pak?“ táži se udiveně.

„No Schwaiger!“ huhlal pan Wiesner.

Abych řekl pravdu, nebylo na něm nic neobyčejného. Asi šest stop vysoký, dosti výrazného, hustým, krátkým vousem zarostlého obličeje, na nose skřipec. Takových lidí jsem už viděl! A chodil po galerii zcela ležérně, s rukama v kapsách, a díval se na vystavené obrazy náramně lhostejně. Tak vida! Referenti umělečtí si mohou upsati prsty a on se na to všecko dívá, jakoby nestálo za řeč. Snad o ty obrazy ani nestojí, snad si je nenamaloval pro sebe.

Musím podotknouti, až potud neměly pro mne návštěvy galerie nijakých osudných následků. Jedl jsem a pil jako jindy — jen že mi někdy scházely ty tři šestáky, které jsem zaplatil za dívání.

Ale pojednou jsem něco pocítil, co mne v prvém okamžiku zarazilo. Probouzela se ve mně jakási žádost, jakási chtivost, míti jednoho takového „Schwaigra“ doma, na hřebu na stěně, nad svým psacím stolem. Neříká se nadarmo, že každý, kdo píše, je tak trochu nepříčetným, bláznem. Tohle byla přece bláznovská myšlénka! Může se obraz jísti? Může se vypiti? Může ho člověk nosit jako kabát nebo boty? Ne. Jenom dívat se na něj, pořád dívat. A co mám z toho dívání! Vždyť ty obrazy nejsou ani mastné, jen pouhé akvarely!

Avšak již jsem byl propadl nepraktické, hříšné své žádosti. Stále mi před očima tanul Schwaiger se svými obrazy, se svými Novokřtěnci, s Pohádkami, se studiemi z Bráníka a ze Zbraslavi. Jen jeden takový obrázek mít!

A ještě později vztahovala se tužba moje k obrazu již určitému. Kolovrátkář z Bráníka! Chlap zcela neúhledný. Kostrbatý obličej, na hlavě pomačkaná čepice, na těle chatrný, nemoderní oblek, a ruka otáčí klikou starého, rozdrchaného, také asi kvikavého kolovrátku. Podivný nápad malířský. Proč pak nenamaloval Schwaiger nějaké elegantní fortepiano? To se spíše hodí do pokoje. A je mnohem dražší než flašinet. Eh, podivná libůstka. A ke všemu nebyl ten obrázek laciný! Skoro stovku za něj žádali. Za ty peníze by dostal člověk dva flašinety nové a ne jeden starý namalovaný!

Nic naplat! Kolovrátek Schwaigrův zněl mi stále v uchu a ta postavička za ním stále mi tancovala před očima. Snad mne zajímal i proto, že jsem znal originál, toho ubohého, věčně klikou točícího, hlavou kývajícího, pozdravujícího, o almužnu prosícího flašinetáře v Bránice, kam jsem někdy chodil na pivo. Znal jsem více takových divných postav, časem jsem o nich i psával a někdy mi to dokonce i vytiskli.

Zkrátka, kolovrátkář z Bráníka stal se mi utkvělou představou a někdy se mi i zdálo, jako by již visel nad mým stolkem. Zmínil jsem se několikráte i před svými přátely, jak se mi ta figurka líbí. Klíčila ve mně tajná naděje, že snad mi někdo z nich udělá radost a překvapí mne obrazem k svátku nebo k narozeninám. Toto! Skoro každý odpověděl: Ano, hezký obrázek. Ale nikdo se neukvapil, aby mi obraz daroval. Byli to lidé moudřejší než já a věděli, že skoro za stovku dá se pořídit dvojí oděv, celá řada párů bot, zásoba košil, nebo dokonce kvartální nájem.

A konečně stalo se něco, co mělo pro mne nevýslovně smutné následky.

Bylo nedlouho před minulými Vánocemi. Zašel jsem opět do Galerie Wiesnerovy, v níž toho dne nebyla nijaká tlačenice. Ostatně tam nikdy nebývá tlačenice. Pražské obecenstvo je rozumnější než podnikatel a dává mu takto šetrně na srozuměnou, že může svoji galerii zcela směle zavřít. Co z toho kdo má, dívá-li se hodinu na malby? Ještě kdyby tak pan Wiesner dal každému nějakou na památku.

Zastavil jsem se opět před „svým“ kolovrátkářem a zadíval se na skvostný obrázek, pro mne nedosažitelný. Nedosažitelný předně proto, že visel vysoko, a za druhé stál skoro tu stovku.

Ani jsem neslyšel, že by byl někdo přišel za mnou a pokročil až do nejzadnějšího kabinetku, kde hrál kolovrátkář svou němou píseň. Ale náhle položila se mi čísi ruka na rameno a nějaký hlas otázal se:

„Líbí se vám, líbí?“

Hlas byl známý. Otočil jsem se — za mnou stál „přítel“ pan Wiesner, jehož malá očka za skřipcem hleděla na mne tak přívětivě, tak sladce, jako oči každého podnikatele. Jeho ústa šířila se k přátelskému úsměvu.

„Ah, zdali se mi líbí!“ odpovídal jsem toužebně. „Vždyť se divím, že jsem ho odtud již nevykoukal a nepřenesl do svého temného pokojíku!“

„Je na prodej!“ šveholil přítel sladce.

„Ah ano, na prodej,“ vzdechl jsem. „Vím, že je na prodej...“

„Tak si ho kupte!“ sváděl dále pan Wiesner a jeho obličej usmíval se již celý, až se stranou očí utvořily paprsky úzkých vrásek. A jeho ruka jako had otáčela se o mé rameno. „Podívejte se, co „Schwaigrů“ již zde schází. Pospěšte si!“

Obrátil jsem se opět k obrazu, zadíval se naň nyvě a pronesl jsem skoro šeptem:

„Ano, až takhle vyhraju — koupím!“

„Ale dětino,“ šveholil pan Wiesner také šeptem. „K tomu není třeba hlavní výhry! Vždyť je za capart!“

Jako když Siréna zatahuje hloub a hlouběji. Snažil jsem se lehce, abych vyprostil své rameno z jeho obemknutí, ale držel mne pevně a přitahoval mne k obrazu. Nebylo uniknutí, musil jsem ho poslouchati dále.

„Koukejte,“ povídal, jako by mluvil med, „jsou Vánoce, lehce ho někdo může koupit. Vím, že se vám líbí — připravte si štědrovečerní dárek...“

Začínalo mi býti horko. Strašlivé postavení! Bylo mi, jako by mne ďábel sváděl k hříchu. Věc musila býti skončena.

„Až někdy, pane Wiesnere,“ řekl jsem s namáháním. „To je luxus pro boháče, já nemám — peněz . . na obrazy . .“

Druhá ruka Wiesnerova chytila druhou moji, jeho hlava přiblížila se k mému obličeji, z jeho oček prorážely na mne sklem skřipce paprsky přímo palčivé, jeho ústa zaokrouhlila se v podkůvku a měkce, šeptavě linulo se z nich:

„Což pak chci od vás peníze? Vemte si ho bez peněz!“

A hleděl na mne vítězoslavně, jako na přemoženého.

Oddychoval jsem těžce — z jeho objetí nebylo vyprostění. Ale musil jsem se bránit. Mám ženu, děti, pro pána boha . . .

„Drahý příteli,“ vyrážel jsem pracně ze sebe, „nedělám rád dluhy, nejvýše za věci potřebné, ale dluh za obraz . . .“

„Ale to nebude dluh!“ přerušil mne přítel podnikatel, nedada mi domluviti. „To nebude dluh! Vy si vezmete obraz a dáte mi něco jiného, rozumíte? Něco pro můj list, víte?“

Pan Wiesner vydává totiž také list, list belletristický.

A již zase pokračoval:

„Napíšete mi něco pro tisk, ano?“

Ďábelské svádění! Schwaigře, nešťastný Schwaigře! Umění, kam jsi mne zavléklo! Ale již byla vzbuzena ve mně myšlénka, jakým způsobem jedině bych mohl nabyti obrazu Schwaigrova, již jsem v duchu povoloval. Zdálo se mi v tom okamžiku, jako by Kolovrátkář točil klikou skutečně a jakoby z jeho nástroje zaznívala píseň, stará, známá píseň, kterou jsem z něho tak často slýchal. A v té chvíli jsem podlehl.

„Nu ano, pane Wiesnere, napsal bych něco...“

„Takhle nějaký románek,“ pokračoval svůdce.

„Ano, nějaký románek,“ přisvědčoval jsem jako ve snách, nevěda ani, o čem bych psal románek.

„Nebo třeba dvě novely,“ mluvil dále podnikatel.

„Nebo dvě novely, ano,“ přikyvoval jsem hlavou.

„Anebo několik humoresek, co?“ znělo z úst majitele galerie a jeho pravice počala mne hladit po tváři.

„Ovšem, třeba několik humoresek,“ odpovídal jsem jako pod kouzlem.

„Nebo pět, šest feuilletonů, kdybyste chtěl ....“ a jeho dech pojil se s mým.

„Budiž, pět šest feuilletonů...“ zaprodával jsem zmíravým hlasem plody své ještě nenarozené.

„Tak ruku na to!“ rozpřáhl se nyní podnikatel a bezděky, nevěda o tom sám, vložil jsem svou pravici do jeho. Nyní, když vše to minulo, myslím, že mne tehdáž přítel podnikatel hypnotisoval. Kdož ví, co všechno v něm vězí...

„Ujednáno!“ zvolal pan Wiesner tiskna mi ruku. „Pošlu vám na svátky obraz a budu se těšiti na rukopis!“

* * *

Vycházel jsem z Galerie jako zmámený. Co jsem to učinil? K čemu jsem se zavázal? Vždyť se mi zdá, že již dávno jsem hotov, že nenapíšu více ani řádky pro tisk a pojednou se zavazuji, že odpracuji skoro stovku. Ale jak? Nemám ani jediné myšlénky!

Než na čerstvém vzduchu zpamatoval jsem se z podivného oblouzení, jímž jsem byl před obrazem obestřen, stísněnost prchla a prsa moje naplňoval jediný pocit radostný: budu míti „Schwaigra,“ budu míti Kolovrátkáře, kterého pověsím nad svůj psací stolek. A kdo mne navštíví, bude mi záviděti uměleckou tu kořist. A co se týče rukopisů pro Wiesnera — eh, vždyť jsem neřekl, kdy mu je dodám. On počká.

A kráčel jsem domů v hrdém vědomí, že jsem koupil obraz. Divil jsem se, že mne lidé nepozdravují uctivě, že se neptají, jak se ráčím vynacházeti, že nežádají o dovolení, směli-li by přijít někdy na můj obraz se podívat.

Zbytek dne ztrávil jsem takto v radostném, milém rozčilení, hledě přes tu chvíli na stěnu nad stolkem, kam v brzku zavěsím získanou okrasu. Nesvěřil jsem se prozatím nikomu ani slovem, ani písmenou, jaký obchod jsem uzavřel. Ani ženě jsem nic nepověděl, ač jinak vždy všechno ze mne vytáhne.

Spal jsem šťastně, blaženě, a ve snu obletoval mne Kolovrátkář, jemuž vyrůstala nad lopatkami dvě mohutná křídla, čemuž jsem se však ve snu pranic nedivil.

Ráno hned po snídaní sedl jsem ke stolu, abych se pokusil o nějakou první „splátku" pro pana Wiesnera. Chtěl jsem se co nejdříve vyrovnati, aby mi obraz náležel úplně. Ale napsal jsem sotva titulek, když ve předsíni zadrnčel zvonek. Návštěva!

Slyším mužský hlas a hned potom blížící se kroky, služka posýlá mi hosta do pokoje. Zaklepáno dosti ostýchavě a po mém „vejděte!" vstupuje do pokoje vytáhlá postava vlasatého mladíka s kozí brádkou, kterýž drží pravicí umělecký širák, pod levým pak pažím ohromné, nabubřelé desky. Pozdravuje ostýchavě, táže se mne, jsem-li to já a pak přistupuje blíže a opíraje svoje desky o kamna pronáší nesměle:

„Račte odpustit, vašnosti, že obtěžuji, ale dověděl jsem se, že ráčíte kupovati obrazy a osměluji se tedy nabídnouti vám některé svoje pokusy. Nevystavil jsem sice ještě pranic, ale snad se vám některá moje skica zalíbí — a pokud ceny se týče, vašnosti, budu spokojen s tím, co mi sám nabídnete..."

Zahleděl jsem se v úžasu na hosta. Já že kupuju obrazy? Kdo pak mu to pověděl? V tom je patrný omyl anebo nějaký hloupý, patrně „přátelský" žert. A neváhal jsem podati nadějnému Rafaelovi vysvětlení, jak mi právě samotnému napadlo, děkuje mu zároveň, že se plahočil až ke mně, avšak ujišťuje ho rozhodně, že jsem nikdy obrazy „nekupoval".

„Ku podivu!" koktal mladý, zimou skřehlý malíř zmateně. „Byl bych přísahal, že jste mi byl naznačen vy jako kupec obrazu Schwaigrova v galerii „Ruchu" a myslím věru, že se nemýlím...."

Jako by vedle mne blesk udeřil. Schwaigrův obraz! Ah, proto tedy mně učeň Apellův nabízí svoje skicy! Ale čerte a ďáble, kterak že zvěděl o mé včerejší „koupi"? Což někdo vyslechl moji rozmluvu s přítelem Wiesnerem? Vždyť vím, že jsme byli sami. Ha, snad Wiesner sám....

„Pane, mluvil jste s panem Wiesnerem...?"

Otázal jsem se snad trochu prudce, neboť malíř ucouvl na krok a odpovídal zaraženě:

„Nikoli, vašnosti, neznám ho ani. Upozornil mne na vás přítel jeden, který ví, že mám řadu hotových pokusů a kterak by mně bylo pomoženo, kdybych něco prodal. Blíží se svátky, vašnosti, a mně je hůř, než kdy jindy, račte věřiti. A tu tedy jsem myslil, když ráčíte býti podporovatelem umění, že snad i z mé mapy něco by se hodilo — snad někomu za vánoční dar...."

Bylo mi chudáka líto, ale měl jsem už dost vánočních darů. Ženě jsem koupil plstěné bačkory, dětem po dřevěné trubce, služce na zástěru, pozvanému k večeři příteli padesát krátkých — zbylo mi právě tak asi

na tříliberního kapra. Vše to snažil jsem se co nejsrozumitelněji pověděti malíři, který s těžkým srdcem zavazoval opět své desky. Naznačil jsem mu, že věc se Schwaigrem je vlastně jakýmsi žertem, že jsem vlastně nic nekoupil, že jsem si obraz zamlouval pro případ, že bych vyhrál, poněvadž jsem si koupil promesu. Že mu děkuji za návštěvu, ale že naprosto obrazy nekupuji, jak může vidět.

Malíř hodil okem po stěnách pokoje a vida, že jsou prázdny, vzdychl smutně, omlouval se a odcházel. Snad se styděl za svou ukvapenost, ale já se styděl ještě více, věřte mi.

Než zatím bylo u mne po práci. Pod titulek „splátky" pro Wiesnera nepřibylo ani řádky a abych nabyl opět chladné rozvahy a klidu, musil jsem vyjíti.

Procházel jsem na zdař bůh ulice, zevluje po výkladních skříních, naplněných vánočními dary, a mohl jsem si hlavu rozmysliti hádankou, kterak se dostalo k uchu malířovu, že jsem „koupil" Schwaigra. Byl jsem skutečně hypnotisován a roznášel jsem sám tu novinu po Praze...?

„Dobré jitro, dobré jitro, redaktore!" zahlaholil tu vedle mne hluboký hlas. Byl mne dohonil přítel sochař, talentovaný, poslední dobou již dle zásluhy oceňovaný Strážovský. A než jsem mohl pozdrav opětovati, podával mi ruku a hlaholil dále:

„Gratuluji vám, příteli, k rozkošnému Kolovrátkáři Schwaigrovu. Věřte mi, sám jsem na něj měl chuť — ale kde bych to sehnal — jsem rád, když něco sám prodám. Mám však radost, že se dostal do dobrých rukou a mám radost, že máme zas o člověka více, který pochopil českého umělce. Však se s námi zachází — hanba povídat! Sto takových příznivců, jako jste vy, a nebudeme mříti hladem, bůh ví, že ne!"

A pohlížel na mne svým dobráckým, modrým okem tak uznale, až jsem cítil, jak červenám. Začínalo mi být z mého „mecenášství" nevolně. Kriste pane, kdo pak to na mne vyzradil s tím osudným „Schwaigrem?"

Přítel sochař blahořečil mně ještě chvíli, načež odcházel, poněvadž prý musí koupit pro chlapce buben. Šel jsem teď ulicí jako pokousán, ve stálém strachu, abych nepotkal nějaké známé a nebyl předmětem dalších ovací. Doplížil jsem se šťastně domů a klesl ve starou, rozvrzanou lenošku. Kdo to vyzradil, kdo?.

Stmívalo se již, když jsem se odvážil znova na ulici, za svým povoláním, do redakce, abych obstaral svou rubriku. Potom jsem zamířil do kavárny, v níž se slézal kroužek našich známých, tucet bývalých herců, básníků bez nakladatelů, nadšených jurisdoktorů bez doktorátu a jiných výtečníků. Tato společnost nazývá se sama „bohatýrstvem ducha", hoduje v kavárně od polovice měsíce na dluh, vypije tam nejvíce „čerstvých vod" a nadělá nejvíce hluku. Kavárník by si pokládal za štěstí, kdyby se „bohatýři" přestěhovali do jiného závodu, poněvadž mu vyrušují ostatní hosty, ale neodvažuje se pověděti jim to, poněvadž mezi „bohatýry" sedí i několik novinářských elevů.

Vstoupil jsem, došel ke kruhu „bohatýrstva ducha" a chtěje usednouti pozoroval jsem, jak mi dnes všichni ochotně činí místo a jak

náhle hlučný hovor utichá. Dvanáctero rukou vztahovalo se ke mně a ze dvanáctera úst zaznívalo:

„Na zdar, na zdar, příteli! Buď jist, že ti to přejeme, ale že ti zároveň závidíme. Máš to pěkný základ k domácí obrazárně a při své rozvaze a šetrnosti získáš zajisté v brzku slušnou řadu jiných děl. Ale že jsi sáhl nejdříve po Schwaigrovi, svědčí o tvém vkusu . . ."

Seděl jsem tu s otevřenými ústy. I oni vědí už . . .?

„Ale u ďasa!" rozkřikl jsem se náhle, „kdo pak vám pověděl, co bylo projednáno mezi čtyřma očima! Kdo mne roznesl po celé Praze!"

„Můj bože," odpovídal „doktor" Trpělivý, který má do promoce právě tak daleko jako do Ameriky, „což je to nějaká ostuda? Můžeš býti pyšným, že tvé jméno uvedeno veřejně ve spojení s takovouto věcí!"

A než jsem se nadál, strkal mi do obličeje ranní číslo jednoho z pražských žurnálů, v němž mezi lokálkami byla následující zpráva: „Z galerie Ruchu. Pan I . . . H . . . zakoupil ve výstavě p. Aloisa Wiesnera překrásný obraz „Kolovrátkář" od Hanuše Schwaigera. Je to v posledních dnech již třetí obraz téhož umělce, který byl prodán, což svědčí o oblíbenosti jmenovaného malíře . . ."

Nečetl jsem dále. Ah, tedy „přítel" Wiesner sám se postaral, aby na mne obrátil pozornost. On poslal zprávu do novin, aby učinil svému závodu reklamu. A teď ke mně budou chodit začátečníci malíři s deskami, naplněnými „pokusy", štukatéři mně budou přinášeti sádrové koně a Venuše, známí budou mně na potkání gratulovat — já se stal mecenášem — já, kterýž chodím v záplatovaných spodkách a v rozbitých botách, kterýž jsem rád, když mám na husu nebo na uzené s knedlíkem! Wiesnere, Schwaigře, galerie Ruchu!!!

Avšak moje obrazotvornost byla chudá — nastaly věci mnohem horší, než jsem očekával. Nepokojné sny té noci byly neuvědomělou předtuchou událostí, kteréž následovaly.

Následujícího dne sotva že se rozednilo a sotva že jsem se po snídani sázel znova ke svému titulku, pod nějž měla býti napsána novela na splátku obrazu, zabušil kdosi na dvéře a vstoupil — můj krejčí. Přicházel s andělským úsměvem a se sladkou otázkou, nebudu-li na svátky něco potřebovat. Že má teď právě čas, že bych nečekal ani čtyry dny. Poděkoval jsem mu uctivě a sliboval jsem, že snad po novém roce něco . . . Že by tedy měl aspoň prosbu. Jakou pak? Potřebuje prý na svátky peněz jako soli, abych prý se nehněval, ale že bych snad mohl ten loňský zbyteček — ničemných dvacet zlatých — že bych to mohl vyrovnat.

Zkoprněl jsem. Moje tobolka byla smrsklá, jako hladový žaludek — on chce dvacet zlatých! Pot mi vyvstával na čele, když jsem žádal mistra o shovění a odkazoval ho na prvního — že bude více peněz. Povídal něco, že jako o tom „prvním" byla už několikráte řeč, ale že jsem na to vždy nějak zapomněl. Nebyl prý by přišel právě dnes, ale četl prý včera, že jsem koupil nějaký obraz, že prý mu napadlo, že jsem snad vyhrál nebo dědil, a že tedy myslil, že budu míti pro něj také peníze.

Snažil jsem se, abych věc nějak vysvětlil, ale mluvil jsem zmateně a milý mistr stával se netrpělivým a pomalu i méně zdvořilým. Mluvil něco, jako že účet krejčího je přednější než malíř a obrazy. On že také nekupuje obrazy, když na ně nemá, ostatně prý mu do toho nic není a nemůže mi nic vyčítat, ale že už nebude déle čekat a kdybych přece „zbyteček" nevyrovnal, že by byl nucen jíti k nějakému advokátovi, ač to činí nerad, poněvadž se domníval, že jsem pořádný člověk . . .

Zbavil jsem se ho konečně, ale jak jsme se rozešli a jak mi bylo! Titulek na papíře zůstal titulkem a novela v kalamáři. Historie s obrazem stávala se mi už hezky trapnou a myšlénka na zamilovaného kolovrátkáře netěšila mne více.

Bohužel, mistr krejčí nebyl posledním trýznitelem, jehož mi ochotnost páně Wiesnerova poštvala na krk. Odpoledne dostavil se obuvník s podobným přáním, jako krejčí. Hovor s tímto hostem vyzněl mnohem bouřněji, než ráno s krejčím, neboť je známo, že obuvníci jsou radikálnější, ostřejší, rozhodnější, než krejčové. Mluvil hnedle o soudu a o zabavení obrazu a bylo třeba veškeré mé výmluvnosti, ukrotiti rozhořčenost obuvníkovu do té míry, aby mi nenadával ještě na schodech a po celém domě.

Nastal den čtvrtý, kdy přišel truhlář, jemuž dluhuji asi polovičku obnosu na knihovnu. Jakmile vstoupil, uhodl jsem, že četl také noviny, neboť jezdil zlověstným okem pátravě po stěnách mé „pracovny". I on žádal o zbytek a to hned, poněvadž — jak mi bez obalu řekl — utekli mu právě předešlý měsíc dva ničemové, jimž dodal celé zařízení do bytu. Přestěhovali prý se, nikdo neví, kam. Nechce prý být znova napálen. S tímto bodrým mužem nedošel jsem k nijakému konci uspokojujícímu. Posledním jeho slovem bylo, že nezaplatím-li do tří dnů, přijede s vozíkem, vyhází mi knihy na podlahu a almaru si odveze. A nejspíše k tomu dojde, neboť nechci míti v domě ostudu.

Pátého dne poctil mne návštěvou pan domácí. Slyšel prý, že mám nějaký pěkný obraz, rád by se podíval. Miluje prý také obrazy a sám někdy z dlouhé chvíle maluje. A o tom „agvarelistovi Švajrovi" prý mu už někdo povídal.

Litoval jsem, že nemohu posloužit, že nemám ještě obraz doma. Abych prý tedy odpustil, že přijde jindy, neboť prý zná moc a moc flašinetářů a rád by věděl, kterého z nich „pan Švajer" namaloval. Ale potom usedl, mluvil o zlých časech, o špatném výnosu domů a konečně se vytasil s pravým účelem návštěvy své. Můj byt prý se „někomu" líbí, zvláště prý vyhlídka, a tuze rád by zde ten „někdo" bydlil. On, pan domácí, mne nevyhání, tuze prý mne ctí, ale ten „někdo" nabízí o čtyřicet zlatých více. Kdybych tedy snad také tu čtyřicítku chtěl přidat, že s tím „někým" nebude už mluvit.

Slovo „stěhování" naplňuje mne vždy zoufalstvím — po půl hodině odcházel pan domácí s mým ujištěním, že těch čtyřicet zlatých přidám, abych nedostal o Hromnicích výpověď.

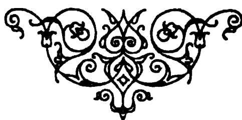
Mezi tím navštívilo mne ještě několik mladých malířů, kteří mi nabízeli rozličné obrazy. Juditu s cestovním vakem, z něhož vykukuje hlava Holofernova. Herodesa na koni před plukem vojáků, z nichž

každý drží za nohu nemluvně a druhou rukou napřahuje dragonský palaš, aby děcko zavraždil. Žižku, kterak vlastní rukou vytahuje z oka šíp, kterým byl zasažen. Břetislava, před nímž na koni leží vodorovně Jitka jako svazek bičišťat. Krajiny s červeným sluncem, se zeleným měsícem, s oranžovou vodou, s modrou travou. Vypoklonkoval jsem je všecky, kteří se dovolávali novopečeného mecenáše, a ulehal jsem v zoufalém rozmaru na lůžko.

Šestého dne byla mi doručena žaloba krejčího, sedmého žaloba obuvníka, osmého dne přijel truhlář, vyházel mi bibliotéku na zem a odvezl skříni. Vím, že nebyl v právu, poněvadž koupě byla uzavřena, ale toto vyřízení bylo mně milejší než další žaloba soudní. Však si knihovnu vyplatím.

Devátého dne konečně, všecek rozhárán, rozrušen, duševně zničen, tělesně utýrán, zašel jsem k panu Wiesnerovi s úpěnlivou prosbou, aby zrušil smlouvu se mnou uzavřenou a aby si nechal vytoužený obraz, jehož krátké, ani ne skutečné majitelství spůsobilo mi takové nesnáze a škodu. Vida vyhublé moje líce, slzy v oku a slyše ztrápený můj hlas, vyhověl mé žádosti, začež jsem mu klesl štkaje do náručí a zlíbal jsem ho.

Jsem opět sám v těsném svém pokojíku, bez zamilovaného Schwaigra, bez knihovny, připravuji se ke dvěma soudním stáním, kde se nejspíše vyrovnáme na splátky, knihy jsem složil pod postel a postěhuji se nejspíše do třetího patra, kde je byt o čtyřicet zlatých lacinější. Byl jsem týden mecenášem, ale vzpomínka na tento můj nenadálý, netušený nový karakter nevymizí do smrti z mé paměti. Buďtež opatrni, kdo kupujete obrazy, a vymiňte si, aby vás nedávali do novin! Jak vidíte, mívá to strašlivé následky.

O. E.

Maloměstská historka od

Václ. Štecha.

Nepotřebuje nikdo osmnácte lamp s monogramem *O. E.*?

Osmnácte elegantních, vysokých petrolejových lamp s porculánovým stojanem, na němž do středu ladných arabesek je vpálen zlatý monogram *O. E.*, — osmnácte krásných lamp, jež bronzové, nelesklé kování ovíjí jak břečťan antickou vásu v parku minulého století a jichž světlo dušeno je pěkným tulipánem z mlékového skla, ozdobeným opět čtyřmi vyleptanými monogramy *O. E.* — nehodí se nikomu z vás?

Jsou velmi zachovalé, takořka neporušené, jedna jako druhá, stejné výše, téhož tvaru — jednotlivé neprodám, musí býti odkoupeny všechny najednou — nekoupí jich nikdo z vás?

Kdyby bylo na nich alespoň jen *O* neb *E*, mohli byste si vybrati nějakou Oldřišku, Olivu, Olgu neb Eulalii, Evu, Emilu za ženu a přinésti jí těchto osmnácte lamp svatebním darem, — ale takto? Pochybuji, že se jich vůbec zbavím. Prodal bych je lacino, i se škodou, jen abych se jich sprostil, a přidal bych k nim krátkou historii, kterou jsem sdědil zároveň s nimi po starém —

Však vy jste asi neznali nebožtíka Vlečku, onoho shrbeného starocha s vousem zažloutlým, který měl na zeleném předměstí krám vetešnický na rohu soukenické uličky a u něhož jsem si přede dvěma roky najal malý pokojík s vyhlídkou do purkmistrova parku, pokojík dlouhý jako příruční kufřík, teplý jak skřivánčí hnízdo, útulný jak objetí dívčiny, na jehož jediné, zamřížované okno tiskuly se jasanové větvice s divokým vínem v podivuhodné shodě a geniálním neladu. Ach jak rád jsem se zadumával při pohledu na ten chaos haluzí a jak rád naslouchával jsem hlasům opeřených pěvců, kteří — snad k vůli mně — z celého města nejkrásněji pěli právě v parku purkmistrově.

Přede dvěma roky ztrávil jsem u okna skoro všechen svůj prázdný čas. Později však dělila se vyhlídka z okna o mé volné chvíle s Vlečkovou jedinou dceruškou Aničkou a dnes — dnes je komůrka se zamřížovaným oknem pronajata jinému méně blouznivému mladíku, kdežto já zaujal křeslo u kachlových kamen v bývalé domácnosti starého Vlečky. Týž dal mi nejprvé Aničku a po té — krátce před svou smrtí — i vetešnický svůj krámek. Je to dosti slušná existence — slušnější než dřívější místo písaře se 30 zl. měsíčně. —

A s tímto krámkem přešlo na mne i osmnácte porculánových lamp s monogramem *O. E.* — Nepotřebujete nikdo — —

Než, abyste nemysleli, že píšu vlastně pouhý inserát, začnu hned svou historku.

Před mnohými roky již usadil se v našem městě nový advokát JUDr. Erbanský. Muž právě tak elegantní jako krásný, příjemný, energický — krátce zajímavý. Otevřel kancelář v domě mydláře Rojky, kdež najal celé první patro — sedm oken do náměstí. V prostorném pokoji u schodů usadil čtyři písaře u hrozných kalamářů a ve vedlejším salónku umístil dvě skříně ještě hroznějších právnických knih. V ostatních místnostech dal narovnati a nastavěti nábytku přepodivných forem — vesměs však nádherného vzezření — a pak uvedl sem svoji choť.

Však, jaká to byla žena! Krásná, ztepilá, duchaplná a při tom jak odměřená! Málo komu věnovala pohled, natož slovo.

Žena ta a dvouletá Vilma doplňovaly rodinu Dra. Erbanského.

Nový advokát potřebuje především známosti — známosti ve městě i okolí. Lid hrne se pouze k těm, o nichž častěji slýchá; styky ve společnostech, klubech, spolcích, návštěvy — to vše jsou tržní místa popularity. Doktor Erbanský záhy byl členem předních jednot, všude mluvil, volil, horoval, agitoval a všude záhy zdomácněl, byl hledán, chválen, volen, vynášen. Návštěvy u patriciů fondů hmotných i duševních vykonal nejprve oficielně, s chotí, přesně o $^1/_2$12. a přijímal odvetné visity v saloně s purpurovými čalouny a záslonami z lyonského hedbávu.

Pak nastala doba styků druhu méně škrobeného — totiž dychánky čajové, kávové a podobné, jichž lichvářské procento mohla vzíti na bedra krásná manželka jeho, Otilie, neboť pánové scházeli se v besedě, klubech a jinde.

Dr. Erbanský byl tedy aklimatisován.

Srostl se zvyky a zvláštnostmi našeho města, stal se váženým údem jeho organisace, byl vyznamenán různými hodnůstkami předsednickými, náčelnickými, výborskými atd., jeho osobnost stala se nezbytnou číslicí, s níž počítalo se právě tak u správy záložny jako u besedních tarokářů a jeho kancelář byla v brzku hledaným útočištěm občanstva, žádajícího právní pomoci.

Povinnou nevraživost staršího kollegy, v našem městě od nepamětných časů usedlého advokáta JUDra Plívy, pomyslí si čtenář ve prospěchu stručnosti této stati laskavě sám.

Této oblíbenosti dra Erbanského křiklavým kontrastem však byl úsudek o manželce našeho advokáta.

Celému městu byla odměřenou, aristokratickým odeurem páchnoucí dámou a dámské společnosti hojným předmětem úvah vášnivých a kritik břitkých, které vždy ústily v úsudek, že paní Otilie nikterak nehodí se k roztomilému advokátu a že domácnost její, vedená po úskalí nevídaného přepychu, může býti jednou příkladnému manželu studnicí velkých útrap a starostí. Tomu nasvědčují časté přírůstky její beztoho hříšně nákladné garderoby, nábytkového inventáře, umělůstek a sterých drobotin — škoda, že mezi tyto zárodky zla nemohly vpočítati i lepou tvář, hebký a mohutný vlas, vrozenou eleganci, vytříbený vkus — —

Vytříbený vkus! A přece každá novinka v ústrojí a úpravě paní Otilie uvítána tím známým úsměvem a pohledem, jejž analysovati v závisť, pohrdání, málomocný hněv, úžas a zlomyslnosť dovede jen opravdový

znatel — a přece nikdy nedopadnul rozbor nové majetnosti paní doktorové ve prospěch její esthetické zralosti neb aspoň středního měřítka vkusu.

Nejčastějším pak podnětem ostrých posudků byl hrdé paní Erbanské přijímací salon!

Salon! Veškeré rodiny našich patriciů spokojovaly se třpytem obyčejného parádního pokoje; tam bledla vzdor plátěnému obalu s pečlivými smyčkami bílých tkanic garnitura polštářovaných stolic kolem hlazeného stolu, na němž vedle tácu uprášených navštivenek a vedle alba s vyrudlými podobiznami zápasilo několik lithografických „Andenken an Adersbach, Teplitz neb Karlsbad“ o palmu obdivu. Na místě čestném blýštil se — pýcha rodiny i rodu, hotové museum archaeologické, topografické, keramické, ethnografické a průmyslové — sklenník! Porculánové sošky, mýdlové, lepenkové a skleněné ovoce, lahvičky s voňavkami, svícny, trosky několikerých příborů, skřínky záhadného účelu, opadalé bouquety, taneční pořádky, figurky ze svatebních dortů, mušle a těžítka tvořily jádro obsahu. S tím spojena důmyslně často i výstava rodinného pokladu zřejmého ve zotvíraných etuích náramků, náušnic, prstenů, stříbrného stolního náčiní a ve sbírce zlatých mincí, jež vždycky strýc, syn neb švakr Alfred, Otto neb Berti byl přinesl přímo z Francie.

Dva oleandry, několik „skutečných“ olejových obrazů neznámých mistrů, koberce šetrně od oken ke dveřím naměřené, krajkové záslony, klavír, na němž nevázané modní časopisy s hrstkou hudebnin imitovaly hudební ruch — to byly tak ukázky přepychu těch našich parádních pokojů.

V kamnech skrývaly se potutelně spižírní zásoby, pro něž nebylo jinde místa, a díky těm naplněny bývaly pak místnosti jistým zvláštním ovzduším, jež poznenáhlu srostlo s představou parádního pokoje vůbec.

Takový parádní pokoj měli u purkmistrů, soudců, notářů, lékárníků, všude — až do té doby, kdy objevila se paní Otilie se svým salonem.

Salon Erbanských, skutečný salon s čalouny, s kobercem po celé podlaze, s imitovaným vlašským krbem, se skupinou nábytku přesného slohu, se záslonami v těžkých řasách, s nečetnými obrazy v elegantních rámcích, salon útulný a přece nádherný — bez oleandrů, bez puchu po suchých švestkách, míšeňských jablkách, rozvařeném másle — beze sklenníku — salon ten způsobil, že paní soudcová každou návštěvu u Erbanských odstonala, že musel ředitel papírny koupiti své choti právě takový koberec — ano „ještě dražší“ — že pan notář sám opatřil nový elegantní nábytek a záslony, že paní krajského fysika si vyomdlévala čalouny a že s důsledností ledovou překřtěny všechny parádní pokoje na salony. —

A do tohoto salonu s připojenými vedlejšími komnatami sezvala v druhém roce pobytu JUDra. Erbanského v našem městě paní Otilie za příležitosti svých jmenin vybranou dámskou společnost.

Jídelna upravena byla, jak podotknuto již, v salonu. Hlavní důraz položen na vystrojení a upravení tabule. K porculánovým, skleněným, stříbrným příborům se zahnědlými, růžovými, sněhobílými i zlatěžlutými plody lahůdkářského umění družily se veliké dorty, šířící se do stínu

velikých květinových skupení a zabíhající do křehké hradby porculánových mísek a šálků se stříbrnými lžičkami, titěrnými nožíčky a pestrými ubrousky o hedvábných třásních.

A tento vábný přepych osvětlovalo několik na bohatém stole souměrně rozestavených lamp; kam nestačily paprsky jejich, tam spěly ku posile jiné svítilny postavené na stolcích postranních a na římse krbu, ano umístěné i na zvláštních konsolcích, připoutaných k tapetám útulného salonu. Veškeré tyto zdroje světla byly opatřeny mlékovými tulipány, byly na vlas téže velikosti, téže podoby. Všechny zdobil týž opakující se nesčíslněkráte monogram *OE.*

Vyleptané *OE* vynikalo z mlhového stínidla, *OE* lesklo se na kovových nehlazených článcích, *OE* vyzývalo k pohledu v arabesce na porculánovém stojanu, *OE* tlačilo se ku spletitým závinům uch — kam zamířil zrak, všude vtíralo i skrývalo se to němé, naivní, vejčité *O* zasnoubené, štíhlému, smělému, pěknému *E*!

A těchto podivných lamp bylo celkem osmnácte.

„Dva — čtyři — šest — deset — patnáct — sedmnáct, sedmnáct — ne — osmnáct je těch lamp!“ pravila paní poštmistrová a „dva — čtyři — deset — patnáct — osmnáct“ počítala po ní sousedka, po té družka po pravici — pak paní soudcová, paní purkmistrová, paní krajská, slečna Nornová — všecky a každá nejméně dvakráte.

Výsledek byl vždy týž: „Osmnáct!“ —

Byl to skutečný rebus, který bohudík ještě před usednutím ke stolu rozluštila hostitelka sama stručnou větou: „Bláhový nápad mého muže — dárek ku dnešním jmeninám — žertík opravdu — — —“

V hlaholu pochvalných slov a v šumu sedadel ztratila paní Otilie konec své klasifikace a v proudu rozvinuvší se brzy na to zábavy přešlo se od zářivých monogramů jinam — alespoň s l o v y — nikoliv však m y š l é n k o u!

„Bláhový nápad!“ — opakovala si každou chvilku v kyselé náladě po hostitelce choť krajského fysika — „dárek — dárek — žertík —“ dusila v sobě paní cukrmistrová, až při vhodné chvíli vpašovala konečně osudná ta dvě slova vedle sedící paní purkmistrové, která kousavost jejich zvýšila znaleckým oceněním tohoto „žertíku“ na dvě a i tři sta zlatých.

„Žertík — žertík!“ — zlostí se třásla paní Prášková, když spočítala, kolik asi mohl státi tento úžasný přepych a nedovedla uleviti si jinak než pošeptati žehavou poznámku po levici sedící paní Rentlové — však mimo nadání odbyla paní Rentlová paní Práškovou suchou notickou, že si Erbanských podobného cosi mohou dovolit! —

„— mohou dovolit!“ — stonásobnou ozvěnou hučelo to nyní zaražené paní Práškové v uchu — „mohou dovolit!“ — kdyby nebyla nalezla sluchu v krátké chvíli pro svůj kritický pokus u paní berní na pravo, jistě by se byla rozčílila v nervósní záchvaty — však za to se na paní Rentlovou ani neohlédla.

Paní Marila Rentlová je dáma jiskrných zraků, obličeje ani ne tak krásného jako spíše vášnivým výrazem zajímavého, pružných plných obrysů krásně rostlého těla a při tom letory velice živé. Musí býti šťastným pan Rentl, kupec na náměstí naproti radnici, jsa manželem ženy

tak vábné a tak vzdělané. Znáť se výtečně v hudbě, mluví francouzsky, vlašsky — bylať paní Rentlová gouvernantkou — dokonce u hrabat — však odpusťte mi odbočení, jež zavinily mámivé oči paní Rentlové — pokračuji ihned!

Paní Marila Rentlová tedy neshledávala na osmnáti lampách nic nepříslušného — bohužel byla samojediná. Celý ostatní sbor dám byl jimi nanejvýše překvapen — rozčilen — pobouřen a pohněván — ani sladká sousta ani neméně sladký úsměv krásné paní advokátové nezažehnal mračna tím vzniklá, ze kterých musel vyšlehnouti blesk.

A také vyšlehnul! —

Těch osmnácte lamp s monogramem *O. E.* plašilo téže noci dlouho spánek s očí pana krajského, pana centrálního ředitele panství hrabat Zálubských ze Svárova a všech ostatních honoratiorů, kteří museli z úst svých rozhořčených manželek vyslechnouti podrobné líčení hříšného přepychu v domácnosti Erbanských a zvláště těch osudných, neodpustitelných osmnácti lamp s monogramem *O. E.* — —

Třetího dne na to dostavil se JUDr. Erbanský do schůze správní rady Občanské záložny. Bera za kliku, zaslechl hlučný hovor shromážděného již výboru, který však při rozevření dveří proměnil se rázem v rozpačité mlčení. Napadlo mu, že snad pánové debatovali o něm — a to asi nevalně příznivě. Chladně opětované stisknutí ruky utvrdilo doktora v myšlénce, — „že se něco stalo.“ Schůze byla mdlá a skončila po krátkých, ledabylo vedených debatách nad obyčej brzy. Náš advokát byl příliš hrd, než aby se vtíral, uklonil se a odešel — nezavadiv ani o vinárnu starého Tringla, kteráž bylao bligátní závěrkou záloženských porad.

V týdnu po té odevzdal mu koncipient list centrálního ředitele statku hrabat Zálubských ze Svárova, že vodní rozepře, otevírající dalekou perspektivu, byla včerejšího dne náhle ukončena — smírem. Smírem hubeným, neprospěšným — „však přání Jeho Osvícenosti majorátního pána je rozkazem atd., atd.“ Doktor Erbanský měl vyhotoviti co nejdříve nutné listiny a zaslati ústřednímu ředitelství.

Pln rozhořčení sednul advokát ihned, napsal list plný zžíravé kritiky ujednaného smíru a zaslal jej přímo majorátnímu pánu. Čtvrtého dne přijela Jeho Osvícenost do Chastné, povolala k sobě centrálního ředitele, který po konferenci málem dvě hodiny trvající, upocen, však s úsměvem velice významným vrátil se k manželce netrpělivě již jej očekávající.

Jitro po tom přineslo doktoru Erbanskému místo hraběcí odpovědi vyzvání, aby předložil ústřední kanceláři v Chastné ihned palmární účet za nezaplacené dosud práce, a zároveň byla připojena stručná douška, že Jeho Osvícenost trvá na svém původním úmyslu, „pochybný“ onen proces nevésti.

To nebylo nic více a nic méně než výpověď!

Tak stalo se asi v lednu, jedva měsíc po nešťastných jmeninách paní Erbanské.

Na počátku února při volbě správní rady Občanské záložny vydána byla oficielní kandidatní listina, v níž zároveň bylo jméno JUDra.

Erbanského. Ta však utrpěla, pokud tohoto kandidáta se týkala — porážku. Nedostaloť se mu ani třetiny hlasů.

Zvítězila druhá, tajně rozdávaná listina, na níž jméno JUdra. Erbanského — avšak jen toto — bylo nahraženo advokátem Plívou a kterouž naivní záloženský sluha nota bene vstrčil i našemu doktorovi u vchodu do ruky.

Následkem toho poděkoval se Erbanský sám z výboru besedy a pěvecké jednoty.

Bylo patrno, že Erbanskému vypovězena válka. Válka zuřivá a nebezpečná, poněvadž tajná.

Ve zcela přímém poměru k těmto a sterým jiným úkazům společenským byla slábnoucí návštěva advokátní jeho kanceláře. Brzy míval mimo koncipienta i leckterý písař dosti času ku přečtení novin, ano i pikantní ony pokoutní výdělečky, které hotovívali jindy doma v noci, zcela nerušeně mohly být vypracovány v hodinách kancelářských. Erbanský ani personál nezmenšil, ani o úkazech těch nehovořil.

Tarokářům v kasině — náhrada za opuštěnou besedu — stal se dokonalým společníkem a hrstce věrných druhů z honebního klubu zůstal dosud oním klassickým humoristou jako dříve.

Nejvěrnějším přítelem však zůstal mu pan Rentl.

Týž pan Rentl, který má na náměstí naproti radnici kupecký krám a půvabnou paní Marilu za ženu. Na přátelství řídké ceny soudím z toho, že doktor Erbanský v měsíci březnu zaručil se u správy Obč. záložny panu Rentlovi za směnkn na jedenáct tisíc zlatých.

Možno, že to byl jen státnický švih našeho advokáta oproti správní radě, snad rozhodná otázka, kolik se soudí o jeho podpisu, snad vyzývavá ukázka finanční stability aneb konečně přece jen přátelská službička čistého zrna — kdož by uhodnul? Pan Rentl byl majetníkem velice rozvětveného obchodu, domácnost jeho stoupala obrovskými kroky v nádheře za vzrůstem jeho účtovních knih — proč by nemohl doktor Erbanský svěřiti jeho směnce podpis?

Tenkráte psalo se roku 1873.

Po uplakaných dnech březnových nastaly měnivé chvíle aprilu a s těmi k nám zavítal podivný host. Studený jako šlehy severu, s očima zelenýma, jež zapadly v šedé důlky jak v doupě bazilišek, s rukama kostnatýma a hlavou ježatou. Říkali mu finanční krise.

Krise! Šeredný to zjev. Rychlejší myšlenky, prudší jedu a nemilosrdnější pekla. Nezná rozdílů, chechtá se logice, drtí železné spony obchodní i svaté pásky přátelství, taví zlato srdcí a spaluje démant myšlenky, ničí úvěr, blahobyt, štěstí rodinné, slova mužů, lásku žen, smlouvy národů a lidské zákony.

Sloupce novin plnily se zprávami o zaviněných i nezaviněných úpadcích, zpronevěřeních, podvodech, útěcích, sebevraždách.

U nás zmizel jedné noci pan Rentl, kupec na náměstí a nezanechal tu mimo malou hromádku spuchřelého zboží a velikou hromadu neurovnaných pohledávek a nezaplacených směnek — ničeho, ani paní Rentlovou ne. — Pátrati, kam zmizeli, je úkolem úřadů, ne naší historky. —

Za týden na to zastřelil se ve své kanceláři JUDr. Erbanský.

Byly to doby příšerné — ještě dnes mi stahuje vzpomínka na ně hruď.

A což teprve paní Erbanská!

Nebudu líčiti zděšení, jež způsobil u ní výbuch strašlivé té rány, pominu mlčením i scény pohřební, pro něž neměla smyslů — ztrácelať jako bleskem muže, který jí byl vším a jejž milovala jako tvůrce samého ráje.

Proč vlastně zastřelil se Erbanský?

Lístek úmrtní oznamoval, že v návalu choromyslnosti — vylíčilať ovdovělá choť za potoku slz, že dopoledne neblahého dne povstala mezi nimi malá neshoda k vůli drobnému účtu za modní trety. Krajský pan fysikus kývnul mlčky hlavou, přitisknul pečeť svého úřadu právě pod slova „v návalu choromyslnosti“ — a spečetil tím zároveň tresť úvah, ve kterých nalezla fama našeho města vzácnou kořist.

Tu vyhrnuly se za hrozným oním účtem všecky ty drahocenné koberce, nákladné roby, zlaté šperky, všech těch sedm oken do náměstí, salon, boudoir ano i těch osmnácte petrolejových lamp s monogramem *O. E.* a spletly se v ohromný chaos, který byl obžalobou a zároveň hned odsouzením té krásné, duchaplné ženy, jež přinesla svému muži nedělenou lásku, sebe a čtyřicet tisíc zlatých věna . . .

Stála tu jak pozdní růže v ranné metelici sněhové — bez přítelíčka, bez rádce i bez příbuzných — vždyť byla sirotkem, jejž z chladna rodiny vzdálených přátel přivinul na svoji hruď nebožtík manžel. Umínila si, že se vystěhuje. Koncipient, který se zimničným spěchem vyřizoval nemnohé zbytky právnických úkolů opuštěné kanceláře, oznámil však, že před ukončením soudního projednání pozůstalosti na to pomýšleti nelze.

Začala tedy alespoň s přípravami. Dojela do Prahy, vyhledala tam byt a po návratu přikročila ku skládání šatstva, prádla, peřin, nádobí a všeho ostatního v objemné bedny.

Při podobných výkonech byl hledanou silou starý Vlečka. Jakožto bývalý truhlář rozuměl dobře skládání, balení a zasílání nábytku a býval proto ve vážnějších případech stěhování vždy volán ku pomoci. Paní Erbanská zavolala jej také.

Byl tomu povděčen. JUDr. Erbanský přijal pro něho v týdnu před náhlou svojí smrtí 400 zl., jež mu byl z dosti pochybné hypotéky vymohl. Vlečka nechtěl se hned v první chvíli smutku o ně hlásiti — když pak později v kanceláři o své pohledávce se zmínil, odkázal jej koncipient k soudu, tam mu doporučili čekání — však znáte beztoho podobné pouti od Petra k Pavlu. Zavolání do domu paní advokátové zdálo se mu vítanou příležitostí k nedotěrné zmínce.

Práce s přípravami ku stěhování nebyla malá. Bylť tu množství drahocenného nádobí, jemného nábytku, váz, sošek, což vše muselo ukládati se s největší opatrností. Vlečka, sám jsa milovníkem umělých výrobků, konal tuto práci s nevšední pietou a svědomitostí.

V pořadí pokojů, kteréž byly prázdněny, došlo i na komnatu zesnulého manžela. Zde stál v průčelí mezi okny drahocenný ebenový psací stůl — dle všeho skvostný dar, snad manželky — jehož účelem

byla jistě spíše vzpomínka než praktické upotřebení. Když odstaven byl ode zdi, shledáno k nemilému překvapení, že zadní partie utrpěly velice vlivem vlhka zdi dosud nepozorovaného. U stolu toho zesnulý nikdy nepracoval, nehoda ona zůstala tedy snadno nepovšimnuta.

Paní Erbanská, vidouc zborcené desky vzácného dřeva, byla tím velmi nemile dojata.

K otázce její, bude-li možno uvésti vše v předešlý stav, odpověděl Vlečka po delším přemítání, že se o to pokusí. Paní Otilii zahrál kolem rtů slabý úsměv, k němuž přidala otázku, ví-li Vlečka, kolik asi onen stůl stál. Vlečka, pochytiv osten na pravém konci, podotknul suše, že ve Vídni podobné stoly hotovili v dílně, kde byl zaměstnán, i po dvanácti stech zlatých.

Aby svou nedůvěru napravila, požádala paní Erbanská hned Vlečku, by stůl uvedl do pořádku. Vlečka otevřel veškeré přihrady, sporý obsah — hrstky listovního papíru a obálek — vyňal a odnesl skvostný předmět ihned sám domů, kdež se pustil s chutí do práce.

Půl hodiny po odchodu Vlečkově zaklepal na dvéře předseda Občanské záložny pan Hasil.

Domácí paní uvedla hosta do salonu, jehož Vlečkova činnost nejméně se byla dotknula. Po trojím nepodařeném úvodu vypravil ze sebe pan Hasil nesměle, že asi milostivá paní tuší, proč přichází.

Paní Otilie upřela veliké své oči na pana Hasila, uvádějíc jej tím v rozpaky ještě větší, a pronesla po krátké pomlčce, jejíž vteřiny zdály se předsedovi záložny věčností, upřímně: „Opravdu — netuším ani dost málo —"

„Dnes je 23. června —" pokračoval tiše pan Hasil.

„A tu —?"

„— je splatna směnka —"

„Směnka —?" vléklo se jako bez konce se rtů mladé vdovy.

„— směnka, kterou ráčila jste před třemi měsíci zároveň s nebožtíkem panem manželem podepsati panu —"

„— panu?"

„— panu Rentlovi!"

„Panu Rentlovi? To jest omyl, pane. Nepodepsala jsem žádné směnky v celém svém životě vůbec."

„Milostivá paní —"

„Dovolte však, milý pane — na kolik zní ta podivná —"

Panu Hasilovi neočekávaný obrat vyrazil již dříve krůpěje potu na čele, kteréž nyní třesoucí se ruka stírala hedvábným šátkem, zatím co bledé rty pronášely slabým hlasem: „Na jedenácte tisíc."

Při těchto slovech povstala paní Otilie rychle ze sedadla, přikročila blíže k předsedovi a hlasem, ve kterém úžas i opovržení bojovaly o nadvládu, zvolala: „Já že podepsala směnku na jedenácte tisíc? — Pane, toť přece pouhý žert — velmi nevhodný žert —"

Pan Hasil sáhnul do náprsní kapsy a vyňal z tobolky táhlý kus okolkovaného papíru, který pevně v rukou svíraje, ukázal paní Erbanské.

Ta četla chvějícím se hlasem divný ten dokument: „— zaplaťte na tuto směnku dne 23. června —. Nebojte se, pane, vrátím vám směnku hned, ale věc ta je mi velice nejasná — podezřelá —" s těmi

slovy pak odňala znepokojenému orgánu naší záložny záhadný papír a přistoupila s ním k oknu.

Pan Hasil kráčel rozpačitě za ní.

Směnka zněla na pana Rentla a byla zaručená Dr. Erbanským a — Otilií Erbanskou. Byly to opravdu ty zběžné tahy jejího podpisu s vlasovým nátrhem u *O* a čtveráckou kudrlinkou u *E* — avšak při vší nápadné souhlasnosti těchto čar s rukopisem jejím byla si vědoma, že nepodpisovala vůbec dosud nikdy nějaké směnky.

„A kdo vám doručil, pane, tento papír?" tázala se vážně, vracejíc papír panu Hasilovi, kterýž uschoval jej dříve v náprsní tobolce, než odhodlal se k odpovědi: „Pan Rentl."

„Uznáte přece, že úpis ten je falešný —"

„Falešný — milostivá paní?"

„Nu ovšem — přece by nezaručil se můj muž a já za člověka, do kterého nám ničeho — ale praničeho, pane Hasile — nebylo a není, za sumu tak šílenou —"

„Milostivá paní, vaše výpověď mne nesmírně překvapuje. Nebožtík pan manžel váš podepsal se Rentlovi u přítomnosti mé, našeho pokladníka, kontrolora a ještě asi dvou či tří členů správní rady —"

„Nuž a já . . .?"

„Správní rada vyslovila však podmínku, že musíte býti podepsána i vy, a té dostál pan doktor —"

„— dostál můj muž — jak?"

„— že opatřil i podpis váš. Poněvadž pak Rentl zmizel a váš pan manžel zesnul — nezbývá pro vás, milostivá paní, ničeho než zaplatit — jinak —"

„Jinak . . .?"

„Směnkový zákon jest v opáčném případě velice jasný."

„Avšak pane, já nepodepsala té hrozné směnky . . ."

„Pak ovšem bylo by úkolem soudu postarati se o vyjasnění záhadné té události. Moje úloha tím zde je skončena a dovolte mi tudíž, abych . . ."

Paní Otilie stála zde bleda, urovnávala si bezděky příčes, který nebyl ani dost málo v nepořádku, a při tom upírala zrak do prázdna — pak jakoby ze sna probuzena obrátila se k odcházejícímu a pravila v největších rozpacích: „Jsem tak rozčilena, pane Hasile, že nejsem ani schopna myšlenky; buďte tak laskav a dopřejte mi oddechu — navštivte mne zítra odpoledne — nikoliv — zítra *do*poledne — pomlčte zatím o všem a zítra — jeť přece ještě dosti času — —"

Pan Hasil mlčky přikývnul hlavou a slíbil, že přijde tedy zítra ráno. Pak opustil paní Erbanskou, která upadla v labyrint podivných myšlének.

Rentl! — proč byl by nebožtík zaručil se za něho sumou, která výší svou přesahovala přece i nejmožnější stupeň přátelství, o kterém zde však nemohlo býti ani potuchy. Ten duchaplný, inteligentní muž a ta bezvýrazná tvář tlustého kupčíka s malýma očima bez obočí — jaký to kontrast! Zde vězí dojista nějaký podvod. Jaký, ukáže se. — Na směnkový zákon třeba poptati se opatrně koncipienta v konceláři. — Zavolala jej.

Po půlhodinné konferenci opouštěl koncipient paní Erbanskou uzardělou rozčilením . . .

Za dvě hodiny po té vešel k paní Erbanské pan Svátek, městský radní. Po dvou třech nepovedených poklonách vytáhnul z náprsní kapsy dlouhý pás kolkovaného papíru, znějícího na dva tisíce pět set zlatých.

„Směnka —?“ vyklouzlo velice překvapené paní Otilii z úst.

„Splatná teprve 18. srpna, milostivá paní — však dnes mi záleží pouze na vašem přiznání, ráčila-li jste skutečně sama podepsati. —“

Paní Erbanská sáhla si rychle k srdci; při tom zbledla a třesoucím se hlasem pravila: „Ten podpis je padělán — nevím ničehož o tom —“

„Váš pan manžel —“

„Dosti, pane! — Vidíte, jsem u velikém rozčilení, náhlá smrť mého muže — všeliké nynější starosti jen jen se na mne hrnoucí vyčerpaly sílu moji na dobro. Vyhovíte zajisté snažné mojí prosbě a posečkáte okamžik — den — . . .“

„Nezáleží mi zatím na ničem jiném, než na přiznání podpisu.“

„Dobře, pane — máte-li svědky, že můj manžel doručil vám tento papír — zaplatím, všecko zaplatím — jen pro Bůh — pro dnes mne ušetřte —“

Musela si usednouti; nohy se jí chvěly a ruce spínaly se mimoděk na klíně — pan Svátek zatím zmizel.

Bylo patrno, že pan Hasil nemlčel. Ve dvou hodinách po jeho odchodu věděla skutečně dobrá polovina města našeho, že paní Erbanská upírá podpis na směnce, kterou ubohý její manžel podepsati byl donucen jejím hospodářstvím — že takové jednání páchne kriminálem a že se ještě najdou prostředky donutiti ji ku splnění toho, k čemu se zavázala. Zvěsti ty doletly i v ucho páně Svátkovo a následkem jich byla nenadálá jeho návštěva u Erbanských. —

Za půl hodiny po jeho odchodu klepáno opět na dvéře salonu. Paní Otilie pohlédla na lipový krucifix zdobící stěnu s výrazem nekonale bolným a zvolala: „Dále.“

Vešel Vlečka.

Paní Erbanská si oddychla. Na uvítanou však neměla již sil. Vlečka začal tedy sám. K němu do soukenické uličky nezalétl dosud šum historek vzbuzených směnkou Občanské záložny — on učinil pouze jakýsi nález při opravě psacího stolku, jejž chtěl odevzdati do pravých rukou a při tom zmíniti se o svých čtyřech stech zlatých. Měl chuďas připravenou velmi pěknou řeč — však při vstoupení do salonu opustila Vlečku paměť a když pohlédnul v zarosené oči nešťastné vdovy, odročil zmínku o své pohledávce zase až „na podruhé“. Podal tedy pouze paní Erbanské asi čtyři dopisy, které, jak vysvětlil, vypadly z tajné přihrádky psacího stolu, když jej počal rozebírati — při tom doložil, že si obsahu jich nevšimnul, což bylo skutečně pravda.

Paní Otilie pokynula hlavou a přijala listy. Nedbale rozevřela první a zaplála nachově v obličeji — povstala, mávnula rukou, jakoby hledala opory, otevřela druhý — postoupila krokem ku předu a pak jako podťatá sosna s výkřikem sklesla ve mdlobách na podlahu . . .

Zděšený Vlečka přiskočil k omdlelé a počal ji křísiti. Nebylo však po ruce ani trochu vody. Vyběhnul tedy na chodbu, svolal služky a pomohl jim odnésti paní do ložnice. Zatím co pokoušely se tyto vzkřísiti ji z mdloby, hodlal Vlečka přivolati lékaře. Ohlížeje se po klobouku, rozpomenul se, že zůstal ležeti v salonu. Ležel tam mezi dopisy, jež vypadly z rukou omdlelé.

Z přirozené zvědavosti, ač rukou třesoucí se, nasadil si Vlečka okuláry a uchopil jeden z dopisů, který byl paní Otilii tak poděsil. Zněl: „Milý cicisbeo! Dnes o 8. Vilém v besedě. Líbá Tě a čeká

Marila.“

Druhý, o něco delší, byl psán patrně ve spěchu:

„Zlatouši!

„Vilém spokojí se ručením na směnce záložny. Jinak trvá na udání všeho Tvé ženě. Jsem nejnešťastnější, však přece jen

Tvá

4/3 73. Marila.“

Dále Vlečka nečetl. Zahrálo mu to lebkou jako v horečce. Ač nerozuměl slovu „cicisbeo“, chápal hlavní smysl dopisů. Však již připadalo mu hříchem toto vkrádání se do tajemství nešťastné paní — shrnul tedy rychle dopisy v chumáč, jejž ukryl v náprsní kapse z obavy, aby nepovolané oko nevniklo v neblahé ty řádky. Pak spěchal pro lékaře.

Krajský fysik nebyl doma — v nemocnici na konci města, kamž byli Vlečku za ním poslali, zastihnul jej u vchodu. Vylíčiv stručně náhlé mdloby paní advokátové, bez nejmenší ovšem zmínky o domnělé příčině, přiměl jej ku zrychlení kroků.

Když dorazili oba do bytu Erbanských, uvítaly je služky zvěstí, že milostivá paní se již vzpamatovala a že jest v salonu. Tam nalezl krajský fysik skutečně paní Otilii ve svrchovaném klidu, ač nápadná bělost krásné líce a zarudlé oči svědčily, že Vlečkova zpráva zakládala se na pravdě. Paní Erbanská suchým úsměvem provázela diagnosu páně fysikovu, odpovídajíc krátce k jeho dotazům. Pak jej propustila s ujištěním, že nebude váhati pro něho poslati, kdyby potřeba kázala.

Po odchodu fysikově vstoupil Vlečka.

„Vy schoval jste ony listy — není-liž pravda?“ vítala jej paní Otilie.

Vlečka vyňal hrstku osudných dopisů a položil je nešťastné paní do ruky.

„Obával jsem se, že by někdo —“

„Učinil jste dobře,“ přerušila jej vdova „jsem prozatím vaší dlužnicí a prosím vás jen o zamlčení obsahu.“

Vlečka se začervenal, vztáhl ruce, jakoby chtěl pronésti cosi na svou omluvu, pak sklonil hlavu a položil levici na prsa — slova však, která chtěl pronésti, uvázla mu v hrdle. Paní Erbanská pokynula přívětivě hlavou a přistoupila s doručenými papíry k oknu. Vlečka porozuměl a odešel.

Paní Otilie stála bledá s výrazem mučennice u široké záslony a třímala pravicí několik těch blan bílého papíru, jež souhlasným podpisem „Marila“ svědčily neklamně o původci, formou pak a obsahem o adresátu a jež zjevením svým rázem osvětlily tajemný stín, v nějž byla dosud zahalena existence těch podivných směnek. Logický závěr o příčinách smrti Erbanského, následovavší útěku padlého Rentla se svůdnou jeho Marilou, pak o padělaných podpisech byl až příliš snadný.

Takovým byl tedy ten Erbanský s tím pružným vtipem na smavém rtu, takovým byl ten neskonale milovaný muž, který jí byl osnovou každé myšlénky a všeho cítění, a jenž za veškerou tu lásku neměl tolik síly v sobě, aby odolal vášnivým zrakům té nicotné ženy bídáckého kupčíka, jemuž čest manželky na pokraji bankrotu stala se výnosným předmětem divoké spekulace! (Dokončení.)

Noc na Supově.

Črta od **Svatopluka Čecha.**

Tedy ještě jednou v dostavníku! Snad na posled! — pravil jsem k sobě, vstupuje v jednom městě jihočeském do sešlého exempláře té vymírající čeledi, která ještě za mých mladých let pyšně se roztahovala po českém kraji.

Nynější pokolení z těžka již chápe, jak možno vykonati delší cestu v takové drkotavé bedně, v nejtěsnějším styku s nějakou protivnou společností, snášeti třeba celý den zápach opelichaných kožichů, poslouchati hloupé tlachy nebo sprosté žerty, počítati v zoufalé nudě topoly, defilující venku zvolna nekonečnou řadou . . .

Ale my starší přece s pohnutím vidíme mizeti poslední trosky té dostavnické slávy. Pro nás ustupují do pozadí ústrky a vrtochy té rachotivé bedny, horké k zalknutí v letě a ledovým průvanem naplněné v zimě, parfum starých kožichů, protivná společnost, nuda zdlouhavé jízdy, procházky v dešti nebo sněhu po nesjízdnějších partiích dráhy a četné jiné svízele bývalého cestování a do popředí derou se světlé jeho stránky. Vždyť jsme byli tehdáž mladí! Vždyť nám svěží obraznost dovedla vyplniti mnohou hodinu té nudné jízdy duhovým pásmem čarovných obrazů! Vždyť nás ty archy nosily vstříc nevyrovnané rozkoši prázdnin! Vždyť jsme v nich zažili také nejedno půvabné a zajímavé dobrodružství, které ještě nyní po letech loudí veselý nebo blažený úsměv na rty naše a které se stalo holou nemožností na škrobených a střízlivých nynějších železnicích . . .

Škoda, že některý cestovatel oněch časů nezůstavil nám nějaké „Zápisky z dostavníku“. Jak pěkná a zajímavá mohla býti taková kniha! Kolik látky by byl poskytoval sám již ten starosvětský povoz a jeho

zvláštnosti! Několik stránek mohly vyplniti úvahy o tom, proč byl každý dostavník starý (na nový dostavník nepamatuje se snad ani nejšedivější z mých čtenářů), proč dvířka nikdy nepřiléhala, proč bylo okno vždy prasklé a čím byla asi vycpána ošuntělá sedadla, že se na nich sedalo tak báječně tvrdě. A ty živé typy dostavnické! Ten hloubavý filosof na kozlíku, jehož skoupá ústa pronášela jen časem odměřené „hy, starý!“ nebo „čehy, stará!“, ten pohyblivý a hovorný „konduktér“, lichotící se v přízeň obecenstva žertovnými průpovídkami, starými jako jeho mundur, ten nezbytný „slepý pasažér“, který vstupoval za městem s hojnou přítěží uzlů a ranců a rozplýval se úslužností k ostatním cestujícím, ten rovněž nezbytný šprýmař, který se pokaždé vyskytl v dostavnické společnosti jako dvorní blázen v komonstvu středověkého knížete a rozveseloval i týral spolucestující starobylými anekdotami a málo vybranými vtipy. A t. d. a t. d. A jaké pořesté pásmo veselých, zajímavých, pikantních cestovních episod a malých dobrodružství mohla rozvinouti před vámi taková kniha — obávám se arci, že by nejednou byla pohoršila přísného mravokárce, neboť ty dostavnické historky zabíhaly by leckde trochu do Boccacciovského rázu — —

Odpusťte, že jsem tu skoro sám zabředl do malé monografie o dostavnících; svedla mne k tomu sympatie, kterou chovám k těmto ctihodným svědkům a přátelům mých šťastných studentských let.

Seděl jsem tedy opět jednou po mnohých letech v takové relikvii blažené minulosti, jel jsem v ní opět bez konce tmou, větrem a sněhem nevlídného zimního večera. Že to byl pravý starý dostavník bez falše, poznával jsem po divném kymácení a hourácení toho chrastivého vraku a po mrazivém průvanu, který fičel dovnitř nesčetnými skulinami, že nestačil proti němu ani můj pořádný kožich s plédem.

Seděl jsem v dostavníku sám a sám, ale obraznost vyplňovala mi prázdný tmavý prostor podobami zašlých časů, mezi nimiž kynula z kukle šátků, plédů a kožešin nejedna roztomilá tvářička, zvláště jedna s čiperným, jiskřivým — —

Prask! Buch! Bác! Tak, mám tedy opět vypíti až na dno pohár dostavnických slastí a snad mě vyvolil osud, abych byl přítomen poslední hodince toho posledního Mohikána! Vylézám z pobořeného dostavníku, nad nímž stojí už kočí s „konduktérem“ bědujíce, klejíce, škrabajíce se za ušima a nevědouce si rady, jako obyčejně.

Konečně uznali svorně, že je to případ vážný a že nezbývá než dojíti pro pomoc do nejbližší vesnice, která je vzdálena odtud dobrou hodinu.

Hodina v těch závějích, v té mrazivé metelici, která šlehá vztekle do očí — pěkná vyhlídka!

Rozhledl jsem se kolem.

Na malém návrší, přímo nad silnicí, spatřil jsem dosti romantické obrysy nějakého starého zámku.

„Jaký je to zámek?“ ptám se.

„To — to je Supov,“ odpovídá konduktér.

„Supov — Supov —“ šeptal jsem pro sebe a z hlubin mé paměti dralo se cosi na povrch. Supov. Ach, ano, Supov! Již to mám. Nedávno

slyšel jsem někde, že na Supově je přítel Žďárský kontrolorem nebo důchodním nebo něčím podobným.

„Nevíte snad, je-li tu důchodním pán Žďárský?“ tážu se znova.

„Totiž kontrolorem ... I ano! Znám ho velmi dobře. Přijíždí k nám často do města.“

„Je svobodný?“

„Ještě svobodný. Ale hodný pán. Někdy trochu divný, víme — ale jinak tuze hodný pán.“

Někdy trochu divný — ah, přítel Žďárský neotřel tedy posud všechen svůj ideální pel o všední, drsné hrany venkovského života a prosaického povolání! Vynořil se v mé paměti štíhlý krásný jinoch příbledlé tváře a snivě zamlžených očí, s bohatým neladem rusých kadeří kolem vysokého čela, které pjalo se hrdě nad bídný prach pozemský, s truchlivým úsměvem kolem rtů. Úsměv ten býval tehdy moderním v naší mladé družině, z níž každý chtěl býti novým Byronem, Heinem nebo Máchou. A Žďárský byl z nás nejrozervanější. Šeptali jsme si stranou — neboť před ním netroufali jsme si o tu palčivou ránu zavaditi — že miluje nešťastně jakousi překrásnou comtesku a z četných narážek na hrob, kamenného anděla, lásku nad hvězdami a podobné věci, které se později v jeho básních vyskytovaly, usoudili jsme svorně, že nelítostná smrť skosila onen čarovný květ jeho marných snů. Přísahal alespoň, že nikdy se nesblíží s žádnou jinou ženou a býval skutečně ve společnosti damské netečným a rozpačitým morousem. Z poslední odpovědi průvodčího poznal jsem, že můj přítel zůstal dosud věren svému oblačnému ideálu.

Osvítila mě nyní spasitelná myšlénka, že bych mohl ve své tísni prostě zaklepati u dávného přítele a požádati jej o nocleh. Neviděl jsem ho sice od té doby, co při zkouškách propadl a na praktickou dráhu hospodářského úřadníka se obrátil, ale byl jsem přesvědčen, že mi zachoval přátelskou vzpomínku a že mne přijme s otevřenou náručí. Jeho mládenecká domácnost bude málo vyrušena takovým hostem a třeba mi po dávném zvyku pohostinství osladil předčítáním svých básní, bude přece odpočinek na jeho pohovce příjemnější než chůze tím nečasem a nocleh v nějaké bídné vesnické krčmě nebo několikahodinné, snad ještě marné čekání na správku dostavníku. A zítra ráno poskytne nebo zjedná mi zajisté Žďárský příležitosť do města, kam směřuje má cesta.

Konduktér schválil můj úmysl, a nabídl se, že mne dovede k zámku a zaklepá na vrátného, s nímž byl spřátelen.

Vystoupili jsme tedy kluzkou cestou na vršek a konduktér zaklepal na okno vedle brány.

Po chvíli zakmitlo uvnitř světélko a v průjezdě ozvaly se šoupavé kroky.

Klíč zaskřípal v zámku, vrata se pootevřela a blikavá lucerna v ruce vrátného ozářila spoře jeho rozespalou vrásčitou tvář a kostnatou postavu v usmoleném, opelichaném kožichu, pod nímž bylo viděti hubená lýtka v podvláčkách a bosé nohy ve starých pantoflích.

Spatřiv nás zarazil se; očekávalť patrně někoho ze zámku.

„Pozdrav bůh, Boubelo,“ oslovil jej kamarádsky můj průvodce. „Vedu vám na noc vzácného hosta ... Ale slyšte, vy tu chodíte se sle-

picemi spát! Teprve deset hodin — a celý zámek jako vymřelý. Pan kontrolor už také spí?"

„Pan kontrolor? — Ten je v Bořicích — Myslil jsem, že to on —"

„Není tedy doma? To je pěkné! Víte, Boubelo, stalo se nám neštěstí — naše archa se právě tady pod kopcem probořila — musíme do Trpína pro pomoc — a tuhle pán z Prahy chtěl zůstati u pana Žďárského na noc — je to jeho dobrý známý — Ale pan kontrolor se snad brzo vrátí?"

„Možná, že se vrátí brzo; ale možná také, jestli se dali do karet, že přijde třeba až k ránu."

„Hleďme, Žďárský u karet!" pomyslil jsem si a pravil s resignací: „No, jaká pomoc! — Dostanu-li pak v Trpíně slušný nocleh?"

„I' to to! Leda v šenkovně — na lavici —"

Vrátný pohlížel na mne chvilku zpytavě a hrabal se v rozcuchaných prošedivělých vlasech.

„Snad bych to mohl ohlásit panu správci —" začal vahavě. „Ale tam už spějí — Ostatně — bodejť že! Dovedu pána zkrátka nahoru do pokoje pana kontrolora — klíč mám u sebe — jsou tam dvě postele — Beztoho by se asi pan kontrolor zlobil, když ráčíte být jeho známý, že jsem nechal Vašnost odejít v tom nečase."

„Výborně, Boubelo!" chválil ho konduktér. „Vy máte přece vždycky moudré nápady."

Já chvilku váhal; ale vánice, šlehající mne ostře do týla, způsobila, že jsem přijal vděčně nabídnutí vrátného.

Ulehčilo se mi, když jsem vstupoval z vířivé metelice k němu do průjezdu a skřípající vrata za námi se zavřela. Bohudíky! Unikl jsem pro dnešek z té bouře a zloty do tichého přístavu!

Vrátný zašel do vrátnice pro klíč a stoupal pak přede mnou po vrzavých schodech do prvního patra zámku. V nejisté záři jeho lucerny míhaly se naše obrovské, fantastické stíny po starých zdech, kde tu a tam visely pobledlé, oprýskané obrazy v oválných vetchých rámcích, z nichž tajemně vyhlédaly nejasné přísné tváře mužů a žen v ohromných napudrovaných parukách.

Kráčeli jsme dlouhou klenutou chodbou, jíž táhl mrazivý průvan. Staré dřevěné žaluzie v oknech po jedné straně klapaly, zavřené dveře pokojů po druhé straně vrzaly, klátící se obrazy na stěnách šustěly a skřípaly — bylo to zcela jako v romantických, strašidelných historiích ze starých zámků.

Vrátný otevřel dvéře na konci chodby. Vstoupil jsem za ním do pokoje vskutku útulného. Nábytek byl sice starého rázu a se stěny shlížela oprýskaná podobizna nějaké napudrované krasavice z předešlého století; ale jinak upravil si tu Žďárský přívětivou staromládeneckou domácnost. Milý ten dojem zvyšovalo příjemné teplo, sálající ze starých kachlových kamen.

Stály tu dvě postele. Jedna byla již odestlaná a druhou začal vrátný odestýlati pro mne, rozsvítiv malý kousek svíčky ve svícnu na stole.

„Pan kontrolor se nedávno přestěhoval sem z levého křídla," hovořil. „Je to bývalá lokajna — z té doby zůstala tady ještě tahle

druhá postel. Ale peřiny jsou čerstvě povlečené; bude se tu pánovi ležeti výborně. A pro pana kontrolora bude to překvapení, až mu řeknu, jakého tady má nenadálého hosta.“

„Bydlí pan Žďárský sám zde nahoře?“

„Samoten. Ostatní pokoje jsou vrchnostenské, ale vrchnost vídají sotva jednou za několik roků. A dole v přízemku zůstávám na jedné straně jenom já se zahradníkem a na druhé — zde na pravo, kam vedou odtud shora druhé schody — pan správec.“

„A nebojí se pan Žďárský samoten mezi těmi starými, prázdnými pokoji?“ tázal jsem se s úsměvem.

„I božínku, čeho by se bál! Leda bílé paní. Obchází prý tu jako ve všech starých zámcích. Moje se dušuje, že prý ji viděla jednou — mihla prý se po stěně jako bílý stín. — Ale to jsou ženské hlouposti a pan kontrolor v duchy a strašidla nevěří. Ostatně, trochu smutno je tady nahoře, zvláště když za takové šeredné noci jako dnes vítr po chodbách hvízdá a všechna ta stará červotočina klape a drkotá. — Tak! Ustláno je — ten kousek svíčky snad pánovi postačí — klíč vstrčím dovnitř, ačkoliv může snad pán nechati otevřeno — k vůli panu kontrolorovi — cizí se nikdo do zámku nedostane — Šťastnou dobrou noc!“

Na chodbě dozněly jeho šouravé kroky.

Tak jsi se tedy ulebedil v cizím hnízdě — mluvil jsem k sobě — bez vědomí majitele, který bude asi nemálo překvapen, že dostal z čista jasna takového nocleháře. Než, buď jak buď, je tu příjemno, stokrát příjemněji než v té rachotivé a mrazivé zřícenině dostavnické. Jak pěkně poslouchá se v tom teploučkém pokoji skučení vichru, který venku v málomocné zlobě metá chumáče sněhu na dvojitá, mechem idyllicky vystlaná okna!

Zvědavě přehledl jsem obsah pokoje, chtěje — abych tak řekl — v tom prázdném pouzdru Žďárského vypátrati otisk nynější jeho povahy.

Knih je tu zpropadeně málo — shrnoval jsem výsledky — a jednají, jak poznávám z povrchního přehledu, o hospodářském účetnictví, o kování koní, o chovu dobytka a jiných věcech, které jsou nesmírně vzdáleny od někdejší ideální sféry mého přítele. Za to je zde hojný výběr dýmek a spousta tabáku — na skříni celá měřice míšenských jablek a důkladná baňka višňovky — tuhle v rámci žertovný diplom nějaké hostinské společnosti a tuhle pěkný župan, pantofle, domácí čepička — Nevím, nevím, ale zdá se mi, že i můj milý Žďárský ve venkovských hostincích a za účetními knihami valně vystřízlivěl . . .

Avšak, tu je přece něco — Burns — a tamhle kytara. Není tedy ještě konec poesie! Rozumí se, že nechal útržky mnohých krásných přeludů na trní všedního života, že není již blouznivým jinochem. Ale kolik asi ještě bývalých snů táhne jeho hlavou, zde v tomto pokoji, u toho okna, kde asi stává za letních večerů, hledě na obláčky měsícem postříbřené a loudě ze své kytary sladkobolné zvuky starých nápěvů!

Bezděky zatoulal se můj pohled na vetchý obraz nad postelí a na mysl mi připadla osudná konteska Žďárského. Ta měla arci sotva co

společného s onou napudrovanou dámou, hledící na mne tak přísně z temného, starožitného obrazu. Obličej té podobizny jevil se mi příšerně bledým a skoro mě mrazilo při pohledu na její oči, které jakoby nabývaly života a hrozivě na mne shlížely.

Romantika starého zámku a bouřlivá. noc dovolávaly se svého práva. Nemohl jsem se ubrániti jejich tajemné moci. S teskným pocitem vzpomínal jsem na řadu prázdných starých komnat vedle a na dlouhou chodbu s tančícími obrazy, naslouchaje úpění meluziny, klapotu žaluzií, vrzání dveří, šustění a skřípání na všech stranách. I nad mojí hlavou ozývalo se divné šelestění a chrupání; snad to myši pobíhaly na půdě ve starém haraburdí.

Nebál jsem se; ale fantasie, rozčilená zvláštním rázem času a místa, spřádala mi před očima divné a příšerné obrazy z dětských pověstí a strašidelných románů.

Zatím dohořela svíčka až na malý zbytek, který se začal rozlévati po svícnu. Čas již do postele!

Chtěl jsem se svléknouti, ale v tom zarazil mne zvláštní šelest na chodbě.

Naslouchám s utajeným dechem. Již není pochyby: rozeznávám venku zřetelně šelest kroků, lehounkých a plíživých kroků. Někdo jde tiše chodbou a blíží se k mé ložnici. Slyším též cosi jako šustot roucha.

Tohle nemůže býti přece krok Žďárského! Mimo to bych byl zajisté slyšel dole otevření těžkých, skřípavých vrat.

Bezděky přišla mi na mysl vrátného „bílá paní“.

Nyní šelestily již záhadné kroky u samých dveří a v tom, právě když zbytek svíčky prskaje dohasínal, otevřely se z lehka dvéře a v nich stanula bělavá ženská podoba.

Musím vyznati, že jsem se zachvěl. Jako ztrnulý stál jsem za stolem, na němž kmital poslední plamének, ozařuje plaše sotva moji postavu; ke dveřím nevnikal jeho svit a tam bělalo se nejasně ve tmě tajemné zjevení. Ale přece jsem rozeznal určitě obrys ženské postavy; ba zdálo se mi, že jsem zahledl i bledou tvář a vytřeštěné oči.

Ale vše trvalo pouze okamžik. Zaslechl jsem cosi jako přidušený výkřik, postava coufla na chodbu, dvéře se rychle zavřely, venku na chodbě slyšeti bylo zase šelest vzdalujících se kroků a pak měla tam opět solo sténající meluzina.

Byl to pouhý přelud? Nikoli, viděl a slyšel jsem všechno zřetelně, zdravými smysly.

Dlouho ještě přemítal jsem na loži o tajemné příhodě. —

Žďárský vrátil se teprve k ránu. Bože, málem bych ho byl nepoznal, jak se změnil! Stál přede mnou hřmotný, zdravím kypící muž ruměných tváří a veselých očí, jemuž blížící se stáří jen trochu ještě zvýšilo vysoké čelo a tu tam protkalo první šedinou husté, krátce stříhané vlasy.

Toť se rozumí, že mne přivítal s otevřenou náručí, že nebylo konce dotazů, zpráv a upomínek ze studentských let. Poznal jsem brzy, že se přítel i uvnitř důkladně proměnil. Začal sice mluviti o literatuře, ale prozradil již po několika slovech, že přestal dávno stopovati její pokroky; chtěl se také chvíli nutiti do bývalé sentimentálnosti, ale nešlo mu to.

O noční příhodě neřekl jsem Žďárskému ničeho.

Po ranní kávě, kterou nám přinesla žena vrátného — tento starý bezdětný párek obsluhuje mého přítele — oznámil jsem, že se musím nutně vydati na další cestu. Po marném zdržování vyžádal pro mne Žďárský u „starého“ — totiž správce — příležitost.

Za to musil jsem však dole vykonati krátkou návštěvu. Cestou v průjezdě představil mi přítel zahradníka, mladého svobodného človíčka, který bydlí se starou matkou za vrátným v levém křídle přízemku.

U správců, dobrých starých lidiček, mluvících ustavičně o svém jediném synu doktorovi, musel jsem snídati podruhé. Paní správcová přinesla mi vlastnoručně čaj s podotknutím, že služka dostala ráno strašné bolení zubů a je celá ovázaná.

Po té jsem konečně mohl odjeti. —

Kdo byla ona tajemná noční vidina, nevím podnes určitě. Ale že to nebyla ani „bílá paní“ ani duch předčasně zesnulé krásné aristokratky, přišedší snad navštíviti bývalého nešťastného milence, na to chtěl bych přísahat. —

Hle, co se může přihoditi člověku, když cestuje dostavníkem, vpadne z nenadání do bytu nepřítomného ideálního přítele z mládí a zastupuje ho několik hodin v jeho ložnici!

Stála má milá
na vysokej skále,
stála má milá
na kopečku;
tak dlouho tam stála,
až se rozplakala:
„Pán Bůh tě provoď,
můj holečku!“

(Národní píseň.)

Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš.

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

III.

Krásné, teplé a milé léto roku 1860 míjelo. Jak v přírodě, tak v životě národů skoro nic nechodívá skokem. Avšak ohlas dunění děl lonského roku byl u nás v Čechách tím, čím jest tajemný rachot zaznívající z hladiny ledu, jenž dosud mohutný proud pokrývá, než jarní voda studený pancéř rozdrtí a mocně se rozproudí. Kry velké a malé ovšem řeku pokrývají, však plavou již také, a vlny trýskají mezi nimi, nadzvedají, ponořují ty zbytky zimy a přelévají se konečně přes ně.

Tak bylo také s naším veřejným životem.

Vzdálený rachot válečný byl jen předzvěstí probouzejícího se nového jarního života národů. První české noviny politické, jež počaly po desítiletém spánku opět vycházet, byly první vlnou, jež se nad rozpraskanou, ledovou kůru vynořila, byla to holubice, jež nám olivovou letorosť dobré naděje přinášela. A od té doby každý Čech cítil, že opět jaro nastalo. A jakož každý po zvláštní nevýslovné vůni pozná vánek jara, tak tenkrát nejen každý, kdo až posud bděl, nýbrž i mnohý, kterýž byl tvrdě spal, cítil, že jest zde opět to milé a drahé jaro!

Lidé tehdy byli srdečnější, sdílnější, vřelejší.

Vzlétly celé roje mladých pěvců skřivánků do výše a vzbudily ještě ty, kteří až dosud spali.

Jen ledové kry — těch pěvci skřivánci vzbuditi nemohli — plynuly po bujném proudu dál a holubici naději uvítaly celým svým chladem, řkouce si: co ta zde chce? Avšak holubice na kry neusedala, poletovala dále a pustila zelenou větvičku tam do živého proudu, kde byl nejmocnější.

* * *

Také ve krajině, rozprostírající se mezi Řepnem, Litovicí a Kosonínem, nastal na podzim toho roku živý ruch. Pojezdný Kavka, jako mnozí jiní, stržen byl do ruchu vůbec se probouzejícího a stal se mezi venkovany známou a dosti oblíbenou osobností, jakkoliv mnozí jaksi ještě starým, vrozeným pudem na panského úředníka s nedůvěrou pohlíželi.

Oblíbenost dříve neznámého mladého muže možná že tím se ujala, že chlebodárce jeho, starý hrabě ***, byl vždy ještě od lidu považován za potomka zušlechtěné krve jeho vlastní — nesoucí v sobě kus jeho

vlastní staré slávy, ač starý pán sám ničeho o tom nevěděl. Kavka nevyhýbal se hovoru s občany o denních událostech veřejných. Stal se předplatitelem časopisu „Čas" a docházíval si v prázdných chvílích osobně pro noviny do Kosonína, kdež ho vždy rádi viděli, a v hostinci Plecháčkově nejednou se stalo, že na prosby některých venkovanů předčítal celé články z novin a s rolníky o předmětech jim méně známých hovořival.

Lesník Trnovský obzvláště byl po novinách celý živý, přilnul ke Kavkovi velmi a neopomíjel tohoto při všech příležitostech vychvalovati, tak že se upoutala pozornost i v širších kruzích na neznámého dříve skrovného pojezdného. Povšimnuli si ho jak u ředitelových panství v Řepňanech, tak v zámečku Dřínovském. Pan ředitel sice nesdílel náhledy pojezdného Kavky, ba s okem nelibým na počínání jeho hleděl, ale v Dřínovském zámku vzbudil jakousi obezřelou pozornost. Jakkoliv byl Kavkovi — jako hostu — až dosud vstup do zámku Dřínovského volný, pozoroval přece dobře, že jest tam jen potud rád viděn, pokud nenadužíval práva pohostinství a pokud držel se v patřičném — řekněme to bez obalu — respektu, jejž po mínění páně Janouškově byl mladý muž v postavení odvislém povinen jeviti vzhledem ku stavu statkářskému. Seznámil se ostatně se statkářem Dřínovským zprvu jen proto, že hraničily role dvora spravovaného Kavkou s pozemky velkostatku Dřínova. Pan Janoušek si příjemného a dosti vzdělaného mladého muže povšiml a při první důležitější příležitosti poctil jej pozváním do svého domu. V poslední době se však patrně chování statkářstva Dřínovského ku Kavkovi stalo o mnoho blahosklonnějším.

Mluvilo se sem a tam o tomto mladém muži, byl i dále příležitostně zván, zvykli jej častěji u sebe vídat, takže již na začátku podzimku měl tam — jak se říká — otevřený dům.

Avšak jest mi přiznati otevřeně, že Kavku netáhlo do zámku Dřínovského ani pohostinství milostpaní ani blahosklonnost pana Janouška, nýbrž hlaďounká tvářinka se známým dolíčkem domácí slečny Anny.

Setkání s vnadnou tou postavou — tenkrát za bouře a blesku — její raráškovitá nenucenost a konečně poněkud potměšilá nediskretnost rozbouřených živlů i k samé osobnosti její, bezvolně mu opět a opět na mysl přicházely.

Snažil se sice upomínky tyto v míře pravé udržet, ba odmítal je. Kdykoli však uzřel zámek Dřínovský, hlásily se mimovolně znovu. Vzpomínal sice také na rozmluvu s Trnovským ve stínu houští pod pahorkem a snažil se co možná zažehnati všecko možné silnější hnutí srdce, avšak celkem aniž nad upomínkou ze senníka zúplna nezvítězil ani neztrácel hlavu, vcházeje do útulného zámečku Dřínovského. Chování to nepocházelo z chladné rozvahy, jako spíše z přirozeného pudu jakési uzavřenosti, jež velela mu udržovat sama sebe na uzdě, v patřičné a povinné vzdálenosti k vůli sebezachování.

Ostatně bylo chování slečny Anny vždy zcela zvláštní. Dovolovala si sem a tam i to, co nazývá se obyčejně chováním „trochu příliš" svobodným. Žertu, smíchu, šibalství se nikdy nevyhnula, až kolikráte od matky veřejně lehce, a v soukromí i s mrzutostí kárána byla.

Tyto pokyny a řekněme též i tyto soukromé důtky neměly vždycky účinku takového, jakého by sobě byla matka přála. Anna velmi dobře cítila, že snaha její matky směřovala vždy k jedinému cíli: zachovati především společenské zevní, povrchní spůsoby. Ty byly nedotknutelny. O tom, co v mladé duši a srdci děvčete se dálo, o tom matinka neměla zdání. Paní Janoušková pocházela ze zámožné rodiny Pražské, hlubšího vzdělání se jí nedostávalo, za to však vštípeno jí co nejpečlivěji, že společenský pojem slušnosti jest prvním a neporušitelným zákonem. Byla vždy z mládí přísně chována. Doma mluvilo se obyčejně česky, před cizími německy, přiučili ji za jednoročního pobytu v jakémsi pensionatě trochu frančině a hudbě, taneční mistr chodil po jeden advent do domu, ona pak chodila ke křižovníkům, aby pochytila něco z tajemství umění kuchařského — a než se nadála, ověsili jí dosti jednoduché dle tehdejšího zvyku šaty několika hedvábnými pentlemi a vedly ji na veřejný ples.

Zájmů zvláštních neměla, činnosti duševní tím méně, pěstovala dle možnosti svůj zevnějšek, načež ji provdali. Co mladá paní byla po nějakou dobu dosti slavenou kráskou a tu do jisté míry ješitnost, jediná to duševní mocnost poněkud pěstovaná, přišla u ní k plné platnosti. Byla módní dámou a cítila se šťastnou. Malá Aninka jí příliš nepřekážela. V prvních létech byla jí spíše interessantní hračkou, a mladá paní Janoušková přenechávala, začasté i s tajnou radostí, starosti o děcko babičce, matce svého muže.

Jediné dvě věci budily v životě paní Janouškové při pouhé vzpomínce hrůzu: rok ztrávený za mládí „v pensioně“ a rok 1848. Tenkráte opustili s mužem Prahu a usadili se trvale v Dřínově. Poněvadž babička v Praze zůstala, byly děti záhy gouvernantce svěřeny, ubohé to osobě, kteráž byla polo služkou, polo chůvou. Několik „gouvernantek“ se již vystřídalo, když Janouškovi zpozorovali, že nohy a ruce dítěte přílišně vylézají z dětských šatiček, a že nemožno vlastně rozeznati, mají-li před sebou hocha nebo děvče. Tři události v krátkém čase na to rozhodly o dálších osudech Anny. Jednou podvečer slyšela matinka ze zahradníkova domku zpěv. Jí povědomý, ne však známý hlas zpíval s výtečnou intonací a živostí neobyčejnou: „Pásla ovečku v zeleném háječku“. Nahlédne oknem do přízemního bytu, vlastně kuchyně a vidí dcerušku celou ovitou dlouhatými věnci z všelikého kvítí uprostřed světnice. Prozpěvovala jako stehlík na větvici, a provozovala při tom jakýsi druh jistě zcela původního balletu. Zahradníkovi staří se smáli, malé děti jejich kolem ní poskakovaly tleskajíce ručkama a všelicos tropíce. To bylo sprosté. — Jindy vrátili se neočekávaně odněkud manželé Janouškovi domů. Slečna gouvernantka byla pohřížena ve čtení románu, malá Pavlína a ještě menší Karel váleli se v písku, Anny tu nebylo. Shlednou přes zeď zahrady — a ejhle Aninka jejich právě pořádá na obci s vesnickou omladinou důmyslnou partii špačka, a odbíjí bez klobouku na hlavě výrobek řezbářského umění Tomšovic Vaška na třicet kroků.

To bylo nebezpečné a uličnické. Následoval velký výtopek slečně gouvernantce a půst aranžérce této Spartanské hry.

Neštěstí třetího dne na to bylo dovršeno. Odpůldne přijela návštěva. Pán a paní z Úžlabic, s dceruškou — hubeným to tvorem

modrozelené barvy v obličeji, tak tuhých a rohatých pohybů, jako byla tuhá a načechraná její krátká, přeškrobená sukénka z bílého piku. Bledé dítě toto bylo pravý ideál a miláček paní Janouškové; říkala mu: „mé cukrle". Vedli hosty do zahrady, aby se „cukrle" pobavilo s Aninkou. Gouvernantka dala jí úkol učiti se z paměti. Ona zase se ztratila. Ale přece na křižovatce pískem posypaných cest mělo by ji být vidět, kdyby v zahradě vskutku byla. Paní Janoušková zvolala: „Annie, Annie!" Tu zašustilo cos ve vrcholi staré hrušky nad hlavami společnosti. Ozvalo se odkudsi jako s oblak: „Hned, hned, matinko!" zároveň pleskla vedle do písku zavřená, vázaná kniha s nápisem Sprachlehre, a hned na to šplhala od větve k větvi, od suku k suku dívčina, po spůsobu kluků, k podivení přístojících. „To jest neslušné," pravila matinka, a za čtrnácte dní odvezli Aninku na vychování do Prahy k babičce.

Zde otevřel se dívce nový svět. Babička, nemajíc takořka nikoho více na světě, žila nyní jen své vnučce a dovedla svou milou, prostou a srdečnou myslí srdce i city dívky úplně na se upoutati. Vychování její řídil pater Xaverius, chudý kněz na odpočinku, stařec více jak šedesátiletý. Byl přítelem manžele babičky, jeden z oněch mužů, kteří ještě pamatovali první záblesk probuzení národního.

Seznámil dívku se slavnou minulostí národa Českého a vzbudil vřelý cit své žačky jak pro národ chudý, opuštěný, tak i pro vše ušlechtilé a dobré.

V Praze strávila Anna čtyři roky. Pouze v době letní odvážel si ji otec na krátkou dobu do Dřínova.

Jelikož rodičů v Praze nebylo, nenavštěvovala roku 1859 dívka již dospělá žádných veřejných zábav. Babička obcovala s nemnohými staršími rodinami v Praze, a pouze v tomto úzkém kruhu bylo Anně možno zúčastniti se nahodilých domácích zábav. Někdy toliko bylo jí popřáno pod ochranou některé známé rodiny divadlo navštíviti.

Nejkrásnější upomínky zůstavilo jí několik českých představení ve stavovském divadle.

V podzim 1859 odhodlala se babička přesídliti na venkov. Učinila to hlavně proto, aby částkou svého již nevelikého jmění mohla synu svému pomoc poskytnouti. O příčině přesídlení babičky na venkov ovšem Anna nevěděla. Tím skončeno vychování děvčete.

Ač se čtyrletým pobytem v Praze dívka velmi změnila, přece zůstala jí vrozená, původní živost povahy, kteráž občas prolomivši umělé hráze společenských zvyků, zcela samostatně si vedla a takto názorům běžným, obvyklým při takových příležitostech někdy i překvapení poskytovala.

Nemohly se však ani dámy, tím méně páni kdy na ni opravdu hněvati. Slušelo jí to výborně vždy.

Příležitostně budívala až úžas její někdy svéhlavě vzdorovitá, někdy okolků neznající upřímnost celé povahy, když náhodou za těmi neobvyklými, očividnými nesrovnalostmi objevil se skutek šlechetný, který svědčil o dobrotě srdce. Takové známky své povahy skrývala pečlivě. Stalo-li se jednou, že pěkný znak srdce jejího se objevil, ač pečlivě

skrýván — snažila se ihned oslabiti dobrý dojem vybranou rozpustilostí a nemohouc si jinak pomoci, nazvala svůj čin „neomluvitelnou slabostí".

Pojezdný Kavka vracel se často v mysli své ku výkladům a výslednicím rozboru podobenství o studánce, kteréhož slečna Anna tak přirozeně, nenuceně tenkrát pod senníkem byla užila. Myslil, že by slečna Anna mohla být konečně také jeho „studánkou" a proč by se tedy také nepokusil ke „studánce" se dostati?

Začasté se mu zdálo, že oči děvčete mu to se smíchem znovu opakují, a že má a smí považovat ono porovnání za povzbuzení. Jindy však, když pozoroval a rozebíral její nenucené chování k němu i k jiným členům společnosti, přiznával si, že se nepochybně ve výkladu i smyslu onoho podobenství mýlí a že by nepochybně šeredně naběhl, kdyby se pokusil o praktické řešení této jinotajné sentence.

Tu zmocnila se ho jakási bázeň před tímto hravým, veselým děvčetem, a bázeň tato docházela i v tom potravy, že zdálo se mu jeho společenské postavení nepatrným; cítil svou odvislost, cítil, že jeho chování jest dosti nesamostatné u porovnání s tím, kterak jiní hosté a členové společnosti vystupovali. A ježto mu zároveň jeho přirozený takt, vnitřní hlas pravil, že by jednal neskromně, kdyby chtěl stejně, bez okolků chovati se v cizím domě, jako většina, ba skoro všickni ti ostatní páni, tož cítil často, že jej tato okolnost tíží a skličuje.

Konec konců nebylo také příležitosti dostati se do důvěrnějšího hovoru se slečnou Annou — byloť vždy plno lidí kolem ní.

Jednou k večeru zabýval se v nedostatku jiné důležitější činnosti duševní podobným rozjímáním. Stál na pokraji pole, na jehož široké tmavohnědé pláni se leskly v bledém svitu podzimního slunéčka nesčetné stříbrné nitky po všech hrudách, po všech odumírajících bylinách, i po zbytcích strniště, jež sem a tam z brázd vyčnívalo.

Tu zpozoroval několik venkovanův, kteří se blížili po pěšině. Lidé ti rozkládali proti obyčeji lidu venkovského živě rukama a vykračovali s rázností jim neobyčejnou.

„Ti zase si v městě učinili dobrý den!" promluvil sám k sobě pojezdný, rozeznávaje již zarudlé obličeje rolníků oděných ve tmavé soukené šaty. „Že však i Tomeš i Povolný by si přes míru přihnuli, to jsem nevěděl," doložil, když obličeje rozeznal.

Rolníci z daleka na něho volali:

„Vzácný pane! Vzácný pane! Novina!"

„Odkud pak? z města?" tázal se pojezdný, kráčeje příchozím vstříc. „Bylo veselo v městě?"

„To je jim v městě šupec! A oni to ještě nevědí?"

„Kterak bych věděl?" opáčil již s tváří vážnější pojezdný. „Víte, že jsme včera a dnes teprve svoje práce končili. Nebyl jsem již týden ani v Kosoníně."

Pohlížel na sousedy, na nichž pozoroval, že červeň tváří a lesk oka mají jiné příčiny, než požití několika stupňů alkoholu.

„Císař pán vydá patent!" vyhrkli jedním dechem oba rolníci.

„Patent!?" opakoval mechanicky pojezdný. „Jaký to patent?"

„Inu — to oni musejí lépe vědět, vzácný pane, než my; spíše čtou noviny, než my, mezi pány také spíše všelicos zaslechnou. Však

tomu lépe rozumějí. Je prý to zase nová konštituce, tak, jako byla roku osmačtyrycátého."

„To jest ovšem novina," zvolal pojezdný. „Psalo se v novinách, že naši vlastenci doprošují se a zasazují se o to, by císař pán povolil, aby stará práva správy zemské znova v užívání přišla. Avšak podnes nikdo ničeho určitého neví; slyšel jsem pouze, že čelní mužové našeho národa cestu do Vídně podnikli — píše se ovšem v novinách, že jednají o stará práva koruny České. My však se v této naší zapomenuté končině české země ničeho nedozvíme. Do okresního města jsou dvě hodiny — a tu musí se čtvrt cesty jeti hrdelními cestami — na poštu máme hodinku — silnice nejbližší jde tamhle Dřínovem k Hrádku — je to tu život!" huboval jedním dechem pojezdný, jehož tváře se nyní také rozčilením do temna zbarvily. „A kdo vám to povídal?" obrátil se k venkovanům.

„Jest toho plné město. Povídali prý to páni na ouřadě. Povídá se vůbec toto — ono. Ale bude to prý jako byla konstituce — robota již prý vícekrát nebude, země prý dostane práva, Češi si zas budou všecko spravovat sami . . . to snad už nebudou hejtmanství?" obrátil se jeden ke druhému. „No, jak pak to bez pánů na ouřadě bude?"

„To se snad mýlíte?" tázal se Kavka nedůvěřivě.

„Možná, možná, ale povídali si tam toho lidé dost. Budou prý se volit poslanci na český sněm — jak to bude nevím, ale na tom sněmu prý budou páni i sedláci a měšťané, a budou se o tom radit, co zemi a lidu bude ku prospěchu, a budou snad dávat zákony a předpisovati daně. Teď snad přece nastoupne spravedlnost, a Pán Bůh posilniž našeho milostivého císaře pána! No musíme domů — sluníčko zapadá — ať přineseme první do naší dědiny tu radostnou novinu! Rač Pán Bůh opatrovat," loučili se sousedé a spěchali v živém rozhovoru o tom, co všecko bude, k domovu.

Pojezdný Kavka nyní také spěchal k domovu a sotva že mohl dočkati rána.

Druhého dne — bylo krásné ráno — opatřiv, čeho potřeba bylo při dvoře a zařídiv práce obyčejné, vydal se sám osobně na poštu. Tam nejrychleji se dozvím, co na tom jest, pravil si kráčeje ke Kosonínu. Nevšímal si ani modrého, bledého nebe, ani v podzimním zlatém šatě se skvoucí dubiny, ba ani tou cestou nevzpomínal na Aninku Dřínovskou. Sám nevěděl, proč jest rozčilen — a rozčilenost značnou pozoroval na sobě, když se blížil k rohu úhledné návsi čili rynku, kdež nade dveřmi čistě obílené budovy trčel říšský znak a pod ním nápis: k. k. Postamt.

Avšak bodří „Kosiňáci", jak si sami žertem přezdívali, sami byli rozčileni, nevědouce proč. Jindy v tuto dobu nebývalo na rynku, lipami a jilmy z části vroubeném — krom několika košilatých neb polokošilatých dětí a v duchaplné rozjímání ponořených, na jedné noze se zvláštní zálibou při tom stojících hus — nikoho, leč bychom připočetli čiperného kačera, jenž se svou družinou v obecní louži se šplouchal a se svými společnicemi okolojdoucím při plném noření svého předku ostatní část těla okazoval. Dnes ani husy ani kachny neměly pokoje — páni kluci živě pobíhající vyrušovali je z obvyklého zaměstnání — před některým

statkem stály dvě, tři ženy, sem tam přešel náves některý obyvatel, a před hospodou konečně stála tlupa sousedů.

Pro takové hnízdečko, jako Kosonín toho času byl, byla tato nehybná živost asi tolik, jako bylo stejnou dobou v Praze plnými ulicemi nejbujařejší proudění celého obecenstva, studentů, zvědavců a dám opatřených ohromnými, jak tady na venkově říkali „obručemi". Stojí-li náš venkovan se sousedem před domem (aspoň v Kosoníně tak před dvaceti lety, jak se mi nyní zdá, bývalo), okáže-li se venkovanka s venkovanem na zápraží, znamená to tak mnoho, jako když šumí širokými ulicemi Pražskými nejhustší davy obecenstva. Promluví-li venkovan ke druhému za čtvrt hodiny pět slov, značí to nejživější konversaci: stojí-li před některou význačnou budovou všedního dne v Kosoníně tlupy sousedů, jest to událost.

Jak se pojezdný Kavka na konci vesnice objevil, obrátila se k němu veškerá pozornost. Venkované přestali mezi sebou hovořit, bez komanda učinili hlavami pohyb v levo hleď a jen mlhy lehkého kouře z dýmek, vznášející se ob čas nad tlupou, dávaly svědectví života těchto přece rozčilených lidí.

Kavka právě přemítal, zdaž by se neměl přiblížit tlupě stojících rolníků, kteří jej zdvořile pozdravovali, aneb se do hostince Plecháčkova podívat, zdaž by tam nebylo nikoho ze známých jeho honorac, an tu spatřil s druhé strany k poště kráčeti vážným, odměřeným krokem muže, jenž měl veliký kožený, železem kovaný vak přes rameno přehozený.

Někdo z tlupy pravil hlasitě: „Již jde —" a hned na to vyhrnul se z hostince páně Plecháčkova mlynář Kosonínský, mlynář Stavenovský, mistr řezník, sedlák Tomeš, a konečně vážný a tlustý obecní představený, kterémuž starší rolníci vesměs ještě „rychtář" říkali.

Pan Plecháček zůstal ve dveřích svého hostince státi rozkročen a díval se za odcházejícími, kteří zvolna k poště kráčeli.

Tlupa rolníků se nehnula, všickni však pohlíželi k poště.

Za malou chvíli vše se z pošty vyhrnulo, a to neobyčejně rychle. V čele pan pojezdný Kavka s novinami v obou rukou. Noviny byly nahoře velikými tučnými literami potištěny. Honorace skupily se zvědavě hned přede dveřmi kolem něho.

V nehybné tlupě rolníků právě kdosi prohodil: „Půjdem tam také?" — a pojezdný nahlas zvolal: „Sláva! jest tu!"

Na to ovšem povstalo všeobecné hnutí — hlasitý hovor — rozkládání a ptaní, Plecháček vyběhl několik kroků před svůj prah a křičel proti příchozím: „Tak je to pravda? Je to zde jistotně?"

„Ba jest, jest — skutečně jest!" voláno mu vstříc.

Celý ten tlum zatlačil takořka pojezdného do hostince, kamž všickni se nahrnuli, ano objevilo se ve dveřích šenkovny i několik ženských hlav. Nastal šum, hluk, hovor, takže pojezdný s tíží celý královský diplom ze dne 20. října hlasitě předčítati mohl.

Bylo tu vykládání, dotazování, opravování, vyslovena mínění nejpodivnější, od nejnaivnějších až k nejsmělejším, prohozena slova robota i korunovace — a pojezdný s Plecháčkem a panem otcem ze Stavenova měli všecko vědět, veškeré otázky zodpovídat. V této směsi mijely hodiny jako minuty, mázovce se plnily a prázdnily a konce pořád nebylo.

Později bylo až na náves slyšet volání: „Sláva!“ —

Konečně již pozdě odpoledne vymanil se Kavka z této vřavy řka: „Musíme to nějak oslavit — starý Trnovský by mi to neodpustil, kdybych mu to zmeškal za tepla sdělit.“

Vyšel z hospody a obrátil se z vesnice vzhůru k lesnatým výšinám.

Za prvního šera dostoupil Kavka hřebene výšiny — bylo to „mejto“*), odkud k myslivně nebylo daleko. Chtěl se dáti strání k myslivně dolů, an se tu od pařezu za půlčíkem**) odloupne stín volající: „Hoho! Kam pak?“

Pojezdný se obrátil a poznal lesního Trnovského po postavě.

„K vám třeba, starý slídile!“

„Ke mně? aj aj!“ divil sa lesní. „Což se stalo?“

„Veliké věci. Tu vizte!“ pravil pojezdný vytahuje noviny. „Diplom!“ a tu jak bylo možno, odříkával z paměti, doplňoval, vypravoval .... proti záplavě bylo na silhouettě lesníka viděti, jak se plnovous jeho a husté obočí stále víc a více ježí.

Ku konci nemohl lesník více vydržeti a zvolal: „Prach a broky! Hochu, nemohu si pomoci, musím něco obejmout! Sláva!“ A již dusil pojezdného svým kostnatým ramenem. „Mně se dokonce zdá, že mi rosa padá do očí ... a to chladí — nu, tedy abychom se zahřáli ... (tu se ohlédl) nu však on mi to pan hrabě odpustí — a kdyby ne, zaplatím si ho! Bratře, podej mi tam tu hrst suchého jehličí!“

A opřev se o půlčík rázem jej povalil. Vzav roští, zapálil je a strčil mezi polena. Za chvíli plamen vysoko vyšlehl.

„Nu, ať se krev rozehřeje a nechť na to lépe vidíme,“ pravil, předčítaje si opět a opět noviny.

Pojezdný zatím usednul na pařez a hleděl do noční krajiny, nad níž měsíc v úplňku své chladné světlo rozléval. Hvězdy se třpytily. Však tu, viz jeden, teď tam druhý, tam v dáli opět jeden plamének ve tmách se zableskl, a v krátké době kmitaly se v blízku i dáli plameny ohňů, jak daleko oko sahalo.

„Hle!“ pravil pojezdný, okazuje rukou do krajiny.

„A jak by také ne?“ odvětil rozjařený lesník, „snad jest to záře naší lepší budoucnosti!“

IV.

Velmi pozdě vrátil se po tomto pohnutém dnu pojezdný Kavka do svého bytu. Přemožen konečně rozčilením i únavou ulehl hned, a tak se stalo, že až ráno zpozoroval na svém stolku navštívenku v obálce. — Lístkem tím žádal jej Dřínovský pán, aby jej pojezdný navštívil, až by mu čas zbýval.

Pojezdný chtěl zprvu ještě téhož dne k večeru do Dřínova se podívati. Ale nebylo to možno, poněvadž se včera celý den toulal. — Druhý den na to byla zdvíž v jiném dvoře, kamž kontrollujícím jsa úředníkem musel se dostaviti. Třetího dne konečně vydal se odpoledne na cestu do Dřínova.

---

*) Mýtina. **) Půl sáhu dříví.

Rozčilení předvčerejšího dne již se bylo utišilo, myslel nyní na věci všední, na hospodářství, na to, co mu asi pan Janoušek chce, a konečně i na slečnu Annu. Umínil si a z části i zvykl s větším klidem na ni mysliti, všech zbytečných přeludů se straniti, avšak — co chcete? Zaujala-li vás kdy dívka, bezděčně se mysl vaše k obrazu jejímu vrací, kdykoliv širým polem pod modrou oblohou kráčíte o samotě anebo bloudíte-li osamělými pěšinkami v lese, ať již nad vámi sluníčko se směje neb měsíc s hvězdami se třpytí. Jest v tom cosi nevysvětlitelně tajuplného,. jak vás ta postava — přece neviditelná — chvílemi zcela určitě doprovází po takových cestách. Víte, že zde není, myslíte na něco jiného — a najednou maně se ohlédnete, cítíte, že jde vedle vás, ve vás samém. Rozmlouváte s ní — ona s vámi — zde se vám ztratí, aby za chvíli opět onde se objevila. Ovšem jest to ještě trochu jinak, cítíte-li, že již celé srdce, celá mysl i bytost vaše patří jen jí a zase jí — když jste zamilováni. Pak dívá se ona na vás ze všeho, na podzim ze zlatem se lesknoucích stromů i z červánků, v zimě ze vzdálených bělomodrých borů, na jaře z každého mladého lístku, z každého kvítku, a v létě z každého potůčku i bělavého obláčku. Dívá se na vás všude, a přece neuzříte-li ji hned na to ve skutečnosti, všude a vždy pocítíte tesknotu.

Pan Kavka však ještě tak daleko nebyl a proto také pobaviv se v myšlénkách s tou, kterou za krátko ve skutečnosti uzříti doufal, jen s tichým uspokojením pohlížel na malebnou krajinu v klidu podzimním, s tím tichým vzduchem, na stromoví nehybné v překrásných, živých sice barvách, ale přece tak smutné, na vznášející se vysoko ve vzduchu babí léto skoro bez hnutí, bez směru a cíle a konečně na milé, již již se klonící sluníčko, jež se sice ještě usmívá, ale více již vášnivě nelíbá. — Díval se s potěšením, leč bez vzrušení na to vše, dle toho, jak se obrazy měnily — požíval těch obrazů zkrátka jako požíváme v létě, za vlažného večera, kdy do ohnivého vína se nám nechce, a pikantní zmrzliny není, sklenici mléka s chlebem.

Nescházelo mnoho do večera, když obešed zacházkou zahradu, do průjezdu Dřínovského zámečku vkročil, aby se po panstvu poptal. Tu mu řečeno, že pán s paní včera náhle odjeli a ostatní že nejsou doma.

Klidně vyslechl tuto zprávu, a pomysliv si, že alespoň pěknou procházku vykonal, obrátil se k domovu. Aby však přece něco z vycházky své získal, umínil si na zpáteční cestě projíti pěknou, pečlivě pěstovanou zahradu, kdež bylo plno křoví, besídek a pěšinek, které se vinuly nepravidelně, v krátkých záhybech. Pouze poblíže zámku byl větší prostor s trávníkem, a na druhé straně štěpnice s kuchyňskou zahradou. Níže k rybníku do polí vinulo se pěkné starší stromořadí a na konci zahrady nedaleko stromořadí stál dobře zařízený včelín. Cestičky byly žlutavým pískem s mnoha kaménky a křeménky silně posypány. V zahradě nebylo nikoho viděti. Pojezdný pustil se na zdařbůh po jedné z těch pěšinek, s obou stran houštím obrostlých. Pěšinka se dosti úžila a v jednom z četných záhybů, právě naproti rozcestí spatřil nevelký kulatý stoleček, za ním malé březové sedátko, vše takořka úplně křovím zakryté. Bylo to útulné, rozkošné místečko, pravé zátiší, ku snění a vzpomínání jako stvořené. V první chvíli pocítil touhu, použíti vábné

této příležitosti a odpočinouti si zde na okamžik. Ale když postoupil za jednoduchý stolek z lipového, nebarveného dřeva, uzřel na sedátku malou, slaměnou brašničku, jakých dámy na přenášení drobných prací svých rády užívají. Podle košíku ležela přeložená rozevřená kniha, a košíček byl převrácen, jakoby jej byla majitelka jeho, vstávajíc a úzkým tím místem odcházejíc, šatem převrhla, tak že octnul se obsah jeho z části na sedátku, z části na zemi. Boje se, aby se nestal všetečným, aneb aby někoho nevyrušoval, kdo chtěl zde o samotě býti, obrátil se pojezdný rychle k odchodu, v tom však zpozoroval mezi vypadlými věcmi fotografii a na zemi vlněný pletený šátek, kterýž, jak se mu zdálo, byl na slečně Anně viděl. Jakkoli nenapadlo mu ty věci prohlížeti, přece neodolal touze jakési, povšimnouti sobě ještě jednou fotografie. Byla to podobizna jemu zcela neznámého muže v letech prostředních. Obličej, vroubený tenkráte ještě tak málo obvyklým plnovousem, nebyl pranic krásný, jevil však intelligenci a energii.

Věci ty jej jaksi zarazily — a nevěda sám proč, cítil se nepříjemně dojat. V pocitu tom právě chtěl místo toto opustiti, an lehký krok v písku zachrastil a hned na to se objevila před ním štíhlá a souměrně urostlá postava slečny Anny.

Podivno, ve tváři obou jevily se nejen překvapení, ale i rozpaky, kteréž se prozradily jak na líci dívky, tak i na tváři muže hlubokým ruměncem. Obě tyto postavy vypadaly nyní tak, jak by při něčem nedovoleném přistiženy byly, a zdá se opravdu, že on cítil dobře, že stojí tak a tam, kde státi nemá, a ona jevila se právě zase jako někdo, kdo není zvyklý přetvářce a jehož tajemství právě vyzrazeno. Ale poněvadž není to tak zlé státi — a to ještě náhodou — tam, kde státi nemáme, jako to mrzívá, když se naše tajemství vyzradí, dovedl se tentokráte Kavka dříve opanovati.

„Slečno," pravil smekaje klobouk, „odpusťte, přišel-li jsem nevhod — hledal jsem pana otce . . . a nezastav jej doma, chtěl jsem si parkem poněkud nadejíti . . . a tudíž náhoda mne přivedla bez mého vědomí k místečku vámi oblíbenému . . ."

„Musím ovšem . . . přiznat," pravilo děvče, „že jsem vaší přítomností poněkud překvapena — nikterakž jsem neočekávala s vámi se zde setkati . . ."

Za této řeči přiblížila se, s líčeným klidem z druhé strany, přistoupila k sedátku, a pak rychle se sehnuvši, takořka jediným pohybem zvedla svůj šál i podobiznu a vpravila oboje s rozházenými krajkami do košíčku tak, že podobiznu viděti nebylo. Toho si Kavka dobře všimnul.

„Ani já jsem se nenadál zde se s vámi setkati. — Místo toto jest tak vábné, že zachtělo se mi na okamžik se zdržeti, a když jsem vkročil, zpozoroval jsem věci zde se nalézající, z nichž dalo se souditi na blízkost dámy — chtěl jsem se právě vzdáliti, ana vaše přítomnost mi vysvětlila, komu tyto věci patří . . ."

„My máme na sebe zvláštní štěstí," pravila dívka hlasem, z něhož nebylo lze souditi právě na největší potěšení, „jako tenkráte pod seníkem . . ."

„Vy se ještě pamatujete, slečno Anno?“ povzbuzen upomínkou tázal se Kavka.

„A vy snad myslíte, že ne?“ opáčilo děvče. „Tak zvláštní dobrodružství se přece nevytratí tak hned z paměti. Dnes sice nás déšť nepoutá pospolu, avšak,“ dodala v rozpacích — „neodpočinete si, byť i nepršelo?“

„Vždyť jsem si toho vědom dobře, že jsem měl jen dešti tenkrát za vaši společnost co děkovat... odpusťte... nastrachovala jste se tehdy dost, aby nás někdo nepřekvapil a nepomluvil.... proto smím vás tím méně zde v rozpaky přivádět...“

„Ach — vy si pamatujete ještě také všecko, co jsme mluvili?“ rychle podotkla Anna, sbírajíc své věci.

„Opakuji si dokonce i některé věty mám-li pravdu říci,“ pravil Kavka ne bez nádechu jakési hořkosti, „ale tenkráte, tuším, mluvila jste trochu — svobodněji — tam na té louce... než zde v parku.“

„Proto splácíte — neb chcete mi splácet stejným,“ pravila s úsměvem Anna, „což není šlechetné. Abych vám však dokázala, že dovedu býti vždy stejná... můžeme pokračovat, libo-li, v rozmluvě. Jsme rovněž sami jako tenkráte.“ — Při tom však vystoupila ze zatáčky. Pojezdný ji pozoroval, nesledoval jí, okamžik přemýšlel, pak rozhodnuv se opatrně přistoupil k ní.

„Proč... vycházíte...“ tázal se, „chcete-li mi jako tenkráte dopřáti rozmluvy svobodné? — Jsem odhodlán... odpusťte — mluviti třeba i o — studánce —“

„O studánce... jak to?“

„O studánce... v praxi.“

„Máte nějakou studánku...“

„Chtěl bych se pokusit nejméně... o provedení vaší theorie.“

„Proč ne?“

„I kdyby se to týkalo vás?“

„Jak to — mne?“

„Ano, vás. — Vždyť jste sama o tom mluvila — tu zásadu pronesla?“ Dívka na krok ustoupila.

„Ah, zapomínáte,“ pravila posléze, „že se o přítomných nikdy nemluví. A já jen kázala o tom všem jako zkušená osoba, která zásady ony ve skutečnosti poznala a z části... i zažila.., což jste nevěděl a což já opomenula vám říci, neb nepředpokládala jsem, že byste byl tenkrát pomýšlel na to...“

Pak, jakkoli snažila se do způsobu žertovného přejíti, zamlčela se a pohlédla s jakýmsi u ní neobvyklým výrazem na něho.

Kavka se zastavil; nehleděl nyní na dívku, ale obličej jeho prozrazoval vnitřní boj i — neočekávané sklamání. Melancholicky pohlížel nyní skrze větve křovin, jak slunce se noří v růžově zlaté záři za obrubu fialového pahorku.

„Ah... slunce... zapadá,“ promluvil zticha k sobě.

„Zapadá,“ opakovala dívka tiše. „Proto dobrou noc!“

„Dobrou noc — slečno... Anno — vy... jste mi tuším rozuměla?“

„Myslím alespoň, že ano. Avšak i vy jste mi rozuměl... nemohu jinak... chcete-li... vysvětlím vám vše... nechci — nemohu chtít, aby někdo kráčel za bludným světélkem... Zdaž mi rozumíte?"

Pojezdný neodpověděl; pouze pokynul hlavou.

„A to vám doufám nezabrání," pokračovala dívka se srdečnou vřelostí, „abyste mi podal ruku — tak pevně a upřímně, jako bychom byli dnes — a jako bychom byli tenkrát za bouře... nemluvili! Podáte mi ruku, dnes, nyní, zítra, za rok, kdykoli — beze všech zámyslů? Rozumíte mi — nebudete si myslit nic jiného, než že to ruka onoho veselého, rozpustilého děvčete, které s vámi přes příkopy a struhy skákalo? A dáte mi svou ruku vždy tak otevřeně, srdečně jako tenkrát... ruku jen k vůli ruce samé... a upřímně bez okolků?"

„Tedy s bohem!" pravil Kavka, potřásaje ručkou, podávanou mu způsobem srdečným — a zároveň energickým, jenž bývá u ženštin tak vzácný — a zmizel v záhybech pěšinky.

* * *

Asi čtrnácte dní po tomto výjevu bavila se v salónu paní Janouškové při čaji nečetná společnost. Abych vás seznámil s okolím, podotknu, že to byla místnost podlouhlá, jež byla určena za salon po vybourání příčky, která ji dříve na dva pokoje dělila, z nichž jeden míval okna do předzámčí, druhý do zahrady. Nyní z toho povstal prostranný sál se dvěma okny na obou koncích. Sál ten byl pokryt těžkými koberci, tmavě malovaný, mezi oběma dveřmi s jedné strany byla tak zvaná malá, naproti těmto vchodům se strany druhé velká, hedvábím potažená moderní garnitura nářadí. Pomyslete si několik olejových, více méně dobrých obrazů a podobizen, květiny, a blíže okna piano u prostřed pokoje, pozlacený pětiramenný lustr prostřed stropu a již znáte všecko. Trochu více, než vkusno, a přece nikde nic vynikajícího.

Za to osoby stály za povšimnutí. Dvě dámy a čtyři páni. Ta silná, černovlasá dáma ve světlých hedvábných šatech s ohromnou krinolinou, takže se jí na několik kroků přiblížiti nemůžete, nechcete-li pomuchlat šaty její — jest domácí paní. Pravidelný profil a ostré tmavé oko svědčí o bývalé kráse a dle možnosti vystřižený šat dovoluje vám očitě se přesvědčit, jak dalece dovedly vzdorovat bohatě vyvinuté formy hlodajícímu zubu času. O její pleti nelze ničeho soudit, neb silná vrstva jemného rýžového prachu ji pokrývá, pokud jest viditelna.

Dívku jí naproti sedící znáte, jest to slečna Anna. Dovoluji si vaši pozornost proto k ní obrátit, abyste si povšimli, že je trochu bledší než obyčejně, a že patrně zdědila svůj pěkný profilek po matince a barvu svých bohatých vlasů, jež jí ve dvou dlouhých vrkočích spadají přes šíji, po tatínkovi. Oči otcovy jsou o poznání světlejší, než její — patrně na její padla část stínu a ostrosti z oka matčina, takže Aninka se může chlubiti tmavohnědýma očima barvy ořechové. Všimněte si, jak graciosně nalívá hostům čaj z ohromného samovaru, jenž vedle ní na malém stolečku syčí.

Ten obtloustlý a pečlivě oholený pán se zarudlým čtverhranným obličejem a prošedivělým již, krátce stříhaným tmavým vlasem vedle ní,

jest její otec. Zjev jeho vyznamenává se tmavohnědým sametovým paletotem a hlavně bezforemným nosem; kdykoli jsem tento nos viděl, nemohl jsem ihned poznati, dívám-li se naň en face neb z profilu.

Dále zde vidíte pana dra. Kyselku a vedle něho sedí pan Zählven, kupec z Prahy. Nevím o jich zevnějšku nic zvláštního co říci — jsou oba svobodni a vězí v bezvadném černém oděvu. Onen hubený pán posléze, jenž se tak bezstarostně vedle domácí paní kolébá a chvílemi si ji bez ostychu prohlíží, jest baron Ziegelheim. Jak vidíte, liší se tento pán nejvíce svým světlým, šedohnědým šatem, dlouhými nehty a plavými licousy. Hlučný německý hovor zněl salonem.

„Vy jste tedy dnes neměl štěstí, pane doktore?" tázala se domácí paní Dra. Kyselky.

„Jako z udělání, milostpaní; kdybych byl v první leči ty dva ušáky nezastřelil —"

„— kteří k vám ode mne postřeleni přiběhli," podotkl baron.

„Prosím — byli živi!"

„No to již dokonce! Snad byste si nepočítal naposledy i všecky mrtvé zajíce, které vám váš pes bůh ví odkud přinese, jako baron Gräfenberg, jenž tímto spůsobem a v tomto spůsobu jest vždy králem!"

Společnost dala se do smíchu.

„Já myslila," pravila domácí paní, „že snad zvěři nebylo, když pan doktor naříkal."

„No jak víš, bylo to vše tak nakvap zařízeno, improvisováno," podotkl domácí pán, „aby byla záminka schůzky,"

„Eh — zvěři bylo dost, ale všecko se dnes táhlo k našemu doktorovi," štiplavě pravil baron.

„A ten zase ji posýlal ke svým sousedům, kteří se vynasnažili jí nepostříleti," pravil úsměšně Zählven.

„Mně jich málo uteklo — viďte, pane Janoušku! Mám jich asi sedmnáct nebo osmnácte . . . a kolik jich má pan Zählven?"

„Ani sám nevím — nepočítal jsem," odpověděl tento lhostejně, bera právě šálek čaje z rukou Anniných. — „Vy se nikdy honby nezúčastníte?" otázal se jí.

„Kampak myslíte, v tomto počasí!" zvolal s patrným pohoršením advokát.

„Já na počasí málo dbám. Jsem zvyklá v každém počasí se procházet," odvětila skromně Anna.

„Moje děti jsou otuženy," dotvrdila domácí paní. „Hledím k tomu, aby děvče dovedlo trochu nepohody snášeti. Na venku se bez toho neobejde."

„Ráčíte celou zimu zde trávit?" tázal se Zählven.

„Posud ano; pomýšleli jsme ovšem na to přesídliti na zimu do města. Zde máme však více pohodlí."

„Za to však — jaký život?"

„Není to tak zlé — společnost se přece najde, obzvláště nyní zdá se, že bude živo. Snad ztrávíme pak v masopustě nějakou dobu v Praze."

„Zajisté chvályhodné předsevzetí. Pražská společnost vám bude vděčna. Nepochybně na spolkový ples?" tázal se Zählven.

„Posud na ničem jsme se neustanovili. Také divadlo bych ráda s dcerou několikrát navštívila.“

„Ah divadlo!“ s nevolí a opovržením prohodil baron.

„Nuž co máte proti němu?“ vyzvídal Janoušek.

„Jaké pak nyní divadlo je v Praze možné ... když ti Češi chtí mít skoro každý druhý večer pro sebe. Jest to nápad! Kam se dostane za těchto okolností umění?“

„Vždyť snad jsou u stavovského divadla herci dokonalí, kteří také česky umí,“ podotkla Anna.

„Ovšem, slečno — kdež by konečně nebyl Čech — českých šumařů máte na tisíce po cizině,“ přisvědčil doktor.

„Avšak nač se má hrát česky?“ mínil baron. „Co se má hrát? Oni svých kusů nemají — nemají ani jediného originalního dramatu, ani jediné veselohry neb zpěvohry.“

„Mají též své spisovatele,“ pravila klidně Anna, „mohla bych vám jich několik napočíst.“

„Avšak co, co nám podali? Vždyť to nemá vkusu!? Vždyť divadlo je proto, aby vkus zušlechťovalo, krásu pěstovalo?! ...“

„A k tomu právě chtí míti Češi také své hry,“ tvrdošijně odporovala Anna.

„Milé dítě, ty tomu ještě tak nerozumíš,“ chlácholil ji otec.

„Já ovšem nevím,“ obrátil se baron znovu k Anně, „jaké plány a záměry Češi mají; cokoli však budou z lepších kusův dávat, musí si z němčiny neb jiných literatur přeložit. A při jich nečetných hrách bylo by to překládání zbytečné, ať se tedy dívají na kusy v originalu...“

„A dávají se ku příkladu francouzské kusy na německém jevišti v originalu?“

„Před léty ano — nyní však ...“

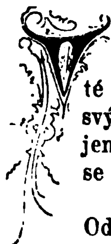
„Tak vidíte — když pro německé divadlo se překládalo, proč by se v případu potřeby nemělo pro české překládat?“

„Myslím, slečno,“ pravil Zählven s jakýmsi chladným důrazem, „že jest to práce zcela neproduktivní řídit české divadlo, kusy do českého jazyka překládat. Cíle, k jakému se divadlo vůbec snaží, proč se zřizuje, nikdy nedosáhnou. Vyšší intelligence nemají, a co je lidí z nich vzdělaných, jest německým vzděláním prosáknuto, tedy již jim nepatří ... Český živel živoří již jen ve třídách nižších, málo přístupných vzdělání ... a proto ... nemohu zapřít — také se pochybuje o všeobecné vzdělavatelnosti českého kmene — který vyhyne dříve než by se obtížně dodělal povšechné kultury k životu potřebné ... a proto užitečnější, a pro všechny, pro společnost, i pro Čechy vůbec prospěšnější jest, vzdají-li se Češi svých utopií a přímo k civilisaci sáhnou, kterou jim jen Němectví podati může.“ (Pokračování.)

Požár Pyrenejí.

Ukázka z katalonské epopeje »La Atlantida«, již napsal **Jacinto Verdaguer.***)

Přeložil
Jaroslav Vrchlický.

V té době, kdy spěl velký Alcid světem
svým kyjem kruše obrů, potvor směs,
jenž s božstvím vedli boj, tu žhavým retem
se v Pyrenejí sněhy požár snes.

Od míst, kde zlatí slunce hvozdy tmavy,
se požár vírem v divoký dal let,
hřměl v Ronceveaux, Asturii řevem lávy,
jej nezdržely bystřeň, strž ni led.

Jak velký had byl v rudých šupin lesku,
od moře k moři po Evropě spěl
kouř dýchaje a plamen, v jiskrách, blesku
svou hřívu smáčel, kudy děsný hřměl.

Vyl, řičel, řval a svojím dechem pálil
mhy zimní jako sítě pavučin,
od štítu k štítu hor se skokem valil,
žár pekla sypal roklí do hlubin.

Po svahu hor se skály sypou v nachu
a drtí lesy; buky, osyky,
vše praská v tříšť, tu dým se pojí v prachu
s chat popelem na oblak veliký.

Když zřeli, že jich pláč žár nezastaví,
pastýři prchli v děsu štkající,
jich stáda za nimi, medvědů davy
jich netkly se, ni vlci vyjící.

---

*) Jacinto Verdaguer (nar. 17. dubna 1845) oddal se záhy pěstování rodné řeči katalonské a jest jedním z prvních zástupců omladlé literatury své vlasti, asi tím, čím jest Frédéric Mistral moderní poesii provençalské. Verdaguer jest knězem. Hlavní jeho dílo jest mythologické a deskriptivní epos „Atlantis", slučující podivným způsobem staré tradice domácí s moderními názory, křesťanskou legendu a pohanskou mythologii ve výhni poesie oslňující a nádherné. V epopeji té jest poesie zrovna živelní silou; hýření v obrazech, často na ujmu plastiky, podobá se orgii barev a zvuků. Od vydání tohoto hlavního díla svého roku 1878 Verdaguer skoro umlknul, činnost jeho omezila se pouze na skromný počet mystických písní a posvátných legend. Epos „Atlantis", z kterého ukázku podáváme (celý první zpěv „L'incendi' dels Pyrineus" mimo krátký úvod), oceněno jest snad již v celém vzdělaném světě a přeloženo buď v celku neb fragmentech do čelnějších jazyků evropejských. *J. V.*

Tak prchal Maur, když v oceanu zbraní
křik Rolandův se rozlít po lese,
mlat jeho svištěl nesa smrt a klání,
kde Esterri naň číhal chvěje se.

Ni orlu nepomohla křídla zlatá,
až k nebi, kam chtěl hnizdo zavěsit,
žár peruť jeho zasáhnouti chvátá,
v dav labutí i vran již v oheň slít'.

Vír zhoubný, v kterém žhavé uhlí vřelo,
již stopil údolí i každou ves,
břeh, stříbrný plášť Španěl, sierr čelo
proud lavy zžeh a s mořem v boj se nes.

Trysk výš nad daňky, kamzíky a laně,
pad v strže, skočil z důli na vrchol,
skal balvan srazil, jenž nastrčil skráně,
a zmlel jej v uhlí, prach, jejž rozmet kol.

Zeď skalnou, jež se tyčí jak páž boha
na mezi Francie a Španěl, rve,
v sníh její, v clony dómů hvězdných šlohá,
výš druhé Pyreneje ohně štve.

Jak obrovský had, jenž chce vlasatici
v chřtán pohltit, výš žáry lítají,
démonů davy kosmatých výš hřmící
z dna propastí si žebřík splítají!

Od pólu k pólu prostor kol dým plní,
hor páteř puká a se roztýká,
pod pláštěm plamenů, jejž vichry vlní,
jak srdce raněné zem naříká.

Na břehu Rhony děsných obrů řada
Herakla kamenuje, každý štít,
jichž lomy celé jejich dlaň výš mává,
by pastýře i stádo mohl skrýt.

Již myslí, že jest pohroben skal tříští,
v tom hněvu plamen tryskne v jeho zor:
jen čtyřikrát palice jeho sviští,
jak žížaly je zdeptá jeho vzdor.

K požáru pak své kroky rychle šine,
jímž oblak v řeřavo se zapýří,
páž nahou vnoří v dým, zkad vzdech se vine,
a hrůzou chví se vsi i pastýři.

V Canigú tesích strž skalnatá zeje,
je slepá houštinou a tříští skal,
jak Satana most požár přes ni spěje,
na klenbu obrovskou se nad ní spjal.

Jen břestovců změť točí se jak hadi
za sebou nechávajíc jisker sled,
až rázem v bystřeň vhrouží se, zkad pádí
kvil žalný, sykot proudů, var a led.

Zde žila Pyrena v ohyzdné sluji,
pod skalou, kde vlk s medvědem měl byt,
jí šatem vlasy jen, v něž větry dují,
strach schvátil ji a nebezpečí cit.

Ji z hořícího lesa, růži svadlou,
jež přesazena lká pro zdroj a mech,
zved, pod vrbu ji složil hořem schřadlou,
i děla nyjíc: „Zde mne umřít nech!

Ó křídlem srdce jenž's mne spasil, tobě
dám Hispanie, drahé vlasti, klíč,
toť ráje kus, žeň lásky vzplá ti, v zlobě
když její tyranů tam zdeptáš chtíč.

Slyš, z vlasů ještě hory třásly vodu
od potopy, jež v závoj kryla je,
již člověk zpupnosti své na pochodu
vznes' Babel Eufratu u kraje.

Bůh vida, žebříky že kladou smělé
vstříc nebesům, jich jazyk v pýše zmát,
jak ptáčat hejno prchá nevyspělé
tlum národů z hnizd svojich prchnul v chvat.

Na svoji haluz letěl každý v shonu;
svou vládu Tubal v španělský vnes kraj,
chýš vystavěl, kde zříš dnes Tarragonu,
kraj připomínal jemu čárný ráj.

On zákony dal, množství spasných kynů,
jež zachránila archa tonoucí,
psal jmeno boha do srdce svých synů,
jich křídla k nebi řídil rostoucí.

Do ruky z ruky šlo tak žezlo zlaté,
až k otci mému, jeho smrti rej
s té zářící svrh' výše hvězdovaté,
kde slunce mohlo vystřídati jej.

Já sama zbyla z rodu královského;
jak dřevař patří na skácený strom,
z Lybie písku sluncem žíznivého
trojhlavý Gerion se zjevil v tom.

On slabé ženě vyrval žezlo dědů,
kupecké Gades věžmi ohradil,
Gironu zpevnil v hradeb hrdých středu
i úkryt zvěděl, jenž mou bídu skryl.

A trůn bych jemu nevyrvala, v strachu
mne chtěje zhubit zažeh moře trav,
když horu viděl pláti v ohně nachu,
prch v Gades za stádem svých líných krav.

Já umírám, zde vsi mé jsou i stáda,
msti Tubala, ó prosím, bys je vzal,
i s jeho korunou vše dám ti ráda,
bůh rozhojni ji na tvém čele dál!"

To řekla, chladným polibkem smrt rety
jí zpečetila, u mrtvoly Řek
lkal jako strom, jenž přišel o vše květy
a haluze, zdroj slzí jeho tek.

Však roztavené žárem hory pukly
a z rýh a jícnů sterých vulkánů
ven plijí skvosty, které v nich se shlukly,
v niv zeleň v dešti žhavých balvanů.

Jak vasy překocené přetékají
tu zdrojem zlata, rudým, panenským,
že nebesa, když hvězdným leskem plají,
by zaměnila svůj lesk s jasem tím.

Tu stříbro rozplítá svou jemnou něhu,
ve žluté pěně srší zlata pych,
je vede duha ode břehu k břehu
jak děti hrát si v nivách čarovných.

Tak rozmarina, sléz když kvésti spěje
a krajem šíří vůni růžný med,
za zorou slunce vzbouzí se a směje,
v svých nebe halí zlatých vlasů let,

Až hory hoří jím a doly planou,
až studem chví se hvězdy ze všech stran,
na keře růží nové růže kanou
a zlatou rosou hoří tymian.

V Port-Vendres jmeno Venušino žije
žár Pyrenejí staré město zhnět,
v smaragdnou škebli ohně tok se kryje,
by Conflent jmenem kouzelnějším zkvet.

Když slzné větry od východu dolů
svým deštěm utlumily požár hor,
Pyrenu Herkul s pláčem na vrcholu
sám pohřbil; zóra vzplála nad obzor.

A strže rovnal tu a skalin srázy
jak bašty vršil, čela horám zved,
skal mausoleum v nebe beze hrází
jí nakupil, až pod ním chvěl se svět.

Od chvíle této vlast má sladká kryje
se dřímajíc pod clonu skalných stěn,
jest Francie dál, spát můž' Hispanie,
krov Pyrenejí k moři rozložen.

Tou kyklopickou prací žízeň cítil
i chvátal píti Geriona krev,
po stráních zlatých druhou žní se řítil,
z Creus v Montjuich on sestoup' jako lev.

Zde před oltářem klesl Jupitera,
zrak upíraje v dálku k moři tam
loď viděl jako labuť, vlna šerá
jí houpala běl křídel ke skalám.

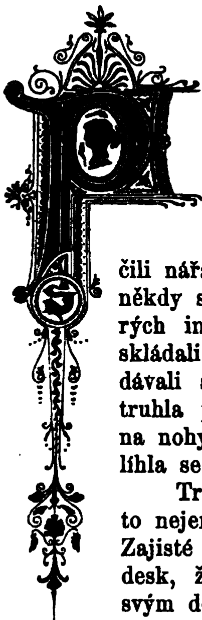
I slíbil založit tam město, světem
by žilo jmeno lodi té, by děl
kdo jako cedr uzří je plát květem:
Toť obří dceř, již Herkul tady měl!

Ne darmo ždál jí trojzub Poseidona,
blesk Jovišův, neb širých moří lem
když uzdou svojí spjala Barcelona,
též vítězila v poli válečném.

Staročeské truhly, skříně a život v nich.

Líčí dr. **Zikm. Winter.**

udilo-li mne před malým časem zpívati o staročeské posteli nadšenou odu, tož dnes — maje psáti nejprv o truhlách českých — abych zahudl vznešenější nějakou „kantorii“, abych zahudl hymnus! Vždyť truhly, ctihodné matrony, bývaly od nejstarších dob až v století sedmnácté nejdůležitějším v domech „nádobím“ čili nářadím; ba truhla v starší době bývala v světnici vším, někdy sloužívala i za stůl, na ni sedali, (proto nacházíš v starých inventářích tak málo stolic,) na truhle i lehali, do ní skládali všecko bohatstvo. Truhlu obkládali polštáři a sedajíce dávali sobě polštáře za hřbet i pod nohy, a tím stala se truhla pramatkou nynějších pohovek. A když truhlu zdvihli na nohy a natáhše ji do výšky otevřeli její bok dveřmi, vylíhla se ze starodávné truhly skříň, almara neb aumara.

Truhly bývaly mimo postel předním v bytě nádobím a to nejen snad v selských chalupách nýbrž i u pánů a zemanů. Zajisté čteš ještě r. 1543 v trhovém kvaterně (č. 4) zemských desk, že odkazuje urozený Mikuláš Střela na Krucmburce svým dědicům „šuby, mísy, taléře, hrnec mosazný, tesák stříbrný a truhly i truhlice velké i malé na zámku nebo v Praze“.

V přítomné stati ohledáme jen truhly v městech českých a čtoucí neomylně pozná brzičko, že chybuje historický malíř i sceny divadelní správce, klade-li na obraze nebo v divadle truhlu za obzvláštní znak jenom selské světnice a nikoliv i měšťanského pokoje.

Však dočítá se člověk v knihách inventárních i kšaftovních o truhlách měšťanských tolik, až se mu věru postyskuje s nimi.

Není téměř domácnosti bez truhel! Ba zdá se, že v staré době i na radnici truhla bývala se stolem „rovnoprávna“ a že mívala „důležité, čestné postavení“. Čtemeť v manuale novoměstském (č. 88), že r. 1450 Katruše na rozkázání panské pět kop v plné radě „na truhle položila“.

Čteš-li na knihách městských doby husitské, od níž své studie začínáme, udá se ti nejednou, že v pozůstalosti tohoto onoho měšťana z dřevěného nádobí uvozuje se jen truhla. R. 1425 odkazuje Tomášek z Hlohovic bratru svému kožich, sukně, duchny a peřiny, díl bible na pergameni — a dvě truhlice. (č. 992 fol. 61.) Když umřel brnířř Mařík r. 1433 popsali páni s rychtářem peníze brnířovy, koflíky a lžíce stříbrné, pancíř a jinou zbrani, mísy, medenice, konve, sukně s liščími a beránčími kožichy, svícny, peřiny — a „dvě truhle veliké“ (kniha č. 992, 148).

Tu jsou tedy truhly nádobím po výtce předním, ostatní, bylo-li, nestálo asi za řeč.

Jinde truhly rovné právo s jarmarami mají. V dědictví po Ondřeji Krejsovi r. 1430 zvláště se připomíná, že paní Krejsova na vdavkách přinesla muži svému postel s šaty ložními, konve, medenice, kotel, nějaké stoličky a „dvě truhle" i „almaři dvě". Sirotci po Strýcovi tesaři obdrželi r. 1431 mimo peřiny, šaty choděcí a kovové nádobí „dva stoly dubová, jednu almaří a čtyři veliké truhly, pátou maličkou". Tu zase truhly předek před almarami mají; aby pak truhly v měšťanské domácnosti staré odstrčiti a potisknouti se daly mladší dceři svou, toho nebylo.

Dorota, Jana Koníře manželka, mající dům na židovské zahradě, r. 1459 odkazuje svému manželovi mimo některé konve, kotel a mísy cínové i postel velikou, almaru velikou a truhlu velikou sosnovou a jednu malou. (Dsky zem. Misc. 26 B. 20.)

Petr Zachař roku 1471 shrnuje ouhrnek svého statku v slovech: „všecky konve, mísy, cínové talíře, odění, stoly, truhly, almary s rúchem tenším, se všimi prostěradly, kteréž sú v truhlách". (Misc. 26 E 22.)

Rovně tak kšaftuje i Duchek kovář r. 1476, bydlící kdes u svaté Kateřiny: „Peřiny, polštáře, dvě truhle, almaru, stůl, kabát, sekeru, mísy, konve, jednu ve tři pinty, medenice" a něco prádla. (Ibid. F. 13.)

Tu všude byly tedy truhly, ovšem podle nich i almary, podstatná část statku domovitého. A přec ještě touže dobou některý kšaftující světle oznamuje, že mimo truhlu, postel a stůl nemíval jiného nic. K takovým lidem jarmary nedobyly sobě dosud přístupu. Tak nemíval ve svém bytě do roku 1477 nižádné almary Lekeš vetešník (renovator sotularium). A nemyslete, že byl ten příštipkář chuďas! Měl dům! Veliký-li, ovšem nevím. A v tom domě míval „třinácte peřin a polštářů, 9 konvic, 10 mís, 8 taléřů, medenice, prádlo na stůl, tři lžice s držadly stříbrnými a — dvě truhle veliké a dvě menší". O jiném nářadí ani muk. (Misc. 26.)

Také Marketa tandléřka synu svému r. 1483 neodkazuje nic než „velikú truhlu a ložnici velikú".

Ale příti nelze, že právě v době Jiřího krále nebo krátce po něm začíná se zápas mezi almarou a truhlou skloňovati v některé domácnosti k vítězství almary, dcerky lépe urostlejší, pyšnější, nad starožitnou, malou, scvrklou mateří. Ale to stává se jen řídkokdy.

Čtemeť v dědictví po Martinovi kotláři, jenž býval ve flašnýřské ulici (spálené), r. 1477 o množství domovitého svrchku: konvích, šatech, peřinách a při tom o třech stolech, čtyřech almarách a třech truhlách. Ten míval tedy už almar víc. A Vaněk provazník roku 1487 měl tři skříně a truhlici jen jedinou a to ne samostatnou, nýbrž v podružství: měltě „stolec s truhlicí" tak jako jinde shledáš „stolici s truhlou".

Ale nelze neoznámiti, že bývaly i v první půli století následujícího, šestnáctého, osoby, které vynikaly konservativní přízní k starodávnějším truhlám a truhlicím. Taková konservativná stará panna byla švadlí Nitha, kteráž r. 1519 činí velmi obšírné poslední pořízení. (Misc. č. 92.)

Což ta měla truhel! Nechať některá sloužila k obchodu — Nitha bývala bohatá švadlí — však většina jejích truhel byla přece asi pěkna, poněvadž truhly jarmarečné pro malou cenu by s těží dostaly se do kšaftu. Spočítejme Nithiny truhly! Kuchařce a kterémus knězi poroučí

„truhlice dvě a truhlu, kteráž jest u děvečší postele, truhlici, která v krámě stává, jednu truhlici, jest v ní za kopu nití" a mimo to je řeč v kšaftě ještě o dvanácti truhlách. Na odpor tomu almary měla švadlí jen dvě; v jedné byl med a v druhé šafrán.

R. 1556 v komorním soudě Tomáš Kožišník viní Ludmilu Plánskou ze Sedčic, že „mu vylámala dvéře a pobrala všecken jeho chudý stateček jako čtyři truhly zamčené, lůže i šaty lehací a stůl." (Registr. arcikníž. 71).

Tento „chudý stateček" kožišníka Tomáše, obyvatele venkovského města, ač nevíme kterého, svědčí snad tomu, že v městech venkovských truhly nad almarami déle měly vrch. Nymburský mlynář Václav Vrána ještě r. 1578 má tři truhly v světnici a jedinou almaru. (Kn. II. pamět. v Nymburce.)

S tím zajisté poněkud souvisí, že mistrovský kus ku příkladu truhlářů v Brandejse ještě r. 1689 dotýkal se stolu, vrhcabnice — a truhly „vnitř se šuplaty". Jarmar se řád nic nedotýkal. (Kadlčík. Brandejs).

V druhé polovici 16. věku poznáváš v pražských inventářích, že jarmar v bytech měšťanských pomálu přibývá. Ale ne hned a všudy. V pražském domě u zlaté podkovy r. 1564 nenalezli jsme ani jediné jarmary, za to celou rodinu truhel. Ba ještě koncem století přihodilo se, že leckdo svoje dražší věci raději v truhly skládal nežli v jarmary. I obecně pořád kladeny bývaly truhly za schrány pokladů. Na svém kázání o lakotě tehdejších lidí volá r. 1614 kněz Šimon Velecius, farář u sv. Petra: „Vídáme, kterak lakotně shromažďují do stodol, komor, sýpek, špižíren, truhel, měšců — ani toho nejmenšího klásku chudým nenechávají!" Tedy za celou půli věku 16. dosti často shledáš se s lidmi, kteří více víry měli k truhlám nežli jarmarám.

Takový konservativní pán byl farář svatomichalský v Praze jménem kněz Jindřich. Ten měl sic něco knih v koutní almaře, ale ve čtyřech truhlách míval nádobí, šaty a většinu knih. (arch. praž. č. 1173. fol. 3.)

Také kněz Pavel Kamill, arcipryšt Krumlovský, v pražském domě svém zanechal r. 1585 vedle jedné almary patero truhel.

Ba r. 1609 nemluví se v dědictví faráře od sv. Jiljí Mikuláše Reyského v. Heřmanoměstského o jiném nářadí dřevěném nežli o pěti truhlách, několika sudech, do nichž narovnáno knih, o čtyrech postelích a kolébce na kruzích (kn. arch. praž. č. 1174, fol. 292). Tento chudý farář tedy jarmar neměl.

Ve dvou nejhojnějších inventářích pražských před samou dobou bělohorskou, shledáš podle almar ještě slušný počet truhel v pokojích měšťanských. Jan od Mazánků, radní pán Staropražský, jenž vykročil z tohoto světa roku 1612, zanechal po sobě všeho svého bohatství v almarách a v osmi truhlách (č. 1174, fol. 140).

A Jan Kropáč z Krymlova ve svém domě na uhelném trhu až po rok 1613 všecky cenné věci uschovával do sedmi jarmar a deseti truhel (č. 1174, fol. 429).

Z toho viděti, že nelze sobě pomysliti bytu měšťanského ani ještě v první půli století sedmnáctého bez truhel.

Teď budiž odpověděno k dotazce, kteraké že bývaly ty měšťanské truhly.

Nejprve co do velikosti. Často čteš na knize inventární, že byla ta ona truhla velika. Toť ovšem na soud řečeno hrubě málo. Řídko kdy poví tobě kniha určitou míru, že byla truhla dvouloketní. Ale v skutku zdá se, že tuto míru dvouloketní lze bez veliké pochyby klásti za míru průměrnou. S tou měrou dobře shodují se obyčejné truhly po museích dosavad chované. Kteraké bývaly látkou? Otázka nikoliv jalova. Bývaly ovšem ohromnou většinou dřevěné, ale nalezli jsme též i truhly železné. Dřevo řídko kdy se jménem jmenuje. Jenom r. 1462 praví v kšaftě svém Beneš dictus Sixt, měšťan Nového města, že odkazuje ženě své „truhlu velikú javorovú". Několikráte čteš o truhlách sosnových. Že byly z dřeva všelikterakého, toť věc jista, ale nedí se nikdež.

Železnou truhlu první nalezl jsem r. 1513. Měl ji Jan z Vratu, bývalý farář na Mělníce. Pokrýval v ní „glenoty". (Desky zem. kvat. č. 3. B. 3).

Druhou železnou truhlu nalezl jsem u Arnošta Hybnera, kupce u pěti korun v Staré Praze. Stála v klenuté místnosti podle fládrové almary, v níž choval hedvábné věci na prodej, a byla velika a zdržovala v sobě zajisté také nějaké „glenoty". (Misc. č. 92.) Pak již nezavadil jsem o železnou truhlu až teprva roku 1613 u bohatého Jana Kropáče z Krymlova. Ten měl ve „sklepě skrze světnici do něho jdouc železnou truhlu a v ní peníze a majestáty." Stála u postele pod nebesy.

O zevnějšku truhlic městských dovídáš se v pramenech nejčastěji, že byly malovány. Beneš Sixt sládek r. 1462 odkazuje komusi „truhlu velikú pissanu". Písaná truhla je truhla malovaná.

Toť tuším nejstarší zpráva o malované truhle. Nedím, že jich před tím nebylo. O truhlách „malovaných" pak čteš až do 17. století poměrně dosti často v rukopisných pamětech. Ale častěji udá se ti nalézti v inventářích truhly barvy jedné. Snad se tím aspoň někdy míní z několika barev barva výsledná nade druhé vynikající. V kšaftovních knihách hned z počátku 16. věku (v deskách zemsk. misc. 92) mluví se o truhlách zelených. A barva zelená zůstává oblíbenou napořád. Ještě r. 1615 nalezl jsem truhlice zelené u truhláře Šmelcera v Praze. Po zelených truhlách nejčastěji řeč o truhlách žlutých. Takovou měl r. 1566 Jiřík Bakalář, ale podle truhly žluté přece měl také zelenou. I žluté truhly shledal jsem u pražského truhláře Jana Grejfa ještě roku 1614.

Třetí barva, kterou natírali truhlice, bývala bílá. Panna Johanna Dědivalská r. 1553 odkazuje komusi truhlici „bílou na nohách." Od té doby čteš o bílých truhlicích častěji. Opak bílých truhlic bývaly truhly černé. Těch pohledal jsem nejméně. Zikmund Freylich r. 1582 měl dvě, v jedné klenoty, v druhé vaření! Za to koncem století 16. vyskytují se truhly červené a ty jsem nalezl ještě r. 1661 v Písku u pana radního Rence. Též před koncem století 16. nejednou truhlář maloval truhlu „na vořechovo"; r. 1607 truhlář Mikuláš Horník v Praze „fermežoval" truhly barvou hřebíčkovou, kterouž sobě tehda také na šatech oblibovali.

Bylo by s chybou domnívati se, že naši předkové po stránce barevné dbávali jednostejnosti: měl-li kdo patero truhel, že by je byl dal nafermežovati barvou stejnou. Chyba lávky! Postel byla fermežována jináče, stůl jináče a kolik truhel, tolik barev. Však to pozná čtoucí, až vejdeme do několika domů pohledat truhel i jarmar. Truhlář Šmelcer do r. 1615 prodával „truhly červené, velké truhly zelené, kolébky červené.“ Ku konci století — právě u řečníka Potůčka — r. 1599 shledali jsme, že se truhly také pokrývaly koberci. On si ji přikryl „kobercem nydrlantským tkaným“.

Od starodávnějšího malování byl umělecký krok k tomu, že truhly „řezali, vysazovali, fládrem obkládali a prokládali“ a jináče ozdobovali. Kterak pěkně uměli naši staří truhláři intarsovati čili prokládati jiným a jiným dřevem svoje práce a kterak bujnou mívali při tom fantasii, o tom lze přesvědčiti se z truhlic dosud zachovaných. Vizte jen ku příkladu těch několik truhel chovaných u Náprstků. Jsou ovšem o něco mladší nežli studie naše se dotýká, ale nevadí. Jsou ze sedmnáctého věku a nechybíš, mníšli, že před tím bývaly truhly ještě vkusnější, poněvadž byla v 16. věku renaissance ušlechtilejší. Na truhlách v musei Náprstkově co myšlenek! Tu ptáci na větvičkách se houpají, tu hvězda vpravena do jinobarevného dřeva a paprsky její zase hrají dvěma, třemi barvami. Tu zase všecek život myslivecký rukou řemeslného truhláře českého znázorněn. Kanec utíká, jelen utíká; myslivec má „švejnspís“, jak pěkně v inventářích českých za celé století šestnácté čísti jest, jiný zase přiměřuje střelnou zbraní k štvanému zvířeti. Někde jest ozdoba v tom prokládání jen přímočárná, ale což sličná, vkusna!

V inventářích 16. věku leckdy řeč „o truhlách fladrem obkládaných“; jednou četl jsem též „o truhle po předu vykládané dubem černým“, a roku 1578 měl Goliáš v železné ulici „truhlici fládrovou, křížem vykládanou, na kteréž okolo zámku z každé strany dvě hvězdy vyloženy jsou.“ (arch. pr. č. 1172). Toť snad jediná z hojného archivu pražského určitější zpráva!

Truhly „štukverkové“ čili vysazované řezbářskou prací bývaly v městech jako na hradech zajisté ode dávna. Že se teprv od konce patnáctého a počátku 16. věku o nich v pramenech mluví, toho příčina jediná ta, že starších inventářů není a jsou-li přece starší zmínky o truhlách, málomluvný rukopis nikda nedí, jaká truhla byla. Ba ani mladší hovornější inventář nepoví tobě někdy na tvou lítost víc, nežli že tu a tam měli „truhlu starodávnou“ (arch. pr. č. 1172, fol. 229). Jakou, hádej si!

O první truhlici „štukverkové“ čteš v deskách (Miscell. č. 92), že ji r. 1533 kšaftem odkazuje Jan Slivka od Sviní, majitel dvou domů pražských. Tu truhlici odkázal jakés panně Alžbětě. Tedy asi stála za to.

Truhlář Michal Kreycar od fortny míval právě v půlce století šestnáctého mnoho nábytku „nového díla“ na prodej. Čteme (č. 1172, f. 23. arch. pr.), že nejeden kus byl štukverky vysazován všecek.

V truhle jedné našli po truhláři „kunsty ze dřeva řezané divně.“ Těmi byl by zajisté ještě vysadil své truhly, jarmary a stoly, by té práce „smrtholka“ nebyla překazila. Nalezli po něm páni z rathouzu i sedm fladrových špalků a prken všelijakých půl čtvrté kopy, což při-

pomínám na schválí proto, aby se starým Čechům zase nevyčítalo, že brali všecky vykládané a vysazované truhly z Němec. Krejcar český mistr u pražské fortny až do r. 1567 to uměl taky! Také u jiných truhlářů v století následujícím nalezli jsme „vobrázky dílem řezbářským, řezané turmes dílem obhroubním, řezané kaptely“, zajisté to věci zdobné, jež lepili mistři na truhly i jarmary. Ačkoli v inventářích kupců cizích, kteří prodávali leccos na hradě Pražském, mluví se o všelijakém drahém nářadí (obzvláště skoro vždy o „šrajbtiši“) a o truhlách nikdáž nic, nelze příti, že podle české práce do Čech zajisté také i německé a jiné truhly průchod měly. Vždyť nalezneš r. 1565 (arch. praž. č. 1048) v knihách i „truhlice vlaské“, a truhlářské „dílo norimberské“ připomíná se v době Rudolfově nejednou.

Důležitou práci při truhlách míval i zámečník. Dělával k ní opásání, rukávy, „panty“ a zámky. Při pěkné truhle bývaly ty věci dotčené pozlacovány tak jako do r. 1566 měl bakalář Jiřík, o němž čteš, že „měl truhlu s pozlacenými panty a zámkem.“ U pražských železníků četl jsem v inventáři z r. 1600 o „zámcích slezských všelijakým mustrem udělaných“, dále o zámcích „lipských, štyrských a malých okrouhlých“. Hrubší truhly s věcmi cennými ovinovaly se řetězem a mívaly zámků několikero. O truhlách „řetězem opásaných“, „přepásaných“, „otočených řetězem“ nejčastěji čteš na počátku století šestnáctého (kn. č. 1046 arch. pr.), a poněvadž později o takovém přepásání nečteš, zdá se býti soud na snadě, že tak bývalo jen v starší době a jen při truhlách sprostších obvyklo. Za to později naskytují se truhly „bité“, „obité“, jako míval ve svém pokoji Jindřich Hrobčický do r. 1600 (arch. pr. č. 1174, fol. 76).

Někdy bylo zavřití tak důkladné, že česká truhla nebyla by dala v tom předek nynějším pokladnám vzdorujícím pobertovi.

Vždyť ne jedenkráte čítáš v inventářích, že nejen rychtář se slavnou komisí popisující, ale ani zámečník do truhly dobýti se ani násilím nedovedl. Takovou truhlu měl v celetné ulici krejčí Gregor Mellar, jenž umřel r. 1578. Touže asi dobou dali psáti páni v inventář svrchu psaného Jiříka Bakaláře ode tří studnic: „v světnici nahoře truhla veliká, pěkná, nová, do té sme nemohli a zámečník jí nemohl od*me*knouti“. Teprve když o několik dní později zámečník Valentin na truhlu se rozběhl se vším „veřtatem“ svým, povolila a z ní se vyvalily poklady v truhlicích menších zavřené: talíře, kment, páteře koralové s jablkem stříbrným, kradelíček dřevěný s groši, v jiné krabičce zlatý řetěz, v jiné zase kostky, hřeben stříbrem obložený a jiné drahocenné titěry.“

Že v truhlách velkých složeny byly truhly menší, to shledal jsem už r. 1464, kdy Anežka Chotěšovská odkazuje „truhlu velikú a malú truhlici v té veliké truhle“. Z takových truhlic menších vyvinuly se příhrádky a „vytahovadla“. Jan Goliáš r. 1611 míval takovou truhlu vykládanou s vytahovadlem a v ní cejchy a jiné vinutí. Někdy mívala truhla i nepravé dno, pod nímž skrývaly se věci nejcennější. To skryté místo zvali „skrejší“ a říkali, že jest „skrejš“ pod „přítruhlím“. Tak stojí psáno o mydlářce Kateřině Jeyzlerové, že po ní nalezli „u lože v truhlici pod přítruhlím v skrejši v měchejři malé neberné peníze

v uzlíčku a mnoho berných." Truhly bývaly též na nohách a stávaly v pokoji při zdi. Kateřina Cukrátka, majitelka průchoditého domu v rynku, píše v kšaftě, že odkazuje komusi „truhlice okolo postele, po kterých na postel vcházím i truhlici žlutú podle truhlice veliké." Stávaly tedy i u postele, což věc psychologická: v truhlách bylytě poklady.

Kolik stála staročeská truhla, o tom víme drobet. Bylať ovšem cena relativní. V starší době drží nám poněkud ruku Prokop truhlář, jenž v kšaftě svém (dsky; misc. 92) r. 1523 praví: „Truhlu jsem fermežoval dvakrát a dno přivrtoval a čtyři truhličky do ní dělal, stojí u mně na dvacet let, náleží Pytlíkové; její muž dal několik plešků tenkých, něco hřebíčků k vokování zámku; nedal ani pantu, na kterém víko visí ani rukověti a o to sme se rozcházeli. Šacuji sobě za práci půl kopy české."

Tu se dovídáme aspoň, kolik stála práce na truhle. Nepřišla-li sobě Pytlíková pro truhlu celých dvacet let, tož nestála asi za mnoho víc nežli truhlář chtěl od díla.

V půlce století 16. cenil kdosi truhlu „fládrem obkládanou" čtyřmi kopami míšeňskými, tedy dvěma českými (12—14 zl.)

R. 1564 cenili u šmejdíře Faltýna z mostku truhlářské dílo a to tak, že jedna truhla na nohách byla za 20 grošů míš.; jiná za 40; truhlice železná za 4 kopy.

O něco později shledali jsme u kupce Ambrože Nettera žlutou truhlu vykládanou, jejíž cenu usoudili znalci za půl šesté kopy; zámek při ní za tři kopy; jinou truhlu též vykládanou se sloupky za půl čtvrté kopy a zámek její za půl druhé kopy. Týž kupec měl i truhlu železnou, jejíž cena byla v deseti kopách míšeňských.

Kdoby chtěl zevrubněji považiti cenu staročeských truhel právě dotčených, tomu službu zpráva na přirovnanou sem schválně přičiněná, že totiž v té době, kdy ceněna truhla čtyřmi kopami míšeňskými, koupils koně za 10 kop míš., dva voly za 11 kop míš.; a jehně za 7 grošů českých, malého vepře za 7 grošů míš. Tehda byl bys za lacinější truhlu koupil nad třicet vepřů drobných a za železnou truhlu i za onu žlutou vykládanou, kterou měl kupec Netter, byl bys koně stržil.

Na počátku století sedmnáctého cenili u truhláře Mikuláše Horníka (r. 1607 arch. pr. č. 1174 fol. 245) truhlici kopou; dvě truhly bílé na nohách třemi kopami; u truhlářky Salomeny Englsterové r. 1611 v platnéřské ulici cenili „truhlu velikou vykládanou" dvěma kopama a sedmi groši.

R. 1614 oceňovali páni z radnice a přísežní truhláři vdově po Janu Grejfovi „truhlici bílou prostou bez zámku" 30 krejcary; almarku žlutou ofermežovanou se zámkem víc než dvakráte tolik, totiž 1 rýnským zlatým a 40 kr.; almaru velkou na šaty pěti kopami míšeňskými. Kdo by zase tyto ceny chtěl něčím známějším uvažovati, věz, že té doby dávali žejdlík piva za 1 krejcar, pintu za čtyři, husu za 30 kr.; a strych žita, urodilo-li se, byl po dvou kopách. Chceš-li přirovnati truhlářovo dílo truhličné a jarmarní k dílu jinému z té doby, tedy čti v Pamětech slanských (od Laciny), že r. 1600 dělal truhlář za 32 kop 32 stolic do kostela a za čtyři kopy pořídil stolici panu děkanovi.

Byla tedy leckterás skříně pražská dražší nežli oltářní stolice děkana slanského.

Teď ohledejme v několika domácnostech almary i truhly a pohleďme, co do nich staří skládali. Bezděk poznáme kus života i z těch mrtvých věcí. Co do truhel kladeno, lze pověděti ovšem stručně, slovem. Druhdy schovávali do nich všecko, co mělo cenu. Když vznikly jarmary, sdělovaly se truhly o poklady s jarmarami. Nejprve zpronevěřilo se truhlám nádobí, po něm šaty chodicí a knihy.

Vinutí čili prádlo zůstávalo v truhle. Klenoty též bývaly truhlám povždy věrny. Ovšem bývalo za všecken čas dosti lidí takových jako byl Martin Příkupník, pražský měšťan na příkopě bydlivší, jenž dal r. 1520 psáti v kšaft, že schoval dvacet kop ve vsi Vlkáni „v komoře pod kamenem na pravé ruce ve zdi, kde kříž na kameni jest". Takoví měšťané nevěřili ani železným truhlicím.

Nuže navštěvme starožitné lidi všech stavů a pohleďme! Zachař Petr míval do r. 1471 „v truhlách rúcha tenší se všimi prostěradly". (Misc. 26. dsky.) Martin Kotlář r. 1477 skládal do truhlice šlojíře — takové truhlice zvány bývaly šlojířné. (Misc. 92 dsky.)

Kněz Prokop dí ve svém kšaftě r. 1524 (misc. 92): „U Slivenského na rynku mám tři truhly, v jedné nádobí železná, v druhé cínová a knihy, a mezi těmi knihami je dvacet kop a jsou to bílé peníze, a v třetí skla." Sklo bylo tehdáž ještě cenná věc. I protož poručil kněz obsah těch truhel prodati na milosrdné skutky a „prázdné truhly aby zůstaly Slivenskému".

Již psaný Bakalář Jiří († 1566) míval v zelené truhle „šatů vinutých 28 kusů a moždíř"; v truhle žluté „kožich feřtatový, soukenný kuní, plášť s vejložky aksamitovými, byryty aksam. dva, kabát po pas hřebíčkového damašku, kolár tykytový bez rukávů, otřelý pláštík ženský, knihy sedmnáctery, dva koflíky a čišky stříbrny, jedna s mužíčkem." V jiné truhle míval Bakalář pasy se stříbrnými puklicemi, obojky perlové a škatuli s čepci hedbávnými a zlatými, prádlo a svoji „reverendu šamlatovou", kterou nosíval jsa bakalářem. V jiné truhlici byly jen šaty vinuté; a v jiné zase měl prsteny mosazné i stříbrné ouhrnem 25, sekrýt zlatý, zápony a peníze zlaté i některé „vohnuté" a dva probodené. Ty nosívala nebožka Bakalářka bezpochyby na šňůře kolem hrdla nebo kolem rukou. Míval Bakalář ještě hromadu truhel po komorách. Jednu známe svrchu. Tu totiž, do kteréž zámečník s těží se dostal. Kupec Lorenz Lochman od Vlčehrdlů r. 1564 míval třinácte truhlic velkých i malých a jen tři almary. V truhle největší, kterou choval dole v pokoji klenutém „měl 7 koflíků stříbrných s kraji pozlacenými, čtyři koflíky podluhovaté se dvěma štrychy pozlacenými", jiný s přikrývadlem, slánky stříbrné, lžic rovně takových dvanácte, pouzdro nožů a prádla o tři stoly. (arch. pr. č. 1172.) (Dokončení.)

O. E.

Maloměstská historka od Václ. Štecha.

(Dokončení.)

říval slz hrnul se z krásných řas nešťastné paní na osudné dopisy, které kletbou náhody zůstaly zachovány pro pohrobní svědectví o zločinu manželově. Nevýslovná tíseň zmocnila se jejího srdce stahujíc pásmo myšlének ve dravé scestí, když tu strhaný zrak její zalétl na lipový krucifix na stěně. Ubohá vdova klesla před obraz největšího trpitele a hlasitým štkaním do sepjatých rukou ulevovala veliké bolesti své, pro niž nebylo jí u nikoho zde na světě ani porozumění ani potěšného slova — — —

Uplynulo tak asi půl hodiny; tu dotknul se kdosi jejího šatu. Obrátila uslzený zrak a spatřila — Vilmu. Tu malou zlatovlásku s modrýma očima a růžovým líčkem — poupě, jež vzpučelo na keři manželského štěstí, které bylo tak krátké a jež zničil blesk z mračna jedových výparů.

Vilma pohlížela chvíli udiveně na uslzenou máť, pak zasteskla si usedavým pláčem a skryla vlny hebkých vlásků svých v řasách matčina šatu. Matka rázem přitiskla drahé čelo k srdci a povstala. Vděčný pohled vyslaný k obrazu Spasitele byl známkou, že považuje Vilmu za útěchu nebem seslanou a v bolestném zraku jejím zalesklo se cosi jako vzdor proti ranám osudu a odhodlání pro příští život. Nesčetné polibky, dusící štkání maličké Vilmy, byly pečetí na nové smlouvě s vratkou Štěstěnou pro další život. Odhodlanost, která je charakteristikou žen zlatých srdcí, sebedůvěru s nadějí — to vše vyprosila si tedy na Svrchovaném.

— Vlečka přišel domů s hlavou sklopenou. Celou cestu hučelo mu v ní jako ve včelnici. Myšlenky srovnati v jakousi řadu s to nebyl. Jediné slovo „cicisbeo“ vracelo se mu opět a opět na jazyk.

Cicisbeo!

Chopil se některého nástroje, zaměnil jej jiným, odložil ho jako předešlý, přikročil k nešťastnému stolu, v jehož přihrádce tak dlouho se tajily neblahé ty čtyři dopisy — sledoval celý běh toho, co následovalo po jich nalezení až k omdlení paní Erbanské — pak se mu vše zhatilo v neproniknutelný chaos, z něhož mu posléze nezbylo než záhadné slůvko „cicisbeo“, v němž cosi tušil, ale jehož se skoro bál . . .

Najednou mu proběhl starou lebkou nový nápad.

Přikročil ke skříni, na níž řadily se k sobě vázané díly Naučného slovníku. Nasadil brejle, vzal druhý svazek a v malé chvíli stanul na stránce 115. Prst spočinul na slově — „cicisbeo“.

Dočetl se, že titulem tím není dnes míněn nikdo jiný, než podezřelý ctitel ženy — která — inu která je mimo to ještě také — provdána!

Měli jste viděti starého Vlečku, jak sevřely se mu staré rty, když i po třetí dozvídal se z drobných řádků, že pan doktor Erbanský byl tedy podezřelým ctitelem paní Marilly, pod kterýmž jménem znal u nás svůdnou choť Rentlovu každý — ale každý; měli jste viděti tu slzu, jež svezla se mu na prožloutlý vous, když dospěl ku přesvědčení, že takovým listem opravdu se hrálo paní Otilii o rozum a když prohlédl pojednou hloubku neštěstí a žalu, jenž sesypal se na krásnou mladou vdovu.

A to vše prozradily ony listy, jež donesl nebohé **sám**, netuše ovšem následků tak neblahých.

Téhož dne nepožil ani sousta a spánek v noci zahnaly mu tisíceré myšlénky. Ani dobře nevěda proč, odebral se ráno kolem desáté hodiny k Erbanským. Snad se chtěl omlouvati, snad těšiti, raditi či jen poptati se po zdraví paní Otilie, ale když octnul se na schodech, zachvěl se při myšlénce, že k tomu snad nemá ani práva — zcela jistě však ne sil. Byl skoro rád, když se dozvěděl, že milostpaní již od rána mešká v kanceláři a že tedy sotva bude mu možno nyní s ní mluviti.

Obrátil se tedy k odchodu.

Tu však se otevřely dvéře kanceláře a jimi vystoupila paní Erbanská s přehrštlí akt.

Probděla chuďas celou noc jako Vlečka. Ale jak změnilo ji několik těch hodin od včerejška! Ani stopy více po hrdé, elegantní chůzi, po sebevědomém výrazu oka, ani památky po kyprém rtu bývalých dob, vzpřímené šíji a velitelském pohledu. Tělo jakoby bylo pozbylo pružnosti, rámě síly, tváře růměnce a na krásném čele stínilo se cosi jako vráska. Takové vrásky neryje čas — ty kreslí neštěstí.

Včera obdržela od koncipienta výměr o konečném projednání pozůstalosti před soudem. Byl velice stručný. V železné pokladně nalezeno na hotovosti celkem 80 zl., na pohledávkách bylo asi 1240 zl., z čehož po zaplacení výloh soudních zbývalo asi 1200 zl. Z těch byla nejméně čtyři sta zlatých naprosto nedobytna, za to však přihlášené dluhy zemřelého advokáta páčily se na 700 zl. Vlečkův požadavek byl pominut mlčením, poněvadž ani úpisem, ani zmínkou v pokladní knize doložen nebyl. Po přijetí dlužných částek a po vyrovnání těch dluhů, jež byly soudu oznámeny, zbývalo necelých 100 zl., jež koncipient vdově odevzdal; připomenuv pak, že tím úkol jeho skončen, tázal se, kdy může opustiti osiřelou kancelář.

Paní Otilie požádala jej, aby setrval zde ještě asi měsíc a přispěl ještě radou a skutkem při nastávajícím stěhování. Koncipient svolil a opustil salon.

Peníze, jež z rukou jeho přijala, nestačily ovšem ani na uhražení pohřebních výloh; bylať to částka tak směšně nepatrná, tak malicherná,

že vybízela k přemýšlení. Paní Erbanská chopila se péra a začala tuto „pozůstalost" revidovati.

Muži svému přinesla věnem 40.000 zl. Na statku otcovském v Sobolce, patřícím však nyní zcela cizím lidem, bylo pojištěno 19.000 zlatých, ve státních dluhopisech měla 10.000 zl. a ostatek v hotovosti. Výbava její, nábytek v to počítaje, pořízena byla nákladem 8000 zl. Zbylé 3000 a polovici státních papírů odevzdala svému choti k obchodním spekulacím. Výsledkem pak těchto byla částka, kterou jí odevzdal před chvílí koncipient!

Vše ostatní pohltila činnost advokátní kanceláře.

Aktiva scvrkla se na 19.000 zl. na soboleckém dvorci a na 5000 zlatých ve státních úpisech. Passiva pak jevila se v propadlé směnce Obč. záložny na 11.000 zl., ve směnce Svátkově na 2500 zl. a ve čtyřech dopisech s podpisem paní Marily.

Mám-li říci pravdu, byly jí tyto poslední daleko bolestnější položkou než obě hrozící směnky.

Po skončené bilanci odešla paní Otilie do ložnice a otevřevši vysokou skříň, vynesla z jejího nitra ořechovou schránku, již odemknula malým klíčkem. Chvějící se rukou vyňala z ní druhou polovici státních dluhopisů, jichž cena však klesla dnes asi na 4000 zl. Tyto a peníze na oteckém statku byly dnes veškerým majetkem jejím, jejž hrozily směnky ohlášené ztenčiti na méně než polovici.

A přece nepodepsala ani jediné.

Opatřilť je jménem jejím ten, který v den sebevraždy vyčetl jí skrovný účet za modní drobotiny, jenž peníze přinesené ženou, která jej nade všechno milovala, jenž jmění její házel do klína své — ani nechtěla to slovo pustiti v mysl. A tento manžel, který nalézal u své choti jen věrnost a lásku, propůjčil nejen svého, ale i jejího jména muži, jenž kupčil právě tak nestydatě převařovaným čajem jako ctí své ženy.

Padělaný podpis!

Rozuměla dobře tomu úsměvu koncipientovu, když vykládal jí o přísaze na dotvrzení nevinnosti, on jistě byl přesvědčen, že podepsala — však nešťastná vdova pamětliva povinnosti své k muži, jehož jméno přijala, a pamětliva, jaké kletby lpěly by na jeho pohrobní paměti, kdyby prohlásila podpis svůj za nepravý — ustanovila se na tom, že zaplatí vše.

Aby to mohla učiniti skutkem, rozhodla se prodati z nábytku a nářadí vše, čeho nejnutněji nepotřebovala. Prodej chtěla svěřiti Vlečkovi.

Potkavši jej tedy po předběžné poradě s koncipientem, vybídla jej, aby vstoupil do salonu.

Zde požádala paní Erbanská Vlečku, aby usednul a když zdráhal se zaujmouti místo v kyprém fauteuilu, přisunula jej k němu s takovým pokynem, že nebylo ani možno odepříti.

„Od včerejšího dne se mnoho změnilo, milý příteli". — začala tonem klidným, který chladností svojí prozrazoval vážnost okamžiku. „Následkem okolností velice závažných musím změniti původní plán: odstěhovati se odtud se vším. Určila jsem, že všecko, vyjma prádlo,

některé maličkosti a nejnutnější nábytek, prodám. Znajíc vás jako muže řádného, chci vás požádati, abyste při prodeji tom byl mi nápomocen."

Sotva že Vlečka pronesl tiché „prosím", zabránila dalším jeho otázkám pokračujíc: „Pozejtří odpoledne odevzdám vám soupis všech věcí, jež tu zůstanou ku prodeji. Opis seznamu bude v kanceláři, kdež dle vašeho dohodnutí se s kupci přijímati bude koncipient peníze za prodané věci. Oznámíte-li ve městě a okolí obmýšlený prodej, přihlásí se jistě kupců dosti — vždyť jest vše zánovní a zachovalé. Odhad nechávám úplně vám na vůli; prodejte ty věci za každou cenu — po případě učiňte veřejnou dražbu. Popozejtří odjedu na 14 dní — v době této hleďte vše vyprodati, vyjímaje věci, jež uloženy budou v saloně a ložnici, kteréžto místnosti ostatně uzamknu. Za své namahání budete odměněn dle svého přání — spoléhám na vaši poctivost a prosím, abyste se snažil prodati vše!"

Vlečka chtěl se ještě ptáti, ale v tom zaklepáno na dveře a vešel pan Hasil.

Paní Otilie popošla mu vstříc, přivítala jej podáním ruky a propustila Vlečku slovy: „Tedy pozejtří, není-liž pravda?"

Pak poukázala pana Hasila na prázdný fauteuil a pravila:

„Byla jsem včera příliš rozčilena — hlava mne bolela k nesnesení — odpusťte tedy včerejší mé jednání, vynasnažím se dnes uvésti vše do pořádku. Směnku, kterou jste mi včera předložil, podepsala jsem."

Na to pokračovala hlasem o něco trhanějším: „Smrt mého manžela oslabila mi poněkud paměť; však přiznávám se k podpisu a zaplatím."

Pan Hasil si oddychnul.

„Hotovost má však pohříchu nestačí této chvíle na úplné uhražení dluhu — nalezla jsem v hotovoti toliko státní dluhopisy, jež dle kursu budou míti ceny asi 4200 zl. Tyto peníze jsem ochotna vyplatiti ihned. Vy odevzdáte mi směnku a já podpíšu vám novou na zbývající částku, kterouž zaplatím Občanské záložně za čtyři měsíce."

„Milostivá paní —"

„Prosím — nejsem hotova. Chcete pronésti něco o záruce. Zde jest dlužní úpis, dle něhož mám na rolnickém statku v Sobolce váznoucích 19.000 zl. Dvorec ten má cenu 60.000 zl. Pohledávka moje jest prvním hypotečním dluhem. Na této částce jest Obč. záložně volno se ujistiti. — Vše, čeho v této záležitosti bude třeba, vyjedná s vámi v kanceláři koncipient — vyplatí jmenované mnou obligace a odevzdá novou směnku. Zaplatila bych ráda vše ihned, však vyplacení kapitálu je smlouvou vázáno na čtvrtletní výpověď."

Pan předseda záložny požádal o poshovění do odpoledne, vymlouvaje se na správní radu a odešel, provázen paní Erbanskou až na chodbu.

Za půl hodiny dostavil se pan Svátek. Obdržel ujištění, že směnka, je pravá a že 18. srpna bude zaplacena. Odešel za nekonečného se ukláněnī.

Odpoledne přijal v kanceláři pan Hasil ve státních obligacích 4200 zl. a směnku znějící i s úroky vpočítanými asi na 7000 zl.

Třetího dne odevzdala paní Erbanská seznam věcí do prodeje určených Vlečkovi a čtvrtého dne odjela i s Vilmou z našeho města.

V několika dnech začal Vlečka prodávati a než uplynulo 14 určených dní, bylo prodáno vše. Šaty, obrazy, nábytek, nádobí, koberce, sošky — vše — zbývalo pouze osmnácte petrolejových lamp s monogramem *O. E.*

Těch nekoupil nikdo. A přece byly tak zachovalé, tak vkusné, façony tak elegantní — vše nabízení bylo však marné.

Tomu vadila výška, tomu jich počet, onomu monogram — ani to nepomohlo, že Vlečka obešel některé z přednějších rodin, nabízeje svěřené lampy. „Myslíte těch osmnácte lamp s monogramem *O. E.* —" vítalo jej tak často a tak ironicky, že upustil od dalších poutí, týkajících se osudu těch nešťastných osmnácti zdrojů světla, jež dostala paní Erbanská ku jmeninám od svého manžela . . .

Když se paní Otilie vrátila, přijala s nepatrným úsměvem zprávu Vlečkovu o výsledku prodeje, ale když zaslechla, že zbyly pouze petrolejové lampy, pronesla v jakémsi rozčilení:

„Těch lamp nepodržím, prodejte je za každou cenu — nechci jich ani —"

„Lampy jsou velice krásné; kdyby hodil se někomu monogram, zaplatil by je zajisté velmi dobře — avšak —"

„Dám je za každou cenu — třeba zdarma —"

„Nemám peněz nazbyt, milostivá paní — ale v mém vetešnickém krámku by —"

„Nechte si je tedy sám!"

„Milostivá paní —"

„Rozumím, počkám vám —"

„Tak to nemyslím —"

„Odměnu za své namahání obdržíte beze srážky!"

To Vlečku urazilo. Dodal si odvahy a to, co dávno pochoval s resignací — vzpomínku na čtyři sta zlatých, které mu byl dlužen nebožtík JUdr. Erbanský — vyvolala poslední slova nešťastné vdovy na světlo. Po zmotaném úvodu pověděl vše, co věděl o svých čtyřech stech. Nečiní žádného nátlaku na milostivou paní; ale za třetinu by lampy převzal.

Paní Erbanská pokynula mu přívětivě rukou a vyzvala jej, aby si lampy odnesl — o ostatním že se shodnou až zítra — dnes že jest unavena cestou.

Druhého dne dozvěděla se od koncipienta, že strženo prodejem přes 3000 zl. Částka ta byla nepatrným zlomkem skutečné ceny prodaných věcí, než přece převyšovala očekávání paní Otilie.

Úloha její byla dohrána. Odešla z kanceláře a usedla v bývalém salonu, z něhož zmizely i koberce i vkusné záslony a elegantní garnitury a v němž pouze nejnutnější nábytek byl směstnán, a prolétla v myšlénkách nejvýznačnější chvíle z těch dob, jež ztrávila v těchto mlčelivých zdech . . .

Třetího dne obdržel Vlečka od paní Erbanské srdečné poděkování za své namahání a v obálce — jak pravila — doplatek na svůj dluh po zakoupení osmnácti lamp. Pak vyžádala si mlčení o čtyřech dopisech,

což Vlečka slíbil, a podala mu se slzou v oku na rozloučenou ruku. Vlečka, nesmírně dojat, ji políbil a odešel.

Doma nalezl v obálce 500 zl. a navštivenku paní Erbanské s připsanými slovy: „Vřelé díky!“

Druhého dne uzavřel koncipient kancelář JUDr. Erbanského na vždy. Večer pak odjela paní Otilie z našeho města, nerozloučivši se mimo rodinu krajského fysika — s nikým — vždyť tu neměla přátel.

Peníze pro Svátka byly deponovány u notáře, kamž také po čtyřech měsících byla zaslána paní Erbanskou částka, na niž podepsala směnku Občanské záložně.

Místem odeslání jich byl Štýrský Hradec.

V krátkém čase na to vztyčen byl na hrobě JUDr. Erbanského obelisk z hlazené žuly s prostým udajem jména a dnů narození a úmrtí. Náhrobek přivezen a postaven byl sochařem z Prahy. —

A pak počínalo se u nás poznenáhlu na krásnou paní advokátovou zapomínati; jen někdy zabloudil hovor kávové některé společnosti či hostinské družiny na doktora Erbanského, na jeho kancelář, jeho smrt a jeho manželku — však, mám-li říci plnou pravdu, tato poslední v oněch starých a starších historkách pochodila vždy nejhůře.

Jediný Vlečka zastával se jí vřele — důvody však svého obhajování řekl toliko nám — Andulce a mně. Veřejné mínění našeho města bylo tak v úsudcích svých ustáleno, že i kdyby byl Vlečka slib svůj porušil, nebylo by se mu věřilo.

Loni, jak jsem na počátku již pravil, zemřel. Pochovali jsme ho se skutečným žalem a dosud při vzpomínce na poctivou tu duši rosí se nám zrak. Pak zalétne též někdy mysl naše v historku o osmnácti lampách a vždycky končívám projevem, že ji napíši — již k vůli té paní Erbanské, které jsem však neznal.

Rozhodnou však byla pro tento neprovedený dosud úmysl tato událost. Minulého téhodne navštívil jsem s Aničkou Vlečkův hrob. Je to nízký rov se skrovným pomníkem u vchodu na nový hřbitov. Z tichého dumání vytrhnul nás po chvíli příchod malé společnosti sestávající ze dvou dám a pána. Starší dáma byla zahalena závojem, kdežto růžová líčka mladší vyhlížela z rámce koketně sčísnutých vlásků tak roztomile do světa, že neublížil jarému dojmu jejich ani stín, jejž vážnost hřbitova položila na bílé čílko.

Pán provázející dámy nesl krásný věnec z alpských protěží.

Příchozí minuvše nás, zaměřili od hlavní cesty na levo k postranním vratům a stanuli konečně u hrobu — JUdra. Erbanského.

Zůstali jsme jako přimrazeni.

Nebylo pochyby, kdo obě dámy jsou.

U hrobu prodleli dlouho; pak připevnili věnec k podstavci obelisku a rozloučivše se hluboce dojati s významným místem, odcházeli volně cestou, kterou byli přišli.

Umínili jsme si prohlédnouti si dámy z blízka — vždyť jsme tak často slýchali o jich neštěstí od nebožtíka Vlečky.

Již se přiblížily až k nám. Starší dáma byla paní vzezření statného, ale krásným vlasem vinuly se již stříbrné nitky. Závoj byl odhozen do zadu a bylo viděti pláčem zarudlá víčka. Na čele a na líci

byly patrny stopy útrap — duševních stesků. Přišedši až k nám obrátila náhodou zrak na Vlečkův pomník a tu spatřila prostý nápis, hlásající, kdo tu odpočívá.

Zastavila udiveně. Známé jméno vzkřísilo asi mnohé vzpomínky. Přikročila blíže k nízké mříži, lemující hrob, a četla opětně slova nápisu.

Pozdravil jsem.

Poděkovala němě, připojivši: „Starý Vlečka také již tedy na onom světě!"

„Zemřel nám v loni, milostivá paní!" dím já.

„Vám —"

„Zde jeho dcera — moje manželka."

„Těší mne opravdu velice. Jsem vdova po JUdr. Erbanském, zde moje dcera a tu — tu — pan —"

Nyní se slečna začervenala tak náhle, že nemohlo býti lépe vysvětleno, čím jí asi provázející pán jest. Ten ovšem připojil své jméno, které jsem však zapomenul.

„Znala jsem dobře Vlečku —" pokračovala paní Erbanská — „byl to muž v každém ohledu poctivec."

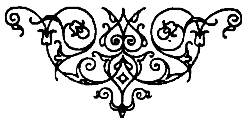
„Vyprávěl nám velmi často o milostivé —"

Paní Erbanská mávla rychle rukou a povzdychla. Porozuměl jsem a převedl rozmluvu na jiné věci. Pak jsme doprovodili společnost za ledabylého hovoru k hotelu „na poště", kdež jsme se srdečně rozloučili.

Druhého dne jsem se dozvěděl, že odjeli všichni tři ranním vlakem. Kniha cizinců udávala, že přijeli ze Štýrského Hradce a že pán, provázející dámy jest tamní inženýr — Čech.

A zase vypravuje se u nás o paní advokátové, o nešťastném doktoru a opět tak zmotaně a nepravdivě, že je žádoucno vrhnouti trochu světla na tu starou událost. Mne slib Vlečkův neváže.

Včera snesl jsem s police všech osmnácte lamp s monogramem *O. E.* a za pomoci Andulčiny jsem je oprášil a očistil. Jsou jako nové, neporušeny, jedna jako druhá, téhož tvaru, tak elegantní — tak krásné — nekoupí je nikdo z vás — —?

Z básní Adolfa Heyduka.

O nestýskej a neříkej . . .

nestýskej a neříkej,
že písně dar mně závidíš!
Znáš srdce rej a světa rej?
Jest jinaký, než mníš a sníš!

Ty znáš jen citů jasný zdroj
a jeho perel čarný vzruch,
však ňader věčný nepokoj
a srdce prorvu, zná jen Bůh.

Ty znáš jen růže ladných slov
a jejich vábný pel a dech,
kde zkvetly však, jest štěstí rov
a slza vláhou v kořenech.

Ty zříš jen oka snivý jas
a tváři svůdný ruměnec,
však je-li požár pekel as
či nebes zář, to nevíš přec!

O nestýskej a neříkej,
že písně dar mi závidíš,
ten světa rej a srdce rej
jest jinaký, než mníš a sníš!

Nad co není.

Není, ach není
nad duši ladnou!
Což pak jsou růže?
blednou a vadnou!
Což pak jsou lilje?
bouře je skloní,
jeseň je zdusá,
příval je sroní!

Mládí se pění,
láska se mění:
lítosti slapy
řasy nám stápí;
v plamenném hoři
srdce nám shoří!

Časy se točí:
ten tam jas očí,
života chvaty
kov lijou v paty.
Nehody velí,
skráně se bělí;
více a více
žal zrývá líce.
Hlava se kácí
tíhou a prací . . .
Všecko nám prchá,
všecko se ztrácí!

Všecko co ždáme,
mámí a klame,
život i snění,
všecko se mění;
mysl se halí,
oko se kalí;
u výš se dívá —
nebe se stmívá:
slunce i hvězdy
menší se vezdy!

Co jsou pak světy?
Oprchlé květy:
blednou a hasnou
září, dřív jasnou . . .
Není, ach není
nad duši krásnou! —

Zříceniny yucatanské.

Napsal Dr. Em. Kovář.

(Pokračování.)

yto bas-reliefy vztahují se patrně k historické události. Jestliže postavy na bas-reliefech vskutku představují bojovníky yucatanského a mexického, jak se vykládá, tu dovedeme si význam jejich vyložiti.

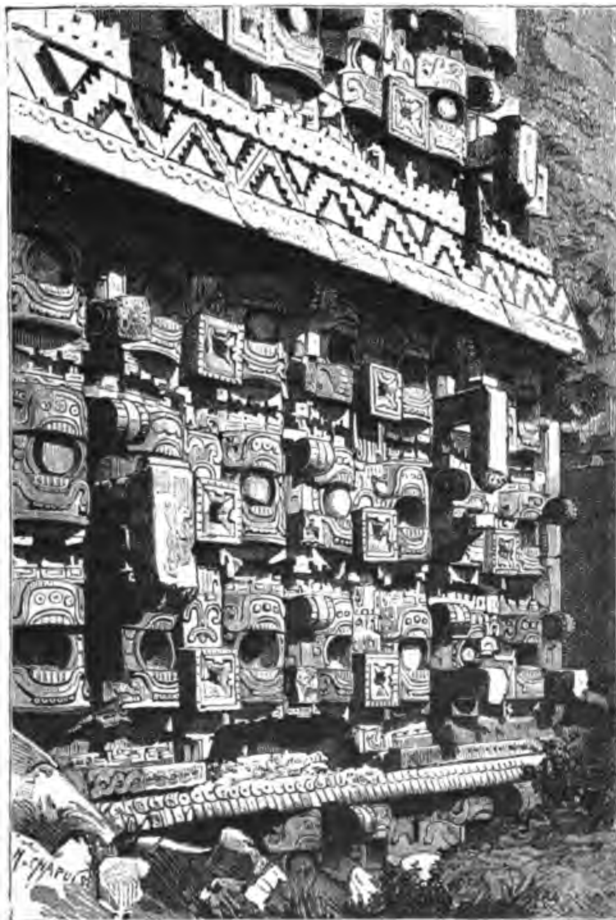
Aztekové dosáhli své veliké moci v Mexiku pod Montezumou I., okolo roku 1440. V té době vládce majapanský, aby snadněji ovládal své kaziky, povolal si na pomoc mexické bojovníky, jichž podporou udržoval svou vládu nad Yucatanem. Mimo Majapan nebylo jinde mexických vojínů. Tu vzbouřili se kazikové proti vládci svému, rozbořili Majapan, z něhož každý odvezl co mohl, a mexické vojáky ze země vypudili. Scénu z tohoto vítězství Kazikův nad majapanským panovníkem a mexickým vojskem představují nám uvedené bas-reliefy. Připomeneme-li, že po pádu Majapanu jednotliví kazikové stali se samostatnými vládci a že každý z nich ze sídla svého udělal veliké město s nádhernými budovami, takže Yucatan v době té skoro oplýval bohatstvím měst, dále že v Kabachu sídlil jeden z kaziků, tu snadno pochopíme, že na paláci umění milovný vládce dal rád zvěčniti památku vítězství, jež vypudilo cizince a jemu dopomohlo k samostatnosti. Z toho by však vyplývalo, že i nádherná budova prvního paláce a jiných staveb v Kabachu pochází až z konce 15. století.

Izamal je rozkošné město asi se 6000 obyvatelův. Byl zbudován na zříceninách indiánského města. Biskup Landa znal r. 1566 ještě 12 budov zbylých ze starého města, kdežto Lizana r. 1626 jich znal již pouze 5. Tento ujišťuje nás, že budovy izamalské stavěny jsou od téhož plemene, kteréž za jeho doby obývalo Yucatan, tedy od Majův, neboť různé obrazy a ozdoby jsou prý téhož druhu, jaké Indiáni dělali ještě za dob Lizanových. Též kamenné předměty prý nalezl ve stavbách těch, jichž ještě za jeho doby Indiáni užívali jako peněz.

V Izamalu zachovaly se až podnes zbytky indiánských staveb z doby před příchodem Španělův, o nichž již Lizana vypravuje. Jsou to pyramidy. První budova skládá se ze dvou částí, ze základní stavby, na kteréž je veliká plocha, a z pyramidy na severu, na níž za dob Lizanových nalézal se chrám. Tuto velikou pyramidu nazývá Lizana Kinič-Kakmó, což značí: slunce v obličeji, jehož paprsky byly z ohně. Máme tu zajisté svědectví o uctívání slunce, s nímž se často setkáváme v mythologii indiánských národů. Na jihu od této pyramidy byla jiná, trochu nižší, na jejímž vrcholu byla pouze veliká plocha. Pyramida tato slula Ppapp-Hol-čak, t. j. dům hlav a blesků. Zde měli kněží svůj byt; snad obývali nádhernou budovu, jež vystavěna byla na pyramidě, kteráž

se však nezachovala. Španělové tu vystavěli klášter svatého Františka a farní chrám.

Na straně východní stála třetí pyramida, na níž zbudován byl chrám Ycamat-ulův, zakladatele města. Indiáni představovali si ho jako ruku a přinášeli prý mu nemocné a mrtvé, jež dotknutím ruky uzdravoval. Proto do jeho chrámu, jenž slul Kab-ul, což značí ruka pracující, ruka

Ukázka vnější výzdoby paláce v Kabachu.

zázračná, putovalo se z daleka, což mělo za následek, že do Izamalu vedly krásně upravené silnice až z nejzazších končin země. K názvu Kab-ul (pracující ruka) připomíná D. Charnay, že i název tolteckého zákonodárce Tuly: Hueman značí dlouhé ruce a že Hueman se namnoze stotožňuje s mexickým Quecalkoatlem.

Na straně západní máme čtvrtou pyramidu, na níž vystavěn byl palác velitele vojska. Svršek je celý v ssutinách, základní část je však zachována. Tu nalezáme na straně východní obrovskou hlavu 4 metry vysokou, jejíž oči, nos, dolní ret jsou z balvanů. Ozdoby jsou na levé straně lépe zachovány než na pravé, a pozorujeme tu dvojité spiraly, symbol větru nebo slova, jakéž i jinde nalezáme. Práce ozdobné jsou pracovány do cementu. Na straně západní nalezl D. Charnay jeden z nejkrásnějších bas-reliefů yucatanských. Představuje tigra schouleného s postavou lidskou. Řekneme-li, že jízda mexická dělila se na 3 řády, z nichž tigrův byl nejpřednější, tu odznak jeho na budově vojenského velitele v Izamalu je svědectvím vlivu mexického v Yucatanu.

Města majská nijak nepodobají se našim městům; jsou to spíše střediska. Celý kraj je pln budov a mezi nimi vynikají chrámy, paláce vladařův a veřejné budovy. Prostor mezi nimi zaujímají silnice, zahrady, domy sluhův a poddaných. Stavby jsou zcela roztroušeny na prostranství často velmi rozsáhlém. Jedno z největších prostranství zaujímá jistě Čičen-ica*), důležité náboženské středisko starých Majův. Nyní ovšem lze zříti jen obrovskou spoustu zřícenin, jež jasně nás poučují o četnosti, velikoleposti a nádheře bývalých chrámů a paláců. Zde bila jedna z hlavních tepen duševního života Indiánův a čilý život zde proudíval — dnes hluboké ticho hrobů vládne nad zříceninami slavného někdy města.

Střed jeho tvoří hrad. Je to budova na pyramidě, jejíž základní plocha má délku přes 60 a šířku přes 58 metrů, a která je přes 21 metrů vysoká. Nahoru vedou čtyři schodiště, každé na jedné z hlavních stran světových. Pyramida má devět terras; na hořejší ploše stojí budova čtverhranná s průčelím k severu. Tato má 12 metrů délky a je přes 6 metrů vysoká. Budova tato byla nejspíše chrámem, ale v čas nouze zajisté sloužila za tvrz, neboť skytala obyvatelstvu dosti ochrany proti nepřátelům. Název hradu (castillo) hodí se jí tedy dobře.

Průčelí skládá se ze sloupoví po dvou massivných sloupech spojených trámy. Sloupoví podpírá dvojitou římsu vlysu, v jehož středu spatřuje se veliký medaillon. Sloupy, pilíře, trámy jsou zdobeny rytinami, jež nám představují lidi s pérovými chocholy, náušnicemi, kruhy v nose a se štíty, které jsou peřím zdobeny. Sloupovím přijde se do veliké gallerie, jež zabírá celou šíř budovy; z ní přijdeme do zadní veliké síně, jejíž klenutí je podepřeno dvěma čtyrbokými sloupy. Ostatní tři vnější strany jsou jednoduché a branou z každé této strany přijdeme do corridoru, který gallerii obklopuje, ale není s ní v žádném spojení. Corridor nemá jiné ozdoby než sloupy u vchodů, kde jsou vyryti v nadpřirozené velikosti vojíni (bas-reliefy).

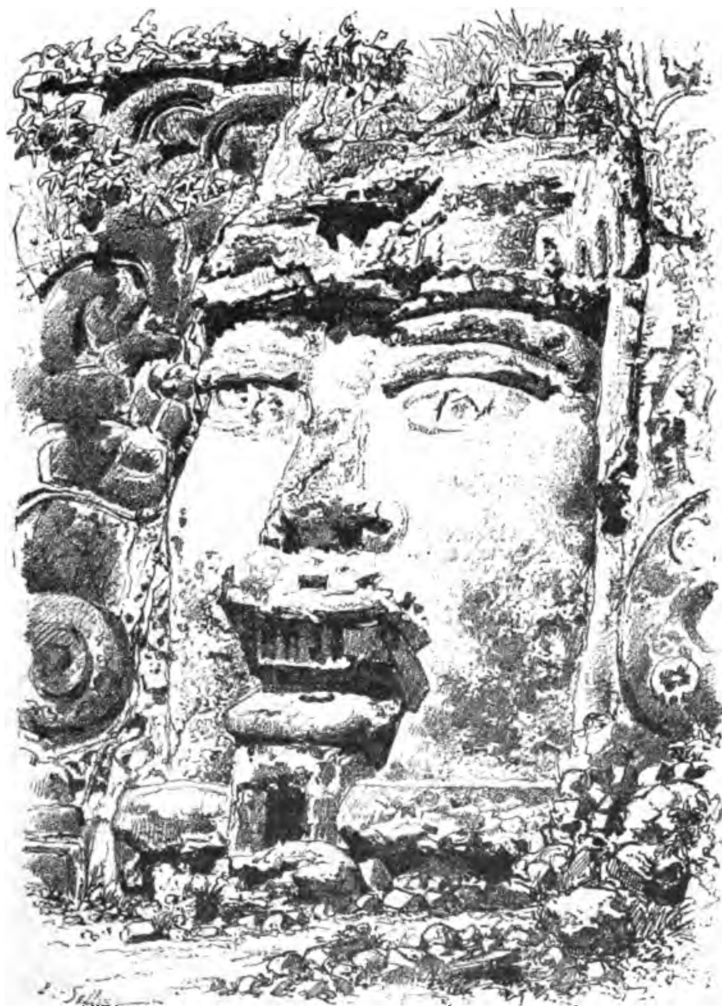
Schodiště obsahují 90 schodů asi 12 metrů širokých. Nejnádhernější jest ono, které vede ku průčelí hradu. Schody jsou širší a po každé straně tvoří dlouhou balustradu obrovský had s hlavou dolů, s tlamou rozevřenou, z níž jazyk visí.

Façada je nyní z pola rozbořena. R. 1560 Landa navštívil město a tehdy bylo vše ještě úplně zachováno. Okolo hradu byly ještě jiné krásné budovy; prostor mezi nimi byl vycimentován. Bujná vegetace

---

*) Značí „okolí studně v místě Ica“.

onoho kraje nezasáhla tehdy ještě stavby, pyramidu a dláždění, což všecko svědčí, že neuplynula ještě valná doba od časů, kdy město bylo opuštěno. Kdy, jak a proč bylo nádherné toto město opuštěno, o tom rozcházejí se zprávy historické. Slyšme, co vypravuje nám Cogolludo!

Veliká základní figura v Izamalu.

Král Čičenský jménem Kanek zamiloval se šíleně do mladé princezny, kteráž buď neopětovala jeho lásku nebo byla nucena poslechnouti rozkazu tyranova — zkrátka provdala se za jiného kazika na poloostrově, jenž mocnější byl než soupeř jeho. Kanek zaslepen jsa vášní a zou-

falstvím ozbrojil značný počet svých poddaných a přepadl z nenadání místo, kde se svatba odbývala. Rozkoš slavnosti zapuzena byla řinkotem zbraní. Při zpěvech svatebních, křiku bojovníků, za hlomozu a zmatku bitvy vládce Čičenský unesl svou vyvolenou a zmizel. Ale obávaje se právem pomsty uraženého ženicha a cítě, že soupeř jeho je mocnější, uprchl a větší část jeho poddaných jej následovala.

Nevíme, jak dalece vypravování toto má podklad historický a jak souvisí s opuštěním města. Pravda je pouze, že obyvatelé Čičenští hromadně opustili město a vystěhovali se daleko na jih, kdež založili malé knížectví s hlavním městem Tajasalem, jež Cortez navštívil na své cestě do Hondurasu, a kteréhož se Španělové zmocnili až r. 1697.

Opuštěné město mělo dvě přirozené veliké vodní nádržky, čímž zvláště se hodilo k obývání ve kraji, jenž trpí nedostatkem vody. Proto snadno nalezlo nové obyvatelstvo, jež obsadilo opuštěné budovy. Roku 1527 za první španělské okupace Yucatánu bylo město jistě obýváno. Montejo po mnohých krvavých bojích a zvláště po kruté seči u Aké obsadil Čičen-ici, kteráž dobře se mu hodila za sídlo, neboť dala se snadno hájiti a z ní daly se nejlépe ovládati vůkolní krajiny. Jho španělské stalo se záhy Indiánům nesnesitelným i opustili město a celý kraj. Spanělové v Čičen-ici osaměli. Nemajíce výživy, vyjížděli do sousedních krajů na lup, jenž ovšem býval spojen s bojem; v končinách těch vyvinula se drobná válka, v níž zahynuli nejodvážnější ze Španělů. Montejo poznal, že není možná se udržeti, i nastoupil zpáteční pochod a po mnoha svízelích a tuhých bojích přišel se zbytky svého mužstva do území přátelského vladaře. Čičen-ica zůstala opuštěna.

Musíme se ještě po jiných důležitých budovách rozhlédnouti. „Palác jeptišek“ (palacio de las monjas) jmenujeme na prvním místě. Název svůj, podobně jako dům jeptišek v Ušmalu, dostala tato budova od Španělů, kteří ji pokládali za ženský klášter, při čemž sluší připomenouti, že alespoň v Mexiku byly řády žen podobné křesťanským řádům jeptišek.

Palác jeptišek je zbudován na pyramidě asi 10 metrů vysoké i vede k němu široké schodiště. Budova sama skládá se z části hlavní a dvou křídel. Tato mají trojí římsu, jež obklopuje dvojí vlys velmi bohatý reliefy představujícími postavy lidské a groteskními figurami. Budova má dvě poschodí; část hlavní převyšuje budovu menší, takže zde pozorujeme tři patra. Zdi zdobeny jsou bohatě rytinami. Hlavní brána je krášlena malými vížkami ve způsobu zvonic, jež podobny jsou vížkám čínským a japanským. Uvnitř je veliká síň se sádrovými stěnami, na nichž dosud lze zříti postavy s chocholy.

Palác jeptišek nalezá se na jihovýchodě od hradu. V témže směru nalezneme též Akab-sib, což značí „písmo temnoty“. Jest to velmi jednoduchá budova na pyramidě, k níž vedou na straně východní široké schody. Obsahuje 18 síní; na jedněch vnitřních dveřích na jižním konci nalezá se podivuhodný bas-relief s hieroglyfy, jež dosud nebyly rozluštěny a jež daly název celé budově.

V témže směru nalezá se „šnek“ (caracol), kulatá budova mající 7 metrů v průměru; uvnitř je dvojitý corridor a ve středu sloupoví. Význam její jest neurčitý. Severněji jest Čičan-čob (červený dům), jejž

Indiáni nazývají vězením. Jest to čtyrhranná budova na nízké terrasse. Na vnějšku pozorujeme římsy a nejhořejší část zabírá vlys. Na západní straně lze třemi branami vejíti do corridoru, jenž zaujímá celou šíř budovy: po celé délce jeho vidíme zbytky hieroglyfických nápisů. Z něho třemi vchody můžeme přijíti do tří malých síní.

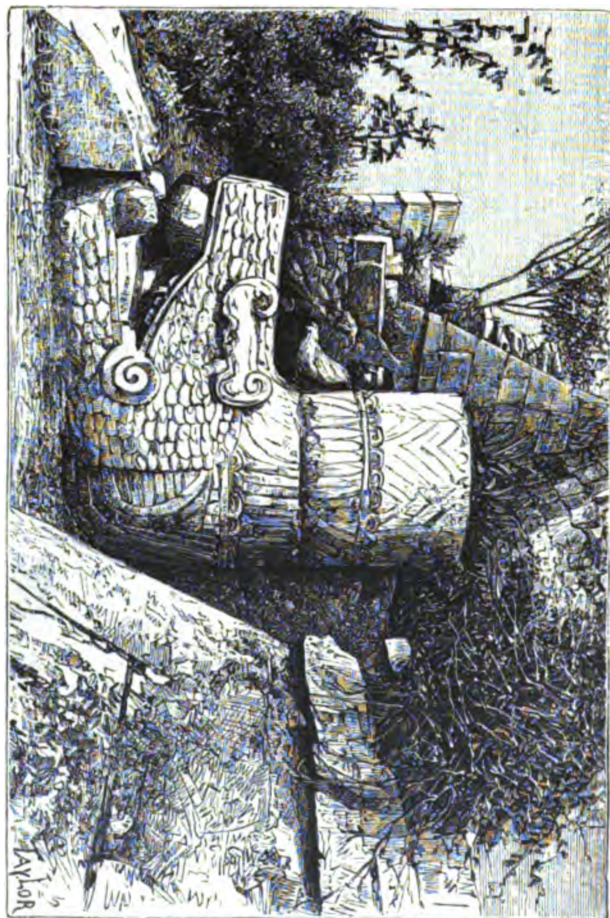
Čičen-ica měla dvě přirozené veliké nádržky vodní, živené podzemními prameny. V kraji chudém na vodu byly lákavým zjevem pro obyvatelstvo a zajisté příčinou, že kraj byl hustě obydlen. Jedna z nich

Sloupy vchodu do míčovny v Čičen-ici.

nalezala se ve středu města a sloužila hlavně potřebám denním. Druhá byla posvátná; nalezala se na severním konci města. Od hradu musí se k ní jíti lesem: na polovici cesty jsou zbytky sochy a nedaleko pozorujeme zříceniny dvou chrámů, u jichž základů jsou obrovské hlavy hadí. Na zdivu lze viděti dva bas-reliefy, z nichž jeden představuje rybu s lidskou hlavou a druhý člověka s hlavou umrlčí. Posvátná studeň má podobu podlouhlou, jejíž průměry měří asi 40 a 50 metrů. Okolí její zvyšuje dojem bolný, jejž způsobuje zelená hladina obrovské studně; cítíme, že zde byla místa posvátná, kamž zajisté putovali zbožní předci

nynějšího indiánského obyvatelstva yucatanského za dob, jež pamatují jedině trosky chrámu na březích obrovské posvátné studně. Landa roku 1560 nalezl prý v něm nádoby a různé oběti a tvrdí, že se tam ještě za jeho času konaly lidské oběti. Zpráva ta nebude zcela pravdiva, jen tolik můžeme uvěřiti, že za příchodu Španělů byla Čičen-ica obývána, jakož jsme již pověděli.

Vchod do budovy při míčovně v Čičen-ici.

Vstupme do míčovny (Tlačtli)! Je to nejznamenitější, nejzachovalejší z budov určených k národní hře indiánské. Skládá se ze dvou souběžných staveb massivných, jichž délka ve směru jihoseverním obnáší přes 100 metrů. Na severu a na jihu jsou dvě malé budovy. Severní obsahuje jedinou síň k jihu otevřenou. Tento otvor zdoben je sloupy a tak budova tato je vlastně pěknou gallerií pro vznešené diváky. Stavba tato je z veliké části v ssutinách a nelze dnes určiti sloh její, ani

vnější ozdoby. Vnitřek vyzdoben byl skvostně, zvláště hojně bas-reliefů se tu spatřuje, jež představují řady osob. Uprostřed mezi oběma hlavními velikými stavbami souběžnými nalezaly se proti sobě dva veliké kamenné kruhy s dírou uprostřed, kudy míč mohl proletovati.

Na jižním konci východní veliké budovy stojí pomník plný symbolických obrazů. Skládá se ze dvou částí bohatě vyzdobených; část při vchodu má značné rozměry. Základem sloupu při vchodu je hadí hlava s tlamou pootevřenou a s vyplazeným jazykem 3 metry dlouhým. Práce rytecká je velmi jemná a celek činí dojem uchvacující. Nahoře na témž pomníku ve směru jižním jsou krásné reliefy a zvláště nás zajímá řada tygrů se zdviženými tlapami. Zadní část téhož pomníku vynikala dříve krásnými obrazy, jež představovaly jednotlivé zjevy z domácího i veřejného života Majův. Obrazy tyto zmizely a zůstaly pouze rytiny na pilířích při bráně. Barvy jsou černá, červená, žlutá a bílá. Vidíme tu řady bojovníků a kněží černovousých se zvláštním účesem a ve zvláštním oděvu. Typ jejich je týž, jako Majův nynějších.

Na východě od hradu naleză se pozoruhodná socha, jež vykládá se za boha Tlaloka. Prostranství kolem má podobu čtyruhelníka a je obklopeno sloupovím a sochami. Na severovýchodě a jihozápadě jsou zříceniny dvou staveb, kdež zachovaly se pěkné rytiny. Prostranství toto velmi pozoruhodné vyhlašuje D. Charnay za tržiště a výklad jeho zdá se býti správným.

Dlouho, dlouho musili bychom procházeti městem, abychom přehlédli celek a poznali vynikající stavby. Máme před sebou sice jen trosky bývalé nádhery, ale trosky velikolepé. Každý krok podává nám důkaz, že Čičen-ica je divem Ameriky . . . (Pokračování.)

Svaté pouto.

Od chvíle početí až k prahu žití
ba ještě dál, až zmaru do propastí
duch lidský v sobě mocné pouto cítí,
jež pevně poutá s určenou jej Vlastí.

Neb bytosti, jež zvábily jej k svitu,
i ty, jež v konec provodí jej lidský,
jsou poddaní, jsou vyznavači v skrytu
té Velké, která jediná jest vždycky.

Kde jeden zajde, druhý zas se rodí,
po listu svadlém lupen nový rdí se,
den vzchází za dnem, s nocí noc se vodí,
leč Ona nikdy, nikdy nemění se.

Dá rodícím se síly v život vrátký
a živé mlékem dobrotivě kojí,
jen z těch, kdož mrou, svou sílu beře zpátky
a z nich Své žití vybírá a pojí.

Nad hlavou mrtvou vzchází naposledy
jak jíva v sever, v jihu dumný cypříš,
a květ, jejž živ, rád vídal svými hledy,
ty, drahá Matko, na hrobě mu kypříš!

Tak v každou myšlénku, jež k druhům touží,
a každým citem, který k bratřím letí,
duch její jako ve křišťál se hrouží
a v srdce jiných vzchází a je světí.

A každý čin, jejž tvoje ruka koná,
jí péro podá na mohutné křídlo,
jím z pouště pučí květina jí vonná
a z hluché skály jasné, štědré zřídlo.

Když chuďasu jsi dlaň stisk' ve účasti
a nevědomci v soucitu děl: „brate!“
to nevíš, žes tisk' ruku svojí Vlasti
a „sestro“ řek jsi bytosti té svaté.

A strom kdys štípil, hlínu počal hnísti
a knihu napsal nebo prožil s duší,
to nevíš, hladové žes Jí dal jísti
a rozbil pouto jedno, jež Ji kruší.

Dej mnoho Jí, když mnoho tobě přála,
a v málu málo, ale z duše čisté
jak vdova, groš jež v pokladnici dala
a přece nejvíc, jak sám děl jsi, Kriste.

Zdar Té z mé plné duše, jež jde s náma,
Jíž mrtví trupy cestu k slávě stelou,
Jíž dítě, které prvně řeklo: „Máma“,
tím slovem již zadalo duši celou!

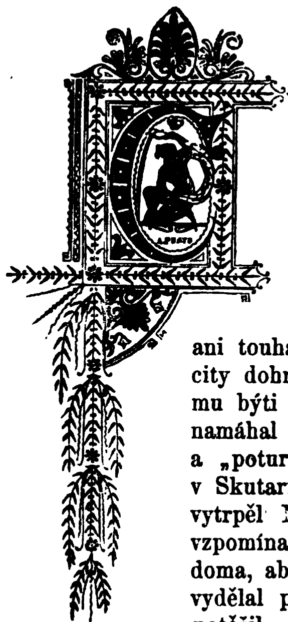
Aug. Eug. Mužík.

Neno.

Výjev z dob poroby lidu bulharského. Napsal **Ljuben Karavelov.** *)

Z bulharštiny přel. Václav Dobruský.

I.

Což abych ještě mámě a Pence koupil nějaký dárek," zašeptal Neno sám sobě a již dal se ublácenými ulicemi Plovdivskými na cestu k malému bezestanu. Bylo časně z rána; slunce začalo pozlacovati vyšší místa, hory Bačkovské, vrcholy džamií a stromů; vzduchem zvučely písně, z roviny vanula líbezná vůně a v Nenově duši bylo lehko, veselo a příjemno, jak dosud nikdy nebyl pocítil. Nebyla to ani touha ani smutek, ani jásot ani radost, ale všecky ty city dohromady — úsměv a slzy radosti zároveň. A mohlo-li mu býti jinak? Vždyť tři roky pracoval, celé tři roky se namáhal v dálné cizině, v Cařihradě a Smyrně šil „aby" a „potury" **) azijským hamalům a šaty arabským služkám v Skutari; Bůh a všickni svatí věděli, kolik duševních muk vytrpěl Neno za dlouhých, bezesnných nocí zimních, kdy vzpomínal na svou ženu, své děti a rodiče, jež byl zanechal doma, aby dobývali vezdejšího chleba; za tu dlouhou dobu vydělal pět tisíc grošů a spěchá ku svým milým, aby je potěšil.

„Mámě koupím šátek, a Pence pěkné zelené sukno na kontoš," pokračoval Neno v myšlenkách, a před ním zasvitl jasný, slunečný den, zelené lučiny, zlatá pole domova . . . . Před očima mihla se mu hezká, zdravá a čistotná žena, jak sedí ve stínu vrby a šije. Oblečena je v šajkový šat, červený kontoš a na hlavě má podvázaný šátek, který zakrývá kadeřavé vlasy její. Nenovi jest v tom okamžiku tak sladko seděti u ní, pracovati, sníti a čekati na milý, upřímný pohled její.

„Co asi dělá teď moje milá žena?" řekl Neno hlasitě, vzbudiv se ze zlatých snů a hluboce si povzdechnul.

Podle slov Plovdivských kokon (řeckých matron) v malém bezestanu dostaneš vše, nač jen pomyslíš. Neno vstoupil do tohoto chrámu žen, koupil dva šátky, jeden černý a druhý červený, koupil tři lokte sukna a dvacet plátna; pak rozepjal opasek a vytáhl sáček s penězi, aby zaplatil.

Rozumí se, že sáček, který obsahoval rozmanité peníze, turecké medžidie, bešliky, dvacetníky, rubly a franky, byl dosti těžký. Kdo ví jakou náhodou Neno vyndal ze sáčku jediný rakouský dukát a podal ho kupci.

---

*) Ukázka z vyšlého právě VII. svazku spisů L. Karavelova.
**) Kabátce a spodky.

„Ten Bulhar má peněz,“ pomyslil si kupec, který měl ve zvyku sedláky nazývati Bulhary a sebe Hellenem či Řekem, ač pocházel ze Strelčy, kde ani slova řecky neznají.

„Mehmede, což abychom opařili ještě jednu slepici,“ povídal jeden zaptija Plovdivský svému soudruhovi, jenž v sousedním krámu nitě kupoval, a při tom ukazoval na Nena a jeho sáček.

„Neškodilo by,“ odpovídá Mehmed a přimhouřil levé oko, „není odtud, musíme mu jíti po stopě.“

Nenovi byla tato rozmluva nemilá, avšak jeho srdce v té chvíli málo si všímalo dojmů zlých. Bývají leta, že člověk ani jediného okamžiku nezažije jako člověk a bývají také okamžiky, v nichž srdce lidské pociťuje jen dobrou stránku života . . .

Neno vyšel z bezestanu, koupil ještě škatulku „halvy“ (tureckého medu), dva zámečky a lelkoval po městě; v hlavě rojily se mu jako včely v úlu myšlenky jedna za druhou, až zatlačily trapnou rozmluvu zaptijů . . . Vzpoměl na rodnou vesnici, na rodný domek svůj, na starou matku, ženu a drobné dětičky . . . Husté kytice bílých a růžových květů visí na broskvích, třešních, jabloních a slívách; pod okénky zpívá slavík; v zahradě překopává otec záhony a přesazuje zdravec, bosilek a boží dřevec; matka plete a rozmlouvá s drůbeží, s krocanem a kosmatým psem, jemuž on sám dal kdysi jmeno „Murčo“; žena bílí světničku a zlobí se na mouchy a pavouky; děti hrají si po dvoře a švitoří jako ptačátka; stará kočka, která v zimě do žluta si opálila kožich u ohniště, krčí se k jabloni a číhá na vrabce, kteří bezstarostně po větvích hopkují a vesele švitoří . . . Vzpomněl si na slepice, jež kdysi kdákaly na otcově dvoře, jak mezi nimi procházejí se dlouhoocasý červený Aziat, zlostný kohout Gudžo s červeným hřebenem a sultanským chodem, který strhne křik a povyk, kdykoli zaslechne na sousedním dvoře něžné kdákání slepice aneb hlas svého soupeře, s nímž svedl mnoho bitev tu útočných, tu obraných. Po kohoutovi zjevily se v šťastné hlavě Nenově rozličné kachny, husy, kozy, ovce, bůvoli, hříbátka a kráva Niška, které sám nosíval solené otruby aneb klasy kukuřicové; u vrat stojí ospalá fena „kujka“, jejíž ocas bůh ví kdy, proč a od koho byl usečen; v prostřed zahrady, posázené fazolemi, bobem, paprikou a jinou zeleninou, stojí dva strašáci, jeden v kožichu a druhý ověšený všelijakými cáry. Potom jeď domů a netěš se . . .

„Ještě koupím několik mýdel, koupím barevné a dám popům po jednom. Co pak ještě jsem chtěl koupiti? Ach ano, koupím ještě několik citronů,“ povídal si Neno a spěchal do Židovské čaršije. Od Židovské čaršije táhne se dolů k Marici nečistá a blátivá ulice Židovská, téměř vždy oživená sem tam se potácejícími Židy, jichž hlavy třesou se stářím a skrblictvím, a jejich hezpočetnými dětmi, které vyplazují jazyky na všecky kolemjdoucí, kdo neměli štěstí naroditi se z lůna Abrahamova.

Dlouhými kroky měřil Neno nečistou ulici v úmyslu, že neprodleně vsedne na koně a dále k domovu pospíší.

„Vyjedu-li za hodinu, zítra večer budu doma,“ pomyslil a poskočil radostí.

„Paša jede! paša!“ ozvalo se najednou několik hlasů a mnoho zvědavců zastavilo se na ulici, kdežto Židé mimo rozhalené, bledé a hla-

vaté ženy jejich zalezli do svých brlohů a skulinami vyhlíželi bázlivě na všemohoucího velitele, ani nedýchajíce.

Paša jel na bílém, arabském hřebci, který pokryt byl zlatem a hedvábím, za ním následovalo celé stádo zaptijů, sluhů, čibukčijů a jiných průvodců. Za pašou viděl Neno tytéž zaptije, s nimiž nedávno se setkal v malém bezestanu . . .

II.

Když vyjel za město a již se přibližoval ke vsi, kde chtěl přenocovati a si odpočinout, spozoroval Neno, že dva temné stíny v dálce ženou se na rychlých koních a snaží se ho dohoniti.

Cesta byla blátivá, bez lidí a lesitá . . . Nastal soumrak a měsíc zasvítil . . . Ve svitu měsíčním Neno jasně poznal, že temné ony stíny jsou známí zaptijové z malého bezestanu, že dali se na cestu za jeho penězi a že ubohá jeho hlava bůh ví co zkusí.

„Musím se nějak skrýti," pomyslil Neno a již zahnul s koněm do husté doubravy, seskočil a skryl se v zeleném křoví. Zaptijové přejeli rychlým letem a brzy zmizeli v dáli. Neno opět vsedl na koně a za nedlouho dorazil do vesnice, kde přenocoval u známého hospodáře, i vypravoval mu dobrodružství na cestě.

„To tě zítra nepustím; musíš zůstati u mne, dokud nepojede tudy někdo z vaší vesnice. Panagjurci, kteří před třemi dny odjeli do Pazardžiku nakoupit sukna, přijedou zítra odpoledne," pravil Nenův přítel.

„Nemohu zůstati, spěchám . . . Tři roky nebyl jsem doma," odpověděl Neno a hluboce si vzdechnul.

„Tři roky? . . . A jak jsi to přečkal, žes svoje děti tři roky neviděl?"

„Jak jsem to přečkal? Sám svou tenkou jehlou živím osm krků, otce, matku, ženu a pět dětí, jedno menší než druhé; musím je obouti, obléci, ohřáti a živiti a ještě platiti daň z hlavy a daň selskou. Abych ti pravdu řekl, jen sultánovi platím 300 grošů, ze své krve je platím! Řekni mi, jak nemám spěchati a mysliti na domov? Kraj náš je kamenitý, písčitý, studený a chudý; oráš, seješ, každou píď země potem svým zalíváš a když přijde žeň — malá úroda, sotva že semeno sklidíš. Co dělati? . . . Abych vzal mošnu a s ženou a dětmi chodil ode vsi ke vsi a žebral, to nemohu, vždyť nejsem ani chromý, ani slepý. U nás dařilo by se bravu a skotu, avšak pro vysoké daně a samé škody nemůže si toho člověk hleděti. Tatík měl víc jak 600 ovcí. A kam se poděly? Vyjedli je výběrčí daně, zaptijové, hajduci, čorbadžijové. Nouze naučila mne šíti „aby" a „potury" pro vojsko. Celé tři roky ztrávíš tam v Cařihradu, pracuješ 16 hodin denně, vyděláš dva, tři tisíce grošů a potom se srdcem veselým spěcháš domů do objetí ženina a dětí. Sotva že pobudeš mezi svými dvě tři neděle, zaplatíš daně, s dětmi se potěšíš, ženu sotva jednou poceluješ, a již zase bída vyhání tě z domu ven; co dělat? setřeš slzy z oka a znova ubíráš se do ciziny za výdělkem."

„Jak dávno chodíš do Cařihradu?" ptal se hospodář.

„Letos se vracím po třetí, devět let potloukám se mezi cizími lidmi."

„To ti je as veselo, když se navracíš!"

„Jak by nebylo? Zas jednou uvidím své děti. Kdyby nebylo té chudoby, ani za tisíc zlaťáků bych neopustil ženu a děti. Ale co dělat? Mému chlapci Christovi od sv. Nikoly jde na desátý rok, umí čísti, chápavé dítě, dobrého srdce a rozumné. Když jsem z jara před třemi lety z domova odcházel, objal mne můj Christo ručkama, líbal a říkal: „Tatínku, ať se brzy vrátíš, já už budu veliký, budu šíti, budu ti pomáhati, a ty s mámou a dědečkem a babičkou zůstaneš doma, bez tebe jest jim smutno a pláčou . . ." Sotva na píď vyrostl a již myslí, jak by mně ulehčil! Dobré to dítě! Kdybych měl aspoň deset tisíc grošů, hleděl bych si chovu dobytka, bylo by snad přece lépe, ale jehlou — pícháš, šiješ, šetříš a konečně nic z toho, násilím nikdo nevejde do ráje. Zpočátku přicházelo mi to za těžko, myslel jsem, že to dlouho nevydržím, ale chuďas musí žíti a pracovati, aby mu děti hladem neumíraly. Ach! kdybys věděl, kolikrát jsem šel z Cařihradu na mořský břeh se utopit, abych déle netrpěl! . . . Ať si žije člověk sebe déle, musí jednou zemříti, myslil jsem si. Nuže skočím do vody a bude všemu konec! Ať si lidé mluví, že bůh samovrahy potrestá, přece nevěřím, že pekelná muka budou hroznější nežli pozemská. Takové myšlenky poletovaly mi hlavou, až jsem zadřímal, a mezi tím moře si hraje a na nic nemyslí. Najednou taková mrákota mi oči obestřela, jako bych už byl v hrobě. Eh, teď nemám ni otce, ni matky, ni ženy, ni dětí, nemám pro koho žíti . . . Skočil jsem a vztáhl ruce. Ať zhyne duše má, pomyslil jsem. Avšak v tom mne cosi násilně zadrželo. Snad bylo mi souzeno, abych žil a trpěl dále . . ."

Brzy po této rozmluvě Neno povečeřel, co bůh dal, postlal svou houni a ulehl. Avšak dlouho usnouti nemohl — srdce bušilo neobyčejně rychle.

„Teď už musím usnouti a ráno časně vyjeti," řekl si Neno rozhodně a stáhl si houni přes hlavu. Usnul. Zdálo se mu, jak najednou pocítil chladné podzimní jitro; okolo něho bučí stáda krav a pasou se na sežloutlé trávě; sníh padá jako drobně nastříhané papírky, šedivá mlha plazí se po rovině a vše zastírá. Avšak hle! tam v dáli spatřuje ohně a domky pokryté červenými taškami; domky i ohně leží v hustých lesích a hlubokých dolech . . . . Náhle všecko se proměnilo. Kamkoli po rovině Neno hledí, vše se bělá a ztrácí v nedozírné dáli. Na jednom jen místě čerstvý sníh černá se hejnem krkavců a vran. Podívejme se, kolik se jich tam sletělo! povídá Neno zlostně. Ty černé ptáky nenávidím. A Neno vyndal z pod sněhu kámen a hodil doprostřed mezi vrány; ty zdvihly se jako mrak, ale hned zase k zemi sletěly. Ošklivi ptáci . . .

Dvéře se otevřely, chladný vzduch zavanul do světnice až na Nenovu tvář.

Neno se probudil a zvolal: „Kdo to?"

Však nikoho tu nebylo, světnice prázdná a dvéře dokořán.

„Který ďábel dvéře otevřel," řekl Neno a opět ulehl.

III.

Noc minula. Jak se začalo rozednívati, Neno osedlal koně a připravil se na cestu.

„Počkej, až se více rozední,“ přemlouval jej hospodář a dlaněmi mnul si ospalé oči. „Radil bych ti, abys sám nejezdil. Naše okolí plno je zlých lidí.“

„Do Koprivštice není daleko,“ odpověděl Neno.

„Vím, že není daleko, ale cesta vede nebezpečnými místy okolo Strelčy a Osmanova, kde živí se Turci jen naší křesťanskou krví. Ty přece víš, že Osmanovští Turci mají se lépe nežli my, ač o motyku ani nezavadí.“

A vskutku, Strelča a Osmanovo jsou dosti zámožné vsi, ačkoliv leží v krajině neúrodné, divé a nevzdělané.

Z čeho jsou tedy tak dobře živi? pomyslí si každý mimovolně. Otázka ta se ti namane vždy, kdykoliv máš příležitost pozorovati domácí život Turčína, který nepracuje, má četnou rodinu, dvě tři ženy, který žije jako paša, ba že by i pašu do kapsy vstrčil. V Osmanově a Strelče snadná jest odpověď na danou otázku. Hornatá, lesnatá a pustá krajina s neschůdnými cestami, již obývají většinou Turci, je hnízdem všech neslýchaných ukrutností, loupeží a vražd. Sama příroda vytvořila tu jako naschvál tolik jeskyní a skrýší skalistých, tak že loupeže, vraždy a ukrutnosti zde nikdy nepřestávají.

Neno vsedl na koně, rozloučil se s hospodářem a dal se na cestu. Bylo mu milo, že zas jednou může pozdraviti pusté lesy a skalisté vrchy, k nimž poutalo jej tolik milých upomínek. Les byl vždy hustší a hustší. Korunami dubů ani slunce prodrati se nemohlo. Vzduchem roznášela se líbezná vůně lesní. Bylo téměř šero. Avšak hle! tam v dáli za mlhou cosi se zablýsklo. Byla to bezlesá rovinka. Neno si volněji oddychl a hleděl ostražitě na všecky strany . . .

Před ním stanuli Turci, jež byl viděl v Plovdivském bezestanu a kteří ho večer pronásledovali.

„Hej! pse křesťanský! počkej, dej nám ohně, ať si zapálíme cigary!“ volal jeden.

„Já nemám ohně,“ odpověděl Neno a dal se na útěk. Cesta byla nerovná a kamenitá; kůň Nenův brzy se unavil. Turci již již mu byli v patách, a k nejbližší stráži ještě daleko. Neno viděl, že je zle; vzal útočiště ku včerejší lsti, ale bylo pozdě . . . Dva výstřely zahřměly lesem a Neno skácel se s koně.

„Moje děti! má žena!“ zasténal žalostně a zavřel oči.

V téže chvíli tři Turci z Osmanova, kteří vyšli na lov, vystoupili z doubravy, prohlíželi si mrtvého gjaura a řekli s posměchem:

„Dobře jste mířili.“

„Paša nařídil nám, abychom ho chytili živého a do města dovedli, avšak zabili jsme ho, chtěl nám utéci.“

„A kdo je to?“

„Což nevidíte, že to je komita? Od Moskevců nesl psaní Koprivštenským gjaurům, kteří přede dvěma měsíci povstali proti padišachovi.“

„Raději přepočítejte peníze a dejte nám polovici, chcete-li, abychom vás neudali.“

„Dobře,“ odpověděli pašovi lidé, „ale rychle kliďme se odtud, ať nás nedopadnou zaptijové z nedaleké strážnice . . .“

Bratří Adamcové.

Literarní studie od Bohusl. Čermáka.

(Pokračování)

d Hálka pocházejí nejspíše oba nekrology „Národních Listů“ a „Květů“, které po smrti Františkově vyšly a v nichž částečně o jeho povaze a významu literarním se dovídáme. V prvním ohledu jest zajímavý nekrolog „Národních Listů“ (10. břez. 1868), kdež mimo jiné čteme: „Adamec byl stoický, vždy na smrt připraven, znal vadu svou i slýchali jsme často od něho: „Jak ulehnu, také zhasnu; na všechen spůsob bude to velmi záhy!“ Vzdor té děsné vyhlídce na brzkou smrt pracoval a myslil co nejklidněji a nejneunavněji dále, jeho práce vesměs svědčily o tom, že strach o život nezabírá mysl jeho, že naopak zrakem co nejklidnějším a nejjasnějším obírá se studiemi života kolem sebe, jehož nejtajnější, nejduševnější poesii poznával zrakem velebystrým i líčil slovem rovněž trefným, jak vřelostí poutavým“ atd. V ohledu druhém poutá nekrolog „Květů“ (Roč. 1868 čís. 11. ze dne 12. března), v němž kromě úvodu čteme: „F. Adamec vybíral si nejraději svoje předměty ze života maloměstského, jemuž obyčejně co zdravou protivu po bok postavil život venkovský. Nejvážnější podstata jeho talentu jevila se vždy v psychologické stránce jeho povídek, tuť činíval náběhy smělé, s jasným rozhledem. Postavy jeho správců, mlynářů, babiček dýchaly milou dojemností figur genreových, proces milujícího srdce dívčího mluvil něžností a pravdou. Život malých měst, postavy maloměstské vystupovaly obyčejně tak, aby propadly našemu posměchu, z toho ale vždy dovedl vybaviti čistě lidskou jich stránku. Adamec měl nejkrásnější schopnosti státi se naším Gončarovem, žel že zavřela se již země nad tímto milým zjevem“ . . . atd.

K prvnímu nekrologu slušno dodati, že výrazy stoickost a klid bráti lze jaksi fraseologicky, neb z určitých zpráv od žijícího bratra víme, že František vroucně si přál chvíle života svého prodloužiti a že smutek a zádumčivost objevily se při něm zároveň s chorobou co výraz bolesti, že dnů jeho jest na mále. K druhému nepřičiňujeme poznámek; pokud názor náš o Františku Adamci s ním se shoduje čili nic, vysvitne na svém místě. Podivno však jest, že oba nekrology nedotýkají se též básní Adamcových, mluvíce toliko o novelistovi. Vítězoslavu

Hálkovi musely býti pozoruhodné básně Františkovy známy, any hlavně v „Květech“ vyšly, bylo tudíž nejen záhodno, ale povinností v nekrologu i básnické tvorby se dotknouti. On ji pominul co vedlejší, čímž Adamce nedocenil.

Básnické prvotiny Frant. Adamce mají ostátně tradici starší, než „Květů“. Již v Mikovcově (a Filípkově) „Lumíru“ r. 1862 nalezáme v dílu II. na str. 1229—1230 první báseň jeho „Ze hřbitova“, skládající se ze čtyř popěvků, z nichž III. sarkasmem a hloubkou myšlenkovou prozrazuje talent nevšední. Téhož roku uveřejněny v „Poutníku od Otavy“ básně: „Matce“ I.—V., z nichž vyznívá poetická pieta a cit jemnosti tklivé, jako na př. z II., která zní:

Což jsi krásná matičko má,
celou v oku chováš duši
a Ty Tvoje staré ruce
nad hedbáv Ti lépe sluší.

Jsou to staré, dobré ruce,
jimiž's o nás pečovala
a jež dobře za Tě mluví,
jak's své děti milovala.

K patřičnému ocenění básně třeba si přimysliti, že psal ji jinoch šestnáctiletý.

Vzhledem k smrti básníkově zajímava jest báseň V. znějící:

Perly jsou Tvé slzy, matko,
v nichž se vše bohatství skládá,
z nich předobrý pán Bůh v nebi
poklady své sobě střádá.

Proto až budu mít' umřít',
tož chci umříti u Tebe;
Tvá slza mne doprovodí,
za ni dá mi pán Bůh nebe.

Přání toto, dosti naivně vyznělé, se, jak známo, Františkovi po šesti letech vyplnilo.

R. 1864 publikoval v „Libuši“ na str. 163—164. čtyři básně, nesoucí názvy: „Výjev noční“, „Při pohřbu“, „U kaple“ a „Na rozcestí“, kterážto poslední originalní myšlenkou zvláště poutá. Líčí v ní básník lyricky dřevěný kříž, na venkově zhusta při rozcestích stojící, kolem něhož tráva pošlapána a toliko chudobka žije, svlažená slzou lásky. Staví se tu povoz z rána, mladík vyskočí a líbaje dřevo kříže, slzu uroní, načež odjíždí cestou v levo. Sotva zrakům uniká, staví tady povoz jiný, z něhož vystoupí žena a kříž políbivši a slzu uronivši, odjíždí v pravo. Rozjeli se, nesešli se, toliko slza k slze dopadla.

Od r. 1864 neuveřejnil nic až r. 1867. Tehdy vyšla v I. neillustrovaném dílu „Květů“ roč. II. za redakce Hálkovy a Nerudovy

mezi „Ukázkami nejnovější lyriky české“ str. 54. jeho znělka „Jak se zachováme“, vybrána z desíti, jež pozůstalost vykazuje, a popěvek „Láska květina“. Kromě dvou těchto nevalně významných básní vyšel v témž dílu „Květů“ velmi pozoruhodný, o básnické vyspělosti Františkově skvěle svědčící: „Úryvek z povídky: Jan“ str. 208—209., po níž bohužel v pozůstalosti není stopy. V II. illustrovaném dílu téhož ročníku „Květů“ za redakce Hálkovy uveřejněny tři básně Františkovy a sice: „Soudruhům“, „Dítěti“ a „Nevlídná cesta“ na str. 171., při nichž duševní vyzrálost i formalní ušlechtilost jest patrna. Náladu jeví vesměs smutnou, melancholickou, která zvláště při prvním verši „Nevlídné cesty“ vyniká, jenž zní:

Chodím lesem, chodím polem,
po hoře jdu, kráčím dolem,
všude na mne smutek hledí.
V lese vrána již jen pěje . . ,
v poli chladný vítr věje,
chladno v srdci mém se středí . . ,

První tři verše připomínají na Máchu, jenž Fr. Adamce sice nadchnul, však pranepatrně k ohlasům svedl, podobně jako Puškin, jehož list Taťanin na Oněgina vzbudil podobný list u něho, ač motivem jiný a v smyslu dosti původní, o němž se později zmíníme. Po jeho smrti vyšly v „Květech“ roč. III. (1868) ještě tři básně pod záhlavím: „Z pozůstalosti Fr. Adamce“ a sice: „Žádný přítel“, „Noční cesta těžká“ a „Zvadlý lístek“ na str. 147. Těžko říci, co tehdy z rukopisů, po Františkovi zbylých, Hálek po ruce měl a proč publikací posthumní vypadla tak skromně. My, dopátravše se z malé životopisné črty v „Doplňcích Naučného slovníku“ veškeré pozůstalosti u p. Ferd. Urbánka, jehož vzácnou ochotou nám propůjčena, nalezáme i když prvotin, básnických hříček, zlomků a po našem soudu méně zdařilých básní pomíjíme, v zachovaném rukopisu celou řadu básní pozoruhodných a tisku schopných, jichž názvy toliko uvésti můžeme. Obsah jejich jest z části erotický, převahou vážněji lyrický. K erotickým čítáme: „Znělky III., VII. a X.“, „Jaký div?“, „Památku“, „Když z domu šel jsem v širý svět“, „Předtuchu“ a „Byla krásná jako jarní kvítí“, psychologicky velmi zajímavou báseň. K vážněji lyrickým klademe: „Promeškáno“, báseň nevšední svěžesti s pěkným refrainem, „Výjev při bouři“, „Co mne mrzí“, skoro epigram, „Žádná radost“, „Ospalost“, „V mém domově 1—3.“, „Člověk“, „Můj zpěv“, „Komu lépe“, „Zmařená radost“, „Potok-život“, „Loučení“, „Matce“, „Tichá láska“, „Odpory“ a „Má píseň na jaře“.

Nade vše korunuje básnickou činnost Fr. Adamce rýmovaná, v sličném desítiverší psaná novela: „Dvojí láska“, obsahující patero kapitol o 276 slokách. Desítiveršové sloky jambické jsou střídavě v 1., 3., 5., 6., 7. a 9. verši pětapůlstopé s rýmy ženskými a v 2., 4., 8. a 10. verši pětistopé s rýmy mužskými, takže rýmové schema tvoří obrazec: *a b a b c c d e d e*. Že při této umělé, libě znějící sloce kromě počátku poněkud těžkopádného (sloka 1—7.) v kapitole I. ob-

jemný 12archový rukopis formalní tísně téměř nevykazuje, svědčí o neobyčejné rutině básníkově u verši rýmovaném, jíž toliko delším, neustálým cvikem nabýti mohl. Rutina tato dokazuje jednak, že Frant. Adamec již velmi záhy veršovati musil, jednak že novella psána nejspíše rok, neb dvě leta před smrtí jeho, neb mladší práce básnické nejeví tu vyspělost formovou a ráz novellový má prvou tradici z r. 1866.

Děj uměle založené, o velké básnické vloze a přeskvělém pozorovacím smyslu, najmě po stránce psychologické neomylně svědčící, bohužel necelé novelly koncipován z míry prostě. Pokud z dovršených pěti kapitol souditi možno, chtěl básník vylíčiti různost citu lásky dle kontrastujících dvou povah, sanguinické a flegmatické. Volil k tomu dva jinochy, jednoho motýlka, zároveň lyrického básníka a druhého soukromého informatora vážné, letargické povahy. Sličná dívka, k níž oba zahořeli láskou, měla objeviti rozdíl milujících srdcí, z nichž jedno miluje pro život, druhé, pokud nový předmět je neupoutá. Poněvadž oba jinoši byli důvěrní přátelé, musil mezi nimi povstati hněv a po volbě dívčině i smíření, čímž novella as končiti měla. Básník dovedl ji až k počátku konfliktu. Kapitola šestá o hněvu a sedmá o smíření schází. Vzdor tomu jeví novella i v nedokončení svém tolik děje zajímavého a hlavně v detailu mistrně svedeného, že neváháme, zvlášť ana naskrze neznáma, obsah dle kapitol v stručnosti uvésti, jakož i vynikající místa, buď vytknouti, buď slovně citovati, aby jednak spůsob tvorby do detailu při básníku vynikl, jednak básnická forma skvělá šířeji ocenění došla. Obé co vážný doklad i tvrzením našim věruhodnosti toliko přidati může.

V kapitole první počínající:

„Nevyzývám tě, o Muzo, ve spůsobu,
jak nyní mají všickni básníci . . .

odmítá básník pomoc Muz a na své vlastní síly spoléhaje, dí, že o dvou upřímných přátelích vypravěti bude, kteří se pro svou lásku znesvářili, ale opět smířili. Tito mladí přátelé jsou Karel, jinoch vřelých citů a poeta lyrický, a flegmatik Hynek. Oba studovali v Písku a sedávali vedle sebe na školské lavici. Když se tu loučili, tiskli si srdečně a nikoli plačtivě ruce, slíbivše si, že si stále budou dopisovati. Skutečně vyměnili mezi sebou za dvě leta dva listy, pak psáti zapomněli, až se náhodou v Praze v „Staroměstské kavárně“ při koncertu sešli a ovšem vřele objali. Otázka: „Jak se vede?“ přivedla oba k nářku nad životem. Jeden stěžoval si druhému, při čemž poeta Karel hlavně vedl slovo, žaluje zatím povšechně; podrobně chtěl se vyzdychati Hynkovi až v bytu, který mu tento správně označil. Při všem nářku neušla Karlovi po boku staršího pána, kterého Hynek co bohatého důchodníka znal, sedící sličná dívka s modrým závojem, pro niž, když s průvodčím svým odcházela, přítele opustil. Hynek, poseděv v kavárně déle, ubíral se později do své komůrky v Jámě, kdež ani nerozsvítiv, brzy klidně usnul. Z invenční této kapitoly kromě zajímavých gloss o přátelství a přátelském dopisování vyniká poetické, realisticky držené líčení kavárny ve slokách 20—22 a Karlem pozorované krásky ve slokách 34—37.

Kapitola druhá, episodní, počínající:

„Již připraveni posluchači buďte,
nová se kapitola začíná:...“

uvádí nás do chudobného bytu Hynkova v čas návštěvy Karlovy. V kamnech, dlouho netopených, praská vesele oheň, přátelé sedí proti sobě a Karel s pohnutím vypravuje. Opustiv Písek, obrátil se k hospodářství a zaujímal v nejmenovaném, krásou přírodní vynikajícím místě neskvělé postavení praktikanta bez platu. Práce měl dost, však ta jej těšila, neb pro budoucnost měl naději a prozatím krásné místo k blouznění, svůj pokojík, z něhož pohled na rozkošnou kotlinu, uzavírající v nitru svém smaragdovou od vůkolního stromoví, čistou hladinu rybníka, byl úchvatný. Proto sedával, zvláště podvečer, rád u okna. Jednou v červnu, když měsíc překrásně svítil, zpozoroval lodičku na rybníce. Byly v ní dvě dámy a dobrovolný veslař, který neuměle veslem vládl. Náhle se lodička zastavila a na kámen naraziviši, povážlivě houpala. Jedna z dam, která sladce dříve zpívala, umlkla, zděšený výkřik zavadil o ucho Karlovo. Letěl ku pomoci a vsedna do jiné loďky, přispěl bezděčně tonoucím v pravý čas. Lodici svou k druhé připoutav, odvezl pak společnost ku břehu. Však za krátké jízdy zamiloval se do jedné z dám, té, která rýžový klobouček s modrým závojem měla a již zpěvem svým jej okouzlila a v níž po nedlouhé době k bolesti své poznal mladičkou paní správcovou.

Už na tom mohlo býti dosti, však osud s Karlem dále pohrával, způsobiv, že v domě správcových stal se učitelem, vyučuje synovce správcova. Stálý styk s milostnou paní živil lásku Karlovu, která že jest opětována, záhy potušil. Byla to láska tichá, beznadějná, obmezující se na tklivé pohledy a sladké rozhovory při večerní procházce, kdy tulíce se k sobě, z číše její po kapkách pili.

Však i tyto blaženější chvíle jed pomluv přerušil. Paní správcová vyhýbala se náhle Karlovi, při vyučování ji téměř neuzřel a také procházky přestaly, však oku jeho neušla strojenost té lhostejnosti, zřel líce její zasmutnělé a zrak často slzou zavlhlý, cítil, co trpí. I odhodlal se a psal jí list, načež dostal odpověď, jež krásnou její duši mu odhalivši, zároveň lásce umíráčkem zněla.

Odpověď na růžovém, voňavém listu psaná dojala i flegmatického Hynka, který při vypravování Karlově klidně uzené maso s chlebem pojídal, takže přečta ji, dosti vzrušeně zvolal: „Nu a co dále?“

Karel vypověděl konec krátce. Nemoha zříti nešťastnou paní bez trpkého bolu a sám jsa duševně sklíčen, opustil místo, chladně dle etikety s ní se rozloučiv.

Končící tu druhá kapitola vyniká zvláště poetickou krásou popisů přírodních a duševních líčení. Uvedu jen sloky 21., 39., 40., 41. a 45. a významný, básnicky krásně svedený list správcové.

21.

Než modrý závoj krášlil jednu z obou
a malebně se kolem hlavy vil.

I viděl jsem, že hnul se stejnou dobou,
když andělský hlas libě šveholil.
K němu jsem proto obracel své oko
a sledoval jej. V srdci přehluboko
však cit se zakotvil mi, sladké muky
a bolná slast, jíž nedáno mi znát,
já nic neslyšel, jenom rajské zvuky,
nic neviděl než závoj větrem vlát.

39.

Ach, což to za učení. V slabikáři
na hlásky žáku ruka kázala
a mysl tajné písmo v oka záři
mistryně krásné v slova vázala.
Zrak neviděl a ucho neslyšelo,
jen to, co v ní a kolem ní se dělo,
jen milostné jejího hlasu zvuky,
jen sladké rtíky v libém úsměvu,
jen lehký pohyb pracující ruky
a nožky krok, jen šumot oděvu.

40.

Šťastné to byly mladé lásky chvíle,
jak bez naděje možno základu,
když láska pro den žije — beze cíle
a v síle za čas hledá náhradu.
Šťastnější ještě denní po hodině
nastala doba, v stinných stromů klíně,
když slouchali jsme ptáčků šveholení
a v očích lásku čtli si vespolek,
my cítili, co mohlo být', že není,
co bylo však, byl největší nám vděk.

41.

Svou lásku slovy jsme si nesdělili,
však pohled dávno už ji vyjevil,
my jeden pro druhého pouze žili
a jeden v druhém. Duch se k duchu vil
jak lístek k lístku na jediném květu,
jenž s chvěním hledí k surovému světu,
zda chladný vítr brzo nepovstane,
jenž přinese jich rozloučení tíž,
zda od sebe je v dáli nezavane —
a blíž se tisknou k sobě, blíž a blíž.

45.

Tentam byl pokoj, tentam mír mé duše,
v mých těsných prsou též se složila,
v mém srdci ach! tam němo tak a hluše,
jakby v něm kapka krve nežila.
Já nemohl jsem vydržeť to dále,
já psal jí list. Tu jiný na to v mále
jsem času obdržel, jenž duši zjevil
mi krásnou její, šlechetnosti chrám,
však touze mé a bolu neulevil,
spíš ještě přitížil mi. Tu čti sám.

List paní správcové Karlovi.

Já čtla Váš list. Zda čísti jsem jej měla?
Či, že jsem čtla jej, snad jsem chybila?
Ach, já si jiné rady nevěděla
a pomoci jsem s to si nebyla.
Já čtla jej, na tom dosti. Hříchem-li to,
mně hříchu toho v srdci není líto,
aniž se chvěju bázní vinných lidí
co tento krátký lístek píšu Vám,
vždyť loučení v něm pouze oko vidí
s dobou, již nikdy, nikdy nepoznám.
Vy znáte dobu tu. Sám jste se zmínil
o velkém štěstí denních procházek,
když krutý sám jste z tvrdosti mne vinil
a taký počet klad mi otázek.
Ta nesmí se již vrátit šťastná doba.
Za terč svých šípů vyvolil si oba
nás trpký osud. Štěstí v jedné chvíli
na účet náš s jinými prohýřil
a nezlomiv tak všecky naše síly
nezlomiv srdce na čest zamířil.
My nesmíme se vídat. Vím, tou zvěstí
že hlavu vaši k meči schyluji —
i pro mne není v slovech těchto štěstí,
neb proč zapírat, že Vás miluji? —
vím, krev že Vaše ku srdci se váže,
leč není jinak, povinnost tak káže.
Já dlouhé, dlouhé s srdcem vedla boje,
já mnoho hořkých slzí ronila
a těžké zakusila nepokoje,
leč posléz také hlavu sklonila.
I Vy tak učiňte. Co jest, to nedá
se změnit víc. Snad jindy, jednou snad —
teď marně oko utěšení hledá.
Tak nabízím Vám ovšem beze vnad

jen pustý, holý život, květů prázdný,
jenž vlastnímu je bytí míruskázný,
však zpomeňte, když duše stonala
pod tíží rozloučení v prsou Vám,
já prostě povinnost že konala,
při tom však lásku vždy že uchovám.
Nám nelze jinak, než cit krásný, vřelý
do hloubi srdce navždy pochovat,
nezbývá nic, než bol pro život celý —
leč v hrobě také možno milovat
a lásku žádná bolest neudusí.
Náš cesty směr se rozejíti musí,
lidé a svět nám vytkli kam a kudy,
je neslyšeti slove úhona,
však láska — láska pučí, květe všudy,
dle jiného se řídí zákona.
Milovat se nám nikdo nezapoví.
Již proto osudu se podejte
a vpravte zase v spůsob žití nový,
však v milé paměti mne chovejte.
Když nejvíc oko zastíní Vám mraky,
tu nezoufejte — vždyť já trpím taky
a trpím dvakrát v míře větší mnohem.
S tím přáním končím v vzdechu hlubokém
poslední list svůj. Buďte s Bohem, s Bohem,
navždycky s Bohem! V lásce Vaše . . . M.

Pokuď z tohoto listu k četbě básníkově poukázati můžeme, jest to Puškinův „Eugen Oněgin“, kterého Fr. Adamec z překladu Bendlova znal a v němž list Taťanin na Oněgina jej nejspíše mocně dojal, že vědomě neb nevědomě pendant k němu svedl. (Pokračování.)

Slečna-selka.

Z »Pověstí Bělkina« od **A. S. Puškina.** Z ruštiny přeložil Ed. Bohdanecký.

Vo vsěch ty, dušeňka, narjadach choroša.
Bogdanovič.

van Petrovič Berestov měl statek v jedné z odlehlých našich gubernií. V mládí sloužil u gardy, počátkem roku 1797 vystoupil, odebral se do své vsi a od těch dob ji neopustil. Oženil se s chudou zemankou, která zemřela v šestinedělích právě, když dlel na vzdáleném poli. Hospodářské zaměstnání ho záhy povyrazilo. Vystavěl si dům dle vlastního plánu, zřídil továrnu na sukna, zjednal si důchody a začal se považovati za nejmoudřejšího člověka, čemuž neodporovali ani sousedé, dojíždějící k němu návštěvou se svými rodinami a psy. Všední den chodil v manšestrové kazajce, v neděli a ve svátek bral na sebe kabát z domácího sukna, sám zapisoval vydání a nečítal jiného nežli senátní zprávy. Celkem ho měli rádi, třeba o něm říkali, že je hrdý. Nevařil s ním pouze Grigorij Ivanovič Muromský, jeho nejbližší soused. To byl ruský zeman, jak se sluší a patří. Promarnil v Moskvě větší část svého jmění a při tom ovdověv, vrátil se do poslední své vsi, kde marnil dál, jenže jinak. Zřídil si anglickou zahradu a na ni vynaložil všecky ostatní důchody. Jeho štolbové byli oděni jak angličtí jokeyové. U jeho dcery byla madame Angličanka. Svá pole vzdělával po anglickém spůsobu.

„No na čužoj maner chlěb russkij nerodit sja," a proto, třeba vydání byla značně ztenčena, důchodů Grigorija Ivanoviče nepřibylo: také na vsi dovedl dělati nové dluhy. Při tom všem neměl zabedněnou hlavu, byltě prvním ze statkářů své gubernie, který dostal svůj statek pod opatrovnictví — podnik, jejž pokládali tehdy za tuze složitý a smělý. Z lidí, odsuzujících jeho jednání, Berestov vystupoval nejpříkřeji. Nenávist k novotám byla vynikajícím rysem jeho povahy. Nemohl lhostejně promluviti o anglomanii svého souseda a přes tu chvíli měl příležitost kritisovati ho. Ukazoval-li hostu svůj statek a dostávalo-li se pochvaly jeho hospodářství, říkával s chytráckým úsměvem: „U nás to nemůže býti tak jako u souseda Grigorija Ivanoviče. To tak, po anglicku se okrádat! Jen když nám to po rusku vynese." Takové a podobné žerty sousedé schválně, s doplňky a výklady donášeli zase Grigoriju Ivanoviči. Angloman snášel kritiku tu tak netrpělivě jako naši novináři. Vztekal se a lál poštěváčkovi hlupákův a venkováků.

Taký byl poměr mezi oběma těmito statkáři, když syn Berestova přijel k otci na venek. Vzdělal se na *** universitě; chtěl vstoupiti do vojenské služby, ale otec odporoval. K civilní službě neměl mladík ani

nejmenší chuti a spůsobilosti. Jeden nechtěl povoliti druhému a mladý Alexěj začal žíti zatím jako pán, dokud nenahodilo se něco jiného.

Alexěj byl ostatně chlapík. Věčná škoda, kdyby jeho pěkně rostlé tělo neobjal vojenský kabát a kdyby šuhaj takový místo aby vypínal se na koni, strávil svou mladost shrbený nad kancelářskými pracemi. Sousedé vidouce, jak na honbě uháněl vždycky první, ať byla cesta jakákoli, říkali, že z něho nikdy nebude pořádný kancelářský. Děvčata pokukovala za ním a někdy se i zadívala; než Alexěj málo jich dbal a ona podezřívala v jeho lhostejnosti nějakou milostnou známost. Skutečně také koloval z ruky do ruky opis adresy jednoho z jeho listů „Akulině Petrovně Kuročkynové v Moskvě, naproti Alexějevskému klášteru, v domě mědaře Savelěva, a vás uctivě prosím za doručení tohoto listu. A. N. R.“

Kdo z čtenářů nepobývali na venkově, nemohou si ani pomysliti, jaký půvab mají ta děvčata z kraje! Vychovány jsouce na čerstvém vzduchu, ve stínu zahradních jabloní, známosti o světě a živobytí čerpají z kněh. Osamělost, svoboda a čtení záhy v nich probudí city a vášně, neznámé našim roztržitým krasotinkám. Venkovské zemance cinkot zvonku bývá již událostí; cesta do nejbližšího města považuje se za epochu v živobytí a cizí návštěva zůstavuje dlouhé, někdy dokonce věčné vzpomínky. Jest ostatně každému volno vysmívati se některým jejich podivnůstkám, ale žerty povrchního pozorovatele nemohou zničiti jejich skutečných předností, mezi nimiž hlavní jest rázovitost, samobytnost, bez níž dle Jeana Paula není lidské velikosti. Možná, že ženským v hlavních městech dostane se lepšího vychování, avšak návyk světa záhy stírá ráz a činí mysli tak jednotvárnými jako čepení na hlavě. Tolik budiž řečeno ne snad pro soud nebo odsouzení; ostatně — Nota nostra manet — jak píše jeden starý komentátor.

Snadno pomysliti si, jaký dojem spůsobil Alexěj v kruhu našich děvčat. On první jevil se před nimi zasmušilým a promrzelým, první hovořil o ztracených radostech a uvadlé své mladosti; mimo to nosil černý prsten s obrazem umrlčí hlavy. Vše to bylo neobyčejně nové v oné gubernii. Děvčata se po něm fantila.

Ze všech nejvíce byla jím zaujata dcera mého anglomana, Lizí (či Beti, jak ji obyčejně jmenoval Grigorij Ivanovič). Otcové se nenavštěvovali; ona Alexěje ještě neviděla, ač všecky mladé sousedky jen o něm hovořily. Jí bylo sedmnácte let. Černé oči oživovaly její zasnědlou, ale velice milou tvář. Byla jediným a proto rozmazleným a zhýčkaným dítětem. Její živost a dovádění unášely otce, ale uváděly v zoufalství miss Jacksonovu, čtyřicetiletou křehkou pannu, která líčila se a barvila si obočí, dvakráte za rok přečetla Pamelu, dostávala za to dva tisíce rublův a skomírala dlouhou chvílí v tom barbarském Rusku.

Na Lizi dohlížela Nasta; byla starší, ale takové třeštidlo jako její velitelka. Lizi ji měla velice ráda, sdílela s ní všecka svá tajemství, společně s ní zamýšlela nová šibalství, zkrátka Nasta byla v Prilučině mnohem vzácnější osobou, nežli kterákoli důvěrnice ve francouzké tragedii.

„Dovolte mě dnes na návštěvu,“ pravila jednou oblékajíc slečnu.

„Dovol, a kam?“

„Do Tugylova k Berestovům. Jejich kuchaře žena má svátek a přišla nás včera zvát na oběd.“

„To tak!“ zvolala Lizi, „páni v nevůli a služebnictvo si bude dělati návštěvy.“

„A co pak my máme s panstvem!“ namítla Nasta. „Ostatně jsem u vás a ne u tatínka. Však jste se také ještě nepohádala s mladým Berestovem a staří ať se škorpí, když jim to vhod.“

„Hleď, Nasto, ať spatříš Alexěje Berestova a pak mi pěkně řekneš, jak vypadá a jaký to člověk.“

Nasta slíbila a Lizi s netrpělivostí čekala celý den na její návrat. Večer Nasta byla doma.

„Nuže, Lizabeto Grigorěvno,“ pravila, vstupujíc do pokoje, „viděla jsem mladého Berestova, nadívala jsem se na něho do syta — celý den jsme byli pohromadě.“

„Jak to? Povídej, povídej hezky po pořádku.“

„Dovolte tedy: šly jsme, já, Anisja Jegorovna, Nenila, Duňka...“

„Dobře, to vím. A potom?“

„Dovolte, povím všecko po pořádku. Přišly jsme tedy zrovna k obědu. Světnice byla plna lidí. Byli tam kolbinští, zacharěvští, šafářka s dcerami, chlupinští . . .“

„Nuž, a Berestov?“

„Jen počkejte. Tak jsme si sedli za stůl, šafářka na prvním místě, já podle ní . . . a dcery nafukovaly se, ale co mně do nich . . .“

„Ach, Nasto! ty jsi protivna se svými věčnými podrobnostmi!“

„Ale vy jste nedočkava! Tak tedy, vstaly jsme od stolu... seděly jsme u něho tři hodiny, oběd byl slavný . . . Vstaly jsme tedy od stolu a šly do zahrady hrát na honěnou a tam vyskytl se mladý pán.“

„Nu, a? Je to pravda, že je tak hezký?“

„Ku podivu hezký, jako panna. Zrostlý, velký, tváře jako růže.“

„Jistě? A já myslela, že má bílé tváře. A jak vypadá dále? Je smutný, zádumčivý?“

„I co by vás nenapadlo. Jaktě živa jsem neviděla takového fanta. Zachtělo vám se mu s námi se honiti . . .“

„S vámi se honiti? To není možná!“

„To je možná. A co ho ještě nenapadlo! Jak kterou chytil, zhubičkoval ji!“

„Děj se vůle tvá, Nasto, ale to lžeš.“

„Děj se vůle vaše, nelhu. Já jsem se mu sotva vytrhla. A tak s námi dováděl celý den.“

„A co tedy se praví, že prý je zamilován a na nikoho se nepodívá?“

„Nevím, ale na mne se díval až mnoho a na Taňu, šafářovu dceru, také, potom na kolbinskou Sašu — až hřích povídat! — ale nikoho nezarmoutil — takový je hodný!“

„To je ku podivu! A co o něm říkají doma?“

„Mladý pán, říkají, je roztomilý člověk: tak hodný, tak veselý. Ale má jednu špatnou vlastnost: tuze rád běhá za děvčaty. Ostatně — pro mne! — to přece není nic tak ukrutného: časem to přejde.“

„Kéž bych ho také spatřila!“ pravila Lizi s povzdechem.

„To není tak těžko. Do Tugylova není od nás daleko — všeho tři čtvrtě hodiny: jděte na procházku, nebo vyjeďte si a věru, že se setkáte. Každý den časně ráno chodí s puškou na honbu.“

„Ba ne, to by nebylo hezké. Mohl by si mysliti, že za ním běhám. Pak jsou naši otcové v nevůli; nebude nijak možno s ním se seznámiti. Ach, Nasto! Víš co? Přestrojím se za selku!“

„Výborně: oblekněte hrubou košili, sarafan a můžete jíti směle k Tugylovu. Ručím vám, že Berestov vás nepozná.“

„Jako v zdejším kraji dovedu mluviti znamenitě. Ach, Nasto, milá Nasto, jaký to znamenitý nápad! —“

A Lizi kladla se na lůžko s pevným úmyslem, provésti veselý svůj záměr.

Hněd druhého dne přistoupila ku provedení jeho: poslala na trh koupit hrubého plátna, modré kytajky a měděných knoflíčků, přispěním Nasty střihla si na košili a sarafan, posadila k šití všecky ženské a k večeru bylo všecko hotovo. Lizi oděla se do nového obleku a přiznala se před zrcadlem, že nikdy ještě nebyla tak roztomilá jako tenkráte. Opakovala svou úlohu. Při chůzi dělala nízké poklony a několikráte potom kejklala hlavou jako hliněná kočka, mluvila selským nářečím, smála se, zakrývajíc ústa rukávem, a zasloužila si úplné chvály Nastiny. Jedno jí dělalo obtíže: chtěla jíti po dvoře bosa, ale trn píchal jí do něžných nožek a písek a kaménky zdály se jí nesnesitelnými. Nasta pomohla také tu: vzala míru Liziny nohy, sběhla do pole k pastuchovi Trofimu a objednala u něho dle míry pár papučí. Druhý den ještě za šera Lizi probudila se. Celý dům dosud spal. Nasta za vraty čekala na pastuchu. Ozvala se pastýřská trouba a stádo ze vsi loudalo se kolem panského dvora. Trofim, ubíraje se okolo Nasty, odevzdal jí malinké, pestré papučky a dostal za ně slušnou odměnu. Lizi zticha přestrojila se za selku, šeptem dala Nastě rozkazy ohledně miss Jacksonovy, vyšla na zadní síň a přes zahradu pustila se do polí.

Ranní červánky rděly se na východě a zlaté davy oblak zdály se očekávati slunce jako dvořané očekávají panovníka. Jasné nebe, ranní svěžest, rosa, větérek a pění ptáčat naplňovaly Lizino srdce mladickou veselostí. Obávajíc se, aby nepotkala někoho známého, nešla, ale letěla. Přiblíživši se k háji na rozhraní otcovského statku, šla tiše. Zde měla očekávati Alexěje. Srdce jí prudce bilo, aniž sama věděla proč, ale bázeň, provázející všecky naše veselé kousky, bývá též jejich hlavním půvabem.

Lizi vstoupila v šero háje. Temný kolébavý šum jeho vítal dívku. Její veselost přituchla. Ponenáhlu oddala se sladké zamyšlenosti. Myslila . . . . avšak možno-li určitě říci, nač myslí sedmnáctiletá dívčina samojediná v háji o šesté hodině jarního jitra? Šla zamyšlena po cestičce, zarostlé s obou stran vysokými stromy, když tu náhle zaštěkal na ni překrásný chrt. Lizi poděsila se a dala se do křiku. V tom ozval se však již také hlas: „Tout beau, Sbogar, ici! . . .“ a z křoví vystoupil mladý myslivec se slovy: „Neboj se, drahá, můj chrt nekouše.“

Lizi vzpamatovala se zatím z leknutí a využitkovala hned příležitost.

„Ba ne, panáčku," pravila, stavíc se polo zděšenou, polo bázlivou, „mám ze psa strach, je takový zlý, zase na mne skočí."

Alexěj (čtenář ho zajisté již poznal) hleděl zatím upřeně na mladou selku.

„Bojíš-li se, já tě vyprovodím," pravil jí; „přece mi dovolíš jíti vedle tebe?"

„Však vám nikdo nebrání!" odvětila Lizi. „Cesta je pro každého."

„Odkud jsi?"

„Já — z Prilučina, dcera Vasila kováře a jdu na houby." (Lizi nesla košíček na provázku.)

„A vy, panáčku? Nejste z Tugylova?"

„Ano, jsem —" vece Alexěj, „komorník mladého pána."

Alexěj chtěl se vyrovnati stavem dívčině. Lizi podívala se na něho a dala se do smíchu.

„Ale lžete," pravila, „to jste nepřišel na tu pravou. Vždyť to vidím, že jste sám pán."

„Proč si to myslíš?"

„I podle všeho."

„Ku příkladu . . ."

„Kdo pak by nerozeznal pána od sluhy. Máte jinší šaty, nemluvíte, jak se u nás mluví, a křičel jste na psa ňákou divnou řečí."

Lizi se čím dál více líbila Alexěji. Jsa zvyklý nedělati dlouhých okolků s švarnými selkami, chtěl ji objati, ale Lizi odskočila od něho a zatvářila se najednou tak přísně a chladně, že Alexěj, třeba se i rozesmál, ustal od dalších pokusů.

„Chcete-li, abychom zůstali přátely," pravila vážně, „neračte se zapomínati."

„Kdo pak tě naučil takovým moudrým řečem?" tázal se Alexěj se smíchem. „Snad ne Nastinka, moje známá, služka vaší slečny? Vida, jakou cestou šíří se osvěta!"

Lizi pozorovala, že se zapomněla ve své úloze a hned se opravila.

„A co — snad si nemyslíte," pravila, „že v panském dvoře nikdy nebývám. To by bylo pěkné. Všeho jsem se naposlouchala a nadívala. Avšak" — pokračovala — „budu-li se s vámi baviti, to mnoho hub nenajdu. Jděte si, panáčku svou a já půjdu také svou cestou. Nemějte mi za zlé . . ."

Lizi chtěla odejíti, leč Alexěj zadržel ji za ruku.

„Jak pak ti říkají, dušičko?"

„Akulina," vece Lizi, snažíc se vymknouti prsty z Alexějovy ruky. „No tak mne pusťte a nezdržujte, já musím už domů."

„Milá Akulino, já se najisto pozvu k tvému otci, kováři Vasilovi."

„Jakže!" zvolala ostře Lizi. „Pro Krista prosím, nechoďte k nám, Jestli se doma dozvědí, že jsem s panáčkem v háji o samotě mluvila! bude zle — tatík mne do smrti zbije."

„Ale já chci s tebou stůj co stůj zase mluviti."

„Přijdu tedy zase někdy na houby."

„A kdy?"

„I třeba zítra."

„Zulíbal bych tě, Akulino, ale nesmím. Tak zítra, touhle dobou, viď?"

„Třeba's!"
„Nepodvedeš mne?"
„Nepodvedu."
„Zadušuj se."
„Svatosvatě přijdu."
Mladí lidičky rozešli se. Lizi vyšla z lesa, pospíšila přes pole, přikradla se k sadu a kvapně dostala se do statku, kde ji Nasta očekávala. Tam se převlékla, roztržitě odpovídajíc na otázky netrpělivé důvěrnice, a odešla do jídelny. Na stole bylo již prostřeno, snídaně hotova a miss Jacksonova, nalíčena a utažena jako sklenička, krájela tenké krajíčky. Otec pochválil dceru za ranní procházku.

„Není nic zdravějšího," pravil, „jako ráno vstávati." K tomu uvedl několik příkladů dlouhého věku u lidí, příkladů sebraných z anglických časopisů, podotýkaje, že všichni lidé, kteří dosáhli věku přes sto let, nepili kořalky a vstávali ráno v zimě, v letě.

Lizi neposlouchala. Opakovala si v mysli všecky okolnosti dnešní ranní schůzky, celou rozprávku Akuliny s mladým myslivcem a svědomí začalo jí dělati výčitky. Marně omlouvala se, že jejich hovor nepřekročil meze slušnosti, že tento žert nemůže míti žádných následků; svědomí reptalo hlučněji nežli rozum.

Nejvíc ji znepokojoval slib, daný na zítřek: ustanovila se sice, že nedodrží slavného slibu, leč Alexěj, kdyby čekal nadarmo, mohl jíti do vsi hledat dceru Vasila kováře, pravou Akulinu, tlustou dolíčkovatou holku, a tak uhadnouti její lehkomyslný žert. Lizi lekla se při tomto pomyšlení a odhodlala se, že zítra půjde do lesa zase jak Akulina.

Alexěj naproti tomu byl u vytržení; celý den myslil na novou známou; v noci obraz snědé krásky i ve snu pronásledoval jeho obraznost. Sotva začalo svítati a již byl ustrojen. Pro spěch ani pušku nenabiv, vyšel do pole s věrným svým Sbogarem a kvapil k místu slíbené schůzky. Půl hodiny minulo v nesnesitelném očekávání; konečně kmitl se mezi křovím modrý sarafan a Alexěj pospíšil naproti milé Akulině. Usmála se nadšenému jeho povděku, ale Alexěj pozoroval hned na její tváři stopy sklíčenosti i nepokoje a chtěl zvěděti příčinu. Lizi přiznala se, že její jednání zdálo se jí lehkomyslným a lituje ho, že tenkráte chtěla dostáti v slovu, ale že tato schůzka bude již poslední, že prosí ho, by upustil od další známosti, která nemůže vésti k ničemu dobrému.

Vše to bylo arci vysloveno selským nářečím, ale myšlenky a city, neobyčejné u prosté dívky, překvapily Alexěje. Užil veškeré své výmluvnosti, aby odvrátil Akulinu od jejího úmyslu, ujišťoval ji nevinností svých tužeb, sliboval, že nikdy nezavdá jí příčiny k lítosti, že jí bude ve všem poslušným, zapřísahal ji, aby ho nezbavovala jediného potěšení, scházeti se s ní o samotě, třebas ob den, třeba jenom dvakráte za týden. Mluvil řečí opravdové vášně a tu chvíli byl opravdu zamilován.

Lizi poslouchala ho mlčky. „Dejte mi slovo," pravila, „že nebudete vyhledávati jiných schůzek se mnou nežli které sama ustanovím."

Alexěj zapřísahal se svatou přísahou, ale ona ho s úsměvem přerušila.

„Nepotřebuji vašich přísah," pravila, „jsem spokojena s vaším slibem."

Potom spolu přátelsky hovořili a procházeli se, dokud Lizi neřekla: „Je čas!“

Rozešli se a Alexěj, ostav samoten, nemohl pochopiti, jakým způsobem vesnické děvče po dvou schůzích dostalo ho tak do své moci. Styky s Akulinou měly pro něho půvab novoty a třeba předpisy podivné selky zdály se mu obtížnými, nenapadlo mu přec, aby snad nedostál danému slovu. To proto, že vzdor osudnému prstenu, tajemnému dopisování a zasmušilé sklamanosti Alexěj byl dobrý, ohnivý mladík a měl srdce čisté, spůsobilé cítiti rozkoše nevinnosti.

Kdyby záleželo pouze na mé chuti, začal bych věru dopodrobna líčiti schůzky mladých lidí, vzrůstající vzájemnou náklonnost a důvěrnost, zábavy, rozprávky; vím však, že většina čtenářů nesdílela by se mnou moji choutku. Tyto podrobnosti vůbec jsou vedlejší a proto je pominu pravě krátce, že neuplynulo ani osm neděl a Alexěj byl až po uši zamilován a Lizi nebyla lhostejnější, ač stala se zamlklejší. Oba byli šťastni přítomností a starali se málo o budoucnost.

Myšlenka ó nerozvížitelném svazku dosti často kmitala jejich hlavami, ale nikdy se o tom jeden druhému nezmínili. Příčina byla na snadě: Alexěj, jakkoli lnul k své milé Akulině, vždycky byl pamětliv rozdílu mezi ním a chudým selským děvčetem, Lizi pak věděla, jaká nenávist panovala mezi jejich otci a nedoufala v jich smíření. Krom toho její samolibost byla drážděna temnou, romantickou nadějí, spatřiti konečně tugylovského zemana u nohou dcery prilučinského kováře.

Najednou vážná událost ledva že nezměnila jejich vzájemný poměr.

Jednoho jasného, chladného rána (jakými oplývá ruský podzimek) Ivan Petrovič Berestov vyjel si na koni na procházku, vzav s sebou pro příhodu tři páry chrtů, štolbu a několik hochů ze dvora, s řehtačkami. Touže dobou také Grigorij Ivanovič Muromský, váben pěkným počasím, dal si osedlati kusou kobylku a rozjel se okolo svých anglizovaných pozemků. Přijížděje k lesu, spatřil svého souseda, hrdě sedícího na koni, v přiléhlém, liščinou podšitém kabátě, čekajícího na zajíce, jehož hoši křikem a řehtačkami vyháněli z křoví.

Kdyby Grigorij Ivanovič byl předvídal takové setkání, býval by se dal stranou, ale vrazil na Berestova nenadále a již stál od něho jen tolik, co by dostřelil z pistole. Co naplat? Muromský jako vzdělaný Evropan dojel k svému protivníkovi a slušně ho pozdravil. Berestov odvětil s takovou horlivostí, s jakou medvěd na řetěze uklání se panstvu na rozkaz svého průvodce.

V tom vyskočil z lesa zajíc a běžel polem.

Berestov a jeho štolba houkli z plných hrdel, pustili chrty a uháněli za nimi, co koně mohli vyskočiti. Kůň Muromského, který nebyl nikdy na lovu, lekl se a zplašil. Muromský, proslulý jako výborný jezdec, pustil jej a v srdci byl spokojen náhodou, která ho vysvobodila od nepříjemného společníka. Než kůň, přihnav se k příkopu, jejž prve nepozoroval, skočil na stranu a Muromský vyletěl ze sedla. Dopadl dosti těžce na zmrzlou zemi a ležel, proklínaje svou kusou kobylu, kteráž — jakoby se vzpamatovala — zarazila, jak jen cítila se bez jezdce. Ivan Petrovič přiklusal k němu, vyptávaje se, zdali si neublížil. Zatím štolba přivedl koně vinníka, drže ho u huby. Pomohl Murom-

skému do sedla a Berestov pozval ho k sobě. Muromský nemohl vymluviti se, neboť cítil se zavázaným díky, a takým spůsobem Berestov vracel se domů se slávou: dohnal zajíce a vedl svého protivníka raněného a skoro zajatého.

Sousedé při snídani rozhovořili se dosti přátelsky. Muromský vypůjčil se u Berestova vozík, neboť přiznal se, že po svém pádu není s to dojeti domů na koni. Berestov vyprovodil ho až před dům a Muromský odjel, teprve když přijal od něho čestné slovo, že zítra přijede i s Alexějem Ivanovičem do Prilučina na dobrou vůli.

Takým spůsobem staré, hluboko zakořenělé nepřátelství zdálo se ukončeno plachostí kusé kobylky.

Lizi vyběhla naproti Grigoriju Ivanoviči.

„Co to znamená, papínku?“ pravila celá udivena. „Co se vám stalo? proč kulháte? Kde máte koně? Čí je to vůz?“

„To bys neuhodla, my dear,“ odvětil Grigorij Ivanovič, a vypravoval jí, jak se to stalo.

Lizi nevěřila svému sluchu. Grigorij Ivanovič, nevyčkav, až se vzpamatuje, oznámil, že zítra budou u nich na obědě oba Berestové.

„Co pravíte!“ zvolala a zbledla. „Berestovi otec se synem! Zítra u nás obědvati! Ne, papínku, jak se vám líbí — ale já se neukážu ani za nevím co.“

„Zbláznila jsi se?“ vece otec. „Jak pak dávno jsi tak plachá, nebo máš snad k nim dědičnou nenávist jako románová hrdinka? Dost a neblázni . . .“

„Ne, papínku, za nic na světě, za žádné poklady neukážu se Berestovům.“

Grigorij Ivanovič pokrčil rameny a více se nepřel, věda, že odporem s ní ničeho nesvede a šel si odpočati po své památné projížďce.

Lizaveta Grigorěvna odešla do svého pokoje a zavolala si Nastu. Obě dlouho rokovaly o zítřejší návštěvě. Co si pomyslí Alexěj, pozná-li v pečlivě vychované slečně svou Akulinu? Co si pomyslí o jejím chování, povaze a rozumu? Na druhé straně byla by však ráda viděla, jaký účinek mělo by na něho tak nenadálé setkání . . .

Najednou jí něco napadlo; sdělila to Nastě, obě zaradovaly se nad tímto nápadem a ustanovily, že jej skutečně provedou.

Druhý den při snídani Grigorij Ivanovič tázal se dcery, hodlá-li se před Berestovými skrýti.

„Papa,“ odvětila Lizi, „je-li vám to vhod, přivítám je, ale jenom pod jednou výminkou. Ať si přijdu jakkoli, dělám cokoli, nebudete mne plísniti a neprozradíte ani své podivení ani svou nevrlost.“

„Zase nějaké komedie!“ pravil se smíchem Grigorij Ivanovič. „Nuž, tedy dobrá, dobrá; svoluji, dělej si co chceš, černooký můj diblíku.“

S těmi slovy políbil ji na čelo a Lizi odběhla připraviti se.

Bily právě dvě hodiny, když kočárek domácí práce, tažený šesti koni, zajel do dvora a objížděl kolem hustě zeleného drnového kola. Starý Berestov sestoupil na práh pomocí dvou livrejovaných lokajů Muromského. Hned za ním přijel na koni jeho syn a společně vstoupili do jídelny, kdež bylo již prostřeno.

Muromský přivítal své sousedy co nejlaskavěji, navrhl jim, aby před obědem prohlédli si zahradu a oboru a vedl je po stezkách pečlivě umetených a posypaných pískem. Starý Berestov v duchu litoval vynaložené práce a času na tak zbytečné choutky, ale z šetrnosti ničeho neříkal. Jeho syn nesdílel ani nespokojenost vypočítavého statkáře ani nadšenost samolibého anglomana, nýbrž netrpělivě očekával, až objeví se zemanova dcera, o níž mnoho slýchal, neboť třeba jeho srdce — jak nám již známo — bylo již zadáno, mladá krasavice měla vždycky právo na jeho obraznost.

Vrátivše se do jídelny, zasedli všichni tři ke stolu: staří vzpomínali si na bývalé časy a anekdoty ze své služby a Alexěj přemýšlel, jakou úlohu má hráti u přítomnosti Lizi. Rozhodl, že chladná roztržitost na každý způsob bude nejvhodnější, a chystal se na ni.

Dvéře otevřely se; obrátil hlavu s takou lhostejností, s tak hrdou nedbalostí, že zachvěti by se muselo jistě i srdce nejzarytější koketky. Na neštěstí místo Lizi přicházela stará miss Jaksonova, nalíčená, sešněrovaná, se sklopenýma očima a malou poklonkou — překrásný vojenský pohyb Alexěje ztratil se nepozorován.

Ještě nesebral své síly, když dveře zas otevřely se a tenkráte přicházela Lizi. Všichni vstali: otec chystal se představiti hosty, ale najednou zarazil se a spěšně kousl se do pysků ... Lizi, jeho snědá Lizi, byla napudrována až po uši a načerněna více nežli sama miss Jacksonova; falešné lokony, mnohem světlejší nežli její vlastní kadeř, byly nahrnuty jako paruka Ludvíka XIV.; rukávy a l'imbécille byly nadělané jako krinolina madame de Pompadour; v pasu byla stažena jako písmeno x a všecky brilanty po matce, které nebyly ještě zastaveny, skvěly se na jejích rukou, krku a uších. Alexěj nemohl poznati svou Akulinu v této směšné a skvoucí se slečně. Jeho otec políbil jí ručku a on s odporem následoval jeho příkladu. Když dotýkal se jejích běloučkých prstíků, zdálo se mu, že se chvějí. Zatím postřehl také nožku schválně vykročenou a obutou s všemožnou koketností. To usmířilo ho poněkud s ostatním její oblekem. Co týká se líčidel, těch — sluší podotknouti — v prostotě svého srdce ani nepozoroval a později si nevšimnul.

Grigorij Ivanovič vzpomněl si na svůj slib a snažil se, aby neprozradil ani nejmenšího podivení. Čtveráctví jeho dcery zdálo se mu tak zábavným, že sotva se mohl udržeti.

Avšak nehybné Angličance do smíchu nebylo. Věděla, že barvidla a líčidla byla vzata z její skřínky a purpurový ruměnec hněvu prorážel umělou bělostí její líce. Plamenné pohledy metala na mladou čtveračku, kteráž — odkládajíc na pozdější dobu všeliké vysvětlení — dělala, jako by to nepozorovala.

Sedli za stůl. Alexěj hrál dále úlohu roztržitého a zádumčivého. Lizi špetila se, mluvila skrze zuby, zpívavě a jenom francouzsky. Otec pokukoval na ni přes tu chvíli, nepochopuje její cíle, ale shledávaje to všecko velice zábavným. Angličanka zlobila se, ale mlčela. Jediný Ivan Petrovič byl jako doma: jedl za dva, pil svou míru, smál se svému smíchu a čas po čase laskavě hovořil a smál se zase.

Konečně vstali od stolu; hosté odjeli a Grigorij Ivanovič povolil smíchu a dotazům.

„Co tě to napadlo, udělati si z nich dobrý den?“ ptal se Lizi. „A víš co? Líčení ti opravdu pěkně slušelo; neznám se v tajnostech damské toiletty, ale na tvém místě bych se líčil, arci ne mnoho, jen trošku.“

Lizi byla u vytržení nad svým nápadem. Objala otce, slíbila, že si rozmyslí jeho radu a odběhla udobřit rozhněvanou miss Jacksonovu, která jen přes moc otevřela dveře a vyslehla omluvu. Lizi netroufala si prý před neznámé lidi, protože je tuze snědá; netroufala si ani prositi... byla jista, že dobrá milá miss Jacksonova promine jí atd., atd.

Miss Jacksonova, přesvědčivši se, že Lizi nechtěla ji udělati směšnou, spokojila se, políbila Lizi a na znamení smíru darovala jí hrneček anglického líčidla, jejž Lizi přijala s výrazem upřímné vděčnosti.

Čtenář domyslí se, že druhý den ráno slečna Lizi neopomenula dostaviti se do lesa na schůzku.

„Vy jste byl včera u našich pánů,“ řekla hned Alexěji. „Jak se vám líbí naše slečna?“

Alexěj odvětil, že si jí nevšimnul.

„Škoda,“ zvolala Lizi.

„A proč?“ tázal se Alexěj.

„Proto že jsem se vás chtěla zeptati, pravda-li, že prý...“

„Co prý?“

„Pravda-li, že prý jsem podobna naší slečně?“

„Jaký to nesmysl! Ta je naproti tobě šeredná šereda.“

„Ach, panáčku, to nesmíte říkati: naše slečna je taková běloučká, štíhloučká! Jak pak bych se já jí mohla rovnati!“

Alexěj přísahal, že je hezčí nežli všecky líčené slečny dohromady a aby ji úplně spokojil, začal líčiti její velitelku tak směšným obrazem, že Lizi řehtala se od srdce.

„Ale,“ prohodila s povzdechem, „třeba slečna byla i směšna, já jsem naproti ní hloupá, neučená holka.“

„To se máš proč rmoutit,“ pravil Alexěj; „chceš-li, já tě naučím číst i psát.“

„Jistotně?“ vece Lizi tázavě; „nemohli bychom to zkusiti?“

„Chceš-li, začneme třeba hned.“

Sedli si. Alexěj vytáhl z kapsy zápisní knížku a Akulina naučila se abecedě ku podivu rychle. Alexěj nemohl se vynadiviti její chápavosti. Druhý den chtěla zkusiti také psáti. Zpočátku se tužka vzpírala, ale za několik minut začala psáti také písmeny dosti slušně.

„To jest skutečný div!“ pravil Alexěj. „Učení nám jde jako z vody.“

Třetí hodinu Akulina již slabikovala „Natalii, bojarskou dcerku“, přerušujíc čtení poznámkami, které Alexěje opravdu překvapovaly, a celý list počmárala aforismy, vybranými z téže pověsti.

Minula neděle a začali si dopisovati. Poštovní schránka byla v kotlině starého dubu; službu poslíčka zastávala tajně Nasta. Sem přinášel Alexěj velkými písmenami psané lístky a tamtéž nacházel na sprostém zamodralém papíře kliky háky své rozmilé. Akulina patrně přivykala k lepší skladbě řeči a její rozum zjevně rozvíjel a zdokonaloval se

Zatím nedávná známost mezi Ivanem Petrovičem Berestovem a Grigorijem Muromským utvrdila se a záhy změnila se v přátelství následujícím spůsobem.

Muromský nejednou rozvažoval, že po smrti Ivana Petroviče veškeré jeho jmění připadne Alexěji Ivanoviči, kterýž stane se tak jedním z nejbohatších statkářů v celé gubernii a že není žádné překážky, aby nepojal Lizi za ženu. Starý Berestov zas, ač uznával, že soused má o kolečko více (nebo jak on říkal, že je anglický blázen), neupíral mu i mnoho výborných vlastností, jako neobyčejnou čilost. Grigorij Ivanovič byl blízký příbuzný hraběte Pronského, člověka proslulého a mocného; hrabě mohl velice prospěti Alexěji, a Muromský (myslil Ivan Petrovič) zajisté bude povděčen příležitosti, moha znamenitě provdati svou dceru.

Staří rozmýšleli to dosud každý pro sebe, konečně si o tom spolu promluvili, objali se, slíbili si, že zavedou věc, jak se sluší a patří, a začali se o ni starati každý na své straně. Muromského očekávaly nesnáze: přemluviti Beti k brzké známosti s Alexějem, kteréhož neviděla od někdejšího pamětihodného oběda. Zdálo se, že jeden druhému nevalně se líbili; Alexěj aspoň nepřišel více do Prilučina a Lizi odešla vždycky do své komnaty, když Ivan Petrovič poctil je svou návštěvou.

„No," myslel si Grigorij Ivanovič, „bude-li u nás Alexěj každý den, Beti se musí do něho zamilovati. Takový je pořádek věcí. Čas všecko spraví."

Ivan Petrovič nepokojil se méně o úspěchu svých záměrů. Ještě ten večer pozval syna do svého pokoje, zapálil si dýmku a pomlčev trochu, pravil:

„A co ty, Alešo, už jsi tak dávno nemluvil o vojenské službě? Což se ti husarský kabát zprotivil?"

„Nikoli, tatínku," odvětil Alexěj uctivě, „vím, že nechcete, abych šel k husarům; mojí povinností jest vás poslechnouti."

„Výborně," vece Ivan Petrovič, „vidím, že jsi hodný syn; to mne těší. Nechci učiniti ničeho proti tvé vůli; nechci tě nutiti, abys vstoupil... hned . . . do civilní služby, ale zatím bych rád, abys se oženil."

„A koho si mám vzíti?" tázal se užaslý Alexěj.

„Lizavetu Grigorěvnu Muromskou," odpověděl Ivan Petrovič, „nevěsta není špatna, viď?"

„Tatínku, já na ženění dosud nepomyslil."

„Nepomyslil's ty, pomyslil a rozmyslil jsem já."

„Staň se vůle vaše, ale Lizi Muromská se mi vůbec nelíbí."

„Však se ti zalíbí. Zvyknete si."

„Já si netroufám, udělati ji šťastnou."

„Její štěstí není tvoje starost. Co? Tak ty nectíš otcovskou vůli? Dobrá!"

„Jak vám libo, avšak já se ženiti nechci a nebudu."

„Ty se oženíš nebo tě prokleju a statek — přisám Bůh! — prodám a promarním, tak že ti nezůstane ani haléře. Dávám ti na rozmýšlenou tři dni a do té doby mi nechoď ani na oči."

Alexěj věděl, že otci, vezme-li si něco do hlavy, ani palicí to z ní vypudí, leč on sám byl po tatínkovi a proto ho těžko předělati. Odešel do svého pokoje a začal přemýšleti o mezích otcovského práva,

o Lizavetě Grigorěvně, o slavném prohlášení otcově, že ho ožebračí, a konečně o Akulině.

Poprve poznal jasně, že je do ní náruživě zamilován; napadla ho romantická myšlenka oženiti se se selským děvčetem a živiti se prací rukou, a čím více rozmýšlel o tomto rozhodném kroku, tím více slušnosti a rozumu v něm shledával.

Schůzky v háji byly na nějaký čas přerušeny deštivou pohodou. Alexěj napsal Akulině psaní co nejčitelnějším písmem a nejvášnivějším slohem, oznámil hrozící sobě záhubu a nabízel jí svou ruku. Psaní donesl hned na poštu do kotlavého dubu a ulehl, úplně spokojen se svým jednáním.

Druhý den ráno v pevném úmyslu jel k Muromskému, že mu řekne všecko bez obalu. Chtěl zalichotiti jeho velkomyslnosti a dostati ho na svou stranu.

„Je doma Grigorij Ivanovič?“ tázal se, dojev k prilučinskému zámku.

„Není doma,“ odpověděl sluha, „ráno ráčil odjeti.“

„To je mrzuté!“ pomyslil si Alexěj. „Snad je doma Lizaveta Grigorěvna?“

„K službám, je doma.“

Alexěj seskočil s koně, hodil uzdu lokaji a vstoupil bez oznámení.

„Všecko se rozhodne,“ myslil, zacházeje k hostinskému pokoji, „domluvím se s ní samotnou.“

Vstoupil do pokoje . . . a ustrnul! Lizi . . . ne, Akulina, milá snědá Akulina, ne v sarafaně, ale v bílém ranním obleku, seděla u okna a četla jeho psaní. Byla tak zabrána, že ani nepozorovala, když vstoupil.

Alexěj nemohl zdržeti se radostného výkřiku. Lizi zachvěla se, pozdvihla hlavu, vzkřikla a chtěla odběhnouti. Alexěj kvapil a zadržel ji.

„Akulino, Akulino! . . .“

Lizi hleděla se mu vymknouti . . .

„Mais laissez-moi donc, Monsieur; mais êtes-vous fou?“ opakovala, odvracujíc se.

„Akulino! moje drahá Akulino!“ opakoval líbaje jí ruce.

Miss Jacksonova, svědkyně tohoto výstupu, nevěděla, co si má mysliti.

V tom okamžiku otevřely se dvéře a Grigorij Ivanovič vešel.

„Aha!“ pravil Muromský, „vy jste se tedy patrně již dohodli...“

Čtenář propustí mne zajisté ze zbytečné povinnosti, abych líčil další události.

O zemětřeseních.

Se zřetelem k nejnovějším výzkumům pojednává

Bedřich Katzer.

emě není nehybna. Nejen že v největším kvapu oblétá slunce, otáčejíc se zároveň kolem osy, nýbrž následkem otáčení toho podobně jako rychle hnaný kámen mlýnský stále po všem těle trne; rozličné vnitřní i vnější popudy způsobují pořád slabé výchvěje omezených částí jejího povrchu, a také celé širé rozlohy ponenáhlu klesají a zvedají se jako oddechující prsa. Ale všechny pohyby ty unikají přímému názoru docela, stávajíce se patrny pouze na jemných strojích, anebo až po dlouhých dobách na svých účincích. Proto také nijak nedovedou podvrátiti obecnou víru v nehybnost půdy.

Jinak má se věc při nejhroznějších zjevech přírodních: zemětřeseních. Tu pravidlem bez určitého návěští ozve se jakási síla, která lomcujíc v útrobách země, způsobuje buď jen místní otřes lid děsící, nebo mocnější vlnění půdy s účinky nesmírně hroznějšími. Nezřídka v tomto případě netoliko obvyklý klid pevné kůry zemské ustupuje děsivé pohyblivosti, nýbrž současně všechny síly přírodní, jakoby rázem pout byly zbaveny, v divé vzpouře o mohutnosti své dávají zhoubné svědectví. Díla lidská boří a kácejí se, vichr mocně duje a zahaluje všeobecnou spoustu ve mračna prachu, sopky metají ohnivé sloupy k oblakům blesky sršícím, řeky v toku svém se zarazí, tiché vody studánek zanikají, a leží-li nešťastný kraj na pobřeží moře, často vyvalí se z něho mocný příliv, jenž ničí i ty ostatky, kterých vlnění půdy bylo ušetřilo.

Pojem zemětřesení vylučuje zevnější příčinu otřesů tak, že v geologickém smyslu zemětřesením jest pouze takový pohyb pevné kůry zemské, jehož příčina a původ leží kdesi uvnitř země. Místo, od něhož popud k otřesům povrchu vychází, jest východisko čili hypocentrum zemětřesení a není ovšem pouhý bod, nýbrž pravidlem větší rozloha, často podle nějaké rozsedliny protažená i všelijak přerušovaná. Náraz od ní vycházející dostihuje jistého místa povrchu zemského nejdříve a projevuje tam účinek nejmocnější. Toto místo slove epicentrum zemětřesení a jest středem, od něhož na povrchu pohyb se šíří. Děje-li se to v rozloze více nebo méně kruhovité, nazývá se zemětřesení středovým čili centrálným a vytvořuje okruh otřesový. Šíří-li se výchvěje téměř v čáře, na př. podle pásem horských nebo puklin, jest zemětřesení přímočárné čili linearné a prostírá se v čáře neboli v pásmu otřesovém. Rozsah okruhu i pásma otřesového bývá velmi rozdílný, však jen výminečně velmi značný. Na př. hrozné zemětřesení, které 1. listopadu 1755 zničilo Lissabon, bylo pociťováno zároveň ve Španělsku, Francii, Švýcarsku, Německu, Švédsku,

na Islandě, v Gronsku, Americe, na ostrovech antillských a v Africe na prostoře více než 100.000 čtver. mil. Zemětřesení, které vyšlo 25. července 1855 z údolí Vispského ve Švýcarsku, rozšířilo se na 3700 čtv. mil, středoevropské zemětřesení 6. března 1872 na 3100 čtv. mil a zemětřesení, které dne 15. ledna 1858 po 8. hodině večerní vyšlo ze Žiliny na Slovensku, zasáhlo až do Slezska a Čech, otřásajíc rozlohou skoro 1500 čtver. mil. Jindy omezují se otřesy na mnohem menší krajiště.*)

Pohyb půdy při zemětřeseních není vždy týž. Někdy jest vyskakující, jindy vlnivý. Tento, při němž země často patrně se vlní jako žitné pole, jest obyčejnější a poměrně méně nebezpečný. Undulatorický pohyb bývá pozorován zvláště na stromech. Na př. na dlouhých stromořadích bylo shledáno, že vlna v nich postupuje jako na vodě. U Battangu v Číně vlnila se r. 1870 půda prý jako vichrem pobouřené moře a 26. března 1812 okolí Caracaské prý mělo vzhled prudce vroucí tekutiny. Vyskakující čili succussorický pohyb způsobuje, když půda náhle vysoko se vydme, hrozné spousty. Na př. při zemětřesení v Kalabrii r. 1783 a na Sicilii r. 1693 byla síla nárazů tak mocna, že několik set měst a dědin pojednou bylo úplně zničeno a mnoho hor pokáceno. Na 100.000 lidí přišlo o život. Vrcholy žulových hor prý poskakovaly, domy a lidé byli vyhozeni do povětří a dlažba ulic prý jako by byla vystřelena z hmoždířů. V Riobambě roku 1797 prý bylo sta lidí prudce vymrštěno do vzduchu tak, že až na druhém břehu řeky mrtvi spadli k zemi. Často bývají mrtvoly z hrobů vyhozeny. Někdy jest pohyb půdy při zemětřeseních zvláště záhubných zdánlivě vířivý. Však zdá se, že vír jest tu pouze výsledek křižujících se pohybů postupných, anebo že způsoben jest kombinováním četných nepatrných nárazů, nebo též změnou směru následkem jistých překážek. Pověstný příklad vířivého pohybu zaznamenal A. v. Humboldt o zmíněném právě zemětřesení v Riobambě v Ekuadoru. Tu byly prý zdi a domy vytočeny z původního směru o 90 stupňů; stromořadí dříve docela přímá byla do čtvrt kruhu zatočena; nářadí z jednoho domu dostalo se přes ulici pod sříceniny domu jiného: a mnohé předměty prý zavlečeny byly až 1000 stop daleko, protože kyprá půda tekla jako proud vody.

Slabá zemětřesení záležejí v jediném otřesu, jemuž předcházejí nebo po němž následují někdy ještě slabé výchvěje. Silnější zemětřesení, svědčící o větší působnosti sil súčastněných, vykazují četnější otřesy, které následují po sobě v kratších neb delších přestávkách. Při nejprudších úkazech stihají se rázy velmi rychle po sobě. Na př. zmíněná spousta v Kalabrii roku 1783 byla spůsobena prvními šesti otřesy za sotva 2 minuty. O velkonocích r. 1812 bylo zděšeno město Caracas po 4. hodině odpolední silným otřesem země, jenž rozezvučel varovným hlasem všechny zvony. Lid, místo aby vyběhl do širého pole, v úzkosti své utekl se do chrámů, které následujícími rázy sesuly se jako budovy kartové, totiž zdi se rozestoupily a klenby se sřítily. Skoro celé město

---

*) Reclus-Ule (Die Erde, I., pag. 456 a d.) popírá, že by zemětřesení lissabonské bývalo mělo i jen polovinu toho rozsahu, který se mu připisuje.

bylo obráceno v rum a trosky a 20.000 lidí přišlo o život. Při zemětřesení v San Salvadoru r. 1854 hlavním nárazem, jenž trval pouze 10 vteřin, bylo zničeno celé město. Na Ischii r. 1883 náhlým otřesem přes 2000 lidí vzalo za své. — Jest pochopitelno, že takovým událostem, které pohubí statisíce životův a zničí neobnovitelná díla lidských rukou, připisuje se poměrně mohutná příčina, kdežto sebe mocnější otřes, jenž v polní nebo neobydlené krajině přejde bez hrozných spoust, může uniknouti i pozornosti odborníků docela. Tak tvrdí Otto Volger, že Vispské zemětřesení bylo jistě stejně prudké, jako 100 let před tím zemětřesení Lissabonské, které však v historii zůstalo památno, protože tisíce lidí zhubilo, kdežto shledávání zpráv o onom dalo mu velikou práci, protože při něm pouze dva chudí horáci přišli k úrazu. — Mylné jest domnění, že při zemětřeseních velezhoubnými nárazy prvními všechno nebezpečí minulo. Arci bývají další otřesy slabší, ale zkáza jejich záleží v častém opakování. Na př. při vícekrát zmíněném zemětřesení v Kalabrii neutichla půda skoro po dva měsíce. Podobně při zemětřesení Záhřebském r. 1880—81 a na Ischii r. 1883. Tato pohyblivost půdy na člověka nejmocněji účinkuje, naplňujíc jej tesklivostí a nejistotou, že obává se při každém kroku, že bude zemí pohlcen. Následkem toho pozbývá sebedůvěry i mravní síly. Dějepis zaznamenává, že výše zmíněné hrozné zemětřesení Caracaské r. 1812 sdrželo velmi vítězství republiky, protože kněží španělské vládě přející vylíčili je jako Boží trest za vzpouru. (Reclus-Ule, pag. 466).

Slabší otřesy země, byť pobořily stavby lidské, pomíjejí jinak bez patrných účinků na vzhled kůry zemské; však mnohá zemětřesení mají za následek úplné pozměnění vzhledu postižených krajů. Někdy spropadají se značné části země. Na př. r. 1834 zmizel 2 čtver. míle objemný lán pralesa u města San Jago v Chile beze stopy a v Chittagongu (v Bengalu) pohltila prý země r. 1762 několik hor tak, že nezůstalo po nich ani památky. Jindy zase zvedá se půda o několik metrů nad dřívější svou výšku. Tak probořila se při zemětřesení, jež lomcovalo v červenci 1819 krajinou při ústí Indu, rozloha 94 čtver. mil a byla pokryta mořem, nedaleko však vyvstala půda v délce 11 mil, vytvořujíc 3 míle širokou a 3 metry vysokou hráz, kterou domorodci podnes Allah-Bund, t. j. Boží hráz nazývají. V takových a podobných případech jistě klesání půdy na jednom vyrovnáno jest stoupáním na jiném místě a naopak.

Jindy zemětřesení způsobují pouze menší pozměny povrchu zemského. Ku př. vznikají nálevkovité prohlubně, nebo rozpuká se půda a podle rozsedlin nastávají sešinutí krajů, nebo skály se trhají a sřítí a p. Při zemětřesení na ostrově Havaji 2. dubna 1868 svalil se kus hory Keaiva do roviny a vytvořil tam všek 5 kilom. dlouhý a 2 až 4 kilom. široký. Někdy bývají zemětřesení sprovozena také náhlým vychrlením vody nebo bahna. Na př. v Ekuadoru roku 1868 vyvalily se z boků některých hor ohromné proudy bahna, jeden 8 kilom. dlouhý a 400 m. široký. Nárazy, které tuto dovedly podzemním vodám otevříti cestu na venek, arci stačí také v jiných případech pramenům východ zatarasiti. Pochopitelno též, že změna poměrů zavodňovacích může míti

za následek úplnou pozměnu úrodnosti některých krajů, jakáž po větších zemětřeseních leckde vskutku byla pozorována.

Východisko otřesů leží více nebo méně hluboko, přece však v nejsvrchnějších vrstvách kůry zemské. Poloha jeho dá se přibližně ustanoviti, je-li známo místo, epicentrum, odkud na povrchu vlnění se šířilo. Děje se to buď dle Seebacha počtem z rychlosti, jakou pohyb postupoval, anebo dle Malleta jaksi geometrickým spůsobem na základě úvahy, že pukliny ve zdivu a p. jsou vždy kolmé na směr nárazů. Prodloužené směrnice rázů protínají se v hloubi země v hypocentru. Takto určena hloubka východiska zemětřesení pod povrchem v Porýnsku roku 1846 na 38.806 metrů, na Slovensku r. 1858 na 26.266 m., v Kalabrii r. 1857 na 10.667 m., v Geře r. 1872 na 17.956 m., v Cáchách r. 1873 na 11.130 m. atd. Jak vidno, jest výsledek mezi 10 a 40 tisíci metrů velmi kolísavý a patrně málo přesný, což zaviněno jest neurčitostí podmínek, na kterých jest zbudován. K účelům spolehlivých udání o rychlosti šíření se a směru nárazů byly sestrojeny (od R. Budgeho, Cacciatoreho, v. Lassaulxa a j.) zvláštní důmyslné stroje t. zv. seismografy a seismochronografy, které však dosud nejsou valně rozšířeny. Na př. v universitním městě Záhřebě r. 1880 neměli ani jednoho takového stroje. Šíření se nárazů na povrchu závisí vynikající měrou na povaze půdy. Sestává-li tato z pevných hornin, rozšíří se vlny stejnoměrněji, rychleji a dále než v horninách kyprých, úlomkovitých, kde však naopak účinek bývá hroznější. Dosud u všech zemětřesení největší zkáza nastávala tam, kde na pevné skalné spodině spočívaly tenké povlaky hornin sypkých, které i při nepatrném chvění podkladu ocitují se ve skákavém čilém pohybu. Rychlost, jakou výchvěje při zemětřeseních se šíří, odhaduje se podle doby, jež uplynula mezi tím, co otřesy pocitovány na jednom a na jiném místě vzdáleném. Byla shledána také velmi proměnlivou mezi 150 až 900 metry ve vteřině. Při zemětřesení na Slovači r. 1858 páčena na 216 m., v Neapoli 1857 na 240 m., v Porýnsku r. 1846 na 480 m., při Lissabonském a porýnskošvábském zemětřesení (roku 1755 a 1880) na 550 m., v Ekuadoru na 800 m. a v sever. Americe r. 1843 směrem od jihu k severu na 605 m. a od východu k západu na 908 m. Průměrně lze říci, že rychlost šíření se výchvějů při zemětřesení shoduje se celkem asi s rychlostí, kterou postupuje zvuk.

Však je-li zemětřesení, jakož pravidlem bývá, sprovozeno podzemním hlukem, sotva kdy slýchá se lomoz a pocituje se vlnění zároveň. Zvláště hutné horniny probíhá zvuk rychleji než ráz, tak že dříve jej slyšíme než tento pocitujeme a na konec, když i otřes už minul, teprve dospívá k sluchu vzduchem přenešený zvuk. Z toho už vyplývá jakýsi výklad divé směsice tónů, které skládají hukot při zemětřeseních, jenž často převyšuje hrůzou všechny jiné nám známé úkazy zvukové a velmi obtížně vhodným výrazem se dá označiti. Některý oznamovatel přirovnává hukot ten k rachocení hromu, k hukotu vichru, k výstřelům z děl neb pušek, k bouři vodopádů nebo řítících se lavin, k praskání ohňů i k pískotu lokomotiv. Však i příčiny lomozu podzemního mohou býti velmi různé: šinutí a otírání skalných ker, proboření a nárazy vrstev, vychrlení podzemních vod, protlačení silně stlačených vzdušin skrze tenké

pukliny a p. Podzemní řev jest hlavním součinitelem hrůzy zemětřesení a nepozbývá svého zastrašujícího vlivu i když otřesení není znáti, což také někdy se stává. Na př. v čase obnovení se otřesů v okolí Gery r. 1869 zaslechl jistý pozorovatel nejprve rachot a bouchání, jako by hromada dříví se svalila; po chvilce zavnělo řinčení počátkem asi tak, jako by do skla kamení se házelo, později jako by těžký vůz s vlečnými řetězy jel po hrbolaté půdě. Asi 20 minut po té zavzněl vzdálený hukot hromu, jenž potrval několik vteřin. Při tom bylo úplně bezvětrno a nejmenší chvění půdy nebylo pocítěno. Podobné případy uvádí Humboldt. Po zemětřesení v Nové Granadě 16. listopadu r. 1827 zavzněly vždy v přestávkách půlminutových s velikou pravidelností podzemní rány, však půda zůstala klidna. Hrůzný byl úkaz, jejž přizvali „podzemní řev a hrom guanaxuatoský“. Od půlnoci 9. ledna 1784 po více než měsíc bez přestávky ozýval se v hlubinách země rachot a lomoz, jenž ustal konečně bez nejmenší stopy po otřesení země. Naproti tomu arci jsou známy také případy, kdy silné vlnění půdy pražádným podzemním zvukem nebylo ani opovězeno ani sprovozeno.

Veledůležita a základní jest otázka po příčinách zemětřesení, která již zaměstnávala mysle nejstarších pozorovatelů přírody. Staří Řekové domnívali se, že v Etně odpočívá obr Eukalas, jenž kdykoli na loži svém se obrací, otřese vší Sicilií. Aristoteles pokládal za příčinu otřesů jakýsi podzemní vítr. Egypťané, Arabové, Hindové měli svůj zvláštní výklad zemětřesení a talmudisté věří, že Jehovah dopustiv pokoření židů z lítosti nad tím nyní roní denně dvě slzy, které skanou do moře a někdy chvění země spůsobují. Ve středověku myslili, že pod zemí jsou mohutná lože uhlí, síry a ledku, jež dohromady pomísí se v prach, který zapáliv se spůsobuje rány i otřesy půdy. Naší bádavé době podobné výklady vyluzují úsměv; však velmi pomalu jen byly nahraženy výklady jinými, které počátkem ještě tuze spočívaly na pouhých výmyslech. Hlavní chyba, které jednotlivci při objasnění zemětřesení druhdy se dopouštěli, záleží v tom, že všem zjevům těm jedinou připisovali příčinu. Teprve nejnovější doba s toho sešla a nyní skoro všichni odborní badatelé připouštějí, že příčiny zemětřesení mohou, ba musí býti rozličné.

F. Mohr vyslovil a zastával náhled, že zemětřesení jsou spůsobena probořením se kůry zemské nad podzemními dutinami. Není pochyby, že takto vskutku otřesy nastati mohou, ale zajisté jen v míře omezené, tam totiž, kde vyplavením rozpustného složiva zemského povstávají jeskyně tak veliké, že klenutí stropové konečně, jsouc příliš málo podepřeno, musí se sřítiti.

Učení to odůvodnil nemálo a učinil upotřebitelným také pro mocnější úkazy Otto Volger, který vyznačil činnost pramenů jako vynikající příčinu zemětřesení všech, obzvláště v hornatých krajinách. Neboť prameny stále strhují spolu rozpustné i nerozpustné hmoty minerálné, které na bližších nebo vzdálenějších místech se usazují v podobě lučebně změněné nebo nezměněné. Toto podzemní vymývání, trvajíc pořád, arci může během dlouhých věků nabyti ohromných rozměrů. Vypočítalo se, že jediný pramen lázní leukských v poříčí Rhôny odnáší z hlubin zemských rok co rok přes 1500 krychlových metrů sádry,

a Ch. Lyell ustanovil, že léčivé prameny bathské, na mineralní součásti poměrně chudé, vyplaví z vrstev zemských ročně nejméně 423 krychlových metrů chloridu hořečnatého a síranu vápenatého. Jest přirozeno, že podobným účinkem nesčíslných pramenů, které z kůry zemské se prýští, během dlouhých věků mohou býti podemleta celá horstva i širé kraje, které následkem toho se snižují a vlní, což s otřesy jest spojeno. Účinek pramenů dle Volgera jest tedy pouze prostředeční, kdežto bezprostřední příčina zemětřesení jest sázení se vrstev, které nelze dobře nazvati probořením. Následkem skutečných sřícení kleneb jeskyň podzemních otřese se někdy půda ve vápenitých horstvech, kde vyplavení jest mocné, jako na př. na Krasu. Však úkazy ty jsou povahou svou docela lokalní a vyznamenávají se značným rachotem, proti němuž otřesení bývá nepoměrně nepatrné.

Obyčejnější a mnohem hroznější jsou zemětřesení, jichžto východiskem jest sopka buď činná, buď zdánlivě vyhaslá. Nepopíratelná souvislost mnohých zemětřesení s výjevy sopečnými byla pokládána dříve za důvod dostatečný, že všechny otřesy země v nich mají svou příčinu. Tehdy ovšem i ponětí o sopkách bylo jiné než nyní, pročež, bychom věc řádně vystihli, nutno nám poohlédnouti se trochu v minulosti a přehlédnouti spěšně ponenáhlý vývoj vědeckých názorů o vulkanismu.

Koncem předešlého století ještě měli geologové sopečné výjevy za úkazy docela podřízeného druhu a spokojili se Wernerovým výkladem, že spůsobeny jsou podzemními požáry zapálených loží uhelných. Ale když L. v. Buch svými výzkumy Vesuvu theorii tu zvrátil, protože v celém okolí ode dávna činné sopky té není kousku fiece uhelné, upadli zemězpytci do chyby opáčné, vyhledávajíce pro sopky pojednou příčinu velkolepou. Přisoudili jim totiž souvislost s ohnivým jádrem zemským. Učení o ohnivě tekutém vnitřku koule zemské založil vědecky r. 1788 Hutton, a ač hned vzbudilo odpor mezi stoupenci Wernerovými a jmenovitě v nejnovější době ze mnohých vynikajících stran bylo zavrženo, přece udrželo se až do dneška. Jeden z nejnovějších projevů ve prospěch jeho pochází od professora university záhřebské G. Pilara, jenž ve větší publikaci *) označuje zavržení ohnivého jádra zemského jako „vědecké zpátečnictví“ a snaží se ukázati, že bez něho nemožno vysvětliti veliký počet geodynamických a geologických pochodů.

Starší geologové představovali si všecek vnitřek zeměkoule jako jediné moře plamenné, lišící se od oceanů na povrchu jen tím, že místo vody v něm jest žhoucí láva roztopená, která pod pevnou korou zemskou, nejvýš 50 kilometrů mocnou, vře a kypí, proudí, se dme a klesá, podléhá přílivu a odlivu a má své bouřky. Nyní ovšem povaha tekutého jádra zemského vyličuje se mnohem mírněji a mnozí badatelé spokojují se také až pouhou tvořitelností a vazkostí jeho, vzdávajíce se kypění a bouření. Pilar pronáší se takto: „Mluvíce o tekutém vnitru země, rozumíme tím především, že naše země od jisté hloubky počínajíc má vlastní teplo, které převyšuje žár, při němž obyčejné horniny tají a že jí celkem přísluší taková pohyblivost částic, že zjevuje se jako ohromná

*) Grundzüge der Abyssodynamik. Záhřeb 1881.

kapka se všemi vlastnostmi tekutin hydrostatickým zákonům podléhajících." (l. c. pag. 36.)

Na základě podmínky té jest výklad výjevů sopečných velmi snadný. Tlakem roztopených hmot, t. zv. magmatu, poměrně slaboučká kůra zemská rozráží se a z trhlin vyvalí se proudy lávy, opověděvše se po případě dýmem a parou. Sopka dle toho může se vytvořiti pouze tam, kde z jakékoli příčiny nastalo spojení mezi ohnivým jádrem země a ovzduším. Pilarův výrok o věci té jest následující (l. c. pag. 87): „Kůra zemská má na zvláště příhodných místech otevřené kanály (průliny, trhliny, chodby), které sestupují skrze celou tuhou hmotu až k ohnivě tekutému vnitřku země. V nich proniká láva až do výše odpovídající poměru větší měrné váhy roztopené hmoty k lehčí kůře zemské, a tato výška mění se podle přílivu proudícího magmatu zemského. Čím větší příboj, tím blíže postupuje sloup lávový k povrchu země a tím snadněji dostavuje se vybuchující nebo překypující činnost lávy plyny proniknuté a přeteplenou vodou pokryté." — Takovýto výklad úkazů sopečných, k němuž mimo jiné badatele přiznávají se také Lyell a Darwin, má skutečně mnoho důvodů pro sebe a jest vůbec rozhodně nejlepší, všem výjevům uspokojivě vyhovující, když vycházíme od vypsaného domyslu, že země jest žhoucí kapka potažená slabou kůrou jako škraloupem.

Avšak, jak řečeno, proti názoru tomu bylo mnoho brojeno a dnes kloní se valná většina zemězpytců k náhledu, že vulkanismus s ohnivým nitrem země bezprostředně nesouvisí, což ostatně u těch, kteří žhoucí vnitřek země vůbec zavrhují, jest jen nutný důsledek. Hlavní důkaz pro žhavost jádra zemského a ohromný žár tam panující shledal Humboldt a stoupenci jeho ve měření teploty v hlubinách země. Asi od 2000 let jest známo, že v jisté hloubce pod povrchem v zemi teplo jest větší a větší, a později ustanoveno, že průměrně po každých 30 metrech do hloubky přibývá teplotě o 1^0 C. Odtud odvozeno, že nepříliš hluboko pod povrchem teplo nitrozemské už dostupuje takového žáru, že v něm nutně všechno známé kamení musí táti a se roztékati. Však pozorování, na nichž vývod tento založen, byla málo přesná. Novější s velikou opatrností a dokonalostí provedená měření ukázala, že čím hlouběji do země, tím větší stávají se t. zv. stupně geothermické, totiž vzdálenosti, po kterých teplota o určitou hodnotu vzrůstá. Jinými slovy: teplu s hloubkou nijak pravidelně nepřibývá, nýbrž spíše ubývá. Poněkud vyplynulo to už z pozorování, konaných ve vrtané studni u Grenellu poblíž Paříže, lépe však z měření provedených Dunkerem při vrtání u Sperenberku, kde v solném loži, svými vlastnostmi veškerá pozorování nemálo podporujícím, dosaženo hloubky 1269 m. Podobný výsledek plyne také ze zkoumání Stapffových v tunelech skrze Mont Cenis a Sv. Gotthard, ač tu plochy stejné teploty více připodobňují se útvarům povrchovým. Vidno z toho, že vnitřní teplo země, o jehož jsoucnosti ostatně není pochyby, nijak neoprávňuje k úsudku, že jádro oběžnice naší jest jediná žhavá krůpěj. Však kdybychom i připustili tvrzení přívrženců horoucího pekla v srdci země, že uvedené výsledky geothermometrické také nijak nestačí ku poražení jejich domyslu, tedy přece nemůžeme

dopustiti, aby od nich jako doklad dobrodružného náhledu, že sopky jsou jako ochranné záklopky ve plovoucí vrstvě na ohnivém moři, byly uváděny. Nanejvýš, chtíce býti docela nestranni, můžeme říci, že největší hloubka, v níž dosud teplota vrstev byla měřena, obnáší sotva $\frac{1}{7000}$ poloměru zemského a tudy jest příliš nepatrna, než abychom z ní mohli souditi na stav, jenž panuje blíže ke středu země. O té věci fakticky máme jen více nebo méně smělé dohady.

Geologové, kteří zavrhují souvislost výjevů sopečných se žhavým jádrem země, kladou příčinu jejich nehluboko pod povrch do svrchních vrstev zemských. Mají totiž za to, že jsou tam jakási pásma, jako více nebo méně rozložitá hnízda, kde mineralní složivo země mocným žárem bylo roztopeno tak, že vytvořuje jakási žhoucí jezera, mohutnými sloupy netknutého kamení od sebe oddělená. Ohnivá lože ta mohou míti velmi rozdílnou prostornost a mohou se rozkládati buď pod jedinou, buď pod celým pásem sopek. O velikosti jejich svědčí ohromné množství vyvržených hmot. Že od sebe jsou odděleny, pro to mluví ta okolnost, že i sopky blízko sebe ležící nesoptívají současně, což dalo by se očekávati, kdyby všechny byly vývody ze společné tůně ohnivé, ve kterém případě též lávy by vzhledem i skladbou musily býti stejny, což také není. Na př. Etna a Vesuv leží tak blízko sebe; ale souvislost mezi jejich vyvrhováním láv dosud nemohla býti zjištěna. Ostatně padá velice na váhu, že všechny sopky mezi Etnou a Vesuvem, kdyby vskutku byly vývody ze společného lože lávového, musily by chrliti magma už dávno před tím, než ono vystupuje až k vrcholu Etny 3300 metrů vysokému, protože všechny jsou 3 až 5krát nižší. Ale to nikdy se nestává. Theorii o omezených nádržích lávových pod vulkany dal Dutton širšího podkladu a přidržuje se jí mimo jiné W. Sartorius v. Waltershausen, slavný zkoumatel Etny († 1876). Snáší se vskutku nejlépe s úkazy sopečnými v jižní Italii a na Islandě a jest vůbec pravdě velmi podobna. Ale zcela netknutelna také není.

Nastávát především veledůležitá otázka, odkud se béře mocný žár, kterým skalní složivo země se roztápí? Otázka ta dosud je záhadna. Mallet, rozpřádaje náhled Prevostův, domýšlí se, že ohromným tlakem v hlubinách zemských následkem stahování se kůry, anebo následkem sřícení a drcení se visutého kamení nad výmoly vyvozuje se teplo, kterým skály se roztaví. Mohr má za to, že sopka může povstati jen tam, kde pohyb půdy při mocném snižování byl převeden v teplo k roztavení křemičitanů dostatečné. Franke dává žáru povstati třením v kůře zemské a podobné mechanické domněnky hájili Volger a Wurtz. Stejně četné jsou hypothese chemické. Lister poukázal k tomu, že lože křemičitanův a břidlic kamenečných okysličením mocně se ohřívají. Davy proti tomu namítá, že splodiny takového pochodu jsou příliš málo rozšířeny, i soudí sám, že v hlubinách zemských jsou ložiska kovů žíravých, jako draslíka, sodíka a j., které se vcezenou vodou slučují se za velmi značného vývinu tepla. Gay Lussac míní, že v zemi jsou ukryty bezvodé chloridy, které s vláhou za zvýšení temperatury vcházejí ve sloučenství. Taktéž Daubrée pokládá tvoření se hydrátů za mocný pramen tepelný, jejž Volger zase vidí také v rozkladu hornin ve hloubi zemské. Zkrátka: klíč k tajemství vulkanismu dosud nalezen není.

Pro pochod soptění zůstává výklad v podstatě totožný, ať už ohnivá hmota magmatu vyplňuje v podobě tuhé nebo méně tuhé všecek vnitřek země, nebo jen, jak Hopkins, Poulett Serope a jiní tomu chtějí, pásmo mezi pevným žhavým jádrem a mezi pevnou chladnou kůrou zemskou, anebo konečně jen omezené nádrže ve svrchních vrstvách země. Láva jest nasycena plyny a parami z vod až k žhoucím místům prosáknutých, které při erupcích hrají úlohu velmi závažnou. Napjetí jejich zajisté jest velmi značné, přece však sotva dostatečné, aby dovedlo proraziti průchod skrze skalný pokrov. Otvor musí povstati jiným způsobem, totiž pukáním kůry zemské následkem svrašťování jejího; a teprve když takto průchod jest zjednán, vytlačí plyny žhoucí hmotu až na povrch. Láva nikdy není tekuta jako voda nebo jako rtuť, nýbrž podobá se spíše těstu. Tuhne tedy poměrně rychle, následkem čehož, když vyvržení bylo ochablo, ucpe jícen sopky jako těsně přiléhající zátkou, čím soptění na tak dlouho jest zastaveno, až zátka buď se roztaví, buď prorazí.

Výjevy sopečné, které jsme tu krátce probrali, jak řečeno jsou nepopíratelnou příčinou některých zemětřesení, především těch, jichžto jevištěm jsou krajiny vulkanické. Z toho však nenásleduje, že všechna zemětřesení v krajinách těch musí býti původu vulkanického, anebo že všechny kraje s útvary sopečnými jsou stiženy častými otřesy země. Naopak ve mnohých končinách takových jsou zemětřesení od staletí neznáma, kdežto jinde, kde po sopečné činnosti není stopy, zuří často a zhoubně. Otřesy v okolí živých sopek pravidlem bývají návěštím, že vulkan chystá se ku porodu, avšak není to znak neomylný, protože zemětřesení může minouti také, aniž dochází k výbuchu, a naopak může nastati chrlení lávy beze vší opovědi, jako na př. v květnu 1855 na Vesuvu. Však u sopek zdánlivě vyhaslých nebo velmi vysokých, při nichž soptění vůbec jest úkazem vzácným, bývá výbuch sprovozen výchvěji půdy. Při tom vždy vycházejí otřesy od jícnu sopky a rozšiřují se od středu toho paprskovitě na všechny strany. Jest přirozeno, že nejbližší okolí vulkanu stiženo jest otřesením nejprudčím, jemuž síly poměrně rychle ubývá, tak že okres, v němž jest pociťováno, nikdy není veliký. Záleží mnoho na spůsobu, jakým vyvalení lávy se stává; totiž puká-li sopka pojednou, jest otřes arci mocnější, než když se rozevírá ponenáhlu. Však vždy ve shodě s příčinou svou nese zemětřesení takové na sobě ráz lokalný a podobá se velice zachvění se půdy při výbuchu prachárny, nebo jiném obdobném sběhu.

Zemětřesení spůsobená první nebo druhou příčinou právě vypsanou, totiž probořením jeskyň podzemních, nebo úkazy sopečnými, jsou omezena na krajiště vykazující právě tu geologickou skladbu, která jest příčin těch nevyhnutelnou podmínkou. Avšak veliká většina otřesů nejzáhubnějších děje se daleko mimo území ta. Na př. v Evropě jest poměrně nejvíce zemětřesení v Alpách, Abruzzách a na poloostrově pyrenejském, kde nikdež sopek není; v Asii jsou solná lože při dolním toku Indu mnoho tisíc kilometrův od vulkanické půdy vzdálena a přece jsou místem stálých otřesů; v Americe zachvějí se velmi často a prudce roviny nejmladších nánosů v poříčí Mississipi, kde daleko široko vůbec není

žádného kopce. Tyto a podobné nejrozšířenější pohyby půdy mají původ svůj ve vývoji země.

Oběžnice naše totiž není hotova a nezměnitelna. Vzhled její stále se proměňuje tak jako se mění tvář, když se na ni přikládá tíha let: dostává vrásku za vráskou, až jimi všecka jest rozbrázděna. Země stárne a mladistvý oheň, který před věky z plného tvaru jejího sálal, víc a více hasne a ukrývá se v nejhlubších jejích útrobách. Následkem toho stahuje a scvrká se povrch — kdyby přirovnání nebylo trochu trivialní, řekl bych jako maso na sušené švestce, — vznikají vlny a brázdy, horstva a doliny. Svrašťování to arci nemůže se díti klidně a tiše, nýbrž jest přirozeno, že poměrně tuhá kůra zemská všelijak se prohýbajíc místy puká, což sprovázeno jest rachotem i otřesením.

Takto povstávající zemětřesení, která těsně souvisí s utvářením a skladbou země, odkud tektonická (strukturní, dislokační) slovou, liší se tím od otřesů spůsobených sřícením nebo činností sopečnou, že východiskem jejich nikdy není jediný bod, jako na př. jícen sopky, nýbrž vždy táhlejší čára otřesová, která jest vlastně průmětnicí plochy, dle níž pukání kůry zemské se stalo. Podle délky pukliny řídí se též rozsah, až kam trnutí půdy sahá, z čeho jde, že tektonická zemětřesení, je-li pošinutí vrstev rozsahu omezeného, mohou býti relativně právě tak nepatrna a lokalní jako otřesy jinými příčinami spůsobené. Je-li však vzepření vrstev značné, ovšem mohou se také rozkládati po značné části povrchu zemského a dosíci zhoubnosti náramné.

Výsledkem vzepření se vrstev zemských následkem postranního tlaku jsou dle Dany, Suesse a jejich některých předchůdců pásma horská čili, jak obrazně jsme naznačili, vrásky na tváři země. Náhled ten jest opak staršího názoru o vzniku horstev následkem síly od středu ku povrchu působící, tedy hory pozdvihující; ale jest mnohem platnější než tento. Podle vlnovitých výtvorů svrašťování patrně nejspíš musí vznikati pukliny, následkem čehož arci zemětřesení tektonická v hornatých krajinách mají hlavní své sídlo. Běží-li čára nárazová čili seismická souběžně se směrem horstev, ve kterém případě ponejvíc odpovídá zlomu na vnitřní straně řetězů horských, sluje zemětřesení podélným, longitudinalným; proráží-li směr horstva na příč, jest zemětřesení příčné č. transversalní. Však pukliny v žádném případě tom obyčejně nepovstávají pojednou v celé délce, nýbrž rozestupují se kus po kuse, následkem čehož i otřesy s nimi spojené nevytvořují pojednou v celém rozsahu pásmo otřesové, nýbrž putují a přeskakují v něm brzy ku předu, brzy do zadu. Věc blíže objasněna má se takto: Náramné napjetí, vznikající v kůře zemské následkem stahování se jádra, vyrovnává se mocným rozpoltěním pojednou; však nejhořejší tuhé vrstvy nemohou sledovati současně a v celém rozsahu, nýbrž trhají se přervaně, pravidlem nikoli pouze v jediné, ale v soustavě souběžných puklin, spůsobujíce pokaždé trnutí, kteráž jako zkázyplná zemětřesení pociťujeme. Vytvořují-li se pukliny nové, jest s pochodem tím spojeno otřesení i hukot, spůsobený zlomem křehkých hornin. Však bylo by mylno předpokládati, že rozsedlina taková musí míti rozměry ohromnosti těla zemského přiměřené. Naopak vznik tak nepatrné pukliny, že snad ani ostří perořízku do ní bychom nevstrčili, docela stačí ke spů-

sobení citelných otřesův a hlučných ran. Ale nové rozsedliny povstávají v kůře zemské poměrně zřídka a zemětřesení jedině s jejich vytvořením souvisících bylo by na mále. Častější, ač méně hlučná a záhubná, jsou trnutí spůsobená rozevřením starých puklin, však rozhodně převládný počet otřesů země má původ svůj ve vržení vrstev podle nových i starých puklin.

Představme si, že podle rozsedliny nastane šinutí vrstev skalných tak, že jedno křídlo stoupá, druhé klesá. Kdyby rozdíl pohybů těch, z nichž stoupání arci jest relativní, činil toliko nějaký centimetr a pro oko nijak nebyl nápadný, už by byl účinek vzhledem k rozměrům vrstevným zcela značný. Tím mohutnější ovšem jsou následky, když klesání podle puklin jest veliké, při čem ani netřeba pomýšleti na tak velikolepé proměny v poměrech výškových, jako o nich mnoho dokladů máme z dřívějších dob geologických, v nichž nezřídka také u nás v Čechách se stalo, že podle rozsedlin spropadla se celá souvrství. Také novějšího času událo se mnoho úkazů podobných. Lyell podává výpis zemětřesení Novozélandského, které 23. ledna 1855 o půl desáté hod. večerní zuřilo v okolí Port-Nicholsonu a které na širém moři cítěno bylo až 150 mil angl. ode břehu. Při něm ve značné délkové rozloze události se nápadné proměny výškové. Zevrubnějším zkoumáním bylo ustanoveno, že podle dlouhé pukliny pozdvihla se jedna strana proti druhé průměrně o 9 stop, vytvořujíc příkrou, 90 mil dlouhou stěnu, na níž čerstvý lom byl zcela zjevný. Rejda Port-Nicholsonská byla pozdvižena asi o 5 stop. Útes dříve vždy aspoň 2 stopy pod nejnižším odlivem skrytý, vystoupil tak, že nyní v čas odlivu přečnívá nad povrch o 3 stopy. Skála dříve tak do moře zasahující, že leda při odlivu bylo lze kolem ní projíti, jest nyní i se vším okolím pozdvižena tou měrou, že 100 stop široký, mírně skloněný pruh souše ji odděluje od moře. Při zemětřesení tom vyvalily se z moře mohutné vlny, které po závodišti na břehu se táhnoucím vytrousily nesčíslné ryby, a několik neděl zůstal příliv a odliv mořský docela nepravidelný. I jindy zemětřesení v přímořských končinách mají podobný vliv na moře. Obyčejně z prvu táhne se voda zpět a mělčiny pojednou ocitují se na suchu; pak zase přivalí se celé hory vodní s hřebenem 10 až 20 m. nad normalní výškou, vyhodí největší lodi z přístavu hluboko do pevniny a odplaví někdy celá města úplně s pobřeží. Na př. při několikrát už zmíněném zemětřesení v Kalabrii r. 1783 vychrlilo moře pojednou ohromnou vlnu, která poblíž památné Skylly spláklа na 2000 lidí do hlubin, načež v zálivu Messinském ztroskotala všechny lodi a pobořila celou řadu krásných paláců, které přístav vroubily. Po zemětřesení na záp. pobřeží jižní Ameriky, jehož východiskem bylo město Iquique, vyvalilo se moře osmkrát do města. Vlny otřesy na moři způsobené šířily se přes celý Tichý ocean. Cestu 8800 námoř. mil dlouhou z Iquique až do Japonska vykonaly za 22 až 23 hodin, tedy s rychlostí 660 stop angl. za vteřinu. Když 27. srpna r. 1883 probořila se mezi soptěním polovice 800 m. vysokého Krakatau (o více než 500 m.), vznikla vlna mořská u Sundajských ostrovů 36 m. vysoká, která s rychlostí 500 stop za vteřinu oběhla více než půl okruhu zemského. Podobné vlny mohou býti způsobeny ovšem také otřesy dna mořského. Na př. na západním pobřeží Ameriky,

které po každém větším zemětřesení stoupá, lze souditi z povahy otřesů, které vlnovitě valí se od moře ku břehu, že rozsedlina, dle níž skok vrstev se děje, nachází se v moři. Hrozné přílivy rozvzteklených vln bývají tu obyvatelstvu břehu mnohem záhubnější než vlastní zemětřesení. O zkáze jich podává názorný obrázek Darwin. Když na své cestě kolem světa pobyl r. 1835 na chilském pobřeží jižní Ameriky, postiženy byly tamější krajiny velikým zemětřesením. Bylo mu řečeno, že přístavní místo Talcahuano úplně bylo sbořeno, načež přivalila se ohromná vlna, kteráž i zříceniny nešťastného města do moře smetla. Darwin vydal se tam, aby na vlastní oči o zhoubě se přesvědčil. Všecko pobřeží bylo pokryto dřívím a nářadím, jakoby tisíce lodí se bylo ztroskotalo. Skladiště byla zbořena a žoky bavlny i jiné zboží válely se po břehu. Skalní balvany, potažené živoky mořskými, patrně dosvědčovaly, že silou vlny na břeh byly vyneseny. Půda na mnohých místech byla rozpukána. Pohled na Talcahuano a druhé sbořené město Concepcion byl hrůzný. Trosky byly proházeny skrze sebe tak, že ani nebylo lze dřívější vzhled obou míst si představiti. V Concepcionu aspoň každý dům nebo každá řada domů tvořila hromadu rumu, ale v Talcahuanu následkem splavení vodou tvořilo vše jedinou vrstvu cihel, kamení a trámů.

Jiný příklad velezhoubných účinků poskytuje tektonické zemětřesení, které r. 1348 stihlo rozkladité pásmo od Benátek podle výběžků Alp až do Korutan. V Benátkách ocitnul se tenkrát Canal grande na suchu a sesulo se mnoho paláců. Města Udine, Gemona, Venzone, Tolmezzo a mnoho jiných friaulských tvrzí a hradů, celkem přes 40 bylo pobořeno. Však nejkrutější zhouba stihla krajinu kolem Běláku v meziříčí Drávy a Dzily. Bělák byl zničen skoro úplně, protože k vlnění půdy přidružil se požár. Vrcholu dostoupila zkáza tím, že následkem otřesů sřítila se celá jižní část hory Dobrače, která pohřbila několik městysův a vesnic a zanesla řeku tak, že voda vystoupila ze břehů a zaplavila několik míst jiných.

Jako poslední příklad zemětřesení tektonických uvésti chci poněkud zevrubněji nedávné zemětřesení španělské, jehož průběh a význam z denních listův arci jen povrchně může býti znám, kdežto já opírati se chci pouze o výzkumy vědeckých komissí a zprávy odborníků.

V posledních 20 letech událo se ve Španělsku všeho všudy 29 zemětřesení, z nichž 10 připadá na provincii Andalusii, kterou postihla také poslední v geologickém ohledě velezajímavá, však pro tamější obyvatelstvo osudná událost. Už 13. března 1884 pociťován byl v Alicante a 15. července v Almerii otřes země, 18. prosince stihl otřes mořský některé lodi a 22. prosince ráno ve 3 hod. 28 minut otřáslo se pobřeží od Lissabonu až do Galicie a zároveň i na Azorech několik otřesů bylo pozorováno. Jakkoli se zdá, že tato menší trnutí byla úvodem do velikého zemětřesení v Andalusii, přece nutno vytknouti, že žádný vztah mezi prvějším a tímto sběhem nedal se zjistiti, nýbrž že zemětřesení to mělo ráz lokální. Katastrofa nastala dne 25. prosince 1884 v 9 hodin 17 minut večer i počala dvěma velmi prudkými nárazy, které ihned největší spoustu spůsobily. Předcházelo jim podzemní dunění, takže obyvatelstvo ustrašeno z domů vyběhlo, které z části hned po té počaly

se řítiti, neboť celý sběh potrval pouze několik vteřin. Po té půda počala se vlniti a sice tím prudčeji, čím blíže k Sieře Tejedě, kde na mnohých místech vlnění prý i pro oko bylo zjevno. Následkem toho arci ve chvilce poskytoval všecek kraj pohled přesmutný. Po vší Granadě byla zhouba zvláště krutá; 64 měst a míst, jako Alhama, Arenas del Rey, Abuñelas, Zaffaraja a jiné bylo částečně neb úplně ztroskotáno, 2834 domů bylo docela a 1697 částečně zničeno; 1173 lidí bylo raněno a 690 zabito. Provincie Malaga utrpěla méně, však i tu četná místa byla částečně zničena, v samém městě Malaga utrpěly jmenovitě kostely. Tyto první prudké nárazy dne 25. prosince pociťovány byly daleko přes Madrid a Cadix až i v Greenwichu a Wilhelmshafenu. Z rozdílu času, ve kterém vlnění obou těchto míst došlo, určena rychlost šíření jeho na 1600 m. ve vteřině. Následujícího dne, totiž 26. prosince, pak i 27., 30. a 31. opakovaly se otřesy v nezmenšené prudkosti, takže pobořeno ještě mnoho staveb dříve zachovaných. Několik dní pak byl pokoj, až 12., 21. a 27. ledna 1885 zemětřesení hlavně poblíž Sierry Tejedy znovu se rozzuřilo a potrvalo s kratšími a delšími přestávkami až do 25. března.

Zvláštní památnost velikého zemětřesení Andalusského záleží v tom, že mělo v zápětí řadu pozoruhodných úkazů geologických, které v cestě skrze Granadu sledoval A. F. Noguès. Půda na mnohých místech popukala. V okolí Periana při patě Sierry Tejedy vytvořily se hluboké rozsedliny, kteréž u vsi Zaffaraja jsou až několik kilometrů dlouhé. V Guevejaru rozevřela se parabolická puklina 3 km. dlouhá, 3—15 m. široká a velmi hluboká. Vydechovala vzdušiny tak silně, že ještě 7 m. nad povrchem uhasily plamen svíčky. Mezi Santa Cruz a Alhamou rozpoltila se pata pohoří a z rozsedliny vystupovaly sirovodíkem páchnoucí plyny, jež na 1 kilom. daleko bylo cítiti. Z rozsedliny té také vytrysknul mocný pramen sirný, 42 st. teplý. V okolí Alhamy rozpoltily se všechny kopce a i jinde vytvořil se menších puklin počet nesčíslný. Kde vlnění bylo mocné, jevila půda neobyčejnou pohyblivost, takže unášela spolu domy a vše, co na ní se nacházelo. Město Alhama vystavěno bylo na třetihorní stráni, jejížto svrchní část při zemětřesení svezla se na spodní tak, že v pravém slova smyslu horní město zasypalo dolejší. Vesnice Guevejar rozkládá se na jihozápadním úbočí Sierry do Cogollos a sice z části na stráni horstva, z části dole podle řeky Cogollos. Část hořejší dnem 25. prosince 1884, kdy výše zmíněná parabolická puklina se vytvořila, dostala se do pohybu a sestoupila ponenáhlu k řece, ale tak, že domy poblíž vrcholu paraboly stojící postoupily o 27 metrů, domy podle ramen postavené, jen asi o 3 metry. Velmi značné jsou také proměny výškové, jež zemětřesením v Andalusii byly způsobeny. Vytvoření rozsedliny Guevejarské dělo se za současného nahromadění asi 1500 krychl. metrů skalného materialu na jednom kopci. V severní části této končiny vyvýšil se vrch polokruhovité podoby velmi nápadně. Také jinde vyvýšily nebo naopak snížily se hory, což i lidem prostým poznáno podle změn ve východu a západu slunce. Na všechno vodstvo mělo zemětřesení osudný vliv. Potoky v pásmu pukliny Guevejarské vyschly a také pramen, jenž ves zásoboval pitnou vodou, zanikl úplně. Na jižním konci pukliny, asi 15 m. od řeky, za to vytvořilo se malé

jezero skoro 300 čtver. metrů obsáhlé a ve středu 9 m. hluboké. Prameniště řeky Almarchar, jež tekla podle Alhamy, snížilo se a koryto říční se rozpoltilo, takže krajiště podle břehů někdejších už nemůže býti povodněno. Četné mineralní prameny zmizely, jiné vytryskly. Na př. u Santa Cruz náhle provalil se mineralní pramen dosti teplý. Mineralní prameny u Alhamy vydávají nyní mnohem více vody než před katastrofou, která také jest jiného rázu. Před tím byla 47° teplá a povahy slané, nyní má teplotu 50° a povahu sirnou. Též v Albunalu rozmnožily se teplé prameny, z nichž některé chrlí vodu s velikou prudkostí. Poblíž Albuñelas vytvořily se eliptické pukliny, ze kterých valí se skoro vroucí hmota mastného vzhledu.

Co rázu pohybů, vnitrozemského východiska a příčin velikého zemětřesení v Andalusii se dotýče, rozcházejí se zkoumatelé v náhledech svých dosti mnoho. Náčelník vědecké výpravy francouzské, na prozkoumání zemětřesení vyslané, Fouqué, byl náhledu, že výše uvedené R. Malletova a v. Seebachova methody k určení východiska otřesů v tomto případě jsou neupotřebitelny, pročež vymyslil si methodu novou, založenou na pozorování doby, která na určitém místě uplyne mezi okamžikem, kdy tam dorazí zvuk a pak náraz. Methoda ta nezdá se mi býti vědecky dostatečně podložena, pročež prostě jen uvádím, že Fouqué na jejím základě určil pro východisko zemětřesení hloubku 11 kilometrů. Pohyb půdy, jak Noguès uvádí, byl 25. prosince 1884 nejprve vyskakující, pak vlnivý, jichžto kombinovaným účinkem vyvozeny některé nápadné úkazy. Na př. mnohé domy zaryly se takořka do země, jakoby byly následovaly pohybu od shora dolů. Tašky na střechách, dlaždice v síních domů a p. otočily se až do půlkruhu. Na jednom místě veliké pukliny Guevejarské roztržen byl strom olivový tak, že jedna polovina jeho zůstala na jednom, druhá na druhém kraji rozsedliny.

Uváděje tuto zemětřesení v Andalusii jakožto tektonické, následuji v té příčině geologů, jichžto vývody nejlépe mne přesvědčily; nechci však zamlčeti, že výše zmíněná francouzská komisse vědecká náhledu toho nesdílí. A. F. Noguès uvádí krátce, že zemětřesení sesílilo se směrem od centrální výšiny španělské k jihu, opisujíc eliptický oblouk kolem Sierry Nevady. Lomcovalo krajištěm velmi rozervaným, v geologickém smyslu popukaným a svraštěným. Nejprudší účinky projevily se na křivce, která zahrnuje část Sierry Nevady a sleduje po té souběžně zlomy Sierry Tejedy, Almijavy a Sierry de Ronda. Fuchs vypisuje jeviště zemětřesení obšírněji asi takto: Španělsko jest od severozápadu k jihovýchodu, od Galicie až ke Quadalquiviru, prostoupeno pásmem největších horských převratů. V jihovýchodní Andalusii rozkládají se tři pohoří: Sierra de Ronda na západě, Sierra Nevada na východě, jež obě sestávají z hornin prastarých, a mezi nimi nižší horstva Malagy. Tato skládají se z mladších hornin rozložených na podkladě břidlic a ze středu jejich vystupuje jako ostrov mocný čok prahorní, jenž tvoří Sierry Tejedu a Almijaru, kterýchžto směr výšinový však stojí kolmo ku směru S. de Ronda a S. Nevady. Ve smyslu geotektonickém tedy mezi těmato dvěma pásmy horskými nastal ponor, jejž pokládati lze za pokračování dotčeného pásma největších převratů. Už

Mac Pherson upozornil na to, že zemětřesení mělo tři ohniska: po každé straně Sierry Tejedy jedno a třetí při patě Sierry Nevady, a že od ohnisek těch šířilo se hlavně podle čar ke hřbetům horským souběžných. Tyto čáry jsou pukliny, zlomy, dle nichž ponor se děje a zemětřesení vyvozuje. Tudy byla Sierra Tejeda dle Fuchse otřesy málo dotknuta, kdežto místa v jisté vzdálenosti od její paty se nacházející, jako Alhama, Arenas, Periana, Zaffaraja atd., utrpěla zhoubu náramnou, protože leží na puklinách Sierru Tejedu obepisujících.

Vůdce vědecké výpravy francouzské, Fouqué, tento výklad rozhodně odmítá a sice proto, že změny na povrchu zemském způsobené nezdají se mu býti dostatečné, aby se mohly pokládati za výsledek šinutí v kůře zemské nastalých. Vzájemné pohyby ker, tak svraštělou krajinu, jako jest Andalusie, skládajících, prý by musily míti za následek značné pozměny poměrů výškových, což však nezjištěno, jelikož pukliny a šinutí na povrchu stopovaná prý jsou jen málo významna. Podobně nutno dle Fouqué při výkladu příčiny zemětřesení v Andalusii zavrhnouti theorii probořeni se podzemních jeskyň, ačkoli prameny z krajiště kolem epicentra zemětřesení odnášejí velmi mnoho vápna. Taktéž nelze je vysvětliti náhlým zaražením podzemních proudův a vyvozeným tím náramným zpětným nárazem. Rovněž nutno zamítnouti vysvětlení vulkanickou theorií, která neberouc zřetele k ohnivému jádru zemskému, vykládá vývoj ohromného tepla (jak jsme výše viděli) rozličnými příčinami geodynamickými, jelikož spočívá na čistě hypothetických představách. Při tom Fouqué výslovně podotýká, že zamítá toto vysvětlení, ačkoli španělská komisse ke studii zemětřesení v Andalusii ustanovená, pro ně se vyslovila a italští vulkanologové nejvíce je podporují. Zbývá mu tedy pouze „rationelnější" theorie vulkanická, která vyžaduje přímého vlivu ohnivého jádra zemského. Soudí pak komisse francouzská, že zemětřesení v Andalusii způsobeno bylo jakýmsi nedokonalým sopečným výbuchem ve hlubinách země a že uplyne ještě dlouhá řada století, než výbuchy na povrchu stanou se zjevny a sopka na Andalusské výšině se vytvoří.*)

Já sám, jak řečeno, pokládám zemětřesení v Andalusii za tektonické. Však nepovažuji za zbytečno vytknouti, že náhled ve Fouqué-ově zprávě o příčině zemětřesení v Andalusii pronešený, také jiní geologové francouzští sdílejí, ba že už před tím rozšířen byl na všechny otřesy země, které nemají zjevně příčiny omezené a lokalní. Když totiž Daubrée na vyzvání Pařížské Akademie v sedění dne 8. října 1883 podal zprávu o zemětřesení, jež 28. července r. 1883 stihlo nešťastný ostrov Ischii, připojil povšechné úvahy o příčinách zemětřesení, které vrcholí ve vývodu s Fouqué-ovým zcela totožném. Na bližší doložení toho podám tu poněkud obšírnější výtah z duchaplných úvah jeho.

Zemětřesení nejsou nahodile po povrchu zemském rozšířena, nýbrž zuří, jak jsme výše viděli, hlavně v končinách silně zvlněných, jež nynějšího vzhledu svého až v nedávných dobách geologických nabyly, kdežto chybí skoro naprosto tam, kde vrstvy vodorovně jsou uloženy

*) Srovnej: Compt. rend. T. C., pag. 253.; Vompt. rend. T. C., pag. 1049; Compt. rend. T. C., pag. 1113. — Natrf. XVIII. pag. 197.

a neporušeny, jako na př. ve středním Rusku. Zdá se tedy býti jisto, že část zemětřesení s utvářením kůry zemské jest ve vztahu, ale ponejvíc souvisejí zemětřesení s úkazy sopečnými. Pozorné sledování veškerých výjevů potvrzuje přirozenou představu, že vodní pára jest příčina všech otřesů, ať jsou sebe prudší. Aby takových účinků se dodělala, jest třeba, aby voda vypařovala se při vysoké temperatuře, ku příkladu při 1000°, tedy asi teplotě, jakou mají lávy. Tlak vodní páry za těchto okolností rovná se, jak zjistiti lze, tlaku nejprudčích explosivních plynův a musí tudy míti velikolepé účinky dynamické, kterých dodělal by se ostatně už při teplotě mnohem nižší, ku př. 500°, kdyby objem páry byl tak omezen, že by měla hustotu 0·8 nebo 0·9. Daubrée nic nepochybuje, že veškeré podmínky tyto v hlubinách země nastávají, při čem celkem jest lhostejno, jestli voda s hora přímo nebo účinkem kapilarity skrze trhlinky skal proniká k omezeným ložím, anebo k celému ohnivému jádru země. Hlavní věc jest, že ve vysoké temperatuře vypařena náramné mechanické i chemické účinky způsobiti může. Je-li pára uzavřena v dutinách od sebe oddělených, ovšem může v každé míti jiné napjetí a kdyby se stalo, že tlakem, nebo žárem, nebo lučebnými vlivy přehrady, jednotlivé jeskyně od sebe odlučující, byly by odstraněny, musil by nastati pohyb par, jenž by oproti pevným skalám jevil tentýž účinek, jakoby náhlé prudké vypařování bylo nastalo. Zrovna krajiny, které zakusily nedávné převraty tektonické, čili geologicky řečeno: byly nedávno dislokovány, nejlépe vyhovují požadavkům projevů přeteplené páry vodní, protože při svrašťování vrstev musí se vytvořiti mezery a dutiny, kde styk vody s rozžhavenými hmotami jest nutný a výbuchy stále opětovati se musí. Jisto jest, že ve většině případů jest skoro nemožno uznávati pohyby pevné kůry zemské za příčinu zemětřesení; za to však jsou četné doklady patrného účinku vnitřních výbuchů, které pocházejí od náhlého vytvoření nebo náhlých pohybů velikého množství par přehřátých. Výminečně prudké jsou takovéto explose kolem Javy. Z nejnovější doby zajisté každý má v dobré paměti výbuchy, které spustošily ostrov ten 27. srpna 1883, jakož i celé pásmo mezi ním a Sumatrou, pohřbily část ostrova Krakatau, jiným ostrovům daly vzniknouti a pohubily 40.000 lidí.

Ohromné výkony plynů co sil mechanických nedaly se ani tušiti, dokud neznali jsme účinkův explosivních látek, jako nitroglycerinu a dynamitu. Sám Daubrée byl při jistých pokusech překvapen netušenou energií plynů, které dovedou nejtužší ocel rozmělniti na jemný prach, jejž metají do vzduchu jako vulkanický popel a písek. Zvláště významno pro výklad zemětřesení jest, jak nepatrné množství plynu vyvozuje tak strašlivé účinky, že tlak jeho spůsobuje roztržení a zlomy, které ani 600.000krát těžším závažím by se nedaly docíliti. Zkrátka plyny pod silným tlakem, jako přehřáté vodní páry občas do pohybu uvedeny jednoduchým mechanismem, jenž v přírodě všude vyvoditi se může a musí, vysvětlují co nejlépe všechny zvláštnosti zemětřesení: rozložení, prudkost, delší trvání, opětování se v týchž končinách po staletí, hojnost jich v dislokovaných okresích, zvláště jsou-li převraty jejich mlády, i podřadění jich hlavním puklinám kůry zemské, — a to vše mnohem lépe než vnitřní pohyby pevných skal. Slovem, dle Daubréea jsou

zemětřesení jaksi udušené sopečné výbuchy, protože nenašly východů; tedy asi to, zač už Dolomieu je měl. *)

Těmto náhledům Daubréeovým nelze významu upříti. Podobá se mi, že zcela platně přispívají k vystižení příčin zemětřesení, že však neoprávňují k tomu, aby na jich základě označení otřesů tektonických z roztřídění zemětřesení bylo vyloučeno. Ovšem může označení to nabyti poněkud jiného smyslu, než má dosud, takového totiž, že tektonickými zemětřeseními sluly by výjevy svrašťováním a šinutím ker kůry zemské sice podmíněné, však obecně nikoli způsobené.

Kromě uvedených hlavních výkladů příčin zemětřesení jsou známy ještě některé jiné, které, protožè jsou druhu podřaděného, možno přejíti mlčením; pouze chemického výkladu professora dra G. Janečka**) chci se dotknouti. Různé důvody mluví pro to, že v nitru země chemické prvky nacházejí se ve stavu volném, neboť jest pramálo sloučenin v nejvyšším žáru stálých. Na př. voda rozkládá se na své součásti, kyslík a vodík, při 2500° úplně. Povstalá tím směs volných plynů jest prudce třaskavá a zapaluje se už při teplotě nižší. Protože spálení každičkého gramu vodíka spojeno jest s vývojem síly 24.577 kilogramometrů, jest zřejmo, že síla vyvinutá výbuchem poněkud většího množství plynu, jest postačitelna, aby způsobila výjevy sopečné, pukání a otřásání kůry zemské. Však při zapálení neshoří dle Bunsena všecko množství třaskavého plynu najednou, protože už spálením části vyvinuje se takové teplo, že další sloučení kyslíku s vodíkem stává se nemožno. Shoří tudy jen asi třetina vší směsi a teprve když nastalo ochlazení pod 2844°, sloučí se zase jistá část atd. Děje-li se pochod ten uvnitř země, arci nemůže na tomtéž místě pravidlem jen jediný otřes nastati, nýbrž po prvním, obyčejně nejsilnějším, následovati musí ještě několik nárazů slabších, což vskutku s mnohými úkazy dosti dobře se shoduje. — Nauka tato dá se rozšířiti také na jiná tělesa nebeská. Jsou-li ještě ve stavu ohnivém, jest na nich žár přílišný, než aby mohla směs plynů vybuchnouti; může se tak státi až ve chladnějších sférách v jisté vzdálenosti od povrchu tělesa, čím bylo by lze vysvětliti ohnivé jazyky čili protuberance sluneční a vůbec všechny vodíkové errupce na tělesích nebeských. Postupné ochlazení mělo by za následek, že sloučení směsi plynové mohlo by se díti už uvitř tělesa, čím počátkem velmi prudké, později čím dále slabší otřesy pevné kůry, žhoucí jádro obdávající, by nastaly. —

Tím opustíme výklady o příčinách zemětřesení a porozhlédneme se po jiných poměrech a důsledcích, kterým dnes při výjevech těch pozornost se věnuje. Jsou to hlavně vývody, které se činí ze statistiky zemětřesení. Ode dávna vládne totiž náhled, že ze statistiky bude lze odvoditi zákony, jimiž výjevy ty se řídí. Zatím arci ještě pranic k ustanovení zákonů těch neoprávňuje, však někteří badatelé se toho přece stále odvažují. Podobají se v té věci obyvatelům krajů hojnými otřesy stižených, kteří jsou přesvědčeni, že pohyblivost země souvisí neodlučně s dmutím ohnivě tekutého jádra zemského. V jednotlivostech

*) Compt. rend. T. XCVII., pag. 768.
**) Rad jugosl. Akad. znanosti i umjetnosti, 1881, pag. 202.

projevů sice se rozcházejí, ale v tom jsou svorni, že právě tak jako příliv a odliv moře závisí na slunci a měsíci, také na nich závisejí dmutí jádra zemského.

Především co vlivu slunce se dotýče, tož vskutku dle všech statistických výkazů dosavadních zdají se býti zemětřesení nejhojnější v zimě, kdy slunce zemi jest nejbližší, a nejméně četny v měsících letních, kdy slunce jest nejvzdálenější. K poznání tomu již dospěl Merian r. 1834, načež doložili věc zevrubně Alexis Perrey a Otto Volger. Na př. statistika 1230 zemětřesení ve Švýcarsku vykázala v prosinci 168, v lednu 150 a v únoru 143 otřesů, v červnu pouze 54, v červenci 40 a v srpnu 47 zemětřesení. Ze 3249 zemětřesení v celé Evropě připadlo jich dle Perreye 363 na leden a pouze 227 na červen. Dle Hoernesa připadá ze 180 zemětřesení, v Korutansku od r. 1000 do 1877 pozorovaných, 42·2 percent na zimu a pouze 16·1 percent na leto. Dle Schmidta rozkládá se 22.149 zemětřesení od nejstarších dob na zemi zaznamenaných po ročních dobách tak, že 26·6 percent připadá na zimu, 22·5 percent na léto, a dle Fuchse bylo z 861 zemětřesení od r. 1874 do 1880 po celé zemi 33·4 pct. v zimě a pouze 20 pct. v letě. Však důsledky ze statistiky té konané nejsou u všech badatelů stejny. Mohr a Volger využitkovali ji na doložení své výše vylíčené theorie zemětřesení a tvrdili, že otřesů v zimě proto jest více, že hojnými srážkami půda měkne, vyplavování látek jest zrychleno a tudy proboření neb sázení se vrstev snadnější než v letě. Proto také oni i mnozí jiní byli náhledu, že na jižní polokouli zemětřesení rovněž jsou nejčastější v tamější zimě, která, jak známo, připadá na naše měsíce letní, čím by se přírůstek na jedné vyrovnával úbytkem na druhé polokouli. Vskutku ze statistických prací Klugeových plyne cosi podobného, však, jak se nyní podobá, jen následkem neúplnosti materialu, tak že by i tam blízkost slunce projevila jakýsi vliv na hojnost zemětřesení.

Nověji nejčastěji jmenovaným zastancem této theorie jest Rudolf Falb, který také zuřivě hájí náhled o vlivu měsíce na hojnost zemětřesení. Není to ovšem nic nového, protože A. Perrey už dávno snažil se dokázati, že otřesy země na fázích měsíce závisejí asi tak, že nejmocnější dmutí mořská dějí se soudobně s nejčastějšími zemětřeseními; jinak řečeno, že nejvíce zemětřesení připadá na čas úplňku a nového měsíce, nejméně na čtvrti měsíční. J. Schmidt na základě bohatých statistických zpráv poopravil náhled Perreyův v ten smysl, že největší počet zemětřesení sice připadl na čas nového měsíce, druhé maximum však nikoli na úplněk, jako při dmutích mořských, nýbrž na dva dny po první čtvrti měsíce. Toho Falb nedbá dostatečně. Obrátil se sice proti mínění Perreyově, že pod tuhou kůrou skryté tekuté jádro zemské podléhá přílivu a odlivu a že nárazy vln přílivu na pevnou kůru zemětřesení se způsobují; a postavil proti tomu svůj domysl, že slunce a měsíc mají pouze vliv na hojnost a sílu zemětřesení, která však způsobena jsou hlavně tlakem plynů z magmatu uvolněných; neboli, jak nejnověji se vyjadřuje, že zemi pokládati lze za obrovský aneroid, jehož citlivost pro rozdíly vnějšího tlaku projevuje se periodickým vypouštěním plynů. Na tom základě buduje výměr: Zemětřesení jsou pod-

zemní vulkanické výbuchy, způsobené chladnutím nitra zemského a podporované přitažlivostí slunce a měsíce.*)

J. Schmidta i ve příčině vlivu měsíčního pořád dovolává se jako hlavní opory a nezřídka skrývaje se za tohoto arci výborného hvězdáře, Falb hraje si na geologa a tepá neomaleně své samozvané vědecké kollegy. Při tom zdá se býti hlavní snahou jeho proslouti jako prorok zemětřesení a na předpovídání t. zv. kritických dnů, kdy otřesy nastati mají, nejvíce si zakládá. Aby větší jistotu měl, zříká se všeho rozlišování příčin zemětřesení a uznává pouze jednu jedinou, ve výše položeném výměru, jehož první část ani není jeho, vytknutou. Kdyby tedy z jakékoli příčiny někde zemětřesení nastalo a jemu hodilo se do krámu, nebude se rozpakovati na ně se odvolávati. Žádná sebe odůvodněnější námitka vážných geologů proti nevědeckému jeho vytěžení statistiky zemětřesení, ze které vyjímá vždy jen to, co se mu hodí, nepřivedla Falba dosud k uskrovnění svého náramného osobního přeceňování. Všem „protivníkům" svým prorokuje strašlivou porážku a hovoří o nich asi takto: „Jakkoli málo mathematických a astronomických vědomostí dnešní škola geologická má — úplná slepota pro to, co jinak už nejskrovnější rozum laika dovede prohlédnouti, přece vyčítati se jí nesmí. Však tak bylo by nutno označiti to, kdyby nadále jí ušel vliv měsíce, vliv, o němž každý mathematik ihned se přesvědčuje, pročež mělké povídání geologův o „nahodilé shodě" pouze u nejpovrchnějších „učenců" souhlasu nachází, ale důkladněji vzdělanému badateli útrpný úsměv vyluzuje." — Nuže, vědomí, že jest „důkladně vzdělaný badatel", Rudolfovi Falbovi nikdo nevezme, jestli si chce v něm libovati přes to, že mu je žádný vážný odborník nemůže potvrditi.

Jednoho velmi zlého výsledku Falb a jemu podobní proroci svým dryáčnickým způsobem se dodělali, toho totiž, že i jinak nepředpojatí zkoumatelé jali se podceňovati vědeckou cenu statistiky zemětřesení, jakou nepopíratelně do jisté míry má. Vůbec také Perreyův podklad tak zvané Falbovy theorie nesmí se prostě zavrhovati. Neboť jak Thomson dokázal, vykonává také pevná země pohyby obdobné přílivu a odlivu mořskému a podlehla by dmutím těm i tenkrát, kdyby všechno nitro její bylo tuhé jako ocel nebo sklo. Kdybychom tedy přistoupili k domněnce, že jádro zemské jest ohnivě tekuté, musili bychom také přijati příliv a odliv tohoto jádra. Zamlouvá-li se nám lépe jiná představa, tedy ani pak nezbavíme se dmutí pevné kůry země a neznámého jejího nitra, o jehož povaze dokonce snad pečlivým pozorováním na vhodných místech přímořských na základě čtrnáctidenních pozměn středního stavu vody bychom mohli nabyti jistých pokynů. Jestli k tomu dovedla by napomáhati též statistika zemětřesení, nedá se zatím říci, protože na všech vývodech ze statistiky otřesů lpí ta nedokonalost, že části souše, ze kterých o zemětřeseních spolehlivých zpráv můžeme získati, jsou pouze malým dílcem vší pevniny a o otřesech mořských vůbec dovídáme se jen náhodou. Z malé části všech výjevů není oprávněno souditi na celek, což jistě nenapravuje se tím, že béře se zřetel

*) Vom Fels zum Meer, 1887, pag. 929.

až k nejstarším zprávám o zemětřeseních, protože mnohé z nich jsou nejen nedokonalé, nýbrž zjištěně falešné. Jen jeden neklamný úsudek dopouští statistika, ten totiž, že příčiny zemětřesení trvají stále, však občas že nastává jisté sesílení a zvýšení jich, jehož závislost a zákonitost dnes ještě ustanoviti nedovedeme.

Z „Výletu k moři“.

Verše Fr. Táborského.

Cestou k moři.

Německem-li jedeš k moři
ke Stralsundu, mořské panně,
krajinu máš vyschlou, fádní
jako pravé pruské srdce.

Mohl bys též libě zdřímnout;
ale počkej! Náhle uzříš
řadu divných oblud velkých,
obrovští jak pavouci.

Tak jen pavouk visí, leze.
Či to křídla místo nohou?
Chce to vzlétnout, trhá sebou,
bubří se a — nemůž' s místa.

Nohama či křídloma to
ve vzduchu jen stále klátí,
ale corpus nemotorný
líně leží na zemi.

Měch kovářský nefučí tak,
jak on vášní. A ten rozmach!
Jako by to řada slonů
závodila ve přemety.

To by člověk smíchy praskl.
Vždyť jsem v kraji romantiky!
Servus, mlýny povětrné,
fantastičtí umělci!

Herci, pěvci povětrní!
Dojat jsem já, když vás vidím;
vždyť i my tak často vážem
Pegasy své k vašim křídlům.

A můj „národ“ — romantik je,
pořád jenom deklamátor;
v povětří kdes hlava lítá,
on však nijak nemůž' s místa.

Zrovna jak vy, větrníky.
Chvála bohu, pořád ještě
nepromluvil lid náš zdravý!
Bylo by mi jinak trudno.

„Červ-li nechá jádro zdrávo,
řeč tvá platí“ — dí kdos vážně.
Kdo však brání červům vrtat?
Pst! — Jsem tich už jako pěna.

Tich-li budu jako pěna
neb dle jiných deklamovat
pořád totéž jak ten větřák,
každý pes mne bude chválit —

Proklatá to jízda k moři!
Kdybych aspoň hodit mohl
větřákem tím stranou k moři,
zažblunkne-li: „Zdrávo, moře!“

První pohled.

Když už jsem se blížil k moři,
měl jsem srdce věru těžké:
leželo jak okov v prsou,
těžký okov na dně studně.

Těšil jsem se, ba už cítil,
kterak srdce jak ten okov
vyletí a zajásá si
přetékajíc občerstvením.

Pravil jsem si: „Teď, hudlaři,
uslyšíš přec pravou píseň,
pravou mluvu, velkou, slavnou,
žádné veršů zanimrání.

Teď, hudlaři, klobouk dolů!
Nahltal's se dosti veršů,
nafouklých i kostrbatých,
že div jazyk neopuchl.

Dost však takých též jsi poznal,
že ti srdce poskočilo;
takých, že ti zemská tíha
prchla s nohou — letěls k hvězdám;

takých, že ti každou hrudu,
celou zem ti pozlatily,
že jsi zvolal s květem, ptákem:
Milá jsi mi, matko země!

Ale, brachu, pověz přece:
Jsou ty slohy sněžná horstva?
Jsou ty verše květné louky?
Je ten rythmus hukot moře?

Mezi řádky, mezi slovy
jiskří se tam, dýchá tobě
volný vzduch a nekonečný?
Rozkládá se nad tím nebe?

Mlč, hudlaři! Poslyš píseň!
Z jiných ona vyjde prsou.
Většina těch veršů tvojich
vyšla z prsou lepenkových.

Konec teď té komédii!
Otevři už bránu srdce!
Vymeť, bys měl hodně místa —
Homér ihned začne zpívat!“

Sváteční jsem cítil ráno,
rosa padla na mé srdce,
tak mi bylo, jak bych vcházel
do svatyně boha svého.

Přelítl jsem chvatem Stralsund,
pádím zrovna k přístavišti —
„Aj, toť moře?“ — koktám téměř.
Odvětil jsem: „To je rybník!“

K Arkoně.

Již večer byl, když na Arkonu
  jsem z Breege chvátal k pobřeží,
směs dávných bájí v šerém shonu
  hned nabídla mi přípřeží.

Po břehu šel jsem — v pravo moře
v břeh rmutným taktem šplíchalo,
a v levo v červánkové zoře
zrající žito dýchalo.

Pár koz tam na břehu se páslo,
dvě právě teď se trkaly —
od cvrčků ovzduší se třáslo.
Sem tam už hvězdy mrkaly.

Mořem se brázdy táhly bílé,
jak na nebi je vídáme,
jak po lodích to stopy zbylé,
jež v dálky pluly neznámé.

Maják už hořel, z blízka kmital
a zval mne v pohostinný dům —
tak nevolno mně: div mne vítal
a moře šum a báji tlum.

Rozhovor.

Nebubři se, hrdé moře,
nepyšni se, nenadouvej!
Ty jsi velké — ovšem, pravda!
velké, slavné, nekonečné,
ale poslyš, velemocné:
my jsme lidé, nic víc, lidé,
a z nás mnohý tebe skryje,
skrývá tebe ve svém srdci.

Nechechtej se! Slabý tvor je
člověk náš, však v sobě vesmír.
Vesmír, pravím. Co se divíš?
Má své hvězdy věčnězářné —
úmysly a snahy, cíle;
má svou vůli, již zná krotit,
na uzdě mít, v uzel svázat
Eolus jak svoje větry.

Tyto hvězdy zhasnou-li mu,
nespomohou hvězdy nebes.
Má i slunce — česť a lásku,
jež mu dává vzrůst a sílu
jako jedli nebo palmě;
má i moře ve svém srdci,
dosti místa pro bouř každou
i pro píseň nejněžnější.

Širé lány má on v duši.
Zasévá tam tiché símě,
sám je hřeje svojím sluncem,
sám je kropí svojí rosou,
tiché símě myšlenek svých.
Co se šklebíš? Že má mnohý
s tučnými jen kapry rybník?
Ovšem; je však rybník mořem?

Nebubři se, hrdé moře!
Veliké jsi, ovšem, ovšem,
plno změn, že duch náš žasne;
takým však i lidské srdce.
Nevýzkumné však už nejsi:
změřili tvé hloubky, proudy.
Prohlubně však našich srdcí
nevyzkoumá smrtný Shakespeare.

Co se chlubíš? Bohatstvím snad
svého dna a korábů svých?
Naším srdcem zlaté plují
myšlenek a citů lodi,
koráby i zašlých věků.
A pak slyš, též to je pravda:
Oba často máme na dně
více bahna nežli perel.

Skroť svou pýchu hromobujnou!
Silnější ty nejsi srdce.
Neprorvalos dosud břehů,
neschvátilos širé země
jako vášeň lidských srdcí,
ať už sálá žárem lásky
nebo smyslů divokostí.
Což tvá bouř je s hromem nebes?

Znáš ty Leara na výminku,
na výminku pouště, blesků?
Zoufej tak, zblázni si,
jsi-li schopno bolesti té!
Znáš ty matku zdravou, smavou,
která chová růžné dítko,
čtveračí s ním — den je letní —
a ono ji tluče nožkou?

Znáš ty hocha, když jde k milé,
na něho když milá čeká?
Všechnu vůni země, vzduchu
nasbírali do svých srdcí,

obraz v protějším okně: krajková záclona, před ní elegantní poprsí, s bujnou, krásně modelovanou hlavou a vřelým, oduševnělým obličejem. Zatím co bílá, jemná ruka neznámého pohrávala s lístky růžového keříku, v okně postaveného, vpíjely se zraky jeho do její zardělé tváře.

Plachým kynutím hlavy děkovala za hlubokou poklonu a rozpačitě ustoupila pak hlouběji do pokoje, unikajíc tak žhoucím očím neznámého elegána. „Kdo jest on a jakým právem mne pozdravuje?“ tázala se sama sebe. A znovu se zardívajíc, připomněla si vroucího pohledu, jenž zaletěl k ní z protějšího okna. Podivně vzrušena usedla paní radová do lenošky a sáhla po zamilované knize. Četla chvilku — avšak ku podivu: oblíbená jindy lektura nebavila ji dnes pranic.

Rozmrzena sama nad sebou vstala a začala procházeti řadou pokojů skvostně zařízených.

Tu a tam se zastavila, poopravila některý záhyb záclony, přenesla s místa na místo některou vásu, pošinula některou lenošku, přestavila některé z drahocenných drobnůstek. Avšak ani to ji nevytáhlo z podivné nálady. Roztržitě přecházela z pokoje do pokoje, hledajíc marně svůj náhle ztracený klid. —

„Co jest ti, drahoušku?“ ptal se pan rada, když se vrátil z úřadu domů a nalezl choť svou v neobvyklém rozmaru. Jindy s úsměvem běžela mu naproti, dnes chovala se vážně, zdrženlivě, ba skoro nuceně. „Bolí mne hlava,“ vymlouvala se. A nelhala. Cítila opravdu, jak krev v tepnách spůsobuje jí bolesti. K vůli manželi, který byl dnes ještě laskavějším než jindy, nutila se k veselosti, avšak při nejlepší vůli nebyla s to zasmáti se od srdce. Ten ohnivý, výmluvný pohled, jenž zalétl k ní z krásných očí neznámého, pokazil jí všechen rozmar. Pronásledoval ji po celý den a ještě když večer na lůžko ulehla, děsily ji ty žhavé zraky.

Zdálo se jí, jakoby pronikaly spuštěnými jalousiemi, viděla je v krajkových záhybech ložní záclony, na ozářené stěně, v lesklé ploše zrcadla i v růžovém svitu noční lampy . . .

Jindy usínala rychle, pokojně jako dítě, nepoznala dosud rozčilujících hodin nočního bdění, nevěděla ještě co jest trapně probdělá noc — až dnes ponejprv toho zakusila. Zvolna utíkaly hodiny a horká hlava její marně hledala klidu na bělostných poduškách. „Proč na to jen myslím?“ kárala se, přimykajíc násilně rozpálená víčka. Nadarmo však nutila se usnouti, nadarmo přiváděla si na mysl obrazy z minulosti — znovu vždy vynořil se jí z duše obraz jediný: otevřené okno, v něm krásné poprsí mladého muže se zajímavou hlavou a výmluvnými zraky. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Měl u žen štěstí, neboť příroda obdařila jej onou zvláštní, nebezpečnou krásou, která rázem dobývá půdy, oslepuje oči, přemáhá rozum, vtiskuje se v duši — krásou, která pobuřuje hlavy mladých dívek, která znepokojuje srdce zkušených žen.

Také paní radová podlehala znenáhla kouzlu této krásy. Denně vídala ho teď v okně jako sličného démona, denně vábil ji k sobě svým zjevem, denně elektrisoval ji jeho magnetický zrak.

Cnostné, neporušené srdce její zachvívalo se při pohledu na něho a v nitru jejím budil se zvláštní, dosud nepoznaný cit. Láska, které dosud nepoznala, probouzela se v ní k životu. Nemyslela teď na nic

jiného než na krásný zjev neznámého — den ode dne cítila více, jak podoba jeho ryje se jí do mozku i do srdce...

Po celé hodiny vydržela nyní hleděti na protější okno, jen aby spatřila aspoň obrys jeho postavy, aby zachytila stín jeho hlavy, jenž míhal se tam za záclonou.

A přece utíkala zase od okna, bráníc se pokušení a bojujíc sama s sebou.

V takých chvílích klekala před obraz Bohorodičky, prolévala slzy, prosila za smilování a před tvář muže předstupovala s tváří vyděšenou. Ty tam byly dřívější veselost a klid duše. Jak usmívala se jindy, čítajíc v románech o lásce a její moci, jak obrněnou a silnou se cítila býti sama!

Neměla dosud příležitosti zkoušeti samu sebe a proto s takým opovržením mluvila o ženách, které láskou staly se věrolomnými. Žila po celý život jako v zátiší, chráněna nejprve starostlivou matkou, později vysokou zdí kláštera, kam byla po smrti matčině na vychování odevzdána; a nyní po boku starostlivého manžela trávila dny klidně, nestýkajíc se, vyjma několika starších přátel, s cizími muži. Pan rada byl příliš zkušeným, aby byl uváděl mladou svou ženu v možné pokušení. Aniž by to cítila, hlídal a střežil ji jako drahocenný poklad, nedaje nikomu nepovolanému proniknouti ovzduším, jež obklopovalo krb jeho domácího štěstí. A ona ve své nezkušenosti netoužila po jiném životě, než který poskytuje spokojená domácnost. Neznala tedy kluzkou dráhu rozkoší, neznala rozčilujících radovánek, neslyšela nikdy tichých, vášnivých slov rozohněných mužů, nevěděla co jest prudký stisk ruky nebo vroucí pohled, který vniká často přímo do srdce.

Všechno to znala jen z románu — slovo láska bylo pro ni toliko výronem fantasie básníků.

„Rozum musí rozhodovati ve všem," říkávala sebevědomě a hrdě, odsuzujíc nemilosrdně všechny ty hrdinky románové, nad kterými přítelkyně její často plakávaly.

Tak soudívala druhdy a teď — jak křehkými zdály se jí nyní býti ty její zásady, jak směšnými ty její theorie!

Trocha krásy a několik hlubokých, výmluvných pohledů dostačilo, aby klidná hladina jejího nitra rozčeřila se nebezpečnou bouří.

„Stůněš snad, miláčku?" ptával se pan rada, hladě starostlivě její blednoucí tváře.

„Stůňu, stůňu," přiznávala se trpce a ukrývala obličej do hebkých dlaní. —

„Poradíme se s lékaři, možná, že by ti prospěly některé lázně," radil pan rada nejednou. Pokaždé však vyskočila jako něčím vzpružena. Slovo odjezd pokaždé ji pobouřilo. „Ne, ne za žádnou cenu neodjede odtud! Uzdraví se bez pomoci lékařské, uzdraví se zajisté..."

Rozhodně přistupovala pak zase k oknu, jakoby uzdraviti se chtěla pod paprsky slunce — a těch krásných, neznámých zraků. A přece když dostavovala se rozvaha, když nastoupil na chvilku klid v rozrušené srdce, prosila dobrého muže, aby ji odvezl někam daleko, daleko odtud.

Vážně potřásal pan rada šedivou hlavou — zdálo se mu, jakoby ve světlo jeho štěstí kladl se nějaký těžký, neviditelný stín.

Zpozorovala, že na růžovém keříku v jeho okně rozvíjí se krásná thea. Zarděla se pokaždé, když viděla, jak bujné vlasy jeho mísí se v zelené lístky keříku. Skláněl se často až k samému květu, ba zdálo se, jakoby dechem svým chtěl dopomoci poupěti k rychlejšímu rozpuku. A jak podivně, jak blaženě se usmíval, když první lístky růže vydraly se ze zeleného obalu.

Paní radová netušila, co nadějí skládal v tento bledý květ!

Byl příliš zkušeným, aby nebyl poznal, co se děje v nitru mladé ženy. Poznal dříve snad než ona sama, jak láska znenáhla zapouští kořínky v nezkušené její srdce. Již v duchu jásal nad snadným vítězstvím a myšlenka, že potřebuje snad jen ruky vztáhnouti a jeho že bude křehká ta bytost, rozpalovala mu mozek a nutila k rychlejšímu postupu věci. V hlavě uzrával mu určitý plán a květ they měl mu býti prostředkem ku vzájemnému sblížení. Růží touto chtěl učiniti počátek užší známosti; květem tímto chtěl ji pozdraviti jednoho jitra, až krásná a roztoužena u okna se objeví.

Bystrým okem změřil šíři ulice a byl jist, že růže pevnou rukou vržena k nohoum jejím dopadne. Nepochyboval také, že pozdravu tomuto porozumí — vždyť oči její tak mnoho pověděly, tak mnoho vyzradily. Proto se usmíval, proto skláněl se tak často nad poupětem, v něž skládal tisíceré naděje.

„Jaká to krásná růže!“ zvolal jednoho rána pan rada, když vešel do pokoje své choti a nalezl v ruce její nádherný květ they. A skláněje se níže ku vonné růži, ani si nevšiml, že ruka mladé paní se chvěje, tváře její že jsou horečně rozpálené a oči že jí planou zvláštním ohněm. Neslyšel také ten tlukot srdce, jež jako kladivo bušilo pod krajkami skvostného županu. Obíral se jen krásným květem, netuše, co zrady v sobě chová.

„Ach, jak líbezně voní,“ liboval si a ani se neptal, odkud jej choť dostala.

Zatím, co pan rada obdivoval se zrádné thee, klonila choť jeho hlavu hlouběji k prsoum. Krutý odbýval se tam boj .... láska a povinnost zápasily tam spolu. Sama nevěděla, která z obou zvítězí. Zimničně se chvějíc stála proti muži a tiskla křečovitě osudný květ k rozbouřeným ňadrům. Dvě cesty viděla před sebou, dva hlasy ozývaly se v jejím nitru.

„Sáhni po ovoci zapovězeném, nikdo se o tom nedozví! — Jsi mladá, máš k tomu práva“ — mluvil jeden hlas.

„Zůstaň čistou a nevrhni se do propasti, která slove hřích!“ varoval druhý.

„Růže ta podobá se tobě,“ ozval se náhle pan rada; „jest zrovna tak krásná a čistá jako ty,“ dodal galantně a se zvláštní něhou políbil ubledlé čelo mladé ženy.

Uplynula dlouhá chvíle.

„Mám k tobě prosbu, milý Auguste,“ ozvala se najednou paní radová hlasem podivně se chvějícím.

„A ta jest?“

„Najmem si jiný byt. Neslouží mi zde, necítím se zde dosti spokojenou,“ prosila se zrakem sklopeným.

„Když si toho přeješ —“ usmál se manžel.

„A odpustíš mi, viď — viď, že ano?“

Pan rada nazval ženušku svou blázínkem. Neví prý opravdu, co by jí měl odpustit!

„Nu, že jsem tak rozmarnou — víš stranu toho bytu,“ vysvětlovala mladá paní a s vlhkýma očima chopila se ruky, která láskyplně hladila její hlavu — —.

Čas utíká, vyhlazuje — hojí.

„Dnes budeme se procházeti městem,“ prosívá občas paní radová svého manžela, který jsa milovník přírody, vychází si rád z dusných ulic města ven do volného vzduchu. Také ona miluje přírodu; ráda dýchá ve vonném vzduchu lesa, ráda poslouchá zpěv ptactva, ráda dívá se na paprsky slunce, když třesou se na větvích stromů neb když prohánějí se v trávě . . .

Ráda však také zabloudí časem v to moře domů, aby mohla vyhledati jisté okno, ve kterém prožila svůj nevinný románek, horečku své jediné lásky, z které nezbylo nic jiného, než sladkobolná vzpomínka a několik lístků suché they, pečlivě v medaillonu ukrytých . . .

Rusové v Mervu.

Časová črta. Napsal dr. **Servác Heller.**

II.

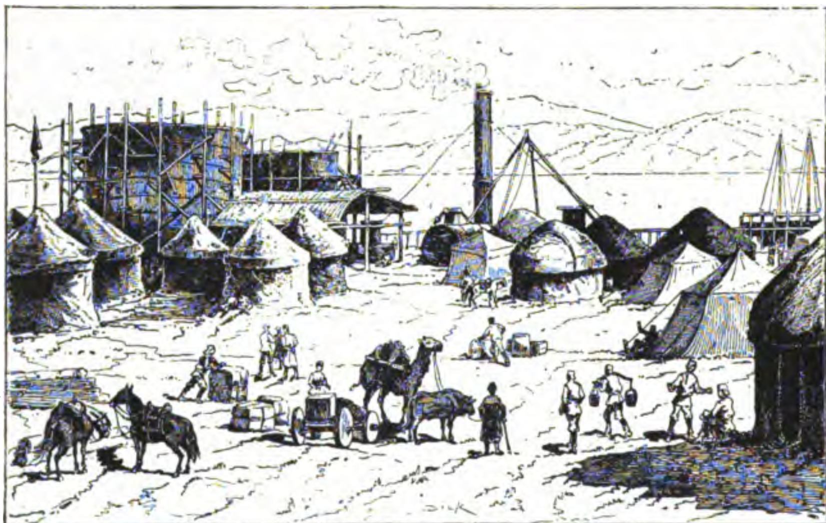
Rozsáhlé planiny mezi Kavkazem a Chvalínským mořem na západě, a Paropamisem a Hindukušem na východě, označují se jakožto písečné a solnaté pouště. Však nejsou jimi veskrze. Kde bystře plynoucí řeky krajinu zavodňují a soli zbavují čili vyslazují, jest půda obydlena a vzdělána; kde však není stálého přítoku a odtoku sladkovodných řek, rozkládají se neplodné a proto i neobydlené stepi. Kromě těchto stepí rozkládají se mezi Chivou, Bucharou a Zakaspijským krajem ohromné písečné pouště, jejichž společné jméno jest Kara-Kum, a jejichž menší pruhy nebo větve kolem oas až k moři a horám se prostírají. Rozeznáváme tedy v turkestanských rovinách úrodné oasy, neplodné stepi a čiré, rostlinstvu i zvířeně naprosto nepřátelské pouště.

Merv a jeho okolí tvoří, jak už dříve bylo pověděno, o a s u. Aby pak čtenář obraz učiniti si mohl, jak takové oasy v turkestanských pouštích vypadají, uvedu, co o nich praví ruský státní rada a bývalý vrchní lékař výpravy generála Skobeleva, dr. Heyfelder ve své letošní publikaci.

Kolem řek, praví autor, jest země obydlena a z části vzdělána, z části pak, jako na dolním Atreku a na dolním Tedženu, jenom k pastvinám užívána. Kde řeky k zavodnění větších území přírodou nebo uměle

rozvedeny jsou, daří se polní a sadová kultura, vznikají oasy s rolemi, ovocnými sady, vesnicemi aneb i městy.

Postupuje od západu na východ nalezá cestovatel po sobě — arciže stepmi a pouštěmi od sebe oddělené oasy: Achalskou, Tedženskou, Mervskou, Sarafšanskou a Kašku, na jihu pak od Mervu oasy Jolatanskou a Pendžejskou. Avšak pod oasami nepředstavujte si dle severních pojmů zelené ostrovy s lesy a lukami, aniž snad nějaké palmami porostlé pruhy země uprostřed nezměrného moře písku. Takovéto oasy nalezají se snad v pouštích afrických, ale nikoliv zde. Zdejší oasy nebývají ani z jara veskrze vzdělány, a nejsou vůbec všude porostlé, aneb dokonce lesem nebo křovinami posety. Dle toho, jak silně zavodněny jsou, rozpadají se na více neb méně bujná pole s obilím a průmyslovými plodi-

Petrolejová čerpací stanice.

nami, ovocné sady a vinice neveliké rozlohy a na pastviny v nížinách řek a na vysočinách. Stromoví, kteréž hlavně z topolů pozůstává, roste jenom podél řek a nedaleko jich. Radde praví, že jest to od Schrenka objevená populus, diversifolia čili Euphratica. Křoviny nalézají se v postranních údolích, kteráž se z oas vzhůru k horám vinou, a pozůstávají z tamaryškových keřů, rozličných druhů hložin a křovin bobulitých. Na výšinách Kjuren-dagu, Syntského pohoří a Kopet-dagu rostou vysoké, statné stromy jalovcové (Juniperus excelsa), v Bálchanách fíky, na Kjuren-dagu za Kizil-Arvatem hrušky (pláňata) a javory, na Herirudu pak stromy pistaciové.

Na polích pěstují se hlavně pšenice, menší měrou kukuřice, proso, ječmen, džugura, pak šafrán a jiné, barvivo obsahující rostliny, dále pícní rostliny, jako jetel, vojtěška, také konopí atd. V Bucharе pěstují nejvíce bavlnu, v Kašce tabák. Melouny a dýně daří se všude, také na

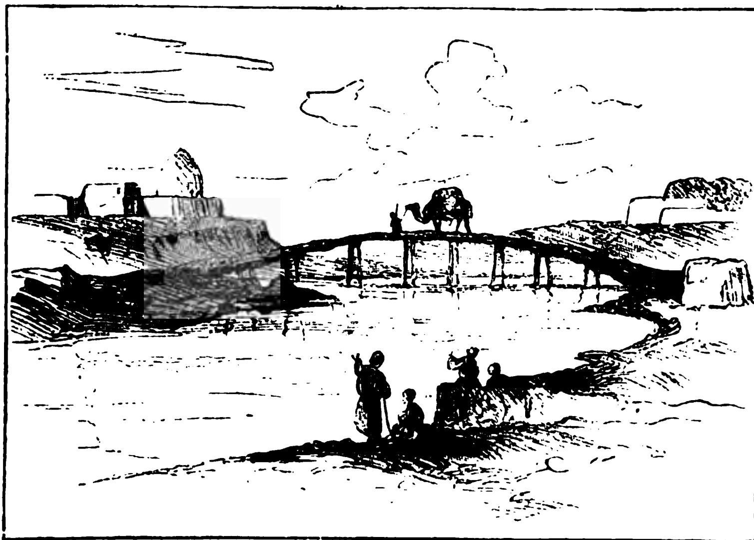
V turkmenské pevnosti.

špatně zavodněné půdě, ušlechtilejší pak plodiny a ovoce jenom pokud dobrá půda sahá a vody je dostatek; obzvláště rozšířeny jsou strom merunkový, broskev, jejíž vlastí je Persie, vinná réva, vlašský ořech a granát.

Úrodnosť v oasách jest tak veliká, že může býti dvojí žeň do roka. Praktickým rozšířením zavodňovací sítě průplavů dá se území oas zveličiti a počet hospodářských rostlin rozmnožiti.

* * *

Mervská oasa jest jedna z bohatších a bujněji porostlých. Její hlavní řekou, z níž oasa všcchnu svou úrodnost čerpá, jest Murgab, hlavním městem pak Merv, o němž dříve již řeč byla. Merv býval — tak aspoň vypravují staré legendy a kroniky — před dávnými věky

Most přes řeku Murgab.

velikým městem a značným obchodním střediskem. Alexandr Veliký nalezl prý tam velikou moc a sílu bohatství; za času Antiocha Zotera nazýval se Margiana Antiochia. Za panování Arabův byl prý Merv ohniskem věd a čítal 700.000 obyvatelů. Tehda slul také „královnou světa“. Čingis chán učinil jeho slávě konec a rozkotal jej na obrovskou hromadu rozvalin, z nich mnohé a dosti pozoruhodné dosud viděti lze. Nynější Merv jest „nové“ město, kteréž z oněch rozvalin a z části také na jich místě povstalo. Od roku 1883, kdy Rusové Mervskou oasu obsadili a zabrali, vznikají v Mervu nové, prostorné kamenné budovy a široké ulice moderního vzezření, a také všechen veřejný život a ruch ustavičně se vzmahá. Merv má jakožto střed oasy a pevnost již o sobě, a ještě více jakožto strategická posice Rusův velkou důležitost. Avšak

slova „domy“ a „pevnosti“, pokud se jich užívá při rozpravě o sídlech Tekinců čili Turkmenů v oasách, vyžadují bližšího objasnění. Jsou to z pravidla budovy nebo domy jenom z hlíny uhnětené, ba namnoze budovy z prostého bláta. Zřídka kde naleznete kamenné základy, aneb docela z kamení sestrojené věže a stěny. Takovéto zdivo jest na způsob cyklopského zdiva sestrojeno z neotesaných, nepravidelných kamenů, kteréž ale stmeleny jsou hlínou nebo maltou.

Tekinci vedou život polou kočovnický, polou rolnický nebo měšťácký. Dle tohoto pak dualismu ve způsobu života byla jejich sídla založena asi dle tohoto typu: čtverhranná nebo okrouhlá pevnost s příkopy a předdvořími, s hlavním vjezdem a postranními brankami (k podnikání výpadův), nezřídka chráněnými věžmi nebo postranními tvrzemi, tvoří jádro celé osady. Pevnost tato ovládá buď nějaký těsný průsmyk aneb nějaký úzký pruh oasy mezi horami a poušti. V nepokojných dobách odklídili Tekinci pokaždé rodiny své do vnitřních prostranství pevnosti, kdež pak ženy jejich a děti ve kruhových kibitkách bydlely. Tyto kibitky pozůstávají z dřevěné, mřížované klece, kteráž horem i se všech stran pokryta jest velkými plstěmi. V čas míru stály kibitky na prostranstvích kolem pevnosti, aneb aspoň mimo její hradby. Kibitky sestrojují a obkládají plstěnými plachtami hlavně ženy, od nichž se tomuto umění také ruští vojáci přiučili.

Opodál pevností nalezají se — pokud v tom Rusové změn neprovedli — opevněné ovocné sady a vinice. Hrubé hliněné zdi chrání tyto sady proti stepním vichrům, proti stádům dobytka, proti volně se pasoucím velbloudům a posléz také proti nepřátelským útokům. V žádné takovéto zahradě nebo vinici neschází strážná věž pro hlídače nebo vlastníka. Ve hliněných stavbách Turkmenů zachovaly se jakési upomínky na arabský sloh: ostrouhelné otvory místo oken, a téhož útvaru výklenky, aby se tam postaviti mohla svítilna nebo jiná věc příručná. Všechny turkmenské osady nalézají se na řekách, potocích nebo malých průplavech; do pevností přivádí se voda podzemními stokami nebo průplavy na ochranu před slunečním žárem a nepřítelem, kterýž by jinak vodu snadno jinam mohl odvésti.

Ponebí Mervské oasy považuje se za velmi zdravé; vzduch jest toliko při velkých větrech naplněn písečným prachem ze sousedních pouští.

Úrodná aneb aspoň plodná území v obvodu vodnatějších řek, jež obecně oasami se nazývají, obklopena jsou na severu pouštěmi Karakumem (černým pískem) a Kisil-kumem (červeným pískem). Pouště tyto vysílají širší nebo užší pruhy písečných pustin mezi oasami na jih až k Serachsu a perské hranici na východ až k Sarafšanu a Oxu, a na západě podél východního břehu Chvalinského moře. Toto rozvětvení pouště působí, že jsou oasy obstoupeny a takřka sevřeny nepřístupným téměř pásmem písku. Dr. Heyfelder a všichni novější cestovatelé, jako Boulangier, Bonvalot, Vámbery a Radde tvrdí souhlasně, že činí tato písečná pásma dojem největší opuštěnosti, nejsmutnějšího bezživotí a nejhroznějšího sucha; Francouzové mezi nimi tvrdí, že nenalezli nic děsnějšího ani v pouštích afrických.

„Území mezi řekami Murgabem a Tedženem“, praví známý jeden cestovatel, „jest nejpustější krajinou, jíž v nesmírném obvodu ruské

Rozvaliny starého Mervu.

říše lze nalézti. I mongolská hranice (Ďaurie) jest u porovnání s ním přírodou bohatě obmyšlena."

Mezi písek a kultury schopnou půdu vsunuly se na mnoha místech solné stepi; tyto prostírají se zejména mezi Chvalínským mořem a Kisil-Arvatem, mezi Čardžují a Kara-Kulem, v oase Pendžejské atd., což Richthofena přimělo k výroku, že Aralo-kaspická pánev smíšenou stepní formaci vykazuje a jaksi přechod tvoří od písku ku stepím solným. V solných stepích tvoří se po vydatných jarních deštích rozsáhlá slaná jezera, kteráž krajinu nemálo zdobí a na hlinité, nepromokavé půdě často velmi dlouho se udržují. Avšak jezírka tato vysýchají pod dechem parného slunce a již uprostřed leta zbývají z nich jenom hladké, slabounce vyhloubené a do oktaedru hustě rozpraskané hlinité plochy, na kterýchž ani stéblo trávy nikdy neroste a jejichž okraje vroubeny jsou bílými pruhy usazené soli.

Stepi však, kteréž soli prosté jsou, pokrývají se hned po prvních deštích koncem února nebo počátkem března travou, bejlím a tisíci druhů pestře kvetoucích jarních rostlin, jako jsou hyacinthy, tulipány a podobné. Avšak tato květena mizí brzo, a její místo zaujímají bujné zeliny a okoličnaté rostliny.

Koncem května, někdy již dříve, nastávají veliká parna 50 stupňů ve vzduchu a 60 stupňů v písku; všechno rostlinstvo usýchá a step pokrývá se zasmušilou, temně hnědou barvou. Na některých hlubších místech a zářezech, kdež zbytky dřívějšího vlhka se udržují, roste třebas celý rok absynth, kterýž koním vítanou píci poskytuje a prázdnou již step kořenitou, příjemnou vůní naplňuje. S deštěm přichází rostlinstvo a s rostlinstvem dostavuje se živočišstvo.

Husté roje tažního ptactva veslují vzduchem a nocují u vysýchajících jezírek dešťové vody. Nesčíslné druhy holubů a kachen laškují ve vysoké trávě a kolem kalužin, a nebojí se ani člověka; skřivánci, čejky, sluky a jiní tažní ptáci objevují se na krátkou dobu. Také labutě a černí čápové zapadají tu a tam; v křovinách objevují se obyčejní zpěváčkové lesní a stepní, v trhlinách hlubokých, hlinitých říčních břehů hnízdí kavky, havrani a vlašťovice; hustým rákosím u jezírek probíhá klouzavě bažant, na horách vyletují jeřábci a koroptve, na stromech klepají krásní datlíci, na telegrafních drátech kolébají se mandelíci, a s obyčejným špačkem přicházejí i jeho vzácní, růžově, zeleně a žlutě se lesknoucí příbuzní. V opuštěném, rozvaleném zdivu zdržují se poštolky a sovy, na roztroušených pak balvanech objevují se vzácné druhy supů a obrovští orlové. „Mezi Jagli-Olumem a Čatem" — vypravuje dr. Heyfelder — „viděli jsme na svých objížďkách několikráte u samé skoro cesty seděti orla, o němž vojáci generála Skobeleva tvrdili, že tu vždycky sedí. Na nepřehledné ploché rovině, na kteréž nebylo žádného vyčnívajícího předmětu, kterýž by mohl býti měřítkem, zdál se nám orel nadlidsky velikým a vypadal s temným peřím svým a nepohnutou postavou skoro jako nějaká příšera. Domácí slípka a vrabec, kteří člověka do všech končin severu i jihu následují, nescházejí ani zde."

Ze čtyrnožců nalezli cestovatelé po turkestanských rovinách hojnost syslů, nedaleko Balchánů velká stáda divokých oslů, u Tersakanu houf divokých kanců, na Atreku četné šakaly, u Dusola tlupy jakýchsi

Trosky starého Mervského hradu

kamzíků, v Syntském pohoří dikobrazy a stopy tigří. Domácími zvířaty jsou tam všude velbloudi, druh jednohrbý, malý, vytrvalý, pak malý turkmenský koník arabské krve, tedy po většině krásný, tuhý a nad pomyšlení rychlý, dále malý druh hovězího dobytka, tmavě zbarvené ovce s tučnými ohony, pestré kozy, podobné srnám nebo kamzíkům a posléz psi dvojího plemene: domácí hlídací s dlouhou bílou srstí, a štíhlý chrt, kterýž u Tekinců tak oblíben jest a tak vysoko se cení, že se do příchodu Rusův za pěkného chrta zajatý Peršan vyměňoval.

Rozumí se ovšem samo sebou, že vypočtěná tuto zvířena a květena nikde pohromadě se nenalezají, nýbrž po všech oasách, stepích a horách Zakaspijských krajů rozptýleny a rozděleny jsou.

Obojživelníků, zejména hadů a ještěrek, jakož i různých druhů hmyzu, neškodného i nebezpečného, šeredného i krásně kolorovaného, zejmena nádherných brouků, motýlů a libel mají Zakaspijské kraje velkou hojnost. Přírodovědecká výprava, již byli podnikli pánové Radde, Walter a Konšin r. 1886 do Zakaspijských krajů a Chorasanu zjistila 60 druhů ssavců, 250 druhů ptáků, množství obojživelníků a plazů a bez mála 7000 druhů rostlin.

Z předběžné zprávy pana A. M. Konšina o řečené výpravě (zpráva tato vydána koncem roku 1886 v Tiflisu), dovídáme se, že chovají Zakaspijské kraje v lůně svém hojné poklady mineralní, zejmena petrolej, síru, kamenec, animální vosk, ozokerit, glauberovu sůl, sůl kuchyňskou, růžovou a bílou sádru, sanytr, hrnčířskou hlínu, olovo a porfyr. V Mervské oase nalezají se z těchto mineralií dle pana Konšina jenom kamenec a glauberova sůl.

Zvláštní důležitost má pro Rusy a měl již při stavbě Zakaspijské dráhy petrolej, kterýž se v turkmenských zemích od nepaměti nalezá na poloostrově Čelekenu, v Nafta-dagu u Balla-Iskemu a dále na jih u Buju-dagu. Jako se horská pásma na východním břehu Chvalínského moře za výběžky obrovského horstva Kavkazského považovati musí — praví dr. Heyfelder ve spisu „Zakaspijsko a jeho železná dráha“ — tak jsou i bohaté zdroje petroleje v Zakaspijských krajích jenom pokračováním veliké řady petrolejových pramenů Kavkazských. Všechna petrolejová místa Kavkazu i západních krajů Zakaspijska sluší považovati za otvory obrovského naftového jezera, kteréž pod zvýšeninami hořejší zemské kůry ano i pod mořským dnem nezměrný prostor zaujímá. — Na místech, kde se pomocí Nobelových vrtacích strojů soustavně a pravidelně čerpá, dobývá se denně od 200 až do 800 centů petroleje. Bohatý tento material k palivu i osvětlování usnadňuje železniční vozbu (ježto se lokomotivy petrolejem vytápějí) a podporuje vydatně rozvoj celého území, kteréž žádných lesů nemá a kdež dosud také kamenné uhlí nalezeno nebylo.

Tohoto vypsání přírodních poměrů Zakaspijska, kteréž jsme dle zpráv generala Anenkova, dra. Heyfeldra, A. M. Konšina, N. Vambéryho a J. Mušketova podali, bylo potřebí, aby čtenářové o krajinách za Chvalínsým mořem obraz učiniti si mohli, dále aby náležitě oceněna býti mohla veliká kulturní, politická a technická důležitost Zakaspijské dráhy, jakož i nesmírné obtíže, kteréž při její stavbě překonány býti musily. O tom všem příště.

Premiant.

Napsal **Kolda Malínský**.

etos bude, trvám, pater quarda s porcinkulí spokojen,“ prohodil frater Agapit, podávaje oknem košík okurek klášternímu kuchaři, frateru Xaveriovi, „táhne sem celé processí, ve Slaném nezbude ani lidská noha,“ dodal pohlížeje se stráně klášterní zahrady dolů k Velvarské bráně.

„Však již sotva dech popadám,“ odpovídal Xaverius a vystrčiv z okna rozehřátý obličej, pohlížel také dolů, „nic bych se nedivil, kdyby ku konci dnešní hostiny na stole se objevil pečený frater Xaverius, na polovic upečen již jsem,“ dodal a poněvadž za ním s plotny hřmotné syčení se ozvalo, odskočil, aby nepokojný hrnec utišil.

„Máš-li pak tu, bratře, jaký pramen kastálský,“ tázal se zase Agapit nakukuje do kuchyně, kde pára halila fratera kuchaře v tajemné šero, „však víš, čemu tak říká pater Timotej!“

„Nemám, bratře Agapite, nemám,“ zvolal z plna hrdla Xaver od plotny, aby překřičel sykot, „ale posluž, však pro tebe také slza zbude, pater Timotej bude asi ve sklepě.“ A kuchař podal frateru zahradníkovi oknem cínovou hubatku, načež tento beze slova zmizel, Xaver pak chopil se zase vařečky.

Však bylo se při čem oháněti. Hostí letos nad jiná léta a exceptor hospitum, pater Eustach, vodil jich od fortny celé zástupy. To byli zvaní, nezvaných, plecháčkem a lžicí ozbrojených byla již plná klášterní quadratura, těžko bylo projíti a pater Anselm, veliký nepřítel domácího řádu, nestačil vyháněti aspoň děti, které mu lopotně v quadratuře vypěstované květiny nemilosrdně plenily. Nadzdvihuje si kutnu, probíhal ostrým krokem chodby a láteřil na vše, hlavně však a především na původce toho všeho, quardiana kláštera, patera Maura. Ten letos pozval půl města a druhá půle přišla bez pozvání.

Ale ani pater Maurus přes to, že si nyní hověl na lenošce koží potažené ve své celi, nebyl prost starostí. Na stole před ním leželo objemné, na rozích tabákem do hněda zabarvené lejstro, po jehož foliích quardian přimhouřeným zrakem přebíhal. Byl to seznam klášterních dobrodinců.

V první rubrice stálo vždy jméno, ve druhé dobročinný skutek a ve třetí případná poznámka.

Dle lejstra toho se zvalo. První, nejvzácnější třetinu pozval quardian sám, druhou pater Eustach, třetí frater Agapit. V čele prvních byla Jeho Excellencí či vlastně jeho locum tenens, pan regent slanský, s celou řadou darů, v čele druhých stál stanovský dvořák a v druhé rubrice darovaný sud vína, v čele třetích soukeník Malec s darovaným teletem.

Pater Maurus uměl řádně odhadovati jednotlivé dary a proto pořizoval status dobrodinců dosti zručně, ale tu a tam naskytaly se přece

těžkosti. Tak na př. krejčí Sojka daroval pět hus, kdežto postřihač Novák jen tři a přece dostal přednost. Tu rozhodovala rubrika třetí. Tam při daru Novákově bylo prázdno, dar tedy správný, ale při daru Sojkově poznamenáno drobnou literou, že byly husy podškubány a tři že nechtěly trávit; frater Xaver musel je léčiti měďákem a pepřem, a odtud ta přednost.

Učiniti v sukcessí dobrodinců chybu, bylo velmi mrzutým, nebo již od desíti let, co tu byl pater Maurus quardianem, považováno sezení při hostině o porcinkuli za normu pro hodnost a vážnost toho kterého souseda a nikdo se nedivil řezníkovi Kouckému, že ženu svou políčkem potrestal, že dříve pozdravila ženu souseda, který o minulé porcinkuli seděl níže než Koucký.

Konečně status pořízen, a quardian mrkaje prudce v duchu si ho opakoval, nebo poznamenati si jej písemně snad na lístek bylo by se přece neslušelo a řadění měli jen tušiti, proč sedí tak a ne jinak. V ohledu tom měl pater Maurus dobrou pamět a živou fantasii a on v duchu viděl za stolem místo stanovského dvořáka sud s vínem, místo Malce viděl jeho telátko a t. d. à proto zmýliti se skoro ani nemohl.

Ukončiv takto výroční kontrolu svých milých, navlekl novou kutnu a jako sníh bělounké cingulum, a chystal se na cestu do refektáře.

Za tím frater Agapit a Xaver dopili pramen kastálský, pater Anselm naláteřil se do syta a šel si odpočinout do své cely a pater Eustach vyřizoval, že již tu jsou všichni, čímž ovšem mínil pouze hlavy Slanské společnosti; poněvadž ty však přicházely z pravidla poslední, mohlo s dobrým svědomím býti řečeno, že po příchodu těch neschází již nikdo.

A také byl refektář, kde hosté v nedostatku místnosti jiné se scházívali, pln. Vznešenější skupili se v širokých výklencích okenních a tu bavili se přetřásáním novinek z bojiště francouzsko-německého, kde již na dvanáctý rok s voji Ludvíka XIV. o Španěly zápaseno.

Ti, jimž politika nešla k duhu — a těch bylo nejvíce — prohlíželi, Bůh ví již po kolikáté, divotvorné obrazy v refektáři, z kterých na jednom byla svatá Trojice, ale tak namalována, že dle trojího postavení diváka v pravo, v levo obrazu neb před obrazem vždy jen jedna z božských osob viditelna byla a zdánlivě plochu celého obrazu zaujímala. Druhý obraz byl podobný, jen že místo božských osob byli tu namalováni Excellenc pán, Excellenc paní a Excellenc komtessa, jak každou chvilku vysvětloval košťálník Čáp, který tu byl jako doma.

A nejčipernější prohlíželi si pro dnes do kouta zastrčený kulečník. O způsobu hry na podivném tom stole byla stále hádka a konečně musel být zavolán Čáp, který byl písmák, aby vysvětlil, jak se stalo, že kratochvilná tato hra pobožným otcům řádu sv. Františka dovolena jest.

Vstoupil pan regent Erasmus Agrikola.

To bylo znamením, že jest plenum a že v okamžení tu bude pan quardian, nebo pater Eustach usadiv regenta, kvapil nahoru pro představeného kláštera. Ve chvilce rozevřely se široce dvéře a protíraje si ze zvyku oči vstupoval pater Maurus do večeřadla.

Usmíval se, vítal a podával ruku od regenta až k bednáři Slavíčkovi, který byl v seznamu s darovanou konví na kropení a dle od-

hadu quardianova patřil až na samý konec. A pater Maurus mohl se usmívati, nebo za deset let po prvé podařilo se mu dnes do refektáře svésti vše, co ve Slaném nějaké jméno mělo, dnes po desítiletém snažení mohl říci, že podařilo se mu uvésti do města mír a svornost.

Když sem před desíti lety přišel, bylo občanstvo rozděleno na strany a jedna druhé hleděla býti na ődpor i u věcech obecně potřebných a užitečných. Byla tu strana, která stále vzpomínala na dobu, kdy Slaný byl svobodným, královským městem a nemínila se vzdáti naděje na návrat doby té.

V čele strany této stál primas, Václav Kynský, muž pro ráznost a rozšafnost u hraběte velice oblíbený a proto třebas smýšlení jeho nelahodilo hraběti, stavěn rok co rok v čelo města i přes odpor regentův. Počítalť hrabě asi na to, nebudou-li primas a regent jedna ruka, že bude spíše jeden druhému hleděti na prsty ovšem ku prospěchu hraběte a v tom se nemýlil.

Pan regent ovšem říkal, že tím vinen Jeho Excellencí sekretář, bratr paní primasky, dodávaje, že na Smečně nevládne Jiří Adam, ale Jiřík Adamec, jakž sekretář pana hraběte slul.

Strana druhá byla se již s osudem smířila a byla naprosto oddána hraběti z Martinic a v čele strany této stál přirozeně pan regent.

S primasem znepřátelil se regent před devíti lety. Tenkráte regent ovdověv, ucházel se o ruku dcery primasovy panny Evy, ač tato jedva loutky odhodila, když však dáno panu regentovi, který tenkrát byl jen obročním, na rozum, že Excellenc si přeje, aby si vzal dceru svého předchůdce regenta nyní Smečanského pana Alše Rohacia z Rohaciperku pannu Eleonoru, která byla tenkrát ve fraucimoru paní hraběnky a že Excellenc vedle slušného věna i úřad regenta by panu obročnímu udělil, přetrhl jednání a vyhověl přání milostivé vrchnosti, ač Eleonora lišila se od panny Evy jako bodlák od růžinky.

Primas byl těžce uražen, nebo byl se již nemálo vychloubal, čím dcera jeho bude, a nyní viděl, jak musila ustoupiti nehezké Eleonoře, která mimo svůj erb neměla než tělo a duši a jejíž věno bylo almužnou.

Dopálil se a dal dceru prokvětalému již Brodských Jeníkovi, který teprv v šedinách si vzpomněl proměniti svůj staromládenecký stav, tak že v městě starý mládenec a Brodských Jan považováno za totožné. Eva na truc svolila a svatba slavena jeden den s Eleonořinou.

Eva zapomněla brzo, nebo Jeník byl nejbohatším sousedem v městě a měla tedy, nač si jen pomyslila a za to již nějaký ten šedivý vlas přehlédla, ale pan Václav nechtěl zapomenouti a pronásledoval pana regenta kousavým vtipem, kde se dalo. Ani široké dvéře ve dvoře panském do stájů vedoucí mu neušly a on tvrdíval, že proto musí býti tak obšírné, aby jimi prošel polský vůl se svými rohy a pan regent se svým podsebitím, jakž nazýval po příkladu někdy Táboritův dlouhé kníry, kterými pan regent za doby, kdy hlaďounce holená tvář byla modou, nad vrstevníky vynikal. Pan regent oplácel jen tím, že nazýval primasa „pater Vyklouz“, narážeje na to, že pan Václav před čtvrt stoletím z piaristského habitu vyklouzl.

Byl by mohl ovšem s panem primasem jakožto poddaným zatočiti, když si však vzpomněl na sekretáře Adamce, hryzl se raději do pysku a mlčel.

Po leta a na hony vyhýbal se jeden druhému a přece je pater Maurus smířil; ovšem pomáhal mu dráb Zástěra, který mu prozradil, že nepřátelství otců nijakž nesdílí primasovic Bernard a regentovic Lucinka a již bylo kde v díle smiřovacím opříti páku. Že se zdařilo, vidno z důvěrného hovoru regentova s primasem ve výklenku okna refektáře klášterního.

Quardian se usmíval, přehlížeje letošní společnost. Chybělo pouze několik hlav a při těch příčinou byla jednak nemoc, jednak vzdálenost; ze vzdoru nechyběl letos nikdo.

Poněvadž byla tabule upravena, sázel hospodář hosty své kolem ní. V čele usedl regent, jemu po pravici primas, po levici děkan Daniel Tassovský. Za primasem usedli hosté ze sousedstva, za děkanem ostatní kněžstvo řeholní i světské.

I při kněžstvu bylo pateru Maurovi mnoho se přičiniti, nežli přišli všichni. I tu byly strany. Strana primasova stranila piaristům, strana hraběcí Františkánům a pater Hilarius a sancto Gelasio, rektor kolleje piaristské přes to, že o něm plnou měrou platilo nomen omen a přes to, že zřídka kde o posvícení, pouti, svatbě neb křtinách chyběl, kláštera se stranil a jen tu ten člen kolleje přišel o porcinkuli, tak zejména pater Celsus, co učil v grammatice, nechyběl nikdy, nebo byl velikým milovníkem květin a tu klášterní zahrada byla obyčejnou jeho procházkou.

Ale i tu pomohl dráb Zástěra. Domakal se, že pater rektor jest náruživým včelařem a v kolleji Slanské nebylo příležitosti ku pěstování včel a i ten jediný oul, který pater Hilarius v zahrádce kollejní postavil, byl od roje opuštěn nejspíše pro tuze vysokou ohradu, která včelám při výletu překážela, v kollejní pak zahradě na Velvarském předměstí byl chov včel pro nízkou polohu a obecnou přístupnost rovněž nemožným; tam se rektor spokojiti musel tím, že připevňoval na zeď krabičky, ve kterých usazovaly se vosy. Zástěra nyní zprostředkoval, že rektor pozván k přehlížení do velikánského včelníku klášterního a pak již chodil s paterem Celsem den jak den.

Na porcinkuli přišla celá familie piaristská. Chyběl jedině janitor frater Januarius, který musel hlídat, a professor principií páter Petrus a porta Paradisi, jenž právě na den porcinkulí vydal se s medikusem doktorem Pavlem Fatigatem, který ač zván, rovněž se nedostavil, na Řisutskou stráň. Bylť Pavel botanikem a Petr entomologem. Oba byli morousové a veselí by byli bývali jen na závadu, proto nikdo jich nepřítomnosti nelitoval.

Pater quardian konal svůj úřad hostitelský za hlubokého ticha a jak praveno, dle určité škály. Výminek bylo málo. Tak na příklad košťálník Čáp musel vždy seděti vedle patera Celsa, nebo byl by jinak sotva mohl promluviti. Výklad o obrazích a kulečníku byl již odbyt a teď dovedl hovořiti jen o svém synku Štěpánovi, který již třetí rok seděl pod ferulí patera Celsa v grammatice.

Pater Celsus o porcinkuli pověděl Čápovi vždy vše, co za rok Štěpánek vyvedl, nad čímž vždy Čáp dlouho hlavou kroutil.

„Já mohu, reverendissimo pater," byla obrana Čápova, který tuze rád do latiny se pouštěl, „jen tolik říci, že se ten chlapec náramně učí."

Pater Celsus krčil rameny, ku konci však přece vždy aspoň tomu přisvědčil, že může jednou ze Štěpánka být veliký pán a to Čápovi dostačilo. Druhý den šlo celé processí kluků se všech stran sehnaných od Čápů a každý nesl květináč s pěknou květinou. Pater Celsus naplnil celu a ještě musel mnohé postaviti na chodbě; na rok byl zase květinami zásoben.

Již vše sedělo na svých místech, i pater Maurus byl již na nejdolejším konci usedl, již odbyta slavnostní modlitba, když vrazil do refektáře pater Anselm a začal tropiti hrozný povyk pro nějaké opomenutí v kostele.

I tu pomohl Zástěra, který ve slavný tento den býval vždy příručím fratera Xaveria a podával svátečně jsa vyšňořen, jídla na stůl. Zástěra, spatřiv patera Anselma, hrábl do hluboké kapsy šosatého svého kaputu a vyloviv tam starý, černý peníz jakýs, blížil se k rozzuřenému páterovi. Ten dříve než byl dráb promluvil, skočil po penízi jako kočka po kořisti a již u okna luštil valně nečitelný nápis.

Třeba připomenouti, že pater Anselm byl horlivým numismatikem a jeho sbírka mincí byla chloubou kláštera, pro kterou nejednou nádherný povoz u fortny klášterní zastavil.

„Bronzová mince císařovny Julie Domny," zvolal hlasem tuřím a již ponořil peníz v kapsu pod kutnou, „až budu, Pantaleone, mít, nahradím vám," sliboval Zástěrovi, který na souhlas jen přikývl.

A již byl pater Anselm jako změněný. Sedl na první prázdné sedadlo a chopil se talíře. Kdykoli Zástěra k němu se přiblížil, po každé musel vypravovati, kde peníz našel a slíbiti Anselmovi, že s ním na místo nálezu půjde.

Pokušení bylo veliké a pater darovaný peníz brzo zase vytáhl a opět a opět jej prohlížel. Jednou mu vypadl do polévky a dvakrát do omáčky a bylo skoro zázrakem, že se císařovna Julie Domna neoctla v pateru Anselmovi.

Zábava při stole byla brzo v nejlepších kolejích a nade všechny hodovníky rozmarem vynikal sám quardian. Býval sice i jindy vesel, ale dnes štěstím jen zářil, až mnozí z hodovníků počali hádati, co by toho bylo příčinou. Ale jen hádali, gruntovního cos nevěděl nikdo. Teprv když již i panu regentovi bylo chování quardianovo nápadným a on k němu dotaz učinil, vytasil se pater Maurus s velikým dopisem Jeho Excellencí pana hraběte Jiřího Adama, ve kterém zásluhy quardianovy o zavedení míru a svornosti v obci Slanské velebeny a ku konci slíbeno, že hrabě zásluhy tyto oznámí až před trůnem jeho Veličenstva a zasadí se o to, aby z místa nejvyššího odměněny byly.

Vše blahopřálo blaženému paterovi a zásluhy jeho ode všech také vynášeny a velebeny.

Tu tam mezi gratulanty bylo však možno pozorovati, že to blahopřání a ta pochvala jde jen z plic a nikoli ze srdce.

„Co říkáte, pane Václave, tomu dopisu Jeho Excellencí?“ pravil regent k primasovi, když jdouce od hostiny, rozcházeti se měli.

„Já o tom ještě nepřemýšlel,“ vyznal primas, „zdá se mi však býti tu tam něco upřílišeno.“

„Bať,“ přisvědčil regent: „pozorujete-li pak,“ pokračoval, „že jsme to vlastně my dva, kteří svou dřívější řevnivostí jsme mu k té pochvale a těm nadějím dopomohli?“

„V pravdě, v pravdě, pane Erasme,“ svědčil teď zase primas, „mohli jsme bez něho podati si ruce a mohlo štěstí potkati nás.“

„A nám by bylo případnějším,“ vysvětloval regent, „nějaký ten erbík slušel by mně i vám, pane Václave; jsou-li hrabata Kynští, proč by nemohli býti také vladykové a rytíři.“

Panu Václavovi se dělaly mžitky před očima a byl by s chutí pana Erasma objal, kdyby se byl neobával, že by někdo mohl mysliti, že jej hojnější truňk k tomu pobádá.

Šli co noha nohu mine a zastavili se, než na náměstí přišli, aspoň desetkrát, v prostřed rynku pak uvázli na dobro a teprv asi po hodině, když paní regentka, spozorovavši je, nádvorníka s dvěma sedadly do prostřed rynku jim poslala, dovtípili se; rozcházejíce se však konečně, slíbili si ještě, že zítra si o tom důkladně pohovoří.

Spali roztržitě. Panu Václavovi se zdálo, že přijel na Slaný jeho jmenovec Jeho Excellencí pan nejvyšší kancléř Václav hrabě Kinský a že veřejně se k němu jakožto erbovnímu strýci přihlásil. Pan Václav, když se probudil, musil se tomu ovšem usmáti, ale nedalo mu přec a on v duchu viděl tři kančí zuby nad vraty svého domu.

Neméně disgustován byl i pan Erasmus. I jemu se zdálo o erbu, dostal tchánův predikat „z Rohaciperku“ a do erbu polského vola; až se probudil, jak zuby zaskřípal a on ucítil starý osten proti primasovi, proto však, sotva se rozednilo, vyšel, zda by kde pana Václava natrefil.

Našli se brzo, když jeden druhého hledal; dali se do polí, obešli město kolem do kola a zvoněno právě poledne, když se na rynku zase rozcházeli.

Pověděli si toho mnoho a v neděli se mělo u regentů domluviti ostatní. Paní regentka měla tři dni na přípravu. Drůbeže bylo dost, mouka již z nového a starý Vendelín, co každého týdne do Prahy pro všeliké potřeby dojížděl, přivezl vedle jiného balík kávy.

V neděli hned po matuře zaměřil primas s manželkou a synem, s dcerou, zetěm a vnukem do panského domu. Byli vítáni a paní Eleonora paní Evě vtiskla upřímné políbení, muži tiskli si pravice — bylo to poprvé od devíti let — Brodských Bernardek s regentovic Adolfkem již pokoušeli kdesi v koutě obrovského hafana. Nejupejpavějším byl primasovic Dominik a panna Lucie. Uklonil se jeden druhému tak lehounce, jakoby jednomu na druhém nezáleželo a přece to zapýření Lucinčino a ty rozpaky Dominikovy prozrazovaly cos jiného.

Paní regentka usedla mezi hosty, starost o dům přenechavši pastorkyni, která ovšem s největší radostí z pokoje vyklouzla.

Když pohostinství učiněno za dost, přistoupeno k tomu pravému. Řečí nebylo mnoho, nebo pan Erasmus s panem Václavem umluvili vše předem. Výsledkem bylo, že pan Václav odevzdá jmění své až na slušný

výměnek Dominikovi, ženichu panny Lucie, a primasem na budoucí rok, nebo i tuto hodnost pan Václav mínil složiti, že se stane jeho zeť, Jan Brodský.

„Snad nebude při Jeho Excellenci v tom obtíží,“ mínil primas.

„Hm, hm,“ usmál se regent, „vždyť víte, kdo má v tom hlavní slovo,“ dodal a paní primaska s úsměvem mu přisvědčovala, jsouc pyšna na to, že bratr její může cos i přes pana regenta.

Nejblaženějšími toho dne byli Dominik Kynských a Lucie a jen to mohlo jim býti proti mysli, že svatba odložena až do příštího jara. Byla totiž naděje, že na Smečno přijede Excellenc pán — mělo to být za panování jeho po druhé — a tu měla na Smečně svatba slavena býti, aby Jeho milost viděla, že regent s primasem dovedou i bez pana quardiana žíti v míru, svornosti a upřímném přátelství.

Novina město překvapila a již nebylo řeči o jiném, leč o slavné svatbě, až nová, rovněž neočekávaná událost spůsobila obrat a změnu.

Přijel rychlý posel se zprávou, že Jeho Excellencí pan Jiří Adam těžce ochuravěl a v patách za ním druhý, že pana Jiřího Adama není více a v dědictví že nastoupil nejstarší jeho syn hrabě Adolf Bernard.

Nastaly dni smutku. Nebožtíka pána, ač málo kdo ho znal, litoval každý, byl to spravedlivý a přece dobrotivý pán a poddaným vedlo se za něho dobře. Nejvíce ho litoval pan quardian. Jeho naděje rozplývaly se v nic, ač-li nevzpomenuto naň poslední vůlí zesnulého pána.

Poněvadž úředníkům nařízen rok smutku, musela i slavná svatba u regentů býti odložena až na podzim.

„Dojde-li vůbec k ní,“ prohodil nedůvěřivě pan Joachim Syllaba, obroční Slanský, když o věci té před ním hovořeno. A vskutku bylo na panu regentovi znáti jakousi chladnost v záležitosti té a čiperní jazykové ihned hádali, že to souvisí s úřadem pana Jiříka Adamce, který prý odbyt bude nějakým obskurním úřádkem bez vlivu a vážnosti. Mladý hrabě má prý již svého sekretáře dávno.

Poněvadž hned po smlouvách regent byl učinil dopis k Jeho Excellencí o nové sazení rady, byl sice Jan Brodský jmenován primasem, ale zřejmě se mluvilo, že to bude jen na rok a že místo jeho zaujme konšel Paleček, který kdykoliv pana regenta potkal, vždy mu ruku políbil. Tak v hovorech a nejistotě uplynulo jaro. V květnu došla z Vídně radostná zpráva, že počátkem následujícího měsíce přijede na panství nový pán.

„Ten vše rozhodne,“ pravil pan děkan, když byl otázán od kohosi zvědavého, bude-li u regentů svatba či nic.

II.

To bylo těšení, že přijede z Vídně mladý majorátní pan, hrabě Adolf Bernard z Martinic s mladou manželkou svou Marií Alžbětou, hraběnkou Jörgerovou z Tolletu. Nového pána znal na panství tak jako jeho otce málo kdo. Mládí ztrávil s otcem v Italii, za let jinošských prodléval při rozličných dvořích panovnických a teprv teď po smrti otcově stav se královským místodržícím v Čechách, byl nucen do vlasti se trvale vrátiti. Na panství mimo leta dětská, kde s třemi bratry svými

nejednou lesy Smečenské prorejdil, nedojížděl a proto byla zvědavost příjezdem pana hraběte nemálo vzbuzena. Těšili se na pána a pán měl býti potěšen.

Na míli vůkol Smečna pošívali sedláci své scuchané chalupy, měšťáci metli špinavé ulice a každý zkoušel, jak hluboce se pokloní, až oň zavadí blahosklonný úsměv milostivé vrchnosti.

V čele obecného ruchu toho stálo ovšem jako jindy město Slaný, hlava držav, jichž srdcem bylo Smečno. A tu zase hlavou byl pan primas, ale srdcem příprav těch byl Pantaleon Zástěra.

Nebude od místa tuto stručně o muži tom se zmíniti.

Byl rodákem slanským. Tatík jeho v chatrném domku za fortnou provozoval řemeslo truhlářské, poněvadž pak nevalně se mu dařilo, zařekl se, že synu svému truhlařinou života nestrpčí a poněvadž syn prozrazoval nemalý vtip, poslal ho k pobožným otcům do kolleje na studie.

Pantaleonkovi dařilo se dosti dobře. Měl vlohy i dobrou vůli, ale prudká mysl zhatila plány tatíkovy, který chtěl ze synka míti nejméně kanovníka. Bylo to v syntaxi. Na gymnasium slanské zabloudil tenkrát urozený pán rytíř Běšín z Běšín a ten posazen byv vedle Pantaleona rozhodně prohlásil, že si vedle podruha nesedne.

Jen padlo slovo a již držel jej Pantaleon za krk a spoličkoval urozeného pána do syta před tváří pana professora a než se tento vzpamatoval, aby ferulí vzácnému chovanci na pomoc přispěl, byl Pantaleon ze dveří.

Tatíkovi oznámil, co se mu stalo, a zároveň, že má již studií po krk. Když pak hned na to dostalo se Pantaleonovi od pana rektora konsilium abeundi, bylo po studiích a mladý Zástěra musel vařiti klih. Nevonělo mu a proto s radostí vyslechl zprávu, že pan regent Smečenský na prosbu otcovu ochoten jest učiniti jej písařem při vrchnostenském úřadě na Smečně.

Ale ani tu mu nedala bujná krev pokoje. Složil písničku na starou paní hraběnku a když se věc pronesla, z milosti propuštěn, nebo dle výroku Jeho Excellencí měl ještě dostati padesát ran pod pranéřem, s čehož jen na přímluvu uražené paní hraběnky sešlo.

A zase vařil klih, až pan primas, spatřiv krásný jeho rukopis, provedl to, že byl dán k ruce starému syndikusovi radnímu, kterému se již ruce počínaly třásti. Zase byl pánem, ale místo co měl seděti po boku syndikusově v úřadovně, sedal raději po boku panny Zuzany dole v drábově světnici. Po několika marných domluvách byl zase propuštěn právě, když starý dráb Berlička zemřel. Vzal si tedy Pantaleon osiřelou Zuzanu a žádal purkmistra a pány, aby mu úřadku a službičky tchánovy dopřáli, což mu splněno a tak stal se Pantaleon Zástěra místo kanovníka Slanským drábem.

Byla to služba pro něho. Nemusel sedět na jednom místě a měl dosti prázdného času, aby dělal prokuratora, dohazovače, tlampače, sekretáře, nadháněl zvěř, vyřezával kuří oka, holil stříhal vlasy, chytal ptáky, robil klece, zastával o sv. Mikuláši biskupa a o masopustě Bakusa. Kdo jednou služeb jeho potřeboval, přišel zas, nebo Zástěra vykonal vše důkladně a ku spokojenosti; proto nyní i přípravy k dů-

stojnému uvítání milostivé vrchnosti svěřeny jeho hlavě a jeho rukám. A on se činil.

Již několik dní proběhal ulicemi. Tu zatočil holí nad hlavou jak Těhulský ovčák, tam zaláteřil jak Byseňský poklasný, tu tam podřízeného sobě dělníka furiantsky kopl, jak vídal u Smečenského pana regenta, známého nám již urozeného pana Roháče z Rohaciperku.

Však to byl kříž.

Sotva že jedna ulice až do konce uvedena v pořádek, již na druhém konci zase slepice znova rozhrabaly rumoviště a vepř jakýs neslušně rozryl břehy, kterými dělníci pracně ohradili objemnou louž. Chtěl-li Zástěra slepice neb vepře právem zajmouti, nestačil se holí oháněti proti zuřivému útoku té které sousedky, která k delinquentům se hlásila.

Největší obtíž byla s dětmi. Bylo jich stále plno na ulici a již od týdnu hrály stále na pana hraběte a paní hraběnku. Hrabětem byl, jak se samo sebou rozumí, vždy nějaký konšelský synek a ten odznakem svého stavu, dlouhou holí, tloukl tak nehorázně do svých věrných a poslušných poddaných, že ve chvilce vznikla proti němu vzpoura a milostivá vrchnost bez milosti sesazena.

Byly to děti, ty si mohly podobný pych dovoliti; staré by byli oběsili.

Byla to rána pro sesazenou Excellenc, ale to nebylo vše, přišlo ještě horší. Sesazený magnát musel svému nástupci, svému bývalému drábovi, vydati i pokladnici, plnou kapsu pěkných majolikových střípků, kterými vedle vzpomenutých ran měla vrchnost odměňovati věrné služby — toho již nesnesl — s brekem běžel domů a chtěla-li jej paní máti utišiti, nezbývalo, než roztlouci koflík.

Za chvíli byl nový boháč zase na ulici a s pýchou chlubil se střípky ještě pestřejšími. Získal si novou stranu a povýšen znovu na hraběte. Nastal boj, kamení lítalo do oken a kolem hlav mimojdoucích, až muselo zakročiti právo, a Zástěra zahřměv na mládež, zahnal ji — do jiné ulice.

A těch rozumů, jak ten pravý pan hrabě asi vypadá. Jeden představoval si ho velikého jako radniční věž, jiný přidával mu křídla a dlouhé drápy, třetí dokonce si nedal vymluviti, že by pan hrabě měl také jen dvě nohy a dvě ruce. Konec konců bylo útočiště k rozumu matčinu a běda matce, která se přiznala, že neví, jak pan hrabě vypadá.

Nemenších starostí měli ti dospělí. Starý Vendelín, vrátiv se z Prahy, přivezl plnou košetinu krabic s parukami a pentlemi a to byla nějaká práce, než vše upraveno.

A což primas!

Ten již po čtrnáct dní dnem i nocí mořil a namáhal svůj starý mozek objemnou orací, kterou měl ve jménu města uvítati nové dědičné panstvo. Dal si ji v Praze zhotoviti a liboval si, že musí být neobyčejně pěkna, nebo ani polovici nerozumněl a pokaždé, kdykoli z paměti říkati ji se zkoušel — vyslýchával ho Zástěra — ovšem aby toho nikdo neviděl — přehodil několik slov a některá zmrzačil. Z toho však si nic nedělal a jen toho dbal, aby řekl vše, co na papíře bylo napsáno.

Kudy chodil, všude pobrukoval si svou úlohu, žmole při tom papír v kapse svého kaputu, tak že již čtyři přepisy spotřeboval.

Patrocinací, indignací, reverencí a supplikací — taková krásná slova, až po nich v ústech sládlo, a ona se mu nedala udržeti v tom pořádku, v jakém byla na lejstru.

Čím více se blížil osudný den příchodu panstva, tím více se mátl a když konečně z pavlače radniční věže zavzněla fanfara, že se vrchnost blíží, nevěděl nic. Nebyl schopen sformovati si i jen oslovení a to ve chvíli, kde již hrkot povozů panských bylo až na rynk slyšeti.

Primas v úzkosti opustil ostatní radu, v jejímž čele před radnicí stál, vrazil do radničního průjezdu a chvatně hledal své lejstro. Škubal knoflíky, obracel kapsy — vzdychal — klel — ale kde nic, tu nic, vše darmo. S hrůzou seznal, že zapomenul osudný papír ve všedních šatech. Mihnuvší se kolem Zástěra musel klusem běžeti k primasovům a vrátil se také v okamžiku, ale bez lejstra — byloť u primasů všude a všude zabedněno — ovšem — přijížděla milostivá vrchnost, kdož by se byl doma udržel!

O primasa pokoušela se mdloba a on s úzkostí svou sdělil se se Zástěrou, který často míval v osudné chvíli dobrou radu na snadě.

„Nic si z toho, slovutně vzácný pane, neračtež dělati,“ těšil Zástěra, „věc takovou vyvedou někdy i grandes ministri apud aulam,“ dodával, „já si tu orací z poslechu dosti gruntovně v paměť vštípil, jen račiž vaše slovutnost na mne pozor míti, však to již nějak skončíme.“

A již nebylo času ani k odpovědi. Na rynku rozléhalo se již hlučné „Vivant“ a primas se studeným potem na čele vyraziv z radnice, zaujal své místo v čele rady. Hledal ještě jedenkráte ve všech záhybech svého šatu, ale s nelepším výsledkem.

A již tu hrčel prvý povoz po náměstí. Primas si vzdychl a v zoufalství ohledl se po Zástěrovi. Ten stál těsně za ním a přikývl spokojeně hlavou k pohledu primasovu, čímž tento nemálo okřál.

Prvý povoz zastavil a z něho vystoupil pan Erasmus. Přehledl zástup sobě svěřených a baculatý jeho obličej přeletěl úsměv spokojenosti, načež přistoupil k druhému právě zastavivšímu povozu, který zlatem a stříbrem jen zářil. Otevřel dvířka erbem Martiniců ozdobená a již z nich vystupoval mladičký pán v nádherné uniformě dvorské.

Hromové „vivant“ otřásalo vzduchem.

Mladý hrabě svižným krokem seskočil a velikýma modrýma očima rozhledl se po zástupu, který opět a opět zvolání ono opakoval.

„Hezounký pán,“ uklouzlo paní Evě, která tu po boku paní Eleonory těsně vedle hraběte stála. Poněvadž slova pronešena právě, když okamžité ticho nastalo, zaletla až k uchu Jeho Excellencí a pan hrabě, ohlednuv se po paní Evě, mimoděk se uklonil.

To bylo pro paní Eleonoru mnoho, nebo jí — urozené někdy slečny z fraucimoru vysoce urozené paní máti pana hraběte — jí paní Eleonory — jí regentky — si Excellencí ani nepovšimla.

„Jen kdybyste, paní primasko, svou všetečností zbytečně neturbírovala,“ plísnila vyznamenanou, „všaktě mimo oči a nos ničeho z tváře viděti není,“ dodala a mluvila pravdu, nebo obrovské kadeře allonžové

paruky zahalovaly nejen obličej, ale i šíji a velkou část prsou a ramen pochváleného.

Na další hovor nebylo času, nebo již zastavil třetí kočár a ten otevřel sám hrabě. Vystoupila paní hraběnka Marie Alžběta. Lid ji vítal a paničky ji posuzovaly. Však bylo co souditi, nebo mladá paní hraběnka hezkou právě nebyla. O hlavu byla vyšší než pan hrabě a suchá na kost. Paní regentka ohrnula nosík.

„Je vám, paní Eleonoro, podobna," šeptala zase primaska, chtíc zalichotiti paní regentce, ale nebýt slavnostního okamžiku, zle by si byla posloužila; takto odbyto vše tím, že se paní Eleonora k paní Evě obrátila zády.

Za tím regent představil pana děkana, pana rektora, pana quardiana a městskou radu.

Primas hluboce se pokloniv spustil. Šlo to, nebo Zástěra ohnuv se za primasem jako ministrant při konfiteor, statně napovídal. Bylo to trochu trhané, ale to málo vadilo, nebo pan hrabě poslouchal primasa jen na půl ucha a hledal spíše očima paní primasku; ale neštěstí se stalo přec, nebo primas přišed do proudu, méně již dbal nápovědy a spustil samostatně a to právě, když pan hrabě konečně opravdu poslouchati počal. „V dešperací s indignací exprimujem vaší Excellencí tuto reverencí", zakončil primas. Páni páteři se ušklíbli jako na povel a pan hrabě se nemohl zdržeti a dal se do smíchu.

„Zle jste to ráčil vyvést, slovutně vzácný pane," šeptal mu Zástěra, ale primas toho nedbal. Ta dešperace a indignace, které v jeho orací v jiném spojení hned s počátku se nalezaly, zalíbily se mu tak, že mu stále v uších zněly a on nazval těmi jmény dvě jalovice, které byl před týdnem odstavil.

Vrchnost blahosklonně děkovala za přání a uvítání a pan hrabě dav sobě na znamení věrnosti a poslušnosti políbiti ruku, pozvati dal ústy pana regenta sousedstvo k obědu.

„Vivat!" zvolal teprv teď Zástěra a to hlasem tak jadrným, že ho bylo přese vše slyšeti a již toče holí nad hlavou, zaměřil dolů ku chrámu, aby u vchodu nad pořádkem bděl, by nedočkavý lid milostivé vrchnosti neumačkal.

Po slavném Tedeum pozval pan hrabě i celou kněžskou assistencí asi třiceti kněží k hostině, načež vše se rozprchlo, aby každý k nastávajícím hodům a radovánkám řádně se připraviti mohl. Nebo že zvaní i nezvaní budou štědře uctěni, o tom nikdo nepochyboval.

Již od čtrnácti dnů bylo v štěpnici za panským dvorem pracováno o veliké ohradě, kde mělo být hodováno a odkud již od rána vířivé zvuky hřmotné hudby zaznívaly.

Sem hrnuly se odevšad zástupy; zvaní šli krokem volným, ti nemuseli se báti, že by neměli místa, nezvaní hnali se jako o závod a o každé výhodnější místo sváděn boj.

I vrchnost se objevila na vyvýšené tribuně a když připito na šťastné a dlouhé panování nového pána, sestoupil hrabě a procházeje řady hodovníků, laskavými slovy děkoval za lásku a příchylnosť. Nejdéle zdržel se u stolu, kde seděl primas a když obešel celou ohradu, zastavil se tu zas. Po dvakráte předem vyznamenal paní Evu nejednou pochleb-

nou pochvalou, tak že paní primaska jen jen se rozplývala; za to u vedlejšího stolu paní Eleonora brzo bledla, brzo žloutla, brzo zelenala a když byla upozorněna na blahosklonnost Jeho Excellencí k primasce, zase hluboce se zarděla. S ní pan hrabě ani nepromluvil a přece — znali se již dávno. Málem že se nedala do pláče, nebo četla na očích všech otázku, čím to, že paní regentka zastíněna primaskou.

„Kdyby to byl aspoň předešlý Excellenc pán, ten se aspoň jmenoval Adam," vtipkoval zase obroční, ale paní Eleonora loupla po něm okem, že mu ostatní hovor v hrdle uvázl. Pan quardian zase tu před celým skoro městem velice pochválen, že jeho přičiněním svornost v městě prospívá k obecnému dobru a Jeho Excellencí slíbila, že slovo zvěčnělého pána pana otce jako odkazem splniti za svou povinnost pokládá, aby zásluha ta dle veliké své ceny náležitě odměněna byla. Pater Maurus byl až v rozpacích radostí a viděl se již nejméně v purpurovém taláru.

Teď zase regent zelenal, nebo na něho došlo až naposled a to jen tolik, že mu Jeho Milost oznámila, že zítra míní prohlednouti statek a město.

Když se na rozchodoou pan hrabě loučil s kněžstvem, odevzdal pateru rektorovi dosti značnou summu, aby za ni koupena byla premia pro letošní premianty.

„Ty nejmladší z principií mi pošlete na Smečno, ty odměním sám," pravil; „těch bude třeba zvlášť povzbuditi, aby vytrvali," dodal k svému průvodu.

(Pokračování.)

Švanda dudák.

ještě dudák Švanda živ,
Orfej české půdy,
ale stářím siv a křiv
bloudí bůh ví kudy;
v Strakonickém kostele
spuchřelé a svraštělé
zanechal prý dudy.

Leckdo napjal um a cvik
na ty vetché měchy,
ale vzbudil pouhý kvik,
chroptivé jen vzdechy.
Nevyloudil dávný hlas,
který uměl v ples a jas
ladit celé Čechy.

Švanda kdesi Šumavou
bloudí přes vývratě,
s beranicí línavou,
v starosvětském šatě;

jenom tam si troufá vjít,
kde se černá s řezbou štít
na chudobné chatě.

Netroufá si z horských chat
dolů mezi lidi,
kteří za chýš, zpěv a šat
předků svých se stydí.
Místo prostých dudáků
maëstro tam ve fraku
zisk a slávu klidí.

Již tě starý, drsný zvuk
krásocit náš ruší,
není dudácký ten hùk
pro zjemnělé uši;
vytříbený máme vkus,
vzorně uhlazený brus,
vzdělancům jak sluší.

V modním štěrku vyjetém
jedem', stále dbalí,
bychom sobě před světem
v ničem nezadali,
vážné vrásky na čele,
zraky chladně protřelé,
střízliví a zralí.

Ale věřte: Tichý vzdech
při tom slyšet všudy
a jak upír na ňadrech
leží tíha nudy.
Brzy zazní krajem hles:
Kde jsi, starý Švando, kdes?
Kde jsou tvoje dudy?

Hladkým floutkům na vzdory
vyjdi, Švando, směle
v beranici s fábory
na zvětralém čele!
Nechať stářím zbělel vlas,
však se znovu zpřímí vaz
a krev zahrá v těle,

Jen co tvoje náručí
staré dudy stiskne,
kouzelný měch zazvučí
a ret bujně výskne —

zmládne s tebou celá zem,
vyjasní se čelo všem
a zrak štěstím blýskne.

Znovu měch ať ševelí,
vysoko se vzdýmá,
pravé české veselí
zakleto v něm dřímá
a nás po té junácké
zdravé písni dudácké
žhoucí touha jímá.

Hahoj, Švando, chytni již
svoje dudy čarné,
zahraj v naši smutnou hluš,
v naše stesky marné,
jinak se nám bude žít,
pracovat a vrahy bít
při tvé notě švarné!

Svatopluk Čech.

Hola.

Z lužických obrázků Adolfa Černého.

Bylo to zas podařené vedro, děkuji! Lehký šat byl mi obtížný jako těžký burnus; svoje cestovní zbraně, binokl, torbu, mapu, deštník — všecko, všecičko bych byl nejraději zahodil! A ten pot! Ačkoliv se přes tu chvíli utírám, cítím pořád, jak mi vystává na tváři, na čele, na bradě, jak si potůčky po mé tváři hledají nejlepší cestu — hrozné! K tomu zdvihá se z pod mých nohou jemňoučký prach písečný (mám ho beztoho plná ústa) a ukládá se pohodlně na můj obličej, mísí se s těmi potůčky potu — ó! Pěkně asi vypadám . . .

Nejraději bych si tu někde lehl do mechu a oddal se sladkému snění — ale kampak bych to dospěl? Nejbližší vesnice jest ještě na tři hodiny vzdálena. Ostatně nebyl můj nápad tak příliš trestuhodný, jak by se zdál. Celá příroda kolem neměla nápady o mák lepší. Nevysoké, skoro nízké borovice, obrostlé mechem a lišejníky, podobny stoletým pidimužíkům, stály tu v jasném, až zoufale jasném vzduchu nehybně jako v dřímotě; ani jehla se na nich nepohnula. Jedna vedle druhé, kolem do kola a daleko široko, všecky tu z písečnaté půdy trčely stejně ospale — a nad nimi klenulo se nebe tak jednotvárně modré, tak hrozně líné! . . . . Ticho, jako by tu ani ptáka nebylo. Všecko spí, jenom já se tu pachtím písečnatou cestou a vytahuji nohy z hlubokého písku s ohromným namaháním. Je mi při každém kroku,

jako bych měl uváznouti v tom hrozném písku a uschnouti v něm jako mumie. A přece vždy činím ještě nový krok a vleku se dále. Kdybych aspoň nějakého pohyblivého, živého tvora viděl, kdyby mi třeba veverka skočila přes hlavu nebo zajíc přeběhl přes cestu! Jsou tu prý i lišky a divoké svině — ale nic se neukazuje, všecko zalezlo do děr a pelechů před úpalem slunečním...

Avšak pozoruji, že jsem vlastně dosud neřekl, kudy jsem šel. Kráčel jsem, prosím, mužakovskou „holou".

Byl jsem tu opuštěn jako plavec na moři. Pode mnou písek, les na pravo, les v levo, napřed i vzadu, a nad námi — nade mnou a lesem — obloha. Nikde ani nejmenší vyvýšeniny, nikde údolu — vše jediná, daleká rovina, která nezdá se míti konce a mezí, jako moře. Nikde změny, všude borovice, které vypadají na vlas stejně, jenom v některých částech lesa vyšší a v jiných nižší, všecky šedivé po pni od lišejníků — a nic více. Dole mech a vřes. Zdá se, jakoby tu po člověku nebylo ani nejmenšího sledu. Ba zdá se vám přímo nemožným, aby tu člověk žil — čím by se živil? Leda by se honil za zvěří. Ani plodu tu není kromě šišky. Jen na některých místech roste poskrovnu brusnice nebo borůvka — vždyť se zdá, že tu ani vody není. Že by se člověk odvážil brázditi tuto sypkou půdu pluhem, ani vám nenapadne.

To jest „hola", rozprostírající se na ohromném prostranství mezi Horní Lužicí saskou a Lužicí Dolní. Tak vypadá všude, jenom dále na západě tají ve stínu svých borovic drobná jezírka, „haty", hustě pokrytá bílými květy poetického leknínu.

Kráčím s resignací dále. S resignací? Spíše s tichým zoufalstvím! Vždyť slunce na nebi se ani nehýbe, stojí mi na jednom místě nad hlavou, čas asi také stanul — všecko je nehybno, jenom já se tu pachtím v mrtvém vzduchu. Nevšímal jsem si v něm vůně pryskyřice, nevážil jsem si jeho čistoty — věděl jsem pouze, že se nezachvívá ani nejjemnějším větérkem a že je rozžhaven jako v peci...

Nevím, jak dlouho jsem šel tím jemným pískem, nekonečným lesem a žhavým vzduchem; připadalo mi, že je pořád poledne, že se čas zastavil a odpočíval.

Konečně o můj sluch, dlouhým, mrtvým tichem zjemnělý, zavadilo zaskřípání, jež mi nyní v mé hrozné opuštěnosti znělo jako andělský zpěv. Zastavil jsem se a stajiv dech, napjal jsem sluch, abych vypozoroval, odkud ty vítané zvuky přicházejí. Zvuky se pravidelně opakovaly a přicházely z lesa po levé straně. Brzo jsem rozeznal, že je asi vyluzuje skřípající kolo, jímž zajisté pohybuje lidská ruka. Tedy uvidím živého tvora jako jsem já, uvidím člověka!... Přijde asi touto pěšinkou, kterou teprv nyní pozoruji — jaké blaho! Ať je to kdokoli, obejmu jej jako drahého přítele...

Skřípání je silnější, ba slyším již i praskání suchých větvic pod nohama. A teď — co se to kmitlo?... červená barva mezi stromy! To není jenom člověk jako já, to je dívka! Měl bych sto chutí, provésti svůj dobrý úmysl: obejmouti ji a přitisknouti na svá prsa. To však nejde. Pozdravuji tedy pouze pěkně „Pomhaj Bóh" a přitáčím se k hezké dívce. Červené, horkem a namaháním rozpálené tváře, obnažené ruce i bosé nohy — vše jen kypělo a vábilo svými oblými tvary. Vlasy

byly úplně ukryty červeným, černě ovroubeným čepečkem, pod bradou uvázaným; bradička byla s roztomilým kocourkem. Černý živůtek, napřed těsně sešněrovaný, naplněn byl kyprými tvary, krátká červená sukně složena byla v nesčíslné varhánky a záhyby . . .

Vidím přísného mravokárce, jak nevrle vraští čelo a chystá se mne mentorovat; jen, prosím, ne tuze zle. Díváme se na pěknou sochu a máme při tom požitek — proč bychom se nemohli zadívati na pěknou živou tvář, na hezounké oko, které je ozářeno paprsky lidské duše? . . . Nu tedy! —

„Wjeřšpomazy,“ odpověděla se zvědavým na mne pohledem a ukázala mi hezké zoubky. Nebylo na ní pozorovati pražádné bázně, naopak pohrával jejími ústy škádlivý úsměv; i oči se smály. Patrně vzbuzoval můj zevnějšek veselost!!

„Děvče, to je horko!“ začínám rozmluvu. Nesmějte se nic, že jsem tak začal; počínají tak jinší seladoni nežli jsem já.

„Ano, horko,“ potvrzuje děvče prostě.

Jdeme několik kroků tiše podle sebe. Pozoruji, že to takle nepůjde. Začnu jinak.

„Jak je daleko do nejbližší vesnice?“ ptám se.

„Daleko ne, asi čtvrt hodiny.“

„Čtvrt hodiny? A já se domníval, že se z toho lesa ani nedostanu!“

„Však za naší vesnicí je zase hola a ještě daleko.“

„Prosím vás, lidé, jak tu můžete žíti? Nestýská se vám tu uprostřed těch mlčelivých borovic?“

Děvče upřelo na mne veliké oči, jako by se nemohlo dost nadiviti, jak se mohu tak hloupě tázati.

Věru jsem se až zastyděl.

V tom prokmitla již stromovím první střecha.

Stříška malá a pod ní chaloupka zrovna tak malá. A všecky ostatní domky tak nepatrné, jako dětské hračky, všecky se krčí jako v důvěře k zemi. Kolem něco polí, na nichž roste chudé obilí a len — a dále zase „hola“. Kdo by v ní tušil život lidský! Však se tu také člověk uskrovnil; vše je tu chudičké a nepatrné. — Avšak rozjímám a zapomínám na svou sličnou průvodkyni . . .

„Kde pak tu máte krčmu?“ ptám se jí.

„Já jsem z krčmy,“ odpovídá.

„Tak? To mne těší. Jak vám říkají?“

„Mně? Hanka.“

„Hezké jméno. Zda-li pak u vás mohu zůstati přes noc, Haničko?“

„I ovšem že můžete a také zůstanete. Odtud je do nejbližší vsi ještě hodně daleko, dvě hodiny. A vy si musíte odpočinouti,“ pravila a pohleděla na mne. Copak vypadám tak unaven, anebo vzbuzuje moje hubená postava útrpnost té dobré dívky? Ale nehněvám se na ni a potvrzuji jen její výrok:

„Ano, třeba, abych si odpočinul.“ —

V krčmě připravena mi na rychlo světnička. Jak jsem byl blažen, že jsem se mohl umyti a poněkud upraviti, abych nevzbuzoval veselost hezkých děvčat! Dokončiv své opravné práce a nasytiv a napojiv svůj vypostěný žaludek, přistoupil jsem k oknu, abych pohlédl k zelené

„holi", kterou jsem se tolik hodin a s takovými útrapami vlekl.... Ale jaká tam změna! Za tu chvilku! Nebe nad „holou" pozbylo své jasné, modré barvy a líné nálady i pokrylo se pohyblivými mračny, „hola" pak, ona dříve tichá, líná, mrtvá hola, zmítala sebou a zelený povrch její čeřil se nesčetnými, rychle se stíhajícími a honícími vlnami —jako moře v bouři. To je „hola" v práci! Stená pod bičem větru, až ji jest zavřeným oknem do mé světničky slyšet. Jak je teď velebná! Nemohu se odtrhnouti od tohoto divadla a odprošuji trpící a ve svém utrpení tak krásnou „holu", že jsem o ní s takovým despektem myslil a mluvil. Pochopuji dobře lásku „holanů" k jejich neobsáhlé, zelené „holi", tak božsky líné v letní poledne a tak božsky velebné v letní bouři! Ti ubožáci pachtí se tu na písečných polích, která se jim jen skrovně odměňují za jejich namáhání — ale oni nenaříkají, oni netouží po výměně, ba jim ani nenapadne po ní toužiti. Oni se narodili „holany" a zůstanou jimi do smrti...

Po bouři byl krásný večer. Otevřel jsem okno a dýchal plným douškem vůni z osvěžené „holy". Odpočívala po práci, z vrcholků jejích se kouřilo a z ní se ozýval mnohonásobný zpěv..

Seděl jsem dlouho u okna; v jizbě se pomalu setmělo, na obloze vyskočily hvězdy a „hola" stichla... I v krčmě vše utichlo. Bylo již hezky pozdě. Mně se však dosud od okna nechtělo, i díval jsem se do tmy v tu stranu, kde na jasnější obloze černala se tajemná, spící „hola"... Ale co to?... Tichý šepot a dva stíny na zahradě. Nyní se stíny těsněji k sobě přivinuly a noční tišinou se chvěje polibek. Vsázím se, že jeden ze dvou stínů jest Hana!

Ach, pak se neměla v duchu vysmáti mé bláhové otázce, jestli se jí tu nestýská! Vždyť láska je v „holi" jako jinde!...

C. k. dvorní litogr. A. Haase v Praze

STARÝ VALAŠSKÝ KROJ Z MORAVY.

Z básní Adolfa Heyduka.

Lék.

přes nevlídnost plachých dnů i let,
a starou hruď, v níž počalo to tlét,
a zamlžených očí prchlý jas,
rád léčiti se chodím na Parnas.

Tam kastalský jak rety zvlaží zdroj,
již oblétá mne písní družný roj,
a usedne-li která k srdci blíž,
v síť veršů náhle lapena jest již.

I rozepnu jí křídla — rád bych chtěl —
by jiný též jich kresbu uviděl,
však jejich pyl, dřív žhavým leskem syt,
jest utracen; kdež barvy jsou a svit!

Pak knížce pokládám ji v bílý klín,
jak student lov svůj ve skříň přírodnin
a radost mám, nechť skryt v ní také vzdech,
jak má ji žáček na svých motýlech.

A těším se, ač vím, že čas, ten vrah
vše rozdrolí a nezbude než prach,
že pokladů vždy bude míň a míň,
až rozpadne se naposled i skříň. —

I přes nevlídnost plachých dnů i let
a starou hruď, v níž počalo to tlét,
a zamlžených očí prchlý jas,
rád léčiti se chodím na Parnas.

Jeseň.

Na zemi se mlhy chvějí,
v nebi sivé mraky plavou;
žluté listí u šlépějí,
žluté listí nad mou hlavou . . .
Jeseň!
Všecko, všecko opadává,
na ňadra se kloní hlava. —
Jeseň!

K lesům, stráním kolem všade,
tesknota se tulí těsně;
na zvlhlé se řasy krade
sen o dávno prchlé Vesně . . .
Jeseň!
Na všem, na všem mlhy leží;
od hor rychlou nohou běží
Jeseň!

Myšlénky! Vy poplašené
popelky mé snivé hlavy,
kam vás touha v mlhách žene?
k jihu prchly ptáků davy . . .
Jeseň!
Co ta vaše touha hledá?
dospěti vám k cíli nedá
Jeseň!

Pobloudíte, zabloudíte;
kamo letnouť chcete ještě?
Všude mraky sněhem syté,
všude mlhy plny deště.
Jeseň!
Přiviňte se k rodné zemi,
nad níž vane perutěmi
Jeseň!

Básník.

Hle, básník, dříve druh bohů,
štítonoš pravdy a krásy
a mus,
temenem do nebe sáhá,
nohama prachem však bředne,
nepoznán lidmi, klet bohy.

U jejich stolu dřív hostem
z věčnosti popíjel číše
vždy bláh;
ovit jsa růžemi krásy,
milosti, něhy a lásky,
nepoznal touhy ni žalu.

S Olympu políral dolů
na věků zaváté stopy,
a zas
na věků dráhy budoucí,
v hlubokost nebe i země,
moře i pekla i srdce.

Vesmír svou obsáhal myslí,
života meze i smrti,
ves čas;
zřel, kterak tvorstvo se zmítá
záští a vášní a zlobou;
vše zřel, a litoval lidstvo.

V duši mu zvolna se hlatil
vroucnosti rubín i žalu,
ten skvost,
jenž na dně srdce mu leží,
syt jeho horoucí krví
i svatým nadšení žárem.

Před věky mocným a šťastným,
uvržen Titanův mocí
byl v prach;
bloudí v něm krvavou nohou,
s krvavým srdcem a čelem,
neznaje míru a klidu.

Vzpomíná nadzemské krásy,
nektaru věnčené číše
i snův,
vzbuzených polibkem zory:
krásných a milých a svůdných,
o velkém poslání lidstva.

Lidstvo však klesá a padá;
člověk se přidružil k zlobě,
o žel,
blížního stává se vrahem,
démonem hněvu a vášně,
nohsledem zhouby a vraždy.

Básník pak, pomoci touže,
bloudí, štván vlastními bratry,
sem, tam;
hlas jeho zaniká slabý
v pokřiku křivdy a pomsty
při zvuku broušených zbraní.

Nešťastník! Rozdvojen srdcem
nebes zřel blaho i světů
zlý vzruch . . .
to ve snu srovnává všakém. —
Vznešenost božského klidu
navždy mu unikla z ňader.

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

(Pokrač.)

Za řeči Zählvenovy pan Janoušek s tupým výrazem rovnal nožem sůl na slánce vedle stojící, domácí paní s tváří nehybnou pohlížela na dceru svou, jakoby říci chtěla „Prosím tě, mlč — prohřešuješ se proti dobrému tónu...“ a baron kýval hlavou; doktor mlčel. Aninka položila se proti způsobu za tohoto uhlazenou němčinou proneseného kázání zády na lenoch své židle a v myšlenkách sklonila hlavu na prsa. Nebyla pranic dojata, tím méně přesvědčena; koutky úst jenom trošinku nepatrně se vztáhly nahoru, jako to u ní bývalo, když přicházelo na ni nějaké šibalství. Když byl Zählven svůj sdrcující ortel nad Čechy vyřkl a jakési utišení nastalo v celé společnosti, zase si sedla vzpřímena salonním spůsobem na židli, a klidně se obrátivši ku svému sousedu, jasným a klidným hlasem po česku se ho zeptala:

„Znáte češtinu?“

Manželé Janouškovi po této neslýchané otázce v německé společnosti přímo zkoprněli. Oči všech pánů utkvěly na ústech děvčete, jehož retní koutky se s povržlivou smělostí k úsměvu stahovaly.

„Mais — quelle idée!“ zvolala paní Janoušková konečně, naleznuvši slova k vyjádření úžasu.

„Když něco neznáme, nemáme o tom souditi,“ pravila Anna opět německy, jako na omluvu ku své matce a vstala. „Aby však pán měl pojem o tom, že Češi mají také něco pěkného, že mají smysl pro krásu a že snad přece jsou vzdělání schopni, zazpívám mu něco.“

Aniž by vyčkala svolení, sedla rozmarně ku klavíru — a po krátké předehře zapěla plným hlasem: „Horo! Horo, vysoká jsi!“ načež hned přešla v rozmarnou: „Pršívalo jen se lilo.“ Páni tleskali. Snad z galanterie — i Zählven projevoval interess... Aninka však nevšímala si toho příliš, přistoupila k matince, řkouc: „Jsem unavena — odpusť —!“ a políbila ji, dala se políbiti od otce na čelo a poklonivši se pánům, zmizela.

„C'est — qu'elle est un peu irritée aujourd'hui...“ prohodila domácí paní k baronu.

„Mais malgré tout — elle chantait fort bien,“ odpověděl baron.

„Nelíbí se panstvu partie billardu?“ tázala se paní Janoušková, vstávajíc.

Páni vstali, poroučeli se domácí paní a vešli do sousedního pokoje; hrát se jim však nechtělo — usedli po anglicku kolem zářícího krbu. —

„Dobrý doutník nebude snad škodit. Hovoří se to při doutníku lépe,“ prohodil domácí pán vstávaje a vycházeje z pokoje. „Přijdu za okamžik.“

„Pane Zählven,“ promluvil zticha a opatrně nyní baron, když byli sami, „není to moudré zde mluviti takovým spůsobem, jak jste to učinil.“

„Myslíte?“ opáčil lhostejně Zählven.

„Ano! Myslím i více. Mám za to, že podobný způsob může i záměrům našim škoditi. Vždyť oni (tu pohodil hlavou směrem k salonu) jsou konec konců přece jen Češi...“

„Hahahaha,“ smál se opovržlivě Zählven. „Jaká to raçe! Jste s dovolením špatný znalec lidí, pane barone, odpusťte! Což nepozorujete, že tito lidé se snaží všecku známku svého původu co nejdůkladněji smazati? Že se za původ svůj až do duše stydí? Věřte mi, kdybychom i neměli pro tyto lidi jiného lákadla, jiné perspektivy... dostačilo by pro záměry naše již to, že bychom je do styku bližšího s námi připustili, že by několik vynikajících našich lidí a několik šlechticů je navštěvovalo, že by se s nimi jednalo tak, jakoby se jim společenská váha přikládala.“

„Nevím, nevím,“ namítal doktor.

„Sázím se s vámi, oč chcete,“ pravil pevně Zählven. „Polehtáme-li již jen tímto spůsobem jich ctižádost, jsou neodvratně naši a vstoupí-li jen ve styky bližší s naší stranou, nikdy se ani k nejmenšímu odporu nevzmohou. Tím méně opovážili by se styky přetrhnouti neb dokonce vypřáhnouti.“

„Konečně — máte také pravdu,“ přisvědčil baron. „Ostatně,“ dodal, strouhaje si pilníčkem nehty, „mohlo by se i na skutečné svazky zde pomýšleti, — jest tu příležitost...“

„Ano, to by nebyla špatná cesta,“ přisvědčoval doktor.

„Kdyby bylo nějaké nebezpečí,“ lhostejně odpověděl Zählven, „jest každý prostředek dobrý. Někde ctižádost, někde peníze účinkují, jinde třeba i svazkem rodinným se připoutat... Zde, jak pravím, není toho třeba. Ostatně i zásluha by zde byla — to děvče by za to stálo — náš živel mohl by tím získat. Smíšení krve mívá pro raçi silnější dobrých výsledků.“

„Zde — nevím, jak by se vám vedlo,“ smál se baron. „Vždyť byli jste spolu hned v ohni!“

„Však se každá taková dívka poddá, vlivu, postavení a lesku žádná neodolá,“ opponoval doktor. „Přijde na to, kdo jest rychlejší a obratnější. Ostatně — bylo by pak třeba přípravných prací rozpočtových, aby se mohlo rozvážit, stojí-li to za to.“

„Jak to?“

„Inu — nepomyslil jsem na to, že má Janoušek tak hezkou dceru. Bylo by třeba do zemských desk prve nahlednout, než se kroky učiní.“

„Byli jsme v ohni — jest pravda,“ v přemýšlení pravil Zählven, „obyčejně však říkáme my: co se křeše, miluje se — zajímá mne — jest pikantní.“

V tom vstoupil do pokoje Janoušek s bohatě kovanou kassetou z růžového dřeva v jedné a čibukem ve druhé ruce. Čibuk položil na

kulečník, aby měl volné ruce, a otevřev kassetu, podával hostům pravé havanah.

„Odpusťte pánové," pravil, „že jsem vás tak dlouho o samotě zanechal. Paní chtěla mne překvapiti a odklidila kassetu, vloživši do ní zásobu pravých importovaných. Měly se objeviti až k mému svátku, ale k vůli vzácné příležitosti věnovala mi je nyní anticipato . . ."

„Jsou výborné, pravé," přisvědčoval baron.

„Já kouřívám večer svůj čibuk, proto jsem byl dole, abych se po něm ohledl. Můj Josef nikdy neví" — ošklíbl se mrzutě — „který jest na řadě," pokračoval domácí, klada si kleštičkami uhlík z krbu na vonný a jemný „sultan".

„Avšak, pánové," ujal se nyní slova Zählven, odfukuje ostře kouř svého doutníku do výše, „jakkoliv jsou doutníky znamenité, honba i společnost dřínovská výtečná, nesmíme zapomenouti na účel dnešní naší schůze."

„Pravda, pravda," přisvědčoval Janoušek.

„Přistoupíme tedy bez okolků k věci," pravil baron. „Vy víte pánové, že doba jest nyní vážná. Následkem poslední politické události přichází doba, ano jest již zde, kde všecky třídy příslušníků tohoto mocného státu budou míti vážný vliv na utváření příštích poměrů, od kterých dále v budoucnosti z veliké části budou záviset: postavení, poměry vnitřní i zevnitřní, ba snad i osudy staré říše Rakouské."

Odmlčel se. Zählven sebou na lenošce nepokojně vrtěl. „O zásadách našich, pánové, nemůže zde býti řeči. My se známe. Ale musíme přece, pánové, zaujmouti k událostem vnitřním určité postavení."

„Pravda — toť nezbytné. Síly se musí znát a soustředit," podotkl doktor.

„A proto," pokračoval baron, nedávaje se vytrhovati, „musíme vědět přesně a jasně, co chceme a jakým spůsobem to, co chceme, provedeme."

Při slovech „co chceme" upřel Zählven pronikavý a význačný pohled na mluvícího.

„Já nemohu ovšem v tak úzkém kruhu," mluvil baron dále, jako by to nepozoroval, doutník oklepávaje, „líčiti zde do podrobna celý program — my zde nejsme celá strana, nýbrž nepatrný její zlomek a tu ovšem nemohu ve jménu celé strany mluvit: tato sama usjednotí se po dobrém uvážení, za přispění vás všech na určitých zásadách. Řeknete snad proč? — Proč a k čemu máme se seřaditi, utvořiti ve stranu? Proto, aby hlas náš měl důrazu, váhy. K čemu nám důrazu, váhy zapotřebí? Vysvětlím to krátce. Nemožno si toho tajiti, každý z nás to vidí, cítí, že v tomto staroslavném státě není vše tak, jak bývalo. Zdaž nehýbají se zde živlové, kteří nejsou za jedno s námi? Kteří ve státě chtějí, jak se zdá, státy tvořit? A kdo jsou tito živlové? Na to odpověď krátká: Jsou to všichni neněmečtí živlové — jež málomocně škubají tou starou, nedotknutelnou páskou, jež jediná činila mocnářství toto bezpečné, mocné: páskou Němectví, která všecky v jedno vázala. Co by nastalo, kdyby páska tato přestala být nedotknutelnou? Ztratili bychom my, kteří se cítíme Rakušany v německém Rakousku, styk s našimi bratry za hranicemi, kdežto zde by zavládl — chaos! A tomu nemůžeme dopustit, tomu nedopustí, kdo jest dobrý Rakušan."

„Nikdy — nikdy!“ volali přítomní.

„Toť tedy jsou naše zásady. Souhlasíte, pánové?“

„Ano!“ zaznělo pokojem.

„Mohu tedy býti ujištěn, pánové, že úplně naší straně patříte?“

„Můžete.“

„Beru vás za slovo — na znamení spolku a mlčení oproti nepovolaným, podejte mi ruku co čestní mužové!“

Všichni podali baronovi ruce. Baron, Záhlven a doktor na sebe při tom významně pohlédli.

„Nyní, když jsme se v zásadě shodli, zbývá smluviti praktické provádění zásad. Přistoupíme krátce k věci. — Záleží na tom nabýti na příštím sněmu, z něhož pak se do nejdůležitější — říšské rady voliti bude, co možná nejvíce vlivu. Každý hlas jest důležitý, neboť podvratní živlové napnou veškeré síly, aby domohly se moci a vlivu, kterou za žádnou cenu z rukou pustiti nesmíme. K tomu cíli povinni jste, pánové, nejen mezi sebou, sobě rovnými, ale i v obyvatelstvu venkovském účinkovati pro vliv a váhu lidí, již by se k zásadám našim klonili, nebo dle všeho mohli by se státi těmto přístupnými. Porozuměli jste mi, pánové? Ano, skončím tedy. Jest třeba míti tykadla připravena tam, kam sami nemůžeme, jest třeba vše pozorovati. Každý nechť hledí získati důvěru, přízeň, spojení mezi takovými osobnostmi (buďtež ony druhu a povolání jakéhokoliv), které na názory účinkovat mohou. Z těchto, pánové, musíme si utvořit své nástroje! Rozdělení práce jest věc důležitá, ona podporuje a urychluje práci. V krajinách s českým obyvatelstvem nejméně odporu a nedůvěry vzbudí mužové původu neněmeckého. Proto — v tomto okresu úkol ten převezme zdejší domácí, pan Janoušek, se vší potřebnou opatrností a v okresu sousedním pan Dr. Kyselka, který to již trochu zná. O výsledku práce a pozorování svého račte dle potřeby zprávy podávati panu Záhlvenu do Prahy. On vše ostatní zařídí a ve případu potřeby podá i další pokyny. Co se mne týče, mám jiný důležitější úkol — mám některé známosti, které se stýkají s kruhy blízkými jeho Excellenci. Prostřednictvím pana Záhlvena budu však též ve stálém styku s Vámi a kdybych někdy někomu užitečným neb prospěšným býti mohl, počítejte na mne, vynasnažím se dle možnosti. Nyní však, pánové, odpočiňme si; zajisté že po dnešním pohybu cítíte se unavenými. Jest již pozdě.“

Vstal a po krátkém rozloučení odebral se do svého pokoje. Brzy na to zavládl v zámku úplný klid.

V.

Hosté se druhého dne rozjeli.

Pan Janoušek byl několik dní v nemalém rozčilení. Chápal sice mnoho z toho všeho, o čem se jednalo, nemohl se však pořádně do toho vpravit, jak by vyplňoval dokonale úkol jemu svěřený.

Radil se — ovšem soukromí — se svou paní, kteréž napověděl jak uměl o schůzi a jednání onoho večera v billardovém pokoji. Čítaly se nyní večer noviny pilněji, a pan Janoušek vykládával své náhledy před svou chotí a někdy i před Annou. Čítaly se některé německé

listy pražské i vídeňské. Anna si novin těch německých naprosto nevšímala, a nejevila účastenství ani v rozhovorech otcových, a to hlavně od té doby, co po odjezdu hostů od otce pro podivné náhledy byla pokárána.

Dr. Kyselka zavítával často do Dřínova, kamž někdy i úřadníci z okresního města návštěvou přijížděli. Pan doktor byl vždy pln vtipu a zábavy, a velkou část své pozornosti věnoval slečně Anně, která bavila se s ním nenuceně jako s ostatními hosty svých rodičů; její účastenství v zábavě však úplně se přetrhlo, kdykoli hovor přenesen byl náhodou či zúmyslně na pole politické nebo veřejné. Dávala však dobře pozor, o čem se mluví.

Jednoho dne byl návštěvou v zámku Dřínovském také pan ředitel z Řepňan. Mluvilo se posléze také o tom, jak mnoho venkované čtou noviny, co se mluví o událostech politických poslední doby mezi rolnictvem.

Tázali se ředitele, co o tom soudí.

„Oh!“ odpověděl tento, „mne se netažte. Nemyslím, že by z toho mnoho dobrého pošlo, kdyby každý sedlák se držel novin. Ostatně mám mnoho práce, nezbývá mi mnoho času o takové věci se starat, a nepřicházím také do přímého styku s našimi rolníky. Jsou oproti mně také dosti uzavřeni. Za to slyším, že pojezdný Kavka jest velký politik — víc než mohu chválit a než mi jest milo. Má-li trochu jen kdy, vězí celé večery v Kosoníně. — Že ho to nemrzí! Lépe by udělal, kdyby vyhledával společnosti, ze které by mohl něco pochytit. V Kosoníně prý to večer v hostinci někdy vypadá jako v nějakém kasině; také prý tam písně zpívávají. Škoda toho člověka.“

„Jest to jinak slušný člověk.“

„Nu — to jest — jestli se nepokazí. Také práce svoje zastává řádně, jest pilný, pořádný a spolehlivý.“

Večer, když ředitel odejel, pravil Janoušek ku své paní:

„Toho pojezdného Kavku mohli bychom častěji zvát?“

„Myslíš?“ otázala se paní. „Aby se však ničeho nedomýšlel.“

„E pah! — tak hloupým snad by nebyl.“

„To se nikdy nemůže vědět — co mladý mužský — však již víš, co si myslím.“

„Vždyť se to může stát se vší opatrností,“ podotkl pán. „Kavka by mně mohl být v mnohém prospěšný a dozvěděl bych se alespoň od něho všelicos, co jest pro mne věděti užitečno. Kdyby se stal časem důvěrnějším, mohl by také i pro mé záměry účinkovat. Má patrně styk s lidmi a — i vliv. Já mu ostatně nemusím vykládat, co a proč — a on sám se ničeho nedomyslí. Můžeme uspořádat příležitostné zábavy, malé společnosti při čaji, jízdu na želízkách nyní v zimě a třeba malé divadlo neb i malý tanec. Tak by úmyslu nějakého ani pozorovati ani hledati nemohl.“

„Přichází nyní zřídka,“ pravila paní. „Neviděla jsem jej od podzima.“

„A propos,“ zvolal pán, „nemýlím-li se, vzkázal jsem mu jednou, aby mne navštívil — to bylo, jak jsme jeli do Prahy — a on se přece neukázal?“

„Byl tady jednou," pravila Anna, trochu se zarděvši. „Tys tehda nebyl doma — proto prý hned zas odešel." —

Několik dní na to obdržel Kavka pozvání na malou společnost do dřínovského zámku.

„Jak by mne bylo toto pozvání ještě přede dvěma měsíci těšilo!" pravil si Kavka, ukládaje do stolku popsanou visitku. „Bude to sice nezdvořilé, nepřijdu-li, ale bude užitečné pro mne, když se tomu vyhnu. Téhož dne odbývá náš Trnovský ve svém revíru hon — toť výborná záminka — pan hrabě nepřijede, musím tam napolo z povinnosti. Poněvadž se téměř žádní cizí hosté nezvou, nebudou mi to ve zlé vykládat."

Hned napsal co nejzdvořilejší poděkování, omlouvaje se, že nešťastnou náhodou jest již pro ten večer zadán.

A vskutku ubíral se hned časně z rána dne 12. prosince do myslivny Trnovského.

Svitalo. Bylo jasné jitro. Na východě, již jasném, táhl se úzký a dlouhý červánek nad samým obzorem. Modravý kouř z nízkých komínů vesnických nepohnutě ve vodorovných vrstvách spočíval nad chaloupkami. Za chvíli byla obloha bleděmodrá, sluníčko vyšlo nízko na obzoru, pahorky vzdálenější viděti bylo jen jak lehounkým závojem průsvitného podymí. Ni větérek se nepohnul, ale vzduch zhuštěný třeskutým mrazem štípal do tváří, uší a každým dechnutím bylo cítit, jak se prsa osvěžují. Zem po každém kroku duněla a hustý vzduch unášel vlny zvukové na velkou vzdálenost, tak že rozličné zvuky z vesnic na půl hodiny cesty vzdálených slyšeti bylo zcela zřetelně, ač spůsobem zcela zvláštním — řeknu zkrátka: spůsobem jen zimní době vlastním, přitlumené. Pravé to počasí k lovu.

Pravého lovce opojí vždycky do jisté míry honba svým zvláštním kouzlem. Příroda celá, energický pohyb, jakási soustředěnost pozornosti a vůle, pak napnutí smyslů, očekávání a naděje: vše to jest koření, kterému málo kdo odolá, kdo již za mládí svého, buď ze záliby neb náhodou neb okolnostmi a povoláním, slastí loveckých okusil. A povahám rázným, které s nějakým výsledkem o štěstí lovecké někdy se pokoušely, stává se přečasto lov náruživostí.

Pojezdný Kavka sice nenáležel až dosud přísně k tomuto druhu, avšak nalézal nicméně v této nevázané zábavě záliby; neboť ona dovede toho, že zapomeneme na obyčejné starosti své, že vyruší nás z okruhu myšlének mnohdy tížících. A ježto Kavka si přál poněkud se probrati z kruhu rozličných teskných reflexí, které mysli jeho dávaly náladu trudnou, skoro zádumčivou, s radostí použil této příležitosti k obveselení.

Vyšel za nálady téměř melancholické, a sotva že byl po půlhodinné chůzi došel prvních výšin mlázím porostlých, již hleděl na svět poněkud veseleji, a rozveselil se takřka zcela, když setkal se v myslivně s panem Trnovským a několika jinými známými lovci a lesníky, kteréž viděl obyčejně jen na honbách jednou za rok a kteří přece jej vítali vřele i srdečně jako upřímného soudruha, jakož i on je navzájem vždy srdečně skoro jako přátele pozdravoval. Bývá to tak mezi lovci. Lov má vedle kouzel svých ještě také tu zvláštní vlastnost, že přilneme nepoměrně rychleji k lidem, se kterými nám bylo někdy obtíže i veselí i dobro-

družství honby sdíleti. Ostatně bývají skuteční, praví lovci (říkáváme dobří myslivci) jiným tohoto druhu obyčejně sympatičtí — hlavně jsou to lesníci většinou v odlehlých hájemstvích mnoho o samotě žijící, zjevy rázovité jak svým zevnějškem, tak svým přímým, přirozeným nitrem.

Tak i zde bylo několik typických postav poněkud kostnatých, opálených, vousatých tváří, hlubokých očí, a skoro všichni přímého, ostrého pohledu. Vzájemné pozdravy, potřásání rukou, krátké poptávky se vyměňovaly; veliká pozornost věnovala se rozličným stavákům, kteří nedočkavostí mohli na rub obrátiti celou myslivnu, posléze puškám — a než to vše probráno, dal Trnovský znamení k pochodu. Tu vyhrnulo se vše: honební hosté, myslivci, smečka úplně již poblázněných psů, kteří vždy společnost o několik set kroků předběhli, a pak se vraceli, aby se přesvědčili, očenicháním ruky neb šatu či brašny, zdali jich pán opravdu jde s ostatními — aby se jim neztratil (tito tvorové bývají tak rozčileni, že zrakem v tom množství pána svého nepoznávají) — a konečně vyhrnul se celý voj honců, kterýmž hajní vévodili. Jak honci tak hajní nejsou na honbě též jak obyčejní lidé — jest to největší strakatina velkých, malých, mladých, starých postav, v kytlích plátěných, dřevěnkách, ozbrojených holemi, obušky i klapačkami a jsou mezi nimi svým spůsobem rozkošné postavy: ale všichni tito lidé, v životě všedním tak rozdílní, jsou si nyní co do výrazu podobni. Každý z nich, když vycházejí z místa schůzky, má ráz více méně bezstarostný, veselý a ze všech tváří zírá nám vstříc jakýsi druh surové touhy: Zabíjet! pomáhat zabíjet — ty ušáky ubohé, bezbranné, strachem až k slepotě bezsmyslné, splašené, — a zoufalé pokusy ubohých těch čtvernožců, uniknouti ze strašného řetězu honby, poslední již nepravidelné a křečovité pohyby postřeleného zvířete v zápasu života se smrtí doprovázejí nejdivočejším pokřikem a smíchem.

Nebudu zde popisovati průběh honby. Připojíme se k celé společnosti zase až v té chvíli, kdy již ryk a ohlas střelby po lesích doburácel, kdy oběti řádně sepsány, na vozy naloženy a odvezeny a kdy příjemně unavená společnost vrací se zpět do myslivny, aby si poodpočinula, aby se vespolek posilnila, aby se pobavila o čemkoli do sytosti. Vypravují se tu události a noviny z celé krajiny, příhody lovecké, historky veselé, ať již pravdivé nebo nic. Všichni obratněji aneb vzácnějším spůsobem — nějakou obzvláštní ranou — pobití zajíci pobijí se v duchu a v řeči ještě jednou, vzpomíná se honů minulých, soudruhů nepřítomných a mluví se o příštích honech s těšením a touhou. Když pak se všichni jak pokrmem tak mluvením nasytili a znovu unavili, loučí se hosté srdečně s hostitelem buď jednotlivě, nebo ve tlupách. Jen někteří nejvzdálenější někdy v myslivně přenocují.

Podobně bylo i tenkráte, jenom že zadržel Trnovský, když již celá společnost se rozešla, pojezdného Kavku, ač tento nebyl z oněch nejvzdálenějších. Byltě k němu v poslední době zvláště přilnul.

„Co pospícháte!“ pravil mu. „Zůstaňte alespoň vy. Nemáte tak daleko, ráno si přivstanete a jste v čas doma. Mně se dnes spat nechce, jsem rozčilen, stýskalo by se mi. Udělejte mi to k vůli!“

Více přemožen vlastní nerozhodností, než prosbami, zůstal Kavka se svým přítelem z novější doby. Leč — jsa s Trnovským sám, byl

méně živým, a čilost, která byla patrně po celý den buzena napnutostí loveckou, účastí na výkonu celé společnosti a fysickým podílením se v této hlučné, až bouřlivé výpravě, vůčihledě jej nyní opouštěla.

Lesník pozoroval dobře, že není to mrzutost neb unavenost, co hosta jeho tlačí; proto umínil si hovorem o věcech, které obyčejně Kavku zajímaly, tohoto povyraziti. Zasedli spolu opět do pokoje, kde ještě sotva odklizeny stopy hlučné hostiny. Lesník přistavil pohodlné lenošky k menšímu stolu nedaleko kamen, do kterých přiložil, postavil na stůl pletený košík s vlaskými ořechy a jablky, krabici s doutníky a zapečetěnou láhev s nápisem: „Ležák." Na to sňal se stěny stříbrem kovanou pěnovku, kteráž mezi rozličnými, pravidelnými i znetvořenými jeleními i srnčími parohy visela, spolu s ozdobným pytlíkem na tabák a usadil se pohodlně naproti svému soudruhu.

„To má sváteční dýmka," pravil. „Kouřívám z ní jen na boží hod... a... (tu se zamlčel). Můj hon jest mi také jako volký svátek. Chce se mi ho až do konce užíti a proto se nehněvejte, když vás prosím, abyste mi pomohl ve zdraví až do samého konce. Nejste-li totiž příliš unaven. Moji hosté dnes poměrně časněji odejeli; vždyť kukačka teprv devětkrát zakukala."

„Máme půl desáté," odvětil Kavka, dívaje se na hodinky. „Já však unaven nejsem. Sedali jsme dnes již o páté k večeři — vždyť po čtvrté již se šeřilo."

„Jsem rád, že mám tu starost odbytu. Letos bylo to skoro pohodlnější než jindy; honilo se lehce, a věděl jsem, že tentokrát pan hrabě nepřijede se svými hosty. Ti páni mají letos jaksi mnoho šukání..."

„Však se také svět na všech stranách hýbe... od 20. října zavládl všude čilý ruch."

„Pravda — vždyť já již celý týden neměl noviny v rukou," pravil lesní. „Bylo plno práce a starostí. A do Kosonína jsem nemohl již po celých čtrnácte dní se podívat. Prosím vás, co tam dělají a co píší v novinách?"

„V novinách píší o stálém hnutí v Italii — vše prý tam vře — také prý chtějí papeži vzít jeho země. Pro papežské vojsko už prý se i ve Vídni verbuje. U nás tuším se to také bude divně hatit. Naše noviny hádají se stále s novinami hlavně vídeňskými. Ti tam nalezli na říjnovém diplomu mnohý chlup — a jmenovitě jednomyslné projevy našich předáků, úvodní články v novinách našich pálí je velice, poněvadž nemohou upříti, že naši mají pravdu a že náš lid stojí jednomyslně za nimi. Mluví se mnoho o tom, že na jaře budeme mít volby do sněmu a posléze ze sněmu volby do říšské rady. Vídeňské listy vůbec sněmům nepřejí — bojíť se, že by staroslavná království jednotlivá nabyla jimi přílišného významu a že by si pak třeba upravili svůj domov tak, že by se jim příliš nezasesklo po hrncích egyptských, které prozatím jen malují na budoucí radě říšské."

„Toť patrné," pravil Trnovský, „neb obávají se, aby lesk drahokamů, kterým podobají se jednotlivé země, nezastínil příliš třpyt zlata, kterýž se z moderního Babylonu na Dunaji uměle šíří na vše strany."

„Nu však oni se o nás ani tak mnoho nestarají, poněvadž si myslí, že jim tolik starostí nedovedeme nadělat, co Uhři. O Uhry mají starost největší — a zdá se, že Uhři nehodlají se říšského sněmu súčastnit."

„Myslím, že se to brzy okáže," pravil Trnovský. „Přijde na to, kdo všecko bude v našem sněmu a budeme-li mít tam my hlavní hlas."

„To právě jest pochybné — jak se z mnoha stran myslí," podotkl Kavka.

„To nemůže být pochybné — vždyť nás je víc!"

„Ale města! a velkostatkáři! Nevím, nevím — bude to divná mela!" namítal pojezdný.

„A neproslýchá se nic, koho by tady volit chtěli?"

„Žádný neví — někteří mluví o tom, že by se mělo hlavně na staré osvědčené vlastence z roku osmačtyřicátého dbáti, někteří mluví o nějakém doktoru, ale je prý to již starý pán. V Kosoníně vůbec mezi lidem z tohoto okolí hádá se nejvíce na našeho hraběte."

„Ten bude volen mezi velkostatkáři."

„Někteří zase myslí, aby někdo ze statkářstva vůkolního volen byl. Také již pana Janouška z Dřínova jmenovali. Já nevím, zdali by tento byl pro nás nejlepší."

„To vy budete asi . . . tohoto kandidáta v případu potřeby nejvíce podporovat?" tázal se lesní s úsměvem.

„Vždyť se o něčem určitém ještě nemluvilo. Avšak proč myslíte, že bych právě já o dřínovského pána měl se zasazovat? A nevím, proč právě nyní se usmíváte?"

„No, no — vždyť to tak zle nemyslím. Mám však za to — víte — jsem upřímný — že by se vám to hodilo — nu — tento — příznivé oko neškodí —" ošklíbl se poněkud šibalsky Trnovský. „Nu — vždyť jsme sami — což se nepamatujete na naši rozmluvu v létě dole u vás — v Dubině?"

„Ach — tak . . ." odvětil s klidem, ne však bez lehkého nádechu smutku pojezdný. „Vy tak o mně soudíte k vůli slečně Janouškové?"

„A což by to bylo divného?" žertovně prohodil lesník, louskaje mezi prsty ořechy. „Což je mezi vámi a slečnou taková propast, aby z toho mračna nemohl být déšť, třeba ne hned v tu chvíli? Tu trochu přízně a vyznamenání neškodí. O vás se ví, že máte vliv, že ho můžete mít . . . ano, o vás se mluví."

„Myslíte?"

„Nejen myslím — vím to — povím vám to jindy. Ale vy musíte být již hodně daleko . . ."

„Kdež pak?"

„Nu kdež jinde, než u slečny Janouškové?"

„Ba jsem daleko!" pravil s hořkostí Kavka.

„A to pravíte hlasem takovým, jako když velebný pán začíná de profundis?! — Což mlčíte? — Či snad již ohař ke Dřínovu netáhne? Víte, že jsem v poslední době neměl kdy jej pozorovat."

Pojezdný mlčel.

„Nyní opět se tváříte, jakobyste týden nic jiného nebyl polykal, než kyselá jablka. Mlčení jest také řeč. Což na tom, nebuďte méně upřímným než tehdy v Dubině a vyklopte, co máte!“

„Ba právě jsem na to myslil,“ pravil pojezdný, „co jsme si tenkrát povídali. Co tam, to tam — zapalme si raději doutník. Měl jste pravdu. Byla to jen Těšínská jablíčka — ba ani ta snad ne.“

„Vida, vida,“ pravil lesník sám v myšlenkách. „Ta děvčata! Kdo jim jakživ porozumí! No! snad to zapomenete — nebylo to snad ještě tak zlé!“

„Nechme toho — co je pryč, je to tam!“ máchnul pojezdný rukou.

„Tedy se to úplně zbortilo, jak vidím. Odpusťte mi, jestliže jsem nevhodnou vzpomínkou živé rány se dotknul. — A neřekne mi nic!“ pravil lesní, vrtě sebou na židli.

„Ba bylo štěstí,“ mluvil polo k sobě pojezdný, „že jsem s vámi tenkrát v Dubině mluvil. Bylo by to bývalo horší — takto zůstal jsem střízliv a proto také na to neumru. Vyhojí mne to z mnohé illuse a budu se tím jen připravovat pomalu na poctivý stav staromládenecký.“

„Vy — a starý mládenec! hahaha! Milý brachu, to slovo se vysloví rychle, ale uskuteční se pomalu. Kdyby tak hned po prvním nezdaru u ženského pohlaví každý mohl se stát v okamžiku starým mládencem, věru že by málo čepečků ženské ušily a upletly. Ovšem že mnohý této „hodnosti“ dosáhne — aniž by věděl kterak — jeden ze samé opatrnosti, aby neprohloupil a se neošidil, druhý bojí se, že by drahocenné tretky jeho paní všecken obsah jeho peněženky vyssávaly. Třetí zas nemohl se dostat k jídlu, dokud byl hlad, a když hlad pak ze samého hladu přešel, míní, že to za to nestojí. Jsou i lidé, kteří nikdy dobře nevěděli, mají-li zvolit tu neb onu. Konečně jest však veliký počet těch, kteří zůstávají svobodni z mlsnosti.“

„Jak to?“

„Zcela přirozeně, milý příteli. Každý nemiluje jednoduchý oběd. Oběd sestávající z desíti misek láká a baví více. Mnohý si libuje zasedati vždy k tabuli, kde jest jídel více.“

„Vy se dnes opět posmíváte, nebéřete to vážně,“ pravil pojezdný.

Lesní se zamyslil.

„Myslím, vlastně chtěl jsem říci, že se mýlíte, že vyslovujete se o věci, kterouž neznáte. Já posuzuji zase zjevy života ze zkušenosti. Porovnám-li to vše na vzájem, shledávám, že po větším díle to osamělé klopocení se po světě za mnoho nestojí. Ale jak pravím, omlouvám stav staromládenecký z jiných příčin. Viděl jsem v životě mnohou historii — od počátku do konce.“

„Proč byste neomlouval to, co sám činíte?“ pravil pojezdný. „Každá vrána své hnízdo chválí. Vždyť já nejsem dnes protivníkem vaším v tom ohledu a myslím, že při nynějších svých názorech zbudu na ocet jako vy.“

„Však vaše názory ještě se změní,“ pravil lesník. „Mluvíte nyní ve chvíli sklamání. Tu člověk cítí jen ránu, a myslí, že mu nikdy hůře nebylo. Rány se však časem hojí, a se zdravím dostavují se nové naděje. Zapomene na bolest — a obyčejně počne znova. Tímto způsobem

se nevymýtí přítažlivost pěkné představy krbu rodinného. Jiné způsoby jsou účinnější v tomto směru."

„Které?"

„Které jiné než názorné? Názorné vyučování přesvědčuje nejvíce. Vy ovšem jste mlád a neměl jste příležitosti pozorovati tak jako já mnohý párek; viděl jsem mnohé, kteří před svatbou láskou a nadějí mohli se pojísti — ale po svatbě? — Popatřte na tuto výtečnou jednoduchou past. Právě se v ní lapila myška. Před chvílí byl tento kousek špeku její štěstí. Nyní ho má. Proč se ho ani nedotýká? Protože vidí, že nemůže ven."

„Můj bože," pravil pojezdný, „ale toť absurdní myšlenka."

„Připouštím. Vím však, že myška by se nerozpakovala hlodati na vnadě, kdyby viděla možnost, dostati se ven. Co má se státi, spojí-li se skutečný, poctivý člověk svazkem nerozlučným — když shledá později, že u volbě své chybil? Shledá-li, že jiná volba byla by bývala poměrům i citům jeho přiměřenější?"

„To nemá myslit. V tom jest příliš mnoho myšlení na sama sebe."

„Ale když nemůžete zakázat hlavě a srdci, aby nemyslily, necítily, jakož nezakážete i všelikým mnohdy okolnostem, které učiní, abyste až tenkrát omyl v nadějích poznal, když jest pozdě."

„Kdo má takovéto škrupule, ať toho tedy nechá," pravil pojezdný nepřesvědčen.

„Sám jste nyní vyslovil, milý příteli, příčinu, proč já toho nechal. Viděl jsem mnoho omylů, nedůvěřoval jsem si a nedovedl jsem přísahati na to, že se nikdy mé pojmy a pocity nezmění, a nedovedl jsem si představiti, že bych mohl být takto méně spokojen, když jsem se všem možným, později nenapravitelným omylům vědomě vyhnul. Jsem také i při tom v neprávu, cítím to, a přál bych si, kdyby tomu bylo jinak. Jsem však poctivý člověk a proti svému přesvědčení jednat nemohu. Neškodím také nikomu." — Tu se lesník zamlčel, brvy jeho byly jaksi nevrle staženy; v okamžiku se však opět čelo jeho vyjasnilo — opravil dýmku a zapálil ji znova.

„Slovem," pravil po chvíli pojezdný, když si nový doutník zapálil, „vy běřete v ochranu ty, kteří z přesvědčení se stali starými mládenci. Dlužno ctít každé přesvědčení; avšak vidím, že mne prozatím nehodláte tedy do cechu přijati?"

„Tra tralalala! Tito mladící nejsou k ničemu!" zvolal lesní ve smíchu, a nalil sobě i soudruhovi sklenici. „Jsou zelení — a nevidí toho. Jsou ve květu a chtěli by světu namluvit, že jsou jak olšový pahejl v lednu! Málo který mladík rozhodl se as v létech dvacátých, že zůstane starým mládencem, a pomýšlel-li kdo v tuto dobu na tento nepřirozený stav, nebylo to vážně — nebylo to ve stavu příčetném. Mluvím o lidech takých, jako jsme my. O velkoměstských panácích nemluvím. A nyní slyšte, kukačka dvanáctkráte zakukala, nastala velebná hodina duchův, připijme si na šťastné shledání o mém honu na přesrok, a půjdem spat. Vy šťastně tyto trampoty zaspíte."

„Přál bych si," kývnul hlavou pojezdný.

„A co nezaspíte dnes, zaspíte zítra a zbude-li po zítřku kus toho klenotu, jejž nazýváme láskou, zaspíte to za týden, za měsíc neb za rok, až . . .“

„Až?“

„Až se znovu zamilujete!“

„A nedovedu-li toho?“

„Pak počkáme déle. Dobrá. Což to musí být? Vzpomeňte si jen na onu dobu, kdy jste nebyl zamilován — bylo vám tehdáž nejhůř?“

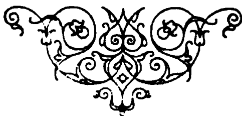
Pojezdný se zarazil.

„I u všech všudy,“ pravil se smíchem, „ba že mi nebylo nejhůř.“

„Proč tedy tam lezete, kde je zle? Učiňte z nouze ctnost a nechte s pánem Bohem slečnu Annu jít, kam ji magnet táhne — když vás nechce, a bavte se veselým pozíráním na Boží svět. Zamkněte srdce na tři závory, vyhýbejte se každému hlubokému pohledu do dívčích očí a pomyslete si, míjeje kolem, nanejvýš to, co si myslíte, když kolem pěkných květin na lukách kráčíte: Že ani Šalamoun ve své slávě tak oděn nebyl jako nejmenší z nich. Zachováte-li při tom jasnou mysl a vydržíte-li to ještě na zkoušku celých deset let — nu — pak snad uznáme vás za hodna, abyste byl přijat do našeho staropanického cechu. A znelíbí-li se vám chladné komnaty paláce staromládeneckého — nuž — můžete z něho vždycky vyskočit; mát široká a nezamřížená okna — a pod jeho okny bude tleskajícího obecenstva vždycky dost, které se bude těšit z toho, že jest o jednoho společníka v utrpení více! S Bohem tedy, zaspěte to vše, i to, co jsem vám nyní pravil.“

Když pak Trnovský sám ve své, obyčejně chladné komoře se svlácel, pravil: „Kážu jako kniha — a sám?“ . . . Neodolal, vyňal ze zamčené skříňky malý obrázek. Díval se naň chvíli. Posléze řekl:

„Musím toho hocha vyhojit, ať jest jakkoliv. Vypudí-li se v čas z mladého srdce nešťastná láska, kteráž k ničemu nevede, může ještě místo zaujati láska druhá — třeba i šťastnější. Kdyby mne před léty byl vyhojil čas ze srdeční nemoci, — nemusila být má komůrka nyní tak chladná!“ (Pokračování.)

Z karnevalu lásky.

Básně Jar. Vrchlického.

I.

ásko, květe z rajských luhů,
čistá bílá holubice,
postřelená egoismem,
věru nevím, božská lásko,
s čím bych tebe srovnat měl!

Básníci dost nakroužili
metafor ku tvojí chvále,
plny jsou již poetiky,
není místa v památníkách
u slečinek z ústavů.

S tancem tebe musím srovnat,
lásko, dítě rajských niv!

Nejdříve cit probuzený
lyrickým kol krokem těká
nesměle a ostýchavě,
stoupá, šoupá se a houpá —
valčík je to idyllický,
plný kouzla, půvabu.

Potom lásky sladké duo,
roztoužené, rozvlněné,
objímání, proplítání,
poklony a pukrlata,
vyhýbání, nadbíhání —
věčně dvorný menuet.

Náhle divá kavalkada,
vlasy bez pout letí větrem,
ňadra v divém rozvlnění,
lítají kol stužky, krajky,
květy s ňader, květy s hlavy,
zdeptáno vše na parketách,
někdy také srdce při tom —
kvapík je to šílený.

Ticho — brzy klesnou ruce,
jde to zvolna, zvolna, zvolna,
v zraku již to chabě hoří,

v ňadrech tluče jako ptáče
tikající v pozdní večer,
krok za krokem, stín za stínem.

Co však na tom, vzhůru, lásko,
zatančme si sousedskou!

II.

Znáš tu pověst? — V oné noci
nejkrásnější, nejvonnější,
jaká dána jednou v žití
smrtelníkům, v noci lásky
probudil se Šalamon.

S ňader krásných svezl hlavu,
s ňader Balkis, které před tím
při poháru v zvuku citer
těžké dával hádanky.

Podivná noc, čaruplná!
Každá hvězda byla sluncem,
každý kvítek kaditelnou,
měsíc hořel jak štít zlatý,
rosa v trávě jako perly
a papoušci mezi listím
tancující plameny!

V tu noc lásky, v tu noc štěstí,
hlubokou jak ňadra Balkis,
vonnou jako vlasy její,
sladkou jako její tělo,
nadán náhle věštím duchem
do dálky zřel Šalamon.

A tu viděl v tmavé dálce,
anděl kterak letí s nebe,
hlavu v hvězdách, nohy v moři,
obrovitý, divolesklý,
třtinu kterak drží v ruce
a tu třtinu do vln klade,
hučících a vírných do vln;
na tu třtinu sůl se chytá,
písku zrní, řasa mořská,
z třtiny povstává již výspa
zvolna, ale bezpečně.

Co to děláš, Gabrieli?
Šalamon se táže v dálku.

A tu dálkou nedozírnou
přes moře a hory, doly,
přes propasti zívající
hromem anděl hovoří:

Konám pomstu Hospodina,
jenž moc urval z tvojí ruky,
východ jenž chce plný hříchu
pro vždy západu dát v podnož,
z této třtiny výspa vzroste,
na níž bude státi Řím!

Talmudská ta povídačka
napadla mi včera v noci.
V loktech lásky blahem spiti
sníme šťastni, zatím osud
děsné drama chystá nám!

Talmudská ta povídačka
zkazila mi blaho lásky,
mrzut díval jsem se okny
na sníh tiše padající,
na kostlivce starých stromů
a na hustou, šedou mlhu,
z které plály jako slzy
tmavorudé, krvorudé
blikající svítilny!

III.

Dozněla již hudba v sále,
došustil již lesklý hedbáv,
lustr již již dokmitává,
prázno děsné kolem zeje;
pouze tamo z háje palem,
oleandrů, rhododendrů
svítí v nahé, božské kráse
nesmrtelná Venuše!

Zbyl jsem tu a k ní tak mluvím:

Jak jsi šťastná, paní světa,
čím ti každá změna času,
problemy a theorie;
záříš stále v božské kráse
nad pleše i nad paruky,
nad vycpané ňader vděky,
nad krajky a fraky hoříš,
jakbys včera z pěny moře
vyhoupla se zázračná!

Čníš tu posud jako druhdy,
Hellas když ti pletla věnce
a zvěst lásky sladká létla
od Lesbu až do Palmyry
až za sloupy Herakla!

Říše tvá je nesmrtelná,
od moře jde k moři, hvězdy
objímá i pouští prostor,
každé ňadro je tvým chrámem,
každé srdce je tvůj oltář,
vláda tvá je bez konce!

Před chvílí dva v tomto hájku
radost v očích, plamen v tváři,
před tebou, ó paní světa,
v bouřné touze vyznali si
sladké svoje tajemství!

Bohyně však odpovídá,
kroutí svojí krásnou hlavou:
Mýlíš se, můj dobrý hochu,
snílek jsi a blázínek!
Hynu stejně jak vše hyne.
Ti dva, o kterých jsi blouznil,
docela se nemilují:
dceruška to pana rady,
jenž je chefem v kanceláři,
kde ten mladík, koncipient,
udělat chce karieru.

Odpovídám: Odpusť, paní,
však jsem viděl tímto zrakem,
že jí do ruky tisk papír,
jistě vzletnou báseň lásky,
touhy svojí vyznání.

Mýlíš se, můj dobrý hochu,
odpovídá paní světa,
vstupenka to na kluziště
klubu, kterého je členem,
sejdou se tam zítra zase
pod matinky dozorem.

Při tom zívla paní světa,
zatřásla se na podstavci,
nebo mráz jí přejel záda,
upadla pak v dumy zas!

IV.

Co má vonný, letní večer,
co má lásky na svědomí!
Stromů ševel, jaká hudba!
Vůně květů, jaká něha!
Měsíc, jaké pokušení!
Píseň ptáků, jaký ples!

Rozum tady málomocný
směšný je a bídný pedant,
rozvahy jenž okuláry
ztratí v prvním keři růží,
který se mu žhavým dechem
sálající, hárající
v cestu právě namane.

Svědomí je stará sova,
vyletí, však luny světlem
ozářena zrak hned ztrácí
a se vrací v doupě mozku,
prchá, za ní divá havěť
rozmarů a vtipů letí,
hlučně se jí vysmívá.

Povinnost je starý liktor,
jemuž do hrozících fasces
následků a výstrah směšných
humor hravý, neposedný
místo seker křivdy mstících
oslích uší nastrká.

Rozpaky? — V tom slavík zpívá,
ulítnou jak šedé můry.
Výčitky? — Tam vrzlo okno,
zmizí jako zlaté mouchy.
Nesmělost? — Tam kyne ručka,
splývá na stín podél cesty.
Zmizel svět a vládne láska
veliká a neobsáhlá,
bezedná a plná hvězd.

Věru, co má letní večer,
co má lásky na svědomí!
Stromů ševel, jaká hudba!
Vůně květů, jaká něha!
Měsíc, jaké pokušení!
Píseň ptáků, jaký ples!

V.

Snil jsem. Nevím, kde jsem stanul
v době práce, vědy, umu,
důmyslu a industrie,
v jakéms velkém museu.

Divné věci byly kolem,
rarity a podivnůstky
zašlých dob těch idyllických,
kdy byl člověk člověkem.

Jiní lidé jiných krojů
chodili kol, nemluvili,
pouze jiskrou elektrickou
vespolek se chápali.

Přede mnou tu na podstavci
malý kostroun stál a žlutý,
lebka velká skláněla se
jak pod tíží myšlenek.

Prsa vpadlá, tílko suché,
špatně živen byl ten chlapík,
ale v ňadrech cos mu hrálo
jako modrý plamínek.

Ký to kultury je zbytek?
Ptám se. Hlídač sálů neví,
pro kustoda honem běží,
otevírá katalog.

Přijde kustos, stařec vážný,
vládní rada, samé řády,
dívá se a kroutí hlavou
a pak praví: Pane můj,

Račte, prosím, odpustiti,
nejnovější akvisice
není posud v katalogu —
je to básník lyrický!

VI.

Pověst dí, že v smutných nocích,
kdy lká vítr a dešť v okna
bubnuje jak bubny k pohřbu,
ženám plavců bdícím v pláči
zjevují se utopení
muži, bratři, přátelé.

Lásko, ty jsi ono moře!
Z tebe rovněž vystupují
před mou duši, sirou vdovu,
truchlící a ustrašenou,
matné stíny utopenců̊v,
jenž v tvých vlnách zhynuli.

Dobří plavci, hodní plavci,
bohatýři, však co na plat;
velké moře stopilo je
bez otázky v hloubku svou.

Aj, tu jeden drnká v loutnu
serenady, kanzonetty,
znám tě, znám tě, tys ten panoš,
který svedl tichou Piu,
až ji střemhlav shodil tyran
s věže chmurné cimbuří.

A tam druhý v řeckém plášti
voda kape jemu s roucha
záhybů, změť škeblí, trávy
v kadeřavých sedí vlasech,
buď mou písní pozdravený,
statný plavče Leandře!

Krvavou tam opět dýku
utírá o pláště okraj
Francesky druh unavený
stálým, vírným letem v pekle,
smutné oko ke mně zvedá,
v němž plá němá výčitka.

Jiný, znám ho dobře taky,
učený mnich, nad prelaty,
nad biskupy, v moři lásky
špatný plavec — Abelard.

Tasso, Jusuf, Ovid, Dante,
Romeo, Faust, Manfred, Werther,
reci písně, reci báje
a z nich jeden gigantický
lásce ve tvář — rána pěstí,
bohu ve tvář — věčný výsměch,
nad bohy a bohatýry
největší všech — Don Juan!

A ty stíny rostou stále,
vidím v nich tvář mnohou známou,

bledou, smutnou, které slzy
chlebem byly, bolest ložem,
jed neb dýka vykoupením,
jest jich víc a víc a víc!

Lásko, podivné ty moře,
vezmi zpět zas mrtvé svoje!
Darmo! jest jich stále více,
legiony, miliony,
skoro lidstva polovice
tísní se tu v jizbě mé.

A ty slzy a ty vzdechy
a ty kletby a to lkání,
věru moři podobá se,
když je šlehá ostrý vítr
a když v struny bouře sahá
chladný vítr podzimní.

VII.

Lásko! Kdo tvým chodí lesem,
třeba, by měl na svých nohách
trojí dobře okované
z pevné kůže podešve.

Lásko! Kdo tvým pluje mořem,
třeba, by měl pevná vesla
z tuhých snětí zdravých sosen,
okovaná na koncích.

Lásko! Kdo tvým lítá nebem,
nesmí míti přilepená
lepenková křídla voskem,
Ikarus jak ubohý!

V posled, co jsou platny boty
a co vesla a co křídla,
bez obrazů líp je mluvit
v prosaickém století.

Třeba míti silné nohy,
silné páže, dobré plíce,
ne na zádech ale hbitá
křídla nésti na patách.

Bys, když láska oklame tě,
mohl jak buk mladý, zdravý,
v pohádce jak obr prchnout
na sedm — ne, na sto mil!

VIII.

Jak Faust druhdy při kahanci
s bible překladem se hmoždil,
nežli z pudla zjevil se mu
otec negace vší, Satan,
jak se trudil překládaje:
„Na počátku bylo slovo“
nikoli ne, „důmysl“ byl,
a pak zas to brkem přeškrt
rozkousaným, rozskřípaným,
utíraje pot si s čela
omaštěným rukávem;
a zas mačkal svoje spánky,
kroutil se a v potu tváře
napsal: „Nejdřív byla síla,“
prst pak opřel proti hlavě,
lampu utřel prskající
a pak znova s vážnou lící
přetrh prázné slovo „síla“
a jak druhdy Archimedes,
(který vyběh' nahý z lázně
a jak blázen po ulicích
běhal křiče: Eureka!)
radostí jsa divou zpilý,
napsal místo „slova“ „čin“:

Tak já sedím ve své jizbě,
při kahanci doutnajícím,
nečtu bibli, pouze rovnám
sladkomřivé, nyvé, snivé
první lásky dopisy.

A tu cítím, jaký blázen,
jaký nedouk byl Faustus
a jak velký věštec lásky,
z Pathmu Jan, byl v lásce děcko
nezkušené, nepraktické,
když si myslil, na počátku
že jen v světě bylo slovo.
Na počátku, moji drazí,
byla pouze, pouze láska,
z té však teprv slovo vzniklo,
cukrování, horování,
v té však skryta byla síla
k bojování, odříkání,
z té se prýštil smělý skutek
objímání, celování

a živůtku rozpínání
a všecko to ostatní.

Proto škrtnu v bibli klidně
prázné „slovo“ a čtu láska.

IX.

Galantnosti velké vzory,
způsobu a zdvořilosti
zachovaly chabým vnukům
starodávné kroniky.

Vnukům podlým, kteří sotva
zaklepou na bránu srdce,
po dukátech již se ptají,
talonech a kuponech.

Znám je španělský ten Sancho,
který z lázně svojí dámy
všecku vodu blažen vypil
ve střevíčku růžovém.

Znám je statečný náš Bivoj,
který Kaši na Vyšehrad
na mohutných přines plecích
divou svini za uši.

Dvornosti vzor též byl Herkul,
který na lví sedě kůži,
předl, při čemž pošilhával
k ňadrům luzné Omfaly.

Avšak rovné, ano větší
reky lásky naše doba
pomlouvaná, prosaická
tajně chová v lůně svém.

Co jsem viděl, vypravuji.
Milenci šli spolu večer,
v svitu lamp šli po ulici
v sladkobolném hovoru.

Náhle on se odtrh od ní.
— „Proč mi prcháš,“ děla ona,
„daleko mám ještě domů,
město pusté kolem kol.

Nemohu přec jíti sama
ulicemi o půl noci,
galantní by věru bylo,
k vratům až mne provodit.“

On však na to: „Moje drahá,
pohleď na zem, uznáš sama,
jak jdem spolu vedle sebe,
nesmím přec tvůj šlapat stín.

Myslím, že to bolí tebe,
nemohu, mně srdce puká!“
A již zmizel ve postranní
temné, úzké uličce.

Nebyl to vzor galantnosti?
Věru Sancho, ani Herkul
ani Bivoj v této ctnosti
nepřišli tak daleko!

X.

Chmurné, smutné bylo nebe,
ale vzduchem tucha jara
táhla s fialkovou vůní,
občas kapka spadla s mračen,
v bláto sjela kostrbaté
úzké, stmělé uličky.

Šel jsem domů, nevím odkud,
zamyšlen a v špatné míře,
nuda hlodala mi v duši,
prázno zívalo mi v srdci.
Šel jsem v dumách, náhle hlavu
vztýčil jsem, mne zbudil ze snů
stříbrné jak jasné zvonky
rozpustilý dívčí smích.

A po dlažbě kostrbaté
jak dvě víly jen se mihla
děvčátka dvě; rusovlasá
jedna byla, černobrvá
zase druhá, v lehkých šatech
domácích a bylo vidět,
jak si v chvatu přehodily
přes ramena pěkně tkaný
z pestré vlny šáteček.

Mihly se jak v snu; jich smíchem
ulička se vyjasnila

a já zaslech tato slova:
— Jak že, je tam bratránek?
Pravila to zlatovláska.
Černobrvka na to smíchy
za boky se popadajíc
děla: Ano, u vrat čeká,
zatím druhými co dveřmi
my jsme prchly obě dvě.

— Návštěva ta platí tobě!
— Prosím, ne, však tobě platí!
— Ať si čeká! — Hleď, jak prší!
A zas nový, sladký smích.

Zmizely mi, avšak s nimi
zmizela má nuda všecka,
omrzelost, nerozhodnost
a já viděl stále v duchu,
co dešť hustěj k zemi splýval,
uličku tu kostrbatou,
před vraty kde smutně stojí
pod svítilnou blikající
plný touhy, vzdychající
ubohý ten bratránek.

A jak zlatých včelek povyk,
jaro když tu, v sluch mi zvonil
s fialkovou vůní svěží,
Mladosti, tvůj luzný smích!

Premiant.

Napsal Kolda Malínský.

(Pokračování.)

dyž vrchnost odešla, rozproudilo se veselí v ohradě měrou vrchovatou, nebo i ten nejostýchavější nyní si zavýskl a jen pan regent s paní Eleonorou seděli tu jako omráčeni a také brzo se vzdálili.

„Ze svatby nebude, Erasme, nic,“ horlila paní regentka, jakmile se z ohrady vzdálili, „vy nesmíte dáti dítě mezi ty chámy, všakť jste regentem a tudíž od toho, abyste tou chasou zatočil dle vůle a libosti a nikoliv se s nimi plichtil a puntoval; Lucina si vezme úředníka a nikoliv kravaře!“

„Ale, ale, Lorinko, Lorinko!“ konejšil pan regent, „nemusí být zle, já Lucii nenutil, nenutím a nebudu nutit a co se toho kravaření týče, hm, věřte mi, Lorinko, že bych s ním ihned sfrejmarčil to regentství, pravda, on je poddaným — hm a úředník byť regent — je otrokem!“ A pan regent si odplivl.

„To je hovor regentův!“ rozkřikla se Eleonora, „zastyďtež se, nic by již nechybělo, než abyste se radě nabídl za servusa, třebas mladšího, když již mají Pantaleona — fui — já být regentem, dnes celá rada by byla v šatlavě. Však se ušklibovali, když se Excellenc pán dvořil té frejířce!“

„Nebuďte, Eleonoro, všetečnou,“ napomínal pan Erasmus, „všakť jsme v službě Jeho Milosti a nesluší se nám souditi o činech páně. Nedím tím, že — vře to ve mně též a věřte mi, kdybych — snad jste také již slyšela, že Jeho Excellencí Jiříka Adamce v jeho úřadě ponechal —“

„Hm,“ protáhla paní Eleonora, „odtud to roztahování!“

Paní Eleonora již umlkla a pan Erasmus již nemluvil. Venku bylo hlučno hluboko do noci, ba ještě k ránu ozývalo se výskání po ulicích.

Druhý den přijel hrabě sám. Před domem panským čekalo již veškero úřednictvo, hrabě však přijav od nich zprávu, poslal je za jejich povinností, jemu že dostačí jediný průvodčí, a spatřiv před radnicí stojícího Pantaleona, který mu již včera byl do oka padl, dal ho zavolati, aby mu byl průvodčím.

„Proč ho neustanoví hned regentem,“ bručel pod kníry Agrikola vzpomenuv si mimoděk na slova paní Eleonory, že by mohl on, regent, býti příručím Zástěrovým.

„Kdyby tak Jeho Milost věděla, že to ten, co tu písničku na vysoce urozenou paní máti skomponiroval,“ prohodil Drnovský pojezdný.

„Jiný pán, jiný mrav,“ mínil správčí z Blahotic, „předešlý milostpán měl nás rád kolem sebe, teď snad bude jinak.“

„Žeť pak tak, Šimone, mluvíš," plísnil obroční Syllaba, „vždyť předešlý milostpán tu byl všeho všudy jednou a tos nebyl ještě v panské službě."

Regent musil se usmáti, ale brzo se zase zakabonil, pohlížeje za Excellencí, kterak vedle obecního drába zaměřila ulicí k Lounské bráně.

Zástěra byl jako u vytržení. Podobné pocty se ani v nejbujnějším snu nenadál, což teprv ve skutečnosti. Tak vzácným v životě svém ještě nebyl, zraky celého města obracely se teď jen na dvě osoby, Jeho Excellenc a Zástěru. On nevěděl, jak má kročiti, co má mluviti. Zapínal a rozpínal kabát, shrnoval klobouk s pravého ucha na levé a s levého na pravé. I on si vzpomněl na písničku na starou hraběnku a věru že byl hotov dnes za poctu sobě prokázanou na kolenou odprositi za to, co byl kdysi v mladickém poblouzení vyvedl.

Vlídnost hraběte dodala mu však smělosti a on se v brzku dobře vpravil ve svůj úřad, takže hrabě byl plně spokojen.

Zástěra věděl o každém občanu, kolem kterého šli, aspoň jednu zajímavou historii. Věděl, kdo v kterém domě kdy bydlel až od dob svobody, věděl, po kom který dům se zove a co v kterém kdy se stalo. Hrabě byl ve vyptávání se neunavný a Zástěra nevyčerpatelná kronika. Hrabě poznal v malé chvíli důkladně velkou část minulosti i přítomnosti svého města. Tu při vypravování Zástěrově vážně hlavou pokynul, tu srdečně se zasmál, za boky pak se až chytal, když zastaviv se před nízkým domkem u samé brány, ptal se Zástěry, co znamená obraz a nápis nad lávkou před domkem tím.

Bylať tu na čtyrech kolích přibitá lavice a nad ní úhledným písmem bezpečně jakéhos školáka červenou hrudkou napsáno „Scampnum doloris", a nad tím lebka na hnátech složených přimalována.

Zástěra vysvětloval, že to domek doktora Pavla Fatigata, který tu na té lávce zuby pacientům tahá, a dodal, že ten nápis a obraz tu od té doby, co Fatigat, tahaje zub Pilkovskému mlynáři, s ním i lavici utrhl a i s pacientem do vedlejšího příkopu se svalil.

Hrabě smíchem až slzel.

Za branou hned na rohu stál dvorec pana primasa. Byl nově postavený a hrabě si vzácnosti této ihned všiml; byloť všude ještě dosti památek po válce třicetileté — rumovišť a zřícenin jen chatrným doškem pokrytých. Než možno, že ještě cos jiného pozornost jeho Milosti upoutalo — stálať mezi vraty širokého průjezdu — paní Eva.

Hrabě se zastavil a tázal se slovy nejlahodnějšími paní primasky po zdraví.

Eva odpověděla co nejúlisněji, aby pak mohla odvrátiti obličej od hraběte, který upřeným zrakem ji pozoroval, nabádala synka vedle ní stojícího, aby milostpánovi políbil ruku.

Hrabě s úsměvem podal ruku chlapci k políbení a pohladil ho po vláskách a když se maminka pochlubila, že jejich Bernard chodí do principií, pochválil ho.

„Hleď, jmenovče, abys byl premiantem," pravil ku chlapci, „a přijď pak ke mně na Smečno, já ti dám za to mladou srnku."

To byla voda na Bernardův mlýn! Srnka — vrchol jeho touhy — a již pohledl důvěrně do těch velikých modrých očí pana hraběte a již hnal se zase po ruce a opět a opět ji políbil.

Hrabě ho zase pohladil a odcházeje vzal paní Evu za bradičku, až zůstaly narůžovělé dolíčky.

Zástěra za zády Jeho Excellencí šelmovsky zatočil okem po paní primasce a stáhnuv rty šibalsky, potřásl hlavou. On věděl již, kolik uhodilo, a kdežto nikdo jiný svědkem nebyl, poznal on tajemství vzácné, na které mohl již býti hrdým.

Když hrabě, prohlednuv město i statek, vše v dobrém pořádku nalezl, došel i regent toho, po čem práhl, totiž pochvaly hraběte a dostal krásné zlaté kapesní hodinky darem a paní Eleonora dostala náušnice s diamanty.

Po odchodu hraběte ze Slaného byl Zástěra u regentů u večeře. Byl již dávno vdovcem. Paní Zuzanka po desítiletém manželství Pantaleonovi zemřela. Z šesti dítek zbyl mu jen nejmladší Nácíček, který nastoupil v šlépěje otcovy tím, že principií vykročil na dráhu ku kanovnictví.

Jsa takto sám na sebe odkázán, rád se Pantaleon někde přiživil a paní regentka věděla již, jak získati si důvěru a srdce Zástěrovo; vždyť přece se musela dověděti, co, kdy a kde Jeho Excellencí pravila, co činila a na co se tázala.

Zástěra byl tuze rád osobou vzácnou a vypravoval zabíhaje až do malicherných podrobností a když paní Eleonora i baňku vína přinesla a Pantaleon ji vyprázdnil, rozvázal se mu jazyk a on prozradil, co stalo se v průjezdě u Brodských.

Paní regentka zaťala pěstě i zuby a Zástěra musel ještě jednou vypravovati, jak se měl pan hrabě k paní Evě a paní Eva k panu hraběti.

Zástěra musel na své svědomí vzíti, že paní Eva od pana hraběte ničeho nedostala — paní Eleonora nosila darované náušnice ustavičně — pak teprv se poněkud upokojila. Paní Eva, když důlky v bradě zase zbledly, neměla již čím se chlubiti, a ona měla diamanty.

Nejvíce jí vrtal mozkem ten premiant. Hrabě prý výslovně nařídil, aby Brodských Bernard s matkou k němu přišel.

„Tomu se musí zabrániti,“ rozhodla konečně paní regentka, vždyť její Adolfek také byl v principiích. Do školy ovšem nechodil, aby snad ho pan professor neposadil vedle nějakého podruha, a pan professor pater Cyrinus a sancto Bernhardo, který učil v poesii, cvičil Adolfka doma, ale to se mohlo změniti a pak ovšem nebylo ani možným, aby primasovic synek dostal přednost před regentovic mazlíčkem.

„Nad Adolfka, urozená paní, není,“ chválil Zástěra, „radost ho poslouchat, mluví jak písmo, vykládá jak kazatel a na vše pohlíží tak moudře, jako by byl kopuletý.“

Paní regentka mlčky přisvědčovala.

„A to primasovic nezvedené klouče,“ pokračoval Zástěra, „že by mělo dostati premium? Březovou větvičku!“

Teď již byla paní Eleonora upokojena, neboť Zástěra přece musel dobře věděti, kdo zaslouží premium, a paní regentka vytáhnuvši ze skříně pláštík a klobouk po Adolfkovi, darovala obé Zástěrovi pro jeho synka.

Když vycházel Zástěra z domu panského, vedl právě pekař Brychta Adolfka do dveří.

„Vyrazil u Moravců kamenem okno a schovávaje se pod můj krámek, shodil mi žemle do bláta," bylo jádro žaloby Brychtovy. Paní Eleonora sepjala ruce nad tou drzostí pekařovou a vztekem sezelenavši nevěděla, co promluviti.

„Trochu čiperný, trochu čiperný," pravil odcházející Zástěra, „ale z gruntu srdce dobrý, kuřeti neublíží."

A již raději přidal do kroku, aby byl dále. —

III.

„Primasovic Bernard si půjde pro premium na Smečno," tak zněla novinka, kterou jak Bernard sám tak paní máti po městě roznesli, a že dostane srnku, bylo zejména u soudruhů Bernardových předmětem úvah, hádek a závistí.

„Jen jestli bude premiantem," namítali ti závistiví.

„To by tak — což není primasův!" odporovali ti, kdož dítek neměli a proto na věc lhostejně pohlíželi.

„A což regentovic Dolfa, ten také je v principiích a bude teď již také do školy choditi," byla druhá námitka a to těžší, neboť při té odpůrci již jen pokrčili rameny.

„Bude to na primasovi a regentovi, jak si dovedou získati velebné otce pobožných škol," znělo dohodnutí mezi oběma stranama a to bylo také nyní předmětem hovoru a jednání v městě od radnice až na Lehňov.

Že již primaska dala synovi šíti nové šaty, takové, jaké měl regentovic Adolf pro svátek, dověděla se regentka dřív, než krejčí, který měl šaty šít, a že se regentka zapřisáhla, že Bernard primasovic premiantem být nesmí, to věděla primaska dřív ještě, než regentka domluvila.

Nejlíp se měl při tom Zástěra. Večeře dostával u regentů a snídaně u primasů, a on se znal k oběma paním přitáčeti; tak pochlebiti jako Zástěra nedovedl hned tak někdo.

Regentka vzala věc z fundamentu. Nejprv musel Adolf do školy přes hrozný odpor, při kterém paní máti třikrát kopl a jednou kousl do ruky, ale jít musel.

Dovést synka do školy bylo ovšem úlohou pana táty, neboť mělo býti autoritou pana regenta zabráněno, aby snad pan professor se neopovážil posaditi vnuka urozeného pana Alše Rohacia z Rohaciperku vedle nějaké plebejské havěti, snad do konce vedle Zástěrovic Nacíčka, který chodil bos a jehož tatíka teď paní máti živila.

„Poslala jsem, Erasme," spustila z nenadání paní Eleonora na pana manžela, „Zástěru s vědrem piva do kolleje; seberte Dolfu a dojděte k panu rektorovi." Regent si vzdychl, vzal Dolfu a šel. Po cestě Erasmus bručel a Dolfa brečel.

Primaska spatřivši oknem oba poutníky, až si dupla, pozorujíc, že jí zase nastává boj s Eleonorou. V boji o ženicha zvítězila Eleonora; aby nezvítězila v boji o premium, bylo nyní starostí paní Evy.

Pater rektor uvítal regenta i mladého pána velmi vlídně, sám dovedl Adolfka do principie a posadil hned na roh na první místo, poposadiv Bernardka primasovic o místo doleji. Když však pan Erasmus žádal za přímluvu u professora principiorum patera Petra, pokrčil rektor rameny, ba neradil, aby regent sám u patera Petra se zastavil.

„Dostal včera z Prahy jakés scarabaei," vypravoval rektor, „a tu nejlíp ho nechati. Dnes vystrčil patera kuchaře, že ho k obědu volal, an pater zvonění přeslechl; mohlo by se vám, domine regens, rovněž státi, a celá kollej, ač by byla zarmoucena, nemohla by za to."

Regent chtěl přes výstrahu tuto přece vyčkati, až by pater Petr po skončeném vyučování do cely své se vracel, a sešel dolů. Tu však dověděl se od janitora fratera Januaria, že mu pater Petr nařídil, aby nikoho, kdo by po něm se tázal, buď si kdo buď, do kolleje nepouštěl; upustil tedy pan Erasmus od úmyslu svého a nevalně potěšen, vracel se domů.

Rovněž se smutnou vrátil se Dolfa. Pater professor si ho ani nevšíml.

Paní Eleonora byla sice zprávou pana regenta, že syn posazen na první místo, nemálo potěšena, ale po relací synově zaťala pysky a kuchařka odnášela za patera Petra. Ten den večeřeli u regentů teprv krátce před půl nocí.

Pater Cyrin, kterému si paní regentka stěžovala, pokrčil jen rameny.

„Ten již jiným nebude," odpověděl konečně, aby přece něco odpověděl.

Pater Petr byl divný pavouk. V městě říkali, že professor pater Petrus a Porta Paradisi má pět „p" jako pořádná nevěsta; mohlo se však s dobrým svědomím říci, že těch „p" je šest, nebo pater Petr byl ještě a to veliký podivín. Přísným jsa k sobě, byl přísným i k jiným. Konal přesně, co mu úřad za povinnost kladl, a žádal zase od jiných přesného plnění povinností. Žáci jeho vedení svěření nedoznali v něm vlídného učitele; vyložil sice vše jasně a správně, ale zase tak neuprosně toho žádal. V pochvale byl skoupým v míře nejvyšší a sotva jednou v roce mohl se žák který pochlubiti, že byl od patera Petra pochválen.

Ale ani v trestech nebýval náhlým a nikdy neužil metly; za to velká část jeho chovanců byla nucena o principii pokoušeti se ještě jednou, ba i dvakrát a přes to, že rok končil červencem, říkával pater Petr, o všech svatých, nejdéle o vánocích, že je hotov s klassifikací.

Příručním trestem jeho bývalo pohlazení proti srsti a byl-li stižený do hola ostříhán, padla jedna do týla, ač i to bývalo řídkým.

„Vis ne, puercule, alapam?" bývalo častou otázkou patera Petra a již napřahoval.

„Rogo te, domine professor, des mihi veniam nolendi," uměl každý principista dřív, než práh principie překročil, a pater Petr dal obyčejně milost.

Zvláštností jeho bylo, že nedopustil nikdy více premiantů než jednoho, kdežto v jiných třídách bývalo jich až pět. „Nejlepším může být jen jeden,“ odsekl pater Petr pateru provincialovi, když tento se ho po příčině přísnosti té tázal, a pater provincial uznal mínění to za tak výborné, že sám potom nařídil, aby za premianta v každé klassi jen jediný žák byl vyhlašován, jakž se i stalo k velikému zármutku jak žáků tak tatíků i maminek.

Nejvíce ještě požívali přízně patera Petra ti žáci, kteří všímali sobě přírody a přes to, že vědy přírodní na gymnasium pěstovány nebyly, vštěpoval on mnohou nauku z nich žákům svým a přede vším byla to říše hmyzu, které píli věnoval, a jeho sbírky, najmě sbírka brouků, byly pověstny.

Nad psacím jeho stolkem hned pod krucifixem visela podobizna Jana Swammerdamma a jeho spis „Biblia naturae“ ležel v úhledném rukopise stále na stole Petrově.

Rektor, vida, že pater v celi své již se skoro ani postaviti nemůže, přidal mu celi vedlejší a dal obě spojiti dveřmi; pater Petr přenesl do druhé cely své sbírky a pěkně je tu spořádal.

Ten den se pater Petr také smál a pil při obědě víno. Jinak v kolleji nikoho si nevšímal a členové familie opláceli mu stejnou měrou. Jediným jeho přítelem byl doktor Fatigat, jenž jsa povahy podobné, s paterem Petrem se srovnal.

Když Adolfek regentovic již celý týden do školy chodil a co den paní mateři si stěžoval, že si ho pan professor valně nevšímá a nijakž jemu přednosti před spolužáky nedává, byla paní Eleonora plna zoufalství. Za měsíc měl býti rok slavnostně ukončen intradami premiantům a pan professor málem že jejího Adolfka oslovil. Když pan Erasmus rozhodně odepřel pokoušeti se o návštěvu u patera Petra, rozběhla se paní Eleonora na Smečno k panu otci. Pan Roháč z Roháciperku se z počátku hrozně na pány piaristy zlobil, zač prý berou fundaci od pana hraběte, když nemá u nich regent být něco víc než podhorský baráčník; když však paní dcera žádala, aby přednesl věc Jeho Excellencí a za podporu poprosil, přes velikou lásku k nadějnému vnoučeti počal se pan Roháč kroutiti a jen tolik slíbil, že promluví s panem Celestinem, sekretářem paní hraběnky, jestli by snad tato nebyla volna aspoň lístkem učiniti prostřednici mezi paní Eleonorou a panem professorem.

„Hrabě se těch černokabátníků bojí,“ omlouval svou nesmělost, „nebo i on studoval na školách, kde byli padri scolopii, jak Vlaši tu societas jmenují, a jeden prý mu vyšupal takový pardus, až ho odstonal, od těch dob prý s nimi nevaří.“

Když nemohlo být jinak, spokojila se paní regentka prozatím, zvláště když pan otec slíbil, že co nejdřív Adolfkovi pošle srnku, aby ukázal, že vnukovi jeho netřeba čekati. Paní Eleonora jen zářila a ještě toho dne večer věděl Slaný, že paní hraběnka si dá předvolati patera Petra, aby mu domluvila, by byl k Adolfkovi spravedlivějším.

Hůře bylo u primasů. Když Bernardek s pláčem přišed ze školy vypravoval, že musil ustoupiti Adolfovi, musil ještě ten den Zástěra s vědrem vína do kolleje a druhý den seděl Bernardek na druhém rohu zrovna proti Adolfovi. Tu tedy byla pomoc; když však paní Eva do-

slechla, jak regentka pochodila na Smečně, nespala celou noc a když jí již paní Eleonora byla cestu ukázala, rozběhla se druhý den ráno také na Smečno pod neméně mocnou záštitu pana Jiříka Adamce, pana strýčka svého nejmilejšího.

Ale i pan Jiří, pohladiv paní neteřinku, počal se vymýkati, když mu svěřila, co srdce její tíží a prozradil, že měl nedávno zlou šrůtku s paterem Petrem a doktorem Fatigatem, když k prosbě hajného, který si nedůvěřoval, musil vyhnati oba z hraběcí bažantnice, kde prohrabávajíce houštiny a tlukouce do stromů, plašili slepice, které právě na hnízdech seděly. Teprv po dlouhém vrtění dal se přemluviti a loudal se k panu hraběti.

Nevysypal ovšem před jeho Excellencí vše a jen narazil na to, že ve Slaném povstává zase rozbroj a hádky o to, kdo prý bude v principiích premiantem.

Ale panem hrabětem to nehnulo.

„Věřtež, Jiříčku," pravil, „že lépe jest, když hádají se o to, kdo bude premiantem, než kdyby se přeli o to, sluší-li daň dávati císaři čili nic." Když však panu Jiřímu konečně vyklouzlo, že se tu vlastně jedná o primasovic Bernarda, slíbil, že bude hledět být prostředníkem.

Paní Eva byla spokojena a ještě ten den věděla paní Eleonora, že sám pan hrabě Bernardovi Brodských k přednosti dopomůže. Kdo zvítězí? Pan hrabě či paní hraběnka? To bylo předmětem hovoru doma i na rynku, v domě šenkovním i v chrámě. Většina byla při hraběnce. V hospodě za lounskou branou byla pro to pračka a tu také zvítězila hraběnka, či vlastně bednář Krušina, který odpornou stranu vyhnal na zápraž.

„Vždycky zvítězí zástěra," pravil quardian děkanovi, když se na procházce sešli a děkan hraběti více důvěry projevil. Děkan dal mu konečně za pravdu.

Paní regentka mnula si radostí ruce a když druhý den na to primasku potkala, pěkně ji pozdravila, což se bylo již od příjezdu vrchnosti nestalo, ale uštěpačný hlas a škodolibý pohled věštil primasce, že regentka jest si svým vítězstvím jista.

Tu přivedl rarach na Slaný pana Jiřího a ten zvěstoval, že Excellenc pán pojede na krátko do Vídně a že schválně zajede do Mikulova, aby promluvil s panem provincialem.

A list byl obrácen.

Teď zase vůbec se tvrdilo, že zvítězí paní primaska, bude-li při její straně provincial, který přece pateru Petrovi prostě poručiti může.

Primaska ten den rozdala žebrákům celý zlatý, za to regentka toho dne ani neobědvala, ba neobědval u regentů vlastně nikdo, nebo oběd byl tak připálen a přesolen, že i Amidor jím pohrdl.

Zase prchlo čtrnáct dní a Adolfek nepozoroval, že by byla paní hraběnka zvítězila a že nezvítězil pan hrabě, bylo nejlépe pozorovati z toho, že Bernard Brodských jen tak tak že nedostal pardus a musil celý den se signum státi u dveří. Paní regentka vzala pana professora Cyrina na examen, nevěděl-li by co o lístku paní hraběnky, nebo pan Aleš tvrdil, že list bezpečně poslán, a tu svěřil pan professor paní Eleonoře, ovšem pod pečetí nejhlubšího tajemství, ano by z prozrazení zlé

opletání pojíti mohlo, že pater Petr, dostav od rektora lístek paní hraběnky s narážkou, co asi obsahuje, hodil ho nečtený do krbu se slovy: „Taceat mulier in ecclesia!“

Paní regentka div neomdlela a třeba že to pravé neprozradila, došla si přece k panu quardianovi, svému duchovnímu rádci, postěžovat a na radu, co činiti.

Ten poradil, aby poslala pana manžela k panu professorovi a ten aby pustil poněkud hrůzu na prostořekého a tak donutil jej k povolnosti.

Tři dni trvaly útoky na pana Erasma, než se vzdal a volným krokem a svěšenou hlavou zaměřil ke kolleji. Již byl na hořejším kurritoriu a ještě uvažoval, neměl-li by se vrátiti a vymluviti se, že pan professor nebyl doma; k odvážnému činu pobídl jej však kuchař kollejní, frater Aegid, který jej tu potkal. Nabídl se totiž, že vyzví, je-li pater Petr v dobré míře.

Vrátil se s vyřízenou, co prý má pan regent důležitého? Pan Erasmus aby hned z předu důležitost své návštěvy naznačil, dal vyříditi, že se jedná o některá slova urážlivá o vrchnosti, že by regent rád věc na pravou míru uvedl, aby nebylo zbytečného potahování a zaneprázdňování.

Ale zle si posloužil a kuchař nemusil ani vyřizovati; slyšelť pan regent odpověď patera Petra, že až bude míti na podobné hlouposti kdy, že panu regentovi vzkáže, dnes že je tuze zaměstnán.

Pan Erasmus běžel domů, jakoby ho v kolleji byl pes kousl, zařekl pak se, že do kolleje víc nepůjde, kdyby ho i Excellenc pán posílal.

Podobně pochodila paní Eva. Ta nemohouc se dočkati působení slova pana hraběte a přímého zakročení pana provinciala, počkala si na pana rektora, když šel z klášterního včelníku a tu se dověděla, že pan hrabě vlastnoruční lístek poslal pateru Petrovi, že však tento lístek vrátil rektorovi, vyjádřiv se jaksi neomaleně, jakž obecně se říká, „ne sutor ultra crepidam,“ že u něho by byla vůle nejlepší, ale s podivínem tím že sotva kdo co svede, pan provincial pak nejméně, an se ho vlastně sám bojí a počínání jeho předem schválil.

Co činiti! Zkoušeno již vše a vše darmo. Paní Eleonora svolala sněm, paní obroční a asi šest konšelek, ale mimo usnešení, že oni, sněmovnice samy a celý jejich dům ode dneška se budou chrámu piaristskému vyhýbati, aby tak svou nelibost pánům otcům na jevo daly, neuraděno ničeho a jen k útěše paní regentky zavázaly se přítomné, že při slavném examen v kollejním sále najíti se dají a bude-li premiantem Brodských Bernard, že syčením svou nelibost projeví. Prozatím mělo ovšem o úmyslu tomto hluboké mlčení zachováno býti.

Tajemství uchováno vskutku až do neděle — bylo umluveno v pátek večer — když pak v neděli paní regentka se svým průvodem vyhnula se chrámu piaristů, kamž jindy na jitřní chodívala, byl v městě hrozný poprask a již odpoledne sešel se sněm u primasů a tu uzavřeno, aby se účastnice hleděly i s rodinami svými dostaviti na jitřní do kostela piaristů, aby otcové seznali dobrou vůli a poněvadž i spiknutí proti premiantovi prozrazeno, umluveno pro případ, že by byl premiantem regentovic Adolf, zachovati se k němu, jako hrozeno Bernardovi.

A teď se strana regentovic vymísila vesměs a na jitřní u Františkánů mohla býti spočítána právě tak jako strana primasovic u piaristů.

Na matuře u sv. Gottharda neměl pan děkan leč chasu. Neminul toho a městská honorace dověděla se zřetelně, na jaké těžkosti postonává, až z toho byly mezi chasou rozprávky a smích, mezi panstvem pak mrzutosti.

„Kdo ví odkud přišel a my ho živíme," horlil konšel Hora o trhu mezi rohatinkami ševců a páni spolumistři mu tak přizvukovali, že panu děkanovi jistě celý týden v uších hučelo.

V kolleji pan prefekt na kázání káral vypínavost a líčil ješitnou paní tak trefně, že každý mohl na paní regentku prstem ukázati.

Pater quardian litoval na kázání, že svornost v městě s takým úsilím zjednaná beře za své všetečností jediné osoby a poukazuje na následky všetečnosti již v ráji, málem že místo Eva neřekl paní Eva a doložil jen tolik, že Eva byla první ženou a tudíž všech žen jaksi primaskou, aby i ten hloupější se dovtípil.

S povzdechem vzpomínal na loňské porcinkule a s povzdechem pomýšlel na letošní; nebožtíkem hrabětem slíbená odměna smrtí jeho odložena a slib nového pána — učinil planým svár o premianta.

Spor dostoupil té výše, že i obchodnictvo i řemeslnictvo rozděleno ve dvě strany a došlo i na žemle, takže pečeny jednak s povrchem hladkým — žemle primasovské, jednak křížem tržené — žemle regentovské.

„Hahaha," chechtal se tomu jircháň Prouza, jenž byl vnukem posledního primatora za svobody města, Václava Hanžburského, „dědové naši přeli se o to, kdo bude v Čechách králem, zda Ferdinand či Fridrich a my se teď hádáme — kdo bude premiantem."

IV.

Slaný tedy rozčesnut ve dvě strany a jediným, co je spojovalo, byl Zástěra. Ten sloužil oběma stranám, jak ho která potřebovala a službu jeho oceniti a odměniti dovedla.

V tu dobu vrátil se Zástěra z Prahy, kam každých čtrnáct dní s poštou a pro poštu docházel, a vypravoval u regentů, že se i v Praze o roztržce ve Slaném hovoří a že tam vůbec za vítěze se považuje paní regentka.

„Což řeči, Pantaleone!" vzdychla si paní Eleonora; „ale jistotu, jistotu kdybych měla, mnoho bych si to cenila, nebo věřte mi, já toho examinu nedočkám." A paní regentka utírala si oči fěrtochem.

„Což pak opravdu není s paterem Petrem řeči, slovutně urozená paní?" ptal se Zástěra šibalsky.

„Ba řeči," odpovídala paní nevrle; „dnes jsem ho viděla oknem, šel ověšen krabicemi s doktorem Fatigatem a dostala jsem z něho třesení do rukou, tak že nic udržeti jsem nemohla."

„A což ten doktor, nedal by se získati, aby promluvil s tím morousem," navrhoval Zástěra.

„Také jsem již zkusila," přiznala se regentka; „dala jsem ho zavolati. Přinesl kleště, pumpy, stříkačky, flastry, flaštičky, krabičky

a baňky, když však jsem se svěřila, co bych ráda, shrábnuv svůj krám řekl mi, proti té nemoci že má medikamenta pater Petr a táhl po svém."

„Aj, aj, aj!" divil se Zástěra, ač o tom o všem již dávno věděl.

„Sto rýnských bych si to cenila, kdyby šlo po mé vůli," slibovala paní Eleonora.

„Já bych si troufal provésti to levněji, urozená paní," navrhl nesměle Zástěra. „Já bych se spokojil s tím kožichem, co nosíval velmožný pán v zimě na hony," dodal.

„Vy, Pantaleone," zvolala regentka, „vy že byste dokázal, čeho nedokázala ani Jeho Excellencí, ani milostpán provinciál, ani ti druzí!" A regentka zůstala se sepjatýma rukama před Zástěrou státi, upírajíc naň svá zelenavá očka.

„Troufal bych si, velmožná paní," odpovídal Zástěra, dera se za uchem. „Mnohý jest sice ze železa, ale i železo má svůj rez a morous svou slabou stránku. Těžko by bylo na světě, kdyby i ti, k nimž není přístupu, neměli svých slabostí. Ohledněmež se kolem. Pan děkan hledí si holubů — přineste mu pěkného voláče a zapomene na maturu. Pater Eustach má v oblibě králíky. Předešlý týden byl pěšky až v Rakovníku a to pro králíka. Frater Januar shání kočky; tuhle přinesl sedm koťat najednou, patera rektora mohla z toho ranit mrtvice. Pateru Anselmovi přineste starý knoflík a on z něho udělá trojník krále Davida; patera Cyrina dovedete kraj světa za —"

„Paní obroční," dodala kvapně paní regentka.

„Třebas," přisvědčil Zástěra, oko přimhouřiv, jako by říci chtěl: „velmožná paní, nebuďte žárliva."

„Patera Petra, urozená paní," pokračoval po chvilce oddechu, „dovedete za broukem neb za můrou třebas na vrch šibenice. Co ten má ve svých celách té havěti, jest ku podivu. Much jako v ovčíně, švábů jako u pekaře, motýlů jak na zelništi a těch kytek — věru, že by pár volů po celý rok uživil. I myši chytá, jako, krom toho posvěcení, kocour. Včera natahoval na prkénku netopýra, až mi, odpusťte, urozená paní, z toho nanic přišlo, a člověk ten beře také hostii do rukou; to by měla duchovní vrchnost zapovědět."

Paní Eleonora tušila asi, co má Zástěra za lubem, ale nemohouc určitě uhodnouti, jen hlavou přikývla.

„Předevčírem nesl jsem od něho plnou pušku té divé čeledi pro doktora Linharta Makrobia do Prahy — to je také takový blázen — a včera jsem zase přinesl jiné. Trlek je ten člověk — Chytl mne za ruku a dá se do chechtání. Viděla jste, urozená paní, patera Petra se smát? — Ne — já posud také ne, ale včera se chechtal. Chtěl jsem se křížem poznamenat. Chytil mne, jak pravím, za ruku, táhne k oknu, kde měl kulatá skla a pod nimi jakéhos pavouka.

„„Hleďte, Pantaleone,"" povídá, „„tu ten brouk má na nohou pět kloubků a doktor Makrobius mi píše, že má jen čtyry, není-li to k smíchu!"" a zase se chechtal.

„„A což kdyby, důstojný otče, měl ten brouk těch kloubků jen tré?"" opovážil jsem se namítnouti.

„„Jste hlupák, Pantaleone,"" odbyl mne, „„jak může jich míti tré, když jich má pět.""

A to měl pravdu. Povídal, že o tom bude psát dlouhé lejstro doktoru Ursinovi, který je laibarctem u kurfirsta v Mnichově, a ještě jednomu doktorovi do Vídně. Oč o všechno se ti páni nestarají. Starosti o chleb nemají, rovnají tedy broukům kloubky a počítají na můrách chloupky. Bohpomozi, co z toho pojde! A takovou učenou šarvátku mívám s paterem Petrem po každé. On nemá, s kým by se hádal; pustí se tedy do mne, proč má chroust šest noh a ne dvě jako kachna. Však by mu také stačily, myslím si, ale už jsem mlčel a nechal si to na podruhé."

„Blažený člověče," zvolala paní Eleonora, „vy se můžete s paterem Petrem hádat a já nemohu s ním ani promluvit. Ten kožich máte mít, bude-li vaším prostřednictvím Adolfek premiantem."

„No, to bych právě nemohl slíbit," vytáčel se Zástěra; „ale že patera Petra přivedu k vám, tak že budete moci, urozená paní, s ním pohovořit — to bych mohl slíbiti."

„Nuž, sjednáno," rozhodla paní regentka vítězoslavně, „to mi dostačí, ale — nežertujete, Pantaleone, nebo zdá se mi, že dnes víc mluvíte —"

„Chraň Bůh, urozená paní snad myslí, že jsem — hm — tak trochu — Bůh chraň — ani doušek, ale napadla mne dobrá myšlenka včera, když jsem viděl patera Petra v té havěti se hrabati. Pamatujte, urozená paní, Zástěra nad Excellencí."

„Snad chcete darovat pateru Petrovi nějakou tu havěť," hádala regentka; „ale professor Cyrin mi vypravoval, že pater Petr ve svém kabinetu ze zdejšího okolí má vše od blechy až do orla."

„Ale toho, co já přinesu, ještě nemá," chlubil se Zástěra. „Ve dvakrát osmačtyřiceti hodinách tu máte pod vaší střechou patera Petra, jako že se Pantaleon jmenuju."

Zástěra dostal dobrou večeři a slíbil odcházeje, že druhý den začne své tažení proti pateru Petrovi. A také dle slibu se zachoval.

Zavřel se do světničky a vytáhnuv z přítrámí krabici jakous, vyňal odtud několik většinou velikých brouků, na drátky napíchnutých. Byl to přírodní kabinet jeho synka, který nosíval pateru Petrovi material k jeho bádání.

Zástěra prohlížel, měřil, srovnával a konečně dal se do práce. Nejprv připravil si dobrý klih, to uměl již z mládí, pak vzal prostředního roháče a opatrně oddělil zadek od hrudi. Rovněž tak učinil pěknému mlynáři, načež přilepil zadek mlynářův k předku roháčovu.

Dopadalo vše dobře, po řezích nikde ani stopy. Zástěra prohledl vše i sklem, jež si byl opatřil za pomůcku při vyřezávání kuřích ok, a ani sklem nebylo možno postřehnouti lepení. Jen ještě nohy musel vyměnit, aby bylo všech šest jedné formy. Byl s prací spokojen.

S podobnou opatrností odlomil rohy velikému tesaři a připevnil je nosorožci tak dovedně, že zase ani sklem operace patrnou nebyla.

Prozatím byl hotov.

„Na jednoho by se chytil, což teprv na dva," hučel k sobě ukládaje oba zhotovené brouky do okénka, aby řádně klih stuhl, což do večera se stalo tak náležitě, že ani dosti násilným pohybům nepovolil.

(Dokončení.)

Z „Českých motivů“ Karla Liebschera.

Staročeské truhly, skříně a život v nich.

Líčí dr. Zikm. Winter.

(Dokončení.)

ejdeš-li o málo let později do bytu Matiáše Teplického, písaře desíti soudců pražských (r. 1572 ibid.), v dlouhé třídě, almary neuzříš, za to truhel dost. V jedné jest cínové nádobí. V „truhle malované" poznal bys šaty páně písařovy: tři kožichy, dva černé „horckopy", dva kabáty barchanové, čepice tři kunami podšité, birýty soukenné, pletka s pérem na hlavu a koberce. V truhle černé míval knihy; v truhle třetí menší měla paní písařova roušky a zlaté i stříbrné prsténky na šňůrce černé, čepec zlatý, zápony a pentlíky perlové na hlavu, páteře korálové a jinou drobotinu cennou (arch. pr. č. 1172 fol. 110).

Souvěkovec jeho, jargeltní advokát Matouš z Těchenic míval dvě almary a tři truhly ve svém bytě. V truhlách našli jsme šaty choděcí v jedné, ubrusy a jiné vinutí v druhé, cejn v třetí.

U bohatého vinaře Zikmunda Freylicha v třinácti světnicích, sklepích a komorách spočítal jsem osm truhel, almary jsem neshledal ani jediné. Truhly i obsah stojí za řeč. V komoře proti světnici jest truhel patero. Jedna vysazovaná a v ní ruch a vyšívání i facalitů, cejch hromada; cejchy jsou „s modrými pruhami", ručníky i ubrusy jsou s květy damaškovými, servity s květy karmazinovými; v truhle druhé, malované, složeno půl čtvrta centnéře cínu; byla tedy obšírna. Šaty chodicí míval pán v truhle plechem obité. Bylo tu několikero kabátů, jeden „mající rukávy všicek na skrze kroužky prošívané", jiný s rukávy koženými, třetí bavlnou vycpávaný; mimo to byly tu suknice německé i vlaské, klobouk brunšvický, pláště atd.

V truhle čtvrté, rovněž malované, byly mimo koberec šaty ženské damaškové i tupltykytové, mantlík popelicemi podšitý s předky kuními. O těch šatech oznamovala vdova, když páni přišli popisovat, „že jí to nebožtík prve než jeho byla, k ní domóv odeslal".

Posléz v černé truhle míval pražský ten vinař a majitel čtyř domů zlaté věci a stříbrné: jedenácte prstenů, ořech indický s přikryvadlem do stříbra zasazeným, řetězy, fladrové lžíce, pásy a „litý" groš se svým obrazem.

Na pavlači jdouc z mazhauzu stála černá truhla s vařením; v síni pak choval Freylich „v truhle starodávní s přihrádkami" pávové peří, závaží a jinou drobotinu. V jedné truhlici mívala paní koření.

Na odpor tomuto vinaři pražskému byl souvěký s ním písař desíti soudců Florian Pretlík přítel truhel i almar. Obojích měl hodně. V světnici velké měl almaru se sklenicemi a v nich vody pálené. Truhly tu nebylo. Za to v kancelářce, pokojíčku hned vedle, byly truhly dvě,

almary též dvě; vše plno knihami. V „sklepě“ velkém (v pokoji klenutém) stála truhla železná a v ní byly klénoty opravdu zajímavé: páteře čili růžence, jeden s obrazem Joba a Krista pána, jiné páteře s groši a s tolarem saským; jak známo, modlívaly se staročeské paní na páteřích, nač už Rokycana zle toužíval. Prý při tom nic nemyslily. Na všecken spůsob to pravda jest, že se paní páteři svými chlubívaly jako šaty a proto na ně navěšovaly peněz s oušky, zrn stříbrných, drahého kamení.

Než nechme pomluv a pojďme zase do truhly železné páně písařovy. Korálů měl v ní do tří hrnků, prstenů dvacet, řetězů několik, v měchýři 100 zl. uherských sehnutých na šňůrce a na šňůrkách ještě 57 zl. a tupldukátů, jeden s lodí, jiný s hvězdou a což ještě jiných peněz a penízů! Čtoucí numismatik mějž chuť: písař měl v truhle železné tolary, groše, pacy vše krále Jana a císaře Karla a v „bejkovci v modrém papíru“ groše jiné všelijaké. Z pásů tu složených asi nejnádhernější byl onen „stříbrný a pozlacený s růžičkami velikými a s řetízkem, jablkem a zvonečky“. Což byla paní písařova pyšna, když ho sobě na boky vzala! V truhlici „červené na nožičkách“ byly zase peníze zlaté „nesehnuté“ a koflíky. Dva z nich měly na sobě obraz sv. Floriana, patrona páně písařova. V truhle velké okované mívala paní čepce s perlami, s růžemi zlatými na černé půdě, jeden černý hedbávný s perlovým okem, jeden „schozelý“, točenice zlaté s perlami na hlavu, věnec bílý stříbrný dívce na hlavu, perlové pentlíky dětské, peří papouškové, nože, vinutí mnoho. Tu v tom sklepě velikém stály podle truhel jmenovaných též dvě almary a v těch byly šaty choděcí, ale ne všecky: u dveří ještě truhla „bílá“ měla v sobě „reverendu červenou s předky tykytovými“, kabát a kolárek, „vše starodávným dílem“. V ostatních komnatách a komorách stálo ještě truhel několik a v nich ležela pestrá míchanice.

V jedné byla mouka; v jiné „mnoho vinutí“; v třetí zase vinutí, „fěrtuchy ženské i nabírané, rukávce, vopleční košile, punčochy plátěné, koberce, konve a talíře“. V truhle „malované“ míval pán fěrtuchy prosté i vyšívané, při nich 18 tenkých pěkných zbíraných a provázky ztočených i dětinských, patuchy i se zlatou tkanicí a dva s bílým vyšíváním, 28 rukávců, tři košile mužské vyšívané, jedna „dětinská k smrti“, 14 facalitů (šátečků), z nichž dva „tištěné“, karkuličky dětinské, čepce, náčelníčky s černou tkanicí. V truhle „proti stolu“ míval pán hromadu nádobí cínového a měděného, z něhož račte všimnouti sobě cínové „nádoby, jako v ní bývá májové máslo v houskách“. Při té nádobě, která svědčí o vybroušeném jazyku našich otců, leží škatule a v „ní spravedlnosti města Sušice k soudu zemskému v té při o sklad soli“, pan Pretlík byl totiž také advokát; k těm „spravedlnostem“ tiskly se „dvě štuky mitlinku na pytle“, každá po třiceti loktech sušických, plátna na sta loket, cejchy a pár střevíčků tureckých, pantofle aksamitové, rukavice kožené. Pod truhlicí tou válela se zbraň: „zárukáví a šorc brněný.“ — Nelze odejíti od Pretlíka, a nevšimnouti sobě v pokoji ještě jedné sličné truhlice. Byla „žlutá na zelených nožičkách“ a naplnil ji nebožtík rouškami ženskými. Na podlaze měl pán sprosté truhly dvě a v nich „chmel lonskey dvouletey (!)“.

A teď jinam! K panu Pavlovi Žipanskému z Dražice, cís. rychtáři († 1573). V světnici velké truhel neměl. Místo nich byla tu jediná „almárka koutní" a „kancelářka" na sklenice a knihy. Za to v komorách samá truhla. V jedné truhle „plechem pobité" míval koflíky, „jeden v spůsob kalicha udělaný", řetězy a vidličky stříbrné a některé šaty „voděvací". V truhlici druhé zelené choval pásy stříbrné, korale, „jeden na spůsob jeleních růžků", kožich, tři ručnice, kopí, čekan, voháňku z peří. V jiné truhle koberec na stěnu, talíře, svícen, konvice; ve čtvrté truhle prádlo, čepice a čep měděný; v páté truhle mísy a misky cínové, mapy a všelijakou jinou „drůbež".

Podotknouti jest na rozchod, že pán míval k těm truhlám jen čtvero almar. Dvě jsme popsali svrchu, v třetí byly knihy a čtvrtá „ve zdi" obsahovala konvice.

Pan perkmistr hor viničných Medař míval (do r. 1568) v truhlách svých knihy a papír.

V síni stála „truhla veliká" a v ní bylo papíru dobrého 6½ rysu, lacinějšího 13 rysů a půl třetího rysu černého trhacího papíru.

Na mazhause stály tři almary plny taktéž papírem. Ostatních pět truhel naplněno bylo knížkami „malými, rozličnými, v nichž i kancional český s puklami."

Obrátíme-li se na chvíli od velikých pánů městských k řemeslníkům, tož r. 1570 navštěvme nejprve sladovníka Řehoře Koníka. V inventáři jeho svrchku domovitého není hrubě řeči o truhlicích. V almaře jedné má šaty, a v druhé 88 sýrů! (arch. pr. č. 1172 fol. 70.) Jiný sladovník, Jan Roudnický v domě Rozsypalovic jdouc k židům, zavíral do jedné truhly šaty, do druhé nádobí cínové a to „žejdlíku deset, konví řádovních pro hořké pivo 20, konví po půl druhém žejdlíků 6, poloupinetní tři, jednu ve tři pinty, dvě po šesti žejdlících" a ještě několik jiných bandasek, z nichž pitelé pijíce u Rozsypalů chladívali sobě hrdlo. U sladovníka Jana Kautského spočítal jsem r. 1572 truhlic desatero, almaru se šaty jednu. V truhlicích zavíral Kautský věci nám odjinud povědomé. V jedné 80 kusů „vinutí". Na odpor tomu v dlouhé třídě téhož roku byl bys nalezl u sladovníka Bartouška šest jarmar, sudů dost, dětí dost, peněz méně a truhlu žádnou. Aspoň nemluví se v popise o ní. Za to souvěkovec Matouš Goliáš, sládek u sv. Jiljí proti Sladkým, byl přítel starodávných truhel. Měl nahoře v komoře v truhle zelené 62 kusy „vinutí"; vedle ní stála truhla žlutá tolikéž plna vinutí. Ale svrchu na tom vinutí ležely poklady, jichž sobě všimneme. Nejprve tu jsou paniny páteře dva, každý o 36 stříbrných zrnkách; třetí páteř o 48 stříbrných zrnkách a tolikéž koralových. Čtvrtý páteř jest nějak hrozně dlouhý: navinuto v něm 64 zrnek stříbrných a 64 koralů — Ale nastojte; tu leží ještě jeden páteř a ten je chlapík! Máť v sobě 76 zrnek zlatých a právě zase tolik koralů červených. Byla to asi pěkná „příprava ženská" čili paráda, když paní kolem rukou ovinula sobě zrnka zlatá a červená. Než není dosti toho. Každý růženec má na sobě ještě závaží: groše lité čtyři, půltolary a tolary, na jednom penízi stříbrném a pozlaceném jest obraz „svatého mistra Jana z Husince"; na jiném visí „starý groš", na jiném „zasazený křišťál do zlata". To už pochopujete, že nebyly růžence na to jen, aby se při každém zrnku

šeptala pánu Bohu modlitba. Peněz Goliašových v truhle bylo 50 kop míšeňských.

V „okované“ třetí truhle pozorujeme vinutí a šaty pánovy, několik kožichů, poctivice kožené, čepice — jedna aksamitová vysoká — reverendu a „košili pancířovou“, ručničky i tesáky a jinou zbroj.

Ve čtvrté truhle bílé složeno cínové nádobí. V kterémž 61 konvice na pití! Jedna i desetižejdlíková! V poslední truhle měla paní „vaření“. A když jsme navštívili jednoho Goliáše, pojďme k druhému, jenž žil do r. 1578 „u Goliášů“ v železné ulici, tam, kde na domě dosud ohromný obr Goliáš jest namalován. U veliké světnici jsou „v koutech almary přibité“, v nich nádobí — ze světnice veliké viděti do vedlejší komory nebo komnaty a tu jsou truhly. Jedna plechem pobitá a v ní biblí česká v černém aksamitě a jiné poklady i dlužní úpisy. Však o ty poklady sděluje se tu ještě několik jiných truhel: v jedné je panina „roucha křtitelní“, číšky, koflíky, jeden na „spůsob hrušky“, jiný má „na vrchu žaloudek“; v truhlici fládrové křížem vykládané je hodně peněz: tolarů se lvy, grošů holých po deseti krejcarech, palců a dudků všeho všudy nad šest set kop míšeňských! V „žluté truhle“ vysazované, zdélí půl třetího lokte, je vinutí a při něm „groš s ouškem a na něm obraz císaře Karla“.

V jiné truhle žluté šaty byly. Skládal do ní pán také zbroj, ale paní Anna oznamuje, „že jest zbroje nebožtík pán půjčil do cechu“.

Necháme sládků pražských, jejichž truhlice svědectví dávají o dávném bohatství toho slavného českého řemesla, a podívejme se k truhlicím postřihače Jana Strejce († 1574) a to jen těm, které jsou na síni při ruce. Jsou to truhly tři, jedna malovaná, a po nich poznati jest soukeníka postřihače. Jsou v nich složeny „polštáře z vokrajků, čalounky okolo stolu, koberček z vokrajků na stůl“ a podle mnohých šatů i „závaží soukenické“. Mimo tyto věci zajímá nás všetečky ještě „šest tabulek s figurkami malovanými, svícen s pannou mořskou, plát s mřížkou, na níž jest vorel, andělíček na stůl pro sůl, postilla Španibergii, pateříčky akštejnové kolem ruky“. Jiných věcí zanecháme, pospícháme.

Kdybychom chvátajíce zaběhli k známému impressoru Janovi Jičínskému a též jenom na mazhauz čili velikou síň, viděli bychom ve dvou truhlách nemnohý šat tiskaře a spolu knihaře pražského, což nás dnes málo zajímá, ale spolu shledali bychom ve dvou velikých truhlách složenou tehdejší literaturu krámskou: Písničky vázané, modlitby Vojířovy, Knížky o pokloně, svaté dialogy, Evangelia graeca, knihu „Kšafty“ řečenou, Syracha, Isidorus, Ráj duše, Gersonovu postillu, grammatiku Philippi, kterou se trápívali hoši tehdejších „gymnasií“, českou arithmetiku, nešpor, německý žaltář pozlacený, malá evangelia; české malé knížky „šprymovné“, knihu „Dar nového léta“ řečenou, dialogů 20 exemplářů. V těch dvou truhlách všecky dotčené knihy připraveny byly k trhu po několika málo exemplářích; za to dole v sklepě při zemi leželo jich na sta: katechismů s historiemi ku příkladu bylo tu při smrti tiskařově r. 1591 nad půl třetího sta kusů (266); o Pokloně 150 kusů, Isidorů 79, písní ročních 90 atd. Také v dolejších truhlách bylo několik nových knih prve nejmenovaných: byly tu modlitby Dykastovy o 220 kusech,

knížky o věčném manželství 163 kusů, o Bruncvíkovi 567 kusů a 12 slabikářů — německých (arch. pr. č. 1173 f. 229).

Tenť ráz tehdejší četby. Převážnou většinou byla nábožna: obsahujíc písně, Syrachy, katechismy, Isidory, evangelia, zbožné patriarchů kšafty a postilly; ve školách dbali grammatikou a dialogy jen latiny — divno dost, že tu prodávali také arithmetiku. Co do četby světské bylo již před sto lety v periodě husitské dosti lidí, jako o nich kázal mistr Rokycana: „Když čtení začnou anebo něco dobrého po česku, mnozí by raději slyšeli, aby jim něco začal, ješto by se tomu ďábel zasmál, o markytkách" — takovým prodával nebožtík impressor knihy „šprýmovné" a jiným knihu o Bruncvíkovi, o níž a její příbuzné „Štilfridovi", tehdáž také čtení oblíbeném, psal zase Veleslavín „že jsou to fatkáři". Onen německý slabikář, posléze v truhle vzpomenutý svědčí, že se Češi za všecken čas samochtíc přerádi němčívali. Dočkalať se kniha „Kterak Čech německy a Němec česky učiti se má" od roku 1567 až v dobu bělohorskou trojího vydání!

Od impressora chutně pojďme k panu paterovi knězi Jindřichovi, faráři u sv. Michala, ohledat almar a truhel. Najdeme všeho málo! I to charakteristické! Kněz byl tou dobou člověk chudý, služebný, na svatého Havla a na sv. Jiří vypovídaný a najímaný. Svatomichalský pan farář († 1584) měl „almaru koutní" s knihami dvaceti dvěma, při nich tobolku kněžskou — a v ní groš jeden. V jedné ze čtyř truhel, v truhle „bílé" i v druhé podle ní bylo něco málo šatu páně farářova. Dva liščí kožichy, jedna černá reverenda slušná, druhá sukně dlouhá stará. Pán nosil také „plátěnó plundry" a poctivice kožené, punčochy vázané a krátké punčochy kožené. Ostatek nestojí za řeč. V druhých dvou truhlách bylo do padesáte knih, což chudému knězi ke cti jest.

Jiný velebníček kněz Pavel Kamill, arcipryšt Krymlovský († 1585), byl bohatší. Měl svůj dům v záduší svatého kříže, a sem pohledneme. V „dlouhé bílé" almaře 36 mis větších a menších, talíře, 6 konvic hostil pan arcipryšt. Nad almarou žbán hliněný s rozličnými figurkami svědectví vydával, že bývalo v síni někdy veselo. Na ten konec i v druhé almaře pohotově bývaly sklenice. V truhle jedné kněz míval 26 latinských knih, fysiku, Luthera — v druhé truhle „u postele" složeno bylo 12 fěrtuchů, 19 rukávců a košilí 8, všecko ženských, a váčky aksamitové paním. V jiné truhlici pozorujeme „voltáříček dřevěný pěkně malovaný", ženský čepec, tisknutý šátek, košili kněžskou, váček starý aksamitový též kněžský, „paučníky a ženská roucha". V „přítruhlí" choval arcipryšt „jablko stříbrné a při něm kouli sklennou rozličných barev; pak nádobu měděnou pozlacenou k kouření". Patrno, že ke kouření pokoje. Tabáku Čechové ještě nekouřili. V malé truhle měl pán zajímavý kontrast: růženec dřevěný černý — a vážky pro zlaté. Peníze zlaté bylo totiž dobře odvažovati, poněvadž je Židé obřezovali. V „malované" truhlici povalovalo se „sítko plechové a struhadlo s ženským paučníkem". Poslední truhlice byla plna hrachem (arch. pr. č. 1173 fol. 23).

Teď honem ještě k některému ševci pojďme poznat truhel a skříní. Z potulek svých po inventářích znám dost chudých ševců. Ctím je, neboť ani jediný český švec nebyl bez knihy. Však přec jeden neměl knih: byl to r. 1571 Jan Malý v dlouhé třídě. A kterak to, že neměl

knih? Vysvětlení: „Měl 11 kopyt starých, ve veřtatě 10 párů zůstává, co vojáci nedopálili“ (1174 fol. 391). Tedy chuďas pohořel!

Ale na poznanou truhlic a života v těch truhlicích zavřeného nelze jíti k chudým ševcům. Navštívíme mistra Jana Postula naproti zlatému kříži, kterýž co do bohatstva žádnému pražskému sládkovi nedá předek. V hořejší světnici vedle postele „s firhaňkem“ stojí truhla ozdobná, v ní prádlo složeno; v koutní almaře 29 knih. Některé otevřte, abyste poznali ševcovy povahy. Biblí, konfessí, život Adama, žalmy v červeném aksamitě, Perla písma svatého a jiné ještě některé knihy svědčí o mistrově zbožnosti. Dvorská škola, Rozmlouvání sedláka s učeným mužem, Smrti tanec, Kniha mudrců svědčí, že byl švec mudrc. Latinské knihy, Petrarchu, Paedia Cyri, Dictonarium Danielis, Testamentum graecolatinum Bezae — ty knihy snad zdědil po některém latinském předkovi. Či i na nich čítati umíval?

V několika truhlách v téže světnici byl ševcův „vorkaf“ — hotové dílo a kůže. Bylo ho velmi hojně, tolik, až sleželo se. Jen střevíců kordovanských půl druhého sta párů! V truhličce malé měl Postul stříbrné lžíce, pásy, koflíky, 12 prstenů, čepce zlaté tři paniny, a tolar s nápisem „recte faciendo neminem timeas“. Po komorách shledali byste tři truhly se zbraní, v níž i tři muškety a několik truhel se šaty choděcími i vinutými.

V krámě má Postul víc almar nežli truhel. V těch almarách je mimo přehojný ševcovský „vorkaf“ ještě 20 knih, většinou obsahu zbožného; ale Kalendář historický, Rejstřík historický a Cesta Prefatova oznamují, že měl Postul smysl i dějepisu a zeměpisu pochopný; práva městská v almaře stojící oznamují, že byl švec také juristou a „Carchesiův bič židovský“ žaluje, že švec byl antisemita.

Kdybyste neliknujíce sešli do sklepa ševcova, však byste měli ještě větší uctivost k němu. Nepomním ani toho vína „tarantového“, jež píjel pan mistr mlsný, pomním tu v truhle veliké oněch 63 knih, z nichž některé velmi zajímavy. Ku příkladu tenhle „Filosofský život, Čest a nevinna ženského pohlaví, Papežská kronika, Kratochvíl Paprockého, psané proroctví ňákého mnicha, psaná historie o plavení se do Ameriky, Věneček poctivosti, Práva a zřízení zemská, Descriptio corporis humani, dva díly o svobodě manželské, Panenský věnec“ a ještě jiné a jiné knihy dílem potvrzují povahy mistrovy prve vytčené, dílem novými povahami je doplňují.

A což byl mistr rytířské mysli! Ve dvou truhlách velikých měl zbrojí dvacet celých a dvacet šturmhaubů (přilbic) i rukavic. Oblékl-li do toho někdy své tovaryše nebo jiné „pacholky válečné“ a sám se jim postavil na čelo, nelze ani pochybovati, že pan mistr i jeho armáda vypadali pěkně (arch. pr. č. 1174 fol. 460).

Poslední dům, do něhož vejdeme na podívanou truhlic a jarmar, budiž na uhelném trhu; v něm umřel bohatý měšťan, postřihač suken a šmejdíř pražský Jan Kropáč z Krymlova r. 1613. Ten bohatý pán, majitel tří domů, míval v pokoji nejprv „truhlici s dětinskými věcmi“. Na mazhauze stála mu truhla s ručnicemi a šesti „starými plesnivými kabáty a kalihotami“; v téže síni bylo několik almar se zbrojí a s knihami a hudebními partesy; v třetí almaře byly „šály hliněné novo-

křtěnské" — tedy keramika umělecká, ve čtvrtou skládal pán cejchy, plachty a jiné vinutí.

V světnici přední líbí se nám v jarmaře 648 kop na dukátech, řetěz vážící 241 dukát, zákon český na pergameně z r. 1417 psaný, Theatrum historiarum mundi na regalním papíru s figurami. Sem pokrýval také pán své majestaty, jeden o mlýnech šitkovských z r. 1490, list o postoupení dvora v Letkách.

Ve sklepě, do něhož se vcházelo ze světnice, stála železná truhla s penězi a majestaty. V druhém sklepě „podlejším" v truhle „vykládané" měl Kropáč prádlo. Třinácte košil mužských, devět ženských! Toť summa největší do té doby spočítaná. V té truhle vykládané zajímá nás ženská paráda: 12 naušníků s krajky, šátky zlatem a barvami vyšívané, fěrtochy kmentové s krajky. Ale toho není dosti! Ještě v pěti truhlách, z nichž jedna byla černá a jiná „na nohách", bylo hojné vinutí, 589 loket plátna „mandlovaného i nemandlovaného", šatů chodécích a peněz! Dukátů s krkavci 200 kusů, bez krkavců 255, širokých tolarů šlikovských 415, saských 12, koflíků 15, lžic stříbrných 38 atd.

Což to byla v měšťanských domech českých hojná kořisť bělohorská! Nelze o truhlách skončiti bez poznámky, že které truhly stávaly v pokojích a komorách čili sklepích našich otců, mívaly i drobné a drobnější sestry, jimž bývala úloha jinačí. K drobným přičiň všecky truhlice cechovní, kteréž sobě řemeslničtí pořádkové, ať mistři ať tovaryši ode dávna pořizovali nákladně. Není div to! Truhlice mívala v cechu význam přímo posvátný. Jednak v ní chována privilegia cechovní a jednak — snad právě pro ta privilegia — zvykem bylo, pokud truhlice v hromadě misterské neb tovaryšské byla otevřena, potud kde kdo musil chovati se příslušným řádem a etiketou dosti přísnou i na ony doby něžnou. Proto bývaly truhlice ty řemeslně pořízené, nákladné. Podívejte se jim v musei městském! Jsou sic zase věkem mladší nežli naše studie sobě přeje, ale což v nich umělosti, ba leckdy i v baroku pěkné elegance! Starší překrásnou truhlici s figurami chová české museum. Sem hodí se vzpomenouti, že jsem našel r. 1487 „cechovní velikou truhlici", zapsanou v deskách zemských (Misc. 26) — a ta byla plechová.

K drobnějším sestrám velikých truhel přičísti jest ku příkladu onu „truhličku aksamitovou brunatnou k prstenům", které mívala paní Alžběta od pěti korun († 1570), a potom všecky truhličky švadlinské nebo „truhličky švadlinkám", o kterých tak často čísti lze v knihách popisných. Už ve 14. věku bývaly klenotné a švadlinské truhličky řemeslně a druhdy i nádherně dělány. A tak zůstalo obvyklo. Vizte jen sličnou onu skřínku švadlinskou, kterou chová museum páně Náprstkovo! Zajisté se vám na ní zalíbí andělíček na harfě třístrunéné hrající!

I takové truhličky bývaly malovány. Malovanou měl Florian Pretlík svrchu již vzpomenutý r. 1583. V malované krabici té míval o dva stoly lžic stříbrných a 12 s lvíčky pozlacených, 12 na držadlech se znamením F. M. a s obrazem sv. Floriana; v pouzdřích i v šátku i v pytlících skrýval „základy na peníze půjčené." Tedy pan písař deseti soudců měl v malované truhličce zastavárnu.

I při těchto malých truhličkách vyskytuje se často barva jen jediná. Někdy připomínají se též krabice cínové a v Písku si Ondřej Renz až po r. 1661 schovával „list zachování svého“ v krabici plechovou. Od těchto kovových krabic jest krok ke „štoku železnému na peníze“, kterýž jsem nalezl v jedné apatyce pražské.

Malých truhlic a krabic úzkoprsí bratří bývaly „bejkovce a tvořidka“. Oba názvy staročeské, nějaké futraly značící, zmizely už z řeči naší. Kniha arch. pražs. č. 1172 mluví o „dřevěném tvořídku, v němž 50 kop grošů“ zavřeno a r. 1566 žaluje nějaký pasíř, že „mu kdos ukradl tvořidko přezek“. Do „beykovců“ také dávali peníze. Aspoň jistě to víme o mlynářce Mandaleně roku 1575. (arch. pr. č. 1172, fol. 154).

Které truhlice pěkné stávaly v komorách a světnicích staročeských, ty mívaly však nejen drobné, něžné sestřičky, alebrž i hrubé tety a kmotry a jiné příbuzenstvo „syrovější povahy“.

Míníme tu „jarmareční truhly“, truhly „pocestní“ okované, bité, pobité, opásané, se zámkem „petličným“. Tyhle truhlice zastupoval někdy galantní „sud jarmarečný s ušima“. Takový ušatý sud ku příkladu míval r. 1568 váčkář Jakub Šimon v Praze.

Co se almar tkne, o nich bude brzy domluveno. Jak závodily s truhlami počtem a co v sobě chovaly, o tom již promluveno: zbývá doložiti některou zprávu z jejich historie a pověděti, kterak městská jarmara vypadala. Že se vylíhla z truhly, to jistá věc. Kdy, to se neví. Ale již v třináctém století v Evropě mívali na jihu i na západě jarmary. Prý byly nízky a polepeny často pergamenem, jejž malíř omaloval. Později je napouštěli olejem, barvou, fermežujíce a trouce je. Ve čtrnáctém věku jali se truhláři skříně pěkně prokládati, vysazovati a řezbářským dílem řemeslně zdobiti. Poněvadž všecko pěkné na světě pochází od Němců, tedy tomuhle řezbářskému „kumštu“ pomohli také Němci, vynalezše prý v Augšpurce r. 1320 pilku řezbářskou.

Od té doby častěji prokládány skříně řezbářskými „obrázky“, jichž bývalo čím dále, to více; obzvláště když do Němec a do Čech druhou polovicí 16. věku přišla z Italie renaissance. Tu nápodobil truhlář motivy z přírody, obliboval sobě v akantech a jiných listech malebných, rád lepil na jarmaru antické sloupky, ozdoby perlové, zubové, masky, sfingy, karyatidy a jinou klassickou druž, jak to viděl na stavbách. Jarmary braly na se podobu architektonickou, bývaly o několika patrech, čili jak v Čechách říkali, o několika „podlahách“, mívaly vlysy na čele tak jako předchůdkyně renaissančních jarmar, skříně totiž gotické, na vrchu mívaly zubatá cimbuří jako hrady a na dveřích kružby pěkné vinuté a pletené, jako dosavad zříš na oknech gotických našich kostelů.

Lze říci v té příčině, že Čechové přes přímou importaci z Francie a z Vlach i přes působení sousedů německých mívali své zvláštní spůsoby u věcech uměleckých. Věc nedivna. Němci nejsou také tvůrci ani jediného slohu stavitelského: gotický je z Francie, romanský a renaissanční i barokní narodily se v Italii — ale každý ten sloh si zosobili Němci nějak spůsobem svým a Češi nápodobně.

Jarmary u nás vyskytují se v pramenech koncem 14. věku, od kteréž doby počínají se studie naše. Možná, že byly už dříve v bytech

měšťanských. Ondřej Krejsa, jenž umřel r. 1430, měl „almaři dvě", do nichž, jak se zdá, skládal cínové nádobí. Ovšem soudíc po cizinském jméně jarmary — armarium, měla by skříň nejprve chovati v sobě arma — zbraně. Divná také věc, že v těch všech knihách inventárních i kšaftovních, pražských i venkovských, které jsem dosavad přeslabikoval, jen jedinkráte (!) nalezl jsem po česku slovo „skříň" a jindy vždycky jarmaru, almaru i aumaru a v zápisech starších latinských „scrinium". Že tři „skříně" měl Vaněk provazník r. 1487, to čteš v knize miscell. č. 26 při zemských deskách.

Jako truhly tak i skříně bývaly za všecken čas aspoň malovány, když ne vysazovány. Zhusta čteš o jarmarách červených a černých, tedy tak obarvených, jako dnes není právě obvyklo. Nezřídko čteš také o jarmarách bílých a zelených a žlutých. Jsou to tytéž barvy, které známe z truhlic. Koncem století fermežovali truhláři jarmary též na ořechovo.

Co do skladu čteme o skříních „s dvojím zavřitím" a o několiku „podlahách", o jarmarách s mřeží a s mřížemi a s truhlíky uvnitř. R. 1565 ceněna „almara se šesti truhličkami vytahovacími" za kopu míšeňskou. R. 1613 též čtli jsme o „jarmarách za sklem". Podle místa nejčastěji — skoro v každém domě — naskytují se ti jarmary „koutní", jarmary „ve zdi", v „prampouchu". — Prohlížejíce k obsahu zvali předkové naši jarmary „misníkem", špižírní jarmarou, „jako se v ní chleb chovává", libráří, jako v ní knihy bývaly, „kanceláří", v níž ukládali sobě listiny i knihy.

U Vlacha Troilla, kupce, nalezl jsem r. 1572 „kancelář dřevěnou zbořenou". V kanceláři Janu Kropáče z Krymlova bylo r. 1613 nalezeno 648 kop na dukátech a jiné poklady.

Od polovice století 16. čteš také o „jarmarách k šatům", ale častěji poznáváš, že do jarmar dávány knihy a nádobí. Pan Pavel Žipanský, cís. rychtář, míval „v almárce koutní v přihrádce sklenic křišťálových a jiných pozlacených dvacet s přikrývadly, svícen sklenný, všelijaké traktáty" z roku 1547, městům smutně památného, „vejpisy" z knih městských. V „kancelářce", kteráž stála v též světnici, míval knihy a ouřední listiny. Libo-li, pohlédneme do nich. Jsou tu registra na viniční náklad, suplikací nějaké šenkéřky, která vína dává naproti rathouzu, poručení místodržících v svazku, suplikací svazek od místodržících odeslaných, registra starých odúmrtí, vejpisové z desk, listů poselacích od osob všech tří stavů 12 svazků, poznamenání stran židů, kteří třicátého peníze nespravili r. 1570 a ve „čtyřech kalnýřích (?)" ještě jiné všelikteraké písemné starosti pana rychtáře císařského.

Některá jarmara v staročeské domácnosti neobsahovala jen věci jedné, než všecky všudy. Takový babylonský zmatek vizte u povědomého písaře Floriana Pretlíka († 1583). Ten měl skříň, v jejíž „hořejší podlaze „byly ženské šaty a košile pánovy „chodicí, každodenní", bylo jich jen pět; v druhé podlaze byly zase šaty; v třetí koření, škatule šafránu, pepř v pytlíku, v hrnci zázvor, květ, hřebíček a tři klobouky do lázně; ve čtvrté podlaze měl pan písař čtyři hrnce medu přepuštěného. Řemeslníci měšťanští mívali ve svých koutních jarmarách anebo v skříních na mazhauze stojících také svůj „vorkaf" anebo řemeslné

nádobí. Sládkové chovali v nich cínové nádobí hostem i sobě; co bylo vzácnější, skládali v truhlu, co mělo býti na hotově, stálo v jarmaře.

Postřihač sukna — Jan Střejc — míval do roku 1574 u veliké armaře „hoblíky a věci truhlářské“; kupci a kramáři do jarmar skládali hedbávné a jiné látky prodejné, na což měl kupec od pěti korun Arnošt Hybner r. 1539 i „almaru fládrovou“ (Dsky misc. 92); apatykáři sypali do truhlíků svých jarmar zlatým papírem vylepených suché květy a jiná suchá lékařství — cukráři dávali do „jarmar s mřížemi“ cukr a konfekty; cukrář Mikuláš Zelander (r. 1613) míval almárek „s mřížkami na sušení piškotů šest, almárku na papír zelenou, v krámě almaru s truhličkami černými, regál s truhličkami patnácti a v jiné jarmaře šuptovny“ pozlacené a tím způsobem kde kdo, chtěje míti věci a potřeby k ruce hotové, užíval jarmar, kdežto v truhlách zavíral zásoby, poklady.

Co do cen víme, že r. 1607 cenili městští páni nebožtíkovi truhláři Horníkovi, jenž měl „dělnici“ nemalou ve čtvrti Linhartské, „almaru se dvěma truhlíky“ v třech kopách a 30 groších. Ten dělal nářadí z prken smrkových a borových, jichž podskalskou kopu páni cenili v sedmi míšenských kopách (asi 21 našich zlat.).

Sousedka truhlářka v platnéřské ulici Englsterová mívala prkna ještě lacinější. Zbylo po ní roku 1611 půl čtvrté kopy prken lipových, smrkových a borových jedno druhému na pomoc po 9 groších i po 5 groších (tedy našich 45 i 25 kr.). Jí ocenili páni „almaru oštrejchovanou kropenou“ za kopu míšeňskou (3 zl.); putna „sazí na barvu“ 28 groši oceněná oznamuje, čím truhlářka barvila almary na černo. Jinde touže dobou „šacovali“ páni z rathouzu „almárku o dvou kusích v hromadu se vstavujících se šuplaty“ čtyřmi kopami a 15 groši míš., jinou „almárku o železných dvířcích s plechy děravými“ za 1 kopu 20 grošů; „jarmárku se šubovanou mřeží“ dvěma kopami a 7 groši. U cukráře Zelandra cenili starší truhláři „almárku nízkou, hlubokou a šrajptiš na ní“ za kopu 15 grošů. U truhláře Jana Grejfa r. 1614 cenili „almárku žlutou ofermežovanou se zámkem“ jedním rýnským a 40 krejcary.

Ústav choromyslných.

Dle vypravování blázna napsal M. Bałucki.

Z polsk. přel. Arnošť Schvab Polabský.

Napsal-li jsem: dle vypravování blázna — neračtež to považovati za smyšlenku.

Blázen ten skutečně žil, znali ho dobře a pamatovati se na něj musí všichni, kdož navštívili ústav krakovský mezi lety 1847 a 1876, neboť byl více než 30 let stálým jeho obyvatelem a jest jím snad dosud, nezemřel-li.

Jmenoval se — ach! jméno jeho mi již úplně z paměti vymizelo, neb jest tomu již několik let, co jsem ho naposled viděl; pamatuji se pouze, že končilo slabikou *ský*. Poznal jsem ho v kanceláři řiditelově, k němuž odebral jsem se požádat o dovolení k návštěvě ústavu... Na neštěstí byli řiditel i jeho assistent zaměstnáni výročními účty, jež bylo třeba zaslati rychle zemskému výboru, neměli tudíž času provázeti mne na té cestě po celách šílenců.

„Ale to nic nedělá," pravil řiditel; „jest zde Ský, ten vás bude prováděti —" a obrátiv se k muži, který právě přicházel do kanceláře a snímal s kolíčku svazek klíčů, pravil k němu:

„Pane Ský, provedete tohoto pána v ústavě a podáte mu o každém pacientovi zvláštní vysvětlení, ale tak, jak to umíte, když chcete. Rozumíte?"

„Dobře, dobře, pane řiditeli, jsem k službám, ale teprv za malou chvilinku, neb kuchař, tento .... tam láteří, že nemá již žádného omastku k obědu. Vydám mu jej pouze a budu zde co nevidět. Služebník, pane řiditeli."

Mluvil rychle jako žvatlal, sňal klíče s kolíčku, poklonil se a odešel.

„Budete míti opravdové potěšení," pravil mi řiditel, „poslouchati toho člověka; neboť je to kus filosofa a poety, a k tomu tak hovorný, že se mu jazyk ani nezastaví."

„Jest to zajisté dozorce ústavu?" tázal jsem se.

„Nikoliv, je také blázen, ale to nechť vás neleká, neboť jest to blázen neškodný a bude s vámi o všem mluviti co nejmoudřeji, neprozrazuje žádné převrácenosti mysli; nesmíte se ho však ptáti na minulost a na záležitosti jeho jmění, neboť jakmile o těchto věcech slyší, stává se dokonalým šílencem a počíná hned odbočovati od věci. Kdybychom ho odtud pustili, chtěl by zajisté všechny mýtnice podpálit a všechny strážnice vyvrátit — jest totiž rozhněván na stát, že ho oloupil o báječné sumy a vede s ním o to proces. Byltʼ nějakým úředníčkem u pokladny, v době krakovské Rzeczy pospolité. Když zmocnili se Rakušané roku čtyřicátého šestého Krakova, byl propuštěn proto, že neznal ja-

zyka německého a z toho se zbláznil; zdá se mu, že všecky ty peníze, jež nalezaly se tehda v pokladně, jemu náležely, že mu byly vzaty a činí tedy na ně nároky. Stačí jen dotknouti se toho předmětu a začne hovořiti věci nesmyslné. Hned se o tom přesvědčíte . . .“

„Nuž jak, pane Ský,“ pravil, obrátiv se k onomu bláznovi, který se právě vrátil a vzpřímen, jako voják, u dveří stanul, očekávaje rozkazy, „co je s vaším processem v příčině těch uloupených peněz?“

„Ještě nic, ještě pranic, pane řiditeli. Již před rokem vyslána byla appelace k Pánu Bohu, ale dosud neobdržel jsem žádné resoluce. Žádná pomoc, musíme čekat, neboť než to tam v nebi zverifikují, než bude odbyto skrutinium — bude to dlouho trvati! I tam, prosím, stůňou nyní byrokratismem; nežli to projde všemi instancemi, bude to dlouho trvat, milý pane, zvláště když jsou tam nyní tak hrozně opatrní, neb v posledním čase vyskytly se různé malversace.“

„V nebi? e . . .? co to mluvíte?“ tázal se řiditel s úsměvem, chtěje ho jaksi přinutiti k obšírnějšímu vypravování.

„Vy mi nevěříte, pane řiditeli? Vždyť psalo se již v novinách o tom, že se i tam již tento . . . vkradla různá šibalství a filutářství. Učinili, tuším, svatým někoho, na kterého pak vyšly na jevo různé ošklivé poklesky. Nedávno zase pustili do nebe hraběnku proto, že byla známa jako pobožnůstkářka a z různých dobročinných ústavů; jakmile se však počali za ní tlačiti do nebe záletníci, kteří ji za živa pronásledovali, tu Sv. Petr, nevěda si s nimi rady, chytil stařenu za límec a vyhodil ji ke všem čertům. Jestliže se, milý pane, někdo několikrát takto napálí, žádný div, že se pak stává chladným a nikomu nevěří. Proto i má záležitost, přes to, že jest nejoprávněnější, zůstane v aktech, dokud se nedokáže, že vše, co jsem v rekursu napsal, je svatá pravda.“

„Nuž, vezměte tedy, pane Ský, tohoto pána pod svou ochranu a dobře ho bavte, aby se nenudil.“

„Buďte ujištěn, pane řiditeli, že učiním co budu moci. Jeť hlupák, kdo více slibuje, než může učinit.“

„U zuřivých zachovejte všech prostředků opatrnosti.“

„Což pak budu s nimi zacházeti po prvé, pane řiditeli? Jsem vašnostem k službám, prosím —“ pravil, otvíraje dveře do kořán.

Odebral jsem se za ním na chodbu.

Ústav choromyslných byl tenkráte ještě na náměstí Sv. Ducha a vypadal spíše jako vězení. Nyní, tuším, kdy byl přeložen pod ochranu Sv. Lazara, vypadá zcela jinak, tak pěkně, skvěle, že jest opravdovou radostí býti bláznem v takovém ústavě; ale dříve bylo strach tam vstoupiti, i nejzdravějšího člověka mohla se zmocniti v něm nejčernější melancholie. Chodby i cely byly klenuté, osvětlené s hůry malinkými okénky, v nichž špinavé, zaprášené tabulky v duhových barvách propouštěly stářím sotva trošek světla, přitlumeného ještě silnými hustými mřížemi. V chodbách vyráželo vlhko ze stěn a pokrývalo je v zimě jehličkami ledu a jinovatkou. Zahrada k procházkám, zastíněná hustými kaštany, vypadala také ponure, divoce; v trávě nebylo ani jediné květinky, která by živější barvou oko obveselila; nic, než kopřivy a lopuchy, v nichž si pohyblivější blázni vyšlapali cestičky v různých směrech a křivkách. Bylo mi nepochopitelno, jak mohl ubožák ten v té smutné,

protivné díře ztráviti třicet let a vypadati tak svěže, zdravě a zachovati si tolik živosti a obratnosti. V podivné šedé kazajce a v právě takových kalhotech, v nichž připomínal vězně, kráčel přede mnou krokem čilým, vesele si poskakuje, klíči chrastě a pohvizduje si. Potkav na cestě jeptišku, která v bílém, škrobeném závoji, rozprostřeném jako křídla motýlí, přešla mimo nás vyzvonivši fistulovým hlasem: „Pochválen buď Ježíš Kristus!" — odpověděl jí bez meškání rychle: „Na věky věkův!" a zastaviv se, políbil jí ruku. Já jsem zatím šel dále chodbou.

„Tam ne, tam ne, vašnosti," zvolal, spěchaje za mnou, „he, he, vidím, že ráčíte býti milovníkem krásné pleti, neboť hned vás to k ženám vábí. Ponecháme si je k dessertu, na pochoutku, vašnosti, a půjdeme k mužům nahoru."

„Muži jsou tedy nahoře?"

„Právě tak, jako v životě — muži mají mít vždy vrch — račte, prosím!"

Obrátil klíčem v zámku a otevřel dřevěnou mříž, zavírající vchod na schody.

„Račte, prosím, rychle vejíti; musím zamknouti, aby snad některý ptáček nechtěl náhodou uklouznouti. Jest vám, pane, s blázny veliká potíž — spílají světu, ale přece po něm touží, ačkoliv se zde mají jako u Pána Boha za pecí. A jakých často užívají ti čtveráci fortelů, aby se odtud dostali, he, he, na to by ani mnohý mudrc nepřišel! Není tomu déle než asi týden, co nám jeden vyvedl takový kousek, že se podivíte! — Přivezl ho sem k nám nějaký jeho příbuzný nebo přítel pod záminkou, že je to dům na prodej, aby si ho tedy prohlédli, možno-li dáti za něj tolik, kolik se žádá. Ale panáček, jakmile se ocítil za dveřmi, pochopil, pane, oč jde, tvářil se však, jakoby nic a kráčel směle dále. Teprve, když spatřil na chodbě strážce, kteří již na ohlášenou tu návštěvu čekali, aby přítelíčka do svých spárů lapili, mrknul na ně očima, ukazuje jim toho, jenž kráčel za ním, a pošeptal jim: „Chopte se toho blázna!" Strážníci, nerozmýšlejíce se dlouho, chopili se vám toho příbuzného nebo přítele a hned s ním do cely. Ubožák nadarmo se jim vzpíral a vykrucoval, křiče a zaklínaje se pro všecko na světě, že není blázen; strážníci nedbali toho, vědouce ze zkušenosti, že se ještě žádný blázen k tomu nepřiznal, že je bláznem, a vstrčili ho do komůrky, zatím co skutečný blázen klidně domů se ubíral. Pan řiditel pak pro ten omyl dozorcům notně vyplísnil; ale mohou-li za to, vašnosti, když je nyní tak těžko rozeznati zdravého člověka od blázna, neboť vlastně každý člověk nemá něco v hlavě v pořádku, má nějakou fixní ideu, jež ho kvalifikuje pro ústav choromyslných, a že tam všecky nezavrou, děje se jedině proto, že by se tam nevešli, leda kdyby se celá města, he, he, co mluvím? celý svět pokryl jedinou střechou a obezdil jako, nechci říci Čínsko a napsalo nad branou velikými písmeny: „Ústav choromyslných". Ale poněvadž na takový ústav není peněz, neb zemský výbor beztoho stále bručí a naříká, že příliš mnoho se vydá na ústavy tyto: proto trpí se méně škodliví blázni na světě a považují se jaksi za zdravé. Já, milý pane, rozděluji tudíž veškeré lidstvo na dvě kategorie — na takové blázny, kteří se zavírají, a na takové, kterýmž je dovoleno choditi volně po světě. Vašnost se tomu směje, ale já vás

přesvědčím, že tomu skutečně tak. Projdeme po pořádku všecky cely, vysvětlím vašnostem do podrobna každý jednotlivý druh šílenství, a jsem jist, že mi přiznáte, že každý z bláznů zde zavřených má na světě sta svých podobizen, jen že v méně jasném otisku a s jistými změnami."

Zavedl mne do dlouhé, smutné chodby, osvětlené několika malými okénky, vysoko umístěnými a zamřížěnými, naproti nimž černaly se, jdouce v řadě za sebou, v různé vzdálenosti, dubové, těžké, silně okované a velikými zámky a závorami opatřené dvéře. V každých dveřích byl malý otvor, také hustě zamřížovaný, jímž mohlo se nahlédnouti do vnitř cely, a nade dveřmi tabulka s běžným číslem.

„Do čísla prvního," pravil Ský, „vás nepovedu, vašnosti, neboť chová zjev, s jakým setkati se lze v životě tak často, že stává se méně zajímavým. Jest to jakýsi filosof nebo historik, nevím to určitě, který v životě svém přečetl více knih, než má vlasů na hlavě, z čehož stal se tak pyšným, že se mu zdá, že není na světě většího muže nad něho. Podívejte se, jak chodí vzpřímen po své celi, jakoby byl pravídko spolkl, a jak na vše pohrdavě, nevšímavě pohlíží! Z velké učenosti skorem nic nemluví, jako židovský rabín, a jestliže časem promluví, hovoří tak, že mu nikdo nemůže rozumět a na to právě je pyšný, neboť praví, že pravá učenost na tom se zakládá, aby bídný zástup profanův ničemu z ní nerozuměl. Tuším, že pořádaje staré knihy v bibliotéce, vypátral, že nějaký starosta nebo kastelán, o němž učenci dosud tvrdili, že se narodil dne 19. února v noci a měl tři dítky, narodil se vlastně 20. a neměl tři, nýbrž čtyři děti. To mu hlavu tak převrátilo, že se mu zdá, že opravením této chyby počíná nová éra ve vědě historické, a tvrdí, že všichni učenci, již před ním žili, neměli náležitého pojmu o sepisování historie, žádného kritického rozhledu. Kdybyste se ho tázal, vašnosti, na Naruszewicze nebo Lelewela, mávnul by jen pohrdavě rukou a řekl by: „E to není žádný historik." Mickiewicze nám jednou nazval bídným pisálkem, který promarnil život psaním veršů, místo aby se byl učil historii. Koperník u něho také mnoho neznamená z téže příčiny. Slovem, veškeré lidstvo začíná počítati teprv od své osoby. Časem, napadne-li ho taková manie, prosedí celé noci a píše prstem na stole bouřlivé články proti těm, kteří se opovažují bráti v pochybnost jeho nález v příčině narození onoho starosty nebo kastelána, a ještě více proti těm, kteří, jak on tvrdí, chtějí sobě přivlastniti prioritu toho nálezu. — Ba tvrdí též, že jako Kolumba po objevení Ameriky, i jeho nějací nepřátelsky smýšlející historikové vsadili sem úmyslně do vězení, aby si přivlastnili jeho zásluhy. Ostatně jest bláznem neškodným, a mohl by býti odtud propuštěn, vždyť přece mnoho jemu podobných potlouká se po světě; kdyby nebylo toho, že zastavuje na ulici různé učence i universitní professory a nazývá je osly, což ponižuje značně jejich hodnost před posluchači, byl by na svobodě. Nepůjdeme, vašnosti, k němu, poněvadž by buďto na vás ani nepromluvil a mlčel jako pěna, anebo, kdyby rozvázal jazyk a počal žvastat, mohla by vás z toho až hlava rozbolet. Půjdeme zato podívat se do čísla druhého. I to je zjev dosti všední, ale stojí za podívání. Račte jen, prosím, smeknout a chovati se s největším respektem."

To pověděv, sňal rychle s hlavy kulatou čapku a zaklepal lehce na dvéře.

„Kdo je tam?" ozval se uvnitř nosový, táhlý hlas.

„Ráčí kníže pán přijímat?" tázal se Ský pokorným, poníženým tonem.

„Entrez," zněla odpověď.

„Pojďme," pravil, kývnuv na mne, můj průvodce, a odstrčiv závoru, uvedl mne do cely, kdež zastihli jsme nějakého hrbáčka s vybledlou, jako by vymočenou tváří a opuchlýma očima, který stál již v posici připravené k našemu uvítání, při čemž hlavu vypjal vzhůru, pokud mu to malá jeho osůbka dovolovala, přimhouřil silně oči, tváře se patrně krátkozrakým, což jest nezbytnou vlastností pravé aristokracie, jednu ruku opřel o stůl a druhou zastrčil s jistou gracií za vestu. Musil jsem se vší silou opanovati, abych nevypukl v smích při pohledu na toho člověka, nikoliv pro jeho nadutou tvář a ošklivou, podivně oděnou figurku, neb ta vzbuzovala jen útrpnost, nýbrž proto, že celá ta figurka polepena byla malými papírky, takovými, jaké obyčejně v branách celních se přilepují, jenom že na místě orlíčka černala se na nich knížecí čepice, a pod ní na štítu erbovním sviňka se zakrouceným ocáskem — což mělo jaksi vyobrazovati velmi starožitný erb — a hrbáček polepil si těmi známkami nejen čelo, nos, tváře, kabát, kalhoty, nýbrž i stolek, postel, okno a stěny. Erby těmi všecek znamenán, stál před námi vzpřímen, s nosem vyhnutým do výše, ve vyčkávající posici a měřil nás hrdým pohledem.

„Račtež, Jasnosti, dovoliti, abych vám představil," ozval se Ský ukázav na mne, „hraběte Lopuchu erbu Gryf."

„Velmožného hraběte se říká, hlupáku."

„Velmožného hraběte Lopuchu erbu Gryf," opravil rychle Ský.

Po těchto slovech prkenná figurka, jakoby dotknutím čarovné hůlky, ihned změkla a upřímně se poklonila; kníže přistoupil ke mně blíže a podávaje mi na uvítanou hubenou ruku, potečkovanou pihami, pravil: „A! comment vous portez vous, mon cousin? Asseyez vous donc — račte se, prosím, posadit —" a hned, jakoby nejlepšímu známému, začal mi vypravovati o svých záležitostech a koních k dostihům, jež pohltily jeho milionové jmění, o báječných sumách prohraných, o Jockey-klubu a o velké finanční katastrofě, kteráž ho přivedla „enfin" do vězení pro dluhy. Tak si totiž vysvětloval svůj pobyt v ústavě choromyslných. Vypravoval mi dále, jak osoby, zajímající se živě jeho osudem, nabízeli mu různá velmi výnosná místa v bance nebo u zemského výboru, ale že toho nepřijal, mysle, že by tím sobě ublížil a že by pokálel jakoukoliv prací svou knížecí čepici; že volí raději hrdinsky snášet, byť i nejdelší vězení, než učiniti hanbu svému rodu, vstoupením ve styk s lidmi nešlechtického původu.

Mluvil vše s jakousi přemrštěnou afektací, proplétaje to francouzskými slovy nebo celými frásemi, gestikuluje při tom živě rukama; konečně mne prosil, abych mu vymohl u ředitele vězení povolení k užívání pilníčku na nehty, kterého nutně potřebuje, poněvadž bez něho nemůže zachovati své ruce v aristokratické spůsobě a čistotě.

Vyprovodil mne na to k samým dveřím s výrazem největší upřímnosti a prosil mne, abych pozdravil jeho nejbližší synovce: Sapiehy, Sanguszky, Gedroycie a jiné. Vyjmenoval mi asi dvacet jmen nejvznešenějších rodin polských.

„Neráčíte se zajisté na mne hněvat, vašnosti," pravil Ský, když jsme se octli již za dveřmi, jež ihned uzamkl, „že jsem z vás narychlo učinil hraběte, neb jinak by s vámi nechtěl ani mluvit. Považoval by to za hrozné zneuctění sebe."

„Nezdá se mi však býti nebezpečným."

„Poněvadž jsme ho titulovali Jasností a přišli k němu s patřičnou reverencí, ale kdybychom toho byli opomenuli, byl byste uviděl, co dovede! Je zuřivcem, pane, a když se rozlítí, nemohou ho ani čtyři pacholci přemoci. Uchovej Bůh, dostati se mu při té příležitosti pod ruku! Ani ve světě, prosím, není nouze o takové blázny. Sám jsem znal takové panáčky, kteří služebnictvo políčkovali, když je zapomnělo titulovati jasnostmi; jen že tito měli peníze, prošlo jim to tedy a nezavírali je pro to, a tento je chuďas, jemuž nedovolují se podobné panské fantasie."

„Čím tedy vlastně byl?"

„Tuším, že vychovatelem dítek nějakého magnata. Takovým se nejspíše a nejrychleji hlavy pomatou, neboť panstvo mívá ve zvyku, chůvám a učitelům nadržovati z ohledu na děti; mají tudíž všeliké výhody, papají dobře a ještě lépe pijí a lokajové jsou jim k službám; žádný tedy div, že mnohému z takových kantůrků stane se to vášní, že nabývá panských choutek a hraje si pak na pána. Ale netřeba býti ani kantůrkem ani chůvou, aby člověk podlehl takové nemoci. Šafář, když statkáře o tolik okrade, že se může státi sám majitelem; kupec, vydělá-li na koření a cukru jeden nebo dva domy; úředník, když dosáhne vysokého místa — všichni ti roznemohou se pak na pány, vyhledávají předky v erbovních knihách, zařizují si panské salony, opičí se dle panských zvyků a obyčejů a hanbí se za svou minulost. To jsou přece, vašnosti, také blázni menšího druhu, a neodstraňují-li se ihned do ústavů, děje se tak jedině proto, že není osob, kteréž by si toho přály k vůli vlastní spokojenosti. Ten kantůrek nebyl by se sem také dostal, kdyby se nebyl blázen zamiloval do dcery onoho magnáta a se ucházel o její ruku. Pronásledoval ji na ulici, dvořil se jí doma, hlásal, že jest dívka do něho po uši zamilována a že jen otec překáží jich sňatku, až magnát pro milý klid dal ho zavříti do blázince a konec —"

Ský neustal ještě mluviti, když ozvalo se z následujícího čísla pronikavé vytí.

„Co je to?" tázal jsem se, uskočiv polekán ode dveří.

„Aha! to začíná náš umělec svůj obyčejný koncert. Sečkáme poněkud, až se unaví a utiší, nebo by vám v uších bubínky popraskaly jeho zpěvem!"

„Vy to nazýváte zpěvem?!"

„Ne, on to tak nazývá. Myslí, že má překrásný, fenomenální hlas a že jen závist kollegů ho sem uklidila, aby mu zatarasili cestu k slávě. Doufá však, že se odtud dostane protekcí dam nějakého evropského dvora, kteréž, jak tvrdí, jsou do něho zamilovány, a proto odbývá

každodenně vokální cvičení, aby mu hlas nezrezavěl a neztratil pružnosti. O! slyšíte, jak vokalisuje?"

Výkřiky ty byly vždy hlučnějšími a nabyly brzy takové síly, až se zdálo, že všecky hlasivky v hrdle se mu přetrhají tím napínáním.

„Neračte se, prosím, bát, nic se mu nestane, nic se mu nestane," upokojoval mne Ský, když jsem mu vyslovil své obavy v tom ohledu, „leda, že na několik dní ochraptí. Ale jestli se vás to nemile dotýká, můžeme si na okamžik zajíti na druhou chodbu, než se upokojí. Povím vám zatím jeho historii, neb jest to exemplář zajímavý tím, že představuje znamenitý prototyp mnoha zblázněných umělců, kteří se toulají po světě."

„Svou uměleckou karieru," pravil Ský dále, zaved mne na chodbu, jejíž klenuté arkady otvíraly rozhled do smutné zahrady, „začal onen facetus od té doby, kdy ho jako korunovaného osla vyloučili z druhé třídy gymnasialní; vstoupil totiž ihned k divadlu, kdež mu ředitelství, vyzkouševši jeho schopnosti, svěřilo přinášení židlí na jeviště a představování vojínů za stálý plat 30 kr. za každý výstup. Po několika letech, milý pane, dosáhl toho, že vystupoval již v úlohách podřízenějších sluhů, ohlašoval hosty vystupující na scénu a míval účastenství ve zpěvech a tancech lidu. V tu dobu napsal také ku konkursu komedii, která za příčinou nečitelného písma a gramatických chyb ani čtena nebyla. Takový zdar povzbudil ho k další práci na tom poli, a prodlením několika let napsal několik dramat, v nichž kochal se společně s jednou statistkou, s níž byl uzavřel bližší známost a jíž potají četl svá arcidíla. Ovocem tohoto společného čtení bylo malé děcko, jež přišlo na svět mezi prvním a druhým aktem šestého dramatu. Poněvadž počtem dramat množil se i počet dětí s podivuhodnou rychlostí, považovali jejich autorové za čestnou svou povinnost spolek ten upevniti manželským svazkem a požádati zároveň ředitelství za zvýšení gáže a benefice; když pak ředitelství na žádost tuto odpovědělo jen smíchem, opustili nevděčné jeviště, jež nedovedlo jejich schopnosti oceniti, a odebrali se na venek ku kočující společnosti, kdež, jako bývalí umělci zemského divadla, zaujali hned nejpřednější postavení — on převzal úlohy milovníků a hrdin, ona pak vystupovala střídavě jako Marie Stuartka, Kogucina v „Chłopach arystokratach", Klára v „Panenských slibech" a Marie Johanna v „Ženě z lidu". Žili více slávou než chlebem, neb chléb jejich snědly děti, jež také tou měrou jak vyrůstaly, vstupovaly na jeviště a hrály v úlohách přiměřených jejich věku. Při představení Marie Johanny měl činné účastenství i nejmladší klučina, který byl ještě v peřinkách, začež dostávali rodiče od ředitelství zvláštní náhradu. — Jak pozoruji, ráčíte, vašnosti, naslouchati mému vypravování s jakousi nedůvěrou; domníváte se, že vymýšlím všecky ty podrobnosti, abych se bavil na útraty ubohého šílence. — Uchovej Bůh — vše to dověděl jsem se z jeho památníku, do kterého zapisoval pečlivě důležitější momenty svého života, rozumí se, že stokráte obšírněji a důkladněji, než já vám to vypravoval. Vedle toho chová u sebe ještě jinou knihu, v níž nalepeny jsou divadelní cedule, na nichž figurovalo jméno jeho nebo jeho ženy; recensce, vystřižené z různých časopisů, obsahující třeba nejkratší o nich zmínku, nebo jen pouhé oznámení jmena samého, verše, jež mu kollegové jeho

věnovali i navštívenky a blahopřání — vše to, pečlivě přilepené, opatřené dáty a ozdobnými okraji, odpočívá jako pomník v té knize, kterou zalíbilo se mu nazvati knihou slávy a kterou ukazuje každému, ať chce nebo nechce. Ani vašnost nemine to potěšení."

„A co bylo příčinou, že zšílel?" tázal jsem se.

„Hloupost, maličkost, nevinný žert kollegů porušil úplně rovnováhu v jeho mozku, neb jak jste mohl seznati z mého vypravování, byl již dávno bláznem, jenže takovým, který má ještě kurs mezi lidmi, a nebylo již mnoho třeba, aby se sem dostal. Jedna ovace, kterou mu kollegové ze žertu uspořádali, učinila z něho úplného blázna. Stalo se to opět na tom jevišti, na němž zahájil svou uměleckou karieru; neb toulav se několik let po venkově, vrátil se sem znovu, ztrativ v honbě za slávou polovici zubů, polovici dětí, polovici vlasů i ženu, která od něho utekla, když se již nehodil pro úlohy milovníků, — zůstaly mu pouze v plné míře všecky illuse o velikosti jeho talentu, — e, špatně jsem řekl: z ů s t a l y, neb ony rozmnožily se v jeho hlavě, jako z jara housenky a stále ho znepokojovaly. Ředitelství drželo ho více z milosrdenství, než z potřeby, dávajíc mu malé úložky důvěrníků, starých sluhů a časem němou úlohu nějakého lorda nebo krále, kterou provedl s vážností, přecházející již do směšnosti. Jednou na příklad, když měl v jakési operetce přijeti na sudu jako Bacchus, bral němou tu úlohu tak do opravdy, že začal skutečně konati studia o kostýmech a charakteristice Baccha. Kollegové jeho se mu ovšem smáli, bavili se na jeho útraty a jednou tedy v žertu uspořádali mu na rychlo ovaci. Bylo to za příležitosti jakéhosi představení, v němž vystupovaly současně v jednom výstupu dvě umělkyně, které se hrozně nenáviděly. Někdo z galerie hodil jim věnec; poněvadž se nevědělo, pro kterou byl vlastně určen, nechtěla si ho žádná přivlastnit, ačkoliv obě činily si naň nároky a rády by ho byly přijaly, a věnec zůstal ležet na jevišti. Tu napadlo jednomu herci, právě tomu, který onoho ubožáka sem do ústavu zavlekl a který mi to vše, co vašnostem povídám, vypravoval, aby se věnec ten věnoval Bacchovi, neb tak ho již za kulisami jmenovali. Žertu žádostivým se ta myšlenka zalíbila; naladivše tedy rychle tváře k vážnému výrazu, odebrali se společně k Bacchovi, který se právě v koutě garderoby po představení svlékal a v největších nedbalkách se nalezal; titulujíce ho ctihodným jubilantem, věnovali mu jménem umělců a umělkyň i všeho obecenstva onen věnec v uznání jeho talentu a tolikaletých zásluh a práce na jevišti.

„Kdož pak by si byl pomyslil," dodal po chvíli, „že nevinný ten žert připraví ho úplně o rozum? On vzal žert úplně do opravdy, tvrdě, že mu to dávno příslušelo a že jen závist soků činila mu překážky, ale trpělivě prý čekal, jsa přesvědčen, že opravdový talent musí konečně vyniknouti a dojíti uznání. To přesvědčení o vlastní velikosti vzrostlo v něm za jedinou noc do takových rozměrů, že druhý den byl již úplným bláznem. Zdálo se mu, že jest nejen velikým dramatickým umělcem, nýbrž i znamenitým pěvcem, a chtěje pochlubiti se tím talentem řiditeli, začal dělati v divadle takový tartas a křik, že musil býti spoután a sem dopraven. Jest u nás teprve třetí týden, ale již nám dal pořádně užíti svých vokálních cvičení, jež opakují se několikráte denně a trvají skorem

hodinu. Tuším, že se již upokojil; přejete-li si, poznati ho blíže, mohli bychom se nyní pohodlně k němu podívat."

Šli jsme tedy k němu a vstoupivše do cely, zastihli jsme ho, ležícího na znaku, klidně, bez vlády na lůžku; jen prsa chvěla se mu ještě únavou. Byl nevelkého vzrůstu, hubený, tvář měl oholenou a hlavu lysou jako koleno; jen po stranách a vzadu zůstalo trochu scuchaných šedivých vlasů, jež činily takový dojem, jako by se mu stále kouřilo z lebky. Ač mu bylo teprv něco přes čtyřicet let, vypadal již jako stařec. Ležel s přimhouřenýma očima, těžce oddychuje, a zdálo se, že nezpozoroval naší přítomnosti. Teprve když Ský vykřikl, otevřel oči a spatřiv nás, rychle se vzchopil, kráčel přímo ke mně a podíval se na mne ostrým pohledem, jakoby mne chtěl skrz na skrz probodnout.

„Vy jste divadelním ředitelem, je-li pravda? Přišel jste mne engažovat? Chtěl byste snad slyšet můj hlas? co? je kolosální, králem hlasů; poslechněte!"

„Pán ten měl již potěšení obdivovati se vašemu hlasu," zvolal rychle Ský, vida, že počíná znovu nadýmati prsa a hrdlo.

„Již jste ho tedy slyšel! Tím líp, promluvme si tedy o podmínkách, nečiním velikých nároků. Dáte mi tisíc zlatých za každé představení a sto beneficí, půlletní dovolenou s platem, kočár ke zkouškám a představením, v němž bude zapřaženo sto osob, unešených mým talentem, skleničku silné vodky po každém jednání; jméno mé dáte vytisknouti na ceduli zlatými písmeny a to co největšími, alespoň takovými —" tu ukázal rukama více než loket délky, — „ó! a přede vším dejte mi, prosím, nějakou zálohu podle libosti, neb mám kapsu hrozně prázdnou," dodal po tichu do ucha, změniv náhle kothurnový ton řeči v obyčejný, každodenní; ale netrvalo to dlouho, neb hned zase přibral majestátní posici, a změřiv mne hrdým pohledem, pravil: „Vy váháte, neb nevíte snad, s kým máte co jednat, nečetl jste ještě mou knihu slávy. Jsem tím jist."

Přistoupil hrdinským krokem k lůžku, vyňal z pod polštářů knížku ve kvartovém formátu, starou a roztrhanou, a hodiv ji přede mne na stůl, pravil vážně:

„Tu máte, čtěte a dovíte se, kdo jsem!"

Knížka byla skutečně — jak mi Ský pravil — naplněna výstřižky z novin a divadelních cedulí, stářím zažloutlá a v rozích častým převracením listů zamazaná. Výstřižky obsahovaly ponejvíce banalní fráse, jimiž obyčejně divadelní zpravodajové odbývají podřízenější herce, — jako na příklad: že odehrál svoji úlohu zcela slušně, že stál na výši svého úkolu, nebo že překonal sama sebe. Převracel jsem listy mechanicky, nevšímaje si jich příliš, nemysle ani na to, co čtu, neb mysl moje zaujata byla v té chvíli připomínáním si těch všech spisovatelů, hudebníků, malířů, kteří právě tak, jako onen blázen, měli představu o své velikosti, o svém talentu a právě tak ničím neodůvodněnou, leda jich vlastní domýšlivostí. Kolik jsem takových znal! Z různých koutků mé paměti vylézali vždy noví a brzy viděl jsem jich celé zástupy ve své hlavě. Vzpomněl jsem si na svého sluhu, Františka, který hraje na harmoniku, kráčel vsí s takovou hrdostí, že se mu zdálo, že není v celém světě lepšího hudebníka, než jakým je on. Vzpomněl jsem si na umělce-

houslistu, který obětoval včecko jmění na zdokonalení se ve hře a v stáří dával koncerty před prázdnými lavicemi v malých městečkách haličských. — Stál přede mnou v mysli onen deklamator se světlými kučerami, s melancholickým pohledem, s papírovou náprsenkou a papírovým límcem, v odřeném fráčku, vystupující na jeviště, který dobrovolně se vzdal náčelnického místa u státní pokladny; poskytujícího mu slušné zaopatření, dav přednost toulce za slávou po světě o hladu a chladu. A nejsou-liž ti spisovatelé, kteří putují se svazky básní, dramat z redakce do redakce, od nakladatele k nakladateli, kteří vyčkávají u vchodu ředitele divadelního po celé hodiny, mučí své známé předčítáním nesmrtelných arciděl, jež nikdo otisknouti nechce, — věrným obrazem onoho blázna? V něm spatřil jsem jako v roztlučeném zrcadle karikované, zkřivené tahy oněch a z části i sebe sama. Z té příčiny bylo mi jaksi podivně u srdce i chtěl jsem rychle ztratiti s očí tu karikaturu uměleckých pretensí. Ský uhodl to zajisté z mé tváře, neb obrátil se ke mně a pravil s úsměvem:

„Máte toho již, tuším, dosti, mohli bychom snad jíti dále?"

„Jakže, vy odcházíte?" zvolal prudce umělec, zastupuje mi cestu, „tedy i vás již intrikami moji sokové dostali na svou stranu — pověděli vám na mne nesmyslných věcí, — je-li pravda? — Mluvte!" — a chytil mne za prsa.

„Ale milý pane," ozval se za mne rychle Ský, „pan ředitel má v úmyslu engažovat vás a jde právě pro peníze."

„Je-li tomu tak, toť něco jiného," pravil blázen, pustiv mne na svobodu. „Radím vám však, abyste si pospíšil, neb o mne uchází se dvaadvacet ředitelů. Opozdíte-li se, budete toho trpce litovat."

„V minutě zde budeme," odpověděl mu Ský, zastrčiv závoru, — a já jsem si oddechl, když jsem se octnul na chodbě; pohled na toho člověka mne mučil a skličoval svou . . . svou (jak bych to řekl, abych sama sebe neurazil?), nu! prostě řečeno, svou podobností ke všem nám, majícím jisté pretense na slávu, veřejné uznání atd. Jest to vždy nepříjemné pomysliti si, třeba jen na okamžik, že jsme, ne-li úplně kvalifikovanými blázny, alespoň jakýmis takýmis kandidáty bláznovství. Chtěl jsem na to co nejrychleji zapomenouti a proto, předešed svého průvodce, přiblížil jsem se k zamřížovanému okénku nejbližších dveří. Nahlednuv jím do vnitř, spatřil jsem jakous hubenou, vysokou postavu, nachýlenou v ponížené pokloně téměř až k zemi.

Postava ta oblečena byla v dlouhý popelavý župan, ověšený s hůry dolů kotilionovými řády a křížky, vykrájenými z mrkve nebo z brambor, a jinými podivínskými odznaky.

„Kdo jest to?" tázal jsem se svého průvodce. „Zajisté nějaký úřadník, ne?"

„Nikoli, vašnosti, to jest haličský šlechtic z děda i praděda, bene natus, a k tomu possessionatus, a to dobře possessionatus; ale zachtělo se mu mocí řádu a titulu barona. Bůh ví, co vše dělal, aby toho dosáhl; klaněl se starostům, častoval u sebe komisary, předcházel si veškery figurky státní; povídá se, že i potají zasýlal šlechetné denunciace na své sousedy, méně loyálně naladěné, — a na neštěstí v tom, kdy myslil, že jest již blízek splnění svých snů, změnila vláda úplně politiku;

bývalí byrokraté šli na „odpočinek“, a jeden z nejzarytějších jeho nepřátel, který byl tuším již i na smrt odsouzen pro velezradu, byl povolán k vysokému úřadu a dán mu titul excellence. Tento politický převrat pomátl našemu šlechtici úplně hlavu, takže musil býti odveden do blázince. Všecko jeho bláznovství spočívá v tom, že píše stále tajné denunciace o nebezpečných záměrech revolucionářů, že hněte z chleba nebo vydlabává z vařených brambor nejrozmanitější řády, a jmenuje je jak se mu zlíbí, věší je na sebe, a dostane-li takový nový řád, jede jakoby ku dvoru, představit a poděkovat se za to vyznamenání. Nyní nalezá se právě v okamžiku takového děkování, — a bude vám tak státi dvě, tři hodiny bez odpočinku, neb jak praví, chce ustavičným tím stáním vládu přesvědčiti, že při ní věrně stojí a státi bude. Pan ředitel ústavu pravil, že ho tu déle zdržovati nebude, nebo bláznovství takového druhu považuje se v nynějších dobách za neškodné, ba nutné. Zde vedle máme právě takového blázna, jen že s jistými změnami. Jest to vojín, major nebo setník, který se sem dostal následkem nemírného požívání různých lihovin. Ten se také rád zdobí různými řády, jen že nečiní za ně hluboké poklony; ale za to chytí se v boky, kráčí nejrozmanitějšími kroky po světnici, opakuje: „Eins, zwei, eins, zwei“ — tvrdě, že tím způsobem vlasti slouží. Musili jsme mu dáti svěrací kazajku, neboť včera na procházce div k smrti neutloukl jednoho řezníka, který zde také sedí na delirium tremens. Šlo o to, že se chtěl řezník bratříčkovati s panem majorem, podávaje mu ruku a řka: Wie gehts, Bruder?, když však major, důvěrností takovou uražen, obrátil se k němu zády, tvrdošíjný řezník stále ho počal pronásledovati a dokazoval mu, že vojínové a řezníci jsou jedno, s tím toliko rozdílem, že řezníci zabíjejí dobytek k lidské potřebě a vojáci že se zabývají sekáním lidského masa, za které by v jatkách nikdo nedal ani zlámané grešle. Tyto argumenty rozvzteklily pana majora tak, že by byl ubohého řezníka usmrtil, kdybychom ho nebyli zachránili. Přes to však si ubožák nějaký měsíc poleží, nežli se z toho nadobro vylíže.“

„A nyní,“ pravil dále Ský, veda mne v pozadí chodby, „ukážu vám našeho milionáře. Ve světě byl kupcem, který chtěl rázem nadělati si veliké jmění, ale nešlo mu to. Dvakráte udělal úpadek, konečně, nespokojiv se se skromným výdělkem kupeckým, pustil se do hry na burse, a ztratil vše. To připravilo ho o rozum. Nyní si myslí, že je milionář, že má báječné poklady; mimo to stále ještě spoří, stále spekuluje a vše jest mu ještě málo. Vydlubuje ze zdi a ze země kamínky, a schovává si je v kapsách v domnění, že jsou to neobyčejně drahocenné démanty. Každý kousek papíru, který se mu dostane do rukou, považuje za akcii nebo bankovku, sbírá je potají, pořádá a schovává — má jich celé balíky pod postelí. Račte se podívat! Je právě zaměstnán sepisováním svého jmění.

To řka, pootevřel dvířka, zakrývající zamřížené okénko ve dveřích, a kývnul na mne hlavou, abych se přiblížil.

„Nepůjdeme tam,“ zašeptal po tichu; „neboť by spustil hrozný křik, poněvadž každého, kdo k němu přichází, považuje za zloděje nebo lupiče, který ho chce oloupiti o jeho poklady. Odtud můžete ho klidně pozorovati.“

Podíval jsem se, ale v prvním okamžiku jsem nespatřil nikoho; cela zdála se mi býti prázdnou; teprve když jsem se lépe rozhledl, spatřil jsem v pravém koutě u postele něco na podlaze se pohybujícího. Byly to dvě bláznovy nohy, jimiž klátil ve vzduchu, zatím co ostatní tělo ukryto bylo pod postelí. Po nějakém čase vylezl odtamtud, zaprášen, uválen, s rozcuchanou hlavou, drže v obou rukou množství starých papírů, jež tiskl křečovitě k prsoum. Podezřivě ohlížel se kolem, jakoby se chtěl přesvědčiti, nevidí-li ho někdo, načež začal rychle papíry přebírati, slině si přes tu chvíli prsty a zapisuje na zemi nějaké klikyháky, jež měly snad znamenati cifry. Pohyby jeho byly neklidné, nervosní, tvář žlutá jako citron, a v ní zračila se zžíravá horečná hrabivost; hubený byl tak, žes mu mohl spočítati všechny kosti pod koží.

„Ten jest již kandidátem smrti,“ šeptal mi dále Ský. „Ředitel povídá, že se s ním již nic nedá dělat, a že nebude již mnoho neděl živ, neb nemůže spát a nechce nic jísti.“

„Nechce? — proč?“

„Říká, že nemá času. Divíte se tomu? — Což pak máme, prosím, na světě málo takých bláznů, kteří se ubíjejí nemírnou prací, nevyspí se, nenajedí, zaměstnáni jsouce stálým rozmnožováním svého jmění, a čím více ho mají, tím více po něm touží, až je ta horečka po penězích zničí, ztráví a přivede do hrobu? Blázni jsou to, blázni skuteční, na mou čest, vašnosti! přes to že je svět nazývá moudrými.“ — Poslední slova pravil tak hlasitě, že je blázen v cele uslyšel a ihned na rozložené po zemi papíry se vrhl, zakryl je svým tělem a polekanýma očima pohlížel ku dveřím, třesa se na všech údech.

„To jsem já, to jsem já!“ pravil Ský, upokojuje ho. „Přišel jsem se vás zeptat, nechtěl-li byste se v zahradě trochu projíti?“

„Nemám času, nemám času,“ zvolal rychle blázen. „Dejte mi svatý pokoj s procházkami — nemám ještě hotovou bilanci, miliony cifer nezapsaných do knih, chaos, nepořádek, práce na několik let — jděte si ke všem čertům a nepřekážejte mi!“

„Za žádnou cenu není možno,“ pravil ke mně Ský, „dostati ho na čerstvý vzduch. Z počátku jsme se pokusili přinutiti ho k tomu násilím, ale dělal nám takový křik, tak se vzpíral, tloukl a zlostí kypěl, že to ještě více přitěžovalo jeho nemoci. Proto řiditel dovolil, aby byl ponechán v cele. Však ani zde není vždy klidný. Přes tu chvíli se při ledajakém šramotu vzchopí a naslouchá, neboť má za to, že se k němu někdo dobývá, že ho chce okrásti, a tu začíná pronikavě vřeštět, volaje na pomoc policii a žandarmerii.

Nu a tak jsem vašnostem ukázal všecky nejhlavnější naše pacienty. Máme jich zde ještě několik, ale ti jsou již méně zajímaví. Je tu několik melancholiků, z nichž jeden upadl v černou melancholii pro svou drahou polovici, která se mu zpronevěřila. Na žádného nepromluví a chodí jen tiše po špičkách, jakoby se plížil, někoho pronásledoval, krčí se jako tygr ku skoku, aby, jak praví, přistihl nevěrnici při zrádném činu. Přejete-li si, mohl byste se na něho podívati z chodby; ale neráčíte býti zajisté zvědav, neboť ve světě není těžko setkati se s takovými blázny, totiž, chtěl jsem vlastně říci: s takovými muži žárlivými na své ženy. Máme zde také několik mladíčků, kteří začali příliš brzy

hýřit, až prohýřili rozum. Řiditel nerad ponechává takové v ústavě, leda že rodina za ně platí, nebo octne-li se zde takový, který již úplně hlavu ztratil. Poloblázny pouští na svobodu, a jistě jste musel mnohého z nich vídat, vypínajícího se v loži a běhajícího s herečkami, nebo shlížejícího se ve všech zrcadlech v cukrárně. Takového poloblázna lze snadno hned poznati, neboť vždy si buďto hvízdá, nebo pod nosem zpívá, má oči přimhouřené, ale za to ústa otevřená, aby jimi zbytky rozumu mohly volně odletěti. Dříve mívali blázni podobného druhu v obyčeji, rozdělovati si vlasy v zadu a v předu na dvě polovice, nyní sčesávají si vlasy do čela, tak že je mají úplně zakryté. Proto jim náš řiditel říká bezčelní. Jeť on skutečně velikým nepřítelem takových rozpustilých poloblázně a dostane-li některého do rukou, nakládá s ním velmi přísně, až strach — říká totiž, že měkké a rozmazlené vychování jest matkou tohoto druhu bláznů. Vedle těchto panáčků máme zde ještě jednoho milovníka samovraždy. Šílenec ten vymýšlí si nejrozmanitější spůsoby, jak by se zbavil života. Předevčírem teprv odřízli jsme ho od mříže, na níž se věšel na šlích. Dnes zase roztloukl tabulku a začal polykati sklo."

„Toho se již asi neuhlídáte," pravil jsem.

„Naopak, milý pane, řiditel doufá, že ho úplně vyléčí."

„Čím?"

„Dobrou stravou. Tvrdí totiž, že katar střevní a žaludeční jest hlavní příčinou většího dílu samovražd a kdyby prý se lidstvo staralo udržovati v dobrém stavu žaludky jednotlivců, nebylo by ve světě snad žádných samovrahů."

„Tomu věřím."

„Ach, pravda, na toho bych byl úplně zapomněl, neb i to jest fenomenalní blázen. Pojďte sem!"

Slova ta týkala se jakéhosi ošumělce, který právě na chodbu všel; všecek jeho oblek skládal se z košile a podvlékaček, zavěšených na jedné tkanici; hlavu měl rozčechranou a nohy bosé. Na pokynutí a hlas Ského přiblížil se, pohlížeje nám směle a drze do očí.

„Ani byste si nepomyslil," pravil ke mně Ský, „jaký jest druh bláznovství tohoto ošumělce, za koho se člověk ten považuje. Za nic méně ani více, než za Pána Boha. Není-liž pak to směšné? Kdyby byl aspoň nějakým vládcem, králíkem Zulukafrů nebo Hotentotův, nebo nějakým dalajlamou indickým, mohlo by se mu to prominout, kdyby se považoval za pomazance božího, nebo za monarchu z boží milosti; ale opováží-li se takový sprostý chlap, tuším že i zloděj, považovati sebe za Pána Boha — toť je přece pobuřující, není-liž pravda? — O! hned ho uslyšíte."

„Kdo jsi?" řekl obrátiv se k bláznovi.

„Jsem Pán Bůh, který všecko stvořil a vykoupil."

„Kdo?"

„Pán Bůh, který všecko stvořil a vykoupil," opakoval blázen hlasitěji.

„Nuže, slyšíte? Není-liž pravda, že je to originelní a nikterak vysvětlitelné, jakým spůsobem přišel ten bídník k takovému domnění o sobě? Byl totiž kdysi chycen při nějaké krádeži ve vsi; poškození

vykonali hned na místě spravedlnost a stloukli ho tak, že na místě zšílel a počal hned mluviti, že jest Pánem Bohem, že vše, co jest na světě, jemu náleží, že vše, co se děje, děje se z něho, a tomu podobné nesmysly. S takovým bláznem lze se již jenom setkati v ústavu choromyslných. Znal jsem sice mnoho lidí, kteří, kdekoliv se stalo cokoliv, připisovali to sobě, svým vlivům, ale přece žádnému z nich nenapadlo nazvati se Pánem Bohem, ba ani náměstkem Pána Boha; k tomu je třeba již notného blázna. Variace ta jest tím zajímavější, že šílenství s charakterem náboženským zřídka kdy objevuje se u mužů. U žen setkáte se, drahý pane, s několika podobnými případy; manie náboženská jest tam velmi obyčejnou věcí. Libo-li, mohli bychom se tam nyní podívat."

„Nemáte, pane, nějaký doutník nebo cigaretku?" ozval se onen domnělý Pán Bůh, zastupuje nám cestu.

„Jsi-li Bohem, stvoř si doutník sám!" pravil Ský, odstrčiv ho stranou.

Náhodou trčelo mi právě z náprsní kapsy kabátu několik doutníků; blázen je postřehl a obratným zlodějským pohybem mi při odchodu jeden vytáhl, vstrčil jej s vítězoslavnou tváří do úst a odešel opakuje: „Já jsem Pán Bůh, který všecko stvořil a vykoupil."

Usmál jsem se tvůrčímu tomu duchu bláznově, a Ský, veda mne dolů k ženám, vypravoval mi cestou různé zajímavé podrobnosti o něm, jako na příklad to, že hned na počátku chtěl, aby mu všichni nemocní dávali ze svých porcí desátky a oběti, a vymáhal to od nich tak dotěravě, hroze jim za neposlechnutí nejen svým hněvem božím, nemocemi a různými mory, nýbrž i pěstí, že musil býti za to několikráte pořádně zkrocen a spoután.

Když jsme vstoupili na dolejší chodbu — po níž míhaly se posluhovačky, ženy drsných, nadutých tváří, herkulských postav, neb právě takové byly úmyslně brány ku střežení chorých, s nimiž bylo často nutno zápasiti — Ský, obrátiv se ke mně, pravil:

„Zavedu vás nejprve k Barboře Ubrykové, která svého času nadělala tolik hluku. Všecky dámy, jež navštíví ústav — a bývá jich dost, neb ženy milují silné dojmy a proto v tak velikém počtu rády chodí ku všelikým exekucím, do představení v cirku a do nemocnic — všecky ptají se vždycky nejdříve na Barboru Ubrykovou a rychle k ní spěchají, ale ještě rychleji od ní odcházejí, neb stařena mluví tak hnusné věci a ošklivá slova, že třeba zacpat si uši."

„Barbora Ubryková tedy ještě žije?"

„Žije, vašnosti, a ztloustla tak, že se nemůže ani hnout. Po celé dny sedí v posteli a mluví různé sprostoty, a spatří-li muže, tu se jí až oči lesknou. Račíte zajisté vědět, že trpěla . . ."

„Vím, vím."

„A že chtěla utéci z kláštera, a proto že byla zazděna? Lékaři nemohou se jen shodnouti co do času, kdy vlastně šílenství její začalo: zda tehdy, když vstoupila do kláštera, nebo když chtěla z něho utéci? Náš ředitel soudí, že vstoupení její do kláštera bylo první známkou pomatenosti mysli a další zjevy toho následkem."

To řka, otevřel dvéře cely, v níž bylo slyšeti nábožný zpěv, zpívaný jednotvárným pištivým hlasem. Zpěv ten však nevycházel z úst

Barbory Ubrykové, nýbrž její družky, jakési mladé a zcela slušné dívky, která myslila, že jest Matkou Boží, a celé dny stála uprostřed světnice s rukama k modlitbě sepjatýma a s očima ku klenutí upřenýma, popěvujíc: „Anděl Páně zvěstoval mně, Panně Marii, že počnu z ducha svatého."

Tato pocházela z prosté třídy; byla tuším služkou a k tomu velmi nábožna; náležela k rozličným bratrstvům a spolkům náboženským a posledně byla členem jakési sidzińské sekty, nazvané tak od vesnice Sidzina, v níž sekta ta vznikla — a tehdy upadla v náboženské šílenství. Byla ustavičně v extasi, modlila se jen a zpívala; k vůli kontrastu umístili ji v jedné cele s ex-jeptiškou, jejíž šílenství nemělo žádných náboženských známek a jejíž bílé, tlusté a zjemnělé tělo, růžově zbarvené, líbezně pohlížející oči a vlhké, rūměnné rty vyjadřovaly čistou smyslnost, kteráž byla tím protivnější, poněvadž měla již šedivý vlas. Oděna byla v bílý čepeček z ústavu, bílý kabátek a seděla na posteli, svinuvši nohy po turecku pod sebe. Když nás spatřila, zajiskřily se jí oči a počaly neklidně pohlížeti po zdích, pak je opět upřela na mne, jako by mne jimi chtěla probodnout a bezzubé rty vyslovovaly jednotlivá slova hlasem poněkud stlumeným a jaksi nesmělým:

„A jsi tu? — přišel jsi — přišel? nuž, pojď, pojď — ty . . ."

Další slova z ohledu slušnosti opakovati nebudu. Povím jen tolik, když jsem neposlechl jejího vyzvání a nepřiblížil se k ní, že vrhla na mne takovou spoustu sprostých nadávek, že jsem musil rychle odejít, abych nemocnou nepodráždil svou přítomností.

Odebrali jsme se do druhé cely, v níž seděla jakási krčmářka, stonající na pobožnůstkářku a zároveň hraběnku. Neměla prý se zle, jak mi Ský vypravoval — při své živnosti vydělala tolik, že si mohla koupit nějaký domek. Ale to bylo příčinou, že začala stonat na majitelku domu, a začala se opičit po velkých dámách. Především zaopatřila si velký atlasový plášť s květy, s hranostajovou podšívkou a černý klobouk s ohromným černým závojem, potom, ačkoliv neuměla čísti, nakoupila si téměř celou bibliotéku modlitebních knížek a tahala se s nimi po všech kostelích na pašie, hodinky, poutě, čtyřicetidenní pobožnosti.

„Bylo by jí to prošlo," pravil dále Ský, „neb kolik že máme podobných bláznů, chodících svobodně po světě, ale naše krčmářka-hraběnka vedle pobožnůstkářství, jež provozovala veřejně, okázale, oddávala se potají také horkým nápojům, začala aristokraticky od čaje s arakem a vína, až přišla k nejsprostší kořalce, kteráž vedle trudů ve tváři způsobila jí pomatení hlavy. Začala v kostelích tropit skandály, kázat, kněze při mši opravovat, až ji sem musili zavřít. Tráví zde již několik let a všecko její šílenství spočívá v tom, že hovoří po celý den důvěrně s Pánem Bohem, následkem čehož považuje za ponižující rozmlouvati s lidmi a má je za dobytek, nehodný jejího pohledu. Neračte se, prosím, ani namáhat ji oslovit, neb jistě by vám neodpověděla. V tom ohledu jest hroznou aristokratkou. I vůči Matce Boží je předpojatou, neb jak se jednou před lékařem podřekla, není jisto, byla-li pokřtěna, a ona s obyčejnými židovkami nechce si zadati. Je tu ještě asi pět nebo šest takových dámiček, zblázněných následkem přemrštěné pobožnosti; — máme zde i jednu starou elegantku, jíž se zachtělo státi se přes moc

svatou Zuzanou a nápodobuje ji tím spůsobem, že se zbavuje všech šatů, vše na sobě dře, co jí dají; ale ředitel nedovoluje ji navštěvovati; račtež tedy, vašnosti, dovoliti, abych vás dovedl někam jinam a sice k jedné prosté, obyčejné kravské děvečce, jejíž šílenství jest karikovaným obrazem různých záletnic. Uvidíte u ní v hrubých, drsných rysech to, s čímž jste se, vašnosti, zajisté často setkal v životě ve skvělejší, jemnější, půvabnější formě. Má manii vábiti k sobě muže; jakmile nějakého spatří, pokyvuje na něho prsty i očima; ale uchovej Bůh, aby některý uvěřil těm svůdným pokynům a k ní se přiblížil, neboť by ho rozdrápala a zkopala. Jeden z lékařových assistentů vyváznul sotva živ, když ho dostala do svých rukou. Lze si to vysvětlit, neboť nějaký vesnický don Juan prý ji trpce oklamal a zahanbil a ještě něco horšího jí spůsobil, co bylo právě příčinou jejího zšílení; ale čím ospravedlniti ty dámičky, jež pány vábí a s nimi koketují, a pak, když dosáhly, čeho si přály, obrátí se k nim zády, a buďte zdráv a dejte mi svatý pokoj! Takové bych dal zavřít, ale spíše do trestnic a káznic, neb jsou to osoby škodlivější než blázni. Není-liž pravda?"

Potakal jsem, neb co dělat s bláznem? Věděl jsem, že blázen rád považuje všecky ostatní za blázny, jenom ne sebe sama; nechtěl jsem se mu tedy opřít, abych ho nepodráždil, a mlčky nesl jsem tu příhanu, že se opovážil nazvati všecky záletné ženy blázny. Zmýlil se ubožák v úsudku a vzal příčinu za skutek, neb, že dámy ty mnoho lidí poblázní, z toho nikterak ještě nenásleduje, že by samy musily býti blázny.

„A nyní vám ukáži vaši dobrou známou," pravil Ský, zastaviv se před jednou celou.

„Mou známou?" tázal jsem se s jistou obavou, neb jest to vždy nemilou věcí setkati se za takových okolností, v takovém místě s osobou, kterou jsme dříve znali jako zdravou a moudrou, a viděti ji pak se zničenými smysly v hrozném duševním rozkladu. Mimovolně jsem ode dveří ucouvnul.

„Neračte se obávati, ona jest spíše směšnou, než hroznou. Ostatně beztoho vás ani nepozoruje, neb jest příliš sama sebou zaměstnána. Nepovedu vás dovnitř, neboť byste mohl dostati katar. Takový je tam puch. Stačí, podíváte-li se na ni okénkem."

To řka, odšoupl dvířka, zavírající okénko a já spatřil něco, co se nedá tak snadno popsati. V rysech všeobecných bylo to jaksi ženě podobno, či spíše ženské kostře, povlečené žlutou koží, s obrovskou hlavou, zvětšenou hrozným množstvím chundelí, vytažených ze žíněnky; polštář, přivázaný tkanicí, zastupoval turnýru, kterou matka příroda, či spíše macecha příroda bytosti té úplně odřekla; v předu trčely také nějaké nápodobené vnady ženské a malou její postavičku zvětšily o několik palců malé škatulky, přivázané k nohám. Za dnešních dob bych se podobnému zjevu nikterak nepodivil, neb oči naše měly dosti času spřáteliti se s dodatky takového druhu, ale tenkráte, — připomínám, že to bylo roku 1876 — vypadalo to hnusně, šeredně, karikaturně. Tvář její jsem nespatřil, neb parádnice ta stála k nám zády obrácena a pohlížela na protější stěnu, jakoby se dívala do zrcadla, kroutíc sebou a stavic se v různé posice, jednu směšnější než druhou.

Konečně se ohlédla i spatřil jsem monstrum: tvář dlouhou a hubenou, obílenou pomocí křídy a nad očima úhlem načerněnou, se široce rozevřenými ústy, do nichž právě kladla celou garnituru zubů.

„Ale já neznám — neznal jsem nikdy tu osobu,“ živě jsem protestoval.

„Tuto snad ne,“ odvětil, směje se zlomyslně Ský, „ale znal jste snad sta jí podobných parádnic, jež na úkor přírodě činily ze sebe strašidla. Jste zajisté zvědav, jakým způsobem se tato sem dostala? Ne z lásky, uchovej Bůh! neb ona mimo sebe a své tělo nic více nemilovala a na nic nemyslila, ale právě následkem přemrštěné péče o své vnady se zbláznila. Nějaký šarlatán poradil jí vodičku pro vzrůst vlasů, v níž nalézaly se patrně nějaké látky, působící škodlivě na mozek; líčidla, jichž užívala na tvář, otravovala zvolna olovem její organism; morfium, jehož užívala k sesílení nervů, a atropin, jejž si vstřikovala do očí, aby nabyly lesku — vše to dohromady tak škodlivě na mysl její působilo, že musila býti sem dopravena. Po celé dny nic nedělá a jenom se strojí; co jí padne do ruky, vše na se pověsí, a dostane-li se do zahrady, chce všechny květiny k okrášlení sebe otrhati. Je stará a hubená, že jí až kosti pod koží chrastí a že se sotva na nohou udrží, a přece chce se ještě fintiti. Takové jsou všecky, drahý pane — kteroukoli jsem znal, každá byla blázínkem. — A! pravda — ne všecky, ne všecky, —“ dodal, opraviv se po chvíli. „Je zde jedna, která od té doby, co ji sem přivedli, nepomyslila ještě ani na česání, ani na přestrojení. Sedí se založenýma ručičkama, pohlížejíc před sebe, nic a nikoho nevidouc. Kdyby nebyla krmena, zemřela by hladem. Pojďte, vašnosti, ukážu vám ji, neb takových bláznů snad neuvidíte více ve světě. Pomyslete si! Dívka, která se zbláznila z lásky, a k tomu z lásky k chudému studentu. Milovali se nesmírně — ona čekala, až odbude zkoušky na doktora; on se učil, učil, až dostal souchotiny. Odnesli ho na hřbitov, a ji přivezli sem. O, podívejte se, jaký je to andílek! Není-liž pravda — jen se k němu modlit.“

Pravil to se slzami v očích a pohlížel na ni s obdivem. Dívka byla skutečně krásná, tou krásou poupátka, v němž vedle toho, co je vidět, tušíme ještě krásy skryté, nerozvité; oblek měla skromný, vlasy hladce učesané, oči jakoby závojem zahalené.

„Od té doby, co ji sem přivezli,“ šeptal mi Ský — neb neodvážil se v její přítomnosti mluviti nahlas, jakoby se nalézal v kostele, — „od té doby, co ji sem přivezli, a bude tomu již čtrnáct dní, sedí zde stále tak nehybně a nepromluvila ještě ani jediného slova. Všecko její šílenství jest toto tvrdošíjné mlčení. Uzamkla chudinka ústa, jakoby se bála, aby jimi její láska neuletěla jako kanárek z otevřené klece. Pojďme, pane, neb srdce bolí při pohledu na to ubožátko.“

Otřel si stranou oči rukávem a kráčel napřed. Náhle se zastavil a pravil:

„Ukázal bych vašnostem ještě to a ono, ale slyším, že se již na mne zvoní. Jeť čas k obědu a blázni neradi čekají. Dovolte tedy, abych vás k východu doprovodil.“

Přemítal jsem, neměl-li bych mu za to namahání vtisknouti něco do ruky, ale napadly mi ty báječné sumy, pro které vedl proces s vládou,

i váhal jsem. A učinil jsem dobře, neb, jak mi pak ředitel pravil, byl by mne za takovou urážku bez rozmyslu udeřil klíči do hlavy. Jen z pozornosti a srdečnosti provázel hosty po ústavě. Považoval se za rovného s nimi. Proto také, když mne vyprovázel ku vrátkám, nemeškal optati se: „S kým jsem měl potěšení?“

Pověděl jsem mu své jméno, ale to ho neuspokojilo, neb ihned se tázal:

„A stav?“

„Spisovatel. Také blázen,“ pravil jsem s úsměvem, „dle vašeho úsudku, jen že neškodný, — není-liž pravda?“

„O naopak, vašnosti, škodlivý, velice škodlivý, neb nejen že je sám pomaten, ale pomate hlavu i jiným. Má nejhlubší poklona, vašnosti, služebník, ponížený služebník.“

Zříceniny yucatanské.

Napsal **Dr. Em. Kovář.**

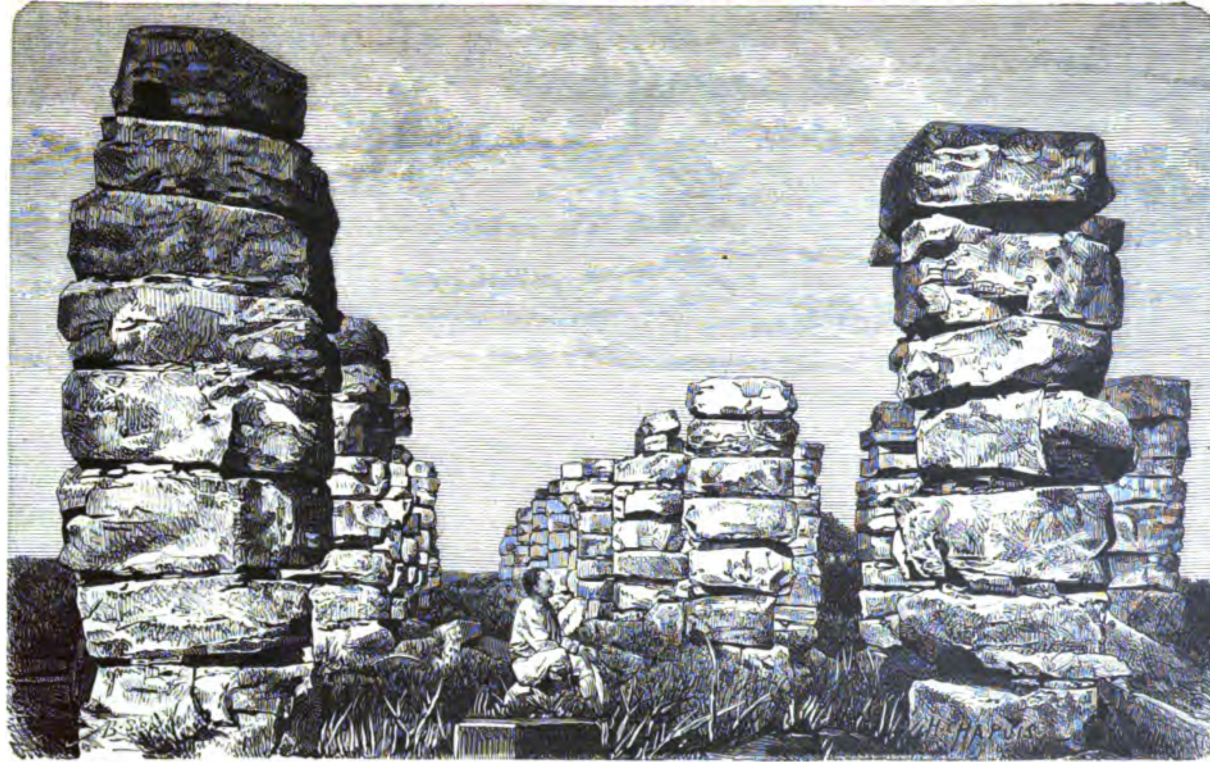
(Pokračování.)

Hodláme ještě navštíviti Aké. Aké bylo zajisté střediskem četného obyvatelstva; na ploše čtverečného kilometru nalezáme roztroušeno počtem asi 20 pyramid a kolem nich zříceniny různých paláců. Důležitější představují obdélník, jímž obraničen je veliký dvůr, v jehož středu se nalezá pikoté.

Na severozápadě jest pyramida o dvou patrech, zbudovaná z velikých balvanů bez malty, asi 10 metrů vysoká, na jejímž vrcholu ční menší budova na polo v ssutinách. Tato menší budova je tak malá, že není možná, aby byla někdy bývala obývána. Blíže pyramidy je jiná budova v podobě obdélníku, jejíž celé zařízení nám dosvědčuje, že máme před sebou tlačtli, míčovnu, tak důležitou v kulturním životě středoamerických Indiánů. Snad míčovna a uvedená pyramida náležely k sobě a ve zmíněné malé budově děly se přípravy k národním hrám anebo náboženské obřady s hrami souvisící.

Jihovýchodně od míčovny překvapuje nás podivuhodná budova. Je to podlouhlá pyramida a podivné stavení, jež ji převyšuje. Celý její zjev je zvláštní, sloh neobvyklý, schodiště obrovské; toto je zbudováno z hrubých balvanů na 2 metry dlouhlých. Pyramida je 6 metrů vysoká a na její ploše nalezalo se 36 sloupů, z nichž je 29 zachováno. Pilíře byly průměrně asi $4^1/_2$ metru vysoké a skládaly se z 10 balvanů různě tlustých. Tyto sloupy byly seřaděny ve 3 aleje po 12 sloupích a celek tvořil obdélník, jenž nám představuje velikou galerii. Vzdálenost mezi jednotlivými sloupy byla 4 metry 30 cm. Délka pyramidy od západu

Veliká galerie v Aké.

k východu obnáší přes 65 metrů, šířka přes 14 metrů. Obrovské schodiště naleza se na straně jižní.

Tato budova jest jediná svého druhu v Yucataně, pročež je těžko určiti její význam. Někteří chtěli vykládati, že budova tato má význam pomníku a že každý balvan značí buď věk Katun nebo Ahau Katun. Katun podle majského kalendáře obsahuje 52 let, Ahau Katun 24 let. Když celá galerie obsahuje 36 sloupů po 10 balvanech, byl by nejstarší

Socha nalezená v chrámě lakandonském.

balvan nejméně o 8614 let starší než poslední, a přece prozrazují všecky balvany stejné stáří. Tím padá celý tento výklad. Spíše se dá souditi, že kdysi na sloupích spočívala střecha a celá budova že sloužila hrám, shromážděním nebo jiným účelům veřejným. Její položení uprostřed ostatních budov opravňuje tuto domněnku.

Ostatní budovy v Aké jsou paláce a pyramidy; vynikající jsou Akabua (dům temnosti), jehož síně bez oken jsou zcela temny, Šnuk (bohyně, v níž je zosobněna voda), Sukkuna a jiné. Stavby tyto jsou z pravidla z hrubých balvanů. Stopy malty, sádry a ozdob jsou řídké, tak že nám Aké představuje první dobu majské civilisace.

Majové, obyvatelé Yucatanu, byli zajisté národ vzdělaný. Byl to národ dosti četný a rozšířil se i za hranice Yucatanu. Podle Stolla dělili se Majové na tyto skupiny: Huastekové, vlastní Majové, Centalové, Pokončiové, Kičeové, Mamové. Každá z těchto skupin opět se dále dělila. Vlastní Majové dělili se opět na pravé yucatanské Maje a na Lakandony. I Majové, i Lakandoni dosud se zachovali, oni v Yucatanu a územích sousedních, tito v departementu Peten, jehož pralesy zvláště D. Charnay a A. Maudsley procestovali. Území toto, jež leží mezi Quatemalou a mexickými provinciemi Chiapas a Tabasco, lze též k Yucatanu počítati a sluší nahlédnouti do jeho pralesů, zda i zde Majové zanechali po sobě tak velikolepé památky jako ve vlastním Yucataně. Cestovatelé to potvrzují.

Jedna z nejkrásnějších památek v území Lakandonův je město v pralese na levém břehu horního toku řeky Usumacinty, kteréž D. Charnay nazval městem Lorillardovým na poctu svého mecenáše. O rozsáhlosti města a počtu vynikajících budov nedá se na určito mluviti pro neschůdnost půdy, na níž bují rostlinstvo pralesa. Prozkoumané stavby jsou zase chrámy, paláce a veřejné budovy, jakož jsme již v dřívějších městech poznali. Stavby jsou podobného rázu jako yucatanské, ale material a ozdoby, zvláště nápisy a bas-reliefy, jsou podobnější proslaveným památkám v Palenque. Povíme zkrátka, co o městě vypravuje D. Charnay.

První budova, již navštívil, je vystavěna na pyramidě přes 30 m. vysoké. Socha, jež uvnitř se nalezá, ukazuje, že budova tato byla chrámem. Tato obrovská, kamenná socha byla značně porouchána a ležela v ssutinách, jež svědčí o krutých bojích, jež se zde sváděly. Opanování chrámů bylo specetěním vítězství a v mexických rukopisech je vítězství označeno chrámem s vynikající římsou, na niž vniká vítěz s hořící pochodní v ruce.

Socha nalezená v tomto chrámě nemá dosud sobě rovné v středoamerických památkách. Představuje člověka sedícího s nohama skříženýma po spůsobě východním. Vzezření je klidné a důstojné; zdá se nám, jako bychom viděli sochu buddhistův. Na hlavě je obrovská výzdoba zvláštního slohu, představující fantastickou hlavu s diadémem, medaillony, a to vše je zabaleno v chochol z velikých per. Tato vyřezaná péra jsou téhož rázu jako na sloupích Čičenských. Ramena a prsa zdobena jsou stkvěle jakoby pláštěm z perel, na němž nalezají se tři medaillony, dva na ramenou, jeden na prsou. Celek činí týž dojem jako ozdoby římské. Podobně ozdobena je dolní část těla. Ruce spočívající na kolenou jsou ozdobeny velikými brasoletami. Okolo sochy a vůbec v celé budově je plno hliněných nádob, jichž okraje jsou zdobeny karikaturami lidské tváře.

Chrám celý jest 21 metrů dlouhý, 6 metrů široký a 10 metrů vysoký. Hořejší část asi 4 metry je stkvostně vyzdobena asi jako pa-

Hořejší patro druhého chrámu v městě Lorillardové.

láce v Kabachu nebo ještě spíše jako dům holubic v Ušmalu. Na této vnější výzdobě, jež je valně porušena, jsou zvláště pozoruhodny obrovské i malé sochy lidských postav.

Za chrámem na vysoké pyramidě jest nejdůležitější a nejpodivuhodnější stavba v městě Lorillardově. Na široké ploše stálo kdysi 6 paláců různé velikosti, jež dohromady tvořily obdélník. Z paláců těchto jsou pouhé zříceniny a jen jeden je poněkud zachovalý, jehož kamenné veřeje jsou zdobeny jemnými sochařskými pracemi. U všech bran je dosud znáti, že prahy, veřeje a nadpraží byly z kamene u bran menších, ze dřeva u bran větších, nejspíše proto, že stavitelé nemohli nalézti dosti veliké balvany ke stavbě. Tato budova byla sídlem vladařovým nebo snad pevností. Její poloha byla znamenitá. Na této výši byl čistý, zdravý vzduch a překrásná vyhlídka na okolní vrchy, jež tvoří dohromady veliký amfitheatr a na nichž vypínaly se buď paláce, buď staleté stromy pralesa, anebo snad byly někdy posety též rozkošnými zahradami. Vyhlídka na blízkou řeku doplňovala tento pěkný pohled.

Paláce a jiné budovy na návrších, jichž skupina tvoří amfitheatr, jsou téhož rázu a stejné nádhery, jako jsme pozorovali při dřívějších stavbách yucatanských. Pozoruhodný je t. zv. druhý chrám.

Tato budova nazývá se chrámem, protože nalezlo se v ní hojně nádob, jichž tvar vzbuzuje domněnku, že měly účel náboženský. Budova celá nemá zvláštního vzezření, ale jedna věc je na ní pozoruhodna, kterouž liší se od ostatních staveb. Budova totiž má patro, které se zdá býti rozšířením nebo doplněním ozdobné zdi, jakou na vrcholu budov majských často nalezáme. V tomto patře je jediná dlouhá síň, velice úzká, či spíše chodba po celé délce zadní části, kteráž končí se na každé straně podivným otvorem. Náš obraz představuje tento otvor a zároveň postranní část hořejšího patra tohoto chrámu.

Pozoruhodny jsou ve vynikajících budovách nadpraží buď kamenná, buď dřevěná pro své sochařské ozdoby. Obraz, jejž tuto podáváme, představuje nadpraží hlavní brány prvního chrámu. Plocha jeho jest 112 centimetrů dlouhá a 82 cm. široká. Poznáváme tu dvě osoby s vysokými mitrami na hlavě, jež zdobeny jsou chocholy. Jejich ramena a prsa jsou zdobena podobně, jako socha, o kteréž jsme mluvili. Na bocích jsou opásány krojem národním (mištli). Postavy tyto jsou značně různé velikosti; snad představuje jedna muže, druhá ženu. Větší drží v obou rukou kříž, menší jen v ruce pravé, v celku zdají se vykonávati obřad náboženský. Ramena kříže jsou ozdobena růžicemi, na vrcholu nalezá se symbolický pták. Ostatek plochy vyplněn jest různými podivnými ozdobami a hieroglyfy (katuny).

Probrali jsme několik zbořených yucatanských měst. Celá dlouhá řada těch, jež bychom mohli ještě probírati, poskytovala by nám týž obraz, jaký se dosud před námi rozvinoval. Tato zbořená nádhera v houštinách pralesa, kde není ani stezičky, mlčky nám dává řadu otázek, na něž neumíme odpověděti. Máme tu zbytky vzdělanosti, kterouž vyrvati z temna zapomenutí jsme povinni památce jejích zakladatelů, kterouž hrabivost evropská málem by byla udupala.

Co v ssutinách zbořených měst staví v krásné světlo staroyucatanskou vzdělanost, jest zvláštní, původní hieroglyfické písmo. Písmo

Ozdobné nadpraží v chrámě Lorillardském.

toto je značně vyvinuto, obsahuje i živly fonetické a sepsány jsou v něm zbytky majské literatury, jichž bohužel se málo dochovalo. Mimo nápisy na kamenných deskách zřícených budov jen několik rukopisů. Jsou tedy důležitější památky majské literatury, sepsané domácími hieroglyfy (katuny) tyto: 1. Rukopis královské knihovny v Drážďanech — codex Dresdensis (74 stran); 2. rukopis madridský, zvaný codex troano (70 stran); 3. rukopis archeolog. musea madridského, zvaný codex cortesianus (42 stran); 4. rukopis pařížský, zvaný codex peresianus (22 str.); 5. menší rukopisy a nápisy.

Po dobytí Yucatanu od Španělů byly tyto hieroglyfické rukopisy ničeny jako díla ďáblova. Majové měli však značné literarní nadání a mnozí, kteří se naučili evropskému písmu, zaznamenali latinkou staré tradice, příběhy, různá proroctví, lékařské poučky a podobné věci. Kněh těchto se též několik zachovalo, jimiž se osvěcuje stará vzdělanost yucatanská. Všecky tyto knihy mají název knihy Čilan-Balamovy, t. j. knihy vykládajícího kněze, a pod tímto názvem jsou též některé vydány. Hieroglyfy čtou se od levé ruky k pravé, s hora dolů jako naše písmo. Rukopisy jsou důležity svým obsahem mythologickým. Též kalendář Majův je v rukopisech značně objasněn. Vidíme, že nerozlučně byl spojen s jejich náboženskými názory. Souvislost tato je zvláště patrna z toho, že vládcové jednotlivých stran světových a cyklův let jsou titéž. Vládcové jednotlivých světových stran mají symbolické názvy barev, kteréž označují základní prvky všehomíra. Žluť označuje vzduch a je přívlastkem vládce jihu, červeň značí oheň a východ, běl vodu a sever, čerň zemi a západ. Strany světové souvisí též s počasím a tím i s úrodou a hrají tedy důležitou úlohu v majské mythologii, z níž si vybereme některé zajímavější stránky. (Dokončení.)

Magdalena.

Novella.

Napsal **Jan Lier.**

směvavá tvář mistra Houžvičky pozvedla se od práce a mírný hled jeho sivých očí zatoulal se přes brejle okénkem ven. Malý čtverec okna omezoval skrovničkou vyhlídku: kalně žlutý, široký, neurovnaný pruh cesty Jelení ulicí, za ním vlnitou zelenavou silhouettu zanedbaných náspů hradebních a nad nimi jednotvárnou modř nebe, s kterého jarní teplo a jasno sálaly. Oko mistra Houžvičky nehledalo nic v této prázdnotě; odpočívalo zatím, co ruka nahmátkou chopila se tabatěrky, pohladila víčko a probírala tabák, chystajíc labužnický šňupeček. Po užití této libé pochoutky urovnal si starý mistr těžké brejle na nose a vysoukal z přadénka nit, zkoumaje prsty její pevnost. Jako mdlá struna zazvučela nit tichem chudobné světničky, v němž toliko odměřený cvakot a rachot očazených švarcvaldek, předení kocoura na kamnech a přešlapování hrdličky na vedlejším okně se ozývaly. Bývalo živěji kolem starého pracovníka, když pomocníkům a učňům kázával, když děti křiku a starostí natropily a když později péčí omrzelé ženy bída s nouzí se vadily. Ale pomocníků pozbyl, ženu pochoval, děti se rozešly do světa i na onen svět a zámožný kdys mistr krejčovský byl spokojen, že na stará kolena zbyl mu bídný, polo sbořený domek s pustou zahrádkou ve ztracené končině Prahy. Mistr bral za vděk každou správkou a vytěžil z trampot svého života skrovnou leč dostatečnou zásobu moudrosti, která s úsměvem vše přijímala a všeho se vzdávala. Usmívaje se, bral vděčně cáry do správky, čekal v předsíních, dal se plísniti, odbývati, vzpomínal svých osudů, snášel nedostatek, udílel rady a krotil hněvy. Vše s týmž stálým, prostou tklivostí vítězným úsměvem, který věnoval právě rozedranému, po plecích a rukávech vyrudlému kabátu, jejž uměním svým ještě na nějakou dobu některému svému zákazníkovi poctivě zachrániti se snažil.

Utrhnuv nit a složiv tvář do vrásek, zaměřil bystře očima i nití proti světlu do ouška jehly. Ale v tom zkalil mu nějaký stín světlo do temna. Krejčí spustil jehlu s nití do klína a brejle na špičku nosu, pohlédl pátravě do okna i pozdravil úsměvem a čilým kynutím hlavy mladého, slušně oděného muže, tážícího se po něčem posuňky.

Mistr Houžvička přisvědčil a zatáhl šňůrou po pravé ruce. Slyšel, kterak závora na dveřích v síni se vysmekla, kterak příchozí do nízké, spádné síňky vpadl, kvičivé a vrzavé dvéře opět za sebou přirazil, kterak malým, kostrbatým dvorkem přes kaluže a stružky skákal, vrátka zahrádky vytrhl a opět za sebou přitáhl.

Myšlenky mistra Houžvičky předběhly hosta i utkvěly na pavillonu, jenž na konci zahrady, nad svahem k Jelenímu příkopu se vypíná. Toto

osamělé, v zarostlé zahradě polo skryté stavení bylo perlou, avšak i nejméně výnosnou částí majetku Houžvičkova. Z mlžin prvních upomínek vynořoval se mu pavillon jako páchnoucí a nečisté sídlo podomního obchodníka, jenž kůžičky zaječí, kočičí, kůzlečí, myší a bůh ví jaké snášel, sušil a roznášel, až zbohatl; jeho děti mají v městském parku dům a blýskají se po Příkopech brillanty a hedvábím. Po tomto vyvoleném nastoupil vyzáblý, dlouhovlasý, smutný muž, znající každý kámen po Praze, všecky staročeské kroniky a mnoho řečí; tento podivín byl prý soukromý český učenec, zamiloval se do pavillonu, snášel v něm hlad a zimu a děti za ním pokřikovaly „učenec-mučenec“; svadl a schřadl jako pergamen knih, mezi nimiž zemřel. Po ubohém vyznavači macešské Minervy přišel ctitel blahodějné Venuše; byl sličný, elegantní, rozdával po hrstích, vystlal pavillon koberci, krajkovím, zlatem a křišťálem a vsadil do skvostné skřínky líbeznou holubinku; skryl ji před krahujci a vrkal a líbal se s ní, až přihrčel kočár a v něm starý, přísný pán, jenž rozplašil synovu milostnou idyllu jako bláhový sen. Na to chuďas nějaký po dlouhou dobu košíky a slaměné židle tam pletl, pokud syn mu nedorostl, se neoženil a otce na žebrotu nevyhnal. Přestalo pletení košíků; za to v přízemí bity žena a děti nezvedeným otcem, kterýž nahoře v saloně vyráběl Mikuláše a barevné posýpátko, drnkačky a ohňostroje, Betlemy a balonky, transparenty a dřevěné meče; jedenkráte vzňaly se hořlavé i třaskavé hračky a ničemný všeuměl uhořel s nimi. Pak po delší dobu zabývala se pavillonem jen zvědavost vrabců a berního úřadu, jejž vrabčí fassí nikterak neuspokojovala. Posměváčkům v sousedstvu bylo tenkráte hej; dobírali si rádi mistra Houžvičku pro jeho panské choutky, jakéž v mistrově nevýnosné lásce k pavillonu spatřovali. Duch prý hladového učence tam posud obchází a mistrovi bláhovou pýchu do hlavy vštěpuje, říkávali. „Hladomorna“, „větrný mlýn“, „holubník“ a jinak se vtipnou škodolibostí nazýván prázdný a scházející zahradní domek, aniž by se byl úsměvný domácí pán pohoršil.

„Všeho do času, přátelé,“ odbýval mírně, ač poněkud s patra. „Ani Žižku, ba ani Švejdy můj altán nepamatuje. Nebožtík professor, dej mu Pán Bůh věčnou slávu — krásně mne o tom poučil. Ale pamatuje lepší doby, kdy lidé uměli žít a se snášet, kdy znali se šatit a všeho pěkného si vážit. Opatruji kousek bývalé lepší Prahy. Zbytek z kroniky starých, zlatých časů. Mne to těší a snad mi bude někdo příští za to vděčen. Kdož ví?“

Mistr Houžvička mluvil jako kniha, kdykoli se rozpovídal. Sousedé ctili v něm starého čtenáře a poslechli si ho rádi. Ale jakmile domluvil, polehtávali ho po slabé stránce zas.

Konečně ztichli. Nahodilť se před nedávnem nájemník, v němž se mistrovi Houžvičkovi zalíbilo. Péčí a nákladem nového nájemce upraven znovu pavillon a starému krejčímu přiskočilo ročního příjmu půl druhé stovky, činže nebývalá, činže, vydávající výmluvné svědectví o dobrém vkusu nájemníkově.

Domácí pán chválil si ho a byl hrd na hosty, kteří se ob čas po nájemníkovi přeptávali. Znalecké oko mistrovo rozeznávalo mezi nimi doktory, professory a vrchnosti, nebo aspiranty těchto světovládných důstojenství.

Dnešní příchozí, jenž byl krejčímu navléknutí jehly zkazil, vřaděn Houžvičkou mezi professory. V tomto případě byl však proslulý bystrozrak Houžvičkův ošálen zevnějškem a chováním hostovým. Týž měl ovšem vzezření filosofa, způsoby ostýchavých a nepraktických lidí; náležel však do cechu právníků, jsa doktorem veškerých práv, jménem Ladislav Jiruš, toho času koncipient advokáta dra. Řípka.

Doktor Jiruš vídal přívětivého starého správkáře také rád a spatřoval v záři neodolatelného úsměvu Houžvičkova sešlou chatrč méně nevlídnou a zanedbaný dvorek méně špinavý. A za polámanými vrátky plotu vítala ho již sytou vůní a svěží pestrotou neveliká zahrada, bujným přepychem neošetřovaného rostlinstva hustě zarostlá. Spletitou zelenou houštinou prosvitalo asi ve vzdálí sto kroků šedivé zdivo pavillonu. K příchozímu zalehaly z budovy temné, úsečné zvuky, následující rychle za sebou.

Dvě kamenné lávky, zapadlé v zdivočilé trávě a vysokém bejlí, flankované překocenými vázami, označovaly vstup na půlkruhové prostranství, uzavřené omšeným, oprýskaným průčelím sličného rokokového pavillonu s kudrnatou obrubou oken a dveří, s bujnou porostlinou guirland a fantastických výstřelků, věnčících mansardovou střechu, podobnou koketním dámským čepečkům z minulého století gracie a čtveráctví.

Po vyšlapaných a vymletých stupních vešel host pod stukkový strop malého, půvabného vestibulku. Zatřepav mimochodem klikou zamčených dveří v levo, vstoupil na pohodlné, kapriciosním kamenným lvem střežené, v ladném oblouku vzhůru vedoucí schody. Na prvním stupni se však zarazil. Nahoře zaduněla opět rána. Patrně výstřel. A zas druhý, třetí. Za chvíli čtvrtý. Váhavě a vrtě hlavou bral se doktor Jiruš vzhůru, a naslouchal nedůvěřivě několik okamžiků za dveřmi. Rozhodnuv se, zaklepal nerázně, a otevřev opatrně stanul na prahu. Zíral do předpokoje nebo bývalé hovorny, z pola naplněné všemožným haraburdím nejrozmanitějších tvarů a barev: pohozenými papíry, kresbami, koberci, bijouteriemi a zbraněmi, obrazy a odlitky, truhlicemi a benátskými skly, Popelčinými střevíčky a dřeváky, vyšíváním a medvědími kožichy. Nikde živé duše. Jen vyjevená hloupá tvář zkrouceného mannequina vyvalovala z jednoho kouta hloupé oči na příchozího. Týž pootevřel ústa k hlučnému zavolání, avšak v tom pohlcen první lidský zvuk v prázdném prostoru houknutím výstřelu, jenž v pravo za těžkou, v bohatých řasách splývající portièrou zahřměl. Doktor Jiruš odskočil bezděčně ke zdi a napřáhnuv svou hůl udeřil několikráte do dřevěné obruby vchodu pod portièrou. Po té zaslechl šust lehce obutých nohou po lýčeném koberci; čaloun se hnul a do hovorny vnikla kučeratá, krátkým černým vousem obrostlá mužská hlava s výrazným, osmahlým obličejem.

„Ušetř nevinných!“ nutil se host prosebně do žertu jako v odpověď k zlostnému pohledu ztrnulých očí, kteréž překvapeně na hosta hleděly. „Tyť se probíráš z nějakého šeredného Jiříkova vidění. Co je ti, Trojane?!“

Zamračený muž rozhrnul prudkým škubnutím portièru, přejel si rukou zvraštěné čelo, protřel oči a kynutím více velitelským než laskavým pozval Jiruše, aby vstoupil.

Udivený host vešel do rozsáhlého, za malířský atelier upraveného salonu, jímž vznášely se jak plovoucí závoje modravé obláčky čpavého dýmu.

„Jsem ve střelnici nebo v tvé pracovně?“ propůjčoval host svému úžasu a ustrašení ton, rozhlédnuv se a upřev tázavý, starostlivý pohled na přítele. „Co tu pro boha tropíš?“

„Odpravuji se drobet“, prohodil malíř s tvrdošíjnou nevrlostí.

„Drobet? — Samovraždy?“ vyhrklo mané z hosta, jehož zrak letmo ohledával pátravě údy Trojanovy.

„Ano!“ potvrzoval umělec úsečně, zarputile, ač přeháňkami chmur po jeho tváři probleskl již záchvěv úsměvu, vylouděný úzkostlivým údivem přítelovým.

„Sedni!“ vybízel dále, ukazuje doktoru Jirušovi na pohovku, pod obrovským palmovým vějířem. „Přišel jsi právě snad vhod. Vyburcoval jsi mne ze záchvatu horečky, z třeštění. —“

„Nu, nu, nu!“ konejšil host. „Bývám také po čertech nespokojen s osudem, sám s sebou, s nebem i peklem, a proto přece nestřílím kolem sebe jak divoch!“

„E, — co ty tomu rozumíš! Jsi z jiného těsta. Kvasíš zvolna. Nevíš, jaké to napjetí, jaký var v hlavě a v žilách, když fantasie uchvátí jako titanský pták, když vůle sopečnou mocí deře se z pout, nevíš, jaká to bouře, když duch s hmotou, časem a prostorem zápasí jako světlo blesků s potměšilou tmou.“

„Aha! Rozumím. Tedy tvůrčí horečka. A ty umělec, který toužíš vášnivě po drahocenném kvasu mocných inspirací, dovedl bys jimi povrhnout? Ty se chceš z bouří své duše vystřílet?“

„Zanech moudrého kázání. Musil jsem si ulevit. Spůsobu jsi částečně sám vinen. Namluvil jsi mi, že tu není bezpečno. Abych tě upokojil, pořídil jsem si tuto bouchačku.“ Malíř hodil odloženým revolverem. „A teď se jí bojím. Bývá mi tak závratně a teskno — —. Poslyš: Tuším, že by se člověk velmi často utopil, kdyby měl vždy v nakvašení neb litosti rybník před nohama. Abych se zbavil svůdných nábojů, vypaluji je, vraždím své tvory. Laciná, komická a kanibalská v tom rozkoš. Střela se v letu překotí, plácne sebou po délce do kartonu a trhá z něho cáry. To mne právě dětinsky těší! Pohleď!“ Trojan zaměřil zbraní šourem přes stolice do nejvzdálenějšího kouta na několik již děravých, kulemi rozsápaných náčrtků.

„Dost již!“ káral doktor Jiruš a strhl přítelovu napřaženou ruku. „Což není ti tvé práce líto? Styď se! Věčná škoda těch —“

„Škoda!“ řehtal se malíř v patách za hostem, jenž k rozedraným kresbám pospíšil. „Jsi první a poslední v Čechách, který tuto lichotivou lež řekne. To nejsou Turci na trafiky, ani kypící podobizny vytylých pijavek, ani návrhy praporů nebo diplomů pro spolky „Mezulán“ a „Čamburina“. Co tedy s tím? — Ďábel mi napískal, abych poslechl starého Strzyckého a odešel z Paříže do Chlumu. V Římě vžil jsem se do malby monumentalní, v Paříži a ve Chlumu jsem ji prováděl, v hlavě mi rojí celý svět velikých představ, a teď abych se s nimi protáhl klíčovou děrou do chladné a tmavé komůrky skrovňoučké všednosti. Chci pracovat a pod rukou vyrůstají mi takovíhle panáci, pro které v Čechách

nikde není místa. Nemohu se jich zbavit, pronásledují mne jako vyvolaní duchové. Snad se dají postřílet!“

„Proč pak? Uveď je na pravou, přiměřenou míru, vtěsnej doj menších poměrů, aplikuj velké krásy na malé předměty. Právě v koncisnosti, v pronikání všeho, i nepatrného výtvoru plnou tvořivou energií eví se mistr.“

„Otřepané průpovídky!“ usmál se opovržlivě malíř. „Pravda, člověk musí se všude uskrovniti, ale nikde tak bolestně a beznadějně, jako u nás. Mlč! Vy všickni, co nejste rození šosáci a lokajové, víte, jak živoříme. Ženeme se do života s pokladem světoborného nadšení a jsme nuceni vydávati je pak ve zlámaných grešlích, které nikdo nebere, které mají nucený kurs a bývají u našich starých bab ještě v podezření, že jsou falešné. E — nechme toho! Obraťme list. — Sedněme si zase. — Už jsi se zbavil své — milé návštěvy?“

„Ano. Totiž —“

„Bohudíky?“

„Co že! Jakým právem —?“

„Ale, neupejpej se! Jen s barvou ven. Řekni: Bohudíky.“

„Já ti nerozumím. Co mi vnucuješ?“

„Pravdu,“ prohodil klidně malíř. „Zapíráš si ji. Nejsi upřímný k sobě. Na tom by snad nesešlo. Ale tys také neupřímný k své nevěstě. A to se mi nelíbí.“

„Z tebe mluví dnešní kousavý rozmar,“ odpověděl doktor Jiruš. „Jaké to řeči? Zbavil jsem se! Zbavil jsem se — své snoubenky! A tys řekl její návštěvy? Což byla Evgenie u mne návštěvou?“

„A u koho pak?“

„U své tety, u paní Ticháčkové!“ durdil se Jiruš. „Jako bys o tom nevěděl!“

„Podivno, kterak doktor veškerého chytráctví — pardon — právnictví dovede se tvářiti naivně. Ty bys byl skutečně neprohlédl, proč pan Vacek přivezl svou neteř a poručenku do Prahy? Proč se tu za malichernou záminkou zdržoval celičký týden a proč odkládal pak odjezd ze dne ke dni, tento skoupý pán, který se bojí vydání jako jedu a poměje se rád dobře jenom za cizí groš? Vždyť jsi ho stále sám hostil a na svůj peníz všude prováděl.“

„Inu, — ovšem,“ přisvědčil doktor Jiruš, po jehož dobrácké tváři přelétl stín nemilé zpomínky.

„Dopřál ti též na tedy útraty dosti dlouhé lhůty.“

„Nač?“

„Abys konečně pověděl, kdy bude svatba.“

„Svatba?!“ užasl host a pohlédl s výčitkou na malíře. „Přátelství, Trojane, poskytuje mnoho práv. Ale mezi nimi není právo posmívati se příteli v nesnázích. Tobě nejlépe jest známo, jaká leta pídím se po založení své vlastní pevné existence, jak těžce nesu starý svůj dluh, svůj nesplněný slib, daný Evgenii. Dostojím poctivě svému slovu —“

„Ale kdy? Na to byl jsi tázán.“

„Tázán?“ Doktor Jiruš se zarazil.

„Aha! Rozpomínáš se!“

„Hm, připouštím, že i paní Ticháčková i pan Vacek snažili se v mnohé důvěrné chvilce zavésti všeobecný hovor o mé lásce k Evgenii do určitých kolejí, které by ovšem vedly směrem —“

„K oltáři. A tys opatrně se uhnul?“

„Uhnul! Nu — ano! Ale opatrně? Ne! Instinktivně snad. Nedám se přece strhnouti k závazku, že budu zítra stavěti dům, když nemám z čeho!“ Doktor Jiruš vzchopil se podrážděn. „Až budu míti, začnu sám, ihned. Jak ti povědomo, nedostane Evgenie krom výbavy žádného věna —“

„Vykládáš jí to ve zlé?“

„Třesky plesky! Víš sám nejlépe —“

„Vím, vím, že jsi poctivý blázínek. Proto tě mám od srdce rád. My se k sobě hodíme. A kdybys mi začal poučně vykládati vtipné spekulace na bohaté nevěsty, vyhodil bych tě nepochybně, abys šel po svých, někam na jarmark mezi dohazovače. Ale, poněvadž nemá tvoje nevěsta, bylo by záhodno, abys udělil sobě tutéž radu, jakou jsi prve plýtval v můj prospěch,“ vykládal rozmarně malíř, uvelebiv se pohodlně na pohovce. Houpaje trepkou na prstech pravé nohy, sledoval s rozmarným a ironickým úsměvem soudruha, přecházejícího v rozechvění po atelieru. „Účel ti posvětí prostředky, láska tě obrní silou a vytrvalostí. Krč se, hledej zadní dvířka, podlez, dotři se, blýskej se, kup si za dobrá slova, zpropitné a lichometné službičky slávu, přilep se na šosy autorit a vrchností jako neodbytný služebníček; zkrátka dělej totéž, co všichni chytří, snaživí lidé činí. Tobě bude ovšem na závadu tvé upřímné vlastenectví. Zaklaješ se jím na úzké působiště. Leč i tu lze s prospěchem operovati, jak dosti četné příklady výnosného vlastenectví ukazují. S malým fondem i s prázdnou hlavou a prolhaným srdcem vyzískáš tu mnoho. Jen smělé čelo, drzou vyřídilku a opak všeho ostychu veď do boje pod praporem červenobílým; a hejlové potáhnou za praporem a ty bezpečně za osobním prospěchem.“

„Ne tak! Máš sice pravdu. Ale oškliví se mi, hanbím se za ni a nemohu býti jejím vyznavačem. Poctivá, klidná práce —“

„Jest směšnou a marnou oposicí, která jen výjimkou se vyplatí. Poslechni: Napiš Evgenii, aby na tebe nečekala. Dočkala by se k stáru buď sešlého, v služebnosti sklíčeného koncipienta nebo neobratného advokáta, jenž by se umořil a chudou vdovu s nebohými sirotky zanechal.“

„Jdi mi k šípku s takovou radou!“ rozhorlil se host. „Což jsem sketa? Mohu býti hrd na své přičinění. Zakládal jsem si na něm vždy a přes všecky svízele a hořkosti zůstal jsem mu věren. Tlapu si po vědomí a svědomí řádnou svou dráhu mozolně a zvolna, leč jistě. Vzpomeň —“

A doktor Jiruš, usednuv zase k příteli, jal se na obranu sebe a na přesvědčení přítelovo, vzpomínati svých rodičů, malé měšťanské, četnými dětmi požehnané rodiny, která ho záhy na vlastních nohou ostavila. Připomínal, jak na sebe býval v mnohém odkázán již na gymnasii, kdež jako nadějný septimán před čtrnácti lety v mladické vznětlivosti a osvědčením první mužné snahy vroucně si zamiloval Evgeniii, rozkošné děvčátko s dlouhými heboučkými copy, s párem

jiskrných, čtveráckých a láskyplných očí a svěžím aksamitovým líčkem, kteréž tak nevýslovně růžově rdíti a tak nesměle první sladké polibky přijímati umělo. Slíbili si věrnost a stáli svědomitě v slově. Tančili a četli spolu, kuli blaživé plány a stýskali si do kazimírské broukavosti starších, vpisovali si veršíky do památníků a překvapovali se malými dárky. V prázdninách pak nekmitaly se dlouhé copy Evgenie polem a lesem nikdy bez průvodu pomocné ruky, která je z ostnatého bodláčí a křoví přeochotně vyplétala.

Za Jirušových studií na vysokých školách v Praze přispívali milenci ze všech sil statečně k rozmnožení příjmů poštovského eráru; po letech dokázala Evgenie přesvědčivou srovnávací methodou, že milencovy zásluhy o zvelebení poštovského ruchu se menšily, že jeho dopisům ubývalo znenáhla na váze, obšírnosti a šťávnatosti, ba i na počtu. Za to bývaly vážnější a věcnější, byť i posléze, když mladý doktorand nastoupil trnitou cestičku praxe, nabývaly stručné skouposti, mnohdy až překvapující. Ale kdož by zazlíval mladému muži, souženému dobýváním klobouku doktorského, státními zkouškami, nestálým zaměstnáním, ba i hmotným nedostatkem! Všecko vynahradil dobrý Ladislav své milé Evgenii o prázdninách a později o rozmanitých svátcích v Hradišti, kdež pan Jiruš, listonošem a služkou Vackových nejprve za doktora povyšený, záhy chloubou společnosti a rodiny Vackových se stal. Strýc Vacek dlouho sic a tvrdošíjně snažil se nahraditi v srdci své neteře a poručenky mlhavého doktora opravdovým bednářem; ale časem zahořela i jemu hlava na výsluní budoucí slávy Evgenie, jíž po maloměstsku záviděno, že se dostane za „pána". Řečené slunce nechtělo se sice pořáde od dalekého obzoru odtrhnouti a zprvu naléhal pan Vacek pilně a důrazně, aby si milenci popílili; později po úmrtí paní Vackové, když Evgenie ujala se mimoděk správy domácnosti strýcovy, hartusil zas, aniž by připustil, aby se Evgenie odstěhovala k paní Ticháčkové do Prahy. Tato dvojakost jednání strýcova rmoutila dívku, jíž přestalo v Hradišti svědčiti. Touha po Praze jímala ji úsilovněji a úsilovněji, nalézajíc na neštěstí vyhýbavého sluchu u pražské tety. Paní Ticháčková bědovala, že má své rodiny dostatek a svíjela se láskyplnou obavou, kterak by nezámožnou neteř slušně opatřila. Evgenie chtěla se posléze odtrhnouti od příbuzných a vyčkati po blízku milence svatby, krátíc sobě dlouhou chvíli nějakým vedlejším zaměstnáním. Tomu protivil se zase Ladislav. Takové starosti přitěžovaly doktoru Jirušovi, jemuž úzkostlivá svědomitost zbraňovala připoutati k vratké své existenci ženu a děti. Na svobodě bylo mu snadno měniti zaměstnání, chefy, dovedl vystačiti s nestálými příjmy. Jako ženatý nesměl býti nikdy v rozpacích, musil míti vždy dostatek pro své milé, byl povinen zakládati na jistotě, že beze strachu o rodinu smí každé chvíle klidně zemříti. Tak si ukládal. Avšak steré zklamání odvrátilo jej stokráte od vytčeného cíle. A tam, kde jiní v bezohledném zápase tisíců a tisíců hladových neštítili se kliček a bez rozpaků vztáhli ruku, aby uchytili se břehu, byť i vytrhli kořínky cizí existence, tam doktor Jiruš neuměl a nechtěl závoditi. V duchu vinil se přece z něčeho, z nedostatečné lásky k svému povolání. Koncipoval mnohem raději tajné veršíky, nežli jakékoli žaloby a návštěvy sbírek a koncertů podnikal čileji nežli chůze na stání; ba

i v hanbě malířského pokoutnictví liboval si spíše než ve slávě veřejných turnajů právnických. Přes to nezoufal. Přičinil se, utvrzoval sebe a Evgenii ve vytrvalosti, byl hrd na svou vzácnou věrnost, přiváděl si na mysl skvělé příklady úspěchů zdatné, svědomité práce a rozjařeně sliboval si skvělé vítězství.

„Tisíc láter!“ zahromoval Trojan a vymrštil se z pohovky jako uštknutý. „Toho Battoniho bych zabil!“

„Battoniho?!“ trnul doktor Jiruš, hledě na přítele, jakoby s nebe padal. „Batto—“

„Pompea Girolama Battoniho!“ utrhl se malíř, bubnuje zuřivě na okno. „Čertův chlap! On se narodí sto a padesát let přede mnou. On mne oloupí —“

„Mne oloupil o tvoji pozornost,“ vytýkal doktor Jiruš příkře. „Tys povedený přítel. Vypravuji ti svou historii —“

„Znám ji už nazpamět!“

„Vylévám ti své srdce a ty, jakobych přesycenému vyšeptalou okurku krájel!“ žaloval dále pohoršený host. „Nemáš-li pro mne kdy—“

„Opovaž se, dělati po mně z horka nakvašeného!“ chlácholil malíř, zastoupiv příteli cestu a nutě ho k usednutí. „Nebyl jsem tich jako pěna? Nedal jsem si vypravovati kroniku tvé lásky a tvých tužeb a snů již po desáté? Mohu za to, že člověk je schopen, poslouchati známou písničku a honiti se zároveň v myšlénkách bůh ví za čím? Slyšel jsem všecko, ani slůvko mi neušlo! Souhlasím s tebou, přeji ti všeho zdaru, skočím pro tebe do ohně, ale popřej mi tolik osobní svobody, abych směl nenáviděti Battoniho. Jeho Magdalena mi učarovala. Nejsem schopen mysliti si jinou. Není-liž to strašné, pitomé, k zblázněn í!?“

Doktor Jiruš dal se znovu posaditi. Rozmrzen, mlčel zatvrzele, nechávaje svého přítele beze známky útěchy a účastenství, jako v oplátku za jeho nevšímavost.

„Nejvyšší čas, abych se pustil do práce. Hoří! Proto jsem své panáky-postřílel. Ta havěť věší se mi jako pekelné mámení na ruce, na myšlenky, na štětec. Dost již! Buďme moudří! Peskuji se a napomínám již půl roku, co jsem v Praze, a nedělám nic, pořáde nic. A ty mi ani nedomluvíš! Pěkný přítel, který se dívá klidně na záhubu bratrské duše!“

„Máš krátkou pamět“, namítal chladně doktor Jiruš. „Pobádal jsem tě častěji ku práci a tys měl plno výmluv. Po horlivé činnosti v Chlumu věnoval jsi se zotavení, mazlil jsi se s tímto pavillonem, upravoval a šperkoval jej, skupoval starožitnosti a vzácnosti. Nic ti nebylo drahé, nic vzdálené; ve svém horování rozhazoval jsi, častoval po pansku kde koho, žil jen svým choutkám a fantasiím, jako by tě nade všecky důležitosti povznášela knížecí odměna Rejnburkova —“

„Byla knížecí! Ale suď bůh, kterak to, že i největší sud má dno!“ divil se malíř. „E, což na tom, nejsem zrozen za Harpagona. Jen kdybych nepozbýval důvěry ve svou platnost na světě! Nikdo ničeho ode mne nechce, žádný mne k ničemu nevybídne, živá duše se nepozeptá, co pracuji, čím se mohu pochlubiti, čím zavděčiti. Taková opuštěnost ochro-

muje, pokořuje. Jsem zbytečný a ve křiklavém světle těchto fakt scvrká se význam mého umění v nic. Mé sebevědomí je podryto —“

„Což Děkanovský?“

„Neukázal se vícekráte. Bídák, lotr, upír! Jak správně vycítil svým dravčím čichem, kdy mi začalo býti úzko. A již se přibelhal jako čert, abych mu prodal svou duši. Já mu budu ze staré německé mazanice dělati nepravého Rubensa! Ruce bych si raději usekal, než takový do nebe volající zločin. Však jsem mu dal na pamětnou!“

„A odpudil si prostředníka značného vlivu a rozsáhlých konnexí. Po druhé na lišku liščím spůsobem, Trojane!“

„Kat ho spral, vydřiducha, lidokupce! Ani slyšeti o něm nechci!“

„Jak s Andresem? Jste již vyrovnáni?“

„Také takový hořký host! Ještě ho vidím, jak zpupně vchází, jak svým řetězem břinká, — vola by na něm utáhl, — jak se rozhlíží, každý střep mi odhaduje. „Pane“, spustí huhňavě, „jsem Andres, — Quido Andres & comp., importér fysikálních nástrojů. Doslechl jsem o vás, máte prý volné ruce a prázdný čas. Je-li Vám libo — potřeboval bych svůj portret v životní velikosti do svého rodiště. Vyžebrali tam ode mne tisícovku a na vrch vynucují na mně podobiznu, pro věčnou památku, do sbírky portretů slavných rodáků na radnici. Nemohu odepříti. Chcete?“ — Chtěl jsem. Co dělat! Člověk by budoval paláce a musí stavěti psí boudy. Když nemohu malovati bohy a reky, musím malovati maškary. Jak se ti líbil ten pošetilec, vypodobněný uprostřed ohromného arsenálu fysikalních přístrojů?“

„Jako učiněný Koperník.“

„Mně zas jako Cagliostro v nejhloupějším vydání. Plachta před boudu na jarmark! A co se mne při té odporné práci nasužoval. Jaký imposantní cynism vkládal do svých povržlivých úsudků o umění. Malba je prý již tak zbytečná a zastaralá, jako mletí krupice rukou. Fotografie prý nás již zabila. Domlouval mi neodolatelně, abych zahodil štětec a sliboval, že ze mne bude docela kloudný fotograf. Mám prý talent a budu míti dům, kdežto prý v celé Praze není malíře, který by se mohl pochlubiti chalupou, jakožto výtěžkem ze své práce. A konečně filuta dal mi s nechutí sto zlatých a za ostatek, za tři stovky vnucuje mi onen fotografický aparát, který se tam z kouta na mne šklebí jako vražedné memento, jako drze rozkročený posměváček. Tvůj příchod jej zachránil. Měl jsem naň právě namířeno, když tvé zaťukání ránu mi srazilo.“

„Gratuluj si, že jsem zadržel tvou slepou zuřivost. Aparát vrátíš Andresovi. Rozumíš? A žádej doplatek na smluvený honorář. Nepovolíš a dosáhneš svého, ať po dobrém, ať po zlém. Nedáš mu pokoje —.“

„Dám,“ odporoval zhurta Trojan. „Ušetř mne všeho popouzení, aspoň dokud nebudu hotov se svou Máří Majdalenou.“

„Jestli se neklamu, mluvil jsi o ní již v lednu?“

„Ano. Tenkráte si ji pán z Rejnburka přál. V tom vězí Strzycki, ta stará dobrá duše. Zasteskl jsem si mu, a za několik dní došel krom všeho nadání lichotivý přípis Rejnburkův s požádáním za nový oltářní obraz svaté Marie Magdalské do kostela Rejnburského patronátu na Čermné!“

„Pamatuji se. Dobrého čtvrt roku tomu!“

„A já posud neškrtl uhlem! Za to rozutíkala se mi Rejnburkova záloha, čtyři sta.“

„Tys věru znamenitý hospodář svým talentem, časem a penězi!“ zhrozil se doktor Jiruš. „Co počneš?“

„Nevím. Rejnburk nechal mi sice úplnou volnosť a naznačil jen mezi řádky, že by ho těšilo, kdyby můj obraz zaskvěl se o letošním svátku svaté Máří z Magdaly na oltáři Čermenského kostela. Toužím vášnivě po tom, zavděčiti se Rejnburkovi. A proto obraz musí býti hotov. Mohl bych ovšem práci ještě na měsíc odložiti a zatím si nějak z okamžité nesnáze pomoci. Jsem poctěn zakázkou — ani jsem se ti nepřiznal — kresliti obálky na cichorii a illustrovati provaznický cenník. Ale obávám se, že bych se při tomto díle buď oběsil nebo do úplné neschopnosti zmořil.“

„Zajisté. A proto vyměníme si jedenkráte úlohy. Obyčejně ty mi velitelsky radíváš; dnes já ti po přátelsku poroučím. Zítra dostaví se k tobě náš sluha s blanketem plné moci pro mého chefa. Podepíšeš ji, přidáš sluhovi Andresův aparát a doplatek Andresův zbaví tě nesnázi. Shoď se sebe všecku sklíčenost, buď klidný. Koncentruj se, maluj —“

„Co?“

„Magdalenu.“

Malíř hodil zlostně hlavou a zakroužil v prudkém rozběhu atelierem.

„Kdybys roztloukl mou hlavu na prášek,“ vychrlil divoce, stanuv před hostem, „nevykřešeš z ní ani jiskřičku slušného nápadu. Je v ní jako v zakletém zámku, všecko spí jak utopené. Plocha obrazu je určena: stlačený čtverec, bezmála obdélník, vyvýšený svrchu obloukem. A v této ploše vidím pořád a pořád Magdalenu Battoniho. Ani v nejohyzdnějším svém snu nemůžeš míti zdání o mukách, jaká zakouším. Po delší době lelkování, hraček a některé lehké práce, probouzím se před konkretným úkolem, který by mohl přec účinkovati jako kouzelný prut na zdroje umělecké tvořivosti v mém nitru. A ve mně zůstává hlucho, mrtvo. Mne projímá jak vražedný mráz hloupý, titěrný a přec děsný strach z umělecké impotence! Čím to, že nepřipadnu na svou, samostatnou ideu?! Čím to, že napínám a hmoždím svou vynalezavost do krve, do zšílení a že po všem úsilí vynořuje se přede mnou jak démon zas a zas jen Battoniho Magdalena!? Desetkrát, padesátkrát setřásl jsem již tuto svůdnici, zažehnal ji, chopil se tužky a — moje ruka jak očarovaná sklouzala sama neodolatelnou mocí do kontur té —!“

„A proto se chytáš stropu? Tys dětina! Jásej, kochej se v přesvědčení, že jsi Battonimu roveň. Jste oba kongenialní —“

„Vyprosím si úšklebky. Kongenialní! Každý hňup, ozdobený cizím peřím, bude se již za nedlouho vychloubati, že je vypotil sám, ze své „kongenialní“ kůže. A když břidil ukudlí cosi po mistrovském vzoru, vezme za štít a položí si za podstavec své znamenitosti „kongenialnost“. Bůh mne chraň všeho příbuzenství s takovou pasořitnickou cháskou. Ovšem, Battoni také vytvořil svou světici kongenialně k Magdaleně Correggiové, a věru ďas aby našel pro biblickou tu krásku novou po-

dobu, duši, posu, výraz, barvu! A já chci býti ve všem a všecek svůj, původní, osobitý, do krajností nový."

„Jsi ješitný jako výstřední koketa. Raději by se neviděla, než rovnati se effektními zvláštnostmi jiným."

„Tak?!" rozkřikl se Trojan. „A což mé umělecké svědomí!" bušil si na prsa, v nichž poznovu vše vřelo. „Což ty citlivé vážky mé umělecké ctižádosti, které nesnesou ani pírko cizího přívažku?! Ani stín zdánlivé podobnosti nesmí na ně padnouti, aby se nezachvěly a nevyšinuly mne z rovnováhy povinné a nezbytné vážnosti k sobě samému!"

„Souhlasím, docela souhlasím," přizvukoval dr. Jiruš, kroutě si kníry, pod nimiž hrál potutelný úsměv; projevený souhlas byl patrně pouze léčkou na malíře, jenž si počínal jak dovádějící lev. „Jsi na sebe odjakživa přísný, až krutý. Můj respekt a moje účast k tobě bývají tím jen utvrzeny. Kdybych se stavěl na hledisko jiných, pomyslil bych si, že si ukládáš někdy příliš mnoho —"

„Kdo si ukládá málo, ať spravuje bačkory!" katil se malíř.

„Zajisté, toť také moje řeč. A vzpomeň si na to rovněž laskavě, až si opět zmaneš, zlehčovati mé soukromé snahy úsměškem. Tys tedy vytkl si za úkol, býti svůj, veskrze svůj. Hm! Dokonale nové motivy v absolutně nových formách kázal jsi onehdy tak hromově, tak roznícené, že jsem se sám rozjařil. Přemýšlel jsem o tom. Jak ti povědomo, nemám dosti odvahy neb talentu, zaměstnávati se uměním prakticky; obírám se jím tedy theoreticky. A jakmile o tom ceknu, spražíš mne přezdívkami a potupou; pak jsem hlupák, pískle, dívám se na svět jako Honza na nová vrata a podobně. Ale i v klábosení bláznů bývá zrnečko pravdy, a pakli se nemýlím, bylo ti — k mé tiché radosti — moje blábolení nejednou vodítkem na cestu — nehorši se — na cestičku za některou docela podřízenou nepatrnůstkou."

„Nenamluv mi zde za groš do pytle. A já ti za to ani ten groš palmáru nezaplatím! Počkej, až budeš advokátem a já tvým klientem. Potom napovídej na můj účet dvacet archů nesmyslu. Teď stručně mluv! I to připouštím jen v naději, že mne tvé tlachy rozveselí."

„Nezdvořáku! Inu ovšem, když si člověk navykne rozmlouvati s bohy, neumí posléze hovořiti s lidmi. Za trest povím ti upřímně své mínění. Tvé domnělé impotence nelekám se ani za mák. Spatřuji v ní toliko dočasný, mámivý stín tvé veliké horoucí snaživosti. Oč ti vlastně běží? Všecko již bylo. Vzpomeň, kterak čítávali jsme spolu klassiky a jak jsme trnuli podivem, že člověk přede dvěma tisíci lety ve všem, do všech záchvěvů své duše a se všemi svými ctnostmi a neřestmi, ve vší své bestialnosti a rafinované zhýčkanosti byl týž, na vlas týž, jako dnes; kterak jsme se musili ujišťovati, že čteme klassika a nikoli některého moderního autora; jak jsme si říkávali, že dávno již myšleno, nalezeno a pověděno všecko, čím člověk jest a že by úplně stačilo, přestati na klassicích a nelíčiti lidstvo lidem pořáde znova. Proč se tak tedy přece děje? Prostě proto, že každá generace objevuje svět z brusu nově. Proto také lichotí si mladí vždycky domněnkou, že oni vynalezli kámen moudrosti, že ti dobří ubozí staří o tom všem jedva mlhavé potuchy měli. Rozdíl a pokrok jsou v podstatě nepatrné. Každá generace hledí na starého Adama svýma očima, a chce jej studovati v zrcadle.

své barvy a fasony. Říman objížděl země na veslové lodi, my je objedeme po parníku; toť vše. Ale přece ještě něco. Horizont lidstva šíří se pozvolna zkušenostmi předků, přejímáním tohoto dědictví, které však rozmnožuje pouze vědomosti a zůstává jinak beze všeho vlivu na povahu, bídu a štěstí člověka. Slunce nás živí pořáde stejně, ať jsme je změřili čili nic, ať jsme si jeho světlo rozložili spektrem nebo nechali tak. Vede se nám ve všem pokroku jak s barvami. Prvotní lidé znali jen základní barvy, pozdější pokolení bystřila si smysly rozeznáváním nuancí, četných a četnějších. Ale primarní barvy zůstaly a zůstanou tytéž jako lidský organism. Tak jest i se základními motivy lidských činů a našeho umění. Novota uměleckých námětů může býti pouze relativní. Staletí střídají toliko masku člověka. Naivní středověk převáděl svaté a světice do mezí své doby a svého stylu. A trvám, že o tóto přiblížení ke skutečnosti byli tito světci účinnější, moralka jejich legend srozumitelnější. Snad by pokus moderního umělce —“

„Což mohu znázorniti Magdalenu, jak sedí kajicně v průjezdě s košatkou pomorančů? Nebo jak drhne kdesi škopky? Nebo jak obchází po hospodách s řetkvičkou? A mysleme si na krásně zkušenou moderní světačku, která se po masopustě ze svého života může káti v teplém a útulném pohodlí, nevyrušována ze svého rozjímání nouzí a shonem po kůrce chleba. Připustil bys takovou sentimentalní illustraci z modního časopisu na oltáři?“

„Proč ne? Radím ti k novotě —“

„K bláznovství! Magdalena nedá se vyloupnouti ze slupky biblického okolí ani z draperie, ustálené a posvěcené tradicí!“ vykládal hněvivě malíř. „Nezapírám, že mne tvé rozumování lecčím překvapilo. Bývá tak, že vy šosáci a skribenti o umění dovrtáte se někdy případného slova k hlasitému a dosti správnému vyjádření citu nebo poznání či tužby, která nás umělce nevyslovena a nedefinována do hlubin duše ovládá. Tentokráte nemám však z tvého naučení pražádného užitku. Moje otázka zní docela obráceně než tvoje odpověď. Nikoli pouhá maska, nýbrž celé řešení hádanky musí býti výlučně moje, z brusu nové.“

„Těžká rada!“ pochyboval o úspěchu přítelovy snahy dr. Jiruš.

„Věřím. Od tebe jí ani nečekám a nežádám. Ty se vyznáš v ženských sujetech!? Haha! Ani svou Evgenii jsi neprohlédl. Otevřeš teprve oči až bude pozdě!“

„Jaká to řeč!?“

„Upřímná. Poslyš! Mám pro tebe za lubem rozšafné slovo.“ Trojan zastavil se před hostem. „Pálí mě již dávno na jazyku, a dnes — v dík za tvou dobrou vůli — povím ti bez obalu, že jsi hlupák.“

„Zase? A totě roztomilé!“

„Ano, hlupák a mizerný počtář a špatný člověk!“

„Toť pochopitelno. Kartony jsi už postřílel a teď jsem se ti namanul já do rány. Může-li býti co vděčnějšího, jako chladiti si na mně žáhu za domnělou tvou impotenci.“

„Nemysli, brachu, že jen tvůj spekulativní rozum má privilej, střileti do černého. Ty na tom, já na onom terči se vyznáme. Já na ženském bezpečně. Přebral jsem již mnoho sukní a ty nic. Moje placené i bezděčné modely jsou mi venkoncem lhostejny a proto zřetelné,

ve svých způsobech a své sdílnosti průhledné. A ty jsi se ženských vždy bál, tys vykopal svým ostychem mezi nimi a sebou propast nevědomosti, do které spadneš. Já byl dokonce i jedenkráte ženat, ovšem bez kopulačních ceremonií; za to jsme se při rozchodu obešli také bez obřadů autorit. Ale užil jsem iluse manželství asi po tři nebo čtyři měsíce dokonale. E, — nebudu se ti vychloubati, chci jenom naznačiti, že jsem dosti zkušený, abych dovedl vyložiti leccos na kostře života, který maluji. Jinak byl bych školák, i ve svém umění. Ty bys ovšem z právnické praxe také mohl míti zisk, ale u všech všudy — podivno, kterak mnozí lidé klopýtají pořáde přes drátky a nitky komedie života a přec dívají se na svět jako děti na divadlo."

„Podobá se, jako bys chtěl zamluviti svůj neuctivý nájezd na mou nevěstu," přerušil dr. Jiruš malíře. „Slíbil jsi býti upřímným. Čekám."

„Tu jsem. A nabodnu tě hned na háček věcné otázky. Proč jsi mne s Evgenií nenavštívil?"

„Proč? K smíchu. Bydlíš kraj světa —"

„Na Hradčanech. Prováděl jsi po nich pana Vacka s Evgenií půl dne."

„A sluší se, navštěvovati s dívkami staré mládence?"

„Sluší. Atelier malíře jest otevřen každému. Kdo ke mně vkročí, netratí na cti. A já, tuším, nekoušu. A mám tě od srdce rád, přeji od srdce tvému štěstí, beru radostně podílu na všem, co tebe blaží, a byl bych vděčně a přátelsky pozdravil tvou nevěstu. A jí by snad rovněž bylo vítáno stisknout ruku starému věrnému tvému příteli. Tys opomenul seznámiti nás; neříkám schválně, ale instinktivně... A proč? Abys vyhnul se rozpakům, abych nezavrtěl nad vámi hlavou, abych —"

„Dovol: Evgenii vezmu si já a nikoli ty. Jest mi lhostejno, vrtíš-li nad námi hlavou —"

„Lžeš! Dnes již není ti lhostejno, čísti na cizích nebo známých tvářích výčitku své chyby, návěští neutěšené budoucnosti."

„Aj, aj!" usmál se kysele host. „Čeho jsem se jen dopustil nebo dopustím! Jaká, prosím, jest moje chyba?"

„Roztomilé, poetické dětinství, vhodné za líbeznou upomínku do památníku tvého mládí," hovořil s přízvukem lichotné i vážné důvěrnosti Trojan, „dětinství, neškodné jako překonaná etapa, leč povážlivé jako dobrovolný, tvrdošíjně udržovaný závazek. Domníváš se, že v osmnáctém neb devatenáctém roce dospěl jsi na temeno života, žes tenkráte dovršil svou zralost a mohl si s lehkým srdcem zatarasiti volnou cestu k zkoušení a užívání, k blahu a trpkostem, k dosažení vykvašené, jadrné mužnosti, která ti dá sama v pravý čas na rozhodnutí svobodnou vůli, abys vybral si ženu, přiměřenou tobě, vyhlédnutou a poznanou bystrým, jasným okem, plným žáru dospělé touhy? Trvám, že nejsi schopen té bláhovosti, abys mi odpověděl ano. Mezi tvými gymnasijními kratochvílemi naleza se také studentská láska. Jak jinak? Kdož pak odolá slastnému, lehtavému pokušení, vykouřiti první doutník a milovati první děvče dlouho před maturitou? Takové mladické milostné záchvaty navštěvují bezmála každého. Asi půl tuctu jich pamatuji. Jsou to pokusné přípravy, zkoušení křidélek, první výlety mladých ptáčat, podnikané s velikým křikem a rozčilením, namahavé, v maličkosti obrovské

a prudké. A po letech obveseluje zralého muže a vyspělou ženu příjemná vzpomínka na krásné a přepodivné, čisté a komické první záchvěvy dětinského srdéčka. Není hořkosti v takovém dobrodružství. Jen ty si jím ztrpčuješ osud. Připoutal jsi se k studentské lásce. Jako nerozvážný hoch spjal jsi okovem věrnosti své malé, nevyvinuté srdce a první výhon z něho ustanovil jsi za poslední, nejvyšší a nejdokonalejší květ na stromě svého života. Ale bylo to jen mlází, předčasné a slaboučké; nedal jsi mu docela svadnouti, udržoval jsi je uměle, promrhal na jeho výživu úmorného úsilí a ohříval jsi zakrslíka strojeným teplem umíněné věrnosti. Ale zakrslík zůstává zakrslíkem, mdlou, schřadlou, vyčichlou květinkou. Jsi na ni tvrdošíjně hrd, ač bezděky hrozíš se té chudobné zahrádky, do které jsi se jako chlapec uzavřel. Tvoje nevěsta tě již nevábí, jen zvyk a dávné, dobou ztuhlé slovo tě k ní víže —"

„Dlouhé řeči krátký rozum: Těkavého člověka tvého rázu nudí naše stálost!" ozval se nevrle dr. Jiruš.

„A tebe rovněž tak."

„Nejsi schopen, porozuměti svazku našich srdcí. Srostli jsme spolu, jsme nerozlučni v jednotě citu, smýšlení a poctivé, ano velebné vytrvalosti. Kdyby nám tak bylo souzeno, počká na mne Evgenie bez reptání, radostně do šedesáti let —"

„I šlaka!" usmál se malíř ironicky. „Rozumím, proč si svou houževnatost chválíš. Plakati pro ni přece veřejně nemůžeš. Svými deklamacemi snažíš se ohlušiti sebe a jiné. Ale v hloubi své duše si již dávno nevěříš. A Evgenie? Prosím tě, pomysli si pannu, úplně rozkvetlou pannu, pořáde po čtrnáct let v záři první lásky. Přiber v účet lidskou zlomyslnost, vlož ji do koutků jedovatých úst a do bodavých hledů škodolibých očí a představ si, že tyto úsměvy a tyto pohledy stíhají Evgenii v Hradišti mezi milými přítelkyněmi, které již dávno se provdaly, mezi děvčátky, které zatím na vdávání dorostly a ve svá práva beze zkrácení staršími nastoupiti chtějí. Uvážil jsem to vše a pochopil úplně horoucí touhu Evgenie po Praze, po tobě, a její neunavné vynalezání rozmanitých spůsobů, jak by strýce v Praze zdržela, jak by u paní Ticháčkové uvízla —"

„Co — co — co pravíš?"

„Co vím. Jak ti povědomo, hledal jsem tě před několika dny u paní Ticháčkové. Hodná ta paní ujistila mne, že se vrátíš v tu chvíli a zdržovala mne půl hodiny, hodinu, dvě hodiny. Považ, co taková hovorná žena za dvě hodiny namluví, co vše skomponuje, napoví, zapře a vyzradí."

„Hm! A tys jejím vyslancem?" broukl mrzutě dr. Jiruš, prohlížeje si zamračeně nehty.

„Od starých bab nepřijímám poslání, ač jsem ani okamžik nepochyboval, že si mne vyhlédla za medium, které by mohlo příznivé na tebe účinkovati."

„A ona pověděla na Evgenii, že —?" vyzvídal host nalehavě, ostře.

„Napověděla mezi řádky, že bude brzy svrchovaný čas, abys uchránil Evgenii od hanby, vrátiti se s prázdnou do Hradiště."

„Tos mi již vyřídil! Vacek a Ticháčková by se rádi mé nevěsty zbavili. Toť jádro těch pletek!“ rozhorlil se dr. Jiruš. „Ostatek, vše cos o Evgenii pověděl, je lichá, ničemná smyšlenka. Zakazuji si, abys moji snoubenku pomlouval!“

„Slunce stůj! Jozua Jiruš tak velí!“ smál se umělec. „Bylo by radno, abys také zapověděl aritmetiku.“

„Obmyslnou a jizlivou zajisté.“

„Jest jizlivá. Velmi! Ona učí na příklad, že tvoje nevěsta má o patnáct let více než ty.“

„Kýho výra!“ řehtal se nuceně dr. Jiruš. „Tys vynalezl nové počtářství! Ven s ním. Bav mne! Proveď svůj zázračný počet!“

„Hravě, můj drahý, ti vyhovím. K tobě by slušela žena o sedm let aspoň mladší; a pro Evgenii hodí se muž nejméně o osm let starší. Sedm a osm je patnáct. Jaký to zázračný počet!“

„Eskamotérský, příteli, nic více. Žádné pravidlo nemá platnosti absolutní. Výjimkou jest Evgenie pro mne stvořena, jakkoli čítám tři a třicet a moje nevěsta o rok méně. Nám na tom nesejde, my se vysmějeme všem tvým počtům —“

„A požadavkům přírody, neuprosným zákonům stárnutí jak by smet,“ dodal Trojan. „Obdivuji se ti. Již dávno, již od těch časů, kdy jsem před lety Evgenii poznal. Theorie o sdružování doplňovacích barev osvědčuje se netoliko v koloristické technice, nýbrž i v lásce a v manželství. I lámu si hlavu otázkou, čím vy dva se můžete doplňovati. Oba rusovlasí, modroocí, oba jak z másla, oba měkcí, nerozhodní, hluboci v citu a ostýchaví v jeho výrazu. Umím si vyložiti, proč jste se zprvu neodpuzovali. Na malém městě se člověk velmi snadno zamiluje a za skrovného výběru nalezne honem bohyni. A nevyvinuté mládí nemá zraku a měřítka. Teprv později zatouží přirozenou, určitou nutností měkký muž po silné ženě a mdlá ženská duše po energickém choti. Nevedlo se vám podobně?“

„Vedlo by se, Trojane, kdyby všecko na světě dalo se vpraviti pod čepici jediného schema. Na štěstí existuje nespočetná rozmanitost povah a důsledně i požadavků lidských. O mé štěstí nepřipouštěj si obav. Přičinil jsi se poctivě, abys mne od Evgenie odvrátil. Neúspěch tvého úsilí poučí tě snad i o nevhodnosti tvého počínání.“

„Není rady, není pomoci,“ pokrčil malíř rameny. „Varuji tě v čas,“ pokračoval svraštiv čelo. „Dělej co dělej, já tě vidím před sebou pořáde v takovém manželství: Po dlouhých letech postu, laskomin, strádání a mlsání usednete s předrženou, uměle udržovanou chutí k slavnostním hodům. Co vám zbylo do manželství? Všech lahůdek bezmála jste okusili, vše desetkrát a stokrát ohřívali. Nutíte se do čilosti a hladu, do mladické, naivní nenasytnosti a za chvíli zděšeni poznáváte, že vše vystydlo, zvětralo, zamřelo, že jest po tabuli dříve než kvas počal. Tys mladý, ona sestárla. Ty rmoutíš se pro své náhlé, schválně zdržované poznání. Činíš si násilí a přemáháš se marně. Neboť žena vycítí svým pronikavým instinktem neštěstí, které tušila, před nímž se třásla. Tys miloval po čtrnáct let hebounké, růžové líčko mladinké dívčiny a pojednou shledáváš pracně sledy bývalé spanilosti ve svadlé tváři. Objímáš váhavě ženu, kteráž jest ti od hlavy k patě jediným sklamáním. Ona

nutí se do svěžesti, zahlazuje vrásky a tys jí pramálo vděčen za tento klam, který jí dokonce nésluší. Viníš ji z komedie, nalezáš na ní z čista jasna sta chyb a uvalíš na ni podezření, že tě ošálila, ač v pravdě uvedl jsi v omyl sebe sám. A ji rovněž tak. Žena právem žaluje na tvou svědomitou, dobře míněnou, šlechetnou licoměrnost. Konec: Jste nevýslovně, na dobro nešťastni. Neužili jste mládí, ve vašem životě zeje mezera. Stoupali jste dlouho a pracně, abyste ocitli se ihned na sklonku. Spočinutí, horování a rozkoš na vrcholku mihly se jen kolem vás, neznáte je leda z prahnutí tužeb a z hořkosti zklamání. Nenutí tě svědomí, odvrátiti takovou dvojnásobnou sebevraždu?"

Dr. Jiruš pootevřel ústa k odpovědi, zarazil se však ihned prudkým, pohrdlivým posuňkem. Přešed několikráte se sklopenou hlavou a zasmušilou tváří atelier, vyrazil dvéře na balkon.

„Jsi povedený advocatus diaboli!" hodil za sebe přes rameno. „Hvězdy bys dovedl očernit a dech andělů otrávit."

Trojan stanul nepohnutě uprostřed atelieru; ponořiv ruce do kapes, zadíval se přemítavě za svým dávným soudruhem, nejlepším přítelem od dětství, ze škol, ze strastí a slastí vezdejších. Zíral dlouho upřeně na hezkou, ušlechtile modelovanou hlavu, obestřenou zlatou září hojných, hebounkých světlerusých vlasů, jež věnčily bílé skráně a vysoké čelo souměrného, milého obličeje.

Za drahnou chvíli teprve vytrhl se malíř z dumy a zaměřil loudavě do kouta, z něhož vytáhl štíhlou, rozkošným filigránovým vykládáním jak opředenou hindskou huku. Naplniv kalíšek jemným tabákem a vloživ do něho zapálenou hubku, vynesl nargilé na balkon a přitáhl za přítele dvě lehoučké skládací židle.

„Dýmku míru, Ladislave," ozval se, vybízeje dra. Jiruše k usednutí a podávaje mu druhý, parfumovanou vodou prve spláknutý troubel.

Host němě a vzdorovitě učinil Trojanovi po vůli.

„Vlastně jest hříchem, kaziti si vůni a ryzotu jarního vzduchu čoudem tabákovým," poznamenal po delším mlčení malíř.

„Ba," přisvědčoval dr. Jiruš za chvíli. „A jedovatými úvahami neméně."

„Setřes je. Domluvil jsem. Již ani nemuknu. Ukázal jsem ti rub medalie. Oslň mne skvělým lícem a budu spokojen."

„Dočkáš se toho."

Trojan sklonil vděčně hlavu a rozloživ se pohodlně na židli, toulal se zrakem po širém rozhledu. Pod balkonem nížila se zahrada k nedaleké a nevysoké zdi, od níž sbíhá svah k Jelenímu příkopu, vroubenému dlouhou řadou omšených, pestrých, tichých domků Nového světa. Nad pásmem této nuzné ulice kupily se a vršily malebné paláce a památky Hradčanské. Nejdále na levo jako obrovský patník, uzavírající horizont, čněla velebná, mohutná věž svatovítská nad střechy zámecké, před nimiž bělala se rozsáhlá skupina arcibiskupského paláce a svítila vysoká okna Šternberského domu. Za sídlem metropolity vyčnívaly krásné štíty Rožmberských někdy paláců, sousedící s pavillony Toskánského zámku; přímému pohledu a nejblíže nabízely se tupé, nízké vížky bývalého kláštera Uršulinského, nad nímž jako obrázek vznášel se daleko a vysoko malý kostel sv. Vavřince na Petříně. Odtud

horizont, uzavřený sličně krenelovaným cimbuřím „Hladové zdi", obepínal palácovitou svatyni Lorety, z níž vyrůstají štíhlé, rozmarné vížky, a velkolepou, energicky rozčlánkovanou massu královského někdy paláce Černínů; Strahovské věže převyšovaly střechy této ohromné budovy a pod ní ležel skromně rozsáhlý, asketicky holý klášter kapucínský; od černínských kasáren rozbíhal se obzor ve vlnité kontury vršin Svatomarketských a v kostrbaté obrysy polorozvalených bašt. A vše bylo ztopeno ve skvoucích barvách, svítilo a hřálo, houpajíc se v ryzém, opojeném dechu plného, rozkvetlého jara, prosyceného vůní a protkaného zlatou září planoucího slunce. Daleký šum města zalehal k pavillonu ztlumen jak bzučení much a tichem nesly se jen táhlé zvuky zvonů nebo ohlasem veselý výskot dětí, skotačících po Novém světě.

Na balkoně nehnul se a nepromluvil nikdo. Přátelé, obestřeni modravou mlhou vonného dýmu, užívali pohovy, zírajíce do prázdna, kochajíce se v luzné vyhlídce a těkajíce zrakem a myšlénkami za střídavými cíli.

(Pokračování.)

Z moderní dramaturgie.

Píše Jos. Kuffner.

(Něco o řešení themat v moderním dramatě.)

ippichův Svět zásad, jenž v lednu objevil se na repertoiru Národního divadla, vyvolal diskusi o české moderní veselohře.

Jeviště, podobně jako román, otvírá si občas nové pole. V moderní hře divadelní vedle dramatického zjednává si platnost interes společenský. To je důsledek látky, která je realistickou a úzce s životem souvisí.

V životě nelze otázky společenské odloučiti od zájmů osob. Strasti a slasti jednotlivce nelze vytrhnouti z jich okolí, z půdy, ve které vznikly. Tou půdou je společnost ve všech obměnách svých.

Jindy bylo drama prostě dramatem. Časem však šířil se jeho rozsah a dnes autoři za praktikami dramatickými zřejmě kryjí záměry další. Druhdy spokojil se autor, když jen obecenstvo pro hrdinu svého zaujal, když jeho jménem je rozesmál nebo rozplakal. Dnešní dramatik je výbojnější: má určitý zámysl, heslo, myšlénku nějakou, již vnukne nepozorovaně svým postavám, aby za ni bojovaly. Autor je sám členem společnosti, je stranníkem, snad přívržencem zásady nebo směru nějakého, a jako stranník má jeden vrchní cíl všeho počínání: zviklati zásadu protivnou, svoji postaviti do příznivého světla a dostati diváka na svou stranu. Divadelní kus je dnes namnoze scénovanou demonstrací určitého tvrzení neb návrhu, je podnikem na získání přívrženců, jako parlamentární řeč. Když opona v divadle naposledy spadla, může nastati hlasování: Kdo je pro a kdo proti?

Snad to značí úpadek dramatické poësie. Mnozí určitě tvrdí, že značí. Ale na všechen případ je to rozšířením sféry divadelního umění, sesílením obecného interessu o divadlo.

Francouzské divadlo je na tom stanovisku už od drahného času. Víte, jak úzce francouzský život a francouzské divadlo spolu souvisí. Jména Augier, Dumas, Sardou, Labiche, dopovídají ostatní. Dumas je tvůrcem thematisující, mravoopravné, horlící komédie a druhové jeho, každý po svém způsobu, staví se mu po bok.

Cesta, po níž dospělo francouzské drama ku dnešním svým zajímavým koncům, je tak přímá a přirozená, že drama ostatních národů samoděk, slepě za ním spěje. Česká veselohra, dosud mladá, sotva vyvinutá, už zahýbá kolem téhož rohu: český autor dramatický, snad ostýchavě dosud, přece však už zřejmě začíná si klásti otázky společenské.

* * *

Podstatou dramatického děje i pochyb společenských je spor, spor zájmů, názorů neb zásad.

Odtud se vysvětluje, že dramatik i filosof, mudrující o nápravě společnosti, tak záhy se potkali. Oba pracují dle jedné methody: pátrají po příčinách sporu a snaží se vyrovnati je. Šli zprvu každý svou cestou, leč brzo poznali, jak platně mohl by jeden druhému býti na ruku.

Snahu za ideálem míval dramatik odjakživa. Buď povznášel diváka k ideální výši, jako Sofokles, anebo se posmíval malichernostem, jako Aristofanes, dnes však pojal svůj společenský úkol ostřeji na mušku, vedle svého řemesla divadelního stal se i dle titulu mravoopravcem, mužem výbojné myšlénky, reformatorem.

Jeden požadavek je ovšem nezbytný: aby záměrem netrpěla věc. Filosof nesmí zatlačiti umělce, reformator nesmí zabiti dramatika. Především je dramatický autor básníkem. Moderní dramatik má smysl pozorovací, dovede si vyhledati látku, zpracovati ji podle všech zákonů skladby, dáti postavám tvář a povahu, vdechnouti ději pravdivost i život. Pak teprve se v něm přihlásí mudrc, pozorovatel běhů lidských, badatel, politik, prorok společenský, jenž dramatikovi našeptá vedlejší zámysly. Osoby dramatu nenuceně, bezděky přijmou na sebe druhý úkol, stanou se zastanci, nositeli principu, o který jde, jsou nástroji na řešení položené otázky. Aby řešení bylo správné, záleží, aby látka i nástroje byly pravé a z dobrého kovu.

Jen autor realista může býti řešitelem společenských otázek. Jaké řešení, kde premissy jsou liché? Jaké to hájení these, kde můžeme vyčísti autoru: můj zlatý! tvoje závěry jsou falešné, protože povahy jsou nepravdivé, události nemožné, psychologie zvrácená, zkušenost žádná!? Jen zdraví lidé, z naší krve, z našeho masa, smějí se procházeti po jevišti, máme-li přiznati, že v podobném případě jednali bychom jako oni, vývody jejich že jsou případné, že nás autor přesvědčil a že ochotně přistupujeme na jeho stranu.

Běží jen o to, aby autor vždy zůstal básníkem, znatelem srdce lidského a běhů lidských, tvůrcem postav, poměrů a dějů a nikdy neklesl na pouhého učitele, kazatele a deklamátora.

Vidíte, že úloha moderního dramatika nikterak není ulehčena. Spíše je složitější a obtížnější.

* * *

Sáhněme po příkladu. Starší komédie Augierova Zeť páně Poirierův hodí se výborně za ukázku. Francie je zemí převratů. Otázka sblížení dvou vrstev společenských, šlechtické a občanské, je tam delší dobu na denním pořádku. Augier chopil se jí jako dovedný dramatik i hluboký znalec lidského srdce.

Pan Poirier je zástupce občanského stavu. Je trochu šosák. Vlastní přičinění a neunavná práce učinily jej několikanásobným milionářem. Trávil by teď dny života svého spokojeně, kdyby jej netrápila ctižádost.

Seznámil se s mladým markýzem Gastonem des Presles a ukul ihned svůj plán. Gaston je mladý šlechtic, který lehkomyslným životem se připravil na mizinu a poněvadž milionář Poirier má krásnou dceru, oba brzo si porozumí. Pan markýz dal se uvésti do občanské domácnosti, slečna Toineta dala se uhlazeným jeho spůsobem okouzliti a za krátko stane se markýz Gaston des Presles s půl milionem věna zetěm ctižádostivého občánka.

Podobná mesalliance není v dnešní Francii případem řídkým. Hmotně sešlá šlechta ráda vchází v užší styk se zámožnou bourgeoisií. Leč pouhým faktem sňatku není otázka odbyta. Je takový nerovný sňatek už rozřešením thematu o nerovnosti stavů? Sňatek, který vyhověl kapesním potřebám páně zeťovým a ctižádostivým choutkám páně tchánovým, lze takový sňatek už považovati za vyřízení všech neshod? Bude po svatbě všecko ostatní v pořádku? Bude nová domácnost šťastna? Všickni cítíme, že ne. V Gastonu a Toinetě nespojili se jen dva lidé různého pohlaví, ale dva rozporné, sobě ve mnohém protipoložené živly.

Sňatkem vyslovena teprve první písmena otázky, o jejíž rozřešení se jedná. Sňatek neznamená tu ještě žádné splynutí, nýbrž pouhé pouto a to dosti nepřilehavé. Po svatbě přistěhoval se šlechtický zeť sice do občanského domu tchána milionáře, ale zůstal šlechticem smýšlením i vychováním a starý bavlnář se přes noc nepošlechtil. Každým výstupem se přesvědčujete, že tu násilně spjaty k sobě dva různé kovy, jež nikterak se nepřitahují a že by bylo třeba velmi prudkého ohně, kdyby oba měly splynouti v jedno. Vznítiti tento žár je právě úlohou básníkovou. Tím žárem je dramatický konflikt. Povahy, názory i poměry na obou stranách jsou realisticky správně líčeny. Podaří-li se spisovateli dovésti spor k takovým koncům, abychom podle citu a životní zkušenosti své mohli s ním ve všem býti srozuměni, pak dostál svému úkolu a otázka je rozřešena.

Augierovi se to podařilo. Básník, jako svrchovaný řiditel osudů, mezi průběhem processu nenadržuje žádné straně. Interessy i názory jak stavu občanského tak i šlechtického jsou v postavách věrně dle pravdy zastoupeny. Povahy zůstávají důsledny až po rozuzlení, tak že nakonec rádi se prohlašujeme za přesvědčeny a potvrzujeme s potěšením předložený nám výsledek.

V domácnosti mladých manželů ještě nebylo po líbánkách a mezi tchánem a zetěm už se rozstupovala propast náhledů.

— Pravíte, že jste šťastný, milý Gastone, a to je mi nejmilejší odměnou, řekl za rozmluvy pan Poirier k svému zeti. Ale líbánky teď trvají tři měsíce, románku bude pomalu dost a myslím, že nadešel okamžik, pomýšleti na vážné věci.

— To si také myslím, odpovídá pan zeť.

— Co hodláte činiti?

— Dnes?

— Také zítra a příště... máte přece nějakou myšlénku?

— Zajisté, mám svůj plán rozvržený, hodlám činiti dnes, co jsem činil včera, a zítra, co činím dnes; přes všechen svůj lehký způsob nejsem povahy přeletavé a bude-li jen tak dále, jako je dosavad, budu úplně spokojen.

Podle občanských náhledů pana Poiriera, byl by nejvyšší čas, aby pan zeť po odbytých líbánkách dal se do nějaké práce, nastoupil nějaký úřad, vůbec ukázal se býti potřebným, užitečným tvorem. Rozený markýz je však jiného názoru. Přeruší krátce nepohodlnou rozmluvu.

— Přestaňme o tom, pane Poiriere... O náhled může býti spor, nikoli o pocit a smýšlení... Ni slova více o tom...

Tak znenáhla vyklubává se nedorozumění mezi oběma muži různých mravů a vychování, již ze příčin mimotných byli k sobě připoutáni. Mezi oběma stojí mladá paní, dobrá, milující žena. Mohla by hráti úlohu anděla smíru, kdyby vzniklý rozpor nebyl tak mocný, že časem vetře se i mezi ni a její lásku.

Mezi tím nahodilo se panu Poirierovi také potěšení, zapraviti za pana zetě dluhy, nikoli nepatrné. Nová záminka k potýčce. Pan markýz dlužil se na lichvářské úroky, jak se na kavalíra slušelo.

Pan Poirier jako řádný tchán je hotov dluhy zaplatiti, ale jako praktický muž velmi trpce nese, že mu jest platiti více, než obnáší vypůjčený kapitál s přiměřeným úrokem.

— Proč jste mi neřekl před svatbou, jak stojí věci? Byl bych se pokusil o vyrovnání.

— Nechtěl jsem, hájí se zeť, markýz des Presles nesmí se sníži, aby vyjednával tam, kde zastavil svoje slovo.

— Ale když jste dlužen jenom polovici...

— Polovici jsem dostal, dlužen však jsem všecko. Nejsem dlužen těm taškářům, ale svému podpisu.

— Dovolte, pane markýzi, považuji se za poctivého muže, nikdy jsem nikomu ani za halíř neukřivdil, nemohu a nechci vám raditi ke špatnosti, ale dáme-li šest ze sta, myslím, že bude vše v pořádku.

— Nejde tu o poctivost, ale o čest.

— Jaký tu činíte rozdíl?

— Čest je poctivostí šlechtice... Naše výsady jsou zrušeny, nikoli však naše povinnosti. Jsou tři slova, jež z našich privilejí nám zbyla, která však nikdo nevymaže: šlechtictví ukládá závazky. Staň se co staň, my zůstáváme vždy podrobeni přísnějšímu řádu, nežli je zákon, a řád ten se zove ctí.

— Dobrá tedy, pane markýzi, pak je štěstí pro vaši čest, že moje poctivost platí za vás dluhy... Ale poněvadž já nejsem šlechticem, vynasnažím se, vyrovnati se v té záležitosti, jak nejlépe budu moci.

Zkrátka, čím dále vychází více na jevo, že v obou mužích narazili na sebe dva daleko rozlehlé světy, jež nelze obratem ruky smířiti. Poirier je liberál a šosák, Gaston konservativec a gentleman, Poirier je muž od plic, samorostlý, dobromyslný, ale popudlivý, Gaston muž světáckých spůsobů, ohánějící se s patra své rodové pýchy, hladkou, ale tím hloub zajíždějící ironií. Spor se stále přiostřuje. Zasáhl celý dům, nejen rodinu, i přátele. Útlé mysli Antoinettině několikráte se podařilo vyrovnati stranou, co otec její a manžel spolu pokazili. Leč náhle padne rána, která hrozí všemu dalšímu přátelství učiniti konec. Rána, která platí jí.

Vyjde na jevo, že má Gaston milenku. Za zády zákonné manželky udržoval poměr, Antoinettu vůbec nikdy nemiloval, patrně si ji vzal jen k vůli věnu. Vše je zdrceno. Antoinetta, na smrt uražena, klesá žalem, otec Poirier si zoufá. Kdo jiný je vinen neštěstím milované dcery než on sám?

Nezbývá nic než rozvod.

Rozvod? Ale to by nebylo rozřešení! To by znamenalo, že obě vrstvy společenské navždy mají zůstati odděleny, že sloučení není možno, že je absurdní, nepřirozenou, hříšnou myšlenkou. Avšak básník, jako filosof, i divák jako filosof, si praví, že z tohoto bludiště zájmův i názorův, zvyků a předsudků musí nějaká cesta vésti ven, na jasný den smíru, že třeba hledati ji a že paprsek světla, který by na ni ukázal, musí dopadnouti z přirozenosti lidské.

Básník ten paprsek bystře vycítil a rozmyslil. Rozuzlení zmatku podařilo se mu skvěle.

Až posud byla převaha mravní na straně Gastonově. Byl sice hmotně v podružné závislosti, ale týčil hrdě šlechtické čelo nad občanským okolím, které přese všecky nehody pokládalo si za čest jej milovati a sloužiti mu. Pan Poirier sice neustále opakoval: já jsem liberál, já se čerta ohlížím po nahodilostech rodu, ale potají přece jen byl hrd, moha se někdy posaditi do kočáru se šlechtickým znakem a slyše, že jeho dceru oslovují „paní markýzko!“

Jednou dokonce vyzradil pan Poirier nepozorně dost před Gastonem svoje nejtajnější přání, státi se baronem. Gastonu připadalo to směšným a s pernou ironií dal svému panu tchánovi cítit nízkost původu jeho.

— Jeden můj předek třikrát byl raněn lukem v bitvě u Josy, jiný při obléhání Rochellu první vstoupil na nepřátelské hradby, třetí dal se u Hogue hrdinsky vyhodit s lodí do povětří, čtvrtý dobyl dvě korouhve u Fontenay, dědeček můj zemřel před Quiberonem .... Proč tito hrdinové tak statečně sloužili vlasti ... proč? proč? ... Inu proto, aby jednoho dne pan Poirier mohl se státi pairem Francie anebo baronem.

Poirier na to ovšem dost trefně odpověděl:

— Víte, pane vévodo, proč jsem po třicet let čtrnáct hodin denně se lopotil a hmoždil? proč jsem střádal peníz k penězi, nevydávaje ničeho, až byly čtyry miliony pohromadě? Proto, aby mohl jednou přijíti pan markýz Gaston de Presles, který nepadl ani u Quiberonu, ani

u Fontenay ani u Hogue nebo kde jinde a aby po ničemném povalečném životě mohl se položit do podušek z jemného peří a móhl klidně zemříti.

Avšak od té chvíle věděl Poirier, kolik mezi ním a jeho zetěm uhodilo, že za své čtyry miliony nikdy si nevykoupí od rozeného šlechtice uznání rovnosti.

Nyní však rázem změnila se situace. Gaston připravil se o mravní převahu, která dosud postavení jeho v domě činila tak výhodným. Jako zločinec, jako zvrhlý, podvodný člověk stojí tu před svým tchánem a svojí manželkou. Opovrhují jím, mají důkazy proti němu v ruce, mohou pyšného šlechtice pohnati před soud, způsobiti mu veřejný škandál.

Převaha náhle přesunuta na stranu občanského živlu. Konflikd dostoupil krise.

Gaston je moudrý muž, uznává svůj přečin a aby zachránil zevnější slušnost, vyslovuje ochotu podrobiti se přání domácích, bude-li mu odpuštěno. Přijal by úřad nějaký, uskrovnil by se v přepychu, který dosud považoval za neodpustitelnou daň svému jménu. Otec Poirier jeví dost chuti považovati tento obrat za příznivý. Ale jinak jeho dcera.

— Ne, otče, není možná! Mezi mnou a panem markýzem je konec. Já už nebudu šťastna. Když mne pan des Presles nemiloval z vlastní vůle, myslíte, že by mne miloval z donucení?

Gaston mlčky naslouchá své obžalobě.

— Mluvte přece, pane! domlouvá mu tchán.

— Pan des Presles mlčí, ví, že bych nedala mu víry, kdyby něčeho namítal. Ví také, že všecka pouta mezi námi jsou přetrhána a že mi už není více, než cizincem. Vezměme si tedy každý svobodu, jíž nám zákon dopřává. Přeju si býti rozvedena, otče. Dejte mi onen list, je můj, jedině mně náleží právo, užíti ho. Dejte mi jej.

Otec váhá vydati list, jímž markýz usvědčuje se z nevěry. Vše brání. Markýz vyčkává mlčky svůj osud. Konečně otec odevzdal dceři list. Vzala jej.

— Mám svoji pomstu v ruce, pane, neujde mi již . . . Abyste zachránil svoji milenku, zavázal jste se svojí ctí, já vám závazek váš vracím. (Roztrhne list a hodí do ohně.)

Všichni přítomní jsou očarováni. Považují skutek ten za krok ku smíru, jemuž přejí. I Gaston tak soudil.

— Má paní! Jak se mám vyjádřiti . . . Já, který byl tak hrdý! který jsem myslel, že podstupuji sňatek nerovný! A vy zatím nosíte jméno moje s větší ctí, než já sám. Celým životem již nenapravím zlo, které jsem spáchal . . —

Avšak lituje pozdě. Teď je hrdost na straně občanské dcery. Antoinetta je rozhodnuta.

— Jsem vdovou, pane . . .

A opona po krásné scéně spadne.

Pozorujete už, kterým způsobem hodlá básník společenský konflikt rozřešiti. Znenáhla přesunul záležitost ze sféry zájmů a názorů do sféry srdce. Gaston nevzal si Antoinettu z lásky, to už jsme podotkli, ale během kusu měl několikráte příležitost nahlédnouti do krásné, v pravdě bohatýrské její povahy. Byl jinde srdcem vázán a nevěnoval své paní prve náležité pozornosti, leč ode chvíle, co se konflikt přiostřil,

nahlédl blíže do jejích očí a pozoruje teprv, kterak je roztomilá. Po vylíčené scéně pak přiznává si, že je okouzlen.

Pozdě však! Poznal cenu drahocenného pokladu, když už byl ztracen. Ale co činit? Napravit se nic nedá. Antoinetta, jak byla dříve plna oddanosti a lásky, tak je teď nepřístupná a hrdá. Gaston nevidí před sebou jiného východu, než resignaci. Odejde, bez skandálu sice, ale odejde. Nic jiného nezbývá, vstoupí do afrického vojska. Má zde ještě jakousi záležitost vyříditi, o níž se jednalo hned z počátku kusu, nějaký souboj. K vůli řečené milence. Je ctí vázán, podniknouti jej.

Žádá ještě poslední rozmluvu od své manželky.

— Nebudu vás dlouho obtěžovati svou přítomností, omlouvá se.

Situace je ta: básník přivedl obě strany tam, že společensky jsou si rovny. Aristokrat Gaston stržen s mravní své povznešenosti, ukázal druhé straně slabé stránky, klesl v očích jak svého tchána tak své manželky. Prohřešil se proti oběma, vydal se jim na milost a nemilost. Na druhé straně občanská paní u vědomí svého práva a své důstojnosti získala na sebevědomí. Vybavila se z prvotní své pokorné přítulnosti. Oná má teď právo trestati neb odpouštěti. Už nestojí naproti sobě aristokrat a žena občanského rodu. Předsudky rodové jsou přetrhány, čistě lidské struny přicházejí k ohlasu. Vidíte, jak důmyslně provedený proces! Dokud hradby předsudků nebyly pobořeny, nemohl hlas srdce dojíti nepodmíněného slyšení. Teď není možnost vyloučena. Teď neschází než důkaz, že srdce obou manželů, po přestálých zkouškách teprv náležitě k sobě vzplanula. Cítíte sic, že se v obou něco podobného děje, dlužno však, aby citům těm zjednán byl mocný projev, abychom o nich byli utvrzeni a přesvědčeni. Ten účel mají v posledním aktu poslední scény.

Gaston má si ještě odbýti souboj, než odejde. Půjde-li na souboj, jak se chystá, bude mezi ním a Antoinettou na vždy konec, neboť souboj týče se druhé dámy, Gastonovy bývalé milenky. Takový souboj každá manželka by považovala za své pohanění. Gaston však, ačkoli nehodného poměru ke druhé dámě už se zřekl, nechce od duelu upustiti, jsa vázán k němu šlechtickou ctí.

— Je to poslední povinnost, jež mne ještě pojí k ošklivé mé minulosti, praví.

Přátelé domu naléhají na markýze, aby přinesl oběť. Kdyby odřekl se této poslední, jemu zdánlivě tak drahé povinnosti, která jej víže s minulým životem, podal by své manželce nejlepší důkaz, že chce jí býti vskutku oddán a že je hotov začíti život nový. Pohaněná dáma občanského rodu, ač má-li v upřímnou lítost urozeného manžela uvěřiti, je vskutku oprávněna žádati na něm, aby se trhl poněkud od svých předsudků a přinesl její lásce v obět onu, zde opravdu jen „tak zvanou“ čest. Po delším zápasu vnitřním se Gaston odhodlává. Tato scéna i všecky předcházející jsou do detailu se znamenitou znalostí lidské duše kresleny.

Rozhodnuv se, zůstal Gaston nepohnut s hlavou sklopenou státi. Podal se nalehavým prosbám, nedostaví se na místo souboje, dá se omluviti. Lásce bude tím vyhověno, ale sok jeho a celá společnost prohlásí jej za zbabělce. Pro muže ve šlechtických tradicích vychovaného

je to vědomí zdrcující. Tu však zastkví se povaha Antoinettina v nové netušené záři. Přistoupí k manželovi:

— Vše je napraveno, Gastone. Mohu vám teď odpustiti, věřím vám, jsem šťastna, miluji vás... Říkajíc to, vezme jeho hlavu do svých rukou, políbí jej na čelo a pak doloží rozhodným hlasem: A teď se jdi bíti!

Tímto skvostným rysem končí drama. Lze říci, že Augier položenou úlohu znamenitě rozřešil. Vybaviv svého zástupce šlechtického stavu ze slupek předsudků ukázal na něm čistě lidské jádro a na druhé straně objevil na duši občanského rodu smýšlení i city nejušlechtilejší, hodné, aby nosily šlechtický znak a jméno. Tak sblížení obou stavů učiněno cestou přirozenou pochopitelným a možným. Přiznáváme rádi, že nás autor pro svou ideu úplně získal. Má nás všecky na své straně, jsme dílem jeho nadšeni a spokojeni.

* * *

Česká činohra společenská, veselohra z moderního veřejného života už také zavadila o českou šlechtickou otázku. Ta leží u nás sice poněkud jinak, než ve Francii, snad není ještě zralá tak a akutní, ale u nás k ní přistupuje otázka druhá, která ji činí spletitější, otázka národního smýšlení.

Ve veselohře Svět zásad, která je z moderního našeho života českého, přirozeně se s otázkou tou setkáváme. Český život veřejný má svoje dva živly, šlechtický a občanský. Kdo si z něho vybéře látku, musí téměř nevyhnutelně počítati s oběma. Záležitost má své obtíže, poněvadž vymáhá originelního pojetí. V jiných literaturách není vzoru pro poměr, jaký zaujímá u nás šlechta k národní otázce. Poměr je tak choulostivý, že naši literáti se naň sotva odvažují, raději jej idealisujíce aneb se mu vůbec vyhýbajíce.

Štolba přišel s dobrou veselohrou Vodní družstvo. Sujet vzato z veřejného života českého venkova. Tam šlechta česká hraje přece roli dosti značnou, ale Štolba se nedůtklivé otázce obratně vyhnul. V jeho veselohře je pouze řeč o hraběti, který je hlavou družstva, ale po celou hru nevystupuje.

Pippich zajel otázce hloub do masa. V jeho kuse mají živel občanský i šlechtický po stejně vážných úlohách, ba vůdčí role, až na jednu, jsou výhradně v rukách šlechtických. Řešení palčivé otázky však i Pippich nechal ležeti stranou.

Možná, že si spisovatel myslil: dejte mi pokoj s řešením otázek! nemám jiné otázky na mysli, než jak napsati dobrou veselohru, to je dost velká starost!

Je to zároveň stanovisko i výmluva. Otázka je srostlá s látkou. Zarejte do látky a otázka namane se sama. Sama vás přinutí, zabývati se jí a nějak ji vyříditi. Buď je autor realista a utká se s ní anebo není autor realista a pak píše veselohru fantastickou.

Česká šlechta řídí se dvěma zásadnými předsudky: společenským a národním. Oba jsou mocnými faktory v jejím životě, oba tvrzeny tradicí a vychováním mají u ní v každém směru života veřejného i soukro-

mého své ustálené, dokonale vypěstěné formy. Spisovatel, který by v nás chtěl vzbuditi důvěru, že realisticky pojímá látku a že po případě byl by s to ji rozřešiti, musel by oba faktory přísně vzíti v rozpočet a ve svém společenskopsychologickém processu jim přiděliti úlohu, která jim patří. Malovati šlechtice hned takovými, jaké by si česká veřejnost míti přála, neznamená šlechtickou otázku rozřešiti, nýbrž ji obejíti. Spisovatel realistický nesmí si úlohu ulehčovati, nesmí vyhýbati se poměrům zamotanějším, nýbrž je vázán vzíti za podklad poměry takové, jaké ve skutečnosti shledává a od nich teprvé k vytknutým koncům dospívati.

Připusťme, že Pippich neměl prozatím v úmyslu řešivě zasáhnouti do našich poměrů společenských, ačkoliv titul veselohry na podobný záměr téměř ukazoval. Přihlédněme však, co se v jeho Světě zásad děje.

Víte z denních listů, že hlavní osobou v kuse je hrabě Jaroslav, podle běžných názorů trochu výstřední hrabě, který má zcela po česku zařízenou domácnost, je filosofem, prostým všech možných předsudků, o němž blízká mu dáma může posměšně prohlásiti, „že nemá ni trochu hrdosti šlechtické, že kamarádí se svými úředníky, bratříčkuje se s měšťany, a že naposled ještě se ožení s dcerkou měšťanskou a otevře advokátní kancelář!“

Je zcela dobře možná, že takový neobyčejný hrabě někde v některém koutě Čech žije svůj samostatný život, ale je to výminečný případ a tohoto hraběte nelze nikterak považovati za typ, za representanta svého stavu. To už není hrabě, to je občan filosof, který sice pošel ze šlechtické krve, ale okolnostmi a snad vlastním úsilím vychován postavil se mimo společnost, k níž původně přináležel. Každá společnost vykazuje jednotlivce, kteří předběhli o sto let svoje vrstevníky, nehodí se do šablony a žijí svůj osobitý, samostatný život. Tací jednotlivci pro svou samorostlost, svou podnikavou, činůplnou povahu, pro rázovitost svého počínání hodí se dobře za vzory rozbíravému romanu, méně však pro drama, kde na výklad příčin a široký rozbor bio- a psychologický není ani místa ni času. Hrdinové na divadle mají krátký život a ten je působivý, jen je-li snadno pochopitelný a jasný. Divadelní obecenstvo není naloženo příliš uvažovat a se domýšlet. Proto na divadle, zvláště v lehké veselohře, kde na slova rychle následuje skutek, rádi potkáváme typy, postavy, o kterých se nám zdá, že je odněkud již známe, že jsme je už v životě potkali, jimž rozumíme, a neradi se vpravujeme do povah výminečných, záhadných neb výstředných, v jichž pravděpodobnost abychom uvěřili, nás autor teprvé musí zapřísahat.

Požádá-li takový výminečný emancipovaný hrabě o ruku občanské dcery, není to pranic divného. On už není žádným pravým šlechticem, podle typického slova smyslu; co na něm bylo kastovního obalu, svlékl už se sebe a stojí před námi, jako obyčejný inteligentní muž. Snad má všecky ctnosti moderního občana, ale ony vlastnosti už nemá, které našemu pojmu o naší šlechtě dodávají ráz a barvu, které snad nejsou vesměs chvalitebné, ale za to karakteristické a význačné. Daleko zajímavějším by nám připadalo, kdyby autor předvedl šlechtice všeobecného rázu, trčícího spůsobem i vychováním až po krk ve předsudcích své kasty, v předsudcích o stavu a národnosti, tomuto šlechtici kdyby vdechl

do srdce lásku k občanské dívce a v této situaci nechal jej před námi mluviti a jednati: pak by otázka šlechtická v jeho osobě stala se akutní, muž octl by se v zajímavém rozporu s vlastním nitrem, konflikt byl by dramaticky i společensky velice důtklivý a na spisovatele realistu mohli bychom zvolati: hic Rhodus hic salta! tady ukaž, jaký jsi znalec lidské duše a lidského srdce!

Pippich ovšem nevnikl svému hrdinovi příliš hluboko do ledví. Nechal jej několikráte vykládati o názorech, ale vlastní dramatický part odbyl s ním velmi prostě. V kuse je celá řada osob, které chtěly přijíti ke slovu a veselohra na úkor dramatického jádra rozplynula se v episodách.

Vedle hraběte Jaroslava vystupuje jakási komtessa Běla. Mezi oběma napolo je vyvinut poměr, o kterém v jednání prvním nejsme sice přesvědčeni, kterého však se můžeme ostrovtipně domysliti. Ve druhém aktu, na okresní výstavě, seznámí se hrabě s dívkou občanskou, slečnou Jelenou. Provádí ji po výstavě a je k ní velmi galantní. Nevidíme sice, že by se byl zamiloval, ale tak, seznámil se. Teď stojí hrabě mezi dvěma ženami, jednou šlechtického, druhou občanského rodu.

Slečna Jelena je sestrou dra. Jarého, radikalního přítele Jaroslavova. Ve třetím jednání navštíví hrabě svého přítele a dovídá se, že včerejší zdvořilosti jeho učinily na mladou dívku vážnější dojem, než by dle náhledu doktora Jarého mohlo býti zdrávo. Přítel Jarý jej proto žádá, aby se s jeho sestrou více neshledával.

— Jsi muž příliš čestný, než abys sám nenahlédl, že nutno jest uvarovati Jelenu rozrušení citového.

Ale tu zná doktor svého přítele špatně.

— Něha Jeleny mne zaujala, rozmluví se horlivě hrabě Jaroslav, znáš mé zásady, neohlížím se na rod. Vážím si ženy dle ducha a srdce.

Hrabě cituje své zásady a když se přítel optá: miluješ tedy Jelenu? odpovídá:

— Soudím, že ano. — Ty pochybuješ? Ty nevěříš? Nuž, abych ti dokázal, že věren jsem svým zásadám, — jsem hotov pojati ji za ženu.

Vidíte, jaký povrchní člověk! Nežádá za ruku dívky, protože ji miluje, ale je hotov se s ní oženiti, aby něco „dokázal", nějakou zásadu... S tak sypkou povahou těžko podnikati dramatické konflikty, tím méně řešiti obtížné společenské problémy! Snad je tato lehkomyslnost správná, snad mohl hrabě Jaroslav ve skutečnosti tak mluvit, aby však byla i divadelně správná, byl by se autor musel zvláštní tou povahou více před námi obírati, abychom ji blíže seznaly, aby podivné chování její bylo nám vysvětlitelno, aby nám hned na místě připadlo býti správným. Že jsme shora hraběte Jaroslava netaxovali příliš nízko, dokazuje hned další průběh scény. Na dvou následujících stránkách dá si totiž hrabě své námluvy od přítele opět vymluviti, ba víc, dá se zcela formalně přesvědčiti, že nemiluje slečnu Jelenu, nýbrž komtesu Bělu, načež zcela dle návodu přítelova v následující proměně učiní své nově dokázané milence definitivní vyznání lásky.

Nedostatek hlubšího psychologického jádra je příčinou, že Svět zásad nedosáhl na jevišti žádoucího účinku.

Nechceme Pippichovi upírati povolání pro dramatickou spisbu. Má-li autor talent, má také vytrvalost a píli. Světem zásad učinil zkušenost, která mu může býti vodítkem při další práci.

Výměnek.

V stínu hrušky
do podušky
zkvetlých sedmikrásek
bez únavy
klícku staví
Martin černovlásek,
ruka hbitá
jen mu kmitá
stěnu roubíc z tenka
a ty oči
kam se točí?
Slunským do okénka.

Pro Maryšku
si tu chýšku
Martin robí s chvatem;
jak si výskne,
až ji stiskne
v útulku tom zlatém,
až jí poví,
co ty krovy
pod svým doškem krejí,
co jí milé —
od té chvíle
všecko že jest její.

Na ni pouze
mysle v touze,
jinak každodenně
plány snová,
měří znova,
bourá, stavbu měně,
s místem hýří,
jizbu šíří
pro sebe i ženku —
ba již zasáh'
málem na sáh
matce do přístěnku!

Rýč tu rázem
padl na zem —
zdvihla mu jej matka:
„Dál jen, synu,
chutě k činu!
Já-li přijdu zkrátka,
ty, mé zlato,
nedbej na to,
dál si kopej tuhle —
máť je skrovná,
ta se srovná
jednou, viď, i v truhle!

Stav tak dále!
To však zrale
při tom rozvaž, synku:
dojde k době,
že se tobě
zachce odpočinku,
až v tvém domě
bude po mě
prázdno tu v té kobě —
nedej, bože,
ať máš lože
užší než já v hrobě!“

Syn chví rtoma:
„Maměnko má . . .!
Chci tak stavět dále,
v chatě svojí
jizbu dvojí,
větší podle malé:
vám tu velkou.
Pro mě s selkou
v menší místa dosti;
nebude-li
— přibude-li —:
bábě pošlem hosti.“

Jano Polom.

Bordeaux.

Causerie z cest. Píše dr. Jiří Guth.

I.

Pokud jsem byl ještě malý ničema a o dobrodiních školy vůbec ještě žádné nebo jen nepříznivé měl ponětí, představoval jsem si Bordeaux jako velikou láhev, temně zelenou, zaprášenou, jak ji náš otec blahé paměti jen na boží hody a veliké svátky ze sklepa na světlo denní vynášel a na bílý ubrus stavěl. Děd také při tom býval a vážně prohlížel rudou granátovou barvu naplněné sklenice, proti oknu ji zdvihaje, potom k nosu a posléze pod nos ji strkaje. Já vždycky s podivnou úctou díval jsem se, kterak předkové moji, když z láhve počalo ubývati, jako kouzelným proutkem doteknuti, počali se veseliti a dobrou vůli spolu měli. Dobře jsem tenkrát soudíval, že asi ta červená voda je toho příčinou a ačkoli za tehdejších dob veselosti, či jak jiní tomu říkali, skotáctví se mi nenedostávalo, chtěl jsem přece dobrý svůj humor ještě trošku stupňovati a také se dát očarovati tím prapodivným nápojem. V nestřeženém okamžiku vyprázdnil jsem dědovu číši právě tak, jak obyčejně vyprazdňuje se kterýkoli kalich utrpení, až na dno totiž. Notný záhlavek hned po tom následující byl jen předehrou dalšího dramatu, které zakončilo nejen první kocovinou, ale nad to ještě náležitým pardusem . . .

Potom pan učitel pojmy zeměpisné nám rozjasňoval logikou někdy docela zvláštní. Rákoska divnou shodou okolností opět sdružuje se tady s tou geografickou představou, nebo místo po mapě na stěně, někdy velmi úsilovně hledala na našich zádech určité body, při kterých se pozastavila na chvilku, a Bordeaux — ostatně ještě tuze mnoho jiných měst a městeček — přečasto bylo příčinou mých útrap jakož i vzletného porovnání hříšného kluka, jakým jsem byl, s jistým dřevem vrtaným na podél... Už také hnije, chudák ten pan učitel, na jehož blahodárnou methodu do dnes s vděčností vzpomínám, jakož i těch slov, kterými matka vítávala plačícího syna: že škoda každé rány, která šla mimo.

Během času představy znova začaly se mi temniti a Bordeaux, jedno z hlavních měst císařství a později republiky, kleslo opět na pouhý zeměpisný brak, obtěžující beztoho už těžkou studentskou hlavu; čím dále tím více ztrácelo se v zapomenutí a na mysl znovu vystupoval obraz z let dávných, dětských — temně zelená láhev, zaprášená, s bílou etiquettou a lesklou kovovou čepičkou na krátkém krku nebo začernalou pečetí. Jen že teď styk náš býval důvěrnější a nekončíval tak smutně jako tenkrát ponejprv, — spíš naopak vesele, někdy až tuze vesele... Když po sherrym, chablym, nějakém rakouském bílém přicházívalo ku pečeni bordeaux, byl bych už dojista v žádné zkoušce z geografie ne-

obstál a skoro se obávám, že na případnou otázku o důležitosti, významu, poloze atd. onoho města, o které nám tuto běží, sotva co jiného byl bych dovedł odpověděti, než abychom si dali pokoj s těmi věcmi a abychom spokojili se skromně jen tím božím darem, který odtamtud máme . . .

Těch zašlých pěkných dob jsem se tedy rozpomínal, když vraceje se z Hispanie, vjížděl jsem od Hendaye a Bayonnu do pustých rozsáhlých Land gascognských, široké to roviny mezi oceánem a řekami Garonnou a Adourem, zdélí 200 kilometrů, 100 kilometrů v největší šíři a vyvýšené jen 50 až 60 metrů nad hladinou moře. Veškera ta pláň, která dělila mne ještě od vinic médocských, zaujímá skoro půl druha millionu hektarů a není v tom celém kraji žádné rozmanitosti, žádných kopců, žádných údolí — leda k západu, kde trošku vynikají naplavené kopce pískové, duny. Jaký to rozdíl, jaký kontrast proti rozmanitým, malebným stráním navarrským a proti divokým horám Pyrenejí! A také na protější straně, na východu, příroda obdařila Francii nejkrásnější poesií horskou a snad ani v Alpách švýcarských není tolik velebnosti nakupeno jako v Chamonix a v celém Vysokém Savojsku, — kdežto zde největší toho opak!

Tady v Landech jak je pusto, prázdno a smutno, ještě smutněji než na vysočinách alžírských a než na svazích Sierry Guadarramy! Pohleďte jen na mapu Francie a hned vám padne do oka ten veliký, prázdný prostor při zálivu gascognském až k ústí Girondy! — Ani jarní vzduch a lesklé slunce nedovedlo zaplašiti stíny únavné té monotonie . . . Vlak uhání plnou parou a přece se zdá, jakoby ani z místa se nehýbal: okolí pořád je stejné a totéž; při tom trať pořád je rovna, bez oklik a záhybů, tuším nejdelší přímá trať francouzská, a do nekonečna projíždí rovinu buď docela prázdnou nebo jednotvárně porostlou sosnovými lesy a protkanou nízkými křovinami. Stanic železničních je pořídku a to ještě jsou nepatrná městečka: vždyť na jeden čtvereční kilometr připadají zde jen 32 obyvatelé! —

„Pro bůh, jak můžete žíti v tomhle kraji?“ táži se posléze svého protějška, průmyslníka plných, spokojených tváří, který přisedl v Lugos a přívětivě se mnou se rozhovořil.

„Soudíte z prvního, povrchního vzhledu, pane, a nesprávně,“ vysvětloval. „Nedivím se vám, jste tourista, hledáte všude jen rozmanitost, stálou změnu a obdivujete se jen tomu, co hned na první pohled vás unáší. Tím arci naše Landy nejsou; kdo však je zná tak, jako já, ani nemusí být v nich rozen, obdivuje se jim také a dovede je milovati. Pro něho jejich jednotvárnost jest velikostí, velkoleposti. Mne alespoň ten širý prostor vždy uchvacuje a v horách, o kterých právě jsme hovořili, bylo mi úzko k nevypsání; všecko mne tam tížilo, zdálo se mi, že každá soutěska, kterou jsem procházel, nade mnou se sevře, že každý vodopád na mne se obrátí a hory že vzrostou a vzrostou, až tu nesmírnou oblohu zastíní docela. — Tak stalo se mi, když jsem byl ponejprv v Pyrenejích, ale připisoval jsem ten podivný stav svému mládí, své nezkušenosti; bylť jsem mladíkem sotva osmnáctiletým a před tím z domova nikam jsem nevkročil. Ale ani později nevedlo se mi lépe, nebo když jsem po letech navštívil tetu v Grenoblu, dal jsem se svésti

k návštěvě Alp a věřte mi nebo ne, když mne zavedli do soutěsky trientské u Martigny v údolí řeky Rhony, kde divoký proud horský prodírá se hlubokými skalami a kamenné ty stěny sotva že se na několik stop od sebe rozstupují, pak do nesmírné výšky se pnou, že zdá se, že nad hlavou se vám svírají, — bezmála jsem tam omdlel. Hrdlo se mi stáhlo a hlava mi šla kolem; sváděl jsem to na průvan a bůh ví nač ještě, ale nebylo to pravda: byla to úzkost nevýslovná, která se mne tam zmocnila snad právě tak, jako když horal do rovin sejde... Spěchal jsem od hor co jsem mohl nejvíc a vícekrát žádná moc mne tam nedostane."

„Ale krásy horám přece neupřete?"

„Ani ve snu mi nenapadá; chci jen říci, že naše Landy mají také svoji krásu, která člověka naplňuje rozkoší. Jsem vždy nevýslovně spokojen, když koňmo projíždím ten nekonečný prostor, maje vůli obrátiti se kamkoli po měkké, písčité půdě, a sedám-li na pokraji houště nebo lesa a zadívám se v daleký kraj, cítím tutéž radost vážnou a velkolepou, jako bych byl na břehu moře, které také jednotvárně bije vlnami o pobřežní skály, — a přec co v něm je rozmanitosti! Také naše rovina na všecky strany stejně je nekonečna, leda že tu a tam oko narazí na vzdálené písčité kopce, na lesy, na porůzné sosny, jichž řídkým větvovím probleskuje buď jen matně a neurčitě, buď jasně a plným leskem vzdálený horizont, dle toho, jak hustě či řídce od sebe jim vzrůsti dala chudá naše příroda. — Daří se zde také akaciím, ajlantům, dubům a jižněji také dubům korkovým, ale to již řidčeji. Ze sosen dobývají smůlu a stromy za tím účelem hluboko bývají rozřezány; však přes to, že z otevřených těch ran pořád život jejich prýští, strom taký vydrží až sto let a více, než umře docela. Bílý písek pod jejich temně zelenou korunou a pod tím pněm, který zdá se jakoby drahokamy byl posázen na zraněných místech, zelené kapradiny, které daleko se rozkládají, červené květy vřesu a žlutá poupata kručinky dávají kraji našemu nesmírného půvabu..."

Divil jsem se opravdu, že možno mluviti s takovým zápalem o přírodě, která zdála se mi tak chudou, a pochopil jsem teprv teď, že také básníci jako Barthélemy dovedou ji opěvovati.

„Kdybyste mohl pozdržeti se tady déle", pokračoval můj společník, „seznal byste v kraji mnohé pěkné zvláštnosti, jichž v celé Francii a snad i jinde marně byste hledal. — Představte si stáda ovcí pasoucích se klidně, tiše, jež střeží pastýř na vysokých, až dva metry dlouhých chůdách obcházeje a přehlížeje se své výšky rozběhlé ovečky; po chvíli vidíte ženu, muže nebo hned celou skupinu osob kráčejících obrovskými kroky po půdě tady písčité, tam bažinaté, a zdá se vám, že jste v zemi pohádek. Škoda, že nám teď všecko kazí svými kanály, svým systémem tady zavodňovacím, tam vysušovacím, svými cestami, které staré zvyky dílem zaplašují, dílem činí je zbytečnými tak, že teď jen zřídka a to jen na venkově nejvzdálenějším, kam cestovatel-tourista nikdy se nedostane, uvidíme podivné ty zjevy domorodců, oděných často jen koží beránčí a procházejících krajem rychleji než kůň v trysku, nebo postavy pastýřů stojících na těch chůdách, opřených o třetí dlouhou hůl a pletoucích při tom punčochy bez chodidel, které tady se nosí. Ještě

z mláda se na ty chodce pamatuji, jak vykračovali si s dlouhou svojí holí v ruce kroky sedmimílovými přes vřesoviště, kapradiny a kručinku; mladé stromky nepřekážely širokému rozhledu jich bystrého zraku, suchou nohou překračovali laguny, jež za doby dešťů široko daleko pokrývají kraj, a bez mostu podle vůle přecházeli potoky, přes které ani kůň by nepřeskočil. Ještě jen kolem Biscarossy a při březích velkých rybníků pastýři, jich ženy a děti chodí o chůdách, kterým říkají „chanques“, jméno tuším původu anglického; ta země bývala kdysi v závislosti na králech anglických ... Tady, co vidíte ty dlouhé průseky v lesích a houštinách, ty mají chrániti naše pláně proti častým ohňům, které vznikají buď náhodou buď také zlým úmyslem; ale někdy vítr zanese oheň i přes průseky a rozšiřuje do nekonečna. — A což až poznáte ty písčité hráze a nánosy, jež moře neustále množí svým příbojem! Však v Lamothe a ještě více v Arcachonu něco z nich uvidíte. Ó, je to přece jen krásný kus země, naše Landy, a velebný ve své nekonečnosti ...“

Tak pořád vykládal příjemný Francouz a cesta ubíhala rychle tu pustou plání, tam zase dlouhým, dlouhým lesem. —

Uvěřil jsem poëtické náladě svého společníka, čím více jsme se blížili k pobřežním jezerům landským a pak ku zálivu arcachonskému. Z dáli leskly se široce rozložené vody rybníků a jezer de Biscarosse, de Cazaux, také tak temně a snivě jako hluboká jezera horská ... Na říčkách, které snášejí do nich své vlny zarudlé železitou půdou a zčernalé tříslovinou vřesu, ale přece průhledné a jasné, rozkládají se tu a tam vesničky, řídce porozseté chatky a pastoušky ve stínu sosen a borovic. A dále zas u břehu moře, kde na úbočí černavého břehu okeán svoje divoké písně skučí, není nic, ani vesničky, ani chatky, jen několik málo rybářských chaloupek, rozcuchaných větrem a rozedraných, pak několik strážní celnických, jež sdílí se o život té velebně smutné básně s tisíci štíhlými borovicemi přímořskými.

Ale zdravím dýše ten slaný, mořský vzduch, naplněný vůní lesů, a tím klidem a mírem, který tady vládne, kraj ten je lékem duši i tělu právě tak, jako mrtvé výšiny horské; proto asi je i zde, při pobřeží Land, roztroušeno několik mořských lázní. — Největší z nich je Arcachon, rozkošné městečko asi o 7000 obyv., při zálivu téhož jména a na pokraji těch pískových svahů, na kterých šumí nejkrásnější sosny Francie. Pěkné domečky všech možných slohů, villy bohatých obchodníků bordeauxských a vinařů médocských tak roztomile skrývají se do zahrad a parků, jako by si hrály na schovávanou. Koupati se tady v tom vzduchu a v té vodě je nevýslovnou rozkoší; však také ročně až 100.000 hostí sem přichází a mnoho výletníků z Bordeaux. Mělký záliv přílivem a odlivem tak svou tvářnost měnívá, že brzo vidíte před sebou spousty vod, brzo zase jen spousty písku, ve kterém sem tam lesknou se prouhy zůstalé vody a uprostřed holý ostrov; ale pro koupající za to tvar půdy velmi je přízniv, leda že silné vlny příboje, tak příjemné v lázních mořských, zde buď značně ochabují, buď mizí docela. Však jedné důležité věci nedostává se lázním arcachonským, — vhodného, širokého nábřeží, kde by člověk volně procházeti se mohl a dýchati

dle vůle čistý, mořský vzduch; domy a hotely jsou stavěny příliš blízko při břehu a na lázeňské korso nezbylo místa.

Příliv zanáší pokaždé do zálivu veliké množství ústřic a lov či vlastně jen sbírání jich, kterým nejvíce ženy se zabývají, jest nejvýnosnějším zaměstnáním zdejších obyvatelů. Ročně prodá se té lahůdky kolem 300 millionů kusů, v prostřední ceně asi čtrnácti millionů franků (cena kolísává od $2^1/_4$ do $7^1/_2$ franků za 100 kusů). Stát sám účinně podporuje zde pěstování ústřic a na ostrově des Oiseaux v zálivu zřídil ferme-école, zvláštní vzorný ústav pro jich chov. V nové době obávají se konkurence ústřice portugalské, chuti sice méně jemné než ústřice francouzská, jež sama usadila a rozplemenila se při ústí Girondy; již roku 1880 vyvezlo se tohoto druhu 40 millionů.

Záliv arcachonský jest jediným útulkem lodí po celé délce pobřeží od mysu Pointe de Grave až ku hranicím španělským, — po celé té čáře není ani zálivu jiného, ani ústí větší nějaké řeky, — lodě střeží se tohoto břehu, který je beze všeho útulku, zbělený hromadami písku dole a černý borovicemi na svazích písčitých dun, které zamezují říčkám přístup do moře a proměňují konce jich běhů v rybníky a jezera. —

Z Arcachonu zbývá ještě hodný kus země skoro pusté, než objeví se první vinice. Jako ve velkých Landech gascognských, tak i tady půda je neúrodná a vzdělávati ji není možno: leda sosnové lesy a borové háje v ní se daří. Jako tam, tak i zde země pokryta je na půl metru pískem a vrstvou pískovcové hmoty zvané alios, jakési to slitiny písku, vzniklé rozkladem částí rostlinných, a tříslovinu a železo obsahující. Vrstva tato nedávajíc proniknouti dešti zabraňuje kořenům vniknouti hlouběji do půdy, vlastně do písku, a kdyby nebylo odvodňovacích příkopů, celé Landy byly by jedinou velikou kalužinou.

Dříve, před několika desíti lety, dokud nebylo zde ani cest ani železnic, kdy celé lány prodávaly se sotva za několik louisdorů, musilo zde teprv býti hrozno. Teď všude, kde jen poněkud možno, vysazuje se půda stromovím a zakládají se lesy, jinak by písek, kterého pořád při celém břehu od Girondy až k Adouru přibývá, zavátý větrem víc a více na východ, posléze zasypal všecky vinohrady snad už v létech 3500 nebo 4000, jak nevím který starostlivý člověk vypočítal.

A bylo by jich ovšem věčná škoda, těch krásných vinic médocských . . .

Za to jiná, mnohem horší jim hrozí zkáza, — phylloxera, proti které nevědí si pomoci a která zvolna sic, ale přec jistě čím dál tím více se blíží a ohrožuje nejvzácnější vinice pauillacské a margauxské. Už mnoho ochuzených vinařů přestěhovalo se do Alžírska začít nový, dosti trpký život kolonistů, nebo ne každý může následovat příkladu Rothschildova. Když totiž na jeho vinicích při rozkošném zámečku v Pregny nedaleko Genevy na jezeře lemanském objevil se révokaz, hned na sta ruk takořka mžiknutím oka proměnilo jednotvárnou viniční stráň v nádherný park, uprostřed něhož skvostná villa ještě malebněji se nese. Aspoň té zásluhy Rothschild si získal, že phylloxera pěkně se poroučela a vinice okolní že byly zachráněny — nepřijde-li nimravý ten nepřítel z jiné strany! — Za úbytek výroby vína domácího vzmohl se v départementu Girondy dovoz vín španělských a sicilských, jež zde

připravena jsouce vrací se do světa jakožto vína bordeauxská. Mnohdy ani jazyk nejzkušenější ani nos modrý jako fiala nerozezná takový padělek od pravého Médocu.

Také městu samému, bohatému Bordeaux, nastává trochu škaredá budoucnost a v budoucnosti nepěkné vyhlídky. Chtělo míti přístav ještě větší, nežli má, a široké řečiště Garonny zvětšením nábřeží bylo zúženo, aby hladina vodní stoupla a i největší lodě aby měly přístup až ku městu. Ingenieuři počítali, že zúžený proud bude míti větší sílu a snáze odnese všechno bahno, které zanášelo řečiště, — ale tenkráte šeredně se přepočítali, neboť nastal právě opak: odliv mořský, jejž až v Bordeaux i dále dobře lze znamenati, neklesá nyní tak prudce a při přílivu méně vody stoupá v řece, která po celé délce od města až k ústí pořád víc a více pískem a blátem se znečisťuje. — Jest-li páni zase nenapraví, co pokazili, jest-li neprohloubí nějak zanešené koryto nebo nevystaví-li nějaký kanál „paludami" levého břehu, jímž proplouti by mohly i nejhlubší lodě transatlantické, pak Bordeaux, v minulém věku první, teď třetí přístav francouzský, klesne na město kontinentalní a ztratí všecky výhody, jež teď činí je znamenitým.

A také jeho bylo by věčná škoda, toho krásného, veselého města při ústí Garonny, která žlutavé, špinavé své vody líně do nekonečna moře valí . . .

Letní obrázek.

latými polemi se točí cesty pás,
kde dělí se, zří Kristus vlídně s kříže,
kol zkvetlá mez a k lesu je tu blíže,
tu voní zem a dýchá se tu snáz.

A šustí klas, jak šel by kdos kol nás,
na kámen mech a květ se k stéblu víže
a v hlíně, jak jel posledně tu kníže,
se otiskl a stvrdnul kopyt ráz.

Sem starý farář kráčí na procházku,
kdy večer je a zlatí jeho vrásku,
po rouchu tmavém červánků hrá svit.

Pod křížem v trávě hraje si dav dětí;
když uzří ho, jak včely z úlu letí
mu ruce, jež má vzadu, políbit.

Petr Jasmín.

Bratří Adamcové.

Literarní studie od **Bohusl. Čermáka.**

(Pokračování)

apitola třetí, počínající: „Byl trpký kalich, z něhož Karel dopil . . .“ líčí soustrast Hynkovu s přítelem a reflexe na život vlastní, z nichž vyrozumíváme, že cítil se nešťastnějším než Karel, an žije všedně, posud lásky nepocítil. Oba přátelé vyšli na to procházkou k nábřeží, aby pohnutou mysl pohledem na živý obraz, jaký poskytuje pražské kluziště vltavské, jaksi skonejšili. Byla tehdy ostrá zima a na ledě mocný ruch. Dlouho byli prostými diváky, pocházejíce po nábřeží mezi davy. Konečně odtrhl se Karel od Hynka a slíbiv jej zítra navštíviti, pospíchal do vřavy na led. Brzy uzřel jej Hynek v divém honu, nevěda, co si o něm mysliti. Však vysvětlil si vše záhy, vida jej kroužiti kolem dámy s modrým závojem, od níž nedaleko spatřil bohatého důchodníka ze „Staroměstské kavárny“. Zůstav ještě chvíli státi, byl svědkem karambolu a po té veselé honby Karlovy s dámou. Patrně se již sblížili nehodou snad promyšlenou. Hynka přestal baviti led, přemýšlel o příteli a vrtěl hlavou. Nepochopoval, že žal a smích u Karla jedno jest, že živý jeho cit vše dovede, jenom ne setrvat. Však co Hynkovi zdálo se nepřirozené, bylo u Karla povahou.

Delší čas se na to spolu neviděli, neb slíbené zítra Karlovi v mysli uvázlo a Hynek flegmatický také jej nenavštívil, raději doma prázdný čas prospávaje. Však jednou, nejspíše že se příliš nudil, odebral se k němu, našel však byt zamčený. Nevrle nazpět se bera, uslyšel zpěv ženského krásného hlasu, jenž jej cele vzrušil. I stál a naslouchal známým libým zvukům jako očarovaný. Již hlas umlkl a ještě tu stál u cizích dveří, až klika cvakla a před ním stála dívka, v jejíž oko zrak svůj ponořil. K slovu to nepřivedl, toliko mlčky klobouk smekl a pozdraviv tak, stoupal se schodů. Dívka, jejíž obraz spatřil, jej nedojala. Záhy i na půvab zpěvu zapomněl.

Dokončující tím kapitola vyniká hlavně realisticky sličně svedeným popisem života pražského na ledě v sloce 12—19., povahopisným líčením obou přátel a zvláště líčením dojmu zpěvu neznámé dívky na Hynka v slokách 44—47. Uvedeme ukázkou z genreově popisných slok o klouzání na ledu jen tyto:

15.

Ajhle! tam potomkyně Venušiny
též za radostí zařídily hon.
Sem tam se pohybují krinoliny
a v pravo v levo bijí jako zvon,

a jako zvon když na poplach vyzvání,
je slyšet smích a hlučné štěbetání.
Kolkolem zimní motýli se točí
a sladkým slovem jízdu provází,
všem z ohnivých plá rozjařenost očí,
co hledali, tu všickni nachází.

16.

Jen starý manžel poroučí vše katu,
když na manželku podál upře hled.
Rád vyzval by ji slovem ku návratu,
jen kdyby nebyl příliš hladký led
a on, že padne, nemusil se báti.
Jak také za ní na cestu se dáti,
když tu se kmitne, tam, a zase ztratí,
dvou hbitých gentlemenů po boku,
jak čerti by s ní šili, žádní svatí —
a vždy od muže tisíc na kroků.

17.

Za plat si saně pronajali mnozí
i s plahočícím koněm dvounohým,
ten za lehký je peníz těžké vozí.
S milencem manžel, z nichž kdo ubohým
je víc věděti těžko, ženu tlačí
s milenkou dcerou, dech jim sotva stačí.
Po horkých čelech horký pot jim stéká —
než proč by nerad který břímě vlík:
večeře dobrá na manžela čeká
a na milence — také ňáký dík.

18.

Hoj! jak se točí, jak se plete, míchá,
sem tam se hýbe klouzajících dav!
Nic nikdo nedbá, že již těžko dýchá,
jen zmnožit hledí všeobecný vřav.
Nic nikdo nedbá, padá, vstane, padá —
tam tlustý banquier, onde dívka mladá
v prudké si jízdě vysmeknuli nohu
a na led složili svou osobu.
Nu poděkovat mohou ještě bohu,
že v jinačím nepadli spůsobu.

Dojem zpěvu neznámé dívčiny na flegmatického Hynka vylíčen je v následujících slokách:

45.

Ta píseň — bože, on ji často slýchal,
však nikdy ještě nebyl vyrušen
jak teď. On bál se hnouti, sotva dýchal,
leč v srdci, duši náhle potěšen
zapomněl na vše trpké pokoření
a s celým světem vešel u smíření.
Z života číše duše jeho pila.
V té chvíli žil a sladce, šťastně žil,
neb píseň k srdci jeho promluvila,
a v hlase cit, jenž cit zas probudil.

46.

A živ a cítě v bájné světa nivy,
jak píseň kouzlila je, pohlížel.
Ne nepohlížel pouze. Větší divy!
On žil v nich osobně a slast i žel,
jež písně libozvuky vřele pěly,
jak v životě mu duší, srdcem chvěly.
Náhle co zapomněl a co jen v zdání
mu zjevilo se, opět pocítil.
Tajné, nevěděl ani jaké přání
ten zpěv a hlas mu v prsou roznítil.

47.

Hned úzko mu, hned sladko, hned zas bolno,
tak bolno, rád že trval v rozruchu
a sladko, v úzkosti že předc mu volno.
Byl ptákem čistém, jasném ve vzduchu,
jenž po dlouhé se vazbě světem dívá
a naslouchá, jak soudruh píseň zpívá,
píseň, již znal, však zapomenul časem.
On celým srdcem v zpěv se ponoří
a slouchá, slouchá, co mu cizím hlasem
o vlastním nitru píseň hovoří . . .

Kapitola čtvrtá, počínajíc: „Zima a zima, pořád ještě mrazí“ chválí zimu co příznivkyni lásky a na doklad uvádí nás do útulné komnaty dívky, již Karel na ledě poznal a do níž se zamiloval. Lenora, jak dívka slula, byla nadějná pěvkyně a měla byt nádherně zařízený, v němž při teplých kamnech milo bylo na pohovce poseděti a o lásce povídati. Karel, dřív jako jiní básníci jaro opěvaje, poznal tentokráte blahosti zimy, neb v komnatě Lenořině kvetly mu nejkrásnější lásky růže. Ona byla mu chrámem Mus, krasší všech zeměčástí, neb v ní sídlela srdce jeho královna, jíž se kořil a o jejíž lásce byl přesvědčen.

Jedinou chmůrou na jeho nebi byly občasné návštěvy známého průvodčího Lenořina, dle Hynka velkého důchodníka, jenž proti vší etiketě u pěvkyně si vedl jako doma. Poměr svůj k němu Lenora mu nikdy nevysvětlila, ale když žárlil, uměla jej vždy líbáním a objetím vroucím mile utišiti. Při ní smutku téměř nepoznal. Těkavá a po radostech bažící strhla Karla u vír plesů, zábav, redout, koncertů, kdež jí místo bohatého Pobudy sloužil jaksi za rytíře.

Že v ten čas Hynka neměl pokdy navštíviti, není podivno. Podivnějším zdálo by se, že slep a hluch jsa láskou k Lenoře též k jiné dívčí kráse neoslepl. Však vznětlivá, sanguinická mysl jeho dovedla ctíti krásu vždy a všude. Proto bylo jej vídati na Příkopech, u Františkánů, u sv. Ignace, vůbec na všech místech, kde pražské krásky možno zříti. Mnohá mu z nich často v mysli utkvěla, však lásce jeho nečinila újmy. O jedné slušno se však zmíniti, s níž blíže seznámil se. Byla to tatáž dívka, jež Hynka svým zpěvem unesla. Poprvé ji potkal na schodech, neb bydlela s ním v tomtéž domě. Později se spolu seznámili, on docházel i k matce její, ana otce neměla a někdy jí půjčil nějakou knihu. Dívka, jež slula Cyrila, ač dosti sličná byla, srdce jeho nezaujala. Bylať po domácku vychována a náš poeta vida ji zametati, vařit, práti, z trhu i husy nositi, nemohl pro ni se vznítiti, maje milenku, jež všednost životních starostí neznala a vedle lásky jej zpěvem a hudbou blažila.

Dokončující zde kapitola vykazuje zvláště pěkná povahopisná líčení Lenory a Cyrily. Prvé věnovány verše 9—11., 25—26., druhé 43—51., z nichž tři 45—47., básníkovu antipatii proti emancipaci ženské charakterisující, uvádíme:

45.

Jak rád bych, dívko, oslavenstva září
tvé jmeno nad vše jmena oslavil,
rád povýšil tě před vší lidstva tváří,
rád mladé, staré tobě naklonil,
že nemohu, nahlížíš s hůry sama.
Proč nebyla jsi vyšňořená dáma,
proč Werthera jsi nečtla, jiné básně
a romány, jež ceny netratí?
Ty šít a vařit uměla jsi krásně,
leč to, má dívko, nyní neplatí.

46.

Proč neměla jsi aspoň doktorátu,
jenž byl by k moudrosti tě vytříbil
ku blahu země a celého státu?
Snad učenec by si tě oblíbil.
Proč neměla jsi v comptoirství cviku,
snad dobrou by jsi byla obchodníku.
Proč neuměla péro jsi ovládat,

snad vzplál by pro tě básník Slavie.
Mohla jsi aspoň sbírky listů skládat
jak česká Madame Duval-Sofie.

47.

Tak nevím, nevím, dívko přeubohá,
zda který enthusiast rozpálí
se k tobě sympatií. Snad jen mnohá
tě hospodyně ještě pochválí,
jež pro reformy v ženském světě vírné
a pokrok lidstva maso nepřiškvírne.
Leč i těch málo. Většina do výše
se nésti dá od země vychudlé.
Na válu mnohá jednou rukou píše
a druhou válí těsto na nudle . . .

Kapitola pátá a poslední, počínajíc:

„Hoj jaro, jaro! Co mu jenom k poctě
mám říc', jaký naň míti chvalozpěv? . . .

vypisuje básníkovy nesnáze slaviti nesčetně opěvané jaro a líčiti radosti jeho v hlavním městě, kde po ptactvu zpěvném není téměř tuchy a květ pořídku se okáže. Nejkrásnějším květem v blátivých ulicích zdají se mu dívky, které co jara luzné květy oslavuje, přecházeje hned na Hynka, jenž jaru se těší, že v komůrce své topiti nemusí. Líčí jeho jednotvárný, duševně bezradostný život až k nahodilému setkání se s Karlem na hradbách, kdež tento za Lenorou, právě Prahu opustivší, truchlí.

Hynek, jenž lásce této nepřál, zpomíná hořekujícímu příteli na krásnou správcovou. Karel jest dojat zpomínkou, čímž Hynka smiřuje. Však vznětlivý sanguinik zapomíná bol záhy a vábí přítele do kanálky, kde prý tou dobou bývá Cyrila. Sotva smíchu se ubrániv nad těkavostí Karlovou, jde Hynek s ním a uzří v kanálce na sedátku Cyrilu, k níž s přítelem si přisedá. Hovor vede Karel, však i Hynek nucen tu tam slovo promluviti, jež vypadá skromně a stručně, ana veškerá mysl dívkou jest upoutána. Po chvíli vstane Cyrila a Karel ji doprovází, odlučujícímu se Hynkovi připomínaje, aby jej brzy navštívil.

Hynek bloudí dlouho ulicemi pražskými, zaměstnán podivnou změnou, která se v duši jeho udála. Trvá to některý čas, než se poněkud vyjasní v mysli jeho, což stává se zpomínkou, že Cyrila, na niž mysliti nepřestává, jest ona dívka, která jej jednou svým líbezným zpěvem okouzlila. Vědom si toho, spěchá bezděky k bytu Karlovu a nalezna jej jako při první návštěvě uzamčený, přijímá rád pozvání nahodile na chodbě se objevivší Cyrily, aby u nich na přítele posečkal. Tak vchází Hynek do tiché domácnosti Cyriliny matky. Hovor, dříve povšechný, rozproudí se později hlavně mezi ním a dívkou, on poznává krásnou duši její a cítí se šťastným. Dostavivší se Karel zastihuje jej ve vážné myšlenkové krisi, na které živá zábava jeho nic již nemění.

Hynek od Cyrily odcházeje sám změněný svůj stav duševní nezná. Jest blaha churavcem, jak básník dí, však cit volnosti a štěstí jej provanul. On bytost dívčinu v milé a vždy milejší zřel podobě.

„Vždy vábněji srdci jeho kynula.
Však slovo „láska" neřek' ještě sobě.
To mohl, až kdy krise minula.

Tím končí básnická novela „Dvojí láska", vynikajíc v kapitole této kromě všeobecnější apostrofy na „kanálku" ve verších 34—36. hlavně jemnou psychologickou líční.

Hledíme-li povšechně k výtečné této skladbě, shledáváme vedle zajímavé látky a vytčené již skvělé formy veršové v komposici, karakteristice, popisech a lícních, z části již uvedených, mnoho pozoruhodného. V komposici, jejíž myšlenkový chod jsme předvedli, překvapuje, máme-li zření k detailu, jednoduchost, ušlechtilost a pevný lad. Nedokončení novely nevadí, aby tvrdý, solidní základ: přátelství, prosté a umělé rozčlánkování: kontrast povah vzhledem k lásce mocně vynikly. Epická, sličně vsunutá episoda i počátek jemně zapředeného konfliktu poukazují na vzácný smysl pro harmonii stavby, kterýž by byl nejspíše v konfliktu samém a konečném rozluštění ještě skvěleji se osvědčil. Myšlené dokončení, na které jsme poukázali a jež některé verše prvé kapitoly prozrazují, tomu nasvědčuje.

V karakteristice třeba činiti rozdílu mezi obšírnou, psychologicky téměř drobnomalebně provedenou karakteristikou a povahopisem črtovým. První nalezáme u obou hrdin „Dvojí lásky", Karla a Hynka, a to v původnosti a hluboké koncepci, jež Frant. Adamce individualně karakterisuje. Ona pojata v komposici, ba do samého jádra skladby. Povahopis črtový pojí se k postavám ženským: jemné, romantické správcové, živé, rozkošemilovné pěvkyni Lenoře a skromné, domácké Cyrile, jež líčeny vesměs markantněji a povrchněji. Při nich užil básník částečně též kresby v obrysech smělé, v provedení jemné a přesné, případně i malby svěžím, ač zřídka živým koloritem se vyznačující.

Popisy a lícně jsou rovněž dvojího rázu. Pokud venkova, zde nejspíše rozkošných Lnář se dotýkají, skvějí se bohatstvím obrazů, lehkým nádechem barev a poeticky mírným vzletem. V popisech a líčeních pražských převládá realism, jevě se hlavně genreově a maje přídech buď satirický, neb ironický. Genreově držány též nemnohé osoby stafážní.

V detailu veršovém kromě sličné mluvy a libě znějícího rýmu vytknouti sluší zvláště skvělé reflektivní přechody a duchaplné pointování slok, Puškinu neb přímo vzoru jeho Byronovi odezřené, však samostatně myšlené.

Shrneme-li vše, co zvláště o této neznámé skladbě jsme pověděli, co z „Úryvku z povídky: Jan", různých tištěných a rukopisných básní zřejmě vysvítá, dokázáno tuším s dostatek, že František Adamec byl nevšedním, své doby vynikajícím básníkem.

Bohužel zůstala vzácná tato stránka talentu jeho nepovšimnuta. Kdo nejspíše se jí dotknouti mohl, Vítězslav Hálek, z nepovědomé pří-

činy toho opomenul, neb oba nekrology jeho v „Nár. Listech" a „Květech" berou, jak řečeno, zřetel toliko k novelové tvorbě Adamcově. Že při opomenutí úmyslu nebylo a spíše náhodně se stalo, dosvědčuje jednak vřelý ton nekrologů, jednak zjištěný přátelský styk Hálkův s Adamcem, konečně i ta okolnost, že ještě po smrti Františkově básně jeho ve „Květech" vyšly. Na věci se tím ovšem nic nemění jakož jinými dvěma vysvětlujícími okolnostmi, že Fr. Adamec ze svých veršů poměrně málo publikoval a že nejlepší svou poetickou práci „Dvojí lásku" v rukopisu neukončenu měl. Co básník zůstal neznám a neoceněn. (Pokračování.)

Rusové v Mervu.

Časová črta. Napsal dr. **Servác Heller.**

III.

a posledních 50 let získalo či vydobylo si Rusko ve střední Asii území obsahující 65.265 čtverečních mil s více než 10 milliony obyvatelův. Hranice ruské říše přiblížily se jednak ku hránicím Číny, jednak k obvodu anglické Indie. Následkem toho stýkají se ve střední Asii ve svých interessech a bezmála již také svými hranicemi tři největší říše světa, kteréž dohromady 700 millionů obyvatelů čítají a 40 millionů vojáků vyzbrojiti mohou. Nemá tudíž vojenské a statistické studium střední Asie již toliko interess místní, nýbrž také povšechný. Těmito slovy asi zahájil dle referátu „Rusského Invalidu" plukovník Běljavskij své přednášky o střední Asii v Nikolajevské akademii generalního štábu ruského, a mohl sotva nalézti úvodu vhodnějšího.

Avšak každému, kdo o věci té ještě dlouho nepřemýšlel, vnucuje se zajisté otázka, proč že Rusko obvod své moci v Asii vždy dále a dále posouvá? Politická historie má k této otázce odpověď velmi prostou: nynější Rusko dodělává, co dříve bylo podniknuto a z valné části také provedeno. Rusko snaží se, přirozeným tlakem puzeno, vyrovnati nesrovnalosti a odčiniti vady své zeměpisné rozlohy. Již první pohled na mapu poučí každého, že jeví geografické rozložení ruské říše veliký nepoměr mezi prostorem pevné země a délkou mořských břehů, jinými slovy, že mělo Rusko a má vlastně dosud nad míru málo mořských pobřeží. Za Petra Velkého mělo pobřeží téměř nicotné, bylo od širého moře docela odloučeno, a tento stav potrval až do 19. století. Snaha, docíliti rozsáhlého pobřeží s volným přístupem do širého moře aneb na jiné straně takového pomezí na pevnině, kteréž by mu velké pobřeží nahražovalo, jest u tak veliké říše, jakou Rusko od svého sjednocení jest, docela přirozená a s politického i hospodářského stanoviska pochopitelna. Od druhé polovice 17. století ožila tedy

ve správě ruského státu mocná touha po moři. Ale kterým směrem měla se tato touha za svým uskutečněním bráti?

Zase již prostý pohled na mapu poučí každého, že nabídly se ruské expansivní politice takřka samy sebou za cíle: v Evropě Černé moře s Bosporem, v Asii pak Indie. Obchodní důležitost obojí této mety bije sama sebou do očí a nikdo, ani interessovaný odpůrce a soupeř ruské říše nemůže neuznati, že sledování těchto cílů jest a musí býti úkolem politiky petrohradských státníků. Že se touto politikou interessy jiných států ohrožují aneb i vážně snad poškozují, nebudiž zde popíráno a nemění také nic na podstatě věci; jako všude v přírodě děje se i v životě národův, že se druh proti druhu a individuum proti individuu domáhají podmínek své existence a prostředkův svého zdaru.

Ruská politika, čelící ku břehům Bosporu jakožto bráně do Středozemního moře, nepřestává býti předmětem pilných úvah a kritik veřejného tisku celé Evropy a může tudíž zde docela býti pominuta. Tolikéž můžeme si zajisté uspořiti zevrubný výklad o účelu a důvodech stálého ruského postupu do střední Asie. Obrovská massa jeho asijských zemí táhne Rusko dolů, na jih, ku branám Indie, kdež ruskému obchodu a ruské podnikavosti kynou hojné poklady, a takovéto magnetické tíze ku zlatým zdrojům neodolal by zajisté žádný stát světa.

Že pak Rusko na svém postupu k Hindukuši a Himalaji vedle politického a obchodního také veliký kulturní úkol provádí, doznávají ochotně i sami politikové němečtí.

Začátek těchto asijských výprav ruských učinil Petr Veliký. Tehdá nebyl ještě Orenburg založen, Kirgizové byli ještě neobmezenými pány stepí na jižní straně Urálu, a za Chvalínským jezerem, jehož západní břehy ještě od nezávislých kavkazských kmenů obydleny byly, prostíraly se kraje docela neznámé. Nejprve založeny na Krasnovodském výběžku do jezera a na Alexandrovské zátoce pevnosti, při čemž tamější Turkmeni Rusy horlivě podporovali, když se byl jejich nejvyšší pán, kalmycký chán Ajuk carovi úplně podrobil.

To když bylo vykonáno, kázal Petr Velký vypraviti expedici, která přes poušť do Chivy měla vniknouti. Avšak výprava tato, kterouž (r. 1717) kníže Bekovič-Čerkasskij vedl, bídně zhynula. Kníže Bekovič pronikl se 3000 mužů za vítězných bojů s Chivskými až k řece Amu Darja a přiměl chána k uzavření smlouvy; ale když se bylo jeho vojsko po rozličných městech posádkami rozptýlilo, bylo po různu přepadeno a povražděno. Hlava knížete Bekoviče poslána chánu Bucharskému. Na to vyslal r. 1718 car Petr Velký vědeckou výpravu k prozkoumání břehů Chvalínského jezera vedením kapitána Van Verdena; výsledkem této výpravy bylo, že Van Verden a jeho příručí, poručík Sojmonov po třiletém studiu mapu Chvalínského jezera zhotovili.

Za panování Petra Velkého tíhl ruský obchod vždy ještě více k Manžursku a Číně, než k Buchaře a Střední Asii. Po Bekovičově pak zmařené výpravě vyhýbali se ruští kupci již docela stepím a pouštím, jež k ruským hranicím přiléhaly. Teprve roku 1820, tedy po více než sto letech po smrti Petrově, nastal nový ruch v ruské asijské politice. Do stepí posunuta řada pevností, jejichž posádky tvořili kozáci a pěchota, a pevnosti tyto uhájeny navzdor prudkým útokům a nájezdům

Kirgizův. Roku 1846 podrobila se Rusům velká kirgizská horda a ruské hranice pošinuty od Alataua až k ústí Ilia a dále podél řeky Ču až k řece Syr-Darja.

Avšak tato hranice nebyla žádnou hranicí přirozenou a nalezala se vlastně jenom na papíře. Rusko musilo dále pokročiti, aby dosáhlo hranice pevné, přírodou utvořené a k obhájení spůsobilé. Avšak sledujíce tento cíl, naráželi Rusové stále na nové a nové překážky. Sotva že jeden nepřítel byl poražen, vzrostl nepřítel nový, a když tento padl, objevil se třetí. I tohoto nepřítele území musilo býti zabráno, aby starší výboj udržeti se mohl, a takž posouvala se jižní hranice Ruska dlouhá léta, za stálých krutých bojů a ohromných svízelů ustavičně ku předu.

Říšský kancléř kníže Gorčakov napsal v té příčině v okružní nótě ze dne 3. prosince 1864, kteráž na poučení evropské diplomacie a zejména k ukojení veřejného mínění v Anglii vydána byla: „Rusko ocituje se ve Střední Asii v téže situaci, jako všechny vzdělané státy, kteréž se dostaly do styků s kočovnickými, polodivými národy, jež pevné organisace postrádají. . Bezpečnost hranic a obchodu vyžaduje v takovémto případě, aby civilisovaný stát nad svými sousedy jakousi převahu měl. Nejprve musí se odraziti jejich nájezdy a drancovní výpravy. Aby těmto útokům konec učiněn byl, musí se sousední obyvatelstvo udržovati v jakési více nebo méně přímé podřízenosti. Bylo-li tohoto výsledku dosaženo, stávají se obyvatelé kolem hranic klidnějšími a usedlejšími, ale bývají pak zase sami od vzdálenějších kmenů znepokojováni. Stát jest povinen ony chrániti a tyto trestati. Z toho vzniká nutnost vzdálenějších, nákladnějších a stále se opakujících výprav proti nepříteli, kterýž pro svou organisaci takřka nepřístupný a nezranitelný jest. Každý krok ku předu má nový krok v zápětí, každá překonaná obtíž rodí nové obtíže. Návrat ku dřívějším mezím není možný, poněvadž by jej Asiaté za slabost považovali. Oni respektují jenom citelnou a hmatavou sílu."

Všecky tyto války a boje byly Rusům vnuceny, neboť ruské vojsko bojovalo stále a postupovalo jenom v sebeobraně. Avšak nadešla doba, kdy musilo pokročiti útočně. Nebylať ještě odčiněna ani pomstěna záhuba výpravy Bekovičovy a krom toho musili býti Chivajci potrestáni za celou řadu nepřátelských skutků a nájezdů. Roku 1869 podporoval chán Chivský zcela zřejmě povstání Kirgizův proti Rusům a odvlekl 21 Rusů do Chivy do otroctví. Nad Kokandem a Bucharou byl sice již ruský soud vykonán, ale to chivského chána nezastrašilo. Chán domníval se, že jest ve svém, kolkolem pouštěmi obstoupeném hlavním městě nedotknutelný a ruská váhavost naplňovala ho zpupností. Okolnost, že roku 1840 Petrovským vedená výprava s 10.000 velbloudů, kteráž pouští do Chivy proniknouti chtěla, ohromnými závěji sněhu a 25 Reaumurovými stupni mrazu k návratu do Orenburgu donucena byla, utvrdila chána v domnění, že je poušť kolem jeho državy naprosto neproniknutelna. Avšak přesvědčil se záhy, že ruskou energii podceňoval.

Ruská vláda rozhodla se, že zpupnost jeho, stůj co stůj, zkrotí a zahájila roku 1872 pilné přípravy k výpravě do Chivy. „Nikdy nebylo oprávněnějšího rozhodnutí se pro válku," praví dr. Emil Schmidt ve svém díle „Die Expedition gegen Chiwa im Jahre 1873" . . . „Válka

tato byla diktována péčí o vlastní poddané, oprávněnými interessy ruské říše, jakož i obecnými zájmy civilisace a lidskosti. Šlo nejen o to, aby bezprávně zajatí a v otroctví držení Rusové osvobozeni byli, aby pohraničním krajům ruským, jež s nepřátelskou zemí sousedily, potřebná ochrana byla poskytnuta, jakož aby ruskému obchodu bezpečnost a pravidelnost se pojistily, nýbrž také o to, aby v chivském chanátě panovavšímu krutému otroctví na vždy konec byl učiněn, jakož aby surové hordy turkmenské na cestu lidské vzdělanosti uvedeny byly a světovému ruchu nová dráha se otevřela."

Turkmeni přepa

Není místa, abychom zde vypravovali průběh této památné výpravy, o níž svrchu jmenovaný německý historik praví: „Výprava proti Chivě z roku 1873 jest nejvelkolepější vojenský výkon, jakýmž se kdy jen nějaká armáda honositi mohla, a vůči nevýslovným útrapám a svízelům, jež překonati musili v šesti kolonnách z různých vychodišť soustředivě na Chivu postupující Rusové, rozplývají se v niveč proslulý přechod prvního Napoleona přes Gotthard a všechny podobné pochodové divy velikých sboru vojenských." Výprava skončila, jak známo, vítězně, ale měla za nutný následek další výpravy, jejichž průběh čtenářové

denních listů — a kdož není za našich dob čtenářem žurnálů! — zajisté ještě v dobré paměti mají a jejichž výsledkem bylo, že se ruská moc pevně usídlila na celém území turkmenském od Chvalínského moře a perských hranic až po Bucharu a dolů ku hranicím Afganistanu.

Dokud trval postrach a dojem pádu Chivy, chovali se Turkmeni klidně, ba jejich náčelník Nur-Verdi-chán vyjednával s generálem Lomakinem v Krasnovodsku, aby do svazku ruského poddanství byli přijatí. Avšak již v měsíci říjnu 1874 přepadli nepokojní Tekinci beze vší příčiny jomudské osady nedaleko Krasnovodska a jali se po starém

i perskou vesnici.

spůsobu znepokojovati hranice, stepi a cesty. Došlo tak daleko, že generál Lomakin r. 1877 za nutné uznal, obsaditi na ochranu karavanové cesty do Chivy pevnost Kisil Arvat v oase, což také za souhlasu domorodců s nepatrným napjetím vojenských sil bylo provedeno. Avšak již čtvrtého dne po svém příchodu do Kisil-Arvatu byl Lomakin od značné přesily Turkmenů přepaden a nazpět zapuzen. Za to obsadil generál následujícího roku místo Čat, tam kde řeka Šumbar do Atreku vtéká, a zřídil tam pevnost. Jakmile opevnění byla ukončena, přišli opět poslové Tekinců a nabízeli podrobení se celého kmene; avšak proto přece

přitáhl Nur-Verdi-chán v prosinci téhož roku s 10.000 muži a jal se na Čat útočit. Útoky byly vítězně odraženy a oblehající sbor turkmenský se posléz rozptýlil.

Již z toho, co v těchto několika řádcích bylo pověděno, vysvítá, že chtěli Turkmeni lstí a násilím Rusům zabrániti, aby se u nich pevně usadili, a třeba ještě doložiti, že byly při tom vydatně podporováni nesmírnými parny jejich leta, neschůdností jejich vyprahlých pouští a posléz i nepatrným počtem ruského vojska. Všechny ruské vymoženosti, ba i samy posádky ruské ocitovaly se ve stále rostoucím nebezpečí a když konečně známky se objevily, že se Turkmeni ku všeobecnému útoku na ruské posice chystají, usnešeno v Petrohradě, aby celá Achalská oasa podmaněna byla, aby potom karavanová cesta na Usboji opevněna a doprava po ní zorganisována býti mohla. Zo tím účelem vystrojena roku 1879 vedením kavkazského generala Lazareva první větší výprava. Po dlouhých a namahavých přípravách odrazila tato výprava z Čikišljaru v měsíci červnu, tedy již valně opozděna. Dne 13. července zemřel general Lazarev následkem karbunklu a general Lomakin převzal vedení expedice. Dne 18. srpna byl ruský útok na hlavní pevnost Tekinců odražen a celá výprava zmařena. Po turkmenských stepích nastal obrovský jásot a dervišové velebili všude nadšenými slovy slávu Tekinců. Tito prohlašováni zrovna za nepřemožitelné a docílili kouzlem svého bezpříkladného úspěchu, že se s nimi spolčili také Turkmeni z Mervské oasy.

Zpupnost vítězných barbarů uložila Rusku neodkladnou povinnost, aby čest zbraní svých v Asii obnovilo a zbujného nepřítele ztrestalo. Takž připravena a vyzbrojena pečlivě výprava z r. 1880, největší to a nejsilnější všech expedic, jež bylo Rusko dosud v Zakaspicku podniklo. Generál Skobelev, kterýž výpravu tuto organisoval, žádal jakožto nezbytnou podmínku, aby k usnadnění postupu a po případě k zabezpečení ústupu vystavěna byla železná dráha od pobřeží Chvalínského moře až k okrajině oasy. Žádosti jeho bylo vyhověno a generalovi Anenkovu uloženo, aby tuto dráhu vystavěl. Dne 12. ledna následujícího roku padla hlavní pevnost turkmenská Gek-Tepe a již dne 18. téhož měsíce obsazen Askabad. Další postup ruského vojska zastaven byl diplomatickým zakročením Anglie, avšak proto přec skončila výprava úplným podmaněním Achalské oasy a dokončením strategické železné dráhy od Michajlovska do Kisil-Arvatu. Délka této trati obnášela 200 verst.

Turkestanský pomocný sbor pod Kuropatkinem vrátil se do Turkestanu, kavkazký osm praporů čítající oddíl na Kavkaz, všechno uvedeno na míru pokoje a vrchním organisatorem jmenován generál Rerberg z Tiflisu. Skobelev a všichni jeho pomocníci povoláni nazpět do evropského Ruska. Postup na Merv, jehož tak mnozí si přáli a kteréhož tak mnozí se báli, nebyl tedy zahájen, ba učiněno demonstrativně vše možné, aby Anglie viděla, že Rusko na tuto válečnou výpravu nepomýšlí.

Nepomýšlelo skutečně, ale pokračovalo tím úsilovněji v tak zvaném mravním výboji a docílilo šťastně, že Mervští Turkmeni v lednu 1884 sami u generála Alexandra Komarova, guvernéra zakaspického kraje, prosili, aby do svazku ruského poddanství byli přijati, kteréžto prosbě arci v Petrohradě ochotně bylo vyhověno. Tato historická událost spů-

Turkmenský náčelník.

sobila v Anglii a v Afganistaně svrchované rozčilení a takový poplach, že se namnoze až i výbuch rusko-anglické války očekával.

Diplomatické vyjednávání mezi vládami anglickou a ruskou stávalo se vždy podrážděnější a prudčí, a když pak dne 18. března 1885 mezi Afganci a ruským vojskem známá srážka na řece Kušku se udála, ve kteréž Afganci krutě poraženi byli, zdála se válka neodvratnou. Avšak klidná neustupnost a rozvážná zdrželivost Rusův schladila zvolna válečné nakvašení v Londýně a za několik neděl byla situace již tou měrou vyjasněna, že dán dne 20. května rozkaz, aby zakaspijská dráha až k Mervu, pokud se týče až k řece Amu-Darja byla dostavěna.

Mezi tím, co rusko-anglická komise pro vymezení hranice mezi Afganistanem a ruským územím lopotně po horách, dolech a pastvinách se plahočila a ohledně některých sporných míst a pruhů země diplomatické vyjednávání podněcovala, organisoval generál Komarov kraj Pendžeský a stavěl generál Anenkov železnou dráhu, kteráž v nejkratší možné době Mervskou oasu, cesty do Persie a Afganistanu spojila s krajinami již dříve dobytými a řádně zorganisovanými.

Tak vznikla proslulá Zakaspická železná dráha, kteráž se právem považuje za nejnovější div světa.

Za Jos. Miloslavem Hurbanem!

Báseň Vilmy Sokolové.

O smutná zvěsti! Navždy oko Tvé
že zhaslo již? a onen čarný svit,
po němž jsi práhl v duše vidinách,
by čirou noc, jež lid Tvůj schvátila,
v den změnil bílý, slunci jasnější,
byť vzešel všem, již Tobě nevzejde?
Že navždy umlklo již slovo Tvé?
To slovo hřmící, které ráz na ráz
si otvíralo lidu Tvého hruď,
a tisklo jemu tvrdou ocel v pěsť
a v duši velké, svaté nadšení!
To slovo plné víry, naděje,
kdy násilníků divých sveřepost
vám rvala vše, ach, statky nejdražší,
jež z mrákot k životu vás měly vést,
to slovo mužné: „Přece bude den,
jen nezoufat a nezradit svůj cíl,“
to slovo, jímž byl všechen život Tvůj,
že umlklo, že nezazní již víc?
A navždy že již klesla ruka Tvá,
jež nesla volnosti kdys korouhev?
že za právo v boj nepovelí již?

že nevztáhne se k lidu v žehnání
a k nebesům: „Což, Pane, nevidíš,
jak vrazi násilní nám berou vše
ty dary Tebou dané — děti, řeč?
a neztresceš jich zpupné rouhání
a nezachráníš věrný Tobě lid?“
A navždy že již bíti přestalo
to srdce Tvé, to drahé srdce Tvé?
A láska ona, v něm jež sídlela,
ta velká, vroucí, čistá, mohutná,
jež byla Tvému lidu majákem
v tom rozkáceném moři vášní, zlob,
ta láska buditele, mučedníka,
jež v zdroji věčném vzala původ svůj,
že zaniknout by měla s životem? —
Ó ne! Byť zhaslo oko, umlklo
též slovo, Tvá byť ruka vychladla, —
Tvá láska věčně živa zůstane
a v národě tom, jemuž patřila!
Ta nedá zhasnout v duších naději,
jí v srdcích oživí se k vlasti cit,
ta ducha osvítí a ruku povede,
by vzmužily se v pravou chvíli v čin,
jenž Slovensku by vzbudil zlatý den,
pro nějž jsi žil — a jenž Ti zůstal snem!

Noc na Arkoně.

Verše Fr. Táborského.

I.

Převlídně přijal mne hostitel nový,
svlíkl mi plášť a tázal se sladko,
nejsem-li hladov. Neměl však nic, leč
vajíčka s šunkou a — milostným smíchem.
„Bohové!“ — chtěl jsem zvolat, jak každý
ve starých hrách řve brněný hastroš,
kdykoli shlídne neb opouští scénu.
Mořský vzduch tak lakotně tráví.
Hostitel s jídlem však vyhnal mi bohy.
Sedl a začal vykládat živě,
jaká dnes loď sem připlula s hostmi,
kolik jich bylo a kolik jich bývá.
Potom když viděl, že řeč ta mne baví,
zrovna jak pastora, který tu seděl

se dvěma menšími studenty syny,
(odkudsi z východních Prus byl — tak pravil.
ze krajů zněmčených — sám se mi přiznal,
Po jídle se syny modlitbu šeptal.)
vyprávěl dále s podivnou chutí
— pozdní snad večer pomáhal tomu —
z života drsných rybářů, plavců,
šílený živel jak lodě sem zahnal,
zahnal a ztroskotal. (Ráno jsem viděl
na zdi jména těch ubohých lodí.)
Na podzim co tu bývá prý bouří,
jaká je zima divoká, pustá,
za to však skřivánek první jak milý.
V zimě jak zřídka sem zavítá někdo;
vesnice vůkol hluboko leží,
nebývá možno vyjíti pro sníh.
Nadarmo oheň v kamnech tu praská,
nadarmo leží ve stole karty.
Odloučen maják i hostinec trčí.
Tak on všelicos příjemně mluvil.
Tuleně též mi ukázal hbitě,
kterého sám on chytil a vycpal. —
Na cípu ostrova, od lidí vzdálen
cítil jsem zvláštní kouzlo a půvab.
Zdál jsem se lepším; bylo mi, jakby
lidé museli býti tu čistší.
Byl jsem však umdlen. V hlavě mi moře
hučelo slavně — bušila hruď má.
„Pán by as lehl?“ on s úsměvem ptal se.
„Vzduch náš je silný a dřímotu snáší.
Tak jenom na horách člověk si zchrupne.
Najednou jakoby smrt tiše přišla,
člověk už leží jakoby zabit,
prsa jen pozvolna široko dmou se,
do tváří vstoupá ruměnec horký,
jakby se do duše vrátila mladost.
Tak zrovna bývá před vzchodem slunce:
noc ještě cítíš, a východ už rdí se.
Bezděky člověk zamyslí se tu,
jako když před ním tiché spí moře.
Co v tobě dřímá, tělo tu spící?
Ztlumená bouře či bolest či štěstí?
Či snad jen líná, zívavá nuda?
Až ty se vzbudíš, vzkypí tvá bouře?
Či budeš zpívat na chvíli štěstím?
Či budeš dusit prohořklé srdce?
Tak je mi, zřím-li na tělo spící;
jako když hledím na ztichlé moře.
Avšak, vidíte, proto mne láká

moře i život — věčný ten zápas
s příměřím krátkým, s nejistým koncem.“'
— Pravda, moudře můj hostitel mluvil?
Byl to též zkušený otec (a děd též);
dlouho tu býval majáku strážcem.
Snad také proto tak rozumně mluvil,
že tady seděl pruský ten farář.
„Světlo a novou svíčku a sirky! —“
dveřmi zněl povel, kde byla kuchyň.
„Snad bude východ slunce dnes krásný.
Po druhé s půlnoci nebe se rdí už.
Mám snad zbudit? Stojí to za to.
Nuž tedy zabouřím na dvéře — prosím!“
Takto mluvil hostitel dvorný,
když tu služka červenolící
se svíčkou přišla a k dřevěným schodům
na půdu vedla mě v pokojík světlý.
Měsíc v něj šilhal jak zvědaví chlapci.
Okna nepřiléhala. Všude,
od dveří, od oken foukalo strašně.
Za to ten rozhled! Byla již půlnoc.
Po moři rozlil se měsíc — tak bílý.
Zář jeho v náruč chytaly vlny,
v dálku ji nosily se smíchem dětským,
trousíce po cestě stříbrné vločky,
třepení zlaté, jež házely na břeh.
Mněls, že beránci se zlatým rounem
v předlouhém šiku trkají o břeh;
jindy, že rybky to třpytivých ploutví.
Kamsi až do dálky lesklo se moře
temnězelené s magickým svitem,
s pozadím černým, s bájivou chmurou.
Žhoucí pruh jak po lodi brázda
vlek' se tu kamsi až v mystickou dálku,
jakoby rytíř přejel tu gralský.
K tomu ty hvězdy sršivé, čisté!
Hned by tvá mysl vstoupila v loďku,
po zlaté dráze té na ostrov plula,
na vzdušné hrady s arkýři, věžmi,
se pěvci ballad, s výkvětem paní,
a blaholem rohů, ohařů vytím,
s kořistí zázračnou ze svaté země,
s gothickým dómem — tužbou všech tužeb,
zkamenělou modlitbou lidskou,
na zvucích varhan kde ulétá mysl
do končin rajských, jestliže totiž
nemyslí na turnaj, který hned začne.
U moře věru středověk básnil,
nočnímu nebi on uloupil kouzlo,

máj když byl na zemi mámivě vonný.
Hleděl bys dlouho; jsi-li však sám tu,
ze všeho toho pocítíš mdlobu.
Krásnější za dne velké je moře,
s nebem když lehkým se o závod modrá,
rozhřáto zdá se líbáním slunce.
Tehdy se také rozhřívá hruď tvá.
Slunce — toť život! A moře — to síla!
S majákem břeh — to hrdý vzdor mužův,
za bouře klid a strážná i záře.
Takový vznešený na moři den jest.
Měsíc však stesk je, povzdech a snění,
sama jen duma a nejasná touha.
Poddej se tomu, a vítr tě sfoukne!
Nikdy ti do lic nevleje nachu,
leda když máj je v přírodě, v prsou,
ve křoví slavík a ve srdci láska.
Jinak jen cítíš pustotu kolem:
kol tebe spánek tisíců tisíc,
ty jenom samoten dumáš jak skála.
Se sluncem však se radují všichni.
Pod sluncem klas roste, růže i píseň.
Pod sluncem u moře zpíval i Homér.
— Zavřel jsem okno; však stále jsem slyšel,
moře jak pod okny mluví mi ze sna.
Dlouhými oddechy hruď se mu dmula,
tichounko běžely chychotné vlny
po jeho prsou, s tajeným smíchem,
tichounko běžely k bílému břehu,
až náhle zašplíchly, zatleskly hlasně.
Děti tak s otcem hrají si v loži,
skotačí, smějí se, válejí, škádlí.
Volným tak šplíchaly, třískaly tempem —
cítils, jak zdravý, klidný to oddech,
jaké to nadlidské tělo tu dřímá.
„Dobrou noc! milý, neznámý obře!“

Z „Českých motivů“ Karla Liebschera.

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

(Pokrač.)

VI.

Zapříti nelze, že rozmluva s Trnovským měla účinek velmi blahodárný na celý stav vniterný stoličanského pojezdného. Rovnováha vracela se pozvolna a pojezdný mohl opět a směl se již beze vzdechů dívati přes hnědou dubinu ke dřínovským polím. Ba ani kůlna na lukách jej již nedojímala, šel-li okolo. Možno-li pak souditi, že přítomnost lásky značívá se u mladých lidí snivostí, zádumčivostí: tož jest určité, že pojezdný zamilován více nebyl. Pohlížel opět vesele na svět a opravdu dosáhl bývalé své duševní rovnováhy. Jedinou změnu snad by byl postřehl bystrý pozorovatel: byl dětinštější, neposednější. Jindy, maje po práci, mnoho čítával. Nyní, měl-li ve dne svobodno, vyhýbal se jak jen mohl samotě. Klouzal se na želízkách, brouzdal se po pás ve sněhu v lesích s Trnovským, pomáhaje mu sem tam uloviti některého ušáka neb lišku ze vzdálených hájemství sem zaběhší — a když nic jiného nebylo, vyšel si k večeru do Kosonína, kdež ho vždy s otevřenou náručí jako první osobu vítali. V neděli zapřáhl si obyčejně odpoledne koníka s rolničkami a vyjel si kamkoli na hodinku neb dvě na saních přes pole.

Ve Dřínově se neokázal. Z počátku bránilo mu cosi — nevěděl proč. Později však kolikráte jel kolem, aniž mu napadlo po dřínovském zámku jen se ohlédnout.

Tu jednou večer — slunce již bylo za horou — vracel se k domovu ze svého výletu bez cíle. Jel alejí kolem dřínovského parku k rybníku, jenž byl za parkem. Na rybník nebylo viděti pro plot, který podle cesty až k vodě sahal, až se cesta za plot na hráz zahnula. Sáňky letěly jako pták. Tu vidí postavu dívčí proti sobě se blížiti na želízkách kolem samé hráze v okrouhlých pohybech. Mimoděk zadržel koně, sleduje okem vnadné pohyby dívčiny, ana tato se náhle obrátila a smělým obloukem takořka před ním zastavila.

„Tak vzpomínáme na své přátele?“ zvolal měkký dívčí hlas.

„Slečna Anna!“ zvolal pojezdný, zadržuje koně. „Nemohl jsem vás vskutku poznati . . .“

„A Dřínov naposledy také již ne —“ smála se poněkud uštěpačně dívka.

„Kdybych byl mohl tušit, že se oddáváte zábavě na ledě, byl bych vzal želízka s sebou.“

„To alespoň jest trochu zdvořilé,“ pravila Anna, „zdvořilejší při nejmenším, než nepřítomnost vaše po několik neděl po obdrženém pozvání. Ostatně mluvím velmi nemoudře, když vám to připomínám.“

Nelze zapřít, že po těchto slovech pojezdný nemalými rozpaky udělal skoro hloupý obličej.

„Vy se Dřínovu vyhýbáte?“ tázala se dívka nyní beze smíchu. „Vidíte, že jsem upřímna. Jako jste — dle svého tvrzení při naší poslední rozmluvě — nezapomněl vy, co jsem vám v létě řekla, tak nezapomněla jsem já — zdaliž rozumíte, pane pojezdný? Nezapomněla jsem, že by snad bylo mou povinností říci vám jednou něco... či již o to nestojíte?“

„Prosím vás, slečno, — což vím, oč smím stát... Myslím si spíše, že lépe tam nechodit, kde — kde —“

„Nuže — jen dále.“

„Ba ne. Lépe ne. Vy mi rozumíte, jako já rozuměl v besídce vám.“

„A vy myslíte, že já vám tehdy jen tak pro nic za nic ruku podávala?“

„Ruka ku přátelství — nehněvejte se — je smutná náhrada, ba řekněme hořký surrogát, když jsme se opovážili doufat, neb očekávat něco jiného... Viďte, nyní jsem hrozný sobík?!“

„Skoro,“ pravila děva proti obyčeji smutně.

„Máte pravdu. Dělám si výčitky a lituji toho. Odpusťte mi. Polepším se.“

„Opravdu?“ otázala se dívka a zrak její s jemnou výčitkou spočinul na mladíkovi.

„Slibuji — dám vám jakýkoli důkaz.“

„Slovo na to?“

„Slovo na to!“

„Přijeďte sem tedy ve čtvrtek odpoledne. Ale s bruslemi. Platí?“

„Ano!“

„S Bohem tedy!“ A dívka, pokynuvši hlavou, již hbitě blížila se protější straně rybníka, kde mladší její sestra s bratrem poblíže parku dováděli. —

Ve čtvrtek byl svátek.

„Je to vlastně poněkud mrzuté,“ pravil si ve čtvrtek po druhé hodině odpoledne pojezdný Kavka, když vsedal do malých sáněk, u kterých byl připřažen pěkný hřivnatý vraník. „Jest to vlastně mrzuté, tam v tom Dřínově půltuctukrát pro nic za nic v pravo v levo se klanět, usmívat se, když si myslím: jdi si k šípku! a mluvit všelijaké zdvořilosti, na které nemyslíme a které by každý špaček za nás odříkati mohl, a vůbec své prázdné půldne tam zabíjet. Ale ten svět —!“ a ovinuv nohy pečlivě houní, vzal uzdu z rukou šafáře. Tu koník, pocítiv známou ruku svého pána, bujně frkaje, ze dvora vyjel. Tíhu ani za sebou necítil. Sníh byl třeskutou zimou přemrzlý jak písek, ni dusot kopyta nebylo slyšet, jen stejnoměrné zvonění rolniček znělo hustým, mrazivým vzduchem. Saně plynuly sněhem jako loďka po hladině jezerní, beze zvuku, po stranách lítal rozrytý sníh a na nozdrách koně, na houni i vousiskách mladíkových usazovala se jinovatka.

Leč sotva že mladík do pole vyjel, již opustila ho mrzutost, již dostavila se jakási dobrodružná lehkomyslnost. Pohyb saní, ostrý zdravý vzduch, bledé zimní nebe, tak harmonující se všemi posněženými neb jiním pokrytými předměty na zemi, nepřehledné lesklé pláně sněhové, ta hluchá samota, rušená jen jemným zvukem rolniček koníkových —

vše to vyloudilo za chvíli příjemný pocit bezstarostné veselosti v duši mladíkově. Líbilo se mu to vše. Nalézal ve všem tom vkus, i konečně v tomto výletu: „Vždyť konečně — proč bys se vyhýbal?“ pravil k sobě. „Těch škrobených si tam nemusíš mnoho všímat. Pokud budou oni škrobeni — buď jim také — a s tou dívkou . . . jak jenom bych ji vhodně nazval? Vlaštovicí? Ne — to není. Vlaštovky jsou jiné, je také na vlaštovky poněkud zima. Tedy — to koťátko. Ba věru, to roztomilé koťátko vždy stojí za pobavení, pohrajem si, zasmějeme se, a spokojeni a bezstarostni pojedeme večer zase domů. Abychom však vyhověli všem, řiďme se podle všech, a mysleme si, co chceme. Tam to všechno chce být elegantní, jak říkají feš — buďme tedy feš!“

Za této samomluvy stanuly jeho sáňky před zámkem. Mladík vyskočil ze saní a kývnuv na nádvorníka, stojícího opodál, chtěl mu saně s koníkem odevzdati. Tento však vida, že host není žádný „pán“ nebo „barón“, neměl se příliš k službám. Leč pojezdný, jehož tváře jízdou a zimou jen hořely, usmál se pohrdlivě, jak by to byl žádný baron lépe nedovedl, a sáhnuv do kapsy, s lehkým úsměškem na tváři podával tučné zpropitné váhavému duchu služebnému. Tomuto patrně ušel úsměšek mladíkův; za to však rychle pochopil pohyb ruky i přiskočil nyní ochotněji k uzdě mu podávané, načež mladík vzav houni, již měl kolem nohou, přehodil ji přes koníka a pohladiv jej přes čelo a oči, zmizel v průjezdě.

Tam opět bylo mu setkati se s jiným nemotorou, který vida před sebou jen „pana pojezdného“ mínil, že by neškodilo svou důležitost poněkud dáti na jevo.

„Páni mají společnost...“ pravil příchozímu s impertinencí, která měla říci: není-li pán zrovna pozván, že se dnes mezi takové panstvo nehodí.

„Tím lépe, nemyslíte?“ vyšklebil pojezdný zuby na tazatele, o kterém věděl, že ve všední den a kromě výminečných dnů společností v hospodárném domě pana Janouška nikterakž nezastával místo zbytečného portýra. „Tedy mne ohlaste!“

Improvisovaný portýr se k tomu příliš neměl.

Ale pojezdný — jak víme, nyní poněkud lehkomyslné nálady — nechal výtečníka ve průjezdě stát, a obrátil se vzhůru po schodech, lehce a bezstarostně, jako člověk, který jest si vědom, že nepřichází prosit, a který jest hotov lhostejně se obrátit a jíti svou cestou, kdyby pozoroval, že panstvu by se snad líbilo pohlížet na něho s hůry.

Kdyby byl jen trochu na slečnu Annu ještě myslil, zajisté by byl tak lehkou nohou a s myslí tak veselou vzhůru po schodech nekráčel.

Nahoře obrátil se do předsíně. Odhodil právě svůj dlouhý burnus a pověsil svrchník na hřebík, když z pokoje vystoupila dosti koketně ustrojená „panská“.

„Nesedí-li páni posud u oběda, prosím, byste jim pojezdného Kavku ohlásila,“ pravil k ní pojezdný.

„Právě pijí kávu ve druhém pokoji,“ řeklo děvče, „jdu pána ohlásit.“

V okamžiku se vrátila, nechala dvéře otevřené a pravila krátce: „Prosím“ — s maličkou poklonou.

Kavka prošel prvním pokojem. Tam zastal přihrblou, suchou stařenku ve velmi jednoduchém, starodávním úboru, kteráž zbytky se stolu pečlivě do skříně ukládala. Uklonil se, neznaje staré paní. Ta, pohlednuvši naň, přívětivě kynula mu rukou na druhé dvéře, řkouc málo zvučným hlasem: „Jen dále, pane pojezdný!" Na to vstoupil do druhého pokoje, kde shledal společnost nevelikou v několika skupeních. Na pohovce seděla domácí paní vedle jiné elegantně ustrojené starší, tlusté dámy, naproti nim dlouhý, poněkud hubený, černovlasý pán, pečlivě uhlazený, s řídkými černými kníry. V pravo blíže krbu stál domácí pán v pilném hovoru s menším pánem zažloutlého obličeje, lysé hlavy a pečlivě vyholené brady a s jiným velmi zarudlým, tlustým, šedivým pánem. V levo u okna rozmlouvala Anna s dívkou asi stejného s ní stáří, o níž nedalo se říci nic více, nežli že byla hezky oděna, obličeje nyní zdravých barev a výrazu jen „ženského", t. j. takového, který pilně pozoruje všecko, neříká nám v okrouhlých svých formách pranic a hledí se přispůsobiti všem okolnostem, s jakými se jeho majitelka setká. Takové, jinak hezké tvářičky vdávají se obyčejně nejdříve, hledívají na zadaného pána zrakem takovým, jakého jest potřebí, aby sobě z nikoho neučinily příkrého neb nepříznivého pozorovatele — na svobodného pak zrakem, uvažujícím v okamžiku všecky znatelné jeho vlastnosti až do podrobností, k účelu rovněž okamžitému, zdaž by se ten jistý „mohl" neb „nemohl".

Třemi kroky stanul Kavka před domácí paní. Ukloniv se, pravil:

„Přibližuji se dnes poněkud jakožto vinník, milostpaní, abych se z liknavosti své — ač poněkud pozdě — omluvil a zároveň abych za poslední pozvání své díky složil — s politováním . . ."

„Prosím," vskočila mu paní Janoušková do řeči, poněkud chladně, „myslila jsem již . . . že nepřikládáte . . . tak velkou cenu . . ."

„Račte odpustit," přerušil trochu trhanou její řeč pojezdný nízkou úklonou, „nemohu vždycky zcela volně svou osobností disponovat . . ."

„To vás poněkud omlouvá," odpověděla tónem velkopanským domácí paní, jakoby říci chtěla: ‚Jsi služebný člověk a proto ne nezávislý, nezáleží mi na tobě!' avšak hned rozpomenuvši se, změnila tvář k výrazu přívětivému a doložila: „Avšak pozdní lítost lepší nežli žádná, a proto buďte mi vítán!"

A nastrčila mu ruku, kterou pojezdný na špičky prstů políbil.

„Paní z Aehrenreichů — pane doktore — dovoluji si vám představit pojezdného Kavku —"

Paní na pohovce kývla hlavou, páni se navzájem uklonili.

„Těší mne," pravil dr. Kyselka chladně, usedaje na svou židli. „Z panství kosteleckého?"

„Nikoli, z panství řepňanského," odvětil Kavka.

„Aha! Aha! — hraběte ***!"

„Ano, pana hraběte ***," přisvědčoval Kavka.

„Libo-li šálek kávy?" tázala se domácí paní.

„Smím-li prositi?" uklonil se pojezdný a obrátiv se k panu Janouškovi, pravil: „Činím svou poklonu . . ."

„Vy jste mi pěkný host!" zvolal tento, podávaje mu ruku. Na to obrátil se k oběma pánům, řka: „Pan pojezdný Kavka" — a okázal

na mladíka vztažením ruky, doloživ: „Pan okresní z Aehrenreichů — pan statkář Úžlabický."

Z Aehrenreichů kývnul nepatrně hlavou, měře pojezdného, pan z Úžlabic sice pojezdnému ruky nepodal, přiblíživ se však, s blahosklonnou důvěrností pravil:

„Řepňanský pan ředitel prý jest churav? Nebude to snad tak zlé. Proto do Blatňan na hon nepřijel. Jak u vás dopadly hony? Pan hrabě letos nebyl venku?"

„Nebyl — je stále ve Vídni a v Praze . . ."

„Ovšem, ovšem — má teď starosti. Ale hony byly pěkné."

„Ano, u pana nadlesního se střelilo sto devadesát, u Trnovského sto třicet zajíců."

„Na ty hory jest to dost," kývnul hlavou Janoušek.

„Nino," zvolala domácí paní, „podej panu pojezdnému šálek kávy."

„Ah prosím, milostpaní," obrátil se tento — a tu setkal se se slečnou na půl cestě.

„Váš služebník, slečno Anno."

Anna kývla hlavinkou. „Pojďte k nám — zde je má přítelkyně, Marie z Úžlabic."

„Mám za to, že jsem o vás u ředitelových v Řepňanech slyšela," pravila slečinka.

„Nebyl jsem posud tak šťasten seznati blíže Úžlabice," pravil Kavka.

„Slečna výtečně jezdí na želízkách; bratr se sestrou již od oběda se sklouzají," pravila Anna.

„Není pro dámy trochu zima?"

„Vy domýšlivý!" pravila slečna Marie a prohlížela, jak se zdálo, obličej pojezdného, přechodem ze zimy do tepla ruměnný.

„Odpusťte, slečno, nevěděl jsem, že dovedete mrazu tak hrdinně vzdorovat."

„Kdybychom se jen dolů dostali — již jsou tři hodiny . . . . Marie . . . dovol se u tatínka dolů . . ." a zatím co se obrátila druhá dívka v jinou stranu pokoje, promluvila tiše ke Kavkovi: „Neříkejte, že máte želízka s sebou — jsou ve vašich saních? Dobrá, pošlu pro ně a budeme se tvářit, jako by se mezi našimi byly našly. Marie má své s sebou, my však nesmíme prozradit, že jsme na rybník se smluvili. Nějaké musíme dr. Kyselkovi přivěsit; nastrojte to, aby Marie s ním zůstala . . ."

„Dámy si přejí trochu na led," zvolal pan Janoušek, „uděláme partii po parku?"

„Já příliš o to nestojím," pravil rozvláčně pan z Aehrenreichů.

„Já, upřímně řečeno, také ne," řekla domácí paní, otázavši se své sousedky zrakem. „Ale vy přece kloužete?" obrátila se k dr. Kyselkovi.

„Tak trochu," mínil tento, „avšak nemám želízek."

„To my vám pomůžeme; jest jich tu celá zásoba," zvolala Anna. „Pojďte jen; pan pojezdný půjde také."

„Dostanu-li nějaká želízka —"

„Všecko bude . . . Pojďme, pojďme!" Uchopivši Marii vyběhla ze síně a kynula oběma pánům: „Snad nám ráčíte sloužit za kavalíry?" Oba páni uklonili se a opustili salon.

Ostatní společnost se sesedla.

Sotva že páni své svrchníky oblékli a dolů do průjezdu sešli, již za veselého hluku sběhly se schodů též obě dívky, nesoucí v rukou brusle.

Anna podala každému z pánů po jedněch a zavěsivši se v rámě Mariino, spěchala prometenou stezkou přímo k rybníku. Páni následovali děvčata, jež se před nimi v suknicích poněkud podkasaných vznášela.

U rybníka sedla děvčata na nízké dřevěné sedátko, ku připevnění bruslí již zřízené. A sotva jich páni dohonili, měla Marie již svá želízka připjata; byl to tehdy nový „patent". Anna měla obyčejné brusle řemínkové a vidouc, že by beztoho před příchodem pánů hotova nebyla, ani nespěchala. Dr. Kyselka honem se k ní přitočil a pokleknuv dvorně před mladou dámou, položil si její vysokou šněrovací botku na klín a jal se jí želízka připínati. Šlo mu to jaksi pomalu, neb Kavka sám již byl vyjel hotov na hladinu ledovou, než Anna povstati mohla ze sedátka. Marie proháněla se již s mladším pokolením Janouškových po rybníce. — Pojezdný pak obrátil se k vyjíždějící Anně, a podav jí ruku, počal s ní kroužiti v pohodlném stejnokroku.

Sotva ujeli mimo obyčejný doslech hlasový, pravila Anna:

„Všimněte si dobře pana doktora."

„Smím se tázat, co na něm zvláštního uvidím?" ptal se Kavka.

„Zvláštního! Což musí být hned něco zvláštního? Leckdos může mít jako každý jiný jen dvě nohy a ruce a potřebnou, dle okolností i nepotřebnou hlavu, a přece může býti pro někoho zvláštní!" smála se dívka.

„Zvláštní ku příkladu pro vás?" opáčil rovněž se smíchem Kavka. „O něm jste mi chtěla hovořit? aj, aj!"

„Kdo vám dovoluje říkat aj aj?" s líčeným hněvem obrátila se dívka.

„Doufám, že vy, slečno. Člověku, jemuž jste svého času nabízela tak laskavě přátelství —"

„Pane pojezdný!" zvolalo s výčitkou děvče.

„— můžete přece trochu více důvěrnosti než jiným povoliti? K čemu by to jinak bylo?" dokončil Kavka.

„Aha již jsme v tom," pravila Anna. „Tím lépe; chtěla jsem beztoho o tom mluviti."

„Myslil jsem si to."

„Začnu tedy od začátku."

„Prosím."

„Tedy pan doktor, jehož tamo na kraji ledu vidíte posud zápolit s vlastní tíží."

„Oho, oho!" namítal pojezdný. „Ten sem teď přece nepatří?"

„Proč by nepatřil?"

„Ale když vy, slečno, jako všecky, nechcete neb nemůžete se odhodlat mluvit pravdu . . ."

„Co pravíte?"

„Nic, nežli že budu já mluviti pravdu za vás. Pravíte, že on sem, to jest na začátek patří; já však pravím, že se mi to nezdá — a proč? Inu proto — (ale dejte pozor: teď to přijde) protože se nepodobá té fotografii . . ."

Anna se zastavila.

„To se vám musí přiznati — umíte se drát přímo k jádru. Ale dobře tak; není k okolkům času. Jenom že jste se mi zdál dříve ostýchavějším."

„Máte pravdu," pravil položertem pojezdný. „Ale uvažte: předně proč bych se ostýchal, dostav tehdy tak roztomilé pokynutí, že se o mně vůbec jednat nemůže — jsem tedy nenebezpečný a tudíž vůči vám nejsvobodnější a této okolnosti, dovolíte-li, chci užíti; nechcete-li však dovolit, snadno se mne zbavíte. A za druhé užívám — nehněvejte se — objektivního přátelského stanoviska svého jako náplasti na darované mi přátelství —"

„Ale pořád mi to budete omílat!? Když o to nestojíte —"

„Prosím, prosím," žertovně ji přerušil pojezdný, „jen žádný hněv! Za ten to nestojí. Vraťme se k panu doktoru."

„Když člověku celý rozmar pokazíte! Pan doktor sem nyní patří, protože je tady první osoba, — pamatujete se, jak jsme tehdáž mluvili o těch, kteří se dobývají ke studánce . . ."

„Ááá . . . to je ovšem jiná!" řekl Kavka. „Ale nač mi to povídáte? Což ta fotografie od té doby zapadla, ustoupila jiné?"

„Ale, ale ničeho se nedovtípíte! O tom už se nemluví — ten tam již jest. Tenkrát v besídce jste pochopil hned, a jak se to vás přestalo týkat, už konec zajímavosti, viďte?"

Pojezdný byl sice obrněn; avšak laškovný ten rozhovor — vzpomínky — hrozily opětně proraziti jeho brnění.

Trochu zaražen mlčel.

Dívky však, mají-li opravdu soustrast, pochopují vše pravým taktem ženským, a proto Anna zkrátka a velmi tiše pojezdnému řekla:

„Pane pojezdný, milý pane pojezdný . . . vím, že jsem vám ublížila — byly to všecko náhody . . . mnou nezaviněné . . . vykládal jste si mé řeči nedobře — a já nemoudře mluvila. Já jenom jsem vinna. Ale, můj bože, mohu já za to, že jste přišel i vy pozdě? Když jsme mluvili o studánce, již tam jiný byl. A já vám to podobenství a to vše proto tenkrát řekla, jen proto, abych vám naznačila, že i bohatá dívka může milovat chudého — jako dnes jsem si vaši přítomnost vyprosila, abych vám to mohla ke své omluvě říci. Budete mi nyní ještě křivdit, když vás za odpuštění prosím?"

Mladík neodpovídal a nehleděl na ni.

Zatočila se na bruslích náhle, aby mu do očí pohleděla.

„Co to?" tázala se, dívajíc se mu v oči.

„To jen mráz — a snad na ledě trochu — rýma —" pravil pojezdný, utíraje si s úsměvem oči, a tentokráte jí upřímně ruku stiskl. Potřásla jeho rukou srdečně a s pohledem vděčnosti.

„On je tedy chudý?" tázal se Kavka.

„Jest a proto nikam nemůže — to jest ke mně nemůže — počkáme na sebe; zatím mám já se všelikým pavoukům pro něho co bránit.“

„A já chtěl býti také takovým pavoukem!“ pravil Kavka.

„Mlčte jednou a pro vždy. Vás se to netýká. Avšak tam ten — jako dříve jiní — se za mnou dobývá, hrozí mi nebezpečí... Avšak dnes již dost — blíží se. A nyní — nebudete mne již zle posuzovat?“

„Nebojte se.“

„A kdybych nějakým spůsobem vaší rady, pomoci, čehokoliv potřebovala?“

„Spolehejte na mne; co bych mohl ostatně já...“

„To nelze nikdy věděti.“

„Co budu moci, učiním pro vás vždy.“

„Ráda bych vám ještě mnoho řekla; avšak již není k tomu čas... dostanete-li podruhé pozvání, přijďte!“

Pojezdný mohl již jen kývnout hlavou na znamení, že jest srozuměn, a tu již za nimi hnala se mladší sestra Anina a za ní bratr její, na náš párek pokřikujíce; tak jako byli dříve obletovali mnohem zajímavějšího doktora Kyselku, který často pomocné ruky slečny Marie vyhledával, což děti pokaždé veselým smíchem doprovázely. Ba i slečna Marie — jakkoli uvyklá neurážeti nikdy a ničím pravidla patřičné dívkám slušnosti, kteráž jí matinka vždy tak důkladně vštěpovala — dala sa mnohdy svému společníku do smíchu, když se pokoušel udržeti rovnováhu pohyby málo sličnými. Všecky osoby proplítaly se nyní ve veselém reji a smělých křivkách kolem sebe a hlavně kolem doktora, který svou poměrnou nehybností tvořil stále střed klouzajících. Zatím se začalo šeřiti a společnost, pohybem rozehřátá, vrátila se do teplého salonu. Páni seděli pohříženi ve hře v karty, dámy bavily se rozličnými klípky, posud na tom místě, kde je mladá společnost byla opustila. Páni právě dohráli; společnost vstávala s velikým šumem. Nastalo veliké domlouvání, zdržování se strany domácích, děkování hostů, kteří konečně se zdržovat nedali, a za chvíli veselý cinkot rolniček rozličným směrem naznačoval, kudy panstvo z Aehrenreichů a z Úžlabic odjíždělo. Pojezdný se chtěl poroučet také, domácí pán však mu stranou řekl, doprovázeje panstvo dolů s drem. Kyselkou, který se k odchodu neměl: „Zůstaňte na čaj!“

Zatím co domácí pán, jsa s pojezdným dole, tomuto své koně okazoval, kráčel dr. Kyselka nazpět do zámečku.

„Doktore, doktore,“ pravil k sobě šeptem, uvolniv ještě kroky, „při čem se to přistihuješ! Škoda, že nepočítáš jako malý hoch na knoflíkách: mám či nemám? A nejsi také již hochem, abys se červenal neb rozpakoval, máš-li vážný krok učiniti k cíli jednou zrale uváženému. Vždyť ve věcech rovněž vážných ovládal tě jasný přehled, a dovedl jsi provésti záležitost promyšlenou s obratností i potřebnou rázností. Že se jedná o sličné, mladé děvče?! Pah, pah — jen žádnou zbytečnou sentimentálnost! Ženská jako ženská — ovšem ta mladší a hezčí jest vždy příjemnější. Sentimentálnost jest jako mázdřivka u dětí. Ještě čtvrt roku po ní nastydnou se, třeba na ně ani větérek nezavál. Dostanou rýmu — kýchají — rýma kalí zrak a k dobývání nepřátelské posice potřeba zraku jasného. Kdo spěchá výše, neohlíží se v pravo v levo.

Nemíním usadit se na první větvici v milostném cukrování. Zählven mi zaslal zprávy dobré, souhlasí se mnou a sám dosti očekává, zdaří-li se mé projekty." Nyní vystupoval po schodech rychleji. „Žena," (vzal dva schody najednou) „mandát poslanecký," (opět dva schody) „a pěkný velkostatek" (opět několik schodů) „jsou mi jen prostředky" (opět velký krok), „abych se dostal nahoru, kam se dostat musím."

Nyní vykračoval na poslední schod. „A co vplete se mi do cesty, zničím, odhodím jako tebe, obludo hrbatá!" a odhodil rázným pohybem nohy šedivou kočičku s červeným páskem na krčku, kteráž se mu k nohám lísala s chvostkem vzpřímeným, domnívajíc se nepochybně, že se pomocí jeho dostane do vnitř pokoje. Udivené zvíře pohlíželo teď na dlouhou postavu doktorovu, kroutíc koncem ohonu na pravo a levo.

Ale doktor ve své rozhodnosti více se neohledl, nýbrž přejel rukou čelo, a odhodlaně vstoupil. Jídelní pokoj byl prázdný. V salonu zastal Annu samotnu — matka její meškala kdesi venku, udílejíc rozkazy k čaji.

Jakkoliv dr. Kyselka nebyl slabochem, ani již nezkušeným mladíkem, přece na okamžik poněkud se začervenal, přesvědčiv se, že jest s dívkou samoten.

Zajisté byl by neměl k pohnutí nějakému příčiny, kdyby byl v tom okamžení sám k sobě v duchu nepravil: „Na podobnou příležitost čekám již celé týdny — nyní neb nikdy — audaces fortuna juvat . . ."

Přiblížil se k samé dívce, kteráž rovnala některé věci na stole, návštěvami poněkud do nepořádku přivedené. Děvče se obrátilo.

„Nenastudil jste se na ledě, pane doktore?" tázala se poněkud laškovně.

Doktor, vida ji v dobrém rozmaru a vykládaje si její žertovnou náladu buď za jakési povzbuzení k tónu taktéž nenucenému aneb za známku, že vůbec jest jí jeho přítomnost příjemna, nemeškal odpověděti rovněž duchaplně jako dvorně: „K nastuzení jest potřeba zimy. Nemyslím však, že by komu bylo možno pocítiti zimy ve společnosti vaší."

Děvče bylo tímto zcela neočekávaným obratem řeči tak překvapeno, že při veškeré své jasné a veselé mysli nenalezlo v té chvíli odpovědi. Její tajný zmatek neušel mysli doktorově, který tím větší odvahy nabýval a tudíž s hladkou poklonou pokračoval: „Jsou oči, jest výraz, který vzbuzuje zážeh v nitru našem, jestliže jsme se odvážili zraky své s nimi skřížiti . . . a . . . odpusťte, že si dovoluji vám to říci . . . čekal jsem na tuto příležitost již dávno . . . mně se také tak stalo . . . když osmělil jsem se popatřiti v oči vaše!"

Tvář dívčina zračila ovšem nyní rozpačitost. V okamžení však se přemohla. Rozuměla dobře, co muž k ní takto mluvící chtěl říci, a dívky, jsou-li sobě citů svých vědomy, nalezávají obyčejně rychle výraz, který jich vnitřní hnutí vhodně tlumočí.

„Pane doktore —" začala, silně se červenajíc, „vidím, že si moji živou povahu vykládáte jinak —"

„Prosím, slečno," vskočil jí do řeči opravdu nyní rozehřátý Kyselka, domnívaje se, že třeba přirozené ostýchavosti dívčí pomáhati, „právě živou povahu vaši dlužno dostatečně oceniti . . ."

„Račte odpustit, pane doktore," namítala nyní živě Anna, „to není to, co já chtěla říci. Chtěla jsem jen podotknouti, že nejsem si toho vědoma, že bych kdy byla se snažila zrakům a pohledům svým nějakého zvláštního výrazu dáti, neb jimi city vzbuzovat —"

„Tím obdivuhodnější jest přirozený výraz váš, slečno," dotvrzoval odvážlivější stále Kyselka.

Děvče nyní opravdu se rozdurdilo.

„Pak jest to chyba, velká chyba pro mne," pravila tlumeným hlasem a stranou hledíc, „neboť budu nucena ve společnosti —"

„Prosím, slečno, co ráčíte zsmýšlet —"

„Nosit šedé brejle!" doložila Anna.

V tom vstoupil pan Janoušek s pojezdným. Zaslechl jen poslední dvě slova.

„Mluvíte o sklech?" tázal se, přecházeje s pojezdným do druhého pokoje. „Je snad pan doktor krátkozraký?"

„Ne, tatínku, mluvili jsme jen o užitečnosti barevných skel," odpověděla Anna, odnášejíc z pokoje některé maličkosti, aby své rozpaky ukryla.

V tom vstoupila paní Janoušková, a doktor, aby též ukryl svoje rozpaky, zůstal s ní v saloně, kdežto v druhém pokoji vykládal pan Janoušek pojezdnému o důležitosti voleb, tázal se na smýšlení vůkolního rolnictva a chválil popularitu Kavkovu mezi lidem vůbec. Doložil ku konci, že by mu bylo velmi milé čas od času zpravenu býti o mínění v krajině panujícím, jakož i udržovati stálý styk s vynikajícími zdejšími rolníky.

Zatím co se páni takto bavili, hovořil dr. Kyselka ve vedlejším pokoji velmi živě s domácí paní. Přivedl velmi šikovně řeč na postavení své, chválil neodvislost svou i praxi advokátní, svůj vliv, a přešel konečně k úvahám, jak by postavení jeho, jeho vliv vůbec získal, kdyby dosáhl hodnosti poslanecké. Jsa jednou ve sněmu, zajisté že by nalezl příležitosti, aby se na poli politickém vyznamenal; co uznaná síla zajisté že by prosadil zvolení své do říšské rady . . a pak, ve přímém styku s osobami takřka vládních kruhů, mohl by i zraků svých k cílům vyšším pozdvihnouti. — Litoval jen, že jeho nedokonale uspořádaná domácnost, nedostatek vlastního rodinného krbu (k jehož založení má prostředkův hmotných nadbytek) odvrací příliš často pozornost od úsilovnějšího soustředění se k cílům vyšším . . .

Domácí paní chválila jeho záměry a přisvědčila ochotně, že by se snahám jeho velmi ulehčilo, kdyby byl zbaven částečných starostí všedních; tuto část břemene nésti, jest povinností ženinou.

Na to posunul se obsah rozhovoru na pole jiné.

Dr. Kyselka mluvil velmi opatrně, vystrkoval — jak se říká — z počátku velmi jemná tykadla stran domácí dcerušky, došel k líčení svých pocitů a názorů, takže ku konci rozmluvy věděla paní Janoušková, že by mohla na dra. Kyselku od té chvíle jako na budoucího zetě svého počítati, jak by jen svolení své vyřkla a jak by svolení své dcery pojistila. V duchu o manželově svolení ani nepochybovala, ale dcera zdála se jí býti poněkud rozmarná, kolísavá v náklonnostech.

Podotkla jen, že Anna ráda prý se baví s každým, a možná že jí bude ten vhod, koho jí rodiče navrhnou.

„Jest to divné děvče," doložila ku konci rozmluvy, zvouíc, by čaj podali. „Jest sice ještě příliš mladá, ale měla již příležitost voliti z kruhů velmi dobrých. Avšak právě, když podobalo se, že rozhodnutí se blíží, okazovala rozmar (nemohu to jinak nazvati) tíhnoucí ke kruhům společenského postavení, jež našim názorům se příliš nehodí . . ." (Kyselka myslil v té chvíli na pojezdného Kavku, leč neříkal ničeho) „Nevím vskutku, po kom jest. My jsme sice také Češi, avšak rozumní, než ona — je z těch přepjatých. Byla jsem kolikráte již nucena přísně ji pokárat. Pamatujete se na podzim při společnosti? Z podobných kousků si nic nedělá; skoro se tomu směje. Chybili jsme, davše ji k babičce do Prahy na vychování. Myslili jsme, že tam je uschována nejlépe, a zatím bůh ví, kde mínění a názory si osvojila, a kdo takový vliv na ni měl."

Dr. Kyselka ujišťoval, že jest „také Čech".

„Musíte se o své štěstí pokusit sám," s významným pohledem skončila domácí paní rozmluvu vstávajíc, aby čaj rozdala; „nebudu vám překážeti a pak nevím, co ještě řekne můj muž."

„Račte mne prosím u pana manžela dle možnosti podporovati; vašnostina přímluva jistě že nejvíc pomůže." A Kyselka uctivě políbil jí ruku.

Společnost se sešla, čaj podán, a hosté setrvali dosti dlouho při stole.

Když pojezdný odejel, poroučel se i dr. Kyselka, odebíraje se na odpočinek; toliko pán a paní Janouškovi s Annou zůstali pospolu.

Dámy zabývaly se ještě nějakou lehkou ženskou prací, pán přehlížel noviny odpoledne došlé.

„Prosím tě, co máš stále na tom pojezdném?" tázala se domácí paní po chvíli, aniž by očí od práce své povznesla. „Nepříčím se sice tomu, aby ob čas do domu přicházel, avšak zdá se mi, že přílišně vyznamenáváme člověka tak podřízeného neb nepatrného společenského postavení a mimo to pozoruji, že pro záměry tvé nic se nehodí, že ti není nic platen."

„Myslíš?" odpověděl Janoušek, převraceje noviny. Po malé chvíli mlčení odložil noviny a pomalu, lehounce bubnoval prsty na stole. „Proč by se mi pro záměry mé neměl hodit? Měl bych zapotřebí služby a podpory každé, ať jest ona se strany jakékoliv. Jest také něco pravdy v zásadě: cíl posvěcuje prostředky. A pomoci potřebuji vskutku, nebo pozoruji, že záměry mé se mi velmi hatí."

Nastala opět chvilka mlčení. Pak začala paní Janoušková:

„Uvažuji-li všecko, bylo by snad přece alespoň opatrné, neukládati si předem úkoly nesnadné a zajisté ne vždy tak výhodné, jak se zdají býti z dálky, dokud jich neznáme. Musíš přece uvážiti, stojí-li to za to, vydat se nebezpečí porážky."

„Jak to myslíš?" tázal se muž, přestav bubnovati.

„Vidíš, Eduarde, já si myslím, že by nebylo pro poměry naše a pro tebe zvlášť nejvýhodnější, kdybys se stal poslancem. Ve zdejším okresu jest málo lidí, s kterými bychom mohli být celkem stejného

smýšlení. Jest zde, jak vidíme, mnoho přepjatých lidí, kteří nepřihlížejí ani tak k vyššímu postavení, kteří nepřikládají váhu moudré umírněnosti, ze které jedině může pokoj a klidný život zkvétat a ve kteréž jedině se všem může dobře vésti. Všichni jsou jako splašeni jen po své češtině, mluví jen o koruně a o království českém a bůh ví sám, co to jest a co tím chtějí. Jest z toho jen nepokoj v zemi. Vše to, co počínají, jak se chovají, jak mluví, vše, pravím, zdá se mi býti tak neotesané, skoro surové, že si ani nemohu představit, jak bychom mohli s těmito lidmi jednoho smýšlení býti, s nimi se rovnati, zkrátka s nimi se smísiti. — Vždyť bychom se musili přímo ponížiti, kdybychom chtěli jejich přátelství získati, a bez tohoto nic nedokážeš."

„Však já nemíním proto býti s nimi jednoho smýšlení. Já a naše strana zůstaneme vždycky svoji. A což neotevřela by se mi tím, kdybych se stal poslancem, vyšší perspektiva?"

„Nevím — Kdybys byl zvolen a nedělal to, co oni chtějí, ani bys pro nepřátelství nevydržel. Kdybychom byli dříve mohli vyhledávat styky s vyššími kruhy, kdybychom výhradně se byli drželi jen velkostatkářských spojení, byl bys měl tam více známostí, a ty by ti více pomohly."

„Má drahá, to se spíše řekne než provede. Naše prostředky nejsou tak značné a náš statek přece není tak velký, aby se mohl rovnat jen prostředním statkům, jaký má na příklad rytíř Blasestein. — Musili bychom jinak po pansku žít, a při tom všem přece bohatá strana někdejších průmyslníků, šlechty a t. d. má spojení jiná a nemohou zapomenouti, že pocházíme z Prahy a že se u nás u rodičů mnoho česky mluvilo. To vše je dobře známo."

„Ale tatínku, vždyť jest to jaksi srdečnější, když u nás mezi sebou mluvíme česky, když s lidmi mluvíme česky. — Všickni zde v krajině mluví česky, a kdybychom měli všude, i sami k sobě jen německy mluvit, tu zdá se mi, jakobych ani doma nebyla."

„Tomu ty nerozumíš, Anno," podotkl otec, „a proto nesluší se ti plésti se do těch věcí. Až budeš starší a svět seznáš, přijdeš k jiným názorům. Nemůžeš zapřít, že vše, co jest německé, jaksi se vyznamenává samo sebou, vypadá a činí dojem větší vzdělanosti, slovem má ráz čehosi uhlazeného, vyššího . . ."

„Právě říkáš, že to vypadá tak —. Proč by to naše, co jest přirozené, samo sebou nemohlo také tak vypadat a zdaliž se sami neponižujeme, chceme-li se zdáti tím, čím opravdu nejsme, a když k tomu, abychom se blížili vzorům jiných, které se vyvyšují, něco našeho zastíráme tím, co od jiných si vypůjčujeme?"

„Kdes jen, Anno, se naučila takto mudrovat?" tázala se matka s přísným pohledem. „Nyní již děti chtějí být rozumnější rodičů. Jest přirozené, že vzdělané kruhy přitahuje opět vždy to, co jest vzdělanější. Což na příklad poutaly by tě více rozhovor neb zábava s Jírovým synem, než řekněme jen s ředitelovým z Řepňan? Nevypadá při veškeré své snaze zde pojezdný Kavka hranatě vedle dra. Kyselky? Nebylo znát na příklad z každého pohybu baronova — skutečnou převahu? Tato převaha vzdělání to jest, co přitahuje . . ."

„Vedle titulů a peněz, které oslepují," namítla polohlasně Anna.

„Jdi, tys k nevystání," nevrle odpověděla matka; „děláš mi často hanbu. Jsi všetečná. — Než, abych domluvila o tom poslanectví. Nejsem pro to, abys se dal voliti. Což kdybys propadl? A jaký užitek byl by z toho pro náš statek, kdybys nucen byl jej zanedbávat? Pro tebe hodilo by se spíše, kdybys se dal voliti do těch zastupitelství, jak to prý nyní bude. To jest něco jako hejtmanství — však ty víš as lépe — zůstal bys doma, byl bys časem předsedou, jako první osoba, a vyznamenal bys se v okrese. Poslanectví nech jiným, kdo se o to více dráti mohou a jimž jest to ve zvyku řečniti, veřejně jednati. Což by se dobře třeba dr. Kyselka k tomu nehodil? Ten má známosti po venkově, má vliv, i mnoho rolníků má v rukou, a že z Prahy by jej podporovali, je jisté. Zkrátka — ten by byl pro všecky, všickni byli by s ním spokojeni."

Janoušek vstal a chodil po pokoji. Té příležitosti použila Anna; vstala také a skládala věci. „Máš pravdu, jdi spat," řekla jí matka. Dívka davši rodičům „dobrou noc", odešla.

„Proč napadl ti právě dr. Kyselka?" tázal se Janoušek své paní, zůstav před ní státi.

Tato odložila nyní ruční práci a ohlednuvši se bezděčně po dveřích, odpověděla polohlasně: „Mám k tomu více příčin."

„Tedy některé pověz!"

„Předně má vyhlídky, že bude zvolen. Mnozí jsou nuceni jej voliti, ti opět pohnou jiné, aby jej volili. Mnozí z těch lidí by třeba tebe nevolili a ty nemáš prostředků je k tomu pohnout. „Naše" strana, ty rozumíš — Zählven — a baron budou jej možná také podporovat; rozhodovalo by tedy snad jen několik hlasů . . . a ty možno získat . . . . a ti „ultra" se svým kandidátem propadnou."

„To jest všecko hezké — a může to být všecko pravda, jenom dovol, abych poznamenal, že to, co uvádíš, nejsou příčiny tvé? Tak, jako nyní mluvíš, mluvil by snad pan Zählven. Tys sice zastávala vždy stranu jeho a baronovu; avšak sama jsi pobízela mne, abych se jich držel, abych ve smyslu jejich jednal, poněvadž oni by mně mohli ku poslanectví a tak dále nejspíše pomoci. Proč má najednou dr. Kyselka u tebe přednost?"

„Víš — milý muži — já nechtěla vlastně dnes ještě vyslovit vše, co si myslím a co hledím kombinovat. Avšak slyš, — buď však opatrný, abys nedal znát, že to víš. Mám za to, že tím, kdybys ty dosáhl hodnosti v tom zastupitelství a Kyselka poslanectví, bylo by vám oběma spomoženo a ty bys nic neztratil; zůstal bys zde na statku, který toho potřebuje, a rodině — a to poslanectví nevyšlo by také z rodiny."

„Jak tomu mám rozuměti?" divil se Janoušek.

„Divím se, že jsi nic nepozoroval. Dr. Kyselka pomýšlí na Annu . . ."

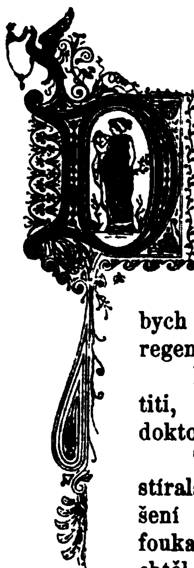
„Na Annu!" zvolal Janoušek.

(Pokračování.)

Premiant.

Napsal **Kolda Malínský.**

(Dokončení.)

ruhý den donesl Zástěra oba nové brouky k regentovům. Pan Erasmus, který býval před časy také lesním hejtmanem a znal hmyz, brouků těch ovšem nepoznal. Paní Eleonora chtěla je brát do zástěrky, čemuž Pantaleon zabránil, aby nebyli porouncháni, v čemž mu regent za pravdu dal.

„Vždyť by čeleď ani ode mne nic nejedla, kdybych takové netvory v holou ruku brala,“ hájila se paní regentka.

Poněvadž nebylo radno přímo k pateru Petrovi se obrátiti, radil Zástěra, aby byl za nějakou záminkou povolán doktor Fatigat a tomu aby byli brouci ukázáni.

To vykonáno a paní Eleonora, která Fatigatovi předstírala bolení hlavy, zářila radostí, když pozorovala vzrušení doktorovo, jakmile oba brouky spatřil. Obracel je, foukal do nich a pacientky si ani nevšímal. Mermomocí chtěl, aby mu je paní regentka aspoň na hodinu půjčila. Ta vymlouvala se na pana Erasma, který doma nebyl, že přísně zapověděl komu vzácnost tu svěřovati a tak musel Fatigat s nepořízenou odejíti.

„Dnes nebude s professorem Petrem o ničem jiném mluvit leč o broucích těchto,“ tvrdil Zástěra, jenž byl svědkem rozčilení Fatigatova. „Jen jich nedávejte z rukou, urozená paní,“ varoval, „nebo by vzali skla a škrábali a rýpali by do nich tak dlouho, až by se jim rozpadli na několik kusů. Zítra, nejdéle pozejtří tu máte professora Petra, pak si s ním dělejte, co chcete — kolem prstu ho ovinete. — O, že mne to dřív nenapadlo, mohlo o mnoho mrzutostí býti méně!“

Paní Eleonora, zkusivši, jak choval se doktor Fatigat, věřila již Zástěrovi úplně.

Zástěra znal své lidi. Odpoledne, dlouho ještě před ukončením vyučování chodil doktor Fatigat prudkým krokem po kollejní perguli a netrpělivě pohlížel na ciferník radničních hodin, který dnes Fatigatovi nějak tuze zvolna běh času naznačoval. Sotva že vyučování skončeno, vrazil do kolleje a když po půl hodině po boku patera Petra vyšel, byl stále k paterovi nakloněn a velmi horlivě mu cosi vykládal.

Pater Petr kroutil hlavou.

„Pravíte, že to Lucanus, ale že kropenatý jako Scarabaeus fullo,“ tázal se Petr.

„Roháč, ale křídla jako mlynář,“ odpovídal doktor; „snad nějaký smíšenec.“

„Tak nemyslím,“ odporoval Petr; „nejspíš nová species, jaké dle seznamu nemá ani doktor Makrobius, ani Ursinus ba ani Benátský pan

orator ve Vídni, ač chová ve sbírkách svých brouky celé Evropy. A ten druhý pravíte, že tvarem Nasicornis, ale cornua že má jak Cerambyx cerdo — hm, hm, hm. A já tu prolezl každou vrbu, zobracel každý kámen, vytřel každý kout, ale cosi podobného — hm, hm — ještě dnes učiním dopis doktoru Makrobiovi."

„Snad by bylo prospěšno, abyste dříve ta insecta prohledl," navrhl Fatigat.

„V tom ohledu, co se těch brouků týče, máte pravdu," mínil Petr; „ale jak jich zjednati!".

„Vždycky nějak se to dá učiniti," prohodil Fatigat, který již zase zabrán byl do botanisování; bylť se právě octli v husté porostlině na Hájích.

Druhý den všiml si pater Petr, že má ve škole regentovic Adolfka, a ten dnes odpovídal stále, ba pater Petr vzal ho za bradu; takové věci nebylo pamětníka. Paní Eleonora, když jí Adolfek dal zprávu o tom všem, byla všecka blažena a po Slaném — chlapci roznesli o tom zprávu do všech úhlů světa — nemalý ruch. Paní primasce vypadl hrnec z rukou, když o tom uslyšela. A což teprv odpoledne, když Dolfa, mateří byv poučen, přede všemi spolužáky zval pana professora, aby je navštívil, že mají doma divná zvířata, a pan professor ovšem po delším váhání slíbil, že přijde. Měl arci již na jazyku žádost, aby mu Adolf zvířata ta přinesl do bytu jeho, ale myšlenka, že by mohl neposeda zvířata buď porušiti neb snad dokonce ztratiti, naplnila pana professora hrůzou a on učinil raději těžký krok.

Bernard Brodských slyšel vše, i ostatní žáci slyšeli a záviděli Adolfovi, ač uznávali, že jakožto regentův přednosti jakés požívati má. Tolik loyalnosti měli již i chlapci k synovi zástupce milostivé vrchnosti; ale záviděli přec.

Paní Eva nechtěla uším věřiti; když však odpoledne dívajíc se oknem, spatřila, kterak Petr sešed se na perguli s Fatigatem zaměřil v jeho společnosti k regentovům, uvěřila očím a poddala se kruté nutnosti.

„Již je všechno marné, musí být spojena s čertem," propukla v rozhorlení; „čím to jenom toho morousa přilákala!" A paní Eva se dala do pláče.

Zatím paní Eleonora slavila triumf. Celá hostina byla připravena, ale pater Petr prohlížel a ohmatával jen brouky. Vrtěl hlavou, dával zvířata pod sklo a zase prohlížel prostým okem.

Divil se a divil.

„Bezpečně že urozená paní insecta tato dostala od pana otce!" prohodil Fatigat a paní Eleonora byla ráda, že ví, odkud je dostala. Ochotně přisvědčovala a pater Petr rovněž přikývl, jako by se to samo sebou rozumělo.

Když pater Petr se otázal, mohl-li by nabýti těch brouků a již předem k vděčnosti se zavazoval, odpověděla paní Eleonora, že zvířata jsou majetkem pana manžela právě nepřítomného, že však doufá, ano bezpečně za to má, že on zvířat těch panu professorovi postoupí a že po případě ještě dnes panu professorovi je pošle.

„Jen, urozená paní, prosím, po osobě spolehlivé,“ žádal Petr, když jinak již býti nemohlo, a odešel.

Oddechl si, když byl venku, nebo přestál těžkou zkoušku, pohovořiv chvíli s ženštinou, čehož od vstoupení do řádu neučinil.

Paní Eleonora mohla ovšem brouky ihned vydati, ale nevěděla, jak říci panu professorovi, čeho by si za ně přála, a doufala, že papír to spíše vyřídí a unese. Proto sotva že pater Petr odešel, sedla a napsala list, ve kterém dosti neomaleně prosila, aby zase na odvetu pater professor k Adolfkovi se naklonil a jemu pocty a premia dopřál.

Sbalila, přiložila do krabičky ku broukům a poslala po nádvorníkovi pateru Petrovi. Ten jakmile se krabičky zmocnil, podrobil oba tvory znova prohlídce. Když každý puntík a každý kloubek byl prozkoumán, nastala důležitá práce zařadění. Pater chodil od skříně ku skříni a nikde nezdálo se mu, že by vzácná ta zvířata dosti vynikala a náležitě do očí padala. Konečně se rozhodl umístiti je o samotě ve skřínce zvláštní a tu zavěsil do prostřed.

Teď byl teprv spokojen. Chtěje se stolku odstraniti krabičku, ve které byl brouky obdržel, spozoroval sbalený papír. Vytáhnuv jej a vida, že to list, dal se do čtení.

Čím dále četl, tím více obličej jeho se zachmuřoval a oči ztrácely se pod hustým obrvím.

„Oh fragilem creaturam — ženo křehounká,“ zvolal dočta do konce. „Odtud tedy ta ochota, ta vlídnost! Tedy premia se ti chce a intrad — hm, hm, hm, nebohá přírodo! vzácné plody tvé dává člověk za intrady. Ne, paní regentová, ne, tak to nepůjde, premia nedávám já, ale sanctissima justitia.“

A pater zamlčev se, hleděl upřeně chvíli na podobiznu Swammerdammovu.

„Nesplním-li, musím darované vzácnosti vrátiti,“ hovořil dále k sobě a zrak jeho mimoděk obrátil se ku stěně, kde visela skřínka s darovanými brouky. Pater Petr se zachvěl při myšlence té! Byl již v duchu viděl, jak doktor Makrobius ani listu obdiv svůj nesvěří, nýbrž sám osobně přichvátá a s nadšením a snad i závistí bude patřiti na vzácný jeho majetek. Byl již v noci bezesné přemítal, kterak uradí se s učenci, jak by měli vzácní brouci ti nazváni býti.

„Lucanus Petri a Scarabaeus Petri,“ bylo již na dvou lístcích napsáno, ale pater po chvilce se zarazil a zničil oba lístky. „Oh, marnivý Petře!“ zvolal a na nových lístcích místo „Petri“ octlo se „Slanensis“.

Na lístky ty pohledl plaše a zase zrak jeho zabloudil k podobizně Nizozemského učence a badatele.

„Tys obětoval Jene, pro vědu rozum,“ šeptal si, „na mně žádají moji poctivost.“ A Petr se zamyslil tak, že přeslechl znamení k počátku vyučování a frater Januar, nemoha udržeti classis v pořádku, musel patera z jeho zadumání vytrhnouti. Šel, ale vyučování bylo mu dnes snad poprvé za učitelování jeho obtížným a Adolfka, který drze se k němu dotíral, odbyl tak rázně, že mu smělost na dobro odňal; Adolfek skrčil se ve škamně a žvýkal cíp kabátu.

Po vyučování usedl Petr zase do své lenošky a zase přemýšlel. Vydati dar odhodlati se nemohl a splniti, čeho na něm žádáno — bylo naprosto proti jeho povaze. K obědu musel pro něho zase frater Aegid.

„On se ještě z těch brouků zblázní, uteče, brouci se mu rozlezou po kolleji a poštípou nás tady," rozumoval pater Baptista a již cítil po celém těle, jak ho brouci koušou, a na něm by si byli měli co ukousnouti.

„Nevydám jich," rozhodl pater Petr zase po delším přemítání; „budou ovšem ukazovati prstem na patera Petra — však kdo zná ze zevlovačů těch, jakých sladkostí poskytuje zpytování přírody," dodal, ale pozoroval přece, že vládne jím stále jakýs nepokoj, jakési rozčilení. Pozoroval, že potřebuje útěchy učených svých soudruhů a usedl tedy, aby napsal dlouhý list doktoru Makrobiovi, do kterého potom vložil dva menší lístky, aby zase Makrobius postaral se o dodání jich do Mnichova a do Vídně.

Když na večer vracel se z vycházky, potkal Zástěru a žádal jej, aby u něho se zastavil, až s poštou do Prahy půjde; dověděv se pak, že to až za týden bude, žádal Zástěru, aby se po městě ohledl, nepůjde-li kdo právě do Prahy, že by rád co nejdříve list jakýs tam odeslal.

Zástěra slíbil tak učiniti.

„Kostky jsou vrženy," pravil k sobě pater Petr, když přišed domů, připravený, pečlivě zabalený list pečetil.

V.

Setkání s paterem Petrem připomenulo Zástěrovi slib paní Eleonory a on nemeškal zajíti si k regentovům. Regentka málem že na uctivé pozdravení Zástěrovo odpověděla a chtěla se vzdáliti. Zástěra však dera se za uchem, postavil se před ni a pak zvolna, ale zřetelně a jasně požádal za kožich pana regenta.

„A snad byste, Pantaleone, nemyslil tak do opravdy," spustila paní; „za dva chrobáky vlčí kožich, kam jste rozum dal! Dám vám strych ječmene a to myslím, že činím vám dobrodiní nebo — dva chrobáci a k tomu nebyli živi."

„Tím líp, urozená paní, aspoň neutekli," odporoval Zástěra, „a já stojím na slibu, aneb žádám za vrácení toho hmyzu; pater Petr mi dá bezpečně víc, než co by měl ceny starý kožich." Zástěra posilnil se před návštěvou u regentů čtvrtkou páleného, proto hovořil trochu rázněji, než by se bylo slušelo.

„Ani jedno ani druhé," rozhorlila se paní Eleonora; „však vy si rozmyslíte a spokojíte se." A již bouchly za regentkou dvéře.

„Hm, tedy tak," bručel Zástěra, „také vhod. Místo kožichu regentova dostanu plášť primasův, ten mohu aspoň i v letě nositi."

A loudal se ven.

Chvíli omrlel se kolem primasovic průjezdu, až ho shledla paní Eva, která již čekala na podobnou příležitost; bylať by ráda zvěděla, jak spůsoben ten náhlý obrat v chování se patera Petra, nebo Zástěra

byl po několik dní zaměstnán jinde a ku snídani nedocházel. V malé chvíli seděl Zástěra před mísou buchet, a za mísou jiskřil se kalíšek páleného, jaké bylo Zástěrovým zamilovaným.

„Nebyla to maličkost a stála nemálo nákladu,“ prozradil opatrně Zástěra; „jitro pole by za to koupil.“

„Však bude mít za to premianta a pojede s ním v slávě na Smečno; také na tolik bych si to cenila,“ přiznala se paní Eva.

„Spůsobil bych to levněji, slovutná paní,“ šeptal Zástěra, nahnuv se k primasce; „za ten všední plášť slovutného pána bych se přičinil o úplný obrat.“

„Vy, Pantaleone!“ vyklouzlo primasce; vzpomenouc však, že minulé dni Zástěra u regentů něco kutil, nepátrala dál a vzavši z rohatiny manželův všední plášť, podala ho Zástěrovi.

Tak se mu to líbilo, málo slov, ale hned čin. Zástěra poděkoval a na své spasení sliboval paní Evě, že Adolf regentovic premiantem nebude, ovšem však bude-li paní Eva mlčeti, nebo jenom tak nebude se paní Eleonora pokoušeti nabýti znovu přízně patera Petra, majíc teď za to, že ji má již pojištěnu.

Paní Eva prohlásila sice, že tak by bylo učiněno jí po vůli; nebo nebude-li premiantem regentovic synek, kdož by se mohl opovážiti stavěti se před synka primasovic. To by svět zbořila a páni otcové pobožných škol by zvěděli, čí chleb jedí a čí píseň zpívati mají, ale — lepší skyva v ruce nežli bažant v povětří, paní primaska chtěla mít jistotu a když Zástěra plášť již přes ramena přehodil, žádala, aby se jí zaručil, že Bernardek bude premiantem.

Uznávala ovšem, že to hanba, vyjednávati s drábem, tu že by měl jednati sám primas; ale toho svědkem byla nejednou, že dráb projevil v nejedné věci větší schopnost než její pan manžel, a proto raději vyjednávala s ním. Pan manžel byl již na to ovšem mrzutým, ba z výčitek jeho vyznívala i jakási žárlivost, že paní Eva jen a jen o pateru Petrovi mluví.

K žádosti paní primasky odpověděl Zástěra jen pokrčením ramen, ba ani na to přistoupiti nechtěl, aby slíbil, že přiměje patera Petra, aby přišel k primasovům, aneb že zjedná paní Evě přístup k pateru Petrovi.

„Bylo zázrakem, slovutná paní,“ vysvětloval, „že šel k regentovům, a zázraky se tak hustě nedějí; co pak přístupu k němu se týče, víte dobře, že ženskému pohlaví regulemi řádu přístup do kolleje naprosto zapovězen a pater Petr regulí dbá až do krajností!“

„A já již chtěla, aby náš Dominik, an jede zítra do Prahy, tam koupil Bernardkovi nový klobouk a nový plášť k tomu slavnému examen, ale takto —“ A paní Eva třela oči fértochem.

„Pan Dominik jede do Prahy,“ zvolal Zástěra, „již to mám. Mám nalézti někoho, kdo by mohl obstarati pateru Petrovi zásilku listu do Prahy; pana Dominika bych mohl jako spolehlivého posla pateru Petrovi doporučiti a představiti a tu snad by mohl pan Dominik —“

„Nemyslím, Pantaleone, nemyslím, že by byl vám po vůli,“ odpírala paní Eva; „nebo Dominik zle jest rozezlen na patera, nebo tím sporem o premianta i jeho svatba s Lucií stává se spornou, ale —“

V tom vrazil Bernardek do světnice a bylo po úradě; paní Eva mohla nový svůj návrh Zástěrovi jen pošeptati.

Zástěra spráskl ruce a štěstí, že Bernardek sem tam přebíhal, že mohlo aspoň chvílemi býti hlasitě hovořeno. Konečně, když paní Eva před Zástěru hubatku s vínem postavila, povolil a dav, jak z posunků se souditi dalo, důkladné navedení paní primasce, měl se k odchodu.

„Tedy oznamte, že pro list přijde Dominik a nic víc, rozumíte," volala paní Eva za ním ještě v průjezdě.

„Buďte bez starosti, vzácná paní," odpovídal Zástěra; „jen —" a Zástěra položil ukazováček pravice křížem přes ústa.

„Dobře, dobře," smála se paní primaska a odkvapila po schodech zpět na mazhaus.

Zástěra zašel do kolleje a vyřídiv své, krokem ostrým zaměřil do Velvarské brány, byltě ho zase rektor požádal, aby jako za let předešlých postaral se o vykrášlení sálu kollejního květinami; spěchal tedy do kláštera, odkud a od košťálníka Čápa nejvíce květin bývalo dáno a půjčeno.

Mezi tím frater Januarius ohlásil pateru Petrovi, že dole čeká pražský posel, a byl vyzván, aby posla doprovodil do cely Petrovy.

„Pan Dominik Kynský?" tázal se pater Petr, přes brejle, stažené ku špičce nosu, na mladíka vstoupivšího pohlížeje. Ten se prostě uklonil.

„Jedete do Prahy?" tázal se zase pater a mladík zase odpověděl ukloněním.

„Znáte snad v Praze doktora Makrobia?" tázal se opět pater.

„Neznám," odpověděl mladík; „vím jen tolik, že to veliký znalec a přítel věcí přírodních."

„V pravdě, v pravdě, mladý muži," horoval Petr, „pravé oraculum naturae; jste snad také příznivec té božské vědy?" A professor spočinul zrakem plným něhy na pěkné tváři mladíkově.

„Nepatrně, trochu. není příležitosti," vytáčel se tento.

„Vzácnou hru přírody či vzácný nález tu chovám," chlubil se pater patrně jsa potěšen, že tu na venkově jest také kdosi, jemuž se aspoň pochlubiti může, a již spěchal pro skřínku s oběma brouky a vzav mladíka za ruku, táhl jej ku stolku a tu předložil mu svůj poklad.

„Na tom visí mé srdce," vyznal se upřímně. „Tu v listu, který vám svěřiti hodlám a který zajisté správně doktoru Makrobiovi dle udané tu adressy dodáte, posýlám vyobrazení vzácností těchto. Bude u vytržení." A pater s pietou otvíral skřínku, jako by to byl vzácný reliquiář.

„Vzácná zvířata," divil se mladík, do skřínky jen plaše nahlednuv; „podivná, půl toho, půl toho!"

„Aj mladíku, aj!" kroutil hlavou pater, „pravil jste, že nepatrně dbáte přírody a tuto vidím, že poznáváte, co i mně bylo nápadným." A pater vysvětloval, které částky kterým broukům by přivlastňoval.

„Jen aby v tom, reverende pater, nevězel klam," namítl mladík.

„A jaký?" vyklouzlo paterovi a na roztažených jeho rukou roztáhlo se všech deset prstů. „Příroda, mladý muži, nezná klamu; tam jen čirá, prostá pravda a zákon, příroda jest živou biblí. Vzácnosti pak tyto obdržel jsem přímo od nálezce pana regenta Rohacia," dodal pater

malounko nadsadiv, nebo nerad vzpomínal toho, že prostřednicí byla paní Eleonora.

„Tím spíš chtěl bych, důstojný otče, pochybovati,“ mínil mladík, „nebo pan regent Rohacius jest — hrozný šibal. Jednou o honech vystrojil pět koček za zajíce, obleknuv je v zaječí kožich a ony byvše vypuštěny, postavily se psům, nemohouce uniknouti, na odpor. To byl smích — Excellenc pán to až odstonal.“

„A jakým spůsobem by bylo možno provésti tuto nějaké šibalstvo?“ tázal se pater Petr ruce zakládaje.

„Pravil jste, důstojný otče, že tu ta potvůrka jakoby půl roháč půl mlynář byl a tady ta prý jakýs rhynoceros a rohy jakoby tesař — což kdyby tak člověk šibal — hm — myslím třebas klihem — možno však že to od přírody.“

„Jste, mladíku, člověk zlý,“ zvolal Petr uděšen; „kdož pak by se směl opovážiti hřešiti tak na přírodě a plésti se tvůrci do díla.“

„Trochu teplé vody by dostačilo k vyvedení z nejistoty,“ radil mladík.

„Měl bych nepokojnou mysl, neměl jste toho, mladý muži, dělati a zbavovati mne pěkného snu — však nikoliv — omnia vincit veritas! budiž světlo! Teplé vody tu mám právě dostatek.“ A pater přistoupiv ku kovovému ohništi, kterého ku svým bádáním užíval, vzal odtud mělkou měděnici, ve které vřela voda. Přilil něco vody studené a chvějící se rukou vložil oba chrobáky do vody.

Co by pět napočetl, byl roháč bez zadku a nosorožík bez tykadel.

„O perfidum genus humanum!“ zvolal Petr vytřeštěným zrakem pohlížeje na trosky svých pokladů, načež vyloviv je, mrštil jimi o zem, až nohy a krovky vysoko odletěly.

„Sveřepým jest ten svět, mladý muži,“ hořekoval. „Vy jste mým velikým dobrodincem, vy jste mne zbavil obrovské hanby; nebo usvědčiti mne doktor Makrobius, nebo Ursinus, že jsem se dal šibalem napáliti — to by byl poslední den života mého. Chci vám býti vděčným a vzpomínati vám toho vším dobrým.“

A Petr mladíka prudce obejmul, až tento se hluboce zapýřil a z náručí paterova svižně vyklouzl.

„A já,“ hořekoval Petr dále, „slíbil vděčnost za ně ženě té —“

„Pantale —“ svezlo se přese rty mladíkovy a on zaraziv se, hryzl se do rtů.

„Myslíte, že Pantaleon,“ zvolal pater a na chvilku se zarazil, „ha, jsem na stopě — on mne varoval, abych scarabaeí těch nečistil vřelou vodou, jak v obyčeji mám — on — on — a nikdo jiný —“

„Přesvědčím se sám, tady musí být,“ zahřměl silný mužský hlas přede dveřmi cely Petrovy.

„Pro Bůh, můj manžel!“ vykřikl posel a vyskočiv ze sedadla, na které byl před tím usedl, vrazil do vedlejší cely — kabinetu Petrova a přirazil právě dvéře, když druhými vstupoval pan primas.

„Manžel!“ zvolal pater Petr a potácel se do lenošky.

„Ano, manžel, ctnostný pane professore,“ pravil jizlivým hlasem vstoupivší, „u brány ráje zatoužil jste po Evě. Však vás již z toho

ráje vyženu. Paní Evo," pravil dále primas, otvíraje dvéře druhé cely, „jižť jinak nebude, než abyste freje zanechala!"

„Ach, milý Jene, jen se nehoršte," prosila s pláčem vyzrazená; „pan professor ničím není vinen, chtěla jsem jej žádati, aby Bernardkovi dopřál premia a vědouc, že ženy by do koleje nevpustili, vzala jsem si oblek Dominikův!"

„Eva!" zastenal pater, „a já ji obejmul!" dodal šeptem a klesl bez ducha do křesla.

„Pravdivou-li ta pohádka!" pravil hlasem tvrdým primas; „tvrdil mi sice totéž Zástěra, když jsem chtěl za uprchlicí učiniti poplach, však ponechávám si uvěřiti tomu, až budu chtít. Bude-li Bernard premiantem, uvěřím bájce, ne-li, doví se pater provincial, že i ten Petr a Porta Paradisi hledí freje a to — však nač delší hovor — půjdem, paní Evo."

A otevřev dvéře, propustil manželku, načež přiraziv hlučně dvéře, odešel za ní.

„Buďte moudrým, Jene," pravila paní Eva, vyrazivši z cely, ale pan Jan nepromluvil a tak mlčky opustili oba kollej a paní Eva ohlednuvši se bázlivě kolem, zda nikdo tu nezevluje, vklouzla do domu, který jen přes ulici se nacházel.

Pan Jan, když mu manželka s očí zmizela, šibalsky se usmál; jeho plán se mu plně povedl. Vrátiv se totiž před chvílí domů, pohřešil šaty svata Dominika, své zlaté kapesní hodinky a ovšem i paní Evu. Poněvadž nádvorník se zapřísahal, že nikdo cizí průjezdem neprošel, leda pan Dominik, který u primasů bydlil a hospodáři ve správě hospodářství pomáhal, napadlo mu, poněvadž Dominik, jejž právě při žencích byl zanechal, to býti nemohl, že to byla paní Eva, která jednou nadhodila, že by třebas v přestrojení k pateru Petrovi dostati se chtěla, a kvapil do kolleje. Potkavší jej Zástěra, chtěje zabrániti horšímu, vyzradil panu primasovi plán jeho paní manželky.

Paní Eva, přestrojivši se zase do svého obleku, chtěla sepjatýma rukama prosíc za odpuštění vysvětlovati vše, ale pan Jan vzpomenuv sobě na strach ženy a zděšení paterovo, dal se do smíchu. A paní Eva spustila po něm.

„Teď je pater v kleštích," pravil; „však mi teď před chvílí regent do oči tvrdil, že ani pater provincial by nezabránil, aby jejich Adolf premiantem nebyl. Uvidíme!"

Paní Evě spadl kámen se srdce, když pozorovala, že pan Jan s ní za jeden provaz táhne a vtisknouc mu upřímné políbení na rty, pohladila tu osmahlou jeho tvář. Domluvili se a pan primas ku konci doznal, že si Zástěra za ten šibalský kousek plášť zasloužil.

Hůře bylo v kolleji. Tu pater Petr nemohl se vzpamatovati. Ležel jako bezduch v lenošce a jen ruce hlavu ve spáncích křečovitě svírající svědčily, že ještě duch v tom bezvládném těle vězí. Teprv po delší době se vzchopil.

„Tedy Zástěra," byla prvá jeho slova, „tedy Pantaleon slepil brouky a poslal na mne — pokušitele — Dobře se ti stalo, Petře, proč jsi zamýšlel uhnouti s cesty spravedlnosti, dobře se ti stalo, měl tě ještě chopiti a postaviti na pranéř. Bude prý mlčeti, jestli — hahaha, tady by se však nemlčelo," a pater klepal si na prsa; „ne, pravil

jsem, že budou prstem ukazovati na professora patera Petra, všakť již půjdu přímo, nechť po mně tlukou třebas kamením.“

Pater uloživ si takto pokání, ponořil ducha zase v dílo Swammerdammovo.

Psaní doktoru Makrobiovi již neposlal, ano odtrhnuv se konečně od spisu, pohledem plným resignace pohledl na podobiznu spisovatele a pak na své sbírky.

„Nejlíp by bylo,“ hovořil k sobě, „následovati tebe, Jene, vzíti kyj a rozdrtiti toto vše na prach, nebo nikoliv věda, nikoliv čest, nikoliv povinnost a práce, ale malichernost a nicota jest životem kleslého tohoto pokolení.“

A Petr postaviv se k oknu s tváří zamračenou pohlížel na město. Dnes poprve za kolik let nešel s doktorem Fatigatem na procházku a vzkázal mu, že má jakýs ardor v hlavě; za to k večeři sešel do refektáře v plášti a s holí v ruce a to teprv po druhém vzkaze.

„Již má brouky v mozku,“ šeptal pater Baptista svému sousedovi; „nejednou se mi stalo, že jsem pro boží dar zapomněl na školu, ale obráceně —“ A Baptista kroutil hlavou k záporu, „— nevím, proč by byl člověk na světě,“ dodal a bral si druhou porci.

Tu při večeři požádal rektor patera Petra, aby ono examen publicum již pozejtří slaveno bude, jemu premianta v principiích poznamenal. Pater přikývl, že tak učiní a také hned po večeři vrátiv se do cely, rozložil před sebou matrikuli a přehlížel řadu principistů.

Měl tu všelikou čeleď. Hned u prvního jména byl si pater připsal „cusinum diaboli“ (poduška ďáblova), u druhého „individuum vagum“ (tulák), u třetího „rustica gens, ut simplex ita stupidus“ (hrubec jak sprostý tak drzý) a teprv u čtvrtého stálo „juvenis exemplaris“ (mladík vzorný), pak několik „ingenii boni“ (nadání dobrého) neb „acuti“ (bystrý) a zase „morigerus“ (mravný) a „sedulus“ (snaživý), ale již opět „miser studiosus“ (bídný student), Smečanského pak obročního synek prý „non invitus at invita Minerva studet“ (ne nerad, ale s nepřízní Minervy studuje).

Velimský a Kandidus byli již dospělí, v rubrice pro stáří stála u nich osmnáctka, pro principii stáří to ctihodné, a také dle toho si vedli; u prvého bylo připsáno „potator“ (piják), u druhého „nocturnus grassator“ (noční neposeda) a za kramlí oba zasahující červeným inkoustem přidáno: „nobile par fratrum“ (šlechetný párek bratří).

A přece nebyli ještě nejhorší, nebo hned za nimi poctěn jeden titulem „nebulo“ (padouch) a asi čtvrtý po něm dokonce „pecus scabrum“ (prašivá ovce).

Bernardek by prý měl ještě nositi „seniam“ (karkule) a přál mu ještě „rudiculam pappae“ (lžíce kaše), Adolfkovi byl by přál „pastemidem“ (náhubek) a připsal mu ještě „ardelio“ (všetečka).

U některých byl pater Petr i žertovným, jeden mu byl „rutabulum“ (hřeblo) a jeho soused „soccus“ (punčocha), konšela Palečka synek prý „tomaculam potius quam latinam malit“ (jaternici raději než latinu by si přál), Blahotského pak správčího Prokůpek byl „amator ludi trochorum“ (milovník hry v čamrdy).

Také jich tu měl napsáno několik, kteří ho již byli opustili.

„Relictis debitis insalutatis salutandis ante tempus abivit“ (zanechav dluhy, nepoděkovav, komu se slušelo, před časem odešel), stálo u jmena studiosa až odkudsi od Rychnova.

Jiný zoufal nad studiemi. Nešlo to. „Ante annum parum scivit, nunc mansit, ut ante fuit, abivit nolens erudiri“ (před rokem málo věděl, teď zůstal, jaký byl, odešel, nechtěje se vzdělávati), připsal mu jakožto repetentovi pan professor.

Ševce Jahody jedináček „studia chaleumate permutavit“ (studie dratví zaměnil).

Pater Petr přes veliké své rozčilení svědomitě přehlížel své svěřence a stavěl je do řady s takou starostlivostí a důkladností, jakoby šlo o spásu světa, a tloukla s radniční věže půlnoc, když řadu uzavíral Severinem Fantou, jenž měl připsáno, že jest „flagellum bonorum“ (bič dobrých) a „rancor malorum“ (plíseň zlých).

Druhý den jako rána hromová zachvěla Slaným zpráva, že přijel na Smečno pan hrabě a že bude přítomen examen publicum. Regentku rozbolela hlava a primaska musila bráti skořicové kapky.

K polednímu přijel na Slaný pan z Rohaciperku a nemálo potěšil dceru. Bylť se domakal, že na cestě do Vídně stihla pana hraběte urgence ku spěchu vyzývající, pročež že nemohl nikde se zdržeti, za to paní hraběnka že zdržela se u Lichtensteinů na Lednici a vyžádala si návštěvu pana provinciala, ten pak že slíbil vše napraviti.

Pan regent musil to vše vypravovati v přítomnosti kuchařčině, aby se to mohla primaska honem dověděti.

„Pukne jí čluč,“ pravila paní Eleonora, když podala panu otci vysvětlení.

Pan Roháč přivezl vnukovi svému srnku a paní máti učila ho hluboko do noci, jak má učiniti před jeho Excellencí kompliment a jak se děkovati za poctu panu rektorovi a pánům professorům.

Paní primasce by byla opravdu pukla žluč, kdyby byl konejšivého balsamu nepřivezl pan Jiří, který s večerem za chládku přijel na koni a neteřince svěřil, že dnes dostal pan hrabě od pana provinciala list, z kterého byl velmi potěšen, ale panu Jiřímu jen tolik prozradil, že nebude více stížností do pátera Petra.

Jádro zprávy prozradil nádvorník primasův své milé, regentovic kuchařce, a paní regentka nemohla zase celou noc ani oka zamhouřiti.

Druhý den slavně vyzváněno na kolleji. Studiosové táhli ve svátečním oděvu a za nimi páni rodičové. Sál pro examina naplněn hlavně maminkami. Byl to jediný den v roce, kdy druhé pohlaví smělo vstoupiti do kolleje, ovšem vedlejší jindy uzavřenou fortnou, kterou klerikové nazývali „janua hilaritatis“ (brána veselí), poněvadž tudy obyčejně proklouzli, když pozdě večer domů se z veselí vraceli. Klíč od fortny této byl pokladem každého klerika, před panem rektorem ovšem přísně tajeným.

Tatíkové sešli se na prostranné kruchtě.

Na bohatě ozdobeném podiu stál dlouhý, zeleným suknem potažený stůl a na něm ležela krásně vázaná premia. Kolem stolu skupena sedadla pro familii piaristů a pro nejvzácnější hosty.

Sedadla pro matrony byla rozdělena na dvě strany, což bylo zejména letos velmi vhodným, nebo na jednu stranu usedla strana paní regentky, na druhou strana primasčina.

V mezeru mezi sedadla a za nimi rozestavili páni professores té půldruhé kopy mládeže od chlapečků v kalhůtkách po mladíky se slušnými kníry.

Před kollejí zahrčel hřmotně povoz. Všemi to trhlo. „Excellenc pán!" šumělo sálem. Za chvíli rozevřely se široce dvéře ku podiu vedoucí a jimi vstupoval pan Adolf Bernard z Martinic, provázen jsa rektorem, regentem a primasem. Za nimi ostatní familia.

Muzikusové hned před podiem sedící ladili svá instrumenta.

Rektor posadil v čelo stolu Jeho Excellencí, na levé křídlo primasa, na pravé regenta.

„Kdo pak z nich zvítězí?" šeptal trochu hřmotně konšel Lopata — regentista — konšeli Hádkovi — primasovci.

Odbyty modlitby i zpěvy, odbyty deklamace ve čtyřech jazycích — vše šlo jak na drátku — a teď přišlo to hlavní.

Rektor vzal černý foliant se zlatou ořízkou a ohlásil, že se bude čísti progressus studiorum et studentium. (Ticho bylo, že bylo slyšeti tikot hodinek pánů na podiu.)

Regentka se chvěla jak osykový list a strnulý zrak otočila po primasce a zraky jejich se setkaly, ale tvář primasčina hořela purpurem.

Bernard primasovic stál v prvním páru vedle Adolfa regentovic hned za muzikanty.

Rektor rozevřev folium, nahledl na prvý list letošní zprávy a škubl sebou, na to s poklonou podal knihu Jeho Excellencí.

„Excellenc pán bude číst," divil se nejeden a nejedna. Regentka vála vějířem na sebe chlad, primaska přiložila šátek voňavkou napuštěný k nosu.

Excellenc pán dav se od rektora o čemsi ještě poučiti, povstal. Muzikusové nasadili instrumenta k intrádám.

Nejdřív následovala předmluva o důležitosti věd a umění, potom pochvala pilnosti a dobrých mravů, konečně progressus. Principií se začínávalo.

„In principiis eminenter excelluit," četl pan hrabě zvonivým hlasem — v sále snad nikdo ani nedýchal, regentka chopila se oběma rukama podpěradel křesla, primaska opřela si horkou hlavu o dlaň, pan regent kroutil kníry a pan primas rovnal si náprsník.

„Et praemio," znělo dál, „donatus est — Ignacius Fyrtuchius alias Zástěra."

Dvojité „Ach" zavznělo dole do intrad, tu se poroučela paní primaska, tam paní obroční zachytila omdlévající regentku.

Vyvedli či vlastně vynesli je na svěží vzduch.

„Můj syn, rodilý z Rohaciperku, a drábův kluk," byla prvá slova k vědomí přivedené regentky.

„Můj Bernard z rodiny od století primasovské a ta láje," hořekovala paní Eva.

„Daly jsme se šibalem voditi za nos," pravila zas paní Eleonora, obrátivši se k primasce.

„A on sám měl z toho prospěch,“ dodala tato a podala ruku své posavadní soupeřce. Když pan regent s panem primasem druhou stranou také dolů přikvapili, nalezli již manželky své smířené a podali si také pravice.

„Zase jiný měl z nesváru rodin našich užitek,“ pravil pan Erasmus.

„A pro nás zbude jen posměch,“ dodal pan Jan.

Letošní examen publicum skončilo srázně a obecenstvo rozprchlo se dřív, než premiant rhetor ukončil své latinské poděkování všem příznivcům a dobrodincům.

Po examinu odebral se pan hrabě do kolleje a tu oznámil professoru pateru Petru a Porta Paradisi, že přímluvou jeho a jeho manželky ustanoven panem provincialem a kapitulou za rektora do nově hrabětem Libsteinským z Kolovrat založené kolleje v Rychnově, aby neprodleně do nové kolleje se odebral, sbírky jeho že na náklad hraběte za ním v brzku dovezeny budou.

„Sit nomen domini benedictum,“ bylo vše, co odpověděl Petr. Vyžádal si pak, aby za prozatímního kustoda sbírek jeho byl ustanoven pater Baptista.

„Ten zamkne na dva zámky, aby se brouci nerozlezli a jeho nepoštípali,“ žertoval rektor. Pater Petr rozloučiv se srdečně s doktorem Fatigatem ještě ten den odejel.

Po polední táhl Zástěra se synem na Smečno. Když šli kolem regentovic, vyběhl Amidor a hrozně na ně štěkal.

Hrabě předpustil oba ihned a Zástěra musel hraběti vypravovati o zápasu za premium, o čemž byl Jeho Excellencí cosi zaslechl. Zástěra pověděl upřímně vše na sebe i na jiné. Hrabě se smál.

„Tož teď, Pantaleone, nebudeš smět ani zpět do města,“ pravil hrabě.

„Bať, vysoce urozená hraběcí milosti,“ odpověděl Zástěra, „a kdybych byl tušil, byl bych na kolenou patera Petra odprosil a požádal, aby toho nečinil; spůsobil mi velikou čest, ale také velikou bolest. Přijdu z chleba, ač toho zasloužím, a jen tím se hájím, že paupertas meretrix.“

„Snad bude pomoc,“ prohodil hrabě; „mně zemřel v Praze palatinus, tys zrostlý a jak vidím ne hloupý, povinností ne mnoho — stát mezi vraty a opatrovati palác — jsi palatinem — chceš-li!“

A Pantaleon kleknuv, chopil ruku vlídného magnata a přitiskl ji k chvějícím se rtům.

„Synkovi opatříme místo srnky — pravda-li, že jí nejsi dychtiv?“ obrátil se hrabě k Nácíčkovi, „místo vokalisty v chrámě křižovníků s červenou hvězdou. Až budeš jenerálem jejich, dočkám-li toho, navštívíš mne a já ti přijdu na schody vstříc.“

„Bůh dejž vaší vysoce urozené hraběcí milosti dlouhé, šťastné a blažené panování!“ vypravil ze sebe Zástěra a potácel se, synka za ruku táhna, ven.

Na cestě k Slanému poklekl Zástěra před kapličkou božího hrobu na vršku nad Kvící a modlil se za hraběte.

„Snad abychom se, tatínku, pomodlili také za patera Petra,“ navrhl synek a modlili se spolu.

Ve vratech radničních potkal Zástěra primasa s regentem. Pohledli naň zuřivě.

„Nebudeš drábem," oslovil jej regent.

„Bať ne, velmožný pane," odpověděl šibalsky již zase se usmívaje Zástěra, „nýbrž od zítřka palatinem v paláci hrabat z Martinic v Praze."

„To nám scházelo!" pravil primas regentovi, když nepromluvivše kus do rynku odběhli. „Až budeme mít cestu k Jeho Excellenci, abychom se povždy nejdřív uctivě poklonili — Zástěrovi."

S večerem byla hostina u regentů a tu ustanoveno, aby na druhý den, byl to den prvého srpna, byla svatba pana Dominika s pannou Lucií. —

„Musí tak být do porcinkulí," odpověděl regent děkanovi, když se tento divil, proč tak na spěch.

Byla slavná svatba a regent s primasem veřejně se objali. Hostina skončena však brzo, nebo hodovníci musili se šetřiti k zítřejší porcinkuli. —

* * *

A zase vyhlížel frater Xaverius s fraterem Agapitem k Velvarské bráně, jak se ku klášteru žene skoro celé město. Sešli se tu zase všichni loňští účastníci. Změn bylo málo. Jiný primas a snad ještě to, že letos krejčí Sojka seděl před postřihačem Novákem, bylť se za ten rok dovtípil. —

Hlavní však změnou bylo, že se letos nemluvilo ani o politice ani o kulečníku, ba koštálník Čáp nevysvětloval obrazy, ano ani o Štěpánkovi nemluvil a jen se mluvilo o nevděku patera Petra a zradě Zástěrově. Nebylo človíčka tu, jenž by se byl jednoho neb druhého zastal; hučelo zajisté oběma v uších, nebo nepěkné poznámky o nich činěny.

„Já bych mohl mluvit," prozrazoval primas, „ale vzal ho rarach!" a pan Jan zapil zlost.

„Také bych mohl přidati polínko," pravil regent, ale nepřidal. Fortnýř v tom vrazil do refektáře a oznamoval, že Excellenc pán přijel. Vše vyhrnulo se vrchnosti vstříc. Pateru Maurovi až luplo v kříži.

Hrabě zdržel se jen chvíli. Když se byl otázal po příčině té jakési zaraženosti všech, osmělil se quardian a pronesl stížnost do patera Petra, jehož čin prý měl tak neblahé následky a těžce nařkl Zástěru ze zrady.

Hrabě jsa již na odchodu, usmál se a přehlednuv si četnou společnost, pravil: „Pater Petr pomstil se Slanému jako poctivý muž a Zástěrovi jako vzorný křesťan. Co pak drába se týče, buď Bohu chvála, jak vidím, co zástěra rozvedla, Zástěra svedl."

A odešel. Pater Maurus zůstal jako opařen, odměna slíbená zůstala ještě slíbenou, málem že hraběte k povozu doprovodil. Veselí bylo jako by je omráčil a promluvil-li kdo co, bylo to jen schlazování si žáby na páteru Petrovi a Zástěrovi. Svíčkou by byl musil hledati člověka ve Slaném, jenž by byl měl pro oba slovo pochvaly, ale byl by ho nalezl přec: ve dvoře Kynských blažený Dominik, objímaje šťastnou svou manželku, vzpomněl s vděčností obou a Lucinka žehnala jejich dílu.

Zříceniny yucatanské.

Napsal Dr. Em. Kovář.

(Dokončení.)

Nejznámějším bohem Majův je Kukulkan, jehož jméno je složenina ze slov „kuk“ (pták) a „kan“ (had), tak že značí okřídleného hada. O tomto bohu nejčastěji vyprávějí hieroglyfy yucatanské. Jeho obraz má vždy hadí jazyk, visící z úst, a zvláštní oko; jinak je zobrazení jeho různé. Brzy má v ruce pochodně, symboly ohně, brzy stojí nebo sedí na vodě, ve vodě nebo v prudkém lijáku, jindy zase veze se v loďce; tu jest jeho průvodčím ryba, symbol vody, onde zase pták, symbol volného vzduchu; někdy má v ruce sekyru, jindy šípy, někdy kopí, jindy žezlo; někdy má podobu lidskou, jindy hadí. Byl zajisté bohem různých mocí a různých živlů. V mythologii yucatanské má totéž místo jako Quecalkohuatl aztecký, Gukumac kičéský, Kučulčan cendalský. O významu jeho nejlépe vypravuje posvátná kniha Kičéův Popol Vuh. Kukulkan vše stvořil, nebe i zemi. Jest stvořitelem, matkou i otcem všeho života a všech bytostí; vším dýchá, vším žije, jest pěstounem národů a dárcem míru. Na počátku on jediný vznášel se nad vodami jako rostoucí světlo. Jest tvůrcem všehomíra, vládcem sil přírodních, pánem stran světových a základních živlů. Jest zakladatelem vzdělanosti a mravnosti. Proměňuje se ob čas v různá zvířata a zvláště v hada. Co postavu Kukulkanovu často provází, je znamení kříže, kterýž zajisté má týž význam, jako na různých reliefech, jež v chrámech majských, často též v mexických nalezáme. Evropané našli takový kříž nejdříve na ostrově Cozumelu a pak hojněji. Jeho podoba s křížem latinským roznítila fantasii pravověrných badatelů. Ale znamení indianského kříže pochází od podoby oltářů a značí čtyry strany světové a deště z nich přicházející a přinášející úrodu vyprahlé zemi, což hlavně ve vápencovité půdě yucatanské bylo důležito. Na vrcholu kříže bývá pták, symbol větru. Podoba oltářů, z níž vzniklo znamení kříže, povstala zase z podoby rozvětvených stromů, pod nimiž a na nichž dály se často oběti, zvláště lidské.

Majové uvedli v souvislost mythologii s tradicemi o svých dávnověkých dějinách. Různí bohové jsou zároveň jejich národními heroy. Kukulkan má týž význam u Majův jako Gukumac u Kičéův. Ale podle kičéské pověsti Gukumac založil chrám Tohilovi, kmenovnímu bohu Kičéův, v Ututlanu v Quatemale. Majové měli pověsti o dvojím stěhování národův do Yucatanu. První veliké stěhování přišlo ze západu z ostrovů, od moře; vůdcem jeho byl Kukulkan, jenž založil Majapan. Provázelo jej devatenáct bohů (ryb, orby, hromu atd.) s odkrytou hlavou, dlouhými vousy, v dlouhém rouše a sandaly na nohou. Kukulkan zdržel se

v Yucataně 10 let, dal moudré zákony a jiná zařízení a odešel na východ. Kukulkan bylo však též rodové jméno nejstarší kasty kněžské a spolu vladařské v Majapaně. Po nich dosáhli této hodnosti kokom, t. j. hadi, jichž kněžská moc trvala až asi do 5. stol. před příchodem Evropanův.

Jako Kukulkan byl ctěn též Icamat-ul či Zamná, jehož jméno značí rosu nebeskou. Byl vůdcem druhého stěhování do Yucatanu, jež přišlo z východu. Jako rosa nebeská vše oplozuje, tak i on je dárcem plodnosti. Byl prorokem, lékařem, učitelem a vynálezcem písma. Když zemřel, byla na jeho hrobě vystavěna pyramida, okolo níž vzniklo město Izamal.

Majové znají ještě více přívalů různých kmenů do Yucatanu. Ze severu přišli Tamubové a Ilokabové, z Kamuhibalu (= místa temnoty) přes moře připlul Wotan a zakotvil při ústí Usumacinty, vystavěl Na-Čan, město hadův, a založil říši Šibalbaj. Šibalba značí zanikající a bůh Šibalba má úlohu zloboha v majské mythologii. Icové zabrali území, jež se po nich Ica nazvalo a založili město, jež podle přirozených vodních nádržek mělo jméno Čičen. Icové učili prý novým všelikým naukám. Konečně přišly i kmeny aztecké, zvláště kmen Tutul-Šiu, z něhož pocházeli panovníci v Mani.

Jiní bohové byli Hunab-ku (= jediný bůh), který byl bohem nejvyšším a netělesným; Kab-ul (= pracující ruka) uzdravoval nemocné, Bakabové byli bohy čtyř světových stran, Ečua byl bohem cestujících, Akat bohem narození a pod. Majakimil, bůh smrti, byl zároveň bohem sucha pro Yucatan tak hrozného, bohem hladu a nemocí. Jeho říše Metlan leží na severu. Duše dobrých požívají blaženosti pod obrovským stromem, duše zlých však jsou trápeny. Jeho manželka Ištab neb Iškimi byla bohyní oběšenců. Majové věřili, že samovrazi a zvláště ti, kteří se sami oběsí, přijdou do ráje. Proto samovražda byla obyčejným zjevem. Mrtví se pochovávali. Vznešení však stáhli mrtvému kůži s hlavy, ostatek spálili a popel uschovali v dřevěných dutých sochách, jichž hlavu potáhli kůží mrtvoly.

Kněží majští (ahkinové) nikdy si vlasů nestříhali, ani neumývali, ale nechávali je potřísněné krví obětí splývati po skráních. Obětováni byli z pravidla psi. Lidské oběti vyskytovaly se sice, ale byly řídké, neboť bohové majští nebyli tak krvelační jako aztečtí. Za oběti zvoleny byly dítky nebo panny. Prvé posílali Majové na onen svět bohům za sluhy, druhé za manželky. Pannám, dříve než byly obětovány, vyložil kněz postavení národa a prosil je, aby se snažily boha, svého nastávajícího vznešeného chotě, k sobě svou láskou a něhou upoutati a pak ho nakloniti ke svým tužbám a přáním, při nichž aby nezapomněly na potřeby svého národa. Když panna odmítla tuto prosbu a nechtěla slíbiti, že bude orodovati za svůj lid a oň se starati, nebyla obětována. V Čičen-ici byly prý konány lidské oběti v dutině kovového kříže za zvuku bubnův. Mimo to byl vedle hluboké studně uprostřed města oltář, u něhož za sucha konal kněz bohoslužbu, načež vyložil vyvolené panně postavení národa, požádal ji o pomoc, až stane se chotí boží, a po té svržena byla tato do prohlubně.

Stav kněžský měl v Yucatanu značnou váhu. Vychování dětí bylo zcela klášterní. Narozené děcko dostalo nejdříve určitý tvar a zvláště hlava mu byla upravena. Bylo položeno obličejem dolů a hlava mu byla upjata mezi dvě prkénka, jedno na čele, druhé v zadu. Tím vznikl zvláštní tvar lebky, jímž se staří Majové vyznamenávali a který na reliefech často se nalézá. Maudslay vypravuje, že Lakandoni dosud upravují hlavy novorozeňat tímto způsobem. Slavnostní křest majský odbýval se mezi třetím až dvanáctým rokem. Posvátná tekutina, kterouž kněz mazal na čele, lících a spáncích, sestávala z rosy na stromech a ze šťávy různých rostlin. Ke křtu byli pozváni politický představený, čtyři svědci (čakové) a kmotr ke křtu dívky, kmotra ke křtu hocha. Kmotry bývaly vždy osoby starší. Při pojmenování vládl nagualismus.

Socha v Čičen-ici.

Dítěti totiž bylo dáno jméno zvířete, kteréž pak platilo pro ně po celý život za spiritus familiaris. Majové se totiž domnívali, že osud tohoto zvířete a dítěte je souběžný, že cokoliv se stane zvířeti, na jisto stane se i dítěti. Zvíře bylo tedy nagual dítěte. Nagual vzniklo z naoal, substantivum instrumentale od slovesa naó (věděti, poznati). Naoal je to, po čem se něco pozná, zde ovšem osud dítěte (O. Stoll). Nagual byl zvolen takto. Otec dítěte se postil a usnul pak o samotě. Které zvíře se mu ve snu zjevilo, to bylo nagualem jeho děcka. Že při klášterním vychování provozovali kněží velikou moc nad národem, snadno se pochopí. Vždyť i odrostlým zůstávali duchovními rádci a ku podivu — u pohanských Majův byla zavedena též zpověď. Zpovídati směli však jen kněží ženatí, nikoliv svobodní. Mimo zpověď jsou též posty důle-

žity. Vedle řádů kněžských byly v Yucataně též řády ženské podobné našim jeptiškám. Princezna Zuhinkak (panna ohně) založila prý tyto společnosti panen slunce. Jejich povinností bylo zachovávati čistotu a udržovati posvátný oheň, tak že se podobaly římským vestálkám.

Lid byl velice pověrčivý, nagualismus a rozšířená víra v talismany nám to dosvědčují. Každá rodina měla svůj talisman, kterýž býval svázán s figurkami z hlíny a kamínků a sloužíval též při přísaze. Nábožná mysl lidu byla povzbuzována hojnými náboženskými slavnostmi a processími.

Pokud jde o vzdělanost yucatanskou vůbec, můžeme asi tolik říci s Nadaillacem: Železo bylo neznámo, ale měď a zlato byly hojně užívání.

Socha z okolí Tlascaly.

Nevíme však, zda uměli Majové tyto kovy taviti. Zlato nalézá se hojně v památkách yucatanských na nářadí a ozdobách. Za zbraně sloužily šípy, kopí, házecí kopí se špicemi z pazourku, obsidianu, porfyru, mědi nebo kosti. Vojáci nosili těžké pancíře bavlnou vycpané. Štíty byly kulaté, potaženy kůží nebo bavlněnou látkou a ozdobeny lesklými péry. Obchod byl dosti čilý a vedl se i s Antillami. Byla tedy i plavba dosti pokročilá. Lodě Majův měly vesla a pojaly až 50 osob. Rolnictví bylo ve květu; za jeho vynálezce se prohlašoval v tradici Čak. Kvetla řemesla, hlavně tkaní látek, a umění, z nichž malířství a zvláště stavitelství jsme poznali procházejíce se zříceninami měst. Papír vy-

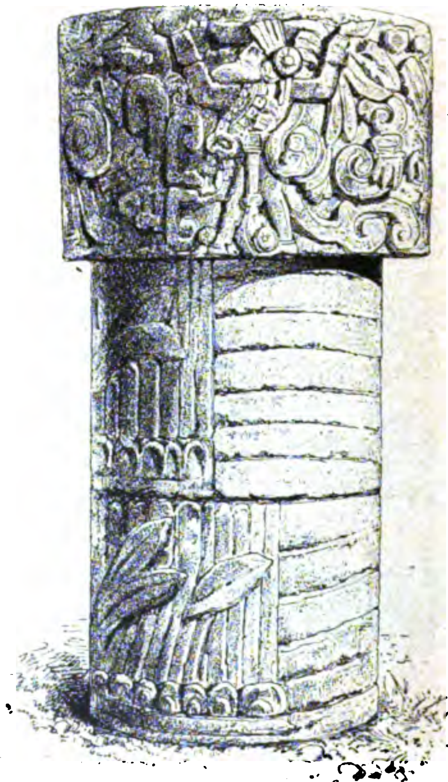
ráběl se ze stromové kůry a na něm psaly se plody učenců (dějiny, přírodní nauky) i básníků.

Jak vznikla tato veliká vzdělanost? Byla to vzdělanost onoho plemene, jež dobývační Španělové zastihli v Yucatanu při svém příchodu, či vylíčená tato kultura již tenkráte odumřela? Byla to vzdělanost majská či vznikla vlivem cizím? A jak stará je tato vzdělanost? To jsou otázky, jež při přemýšlení o yucatanských památkách se nám vyskytují.

Na otázky tyto není vždy bezpečné odpovědi. Tolik však můžeme říci na určito: Vzdělanost yucatanská nevznikla na ráz, měla svůj vý-

Sloup v Tule.

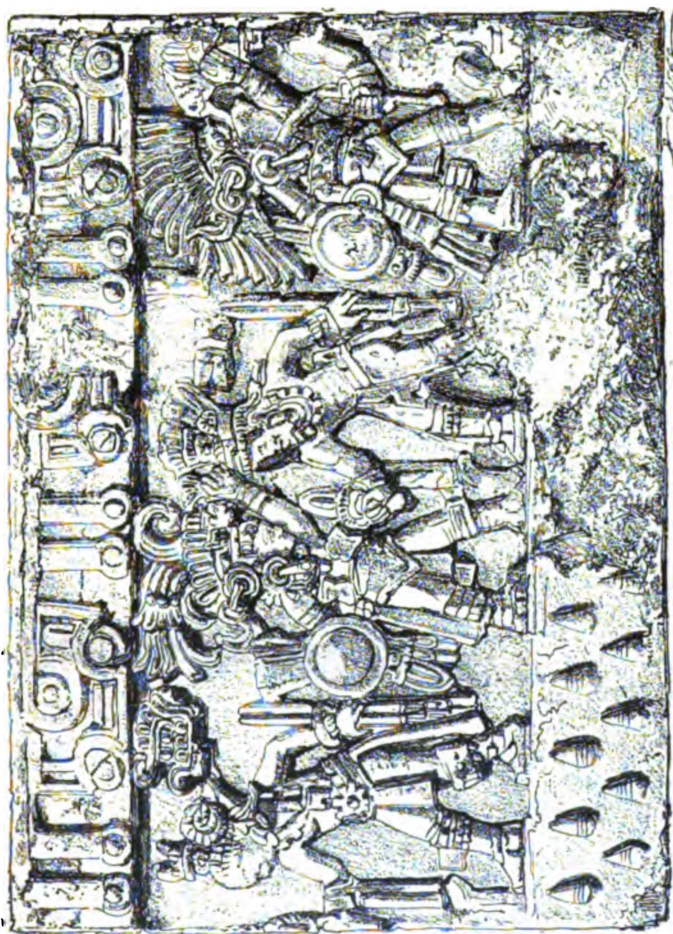

Sloup na façadě paláce v Čičen-ici.

voj a své epochy. Epocha poslední zajisté vykazuje nejvíce památek a že a že epocha tato je z dávné doby před příchodem Španělův, to D. Charnay často dokázal. Buď nalezli Španělové v Yucataně vývoj vzdělanosti v rozkvětu, kterýž svým výbojem zničili, nebo již v úpadku, jak se někteří domnívají; v tomto případě úpadek nastal zajisté krátce před jejich příchodem. Jádrem yucatanského obyvatelstva od nepamětných dob až do příchodu Evropanů a až podnes byli Majové a byla tedy vzdělanost Yucatanu vzdělaností majskou. Že na ni různé vlivy působily, že každý

nový kmen, který se do Yucatanu přistěhoval — a bylo jich hojně — přičinil něco k jejímu vývoji, tomu rádi uvěříme a to snadno pochopíme.

Jak stará je majská vzdělanost a jakého původu jsou první prvky její, to není možná dosud rozhodnouti. Kultura yucatanská představuje se nám hlavně ve svém posledním stadiu, v kterémž měly hlavní vliv

Kámen Tizocký.

na ni kmeny nahuaské, jednak sousedstvím Azteků, kteří k nim též náleželi, vládli mocnou říší v Mexiku, a zasahali i v osudy Yucatanu, jednak přívalem kmenů nahuaských do Yucatanu (Tutul-Šiu).

D. Charnay, přední cestovatel po střední Americe, rád dokazuje, že vzdělanost yucatanská je původu tolteckého. Důkazy vybírá z památek umění; některé si na ukázku připomeneme.

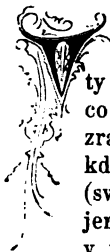
Cestovatel Leplongeon nalezl v Čičenu sochu a podobná nalezla se v okolí Tlascaly u Mexika. Podle Hamyho představují obě tolteckého boha Tlaloka, boha deště a úrody. Tento význam soch je nejistý, ale jisto jest, že obě sochy mají tutéž myšlenku, že obě představují tutéž osobnost. Tato má v obou sochách totéž položení, na břiše mají obě sochy stejnou nádobu, obě stejnou úpravu hlavy. A socha od Tlascaly může býti podle D. Charnay jen toltecká, je tedy toltecká i socha čičenská, socha yucatanská.

Ve výzdobách vidí D. Charnay často sloh toltecký. Veliký důraz klade na toltecký původ sloupův ve façadě paláce čičenského. Ukazuje, že sloupy tyto ozdobené péry mají sobě zcela podobný v Tule, kterýž i místem i časem zrobení je od nich daleko vzdálen. A je-li sloup v Tule toltecký, je jím nutně i yucatanský. Tento má velmi pěknou a zajímavou hlavici, jíž na sloupě tulském nevidíme. Bas-relief na ní představuje vousatého muže se zdviženýma rukama, nádherně oděného, kterýž podle D. Charnay značí tolteckého boha Quecalkohuatla. Sahagunovo líčení veřejných obřadů při národních hrách v 18. měsíci majském zdá se býti zobrazeno ve skulpturách známého kamene Tizockého v Mexiku. Ostatně tyto samy mají své analogie v bas-reliefech v čičenské míčovně.

Takovýchto důkazů, že yucatanská vzdělanost je původu tolteckého, nalézá D. Charnay přehojně. Kdo byli Toltekové? Odpovědi na tuto otázku se velmi rozcházejí. My držíme se mínění D. G. Brixtonova, jednoho z nejznamenitějších ethnologů amerických, že Toltekové jsou národem vybájeným, jenž nikdy nežil. Jméno jejich značí obyvatele města Tollanu (Tuly) a pak umělce, řemeslníky, kupce. Název jejich není názvem národa, ale názvem třídy, třídy vzdělané. Toltekové jsou vzdělanou třídou kulturných národů nahuaských. V tomto významu můžeme též mluviti o vlivu tolteckém na vývoj yucatanské vzdělanosti. Byl to vliv kmenů nahuaských, o kterém jsme se již zmínili.

Sirius.

Báseň **Jar. Vrchlického.**

ty vetché blány starých pergamenů
co rukou chvějící se žasem píši
zrak upíraje na protější stěnu,
kde nebes Paní slétá s hvězdných výší
(svou patou zmoka drtíc, do plamenů
jenž kácí se), kol máje vůně dýší
v mou celu sladké, svlačec rosné zvonky
si zavěšuje révy na úponky:
i píšu a děs ňader mých se tiší.

A k tobě, Matko, nejdřív dík můj letí,
jež v hvězdný plášť svůj zachytla jsi svět,

jak ptáče zlekané před ohně změtí,
již s hvězdy oné Satana plil ret.
Ó jak to vrýti věkům do paměti!
Čas, vlna velká, převalí se hned
a lidstvo jde a rychle zapomíná
a v žernov svůj dál hřích a blud je spíná.
Stůj při nás, hvězdo strážná, v moři běd!

As měsíc tomu, jednou v refektáři
jsem zřel, jak převor v tichém rozhovoru
dlí s bratrem Anselmem, jak zrak jim září
a mimo nadání se octli v sporu;
kmet Anselm s bledou, rozsekanou tváří
od šavlí tureckých žil v našem sboru
již drahný čas a jeho cela šerá
v podkroví věže byla u kláštera,
přes úzkou pavlač lze tam přijít z choru.

Tam bratr Anselm nebe pozoroval,
rej oblaků a bludné dráhy hvězd,
tam nitky tajné stopoval, jež snoval
a házel osud v kolej lidských cest.
Jak noční můra byl a hned se schoval,
když cizince zřel — mnohá divná zvěst
tak o něm rozlétla se v kraji širém,
jak v asyl k nám prch' zmítán světa vírem
po bludné pouti smësí niv a měst.

Však to již bývá lidské pouti konec,
pták bouřlivák pod nízké chaty krovem
se utiší, jeť život divý honec,
my plachá zvěř. — Však pravdivým dál slovem,
než k hórám plesný vyruší mne zvonec,
chci vyprávět, ač malbou nebo kovem
by zvěčnit měla se pro příští věky
ta událost, než zapomnění řeky
ten klášter zatopí i s mojím rovem.

Tož já jsem slyšel, ovšem zlomkovitě
při večeři, kdy konvice a mísy
a nože chřestily, co frater hbitě
od pultu čtení svoje v hluk ten mísí,
ač Anselm mluvil tiše, ostražitě,
mne převorovy jaly vážné rysy,
jenž skloněn nad talíř a vraště čelo
děl: Nevěřím, co vaše oko zřelo,
vy mýlíte se, to bývalo kdysi,

Dnes nemožno to, v pevných ve stěžejích
se mohutný ten hvězdný točí vír
kol slunce, s ním dál v obrovitých rejích
a všady vládne souzvuk, lad a mír;
v pohádkách pohanských a epopejích,
kde hory chodily, jak z pěvců lyr
to zaléhá k nám, titani kdy spolu
se s bohy utkávali ve zápolu,
a hvozdy drtili co květný pýr,

V těch časech zašlých věc to byla možná;
dnes všecko jiné, bůh je světů pánem
a bajkou legenda je obstarožná
v předivu hříček obraznosti stkaném.
Nám stačí víra a pak mysl zbožná
a klidně lehnem večer, vstanem ránem! —
Však jak by zdrcen myšlenky své tíží
děl Anselm: Já ho viděl, on se blíží,
jak v moře krůpěj v jeho jícen skanem.

A byť i hnul se — pak-li vaše oči
se nemýlí při matném svitu luny —
to tříšť jen hvězdná v hlubinách se točí,
by nové perly boží do koruny
tam zasadila, sotva zrak je zočí,
v tom již se mění nebes věčné runy:
jsou jako noty pod andělů rukou,
jenž jako v zlaté cimbaly v ně tlukou,
by tvorstva králi zněly jejich struny.

Tím hovor skončen, dál se pilo, jedlo
a rozmluvu tu divnou, přetajemnou
z těch, s převorem co kolem stolu sedlo,
neslyšel nikdo lákán vůní jemnou
úpravných krmí; pak se všecko zvedlo,
zvon k hodinkám když zavzněl chodbou temnou,
však po nich když jsme vycházeli z kůru,
já Anselma zřel, na převora vzhůru
jak významně kýv šeptna: „Pojďte se mnou!“

Já obrysy jich viděl, po pavlači
jak míhly se do Anselmovy cely,
pak odejít jsem musel. Křídlo dračí
své sklonila noc, já byl osamělý,
však jako můra hovor ten mne tlačí.
Kdo blíží se? Co jen to spolu měli?
Snad bratr Anselm čeká Antikrista,
či, pán bůh s námi, světa zkáza jistá
se blíží, soudný den . . . Slyš, kterak zněly

A mřely hodin rány v tichu noci,
já k modlitbám klek a pak povstal zase.
Do Svatých všech jsem poroučel se moci
a ochrany — krok chodbou rozlehá se,
jde převor od Anselma, jako otci
mám svěřit mu svou tíhu? I to zdá se
mi nemístné — i bdím a dále čekám
a šumu, ruchu každého se lekám,
však ticho jako jindy. V krátkém čase

Já zapomněl též na vše, nebo žití
svou zvyklou v klášteře šlo kolejí.
Co platno, jednou všem nám bude mříti,
ať dřív či později, bouře peřejí,
či v zálivu, kam tiché hvězdy svítí;
s tou třeba rozloučit se nadějí,
že k vůli nám se pořad světa změní,
dál život vře a porod jako mření
tu bouřněj vzkypí a tam volněji.

Leč jednou v noci ze snů divné směsi
byl vzrušen jsem jakýmsi nepokojem,
mně zdálo se, že vidím hořet lesy,
jenž věnčí klášter a že divým rojem
se hrnou k nám. Kříž udělám, by běsi,
jenž straší nás kde mohou celým vojem,
zas uprchnuli v stíny skal a lesů.
Však procitnu v tom a kolem zrak nesu,
v mé okno zář se leje celým zdrojem.

Zář temně krvavá v mé okno splývá
a rudým leskem příšerně vše ztápí,
kříž, klekátko, v mou kropenku se dívá,
krvavé slzy na můj háv i kápi
rozlévá děsně. — Skočím z lože, divá
tu úzkost zatne v srdce mé své drápy.
Je pravdou sen můj, zda to vskutku hoří?
Zřím na svou celu celou v ohně moři,
mnu oči zas, jdu k oknu a zřím čápy,

Jenž na zvonici svoje hnízdo měli,
oblétat teskně trámoví i zvon,
leč jinak tichý spící kraj byl celý,
les posupně se mračil v mraků shon,
jež příšerně se na obzoru tměly,
však v rudé záři v zenitu stál on,
on, přízrak bratra Anselma; já chápal . . .
Jak rudý kolos na svět z tmy se sápal,
já chvěl se. — V ticho to sjel zvonu tón.

Zněl na poplach a tichou nocí kvílel,
do choru bratry volal; přehodiv
svůj hábit za druhy jsem v bázni pílel;
již stáli v sboru, bratr Anselm div
ten vykládal, co věděl s nimi sdílel,
na převora svou lysou hlavou kýv,
jak říci chtěl by: já měl pravdu přeci,
jsou nevyzpytné a přec možné věci.
A Sirius plál okny jako dřív.

A bratr Anselm, oko vzňaté žárem,
všem vyprávěl, co věděl z dávných knih.
Ta hvězda svět je obrovitý tvarem;
a plna ohně, který v ručejích
tam vře a kypí nekonečným varem
i samo slunce skane v jeden mih
co žhavá krůpěj v jeho žhoucí nitro,
ta hvězda letí v noc a letí v jitro
a země před ním, co před sluncem sníh.

Ta hvězda peklo je, to k nám se blíží,
ji viděl Snorr, tam nastoup Dante cestu,
tam duše Satan do plamenných díží
cpe a je míchá k příšernému těstu.
Svět hříchem uzrál a my zla jsme spíží,
vše hvozdy nepostačí k pekel klestu,
jímž topit budou pánve, kotle, lázně.
Ach, kdo nás této osvobodí strázně,
jak vyhnout se sírnému tomu křestu?

A převor hromem zvolal: Na kolena,
ó bratři, na kolena! Modlete se!
A varhan lkavý vodopád již stená
a chrámu klenbami se žalně třese,
v náš pláč ozvěna zalká probuzená . . .
Ad te, Domine, ku hvězdám se nese
a slova žalmu tříštěna jsou vzdechy,
ten bije hruď, ten křičí bez útěchy
a vše se mísí jak lijavec v lese.

Jak orkán prosba naše k nebi létla,
sta zvuků jako kapek teče z houby,
již mačká pěst. Ó věčný otče světla,
zbav hněvu nás a předčasné té zhouby!
Však v okně dál se chvěla rudá metla,
nám zdálo se, že archandělů trouby
se ozývají v těchto zvuků proudu,
že blízko den je posledního soudu,
že hvězda ona prsten jest, v němž snoubí

Se země s prvotní tou směsí hrůznou,
kde nebyl člověk, kde jen žhavé látky
v spěž pojily se neladnou a různou
Děs závratný nás pojal v hmotu zpátky,
co proti němu s vteřinou tou nuznou.
jíž zveme žití? S bohem buď, sne sladký!
Však v tom zas hrůza neznámého příští
tu touhu klidu v pláč a vzdechy tříští, —
jak odtrhnouti se od prsů matky?

Za Anselmem pak v konec kapitoly
jdem v jeho celu všichni jak sbor stínů.
Zde výhled volný na hory a doly
se otvíral, stál klášter v horském klínu.
Ach, posud cítím, kterak zrak mne bolí
od lesku hvězdy té, kam jen jej šinu;
byl rozhled velký obzorem i krajem —
ach, smutné jitro; zem, jež byla rájem,
teď vidět, jak se chystá k svému zhynu.

Jak anděl hněvu ve krvavé zbroji
od hlavy k patě hojně šupinaté,
před námi v zenitu ta hvězda stojí,
v střed země metá střely svoje klaté
a vůčihledě roste. V nepokoji
dí opat: Brzy vyjde slunce zlaté,
a brzy bratři s plesem uvidíte,
jak zbledne ona, a jak světlo hbité
ji zatopí a v pouti její zmate.

A plni touhy, všichni ku východu
jsme obraceli zraky žádostivě,
den rostl již, zvěř všelikého rodu
se vzbouzela, a vyla úzkostlivě,
na tesách skal i dál u řeky brodu
ve strachu křídly tlouklo ptactvo divě
a s dechem zatajeným my jsme stáli
a zřeli k nebi, východ slunce ždáli,
až odlesk jeho vzplá na charé nivě.

I vyšlo konečně; všem srdce tepá —
však div se náhle nezastaví v běhu:
to slunce zářné byla výheň slepá,
s tou hvězdou porovnána plnou žehu,
jak můra, křidloma jež pracně třepá
se svíčky plamenem se octnouc v střehu;
tak vysílené, mdlé se neslo vzhůru
skrz páry špinavé a žlutou chmuru,
jak člunek v moři dálném beze břehů.

Již konec všemu, po naději veta,
a hvězda rostla jak plamenný štít,
již bylo rozeznat, kde hor v ní četa,
kde povrch řekou a výmoly zryt
a stále blíž byl ten Asrael světa;
lesk rudý neustával mořem lít
do vzduchu na zem posupný a kalný,
a hvězda rostla, v jícen skalný, valný,
v němž patrný byl zraku ohně kmit.

Jak zapomníti to vidění zkázy!
My stáli v žáru jako zkamenělí
a hvězda rostla na strž beze hrází
a její krátery jen více zely,
žár dolóhal k nám taký, že až mrazí;
list kroutil se a vlny vyschnout spěly
a ptactvo žárem usmrcené mrakem
se dolů sypalo, zem byla vrakem,
kol něhož vlny zatracení hřměly.

Teď zdálo se, že hvězda zastavila
svůj děsný pochod s kresbou strží, skal
na kalném nebi samotna že zbyla,
však moru zkázyplný dech z ní vál
a zhouba jako potopa se lila;
z nás každý věru dýchati se bál,
v chrám zpět nás volal převorův hlas vážný,
a nový žalmů zpěv jak cherub strážný
nad námi těchy peruť rozepjal.

Tak přešel den, však noc jak zapomníti!
Jak světluška u lože nemocného,
žár matný slunce pospíšilo skrýti
za příkré stráně svahu lesnatého;
zřím stále, jak v mé okno hvězda svítí,
jak Anděl boží msty, jak v ruce jeho
číš bleskoce, jak na svět smrt z ní lije,
v to hodin věžních rána temně bije
jak smutný ohlas: Již jest konec všeho!

Bez jídla, pití na kolenách stále
jsme trvali již na vše připravení,
z všech hříchů druhu druh v upřímném žale
jsme vyznali se ve slz hojných vření
a čekali, až náhle, nenadále
v tu propast ohně slétnem v okamžení;
již oko bálo se výš pohlédnouti,
kde hvězda v svojí zakotvena pouti
se zdála strnulá jak v přemýšlení.

A zatím jak nám později přišlo k uchu,
co v modlitbách my trvali a v pláči,
svět potácel se ve šíleném ruchu,
tu vida chvíli zhouby, která kvačí;
číš rozkoše, všech vášní u výbuchu
chtěl každý k dnu vychýlit, pokud stačí,
a k starým družil jarmo nových hříchů
a v orgii a ve šíleném smíchu
se v křeči svíjí, vínem hrdlo smáčí,

A lásky jméno svaté, všemohoucí
nadarmo bere v nectném objímání.
Na bránu světa slyší zkázu tlouci,
nuž rychle ňadra k ňadrům a skráň k skráni,
dech horký s hvězdy té k nám pálá žhoucí,
dech dívčích ňader v divém rozhárání
je sladší, nuže každý děvče chytnem
a s číší v ruce v smíchu plesném slítnem
v nic, z něhož povstali jsme z nenadání.

Co šílil svět a my co v modlitbách
jsme trvali, den zvolna prošel třetí
a stále rostla beznaděj a strach
a horký výpar stále k zemi letí,
jež jako troud, jak uhel vřela v tmách:
Tu časně ráno, kohout začal pěti
tak jasně, vesele, jak zpíval vždycky —
já vyhled ven, kruh hvězdy gigantický
byl bledší již a menší v páry změti.

A bratr Anselm vrazil v moje dveře:
Jsme zachráněni, hvězda na své pouti
se jinam obrací a dále beře,
hle, hory v ní jak boří se a hroutí
a slunce tamo vystupuje v šeře
jak jindy zlaté, pták zas pěje v proutí!
Ven všichni, ven, do mojí spějte cely!
A poslechli jsme a s úžasem zřeli;
svá ňadra cítím rozkoší se dmouti,

Jak ohnivý ten kolos zpátky stoupá
jak dělník po své vykonané práci,
jak menší stále v oblacích se houpá
a v bezdno černé oblohy se vrací,
kol něho jako tříseň květů skoupá
již kmitly hvězdy jako zlatí ptáci,
a hvězda menší ve hlubinu nebe
se noří stále dál a ta ji střebe,
až v posled se jak rudá jiskra ztrácí.

Tam jinou větší vyhlédla si hmotu,
dí bratr Anselm věže u kraje
a všemi zachvělo to: Ku životu!
Zpět ku zemi je líp než do ráje!
A v jednu alleluja bouřnou notu
jsme vpadli a v to zvony, šalmaje,
z luk, niv a lesů píseň žití letla
a jásot, radost, vděk, ples k Otci světla
zněl z chrámu a táh dále do kraje.

A my si všichni s plesem v náruč padli
a líbali se jak vráceni sobě,
po tvářích všech se horké slzy kradly
v dík nekonečný, Paní nebes, tobě!
Kmet Anselm opřen věže o zábradlí
zřel za hvězdou a sepjal ruce obě,
tam dávno zanik již lesk její sirný . . .
Teď v okno mé zas jako démant mírný
plá jemným svitem o půlnoční době.

Jak dmou se ňadra a jak volně dýší,
jak letos byla čarupiná Vesna!
I ještě dnes, co tyto řádky píši,
je poupatům jich tříseň listů těsná
a svlačec ptákům rosnou dává číši
a hvozdem táhne žití píseň plesná.
Jak vše je život a vše radost pouhá,
jak zvonkem jest i v srdci mnicha touha,
jež volá: Vzhůru, vstaňte spáči ze sna!

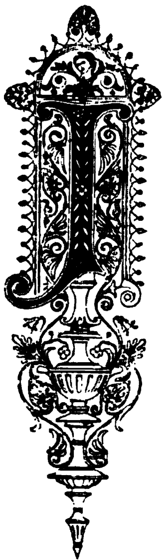
Ó vstaňte, ze života radujte se,
jej cítí strom a hvězda, květ i kámen,
jím třesou se i ptačí hnízda v lese,
jej cítí šťastní dva v objetí ramen,
když srdce srdci za oběť se nese,
on požehnání je, ne zhouby plamen!
Bůh věčný světy ve své dlani drží,
jsme sice ptáci nad závratnou strží,
však v ruce jeho blaženi jsme. — Amen!

Bratří Adamcové.

Literarní studie od **Bohusl. Čermáka.**

(Pokračování)

Jedinou zmínku o básnické činnosti Františka Adamce učinil Ferd. Urbánek v „Doplňcích k Nauč. Slovníku" roku 1872 na str. 4. slovy: „Sepsal zdařilé básně." Suché to rčení ničím nedoloženo, takže nevíme, odkud a co z básnických prací Fr. Adamcových znal. Že neznal pramenů tištěných, ač snad některé četl, soudíme z okolnosti, že by je byl v závorce uvedl, což se nestalo. O tom, že rukopis objemný a hojně básní vykazující náležitě neprohlédl, svědčí jednak nepovědomost o „Dvojí lásce", jednak přisouzení „Zpěvanek" Františkovi, které na jediný list a také jedinou báseň, první snad z myšleného cyklu, obmezeny, písmem i duchem bratra Karla prozrazují. List ten se prostě jako jiný s básní: „Marii" vedle kusu písemné práce Karlovy a epického zlomku s nadpisem „Zpěv I.", podobně jako psaní z Lokte na Rozárku do rukopisné pozůstalosti Františkovy připletl. Poněvadž byl na vrchu, lapidárně psán a za ním drobným písmem Františkovým četné básně následovaly, bral Urbánek tyto nejspíše za „zpěvanky", čímž omyl povstal.

Chyba tím do náčrtku přivedená, není jediná. Při novelách čteme v závorce poznamenání „některé uveřejněny byly v Hálkových „Květech", což chybné, neb ve „Květech" uveřejněny všecky. Také do životopisu vloudila se Urbánkovi chyba tvrzením, že zemřel „na souchotiny", což mylno, neb úřední zpráva z nemocnice 10. března 1868 uvádí určitě úmrtí na vadu srdce. Jiné ještě chyby náčrtku, celkem některými, jedině tu se objevujícími podrobnostmi cenného; dotkneme se později.

Vedle značné činnosti básnické vyniká František Adamec bohatou, na svůj věk přímo phaenomenální, původní skladbou novelovou.

On byl první, který na základě realistickém novelovou prosu naši zreformoval. Veden nadáním neobyčejným a vzděláním realným nedbal cest vyšlapaných od novelistů starších, ale hledal svou vlastní. Maje klid a pronikavost epika, nazíral po výtce bystře a správně. Nepředpojatý jeho názor o životě překvapuje vzdor mladosti a chorobě, která jej nezvykle citlivým a na venek uzavřeným činila, svou vyzrálostí, jasností a hloubkou. On nikdy v nejistotě netapal. Lidé a události byli mu předmětem ustavičného hloubání. Hledal souvislosti mezi oběma a rozumoval a kombinoval tak dlouho, až myslil, že ji našel. Zkoumavé, zdravou logikou obdařené mysli odhaloval se tak vždy určitěji pravý, stajený zdroj sběhů a osudů lidských. Ten jevil se Adamci v povahách, osobních duševních zvláštnostech lidí, neb prostě řečeno v duších a jich vzájemných stycích.

Vědom si toho vrhl se, ač realista, najmě za svého pobytu v Praze, mocně na studium psychologie, o kterém, jak jsme již uvedli, a kráso-

vědeckém vážné stopy v rukopise zanechal. Psychologie podala mu klíč k záhadám, jež si jinak vysvětliti neuměl, ozářila jeho hloubání a stala se znenáhla jádrem jeho realistické tvorby. O ni se opíraje vymýšlel látky jako na př. k veršované „Dvojí lásce“, neb hotové prohluboval, přicházeje analysou jednání lidských nezřídka k frapantním efektům, jimiž čtenáře poutal.

Aesthetická studia i vlastní, vzácný smysl pro uměleckou skladbu nutkaly jej v rozborech a výpisech duševních hnutí, vesměs živě a barvitě stylisovaných, zachovati přece jaksi rozumnou míru. V technice mistr, jakým bez odporu byl, rozhodl se Adamec pro způsob nejjednodušší, obmeziv analysu duševní toliko na hlavní osoby děje, tak že postavy vedlejší, jako novelisté starší, tu kresbou na rychlo hozenou, tu líčením stručným, neb prostě dialogem, ovšem s podivuhodnou dovedností karakterisuje. Že však při hlavních osobách láska co nikdy nestárnoucí motiv neschází, týká se analysa jeho za různých okolností a při různých povahách hlavně vzniku a rozvoje lásky. V nuancích její rozmanitých a konfliktech na ní visících, jeví nevšední výmysl, líčeň její proniká a dovršuje komposici, působíc obšírností i na techniku, jež umělých pomůcek v novele otřelejších jako krajinomalby, minuciosních popisů, apostrof, rozvleklých dialogů a jiné okrašlující přízdoby snadno mohla postrádati.

Skutečně zmíněný okrašlující aparat zřídka u Fr. Adamce nalezáme. Zdá se, že naň vůbec malou váhu kladl, dotýkaje se ho v úvodech několikráte s ironií. Užil-li tu tam přece něco z něho, hleděl vždy k originalnosti a případnosti, obmezuje se při tom na míru nejskrovnější. Lícně duší, podrobného, do nejmenších detailů jemných zhusta záchvěvů mysli a srdce jdoucího výpisu vniterního života svých reků a rekyň vážil si nade vše.

Zvláštní toto pojmutí muselo jej, kterýž pouze z českého života měšťanského, buď maloměstského, jak v městech a městečkách, tu tam též v osamělém dvorci, myslivně, nob bohatém mlýně se jeví, buď velkoměstského v Praze čerpal, k rázovité novele české vésti. Že k tomu směřoval, jest nepochybno, jako že první solidní základ k ní položil. Ten byl kromě psychologické stránky ovšem číře realistický.

Fr. Adamec neidealisoval, nevymýšleje hrdiny a látky oslňující. On prostě k skutečnému životu hledě jako pravý umělec z něho vážil. Lidé a postavy jeho nebyli zjevy snad žíti mohoucí, neb typy z různých pozorování abstrahované, oni žili, Adamec je znal, ač snad osudy jejich byly jiné, než předvedené. V tom ohledu vážil si příliš umění a svobody jeho, které též v komposicích svých užíval.

Že osoby Adamcovy žily, víme z dvou případů jistě. V novele „Dvě babičky“ vylíčena v zakrytské mlynářce jeho matka, na co nás upozornil bratr Ferdinand; že v novele „Zpověď“ v básníku Vondráčkovi líčí sebe, dokazují mimo jiné „Písně Mikulášské“ 1—4, zachované v rukopisu, z kterých dvě, ovšem pozměněné, v textu uvádí, třetí přibásniv. Vědouce o těchto případech, nepochybujeme, že při vzácné své karakteristice vždy živé osoby na zřeteli měl a že líčil je, pokud s uměním se snášelo, věrně.

Že by byl život malých měst a postavy maloměstské líčil tak, aby propadly našemu posměchu, jak v nekrologu „Květů“ vytknuto, jsme nepostřehli, také ne, že by pro líčně maloměstské hledal zdravou protivu v životě venkovském. Poslední nemohl, an se v skladbách svých života vesnického, který tu míněn, téměř nedotekl. První tvrzení může míti vztah toliko k některým satiricky neb ironicky svedeným líčním, tu povšechnějším, tu jisté slabosti lidské illustrujícím, o nichž jakož i o přednostech soudil celkem vážně a klidně. Takové líčně i při velkoměstských předmětech pražských shledáváme. V tom podlehl Hálek omylu, ač upozornil na stránku Adamcovu vlohu v detailu karakterisující. Neb, že mu na smyslu pro satiru a ironii nechybělo, dokazují četné verše v „Dvojí lásce“, různé rukopisné básně, zvláště „kšaft“ a mnohá líčeň novelová.

Jinak vylíčena činnost prosaická Fr. Adamcova v obojím nekrologu v „Nár. Listech“ a „Květech“, jak z části uvedeno, pérem Hálkovým vřele, lapidarně a pravdivě. V „Nár. Listech“ přiznává mu Hálek skladbu duchaplnou, tvrdě, že zrakem klidným a jasným pozoroval a studoval život a jeho duševní poesii líčil trefně, vřele a poutavě. V „Květech“ klade váhu na jeho původnost, na pravdivou líčeň a smělé náběhy po stránce psychologické. Jak velké mínění o něm měl, zjevno zvláště ze vzácného přiznání, že nejkrásnějšími schopnostmi byl obdařen, aby stal se naším Gončarovem.

Toho osud arci Adamci nedopřál. Vzdor tomu jest zjev 22letého jinocha, hledíme-li povšechně k tvorbě jeho, tak vynikající, že kromě skvoucího talentu Máchova, osamotněle stojí v české literatuře.

Zajímavo jest, že i v neuznání s Máchou stejný osud sdílí. V dějinách literatury s vyjimkou čestnou knihy Bayrovy, v níž několika řádky, z Urbánkova náčrtku vzatými, obmyšlen, jméno jeho buď naprosto nepřichází, neb jen ledabylo mezi novelisty a humoristy se cituje. O jeho vážném, epochálním zjevu a významu v novelové prose naší zachováno hluché mlčení. Po dvaceti letech registrujeme prvně práce jeho skvělé a to nikoli z tištěné knihy sebraných spisů, ale porůznu z časopisů a rukopisné pozůstalosti.

Tištěných jest celkem devět, z těch osm novel, které přinesly neillustrované a illustrované „Květy“ v letech 1866—1870 a jeden román, který vyšel ve feuilletonu a na osmi lístkách oktavových, dodatečně k hlavnímu listu přidaných, v „Nár. Listech“ r. 1868 pod názvem „Velkoměstský román. Sepsal Prat. Ec.“ Pseudonym tento značí Adamce (Praot = Adam, Praot-Ec = Adamec), jejž literární přátelé jeho v užším svém kruhu „praotcem“ nazývali.

Urbánek ve svém náčrtku v „Doplňcích k Naučnému slovníku“ uváděje stručně novelové práce Adamcovy, činí rozdíl mezi románem tímto a „Cestami života“, což spočívá na omylu, neb v rukopisné pozůstalosti, kde též náhodně makulatura románu zachována, čteme zřetelně: „Cesty života. Velkoměstský román. Sepsal Praot Ec.“ Proč názvu „Cesty života“ v „Nár. Listech“ nepoužito, pověděti nevíme.

Jediný tento román Adamcův jest, jak později podrobněji dovodíme, obsahu satirického.

Novely uveřejnéné ve „Květech“ jsou následující: „Příboj a odboj“ (roč. I. str. 241—265), „Paní kupcová“ (roč. I. str. 373—397), „Dvě babičky“ (roč. II. pololetí 1. str. 61—145), „Roztržený kabát“. K novelle „Dvě babičky“ (roč. II. pololetí 1. str. 253—301), „Z touhy do touhy“ (roč. II. pololetí 2., illustr. str. 185—215), „Intrikantská novela“ (roč. III. illustr. str. 73—108). „Zpověď. Úryvek z biografie literarního debutanta“. (roč. IV. illustr, str. 113—155) a „V žertu“ (roč. V. illustr. str. 330—387). Poslední dvě novely, jakož i román „Cesty života“ (pod titulem „Velkoměstský román“) vyšly již po jeho smrti.

V rukopisné pozůstalosti zachovala se kromě makulatur některých již tištěných novel a zmíněného románu výborná novelová črta „Proč přišel o službu“, úplně tisku schopná, vedle té dvanáct archů překrásně rozvinuté novely, nedokončené a nenadepsané, jež počíná: „Byl pěkný letní den ... a končí: „Pavel měl odejíti do města —“, 3—6. arch jiné novely bez počátku a ovšem bez nadpisu velmi čistě, snad pro tisk psané a 27. konečný arch třetí novely, jejíž 26 archů nepochybně na dobro ztraceno.

První z tištěných prací, novela „Příboj a odboj“, vyšedší roku 1866, spočívá na pěkném motivu něžné, okolnostmi jemně vzbuzené lásky, již muž i dívka vřele pocitují, k jejímuž vyslovení však nedochází, an osud oba v kritické době od sebe odděluje. Mimotně vyličuje Adamec život v starém malostranském domě čís. 406 jako o něco později Neruda život jiného domu ve svém výtečném genreu „Týden v tichém domě“. U Nerudy jest živý, různě motivovaný obraz života toho předmětem umělecké tvorby, u Adamce jest líceň spoluobyvatelů, podřízena jsouc myšlence hlavní, toliko bohatší genrovou přízdobou. Tím se arci obě skladby nápadně liší.

Ošumělý, jednopatrový dům, do něhož nás Adamec uvádí, patřil Tomáši Brdlíkovi. Bydlelo v něm celkem sedm rodin, z nichž nejkřiklavější byla rodina tkalce Vrčila, nikoli pro šest dětí, ale pro časté vády mezi manželi, jež přes meze soukromnosti vybočujíce, spolubydlitelům z polemické i válečné své stránky byly povědomy. Pan domácí, bydle v prvním patře, měl ne zrovna nehezkou dceru Stázičku, která obvykle u okna šívala a zamračeného, svobodného úředníka Černického křiklavým prozpěvováním trivialních písniček o lásce ná sebe upozorniti se snažila. K tomu, aby si posluhovačku jeho Kulhánkovou, která jej v neděli klepy z domu bavívala, získala, byla příliš lakomá. Když se k tomu před Mikulášem přece odhodlala a Černickému vyšitý vaček na tabák poslala, bylo již pozdě. Do domu přibyl nový nájemník, staroušek pensista s mladistvou vnučkou a ta Černického zaujala.

První podnět k sblížení stal se náhodnou srážkou na schodech, při níž se oba omlouvali a dívka zarděla. Druhý podnět vážnější zavdalo náhlé ochuravění starouška, při kterém Ludmila, jak se dívka jmenovala, Černického za pomoc prositi musila, kterou tento rád poskytl. Došel pro lékaře i lék přinesl, začež vřelým stisknutím ruky odměněn. Zotavivší se stařec přišel se ovšem poděkovati a pozval Černického k sobě, což tento neodmítl. Přívětivý stařec a vážný mladý muž přilnuli k sobě, návštěvy se opakovaly a mezi mladičkou vnučkou a hostem rozvíjela se něžná, idylická láska. Právě byli nejšťastnější,

rozumíce sobě, když u Vrčilů vypukla váda. Jednalo se patrně o novém nájemníku a jeho vnučce.

„Proč se jí zastáváš?“ bylo slyšet paní Vrčilovou. „Proč, řekni mi? Jen proto, abys mi odporoval. Ale pravda je a zůstane pravdou, co jsem řekla. Vždyť známe taková děvčátka, co nic nedělají a pansky se nosí. Proč pak přijímá návštěvy, co?“

„Prosím tě, ženo, mlč. Ty nepřijímáš návštěvy, ale za to je dvacetkrát jiným udílíš.“

„I ty ničemníku, ty — ty! Co jsi tím chtěl říci? Nechovám se ti, jak se na pořádnou ženu sluší? Můžeš o mně tvrdit něco nehodného?“

„Ach, bůh uchovej! O tobě — padesátileté!“ mínil úsměšně pan Vrčil.

„Tak, vyčítej mi jen mé stáří, vyčítej! Oh, to vím, ty bys raději nějakou mladší a proto se také tam té naproti ujímáš. Nu, jdi si, jdi, snad tě přijme k sobě jako toho zamračeného, a vem hned svých šest dětí s sebou, rozumíš?“

Řeči Vrčilové mohl slyšeti celý dům a zaslechli je také pensista a Ludmila, z procházky se vracejíce. Starý pán byl rozhněván a nechtě uraziti Černického žádostí, aby k němu více nešel, dal výpověď z domu. Však dříve, než se přiblížil čas k stěhování, stihla jej smrt. U mrtvoly jeho podali si milenci ruce, o vzájemné lásce přesvědčeni, však vůči nebožtíku toliko přátelství sobě slibujíce. Když otec Lidmilin přišel a po pohřbu dceru odvážel, rozešli se s Černickým sice s bolem v srdci, ale tiše. Láska něžně vzniknuvši, nevyslovena, stala se jim toliko sladkou vzpomínkou.

Stázička, jejíž dar Kulhánková sice vrátiti měla, ale nevrátila, přesvědčivši se, že Černický ji nemiluje, způsobila výpověď jeho. Po něm stěhovali se ostatní nájemníci, na konec sám domácí Brdlík, nucen jsa prodati dům na spadnutí, nemoha jej přestavěti. Nový majitel dům zbořil a vystavěl na místě jeho nový, třípatrový. Ze starých nájemníků zpomínali na číslo 406 toliko dva lidé, Lidmila a Černický, proživše tu vážnou epochu života, svou první lásku.

Druhá novela, téhož roku otištěná: „Paní kupcová“ čerpána ze života venkovského. Motiv její jest zajímavější a důtklivější, poněvadž manželskému životu odezřený.

Adamec líčí tu případ psychologicky odůvodněný, dosti zvláštní, kde matka sličnou dceru synovi někdejšího milence svého dílem ze sympathie, dílem v tom domnění dává, že posud lásky nepoznavši, s ním štěstí dojde. Vážnou okolností jest vědomí matčino, že dcera vřele milována.

Však láska není cit, který by se dal říditi, neb dle přání vzbuditi. To poznal kupec Budínský, syn nápadníka paní Mrázkové, jejíž krásnou, po městsku vzorně vychovanou dceř co paní do vesnice Sedlečku přivedl. Johanna, jak se mladá kupcová jmenovala, nemilovala jej. Byla mu výtečnou, pozornou hospodyní, ale chladný, pro milujícího bolestný klid nebyl s to odkouzliti. K tomu bylo třeba lásky. Paní kupcová musela sama pocítiti, co láska jest, aby lásku pochopila.

Na tomto přirozeném základě sveden konflikt co nejjemnější a založeno rozluštění. Johanna pocítila lásku k nehodnému a poněvadž muž jednal opatrně, vrátila se do náručí jeho co žena milující.

Věc přihodila se takto:

Budínský měl za krámem malý pokojík, kde točil víno. Tu scházela se obvykle honorace veská jako pan farář, kaplan, starý učitel, mající zvyk vždy před napitím říkati „in vino veritas“, podučitel, někteří ještě lidé místní a obroční z Laskova. Poslední, výpověď maje, přivedl jednou nového hostě, svého nástupce v úřadu. Byl to mladý, hezký muž, který hned při prvním pohledu sličnou kupcovou zaujal.

Po druhé návštěvě, kdy živý temperament jeho a slova důrazná jaksi i společnosti imponovala, myslela na něho začasté a mrzelo ji, když slyšela, že jej Tomeš pro žárlivost na veselou Madlenku ze dvora, s níž známost měl, vystát nemůže. Tomeš byl u Budínských podomkem. Zkrátka nový obroční nebyl Johanně lhostejným a když ji, sám jsa v hostinném pokojíku, ana mu víno obstarati chtěla, za ruku ujal, tvrdě, že sečká, až někdo přijde, hnala se jí krev k srdci. Ruku mu vymkla hned, ale v zahradě na oblíbeném svém drnovém sedátku oddala se snění, jež nebylo prosto blaha, jakož i výčitek, následkem čehož se před manželem přemahati musela. Tomu neušla jakási tesknost na ní a nabídl jí, souděl, že po domově teskní, aby se na čas k matce podívala. Johanna se zarazila, ale svolila. Přála si jen, an odjezd až za týden ustanoven, aby o tom obroční zvěděl. Aby to sama před společností řekla, neměla síly. I uchýlila se s nepokojným srdcem na sedátko do zahrady, myslíc, že obročního již ztěžka uvidí. V tom, ana se ním v duši zabývala, překvapil ji, zdržev se ve vsi. Byl to moment kritický. Však již již klesající paní kupcová se vzpružila, zarazila ji smělost obročního a když se rozvroucnil, pocítila úzkost před ním, takže sama obratným taktem ženským přejdouc k útoku, zamezila výjev, jenž by ji byl ponížil.

Nedlouho na to odjela k matce, jsouc povděčna, že žádná vina ji netíží, neb již mezi jízdou přivedl ji vozka Jakub svými řečmi o Budínském k uznání, že manželi svému mnoho dluhuje. Nemajíc obročního na očích, ale srdce posud rozechvěné a lásky žádostivé, přichýlila se znenáhla k názoru matčinu, že manžel ji miluje. Pokud lásky nepoznala, soudila jinak, nyní věřila a po muži, dlouho zanedbávaném, toužila. Když přijel a že vinný obchod pustil a nový obroční že vypověděl, jí zvěstoval, trhlo to jí naposled. Přišedši do Sedlečku zarazila se nemálo pohledem na Madlenku, jejíž ubohý stav zavinil obroční a proto odcházel. Při loučení ji ještě jaksi dojal, pak úplně vystřízlivěla. Majíc více zřetel k muži obrácený poznala v něm předmět milování hodnější a také dle toho jednala. Když jednou po krátké cestě se vrátil a na ústa ji líbal, pocítila poprvé vřelost políbení a ovinuvši ruce kolem šíje jeho, srdečně mu je vrátila.

Po čase otevřel Budínský opět obchod vínem a stará společnost, arci bez obročního, sešla se četně. Největší radost měl starý učitel, promluviv na odchodu několik rázných slov k soudruhům, jež končil radostným: „Teď je všecko v pořádku!“ Netušil, jak významná slova pro oba manžele pronesl. (Pokračování.)

Z básní Adolfa Heyduka.

Vraťte se, o písně!

Ptáci hvozdům s Pánembohem dali,
k jihu vzlétli, v jihu zapadali;
smutno v mojí duši, smutno kolem —
větrové se sbíhají a sváří,
dechem řeží rýhy do mých tváří,
žluté listy shánějíce polem.

Hlava uklání se, zrak se kalí;
všecko všudy mlhy v roušku halí,
slunečnou co dříve řízu mělo . . .
Písně, písně, vraťte se mé skráni,
pohlaďte mně teplou svojí dlaní
bez růží tak náhle schladlé čelo!

Vás-li četa k mé se hrudi blíží,
na tisíce zim mně neublíží;
každá z vás je čarodějným lékem,
když mi srdce, jehož peruť klesá,
jako zlatá muška temnost lesa
projede svých očí paprslekem.

Ach jak blaží lahodné to plání . . .
Písně, písně, vraťte se mé skráni!

Vzájemnost.

Štěp mladý truchlí prostřed sadu,
že vzal mu Sever listů vnadu,
a přes vodu, kde šumí les,
je na úpatí skály nes
na suchý vřes.

Však Sever nedbá; pilnou prací
zpět ku štěpu se znova vrací.
Štěp volá: „Trháš listí zas?
To podivný je hodokvas,
rci, k čemu as?“

A Sever perutěmi šumí:
„Však srdce tvoje porozumí!
Tu hrsť tvých ozdob, zda-li víš,
na fialčinu nesu skrýš,
jest mráz tu již.

A bez pokrývky tvého listu
by zahynula v bouře chvistu,
a kdož by přinesl pak zvěst,
že mladé Jaro blízko jest?
O nech mě nést!

I já, když slunce výše stojí,
mám dík za věrnou sdílnost svoji
a v jara utěšený den
jsem vůní zrovna opojen...
Drah-čas mi ten!

A krásou světa rozháraný,
jak vánek létám na vše strany
a na ňadra ti snáším s hor
dar písní: zvučný ptáků sbor,
já plachý tvor.

Tož netruchli a těš se jaru,
až štěstí v slunném ve poháru
má rozchvělá ti podá páž, —
je štěstím, co teď zhoubou máš,
v čas uhlídáš!"

Dumka zimní.

Že horská zima nese nová muka?
Ne, ne, já nevěřím, to pouhý klam!
Květ nesčetný tam v nebes luhu puká,
květ nesčetný i v luhu ňader mám!

Že nové jíní na stromy se věsí?
Ne, ne, já nevěřím, to dobře znám!
Skvost drahý jest, jenž v milé světel směsi
dal nivám čas i lesa rostlinám.

Že ptáci v dál již zanesli své zpěvy?
Ne, ne, já vím, šli v daleký svůj chrám,
a ne-li vně, zde v srdci se mi zjeví,
ba jsou již zde, o věřte, pravím vám.

Že ticho kol? můj Bože, vždyť to zvučí!
Ne, ne, já nevěřím, suď každý sám...
Kde? V nitru mém! tam zpívá to a pučí —
O jaro, jaro, jak tě přivítám!

Noc na Arkoně.

Verše Fr. Táborského.

II.

Geirrödh a Svjatogor.

Ulehl jsem. Ale kterak usnout?
Pod mým oknem šplounaly si vlny,
tleskaly a třískaly jen o břeh.
Jak by vlny mohly takto zvučet,
kovovým tak zvukem kterak hlučet?
Rekové to vrátili se z boje,
na zem házejí své těžké štíty.
Země od nich řinčí, břehy září.
Snad že také brzy počne píseň?
Vítězstvím snad zarokotá struna?

Náhle začne v hlavě se mi pařit;
tiše jako mlha vystupují
šeré báje, pradivoké mythy.
Ze protějších břehů Skandinávska
mílové já slyším dunět kroky
obrů, chechtot surový a šprýmy,
na to klení, nadpekelnou vřavu,
bouchání pak o zem a zas chechtot
— jak jsem to kdys čítal v staré Eddě.
Jistě že tam pranice se strhla;
Thorr hromotluk pere se tam s obry,
a jim všem se směje z dálky Hödur
slepý bůh tmy. A obřisko Geirrödh,
lstivý, drzý, před jeskyní leží,
zrzavou on hlavu vložil na klín
zrzavým svým dcerám, ouží bradu,
hýbá nosem, jak mu češou vlasy,
mrká, štíří se a tluče nohou:
„Kdybych já tak potkal Svjatogora,
utopím ho, lotra, jako kotě.“
Nezamukly dcery, mřely strachem;
sám on obr šklebil se své řeči.

Co tak Geirrödh nafoukal se žabsky,
Svjatogor tam na severu seděl,
na bílé až Rusi, v oblacích až
maje hlavu; obříček to ruský.
A jak dýchal, dýchal — zimním vzduchem
teplý jeho dech se valil v západ

jako mlhy. Řekli byste: „Kouří,
hle a z jaké dýmky! Vždyť to sopka!“
Tak on seděl, obříček ten ruský.
Slyšel vše a vše, co Geirrödh mluvil.
Myslil: „Podřimni si, chlapci řeční!“
Ale chlapci nedalo to klidu:
„Kdybych já tak potkal Svjatogora,
oškubám mu hlavu ba i bradu,
oškubám ho, hrome, jako husu!“

Trhl pyskem Svjatogor tu hrozný:
„I utři si nosík, pišišvorku!“

Ale chlapci nedalo to klidu,
nedalo to klidu pišišvorku:
„Kdybych já tak potkal Svjatogora,
ať jsem baba, když mu nevytrhnu
obě uši jak kohoutu ocas!“

— „Obě uši jak kohoutu ocas?“
Svjatogor si ihned opakoval,
dech vypustil jako šerou horu.
„Co ten klučík všechno neblábolí!
Dvě má dcery, tak před nimi mluví!
Jaká potom kázeň má být v lidech?
K vůli dcerám potrestat ho třeba,
nechať zvědí, mrav že vládne světem,
a že kletba každého hned stihne,
kdo jak Geirrödh nečistou má hubu.
Dám já tobě, kluku, naučím tě:
Obě uši jak kohoutu ocas!“

Takto mluvil, takto podumal si
Svjatogor náš, obříček to ruský,
oddechl si — mhou se zatměl obzor.
A když v mrazivém a čistém vzduchu
teploučký dech jeho roztratil se,
na nohou stál obříček náš obr,
hlava jeho kdesi pod hvězdami,
ramenoma, zdál se, zboří nebe,
při nejmenším aspoň prorazí je.
Rozkročil se, ach, jaký 'to rozkrok!
Jeden krok, a u moře stál Baltu,
Balt překročil jako mlýnskou strouhu,
a už stojí v zemi skandinávské
před jeskyní zrovna Geirrödhovou.
Do sluje hned dcerky prchly s křikem,
jak dvě slípky hloupé před luňákem.
Hle, a obr, Svjatogor náš milý,

usmívá se, rtoma jen si hraje,
jak tu stojí, na Geirrödha hledí.

„Tuším, že jsi před chvílí cos mluvil?
Na dně mořském že prý písek sladký,
a že rád bys olízal ho trochu?“

Takto pravil, rtoma jen si hraje,
za kštici on Geirrödha hned zdvihl
— byl to také obr, kolohnátek pěkný:
Svjatogoru skoro po pás sahal —
vyzdvihl jej, zatřepal jím lehce
jako mrkví, když ji vyrveš zemi.
A když jím tak hravě zatřepetal,
„Máš prý žáhu? Bolí prý tě zuby?
Od toho je dobře ochladit se —“
řekl mu a do moře jím hodil.
Vystříkly hned vlny polekané,
vystříkly až k nebi vysokému,
postříkly i hvězdy rozzářené
a zem celou kolem do daleka.
Z jeskyní hned vyletěli obři
i kde jaký bradáč pídimužík,
a ti všichni div nepukli smíchy
vidouce, jak z vody leze Geirrödh,
kterak kleje, otřípá se z vody,
vykrucuje promočenou bradu,
kope do skal, jež mu v cestě leží,
kamení že na vše strany lítá,
až pak rychle zmizel ve své sluji.

Dlouho ještě ozýval se chechtot,
s trpaslíky, s obry smálo se i moře,
a já leže smál se z plných prsou
s těmi obry, pídihochy, mořem,
smál jsem se těm nehorázným obrům
i těm starým, divobujným bájím.

III.

Pravá píseň.

A jak tak ležím, každá moje žíla
cos příbuzného cítí
s tím mořem, jež hučí a svítí;
to hruď má nedočkavě úpí: „Síla!“

Vše do života, do dálky mne pudí,
tluk srdce touhyplný
jak chvátavé ku břehu vlny —
to rozbujnělá radost třese hrudí.

Ba, pravá píseň vždy je sladká muka:
den nový v duši tvoří,
že srdce i hlava ti hoří,
a po kladivu sahá tvoje ruka.

Magdalena.

Novella. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

dyby tam," promluvil pojednou malíř, ukazuje troubelem k Loretánskému náměstí, „prostírala se Piazza di Spagna a nad ní vypínal se kostel Trinitá de' Monti, věděl bych si snad rady. Neohlížel jsem se posud po modelu, ač se bez něho arci neobejdu. Rád bych se ustálil na propracované ideji své Magdaleny prve, než ji počnu vtělovati do lidské podoby. Model poslouží obyčejně toliko k aplikaci mé představy na podklad tělesný. Udává se ovšem také někdy, že zjev modelu sám vnukne mi šťastné řešení úkolu. V Paříži potázal bych se s objemným adresářem nejrozmanitějších modelů, v Římě bych probrakoval hojně zásobený trh modelů na schodech z Piazzy di Spagna k portálu kostela sv. Trojice a trvám, že by mi bylo pomoženo. Běží mnohdy o to, uhoditi tak říkaje na pravou klávesu; pak již hravě nalezne se hledaný základní tón a rozvine pod rukou člověka v bohatou komposici. Ale zde v Praze! Skrovňoučká nabídka, chudinký výběr —"

Umělcův stesk vyzněl v zlostném povzdechu. Trojan opřel se loktem o koleno a složiv svraštěné čelo do dlaně, hleděl mrzutě pod sebe.

Dr. Jiruš díval se na schýlenou, jako pod zdrcujícím břemenem beznadějně klesající hlavu přítelovu a zasmušilá jeho tvář se znenáhla vyjasňovala.

„Proto tedy dnes jezdíš na splašeném koni!" prohodil za chvíli. „Proto si děláš ze svých obrazů terče a vrážíš mi nelítostně hřebíky do hlavy! Model ti chybí! Ale nebylo třeba tak hlučného úvodu k této žalobě."

„Všecko svatá pravda, co jsem řekl," vzchopil se zhurta malíř.

„Jak jinak!?" ironisoval host. „Nejsi ty vždy neomylný, kdykoli na tebe sršáni sednou!?"

„A! Podráždění rozvázalo mi jen jazyk. Zapiš si moji radu za uši, chceš-li. A není-li ti libo, nech tak. Mne mučí jiné starosti."

„Slyším. O model, a pak o nadšení. Nebo snad obráceně. Ale obávám se, že snáze dozlobíš a dopídíš se modelu nežli posvěcení. Soudím, že novověkému umělci jest obtížno a namnoze zhola nemožno,

roznítiti se čistou, nezkalenou vroucností náboženskou, ze které vytryskly jako zářivá zjevení posvátné malby středověkých a renaissančních malířů. Věk náboženského nadšení minul a s ním přirozené podmínky energické, vniterné, samorostlé tvořivosti církevního umění. Nemůžeš za to. Zázrak, předělati se v člověka ze šestnáctého století, nepodaří se ti. Musil bys vytrhnouti svou bytost se všemi jejími kořínky, se všemi nitkami, kterými s nynějším světem organicky setkána jest, musil bys naroditi se zítra znovu bez potuchy o netečné střízlivosti, skepsi a pessimismu, a běžeti sám a sám zpět do temna minulých dob a zaklepati jako cizinec na zavřené již brány slavného, dokončeného chrámu církevního umění. Vyznělo plně i dokonale ve všech vrcholcích a výstřelcích. Brutální naturalism ničeho mu neubere a pokusy v pokračování praničeho mu nepřidají, leda výrůstků jalové, lesklé a hlučné fráze, kteráž nikoho neuspokojí, nebo imitací ať vědomých ať bezděčných. Řetězy spolehlivých zkušeností nepřetrháš, Trojane, a ze své kůže nevyletíš."

„Tolik také vím," osopil se na přítele umělec. „Radu dej nebo mlč!" A mrštiv troubelem huky, utekl do atelieru. Jantar špičky rozstříkl se o brlení balkonu v zlatotřpytnou kaskádu.

„Tys kus potřeštěného kazisvěta," volal dr. Jiruš za přítelem. „Nezmůžeš-li krávu, tlučeš dížkou o zem! Styď se!"

„Promiň dobrotivě, vzorný kazateli," žádal pichlavě Trojan, vrátiv se. „Lidé by se nesnesli, kdyby si neměli co odpouštěti. Slabosti sbližují, tak učíváš sám. Tvoje rybí krev se ovšem nezpění a tvůj chladný mozek nerozpálí. Ale tím jsi mi dnes málo platen. Zvažme své vzájemné přispění, jakým jsme se právě v tuto hodinu obmyslili. Já ti mluvil do duše ryzí zlato těžké váhy. A ty? Jak pírko vyletí tvoje vážka vzhůru; cos mi uštědřil? Chladivé náplasti, správně vykrájené a mrazivou moudrostí namazané, bavlnku do mých ran —. Ani sled pokynu, ani jiskřičku světla na nějakou stopu nevyberu si z tvých střízlivých řečí."

„Vždyť zamítáš z pravidla cizí nápady jako plevu," bránil se host. „Semínko z jiného ducha prý se v tobě neujme, tak tvrdíváš."

„Ba že neujme. Bývá namnoze hluché! Což vy šosáci znáte ze života! Teprve, když vám z jeho hlubin vynese umělcova ruka perly a obludy, otvíráte oči, žasnete a otřásáte se."

Potupná výtka malířova dotkla se nemile dra. Jiruše. Třeba pronésti nemístnou a malichernou výčitku toliko s vyzývavým důrazem, a nejrozšafnější člověk neodolá pokušení, hájiti se a vésti důkaz, že se ho nařknutí netýká.

„Co vím," ozval se bezděčně právník, „chováš v zásobě příhodnou krasavici. Mnoho jsi o ní nablouznil. Zpeněž ji jedenkráte. Přivede živel půvabné krásy do tvého díla. Načrtl jsi ji už několikráte, — tam podle dveří ji zase vidím —"

„Paní Narcissu z Rejnburka?" ztrnul malíř, sleduje zraky přítelovy. „Což mohu v poledne malovati noc a z učiněné něžné pohádky dusnou žhavou tragedii? Pohleď na ni! Je v tomto rajském dítěti sledu po Magdaleně? Kdož by pochopil, z čeho se ká? Ji jen zvednout a zlíbat za komický nápad, hráti si na něco, čím zhola býti nemůže.

Není predestinována, ani ve snu, silně, vědomě hřešiti a rovněž tak se kát. Jak říkám, ty nemáš za nehet kloudné myšlenky. Hříšnici mi přiveď, dokonalou, ušlechtilé, horoucí krve, aby vášněmi a studem planouti dovedla.“

Dr. Jiruš trhl hlavou a skloniv ji opět zvolna, zamyslil se.

„Snad vím o nějaké!“ oznamoval, rozhodnuv se konečně.

„Jdižiž! Ty? Toť by slepé kuře nalezlo zrno.“

„Nalezlo,“ trval host na svém. „Je-li ti vhod, ukážu ti je. Není-li, půjdu. Beztoho si chef pomyslí, že mé řízení na Malé Straně trvá příliš dlouho. Z opatrnosti vyšel jsem hned po obědě —“

„A přijdeš v čas, abys pomáhal svému pánovi oškubávat klienty. Tři hodiny! Totě rána! Jsi-li omluven, seď a vypravuj.“

Trojan odběhl na okamžik pro čerstvý tabák do nargilé a přinesl si záložní troubel pro sebe. Po střídavých rozmarech byl zase v dobré míře. Opřev se pohodlně o lenoch svého sedadla, upřel na dra. Jiruše tázavý pohled soustředěné zvědavosti.

„Asi před týdnem,“ jal se vypravovati jaksi váhavě právník, „sešel se tu pan Vacek se známými z Hradiště. Byli jsme vespolek v divadle na opeře. Páni z Hradiště obdivovali se povinně všemu a nudili se v duchu. V meziaktí řekli si, že po takovém vážném požitku nutno dopřáti si osvěžení.“

„Slovem, zachtělo se jim pikantních zákusek. To si venkovan v Praze nerad odepře. Docela pochopitelno. Dále!“

„A s neodolatelnou, lichotivou důvěrou zvolili si mne za průvodce. Byl jsem povinen tvářiti se, jako bych se cítil vysoce poctěna. A zatím bylo mi jako nevědomému školáčkovi před choulostivou zkouškou. Po divadle odvedla paní Ticháčková Evgenii a já tu stál se svými společníky, nevěda kudy kam; jejich dychtivé očekávání ukládalo mi, abych se vyznamenal. Zavedl jsem je do nějakého tingltanglu, doufaje, že je sípavé a hektické zpěvačky ukřičí. Chyba lávky! Moji hosté se nedali. Za hodinu byli zklamáni, a já radoval se, že tímto průlomem v jejich ilusích šťastně uklouznu a bodré sousedy před bláhovostí zachráním. Nedali si říci, žalovali, že je chci ledabylo odbýti, a nutili, abych se polepšil. Moje čest prý toho žádá. A ku podivu! Hodný, střídmý strýc mé snoubenky sváděl nejvíce.“

„Co lidí vydává své skrblictví za ctnostnou zdrželivost! Pan Vacek je z nich. Byl by blázen, aby si nevyhodil z kopýtka na cizí útraty. Platil jsi zaň?“

„Ovšem. Byli jsme zas na ulici a já nevýslovně v úzkých. Jak ti povědomo, štítím se nočních dobrodružství.“

„Ano, tys nevšední báťa!“ přisvědčil klidně malíř. „A dovol mi malou vedlejší glossu. Vzpomeň si vždycky na tuto svou idiosynkrasii, kdykoli by ti pošetilost našeptávala, žes rozeným umělcem, že tvůj doktorský klobouk jest vlastně toliko nedůstojnou mučenickou korunou na geniální hlavě umělecké. Jsi diletant. Umělec, lékař, kněz, učenec nesmí se štítiti ničeho.“

„Díky za poučení. — Vykročil jsem se svou společností na slepo. Pot šeredných skličujících rozpaků stál mi na čele a nějaká spásná mdloba byla by mi docela vítána bývala. Na štěstí bleskla mi hlavou

myšlenka, dříve než páni z Hradiště poznali, že je vodím křížem krážem na zdař Bůh. Zastupujeme jednoho klienta v pestré soudní historii. Nic valného na ní není, ač jedna episodka odehrává se v noční kavárně se ženskou obsluhou. Po mém soudě byla by nepatrná na pohled episoda dosti důležitá, a k jejímu správnému objasnění ohlédnutí místa nutné. Můj chef a nikdo nesdílí toto mínění. Jsem s ním osamocen, a přidržuji se ho tím houževnatěji. Vzpomněl jsem si na tu kavárnu. A mžikem bylo mi zřejmo, že dosáhneme tam všichni svého cíle, já názoru o lokalitě, moji soudruzi kýžené zábavy. Dovedl jsem je tam. Zprvu jsem byl jako zmámen, a tápal v jakési opojné a nechutné mlze, která mne na prsou dusila. Teprve za chvíli jsem se vzpamatoval a prohlížel zvědavě zajímavé —"

„E co zajímavé! Tlumený hovor, výpary z nápojů, porůznu hlasité žvasty drzých a polozpitých mluvků, napudrovaná, vyfintěná, nalíčená děvčata s nuceným smíchem a strojenými žerty."

„Ano, ano. Pouze jedna seděla upjatě a jaksi nepřístupně opodál. Stará ochechule z buffetu střílela po ní káravými pohledy a posýlala ji schválně co chvíli s tácky a sklenicemi mezi hosty. Děvče poslechlo němě, vykonalo své poslání jako lhostejný automat, vrátilo se zas na své místo a pohlíželo před sebe opět skrze prsty, do slova skrze prsty své hezké ručky, kterou si obličej zakrývalo. Litoval jsem jí."

„Tys naivní!" usmál se malíř. „Takové osůbky dodávají si všelijak zajímavosti. Snad byly ty prstíky léčkou právě na tebe."

„Možná! Zpozorovala mé účastenství."

„Ale! Dříve než ty!"

„— a tuším, že jsem cítil pořáde, jak mne její oči na tváři pálí. Bylo mi neovolno; za krátko přemahaly mne únava i ospalost po nezvyklém rozčilení. Moje družina vyrážela se chutě a smála se z plna hrdla. Byl jsem zbytečný. Vyloživ panu Vackovi, že nemám nikterak chuti vypíti pohár této rozkoše až na dno —"

„Což znamenitý strýc tvé nevěsty považoval ovšem ihned za farizejství — —"

„Tak jest. Popřáv sousedům veselé zábavy a dobré noci, vytratil jsem se. Chci si v pološeru vestibulu z hloubi duše oddechnouti, a v tom uchvátí mne jakýs vonný, hebký a teplý mrak šumného hedvábí a krajek, zavíří mnou, a než se naděju, stojím uprostřed malého, útulného kabinetu, sám a sám ve společnosti té — víš —"

„Vím, vím!" smál se Trojan upřímně.

„Byl jsem jak opařen, slova neschopen, s mžitkami v očích, s mdlobami ve všech údech. Děvče počínalo si před zrcadlem jako před každým jiným, a teprve za chvíli povšimnulo si mé rozpačité malátnosti. Ale zvyklé snad rozmanitým spůsobům hostí, pohladilo mne a chtělo se ke mně přituliti —"

„Pokušení svatého Antonína! Pochodila, co? Jako Putifarka s cnostným Josefem!"

„Nebyl jsem s to, říci jí něco zlého. Nevím proč, kdybys mne krájel. Snad z útrpnosti. Špetnuv, že je mi třeba klidu a požádav o sklenici vody, usedl jsem na chvíli k odpočinutí. Ji — Natalie si

říkala — bavila moje nejapnost a já — kat aby to spral — já se styděl!“

„Docela správně. Ješitnost neopustí člověka nikdy.“

„Hledal jsem úzkostně jakous rozumnou průpovídku, která by moji přítomnost a moje podivné chování odůvodnila. V tomto šukavém těkání myšlének a očí namanuly se mi po stěnách bídné barvotisky a obrazy rozmanitých bakchanalií. Vzpomenuv si na svůj diletantský štětec, namluvil jsem děvčeti, že pro svou malbu sháním se po modelu a po ničem jiném. Pochválil jsem její krásně urostlou postavu a — u všech všudy, nelhal jsem. Děvče je ti od hlavy k patě jak vysoustruhováno. A líc velmi hezká, nad míru zajímavá. Poskytla mi záhy příležitost, poznati na její tváři také její duši. Bylo, jako by náhle procitala a nedůvěřovala si v prvém okamžiku —“

„Dětino!“ usmál se s patra malíř. „Snažila se udržeti si dobrý dojem. Zalichotils jí. Na tuto vějičku dostaneš každou ženštinu, i nejprohnanější. A za cenu záliby dovede se přetvařovati jak se ti líbí.“

„Ne, ne, přetvářkou nebylo to vzplanutí jejích očí, kterým uvítala zákmit naděje na nový život. Dala si ode mne vyložiti, jaké bývá zaměstnání uměleckých modelů a poslouchala pozorně, tajíc téměř dech a vypíjejíc mi každo slůvko z úst upřeným, hlubokým pohledem.“

„Věřila ti?“

„Na počátku nikoli a na konec objevily se na její výrazné tváři zase záchvěvy pochybnosti v trpkém pousmání a polonedůvěřivém třpytu očí. Ale právě tyto změny a její ochotné, opravdové utonutí v proudu mých slov —“

„Tys byl hovorný?“

„Ano, rozpovídal jsem se a bylo mi tak nějak blaze —“

„Příteli!“ hrozil Trojan výstražně prstem. „Nevyprovázej nikdy po divadle žádné venkovské sousedy na pikantní zákusky. Tys jako stvořen, abys padl do vlčí jámy. Jsi slaboch, ulisovaný mezi knihami. Tvoje nedobrovolná assistence pánům z Hradiště svědčí nejlépe o tvé poddajnosti. Kdyby se mi do nebe nechtělo, nedostal by mne tam žádný archanděl. A zachceli se mi do pekla, půjdu tam. Ale ty vrávoráš mezi ohledy, bojíš se tisícerých poklesků a přece dáš se zavléci do nehledané situace, kterou si svými vrtochy teprve důkladně zhoršíš. I v hřešení je polovičatost nejošklivější —“

„Nech mne domluviti! A přetvářkou také nebyly její vlhké oči a přeháňky mráčků zahanbení a ošklivosti, a vzdorné a hněvivé svírání jejích plných, granátových rtů —“

„Purpurově malovaných —“

„— když mi žalovala svůj osud,“ pokračoval právník, šlehnuv po malíři káravým pohledem, „když líčila upřímně a pravdě podobně — já jí věřím úplně — kterak byla zavedena nehodami, vlastními slabostmi a nesvědomitostí nás, svých bližních, na scestí, kterak se chvěje ošklivostí a touhou po dobrém srdci, když svou přízeň musí věnovati odporným ožralům a slušným lidem, kteří s ní neslušně nakládají —“

„Můj drahý,“ vpadl Trojan svému příteli do řeči, „takové povídky známe. Jen hejlové dají se jimi oblouditi; my bychom zmrhali zbůhdarma drahocenný čas a klid, kdybychom se krokodilskými slzami

řemeslných hříšnic dali obměkčovati. — Konec tvé příhody? Rozešli jste se —"

„Vážně a obřadně jako grandové. Já se slibem, že si na ni vzpomenu, jakmile počnu malovati obraz, ku kterému jsem si ji vyhlédl; ona s dlouhým pohledem prosby a nesmělé důvěry."

„A zklame se, aniž by tě svědomí hnětlo."

„Pochybuji. Následujícího dne proklínal jsem sice pana Vacka i s jeho sousedy a zavrhoval všecky vzpomínky na minulou noc jako ohlasy pitvorného, prahloupého snu; ujišťoval jsem se, že Natalie lhala, že ztropili jsme si navzájem ze sebe šašky —"

„Zajisté!"

„Ne. Jakýs vnitřní hlas ve mně dává Natalii za pravdu a kárá mne za pomyšlení nevykoupiti se z daného slibu. Nu což!? Dosud napadlo mi ob čas, pokaňhati kousek plátna, papíru nebo prkénka špatným obrázkem lecjaké bídné krajinky nebo karikaturou žebravého dědka —; a teď pokusím se o vděčnější sujet. Zkazím její podobu, o tom pohříchu nepochybuji. Ale co dělat! Neujme-li se tohoto pokladu spanilých a výrazných kontur povolanější umělec — a děvče by to zasloužilo —"

Malíř pouštěl obláčky tabákového dýmu v hustých kotoučích do vzduchu a rozháněl je jako své rozvažování.

„Adressa?" zeptal se posléze vyčkávajícího dra. Jiruše.

„Řetězová ulice, číslo 27. Vybídneš ji?"

„Snad. Nevím. Ty míváš dobré oko, vycvikoval jsi je. Ale co hodí se jednomu, nehodí se druhému. Rozmyslím se ještě."

„Spěchat není třeba. Natalie nemůže hned z místa. Je prý prodána v několika stovkách za toiletty, stravu a bůh ví co; její paní počítá jí každý knoflík jako dukát a byla by ji pro svéhlavost a vybíravost v hostech dávno vyhnala, kdyby nebylo tohoto dluhu."

„Kterýž tě patrně více bolí než lehkomyslnou holčinu. Počkej, vyprovodím tě. Jen co kabát převleknu a klobouk naleznu. A že tě ponoukal zlý duch," bručel malíř do kouta, v němž visela jeho garderoba, „abys Natalii vykoupil?"

„Nu, kdybych měl na zbyt —! Víš-li pak, co mi nejde z mysli? Hloupost, nepatrný detail, komické kouzlo, malá, kyprá, ohnivá ústa, pěkný nosík a od něho široce rozepnutá obočí nad mandlovitýma očima. Takové tmavé, hluboké, čarovně kreslené plovoucí oči vlhkého lesku pod závojem dlouhých řas — ach, ty vábí a lákají jak sirení lůno bezedného, sladkého, opojného jezera. Utopil bych se v nich —"

„Ale vždyť Evgenie takové oči nemá!"

„Evgenie! Evgenie!" zamrzel se dr. Jiruš, skákaje před zavírajícím Trojanem po schodech. „Což mluvím o své nevěstě? Tys matinoha! Splete páté přes deváté a nic moudrého. A nezapře se, jizlivá vyřídilka!" vybuchl rozzloben. „Já mu pustím v plen svůj skvostný nález a on již drápkem po mně! Prosím tě, co sejde na takové podřízené, chvilkové choutce nebo zálibě u porovnání se vznešeným světem ustálené, pevně zakotvené, čisté lásky?"

„Totě jako špetička pronikavého koření u porovnání s neslanou a nemastnou postní tabulí."

„Však ty se v nás ke své hanbě zmýlíš, ukrutný pochybovači."

„Nezmýlím! Protáhne-li se tvoje svatba ještě nějaký rok, počneš se těšiti názorem, že všecko jest marnost a budeš si tvrditi, že ti pochoutky bez koření, solí a octa půjdou znamenitě k duhu. A zůstaneš obdivuhodně zdráv a jarý, ač se budeš sytiti čirými gastronomickými theoriemi a vzpomínkami na lahůdky, kterých ti manželství poskytne na mále. Jiný by takovou krutou, lupičskou censuru svého jídelního lístku pokojně nesnášel —"

„Což jsem zvíře?"

„Ani pomyšlení! Duch jsi, nezávislý na blahu svého vezdejšího organismu. — Hleď, mistr Houžvička. Ten chlapík se mi líbí. Užil trampot a radostí života jako celý, pravý člověk a odpočívá teď v duševní a tělesné rovnováze, usmívá se na nás jako tichý, čistý podzimní den v říjnu. Dobrou noc — pane domácí!"

„Jakže? Teď, o půl čtvrté?" podivil se dr. Jiruš.

„Ano. Než obejdu poslední známé s přeptávkou, zda-li by o něčem kloudném nevěděli a než spravím to a ono a dopídím se svých dveří na Jelení cestě, bude bezmála půlnoc nebo ráno," vykládal vesele malíř, zavěsiv se za rámě přítelovo. „A zítra časně dostaví se tvůj posel pro Andresův aparát i moji plnou moc."

„Bezpečně."

Za týden ťukal doktor Jiruš zase na okénko mistra Houžvičky. A správkář zase pošinul brejle na špičku nosu, prohlédl si rušitele svého míru, ale zadržel své pozvání k volnému vstupu do domu. Zvedl ukazováček do výšky a zakýval hlavou, řka tímto způsobem: „Hej, pane! Strpení, až si s vámi promluvím." A odloživ trosky nějaké vesty, vyšel do síňce, aby hosti vlastnoručně otevřel.

„Služebník, pane professore," vítal příchozího, podávaje mu tabatěrku. „Doufám, že pro vašnost bude pan Trojan doma."

„Jen pro mne? A pro jiného?"

„Hm — jen tak napolovic," napověděl důmyslně mistr Houžvička, třepaje pochybovačsky šátkem. „Na mně to záleží. Pan Trojan přeje si míti svou vůli, bez zbytečného vytrhování. Jsem docela srozuměn."

„A proč?"

„Inu, — maluje. — — Nějaké pěkné stvoření!" dodal za okamžik. „Dámu," vyzradil po krátkém pomlčení, „elegantní slečnu, tuším od divadla, nebo tak něco znamenitého — víme!? Ta má oči! Takovéhle! A postavu! My krejčí tomu rozumíme! Nu, račte se obtěžovati jen dále. A teď již dost. Nepustím nikoho více do altánu."

„Však je můj malíř tak zabrán do práce, že zapomíná platit činži," povídal si domácí pán, zavíraje za hostem. „Ale to si nechám pro sebe. Člověk musí umělcům rozumět —"

Poháněn zvědavostí a předtuchou, vyběhl dr. Jiruš po schodech pavillonu a jedva že se po netrpělivém prvém klepotu nic neozývalo, horšil se na přítele, kterýž nepřál hlučným a řinčivým zvonítkům. Zvonek byl by ho zajisté vytrhl. Ale temný klepot —! Zabušil mocněji na dvéře.

Povědomý šust kročejů po koberci ozval se uvnitř, závorka cvakla, a na práh otevřeného vchodu vstoupil Trojan, zahrazuje vetřelci cestu.

„Ach, ty!" poznával přítele. „Jak na zavolání." Couvnutím vybídl hosta, aby vešel. „Byl bys dostal dnes ode mne jistě psaní."

„Pracuješ?“ vyzvídal dr. Jiruš. „Snad —?“ Výmluvným posuňkem k zastřeným dveřím atelieru doplnil svou otázku.

Nevrlé mávnutí ruky malířovy bylo odpovědí. „Pracuji. Ale jak!“ zahučel do vousu. Po jeho tváři prostíral se stín hluboké nespokojenosti. „Nech toho a otevři uši. Musíš mi zjednati úvěr, ihned a vydatný. Potřebuji nevyhnutelně peníze, abych na čtvrt roku byl zbaven všeho vyrušování odpornou starostí —“

„Sním, či bdím? Vždyť jsi dva dny po mé minulé návštěvě prodal svůj požadavek u Andresa na kvap mému chefovi! Odkoupil ti jej toliko po mém velikém nalehání za půltřetího sta. A tys je už zase zmrhal? Z okna vyhodil? A já ubožák mám do tvého bezedného sudu zase sháněti? Tys marnotratník! Opatrovníka ti zjednám a haléře neseženu —“

„Pst! Nekřič! Nemohl jsem jinak. Suď sám: Vyhledal jsem Natalii a seznal, že by se mi v nedostatku za model hodila. Její paní činila mi však všemožné nesnáze. Co dělat? Čekati se mi nechtělo i vyplatil jsem Natalii rovnými dvěma stovkami —“

„Drahocenný příteli!“ zaradoval se dr. Jiruš. „Tys —?“

„Ano. Děvče bylo mi povděčno, slibovalo hory, doly —. E co mi po tom! Potřebuji pouze model. Ale nemohl jsem ji nechati na ulici, jedva získanou. Abych ji udržel při dobré vůli, dal jsem jí důrazné napomenutí a několik desítek na ruku, aby měla na byt a na stravu. Ošacena je. Ale teď jsem já na holičkách.“

„Žádné obavy, příteli,“ pravil nalehavě právník. „Zítra tě zasypu penězi. Totiž opatřím co mohu. A kdybych je měl vydupat! Natalie —“

„Díky. Spoléhám.“

„— je tu?“ dokončil dr. Jiruš přerušenou otázku chvatně.

„Ano. Ale mám s ní hrozný kříž! Obávám se, žes propadl klamu a já po tobě. Sličné tělo bez duše. Živý mannequin. Zkouším s ní všechny možné posy, mluvím do ní, navádím, jak by se měla tvářiti, dávám pokdy na rozmyšlenou, nutím ji do nálady hovorem a lekturou — a vše marné. Je nepoddajná; ráda by vyhověla, a není s to překonati svůj odpor, svůj ostych před pokořením v zkroušeném studu. Anebo si jen tak domýšlím a děvče je prostě již neschopno zhroziti se své hanby.

„Volá tě!“ upozorňoval dr. Jiruš.

„Nech ji volat. Herečka bez talentu pro jednoduché, přirozené úlohy nesmí si poroučeti. Zkusím to s ní ještě nějaký den, a pak — abych ji nechal běžet! Po takové lopotě a ztrátě času! Kdyby aspoň měla méně zajímavý, typický obličej, substituoval bych jí tvář, upravenou podle své představy. Ale její rysy svádějí mne mocně, abych se jich ve svůj prospěch přidržel, drží mne jak v kleštích, aniž by se podrobily mé vůli.“

Trojan přeslechl opětné volání Nataliino.

Za to byl sluch dr. Jiruše na stráži a výzvědách — i postřehl zavolání a uvedl nohy hostovy v rychlý pohyb.

„Jen vejdi,“ svoloval malíř, vida přítele u portièry váhati. „Ptává se po tobě častěji —“

Dr. Jiruš rozhrnul koberec a stanul bezděky pod římsou vchodu.

Na vyvýšeném podiu před ním odpočívala na lehátku bohatě drapovaném spanilá, lepotvárná krasavice, zahalená v skvostné roucho. Plné

světlo oblévalo její postavu a pohrávalo si ve třpytných okrasách a hedbávných reflexech jejího šatu, v měkkém, mdlém lesku jejích černých vlasů, rozpuštěných v dlouhé, svůdnými vlnami splývající prameny. Byla na polo vzchopena, opírajíc se levou, krásně modelovanou rukou o podušky jako v napjatém očekávání; bílá, půvabná noha svezla se s lehátka jako hotová k sestoupení a pokročení vstříc. A luzný obličej kypré, sálavé ženy svítil vděkuplným pozdravem, její oči zářily, ohnivá ústa vítala a vábila čtveračivým úsměvem.

„Po vrkotu jsem vás poznala, nesmělý holoubku," oslovila dra. Jiruše. „Pan Trojan objasnil mi vaše roztomilé nehody oné noci a já se těšila, jak se spolu tomu žertíku zasmějeme."

Ale host nesmál se a nehnul nohou, zůstávaje jako přimrazen státi vedle malíře, jenž byl za ním přišel. Zámihy blednutí a ruměnce střídaly se po líci dra. Jiruše, po čele mu hrály vrásky, ústa křivila se v nezdařených úsměvech a všechen zjev příchozího poskytoval obraz náhlých, trapných a odporných nesnází studu i hněvu.

„Jste velice — laskava — sleč — Natalie," vypravil ze sebe trhaně. „Velice, ano. Těší mne zastati vás tak veselou. Odpusťte, zmýlili jsme se. Přítel Trojan měl pravdu, já se v ničem nevyznám, promiňte. A ty, Trojane, také." Hlas právníkův nabýval určitosti a temného, chladného tónu. „Skutečně; po Magdaleně ani sledu, Trojane! Ale ani potuchy. Nad míru zábavné qui pro quo! Bude věru nejlépe, když se mu vysmějeme!"

A dr. Jiruš dal se do nerázného a řezavého smíchu. Leč Trojan nepřipojil se ani špetem k výbuchu veselosti přítelovy. Odstoupl jako odpuzen stranou a usednuv obkročmo na stoličku před svůj karton, pozoroval bedlivě přítele i model. A dívka byla jak opařena. Temný ruměnec přelétl její tvář, oči zajiskřily vzdorně, horní ret sevřených úst zvedl se hněvivě.

„Snad bude mně spíše slušeti, abych se omluvila," řekla. „Připadám si směšná jako loutka, a nedovedu se zapříti. Co není ve mně, neuvidíte na mně. Nedovedla jsem se nikdy na dlouho přetvařovati."

„Kterak byste byla jinak svou — lásku — odbyla!" namítal dr. Jiruš. „Jen s přetvářkou —"

„A bez ní!" hájila se dívka vášnivě. „Kdož pak se ohlížel, zdali se povržená ženština před ním třese ošklivostí! Což nevíte, jak lidé jsou suroví!?"

„Vždyť vám ničeho nevytýkám. Neumíte — neumíte."

„A co chcete, pane! Daroval jste mi hrstku těšínských jablíček a odstoupil mne svému příteli. Pan Trojan dal si záležeti, aby mne naučil potřebné úloze, ale zachází se mnou jako se svým panákem. Nehněvejte se, vím, že dobře se mnou smýšlíte, leč co naplat, když ve vašich naučeních slyším pořáde netrpělivé poroučení, jako bych byla rekruta nebo statista nebo nějaká věc, kterou se smýká semo tamo."

„Vždyť jiného nic nejste, neumíte býti," vytýkal dr. Jiruš. „Jsem blázínek, padám jak s nebe. A je mi vás líto, Natalie. Vysmějte se mi z plného hrdla." Dr. Jiruš přistoupil blíže, nahnul se k dívce a jeho tvář zachmuřila se výrazem upřímného, dojemného zarmoucení. „Domníváte se skutečně, že jsem s vámi prováděl planou komedii? A ne-

tušíte, že mne bodalo do duše, když jste mi vypravovala s lítostí — já bláhový myslil, že je nelíčená — když jste mi vypravovala o své vzdálené dobrotivé, počestné matce, které by puklo srdce hořem, kdyby zvěděla, čím jste?" Jirušův tón dral se z hlubin stísněných prsou, měknul a nabýval v stoupání a klesání tklivé vřelosti a zase žalobné břitkosti. „Mně nepukne, — nemám k tomu práva, a — vysmála byste se mi zase. Ale vaší zásluhou zůstane v něm osten nelítostného povržení vámi a všemi podobnými, vámi, které za útrpnost odměňujete se výsměchem. A posmívejte se, já přece s bolestí budu viděti vašeho ducha, vaše srdce, vaši krásu na pranýři, po kterém plvne každý pobuda. Smějte se, pravím! Až tento komický, mou bláhovou citlivostí zaviněný výjev odbudeme, zasmějem se vespolek. A vy — půjdete snad zase po svém!"

V tvářnosti Natalie udála se veliká proměna. Její vzdor rozplynul se v náhlé trýzni zdrcujícího studu, v záchvatu nevýslovného zahanbení; z bledé, chvějící se líce třpytily se její oči, zvlhlé ještě od stesku na surovost lidskou, upínaly se úzkostně, prosebně k Jirušovi, hledajíce útěchy a vítajíce v plaché důvěře soucit jeho žalob jako světlý paprsek naděje.

Ani host ani dívka neznamenali, kterak se malířův zrak roznítil, jeho ruka tužky chopila a v energickém, nadšeném chvatu podobu Natalie rýsovala.

Dr. Jiruš vzpřímil se zvolna, namahavě. Natalie chopila se jeho ramene, jako by ho chtěla zadržeti a povznesla jeho ruku ke svým ústům. Ale v tom mrštila jí od sebe.

„Bezmála bych byla políbila tu vaši zlou ruku. Zbičovala mne do krve, jako bych starých ran neměla dosti! Ale já je neukazuji!" Propukla v usedavý vzlykot a vrhla se obličejem do podušek. „Mějte jen strpení s mou ubohou duší!"

Malíř i jeho druh přiskočili.

„Jděte ode mne pryč! Styďte se, mučiti nešťastnou ženskou."

Trojan uchopil Dr. Jiruše pod paží, odvlekl ho do hovorny a objal jej vášnivě.

„Tys vykřísl z ní oheň a vláhu!" jásal. „Jest moje! A ty s ní. Od zítřka obědváš u mne. Ve dvanáct čeká na tebe fiakr u kanceláře, a já budu malovati jako by hořelo. Kujme železo, dokud je žhavé. Ona se tebe bojí, ona si tebe váží, bude se před tebou třást, litovat, doufat a slibovat. Ona spoléhá na —. E což! Mám svoji Magdalenu! I její posa je šťastně nalezena. Než jsi přišel, nutil jsem ji, aby v kleče spínala ruce a hleděla skroušeně k nebi. A již jsem viděl Riberovu Marii Egyptskou, bezděčný plagiát; ovšem bez náležitého obličeje, poněvadž tato hra dráždila Natalii k smíchu. Dusila jej, a já ji poručil, aby se uvrhla na lehátko jako překonána poznáním své bídy, aby rozjímala. Nešlo to zas. A v tom tě bůh poslal. Ve vábivém vyparádění na lůžku zračí se její minulost; studem a poznáním vytržena se náhle vzchopuje z měkkých podušek, trne jako ohromena náhlým zjevením — vše tak přirozené, nutné, výmluvné — ano, ty zítra přijdeš zase. Neodmlouvej! Děvče bude v tvých rukou jako z vosku, a ty ji napravíš. O to nedbám, ale tak nalezneš i ty svůj vděk při našich séancích. Ještě

jednou: Zítra si tě dám poprvé přivézti. Urči si jídelní lístek, pošlu ti posluhovačku třeba do šlechtické ressource, kdyby ti oběd od jinud nevoněl. Ani muk! Smluveno."

Dr. Jiruš nebyl ani s to odmlouvati. Rozechvěn přecházel a usednuv po té únavou, hleděl smutně před sebe.

„S bohem!" vzchopil se náhle.

„Netrap ji dnes už," obrátil se na schodech k Trojanovi.

„Jako s nemocným dítětem budu s ní zacházeti," sliboval ochotně malíř, „a propustím ji brzy, jakmile se zotaví po rozčilení. Buď zdráv, mé zlato. A zítra na shledanou!" — A rozběhl se ještě za přítelem: „Nezapomeň na svůj prvější slib."

Jiruš přikývl hlavou.

Mistr Houžvička vyšel otevříti a hleděl upřeně za odcházejícím, pokud nezmizel za nárožím k Prašnému mostu.

„Co pak," mudroval potom protřásaje šňupeček, „co pak se tomu pánovi asi přihodilo?"

Malíř vrátil se po schodech skočmo vzhůru do hořeního patra pavillonu. Vešed do svého atelieru nalezl lehátko na výstupku před stojanem prázdné.

Šust za pestrou, svítivou žaponskou zástěnou ve vzdáleném koutě sálu věstil, že se model převléká do svých šatů.

„Natalie!"

„Přejete si?" ozval se nevelmi ochotně hlas dívky z kouta; zněl spíše jako svištění fleuretu odrážejícího výpad.

Trojan v úsměvu pohodil hlavou, jako by si řekl: „Aha, uhodilo!"

„Směl bych prositi ještě na několik okamžiků — ?" dodal hlasitě.

„Tu jsem," hlásila se Natalie, vystupujíc v elegantním promenádovém obleku, s kloboukem na upraveném účesu, s přehozenou jarní pláštěnkou a s navlečenými rukavicemi.

„Aj! Vy jste si popílila!" podivil se malíř, vkládaje do svých slov přízvuk mírné výčitky. A vyňav hodinky dodal: „Byl bych oprávněn, žádati vás ještě o dobré půl hodiny strpení —"

„Nemohu!" odmítala dívka, dotvrzujíc svůj výrok úsečným mávnutím slunečníkem.

„A já již nechci. V tomto vystrojení a s tímto obličejem nejste mi mnoho platna. Za to si vyprosím zítra o půl hodiny dříve."

„Budete mne zase mořiti?"

„Nebudu. Spokojím se již," ubezpečoval Trojan, usmívaje se pod vousy a hledě na sličné děvče poprve s vděčným, nezkaleným interesem uměleckým. A bezděky přikročil k stojanu, ruka maní sáhla po tužce a přenášela s tváře modelu na kresbu ještě tu a tam drobné rysy. „Doufám, že budete také spokojena," hovořil dále, jen aby Natalii zdržel. „Hleďte, — nevím sic, jak vám na mé práci sejde — ale míval jsem již modely, které sledovaly mé dílo s upřímným účastenstvím. Nebývaly to jen modely, naplněné ješitnou pýchou z osvědčeného posování. Byly mezi nimi také modely z brusu nové, nahodilé, leckde nalezené — nehleďte tak zamračeně pod sebe, Natalie, nesluší vám to. Zvedněte hlavu a podívejte se před sebe, výš, výše hleďte, poněkud na pravo — ano tam, tam na studii ženské hlavy a půvabného poprsí. Ach tu si vzpo-

mínám — také takový model — pařížská práce — děvče v mnohém vám podobné. Povšimněte si jí dobře. Byla již považována za ztracenou, a sama dělávala v šibeničném humoru nad sebou kříž. A najednou setkal se s ní nějaký Američan, chlap jak hora a dobrá buchta. Přišel přímo ze svých lesů nebo prerií do Paříže, zamiloval si děvče — ovšem za okolností docela nezávadných — a dříve než ho zlí jazykové o nehodách mého modelu zpraviti mohli, odvezl si ji jako ženu na svou farmu. Nedivte se tomu tak! Ze žaponských jošivar vychází prý na tisíce počestných žen, věrnějších nežli v Evropě z pensionátů, a já — znám-li Tiennettu dobře, a tuším, že znám — vypil bych jed na to, že se proměnila ve statečnou farmářku, oddanou a vděčnou svému muži za neočekávané štěstí, býti řádnou ženou. Povšimněte si jí ještě pozorně na chvilku — prosím, tak — a dáte mi za pravdu. Z té tváře vyzírá síla, schopná i dobrého, a z těch očí svítí zlato dobré duše a teplo vřelého srdce. Ba — leč ta historka napadla mi jen mimochodem. Chtěl jsem vám říci, že dobrý model bývá začasté okouzlen a povznesen svým úkolem a že mu vděčný umělec ochotně dopřeje té marnivé radosti, aby se model považoval za spolupracovníka, za jakéhos afiliovaného člena umělecké obce. A častěji mívají k této hezké domýšlivosti modely více práva, než bývalí tříči barev a nyní atelieroví sluhové. Neboť vyznám rád, i ze své zkušenosti, že opravdovost, s jakou některý model své povinnosti vyhověti se snaží, nebo jeho zanícení pro umělcovo dílo, jeho naivní účastenství a roztomilé žvatlání, jeho prostoduchá, knihami nezkažená kritika, ba i jeho samolibost nejeden — vhodný a nevhodný — pokyn umělci poskytnou a jako vliv světla, nálady, pomůcek k těm mnohým faktorům se připojují, které při obracení myšlénky v čin do počtu bráti musíme. — Těšilo by mne, kdybych vás dovedl také upoutati a vzbuditi ve vás pro své dílo interes, který by vám byl cennější a trvalejší odměnou, než skrovná mzda, jakou za několik hodin ode mne přijmete —"

Natalie, sklonivši zatím opět hlavu, rozrývala svým slunečníkem koberec.

„Přijde pan — váš přítel zas?" optala se náhle, upřevši své temné oči na malíře.

„Ach, toť vás patrně více zajímá než moje výklady? Můj přítel, pan doktor Jiruš, navštíví nás nepochybně opět; ano jsem si toho jist. — Což — není vám snad po chuti?"

„E! Mně je lhostejný," řekla Natalie s pátra, odhrnujíc povrživě horní ret, jako by chtěla ukázati své malé bělounké zoubky. „Ale jeho kazatelský tón dlouho nesnesu, to vám povím upřímně, pane Trojane! Po dobrém svedete se mnou všecko, po zlém nic. Rákosce jsem již přece odrostla. A nedám se za to bíti, že jsem nešťastna. Ach co, nešťastna! Nechci žádnou útrpnost. Pomůžete-li mi, dobře. Ale já se povedu sama a nebudu vám klečeti na hrachu a neposypu si hlavu popelem a nebudu zkroušeně plakat ve dne v noci podle vůle vašeho pana doktora —"

„A hleďme, jak jste z čista jasna nedůtklivá! Čím pak vám můj přítel ublížil?! Vždyť ode mne jste přijala již peprnější pravdy a pří-

křejší výtky a krutější mravoučné poznámky bez hlesnutí, s klidnou tváří, ba se smíchem.“

„Ano. Ale od vás mne peskování tak nebolí,“ vyhrklo z dívky. „Poněvadž, poněvadž,“ hledala rychle objasnění, „málo mi na tom sejde, co pravíte, vy a pan doktor Jiruš také. Konečně budu přece jen taková, jak se mi zlíbí!“ rozhorlila se. „Nač mne pan doktor svým soucitem pokořuje a zahanbuje? On má takový protivný způsob, dívati se mi do očí a mluviti do mne jako — jako — K smíchu! Ale uvidíte, že vám uteku, začne-li znova.“

„Výborně, můj drahocenný modele,“ svědčil obveselený malíř. „Mne si tedy chválíte za to, že vás nesvádím ani k dobrému ani ke zlému, byť bych vám i projevil bez obalu své mínění. Ukažte mne jako skvělý příklad Jirušovi hned zítra. Budeme obědvati ve třech. Prosím jen, abyste si na Jiruše z ostra nevyjížděla. On je nejlepší člověk na světě a spíš by si sám něco udělal, než by kuřeti ublížil. Nebude-li vám jeho soucit na prospěch, nebude vám na škodu jistě. Vyspěte se na to dobře. Na shledanou!“

Dívka odcházela všecka zrůzněná opozděným vzkypěním svého vzdoru. V rozkvašení zapomněla Trojana řádně na rozloučenou pozdraviti a peníze vzíti, kteréž pro ni v ozdobné misce na roztomilém rokokovém stolku u dveří připraveny ležely.

Ale vrátila se z hovorny přece. Zaměřivši přímo k velkému zrcadlu ve věnci delikátního, půvabného rámce z porculánu, zatkla v účesu tu onde jehlici, upravila si koketněji klobouček, srovnala bedlivě třásně na pláštěnce a záhyby na sukni —

„Ženská!“ prohodil Trojan s humorem.

„Ovšem!“ usmála se naň Natalie do zrcadla, používajíc příležitosti, aby také svou tvářnost uvedla úsměvem v příjemný soulad. „Vždyť drobet mého obličeje a mé postavy jsou všecko mé jmění. Což na tom, hledím-li si jich?“

„Arciť! Což na tom!?“ přisvědčil malíř tónem člověka, kterýž nijakou námitkou nechce popouzeti. A upozorniv dívku lehkým pokynem na peníze, dodal určitým způsobem zákazníka, jenž používá svého práva, poroučeti: „Nezapomeňte zítra si pospíšiti. Čím dříve, tím lépe. Abyste byla před obědem aspoň kostymována. Pak vesele pojíme a dáme se čile do díla. Chci notný kus práce utrhnouti.“

Dívka slíbila ochotným sklonem hlavy, a vloživši peníze do tobolky, odešla jistým, pružným krokem.

„Panenka jako lusk,“ chválil si ji mistr Houžvička, vyšed opětně před zavřením domku za odcházející. „Všecko v ní jen hraje,“ přikyvoval si se zalíbením. „A kdybych mohl o třicátku omládnout, šil bych ji na místě živůtky raději než ji pan Trojan maluje. Ačkoli — umělcům a krejčům prý bývá člověk jako člověk. Vezmou mu míru, udělají svou práci a hledí si jen toho, aby jejich dílo obrazu božímu slušelo. A dobře tak. Jen kdybych věděl, s jakým vrtochem pan professor prve odcházel! Tahle dáma přec — ne, — člověk se dívá jinak na svět, když se mu pěkné ženské stvoření na oči připlete — —“

Trojan byl všecek vyměněn. Přecházel a přesedal po svém atelieru, oči mu svítily, tvář zářila, a zraky, ruce, nohy nestačily jeho vzrušení.

V umělcově duši krystalisovala se idea v určitou představu, v útvar, žíhaný roznícenou fantasií a ciselovaný chvatnou zručností znalecké mysli. Jak v jiskření a zásvitech žáru kmitaly se vidinou malířovou tvary, světla, barvy, podrobnosti a co chvíli přiskočil umělec k stojanu neb stolku, aby zběžnou črtou zachytil prchavý pomysl a zachoval si jej pro skutečnou práci. A střídavě zase studoval osvětlení, vzdálenosti, draperie, zkoumaje vše v mysli, kteráž počátkům díla daleko předbíhala, letem vzpružené, těkavé obraznosti umělce unášejíc. Stíny podvečera, sledující západ slunce, překvapily malíře neočekávaným, nevítaným vytržením ze slastné, hravé a horečné práce.

„Půl osmé?" podivil se, naslouchaje pojednou zvučnému bití krásných barokových hodin na konsole, jež byl po celé odpoledne ani jedenkráte neslyšel. Odhodiv s povzdechem křídu, vyvlekl na balkon jako před týdnem židli a nargilé, zapálil si a obestřen vonným, modravým obláčkem, zíral v blahém snění tvůrčího ducha na báně, štíty a věže hradčanské, pozlacené gloriolou čistého, svěžího jarního podvečera.

Zamrazení vytrhlo jej ze snů a upomenulo na fysické meze všeho lidského horování.

„Věděl bych, kam na večeři, kdyby mi byl Jiruš pověděl, v které hospodě se mu právě zalíbilo," broukl malíř oblékaje se k odchodu. „Choulostivý člověk," myslil dále z pola nahlas, „podivná směs vybíravosti a skromnosti! Stěhuje se z restaurace do restaurace. V jedné jsou mu proti srsti lidé, v druhé mu nevoní kuchyň, ve třetí jej obtěžují sklepníci — A Vacek mi ho drobet odcizil. Jídávali spolu kdesi na Vinohradech, snad proto, abych měl k nim z Hradčan hodně daleko, aby si byl Jiruš se svou vyšeptalou láskou k Evgenii před mým přepadením jist. A styděl se za to maloměstské vláčení rodiny Vackovic a paní Ticháčkové po hospodách s dýmem, lomozem a muzikou. A kdyby je byl tak neuctil, žalovali by, že je Prahou neprovedl, že se s nimi skrýval. Ubohý hoch! E, však není pozdě. Tuším obrat —. Enfin, co mi po tom! Mám svou Magdalenu. Buď pozdravena, moje spáso z lenosti a temnot! — Dobrou noc!" loučil se umělec láskyplně se svou skizzou.

A „dobrou noc!" volal za ním mistr Houžvička, potěšený bujným rozmarem nájemníkovým. „Toť jako by udělal velkou trefu nebo vyhrál proces o sto tisíc!" mudroval domácí pán. „Však býval v těch dnech učiněný šťovík. Zprotivil se snad sám sobě a obul se na to jinak. Měl na mále, že bych naň byl vzal pilník! Morous je na světě tolik platen jako mně rezatá jehla. Do starého železa s nimi!"

Příštího dne dostavila se Natalie vedle slibu svého časně. Vyměnivši svůj oblek za kostym, zaujala vykázané místo na lehátku a malíř jal se kresliti. Zkoušel propracovati zatím některé podrobnosti na periferii své představy; leč mysl, zrak i ruka vracely se stále k středu, ke tvářnosti, nutíce, aby nejprve jádro bylo ustáleno a pevně založeno, než slupka kolem něho se klásti počne. Výraz dívky nesvědčil však docela úmyslům Trojanovým; byla roztržita, v napjatém očekávání, jež také malíře znepokojovalo. Oba byli sluchem a pozorností pořáde na číhané přede dveřmi; umělec, aby přítel již již vyloudil z modelu ký-

ženou náladu, dívka, aby protivného mravokárce mohla po zásluze vypeskovati.

A jejich netrpělivost sdílela kmotřenka mistra Houžvičky, kteráž domácímu pánovi a jeho nájemníkovi poklízela i posylkovala. Na rozkaz Trojanův vytopila v přízemku kamna v kuchyni a v ložnici malířově velmi opatrně jako mírné rechaudy, do kterých za drahé peníze snesla vzácné a chutné pokrmy k obědu. Libovala si dlouho ve svém mistrovském udržení vonných a lákavých jidélek v přiměřené teplotě. Konečně však počal ji opravdově jímati strach, aby všecko přece nevysmahlo.

(Pokračování.)

Starý hlas.

á slýchal kdysi drahý hlas
v ten krásný dětský čas.

On byl pln duše, plný dum
jak jarních větrů šum.

A plný jaré svobody
a prosté lahody.

Zněl jako svatý, jitřní zvon,
půl jásot a půl ston.

Jak Hagařin bol na poušti,
kdy vše ji opouští.

A jako mučednice ples,
jež vítá smrt již dnes.

Zněl jako s křivdou boj a spor
a slavný, čistý vzdor.

Teď oněměly zvuky ty
a zvon je rozbitý . . .

To srdce puklo dávno již
— ó matko, v hrobě spíš!

Hrob mlčí . . . starým hlaholem
to zní jen v srdci mém,

a velká, svatá mrtvých tiš
se v hruď mou skládá již.

V té tiši vlastních přání chvat
se zvolna klade spat.

Když přání v posled zavzdychla
a navždy utichla,

tu, dřív co něm byl, drahý hlas
se ozve v srdci zas.

Ten drahý, drahý, drahý hlas
jak v májový můj čas.

Teď mocným, slavným hlaholem
zní vstříc mi rodná zem.

Z tisíce bratří dokola
on ke mně zavolá,

a vše: vlasť, lidstvo, pravda, čest
v tom hlase skryto jest.

Aug. Eug. Mužík.

O hereckém paradoxu.

Napsal **Jos. Kuffner.**

Četl jsem kdes tuhle anekdotu ze života Ifflandova, známého na počátku století berlínského herce a dramaturga. Bylo to za nějaké pohostinské hry slavného Devrienta. Devrient hrál toho večera krále Leara, v němž prý byl nedostižný. Stáli spolu za kulisami bavíce se, než na Leara došel výstup. Devrient vypravoval nějakou historku. V polovici vypravování volá inspicient umělce na jeviště. Devrient nemohl historku dokončiti a vystoupil z kulisy. Byla právě scéna, kdy starý král proklíná obě nevděčné dcery. Devrient hrál úchvatně, celý dům se zatajeným dechem naslouchal jeho kletbám. Iffland, který hru sledoval ze zákulisí, byl tak dojat, že se chvěl na celém těle. Po výstupu Devrient za ohromujícího potlesku odešel za scénu. Iffland nebyl slova schopen. Ale Devrient, poděkovav se za potlesk, s největším klidem, jakoby nic nebylo předcházelo, oslovil chvějícího se ještě přítele: Tak, teď vám to dopovím. Kde pak jsme přestali?

Anekdota končila: Devrient byl umělec, Iffland byl genie.

Řekněme, že byl Iffland pouhý divák. Z anekdoty vysvítá zajímavý poměr. Herec svým uměním spůsobil dojem, jemuž divák podlehl. Podlehl úplně, jakoby byl býval přítomen skutečnému, rozčilujícímu výstupu.

Dramatický dojem spočívá na zásadě, že každá strast vyvolává soustrast. A soustrast je obsahem dramatického požitku.

Avšak diváka v divadle nepohnula skutečná strast, nýbrž strojená, toliko zdání strasti. Umělec pouze hrál, netrpěl, nevášnil. Přetvařoval se jen a přece rozechvěl diváka. Když Devrient zašel za kulisu, přestal hráti a mohl chladně pokračovati v rozprávce, neboť nitro jeho zůstalo nepohnuto mimo hru. Oslovil přítele diváka, ten však s rozháraným nitrem nebyl schopen slova.

Z příkladu lze odvoditi zásadu: herec nepotřebuje podléhati citům, které líčí a přece může býti jist účinku na diváka. Tuto zásadu, známou pod jménem hereckého paradoxu, první vyslovil slavný encyklopedista Diderot, jenž co spisovatel divadelních her a přítel divadla, obíral se hlouběji dramatickým uměním. Po Diderotovi mnozí spisovatelé obírali se otázkou a ne všichni v témže smyslu. Někteří a mezi nimi dramatičtí umělci — tvrdili pravý opak. Herec, který necítí, co hraje, nikdy nemůže vzbuditi hlubšího dojmu, nikdy nebude velkým umělcem, pravili.

Nejslavnější jména však šla s Diderotem. Talma, pokládaný za největšího herce Francie, rozhodně postavil se na stranu „necitelných". Z jeho memoirů O Lekainovi a o hereckém umění (Reflexions de Talma sur Lekain et l'Art théatral) nejen o něm to vychází na jevo, leč i o velikém umělci minulého století, jehož povahu a působnost sám vyličuje.

Čtenáři starších ročníků „Květů" pamatují se na článek Je-li herectví uměním?, kde dotknuto téže otázky. Učiněna tam zmínka o Coquelinově spisku L'Art et le Comédien, jímž slavný člen Comédie française (té chvíle vystouplý ze svazku Molièrova domu) rovněž se přihlašuje k mínění, že herec ve chvíli výkonu nejen může, ale musí zůstati chladným, ač-li výkon jeho má být v pravdě umèleckým.

Od té doby mnoho se o věci psalo. Dotazováni a interviewováni přední umělci francouzští a němečtí. Vydávány celé sbírky náhledů a projevů a spor zůstal takřka nerozřešen. Nejnověji hnul otázkou anglický spisovatel William Archer. Vyzval přední anglické herce, aby se vyjádřili a výsledek podal veřejnosti.

U Diderota čtou se tyto případy:

Herec Lekain v jisté úloze představoval matkovraha. S vytrženým zrakem a krvavýma rukama vstoupí na jeviště. Diváci chvějí se hrůzou a — on zatím odkopne za kulisu diamantovou naušnici, která herečce mezi výstupem vypadla. Jiný herec, Caillot, přináší omdlelou dámu a má ji složiti na pohovku, která však nevhod je postavena. Mezi tím, co dojemně přednáší zpěv, že posluchačstvo se nemůže ubrániti slzám, urovnává chladnokrevně pohovku, ač to nikterak nepatří do role. Žofie Arnoůldova má zemříti v náručí svého kollegy. Uprostřed smrtelného zápasu, prohodí k soudruhovi svému tato nelichotivá slova: Pillote, vy hrozně páchnete! Pan Pillot přišel do divadla bezpochyby přímo z krčmy.

Na těchto příkladech Diderot dovozuje, že „velkolepost hereckého výkonu má původ v naprosté necitelnosti".

* * *

Angličtí herci a zvlášť herečky, o kterých je u Archera řeč, rozhodně odporují paradoxu, jež Diderot chtěl postaviti za nevyhnutelný požadavek divadelního povolání. Angličané si potrpí na slzy. V divadle Lycaeum, když se hraje kus Karel I., všecko na jevišti do opravdy prý pláče. Paní Kendalová vypravuje, že v kuse Squire, kde odevzdává plamenu památky svého milování, jež dosud jí v srdci hárá, nikdy se nemůže ubrániti slzám. Miss Wardová, když studovala úlohu Constance v' Králi Janu, tolik se naplakala, že si netroufala nabýti sebevlády večer při představení. Zatím však bylo večer pohnutí méně prudké. Ostatně většina anglických hereček, kterých se pan Archer tázal, dosvědčuje, že bývají na jevišti méně k slzám naladěny, než doma ve studovně.

Když tragédka rozstuduje roli, pozbývá znenáhla vědomí své osobnosti, stotožňuje se do té míry s úlohou, že pod dojmem strastí, které domněle snáší, prolévá potoky slzí. Jakmile však se octne před obecenstvem, už se tak rychle nezapomene, osobní umělecké zájmy se ozvou, nechce býti vypískána, chce dobýti pochvaly a tyto snahy mísí se do vzdechů Julie a zádumčivého blouznění Ofelie. Slzy, které na místech dojemnějších tu tam přece se roztekou, mají do sebe mnoho nuceného, strojeného a vypočítaného. Nebývá těžko je zastaviti. Herečka ovlává nejen roli, ale samu sebe.

Muž je chudší na slze nežli žena. Přední herci angličtí přiznávají, že slze nedostavují se jim vždy na zavolání. Přes to však hlásí se ke protivníkům Diderotovým. Tak vykládají Barett a Verin, nejsou-li sami pohnuti, že vyvolají slabší dojem v posluchačstvu. Pan Beerbohm Tree tvrdí, že není možná na jevišti věrně zpodobiti hnutí, kterému herec sám nepodlehl. Charles Kean, syn proslaveného Keana, vychovaný v téhož tradicích, říkával začátečníkům: „Chcete-li hnouti obecenstvem, pohněte napřed sama sebe."

Pravidlo však není bez výminky a tou je herec Pinero. Pan Pinero nevěří slzám a jeho slovo tím více váží, ježto jako herec a dramatický autor zároveň, pronikl tajemství divadelního světa dokonale. On praví, že herci sami se klamou, berouce svoje vzdechy do opravdy. Nic není lehčího, praví, než zaplakati podle libosti. V zákulisní hantýrce říká se tomu „pumpovati slze". Abyste to uměli, stačí týden cviku. A podává návod, jak lze uměle vynutiti slze. Za příklad uvádí Pinero ze své známosti herečku, která dovede odříkávati něco směšného a při tom prolévati horké slze. Také vypravuje o starém herci, který dlouhým cvikem na jevišti navykl si tak nezbytně cediti slze, že se nemohl zbaviti zvyku ani v životě soukromém. Ubožák nemůže vypravovati o nejvšednější události, aby se nedal do pláče. Naučil se tak důkladně pláči, že se mu plačtivost stala druhou přirozeností.

Českého čtenáře bude zajímati, jak soudí o věci čeští umělci. Požádal jsem dva z předních, pana Seiferta a Šmahu, aby se vyslovili.

Pan Seifert je klidný, ale rozhodný Diderotovec. Pronáší se takto:

„Z dobrého uvážení a vlastního přesvědčení není mi možno družiti se k umělcům těm, kteří tvrdí, že na jevišti cítí. Soudím však z vlastní zkušenosti, že ve věci té hraje veliký úkol věk umělcův.

Herec u věku mladém dává se unésti bujnou fantasií, ohnivým vzletem a nadšením — a má-li k disposici pěkné prostředky, podává,

druží-li se k těmto zevnějším faktorům vnímavá duše a hluboký cit, výkony velmi úctyhodné a dobré — výkony však od duševní disposice jeho závislé.

Malý příklad: Zemřela mi matka. Krátce po smrti dávala se „Fedora“. V posledním jednání dochází Ipanova list o smrti bratra a matky jeho; bezděky vzpomněl jsem si na svou matku, oko se mi zalilo a s opravdovou bolestí hrál jsem scenu, jež ovšem došla velikého úspěchu. Rok na to dávala se „Fedora“ opět a již nezmohl jsem se na podobný úspěch, poněvadž nebyla tu táž duševní nálada jako před rokem. Protož myslím, že mladší umělec bývá skorem vždy ve výkonech svých stržen svou fantasií, svým citem, svou vnitřní disposicí.

Herec u věku zralejším však snaží se setříti osobnost svou, vynakládá všecko umění, aby vytvořil postavy zcela intencím básníka odpovídající. Podaří-li se mu dospěti k takové dokonalosti, pak stojí na výši umění. Shodí-li se sebe vše, co jeho jest, a je-li pak na př. Romeem neb Richardem, pak také jistě co Romeo dýše, žehrá, miluje, co Richard soptí, nenávidí, vraždí, ve vlastním nitru zůstávaje netknut.

Co mne se týče, rozhodně znám se k výroku Diderota a myslím, že by každý herec měl spěti k té, ovšem idealní výši, státi nad svými duševními pocity, nad svými vášněmi, zkrátka míti v moci celou svoji duši; pak jest možno nastudovati výkony do posledních záhybů promyšlené, dokonalé, jednotné, od duševní disposice vlastní nezávislé.“

Potud pan Seifert. Naproti tomu méně přisvědčivě, skoro polemicky vyjadřuje se pan Šmaha. Praví:

„Herců, kteří necítí, hrají-li Romea, Richarda, Leara, kteří jsou s to odbýti úlohy ty bez božského rozčilení — prostě lituji. Co tu asi práce, zbytečného snad piplání. Mým heslem je: „V umění pravda.“ — Má-li herec podati výkon pravdivý, musí přece nezbytně procítiti sám celý ten duševní proces osoby, kterou jest mu představovati. Kdybych uvnitř necítil, co na venek představuji, byl bych nešťasten — zdá se mi, že bych vypadal tak příšerně krásně, jako oni krasořečníci, kteří ani největším hřmotěním ani nejjemnějším tremolem nezůstaví u posluchače povolaného dojmu ani nejmenšího.

Umělec virtuos, který necítí, řekne snad: Důmyslem, pilností nahradím vše. Věřím — ale jak dlouho potřebuje k jedinému výkonu? takovému? Leta, celý život.

Umělec repertoirní, který musí na prkna s úlohou za 14, 10 i 8 dní, pochodil by špatně, kdyby necítil, kdyby nebyl přístupen hnutím, kdyby u něho nebylo i něco té obrazotvornosti, jež dává mu nazírati do života osobností dějepisných i vybájených, jež zjevuje mu jich podobu, hnutí jich duše, podrobnosti zjevu atd.

Co mne se týká, zacházím, pokud čas, nálada i individualita tomu dovolují, s každou úlohou jako s milenkou. Seznámiv se s Ní, snažím se poznati Ji blíže i Její rodiče a příbuzné, domácí poměry Její, každé Její slovo mne zajímá, sleduji každé Její hnutí, studuji každý pohled, a seznám-li, že povahy naše se doplňují, zasnubuji se s Ní. Z mnoholeté své praxe nabyl jsem přesvědčení, že některé milenky snaží se člověku uklouznouti — že některé rodiny jsou vůbec nebo aspoň

dosti nepřístupné a že necítíme-li vzájemně s někým, je možna i mesalliance.“

Ve výrocích obou našich umělců je zdánlivý odpor. Panu Seifertovi „není možno družiti se k těm, kteří tvrdí, že cítí“. Pan Šmaha zase „lituje těch, kteří necítí“. Leč odpor je proto jen zdánlivý, že první mluví o hotovém výkonu herce na jevišti, druhý pak má především na zřeteli studovnu. „Má-li herec podati výkon pravdivý, musí přece nezbytně procítiti sám celý duševní proces představené osoby —“ praví pan Šmaha. Duševní proces představované osoby prociťuje umělec ve chvíli, když výkon svůj sestavuje, když tvoří. Pan Seifert mluví o pozdějším momentu, kdy s hotovým výkonem před obecenstvo předstupuje.

Ve věci budou oba naši umělci za jedno s Coquelinem, který podstatu hereckého umění definuje asi takto: Idey vznikají okamžikem, nikoli umělecké výkony. Umělecký výkon, jakýkoliv, podmiňuje práci. Idea k obrazu vznikla v malíři snad v jediné chvíli. Provedení vyžaduje však delšího času, než může obraz na výstavu. Vážný malíř neuvolí se, na výstavě před tváří obecenstva improvisovati svůj obraz. Improvisace je pouhou dovedností, nikoli uměním. Koncertním malířům tleskáme jako dobrému vtipu, ale za vážné umělce je nepovažujeme. Podobně s herectvím. Také herecké umění má svou výstavu a svou pracovnu. V pracovně se výkon promýšlí, prociťuje, užívá se studií a pomůcek, porovnávají dojmy, zkouší a zamítají prostředky, jako v malířství. Na jeviště, jako na výstavu, jde se s výkonem hotovým. Tam se chladně a hladce předvádí, co snad vznikalo se značným pohnutím duševním, s lopotou a namáháním. Improvisace také v herectví má jen velmi podmíněnou cenu.

Tolik je asi tresti Coquelinova spisu L'Art et le Comédien. Pracovnou hereckou rozumí se ovšem nejen studovna domácí, ale i divadelní zkouška. Oba čeští umělci, jak vidět, s názorem Coquelinovým by se shodli. Mohli bychom vyslechnouti ještě náhledy jiných členů našeho divadla. Uvedené ukázky však našim účelům postačí.

* * *

Nejhorlivější zastanci zásady Diredotovy však přece uznávají, že někdy herec může býti hluboce a upřímně pohnut. Umělec na jevišti nemá už zapotřebí namáhati svoji obraznost, aby se vpravil do poměrů a citů. Tu práci vykonal doma u svého krbu. Zde jenom předvádí technickou dovedností, na čem se po dlouhém studiu byl ustanovil. Předvádí hotový výkon.

Dal-li se však na jevišti přece osobně pohnouti, nezůstane to bez vlivu na provedení role. Kterak jeví se tento vliv? Pan Archer uvádí zajímavé příklady.

Žák anglického herce Macreadyho, Henry Howe, byl nucen vystoupiti téhož večera, kdy mu zemřel otec. Bolest přemáhala jej tou měrou, že mu obecenstvo sotva rozumělo. Osobní pohnutí bylo na závadu výkonu.

Miss Madge Robertsonova hrála v kuse East Lynne matku, jíž zemře dítko. Sehrála úlohu s citem a vroucností, ačkoliv nikdy nepocítila radostí a bolů mateřských. Později stala se paní Kendalovou a po několikaletém manželství viděla nešťastnice umírati svého prvorozence. Povinnosti povolání nepřipouštěly, aby se od rány vzpamatovala. Sotva po čtrnácti dnech byla nucena hráti opět East Lynne. Všecko v kuse, i jméno děcka, oživovalo znovu bolest v srdci ubohé matky. Uprostřed třetího aktu musela opona spadnouti.

V podobné situaci nacházela se paní Bancroftova. V kuse Vicarage přicházejí slova: „Bůh mi dal děťátko, ale když počalo se nejkrásněji rozvíjeti, povolal je opět k sobě.“ Leč paní Bancroftova nepadá do mdlob, jako její sokyně, naopak, nešťastná matka, proniknuta náhlým pocitem osobní bolesti, nachází tak trefný výraz pro slova role, že je účinek dvojnásobný.

Jak vysvětliti oba sobě odporující případy? Jedna matka při vzpomínce na své dítě omdlévá, druhá překonává svůj dřívější výkon. Ve chvíli, kde nutnost povolání přiměla obě matky, aby vlastní bolest daly na pospas obecenstvu, srdce jedné patrně doposud krvácelo, u druhé však byla rána už zahojena.

Macready, jejž nazývají Talmou nynější Anglie, hrál osm měsíců po smrti své dcery poprvé opět úlohu Virginia. „Nikdy jsem ji nehrál lépe,“ praví sám o sobě ve svých zápiskách. „Ve druhém aktu byl jsem tak zaujat svojí Ninou, že bych byl málem podlehl bolesti.“ Tři měsíce na to znovu se podrobil těmže mukám a vyvolal stejný potlesk, stejný obdiv v obecenstvu.

Všecka svědectví, jež uvádí Archer, shodují se v jedné věci. Bolest příliš čerstvá ochromuje herce. Upomínka na bolest minulou však propůjčuje výrazu upřímnost, jakou uměle napodobiti nelze. Příklad, jejž nahoře uvedl ze své zkušenosti pan Seifert, potvrzuje tuto zásadu rovněž.

Okamžitý vznět citů může přispěti k dojmu, leč uměleckou cenu přiřknouti mu jen s těží lze. Je to nahodilý prostředek, kterým umělec sám nevládne. Talma ve svých Reflexions zmiňuje se o začátečnících, kteří při prvním vystoupení měli zasloužený úspěch, leč nedovedli později probuzené naděje naplniti. Proč? První vystoupení bylo provázeno pochopitelným rozčilením, a to dodalo výkonům jich jakési oživenosti. Později, když se před obecenstvem více otužili, bylo po rozčilení, ale také po živosti. Vlastní nadání na to nestačilo. Podstatou herecké techniky je přetvářka.

* * *

Divadlo je obrazem světa a svět je údolí slzavé. Pomocí mechanických prostředků neb bolestných upomínek, které v něm role vyvolá, není tedy herci za těžko zaplakati, když je toho třeba.

Zevnější příznaky veselosti ne tak snadno se přispůsobují rozmarům člověka. Slyšíme na jevišti mnohem častěji pláč a vzlykot přirozenému podobný, než přirozený, zdravý smích. Jadrný, pravdivý smích, nenucený a jasný, je na jevišti tak řídkým, jako v životě. Většina herců, kterých se dovolává Archer ve své zprávě, přiznává, že smích na divadle je vždy nucený.

Někdy ovšem se stává, že se dá herec strhnouti veselostí, kterou sám vyvolal. Pan Archer vypravuje, kterak ve veselohře Škola ošemetnictví herci tak podlehli nákaze smíchu, že pozbyli vší sebevlády. Takové episody vyskytují se všude, ač nikdy nejsou příznakem umělecké disciplíny. Herci nebyli schopni slova a nezbývalo, než spustiti oponu. Vyjma však podobné výminečné případy, je přirozený smích na jevišti téměř nemožný. Aby herec vzbudil v sobě dojmy truchlivé, k tomu netřeba obraznost příliš namáhati. Nálada veselá není tak lehce dobytná, neboť smích následuje zpravidla po dojmu nepředvídaném, jaký z pravidla dostavuje se toliko jedinkráte.

Přes to však tvrdí pan Lionel Brough, že jako Tony Lumpkin vždy mívá osobní náladu totožnou s veselostí úlohy a paní Bancroftova dí, že se na jevišti často dává od plic do smíchu.

Paní Kendalová dobyla jednou znamenitého úspěchu. V okamžiku právě vhodném změnila se náhle ve tváři. Obecenstvo obdivovalo se této ukázce mimiky jako svrchovanému uměleckému kousku. Po představení však přiznala se herečka upřímně, že za neočekávaný úspěch zavázána je myšce, která jí vyskočila na vlečku.

Tento případ probuzuje otázku, zda je umělcům na divadle možno, změniti barvu tváře, i když jim nepřijdou myši na pomoc? O Baronovi, žáku Molièrovu, vypravuje se, že mu bylo hračkou střídati ve tváři křídovou bledost s nejohnivější rudostí. Archer také uvádí jistou miss Rorke-ovou, jejíž tváře v jistých prostořekých úlohách zabarvovaly se někdy krásným ruměncem. V zásadě žádný umělecký kousek není nemožným. Zrovna, jako jsou šaškové v cirku, kteří dovedou stříhati ušima, právě tak dovedou někteří herci okamžitě změniti barvu své pokožky.

S žádoucí určitostí nebyla věc vlastně nikdy konstatována. Zdání často klame. I v životě nebýváme si jisti: změnil někdo barvu či nezměnil? Tím méně na jevišti. Na tom konečně nezáleží, jestli tu tam někdo skutečně byl takové sebevlády schopen. Jisto jen zůstává, že dle zákona obyčejné přirozenosti, ona část našeho organismu, jež obstarává zbarvování tváří našich, vymyká se vůli i dohledu. Tíže je aspoň opatřiti si čelo, které se podle libosti začervená, nežli čelo, které se vůbec už nečervená.

Mohla by ještě býti řeč o jiných příznacích pohnutí, více méně fysických, jaké se občas na divadle vyskytují: jako jsou křečovité škubání, pěnění od úst, svíjení bolestné a zápas smrtelný, což vše bývá někdy s úžasnou pravdivostí napodobeno. Leč tyto věci vymykají se dozoru uměleckému. Celkem vysvítá, byť herec na jevišti zcela chladně se přetvařoval, že přece od přirozenosti chladným a nevnímavým býti nesmí. „Ješto každé pohnutí vnitřní souvisí s nervy,“ vysvětloval si Talma, „má herec zapotřebí soustavy nervové tak čilé a vnímavé, aby se při inspiraci básnické rozechvěla, jako harfa aeolská se rozezní při nejslabším zavanutí větru.“

Geronův smích.

Báseň Svat. Čecha.

Ve skvoucí síni prostorné
dlel Gero, děsná metla,
jíž na Slovany nesvorné
zášť osudu si spletla;
táž síň to byla proklatá,
kam do přátelské rady
kdys vlákal Vendů knížata,
by sklál je mečem zrady.

Teď pekelná mu došla lest
a čelo brázdí péče,
rve marným vztekem tvrdá pěsť
kříž krvavého meče:
Hněv Luticů ho vyzval v boj
a střásl jařmo cizí,
sláb, zděšen markraběte voj
a naděj' v pomoc mizí.

I zdá se mu, že strašný zjev
kol po stěnách se mihá,
že třicet stínů, v prsou krev,
tam hrozivě se zdvihá,
že knížata, jež zhubit dal,
den pomsty věstí vrahu,
že Vendů bouř' již stéká val
a ježí k jeho prahu.

V tom skřipla veřej. Gero zbleď'
a maně s křesla vzkočil,
neb slovanský měl kroj i vzhled
muž, který náhle vkročil;
než, nízko uklání se host
a ruku k srdci vtiská,
kde z bílé řízy kříže skvost
pod zlatým řasnem blýská.

„Jsem Tugomír, man slovanský,
jsem Stodoranů kníže,
však tajně za blud pohanský
jsem přijal pravdu kříže;
i lidu mého lepší část
již syta žreců vlády
chce surový mrav otců střást
a přijat vaše řády.

Leč Ukrané a Rataři
a Bodricové klatí
vše maří, tupí barbaři,
jež stydno bratry zváti:
svou hrubou patou zdusili
mé požehnané sémě
a k sobě jařmem přesily
i naše spřáhli plémě.

Ač nucen s nimi spolek mám,
přec Kristu sloužím skrytě
a v srdci věren zůstávám
i Němcům, dobře cítě:
mrav jemnější, byt lepší nám
jen v kázni vaší kyne,
jen vámi v jasný lidstva chrám
i Sláva nohu šine.

Ó slyš mou prosbu, markrabí:
K mým Stodoranům v léno
vše uděl mi, co v Zálabí
tam Luticů má jméno
a lest má, pane, v malý čas
tu bouři vzdoru ztiší,
kraj celý pod mým žezlem zas
daň bude platit říši.

Vždy věrný tvůj a Němců man
a církve sluha stálý
otevru světlu dokořán
niv slavských širou dáli;
chci býti tamo pevný štít
a hradba říše svaté,
chci s tebou Pomořany bít,
i Bodrice bít klaté!"

An Tugomír řeč vede tak,
tvář divně Gero mění:
teď radost, úžas jeví zrak,
teď odpor, podezření,
až posléz náruč rozepjal
a ruce tiskl hosti:
„Sám bůh tě lidu tvému dal,
ty muži vzácných cností!

Již mínil jsem, že lepších snah
je neschopno tvé plémě,
že třeba divé sdrtit v prach
a shladit s tváří země;

však nyní zdárný, velký Sláv
mně vrací v rod svůj víru,
buď zdráv mi, čacký mane, zdráv —
kéž sto mám Tugomírů!“

Pak ve přátelském hovoru
lstných piklů přízi tkali,
jak v šíj by šlápli odporu
a Vendy s říší spjali,
až vřele tiskna jeho dlaň
Sas rozloučil se s hostem,
a z okna ještě mával naň,
když klusal hradním mostem.

Než, potom spěšně o boky
si otřel obě dlaně
a z hrdla chechtot divoký
mu vybuch' nevázaně,
tak bouřlivý, že síně strop
tím smíchem zaburácel,
že ohlas jeho řadou kob
jak dálný hrom se ztrácel.

V tom smíchu zvučel divý ples,
ryk ukojené zloby,
v něm jakby zachechtal se běs
nad ssutkami a hroby,
v něm zněly skřeky vítězné
a radost pomsty dravá
a povržení bezmezné
a záště propast žhavá . . .

Již mizí v šeru dávných dob
ty hrozné, smutné děje,
jež přes Polabců širý hrob
věk pozdní mlčky spěje;
kde Gero dlel, po ssutých zdích
houšť břečťanu se vije —
však onen krutý, děsný smích
v mém srdci posud ryje!

Bordeaux.

Causerie z cest. Píše dr. Jiří Guth.

II.

eříkejte žádnému Francouzovi, že jste byli v Bordeaux.

„Vy jste byl v Bordeaux? Viděl jste tedy znamenitý most bordeauxský, le fameux pont de Bordeaux? Ach vypravujte, jak vypadá le fameux pont de Bordeaux!"

— Tu otázku a to vyzvání slyšeli byste po každé, kdykoli byste začali o Bordeaux. Pont de Bordeaux má právě tak věhlasnou pověst u Francouzů velikých jako pont d'Avignon u Francouzů maličkých, kterým chůva hned u kolébky zpívá, že

sur le pont d'Avignon
tout le monde y danse, y danse...

tak že můj malý přítel Gaston v Lancy opravdu myslil, že jsem jel do Avignonu jen se vytancovat na mostě.

První projekty mostu bordeauxského, který věhlasnost svoji děkuje ovšem těm dobám, kdy neměl ještě soka na širém světě, datují z roku 1776, ale teprve r. 1809 počato se stavbou mostu prozatím dřevěného; jen něco málo bylo na něm zdiva. Nevím, jakou náhodou stavba, která pro nepevnost dna s velikými setkávala se nesnázemi, byla po třech letech přerušena; teprv r. 1818 sestoupila se jakási společnost a stavitelé Deschamps a Billaudel vystavěli, čemu já dojista ještě více bych se byl obdivoval, kdybych umění stavitelskému trochu více rozuměl, než rozumím. — Most, na němž žádný morousovitý výběrčí krejcarů nevybírá ani nezpronevěřuje, je 487 metrů dlouhý, 15 metrů široký a skládá se ze 17 kamenných oblouků, z nichž nejširší prostřední má skoro 27 metrů v průměru; sloupy základní jsou přes 5 metrů široky a tympany okrášleny medaillony tesanými z kamene. — K vůli přístavu řeka není a nemůže býti přepjata mostem jiným, — hořejší železný most železniční má sice úzkou passáži pro pěší, ale leží již na konci města a mimo jeho ruch, — a proto je tady celý den jako v Praze o svatém Janě na menším sice, ale daleko ctihodnějším mostě Karlově. Nejen že zde stálé va-et-vient pěších s obou stran, vozů nákladních i kočárů, ale obecenstvo nižších tříd ještě usedá na lavicích při roubení a baví se tu všelijakým spůsobem dovoleným i nedovoleným; cizinec a snad i domácí celé hodiny by tady vyseděl bavě se tou rozmanitostí. Vzpomenuté lavičky jsou dojista zvláštností bordeauxského mostu: jinde, kde mosty se dělají co možná úzké, pokládali by lavice při roubení buď za přepych, buď za prohřešení, nevím však proti čemu... Mezi množstvím sem tam uzříš

malou, ale rázovitou postavu venkovana Gasconce, jejž snadno podle řeči poznáš. Le Gascon znamená Francouzům asi tolik co žvanil, tlachal, lhář, jako Normand, jen že s tím rozdílem, že Normand lže zúmyslně chtěje zakrýti pravdu, Gascon však je lhář dobromyslný, neškodný vychloubač a povídálek. Takovými učinila je však spíše pověst než skutečnost: historie mohla by vypravovati víc než já, jakými tito milites gloriosi bývali odvážnými bojovníky, jaké je to plémě čilé, probudilé, duchaplné a heroické, vždy hotovo jsouc bojovati proti překážkám a nebezpečím všeho druhu a všude.

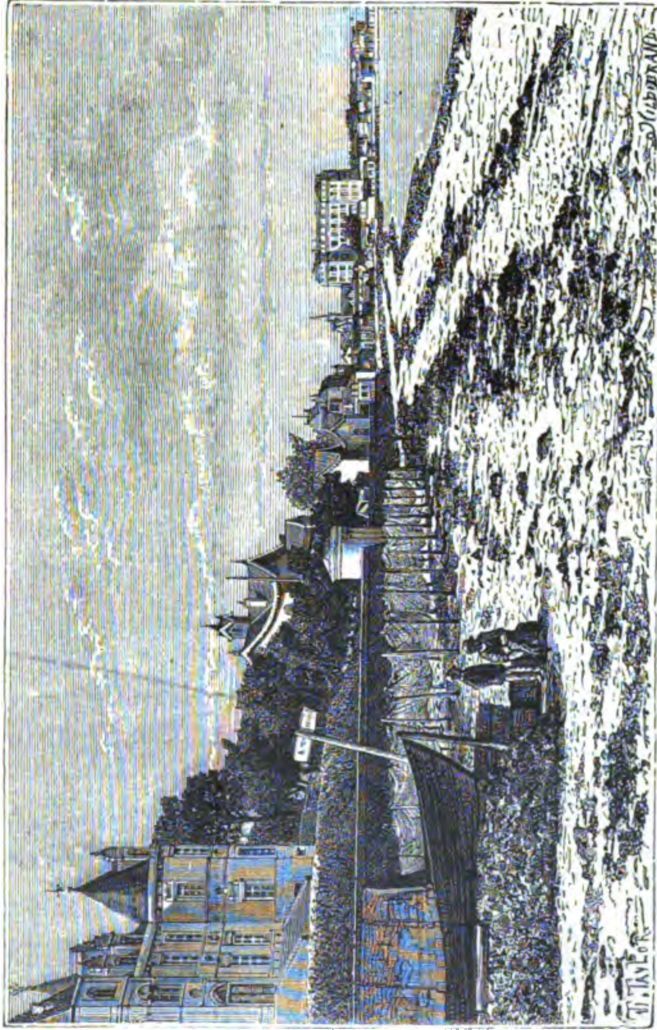
„Sire," pravil zahradník Jindřicha IV., největšího z Gasconců, svému královskému pánu o jeho zahradě ve Fontainebleau, „tady je ten nejmizernější kout: ničemu se zde nechce dařit."

„Pak, příteli," odpověděl král, „nasadíš sem Gasconce, těm se daří všude."

Z kraje gasconského vycházeli v XVI., XVII. a XVIII. věku synkové čelných rodin a plnili Paříž a královský dvůr svými gasconádami, svým hlukem a svými zálety, souboji a úspěchy svými jak u samých králů tak u všech krásek, odtud rekrutovala Francie svoje nejudatnější, nejveselejší a nejšlechetnější bojovníky, takové, jak Dumas vylíčil svého d'Artagnana. Dnes vycházejí odtud více než z kterého jiného francouzského kraje vystěhovalci a kolonisté, zejména do Jižní Ameriky.

Je-li pohled z nábřeží Deschamps na velikou mohutnou tu stavbu mostovou, přepínající širokou, hlubokou řeku a uzavírající stejně veliký mořský přístav, za kterouž stavbou hromadí se celý les stožárů, — je-li pohled ten velkolepý, jest pohled s mostu samého na přístav se strany druhé ještě velikolepější, grandiosní. Dojem takový neučiní snad ani Paříž, která honosí se arci budovami nádhernějšími než je bursa, prefektura, divadlo bordeauxské a několik těch kostelů s gothickými věžemi, ale přístavu a veškerého toho života, který s tím souvisí, Paříži ovšem se nedostává. Co pak bordeauxským budovám na velikoleposti a kráse schází, to nahražují široká nábřeží de Bourgogne, de la Douane, de la Bourse, Quai de Louis XVIII., dlouhé Quai des Chartrons a posléze Quai de Bacalan. Tím nechci říci, že Bordeaux je hezčí než Paříž, o které neváhal bych pověděti jako ten prorok mohamedanského původu zas o jiném městě pověděl: Kdo tebe pozná, musí tebe milovati; jen ještě bych dodal: nade všecko.

Bordeaux má ve znaku mimo jiné maličkosti také stříbrný půlměsíc, vlastně čtvrtměsíc, snad proto, že původně bylo vystavěno v podobě tohoto neceléh přítele všech přeplněných srdcí, — ještě dosud tu podobu na pláně rozeznáte, — a že rozkládá se na levém břehu Garonny, táhnoucí se tady v oblouku jako první čtvrt. „Port de la Lune" říkají také Francouzi přístavu a „cité du Croissant" městu. — Třeba že Bordeaux je vzdáleno skoro 100 kilometrů od Pointe de Grave, přece lodě o 2000 až 2500 tůních snadno vystupují až do přístavu, který může pojati 1000 až 1200 různých lodí, mezi nimi 160—190 největších. Řeka má zde 6 metrů hloubky a za přílivu zvláště příznivého může míti až 12 metrů. Na konci nábřeží de Bacalan vystavěli ještě veliký bassin o 10 čtverečných hektarech, určený pro největší lodě. Práce trvající 10 let byla dokončena roku 1879 řízením

Arcachon.

ingenieura Jolyho a stála 18 millionů franků. Rozlehlé doky a skladiště obklopují tento bassin à flot.

Všechen aneb aspoň největší část přístavního ruchu je soustředěna na levém břehu, — na nábřežích protějších jsou sklady vojenské, — kde zboží se nakládá a skládá, kde od rána do pozdního večera neustálý je vír a kolotání, neustálá práce a zimniční chvat, až člověk zastyděti se musí, že na to hledí tak nečinně, po pansku. — Řekli jsme, že přes Garonnu v Bordeaux nevede než jediný most, který o sobě arci nedostačuje: obecenstvu slouží tedy jakožto prostředky dopravní s jednoho břehu na druhý nesčíslné gondoly, parníčky mouches, hirondelles a abeilles, které každým okamžikem proplítají se mezi mohutnými tělesy velikých parníků a lodí plachtových, jako Davidkové mezi samými Goliáši. Tím ten ruch přístavní ještě se zvyšuje a nabývá zvláštního rázu: nebo kdežto jinde, kdo nemusí, do přístavu a pracujících lidí se neplete, tady chtě nechtě musí a nábřeží zejména ve svátek a v neděli vypadá jako veliký oul, ve kterém je veselo a z něhož ozývá se hlučný smích — v němžto však v ty dny výminečně je trubců více nežli včel.

Vstupujeme na jeden takový parník en miniature, hirondellu, dámy napřed do malého salónu, páni po většině zůstávají venku; překážet nemají komu, poněvadž „mužstvo“ skládá se jen z kapitána nahoře a strojníka dole. Najednou cosi zasyčí, a z malé strojírny žene se bílá pára plným proudem na palubu. „Praskne kotel,“ prohodil někdo jako žertem.

„Mon Dieu, mon Dieu!“ ozývají se hned na to výkřiky ze salónu, — všecko se hrne v divém chvatu ven, nikdo však neví, co se děje, pára syčí pořád a přes to, že parníček již již začal odrážeti, všecko vyskakuje a málem že někteří nespadli do vody; na štěstí zachytili se buď roubení přístaviště nebo šosů svých předchůdců. — Parníček zastavil, každý ptá se, co to, co se vlastně stalo? Ale nikdo neví odpovědi, pára přestává syčet, kotel nepraskl, nestalo se nic. Všecko dává se do upřímného smíchu a vstupuje vesele znova, — nikdo nehubuje, nikdo se nemračí z toho leknutí a bledé tváře zase červenají . . . .

Vzduch naplněn je omamující vůní vína z rozličných hald malých a velkých sudů, tou vůní, která proniká ať tak dím celou atmosféru toho šťastného města, vůní, která omamuje, která dává zapomenouti všecky starosti, že se smějete se jenom a žijete veselosti.

V ulici cours des Fossés, nyní rue Victor Hugo, bývalých to příkopech starého města, najdeš nejrozmanitější život obchodního města. Prodavači všeho možného rozkládají zboží svoje široko do trottoirů a překládají veškeré svoje bytí na ulici; už jako na jihu, jen že tady všechno je čisto, všechno v pořádku a uhlazeno.

Schoval jsem pečlivě červeného Baedekra do kapsy, jen abych se v procházejícím množství kupujících a rozestavených prodavačů neprozradil: nebo není mně samotnému nic protivnějšího nad cestujícího s Baedekrem, ač jinak ty červené knížky mám ve veliké vážnosti a úctě, mnohou zkušeností jsa přesvědčen o jich praktické ceně.

Ale prostudnji vždy dotyčnou partii raději večer před tím a Baedeker bývá mi nejjistější lekturou, která v dalekých i blízkých krajích kolébává mne v různých hotelích ve spánek. Jenom pro případy nejhorší beru Baedekra s sebou na ulici, ale pak pečlivě zabalím do papíru jeho křiklavé desky, — zvláště od té doby, kdy se mi tak nepěkně vyplatily. — Bylo to v Mohuči. První moje kroky platily tenkrát kathedrále a šel jsem tam hned časně z rána. Sotva však jsem překročil prah, už se na mne vyřítil tlustý Švejcar, teď že se nic nesmí prohlížet, až po službách božích. Přišel jsem tedy za chvíli, asi za hodinu, kdy podle mého vypočítání se mší svatou už dávno mohli býti hotovi. Ale zuřivý Švejcar jako ten tříhlavý pes znova na mne se obořil a protože jsem byl trochu neodbytným, nescházelo mnoho k něčemu horšímu. Divná věc, — pomýšlím, — všední den a pořád samé služby boží, přemítaje při tom, jak vlastně ten dobrý muž přichází na myšlénku, že jdu kathedrálu prohlížet.

Přicházím po třetí; ale hádka začala znova.

„Vždyť se jdu modlit!“ protestuji.

„Co modlit, nic modlit! S tou červenou knížkou se tady ještě žádný nemodlil, ti sem všichni chodí zevlovat. Pak nevědí kdy mají být s tím hotovi, a člověk aby k vůli nim tady stál celý den.“

Aha, v tom to bylo! Strčím Baedekra do kapsy, obejdu kathedrálu a při dolejším vchodu druhý Švejcar zbožného křesťana ani si nepovšimnul.

V Paříži Baedeker má takový věhlas, že dotěrným průvodčím jen potřeba jej ukázat — zmizí hned, vědouce, že svědomitý ten cestopis ve všem a líp daleko poučí cizince než kterýkoli žvatlavý cicerone, který pravdu nebrává na váhu příliš těžkou.

Ať tedy na bordeauxské příkopy se vrátím! Tam jakobys mezi samými známými se pohyboval. Jdu okolo krámu, kde prodavač právě vyvěšuje zásobu kalhot, kabátů a vest.

„Tak co pak vám dnes prodám, pane?“ osloví mne přívětivě zdravě tak, jakobych potřeby své toiletty už od dávných let jen u něho byl opatřoval.

„Děkuji, dnes nic.“

Lituji velmi, snad zítra přijdete, je-li pravda? — Ale pán neráčí být odtud,“ poznamenával poznávaje cizí přízvuk a rozpřádaje rozhovor vlídný, nenucený, odpovídaje ochotně na dané otázky a pozdravuje při tom na všecky strany. Byl bych mohl baviti se takhle se všemi prodavači a celý den. — A v kavárnách teprvé! Ať kdokoli přisedne ku tvému stolku, jichž také po trottoiru je rozestaveno, každý pozdraví, počne zábavu a seznávaje, že jsi cizinec, vysvětluje, dává pokyny a radí, jak nejlépe bys v Bordeaux tráviti mohl svůj čas.

Vedle prodavačů stálých, majících na cours des Fossés svoje krámy a výkladní skříně, rozkládají se na chodníku stánkáři a bludní kramáři všeho druhu. Najdeš tady snad všecko drobné zboží: látky na šaty, sukna, šaty hotové, nádobí a různé potřeby domácí, ovoce, zeleninu, potraviny všeho druhu, surové i připravované, boudy pernikářské a cukrářské, — každý tu své zboží vychvaluje a to tak nenuceně a přirozeně, že člověk zapomíná na šarlatánství, které za tím se skrývá.

Mezi tím vyřezavač kuřích ok provádí svoje umění, jinde zase antiquáři se rozkládají, tam vynálezce jakéhosi zázračného instrumentu tak mistrně a zběžně jazykem seká, že udivení venkované okolo něho seskupení ani nevědí, jak široko ústa otevírat. Všude mnoho řečí, — a beztoho že také vlny málo; Francouz snad ze všech národů nejlépe dovede řečnit a dojista nejpříjemněji se poslouchá. — Tento jarmareční ruch, — však bez jarmarku — jenom je na chodníku: jízdní dráha docela zůstává volna.

Střed města, elegantní aristokratickou jeho část, tvoří Place de la Comédie s alejí de Tourny a sousedními ulicemi jakož i velikým náměstím des Quinconces. Nábřeží byla by sice vhodnějším korsem, kdyby nebyla přeplněna skladišti, velkými domy obchodními, v nichž nebývá místa pro skvostné výkladní skříně, velké restaurace a kavárny, pak různými dílnami přístavními a rozumí se také těmi hospůdkami temnými, hlubokými, páchnoucími solí a rybím tukem, kde námořnická chasa se všech světa končin v nesnesitelném kouři a čmoudu popíjí grog a opíjí se vínem. — Za alej de Tourny, širokou, spíše náměstí podobnou ulici s vysázeným stromořadím Bordeaux děkuje královskému guvernéru a největšímu dobrodinci svému Ludvíku Urbanu Aubertovi, markýzi de Tourny, který asi v polovici minulého věku přišel do Bordeaux a z něho učinil jedno z nejkrásnějších měst království. Za to Bordeaux postavilo mu r. 1825 na konci aleje po něm pojmenované pomník, na ty jeho veliké zásluhy dost mizerný.

Divadlo z r. 1755—1780 a nedávno restaurované zajímavo je spíše svou historií než architekturou trochu těžkopádnou. Façadu tvoří 12 korinthských sloupů a 12 kolossalních soch zdobí ballustradu; po stranách budovy 88 metrů dlouhé a 47 metrů široké otevírají se pěkné široké gallerie. Když ku konci druhého císařství,' 9. prosince 1870, Bordeaux stalo se sídlem delegace zatímní vlády, sešlo se v tomto divadle 12. února 1871 národní shromáždění, assemblée nationale, zvolilo zde pět dní potom Thiersa presidentem a 1. března odhlasovalo podmínky míru 546 hlasy proti 107. Poslanci teprve 11. března opustili Bordeaux odebírajíce se do Versailles.

Uprostřed promenady de Tourny stála jezdecká bronzová socha Napoleona třetího, na jejímž podstavci vyryt byl proslulý výrok téhož císaře: L'Empire c'est la Paix, kterýmž končil ještě jako doživotní president republiky svoji řeč v Bordeaux 9. dne října r. 1852. Ale když toto slibování Bonapartova potomka tak tuze špatně se osvědčilo, Bordeauxští nerozmýšleli se dlouho, povalili hned po Sedanu bronzový závazek míru v prach a teď docela nic nezbylo z císařské slávy leda kašna, zbudovaná na tom místě. Francouzi bývají s takovými věcmi brzo hotovi.

V jedné z postranních ulic bordeauxských je nejstarší a snad nejzajímavější stavební památka toho města, — zbytky starého divadla římského, palais gallien, jak tomu zde říkají. Jdeš úzkou, příční uličkou, na nic nepomyslíš, a najednou vidíš před sebou černé, staré zdi, sutinu dosud asi 20 metrů vysokou, vlastně již jen polosbořenou bránu bývalé areny. Tak tiše, klidně tady stojí uprostřed moderního ruchu a trpělivě snášejí bouře už víc jak sedmnácti věků. Mnoho na nich drobily ruce

lidské, déšť, sníh a mráz, na těch zdech, ale přec jich ještě nedodrobily a přetrvají snad ještě tolik pokolení, co jich přetrvaly. — Pamatuji se jako dnes na ten velký dojem, jaký na mne učinila první staro-římská stavba, kterou jsem viděl, chrám Augustův a Liviin v zákoutí malého městečka porhônského Vienne. Až do základu duše jsem se zachvěl a mimoděk všechno, co jsem slýchal o té proslavené republice a monarchii už méně slavné, dralo se mi na mysl mnohem čerstvěji než před lety ve školní lavici. Také praeparace, latinské úlohy, dvojky bez počtu a všecky ty útrapy, jichž lingua latina příčinou byla, najednou mi přišly do paměti zvyšovat effekt toho velebného okamžiku — Divný národ, ten římský! Všude, ať kamkoli kráčíš ve starém světě, vidíš stopy jejich práce, až i na poušti saharské, všude stopy jejich obrovského ducha! Mimo Italii jižní Francie plna je krásných památek po nich a jen arény v Nimech stačily by římské slávě. Kterak to možno, že národ takový zemřel, zanikl docela?! Celý svět tehda ovládal a málo věků stačilo k úplné jeho zkáze! . . .

Arény bordeauxské, jichž velikost ještě roku 1774, kdy z části mnohem větší byly zachovány, bylo lze změřiti, tvořily elipsu, jejíž velká osa měla 132—137, menší 105 nebo 114 metrů. Několik medaillií Gallienových, nalezených v sutinách, opravňuje k domněnce, že vystaveny byly za panování toho císaře asi r. 268. — Až do 17. věku Bordeaux mělo ještě vzácnější památku, Piliers de Tutelle, palác z doby Augustovy; ale Ludvík XIV. r. 1677 kázal jej pobořiti, prý z důvodů strategických. Těm vždycky všechno ustoupiti musí.

Bordeaux má tuším asi 50 kostelů, většinou pěkných, gothických staveb, ze kterých arcibiskupský chrám sv. Ondřeje vyniká nejvíce, ač dvě věže jeho nejsou dostaveny. Některá díla umělecká uvnitř lepší platnosti by nabyla, kdyby tam nebylo pošmourno a temno. V postranních kaplích je mnoho oltářů a soch, a z těch nejspíše do očí padne u zdi v chóru bílá mramorová socha Panny Marie, Notre Dame de Bonne Nouvelle, asi útočiště všech zbožných, útlocitných srdcí žen a dívek bordeauxských. Okolo sochy zasazeny jsou kolem do kola, tak že už ani místečka nezbývá, malé tabulky, také z bílého mramoru s jednoduchými, zlatými nápisy jako: „Merci, Marie,“ „Zachránila's mého syna“ „Vyplnila's moje přání, děkuji ti,“ „Marie Panno, oroduj za mne“ a podobné prosté, ale tklivé vzdechy, a vedle nich spousta kytic, věnců, mnohé už svadlé docela, mnohé ještě čerstvé; „Notre Dame de Bonne Nouvelle, priez pour moi, pauvre pécheresse,“ napsala také nějaká kající Maří Magdalena. Je to kout, kam nejvíce s důvěrou se utíkají, a klečelo před sochou mnoho žen pohroužených v modlitbu tak vroucí, že s úctou jsem obcházel, abych nerušil. Docela blízko, u roubení oltáříku, klečely dvě ženy, jedna stará, s vlasem šedivým, druhá mladá, hezké děvče. Slzely obě, — za koho asi modlily se? . . .

Zvonice, neforemná věž, také gothického slohu a opodál kathedrály stojící, chová jeden z největších zvonů Francie; váží 11000 kilogrammů. Za revoluce byla věž prodána soukromníkům, kteří v ní lili broky, a teprve v létech padesátých stát znova ji koupil a opravil, jen že nešťastně: špici gothickou nedodělali a místo štíhlé fiály postavili nahoru nepoměrně velikou sochu Panny Marie, která sic jinde mohla

Sbírání ústřic v Arcachonu.

konati výborné služby, ale tady tuze nepěkně se nese, třeba byla celá ze zlaceného kovu. Zvonici říkají clocher Pey-Berland, protože arcibiskup Pierre Berland kdysi v 15. věku ji vystavěl.

Na svoje arcibiskupy vůbec jsou Bordeauxští nějak pyšni a v každé sebe menší historii tohoto vinného města na čelném místě najdeš, že i několik svatých, Delfín, Arnoud a Seurin, pak také Bertrand de Goth, pozdější papež Kliment V. a první vyhnanec babylonský v Avignonu, a mnoho jiných všelijak výtečných tam svoje ovce páslo. — Také kolébka jednoho krále, Richarda II. anglického, stála v Bordeaux.

Ještě jednu zvonici má Bordeaux, tour Saint-Michel, u kostela svatého Michala, třeba ne znamenitou, alespoň zmínky hodnou; ne proto, že jsem na ni lezl a pro krásnou vyhlídku až k nejvyššímu schodu se pachtil, a také ne proto, co je ve zvonici nebo na zvonici, nýbrž pro to, co je pod zvonicí. U kostela býval totiž hřbitov, jehož půda měla vlastnost konservovati mrtvoly a mumifikovati je. Při restauraci kostela nalezli nebožáky, kteří kolik set let klidně spali svůj věčný sen, a místo aby je přenesli někam jinam, — když už právě tam nemohli zůstat ležet, — udělali pro ně kryptu pod onou věží a teď za 50 centimů ukazují je každému, kdo se chce na ně dívat. Asi čtyřicet mrtvol temně šedých, svraštělých, oděných toliko nejpotřebnějším hadrem, rozestaveno je v nevelíké podzemní síni v nejpříšernějších attitudách, děsně kontrastujících s obyčejnou horizontální polohou bezduché schránky naší; široká baba kostelnice ještě na každou důkladně posvítí svojí lucernou, jež vrhá za sebe černé, rozcházející se stíny, a o každé je hotova vypravovat obšírný životopis. Lze snadno poznati rysy těch ztrnulých tváří . . . na jedné dívčí jeví se strašlivý zápas v hrobě, — ruce jsou zkrouceny, celé tělo zkřiveno a obličej jako zkamenělá hrůza: zakopali ji zdánlivě mrtvou a dívka v hrobě se probudila . . .

Utíkal jsem z tohoto místa ne zděšením, ale studem, že znesvěcují věčný klid těchto zemřelých. Snad stačilo by zachovati jednu, dvě z mrtvol k účelům vědeckým a ku prozkoumání, — ale proč dovoluje se tato nepěkná výstava, nevím. —

Když už tak probíráme zvonice a zvony bordeauxské, pozastavme se ještě u staré brány bývalé radnice, la porte de l'Hôtel-de-Ville, jejíž požární zvonec z r. 1775 tento nápis nese: Convoco arma, signo dies, noto horas, compello nubila, concino laeta, ploro rogos. Signál jím daný elektrické dráty v okamžiku přenášejí všem hasičským stanicím, předpokládaje ovšem, že všechny apparáty jsou v pořádku. Jak známo, požární telegrafy pracují vždycky dobře, jenom ne při požárech.

Co do stavby staré ty brány bordeauxské, jako mimo právě jmenovanou ještě Porte du Palais, jsou náramně neúhledny a bachraty a nikterak se nevyrovnají krásným našim věžím mosteckým, bráně prašné atd., z čehož měl jsem vlasteneckou radost.

Více než všechny tyto a podobné znamenitosti bordeauxské, o nichž čtenář v každém průvodci obšírněji se dočte, zajímal mne ten veselý, svižný ráz bordeauxských lidí, upřímná zdvořilost a třeba že trochu lehká mysl; o čemž již trošku jsem se zmiňoval. V čem a jak se to jeví? — Věru neumím pověděti, ale viděl jsem to v kavárnách, v krámech, na ulici, v divadle, v hostincích a všude, kam jen potulný tourista do-

stati se může; byl to okamžitý dojem, který jsem zachytil beze všech studií, jen letmo, — jako z hudebního kousku, i když jen jednou byl zahrán, hned máme dojem buď veselý nebo smutný . . .

Když byla neděle, bloudil jsem celé odpůldne v krásných obecných sadech, které již tenkrát, za časného jara, utěšeně se zelenaly. Zdálo se, jakoby celé Bordeaux bylo si vyšlo ven, cesty byly plny, sedadla všecka obsazena a pořád ještě lidé přicházeli tlačit se na slunce. Stejně bylo na náměstí des Quinconces, v alleji de Tourny a na nábřežích. Odevšad hudba, odevšad veselí se ozývalo.

Najednou z aleje d'Orléans něco vyjelo a zastavilo se uprostřed náměstí des Quinconces, právě před vodotryskem, mezi obrovskými, nepoměrnými sochami Montaignovou a Montesquieu-ovou a houf lidí shrnul se kolem. Přijel veliký vůz, kočár, omnibus, či bouda nějaká na kolečkách, v jakých akrobaté a „panorámy“ u nás jezdívají, ale skvostně upravená, zlacená, a na vrchu sedělo šest hudebníků pěkně uniformovaných; troubili svižný pochod. Vůz byl tažen šesti překrásnými španělskými hřebci a na kozlíku, všech šest opratí v ruce jedné a s dlouhým bičem ve druhé — seděl pán v bezvadném plesovém ústroji, ve fraku, s bílou kravattou a cylindrem na hlavě, v bílých rukavičkách, na prsou asi čtyři nebo pět skvostných řádů, a vedle něho dáma rovněž v plesovém úboru. Vzadu premovaný lokaj. — Co to? Patrně komedie, to musím vidět! — Uprostřed náměstí tedy vůz zastavil, pán odevzdal opratě kočímu dole stojícímu, obratem ruky proměnil kozlík v jakýsi lékárnický stolek s lesklými krabicemi a tyglíky, smekl a měl ku shromážděným vzletnou řeč o užitečnosti jakéhosi zázračného léku proti všem nemocem, jejž vynalézti měl čest a který stojí jenom jeden frank atd. — šarlatánství ohromné, ale mělo nevídaný úspěch: shromáždění kupovalo o překot a dáma společnice nestačila balit divné to zboží a přijímat franky. Do dnes lituji, že jsem si té nesmrtelnosti nebo věčného zdraví taky trochu nekoupil. — Když už zásoba lehkověrného lidu byla vyčerpána, a nikdo o ten frankový zázrak státi se nezdál, zavřela se apatyka, zbylé zboží zaneslo se do uzavřeného vozu, doktor zmocnil se zase opratí, elegantně švihl bičem a krásně řídil svoje spřežení zpět do aleje d'Orléans ke svému hotelu, z něhož byl vyjel.

Zdá se, že podobné výjevy nejsou v Bordeaux žádnou řídkostí. Lidé se shrnuli se všech stran, poslouchali trpělivě, ano s interessem ten žvast, podaný ovšem v pěkné, uhlazené řeči, kupovali, smáli se a rozešli se zas jakoby nic.

Jenom víno může býti příčinou té veselé nálady, nezkalené mysli. Víno bordeauxské vůbec a sklep v hôtelu de France, kde skládal jsem umdlené údy svoje, tak mne nadchl, že kdybych byl učeným, hned pojednání učené na prospěch vinné révy bych napsal. Pro sebe bohužel, pro čtenáře bohudík učeným nejsem a pojednání takového nenapíši. Snad i vínu při tom lépe se povede. — Je stará pravda, a ani Pierre Cabanis nemusil ji hledat, že mezi národem, který pivo pije, a lidem z vinného kraje převeliký je rozdíl a poslednější že povahou mnohem je lepší. Před několika léty, bylo to právě po chuchelské bitvě, sedával jsem často v Rüdesheimu, na zeleném Rýně, u starého Müllera v Drosselgasse s několika tamějšími rodáky, kovanými Němci, a dobře

Bordeaux.

kovanými Němci, měli jsme tam pod verandou svůj stůl a dávali vzorný příklad snášelivosti. Když v ostatním světě celá Germanie bouřila se proti ukrutným Čechům, bodří Němci v rüdesheimské knajpě posmívali se moudře tomu slaměnému rozhořčení a prosívali mne, abych měl k nim českou řeč, chválili zvučnost našeho milého jazyka a na konec se mnou volali slávu, čemukoli jsem chtěl. Jen tak mimochodem připomínám, že rüdesheimský speech byl můj první a poslední řečnický úspěch, — protože tomu nikdo nerozuměl; nebo od těch dob jsem se na takový rhetorický effekt nezmohl a myslím už také nezmohu.

To bylo možno arci jenom uprostřed těch vinic, a v lidu, jejž víno odchovalo, nebo že by takovou věc, jako je náklonnost Němců k nám, také pivo dovedlo, přece nevěřím.

Snad bych neměl Bordeaux v tak dobré paměti, kdyby náhoda nebyla mne tam přivedla dříve než do Paříže. Dojem neměl jsem ničím seslabený, nebo ani Marseille, neřku-li Lyon nemohou zastíniti Bordeaux. Marseille má ovšem větší přístav, větší, silnější ruch a více rozmanitosti, pravda, ale nemá toho veselého, čistého rázu, a Lyon proti Bordeaux není než veliké moře domů a továren, ze kterých pořád se kouří.

Když probírám se ve spoustě různých fotografií, upomínek z cest, každá z nich jiné připomíná mi chvíle; Bordeaux ty nejveselejší . . .

Týnskému chrámu.

Ty chráme Týnský s věží štíhlých zdobou,
jak hledíš vážně z domů lomenice,
jež vyrostly nad chmurnou Tvojí kobou
jak nad mohylou v hvozdu borovice!
V Tvých římsách, smělým vykroužených zmachem,
jen ptáče tiká v poletnutí plachém
a z portálů Tvých čarotklivé něhy
vichřice času bezcitnými šlehy
neladné ssutky v hluchou dlažbu smétá,
jak listí buků mhavé za jeseni.
V tvých klenbách pavouk šedou přízi splétá
kol obrazů, jež v truchlém zapomnění
tu práchniví a tlejí ode věků,
jak v pusté ladě uschlé, plané hloží,
ač tak jsou plny půvabů a vděků,
jak by je byla nesmrtnými rysy
na plátno vdechla, v šťastné chvíli, kdysi
v zášeří věků sama ruka boží!

Tak zimno tu, že v líce chodce vanou
zapadlých věků dechy ledovaté

a noha jako řadem popelnicí
tu smutně kolem otářů se šine . . .

A přece slavným, velebným Jsi, Týne!
a požehnány klenby Tvoje svaté!
Zde, dvou těch věžek štíhlých pod ochranou,
úmluvy archa milá Hospodinu
od věků slavně, nerozborně stála.
Zde Bůh ve sudbách svojich nevystihlý
uložil vlídně v posvěceném krovu
kvetoucí věčně holi Aaronovu,
zástavu spásy, z bědy vykoupení!
V Tvých klenbách šerých vždy se zelenala
naděje haluz; — míru holubice
Tvou římsu šedou vždycky oblétala . . .

Tvých zvonů srdce nikdy nezavzdychlo,
vždy tlukouc klidným, odměřeným tepem,
při jejich zvuku zmlkalo a tichlo,
jak v přísný povel šelem krotitele,
co v reji vášní šíleném a slepém
hruď země této bědné, osiřelé
divokým spárem sápalo a rylo . . .
Když chvíle hrůzy nad krajem se tměly
a k smrti teskno v chorých Čechách bylo —
Tys jediným byl v nouzi vrchovaté,
jehožto věže, zbožně k nebi vzpjaté,
v modlitbě vroucí nikdy nezemdlely . . .

Otokar Mokrý.

Kmotr Ivan.

(Historická událost z roku 1485.)

Napsal **D. L. Mordovcev.** Přeložil dr. Pavel Durdík.

I. Neznámý poutník.

Byl pěkný, světlý zimní den, jaké bývají na Rusi na konci ledna nebo na počátku února. Paprsky chladného v tu dobu slunce jiskřily se v mrazivém krystalisovaném prachu. Severní větříček, tichý, ale řezavý, hnal přes cestu proudy suchého sněhu.

Slunce se chýlilo již k západu a ještě ostřeji, zdálo se, blýskalo na zlatých vrcholech a křížích moskevských kostelů a kremelských věží.

V tuto dobu vyšel ze serpuchovských městských vrat vysoký a ramenatý rolník. Měl kožešinovou třuchou čepici, vydělávaný ovčí kožich a bílé, vysoké, kůží podšité boty plstěné. Velká zrzavá jeho brada a vousy, poněkud ostřižené podél vrchního retu, leskly se stříbrnou jinovatkou. Zrzavý rolník, opíraje se o dlouhou hůl, kráčel rovnoměrně a statně, nehledě na strany, ačkoli jeho šedé, živé a patrně chytré oči jaksi tajně po něčem slídily.

To, co v naší době dávno jsou městské zaříční čtvrti Moskvy, tenkráte před čtyřmi sty lety byly rozptýlené vesničky a vesnice, odloučené od města rolemi, zahradami a zelnicemi. Do jedné z těchto vesniček patrně zamířil zrzavý rolník.

Sotva však urazil takový kus cesty od města, že byl blíže k vesničce než k městu, sněžný prach prudčeji začal se zdvihati od země a vírem se točiti. Obzor dosud jasný, brzo se zatměl touto sněhovou vichřicí, těmi hustými sněžnými oblaky. Vířivý sníh, honěný větrem, začal šlehati do obličeje, do očí a tvořil závěje.

Strhla se metelice, buran. To je ten obyčejný, podivínský a nebezpečný vrtoch naší surové zimy, který i zvyklého na ruskou naši vánici sedláka zákeřnicky přepadá, jako znojný chamsin Araba na poušti. Buran zastavuje a sněhem zanáší vozy v poli, donucuje sedláka jedoucího do lesa pro dříví nebo na blízkou louku ku svému stohu sena, — nocovati buď pod tímto stohem ve sněhové závěji, anebo u svého ohraženého pastviště, ba i do smrti mrznout u tohoto ohražení; buran překvapuje ženy s prádlem u říčky, jež oslepeny přízemní metelicí a celým davem prudce s větrem uhánějících sněhových oblaků, s tíží se prodírají k chatrčím. To je ten vrtoch zimy, kdy začínají v době největšího řádění metelice ve vesnicích zvoniti jako při požáru, aby hynoucí v poli poutníci mohli jíti po zvuku zvonů, jako koráby zmítané bouří obracejí se směrem k ohni ochranného majáku.

„Svatý, svatý, svatý!“ Náš poutník bezděky se zastavil a dělaje kříž, začal se ohlížeti. „V nešťastné chvíli jsem vyšel.“

Obrátil se obličejem tam, kde asi mohla býti Moskva. Ale právě s té strany nesla se sněhová bouře, metající mu do obličeje a do očí celé spousty sněhu.

„Kůrové andělští! Teď již se nedoberu do Moskvy. Ale Kotly, zdá se mi, jsou blízko. Půjdu do Kotlů."

Statečně vykročil v před, rozpustiv spratkovou čepici s ušima po samé oči. Bouře šlehala jej do zad; z předu zastírala sněhová oblaka vyhlídku do dálky i do blízka, metajíce závěje a ničíce před poutníkem poslední stopu cesty.

„Pane Bože, co je to? Jdu-li jenom dobře?"

Závěje vyskytovaly se častěji a častěji, nohy vázly ve sněhu po kolena, kráčeti bylo čím dále tím obtížněji. Večerní soumrak nastal tak rychle, že ani ne za půl hodiny se vznášela nad zemí neprohledná tma.

Poutník se znovu zastavil.

„Všemohoucí Bože, zachraň mne od náhlé a nenadálé smrti!" šeptal, všecek strnuv. „Ušetři mne, nikoli k vůli mně, zatracenci; ale k vůli lidu tvému, pravoslavnému křesťanstvu. Kde to jsem?"

Jako odpověď na tuto zoufalou prosbu slyšeti bylo kdesi v pravo slabé, bouří přitlumené kokrhání.

„Kohoutí hlas, Bože!" křižoval se chodec. „Není-li to znamení jako Petru apoštolovi? Je-li to jenom kohout? Nezdálo se mi to snad ve vytí větru?"

Ustrašeně naslouchal. Nyní zřejmě uslyšel to, čemu dříve toužebně naslouchal; ale strach pojal ho ještě větší...

Kohout zakokrhal teď nikoli s pravé strany, ale kdesi daleko v levo.

„Kam jíti? Bože na výsostech!"

Ale zastaviti se nebylo možno: sníh jej zanášel, hromadě kolem větší a větší závěje; z namahavé chůze a vnitřního rozčilení cítil strašnou únavu a zpod čepice lily se mu krůpěje potu.

„Půjdu v pravo, pravou cestou... A kráčel jsem pravou cestou doposud?" mihlo se mu náhle v pobouřené mysli. „Hospodine! ušetři zatracence! Od této chvíle po celý život budu kráčeti pravou cestou — Tvojí cestou, Velký Bože!"

Ještě jednou udělal kříž a dal se na pravo, v tom směru, odkud po prvé k uším jeho se nesl hlas kohoutí. Snad proto, že vítr se změnil, nebo že sám náhle s cesty zbloudil, šlehal mu sníh tenkráte ne do týla, nýbrž přímo do obličeje. Nohy jeho ustavičně vázly v závějích, a když se vypracoval ze závěje, ocitl se buď ve výmolu anebo na hromadách tvrdé země. Klesaly mu nohy, znělo v uších. Zdálo se mu, že slyší vzdálený cinkot poštovního zvonku.

„Ano, ano, zvonek... Bývá prý to ďábelská svatba... Tak si lid vypravuje... Svatý, svatý, svatý! Pánbůh s námi!"

A strachem tiskl ruku k prsům, kdež pod kožichem ohmatával kříž, který dostal o křtu a s nímž se neloučil po celý život.

Aj, tu se mu zdálo, že nedaleko zableskl ohníček, ale jaksi podivně, jakoby se pohyboval a mihal.

„Nejiskří-li to vlk očima? Čím dále, tím je hůře."

Zavadil o něco, jak o přepažení nějaké a ohmatával to.

„Pletená ohrada, ano — příbytek, jak se zdá, není daleko."

Kráčel podél plotu. V předu opět se mihl ohníček, ale nyní již mnohem zřetelněji.

„Díky Tobě, Všemohoucí Bože! Neopustil jsi mne."

Ale okolo plotu nebylo lze dále jíti. Metelice navála tam neprůchodné hromady sněhu. Dal se na stranu. Ohníček, ukazující mu cestu, zmizel.

Poutník sebral poslední síly a se zoufalou odhodlaností bral se vpřed. V očích se mu tmělo, nohy se třásly a pletly, znění v uších bylo silnější a silnější.

„Obydlí!" zašeptal radostně a spolu v leknutí.

Z okenice ne docela přiléhající kmitalo světélko. Poutník přiblížil se k oknu.

„Pane Ježíši Kriste, Synu Boží! smiluj se nad námi!" volal, klepaje holí na okenici. Ale obyčejná odpověď: „Amen" neozvala se z jizby.

Znovu zaklepal.

„Pane Ježíši . . ."

„Kdo se to tam potlouká nocí v takové nepohodě?" rozlehl se na venek hněvivý hlas.

„Člověk zabloudil. Jsem člověk putující," byla odpověď. „Pusť mne k sobě na nocleh."

„Jsi-li poutník, putuj dále!" znovu odpovídal hlas rozzlobeně. „Zde není hospoda."

„Kristem Bohem tě prosím: nedej zahynouti duši pravoslavné."

„To je právě to — zahynouti! Kdo ví, čím jsi? Možná, že sám duše hubíš! Jdi a hledej si místa u jiných."

Poutník prudce pozdvihl hůl, ale ruka jeho okamžitě se zastavila ve vzduchu; jen v očích, na něž pruh světla zalétl z okna, blýskl zlověstný oheň.

„Ha! Jsem prý zhoubcem duší . . . . Možná, že má pravdu —" zašeptal příchozí, odstupuje od okna, „možná, že i za to náhlou smrt na mne posýlá Hospodin . . . O—o!"

Kráčel dále, mumlaje, jako by o sobě nevěděl. „Pamatuj si to, Ivánku, pamatuj: sám možná duše hubíš . . . Ach, mnoho jsem jich zhubil — sám znám své zatracenství . . ."

Najednou noha jeho o něco klopýtla. Nahnul se. Byla to malá dvířka zahradního plotu, jež vítr shodil. Příchozí vešel skrze dvířka. Na pravo v malém, slabounce osvětleném okénku, jež bylo potaženo měchýřem místo skla, mihal se ohníček, nejspíš od louče.

Příchozí i zde zaklepal. Na obyčejné oslovení „Pane Ježíši" následovala z chaty odpověď: „Amen".

Brzo dvířka v předsíni vrzla a někdo vyšel z chatrče.

„Koho to Bůh přinesl?" rozléhalo se volání.

„Poutník, drahoušku . . . Nepohoda mne zahnala, s cesty jsem zbloudil, bezmála jsem v poli zmrznul . . . pusť mne na noc, nedej zahynouti duši křesťanské."

„Co to pravíš, člověče?" odpověděl přívětivý hlas. „Což nenosím křížek na prsou? Sám vidím, že v poli nyní smrt těká. Pojď ke mně, přenocuj! Jenže, musím ti říci, v mé malinké jizbě shledáš nepořádek."

„Jaký nepořádek?"

„Jak ti to mám říci? — Na ženu mou to náhle trhlo."

„Jak? umírá?" s účastenstvím se tázal příchozí.

„To ne, právě naopak! Přišly na ni porodní bolesti; nedá ti celou noc pokoje."

„To nevadí, milý člověče; zmrznouti u plotu je ještě hůře."

„Máš pravdu. Nuže, tedy s Pánembohem, přenocuj u nás."

II. „Je to snad anděl?"

Dobrý sedláček vedl příchozího do malinké síně. Neočekávaný host byl muž statný; musil se shýbnout, aby vešel do nizounkých dveří.

„Počkej můj milý, abych se trochu otřepal," řekl host; „pohleď, co je na mně sněhu, přinesl bych ti zimu do světnice."

„Otřepej se, otče, otřepej!"

Vstoupili do jizby i hospodář i host. Jizbinka byla chudobná, těsná. Zakoptěné stěny na mnohých místech se nahnuly. U pece nad kbelíkem praskala hořící louč. V jizbě nikoho nebylo, toliko ve výklenku u kamen bylo viděti bílou kočičku, která horlivě se myla prackou.

„A opravdu, kočička se nemyje nadarmo, — to znamená hosti," usmál se sedláček hospodář.

Host vstoupil, vyhledal očima v předním koutě zakoptěný dřevěný svatý obrázek a nábožně třikrát se pokřižoval.

„Mír budiž domu tomuto!" řekl ukláněje se před hospodářem a klada čepici na lavici.

Hospodář též se mu poklonil.

Host s pomocí hospodáře sňal pás, svlekl kožich a zůstal v soukeném kaftanu.

„Za koho se mám modlit?" laskavě obrátil se k hospodáři, utíraje si barevným šátkem mokrý obličej a vous. „Jak ti říkají, milý člověče?"

„Kitka mi přezdívají, otče," řekl usmívaje se hospodář, „Kitka Otrhanec. Pop mi dal na křtu jméno Kit*) a od té doby jsem Kitka; a Otrhanec — tak mi přezdívají pro mou srst; vidíš, otče, jsem holý."

A jako dříve dobrodušně se usmívaje, roztáhl ruce, dávaje na jevo, že jizba jeho není ani upravena, ani jídlem zásobena. Sám byl maličký, nedužívý človíček, s řídkými vousy na bradě a bílými jako vařící voda zuby; ale v malinkém obličeji bylo tolik dobroty a poctivé přímosti, že každého hned pro sebe zaujal.

„Vidíš, otče," vysvětloval, „jizba je chudinká; nemám ničeho a veškerého dobytka mám — jednu kočičku."

A pohladil kočičku, která vylezla z výklenku, a okolo nohou hostových se třela, půvabně natahujíc svá hustě obrostlá zádička; potom najednou mu skočila na kolena.

Host již seděl na lavici, opíraje se loktem o stůl, a patrně odpočíval. Výrazné oči jeho byly zádumčivy a smutny. Mimovolně hladil

*) Tit (Titus). Prostý lid říká Kit, lépe se mu to vyslovuje. Kit je však v ruštině = velryba. Kitka je zdrobnělé = velrybička.

kočičku, a dle všeho o něčem přemýšlel. V očích jeho bylo viděti jakousi výčitku a nepokoj.

Náhle ozval se slabý ston.

„Co je to?“ tázal se udiveně host.

„To je má žena na peci, otče,“ odpověděl v rozpacích hospodář. „Již jsem ti o tom říkal.“

„Vím, vím. A jak ti říkají po otci, Tite?“

„Zacharov.“

„Tak vidíš, Tite Zachariči,“ řekl host vstávaje, „že jsi mne nenechal zmrznout u plotu, budu ti kmotrem — kmotrem dítěte, které ti nyní Bůh posýlá.“

Tit se zaradoval.

„Ach, otče, nikdy nepřestanu za tebe se modliti; vždyť mně, chudému, nikdo za kmotra nepůjde; a tebe mi Bůh poslal, sám Bůh. Kmotru nedávno s velkou tíží a se slzami si vyhledala má Arina u souseda, u nohou se jí válela: jesti strašně tvrdohlavý náš bohatý soused.“

„A kdo je to?“ tázal se host.

„Je to Ilja Ščekin.“

„To je ten, co má tu velkou chalupu?“

„Ano, je zde nejbohatší.“

„Opravdu? A mne vyhnal zhurta od okna, prosícího za nocleh. Kdybych se byl tebe nedoklepal, byl bych zmrznul u plotu.“

„Oo — cho — cho!“ vzdychl Tit, „jak bohatství člověka kazí. Na Boha bohatí zapomínají.“

Při těchto slovech host jaksi zvláště podivně pohledl na hospodáře. Pohled tento cosi znamenal, vyzvídal, vybízel, jako by odpovědi očekával, ale prostomyslný Kitka ničeho nechápal, a náhle jej pojala jakoby hrůza. Neboť když nesměle pohledl neznámému do očí, velice se zarazil. Nikdy neviděl takových očí. Myslil si: pohledni takovýma očima na pec — pec se rozboří, na strom — strom uschne. Ale při tom z týchže očí zářilo cosi dobrého, cosi laskavého. S pověrečnou bázní začal se v duchu modliti; ale tato bázeň byla zvláštní. Vzpomněl si pojednou na slova baťušky: „Cestujícího přijmeš — anděla přijmeš, ba i samého Krista přijmeš.“ A možná, že mu opravdu Bůh poslal anděla. Ale to snad přece ne: viděltě v kostele anděly na obrazích — vesměs mladinké, jako by to byly holčičky, a mezi nimi i malinká nemluvňátka s křídly. Ale tento je hřmotný sedlák a má zrzavou, velikou bradu. Za to ruce neznámého překvapily Kitku: takových ohromných rukou, jakož i děsně pronikavých očí, nikdy před tím neviděl.

Na peci opakoval se ston.

„Milý Kituško, běž pro babičku, hodina má přišla.“

Tit hledal čepici.

„Neměj mi za zlé, otče,“ nesměle obrátil se k hostu, „poběžím.“

„Běž, běž, milý člověče.“

„A jak to bude — ty jsi ještě ani nevečeřel?“

„Nejsem hladov, milý člověče, jsem pouze unaven; lehnu si na lavici, přikryju se kožichem, usnu, a zatím Bůh mi nadělí kmotřenka, nechci kmotřenku.“

Hospodář odešel a host, zůstav sám, poklekl a začal se modliti vroucně se slzami v očích. Dlouho se modlil, dlouho šeptal modlitby, a potom ulehnuv na lavici a přikryv se až přes hlavu kožichem, brzo usnul. Spal tvrdě.

III. Neočekávané kmotrovství.

Zimní jasné slunce ranní hledělo již skrze průzračný měchýř do chudobné jizby Titovy, když neznámý, spící na lavici, se probudil. Shodil se sebe kožich, rychle vstal a udělal kříž. Oči jeho s podivením obzíraly vetchou jizbu, jako by říci chtěly: „Kde jsem, co se to stalo?“

Ale brzo oči neznámého zajiskřily se radostí. Bílá kočička třela se již okolo jeho nohou.

„A! Tite Zachariči, zdař Bůh!“ vesele řekl.

„Zdař Bůh, milý; jak jsi odpočíval?“ tázal se hospodář.

„Výborně, milý člověče; dávno jsem již tak dobře nespal.“

Rozlehl se křik novorozeňátka.

„A! Koho vám Bůh dal?“ usmál se neznámý.

„Syna, otče.“

„A to jsem věděl — holčičky nemám rád. A kdy budou křtiny? Mám na spěch, musím do Moskvy, mám tam mnoho práce.“

„Jak poveliš, otče, třeba hned.“

„Dobře, nemohu čekat.“

Tit střemhlav běžel pro baťušku a kmotru. Neznámý zůstal sám v jizbě, a na peci, jak bylo slyšeti, rodička dávala si práci s děťátkem.

Zvláštní úsměv zahrával výrazným, poněkud surovým obličejem neznámého. Tak se zamyslil, sedě u stolu a podpíraje si dlaní hlavu, že ani nepozoroval, jak hospodář tiše vstoupil do jizby, provázen jsa jakousi ženou.

„A! to jsi ty, Tite Zachariči?“

„Já, otče, a zde je kmotra.“

„Žena toho souseda, který včera . . .“

Neznámý nedomluvil. Ve dveřích objevil se kněz. Byl to stařičký malý pop s jemnýma modrýma očima a hezkým obličejem.

Neznámý vstal a šel knězi vstříc, chtěje požehnání.

„Požehnej mi, baťuško!“

Kněz vzhledl na neznámého a velmi se zarazil. Nějaká myšlénka nenadále projela mu hlavou. Viděl již někde tento obličej. Rychlostí blesku ocitl se v duchu v Moskvě v archangelském chrámu. Tam viděl tento obličej, ale za jiných okolností. Zdálo se mu, že ho tam viděl v jakési záři, ve zlatě. Ale možná, že to byl též svatý obraz. — Ne, přece to nebyl obraz, nebyl a nebyl. Byl to živý obličej . . .

Vzpomínal si, a všecek se zatřásl. Jizba se začala s ním točiti.. Padl na kolena . . .

„Já mám tobě žehnati?“ mumlal bázlivě. „Ty žehnej mně!“

Všecko to dělo se neobyčejně rychle, tak že sotva kdo v jizbě si toho všiml. Kněz pohledl do očí neznámému a uviděl, že ten položil prst na ústa. Oči neznámého všecko řekly, a polekaný malý pop mu porozuměl. Rychle vstal a udělal široké znamení kříže.

„Ve jménu Otce, i Syna i svatého Ducha . . .“

„Amen.“

Neznámý skroušeně přijal požehnání od kněze a políbil mu ruku. Toto políbení jakoby popálilo žehnající pravici skromného služebníka církve. Nevěděl, jak má státi, kam hleděti. Ale neznámý přerušil trapné rozpaky.

„Nu, kmotříčku,“ obrátil se s úsměvem k hospodáři, jenž byl jako na jehlách a tušil, že něco neobyčejného se děje v jeho ubožácké chatrči. Zvláště ho znepokojovala rozpačitost baťušky (baťuška jmenoval se Infont). Snad jsem docela anděla k sobě přijal? tato myšlenka opět projela jeho obmezeným mozkem. — Ale ne, to nemůže být — ti mají křídla, a na Krista jest, abych pravdu řekl, starý.

„Nuže, kmotříčku,“ promluvil tajemný host, „popros baťušku, aby pokřtil novorozence.“

„Hned, hned, bez meškání,“ mumlal baťuška. „Chcete v kostele, nebo zde?“

„Zde, zde,“ odpověděl host.

Kněz rychle vyšel z jizby a za chvilku vrátil se s kostelním sluhou, jenž nesl křtitelnici a uzel s kněžským rouchem. Oba zdáli se velmi rozčilenými, a dělali všecko rychle a v rozechvění. Kostelní sluha šukal s kmotrou okolo křtitelnice, kterou hleděl pevně postaviti na nerovné podlaze, pak naléval do ní studené vody z kádě, stojící u prahu. Kněz zatím se oblékal. Zaražený hospodář, jeho žena rodička a kmotra s podivením pozorovali, že baťuška Infont obléká tu svá nejlepší bílá roucha, jež míval toliko na Vzkříšení a o nejsvětější Trojici.

Dle obyčeje položila kmotra na stůl tkanou látku *), již novorozenci přinesla.

Tajemný host, spatřiv to, vzpomněl si, že též on, jako kmotr, musí „přinésti dar“ pro nového maličkého křesťana, a že to musí býti kříž.

Rozepjav ihned svůj kaftan sňal s krku velikolepý zlatý kříž, osypaný drahocennými kameny.

„Zde je můj dar rozeňátku,“ řekl, položiv kříž na tkanou látku. „Nechť jej nosí na blaho a spásu své duše.“

Kříž se třpytil různobarevným ohněm.

„Otče drahý,“ vyhrklo z Tita, „my žebráci a chuďasové nejsme hodni takových darů!“

„O tom vím já a Bůh,“ odpověděl host. „Duše člověka jest dražší zlata a drahokamů, a ty, milý člověče, duši mou jsi spasil — tys nedal mi umříti náhlou smrtí.“

Přistoupili ke křtitelnici.

„Jaké jméno mám dát dítěti?“ tiše obrátil se kněz k rodičům. „Nyní slavíme památku blahoslaveného Kira a Joanna Nezištníka. Mám dáti dítěti jméno Kira?“

Tit v rozpacích pohledl hostu do očí.

---

*) Látka tato nazývá se ризки. Je to tkaná látka, do níž kmotr přijímá nemluvně z rukou kněze, jenž je byl pohroužil do vody o křtu svatém. Dle obyčeje kmotr dává nemluvněti křížek, jejž pokřtěný nosí na prsou po celý život, a platí knězi. Kmotra daruje nemluvněti ризки a košilku — a knězi ručník nebo šátek.

„Ať se jmenuje Ivan," řekl host. „U nás nyní v Moskvě hosudaří hosudar veliký kníže Joann Vasiljevič veškeré Rusi."

„Amen," tiše a zřetelně pronesl kněz.

Sotva křestní obřad byl vykonán, otevřely se tiše dvéře a nesměle do jizby vstoupila matuška, stařenka, popova žena. V rukou nesla uzlík. Nízko se poklonila hostu a všem přítomným, rozvázala uzel, vzala z něho ubrousek, chléb, kousek sušené lososiny, nádobu z březové kůry s nasolenými malými hříbky a láhev cizozemské kořalky, kterou otec Infont schovával u sebe pro strýce příhodu, kdyby totiž jeho malou osadu navštívila nějaká vyšší duchovní osoba.

Matuška prostřela svůj ubrousek na stůl, vyložila chléb, položila rybu na dřevěnou misku, dostala nůž, jímž udělala kříž na chlebě, a mlčky uklonila se hostu, pobízejíc ho ke stolu.

„Díky, matuško," řekl laskavě host. „Baťuško Infonte, požehnejte jídla!"

Baťuška Infont požehnal.

„Sedni si, baťuško!"

Baťuška Infont omámen přestupoval s místa na místo, ale neměl smělosti, aby se posadil.

„Posaď se," opakoval host, lstivě se usmívaje. „Tobě náleží seděti v předním koutě."

Ale baťuška Infont, čiň co čiň, nemohl překonati svou nesmělost a nesedal si.

„Nu tedy, když nechceš, nechej tak!" rozhodl host a kráčel ku svatému obrázku.

Pak si sedl, chytře a vesele obzíraje všecky přítomné.

„A znáš, baťuško, přísloví o předním koutě?" s potměšilým úsměvem obrátil se k Infontovi.

Ten byl ještě rozpačitější a nic neodpovídal.

„Že neznáš? Tedy ti je připomenu," pokračoval host tímtéž tonem. „V předním koutě sedí buď pop nebo hlupák. Ale budiž, tentokrát budu já hlupákem."

A host dal se vesele do smíchu, nalévaje si kalíšek kořalky, a popíjel si malými doušky.

„E!" rozesmál se vesele, stavě skleničku na stůl a obraceje se k Titovi. „Ty, bratře, kmotře, jsi čipera. Jakou to kořalkou hlupáka uhosťuješ! Je to znamenitá kořalka!"

„Ach, otče drahý," koktal Tit, „ach, kmotřínku můj nejmilejší, to není kořalka má; veškeré uhostění není mé, vše to je baťuškovo, baťušky Infonta. A já, kmotřínku, nemám, co by za nehet vlezlo."

„Dobře, dobře," usmíval se host, zajídaje hříbkem.

Host, vstav od stolu, děkoval otci Infontu a hospodáři za útulek a uhostění. Kmotře a ženě Titově dal několik stříbrňáků a zlaťáků.

„A nyní, kmotříčku," obrátil se znova k hospodáři, „kde bys mohl pro mne sehnati koníka a sáně? Musím do Moskvy."

Tit již dříve vyběhl ven a viděl, že sáně a kůň souseda, téhož Ilji Ščekina, jenž v noci příchozího odehnal od svého okna, již stojí před chatrčí; na kozlíku seděl jeho dělník. — „Pro koho je to?" —

„Pro tvého kmotra.“ — „Sám Ilja ho poslal?“ — „Ano.“ — „Jak se dovtípil! zaplať mu to pán Bůh.“

„A? jak, kmotříčku, budou sáně?“ tázal se host. „Vidíš, tys mne tak uhostil, že kdybych teď šel sám, ani Moskvu nenajdu, tak jsem ochmelen.“

Tit nabyl zmužilosti a vesele se zasmál.

„Chraň Bůh, drahý kmotříčku,“ pravil ukláněje se. „Hle, saně stojí již před chatou.“

„Děkuji, milý člověče.“

Host rychle se oblekl, se všemi se rozloučil a vyšel z jizby. Všichni ho provázeli s nízkými poklonami.

Host sedl do saní a velel jet.

„A jak, drahý kmotříčku, jakým jmenem máme si na tebe vzpomínati?“ křičel za ním pohnutý Tit. „Za koho se máme modliti? a dá-li ještě Bůh, uvidíme-li tě někdy?“

„Přijď sám ke mně do Moskvy, budeš mým hostem.“

„Ach, kmotříčku, Moskva není jako naše Kotly: jak tě tam najdu?“

„Najdeš, ptej se jenom na kmotra Ivana a hned tě ke mně přivedou.“

Sáně zmizely za sněhovými závějemi. Pořád ještě hleděli za saněmi překvapení Kotlané, hleděli a hleděli, třeba že dávno již ničeho neviděli.

„Ale je to nějaký přepodivný člověk!“ rozpřáhl ruce Tit. „Buď je to nějaký velký bojarin nebo vrchní a nejvyšší pop.“

Otec Infont nic neodpověděl.

IV. Hosudaryně Sofia Fominišna.

V tu dobu, když v Kotlech v bídné chatrči Titově křtili novorozence, dálo se v Moskvě v Kremle, u velkoknížecího dvora, něco neobyčejného. Časně ráno roznesla se strašná novina, že večer před tím nemeškal ve svých knížecích komnatách veliký kníže a hosudar Ivan Vasiljevič, a kam se poděl, nikdo nevěděl.

Kníže Danilo Cholmskij, slovutný vítěz nad Novgorodci ve Všelomské bitvě, která měla za následek zničení novgorodské volné obce, přišel ke dvoru, aby podal zprávy knížeti, ale nenašel ho. Nechť se tázal kohokoliv, všickni odpovídali, že velikého hosudara nikdo neviděl od samého oběda.

Cholmskij navštívil hosudaryni, velikou kněžnu Sofii Fominišnu. Ale ani ta nic nevěděla.

Tu rozeslali honce do všech konců města a do Zamoskvořečí, ale bojarští synkové jeden po druhém se vraceli ke dvoru, zvěstujíce, že velikého knížete nikde není a nikdo že o něm neslyšel.

Tak minula noc.

Cholmského lekala zvláště jedna okolnost. On nejlépe znal zvyky velikého knížete, „sběratele ruské země“. Věděl, že Ivan Vasiljevič rád chodí přestrojen tajně po městě, tržištích a náměstích, aby osobně naslouchal, co si lid povídá, co smýšlí o něm a jeho vladaření a zdali jsou poddaní spokojeni s řády a lidmi, kteří mají bdíti nad

těmito řády. V té době nevydávali v Rusku novin i nebylo tak zvaného veřejného mínění. Vše, co se dělo nad řekou Moskvou a po veškeré ruské zemi, docházelo hosudara buď skrze ústa důvěrných bojarů, nebo skrze písemné zprávy vojvod a náměstníků. To však důmyslnému hosudaru bylo málo. Sám chtěl slyšeti, co mluví a myslí o něm netoliko bojarové a vojvodové, nýbrž i prostý lid. Pevně věřil v neomylnost národního pořekadla: „Hlas národa — hlas Boží." Tušil svým praktickým smyslem, že pokoření Novgoroda *) před sedmi lety a surové tehdy nakládání s Novgorodci budilo pořád ještě v lidu temné reptání. Na zkázu Novgoroda mnozí hleděli jako na zbytečnou, nejen pro stát nepotřebnou, ale i zcela škodlivou ukrutnost. — „Což jsme Tataři?" slyšel jednou na trhu hlas Novgorodce. „Za to že jsme byli bohatí a volní lidé, zničili nás. Měli jsme vlastní svůj věčevý zvon (вѣчевой колоколъ), který nás všecky občany svolával do národního shromáždění k poradám a volbám našich obecních hodnostářů. Toto vyzvánění svědčilo a hlásalo nám o naší svobodě a volnosti; u vás však nad řekou Moskvou ani zvony svaté ceknouti nesmějí." — Tato slova utkvěla v paměti velikému knížeti, měl je vždy na zřeteli a potom častěji a častěji naslouchal, jak lid rozpráví.

Cholmskij, nenašed ve dvoru velikého knížete, hned se dovtípil, že odešel ze sídla knížecího tajnou chodbou jemu samému známou a že touto chodbou také se vrátí. Ale když náhle nad městem se rozzuřila vichřice a po ní nastala noc, aniž veliký kníže se vracel, tu pojal Cholmského strach. „Jak snadno může se státi neštěstí při takovém Božím dopuštění!"

Tytéž obavy, jen že měrou mnohem větší, hnětly též velikou kněžnu. Nespala celou tu strašnou noc. Ustavičně klekala k modlitbě, ale ani modlitba neposkytovala úlevy její pobouřené duši. Klečíc a horkou hlavu tisknouc k rámu zázračného obrazu Bohorodičky, bezděky naslouchala, jak hučí a skučí vichřice nad Kremlem; zdálo se jí, že v tom řádění větru slyší sténání. I třásla se po celém těle.

Po chvíli přistoupila k postélce svého malinkého syna Vásky a hledíc na jeho růžový, ve spaní se usmívající obličej, stokráte opakovala obyčejný žalostný nářek žen: „Proč jsi sirotky své, miláčku náš, opustil?" a slzy volně se lily z jejích krásných černých očí, v nichž

---

*) Novgorod Veliký (Господинъ Великій Новгородъ), slavná a obchodem nesmírně zbohatlá volná obec, byla roku 1478 po zoufalém odporu přemožena a připojena k moskevskému knížectví. (Ze severozápadních volných obcí ruských zbýval ještě Pskov, který však nepřispěl na pomoc Novgorodcům.) Se ztrátou volnosti vyschl i pramen bohatství a obchodního ruchu v bývalé novgorodské republice. Roku 1510 došlo i na Pskov — stalo se to, o čem naříká Pskovský letopisec: „O veleslavný grade, Pskove Veliký! Proč pak běduješ a naříkáš?" I odpověděl krásný grad Pskov: „Jakž nemám bědovati, jakž nemám naříkati nad svojí spoustou? Přiletěl jest na mne mnohokřídlý orel, křídla maje plná lvích drápů a urval mně tři cedry Libanonské — i krásu mou, i bohatství, a děti mé unesl, a zemi poplenil, a grad náš rozkotal, a lidi mé zajal, naše tržiště rozkopal, jiné koňským kalem zaházel, otce i brať naši rozvedl; kde nebývali otci, dědové a pradědové naši, tam otce i brať naši a ostatní našince zavedl a matky i sestry naše zhanobil. A mnozí v gradu mnichy se stali a mnohé ženy do řehole vstoupily, nechtíce do zajetí jíti ze svého gradu do jiných gradů (Psk. letop. I., 287).

ani pod moskevským sněhovým nebem nezhasl oheň jižního slunce, její daleké otčiny.

A tak jest i dnešního jitra, kdy jasné zimní slunce, vedravší se celými proudy paprsků do oken kněžniny komnaty, zlatem blýská na hedvábných výkresech vyšívání, před nímž sedí Sofia Fominišna, pohřížena v hluboké myšlénky. Oči její jsou uplakány.

V této mučivé, trapné chvíli plyne mimo ni celý její život. Co se s ní stane, až nebude velikého knížete? Není-li již mezi živými? Při pouhém pomyšlení na to chladnou jí ruce a jehla padá na malinový samet její práce.

Milovala ho tedy přece? Ne, — když tam v daleké milé Italii, jsouc děvčetem, uslyšela, že se uchází o ni veliký kníže moskevský, tehdy pojala ji hrůza. Jak? Měla opustit milé jižní nebe, to temnomodré moře, své zvyky, veškeré zařízení a způsoby svého života a odejetí do daleké neznámé končiny, kde po chmurném nebi se vleče chladné, nepřívětivé slunce, kde vládne věčný sníh, kde nerozumějí mateřské její řeči, kde nebude nikoho, s kým by promluvila upřímné slovo! A jaký jest on sám, její ženich? Barbar! V plném slova smyslu barbar — tak se jí zdálo.

Pro ubohou haluz císařského kmene mocných někdy Paleologů nebylo jiné volby. Vnučka byzantských Caesarů měla obnoviti svůj císařský rod tam na dalekém severu. A jak hořce plakala, loučíc se s příbuznými a vydávajíc se na neznámou cestu!

Ne, tenkráte ho nemilovala, nemohla milovati!

Jaká nekonečná pouť, nekonečná plavba po neznámých mořích! Vše to jí přišlo nyní na mysl. Čím dále ji unášel cizí koráb od milé otčiny, tím více se rmoutilo a usedalo její srdce. Ještě když koráb plynul podél italských a španělských břehů, viděla s paluby něco svého, rodného: zelené a lazurové hory, půvabné břehy, citronové a pomorančové háje, krásné bukety hrdých palem, modré jako chrpa nebe; ale čím dále putoval koráb k severu, tím jednotvárnější a truchlivější byly obrazy, na něž hleděla smutnýma očima; moře mělo teď olověnou barvu, svahovité břehy stávaly se pustějšími a pustějšími a obloha byla již jiná než tam, na jejím rodném jihu.

Tesklivá, nekonečná pouť!

Než hle, jednou za pošmourného, mlhavého jitra, když vlhký, západní vítr v přestávkách nadýmal vlhké plachty korábu, ukázali jí nízko položený, tak jako to jitro mlhavý pruh země, a řekli, že to jest — ruská země. Srdce se jí bolestně zachvělo.

Zde je tedy ta daleká, nevědomá ruská země, kde má pohřbíti svou mladost, svou krásu! . . .

Vlhko, mlhavo, tesklivo je kolem.

Ne, ona ho nemilovala!

Avšak hle, již opustila i koráb, na němž tak mnoho a tak neradostně přemýšlela. Teď i ten koráb zdál se jí býti něčím rodným, blízkým. Ale i s ním musila se rozloučiti, rozloučiti na vždy!

Jak se pamatuje na ty pskovské lodi, které obklopily její koráb! Tito pskovští bojaři ve vysokých čepicích z kožešiny, tyto dlouhé, zlatem

šité kaftany, ta neznámá řeč, jak vše to bylo jiné než to, čemu od dětinství byla přivykla!

Hle, tu plynou po řece Narvě po krajích velikého Pskova.... Tu je i Pskov, slavnostní vítání, a potom — Moskva a konečně — on, její budoucí muž a hosudar.

Ne! tenkráte ho nemilovala...

Proč nyní tekou slzy po osmáhlých jejích tvářích a padají na bohaté vyšívání?

„Mamičko, mamičko, proč pláčeš?" uslyšela najednou dětský hlas.

To přiběhl z vedlejší komnaty její synáček, knížátko Vásja, pěti nebo šestiletý, hezounký hošík.

„Proč pláčeš, mamičko?" řekl a hleděl jí do očí.

„Ach, synáčku, proto pláču, že baťuška kníže posud není zde," odpověděla kněžna.

A objavši rukama kadeřavou hlavičku synovu, tiše a žalostně zalkala: „A proč jsi nás, sirotky své, opustil?"

Chlapeček také hlasitě zaplakal, vetknuv obličej do lůna matčina. Kněžně bylo ho líto i začala ho těšiti:

„Neplač, robátko, baťuška kníže brzo se vrátí."

„A kde jest?" tázal se chlapeček.

Tato prostomyslná otázka zarazila kněžnu. Nevěděla, co odpověděti.

„A já vím, kam odejel baťuška," vážně řekl chlapec, utíraje si uplakané oči.

„A kam, robátko," zaradovala se matka.

„Pskov vyvrátit," rychle odvětil hoch. „Včera baťuška pro něco se rozlítil na Pskov a pravil knížeti Danilovi Cholmskému: ‚Jářku, brzo i Pskov rozkotám, jako jsem rozkotal Novgorod.' — A jak, mamičko," švatlal hošík dále, „ve Pskově je též **Marfa posadnica***) a věčevý zvon? A víš, mamičko, až já budu hosudařiti v Moskvě, víš, co já rozkotám?"

„Co, robátko?" roníc slzy tázala se kněžna.

„Krym! Odvedu do zajetí krymského chána... A co to vyšíváš, mamičko?"

„Orla říšského, robátko."

„Orla?"

„Orla."

„A proč má dvě hlavy?"

„To je dvouhlavý orel, miloušku. To je náš říšský znak, to je mé věno, říšské znamení mých otců a dědů."

Tu najednou v sousední komnatě se strany „hosudarových chodeb" ozvaly se něčí kroky.

---

*) Marfa Borecká, v dějinách nazývaná obyčejně „Marfa posadnica", byla vdova po jednom z předních hodnostářů obce novgorodské. Takový hodnostář, zvolený svobodnou volbou občanů, nazýval se **posadnik** a žena jeho **posadnica**. Při obléhání Novgorodu rozněcovala stařena Marfa občany ku statečnému odporu; dva její synové padli v bitvě. Obležený a vyhladovělý Novgorod vzdal se konečně na milost i nemilost moskevskému knížeti. Věčevý zvon při velikém pláči lidu byl sňat se staroslavné věže a odvezen do Moskvy spolu s Marfou a nejpřednějšími občany novgorodské obce. Finis reipublicae Novaegardiae 1478.

Kněžna radostně, ale spolu též jaksi bázlivě se otřásla. Poznalъ známé kroky — kroky toho, jehož kdysi nemohla milovati — jehož znala jako věčně zasmušilého, věčně zaměstnaného svými myšlénkami o „sbírání ruské země", vždycky chladného . . . „Obrň se trpělivostí." Tato slova ustavičně měla na mysli . . . a hle, trpělivostí zvítězila a zamilovala si ho.

„To je on!"

„Kdo, mamičko?"

Kroky jdou blíže a blíže. Co nevidět vstoupí . . .

Kněžna vyskočila s místa . . . ve dveřích stála mohutná postava muže. Na zrzavé, husté, dlouhé bradě utkvěly sluneční paprsky. — Byl to on.

Kněžna s radostným výkřikem vrhla se mu okolo krku.

„A já již, nebohá, myslila, že tě více nespatřím živého, miláčka svého! . . . Váňo! sokolíku! radosti očí mých!"

V. Tit hledá kmotra Ivana.

Minula krutá moskevská zima. Slunce více a více na levo vychází za Moskvou, kdykoli Tit, vyšed ze své jizbičky, časně ráno se modlí. Obrátí se obličejem k východu, potom se obrátí obličejem ku své chatrči a vidí, že se víc a více rozpadává. Střecha se rozlezla a rohy domku se nachýlily.

Nešťastný Tit kývá hlavou, drbe se za ušima — Co dělat? Co si tu počneš?

Kotly víc a více oblékají se do zelena. Vlaštovičky již dávno přiletěly a nehnusí se jim bídná, rozpadávající se chata Titova.

„Aj, milá ptáčata, i hnízda si u mne lepí, to znamená štěstí," těší se Tit.

A zatím v jizbě není co jíst. Naříká si Arina a děťátko pláče hladem. Tit ustavičně těší ženu.

„Počkej, Arino, již brzo půjdu návštěvou ke kmotru Ivanu."

„O hlupáku, hlupáku," máchne po něm rukou Arina, „kde budeš toho kmotra hledat?"

„Kde? v Moskvě; on to řekl, neoklame, on není takový člověk."

„Ach, ty hlupáku, to je Moskva, to nejsou Kotly."

„Sám to řekl, neoklame."

„Ale jak ho tam najdeš, hlupácká protivo? Což je v Moskvě všeho jeden Ivan, tvůj kmotr?"

„Vždyť sám řekl: Ptej se jen po kmotru Ivanovi, a hned tě ke mně přivedou . . . A on nepodvede, není takový člověk . . . Požádám ho za obilí a za dříví na chatrč — všecko dá."

„O hlupáku, hlupáku, co si mám s tebou počít?"

Jde roztrpčený Tit i k sousedu svému, k Iljovi Ščekinu, vypůjčit si chleba, a ten mu odpovídá: „Eh, hlupáku, hlupáku, jak ho vrátíš?"

„Půjdu brzo do Moskvy ke kmotru Ivanovi."

„Hahaha, to je hlupák!"

„On mi všecko dá."

Opakuje se totéž, všickni se smějou hlupákovi Kitkovi ... ale Tit nedal se odstrašit. Šel k baťuškovi, k otci Infontu.

„Požehnejte mi, otče Infonte — jdu do Moskvy."

„Co? jak?"

„Navštívím kmotra Ivana."

„Dobře tak. Tos měl již dávno udělat. Vždyť tě zval k sobě."

„Ano, to je pravda, zval mnę ... Avšak hle, všickni se mi smějí a říkají: hlupák, hlupák! Přezdívají mi hlupáků všickni, jako by se byli umluvili. A co ty o tom soudíš, baťuško?"

„Myslím, že nejsi hlupák, ale člověk pokorný, a že tě za pokoru Hospodin odmění."

„A co myslíš, otče Infonte — najdu ho v Moskvě?"

„Zajisté ho najdeš, přivedou tě k němu."

„A co myslíš, čím jest? Velký bojarin?"

„Myslím, že velký."

„Snad je to sám mitropolita?"

„Možná i mitropolita."

„To jsem pozoroval."

„O věru nemáš zabedněnou hlavu."

Konečně Tit se rozhodl. Časně ráno natáhl na sebe roztrhanou halenu, podvázal novým lýkem lýkové střevíce, vytáhl si z blízkého plotu hůl a udělav kříž směrem k východu a potom směrem ke kostelu, kráčel k Moskvě, nepochybuje ani za mák, že uvidí kmotra Ivana.

„Hleďte, náš hlupák jde do Moskvy hledat kmotra Ivana," smáli se za ním vesničané.

A Tit kráčí pln víry ve svého kmotra a usmívá se pod vous.

„Však uvidíme, kdo se bude smát na posled," myslí si.

Jako naschvál jitro se vydařilo velmi krásné. Slunce tak laskavě hřeje. Zelená tráva jako živá tíhne vzhůru a nemůže se dosti naradovati, že se opět zotavuje po kruté zimě. V háji kdesi tluče slavík a v nedaleké zelnici nad větevnatými vrbami s radostným křikem krouží a třepetají se vrány celými davy.

Ale Tita nezajímá jarní jásot přírody. Přemýšlí o účelu své cesty, o tom, co ho čeká v Moskvě, a zaraduje-li se z něho kmotr Ivan.

A Moskva blíží se víc a více. Zlaté vrcholy kostelů třpytí se na slunci. V některých kostelích vyzvánějí na služby Boží. Tit snímá čepici a nábožně se křižuje. V hlavě jeho klíčí šibalská myšlénka při pohledu na roztrhanou čepici.

Ech, ty, čapko, milá čapko moje,
onuce mé s tebou z jednoho jsou sukna!

Hledí též na onuce. Sukno na onucích není hezké.

„Však už dlouho nebudu nositi takové ..." myslí si.

Ale najednou se zarazil. Pomyslil si: Co pak odejel-li kmotr z Moskvy, co pak, nebydlí-li v bělokamenné? Ve své důvěřivosti ani nepochyboval, že jakmile najde kmotra Ivana, bude zbaven všech trampot a nuzoty. Velmi věřil ve svého kmotra. Ale co bude, není-li ho v Moskvě? Proč ani jednou si nevzpomněl na něho, na svého kmotra Kitku, ani na svého křestního syna v Kotlech? Je-li takový veliký bo-

jarin, proč neposlal někoho ze svých sluhů poptat se na zdraví svého křestního syna?“

A tu již před sebou vidí serpuchovskou bránu; jasně třpytí se nad vraty zlatý kříž.

Tit — k vratům, smeká opět čepici a křižuje se.

U vrat stojí dva strážníci s halapartnami. Tit chtěl uctivě kolem nich proklouznout.

„Stůj!“ vzkřikli strážníci.

Tit nesměle smekl, byl jako omráčen.

„Kdo jsi?“ tázali se.

„Já . . . já jsem Kitka z Kotlů, jsem Kit, dobří lidé.“

„A kam jdeš?“

„Do Moskvy, dobří lidé.“

„Proč?“ tázali se dále.

„Kmotra tam mám.“

„Kmotra, pravíš?“ — a strážníci významně na sebe pohledli. „Jakého kmotra?“

„Kmotra Ivana, řekl mi: přijď ke mně návštěvou, Kite Zachariči.“

„To je on, drž ho!“

A strážníci chopili nešťastného pod paží. Tit se třásl jako osyka. Jektal zuby.

„Tatíčku nebeský, proč mě nenecháte! — ó! — ó!“

VI. U knížete Cholmského.

Ustrašeného Tita vedli přímo do Kremlu. Nevěděl, co si má o tom všem myslit, ale neměl odvahy vyptávat se, neboť strážníci byli přísného vzezření a také mlčeli. Ale ačkoli byl náramně poděšen, přece v duši pevně věřil ve svého kmotra.

„Není takový člověk —“ rojilo se stále v jeho mozku.

Brzo ho přivedli strážníci k nádherným kamenným budovám. Před schody stáli dva vojíni s oštěpy v rukou.

„Je doma kníže Jeho Milost bojarin Danilo Dimitrič?“ tázal se jeden ze strážníků.

„Je doma, právě se vrátil od velikého hosudara,“ odpověděl vojín.

„Jdi a oznam bojarinu: Od serpuchovských vrat přišli strážníci s velmi důležitou záležitostí.“

Vojín šel do budovy. Za chvilku se vrátil a velel strážníkovi jménem knížete, aby šel do vnitř.

„Tam ti ukáží cestu,“ objasnil mu.

Uvnitř přišel strážníkovi vstříc mladinký bojarinův syn a vedl ho do vnitřních pokojů knížete.

Kníže Cholmský zádumčivě chodil po domácí kapli, očekávaje strážníka. Šedivá, ale dosud mužná hlava jeho chýlila se k prsům, na nichž jasně zářil zlatý náhrdelník. Časem cuchal netrpělivě svůj dlouhý stříbrný plnovous.

A věru měl se proč zamysliti! Dnes je veliký kníže tak hněviv. Ze Pskova přijelo poselství se žalobou na svého knížete Jaroslava Vladimíroviče a na jeho náměstníky. Veliký kníže hodlá dnes pustiti k sobě

posly. Je však velmi rozhněván; jen aby nemusil Cholmský vésti vojsko proti Pskovanům, jak je vodil proti Novgorodcům! Což je tak snadno prolévati krev svých bratří pravoslavných! Vždyť doposud v nocích, nemůže-li usnouti, vidí Marfu posadnici, ana si trhá šedé vlasy a hořce naříká: „Dej mi mé syny zpět, vrať nám volnou obec, Veliký Novgorod! Proč jste mu odňali věčevý zvon?“

„Co jest?“ tázal se příchozího strážníka.

„Jsem od serpuchovských vrat, Vaše Milosti,“ odpověděl strážník.

„Jaká je to důležitá záležitost?“

„A, sedláčka jsme zadrželi u vrat.“

„Jakého sedláčka?“

„Z Kotlů, bojarine. Po kmotru Ivanu se ptal.“

„A! Pamatuji se. Děkuji za službu.“

„Svatosvatě jsme Vám to slíbili, Vaše Milosti.“

„Děkuji, děkuji ....“

„Ať přijde ke mně sedláček.“

Strážník odešel a za chvilku objevila se ve dveřích polekáná tvář Titova. Ze zadu ho pomalounku strkal malinký bojarský synek. „Jdi přece, jdi jen, neboj se, nic se ti nestane!“

„A, zdař Bůh, Tite Zachariči! Vítej mi!“ přívětivě ho oslovil kníže Cholmskij. „Což, přišel jsi návštěvou ke kmotru Ivanu? Dávno, dávno jsi měl přijít! Již jsme myslili, že jsi zpyšněl a že nestojíš o svého kmotříčka.“

Tit úplně pozbyl ducha. Vše, co dnes kolem sebe viděl, zdálo se mu jako sen. Ti strážníci s halapartnami, kteří se ho chopili, sotva že pronesl jméno kmotra Ivana; tento Kreml, jímž ho vedli jako k smrti odsouzeného; tyto bohaté komnaty, do nichž ho přivedli; nádhera a skvosty, jež byl viděl — vše to zdálo se mu kouzelnictvím, přeludem ďábelským.

A tu najednou tento šedý bojarin, všecek ve zlatě jako obraz Mikuláše Divotvorce, nazývá ho Titem Zacharičem, oslovuje ho jménem křestním a jménem otcovským jako nějakého bojarina — „vítej mi!“...

„Pane Bože, co se to děje?“ rojilo se mu v hlavě. „Ale vždyť to není kmotr Ivan? Ten měl zrzavý vous a tenhle zde je starší.“

„Nuže, jak se vede?“ tázal se šedý bojarin se zlatým náhrdelníkem. „Je zdráv tvůj synek Ivánek? A tvá žena je zdráva?“

Ubohý Tit byl jako opařen. Nemohl pronésti ani slova a stál tu jako sloup. Jenom jeho chvějící se ruce škubaly otrhanou čepici.

Cholmskij položil mu ruku na rameno, chtěje mu dodati zmužilosti.

„Vím všecko,“ řekl; „tvůj kmotr všecko mi vypravoval. Vím, jak tvůj bohatý soused nechtěl k sobě pustiti na noc příchozího. Tys měl útrpnost s bližním. Tys zachránil křesťanskou duši od náhlé smrti — a za to odmění tě Bůh na onom světě, a hosudar, veliký kníže, zde na této zemi. A víš-li pak, koho jsi zachránil?“

„Nevím,“ zamumlal Tit.

„Ani netušíš?“

„Otec Infont pravil, že je to velký bojarin, nebo sám mitropolita.“

„Dobře, dobře, sám ho brzo uvidíš.“

VII. Pskovské poselství.

U hosudara, velikého knížete Ivana Vasiljeviče veškeré Rusi, bylo slyšení pskovských poslů. Veliký kníže sedí v granovitém sálu na panovnickém sedadle v plném velkoknížecím obleku. Na hlavě má čapku, kterou nosívá při nejslavnostnějších průvodech, v jedné ruce žezlo, v druhé říšské jablko. Zlatá roucha jsou pokryta širokým náplecníkem, okrášleným obrazy svatých. Dlouhá zrzavá brada je pečlivě rozčesaná, a jeví také purpurovou měňavou barvu, jako zlato. Po pravé jeho ruce stojí kníže Cholmskij. Doleji u podnoží trůnu před stolem stojí písař a tajemník říšské rady Kuricyn a opatrně narovnává ležící na stole svinuté spisy: říšské listiny a smlouvy. Po obou stranách v polokruhu rozestavili se urození bojarové a členové říšské rady. Uprostřed sálu, blíže k panovnickému sedadlu, stojí poselství Velikého Pskova; poslové choulí se k sobě jako polekané stádo ovec. Jsou to dva posadníci, znamenití bojarové, a dva poslanci od každé čtvrti městské.

Stranou ode všech stojí u okna náš známý milý Tit Zacharič ve své otřepené halence — a dobré oči jeho, ustavičně zastřené slzami, s nevýslovnou láskou hledí na toho, jenž sedí na panovnickém sedadle.

„Tak to je tedy kmotr Ivan!"

Veliký kníže mluví. Je rozhněván, pln nevole.

„Tehdáž jsem vám pravil, když jsem daroval své dědině, Pskovu, zlatou číši (zřetelně a zvučně proudila hrozná řeč po veškerém granovitém sále) — pravil jsem vám: Hleďte, Pskované, já, veliký kníže, chci vás, svou dědinu, udržeti při starodávných obyčejích. A vy, naše dědino, slovo své plňte poctivě a přísně a v úctě chovejte naši k vám přízeň. Ať to víte a na paměti máte! — Pamatujete?"

Mrtvé ticho. Slyšeti je pouze šustot listin ve chvějících se prstech písaře Kuricyna, a u okna — těžký, hluboký, ale zdržený vzdech.

„Ne, vy jste to zapomněli. Zapomenuvše mou, velikého knížete přízeň, posýlali jste ke mně posly s neslušnými udavačskými řečmi, že prý moskevští poslové cestujícím berou koně a zboží, loupí na stanicích a na podvořích v městě, žádají od Pskova hrubě darů, neobyčejně velikých, a co jim Pskov dává, to prý neberou. A to je vaše vina. Zapomněli jste svých drzostí?"

Totéž mrtvé ticho. Slyšeti je pouze, jak za oknem na římse holubi vrkají.

„Slyšte, Pskované, má dědino!" a veliký kníže povýšil hlas. „Poslouchej i ty, kmotře!"

Tit se zachvěl na celém těle a leknutím div neupadl. Porozuměl a viděl, že poslední slova velikého knížete jsou obrácena k němu.. Ale oči Ivana Vasiljeviče, dosud hrozné, hleděly nyní na třesoucího se Tita laskavě, jako tenkráte v zimě v jeho jizbičce.

„Poslyš, kmotře, jak poučuji neposlušné, a jak ctím dobré lidi," dodal veliký kníže a znovu se obrátil ku pskovským poslům, zaraženě hledícím na stojícího u okna otrhaného, sprostého člověka.

„Slyšte svá provinění, poslové ze Pskova, mé dědiny! Když ustanovený mnou kníže Jaroslav Vladimírovič napsal společně s posadníky listinu o nevolnické práci, vy jste povstali buřičsky proti té listině —

mnohým posadníkům jste domy sbořili, posadníka Gavrilu v obecné poradě do smrti jste ubili a nevolníky Stěchna, Syrňu a Ležňu do sklepů posadili. Ostatní posadníci, bojíce se násilné smrti, utekli k nám do Moskvy, aby hlavy své zachránili, a obecní hromada (вѣче) vydala proti nim listinu s rozsudkem smrti a volala je zpět do Pskova, aby smrt podstoupili. Vzpomeňte si — v tu dobu jsem velel Pskovu, své dědině, aby sprostili trestu smrti posadníky, aby odvolali popravní listinu a vyjevili svou pokornost knížeti Jaroslavu. Co jste tenkrát učinili? Zapomněli jste? — Nuže, připomínám vám to!"

Poslové stáli bledí, neosmělujíce se pozdvihnouti oči. Ivan Vasiljevič pohledl na knížete Cholmského — i ten stál tu bled, nemluvný.

Písař Kuricyn mlčky podal knížeti svinutou listinu.

„Hle, zde ji máte," řekl veliký kníže, přebíhaje listinu očima a vraceje ji písaři. „A vy, Pskované, moje dědino, i v tu dobu jevili jste neposlušenství ke mně, velikému knížeti. Nevolníky ze sklepa jste nevypustili, posadníky trestu smrti nesprostili, knížete Jaroslava jste neodprosili. Odpovídejte, mluvím-li pravdu, odpovídejte!"

„Pravdu, gospodine," bylo slyšeti nesmělou odpověď.

„Nejsem váš gospodin!" zuřivě přerušil posla veliký kníže. „Dosti toho, že Novgorodci snižovali můj knížecí titul, nazývajíce mne gospodinem. A víte, co jsem učinil s Novgorodem? Přeje si snad Pskov, má dědina, téhož? Nebudete-li mi říkati: hosudare! běda Pskovu, naší dědině! Rozmetám Pskov . . ."

„Měj slitování, hosudare! Buď milostiv k nám!" A poslové padli na kolena.

„Vstaňte!" rozkázal veliký kníže.

Nikdo se nehýbal. Ticho bylo jako v hrobě.

„Vstaňte!"

Všickni poslové leželi u nohou Ivanu Vasiljevičí jako před svatým obrazem. Bylo slyšeti, jak bojarská čela kořice se udeřují o dubovou podlahu granovitého sálu.

„Pravím vám, vstaňte!" po třetí řekl Ivan Vasiljevič.

„Nevstaneme," bylo slyšeti slabé hlasy; „buď rozkaž usekati nám hlavy, veliký hosudare, aneb usmiř svůj hněv — beztoho je po nás veta."

Veliký kníže pohledl na Cholmského. V očích svého miláčka spozoroval slzy. Plakal, zastíraje obličej čepicí, i ten, jenž stál u okna.

„Budiž!" řekl Ivan Vasiljevič. „Ve jménu svatyně mé dědiny, Pskova, ve jménu Svaté a věčné Trojice, já, hosudar i veliký kníže Ivan Vasiljevič, veškerého Ruska, pravím nyní naposled: Jestli dědina má, Pskov, se zachová dle mého povelení — odvolá listiny úmrtné, osvobodí posadníky, pustí nevolníky ze sklepa a odprosí mne za nectný skutek, tož já, veliký kníže, prominu Pskovu a udělím vám milost svou a přízeň. To je mé slovo. Vstaňte!"

Poslové vstali. Nejedna prsa si oddechla hluboko, jako by se s nich kámen byl svalil. Ten, který stál u okna, žehnal se křížem.

VIII. Dobro za dobro.

Když poslové vstali a stranou odešli, veliký kníže podal své žezlo knížeti Cholmskému, a říšské jablko Kuricynu, a sám vstal s trůnu. Jeho oči radostí jiskřily.

„Nuže, kmotříčku, pojď nyní ty ke mně," řekl laskavě pohlednuv na Tita.

Ten nesmělými kroky blížil se k trůnu a padl na kolena.

„Poznal jsi mne?" usmál se Ivan Vasiljevič, „poznal jsi kmotra Ivana?"

A podal Titovi svou ruku. Ten s posvátnou úctou přitiskl ji ke rtům jako ruku Spasitele u hrobu Božího a zaplakal pohnutím.

„Což, poznal jsi mne?" opakoval veliký kníže.

„Poznal, baťuško, naděje — hosudare!" vzlykal dojatý chuďas. „Nechť bys byl v obleku jakémkoli, poznal bych tě, poznal bych jasné tvé oči."

„Dobře, dobře, a proč jsi tak dlouho ke mně nepřicházel?"

„Neodvážil jsem se, hosudare, baťuško."

„A tys se dovtípil, že jsem to byl já u tebe?"

„O jak jsem se mohl dovtípiti! . . . Jak jsem mohl si pomysliti, že mám u sebe samého baťušku, naději — hosudara . . . A — ach!"

A znovu tekly mu horké slzy po tváři.

„Myslel jsem si — to bude asi velký bojarin nebo bohatý kupec . . . a tu najednou . . . o—och!"

„Dobře! Dobře! Vstaň!"

S těmito slovy veliký kníže obrátil se k poslům Velikého Pskova a pravil:

„Vidíte člověka tohoto? — Je to člověk sprostý a ze sprostého rodu, ale pro mne jest vznešenější než bojarin. A víte proč? On zachovává přikázání Kristovo: „Putujícího přijmi" . . . Přihodilo se mi nyní v zimě, že jsem se odebral tajným spůsobem z Moskvy k vůli jedné záležitosti, ne s velkoknížecím průvodem, nýbrž v oděvu prostého vesničana. Neodešel jsem ani tisíc kroků za serpuchovská vrata, tu najednou spustila se strašná vánice, silný vítr — a noční tma vše zahalila. Vrátit se k Moskvě? Tu bych byl nenašel cestu ve tmě mezi hromadami sněhu, jež vítr navál a dále jíti neměl jsem sil. Měl jsem zahynouti náhlou smrtí v poli. Ale Bůh, nespláceje mi dle mých hříchů, smiloval se nade mnou. Náhle jsem spatřil světlo v dáli. Byly to Kotly. Jdu směrem ku světlu a div nepadám únavou. Vidím — chatu hezkou, novou velikou, a v ní oheň hoří. Klepám na okno — ale odhánějí mne od okna jako psa smrdutého. Zatajil jsem zlost v srdci svém, maje na paměti slova Kristova — za zlé odplácejte dobrým — i zaklepal jsem na druhou chudobnou chatrč. Tam přijali mne jako vlastního otce. A každý by mne byl nepřijal v takové neblahé chvíli, neboť u toho, kdo mne přijal, tu noc měla žena slehnouti . . . Tu vizte toho, který mne přijal!" Veliký kníže ukázal na omámeného Tita. „A ráno na to jsme se skmotřili. Ale já dosud ještě jsem se neodsloužil svému ochránci. Vidíte, jaký je na něm chudobný oděv, a to je mou vinou. Kaji se

před posly dědiny mé Pskova. Mně prvnímu náleží odměňovati za dobré skutky a kárati skutky zlé.“

Veliký kníže znovu se obrátil k Titu, tázaje se:

„Řekni mi, kmotře, tvá chatrč je pořád tak vetchá, jak byla v zimě?“

„Je zcela na rozpadnutí, hosudare,“ byla odpověď.

„A dobytek máš?“

„Nemám, naděje-hosudare. Je tam jen bílá kočička.“

„Dobře. Všeho budeš míti — Fedore!“ obrátil se veliký kníže k písaři Kuricynu, „zapiš do mého hosudarského rozkazu, aby rolníkovi Titu v Kotlech dáno bylo stavební dříví na chatu, obilí na výživu a na zasetí, pár koní, krav, ovec a všeho, čeho bude potřeba, pak aby moji hosudarští tesaři vystavěli mu dobrou chalupu, nyní pak hned rozkaž, aby ho oblekli v nový a dobrý oděv, a kníže Danilo“ (Ivan Vasiljevič pohledl na Cholmského) „se postará, aby můj kmotr všecko měl, a všeho hojně.“

Tit znova padl na kolena a toliko kýval hlavou, nemoha pro slzy vysloviti ani jednoho slova. „Nu, bude toho dost, kmotře, vstávej!“ laskavě řekl Ivan Vasiljevič.

Tit vstal, vrávoraje jako napilý.

„Nuže, kmotře, jaký dar ty mně dáš?“ usmál se veliký kníže.

Tit nevěděl, co odpovědíti a hleděl jaksi roztržitě.

„Víš co, kmotře,“ pokračoval veliký kníže, „dej mi svou bílou kočičku. Když jsem tenkráte, vrátiv se od tebe, vyprávěl hosudaryni kněžně, Sofii Fominišně a synáčkovi svému, knížátku Váskovi, jak jsem u tebe nocoval a jak se ke mně lichotila tvá bílá kočička — od té doby nedá mi synáček pokoje: Zaopatři mi, zaopatři mi bílou kočičku od kotlovského kmotra. — Tak hleď, přivez mi kočičku. A pozdravuj kmotru Arinu a druhou kmotru Ščekinovou, a otci Infontovi řekni, že mu se svým pozdravem udílím důstojenství protojereje s berlou a zlatou mitrou. To se týká již patriarchy, já mu sám o tom řeknu.“

„A vy,“ obrátil se k pskovským poslům, „řekněte Pskovu, mé dědině, poslední mé slovo a pamatujte, že slovo mé je svaté.“

A veliký kníže pomalu se ubíral k východním dveřím.

IX. „Hloupému štěstí přeje.“

Chýlí se k večeru. Jarní slunce, sklánějíc se za vrcholky sosnového boru, prostírajícího se k západu od Kotlů, zlatilo posledními paprsky slaměnou, větrem a nepohodou rozedranou střechu ubohé chatrče Titovy.

Před chatou na záhrobni seděla žena Titova, Arina, s děťátkem na rukou. V poslední době Arina velmi zhubeněla a zbledla. Houpajíc tichounce děťátko, pohlížela nepokojně na cestu vedoucí k Moskvě. Časně ráno odešel tam její ubožák muž hledat kmotra Ivana — a teď jakoby ho země pohltila.

Bylo jí velmi líto muže. Byl to rolník dobrý, laskavý, nikdy ji nebil, špatného slova od něho neslyšela, ale, k čemu to tajiti — přihlouplý byl. A od té doby, co se skmotřil s jakýmsi příchozím, stal se

už docela hlupákem. Nic nepracoval a ani nemohl pracovati bez dobytka a hospodářství. Ale z toho všeho si nic nedělal. Vzal si do hlavy, že má v Moskvě kmotra bohatého, buď velikého bojarina, nebo vrchního popa, a pořád čeká, že mu s nebe štěstí spadne. A již celé Kotly šašky si z něho tropí: „Hlupák a hlupák, s celou Moskvou se skmotřil.“

Že bylo k večeru a dobytek již brzo se měl vrátiti z pole, kotlovské ženy, jedna po druhé, scházely se před chatrčí Titovou, která stála na kraji vesničky, aby tam čekaly na své kravičky a telátka.

„Čekáš, Arino, na muže, viď?“ táže se jedna žena, sedajíc na záhrobeň a podpírajíc tvář dlaní.

„Čekám, tetičko,“ odpovídá Arina.

„Echecheche! máte to krušné živobytí, drahoušku.“

„Ani o tom nemluv,“ ozvala se jiná žena, sedajíc k ní. „Což je to snadno žíti s hlupákem mužem?“

„I toto! Vidíš, můj muž je také hloupý, hodně mne bije, ale přece máme koně a kravičku.“

„Inu ovšem, proč by muž ženu nebil, když toho zasluhuje?“

„To mi nejde do hlavy, jak může kdo chtít ve velké Moskvě najíti kmotra Ivana!“

„A pomysli si, ten bláhovec šel hledat.“

„Starého kozla najde. Spíš najde jehlu ve stohu sena... Kdyby ten moskevský kmotr byl řádný člověk a ne ničema chlap, byl by řekl: hledej mne tam a tam, v té a té ulici, tak a tak mi říkají, a ještě mám tohle jméno. A to prostě blebtne: ptej se po kmotru Ivanu.“

„I je to ničema chlap, a dost.“

V této chvíli začal se zdvihati prach na cestě, vedoucí k Moskvě, a bylo viděti, že někdo jede párem. Koně byli statní, krásní a i vůz nebyl sprostý, nýbrž panský, modře natřený. Ve voze seděl kdosi. Kdo to byl? Nemohlo se říci, že by to byl bojarin, ani ne rolník, nejspíše to bude nějaký měšťák.

Vůz blíží se víc a více. Teď zahýbá k chatrči Titově.

„Kdo by to asi byl?“

„I hrome jasný, zdá se, že to je Kitka?“

„I pro pána Boha, je to Kitka!“

„Prr!“ — Byl to opravdu Tit Zacharič.

Koně rázem se zastavili. On vyskočil z panského vozu a vrhl se k ženě, líbal ji a syna.

„Nuže, modli se, žínko, modli se a klaň se Bohu až k zemi!“ volal Tit a div se nezalkl samou radostí. „Posílá ti pozdrav sám zbožný hosudar a veliký kníže Ivan Vasiljevič veškerého Ruska! Vidíš, kým byl kmotr Ivan! Vše to je moje (při tom ukázal na koně a vůz, naložený rozličnými pytly a uzly), vše to mi daroval sám naděje-hosudar, kmotříček náš. Dal nám krávy i ovce a dříví na stavbu — všeho, všeho, a velel hosudárským svým tesařům, aby nám chatu vystavěli. Sláva našemu hosudaru Ivanu Vasiljeviči!“

Tit skákal radostí. Žena jeho zůstala jako zkamenělá. Tiskla jen k sobě děťátko a tiše si opakovala: „Matko Božská! na rukou držím křestního syna hosudarova! Bože na nebi! sám kníže Ivan Vasiljevič!

A já nestydatá řvala jsem za jeho přítomnosti v porodních bolestech! Pane na nebi, můj synáček! kmotřenek hosudarův!“

Neslýchaná zvěst rychle se roznesla po Kotlech. Všichni pospíchali k chaloupce Titově, všickni hovořili, divili se, hádali se, křičeli. Ale jeden hlas překřičel všecky:

„Dobře se říká: hloupému štěstí přeje.“

„Ano, ano, hloupému.“

Ale jakmile Tit Zacharič ve svém novém domě pod zeleně natřenou střechou začal žíti téměř jako bojarin, byl pokládán za rozumného.

Roland.

Napsal Julius Zeyer*)

Úvod.

Byli časové, kdy Roland, paladýn Karla Velikého, se oslavoval písněmi od skandinavského severu až do Španěl, kdy jej i církev s pýchou mezi své mučenníky přijala, a do dnešního dne klade mu, vytesanému na portálu kathedrály Veronské, krásné slunce italské onu zlatou glorii kolem hlavy, která jinak dobou vybledla. Docela však nezaniklo jméno Rolandovo nikdy, neboť Pulci a Ariosto (třeba jejich Roland z rysů velkých a vážných původního francouzského bohatýra pramálo zachoval), zapsali to jméno nesmrtelnými svými výtvory mezi hvězdy. Ale podivno! Ta jeho „sladká Francie“, aspoň ta literární, na něho nejdříve zapomněla, a ani v době své renaissance, ani později ve „velkém století“ a za Voltaira si na něj ani nevzpomněla. Po tři století o něm nevěděla, až v první polovici našeho věku staré epos „Chanson de Roland“, objeveno a vydáno bylo. Od onoho dne roste poetická sláva Rolandova ve Francii a v celém světě zaslouženou měrou. Myslím, že uváděje toho reka do Čech, kde ve středověku zajisté také znám byl, dobře činím. Ovšem každému nepřijdu vhod. Jsou u nás lidé, přilepující spisovatelům etikety jako na láhve, a těm by se zdála množilka příliš romantickou a Pythagorova věta příliš fantastickou, kdybych je náhodou vydal já. Ale na ty nelze se ohlížet.

„Zpěv o Rolandu“, tak jak se nám zachoval, pochází asi z konce XI. věku; Homér té starofrancouzské Iliady narodil prý se nejspíše

---

*) Pod tímto nadpisem podáváme první dva díly Zeyerovy „Písně o Rolandu“, které svým dějem, vzhledem k hrdinovi básně, tvoří uzavřený celek. *Red.*

v Normandii, a je spor o to, jmenoval-li se Touroud či jinak. O vedlejší tu okolnost může být spor, ne však o značnou cenu díla samého. Pravda, velké umění v té básni, pozůstávající z jakýchsi slok, jejichžto řádky či verše spíše vždy stejnou poslední samohláskou než skutečným rýmem končí, velké umění se v té básni nejeví, ale jest v ní více: velká poesie. Čtění její vzrušuje hluboce, jest vážná, ryzí a dojemná.

Bloudil jsem nedávno polí. Bylo k večeru. Slunce bez paprsků, velké, zlatožhavé klonilo se pomalu za temnofialovou horu. Nebe bylo průhledné, jen kolem slunce lehkými, zabrunátnělými parami spíše než mráčky jako zčeřené. Od místa, kde jsem stál, až k patě samé hory šířily se rozorané role, velkými temnými hroudami pokryté. Dva mohutné, nepohnuté stromy blízko přede mnou, dokončovaly a sjednocovaly jako v rámec ten podivuhodně harmonický obraz. Bylo to vše tak prosté, klidné a velké. Myslil jsem si: Tak mělo by každé umělecké dílo pojato a provedeno býti — velké v prostotě, dojemné v klidu! A mimoděk přišla mi „Chanson de Roland“ na mysl. Ano, mezi tou scenerií a onou starou básní byla příbuznost. Nic nezdálo se mi smrti Rolandově tam líčené podobnější než zapadající to slunce. Ani ty dva stromy v épě nescházejí! —

Tolik o skladbě, jež mi podnět k vlastní mé práci dala. Nyní slovo o tom, jak jsem úkol svůj pojal a provedl. Především jednalo se o to, co „modernisováním“ nazýváme, a tu vyskytla se nutná potřeba radikálního zkracování. Všechny ty boje a souboje, jichž konce není a které se jen z piety k celku čísti mohou, znudily by čtenáře širšího kruhu, vypadly tedy u mne v druhém dílu tak, jako celá dlouhá ta válka emira Baliganta, kterou bych byl as do třetího vtěsnat musil. Jinak držel jsem se v obou prvních dílech celkem postupu a děje původní skladby, kterou jsem místy pouze parafrasoval.

V třetím dílu počínal jsem si však s největší volností. Dlouhé soudní líčení a souboj k vůli Ganelonovi podstoupený naznačil jsem jen krátce. Za to ujal jsem se královny Bramimondy, o které stará „chanson“ se jen jaksi zmiňuje, a myslím, že smím říci, že jsem tu postavu v harmonii se skizzou v původní básni zcela nově utvořil. S touže volností užil jsem krátkých některých popisů Cách, v základě z jiných pramenů čerpaných, a dovolil jsem si konečně v celém třetím díle své básně vlastního, snad sem tam trochu příliš měkkého zbarvení, obzvláště v doznívajících konečných celé básně akkordech. Za to nechal jsem episodu s krásnou Aldou v celé původní prostotě a pravdě, nanášeje pouze trochu barvy jako při opravě vyrudlého freska, a to jen k vůli souladu s celkem.

Snažil jsem se vůbec nesetříti příliš onen pel prostoty a naivní nehledanosti, kterými se „Chanson de Roland“ vyznačuje. I celou tu bohatýrskou sílu byl bych rád do svého díla přenesl — ale každý jest synem své doby, a my moderní stonáme jistou náklonností k mollovým tónům. —

Nemám více co říci, a věnuji tuto svou práci všem pravým, silným a odhodlaným mužům tohoto sice krásného, ale až běda v bařinách kantorství, advokátství a šosáctví tonoucího království. Věnuji svou báseň všem těm pravým mužům, jimž při slově „boj“ srdce živěji za-

tluče, oči jasněji se zajiskří, všem, již velký význam „dobré bohatýrské rány“ oceniti dovedou, a všem konečně, kdož si se mnou stejně přejí, aby ta ošumělá idylla o „pastuchově chýžce“ již jednou poslední své zlo byla natropila, tak abychom bohdá posměchem a příslovím u jiných národů býti přestali!

Ve Vodňanech v srpnu 1887.

J. Z.

Díl první.

I.

Let sedm císař Karel veliký
kraj hispanský dobývá vítězně,
až k moři podmanil si celou říš
a není hradu, není tvrze víc,
jež jemu v tvář by vzdorně strměly —
jen Saragossa hrdě vznáší šíj',
na hoře vystavena vysoké:
jí králem Marsil, spásou Mohamed.

Teď ale úzkost jala Marsila:
že proti němu celou silou svou
se Karel chystá, není tajemstvím.
Vždyť město Kordr padlo, poslední
to jeho spojenec, a Karel tam
teď velké hody slaví radostné.

Na čele králi těžká chmura dlí,
on z domu prchá v zahrad samotu;
kde palmy nejhustší svůj stelou stín
na stupně z modravého mramoru,
jež po svahu v šer vedou tamarind,
tam vrh' se na tvář král, a na blízku
s ním fontán plakal. S vlasy vítr hrál.
A velcí říše, jeden za druhým,
se z domu plížili, a opodál
si zastírali, němi, rouchem líc.

Jen Blankandryn má dosti odvahy
se Marsilovi blížit, mluvit s ním.
Kmet moudrý, právem proslavený rek,
on hněvu nedbá krále, přízně ne.
Kraj jeho rodný, slunné Hispánsko,
víc v mysli jeho váží, v srdci též
než osud vlastní. — Rychlým krokem jde,
před králem zastaví se, praví mu:

„Vstaň, pane můj, a čelo povznášej!
Což tobě sluší v prachu kvíleti?
Jsi mužem, králem! K tobě zírá lid
co k hvězdě jasné, vedoucí jej tmou.
Jest pravda, Karel k zemi kruší nás,
však odhodlaný čin buď spásou nám.
Jsme poraženi mocí, budiž lest
nám zbraní, jeho meče silnější.
Ty četné vyvol z nás si poselství,
a pošli nás a dary převzácné
ku dvoru císaře, a jménem tvým
tam takto, dovolíš-li, promluvím:
„My zkusili, jak mocný jest tvůj Bůh,
a proto jemu podrobujem se.
Ó velký Karle, s tebou hrůza jde,
a depce nepřátele tvoje v nic.
Jdi, do sladké do Francie se vrať,
a Marsil král tam přijde za tebou,
křest aby přijal, bludů zanechav.
My syny svoje dáme v zástavu,
čiň s nimi co ti libo, zruší-li
král Marsil slovo, svatý daný slib.“

Tak promluvím, a Karel uvěří,
do Francie se vrátí, vrahů prost
kraj slunný náš si z hloubi oddechne,
my zmuženi pak rychle průsmyků
se zmocníme a bdělí budem tak,
že Karel nikdy víc v zem nevnikne.
Jest pravda, syny naše, rukojmě
on usmrtí. Ať plyne jejich krev!
Jest lépe, oni aby zhynuli,
než aby celá zhynula nám zem,
ta slunná, mečem pracně dobytá.
Já první syna svého v oběť dám!“

Tak končil Blankandryn, a povstal král.
„Buď, jak jsi pravil!“ zvolal nadšeně,
a velcí říše s králem jásali.
Hned Blankandryn vybral si poselství,
a Marsil dary poskyt převzácné,
by Karla oslnil a jeho dvůr.
Těch poslů deset bylo, oděných
v šat z hedbávu, na mezky usedli
jak mléko bílé, sedlo ze stříbra
měl soumar každý, úzdy ze zlata,
a každý posel větev z olivy,
jež jeden byla květ, vzal do rukou,
co žádoucího míru znamení,

a takto jeli směrem do Kordru,
kde Karel hody slavil radostné.

II.

Ve velké, stinné, svěží štěpnici
byl Karel vesel. Sosna ohromná
své temné větve střechou šířila
nad stromy ovocnými, zlatý trůn
stál pod ní jasný, plané růže keř
pln bledých květů rostl pod sosnou,
peň její objímal i zlatý trůn,
a šířil kolem vůni nejsladší.
Na zářícím svém křesle usmíval
se Karel císař. Zjev byl velebný:
Vous jeho sivý plynul k pásu až,
a vlasy bíle kvetly jako sníh,
a mohutný byl jako boží bouř,
a hrdý jako hora vysoká,
však jeho úsměv mírnil velikost
tu jeho přísnou jako slunce svit
tmu skalních stěn, když ráno zaplane.
Tak seděl Karel v slávě velebné,
a opodál na trávě zelené
na bílých kobercích, na hedbávných,
květ jeho hrdin v šachy tiše hrál
neb hovorem se bavil veselým.
Však nejblíž trůnu byli pairové;
jich bylo dvanáct, číslo posvátné:
ti kolem Karla vždy se kupili,
jak kolem Krista, Pána našeho,
vždy dvanáct apoštolů zářilo.
Bůh, ráje král, a všeho stvořitel,
bůh, který růži v máji kvésti dá,
je kolem Karla vyrůstati dal
pro věčnou slávu sladké Francie.

Hle, Karlu nejblíž, v trávě spočinul
pod hruší Samson, slavný vévoda,
jenž v boji nosí svatou korouhev,
již Karlu podal z oblak Kristus Pán.
Hrál Samson vážně v šachy s Turpinem,
s tím Turpinem, jenž velkým hrdinou
byl zároveň i svatým biskupem;
on v čele kráčel chrabrých vojů vždy,
a ruka jeho znala porážet
šik nepřátelů, škůdných pohanů,
jak nést se k nebi s vroucí modlitbou,
tak vroucí a tak čistou, vznešenou,

že bůh jej jednou velkým zázrakem
byl odměnil za jeho nadšení;
neb v jeho rukou, když jel před vojskem,
se jednou tříska z kříže pravého
ve slunce proměnila zářivé,
jež oslnilo tlupy pohanské
a k vítězství pomohlo křesťanům.

Na tváři Turpina, na Samsonu
zrak Karlův jasně nyní spočinul,
pak těkal dál, a stal se jasnějším,
neb hle, tam v stínu starých jabloní
byl Roland povstal; nohou převrhl
do trávy šachovnici, vzal svůj meč
a na přítele svého zvolal tak:
„Můj Olivjeře, druhu přemilý,
ty odpusť mi, však hra ta nudí mě!
Já nejsem moudrý, snivý jako ty."
„Ty lepším jsi," odvětil Olivjer
a objal jej, ač k šachovnici přec
zrak obrátil, jak litoval by hry.
A Roland zasmušil se vida, jak
byl druhu svému radost pokazil,
a udeřil se zlostně do prsou,
a začal šachy z kosti slonové
po trávě sbírat.
Karel opodál
jak otec něžně na ně usmál se,
neb nejvíc ze všech pairů miloval
ty reky dva. Bylť kdysi Olivjer
mu odpůrcem, a Roland vyšel v boj,
by porazil jej. Jako věže dvě
si stáli naproti na široké
a pusté pláni. Boj byl obrovský,
tři dni od rána spolu válčili
vždy do západu slunce. Temný mrak
jim visel na čele a sršely
jim zraky bleskem. Poznenáhla však
se jasnily jim hledy, nenávist
z nich prchala, a obdiv vzájemný
se jevil jim na tvářích, úsměv pak,
a konečně si klesli v náručí,
tak oba vítězi a žádný z nich
přec přemožen; a svědci jásali,
a z lásky k Rolandu pak zapomněl
rek Olivjer na křivdu, kterou mstít
chtěl na císaři; s Rolandem hned šel
a Karel vítal jej a miloval.
Od toho dne nad bratra dražší byl

druh druhu, tak že jejich přátelství
se stalo příslovím.
Když Karel teď
je viděl jako děti, v prostotě
pro nepatrnou hříčku v dojmutí,
a vzpomněl, jací bohatýři jsou,
tu hřálo srdce jemu starou hruď,
a bohu děkoval, že rodná zem
tak vzácné nese květy; kynul jim
a chtěl je objat, Roland zvolal však:
„Tu, živ tě bůh, je pohan v zahradě,
a jako hvězda svítí pod stromy
kroj jeho pestrý, zlatě perlený!“
A byl to Blankandryn, jej Ganelon
sem vedl, mocný Karlův, hrdý man,
ten Ganelon, jenž stal se Jidášem.
Hned bylo po hře v šachy, konec byl
hned rozhovoru, všickni povstali
a stáli kolem trůnu. Vzpřímil se
tam Karel císař, stařec velebný,
a bylo jak když slunce zapadne
a dumné šero lehne krajinou.
„Já vedu posla,“ pravil Ganelon,
a Blankandryn se po pás poklonil
a poslancové ihned ostatní
se vrhli na kolena v pokoře,
a Karel pravil: „Mluv, co přinášíš.“

Děl Blankandryn: „Tak mluví k tobě král:
Já poznal, že tvá víra pravou jest,
že vede k spáse, budiž vírou mou!
Chci pokřtěn být, chci být tvým vasalem.
Jdi do své vlasti, přijdu za tebou,
tam v Cáchách slavnostně se podrobím,
z tvých rukou manství přijmu hispanské.
Rád s tebou o poklady dělím se:
lvy pošlu ti a chrty, medvědy
a sedm set vybraných velbloudů,
pak tisíc bystrozrakých sokolů,
sto mezků bílých, zlata nesoucích
a stříbra, co jim síla postačí.“

Tak končil pohan, císař Karel však
své ruce povznes k nebi v mlčení,
pak sklonil hlavu, dlouho přemýšlel,
a konečně svůj mocný, velký zrak,
v němž hrůza dlela, upřel na posla
a pravil klidně: „Jakou jistotu
mi podá Marsil, abych uvěřil?“

Chvěl Blankandryn se uvnitř smrtelně
pod silou toho zraku, pevně však
hned odvětil: „Své syny v zástavu
my tobě dáme, velký císaři!
Můj jediný též mezi nimi buď.
To rukojemství, tuším, postačí?“
Tu kývl Karel hlavou na souhlas,
a svolal k radě bohatýry své
na druhý den, teď ale pohostil
na způsob skvělý posly královy
pod velkým stanem v svěží zahradě,
jež zahořela sluncem skloněným.

III.

A ráno po mši císař usedl
pod velkou sosnu, v radě svolané,
neb jednat nechtěl beze souhlasu
těch, kteří vynikali nejvíce
i moudrostí i chrabrou silou svou
po širém kraji sladké Francie.
Tu vévoda byl dánský Ogier,
a arcibiskup Turpin, rekovný,
a Richard starý se svým synovcem,
tu starý Avlin, hrabě gaskoňský,
tu Tibald z Reimsu, velký Ailon též
a Gerier a Gerin, Roland pak,
a ušlechtilý hrabě Olivjer,
jenž Rolandovi povždy na blízku.
Ti byli všichni kolem trůnu teď
a mnoho, mnoho jiných; bohu žel
též Ganelon tam byl, jenž zrádcem pak
se stal ve chvíli kleté. Počala
na císařovo rukou kynutí
ta neblahá, nešťastná porada.

Děl Karel na svém trůně pod sosnou:
„Vy víte, mocní říše baroni,
co Marsil posly svými hlásil mi,
křest přijat slíbil, podrobit se chce,
a nesmírné podává bohatství.
Však dříve chce, bych do Cách vrátil se,
tam teprv splniti chce slovo své.
Jsou sliby jeho, slova upřímná?“

A všickni na to: „Příliš nevěřme!“
A bylo ticho, Roland ale vstal,
neb Karlův zrak byl na něm spočinul,
a duše jeho, spát jež nemohla,

a vždy jej hnala k činům rekovným,
si hledá těmi slovy úlevy:
„Jak na chvíli jen věříš pohanům?
Cos pravil nám, jest čirým bláznovstvím.
Byl Marsil povždy zrádcem prokletým.
Jak tomu dávno, přišlo poselství,
a měli ratolesti z oliv též
a slibovali jak ti lháři dnes.
Ty radil jsi se s pairy svými též
a pošetilí byli věru dost,
že po tvé vůli radu poskytli.
Dva hrabata jsi poslal k Marsilu.
Kde jsou? Kdes v horách bídně zhynuli.
Nuž volám k tobě: Veď nás do boje!
Do Saragossy veď nás, dobudem
to město, jak jsme ztekli ostatní!
Ta vražda v horách není pomstěna,
krev v žilách vře mi při té vzpomínce."

Na prsa sklonil Karel hlavu svou
a vous si trhal, mlčky, rozechvěn,
a nikdo nehles, každý přemýšlel,
jen Ganelon se hrdě usmíval
a povržlivě měřil Rolanda.
„Což, Karle," zvolal, „blázny vyslyšíš?
Těch velkých slov jest dost a chvástavých!
O neslyš je! Neslyš i třeba mě,
jen prospěch svůj ber moudře na zřetel.
Král Marsil k tobě s mírem přichází,
a sepnutýma prosí rukama.
Proč odvrátit se, hledat zase boj,
když třeba není. Uvěř Marsilu.
Jest toho válčení již dost a dost.
Kdo jinak radí, slyší pýchu svou,
a o tvé blaho, Karle, málo dbá:
nech blázny stranou, moudrých přidrž se!"

Sáh' Roland k meči, krev mu k mozku jde
a hučí v uších; věrný jeho druh
však zadrží jej, dobrý Olivjer,
a šeptem chlácholí jej. Zatím vstal
rek jiný, který Karla oslovil.
To moudrý Ném byl, bílý jako sníh,
a věhlasný pro jasnou rozvahu.
Bylť jeden z nejvzácnějších vasalů.
Tak pravil císaři: „Jest věru čas
by konec byl již toho válčení.
Je Marsil poražen. Ty dobyl jsi
měst všech již sobě, tvrze nestojí

juž ani jedné, všechny vzdaly se.
Král žádá slitování. Skytni je!
Jest hříchem, věru, mu je odepřít.
A slibům dostojí, když v záruku
nám syny posílá svých vasalů.
Jen vyvol koho ze svých baronů,
by slovo tvoje v Saragossu nes.
Ten velký boj tak šťastně ukončen!"

„On dobře mluvil!" rada zvolala,
a Karel pravil: „S tebou souhlasím!
Však koho pošlu poslem k Marsilu?"
„Rád půjdu sám," mu stařec odvětil,
„rač podati mi rukavici, hůl,
bych vykázal se pravým poslem být."
„Ne," zvolal císař živě, rozrušen,
„ty nepůjdeš, tvou radu postrádat
mi za těžké, jen sedni již a mlč.
O, neodmlouvej! Při svých šedinách,
při bílém vousu svém ti přísahám,
že nepůjdeš!"
Tu Ném se usadil,
však Roland vstal, a rychle pravil tak:
„Mně úzko zde! A rád tam půjdu sám.
Zbav bláznů se, a moudré zadrž zde!"

Než Karel císař odpovědět moh',
vstal rychle z trávy hrabě Olivjer
a zatáh za rameno Rolanda
a zvolal s úsměvem: „O nikoli!
Jsi příliš prchlý, samý plamen jen,
ty zajisté bys zle tam pochodil,
a novou válku bys nám roznítil.
Radč půjdu já, když císař dovolí."

Však Karel mračil se a hněval se.
„Vy oba tiši buďte!" rozkřik se.
„Ni jeden ani druhý nepůjde,
to přísahám! A z pairů nižádný!"

Hned bylo velké ticho, povstal teď
pan arcibiskup Turpin, pravil tak:
„Máš pravdu, Karle, pairy svoje šetř,
po sedm let již válčí hrdinně
a velkých podstoupili zápasů
a mnoho snášeli. Dej mi svou hůl,
dej rukavici, vlády symboly,
a půjdu k Marsilu, a do pravdy
mu trochu povím, dle své zásady."

Tu císař znova hněvem zahořel.
Byl Turpin mu tak drahým, obava,
že zhynouti by u Marsila moh',
jej pojala a zvolal rozzloben:
„Na koberec hned tiše usedni
ty, pane Turpine, a nehlesej
dřív než tvou radu sám si požádám."

Pak zakaboněn pravil: „Rytíři,
jak dlouho ještě posla hledat mám?"

A bylo ticho; Roland ozval se:
„Mně zdá se," pravil, „sám že Ganelon
by v Saragossu vydati se měl.
Vždyť od něho ten návrh pochází.
Což lépe někdo k tomu spůsoben?"

A všichni na to: „Rada výborná,"
a Karel pravil: „Půjde Ganelon."

Ten vzpřímil se a hněvem zaplanul,
a vstoupl v prostřed kruhu, odhodil
plášť vzácnou kožešinou vroubený,
byl těžkým mu v té chvíli zuření,
stál vysoký v svém rouše hedbávném,
bled jako mramor, oheň šlehal mu
však temně z očí sivých, přehrdých,
a krásný byl v svém záští nesmírném
jak bouře plna blesků klikatých.

„Ty hrdopyšný!" hřměl na Rolanda,
„zlou vidím vůli tvou! Ty poslals mě
k mé zkáze v Saragossu, přísahám
však, jestli přec se navrátím, že tvou
to bude zkázou vlastní, uvidíš!
Bol takový a také neštěstí
na hlavu svedu tvou, že po život
po celý pykat budeš zvůle své!"

Smál Roland se a pravil: „Šílenost
a pýcha z tebe mluví chvástavá.
Že tebe nebojím se, dobře víš.
Však je-li cesta ti tak odporná,
za tebe půjdu, zůstaň klidně zde!"

Děl Ganelon: „Nehledám zástupce,
ty manem nejsi mým, ne pán já tvůj,
a sluší poslechnouti císaře.
Já tedy půjdu, jsem však toho jist,

že dopustím se činů nemoudrých,
bych nesmírné své zlobě ulehčil.“

Tu hlasitě se Roland zasmál zas,
a Ganelon div vztekem neomdlel,
smrt v srdci měl, k Rolandu přistoupil
a zasípěl: „Ty pomníš kdys mých slov.
Já nenávidím tebe, Rolande;
ty hnals mě do zkázy, já pomstím se.“

Pak přemohl se, pravil Karlovi:
„Jdu k Marsilovi, dle tvých rozkazů,
však myslím, že se více nevrátím.
Než, pane, nezapomeň, žena má
že sestrou tvou; mám syna, Baldvina,
ó střež mi ho! On bude bohatýr!
Za mne jej miluj, neboť dobře vím,
že neuvidím více jeho tvář.“

Děl Karel suše: „Příliš něžným jste.
Mých rozkazů teď buďte pamětliv,
můj pane Ganelone; poslyšte,
tak mluvte v Saragosse s Marsilem:

Chce Karel císař, abys přijal křest,
pak držet budeš Hispanie půl
co jeho man; tu druhou půli dá
co léno Karel v ruce Rolandu,
neb největší on boje bojoval
po sedm let . . . A nechce-li Marsil
se podrobit, pak, pane, řekneš mu,
že přijdu Saragossu obléhat,
a s boží pomocí ji dobudu;
pak povedu jej do Cách, postavím
před soud jej pairů. V hanbě zahyne.
Zde jest můj list, a na něm pečeť má.
Ten pravou rukou podej pohanu.“

Měl hlavu k prsoum svislou Ganelon
a posud bled byl, chvěl se osykou,
však císař nedbal, pravil dále tak:
„Zde rukavice moje, zde má hůl.
Ty vezmi symboly. Jsi vyvolen
za posla jednohlasně radou mou.“

„Ne!“ zvolal Ganelon, „já zvolen jsem
pro tuto cestu zkázy, zničení
jen Rolandovým bujným rozmarem,
a proto záštím nenávidím jej

tak nezdolným jak plamen pekelný,
a nenávidím Olivjera též,
neb jeho druhem jest, a pairy též,
neb oni všichni vraha milují.
A zde, před tváří tvou, o císaři,
já nepřátelství věčné hlásám jim!“

„Toť zloby příliš,“ Karel odvětil,
a podával mu rukavici, hůl,
však Ganelon tak hněvem třásl se,
že s ruky vypadly mu na trávu.

Tu vzkřikli všichni: „Zlé to znamení!
To poselství nám k zdaru nebude!“

„Však uvidíte,“ šeptal Ganelon,
a Roland řekl: „Strachem chvěje se
před Marsilem!“ A na to Olivjer:
„Ne, úmyslně vše to učinil,
chce neštěstí nám způsobiti všem.“

Teď Karel kříž nad poslem udělal
a povstal. Rada rozcházela se
a Ganelon si šel pro zbraně své,
sed na oře, a jeho manové
mu s pláčem děli: „S tebou půjdeme,
nechť tam i jista smrt.“ Však Ganelon
jim pravil: „Ne, já sám se vydám tam,
bych život šetřil váš. Vy vraťte se
do sladké Francie a pozdravte
mi ženu drahou, syna Baldvina
a Pinabela, mého přítele.
Jak mně jste věrně sloužili, tak kdys
i synu mému služte.“
Pravil tak,
a hrd a bled a vele zasmušen
na cestu v Saragossu vydal se.

(Pokračování.)

† Dr. Jos. Bojislav Pichl.

Ze skrovného již hloučku horlivých vlastenců-spisovatelů, jejichž jméno sloučeno jest s národním ruchem doby předbřeznové, opět jeden uložil se k odpočinku na posvátný Vyšehrad.

Jest to Jos. Bojislav Pichl, jenž zemřel dne 11. března t. r. ve stáří 75 roků. Narodil se dne 23. srpna 1813 v Kosoři u Prahy. Již za let studentských přispíval do českých časopisů a čile účastnil se v práci vlastenecké. R. 1843 byl povýšen na doktora lékařství a usadil se v Pardubicích. R. 1845 pojal za manželku Bohunku Svobodovou, která pod pseudonymem Marie Čacká proslula krásnými písněmi v duchu prostonárodním. V Pardubicích i v Praze byl horlivým účastníkem národního a politického hnutí za let 1848—49 a snášel proto nejedno příkoří, až jej r. 1850 reakce vypudila z Prahy opět na venkov, kdež oddal se praxí lékařské, nejprve na Kladně a od r. 1861 v Nýřanech. Roku 1864 jmenován správcem městského chudobince v Praze a později městským zdravotním dozorcem.

Z literární činnosti Pichlovy uvádíme: Překlady Cervantesových novell, Don Quijota de la Mancha (I. díl) a historických románů Herlošových: Černohorci, Čechy od r. 1414—1424, Poslední Táborita, Uhry, Valdštein, Benátčan, dále velmi oblíbené sbírky: Společenský krasořečník český a Společenský zpěvník český. V posledních letech uveřejňoval úryvky ze svých pamětí, zejména před několika roky zajímavé „Vzpomínky starého vlastence“ v České Včele.

KROJ OD TŘEBONĚ.

Roland.

Napsal **Julius Zeyer.**

(Pokrač.)

IV.

áj stinný z oliv stál mu na cestě,
tam Blankandryn jej čekal schytralý
a počal mluvit takto s povzdechem:
„O jaký rek jest Karel, císař tvůj.
Jak válčit zná, jak svět si podrobit!
On nedbá hor ni moře slaného.
Ach žel, že v zlobě na nás vzpomněl si.
Proč vlast mou hubí, slunné Hispansko?“

„Tak vůle jeho,“ odsek' Ganelon,
a svěsil hlavu v hlubých přemyslech.

Však Blankandryn jej zase vyrušil:
„Jak rekovný ves křesťanský je lid!
A z hrdin Roland největší se zdá,
div není, že jej Karel miluje
nad všechny nejvíc láskou otcovskou.
Kdo, vida ho, by v lásce neměl jej?“

„Mlč,“ zvolal Ganelon, „a nechval ho!
Jest tvého lidu nejlitější vrah,
on jediný štve Karla v stálý boj
a Olivjer, ten věrný jeho druh,
a dvanáct pairů. Pokud na živě
ti budou mužové, boj potrvá,
a Karel podmaní si celý svět.“

„Ten ukrutný, ten Roland prokletý
by tedy zhynout měl i jeho druh!“
Tak zvolal Blankandryn, a Ganelon
kýv' hlavou „amen, amen!“ šeptaje.
A pohan pohnal mezka svého blíž,
jal Ganelona vřele za ruku
a pravil: „Přítelem chci tobě být
na dvoře v Saragosse, společné
nás záští pojí.“
Zbledl Ganelon,
jak bleskem dotknut bolně sebou trh',
však pojal ruky jeho šeptaje:
„Smrt jejich chci a zkázu, záhubu.“
A jeli spolu jako přátelé,

a radili se dlouho v důvěře,
až valy Saragossy spatřili.
Tu slezli se sedel a pohan ved
hned Ganelona přímo ku králi.
Pod velkým dubem trůn byl postaven,
egyptský hedbáv tvořil baldachýn,
a v celé slávě seděl Marsil tam,
a nepřehledné davy dvořanů
kol tlačily se. Ticho hluboké
však panovalo v sadě, čekali,
co Karlův posel nese. Blankandryn
ved Ganelona za ruku a řek':
„Teď směle mluv, král sluch ti naklonil."

Tu Ganelon se chvíli rozmýšlel
a zášti svému v srdci naslouchal,
pak schytrale tak krále oslovil:

„Zdráv, pane, buď ve jménu Ježíše!
Tak velí tobě Karel: přijmeš křest,
a za to ráčí tobě ponechat
půl Hispanska co léno, druhou půl
však Rolandovi, reku postoupíš,
(ó pane, zlé to bude sousedství,
ty poznáš hrdost jeho nesmírnou!)
a kdybys zdráhal se, pak běda ti,
pak v poutech do Cách budeš odvlečen,
kde v hanbě zhyneš. Již jsem domluvil."

Král Marsil zavrávoral, šílená
jej uchvátila, divá zběsilost
a pozved ruku, aby udeřil
do tváře posla: hbitě Blankandryn
jej zadržel a nutil na trůn zpět,
a celou zahradou hluk nesmírný
se rozlehal, jak bouřný moře huk.
Však v Ganelonu králův posuněk
byl hrdost muže bleskem probudil,
čest zastínila city ostatní,
a vřava všech těch litých pohanů
v něm odvahu zvýšila rekovnou.
Meč vytasil, o strom se podepřel
a zvolal hlasem burácejícím
a s pyšným, bohatýrským úsměvem:
„Hoj, věrný meči, krásně svítící,
jsi jako teplý slunce paprslek!
Teď nastane nám práce, příteli.
A pokud spojeni my zůstanem,
u dvora v Cáchách nikdo neřekne,

že v cizině jsme sketně podlehli!
Než po nás bude, sklízeň velikou
my nakupíme reků nejlepších
kol sebe v seči!“
Vřava utichla,
ne bez obdivu všickni mlčeli,
a konečně se Marsil utišil,
ač bledý retem trhal, chvěje se.
A Ganelon v tom tichu hlubokém
se ozval znova, takto volaje,
na čest svou pamatuje rytířskou
a na Karla a slávu Francie:
„Chci zapomenout, králi, urážku,
však nikdy, za vše světa bohatství,
za všechno zlato, které stvořil bůh,
já nesvolím, bych volně neřekl,
co mými ústy Karel hlásá ti,
pán všemocný můj, a tvůj nepřítel!“

Tak mluvě odhodil svůj krásný plášť,
ves sobolem a zlatem vroubený,
a hrdě stál jak sosna vzpřímený,
meč třímaje jak anděl v zjevení,
krok blíže králi činil, promluvil,
žel, opět svého záští pamětliv:
„Nuž ještě jednou poselství mé slyš!
Křest přijat tobě císař poroučí,
a polovici zemí hispánských
ti v léno dá. Tu druhou půli však
ty Rolandovi oddáš, rekovi.
Zlé, pravím ti, to bude sousedství,
a zlověstné pro říš tvou v Africe!
Je Roland rádcem prvním císaře
a stále štve ho v boje obrovské.
Týž Roland jest to, který nedávno
na město, někdy tvoje, Karkason
byl s vojskem táhl. Zdaleka již věž
se Karkasonská v úctě sklonila
před velkým Karlem a před Rolandem.
Když město padlo, zlaté jablko
tam Roland našel, přines císaři
a pravil mu: hle, světa celého
tak vlády symbol k nohám kladu ti.
Týž Roland jest to. Avšak podrob se,
neb přijde sem a v pouta vrhne tě
a v Cáchách smrt a hanba čeká tě.“

Teď bylo hluché ticho, omráčen
byl Marsil potupným tím poselstvím,

a jmeno Rolandovo letělo,
šept tlumený, spojeno s prokletím
z úst každého.
Teď vyňal Ganelon
list císařův a podal s poklonou
jej Marsilovi. Rukou nejistou
ten pečet trhá, hledí do listu
a zbledne znova, vzkříkne vášnivě:
„Co Karel ještě žádá, uslyšte!
Chce, abych ujce svého vydal mu,
jenž manem mým jest věrným v Africe
a hostem u mne mešká právě zde,
bych vydal mu jej bez prodlení, hned,
za vraždu v horách někdy spáchanou
na jeho poslech!“
List mu z ruky pad
a vřava nová hřměla zahradou,
a znova táhl Ganelon svůj meč
as na dva prsty z pochvy, Blankandryn
však cosi šeptal králi do ucha;
byl Marsil náhle změněn, s trůnu vstal
a kývl rukou, ticho nastalo,
a velel král, by všickni odešli.
Sám do hloubi šel velké zahrady,
kde u fontánu věčně šumného
se křeslo bílé skvělo ze sloni.
Do toho křesla král se smuten vrh'
a zakryl tvář; za ním stál jeho syn
a jeho ujec, kalif africký.
Děl Blankandryn: „S tím Frankem promluv si.
On přísahal mi věrné spojenství.
V něm naše spása. Zmuž se, pane můj.“
„Ať tedy přijde!“ Marsil odvětil,
a Blankandryn za chvíli přived jej;
za ruku ved ho v hloubí zahrady
až před krále, kde zrádce Ganelon
svou černou zradu tkal a přísahal.

Zved hlavu král a pravil s úsměvem:
„Já jednal pošetile, křesťane,
dnes, věru, s tebou. Odpusť urážku.
Do zítřka bohatě se vykoupím.
Dar hostinný můj přijmeš, upřímný?“

„Dle vůle tvé,“ děl tiše Ganelon;
tvář ruměncem mu temně vzplanula,
přec potlačil výčitku svědomí,
a dobrý jeho anděl s pláčem prch'.
Král volněji počal teď mluviti:

„Můj Ganelone, jsem vám přítelem.
Nuž, mluvte mi o Karlu císaři.
To divné jest, jak starý jest to muž!
Je celý jako sněhem pokrytý,
na věru mou, vždyť jest mu dvě stě let!
Co bojů podstoupil, co zápasů!
Co králů mocných povalil již v prach!
Ah, jest to pýcha příliš veliká,
ba ukrutenství! Nenasytný jest."

„Jej nehaň!" zvolal prudce Ganelon,
neb dávná jeho věrnost vzplanula
mu v srdci, bohu žel, že naposled!
„Jej nehaň!" zvolal záře obdivem.
„Jest pravý bohatýr a velký král.
Nad všechny smrtelníky povýšil
jej všemohoucí na nebesích Bůh!"

„Však obdiv svůj já nikdy nezapru,"
děl Marsil chytře. „Ah, jak velký jest!
Však na mou věru, jest mu dvě stě let,
což nikdy nepřestane bojovat?"

„Ne pokud Roland bude na živu,"
děl Ganelon, „ten Roland vítězný,
jenž soka nemá, věř mi, pod sluncem.
On Karlův štít jest, on jest jeho meč.
Jest císař Karel, takto ozbrojen,
jist proti nepřátelům veškerým.
Rek Roland, Olivjer a pairové
jsou nejpevnější v boji pavézou.
Jak vlastní život, Karlu drazí jsou."

Král takto děl: „Můj pane, však můj lid
též válčit umí, lví má v sobě krev
a mnoho jest nás."
Zvolal Ganelon:
„Však proti pairům, proti Rolandu
a proti jeho druhu slabí jste.
Ti kdyby padli, Karel byl by sláb,
a války věru že by střežil se."

Vzkřik Marsil: „Nenávidím Rolanda!"
A Ganelon se usmál: „Nemám jej
já v lásce též. A vidět jeho smrt
by rozkoší mi bylo."
„Dej mi jej
do rukou tedy!" Marsil odvětil.
„To snadné bude," pravil Ganelon.

„Do Cizru v průsmyk Karel povede
své vojsko, k návratu se chystaje
a pochod jeho Roland, Olivjer
že střežit budou — já se postarám.
Jim Karel snadno svěří zadní voj,
jejž z dvacettisíc asi sestaví
těch nejchrabřejších mužů Francie.
Svých pohanů sto tisíc na ně vrž.
I kdyby v prvním boji podlehli,
přec později nepřítele udusí,
a Roland konečně přec zahyne;
pak vrahů rázem zbaven jest tvůj kraj,
neb bez Rolanda Karel jesti sláb,
a celá země širá, v pokoji
si odpočine sladce od bojů.“

Král vzdychl si a zvolal: „Přísahej,
že Rolanda tam najdu, kde jsi řek',
že možno bude usmrtiti jej!“
A líbal zrádce. Na to Ganelon
na svaté ostatky mu přísahal,
jež jeho meče hruška tajila.
Tak ujednána zrada zločinná.

Král na to též na knihu přísahal,
na svaté Mohameda zákony,
že najde-li, jak jistí Ganelon,
při zadním voji reka Rolanda,
že usmrtí jej. Načež Ganelon:
„Buď vůle tvoje, králi, žehnána.“

Dům králův hlaholil teď radostí,
do síně zrádce vedli slavnostní,
kde pohané jej vřele vítali
co spojence, a dary vybrané
mu přinášeli štědře.
Slavný byl
rek v Saragosse tenkrát, Valdabrun,
ten pravil zrádci Ganelonovi:
„Zde jest můj meč, jest zdoben kameny,
na zlatém jilci perlou převzácnou.
Buď nyní tvým na důkaz bratrství.
Ty pomůžeš mi skolit Rolanda!“

A líbali se oba navzájem.
A jiný pohan, jmenem Klimorýn,
mu přilbu dal, jak slunce svítící
a objali se též.
Pak královna

ze vnitra komnat vyšla, spanilá
jak měsíc. Jemný závoj kryl jí tvář,
jímž vlahé její oči svítily,
a sladce pravila mu: „Pane můj,
já kořím se vám, neboť říkají,
že spásu přinášíte zemi té,
pro kterou tolik slz jsem prolila!
Choť můj vás ctí a všichni rekové.
Hle, dva ty náramky já posílám,
dar vaší ženě . . . Dobře střežte je,
neb krásnějších jste nikdy neuzřel."

Tak pravíc podala mu klenoty,
jež svítily jak duha na nebi,
a zmizela jak lehký mráčku stín,
jen vůně z rouch se ještě šířila
po síni, která světlej zdála se,
zjev pokud její krásný zdobil ji.

Teď kázal král, by připravili hned
ty dary, jež byl slíbil Karlovi,
a kázal, aby sedli na koně
ti junoši, již rukojměmi šli
do zkázy jisté, smutné oběti,
by Karel klamu pevně uvěřil.

A naposled jal Marsil za ruku,
za pravou Ganelona, mluvě tak:
„Buď věren slibům, věř, že litovat
pak mého nebudeš kdy přátelství.
Rok každý deset mezků přiklusá
v tvůj dům, a přinese ti darů mých
ze zlata arabského. Nyní jdi
a vezmi klíče toho města zde
a odevzdej je s dary Karlovi.
Jen dbej, by Roland v zadním voji byl!"

„Už chvátám," pravil na to Ganelon
a Saragossu nechal za sebou.

V.

Noc prchala a Karel zbudil se;
do bílých par archanděl Gabriel,
jenž povždy v hlavách jeho lože bděl,
se ztratil, jak když hvězda zapadne,
a věrní rytíři, již střežili
stan jeho každou noc, již třímali
meč v jedné ruce, v druhé rozžatou

nad sněhy čistší svíci voskovou
(sto vždy jich bylo), odcházeli již,
když noční služba jejich skončena,
a Karel sám šel tichou slyšet mši,
již Turpin denně sloužil pod stromem.
Pak v trávu zelenou se posadil
na nevysokém, mírném pahorku,
a zíral v tichý, slunný, širý kraj.

Tu na obzoru náhle vynořil
se průvod skvělý, vichrem bouřil blíž,
a císař v čele jezdců poznával
teď Ganelona. S koně seskočiv,
se zrádce Karlu klaněl hluboce
a pravil takto s klidnou hrdostí:
„Já vykonal, co jsi mi uložil,
a jménem božím pozdravuji tě.
Zde juny vedu, které zárukou
ti Marsil posílá; dál vezu ti
dar nesmírný, který ti podává,
a zde jsou klíče Saragossy též.
Jen kalifa, můj králi, nevedu.
Prch z města, když král Marsil prohlásil,
že křesťanem se stane. Na loď prch,
však bouře náhle zachvátila jej
a utopil se bídně s lidem svým.
Král Marsil za tebou na cestě jest,
a v Cáchách svatý přijme slavně křest,
a vasalem tvým bude, jak to chceš."

A Karel zvolal: „Bohu děkuji!
Ty velkou službu jsi mi prokázal
a bohatě tvou práci odměním.
Ty jeden z prvních v radě budeš mé!"

Zněl hlahol trub nad širou krajinou,
a radost byla velká. Padal stan
za stanem rychle, oři řehtali,
a celé vojsko bylo na nohách,
vše chystalo se kvapně k návratu
do milené, do sladké Francie.

Však mezi tím, co Karel blaze děl:
„Tak u konce ten nekonečný boj!"
v té samé době vojsko nesmírné
již zuřivých a litých pohanů
se sbíralo na zkázu křesťanů,
a jako smečka větřili již krev.
A mezi tím co meče brousili

již nevěřící k seči nesmírné,
stál Karel klidně s pairy na louce
a radil se o dalším postupu.
Na louce stál a netušil to zlo,
jež plížilo se; světlo padalo
na jeho hlavu z hloubi blankytu,
a bylo jasno v duši hrdinské,
co v temných lesích pohan číhal již,
a zvedal zrádně proti tomu nůž,
jenž ze všech jeho srdci nejblíž byl.
O bože náš, jak veliký to bol!

Děl Karel pairům: „Na hranici jsme,
nuž, komu svěřím úzké průsmyky,
by za námi je střežil? Zadní voj
kdo povede?“ A všichni mlčeli,
až Ganelon se ozval: „Císaři,
toť úkol pro velkého hrdinu!
Víš, jak mne Roland v duši urazil?
Přec uznávám, že z nás je největší
a pravím ti: Ať střeže průsmyky,
ať zadní vede voj. Že smířlivým
chci býti, takto vidíš, císaři.“

Však Karel zasmušil se, připomněl
si neurčitě, temně jakýs sen,
jejž v noci měl a v kterém Ganelon
jak ďábel usmíval se příšerně.
„Kdo přední by pak vedl,“ zvolal „voj?“

A Ganelon: „Nuž, z Dánska Ogier!
Rek takový přec má tvou důvěru?“

Než císař odpověděl, ozval se,
tak Roland: „Ganelone, měj můj dík!
Ty's veliký mi úkol vymohl
u císaře, a Karel uvidí,
že v lepší ruce dát jej nemohl.“

„To dobře vím,“ děl zrádce Ganelon.
A Roland na to: „Však též dobře vím,
že z lásky nejednals. Mou zkázu chceš!
Však přes to rád povedu zadní voj.“

A obrátil se na to k císaři:
„Luk svůj mi dej, svůj těžký, ujče, luk!
A uvidíš, že jej tak nepustím
jak Ganelon upustil strachem hůl
a rukavici tvou, při myšlence
na nebezpečí s králem Marsilem.“

Luk svůj mu Karel dal a slzy měl
ve zracích jasných, za vous trhal se
a zvolal pohnut: „Nuž, můj sestřenče,
půl mého vojska podrž u sebe.“

„Ne!“ zvolal Roland. „Čeho bát se mám?
Mně dvacet tisíc chrabrých postačí,
již v sladké zrodili se Francii.
Ty klidně beř se nyní průsmyky
a bezpečen jsi, pokud ve mně dech!“

Po těchto slovech vyjel na pahor
na bílém oři, jménem Vejljantif,
brň slunolesklou z ocelových ok
měl na sobě přes bílou tuniku,
na hlavě přilbu kamy zdobenou,
a po boku meč visel, Durandal,
se zlatou rukovětí, na šíji
štít zavěsil si, který bohatě
byl omalován květy pestrými,
a pozved kopí s bílým praporem,
jehožto dlouhé zlaté třepení
až na jilec mu meče sahalo.

Tak na pahorku stál a se všech stran,
„My s tebou půjdem!“ muži zvolali,
již zrodili se v sladké Francii.
Tu bylo vidět, jak byl milován.

Po boku jeho hned byl Olivjer,
druh jeho nejdražší, i pairové,
a arcibiskup Turpin nescházel.
„Při hlavě své,“ řek', „s tebou zůstanu!“

Pak zvolil dvacet tisíc rytířů
si Roland bohatýr, a císař hnul
se s vojskem v pochod. Přední vedl voj
muž danský, Ogier, a vzali směr,
ku Ronsevalům.
Roland, Olivjer
a dvanáct pairů s arcibiskupem
a dvacet tisíc mužů z Francie,
tó sladké vlasti, v zadu zůstali,
by od nepřátel vojsko chránili;
ach, netušili černý osud svůj!
V svém srdci Ganelon se radoval
a ďábelsky mu oči svítily.
Šlo vojsko, šlo, a k předu lilo se
jak řeka široká, a průsmyky

se tměly závratnými stěnami,
na jejichž temenech se černaly
jak noc hluboké lesy šumící
a kroky mužů, koňů duněly
jak hřmění tisíc bouří příšerně,
na patnáct mil ten hukot slyšán byl.
Však pomalu se hory nížily
a světlo bylo posléz před vojskem,
kraj gaskoňský se v slunci zatřpytil
a všickni, zříce sladkou Francii,
do radostného pláče propukli,
a něha v srdcích zaplanula všech,
a zpomínali ušlechtilých žen,
svých dcerušek a krbů domácích,
a k azurnému nebi neslo se
jak modlitba to slovo přesladké:
„Vlasť naše drahá, krásná Francie!"

I Ganelon na ženu vzpomínal,
však záští jeho ještě mocněji
mu vřelo v srdci, z oka vyšlehlo,
a císař zahled blesk ten divoký,
a duše jeho náhlým tušením
a bolem velikým se plnila,
a slzy ze zraků mu vytryskly
a pomalu mu tekly po tváři,
a jasněji teď viděl onen sen,
jenž neurčitý jako ve mlhách
mu v hloubi duše dlel, a Némovi,
jenž po boku mu jel, tak vzdychl si:
„Jest Ganelon zajisté Jidášem!
Proč Rolanda jsem nechal za sebou
v té osudné, v té zrádné cizině?"

A všichni, kteří byli na blízku,
ten samý ucítili náhlý strach,
a vidouce, jak Karel zaplakal,
i oni slz se neubránili:
Však smutek ten pomalu pominul
a dále v drahý, slavný, rodný kraj
se vojsko bralo s velkým jásotem.

A dobou tou, co krásnou Francii
tak vítali francouzští rekové,
král Marsil jako moře valil se
ze svého města s vojskem nesčetným
přes hory, doly, pláně široké,
a každý z nich byl litý, zuřivý
jak ďábel, jejž dno pekel vychrlí;

blíž přicházeli k místu, blíž a blíž,
kde v temných lesích jejich spojenci
je čekali, a jako proudy dva
se k místu hnali, kde na pahorku
ve Ronsevalech, na vždy památných,
se bílý prapor vlnil Rolandův.
A náčelníci krále Marsila
teď meče tasili, a přísaha,
že skolí Rolanda, že z rytířů
těch franských ani jeden s životem
jim nevyvázne, hřměla k nebesům
a do trub zatroubit dal Marsil král,
a hromem hlahol ten se rozlehal,
a v slunci třpytu se všech nyní stran
se saracenské voje rojily,
jak moře, které řvoucí pohrozí,
že zem chce pohltit . . . A slyšeli
ten hukot velký franští rytíři
pod příkrou strání Ronsevalských skal
a nesmírnou viděli záplavu
těch temných mužů, zbraní třpytivých.
A bylo ticho v jejich ležení,
jak omámeni byli okamžik,
až chladně Olivjer tak promluvil:
„Můj Rolande, mně zdá se velice,
že Saraceni s námi zahrají.“

A Roland na to: „Dejž to milý bůh!
My víme, co nám káže povinnost.
Kam postavil nás Karel, zůstanem
a rádi podstoupíme pro něj boj
i život za něj dáme, bude třeba-li.
Z nás každý rány umí rozdávat,
a jako vždy to opět dokážem;
ať padneme! Jen v sladké Francii
když nikdo píseň skládat nemůže
o nás co o sketách! Buď s námi bůh!
My dobrý příklad dejmež ostatním!“

Tak pravil Roland, tasil jasný meč,
a jasná byla mužná jeho tvář
jak duše jeho prostá, hrdinná;
druh jeho Olivjer též tasil meč,
a po něm všichni franští rytíři,
a jasně všickni k nebi hleděli
na okamžik, pak v dáli před sebe,
kde moře Saracénů bouřilo,
a klidně čekali, až začne boj.

(Pokračování.)

Bratří Adamcové.

Literarní studie od **Bohusl. Čermáka.**

(Pokračování.)

Třetí, nejdelší a zvláštní živostí vypravování nejpoutavější novela Adamcova „Dvě babičky" spočívá na motivu hněvu, který na venkovském dvorci mezi ředitelovou tchýní, někdejší radovou, a matkou jeho, bývalou mlynářkou v Zákrytu, z příčiny pranepatrné povstav a nějaký čas trvaje, kromě rodinného rozrušení i štěstí dvou milujících zkázou hrozil, až náhodný, při různých, ale dobrosrdečných povahách babiček přirozeně svedený smír rodině poklid a milencům blaho vrátil. Děj pro množství osob uvedených a obšírný detail na pohled spletitý, jest celkem prostý.

Ředitel panského dvorce, očekávaje příchod matky, dříve zákrytské mlynářky, a vnučky její Fanynky, své neteře, vyjíždí jim do blízkého města kočárem vstříc. V domácnosti jest vše poněkud napjato. Paní ředitelka, posud mladá, hezká panička, ohání se v kuchyni. Matka její, bývalá radová, strojí se v pokoji a doléhá na děti, Bohuše a Aninku, aby rychle se upravivše, s ní naproti kočáru vyšli.

Babička radová, měštka se staromodní frisurou a pretensí vysoké úřednice, měla v domě vážné slovo. Úcty k ní a její pohodlnosti musilo šetřeno býti, za to sama ráda poroučela a zvláště čeládce přísná kázání udílela. Jinak se do domácnosti nepletla, zabývajíc se nejraději vnoučaty, které při vší lásce také mistrovala, takže se jí báli a ji poslouchali, majíce ji při tom rádi, neb srdce její bylo měkké a dobré.

S touto babičkou tedy, již znali, běželi děti druhé babičce v ústrety. Nebyli sami, i Václav, synovec ředitelčin a vnuk radové, hospodářský příruční ve dvoře, čekal na kočár. Když tento u křížku, kde čekající se střetli, zastavil a za ředitelem paňmáma mlynářka a sličná Fanynka vylezli, nechtělo se nikomu více do kočáru. Děti obklopili novou babičku a Václav přidružil se k Fanynce. Nešli tak dlouho, neb ředitel zočiv zahálející lid v poli, poslal tam Václava, čímž Fanynka osamotněvši, an povoz zase nadejel, s dětmi, které se svézti chtěly, do kočáru sedla.

Pěšky šli pak jen ředitel a obě babičky. Mlynářka lišila se valně od radové. Již oděv její byl venkovský, trvanlivý, bez titěrností, mysl měla prostou, jaksi bez širšího rozhledu, ale zajímající se pro všecko, co z hranic venkovského života nevybočovalo. Co dobrá hospodyně všímala si všeho, s každým pohovořila a zkušenosti měla vzácné. Nejlepší stránkou bylo však srdce její, neb v tom ohledu byla pravé dobrotisko.

Shledání se přátel ve dvoře bylo srdečné. Mezi jídlem dostavil se též Václav upocen a hladov, hleděl však přece více k Fanynce, než na talíř. Na zejtří musel do vzdáleného Ráčkova a proto oči obracel

k dívce, která mu rozuměla. Obě babičky se tak sobě zalíbily, že chtěly spáti v jednom pokoji, což se také stalo.

Druhého dne počal se jeviti rozdíl mezi babičkami. Paní radová, jak obyčejně, dlouho spala. Mlynářka vstala časně, šukala po domě a nevidouc žádné práce pro sebe, čekala u dětí, až se probudily a jala se je obsluhovati a strojiti. Paní radová jí to sice nechválila, míníc, že jest od toho služebná, ale snesla se s tím, když mlynářka nedala za jinou. Po celý den byly pak babičky pohromadě a v dobré shodě.

Fanynka vyšla si s dětmi k Ráčkovu a sešla se s Václavem, což oba velmi sblížilo. Večer referoval tento, že v Ráčkově vše krade a první, poklasný, načež ředitel spustil, že mu dá výpověď. Mlynářka se chudáka zastávala, paní radová přisolovala, byla z toho celá debatta, než se babičky shodly, aby se přece ještě věc uvážila.

Různé náhledy nerozvedly babičky, žily svorně a zvykaly sobě. Mlynářka myla a strojila děti, pomahala služebným a jednala s nimi mírně, nezazlívajíc radové, že na nic nesáhla a poroučela, neb že časem kázání spustila; uznávala, že i to časem prospěšno. V neděli v kostele, když si radová do první stolice usedla, šla mlynářka mezi venkovské ženy a děti poslala k mřížce.

Tu neděli byl na mši též vysoký žebrák s dlouhými vlasy a v šerkovém oděvu, jenž převroucně se modlil a zemi líbal. Mlynářka, dověděvši se, že byl v Jeruzalemě, měla o něm velké mínění a také se s ním při odpoledním výletu v háji pod Barborou do řeči dala, chtíc na něm nějakou památku ze svaté země. Zajímavý žebrák jí však odpověděl: „Památku, nač památky?,

List sbledne, sežloutne a zvadne,
kámen se časem v prach rozpadne.

Zde jest nejlepší památka,“ dodal, okázav na hlavu a srdce.

„Škoda,“ mínila babička a dost nerada dala se od něho odvésti radovou.

Večer byla ve vsi komedie s pimprlaty. Celá honorace se sešla. Po komedii se tančilo. Mlynářka, již tanec nebavil, odešla s dětmi domů, radová však zůstala. Po pánech měla čeládka svou muziku v ratejně.

Druhý den bylo jako po bále. Mlynářka vstala časně, chtějíc dáti Václavovi snídani. Že však služebné také vyspávaly a Václav čekati nemohl, až by uvařily, odešel bez snídaně, hodný kus cesty provázen jsa panímámou. Na zpáteční cestě sešla se mlynářka se ženou pasoucí kozu a davši se s ní do řeči, uslyšela pověsti z celého okolí. Vrátivši se do dvora, nalezla vše v pilné práci.

„Byla jste s Václavem?“ ptala se paní řiditelová. „Chudák ani nesnídal.“

„A kdo je tím vinen, že nesnídal?“ mínila babička radová, pojednou rozhorlena. „Kačena a Běta. Kdyby nebyly tak nedbalé a do větru a neponocovaly do dvanácti hodin, aby ráno nezaspaly, mohlo by vždycky být všecko v pořádku.“

„I nemějte těm holkám za zlé!“ pravila mlynářka. „Byla včera neděle, páni nebyli doma a dole hrála muzika, jak pak vydržet? My-

slily si, když i ti staří bláznějí a jdou poslouchat flašinet do hospody, proč by si nemohly poskočit, mladá krev?..."

Babička, radová potahujíc tato slova na sebe, byla popuzena. Oči jí jen hořely. Mlynářka nepochopujíc její rozhořčenost, ani příkrý hlas v odpovědi, odpověděla také v horlivosti ostřeji. Zkrátka, babičky se nepohodly. Řeč o staré Pepce, jak se kronikářka, s níž se panímáma ráno sešla, jmenovala, dala podnět radové, že ostře do mlynářky zajela. Tato odpověděla mírně, ještě s úsměvem, byla však rozhněvaná. Slovo dalo slovo a babičky, které se tak rády měly, přestaly na sebe mluviti.

Těsno bylo nyní u ředitelů; všichni cítili se náhle sklíčeni. Hovor při jídle zdál se začarován. Když babičky nemluvily, mlčela Fanynka a ředitelová, ředitel pak a Václav nikdy mnoho řečí nenadělali. Vše bylo by snad v tichosti přešlo. Však ředitelová, kterou hněv babiček rozčiloval a mrzel, popouštěla uzdu nevrlosti dováděním v kuchyni. Panímáma vykládala si popudlivost její jako zlost, již co dcera radové pojala proti ní a měkké srdce dotknuto bylo citlivě. „Fanynko, my tu nezůstanem," řekla ku své vnučce, utírajíc si zástěrkou z očí slzy. Fanynku to bolně překvapilo a když se s Václavem sešla, jenž jako ředitel o ničem nevěděl, dávala mu v zmatku citů takové odpovědi, že počal pochybovati o její lásce, následkem čehož ve dvoře láteřil a bouřil.

Ředitel, zastav matku v pláči a slyše, že odjeti míní, myslel, že jí ublížila buď žena, neb tchýně. Aby se pravdy domakal, uhodil na ženu, kterou však jen ještě více popudil, nic nezvěděv. Rozkvašen přihnal se dolů do dvora, počav bouři novou, takže nikdo z lidí nevěděl, čí je, neb poroučel opak co Václav, až se s tímto střetl, trhaje jej zle, že není v Ráčkově. Zahanben a rozčilen skočil Václav na koně a letěl jako divý do Ráčkova. Ač se prudkou jízdou zranil a ruku si ochromil, prohlédl zde vše a napsal svou výpověď, kterou pak, navrátiv se, řediteli do kanceláře položil. Na to ulehl, jsa od ženštin litován a pečlivě ošetřován.

Druhého dne, kdy výpověď jeho ředitel oznámil a mysle žen znovu rozčilil, přišla poklasná z Ráčkova prositi za muže, jemuž svržení ze služby hrozilo. Obrátila se na paní radovou. Tato dělala prosebnici z počátku obtíže, konečně však její dobré srdce zvítězilo. Mlynářka, jsouc právě v pokoji, slyšela vše a slíbila také, že se u syna přimluví. Shodnuvše se v citu, promluvily na sebe babičky a když poklasná odešla, smířily se bezděky.

Hněv mezi nimi byl pochován, však následek jeho, výpověď Václavova, zůstala. Mladý, sebevědomý muž, věda, že mu bylo ublíženo, nechtěl vzdor nalehání ženských podlézti a ředitel co představený nemohl. Konečně vyřízena věc prostě. Fanynka, která se s Václavem opět sblížila, vyprosila písemný akt od ředitele a vrátila jej Václavu, který se brzy také pozdravil. Když si podruhé rodina ředitelova nedělního odpůldne do háje pod Barboru zašla, překvapil ředitel Václava zprávou, že jmenován je pojezdným. Co pojezdný směl se ženiti. Jednalo se jen o to, bude-li Fanynka srozuměna a nebude-li chtíti počkati, až by se stal správcem. A Fanynka čekati nechtěla. Byla by sice radši byla správcovou, ale, když nebylo jinak, vzala za vděk pojezdnou.

Novela, zde končící a kromě výtečných povahopisů hlavně podrobnou líční života dvorského vynikající, otištěna z „Květů" r. 1867, kde, jak řečeno, poprvé vyšla, znovu v Lauermannově „Knihovně pro český lid" (čís. 14) r. 1882.

Doplněk, neb spíše jaksi předehru k ní tvoří další, čtvrtá novela Adamcova „Roztržený kabát", uveřejněná rovněž r. 1867. Motiv její, jak z nadpisu vysvítá nevážný, vrcholí v tom, že nositel kabátu, student Kalina, mlynářem se stává. Děj, z mládí babičky mlynářky čerpaný, jest v stručnosti tento.

Otec babiččin, mlynář ze Zákrytu, jel kdysi v létě s čeledínem pod plachtovým vozem z trhu domů. Protože bylo horko, vyskočil při zatáčce a dal se pěšinou, vedoucí přes louku a nevelký lesík, pěšky. V lesíku padl na spícího mladíka, jehož slušný oděv, úhledný vak na řemeni a pěkná hůl prozrazovaly člověka z lepší třídy. Pantáta divil se hlasitě neprozřetelnosti mladých lidí, čímž spícího zbudil. Dali se do řeči a že jednu cestu před sebou měli, přisedl mladík, student Kalina, na pozvání mlynářovo ochotně do vozu. Pod plachtou se dohodli, že Prokop, jak se Kalina nazýval, jest synem starého kamaráda mlynářova.

U Křičince, kde vozka krmil, vyzval pantáta Kalinu na zavdanou. Vylezli tedy z vozu. Pan otec pomalu, opatrně, Prokop bravurně, svižně, při čemž si rozčísl kabát. V hospodě neměli jehly, ani vhodné niti a také nikoho, kdo by kabát spravil. Pana otce to nemrzelo, student se mu líbil a doma, věděl, že mu to spraví. Kalina se však vytáčel, nechtěl s roztrženým kabátem do Zákrytu; konečně nezbyla jiná, pan otec nepovolil a jeli.

Při vystoupení ve mlýně rozpaky Kalinovy rostly, však mlynářka a sličná Kristinka přivítali jej srdečně a zpozorovavše nehodu, ujaly se ihned kabátu. Zatím přinešen hosti mládkův sváteční kabát a bylo po nouzi. Padl Kalinovi jak by ulil.

Druhého dne chtěl pan otec okázati studentovi blízkou slévárnu a také Dvorce, kde řízení měl. Kristinka, jíž se Prokop líbil, vymyslila si návštěvu v tu stranu, u myslivcovy Pavlíny, a jela s nimi. Proti obyčeji zdržela se u přítelkyně málo, pospíchajíc, aby bryčku nezmeškala. Pavla ji provázela a vidouc kromě vozky a pantáty ještě třetí osobu, tázala se, kdo s nimi jede. Slyšíc, že otcův přítel, poznamenala hned „to je hezký člověk" a šla s Kristinkou až k povozu, že tato na ni v duchu žárlila a návštěvy do myslivny, kterou mlynář nadhodil, si nepřála.

Kalina zalíbil se vůbec u mlynářů tak, že i když kabát spravený měl, jej propustiti nechtěli. Kristinka hodlala kabát raději zase rozpárati.

Když s panem otcem po mlýně a hospodářství chodil a všemu rozuměl, slyšel tento rád, že k studiím tuze nelne a že by raději byl mlynářem, což Prokopovi mimochodem proklouzlo. Že by se tak vskutku státi mohlo, netušil, až s Kristinkou city své vyměnil. Její láska zdržela jej ve mlýně a učinila bezděčné přání pravdou.

Starší nebyli volbě její na odpor a postoupili Kalinovi mlýn, který jej rozšířil o pilu a dobře s Kristinkou hospodařil. Že Kristinka byla

šťastna, netřeba dokládati; bylať šťastná ještě co babička, jak z „Dvou babiček“ zřejmo, kde co zákrytská mlynářka lásce synově i vnoučat se těší.

Pátá novela Adamcova „Z touhy do touhy“, vytištěná koncem r. 1867, uvádí nás do soukromého, jihočeského dvorce, ležícího v tak utěšené krajině, že vlastenecký krajinář část její k zdařilému obrazu zvolil. Popisem obrazu počíná vypravování, jehož svěží motiv, z titulu nezřetelný, spočívá v rozdílu mezi citem, přátelství a lásky v srdci dívčím. Děj na tomto základě svedený, kromě výborných povahopisů a dílem i krajinářské líčně zvláště psychologicky zajímavou analysou duší hlavních osob, Anežky a Ivana, vynikající, jest z míry prostý.

Dědinou, z obrazu známou, po téže bělavé pěšině vzhůru k lesu se točící, za téhož ovzduší letního putují dva jinoši přátelé, Viktor a Ivan, směřujíce ku dvorci, za kopcem v údolí položenému, jehož majitelem jest neženatý Ivanův strýc Mráček, žijící se starší již sestrou Apolenou, Ivanovou tetou. Vyšedše z lesa na mýtinu, z níž do dvorce viděti bylo, pozorují blízko nad sebou sličné děvče, ano jahody sbírá. Veselý Viktor chce je osloviti, však Ivan táhne jej cestou dolů. I děvče povšimlo si mladíků po městsku oděných a vidouc, že ku dvorci směřují, bralo se pomalu, jahody sbírajíc, za nimi.

Ve dvorci uvítala mladíky teta Apolena a pospíšíc si s žádoucím oběma občerstvením, spustila hned o různých svých bolestech a lékařích, což Ivan dosti klidně vyslechl, tázaje se s obdivem, komu šicí stolek a flétna, jíž na něm zočil, náleží. Teta mu vše ochotně vysvětlila. Zvěděl, že strýc vzal k sobě dceru po učiteli Maternovi, který zemřev, pět děvčat zanechal. Čtyry si vzali příbuzní, na Mráčka zbyla Anežka. Apolena ji chválila, že jest hodná dívka, stěžujíc si toliko na její hru na flétnu, která prý jí rozčiluje nervy.

Ještě na tyto naříkala, když se v kuchyni ozval rázný hlas Mráčkův, jenž dováděje, že mléko vyvřelo a na sestru volaje, vstoupil. Vida hosty zarazil se jaksi, přivítal je srdečně, tázaje se, zdali jim Apolena něco předložila, což když tuto popudilo, omlouval se, tvrdě, že zhusta pro své hatlapatla o křečích a trhání a píchání na vše zapomene.

Za potýčky mezi Mráčkem, jehož řeč quintovou kadencí směšně vyznívala, a Apolenou vešla tiše Anežka, v níž oba přátelé sličnou sběratelku jahod poznali. Poněvadž ji nikdo nepředstavil, octl se Ivan v rozpacích; konečně odhodlav se, vítal ji sám co milou sestřeničku. Zatím co strýc s tetou se hádali, kdo vlastně ji měl představiti, seznámil ji Ivan s Viktorem, který jen na to čekal, aby s ní hovor mohl zapřísti. Spustil ovšem s městskou galantností, která dívku do nesnází uvedla, z nichž ji na štěstí vysvobodila Apolena, volajíc ji do kuchyně.

Dojem, jaký Anežka na oba mladíky učinila, byl rozdílný. Ivanovi zalíbila se hned v plné míře, Viktor, nedošed při ní zábavy, jaké si přál, měl ji za prostoduchou venkovanku. Nicméně líbila se mu také a když jej později svou rozkošnou hrou na flétnu unesla, vyhledával společnost její nejraději kromě Ivana. Anežka mu v tom neodporovala, neb, ač přítomnost obou mladíků ji těšila, dávala mimovolně přednost tomu, jenž byl cizí. U něho bylo jí volněji, zvlášť an povahou veselejší byl, než vážný Ivan.

Byly sice momenty, kde dávala přednost Ivanu, byly však řídké, takže tento, vřele k ní přilnuv, cítil se nešťastným. Vzdor tomu smýšlel k ní upřímně a když jednou pronesla, že by ráda třeba do služby šla, kdyby nejmladší sestra její Lenorka byla tak dobře opatřena, jako ona, pracoval potají, aby se do dvorce dostala, odkud ji k rodičům chtěl vzíti. Strýc Mráček, který vše měl sprostředkovati, způsobil skutečně, že chudší pěstouni děvčátko od sebe dali. Když je přivezl do dvorce, byla Anežka blažena, takže dílem aby sestry, jež na sobě lpěly, od sebe netrhali, dílem aby Jan domů nemusel, strýc a teta se shodli, že Lenorku sami podrží. Však Ivan přece jen k rodičům spěchal a to k vůli Anežce, o níž soudil, že Viktora miluje. Tomuto nabízel, aby ještě zůstal, což Viktor nepřijal, chystaje se, ač v duchu nerad, také k odchodu.

Oba jinoši odcházeli v klamu. Viktor, že jej Anežka miluje, což nebylo pravdou, neb ráda s ním se bavíc lásky k němu nepocítila, Ivan, že jej nemiluje, což opět nebylo pravdou, neb, ač si svého citu k němu posud pověděma nebyla, láska v ní klíčila. Při rozloučení mohl se Ivan lehce přesvědčiti, že vážněji toliko na něho myslila, avšak nepřesvědčil se, jsa předpojat. Co jedině a snad jenom k vůli strýci a tetě učinil, bylo, že po měsíci, který u rodičů stráviti hodlal, přislíbil as na týden do dvorce zavítati.

Vzdálením se obou mladíků poznala Anežka ihned, který jí schází. Na Viktora ani nevzpomněla, myslíc pouze a jedině na Ivana a čítajíc dny, kdy opět přijde. I když měsíc minul a nepřicházel, nespouštěla se naděje, chodíc mu den co den s malou Lenorkou naproti. Co se dozvěděla, jak o její sestru se staral, byl jí drahým.

Konečně se ho přece dočkala. Byl šťasten, že mu vyšla v ústrety a seznav, že na Viktora nemyslí, otevřel jí vroucí srdce své a uslyšel též sladkou odpověď. Dorozuměvše se, bloudili milenci bezděčně, takže se dosti pozdě dostali do dvorce. Při srdečném shledání s Mráčkem a Apolenou Lenorka vše vyžvatlala. Ivan ani Anežka se nehněvali. Tato držíc sestřičku na klíně rděla se jako růže a Ivan, pozíraje na ni, plynul v rozkoši. O sňatku spisovatel mlčí, konče tím, co jej podmiňuje — obapolnou láskou, která se v den příchodu Ivanova dostavila.

Šestá z Adamcových novel „Intrikantská novela", otištěná roku 1868, vzata ze života mladinké paní, jež v půli šestnáctého roku dostala se za obstárlejšího muže, kupce Blažka v městě Horké. Motiv tvoří intrika, opírající se o vznětlivou duši paní, která posud jako dívka cítila a snila, jsouc do jisté míry koření se i lásce přístupna. Pásmo intriky zapřádá přítelkyně její, zamilovaná slečna, hledíc jí mladého zbožňovatele odlouditi. Však chytrá nástraha selže a končí dorozuměním se milenců a vyhostěním intrikantky z Blažkova domu.

Děj, hlavně po psychologické stránce obou hlavních osob, mladé Blažkové a slečny Mari, poutavý, počíná 20. červnem r. 1863. Tehdy objevily se obě dámy ve veřejném sadě města Tetelic, budíce tu živou pozornost, zejména se strany procházejících se pánů. Obě byly sličné, každá ve svém spůsobu. Blažková, blondinka pleti sněhobílé, poutala svou vysokou, štíhlou postavou, hrdým vztýčením hlavy, jejíž pěknému obličeji velké, modré oči, polou víčky zakryté, ráz snivosti dodávaly. Slečna

Mari, jsouc rovněž velké postavy, zajímala jednak plností svých tvarů, jednak sličnou hlavou s vlasem havraním a černýma, pichlavýma očima, již poněkud k levé straně klonila. První byla oděna šedě, druhá hnědě.

Obě téhož večera Tetelice opustily, jedouce v pohodlném kočárku dobrou silnicí k Horké. Hovor, který cestou vedly, jest počátkem intriky. Slečna Mari vypravovala totiž o jakémsi panu Loukotovi, který prý se do Blažkové smrtelně zamiloval a na ni co přítelkyni kupcové prosebně tak dolehal, že chtíc nechtíc milostné psaníčko jeho odevzdati slíbila. Smyšlený pan Loukota, jehož Blažková viděti ani znáti nemohla, měl za účel, aby z hlavy její mladého Valentu z Horké vypudil, do něhož se Mari zamilovala. Mladičká paní bránila se, že osobu nezná a psaníčko nevezme, však slečna nespustila se thematu a líčila Loukotu a jeho lásku tak živě, že když se spolu v Horké rozešly, Blažková celou noc o idealním Loukotovi snila.

Druhého dne poznala Mari, že kupcová chytá, a dle toho též jednala. Pozvala k sobě totiž pana Valentu, kterému aby Blažkovou z hlavy vyhnala, vylíčila věc opáčně, že se kupcová v Teteliclch do jistého Loukoty smrtelně zamilovala a že s ním chce v korrespondenci vejíti. Mari má prý mu psáti a jí odpověď přinésti. Ona že se obává něco podobného započíti, poněvadž však bez psaní k Blažkové nesmí, prosí, aby jí Valenta nějaký hodně zamilovaný dopis napsal, že jej co Loukotův doručí. Odpověď budou prý si moci přečísti a dle ní se zachovati. Valentovi, jenž sice věděl, že Blažková písmo jeho nezná, jako on neznal její, se klam tento nelíbil, že však, jsa do ní zamilován, zvěděti chtěl, zdali a jak odpoví, napsal ohnivý lístek, který slečně po procházce s kupcovou, při níž se o Loukotovi mluvilo, doručil.

Blažkovou následujícího dne psaníčko překvapilo; věříc v pisatele, rozmýšlela, má-li vůbec a jak odpověditi. Konečně shodly se s Mari, aby tato diktovala, což učinila ochotně, pohnuvši kupcovou k poznámce o nějakém Valentovi, jehož nadcházení prý jí jest odporné, načež list s ujištěním lásky k Loukotovi podepsán, zapečetěn a adressou opatřen. Nebylo pochyby, že pochází od Blažkové, neb Mari, jež pečetila, užila razítka kupcova. Ve chvíli, když list za ňadra schovala, triumfovala v duchu slečna, neb věděla, co pro Valentu, kterého milovala, znamená. Proto na tohoto netrpělivě čekala.

Však Valenta nešel. Procházel se za městem a setkal se náhodně s Blažkovou, jež byla dnes k němu velmi přívětivá. Náhle přišel dešť a bouřka a kupcová, která se bouřky bála a muže doma neměla, nutila Valentu, aby s ní šel nahoru do pokoje. Kdož byl blaženějším, než tento. Již představoval si v duchu, jak sličné paní vyznání učiní, v náruči její spočine a snad i polibení na svěží rty bude moci vtisknouti, však pobyt jeho u Blažkové byl celkem prosaický. Služka Kačka byla stále v pokoji a to jediné, co jej blažilo, že tajně tiskl ruku kupcové, ztrpčeno mu potem vlastní ruky, takže stále jsa v rozpacích, brzy odešel, přijav co jediný vděk panin deštník, aby nezmokl. Ke vší mrzutosti potkal slečnu Mari, která mu sdělila, že odpověď má a že mu ji pošle.

Aby se z mrzutosti, oznámením psaníčka, které zejména po dnešku nečekal, valně stupňované vybavil, vrazil Valenta do hostince k „Andělu", odkud se pozdě domů vrátil.

Když druhého dne dopis přečetl, chtěl se Blažkové naprosto zříci, však dříve hodlal ještě svého soka seznati. Zajel si tedy do Tetelic, kdež se brzy dověděl, že žádný Loukota v městě není a nebyl. Vrátiv se, vzal dopis Blažkové a poznamenav, co shledal, což podpisem dotvrdil, odeslal po Kačce list mladé paní. Dříve již odeslal po hochu deštník, který by byl přičiněním Mari málem nesvár spůsobil, kdyby byla rozumná. Kačka žárlivého kupce, jenž věděl, kdy Valenta domů přišel, na okolnost neuvedla, že s deštníkem mohl jíti k „Andělu“, o čemž se tento přesvědčiv, utichl. Blažková, jež pro deštník půjčený již trpěla a majíc dopis v ruce, též intriku slečninu prohlédla, spůsobila, že jí usmířený Blažek pohostinství vypověděl.

Pláčem slečny Mari, které se vše zhatilo, a omluvou smutné figury Blažkovy končí novela, jejíž vytištění se spisovatel jen z části dočkal. *)

(Dokončení.)

Vzpomínka báby.

aštěkala psiska u vrat na faře,
kdos tam v uprášeném přijel kočáře.

Aj, to zabloudil k nám do dědiny pán:
kolik děcek potkal, všem dal marcipán;

kde byl stařec jaký, šňupec musel brát —
pán mu rukou potřás' věru jako brat;

s gazdou o žni mluvě, tak mu radit znal,
jak by od jakživa sám byl sel i žal;

jak shléd' chasu mladou, zas byl samý vtip —
kosírky bral hochu, děvče ve tvář štíp'.

Však než koho pustil, vždy děl na konec:
„Brachu, zazpívej mi! Nu, tož — pěknou přec!“

Namanul se lidem často v poli kdes
s hlavou položenou na zelenou mez,

nikým neviděn dřív — vždy na blízku děv,
jichžto nekonečný po nivách zněl zpěv.

Psal tu na list plný hustých dlouhých čar
cos, jak by tam kropil divných teček tvar.

---

*) V předešlém pokračování tohoto článku mělo na začátku v řádku 2. státi *Fr. A.* Urbánek místo *Ferd.* Urbánek.

Když pak večer z pole dívek řad se bral,
aj, pán na faře jich písně všecky hrál.

Poslouchávala jsem tam jak o ranní,
kdykoliv pan farář mívá kázaní.

Vábilo to k oknu mocí podivnou,
jako když ty housle něčím oživnou.

Tak se počala jim struna teskně chvít,
jak by mělo se vám srdce rozskočit.

A když jednou hrál, tu někde v pozdálí
— roztoužením snad — se hlasy ozvaly,

ach, tak lahodně v tom tichu večera,
jak by zpívala tam víla některá.

Housle utichly. Pán k oknu stoupl hned,
vyklonil se přes kraj, do tmy upřel hled

ku hvězdám i k zemi, touže uhodnout,
odkud vane sem ten čistý písně proud.

Hledí, hledí v před — snad ani nedýchá,
trne úzkostí, že píseň utichá . . .

Když pak stlumila se jen co struny dech,
pán se prudce hnul — a ven — i dal se v běh

přes meze a brázdy k chatě prostřed luk —
tam snad, tam zachytí usínavý zvuk.

Aj — a zachytil! Tam, kde se nenadál,
našel pěvkyni a ona pěla dál.

O svém bohatství nemajíc potuchy
uspávala jím, hle, děcko — pastuchy!

Jano Polom.

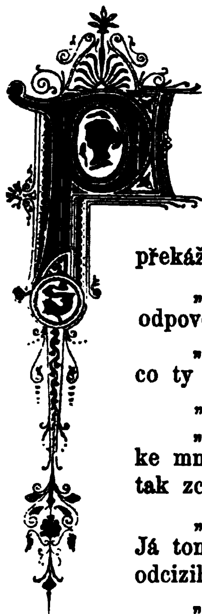
V Landách gascognských. (V. článek „Bordeaux“ v sešitě březnovém.)

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

(Pokrač.)

rosím tě, tišeji!" napomínala paní Janoušková manžela. „Pozorovala jsem dobře, že si jí všímá, domnívala jsem se, že mu není lhostejná, a dnes — před dvěma hodinami všecek rozechvěn tázal se mne ostýchavě, zdaž by nenarazil u nás na nepřekonatelné překážky, kdyby se rozhodně ucházel!"

„Taaák!?" pravil zdlouhavě Janoušek. „A co jsi mu odpověděla!"

„Nu ovšem, že jsem nic určitého přislíbit nemohla, až co ty tomu řekneš."

„A co tomu řekne Anna?"

„To mi poněkud dělá starosti. Přála bych si, aby byla ke mně upřímnější. Ale ta má trochu svou hlavu a není tak zcela, jakou bych si ji přála."

„Chybili jsme, že jsme ji dali na tak dlouho z domu. Já tomu příliš nepřál —" podotkl Janoušek, „nyní se ti odcizila. Mělas si jí více všímati."

„Však se to doufám poddá. Prosím tě, víš, jaký svízel byl s těmi gouvernantkami . . . nemám to ráda . . . nejsme ani pány v domě a domácnosti, vše aby se dle nich řídilo, a vše kolem nich točilo," mrzutě odpověděla paní.

„Nu — moje vina to není," opáčil muž. „Já sice nevím ještě sám, co o tom soudit, ale hleď nyní, abys s Annou pořídila — je-li ta věc opravdu vážná, což nutno vyčkat. Nepřál bych si, aby se Anna nutila k něčemu, co by jí zhola po chuti nebylo —"

„Vždyť já také nepravím, že to musí být; ale nerada bych, aby dítě přilnulo k čemusi, co by nám pak po chuti nebylo. I city se musí vésti, poddají se, dostaví se. Kyselka je v každém ohledu slušný člověk, má pěkné postavení, — takový se každým dnem nenahodí."

„Nu — já bych proti němu právě neměl ničeho zásadného k namítání, kdyby oba se seznali a vážně chtěli . . ."

„A tak vidíš, že by to poslanectví z rodiny nevyšlo. On se vyznamená, snad i postavení vyššího nabude, a to všecko bude i nám i rodině ku prospěchu; on může dosáhnouti ještě skvělé budoucnosti. Poslanectví mu svět jistě jak náleží otevře. — Leč dobře jsi podotkl, že jest třeba, aby se lépe poznali, sobě zvykli, to ostatní se dostaví: musíme každé příležitosti použíti."

„Nemám konečně ničeho proti tomu," doložil pan Janoušek. „Měl by se také v krajině známým učinit, aby mu to při volbách prospělo, kdybych měl já, jak mi radíš, kandidatury se vzdáti."

Na to odebrali se manželé k odpočinku.

Touž dobou, co tato rozmluva trvala, bylo ještě jedno okno v prvním poschodí podlouhlé budovy osvětleno.

Bylo to okno na opáčné straně zámečku, s vyhlídkou na zahradu, část vesnice a na nepříliš hluboké údolí. V levo uzavíral vyhlídku pahorek lesem porostlý, v pravo končilo skoro pod okny stromořadí, vedoucí podél cesty do širých bohatých polí, a u prostřed zakončovaly obzor překrásné vrcholy hor nad bory vzdálenějšími vyčnívající.

Byl třeskutý mráz, ticho noční nerušil ni nejmenší šum ve vesnici, a měsíc vysoko na obloze stojící lil své bledé světlo nejen na krajinu sněhem pokrytou, kterouž čarovným leskem ozdoboval, ale i úkosem na velké tabule oken, na nichž mráz podivné kapradiny v nejrozmanitějším spletení vykouzlil, takže ve svitu měsíce obrysy těchto báječných kreseb jak démanty se třpytily. Bílé podlahy pokojů skvěly se tam, kde na ně světlo měsíční padalo, v záři, jakoby kostíkem byly potřeny.

Nahledneme nejprve do pokojíku, sousedícího s pokojem tím, ve kterém ještě světlo hořelo; dvéře mezi oběma pokojíky jsou již přivřeny. Jest to podlouhlý pokojík o jednom okně. Za oknem mech, v něm slaměnky. U oken jednoduchá a průhledná bílá záslona z hladké látky bez vyšívání, vroubená uzounkou krajkou. V levo poměrně neširoká postel poblíž okna, v pravo naproti psací stolek s několika drobotinkami mimo psací potřeby. Vedle dveří pootevřených stojan s otevřenými přihrádkami, v nich knihy, náčiní ku kreslení, několik nerostů a skamenělin, asi dvě nebo tři malá ptačí hnízda, uměle spletená, jedno i s porouchanými poněkud vajíčky, tak jak bylo nalezeno, větrem sklácené se stromu. Naproti stojanu skříň, u dveří, kterými se vchází, v pravo kachlová stará kamna, v levo jednoduchá toiletta, bílou organtinovou pokrývkou zakrytá. Nad tím nevelíké zrcádko. Stěny jsou velmi slabě zelenavou barvou natřeny, v tom několik řad zcela bílých, drobných, velmi naivních okrasek, jež měly představovati nějaké květiny, jimž podobných bezpochyby nikdy na světě ani nebylo. Na stěnách visely v černých neb tmavohnědých rámcích za sklem mědirytiny asi z počátku tohoto století. Všecko nářadí, i dvě tvrdými polštáři opatřené těžké židle, bylo hnědě leštěné a mělo prostý ráz vkusu z té doby, onen tvar, který se tenkráte počal v obrysech svých poněkud zahybat, než se z něho vyvinuly časem nynější formy věčnými zaokrouhleninami až přeplněné. Světlo měsíční na bílé podlaze, a z části i v bílých záslonách osvětlovalo svým odleskem stěny téměř holé tohoto tak jednoduchého a přece tak příjemně kynoucího pokojíku a dodávalo místečku tomu zároveň ráz snivý, přívětivý i útulný.

Sem vkročila Anna opatrně a po špičkách, nesouc svíci v ruce, když byla s rodiči se rozloučila. Postavila opatrně svíci na psací stolek, a právě spustila své vrkoče a začala se odstrojovati, když tu z druhého pokoje zavznělo:

„Aničko, já ještě nespím!“

Byl to hlas sice málo zvučný a skoro šeptavý, leč nad míru příjemný i při těchto nedostatcích. Kdožkoli by byl hlas ten slyšel, aniž by viděl toho, jenž mluvil, řekl by: „Ten hlas patří osobě dobré.“

Děvče hned popadlo svíci a opatrně otevřevši dvéře (které pak zůstaly jen přivřeny) vešlo do sousedního pokoje, řkouc: „Přeješ si něčeho, babičko?“

„Slyším tě chodit po špičkách; dávám ti tedy vědět, že nespím, a chci ti jen říci, že by se mi stýskalo, kdybych tě již dnes neviděla, má holubičko.“

„A mně se již již zastesklo, babičko, když jsem myslela, že tě již nesmím dnes políbit. Obávala jsem se, že spíš a že tě zbudím. Jest dnes již později než obyčejně.“

„Měli jste hosty — to jinak nejde. Ale bavila jsi se, dítě, jsi dnes celá rozpálena, a oči se ti lesknou.“

Anna neodpovídala, ale poněkud v rozpacích a v myšlenkách upravovala světlo, které posud v ruce držela. Babička pozorněji teď na ni pohlédla.

„Proč nic nemluvíš?“ tázala se po chvíli. „Vždyť přece nevypadáš nějak zamrklá a našvitoříš toho jindy dost, i když ti ospalíček klíží oči.“

Dívka vzhlédla k babičce. Opravdu zaleskly se teď její oči, a tvář se silně zruměnila. Skupení babičky a vnučky poskytovalo překrásný pohled. Každý byl by v té chvíli poznal, že má babičku a vnučku před sebou. Tahy babiččiny jevily se takořka obkresleny ve tváři dívčině, jenom že mladistvé a kvetoucí. Obličej prvnější byl již drobounký, suchý, leč pohled, oko, úsměv kolem zapadlých úst — tvořily takový harmonický celek, že majitelka jeho posud byla přece jen velmi hezká babička. I tváře, ač poněkud zapadlé, posud byly červené; a jasné, modré, trochu hluboko ležící oko s tím výrazem dobroty a lásky, byla by jí mnohá dívka mohla záviděti. Představte si k tomu, že nyní, ubírajíc se již k odpočinku, měla své bílé jak mléko vlasy pečlivě pod roztomilým bílým čepcem spořádány, že vůbec vše kolem ní a na ní bylo vzorné čistoty, a tu zajisté mi přisvědčíte, že to byla staruška vzácně hezká.

A jaká tato staruška byla asi za své mladosti, to znázorňovalo děvče před ní stojící. Výraz poněkud laškovný, „šotkovitý“, nyní na dobro ji opustil, oko i tvář i ten sotva pozorovatelný úsměv kolem rtů, poněkud bujně modelovaných, byl okrášlen výrazem upřímnosti i lásky. Pravidelný profil její vystupoval v paprscích světla, jež v ruce držela, určitě a ostře, jakož i bílé a kulaté rámě a ostatní tvary celé postavy její. Byla jen o něco větší, než kdysi bývala babička.

V okamžení se však tento obrázek změnil. Dívka postavila svíci na stoleček vedle postele, a pokleknuvši, vzala babiččinu ruku do svých rukou a vřele ji líbala. Babička hladila vnučku druhou rukou po bohatých vlasech.

„Babičko,“ začala posléze dívka tichounce mluviti, „mně dnes není do švitoření, jak říkáváte.“

„Vidím, milé dítě, vidím . . . jsi jiná než býváš.“

„Proč nehledí na mne matinka tak, jak umíš hledět ty?“

Babička hned neodpověděla, pohlédla vážně na dívku, a pravila: „Dítě, dítě, jak to mluvíš?“

„Mluvím, jak musím mluvit. Vidíš, babičko, chce se mi tak velmi mluvit, víš — tak, abych mohla říci všecko, co si myslím. A mamince

si netroufám — hledí tak často přísně na mne, a stále mě napomíná, jak mám co dělat, jak se mám chovat, ale neptá se mne nikdy na to, co si myslím. A prohodím-li přece někdy slovo o tom, co si myslím, shledávám, že ona myslí a soudí skoro vždycky jinak, a že má slova jinak vykládá.“

„Vidíš, Aničko, ty jsi ještě mladá a nezkušená, a matinka má dobře, že tě napomíná; — jest to k tvému dobrému, jest toho potřeba; kdyby ti všecko chválila, co děláš a co myslíš, kazila by tě a ty jsi chybující.“

„Vím to a uznávám,“ pravila Anna vzdychnuvši. „Avšak cítím přece, že se nemohu do všeho tak vmyslit, jak ona si přeje.“

„Milá Aničko, to jinak nejde. Ve světě málo kdy můžeme se řídit jen dle toho, jak myslíme, a dívka i žena musí si záhy zvykat, umět svou vůli, své názory podrobovat a přispůsobovat názorům jiných. Kdyby toho neuměla, byla by v životě mnohdy nešťastnou. A pravý život, má holubičko, teprv ti nastane. Nejčastěji přichází život dívky k úplnému rozvoji až tehdy, když se vdá. A tu musí zajisté až příliš často svou vůli mužově podřizovat, ba často ani nesmí mít vůle své.“

„Oh, babičko —“

„Co naříkáš, milé dítě, to tak světa běh!“

„Nenaříkám proto — kdybych se měla podřizovati někomu, koho mám ráda, dovedla bych to. Ale měla bych ráda jen někoho, jehož myšlení bych znala, o kom bych věděla, že týmž spůsobem myslí jako já: pak nebylo by mi žádnou obětí, ale radostí konat to, co by on chtěl.“

„Ale kdož pak by ti chtěl radit, abys někoho si vzala, koho nemáš ráda, koho neznáš, o kom se ti již napřed zdá, že tak nesmýšlí jako ty? Nejtěžší věc jest, někoho poznati. Poznáš-li však smýšlení někoho, a zalíbí-li se ti, vezmi si ho, vezmi, chce-li tě, nebo bude-li tě chtít.“

Děvče objalo babičku. „Jak jsi dobrá, a jak dobře víš, co si myslím,“ pravilo šeptem.

„Což snad máš příčinu se domnívat, že tvá matinka jinak myslí?“ tázala se pozorně babička.

„Mamince nemohu to ani tak všecko říci, nedala by mně vymluvit, a nemám s ní ani takové rozmluvy. Maminka o nikom určitém se mnou nemluví, mám však za to, že bude se mnou o někom mluvit. Ona jen říká, přijde-li řeč na vdaní, že když dva lidé na sebe zvyknou, mají se nejlépe, a že mají se pak nejvíce rádi. Ale jak bych zvykla někomu, kdo se mi nelíbí, a kdo věcí, které mně jsou důležité, mnoho si neváží!“

„Ty myslíš na někoho, viď?“

„Jak to? Chceš vědět, mám-li někoho ráda, neb myslím-li, že by rodiče na kohosi váhu kladli, koho já bych si oblíbit nemohla?“

„Myslila jsem,“ pravila babička, „že se ti jedná o někoho, ke komu by tě mohli nutit, o kterého, jak se zdá, nestojíš?“

„Toho se bojím. Nevím, jak co říci, a nevím dobře sama, proč si myslím, že by mi mohli říkat, abych si vzala dra. Kyselku. Ale myslím, že mi to budou radit, a rada taková bude jako nucení . . .“

„Dra. Kyselku — to jest ten velký, suchý, který sem jezdí s tím baronem? Ale teď mi řekni, proč tak myslíš?“

„Protože si myslím, že se všem i našim líbí, protože mi dnes řekl, že by mne chtěl, a soudím, že o všecko se pokusí, co chce a kam chce a tudíž se vynasnaží, aby matinka a tatínek byli pro něho.“

„Co se ti na něm nejvíce nelíbí?“

Dívka přemýšlela okamžik, pak řekla: „Nelíbí se mi, že ze všech lidí chce udělat to, co sám chce, že všech použít chce k tomu, aby svého účelu dosáhl. Všickni a všecko jest mu jen prostředkem, nástrojem, který by jeho úmyslům posloužil. Takové lidi by měl rád, ti byli by mu vhod. Kdo tak jedná, myslí za tím vším jenom na sebe a své záměry, a ten nebude pro druhého nic dělat nikdy, když jemu samému to buď vhod nebude, nebo když jemu z toho nějaký užitek nepojde.“

Anna se nyní odmlčela. Babička neodpovídala.

„A myslíš, že se líbí tvým rodičům?“

„Ano, a to proto, že dbají všeho, co on povídá a co on chce, a podle vůle jeho snaží se jednat a myslit. On však myslí na ty, kteří jsou mu prospěšní, a slabších si nevšímá, obzvláště když jich nepotřebuje, a povrhuje jimi.“

„Aničko! Mluvíš zle — klameš se!“

„Nechci jinak mluvit než jak vidím a cítím. Jak by to pravda nebylo? Když on jest ku příkladu Čech a říká, že jest Čech — proč drží se těch, kteří s Němci jdou, kteří jsou bohatší, vyšší, mocnější? A těch, kteří jsou opravdu Češi, si nevšímá, je špatně posuzuje, za nízké a bezcenné pokládá, jakož i jejich jazyk, a snaží se v otci i matince také utvrzovati tento názor . . . Nevím také, proč se otec a matka k těm Němcům přidávají, jim do služby dávají; vždyť ty jsi tatínkova matinka, a ani německy nemluvíš. Často tatínek i matinka dali na jevo, že co jest jen české, je sprostší než to, co jest německé. To by přece nemělo být!“

Babička neodpovídala a vzdychla.

„Tvůj děd, Aničko, neuměl také dobře německy. Pracoval pilně a vydělal jmění a říkával, že má každého rád, ať mluví tím neb oním jazykem. Tenkráte se ještě o tom nemluvilo, je-li kdo Čechem nebo Němcem. Když mu však škoditi začali proto, že byl prostý Čech, když mu to za vinu kladli, a někteří nás proto méně si vážili, byl smuten a vyhledával častěji knihu, ve kteréž psáno bylo, jak za dávných časů v Čechách bývalo. Říkával pak: Kdyby všickni věděli, jak mnoho předkové naši ve světě dokázali, jak slavni, ctěni a váženi byli, jak pomoci a podpory jejich vyhledávali: tu bychom nebyli tak zapomenuti, tak odstrčeni a povrženi a sami bychom sebe více vážili, abychom váženi mohli být od jiných. Ale staré věci se zapomínají pořád více, svět se mění, a chce to mít pořád jinak . . : po starém přichází nové a to již tak světa běh. My staří musíme také odejíti.“

„Babičko,“ pravila nyní s klidem až nápadným dívka, „já na dědovu knížku nezapomněla. Ano, dovedla jsem si opatřit nyní některé knihy nové, a jakkoli naučila jsem se mnoho pěkného v německých,

vím to nyní jistě, že bych nikoho ráda míti nemohla, kdo by si ubohého lidu našeho nevážil, protože jsme nyní slabí."

Stařenka políbila vnučku na čelo. „Již je pozdě, má děvečko, jdi jdi spat. Ale než odejdeš, řekni mi: Myslíš na někoho?"

Dívka nyní nevydržela pohled babiččin. Ukryla tvář podle tváře její do podušky, a objímajíc babičku, zašeptala jí do ucha: Ano. Je hodný, ale —"

„Co váháš?" tázala se s lehounkým úsměvem babička.

„Jest chudý," odpověděla dívka. „Počkám na něho."

„Jak dlouho?"

„Až zbohatne."

„To nevím, dočkáš-li se, holubičko."

„Dočkám."

„Nu, dej ti Pán Bůh štěstí," pravila babička, dělajíc své vnučce křížek na čele. „Jindy mi povíš více, nyní jdi spat."

VII.

Jednoho rána — asi týden na to — seděl pan Janoušek ve svém pokoji při psacím stole, na němž leželo plno rozličných papírů, účtů, novin a psaní; před sebou měl několik dopisův. Bral jeden po druhém do rukou, vyjímal je z obálky a prohlížeje rychle obsah, kladl je na stranu. V tom vstoupila do pokoje paní Janoušková.

„Přinesla nám pošta něco nového?" tázala se.

„Takořka nic. Krom psaní od tvého bratrance a od dra. Kyselky jen několik obchodních listův a včerejší noviny."

Paní Janoušková vzala lhostejně list bratrancův do ruky a pravila ani se naň nepodívavši: „Což ti píše dr. Kyselka?"

„Přečti si jeho list. Zdá se, že měl starost, zdali Záhlven a strana kandidaturu jeho do sněmu schválí, a zdaž by přece snad mně byla kandidatura příjemnou? Zdvořilý to člověk — přečti si jen jeho list sama; jest pln ohledů k nám, zvlášť ke mně. Je to dětina."

Paní Janoušková prohlížela list pozorně.

„Proč pravíš dětina?" tázala se skládajíc zase psaní. „Mám za to, že tón tohoto listu nemůže být zdvořilejším; je to snad následek mé rozmluvy?"

„Může být," pravil Janoušek: „avšak dětinský jest mi proto, že dělá tak mnoho okolkův. Kdybych byl chtěl kandidovat, byl bych to dovedl navléknout... ale víš, že jsem se od naší poslední rozmluvy té myšlenky vzdal."

„To ovšem."

„Pokládá to za vyznamenání s naší strany a má nyní strach, jak se zdá, povede-li se mu záměr; není to přímá prosba o podporu — což?"

„Spíše myslím, že je to pouze zdvořilá poklona. Nevím, bude-li potřebovat naší podpory, nebo kdož ví, bude-li se ještě někdo jiný o mandát ucházet. Snad někdo z krajského města?"

„Toto! — Nemyslím," odpověděl muž, a vyňal z jedné přihrádky doutník, který si pohodlně zapálil. „Nicméně nelze věděti — na škodu by nebylo seznámit se s činiteli důležitými, poznat bojiště."

„I v tomto smyslu žádá o naši podporu. Jak to jen nastrojit? Od tebe přece nemůže žádat, abys k vůli němu snad k těmlidem (tu poněkud lehkovážně kynula hlavou) docházel a hlasy sbíral.“

„Bylo by to nyní trochu nepříjemné, nehodilo by se to vůbec, když jsme po celý čas s těmi lidmi ničeho neměli. Prostřednictvím jiných mohlo by se však mnoho udělat.“

„Můj bože, kdež pak nyní takových lidí najdeš? Nyní myslí každý na sebe. Každý by chtěl býti nejraději sám poslancem.“

„Nu pan Mandlbaum nestojí zajisté o to.“

„Mandelbaum — žid — kam myslíš?“

„Tedy ředitel Lukavský.“

„Toho mají málo kteří v lásce. Myslím, že by bylo třeba získat takových lidí, kteří jsou rozhlášeni v okresu, že se s politikou zabývají; nyní zakládá si každý na svém úsudku, a všickni myslí, že jsou pány.“

„Nevím, bude-li lehko takových lidí získat. Kdybys s těmi lidmi se mohl kdesi sejít, s nimi dle jejich spůsobu mluvit, ale tak, aby to nápadné nebylo.“

„Těžkosti — těžkosti — ač — mohl bych to nyní učinit snáze pro jiného než pro sebe,“ podotýkal Janoušek. Jeho paní se přebírala zatím v papírech, novinách, které na stole bez ladu a skladu ležely.

„Máš tu pořádek,“ mluvila při tom k sobě. „Což pak jest tuto?“ pravila vynímajíc červenavý list z obálky.

„Ah — to je zas nějaké pozvání — nepochybně na nějaký tak zvaný ples.“

„Máš pravdu. Pozvání ku plesu — kde pak to? Ach, podívej se — již i v Kosoníně ples. A jaký to podpis? Komité. Ach, superbe — Kosonín, ples ... komité ... kdy pak to jest? toť již asi za týden. Opravdu, chtěla bych takový ples také jednou vidět — Co mi napadá: Kosonín — toť Mekka těch zatvrzelých celé krajiny! Vida, tam bys se naučil všecky znát! Mohl bys tam jeti? Tam si učiníš bližší známosti, poznají tě, nabudeš důvěry —“

„Jaká to myšlenka!“ zvolal Janoušek se smíchem. „Nu, nemám ničeho proti tomu, pojedeš-li také! Co myslíš?“

„Oh! já?“ opáčila Janoušková nevědouc, má-li bráti rychlé rozhodnutí mužovo za žert nebo za pravdu. „Je to návrh poněkud dobrodružný,“ pravila posléz.

„Nu vidíš,“ krčil rameny pan Janoušek.

Paní Janoušková se v myšlenkách usadila do prázdné lenošky.

„Konečně lze o všem na světě diskutovati — nech mne jen uvažovati. Kdož ví — mohlo by to mít také své dobré ovoce. Slavné komité bude si to pokládat poněkud za čest — kdybych jen věděla, jaká tam společnost — a jak to tam chodí — naposledy dožili bychom se nějakého výstupu, snad skandálu. Kdyby však nebylo se čeho takového bát —“

„Víš co, můžeme se optat —“

„Kdož pak nám to poví?“

„Kdož jiný než ženské; dej si jen zavolat svou Kati — tuším, že vedle uklízí.“

„Ka—tti!!“ zvolala neohlížejíc se, zvýšeným hlasem paní Janoušková tak, že celý přízvuk spočinul na druhé slabice slova.

Ve vedlejším pokoji bylo slyšeti zvuk, jako když se smeták ke zdi postaví, a ve dveřích objevil se krátký, trochu vzhůru zahnutý a špičatý nosíček pod jiskrnými, černými zraky.

„Chodíš někdy do Kosonína k muzice?“

Děvčeti rozšířila se podivením tvář.

„Nu, proč neodpovídáš?“

„Nač bych vrdlouhala — chodím.“

„Je tam velký sál?“

„Velký — jako náš salon. Ba větší.“

„Kdo tam chodí?“

„Ani všecky neznám — hoši —“

„Jací hoši?“

„Synkové ze statků, pantátové, panímámy z mlýnů vůkolních, dcerky . . .“

„Za týden tam bude zas muzika?“

„Za týden? Toto —! Toť bude bál!“

„Což je to něco jiného!“

„To si myslím. Toť budou smět přijít jen lepší, vzácnější a když bude chtít hoch s děvčetem tančit, bude musit před ni jít a pěkně se poklonit. Bude celá banda hrát, a sál bude z chvojí. Bude to jako v městě. Povídali, že toho tam bude hrůza. Práli, že prý, kdo bude chtít jít, musí u dveří cedulku zaplatit.“

„Jest dobře,“ pravila paní, a služka zmizela. „Mohli bychom to snad zkusit. Vzkážeme třeba do Řepňan, nepojedou-li také ředitelovic — abychom tam nebyli tak sami.“

„To by nebylo špatné,“ schvaloval Janoušek.

„Pojezdný tam beztoho bude — jest tam jeho Praha. Mohli bychom vzít i Annu s sebou. Nebude škodit, což se může stát? Beztoho tak ráda mluví česky; tam se nemusí rozpakovat.“

„A ti lidé budou alespoň vidět, že u nás se mluví česky; konečně to není ani zlá myšlenka — a napadá mi, že by ani Kyselkovi neškodilo se okázat.“

„Právě jsem na to myslila,“ zvolala nyní živě Janoušková.

„Jen přijede-li?“

„Oh, aby nepřijel! Ten přijede, obzvláště dozví-li se, že tam bude Anna! Anna jest beztoho k němu jaksi plachá — neznají se mnoho — a kde najde lepší příležitost sblížiti se! Budou tam na sebe odkázáni — začátek se musí jednou učinit, má-li věc jíti ku předu — tuším, že to shledá pikantním.“

„Tedy dobře, napíši mu lístek.“

„Dobrá — já promluvím s Annou,“ pravila paní Janoušková vstávajíc. „O toilettu nemusíme míti přílišnou starost; Anně šaty z Josefodolského plesu dostačí.“

Za chvíli po této rozmluvě vyhledala dceru.

„Co bys tomu říkala, kdybychom jeli na ples do Kosonína?“

„Do Kosonína? Na ples?“ opáčilo s patrným podivením děvče. „Což to něco divného?“

„Vždyť jsme tam nikdy nebyli — a vždyť nikam venku jezdit nechceš?“

„Což na tom? Jednou se může učinit začátek. Také bych to ráda jednou viděla, bude prý to hezké. Slyšela jsem, že tam budou ředitelovi z Řepňan a také Kyselka —“

„Dr. Kyselka — kde ten by se tam vzal?“

„Což by si nemohl myslit, že tam budeme?“

„Pochybuji, že by si to myslil; kdyby přišel, musila by to být divná náhoda.“

„Vždyť jsi pozorovala, že rád mešká poblíže Dřínova; proč by jej to nemohlo vábit i do Kosonína, který jest od nás blízko?“ Anna tu bezvolně stáhla obočí; však byl to jen okamžitý pohyb, jehož si matka nepovšimla. „Což jsi zapomněla, že jsme o tom mluvili, že chce se dát volit za poslance? S druhé strany okresu bude mít asi známých dost, ale v této krajině jest málo znám, obzvláště mezi selským lidem, a tu bude dobře, když se okáže, aby jej přece také poznali. Bude mu to užitečné. Co tomu říkáš — proč neodpovídáš?“ Anna hleděla stranou. „Víš, Anno,“ doložila matka, vidouc její málo nadšený obličej, „přála bych si, abys se ke Kyselkovi méně zdrženlivě chovala —. Jest to přece roztomilý člověk — a ty jsi —“

Ostatní část rozmluvy nebylo slyšet, dámy vešly do vedlejšího pokoje.

Uplynulo několik dní.

U večer před plesem dostal pojezdný Kavka lístek bez podpisu. Přinesla jej stará Vrtáčková z Dřínova. Byl krátký. Stálo v něm: „Přijeďte jistě na ples do Kosonína. Budete tam míti příležitost, prokázat mi přátelskou službu.“

Kavka prohlížel lístek na obou stranách; ale obě strany mu nic více neprozrazovaly. Nevěda, co to znamená, a nechtě nic pokaziti, dal poslici prostě zpropitné, neptal se dále a odeslal ji nazpět, řka, že jest dobře.

Nelze se diviti, že Kavka byl krátkým lístkem tímto pojednou rozčilen. Předtucha a naděje, že mu bude udělen nějaký vážný úkol slečnou Annou, aneb že tato od něho nějakou službu požádá, zvyšovala očekávaný požitek z plesu, jejž by byl jinak navštívil lhostejně, jen jako člen plesového výboru. Vzpomněl si na slova slečny Anny, kterými od něho žádala slib, že v době potřeby jí pomoci své neodepře.

Zdálo se mu, že to vše má ráz poněkud romantický a zdání toto lahodilo jeho vkusu. Byl již tak dlouho, dlouho, celé dva měsíce úplně střízlivým a zdálo se mu ještě nedávno, že bez přemáhání i na dále střízlivým zůstane. Nyní však překvapil sebe při tom, že bez povzdechu na tuto roztomilou, skvostnou dívku přece jen vzpomenouti nemohl.

A tento skvost, tento klenot bude také na plesu! Ona bude přítomna, bude svědkem toho, jak svěřenou úlohu vyplní! Těšil se velmi a byl chvílemi až úzkostliv. Nemohl téhož večera usnouti. Čím více se blížila hodina příprav ku plesu, tím méně byl svým.

Když dával poslední rozkazy ve svém hospodářství, aby odpoledne a večer nemusel se o svou službu starati, přistihl se dokonce při myšlénce, že snad vzkaz vyznamenává něco více, že jest to opět okénko naděje pro něho!

Jsme-li nakloněni milovat, rádi se klameme a dodáváme si vždy nové odvahy k nadějím, kterých jsme se před chvílí vzdali.

Takž dělo se i Kavkovi, když večer s větší pečlivostí než jindy upravoval si před zrcadlem nákrčník. A když posledněkráte podíval se na tvář svou do zrcadla, když učinil poslední opravu na bohatých kadeřích, zapomněl úplně na všechny rozmluvy loni v létě s Trnovským, na besídku dřínovskou i na užitečné ponaučení na ledě. Vesele vskočil do čekajících již saní. Přibyl do Kosonína a vyběhl po schodech hostince vzhůru právě, když zaujali hudebníci svó místo vyvýšené, táhnoucí se kolem stěn v úhlu, jenž byl proti vchodu s pravé strany sálu. V úhlu levém byla pohovka, nad níž visely obrazy českých výtečníkův mezi jedlovou chvojí. Ozdoby z chvoje byly pravidelnými záhyby lesklého papíru, červeného a bílého, okrášleny. Tato velmi přirozená úprava sálu naplňovala vzduch svěží a silnou lesní vůní, tak rozdílnou od oněch umělých odeurů, jakéž nám vanou vstříc, vkročíme-li do nádherné taneční síně moderních, velkoměstských plesů. Sluší konečně dodati, že šest nevelkých oken bylo jednoduchými bílými záclonami dvojdílnými opatřeno, kteréž byly v prostřed i dole po stranách shrnuty páskami z červené látky, a že místnost byla dostatečně osvětlena svíčkami, jichž držadla trčela ve zdi skoro ukryta chvojí. Držadla ta opatřena byla v onom úhlu nad pohovkou pěknými, vějířovitě sestavenými zrcadélky k vůli odrážení světla, u ostatních světel byly místo zrcadélek podlouhlé talířky z bílého plechu. Z druhé strany sálu nalezaly se pokoje pro hosty a honorace, a ze sálu bylo možno vejíti do třech malých pokojíků vlastně kumbálů neb komůrek, které dílem sloužily za šatnu, dílem dámám byly vyhraženy. Obyčejný vchod ze šatny do jídelen byl zavřen, ke dveřím přistrčeny pohovky a sedadla. Toto rozdělení místností i vyzdobení všeho bylo zásluhou komitétu, jenž sestával vesměs z venkovanů poněkud nám známých — až na starostova synka, jenž byl právníkem a k vůli plesu schválně domů na několik dní přijel. Ostatní členové sboru tohoto, jenž pečoval vskutku ze všech sil, aby kosonínským poskytnuto bylo něco posud zde nevídaného, byli mlynář, pan starý, lesní Trnovský, myslivecký mládenec Bouček a pojezdný Kavka.

Když Kavka do sálu vkročil, byl uvítán ostatními zde již přítomnými členy výboru a brzy dostavil se i stavenovský pan „otec“ s boubelatou, velmi mladou paními maminkou, pak pan starý s paní starou a dvěma černookými dceruškami. Ženský svět shluknul se u okna, mužští se procházeli sálem a jídelnou.

Bouček usadil se u vchodu za malý stoleček pokrytý červeným ubrusem, na němž se nalezaly dva na sobě ležící talíře a nevelká plechová schránka.

Pomalu scházeli se hosté, tentokrát i z dáli, mladí, staří, ze všech venkovských kruhů, většinou statné, však poněkud hranaté postavy mužské i ženské. Tyto z velké části i s hedbávnými šátky na hlavách a s mnohými velkými dukáty neb alespoň korály kolem hrdla. Malá

část hostí ženských byla ustrojena po městsku a bez šátků. Paní stará a panímaminka z mlýna měly bílé lehké čepečky s mašlemi.

Hodina k počátku ustanovená již odbila, že však pojezdný Kavka významně ostatním pořadatelům pošeptal, že snad ještě vzácnější hosté, z Dřínova snad a jiní přibudou, čekáno ještě déle, takže již místnosti silně byly naplněny, když dole zazvněly zvonky a rolničky saní dřínovských.

V prvních saních seděla paní Janoušková s dcerou, v druhých Janoušek s drem. Kyselkou.

Vzácné hosty uvítal venku hostinský a skoro zároveň sešli jim vstříc starosta kosonínský se synem a pojezdný Kavka. Pomáhali dámám ze saní a vyprostili je z kožichů a kožešin. Panstvo odložilo v jednom z malých pokojíků, vkročilo do sálu, kde se zdržovalo hlavně ženské pohlaví, kdežto mužští se kupili již kolem stolů, a hned na to, když Janouškovi se usadili na pohovce pod obrazy, zahájen byl ples.

Musím prozraditi, že vlastně panoval malý spor v lůně slavného komitétu. Pobízelť tam druh druha, aby přece šel pro slečnu Janouškovu; nejméně ovšem pobízeli Kavka i mladý Musil, avšak pan starosta i pan otec souhlasně vyřkli: Nejlépe se to hodí panu pojezdnému.

Tento tedy šel pro Annu. Za ním tančil mladý Musil se starší dceruškou pana starého, pan starý došel si pro panímaminku z mlýna, které to rozkošně slušelo, a za chvilku i ostatní přítomní kolovali v pořádku za sebou podél všech čtyř stěn, neboť nebylo tentokrát ještě na venku zvykem tančiti zpáteční a při prvním tanci byl by si žádný z venkovanů nedovolil předstihnouti pár předcházející — to bylo by se rovněž tak za urážku vykládalo, jako na silnici někoho vzácnějšího předejeti. Teprv po prvním tanci tančilo se i mimo tento pořádek.

Dr. Kyselka zatím netančil, hovoře s paní Janouškovou; až když pojezdný Annu na místo dovedl, pustil se s ní Kyselka do tance.

Starosta se rozpakoval, zdaž se nedopustili chyby tím, že on sám nepožádal za první tanec dřínovskou paní, aby s ní co s první osobou ples zahájil. Ač mu to hleděl Trnovský i mlynář vymluvit, že mezi pány nebývá zvykem, aby tančila na veřejném plesu matinka, když zároveň dceruška tančí, pokročil starosta přece vážně k pohovce, kdež posud Janouškovi seděli, a prosil dřínovskou paní o tanec.

Paní Janoušková vlídně poděkovala, že netančí, a pan Janoušek, obraceje se k mohutné a rázné postavě rolníka před nimi stojícího, pravil: „Nemýlím-li se, jste zdejší pan představený?“ (Jest viděti, že ceremonií představovacích nebylo.)

Rolník odpověděl s klidem: „Jsem, milostpane, tamto je můj syn, a z těch pánů, kteří stojí u hudebníků, je ten menší, mladší mlynář... a onen větší, starší pan starý.“

„Těší mne, těší mne,“ kýval hlavou Janoušek.

„Milostpaní tedy jistě nelíbí tančit?“ otázal se ještě jednou starosta.

„Děkuji vám, netančím,“ odpověděla dáma a její muž doložil: „No, zůstaneme-li tu do sousedské, snad si dá potom říci. Leč řekněte

mi, pane představený*), pan řiditel z Řepňan tu posud není a slíbil přece, že přijde."

„Nemohu sloužit," odpověděl představený; „nebyl tu ještě nikdy, dali jsme ho však prosit. Sejde se toho snad ještě více."

„Má ještě někdo přespolní přijet?"

„Poslali jsme také pozvání těm pánům vůkolním, i do města..."

„Prosím vás, kdo jest ta mladá, světlovlasá panička, která tamhle tančí?"

„To je mlynářova žena."

Představený kynul na mlynáře, který hned na to svou ženu k paní Janouškové uvedl. Pak uvedena k ní také paní stará a její dcerušky. Znenáhla utvořil se kolem pohovky značný kruh vynikajících osobností z okolí, v němž ovšem ani lesní Trnovský ani pojezdný Kavka nescházeli.

Tento poslední se však dlouho nezdržel; věnovalť mnoho pozornosti i času tanci. Trnovský mu sice významně již pohrozil, řka: „Příteli, vyť dnes nějak hoříte, dejte pozor, ať nechytnete!" avšak rozjařený mladík příliš výstrahy této nedbal.

V tom vracel se ke kruhu Kyselka s Annou. Mladý Musil si ji k tanci odvedl, doktora však uctivě pozdravoval mlynář.

„Toť vzácní hosté k nám, pane doktore," pravil kloně se.

„Již jsem vás dávno neviděl," odvětil oslovený s lehkou úklonou, „jak se vede?"

„Vy se spolu znáte?" vmísil se do toho Janoušek.

„Poněkud, měl jsem s některými pány z této krajiny co dělat — aj, toť pan Musil! Což u vás nového," tázal se doktor rolníka hluboce se uklánějícího.

„Nu, máme tu dnes bál — a tak vzácné hosti — na Kosonín je to dost. Měli jsme tu živo v posledním čase, měli jsme schůze, volby obecní, nyní nastanou volby volitelů a volby do sněmu . . ."

„Koho míníte volit?" tázal se Janoušek.

„Snad ani nejsou všickni usjednoceni. Mysleli jsme nejdříve volit řepňanského pana hraběte. Byl tu však nějaký cestující a zároveň jeden pán od úřadu — nevím za jakou záležitostí se tu stavěli — ti pravili, že pana hraběte budou voliti páni za velkostatky. Mluvili jsme o milostpánovi (to řekl s úklonou k Janouškovi), ale řekli nám, že milostpán se volit nedá. Kdyby chtěl být volen, že už by se byl prohlásil a že by to stálo třeba v novinách."

„Kdo to řekl?"

„Vyřizoval to tuhle strýc Váňa, byl minulý týden v městě u pana doktora . . ."

Janoušek pohledl na Kyselku, který se lehce začervenal.

„To bylo po našich úmluvách, jak víte," pravil tiše německy Janouškovi.

„Dostali jsme tuto také nějaké cedule tištěné, abychom pana doktora volili . . ."

„Promluvíme o tom ještě později," pravil doktor a obrátil směr řeči na jiný předmět. — Zatím tančilo se v sále dál. (Pokračování.)

*) Název „starosta" nebyl tenkráte ještě v užívání na venku.

Z nové poesie vlašské.

Překlady **Jaroslava Vrchlického.**

Quido Mazzoni.

Pro sochu.

Král Nikomedes Knidským:

užové z Knidu, z daleka o vás došla mne pověst:
V olivách, myrtách vaše město se nad mořem zdvihá,
mramory bílé svítí vesele v paprscích slunce,
štíhlému sloupoví v dvojité řadě zrcadlem jesti
moře. Záclony purpurné planou tam, šumící vody
vesele švitoří, do kola pnou se festony růží,
ptáci podivní na větvích skáčí, v jasu den hoří,
růžové světlo s výše na květ, mramory sije,
v nachovém odlesku na měkké, černé kučery padá.
Pověst praví, kdokoliv vstoupí k vám při zvuku citer,
úžasem jatý stane, jakoby v závoji spánku
ve klamném letu přenešen stanul v Olympu síních.
Běda však, Knidští, nad vámi lichvářské spáry se třesou
Syrakuských, ku Knidu šilhají hltavým zrakem
po vašich pokladech, v dražbě prodají svítící mramor,
vasy plné řezeb, lepé s malbami desky,
poháry zlaté bohů, purpur též prodají rychle,
Gracie uprchnou rázem z prázných, pochmúrných ulic.
Mužové z Knidu! Rád vám přátelskou nabízím ruku,
bohatstvím velkým vládnu, lichvy vám zaženu přízrak.
Afroditu já chci jen božskou, lehounce z moře
stoupající v slávě těla, bez roucha, nahou,
kterou Praxiteles vdechnul ve mramor Párský.
Dvojí do pravdy Praxiteles Venuši tesal:
Jednu halící údy své v měkký řasnatý peplos,
kvetoucí druhou v nahotě božských spanilých údů.
Na Kosu první jesti, Knidští však vy máte druhou
bílou, zářící, nahou, která z pěn povstává mořských,
netřebať údům čistým halit se v závoje roucha.
Pošlete tuto mi sochu, vaše hned zaplatím dluhy.

Knidští králi Nikomedovi:

Správně jsi napsal. Afroditu, králi, tu božskou,
kterou Praxiteles v Párský vytesal mramor,
plni úcty svaté my jsme vztýčili v městě
v chrámě, který skráň na sloupech desíti zdvihá,
aby ctít ji každý moh', buď si on domácí, cizí.

Tamo bohyně směje se všechněch blažena láskou,
tamo spatřit ji, zplesá každé smrtelné srdce.
My jsme děti její, ona jest bohyně svoje.
Prodáme vásy plné řezeb, s malbami desky,
prodáme otroky, sami též sebe, děti též naše,
rádi vzdáme se Syrakuských otrocké službě —
nikdy však Afroditu v prodej nedají Knidští.

Nuove poesie 1886.

Mario Rapisardi.

Alta quies.

V zahradách černých bílá ves leží,
svit luny bílý plane po obzoře,
uspané lunou, zkad stříbro sněží,
chvěje se moře.

Ó sladký míre, v nevinná nitra
na chvíli skaniž, spánku oslaď zřídla,
na černé trudy, jenž děsí se jitra,
roztáhni křídla!

Tě nebe volá, země v své mdlobě,
kdo ve zápasu života se třese,
tys ovšem hluchý, mrtví jen tobě
těší se v plese.

Ty synu smrti a snů, svět se točí
za tebou, v touze marné se žene,
ty svými rety v posled mé oči
zpečetiž zmdlené!

Noc.

Dí moře noci: Hrůzo, tvůj stín jímá
a zahrnuje mých vln strže chmurné,
co, plachý stíne, ode mne co chceš?
V tvém lůně pakli stvoření vše dřímá,
proč divěj k tobě hřmí mé lání spurné,
v to proudění mé proč tak němá jseš?

Dí srdce noci: Nekonečný stíne,
jenž kolem kroužíš, který vnikáš do mne,
proč nebe mrtvé ku mým touhám jest?
když bez lásky a slunce duše hyne,
proč pravda očím mdlým dá světlo skromné,
proč, chci-li mír, hrob zívá u mých cest?

A němá táhla nad propastmi moře
a nad propastmi srdce neobsáhlá
se táhla hrůza stínu, mráz a chlad,
rej bludiček jen mih se po obzoře
a stále žaloba vln nocí táhla
a srdce lidské lkalo napořád.

Poesie religiose 1887.

Giuseppe Biadego.

Sonet.

Ó život! život! Každým ňadrem chvěje,
jak zřídla kapky tekou v sladkém ruchu,
se zachvívají v čistém, zářném vzduchu
vrcholky sosen, z nichžto každá pěje.

Dál! Vzhůru! Lákavě to zvoní k uchu,
ten obzor čeká tvoje na kročeje,
květ nachový ti v cestu kaštan seje,
kdos líbá skráň tvou jak polibek duchů.

Vzduch sváteční a jarní mne to líbá.
Ach, zašlých let snad přízraků dav sladký
se blíží ke mně a se ke mně shýbá.

Ó sladká útěcho, v těch vidin víru
kdo ukáže mi cestu v dětství zpátky,
jež k hlubokému vedla by mne míru?

Versi 1887.

Sloky.

Jen v letu vítr zčechrá vršky buků
a šepce trávě sladká slova známá;
zde dole, slunce paprsky kam v shluku
si cesty nenajdou, zde dřímá sama;
ta krásná paní závoj na svém zraku,
šat azuru má barvu bez oblaků,
spí, jasné oči zavřelo jí hoře,
ty oči, v kterých obráží se moře.

A ptáček malý ke stromům se sklání:
Ó buky, nedělejte tolik šumu!
spí pod pažitem dole moje paní,
má v srdci o nebi a lásce dumu,
o lásce, která jednou v jarním čase
jí jako přízrak nebe zjevila se,

a ještě teď sní o tom velkém štěstí,
jež v čarovnější svět ji mělo vnésti.

A staré buky níží se až k zemi,
na ptáčka prosbu ihned umlkají,
ten ulétne hned, kolem je kraj němý,
jen vonné cyklamen kdes dýše v taji
a vůni stře svou tajemnou a vroucí
ku paní, o lásce jež sní tu žhoucí,
až v hrobě oči zplanou jí jak zoře,
ty oči, v kterých obráží se moře.

Ricordi e sogni 1888.

Giovanni Marradi.

Noc ve Florencii.

Pod mosty, vítězně jenž oblouky pnou v dáli,
ve dvojí řadě svítilen se Arno valí
kol historických paláců.

Svítilny zhlížejí se v proudech obrácené
a (proudy svítí s nimi) planou prodloužené
jak padající rakety.

A město Medicejů v klidu odpočívá
a v kruhu pahrbků svých, v záři luny, snivá
jež plane v celém úplňku.

A s pahrbků těch v tichu svrchovaném v lada
jak velká, zářná řeka slavná hymna padá,
již zpíval Hugo Foscolo.

Jí naslouchají mramorových domů v středu
jí naslouchají duše velkých našich dědů
v mlčících bdíce sloupovích.

I pozdravuji plný sladké něhy v žase
to věčné, nesmrtelné v argolické kráse
italské jaro vlasti své,

Ve kterém národa velkého děje pějí
v zázracích z mramoru a v zářné epopeji
svých štíhlých, vzdušných kopulí.

I pozdravuju valy, kde v nerovném boji
kdys republika stála s císařskými voji
hruď nastavujíc bodákům.

Na pahorcích co kolem zhaslo zradou vraždy
to velké srdce vlasti, které zhasil na vždy
tam papež Klement sedmý sám.

Hle, vlna páry bílé ze zahrad se nese
a z teras plných květů a se vzduchem třese
a z hájů stmělých do kola.

Kde Alfieri bouř své duše tišil s žaly
výlevy Oresta i Saula, kteří řvali
mu jak lvi v duše hlubinách;

Kde, Leopardi, ty ve moři sladké vůně
jsi Aspasie půvab na květném pěl trůně,
vás tady, velcí duchové,

Vás cítím vláti kol a v čarovném tom kole
pod nebem azurným, kde leží Fiesole,
San Miniato v tichu sní,

Zde slyším, kterak vaše lyra u cest vane
a harmonii sladkou v sluch a duši kane
mi drahý hovor Toskánský.

Ó sladká řeči luzná, jak proud jsou tvé vlny,
ó řeči básníků, zpěv jejíž kouzlaplný
zde trysknul mezi kramáři.

Zde v lidu zrodil se, velkými vzplanul žehy
umění zavlažen byv stříbrnými břehy,
jak Lorenzo je pěstoval.

Jak luzněji a jasněj v duši zkvítá mojí
vidění zázračné, přede mnou ono stojí
ve klassickém zde ovzduší.

Zde v středu věštců těch a bohatýrů, skráně
jichž vavřín ovíjí, jak v mládí dnech zas maně
do mojí duše paprsk pad.

A z mládí svého opět drahé hlasy slyším,
jež Arno šumí zpěvný, k Santa Croce výším
posýlá vzduchem po vlnách.

A celá minulost přede mnou velká kráčí,
vše stejné jako dřív, ó bratři, dím to v pláči,
vše, — pouze duch náš nikoli!

Fanfulla d. Domenica 1888.

Den Jiřího a noc čarodějnic.

Zvykoslovný obrázek z haličské Rusi.

Napsal Frant. Řehoř.

Svatý Jiří jest patronem ruské říše; nejvyšší válečné vyznamenání jest tam řád sv. Jiří. Na Rusi haličské den Jiřího není svátkem zasvěceným, ale vztahuje se k němu tolik zvláštností obřadních, že by směle mohl býti zařaděn mezi světce národní. Témuž svatému jest zasvěcena lvovská katedrála rusínské církve a venkovský lid z okolí neopomíjí za sváteční návštěvy hlavního města pomodliti se u „švjatoho Jura" a opět a opět prohlédnouti si nejkrásnější „cerkov" v zemi. Kult Jiřího, rozšířený po všem Slovanstvu, má zajisté starší pozadí mythologické, o němž tuto předem si něco povíme.

Legendy církevní o svatém rytíři, jenž v Kapadocii zabil draka a císařskou dceru z jeho moci vysvobodil, bylo užito za roušku na pohanský obřad dřevních Slovanů. Tento svatý měl nahraditi modlu staroslovanského Jaryły, jemuž u baltických Slovanů odpovídal Jarovít. Ona křesťanská legenda přešla v píseň a tradice Slovanů a pomíchala se s tolika živly bájeslovnými, že z této míchanice vytvořila se postava blízká Jarylovi, mnohými rysy podnes naň upomínající.

Už jmeno Jaryło maně připomíná nám jaro, nutí nás mysliti si pod ním boha jarního, jenž vznikl z pojmu božstva slunečního a představuje se jako síla plodící. Na jaře země pod vlivem paprsků slunečních pokrývá se rostlinstvem, po čase majícím vydati plod, a zosobněním této plodné síly byl Jaryło. Běloruská báje dochovala nám popis jeho zevnějšku: byl to sličný mládenec v bílém plášti, bosonohý, sedící na bílém koni; na hlavě měl věnec z jarního kvítí polního a v levé ruce třímal hrst žitných klasů. Z popisu toho zřejmě vyniká personifikace slunce, neboť bílý kůň a bílý plášť symbolisují sluneční svit; bílý a jasný byla v prvotním jazyku synonyma. Teprve kvítí určitěji naznačuje jeho jarní charakter a žitné klasy plodící sílu.

Známo, že církev snažila se nové křesťanské typy svatých učiniti mezi pohanským lidem oblíbenými také tím, že je odívala rouchem bůžků pohanských; důkaz toho podává i sv. Jiří, přijavší od Jaryły plášť i koně; také vítězná, plodivá síla boha jarního shoduje se s udatenstvím svatého rytíře v oné legendě kapadocké, kde zima zastoupena drakem a jaro princeznou úpící v jeho moci.

Církev položila i svátek Jiřího do jara, kdy Jaryło byl oslavován nevázaným pitím a křepčením i volným lásky vyznáváním, což ponoukalo duchovenstvo, aby se snažilo o vykořenění těchto zvyků.

Že den sv. Jiří jaro odmyká, o tom mluví nejedna píseň národní a také v jiných, i náboženských písních, tohoto světce oslavujících, nemálo nacházíme živlu mythologického. Zda není podobně v rusínské vánoční koledě:

Na hoře, hoře zelený javor,
zda tušíš, hej, zda tušíš,
dobře-li se máš, mé srdéčko, bdíš-li v noci?
Pod tím javorem bílá postýlka,
na té postýlce leží svatý Jiří;
přiletěly k němu tři žežulky:
jedna si mu sedla blíže hlavy,
druhá si mu sedla na bílé ruce,
třetí si mu sedla na bílé nohy.
Jedna byla jeho rodná matička,
druhá byla jeho rodná sestřička,
třetí byla jeho milenka.

A tu praví svatý Jiří:

„Matičce dejte koníčka pod sedlem,
koníčka sedlaného, stříbrem kovaného!
Sestřičce dejte věnec z kvítí třesavého,
z kvítí třesavého, ať se třese,
ať se třese na koho chce!
Milence dejte celou stůčku plátna.

Rusínská děvčata před sv. Jiřím scházejí se v sadě na trávníku, by si zahrála na „Lalu“; vyvolí ze sebe hezkou dívku, kterou pak zovou Lala nebo Čiča-Lala. Ozdobena kvítím a věnci, sedne si na zkácený peň jako nějaká kněžka na trůn; před ni dají na misku sýr a máslo, načež ostatní děvčata ruku v ruce ji obcházejí a různé písně pějí. Lala snímá se sebe věnečky a hází je mezi děvčata, jichž křik a smích daleko se rozlehá. Věnce a květy z této zábavy přechovávají si až do druhého roku, neboť mají sílu přivábiti dívkám ženichy, mimo to jsou prý ochranci panenské krásy a cti.

Z církevních obřadů k oslavě svatojiřského dne lze tuším uvésti jen procesí k posvěcení pitných vod a k zachování úrody zemské, v tento čas nadějných ozimin, byla-li vesna jen trochu ranní a pohodlná. Vždyť „na svatého Jura schová se v žitě kura“ nebo „svatý Jiří po poli chodí, chleb žito rodí.“ Ač od zavedení Božího těla processí bývá přenášeno na ně, nicméně duchovní, o ně požádán, podvoluje se přání farníkův. Rusíni mají dva svátky Jiřího, jarní a podzimní, a s oběma podle národní průpovídky jsou nespokojeni, an „jeden ne dobrý a druhý ne lepší“ — jeden „hołoden“ a druhý „chołoden“.

Nejtěžší jarní práce prodlužují se až do Jiřího (5. máje dle naš. kal.); do té doby má se dostati koni obroku dostatečně. Jiřím počínaje dle přísloví „Jurjeva rjasa (říza), ne treba koňam vivsa“ oves už za obrok dávati se nemá. —

Jiřího voda (dešť) léčí oči a prší-li na Jiřího, i nehospodář bude míti chleba. Když na Jiřího žežule zakuká a stromy posud nejsou rozvity, věští se zlý rok, naopak zastihne-li kukání stromy už rozpučelé, bude rok dobrý, úrodný. Na člověka, jenž víry hrubě nedbá, hodí se přísloví „nábožný jak svatého Jiří kůň“, o tom pak, jenž výpůjčku neoplatí, nebo připověď nesplní, říká lid: „na Juryja, jak rak svisne“,

že na Jiřího odvede, kdy rak svištı́, a ježto známa jest němota raků, bylo jí tu vhodně použito.

Sv. Jiří a Mikuláš jsou opatrovníky stád, chráníce skot od všelikého neštěstí. Lid dává našemu světci v tom strážném úřadě za pomocníka i lesního skřítka Polisuna nebo Lisuna či Lisovyka, jenž upomíná na starověkého Satyra. Maloruská báje vypráví, že byli dva bratři, chudý a bohatý. Chudý chtěje jedenkrát přenocovati v lese, vylezl si na dub a odtud spatřil člověka, ženoucího před sebou stádo velkých zvířat a za ním jiného člověka jedoucího na voze. Byli to Lisun a svatý Jiří. Stanuli právě pod dubem a sv. Jiří počal mezi vlky děliti kousky chleba, jehož měl hodně na voze. Rozdal všechen až na jediný kousek; dal ho našemu chudému se slovy: „Tu máš, dej ti bůh štěstí, z toho kousku jistě zbohatneš!“ Stalo se; chudý z něho jedl a na druhý den viděl, že chleb jest opět celý. Když se toho boháč domakal, pohrozil chudému, až všecko na něm vyzvěděv, šel také do lesa, vylezl na týž dub a čekal na příští světcovo s vlky. Dočkal se jich. Při dělení nedostalo se na jednoho vlka, načež sv. Jiří určil mu za kořist člověka na dubu.

Jindy sv. Jiří potkal na pastvisku koně, sedl si naň a jel. To spatřily kukačka s vránou a pak se přely, zda koně koupil nebo ukradl. Kukačka volala „kupiv! kupiv!“ a vrána zase „vkrav! vkrav!“ a tato slova haličský Rus dosud slyší v jejich hlasech.

V noci na sv. Jiří lze nalézti v lese bylinu, po níž krávy hodně dojí; potře-li se jí dno dojačky, bude polovic mléka a polovic smetany. Na Jiřího má se dobytek vyháněti na pastvu „hluchým“ koncem vrat, t. j. onou polovicí, která se neotevírá, a možno-li po jiných cestách než obyčejně se honívá. Pasáci řeží téhož dne trninu a svázavše ji v kytku, kladou před tuto hluchou vráteň, ježto tudy viďma leze do obory na mléko. Když skoták trnkový věchet na viďmu líčí, polívají ho vodou, by krávy právě tolik mléka dojily.

Noc svatojirská jest nocí čarodějnic nebo-li viděm. V den sv. Jiří přicházejí čarodějnice poprve a odtud zjevují se častěji a častěji. Prvou návštěvu čarodějnic zove lid „peršy połaz“. Po Jiřím objeví se nejdříve na Nebevstoupení Páně, pak o svátcích svatodušních, dále ve vigilii Božího Těla a v den stětí sv. Jana; v tento den přicházejí obyčejně naposled. Aby se viďmám domácnost znechutila, má se od Jiřího až do Pantaleona (26. srpna star. stylu) vykrápěti svěcenou vodou a všude okuřovati.

Viďmy jsou staré, ošklivé ženštiny a mají malounký chvost, jímž se od lidí obyčejných liší a jejž před lidskými zraky bedlivě ukrývají. Své zlovolné rejdy tropí jedině ve spojení s čertem a za jeho pomoci. Zhusta berou na se podobu rozličných zvířat, zvláště hojně mění se ve psa, v kočku a v koně. Po smrti stávají se viďmy upířicemi a čarodějníci upíry — neboť i mužské pohlaví oddává se časem pekelnému tomu umění. Každá viďma jest zapřisáhlou nepřítelkyní pokoje milovných lidí. Z mládenců a panen vyssávají krev, že oběť jejich začne ze dne na den schnouti, až umře. Ony zadržují dešť na vyprahlou půdu, sesýlají kroupy a bouřku, s nebe snímají hvězdy, jež přechovávají

pod hrnkem v truhle nebo na půdě. Říká se, když jest venku příjemno a nebe jak azur, že viďma ve vsi tluče smetanu.

Rusín Vahylevič v časop. česk. musea na r. 1840 podal zajímavé pojednání o viďmách a upírech. Hodí se z něho k naší stati ony zmínky, které dotýkají se krajiny, již máme na zřeteli, zejmena: „Z pověry o viďmách pošla na Malé Rusi mnohá svědectví o čarách ve spisech ze XVI., XVII. i XVIII. století poznamenaná. Ve věku tom v čas pádu dobytka, krupobití a sucha, zvláště pak v čas moru pálili množství lidu obého pohlaví na trnovém ohni. Na podhoří Karpat zvláště bývali hadači vůbec známí uměním svým u vyslídění viděm a upírů a zničení jich. V století našem pověra tato vždy více slábne, jedině v pověstech se ozývajíc. Než v čase pádu dobytka ještě se někdy mocně ozývá, a to zvláště v Příkarpatí a na Ukrajině, kdežto živel národnosti maloruské nepřidušený vlivem cizoty posud se zachoval v plné jadrnosti své . . . Když se neštěstí již valně zmahá, začíná slídění po viďmách a upírech následující ostrou zkouškou. Vhánějí se totiž všecky ženy najednou do vody a plaví se uvázané na dlouhých šňůrách. Která z nich ani se svázanýma nohama i rukama nemůže utonouti, ta jeví patrné důkazy nadlidskosti své. Stanou-li se které podezřelými, že by viďmami byly, ty se vyslýchají, a v rozjitření mysli buď po přiznání vlastním, potvrzeném důkazy, aneb pro tvrdošijnost a neustupnost vinných, nejčastěji trestají spálením v trnovém ohni. Při takovém spálení udály se prý již nadpřirozené věci . . . V čas sucha v r. 1827 lid na Podhoří věřící v upíry a viďmy častěji jevil chuť plaviti baby. Mezi jinými v Kosmači*) událo se hrozné slídění po viďmách, ježto vyznavše vinu svou, odsouzeny byly ku spálení v ohni trnovém. Když nejstarší z nich pálili, vyletěla z ní duše ďábelská v podobě káněte. Podobně dálo se i ve Vološance na vrchovišti Samborském . . . Nejkrutější slídění po viďmách udála se v čas cholery r. 1831. Mezi jinými ve vsi Nahujovicích, v kraji Samborském, vybíral hadač na hřbitově ze shromážděného lidu upíry a viďmy a kázal je, co původce moru, nahé i svázané páliti na trnovém ohni: kterýmž spůsobem zhynulo tam mnoho lidí obojího pohlaví . . . V čas sucha v r. 1834 vůbec lid věřil, že viďmy ukradly záři, a že všem slípkám, mimo černobarevné, zutínaly po třech perách z levého křídla, jimižto dešť zastavují. Protož i lid, aby překazil vlivu jejich, v čas ten slepičí péra vytrhoval a na vodu pouštěl . . .

Nečas, bouře a sucho povstává z toho, že viďmy plovají v povětří a snímají hvězdy a z toho pak povstává neúroda. Častěji běhají v cizí zahrady, kdež trhají květy, sbírají lidské stopy a dojí krávy, z čehož následuje vyhynutí ovoce a schnutí dobytka."

Zvláště zbroušeno má viďma na krávy, jimž mléko ubírá. Známa jest celá řada rozmanitých prostředků pověrčivých rusínských hospodyň proti této hanebnosti mstivé viďmy. Kdo chce viďmu viděti, ať schová se v noci svatojirské za nová vrata. Bití viďmě neškodí, pročež kdo ji chytí, má jí naplíti třikrát do obličeje a říci: „Jur-mołoko" (jiřské mléko). Slovo to pálí ji tak, že ihned začne prosit a slibovat, že v místa

*) Ves huculská.

ta více nepřijde. Vyhýbá se dále usedlostem, kde mají psa, který přišel čubce na svět první.

V Bucykách u Skalatu vesničané líčí na viďmu už ve vigilii noci svatojirské osykové polní brány pod vrata; mají moc zadržeti viďmu v podobě kobyly ze dvorku se vracející. Jistý hospodář takovou kobylu chytil a dal jí u kováře okovat, načež ji pustil. Na druhý den snacha této viďmy přišla k onomu hospodáři s prosbou o pomoc pro svou tchýni. Uhodnuv, oč jde, přistoupil k babě, ležící u něho na peci a mající ruce i nohy proražené podkováky. Bába prosila: kmotříčku rybičko, pokud budu žít, potud se vám chlév povede. Hned nazejtří, když okovaná kobyla přišla zas na dvorek, hospodář jí sňal podkovy a bábu-čarodějnici vysvobodil.

Pastí všeobecně rozšířenou na viďmu jsou osykové polní brány, nebo osykový žebřík. Brány se staví mezi vrata, kudy viďma obyčejně do usedlosti vchází, a sice z pravidla se pod ně postaví nebo položí na číhanou hospodář sám, jen někde se ženou. Hodlá-li viďmu pouze odpudit, stačí, položí-li prostě mezi vrata brány obrácené, ježto viďma přes ostré hřebíky nepřejde. O žebříku vím, že se opírá o stěnu chléva a za ním ukrývá se někdo do zálohy, rovněž proto, aby viďmu odpudil.

Takto líčí na viďmy vůbec, ale tu tam ještě předcházejí zvláštní ceremonie. Prve hospodář po západu slunce zapálí na zahradě hraničku ze ztrouchnivělého dřeva, ale tak, aby jen doutnalo a po celou noc kouřilo; o půlnoci před Jiřím, kdy čarodějnice nabývají teprve moci mléko ubírati, rozkáže čeledi, aby krávy po dvoře třikrát přehnala, a sám se ženou vydává se na čekání, jak výše pověděno. Kde ta ceremonie jest obvyklá, tam ráno před slunce východem, tedy už před Jiřím, hospodyně dělá kravám na čele kříž kolomazí a než se vyženou na pastvu, posype každou mákem současně viďmu zaklínajíc: aby teprve tehdy krávě odebrala mléko, až tento mák sesbírá. Pak v předvečer vyjde vracejícímu se stádu naproti s dárkem pro pasáka, který všem dojnicím musí rohy ověnčit a sám také bývá ověnčen, což poskytuje pěknou podívanou. Krávy bohatších jsou ověnčeny krásnějšími věnci než krávy chudiny. — V krajině pokutské rusínský hospodář dělá kolomazí znak kříže na čepy vrat a na dvéře chléva večer o Jiřím, mimo to pak tamější hospodyně sypou spoře máku na prahu, aby čarodějnice jeho sbíráním až do kuropění byla zadržena.

V kolomyjském a stryjském pohoří viďma dá se chytit jen tehdy, zhotoví-li hospodář bránu a kolo za jeden den a za obojí se posadí na čekanou, oblečen do prádla ušitého jeho ženou rovněž za jeden den; nepromění-li se viďma v něco, neujde mu. Místy na ni políkají cedidlo t. j. hadřík nebo platénko na procezování mléka. Za dva, za tři krejcary nakoupí špendlíků a ve všech možných směrech je vpíchají do plátěnka, načež toto natáhnou na mléčný krajáč naplněný vodou a přistaví na ohniště před pec o samé poledne. Voda musí klokotem vříti, má-li přijíti ta čarodějnice, jež kravám učarovala. V pravdě za nedlouho je tu; přiblíží se k ohništi a ptá se, co se to tu vaří, při čemž hledí hrnek odkrýt. V této snaze se jí zabrání a nedovolí hrnkem pohnout; ona pak šuká po kuchyni i venku, co by s sebou mohla odnést. Když se jí i v tom překáží, ztrácí moc krávě škodit, která potom dojí už

mléko dobré jako jindy. Vezme-li však něco, kráva nepřestává dojiti mléko špatné. Ve vsi, odkud náš recept pochází, byly dvě čarodějnice; obě však před nedávnem zemřely.

VDorožově za účelem zachování kravám mléka radí se od svátku obětování P. Marie (21. listopadu star. stylu) před každým svátkem v podvečer každou krávu třikráte podkouřiti. K okuřování berou byliny z uschlých věnečků od Božího Těla, nebo ze snopku svěceného o svátku Spasa; zejmena jest v užívání řepík lékařský (Agrimonia eupatoria L.), kontryhel obyčejný (Alchemilla vulgaris), posed bílý (Bryonya alba L.) a vrbina penízková (Lysimachia Nummularia L.), jestli už viďma kravám učarovala. Jmena těchto rostlin, jaká jim Rusíni dávají, totiž „smitannyk", „pidsmetannyk" a „maslanka" řepíku, „navoroteň" kontryhelu a „perestupeň" posedu, takořka účel jejich objasňují. Má-li se vliv čarodějnice překazit, podávají krávě divoký česnek, po němž prý i hodně dojí, nebo ji podkuřují úročníkem lékařským (Anthyllis Vulneraria L. — dle jiného autora má to býti Chenopodium bonus Henricus). Kde roste posed, tam viďma přístupu nemá. Ježto dále jen jejím vlivem mléko nadojené se kazí, dobře bývá pařiti hrnky na mléko hluchou kopřivou; ba leckde také věří, že po takové desinfekci viďma ohluchne.

Kořen barvínku čarodějnice vaří, hodlá-li k sobě někoho přivolat; klokot vařící vody vyznívá pak hlasem, volajícím jmeno té osoby, po níž viďma touží. Vyvolaný vznese se jako pták do vzduchu a letí k ní. Dobře to s ním dopadne, nenarazí-li po cestě na něco tvrdého, ať strom nebo kámen, v kterémžto případě se zabije. Není proto div, že pověrčivý lid z bázně před viďmami všelijakých chápe se prostředků, aby byl osobně před nimi bezpečen. Touž ochrannou moc má z rostlin kořen sasanky (Anemone Pulsatilla L.) a kořen úročníka, pak prha chlumní (Arnica montana L.), však musí se nositi jako talisman na holém těle v záňadří.

Viďmě není ani třeba dostati se do chléva, ježto dovede kravám učarovat, je-li jen v držení něčeho z nich; už šlápota poslouží jí za medium.

Po másle a tvarohu snadno se uhodne čarodějnice. Rozkrojí-li se ve dví nožem, a zjeví-li se uprostřed různé ozdoby a pásky, lze na majitelku másla nebo tvarohu ukázati prstem jako na čarodějnici; vždyť ozdoby i pásky pocházejí jedině z různých mlék — viďma totiž dojí netoliko kravy cizí a různé, leč i divoká zvířata, ano i mladým matkám mléko ujímá a v létě za rosy sbírá mléko i z obilí a trávy.

Viďemstvo přechází z matky na dceru a stává se tudíž v jednom rodě dědičným; ale každá ženská může se státi viďmou, jestliže o půlnoci na Jiřího ze šlápoty krávy prvničky v brodu naloká si do úst vody a pokropivši jí kříž na rozcestí, rozvěsí na něm svou košili a vyšplhá se na vršek kříže tím způsobem, aby jí hlava při lezení visela dolů, tedy nohama napřed. Viďmou bývá obyčejně ženština provdaná, výminečně dcera viďmina, tedy děvče. Častěji už bývají viďmami mladé vdovy a hezké mołodyce, jež vroucně milují, líbají a objímají své milence nebo muže, zpívají písně, vyhledávají pro zábavu milostné schůzky, šeptají slova lásky a pečlivě před milenci a muži tají své čarovné umění, neboť kdyby je některá zradila, druhé viďmy by ji snědly.

Na Jiřího o půlnoci každá vidma maže se jakousi tajnou bylinou a něco si při tom říká, pak rozdělává uprostřed světnice ohníček a přeskakuje ho se slovy: „To tobě, Bože, to mně, Bože!" načež sedá na pohrabáč nebo na lopatu, nebo i na koště a jede na Lysou jinak na Babí Horu do Karpat na sněm čarodějnic z celého světa. Tu jim přítomný starý viďmák dává naučení, jak se mají chovati po celý rok. Která jeho rozkazů nechce být poslušna, tu druhé viďmy na kousky roztrhají. Viďmák jest člověk tuze starý, narodil se z matky viďmy, nosí dlouhý sivý vous a dlouhé vlasy, z pod nichž na hlavě vykukuje jeden roh. Po sněmování rozletnou se opět na všecky strany.

Dle jiné tradice jezdívají ke schůzkám na Lysou Horu skrz komín a pobesedují si tam s běsy svou zvláštní řečí, z níž mohu uvésti toliko dva termíny z Vahyleviče, totiž kůň = vir a hora = visa. Namátne-li se viďmě cestou nějaký dobrák slouha, namaže jej jakousi mastí a jede pak na něm a prožene ho, že vypadá jako umučen. Za svitu před východem slunce viďmy lezou na kříže nohama, sílu sobě tak utužujíce.

Následující příhodu o viďmě ještě z mladších let vyprávěl rusínský jeden stařec sběrateli národních pověstí, pročež k vůli prostonárodnímu slohu neváhám ztlumočiti ji doslovně:

„Jak já byl chasníkem, sloužil jsem u starého písaře. Dnem pracoval jsem v letě na poli, nebo na lánech ve žních, nebo něco s kosou. Přišel večer, potřeba kázala s koňmi na noc jeti — a u písaře nemálo bylo koní. Já vedu koně za šňůry uzdy a mladí ročkové a dvouročkové běželi řehtajíce za nimi. Právě v samou noc na Jiřího vyjel jsem pozdě z domova. Noc byla tichá, teplá a tak jasná, že bylo možná sedět na cestě a počítat peníze. Já a můj pobratim Andruch zpívali jsme, jedouce na koních. Tu najednou káže mi Andruch: „A viz, co to tamhle v ‚šňurách' pod křížem?"

Dívám se a nemohu ničeho uhlídat.

„A jen viz, viz pod Moskałyšyným křížem!" pravil nanovo. „Musím se podívat, co to je." Seskočil s koně, chopil do ruky uzdu a pustil se polem. Nebožtík Andruch byl tak odvážlivý, že by i k bídě si byl došel ohně (do dýmky) vypůjčit. Kolem bylo ticho, jen časem pod kopyty zaduněla země. Andruch dlouho nepřicházel a mně bylo už mrzuto naň čekat, až na konec běží unaven. „Kde jsi se zdržel tak dlouho?" ptám se ho.

„Ej, bratříčku, kdybych byl jen tu čarodějnici chytil — a mně se zdá, že to byla stará Horpyňa — byl bych ji živou nepustil. Ona se na svatý kříž drápala, ta pohanská víra! Ale ač stará, utíká jak vítr. Co jsem se naběhl za ní, snad dohoníš tu čertovou bábu! Jakmile se dala do běhu, rozpustila po plecech vlasy, podkasala se a už jako pták letěla: já krok, ona deset, a ještě při tom dojačkou po trávě za mlékem třela. Běžel jsem co síly, a pak házím po ní uzdou. Ještě dobře, že se neztratila uzda."

Andruch sedl na koně a pak jeli jsme ke koňařům (na pastvu). Na druhý den probudili jsme se pozdě, pochytali koně a do uzd. Koukáme a tu z Andruchovy uzdy mléko crčkem se leje. Vida, co narobila běsova viďma!"

Z „Českých motivů“ Karla Liebschera. (K básni „Slyšela jsem písničku“ od Evy z Hluboké.

Slyšela jsem písničku . . .

Slyšela jsem písničku
tišší nežli sen,
viděla jsem hlavičku
modrou jako len.

Byl to pláč neb tichý smích?
Bloudila jsem s ním
po rokytí, po větvích —
tady smím, ach smím! .

Hlavička se ztratila,
z písně zbyl jen dech
zachycený motýla
pestrých na křídlech.

Zachycený v duši mé,
v touhy perutích;
pověz, co si zvolíme —
pláč neb tichý smích?

Eva z Hluboké.

Jarní píseň.

O země, probuď se, již spala's dlouho dost,
my chceme jaro zas, šeř háje, zeleň polí,
a osten krvavý, jenž do srdce nám vrost,
ať zkvete růžemi, ať více nezabolí,
  již vůní palouků a písní skřivana
  pěj velké vzkříšení, pěj slavné „Hossanah!“

Ó země, krve dost jsi české vypila
a ten můj drahý lid svým potem zrosil tebe;
ať zkvete z krve té teď růže spanilá
a z potu bílý květ ať svoji vůni střebe:
  chcem s vůní palouků a s písní skřivana
  pět velké vzkříšení, pět slavné „Hossanah!“

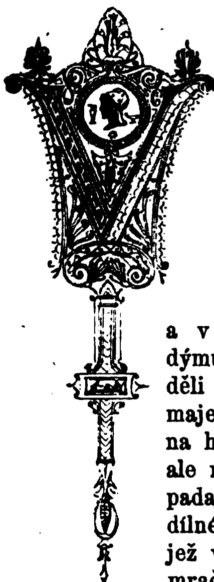
Jaroslav Kvapil.

Proč přišel o službu?

Z literární pozůstalosti

Františka Adamce.*)

Krakovské ulici, v domě vysokém a širokém, ve světnici úzké a nízké, do které se po trojích schodech musilo lézti a dlouhou, tmavou chodbou tapati, seděli jednou odpoledne dva mladíci. Vlastně jen jeden seděl na rozkývané stolici, jejíž sedadlo, druhdy ze spletených prutů sestavené, nyní protržené, málo pohodlnosti poskytovalo. Druhý ležel natažen na odestlané posteli s pravou rukou podloženou pod hlavu a v levé dlouhou dýmku drže, pouštěl husté kotouče dýmu do povětří. Oba trvali tiši a nepohnuti, oba hleděli před sebe upřeně jako v zamyšlení, první — nohy maje rovně před sebe nataženy a ruce v kapsách ukryty — na holou stěnu, druhý na starý, někdy červeně leštěný, ale nyní na mnohých místech setřený a tudy pestře vypadající šatník. Zamyšlení obou bylo však patrně rozdílné, jak obličeje prozrazovaly, a rozličné byly dojmy, jež v jednom i v druhém vyvodilo. Tam ten okem zamračeným hleděl na stěnu a čelo svraštěné ukazovalo na vnitřní mrzutost, ten zde lhostejně patřil na šatník a zrak jeho ani se neskvěl, ani nechmuřil a zastřen ukazoval jen, že myslí duch na něco zcela nahodilého a že by ani nemyslel, kdyby něco jiného bylo na práci.

Ticho v jizbě vládnoucí přerušilo jen časem silnější odfouknutí dýmu a mimo to zabzučení mouchy, jež na skle okna bujné tance prováděla. Trvalo za dlouhou dobu. Pak hnul sebou mladík na stolici, vrtnul hlavou, obrátil se na pravo a hlasitě si odplivnul. Soudruh jeho na posteli netečně kouřil a hleděl na šatník. Zas chvíli ticho.

„Prokletý život!“ zvolal náhle první. „Šiško! Já se utopím.“

Šiška vyňal dýmku z úst, odplivnul a lhostejně odvětil: „Já ne!“ Vstrčil troubel mezi zuby a kouřil dále.

„Ty ne! Ty ne!“ obrátil se první na stolici obličejem k odpočívajícímu příteli. „A proč ne?“

„Proč?“ opakoval, dýmku v ústech drže, Šiška hlasem sotva srozumitelným. „Tys blázen. Což musíme mít stejná gusta a musím já se utopit, když ty tomu chceš? Proč!“

„Ale řekni, jestli pak to stojí za to, abys byl živ? Řekni. Vždyť ani nemůžeš, kdyby to za to stálo; či máš být z čeho živ? Máš peníze? Mnoho-li? Ukaž.“

„Peněz nemám, ale chuť mám, chuť na pivo a uzeninu.“

„A to už trvá tak dlouhý čas. Čeho jsme se dočkali po vší práci, po všem dření a namahání? Člověk polyká deset roků školní prach,

*) Podáváme čtenářstvu „Květů“ jedinou posud neotištěnou zakončenou práci Adamcovu, která nám z literární jeho pozůstalosti laskavostí p. Frant. A. Urbánka k účelu tomu byla zapůjčena. *Red.*

zlouská několik tisíc knih, pomaže dva tisíce balíků papíru samými poznámkami přednášek a co z toho? Vystudoval jsi a myslíš: Teď jsi pán. Sil jsi deset roků, teď budeš žít. Ale — to je to ovoce, co jsi naseľ, tu,“ mávnul rukou kolem sebe, „a tu,“ ukazoval prstem na ústa a žaludek. „Hermetická pumpa.“ — Šiška mlčel a kouřil.

„Ale tu smolu přece nemá každý, co já,“ zvolal zlostně přítel jeho po malé přestávce.

„A já,“ ozval se Šiška lakonicky.

„Co ty? Jak pak ty? Z tebe si osud přece aspoň blázny nedělá. Ale o mně se domnívá, že jsem jen k tomu dobrý, aby si ze mne šašky tropil. Kolikrát už se mi za ty tři roky, co jsem absolvoval, místo naskytlo a kolikrát už jsem ho měl tak jisté, jako svatý Augustin nebe, a vždycky čert nějaký přišel a pokazil všechno v nejlepším.“

„Tobě se alespoň místo naskytlo, mně ale nikdy, za celé tři roky ani jednou. To je větší smola,“ mínil Šiška a vyklepal popel z dýmky. Nedurdil se při tom ani dost málo, jakoby mluvil ne o sobě, ale o cizí docela osobě.

„Člověk už se musí sám stydět za malheury, které se mu přihazují bez jeho viny. Já už se ustanovil, že nikomu ani nemuknu, kdykoliv o nějaké postavení zakročím. Vím bez toho, že utržím pak jen smích a několik nepodařených vtipů. Zvláště Tonince se nezmíním, ne dříve, pokud nebudu mít dekret v ruce. Nechci jí dělat marné naděje.“

„Ráda by se vdávala.“

„Jak? Mlč, utrhači. Ráda by mne dostala, protože mne miluje. Byl jsem ještě studentík malý, nezkušený, bez vyhlídek a daleko bylo do nynější doby, když se mi naklonila. Tenkráte nemohla ještě na nic počítat. Budoucnost byla daleka a nepřipouštěla žádné kalkulace. Proto jsem povinen za lásku její teď všemožně se vynasnažit — ale marné naděje jí nebudu předstírat. Proto jsem jí také nepsal, že jsem zadal o místo u hraběte Višňovského.

„Ty studentské lásky, to je zlá věc!“ mínil Šiška. „Přece jest ohyzdná tvář k něčemu dobrá. Co bych tu měl nyní starostí!“

Soudruh jeho poznámku tu neslyšel. Složil hlavu do dlaně, podepřel se rukou o stůl a zamyslil se. Po malé chvíli se však znovu vytrhnul, a hlavu pozvednuv, obrátil se k Šiškovi, který zatím, sáček na tabák prohlednuv a shledav, že zásoba jeho došla, dýmku odložil a z obou rukou podhlavničku si utvořil.

„Co pak je po všem. Co platno starat se o budoucnost, když přítomnost ještě s krku nezbyta. Co budeme dělat?“

Šiška hned neodpověděl. Až po chvilce se ozval: „Já budu spát.“

„Co s tím? Spaním hlad nezaženeš, ani žízeň neuhasíš. Kde dostanem jaké peníze?“

„Já už prodal a zastavil všechno. Nemám nic.“

„Ale starat se musíme.“

„Není nic platno.“

„Což tedy máme umřít hladem?“

„Ty jsi se chtěl utopit. Smrt jako smrt,“ mínil Šiška s komickou resignací a zavřel oči.

Přítel jeho vyskočil ze stolice a počal přecházet po světnici. Přecházeje, přednášel v myšlenkách důrazný monolog, z kterého jednotlivá slova, časem celá věta na hlas proneseny, na velikou zajímavost předmětu ukazovaly. „Co' dělat?“ ptal se a stáhl brvy. „Musí to být!“ A tu stáhl brvy ještě více. Utkvěl okem na šatníku a oko odělo se v jakousi tesknost. Odvrátil se. „Ale pak si nebudu moci vyjít. Zbyde mi jen ta hazuka zde. Jak v ní mezi lidi?“ Zaťal zuby a sevřel rty. Opět pohledl na šatník a sklonil hlavu. „Přece není pomoci. Do prvního ještě dlouho,“ zamručel. Obrátil oči na Šišku a šeptal: „On také dal. Musí to být.“ Přistoupil k šatníku, otočil klíčem, otevřel a zvolal:

„Šiško!“

Volaný otevřel oči, ale neozval se.

„Šiško! Co pak — snad už nespíš?“ ptal se první a obrátil se k posteli. Vida zrak přítelův na sebe upřený, sáhl rukou do skříně, vynesl odtud černý, zánovní kabát a rozestřev jej před sebou, pravil, co jej pozorným okem prohlížel: „Na — pojď, vstaň. Jdi, prodej ten kabát a přines peníze.“

„Prodat jej chceš?“

„Co dělat. Či víš jinou pomoc?“

„Ba nevím. A zač?“

„Co budeš moci nejdráže. Drž se dobře. Dělej, jakobys ho nebyl nucen prodat. Ale zpátky ho nenos. Nu honem.“

Šiška vstal pomalu s postele. Co se strojil, prohlížel přítel jeho okem lítostivým oděv, po jehož ztrátě přestal před lidmi platit za modního mladého pána, a loučil se s ním na vždycky. „K takovému kabátu si věčně věkův nepomohu,“ povzdechl si. — „Pomůžeš si k jinému,“ odvětil Šiška chladně. Byl právě hotov s oblekáním a postavil se před svého přítele. „Dej sem,“ pravil a vztáhl ruku po kabátu. Mlčky podal mu jej soudruh a vrhl sebou na postel, s které byl Šiška povstal. Ten zavinul oděv, zaobalil šátkem, vstrčil pod paží a blížil se ke dveřím.

„Zač jej mám dát do slova?“ ptal se ještě jednou.

„I jdi jen, jdi a přines.“

Dvéře vrzly, klika cvakla a Šiška zmizel. Přítel jeho dlouho ještě hleděl na dvůr okem smutným, s tváří skormoucenou. Pak si zhluboka povzdechl, odvrátil oči a hleděl na strop. „Jen kdyby alespoň přinesl tolik, aby to za to stálo,“ zamručel sám k sobě. „A kdyby brzo přišel! Ale to se dočkám. Do židovského města je hodný kus cesty, k tomu chodí ještě jako svázaný — kdy to bude! Je to kříž s tím člověkem. Ale jedna výhoda je při něm přece. Kdyby ho nebylo, nevím, jak bych si od kabátu a k penězům pomohl. Sám neprodal bych ho ani za dvojnásobnou cenu. Jemu jest vše stejno; flegma jeho jest nepřekonatelno. Co budu zatím dělat?“ Ohledl se a spatřil dýmku u postele postavenou. Vstal, vzal troubel její mezi zuby, vtáhl do sebe několikráte vzduch a shledav, že lehce a jaksi podezřele prochází, vstrčil prst do hlavičky. Byla prázdna. Lousknul prstem a ohlížel se po váčku. „Kam ho dal u ďasa,“ mručel, přistoupiv ke stolku a nazpět ku posteli. „Ah, tu,“ odpověděl sám sobě, spatřiv jej u nohou postele pod peřinou vykukovat. Sáhl po něm, smáčkl jej a svraštil čelo. Otevřel jej a hně-

vivě odhodil. „Čert vem chlapa! Už ho zase vymetl na poslední proužek,“ zvolal. Odhodil i dýmku a znovu se vrhl na postel.

S ulice zaznívalo sem hrčení fiakrů a equipaží a obrátilo myšlenky osamotnělého obyvatele malé jizby v jinou stranu. „Vám je lehko na světě,“ mručel. „Neudělají ani jediného kroku pěšky a mají, co jen hrdlo ráčí. Ale sem je dovést jednou a zavřít je tu jen na měsíc, odkázané na jednu s námi práci a na jedny s námi příjmy, aby věděli, co je to bída a nouze. Jen kdyby už tu byl,“ zpomínal na Šišku „Kde pak,“ odpíral hned zase sám sobě. „Musil by letět. Není to ani čtvrt hodiny, co odešel.“ Po těch slovech ohledl se na stěnu, kde malý, vyšívaný pantoflíček visel, jak za polštářek pod hodinky sloužívá. Upamatovav se, káral se opět: „Vždycky zapomenu, že jsem je zastavil. Na to si Toninka asi nepomyslila, že by práce její neměla mít užitku. Ach, to je mizerie. Už nemám, než co mi na těle zbylo. Naposled to přivedu ještě tak daleko, že se zbavím, jako Šiška, i peřin a budu spát na holé zemi. Čím jsem si takový osud zasloužil? Ale —“ zamlčel se na chvíli, jako když mu slovo nějaké těžko pronésti. Teprve když v myšlenkách se s ním seznámil, pravil: „Nu, jistá věc. Jsem tím někdy sám vinen. Měl bych pamatovat na příští dny a nepustit hned všechno do větru, jakmile se mi co do rukou dostane. Musím být jiný. Obmezím se; budu šetřit. S tím, co Šiška přinese, musím vydržet do prvního. Milá Toninko, Toninko! Hnedle tvůj svátek a já nemám ani na papír, abych ti mohl poslat přání. A tys mi přece poslala hedvábím vyšívanou čepičku.“ Odmlčel se. Pak si povzdechl: „Jest také pryč! Kdo ví, který hlupák ji nosí. Nedopusť jen pán bůh, aby ti měla přijít na oči. To by byla má smrt.“

Octnuv se u této myšlenky, zahleděl se a rozváděl ji ve všechny možnosti, jež nešťastný případ vyvolat a za ním následovat mohly, a byl v tom okamžiku tak málo vtipným, že mu ani jediná kloudná výmluva nenapadla, jež by jej v očích drahé, ale tenkráte rozhořčené Toninky ospravedlnit mohla. Výsledek všeho, ku kterému přišel, bylo opět ustanovení, že musí na vydání svá být pozorným, aby nikdy více už k prodeji milých srdci památek nedošlo. „Musím se obmezit,“ opakoval. „Musím“. Ihned mu ale nikdy neutišená strana nepokoje odporovala: „Jak se ještě více obmezit?“ namítala a on počal myslit o tom, zdaž možno, aby se ještě více obmezil, a myslel, vymýšlel, počítal, aniž by k jakému resultátu se dostati mohl. Ještě nebyl hotov a nevěděl ničeho, když hlučné kroky přede dveřmi z myšlének jej vyrušily.

„Byl by to už on? Není možna. Ale kdo by to byl? Není to on,“ pravil, když se silné klepání na dvéře ozvalo. „Dále!“ zvolal.

Dvéře se otevřely a do světnice vkročil listonoš.

„Pan Pavel Plichta. Tři P,“ pronluvil, usmívaje se své poznámce.

„Ten jsem já. Nesete mi psaní?“

„Psaní,“ dotvrzoval listonoš a podal panu Pavlu Plichtovi dlouhý a široký list s velikou pečetí. „Proklaté schody. Je to výška,“ stěžoval si a vyňav šátek z kapsy, utíral si čelo a ústa, hledě při tom na mladíka, jenž přinešený list s předu i zadu prohlížel. Ustoupil ku dveřím, a ještě jednou se ohlednuv, mačkal kliku v ruce. Plichta věděl, proč otálí, ale neměl se k ničemu. Jak také, když s prázdnou kapsou

teprv na příchod přítele čekal, že mu peníze přinese. Listonoš sklamán, konečně přece otevřel a odešel.

„Co to? Od koho?“ ptal se Plichta, prohlížeje pečeť. „Znak, koruna — ach!“ zvolal v upamatování, jež překvapením krev do prudšího běhu uvedlo, a kvapně rozevřel psaní. „To je od hraběte Višňovského!“ Četl, četl a čím dále četl, tím jasnějším stával se jeho obličej, tím více chvěly se mu ruce. „Viktoria!“ zvolal konečně a položiv list na stůl, počal přebíhat po světnici. Zdálo se, že opakuje v duchu obsah zprávy, jež ho došla. Pohyboval rtoma a často se zastavil u stolu, nahlížel do papíru a četl, aby znovu s úsměvem od stěny ku stěně přecházel. „Sedm set dvacet ročně, šedesát měsíčně, to jsou dva zlaté denně,“ počítal. „Ušlo by, ano. A službu nastoupit hned? Toť to nejlepší. Bude alespoň hned konec bídě a nedostatkům. To není výminka, toť výhoda.“ Po celou dobu samomluvy zářil Plichtův obličej. Náhle však zmizel s něho lesk veselosti, ústa přestala se smát a čelo se zachmuřilo. Zastavil se. „Zvolna, zvolna, Pavle. Nezapomeň, že máš po věky věkův vždy jen smolu. K posledu se ti všechno ještě pokazí. Ale to by do toho musil —“ Přistoupil k stolu a hleděl znovu do listu. „Tentokráte snad přece mi Štěstěna neukáže záda. Vždyť tu stojí docela zřejmě, že už mi zapotřebí jen představení a přijmutí dekretu. Musím doufat.“ A Plichta si opět uvolnil utvrzením naděje a opět počal přecházet. Rty počaly se usmívat, oko lesknout, obličej zářit. Ale ještě nedostoupilo to vše nejvyššího stupně a vše již zase zmizelo a u výrazu největšího uleknutí, zbuzeného neblahým zpomenutím, zastavil se a skoro vytřeštěně patřil do prázdného prostoru. Ale pak uhodil se rukou do čela a jako šílený počal přebíhat po světnici. „Představit se mám,“ vyrážel ze sebe. „Představit. A v čem? V té hazuce? Poslední lepší kabát má už snad žid. O neštěstí! Proč nepřišel ten hlupák listonoš o něco dříve. Není již pomoci ani naděje, leč — darmo však myslit. Sám anděl strážný by mu myšlenku tu musil vnuknout, aby kabát přinesl zpátky. To on neudělá. Co začnu?“ Přemýšlel, jak by si nejlépe pomohl, však nic kloudného nechtělo mu napadnout. Byl příliš rozčilen a neschopen důvtipných výmyslů. Nic nemohl vynést ze sebe, obracel zrak na zevnějšek a tu neviděl zase nic jiného, než pravdě nepodobné pokažení Šiškova obchodu. Věděl, ujišťoval se, že přijde s prázdnem, a přece choval naději a v naději čekal soudruhova příchodu.

Sotva kroky na chodbě uslyšel, přiskočil ke dveřím, otevřel a vida, že se nemýlil, že to Šiška, který přicházel, zvolal kvapně:

„Neseš kabát?“

Šiška zastavil se na práhu a s vyvalenýma očima hleděl na Plichtu.

„Kabát? Peníze nesu.“

„Vždyť jsem to věděl!“ zabědoval Plichta, obrátil se a počal znovu přebíhat.

„Co třeštíš! Vždyť jsi přikazoval, abych jej nepřinášel na žádný způsob zpátky.“

„Čerta jsem přikazoval. Což jsem věděl, že dříve než přijdeš, se stanu sekretářem?“

„Sekretářem?" divil se Šiška. „Jak to?" Hleděl chvíli na svého přítele a pak přistoupil ke stolu. Vzal psaní do ruky, četl a náhle zvolal: „Aj, v pravdě. Gratuluju. A to hned máš nastoupit? To je tedy po bídě a peněz, které nesu, ani nebudeš potřebovat."

„Pěkně nebudu potřebovat. Víc než prve. Ale — mám se zítra představit a tys mi prodal kabát."

„Já jsem nemohl tušit, jaké věci se přihodí. Ostatně neměl bys peněz, kdybych byl neprodal."

„Ale měl bych kabát."

„Eh, nešť vem kabát. Můžeš si nějaký vypůjčit. Kolínko si nedávno jeden zaopatřil, pěkný černý kabát, dle pařížské mody šitý. Je zaň ještě dlužen. Řekni mu a on ti ho zapůjčí na den. To jsou starosti."

Plichta se zamyslil a po chvíli zakýval hlavou. Pohledl na Šišku a ptal se:

„Mnoho-li neseš?"

„Sedm zlatých jsem dostal, tu," odvětil Šiška a sáhl do kapsy u vesty, odkud několik zmačkaných papírů vyndal.

„Sedm zlatých!" opakoval Plichta. „Židé nedají víc než třetinu; třikrát sedm — to stál alespoň za jedenadvacet," počítal hlasem litujícím. Náhle zvolal: „To jest jen šest, jak pak sedm?"

„Nu počkej. Tu jsou desetníky," odvětil Šiška a sáhnuv do zadní kapsy, pokračoval: „Tu je kousek uzeného a tu kousek chleba. Jednu zlatku jsem hned proměnil. Nač pak dělat dvojí cestu a vážit pětasedmdesát schodů. Škoda lézt." Vyňal kus uzeného, v papír zaobaleného masa a půl bochníčku chleba. Položiv obé na stůl, pravil: „Jez."

Pohledem na přinešenou stravu, jež prázdnému žaludku laskominy činila, zapomněl Plichta na vše, co jej těšilo i trápilo, a podal se jediné slasti ukojení zmahající se nyní ještě více chuti. Pobídnuv Šišku, aby také přisedl, umístil se ihned za stůl, rozdělil maso po bratrsku na dva kusy, rovněž i chleba, a užívaje místo vidličky prstů levé ruky a místo talíře papíru, pustil se do jídla. Přítel jeho neprodléval následovat jeho příkladu a sednuv naproti němu, přitáhl si svůj díl blíže k sobě a dával rychlým požíváním potravy na jevo, že, byť by vůči všemu, vůči jídlu aspoň není flegmatikem. Ba uvolnil si tak, že stal se i hovorným a velmi moudře s Plichtou o záležitostech jeho se bavil, že stal se i výmluvným, a všechny starosti, jež by příteli jeho v zažívání snad byly překážeti mohly, odstraniti hleděl. „Všecko bude dobře," mínil. „K představení se kabát vypůjčíš a po představení si objednáš nový na uplácení. Sekretáři Višňovského počká každý krejčí. Co tedy, proč a nač si hned vlasy z hlavy trhat? Líto mi jen, že budu muset od nynějška bydlet sám," litoval, řízek masa do úst vkládaje. — „Ba mně také bude těžko," mínil Plichta, následuje v činu příkladu soudruhova. A lituje jeden, lituje druhý, jedli oba a sdíleli si obavy, že už jim tak příště nebude, že už jiný, docela jiný život jim nastane. Plichta, jemuž přítel pro budoucnost pohodlí a všeho dostatek předstíral, vzpomínal na nezvyklé poměry, na poddanost a na „bůh ví co", jež naň na jisto čeká, Šiška pak na samotu, na opuštěnost a líčil již z fantasie, která na div Plichtův velmi velikou se ukázala, celý život svůj od rána do večera, den jako den vždy stejný. „Budu spát a učit a zase spát a bude-li co

také někdy jíst," mínil. Ale když všechny své stížnosti vypověděl, doložil na konec s pravou křesťanskou oddaností: „Jaká pomoc. Musí to být." A hned na to pustil se do okusování kosti. „Čertův uzenář. Jaký hnát mi to dal. A to má člověk platit jako maso."

Plichta cítil bezpochyby, že osud jeho pro příště přece příjemnější se být strojí Šiškova a domníval se, že nutno jej trochu potěšit. Ukazoval mu proto na možnost brzkého dosažení nějakého postavení. „Jsem přesvědčen, že tě také brzo nemine opak, opustíš také obydlí radostí a žalostí studentských, abys žíti zkusil v životě veřejném. Musíš se jen trochu kolem sebe poohlednout a hledat příležitosti, nepromeškat ničeho."

„Ale hlouposti. Já se budu starat!" mínil Šiška. „Vím, že by to bylo darmo." Vstal od stolu a sáhnuv si na krk, pravil: „Mám hodnou žízeň."

„Mnoho-li chceš, abych ti půjčil?" ptal se Plichta.

„Eh, co chceš a co můžeš," odpověděl Šiška a ohlednuv se kolem, doložil: „Alespoň trochu vody kdybych tu měl."

Plichta zatím odpočítal tři kusy z šesti na stole posud ležících papírů a obrátiv se nyní podával je soudruhu. „Na," pravil. „Ty tři a já tři."

„Tolik ne. Jen jednu," odvětil Šiška a vrátil dva kusy.

„Nu, jak chceš. Když budeš potřebovat, máš je u mne," mínil Plichta. Vstal a doložil: „Nyní půjdu ke Kolínkovi pro kabát."

„Já tě doprovodím," nabídl se Šiška a přistrojiv se opět pravil: „Je mi jako židům na arabské poušti. Proklatá žízeň!"

Vyšli na ulici a šli, šli — nu, co myslí kdo, kam asi šli? Je pravda: Vždyť jsem řekl, že měli ke Kolínkovi namířeno. Šli ke Kolínkovi. Ale než tam dojít mohli, bylo jim projít několik ulic a několik náměstí. A kdož ví, kolik je hostinců na jednom náměstí? A kdož ví, kolik je hospod na jedné ulici? Nikdo neví a nikdo proto netuší, co vystáti musel Šiška již za tu dobu, než ušel polovinu cesty, jaká pokušení tu naň dorážela dráždivě, ale milým pohledem dráždivě, vyzývavě, ale vábností vyzývavě, ne jako nepřítel, ale jako svižná, vnady své neukrývající baletnice, když v tanci lesklým okem do parterru na starého bankéra pohlíží. O nedivte se tomu porovnání. Nejen že není přehnané, ono ani nedostačuje. Při žízni, jíž v hrdle práhnul, byl účinek nápisu nad vraty na oknech, kde červeným písmem „pravé plzeňské" anebo „dobře vyleželé podkvasné za osmnáct" kolemjdoucím se doporoučelo, ještě mnohem větší a zrak Šiškův z dáli již na něm prodléval a nerad, nerad se s ním loučil. Několikrát se přemohl. Než přemáhání jest práce a prací člověk se unaví, oslabí a kdo sláb, nemůže déle odporovat. „Zastavím se na sklenici piva," pravil Šiška před Staroměstskou pivnicí. „Pojď také." Plichta zavrtěl hlavou, ale zamyslil se. Měl žízeň snad právě tak velkou jako jeho přítel, ale pamatoval se na své předsevzetí, že musí vydání svá obmezit a nechtěl sebe samého trestat z nestálosti. Nevzpomněl, že v témž okamžení již trestu zasloužil. Či není ten, kdo rozmýšlí se, již nestálý? Dojista, tak dobře, jako že ten, kdo v pevnosti své již se viklá, obyčejně úplným zvrácením své rozhodnutí končí. Může o tom být každý přesvědčen. Důkazů o tom

bez počtu a onen, který Plichta podal, šel již přes počet. On hnedle pozvedl hlavu, hnedle pohledl na štít, na okna, na vchod, na přítele a hnedle vykročil nohou — ale ještě se zastavil. Cosi pamatovalo jej a napomínalo; nemohl přece tak bez okolků svůdného hlasu uposlechnout, bez otálení, bez zdráhání. Nebylo již pochyby, že uposlechne, ale předsevzetí žádalo svého práva a on hleděl je ukojit tím, že hned neuposlechl.

„Jdi jen, já přijdu," pravil k Šiškovi. „Kolínko by mohl odejít."

„Ale jistě, spolehnu se," odvětil Šiška. Podali si ruce a rozešli se.

Plichta slovu dostál a tak dokonale mu dostál, že se Šiška až podivil rychlosti, s kterou se navrátil. Kabát nesl v uzlík svázaný pod paží. Hnedle seděli zase, jako prve v příbytku, proti sobě a hnedle zase octli se hovorem na témž poli, které odcházejíce z domu opustili. To je velká bída pro mne, nebo nemohu více opakovat, o čem mluvili. Třeba jim oběma se tak líbilo, nebude mít přece nikdo tolik ochoty, aby poslouchal, co už slyšel. Mluvit se dá o něčem velmi snadno po celý život a kdo mluví, nenalezá v tom pranic závadného; ale poslouchat — to dá se sotva jednou. Jistý pán mluví na příklad ustavičně o Americe a bude o ní mluvit beze vší pochyby až do své smrti. Ale posluchačů má nyní již po skrovnu. Já mám rád mnoho, velmi mnoho čtenářů a proto žádné opakování. To není opakování, řeknu-li, že seděli a pili, ani to, podotknu-li, že hodně pili a že nezůstalo jen při prvním uhasení žízně. Plichta sice vzpomněl na své předsevzetí a zdvihal se již se stolice, pomýšleje na domov; leč přítel jeho, proti svému obyčeji, zadržel jej nazpět. „Co pak, proč, nač — zítra jsi sekretářem a ani bys nechtěl povýšení své oslavit! Dnes je svatvečer. Kdož ví, jestli už spolu kdy tak budeme sedět. Jestli se už zítra odstěhuješ, bude pro vždy amen. Seď a pij!" Plichta si dal říci a seděl a pil až do zapomenutí všeho, až do lhostejnosti k celému světu i lidem. Když snesla se černá tma na ulice, kde lampáři svítilny již rozsvěcovali, tu v hlavách obou svítilo jasné slunce neobsáhlého rozumu a moudrosti.

„Až do zapomenutí všeho, až do lhostejnosti k světu a lidem," pravil jsem o Plichtovi a tím jsem chtěl naznačit stav, v kterém se octl po změně s každým se přihazující, kdo umělou žízeň již hasí. Je to zvláštní stav a divný, znamenitý stav. Člověk tu ani nevěda dokáže více než lidský původ, objeví se co divotvor, dvojice v jednotě. Co mne se týče, nemohu si to ani vysvětlit; ale představuji si člověka co kus látky, jež má svůj rub a líc. Převratem okazuje místo líce rub a zase, když v obyčejnou kolej se navrátí, místo rubu líc. Tichý beránek stává se řvoucím lvem, člověk po celý svůj život veselý upadá v smutek, cizinec v říši melodií mocným hlasem otřásá blanou v uších bezděčných posluchačů. Znal jsem člověka, který nikdy neplakal leč tenkráte jen, když suché útroby ovlažil. Známí jeho pravili, že pláče pivo. A opět jiného, který nedvořil se krásnému pohlaví, až ohnivostí nápoje mysl i srdce v plameny roznítil. Týž je nyní ženat a slyšel jsem, nechci to ale tvrdit, že zamiloval se v hospodě, že ucházel se o ruku své vyvolené na cestě z hospody a že, abych naposled slovíčka toho použil, před samou svatbou hospodu navštívil, aby v předsevzetí svém zůstal nezviklán, neb sotva se po ucházení o ruku své družky byl vyspal, již

ztrácel stejně s pivnými parami i chuť k ženění. Plichta stával se, a to řekl jsem již dvakráte, ke všemu lhostejným. Vše bylo mu stejné a nic nikdy ze dvou neb více věcí nevyznamenával, sám sebe nade všecko stavě. On byl vše, a vše bylo nic. Každým napitím zdokonaloval se v absolutismu. Šiška naproti tomu, jsa flegmatik, na kterého ani sebe znamenitější věc nebyla s to účinkem, dojmem jakýmsi se osvědčit, jenž nebyl ani pro smích ani pro pláč, ten stával se poetickým. Srdce hned se mu šířilo, hned úžilo a dle toho ústa hned svírala, hned usmívala, oko v prostor upíralo, zastřeno a temno a pak zase ohněm vzplanulo, kolem se hbitě rozhledlo a nebo k nebesům, vlastně ke stropu vzneslo, při tom všem pak slova plná citu, hlasem z duše vycházejícím pronášená, jazyk v pohyb uváděla. Pojednou věděl aesthetiku, jak mu ji professor kdysi přednášel, nejen v theorii, ale i v praxi z paměti a příklady trop a metafor a personifikac, jež v nezasvěcení svém ani pojmenovat neuměl, hrnuly se mu z úst plným proudem, ale ovšem, jako proud, také hrkavě, v narážení na neodstranitelnou překážku tuhosti jazyka, již zastaveny, v plynnosti rušeny přeskakovat musely, aby se ku předu dostaly.

„Co je člověk?“ mluvil mezi jiným. „Jenom pohádka. Co je svět? Veliký labyrint. Pohádce neporozumíš, v labyrintu zabloudíš, nevyjdeš a zahyneš. Šťastný je ten, komu alespoň malé světélko v temnotě spletených chodeb září, nechť to, nechť jiné. I mně jednou svítilo, než bludičkou být se ukázalo, zmizelo, zhaslo a temno zase vůkol.“

„Temno, pravda. Co je to, že nerozsvítí? Sklepníku! Ještě jednu a trochu světla.“

„Co tam, to tam, co pryč, to pryč! Minulost se nevrátí. V dálku žene vítr ručí; zašlá láska nevypučí; co tam, to tam, co pryč, to pryč, minulost se nevrátí.“

„Tak jest. Ale co po tom! Člověk je jednou živ a musí proto hledět, aby byl dobře živ. Nesmí se ohlížet na jiné. A co je mi po kom? Já jsem svůj vlastní pán, zítra budu sekretářem a do lidí mi nic není. Ať si dělá každý, co chce, co se mu líbí. Mně se to líbí tak a tedy dost, nu dost. Ještě jednu.“

Šiška neodpověděl. Položil hlavu do dlaně a ponořil se v myšlénky. Vzpřímil a napil se a opět upadl v zamyšlení.

Náhle se vzchopil, zazvonil na sklenici malou slánkou, jež vedle na stole stála, a pravil k Plichtovi krátce: „Půjdu.“

„Kam?“ tázal se jeho společník.

Nebylo již času k odpovědi; sklepník přikvapil k pánům pro rozkazy. Šiška vyňal zlatku z kapsy u vesty, neboť tobolky již dávno žádné neměl a řekl: „Platit.“

Plichta vida to a slyše, sáhl rovněž pro peníze. Zaplatili.

„Což kabát! Málem bych byl zapomněl,“ ozval se Plichta již na odchodu. „Ale co! nechám ho zde u vás,“ obrátil se ku sklepníku. „Kdo pak by se s ním nesl. Zítra sem přijdu.“ Sklepník přijal zaobalený oděv a přátelé odešli.

„A proč jsi již odešel?“ ptal se Plichta venku.

Šiška se zastavil, skřížil ruce, upřel oko na svítilnu, jež na druhé straně ulice slabé světlo vrhala, a mlčel. Pak přejel si rukou obličej a tiše řekl: „Je mi teskno. Toužím po samotě."

„Hloupost. Proč by měl člověk toužit? Čeho si žádám, to mi nikdo nedá. Proč? Protože se o mne nikdo nestará. Já se také o nikoho nestarám. Co mi na kom záleží?"

Šiška se sklopenou hlavou kráčel zase ku předu. Učiniv několik kroků, ozval se opět: „Půjdu domů."

„Domů? Nepůjdu domů. Na to je času dost. Myslíš to opravdu?"

„Je mi teskno. Půjdu domů. A kam se chceš obrátit?"

„Ještě někam, nevím kam."

„Já toužím po samotě, půjdu domů."

Šiška snažil se úmysl přítelův zmařit a návrat mu vymluvit; však marně se namáhal. Šiška nedal se držet a mocí se skoro svému soudruhu z rukou vytrhnul. „Eh tak si jdi, já zrovna nepůjdu," pravil konečně Plichta a obrátil se v postranní ulici. Šiška volným krokem, s rukama na zad skříženýma se vracel do Krakovské ulice. Vrata domu byla již zavřená. Trhnul domovním zvoncem a trhnuv, hlavu vznesl a naslouchal, naslouchal s dechem utajeným táhlému zvuku, jenž v tichu kolem panujícím jaksi divně zazníval a divně duši nočního poutníka dojímal. Jakýsi trud byl v něm obsažen, ale trud sympatický. Šiška cítil to a trhnul po druhé, trhnul po třetí a ani o tom nevěděl, že on to, který zvoní, jeho vlastní ruka. Zvoně, domníval se, že slyší zvonek umíráček a pln dojmu lítostivého, zamyslil se a zvonil ustavičně. Na chodbě uvnitř domu ozvaly se kroky, klíč zaskřípal, dveře se otevřely, na prahu objevil se domovník se světlem a Šiška stál, neviděl, neslyšel a zvonil.

„I vždyť už je dost," ozval se domovník. „Nebuřte lidi v domě."

Šiška se vytrhnul a udiveně pohledl kolem sebe a na domovníka. Zpamatoval se. Vyňal peníz z kapsy, vtisknul jej muži do ruky, jenž ochotně světlo do výše pozdvihl, aby odcházejícímu na cestu chodbou posvítil, a chopiv se rukou zábradlí při schodech postaveného, kráčel po stupních vzhůru. Dostal se bez úrazu ku dveřím příbytku. Vzal za kliku a snažil se otevřít; vida však, že veřeje nepovolují, vzpomněl, že zamčeno, a sáhl rukou do kapsy pro klíč. Sáhl do první, sáhl do druhé, prohledal všechny, co mu jich krejčí v oděvu utvořil, než klíče nebylo. Teprv nyní se opět upamatoval, že vyšel Plichta druhý z obydlí a zamknuv že nechal klíč u sebe. Co teď? V prvním okamžení napadlo mu, aby šel za přítelem, a v úmyslu tom postoupil až ke schodům. Na prvním stupni se však zastavil. Kam pak měl jít? Vždyť nevěděl, v kterou stranu se pustil a kde by jej tedy našel. Zamyslil se. Ale tímto zamyšlením ukončil již také rozumovou rozvahu, jež hledání přítele nesmyslným mu ukázala; octl se jím opět v citlivém naladění a zapomněl na obydlí, na klíč, na přítele, tak jako prve při zvonění na zvonění samo zapomněl. Temno bylo vůkol a ticho. Podlehl temna i ticha působení a v myšlénky ponořen a v city pohroužen podepřel se o stěnu. Stál tak chvíli. Po té, ani o tom nevěda, v bezvolném pudu usadil se na hořejší stupeň, natáhnuv nohy po celé jeho délce. V bezvolném pudu, pravím, neb

vskutku o tom nevěděl, že tak učinil. Nohy se cítily slabými a hledaly tedy položení, v němž by si břemeno celého těla ulehčiti mohly.

Na věži u sv. Štěpána odbila jedna s půlnoci, když domovní zvonek znovu zazvučel a na schodech těžké kroky se ozvaly. Plichta se vracel z nočního výletu. Šťastně urazil čtyryasedmdesát schodů a zdvihal nohu, aby vstoupil na poslední pětasedmesátý, když o překážku nějakou zavadil. Musel se zábradlí zadržet, aby neupadl. „Čerta! co pak je to?“ zamručel a nahnul se, aby shledal, co do cesty se mu staví. V tom ale již tato překážka počala se pohybovat. „Kdo je to?“ ozval se hlas. Plichta poznal přítele a zvolal: „Šiška! Co tu děláš?“ Tento poznal nyní rovněž svého soudruha a místo aby hned odvětil, tázal se: „Jsi ty to, Plichto?“ — „Co tu děláš?“ ptal se tento poznovu. — „Eh, co tu dělám. Spal jsem. Vždyť jsi mi odnesl klíč od světnice.“ Plichta sáhl do kapsy a zvolal: „V pravdě. Proč pak jsi mi neřekl?“ Šiška neodpověděl. Vstal a kráčel napřed ke dveřím obydlí. Byl rozespalý, tedy mrzut a neměl chuti k řečím. Za to ale Plichta. Sotva že otevřel a do světnice vstoupil, vypukl v hlučný smích, jejž častěji mezi tím, co svíčku rozžíhal, opakoval. „Byla to švanda,“ zvolal. „Že jsi se mnou nešel!“ Šiška neodpověděl a svlékal oděv. „Byl bys poznal člověka, nu, co bych řekl, jistě prvního humoristu v Praze. Já neviděl lepšího. Jeho slova psát, vydat tiskem a „Humory“ ztratily by za čtyry neděle všechny odběratele.“ Šiška mlčky se položil na postel. „Nalezl jsem ho „u černého koníčka“. Ano, apropos, abych nezapomněl. Justinka už není u černého koníčka; na místě ní tam nová, mladá, čilá — jak se jmenuje — ano Petruška jí říkali. Ej, byla to komedie. Ten, co jsem o něm mluvil — rozkošný mužíček. Seděli jsme spolu za jedním stolem a bavili se spolu a hodovali spolu. Jak živ jsem se tolik nenasmál. A jak si uměl lidi dobírat. Byl tam nějaký, bůh ví jaký, něco od lokte, kupecký mládenec, nebo co a chtěl se přitočit k Petrušce, ta se utekla k nám, několik posměšných slov z jedné strany, hrubství z druhé a — rozkoš! Měl jsi vidět, jak mládeneček vyletěl. Chlapík můj společník jej vzal okolo pasu a houpity poupity ven s ním ze dveří.“ Plichta se smál, až se okna otřásala; nicméně přece Šišku neprobudil, který v hluboký spánek již ponořen hlasitě oddechoval. Počal se svlékat a mluvil ustavičně: „Což s Petruškou ta mela! Ale je to děvče. V album pražských sklepnic náleží jí první místo. Veselá, čtveračivá! Ta když začala a můj obr s ní, pak snadno byl bys divadelní kuplety oželel. Ale málem by přece se byli s mým humoristou pohněvali. Domníval se, že mi Petruška dává přednost, a začal již dorážet; já také nemlčel a snad by se byl i výjev s mládencem opakoval, ač nevím, jestli by obr nebyl na mládence se scvrkl, když Petruška v čas ještě všechno upokojila. Jemu políbení, mně políbení a bylo dobře. Šiško, ta má hubičku — co,“ vytrhnul se. „Už spí? Nechť si tedy spí, ochrnělec.“ Byl hotov se svlékáním a shasil svíci. Ukládaje se k příteli na postel mluvil ještě: „Ale chlapík byl na vzdor všemu. Popudlivý, ale chlapík. Ten jeho sarkasmus! Radost poslouchat.“ Hovoře sám s sebou usnul a ještě ze spaní se chvilkami zasmál.

Když se Šiška druhého dne probudil, shledal že je samoten. Plichta již odešel. Spal sice méně, než jeho přítel, jenž na schodech kus noci

si odbyl, ale přece probudil se dříve, než tento. Bylť i v nepřirozeném stavu sám sebe vždy tak mocen, že vykonal, co si umínil, co za nutné vykonat uznal, a probudil se tedy vzdor nevyspání v čas, v který lože opustit se ustanovil. Šiška nemohl se hned na všechno dobře upamatovat a ohlížel se kolem okem ospalým. Uviděl na stole kartáč a krabičku s černidlem na boty a upamatoval se. „Šel se představit," zamručel. „Ale což je již tak pozdě?" Nazvedl se a pohledl do okna, jakoby dle světla na pokročilost času hádat mínil, ale neuspokojen, zvrátil se opět na peřinu. Světlo bylo již jasné, denní a nedalo soudit na určitou hodinu, jako šero při rozednívání. Přejel si rukou čelo, oči a zívnul. Hlava mu nějak třeštila. Opět zívnul, zavřel oči, otevřel je a obrátil se na druhou stranu, oddechnul si, zas oči zavřel a hnedle usnul. —

Bylo již pozdě po poledni, když se venku na chodbě kroky ozvaly, dveře otevřely a mocí v zámek vrženy bouchly, až se okna otřásla. Šiška probuzen vzchopil se v posteli a vytřeštěným okem patřil na přítele, který silným krokem ke stolu došed, klobouk mezi papíry hodil, si odplivnul a hlučně, bez ohlížení se na svého soudruha, zda ještě spí a zda jej hlukem působeným probudí, po světnici přecházet začal. Oblečen byl ještě v černý, včera od Kolínka vypůjčený kabát.

Šiška hleděl chvíli jako vyjeven na jeho počínání. Pak se otázal:

„Co s tebou čerti šijou?"

Plichta neodpověděl a odplivnul.

„Nu, slyšíš-li pak? Co se ti stalo?"

Plichta se zastavil, pohledl na přítele a otevřel ústa k odpovědi. Ale nemohl vypravit ze sebe slova. Hodil rukou, otevřel ústa ještě jednou a konečně zvolal: „Služba zase v pekle."

„Co, jak? Tvé sekretářství?"

Plichta, zdálo se, že prorazil prvními slovy hráze, které slovům jeho v cestu se stavěly. Volnou dráhou a plným proudem hrnula se mu řeč nyní z úst. Z celého proudu však nepochopil Šiška ani slova. Přítel jeho mluvil páté přes deváté, jak hněv mu právě to či ono na jazyk přivedl; on sám nebyl ještě dosti smysly pro život skutečný ze spánkovité ochablosti uspořádal a tak řeč jednoho a naslouchání druhého po dlouhý čas trvající, byly pro účel svůj bez výsledku. Konečně omrzela Šišku řeč, z níž nemohl se ničeho dověděti. Vytrhl svého přítele a zeptal se: „Ale jak se to stalo?"

„Vím já? Kdož to ví?" utrhl se Plichta. „Kdybych nevěděl, že jsou velcí páni velkými pány a že jim panstvo jejich dovoluje každou neplechu, myslil bych, že mám někde dobrého přítele, který si za účel svého života vzal všechna má snažení rušit v samých začátcích. Panská mysl jako prach, jejž vanutí větru na všechny strany rozptýlí. Panské slovo jako slina — fuj! Vždyť mne ani nepředstavili. Inšpektor, u něhož jsem se nejprve hlásil, mi řekl, že prý toto, ono, jaksi cosi — dareba inšpektor. Bezpochyby jej svědomí hnětlo."

„Tedy tě odbyli? Ale jak, čím?"

„Eh čím. Hrabě prý zatím sám osobně přijal již jiného. Když inšpektor posílal své slovo mně, byl tamten jiný prý bez jeho vědomí již přijat. Ďábel tomu věř, já jsem více nevěřící než ďábel."

Šiška hned neodpověděl. Zamyslil se a pak s hlasitým „hm“ se zvrátil na lože. „Divná věc,“ zamručel.

Uplynula krátká doba, v které Šiška mlčky o divné příhodě přemýšlel, Plichta pak nepokojně po světnici sem a tam přebíhal a v pobouření svém, jak myšlenky přiletaly a míjely, jednotlivá slova ze sebe vyrážel. Měl příčiny dosti být podrážděným. Stav jeho nebyl k závidění a valně se lišil od včerejšího. Včera plný naděje, dnes sklamán a zrazen, včera s penězi v kapse, dnes — ach, ba to byla také okolnost, jež nemálo postavení jeho horšila — dnes už neměl zase na oběd. Nadějí na dobrou budoucnost rozveselen zapomněl na úmysly, na ustanovení, a místo aby se byl měl obmezit, utratil včera vše až do poslední vindry. Když na to neštěstí vzpomněl, uhodil se do hlavy a zvolal: „A peníze také pryč!“

„Co? Peníze?“ vzchopil se znovu Šiška.

„Myslil jsem, nevzpomněl jsem — eh! Prokletý život.“

„Všech šest zlatých!“

„Ba ovšem. Proč jsi mi také musil dva zlaté vracet? Mohly být nyní zachovány. To ti ale vždycky něco napadne, vždy taková hloupost. Co budu nyní dělat? Kabát pryč, služba pryč, peníze pryč! Teď jsem úplně na holičkách.“

Šiška neodpověděl na nespravedlivé výčitky svého přítele a jen si z hluboka vzdychl. Těžko uhodnouti, jestli nad výčitkami, nebo nad ztrátou peněz. Po dlouhé chvíli se teprve ozval: „Musíme se starat.“

„Není nic platno,“ odvětil Plichta. Role obou mladíků se vyměnily. Tatáž slova i včera se mezi nimi vystřídala, jen s tím rozdílem, že včera Šiška to byl, který se vzdával veškeré naděje.

„Už jsi obědval?“ ptal se tento.

„Kde pak? Zač pak?“

„Nu tedy počkej. Mám tu ještě několik krejcarů; dojdu za ně pro kousek masa.“ Vstal, oblekl se a odešel.

Plichta zůstal s myšlenkami svými samoten. Byly to myšlenky rozmanité. Nemilá příhoda u hraběte Višňovského, ochotné jednání Šiškovo, jež nemálo jej dojalo, a strach před příští dobou, jež málo přívětivou býti hrozila, to vše vyvolávalo v něm hnutí hned zloby, hned příchylnosti, hned úzkosti, hned oko rozplameňovalo neb zastíralo. Bylo právě tolik na čase, jako včera, když odešel Šiška s kabátem. A právě jako včera ozvaly se kroky na chodbě a jako včera naslouchal Plichta a čekal, až se dvéře otevrou, jen s tím rozdílem, že nepochyboval dnes o tom, kdo přichází. Dnes přítel jeho neměl tak daleko i mohl zde být již nazpět. Však zrovna dnes měl být na omylu. Dvéře se otevřely a do světnice vkročil, jako včera, listonoš. Dnes neotálel. Položil malou krabičku na stůl vedle kartáče a černidla a krátce řekl jen: „Tři krejcary.“

Když mu Plichta žádanou částku doručil, kterou na štěstí, zbytek zmařeného jmění, v kapse nalezl, obrátil se a vyšel ze dveří.

Dlouho patřil Plichta udiveným zrakem na krabičku, na pečetě, na nápis a dlouho nemohl se vybrat z překvapení, jež hned vstoupení listonoše v něm vyvolalo. „Co to? Od koho to?“ Konečně zdálo se mu, že prohlíží a poznává ruku, jež jmeno jeho na lístek připečetěný na-

psala. Jak prve otálel, tak rychle nyní odtrhl víčko, chopil psaní, jež nejvrchněji leželo, a odhodil obálku, jež pod psaním zásilku ukrývala. Oku jeho objevily se pěkné na hedvábí hedvábím vyšívané šle. Nahledl do psaní a zvolal: „Od Toninky!"

Pohroužil se ve čtení a čím dále četl, tím větší hnutí zračilo se mu v obličeji. „Dobrá dívka!" zvolal, když přečetl. „Jaká láska! A já nic, pranic nemohu —! Bídný takový život!" Počal opět přecházet. Náhle zastavil se před krabičkou, vyňal malou zásilku a drže ji před sebou, patřil na červené růže a modré fialky, jež spletené s ní milostně naň pohlížely. „Ubohá dívka!" zvolal. Složil šle, odvrátil se. „Ale kdož má také takové neštěstí, jako já!"

Šiška vstoupil do světnice.

„Nu tu jsem. Zatím je po starosti. Ah, co pak je to?" ptal se.

„Od Toninky," odvětil Plichta.

„Tak? Hodná Toninka," chválil Šiška a přistoupiv ke stolu, jal se prohlížet zaslané věci. „Pěkné, opravdu, jen kdyby k nim byly také slušné spodky. Ale co s nimi takhle? Nu, pojď jíst."

„Teď ještě máme, teď, dnes," mínil Plichta usednuv, „ale jak bude zítra? Do prvního ještě pět dní."

„Pán bůh dal, pán bůh vzal, pán bůh zase dá."

Těžko bylo vědět, zda sdílí Plichta důvěru svého přítele. Jisto však bylo, že po celou dobu chudého oběda nepromluvil. Starosti usídlily se mu na čele a čelo chmuřilo se vždy více, čím déle přemýšlel. V stavu tom ztrávil celé půldne. Chodil, myslil, vrtěl hlavou, stavěl se a často utkvěl očima na Toninčině zásilce. Kdo by ho byl viděl, byl by řekl, že ona to, jež ducha jeho zaměstnává. Šiška mohl jej vidět a mohl říci, ale nedbal. Sotva že pojedl, ulehl na postel a hleděl usnout. Myslil, že tak nejlépe ztráví čas, jenž neměl pro něho leč nepříjemnost. Rád by byl kouřil, ale neměl co. To bylo proň v tom okamžiku bídou největší. Žádostivě a při tom teskně zabloudily oči jeho časem ku dýmce, ohledly se, jakoby sáček hledaly, a pak zavřely se v upamatování. Proto chtěl usnout. A již, již byl by se pan Morfeus nad ním snad smiloval a trochu máku do očí mu nasypal, když vytrhl jej hlas Plichtův.

„Šiško!"

Oslovený otevřel oči, což mělo být ozváním se na zavolání.

„Neslyšíš? Snad jsi —?" Plichta pohledl na přítele a vida, že nespí, pokračoval: „Pojď, vstaň, jdi — prodej ty šle."

„Ty bys chtěl —"

„Co dělat? Mám prodat peřinu? Do prvního jest dlouho — a pak slušného oděvu k nim bez toho nemám," omlouval se Plichta sám před sebou. „Jdi. Zbavil jsem se jednoho, ať jde také druhé." Tu pomýšlel na čepici.

„Když tomu tak chceš, tedy půjdu," odvětil Šiška a vstal s postele.

S pohledem smutným rozloučil se Plichta s milou památkou a Šiška, zabaliv ji do hebkého papíru, vstrčil ji do kapsy a odešel.

„Ubohá Toninka! Zrazená Toninka!" polituje tu mnohá čtenářka dívku, milenku Plichtovu. „Ošklivý Plichta! Ohyzdný Plichta!" pochválí mladíka kompetenta. Zrazená? Ohyzdný? Proč to? Plichta nezradil

Toninku; vždyť ji miloval a rád a často na ni vzpomínal. V tom, že prodal její památky, byl nevinen. Nemohl si pomoci. Nouze železo láme a hladem člověk umírá. Jsem přesvědčen, že Toninka mileráda by hochu svému byla odpustila, kdyby ihned se byla o všem dozvěděla. Či nebyla by jí taková zrada milejší, než věrnost, jež o největší blaho se byla s to připravit? Nemusela raděj ztratit šle, nežli ženicha? A byl to ženich zajisté spravedlivý, žádný motýl, žádný větroplach; zanášel se opravdovými úmysly, žádným podvodem, žádným klamem. Chtěl dívku svou učinit šťastnou a splnit slib, jejž dal jí v šťastné hodině. Proto se staral, stále a opravdově staral, aby postavení nabyl, v němž by přijíti mohl a říci: „Mám být od čeho živ, buď má." Že snažení jeho tak malý kynul zdar, to zajisté jej muselo mrzet nejvíce. Často o neštěstí svém přemýšlel a hleděl příčiny vypátrat, proč vzniklé mu naděje na kraji samého vyplnění vždy v nic se obrátí, než viny žádné si vědom nejsa, ničeho se nedomyslil. Ale ze všech nejvíce vězel mu v hlavě případ s hrabětem Višňovským. Tu vše tak jisté se ukazovalo a přes noc obrátilo se bílé v černé. Víc než podivno a při tom hnusno!

Jednoho dne (bylo již po prvním a Šiška i Plichta měli peníze) šli oba přátelé ulicí. Nevšímali si ani lidí ani vozů a byli by tak bezpochyby chodili dlouhou chvíli, aniž by z rozmluvy a lahodného požívání chutného cigara se byli vytrhli, kdyby stavící a ohlížející se lidé nebyli je upozornili, že se něco děje anebo stane. Zastavili se také, ohledli se a spatřili tryskem ujíždějící malý vozík, tažený pěti za sebou zapřaženými koni, jež v sestavení svém malé ponětí dávaly o equipažích v krajinách polárních. Koně řídil pán v černém oděvu; v zadu za vozem seděl sluha v livreji.

„Kdo je to?" ozvaly se otázky kolem mezi zvědavými Pražany. „Kdo je to?" Dlouho nikdo nevěděl odpovědět, až po chvíli ozval se vedle Plichty někdo šťastný, který znal znamenitého člověka, pána vozku.

„Hrabě Višňovský."

„Višňovský?" zvolal Plichta.

„Ano, tentýž. Je to divný potentát. Nejvýstřednější ze všech pánů v Čechách."

Jméno Višňovský bylo s to zbudit Plichtovu pozornost a zvědavost. Zvědavost změnila se však v udivení, když panu hraběti v obličej pohledl. Zrakem vytřeštěným naň patřil a jej provázel, až v druhé ulici i s povozem zmizel, a ještě potom nemohl oka odvrátit. Pak sebou trhnul, plaše pohledl na Šišku a s hlavou skloněnou, zamyšlen kráčel dále.

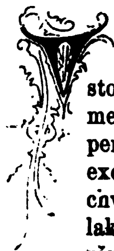
Poznal v hraběti Višňovském svého veselého společníka z hostince „u černého koníčka".

Po čase sdělil příteli svému toto poznání. „Nedivím se, proč mě nepřijal," pravil. „Domníval se bezpochyby, že jsem málo solidní pro jeho sekretářství. Ale což je on solidnější? Co může on vytýkat mně, když sám on, hrabě, majitel velkého panství a známý v kruzích vznešených, v pokoutních hospůdkách noci tráví?"

Šiška mlčel chvíli zamyšlen. Pak pokýval hlavou a vážně pravil: „Co jedné straně hříchem, to druhé straně privilej."

Moje Kostnická pouť.

Cestopisná črta **Otokara Mokrého.**

stoupil jsem do rychlíku arlberské dráhy; — nešťastnou náhodou mezi hlučnou společnost vídeňských alpských klubbistů, seskupených v těsný, silně semiticky zbarvený šik, nalézající se na exodu z nevlídných zdí pobožného Inšpruku. Bedra jich byla chvatně na cestu přepásána, jenže prostý řemen praotců nahrazen lakovanou spruhou lorgnonů a poutnická hůl zaměněna v dlouhé, všude překážející stoupací bidlo. Kam oko pohledlo, celé kupé železničního vozu podobalo se kočující výkladní skříni normálních výrobků jägerovských.

Vešel průvodčí vlaku a porozuměv významnému stisku mé ruky, podávající mu zelený jízdní lístek, zašeptal mi důvěrně v ucho: „Upadl jste v nepříjemnou společnost — račte posečkati na nejbližší stanici.“ Když pak mihly se před Kematen šedé, zubaté obrysy Martinské stěny, jež vzbudila ve mně živou vzpomínku na dojemný článek školní čítanky, jednající o zázračné záchraně císaře Maxe povědomým andělem, vystoupil jsem ze začazeného kupé, usadiv se v zátiší sousedního poloprázdného vozu. —

Bleskorychle střídala se stanice za stanicí; sytě šťavnatá zeleň horských trávníků, posetých bledavě růžovými květy ocúnu, ztrácela se v sivě modré hladině bažinatých jezírek a po úzkém obzoru, jehož popřával oku obmezený výhled z okénka, sunuly se, jakoby postrkovány rukou obratného divadelního scenaře, obrovské dekorace skalních olbřimů zillerthalských, ozářených na lysých, šedobílých lebích svěžím ranním paprskem.

Minuli jsme Silz — mohutný úval, jehož široká, spoustou homolovitých chlumců uzavřená kotlina s romantickými zámečky vybavila mi z tlumu zapadlých představ upomínku na oltářní obraz vzdáleného domova, znázorňující založení Monserratského kláštera v divopustých lesinách dvěma dobrodinci rodného jihočeského kraje, bratřími Maradasy. Tytéž kuželovité, chvojí ostíněné horské jehlany: — pohřešoval jsem jen etherický zjev madonny, pilou řezající kmenovou spoustu borového hvozdu. Rozpřádaje se zalíbením v dumavém svém zátiší dále bizzarní tento přelud, byl bych málem zůstavil bez povšimnutí zajímavou stanici Flirtschskou, soustřeďující v sobě veškerý čaruplný půvab arlberské alpské scenerie. Bledozelené bystřiny, valící pěnivou tříšť divokých vodních proudů po balvanech pitvorných podob a bájných rozměrův se skalních boků, lemujících železniční kolej, do závratné hlubiny viaduktů; burné vodopády, které řítí se tu skoro každých pět minut cesty jako do propasti pekelné; vísky a samoty, roztroušené jako liliputánská městečka po pusté vysočině, kde tetelily se ještě v chladném vzduchu podzimním ubohé, zimou zmořené klásky ovesné.

Hlásila se stanice St. Anton na prahu arlberského tunelu. Plných šestnácte minut bouřil rychlík v útrobách hory, burcuje ryčným svým

oddechem ospalou četu skřítků z otrlého spánku, jemuž oddávají se spokojeně od té chvíle, co první motyka dotkla se nešetrným nárazem lesklé hrany jich křišťálového podzemního paláce, změnivši jej rázem v hluchou, citu a poesie prázdnou dvoranu supících, těžce oddychujících a zlostí skřípajících motorů železného století, v němž zlatý věk luzných bájí a modravé romantiky utonul již na dobro.

Zvláštní pocit zmocnil se mne, když ovanul mi horkou skráň dusný ten, chladnou vlhkostí prosycený vzduch zdánlivě nekonečné podzemní koby; zprvu čirá tma, přerývaná jen tu a tam zeleným světélkem lampičky, zavěšené na hrubých skalních útesech, a vždy ve vzdálenosti několika honů, rudá záře smolné louče, planoucí ve velikých skleněných lucernách, jako výheň pekelná. Ve vzdálenosti asi šesti kilometrů od východu tunellu vyhledl jsem z okénka a znavený zrak upoutala bledá jiskerka, jako modrá, v ranních parách se třesoucí jitřenka, která při stálém honu divoké jízdy vzrůstala na zářivou hvězdu prvního řádu, až změnila se na konec v jasný, slunným blankytem osvícený kruh, v němž poznal jsem mohutné obrysy kamenné brány tunellu, jejž rychlík právě s pronikavým pískotem opouštěl.

Následovala celá řada lepých krajinných obrazů, měnících se každým okamžikem při výjezdu z nesčetných skalních gallerií a viaduktů — jež klenou se tu přes divoké bystřiny zvané v kraji společným názvem „tobel", pak minuli jsme B l u d e n z, čilé městečko uzavřené v ladné horské kotlině, Feldkirch, Lautrach — a již blýskal na dalekém obzoru modravý pás bregenzského zálivu. Po chvilce zasvitlo v oslňující kráse před užaslým zrakem lesklé zrcadlo bodamského jezera, kde kolébaly se na bledozelených vlnách parníky s pestrými vlajkami.

Sestoupiv ze železničního vozu, vrhl jsem plachý pohled na prostou sice, ale svým velkolepým jezerním pozadím zvláště zajímavou metropoli arlberské zemičky: Bregenz a po chvilce již kolíbal jsem se na palubě badenského „Greifu" po vlnách Bodmanu.

Tak nastoupil jsem dne 15. září loňského roku svou pouť Kostnickou, kterou jsem si uspořádal po tichu, bez hudby a praporů, vyplňuje žhavou tužbu, jež chvěla mi nitrem již od dětství.

Odpolední slunko upíralo se žhavými paprsky do červeně pruhované plachetní přepony, kde usedl jsem na rákosové lavici po boku nezbytného anglického turisty s prošedivělými licousy, lemujícími pečlivě oholený obličej s tenkými, labužnicky sevřenými rety, hladkou, jemně důlkovanou bradou, ostře vyčnívajícím nosem, jehož narůžovělé, rozevřené chřípí vdychovalo s pravým požitkem spokojeného gentlemana ostrý jezerní vzduch. Zdálo se, že oddával se požitku dobrého zažití výborné a hojné lodní kuchyně i nedal se rušiti v něm nikterak, odpovídaje na všecky dotazy stálým svým — třeba k otázce nikterak se nehodícím, jednotvárným yes.

Opodál umístila se, opírajíc se zády o dřevěnou budku kapitánovu neméně fádní miss v modře pruhovaných pracích šatech, s mužsky vykrojenou žlutavou vestou, šedým gumovým pláštěm, v klobouku se střízlivou ozdobou z umělých lučních kopretin, pod nimiž vyzíralo dvé vodově modrých očí, ozbrojených velkými černými brejlemi. Nehnula se z místa a nezměnila svou polohu na prkenném pažení po celou, plné

tři hodiny trvající plavbu. Nač myslila a upírala pozornost, nesnadno uhodnouti, domníval jsem se, že počítá, kolik as bublin přibližně vzbudil těžce oddychující lodní šroub v pěnivé vodní tříšti.

Ostatní, dosti četná společnost sestávala z výtečně živených, ruměnných paniček z okolí a tlustých vesničanů se širokými v pravdě býčími šíjemi, pak z několika červenolících, silně nosatých, vesměs obrejlených duchovních, rozkládajících živě tučnými, k líbání jakoby stvořenými ručkami na přídě lodní.

Vpluli jsme do jezera plnou parou a brzy zmizely nám z obzoru zelené břehy arlberské zemičky, jako na vysokém moři, jemuž bodamské jezero valnými svými vodními spoustami chvílemi se podobá. Tatáž čarovná, okouzlující hra světel a stínů, která zrodila klassickou báji o Proteu, týž modravě zelený akvamarin pobřežní mělčiny se slizkou, řasnatou vodní travinou, týž strnulý tmavý lazur nezbádaně hluboký, spěněný, na povrchu jakoby perlami krumplovaný, přecházející na výsluní v šedavě bílou plochu mléčné dráhy s purpurově žíhanými pruhy, v nichž jiskřivá bublina tvoří dokonalou illusi drobné hvězdičky.

K dovršení přeludu brázdily rybářské loďky štíhlými vesly, tenkými jako hubené nohy komáří, lesklé vodní zrcadlo.

Rozhlednuv se po širé jezerní oblasti, postřehl jsem k severovýchodu malebné, révou porostlé vrcholky švábských kopců s půvabným Meersburgem, jenž svými úzkými, čtverhrannými věžemi se zelenou, mosaikovou krytbou a zubatými cimbuřími, tone ještě úplně v romantickém ovzduší rytířského středověku; k západu usmívaly se pod záštitou osněžených vrcholků švýcarských velehor vábné štěpnice Thurgavy a přímo před zrakem tyčila se k modré obloze jako pohádkový přelud, stoupající jemně z krystalových vodních kob, štíhlá, tenká věž kostnického münsteru s celou ostatní družinou gotických fiál a vížek, zakrytých stinnou obrubou vysokých jehlancovitých topolů dominikánského ostrova.

Se srdcem sklíčeným pohlížel jsem z daleka na vábný obraz města, rozvíjející při nenáhlém blížení se parníku veškeré půvabné jednotlivosti svého malebného zjevu; bezprostřední blízkost historické půdy, jejíž hrůzyplný dech kdysi tak děsně zavanul v tichou kroniku dějin národních, rozevřenou až dotud před veškerým světem jako čisté svědomí: — obestřela mi smysly závojem hluboké dumy a mimoděk pocítil jsem lehké mrazení, když rysovaly se přímo u přístaviště obrovité boky starodávného „Kaufhausu“, který hostíval kdys v rozlehlých svých síních účastníky koncilu.

Přiraziv šťastně ku břehu umístil jsem se hospodou, věren historickým tradicím, v ostrovním hôtelu, jehož rozlehlé, vzdušné prostory povstaly ze zapadlých síní proslulého dominikánského kláštera.

Stará budova klášterní sahá svým původem do třináctého století a nabyla zvláštní historické zajímavosti jakožto první vězení českého Mistra, kterýž tu ve hnusném podzemním brlohu s jedním toliko nízkým okénkem prožil ve vazbě celou dlouhou zimu od 6. prosince 1414 do 24. března 1415, kdy na příkaz Jana XXIII. odvezen na zámek Gottlieben.

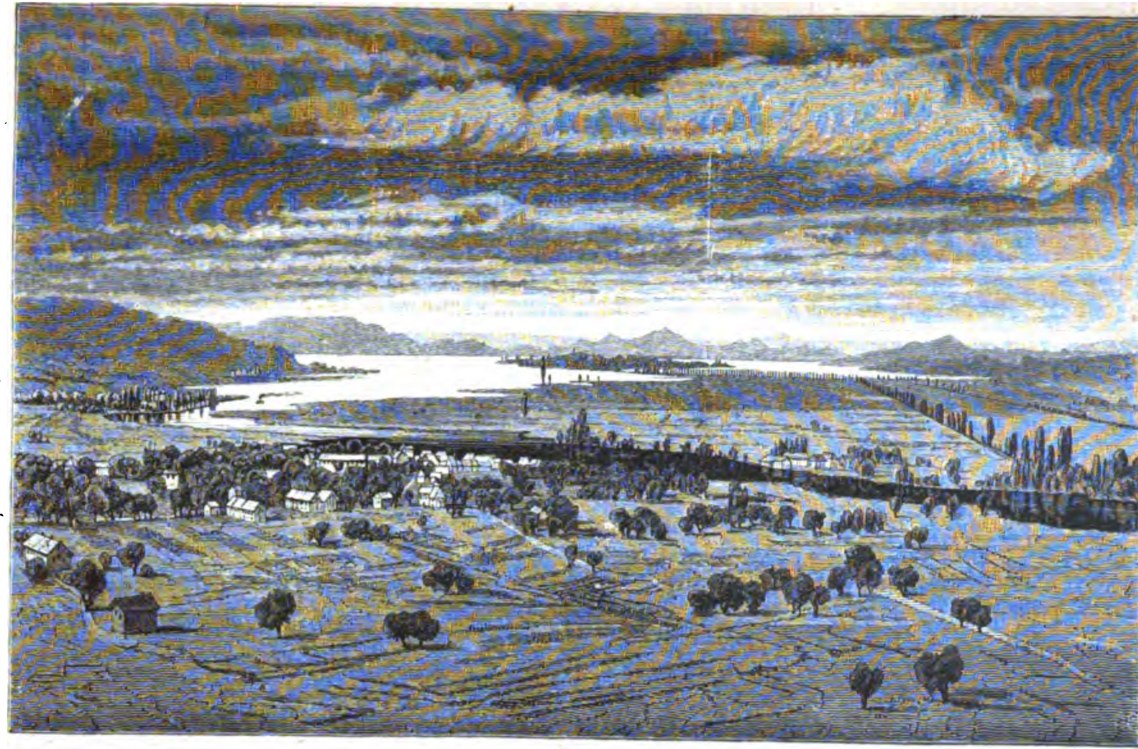
Jak bídný pobyt uchystán tu ubohému krajanu, domyslíme sobě, doplňujíce si vlastní názor místa, jež změnilo po staletí valně prvotní

svou příšernou podobu, líčením souvěkého svědka útrap Husových Pogia: „Asi na deset pídí nad vodou zříti díru, opatřenou silnými mřížemi, kterouž, rozproudí-li se vlny, pěny a kal stříkají do temné komůrky, v níž Hus sedí. Dolů jde se po třiceti schodech a na těch jsou ještě trojí dvéře závorami pevně zavřené. Konečně přicházíme do úzké prostory, kteráž má do kola objem asi délky muže, slabě jen osvětlenó děrou. Dlouho stál jsem v této komoře, až jsem konečně uviděl okolí i ubohého vězně, jenž na trochu slámy u mých nohou seděl. Na okrouhlině jakés byla mísa s kaší jahelnou, v níž vězela černá, dřevěná lžíce; vedle stál kamenný džbán a sousto chleba. Lehne-li si vězeň, dotýká se hlavou a nohama zdí. Oděv jeho jest vetchý a chatrný . . . Když pak vyveden ze své temnoty do slušnější světničky, nohy mu nijak nesloužily, vrávoraje pohlížel kolem sebe zrakem skoro blbým, tváře byly na smrt bledy a zuby, jež mu zbyly, rozviklané, neboť mu jedenácte zubův následkem vlhkosti vypadalo. Nehty u prstů byly veliké jako drápy, ponévadž již po kolik neděl nemohl si je okousati, vlasy druhdy hnědé byly bělavé. Obuv shnil mu na nohou, košile neb jiné pokrývky neměl. Plné druhdy tělo seschlo se na kůži, bylť to žalostný obraz k nepopsání — málo kdo by ho poznal, kdo ho před tím vídal. Zděšení zmocnilo se všech, kdož naň pohledli, a milosrdní lidé upravili mu lázeň, přinesli košili a oděv, občerstvujíce jej zároveň silnými pokrmy, začež děkoval jen se slzami v očích.“

Zvláštní pocit jímá navštěvovatele dominikánského kláštera, když po bohaté snídani, jež předkládá se tu v bývalém refektáři — ohromné to, gotické dvoraně, vyzdobené ještě freskami středověkými, mihá se kolem něho naškrobený, parfumovaný sklepník, jehož nemotorný, hápavý, jihoněmecký zjev násilně je vtěsnán do uhlazeného, mezinárodního úboru; dokonalou pak sprchou studené vody jest pro jemně cítící idealní mysl, když zachřestí po chvilce portýr, znatelný dle ploské čepice, opatřené nápisem „Insel-Hôtel“, mohutným svazkem klíčů a otvírá vám v těsném sousedství vanových lázní a rozvěšeného strakatého prádla — červotočivé dvéře Husovy žalářní cely.

V patrném rozladění míjí noha krásnou křížovou chodbu, v níž dovedná ruka stuttgartského professora Heberla kreslí právě po stěnách malebné fresky z pohnutých dějin klášterních; ne bez trpkosti utkvívá zrak na náhrobní desce humanisty Chrysolora, zesnuvšího v čase koncilu — črtalť umělý její latinský nápis duchaplný sice obdivovatel kulturního života českého — ale tvrdý za to papež Aeneas Sylvius.

Procházka městem počala na východu z pečlivě pěstěného ostrovního sadu, kolem připomenutého již „Kaufhausu“, starožitné to budovy s mohutnou rozsochatou střechou a pustým, širokým průjezdem, nad nímž rozkládá se v prvním patře koncilní sál. Dlouhou vzdušnou síň pokrývá strop žlutě natřený s tmavožlutými příčními žebry, opírající se o dvojřadí dřevěných, dubových sloupů téže barvy; kolem do kola vyzdobeny jsou stěny umělými malbami moderních malířů Bedřicha Pechta a Fritze Schwörera — znázorňují svěžími barvami všecky nejvýznamnější okamžiky z dějin Kostnice, od zavedení křesťanství biskupem Konstancem r. 553 až do slavnostního uvítání císaře Viléma po návratu z Francie r. 1871. Mne zajímala nejvíce freska Pechtova „Jan Hus

Vyhlídka s dómu kostnického na západ.

protestuje před koncilem dne 6. června 1415" — kde uchýlil se malíř od tradicionelního pojetí zjevu českého reformátora, zobrazuje jej jako starce s lysou hlavou a plavošedým plnovousem; pak „Upálení Jana Husi", v němž dojímá zvláště idealně držená, důstojně vznešená tvář Mistrova.

Síň koncilní, zařízená roku 1388 stavitelem Arnoldem, sloužívala po skvělém, slavném poslání, které vykonala v dějinách, prosaickým účelům — obchodu lněnými výrobky; nyní užívá se jí ku příležitostným krajinovým slavnostem a právě ve chvíli, kdy oddával jsem se tu hlubokým kontemplacím a úchvatným vzpomínkám, rušil myšlenkový vzlet pronikavý lomoz kladiv a skřipot dlát, rozbedňujících zásilky obrazů k nastávající umělecké výstavě.

Vyšel jsem do široké tržní třídy, a minuv pomník vítězný, zřízený Kostničanům, padlým ve válce německo-francouzské, kráčel jsem vzhůru ulicí Kanzlerstrasse, kdež poutá pozornost navštěvovatelů u vysoké míře městská budova s průčelím pomalovaným zdařilými historickými freskami Ferdinanda Wagnera (portrety znamenitých patriciů; — vjezd císaře Bedřicha II., boj kostnický proti Španělům r. 1548 atd.) a nádvořím v bezvadném slohu florentinské renaissance. Odtud zabočil jsem do Rosgartenské uličky, pamětihodné stejnojmenným museem s přebohatými sbírkami předvěkých kolových staveb jezerních.

Ve spoustě archaeologických předmětů zahledl jsem zvláštní jakousi dřevěnou káru, podobnou veliké díži s nemotorně vyřezávanými arabeskami: — jest prý to vůz, v němž dle podání jel Hus ke koncilu r. 1415 — jak svědčí slova citované tam Reichenthalovy kroniky „und hat der Huss selb ein Wägeli, daruf er und sin Caplan sassen." Zajímavá to relikvie!

Nedočkavým chvatem spěju těsnými ulicemi kolem patricijských domů, zachovavších vesměs, jak prvotní svůj starobou dýšící ráz, tak i oblíbené druhdy názvy („u zlatého lva", „vysokého jelena" a pod.) k náměstí kostelnímu, kde vypíná se na mírně vyvýšené základní ploše starobylý dóm či münster kostnický, sáhající svým původem do IX. století. Nádherná gotická stavba vybíhá ve štíhlou špičatou věž s lepě vykrouženými stavitelskými zdobami; hlavní vchod opatřen jest skvostně vyřezávanými dřevěnými dveřmi, umělého řemeslného díla Mikuláše Lercha (1470). Vnitřek dojímá vznešenou jednoduchostí hlavní lodi, k níž druží se četné postranní kaple a sakristie s přebohatými uměleckými starožitnostmi kostelními, rouchy a missály, které snad jsou ještě klassickými svědky světodějných událostí, jež odehrály se tu pod chmurnou klenbou chrámovou.

Zasedal totiž v münsteru kostnickém památný koncil otcův církevních, odbyv tu mnohé bouřlivé schůze poradní dříve než přikročil k nejpamátnějšímu — patnáctému — valnému shromáždění dne 6. července 1415, jemuž přítomen byl i král Sigmund na trůnu sedě se znameními majestátu. Po boku jeho držel falckrabí Ludvík říšské jablko, norimberský purkrabě Fridrich žezlo, bavorský vévoda Jindřich korunu, uherský magnát třímal meč, — zatím co uprostřed zdvihalo se malé lešení a pod ním kůl, obvěšený ornátem mešním, pod nímž rýsovala se vysoká postava husineckého mistra s mučennicky zbědovanými lícemi...

Burný rej nevýslovně teskných vzpomínek ovíval mi skráně, když krušila plachá moje kročej tutéž tvrdou desku dlažby chrámové, po níž sunula se kdysi šlépěj mistra, smýkaného s hrozným zlořečením z klínu rozkaceného shromáždění ven na hřbitovní prostranství — kde za velikého hluku páleny jeho spisy a — „člověk oděný v červený háv kněze bláznů dlouhou tyčí železnou rozhrabával hořící knihy, čině při tom podivné posuňky a směšné skoky přes oheň, při čemž povstal hlučný smích pokaždé, když liščí jeho ocas ohněm chytil, načež on, s líčeným pokřikem za pomoc, pobíhal do kola volaje po vodě.“ *)

V truchlých dumách opustil jsem klenbu chrámovou, která kdysi opáčila hluchou jen ozvěnou poslední výkřik, deroucí se z hrudi uštvané oběti: „Odpusť jim, pane — neboť nevědí co činí“ . . . a octl jsem se zase ve směsi klikatých uliček kostnických, hledaje cestu ku starožitné bráně Schnetzské — opět za šlépějemi nešťastného krajana, jehož tesknou památku připomíná tu téměř každý kámen. Brzy vynořily se ve žloutnoucí již zeleni stromové šedé obrysy dvojnásobné brány, zbudované z hrubých, neotesaných balvanů se zubatým cimbuřím. Několik kroků za branou, na počátku dlouhé Husovy ulice stojí vtěsnána v starodávné domy ctihodného zevnějšku nepatrná dvoupatrová budova se zelenavou lomenicí; — domek, jenž ukryl ve svých vlídných zdech unaveného českého poutníka, spolehajícího ještě na samém prahu lví jámy kostnické v bezpečný glejt pronevěrného císaře.

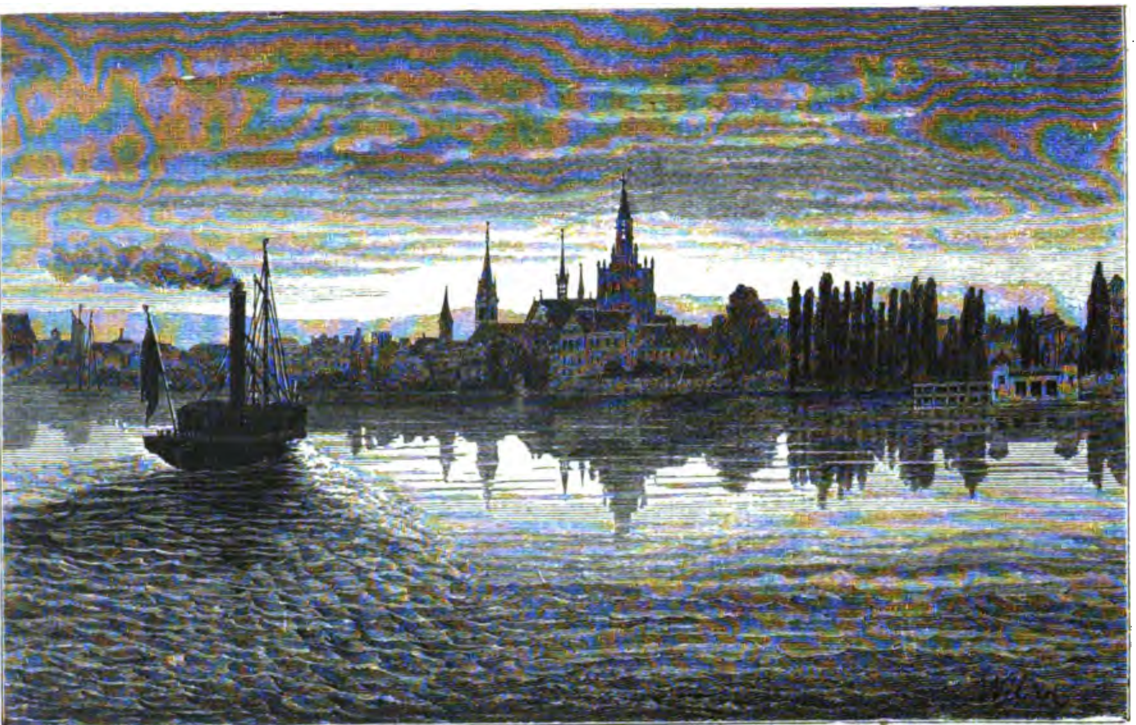
Mezi okénky, krytými zelenými žalusijemi, bělá se značně již zvetšelá tabulka s medaillonkem, znázorňujícím historický portrét Husův, tu typickou tvář, lemovanou visutou úzkou bradou a to přísné jeho vráščité čelo, pokryté středověkým mistrovským biretem. Po stranách medaillonu čte se na kamenné desce nápis „M. Jan Hus, český reformátor, bydlil v tomto domě r. 1414.“ Herberge des boehmischen Reformators Mag. Joh. Hus im Jahre 1414; kolem pak: „věnovali Čechové 1878. Gewidmet von seinen Landsleuten.“ Opodál načrtán citát ve staroněmeckém dvojverší:

„A we mir armen tropf
hier nam man mich beim schopf
hieher ich entrunnen war
bin doch nit kummen auss der g'far.“

Schylovalo se již k večeru, když opouštěl jsem památný Husův a Jeronymův „herberk“, který zvával se kdysi „u brusírny v ulici písečné“; před zrakem mým mihaly se velké postavy obou slavných krajanův, kteří tak odhodlaně vyšli sobě na pouť za trnovou korunou slávy. —

Mimoděk srovnal jsem zjevy nadšených těch hlasatelův omlazeného učení Kristova, a rozesněná mysl utvářila paralelu s prvními apoštolskými rybáři, kteří v nezbádaných hlubinách pravdy boží lovili na udici živého slova duše přístupné vznešeným ideám, jež hlásala prostá ústa Syna člověka. — Ten zbožný, oddaný, v strastech života trpce zkoušený, evangelickými ctnostmi naskrze proniknutý kazatel z kaple be-

*) Zápisky Pogiovy.

Kostnice se strany jezerní.

tlemské připomínal mi živě vážný zjev prvního pastýře stádce Kristova, kdežto Jeronym, jejž líčili současníci jakožto muže krásného s obličejem trochu bledým, očima černýma jak uhel, taktéž černým kudrnatým vlasem, úst přívětivých, lemovaných řadou bílých krásných zubů a tak jemných, ušlechtilých způsobův, že když s někým mluvil, každý byl uchvácen darem rozumu, rady, síly a výmluvnosti, sálající z ohnivých jeho slov: — budil ve mně představu velikého apoštola Pavla, toho neohroženého Bayarda ve světodějinném zápasu prvního křesťanství.

Druhého dne z rána navštívil jsem dům „u žebříku“, kdež dne 6. července 1415 sestoupil císař Zikmund, statný muž ryšavého vlasu a vousu, nádherně oděn, s červeným sametovým kabátcem, modrými vypouchlými spodky pod kolena, pod nimiž vyčnívaly bílé hedvábné punčochy, spadající do červených střevíců se sponami. Na hrdle visel mu zlatý řetěz, jenž skřížen zavěšen byl na ramenou na háčky a s velkou přeskou z perleti až k srdci splýval. Hlavu kryl bílý baret, modře vykládaný, na jehož povrchu třpytila se zlatá korunka jako pěsť veliká, nad níž vlálo péro.

Jak pestrý rej šuměl tehdá kolem vysoké, nepravidelné budovy, s mohutnou, prejzemi pokrytou střechou, pod tím nádherně vyklenutým portálem, když sestupovala tam s komoňů skvělá družina císařova; jak pohnutý život zavířil tenkráte v tichých jindy uličkách odlehlého švábského městečka!

Dle připomenutého již současného svědectví táhli se za císařským dvorem lidé, jakoby ze země je vydupal: Pěvci, tanečníci a literáti, kejklíři, klenotníci, kuchaři a ženštiny pochybné pověsti z dalekých krajin, aby zde hledali buď poctivě nebo nepoctivě svůj zisk. „Velké dostihy, rozličné hry šermířské a jiné naplňovaly den a až pozdě v noci rozléhal se hluk ulicemi, jakoby pád Rýna byl před branami. Pestrobarevné svítilny zářily, kam oko pohledlo — mládež i odrostlí svátečně oděni hemžili se ulicemi, aby obdivovali se šperkovým skřínim židů, tancům Uhrův aneb pitkám Benátčanů a naslouchali drsným jich zpěvům. Ze Španěl, Francie, Anglicka, Holandska, Pruska, Polska, Sas, Čech, Rakouska, Bavor, z mnoha měst říšských přišli tisícové pěšky, koňmo i vozmo branami městskými za průvodem královským, aby zde utrmáceni odpočinuli buď na holé zemi aneb na teplém kamení, neboť slunce sálalo jako ohnivý žár s blankytného nebe . . .“

Ohlušen vírem pestrobarevných vidin, jež vystupovaly z hlubin zapadlých věků, uchýlil jsem se za město v lipovou alej, kde, připevněn na plynovou svítilnu, překvapil mne český nápis, značící cestu k Husovu balvanu.

Kráčel jsem kolem zahradnických domků na předměstí, zastíněných povádajícím již věncovím vinné révy a haluzemi ovocných stromů, pod nimiž na záhonech, pokrytých bujnou zeleninou, zářily z tmavorudého přítmí kapusty, jako zlaté desky, květy obrovských slunečnic. Čarovnou idyllu venkovské villegiatury rušil jen pronikavý zápach plynárny, která otravovala jedovatými výpary svěží ranní vzduch, prosycený ostrou brisou jezerní.

Od silnice na levo odbočila jemně vypěchovaná stezka do aleje, utvořené z vysokých jehlancovitých topolů, v jichž chmurném klíně na

místě, kde stýkaly se obě bezvadné přímky potemnělého stromového dvojřadí, šeřil se bod, jenž stával se při každém kročeji zřetelnějším, až vyklubal se z něho pevně črtaný obrys velikého kamene.

Stál jsem před věkopamátným žárovištěm, jež dne 6. července r. 1415 a 30. května 1416 schvátilo lačným dechem ohnivých jazykův dvé velikých českých srdcí . . .

Vysoká železná mříž obklopuje obrovský balvan, po němž pne se břečťan a zimostráz, zahaluje celý jeho povrch hustým, jemně tkaným závojem. Po bocích vtesány ve tvrdou hruď kamene černé nápisy:

Johannes Hus
† 6. (14.) Juli 1415
[gehob. bei Hegne err. 1862 *)]

na druhé pak, východní straně

Hieronymus von Prag
† 30/5 (7. Juni) 1416.

Opřel jsem hlavu o chladivou železnou hranu, jež konejšila bouřný tepot rozčilených skrání. Nade mnou šuměly vysoké lípy, vsazené na východní, Jeronymově, straně k úpatí balvanu; koruny jich, věnčené valně již prořídlým, semotamo sežloutlým listím, chvěly se mi nad hlavou a když zbloudila sem v nepokojném, bzučivém poletu pozdní včelka, střebajíc z poprášených lístečků poslední stopu medové krůpěje: tu zdálo se mi, že zahrává mi ve sluch nevýslovně teskná melodie známých popěvků daleké domoviny.

Žehnal jsem v duchu té něžné mysli, která vsadila sem ve chladnou, nehostinnou půdu cizinskou milý ten strom domácí, jehož pouhý kyv haluzí, provázený vonným oddechem květných třásní, budí v duši představu rodné vísky, tonoucí v modravé dálavě v moři klasův a košatého stromoví, toho žírného, rouškou věčné melancholie přistřeného českého kraje . . .

Tak odívají se každého jara tu nad chmurným kurhanem bohatýrských mučeníků švarné ty dcerky dalekých Čech ve svěží zdobu listnaté čelenky a drobný medovonný jich kvítek sype se jemnou sprchou na zasmušilý, černý balvan žhoucím pozdravem . . .

*) Vztahuje se k nalezišti bludného (erratického) balvanu, pocházejícího z Horního Porýnska.

Fantom.

Napsal **K. Švanda** ze Semčic.

I.

Hovor v krčmě Boisotově, jedné z nejzapadlejších vnitřní Paříže za doby Ludvíka XVI., stával se živějším; hostinský přišed, rozsvítil druhou lampu, povytáhnuv opatrně knot, opět zmizel.

V jizbě bylo dusno; kolem dlouhého stolu seděla společnost mladistvých i starších autorů, vyhledavších si Boisota schválně k vůli tajemnému jeho okolí, špatnému vínu a tmavé místnosti; seděli v nenucených posicích, jedni s pečlivě oholeným vousem a lesknoucími se přeskami na střevících, druzí, pessimisté, bez paruky, nedbale přioděni, s úsměvem pohrdání na rtech.

Mluveno polohlasně; tu ozval se hlasitý smích mladistvého veršovce Andréa Chéniera.

„Co se stalo?" otázal se Bern. de St. Pierre.

„Přátelé," zvolal Chénier, „něco nového: Aubertin přestává psáti komédie; dává se na pokání, právě se mi přiznal."

„Oho!" voláno, a vše otáčelo se po obžalovaném, jenž seděl vedle Chéniera s hlavou skloněnou.

„Obžalovaný Jindřichu Aubertine," zvolal povýšeným hlasem po předsednicku St. Pierre, „zodpovídejte se z utrhačného nařčení."

„Chénier mluvil pravdu," pravil Aubertin.

„Hanba!" zvolal někdo.

„Pereat!" zahřmělo sborem.

„Žalobce André Chénier má slovo!"

„Pánové," pravil tento těžkým jazykem, „Aubertin mně vypravoval obsah své nové básně."

„Ven s tou básní!" voláno.

„Jindřichu, nebudeš se na mne hněvat?" tázal se žalobce mžouraje očky.

„Ani mi nenapadlo; povídej to, ale slušně."

„Dám si záležet. — Nuže, přátelé, bylo to roku, — počkejte, až se napiju, — tak. Nuže, onoho roku zamiloval se prý mladý Richelieu —"

„Haha, Richelieu byl už tehdy mrtev," zvolal tlustý vicomte de Coillac.

„Pane vicomte," zvolal St. Pierre, „napomínám vás k pořádku, vy licencím básnickým nerozumíte. — Dejme tomu, že žil; Chéniere, pokračujte."

„Nuže, Richelieu zamiloval se do sličné tanečnice Rigotovy —"

„K smíchu," přerušil ho opět vicomt, „ta už také nežila."

„Dejme tomu, že žila," pravil opět St. Pierre, zadržovaným smíchem kousaje se do rtů."

„Ale do té tanečnice byl už někdo jiný zamilován."

„Milý André," přerušil ho Aubertin, „nemám nic proti tomu, povídáš-li to, ale povídej to slušně."

„To on nedovede!" zvolal vicomte. „Povídej to sám."

Aubertin poslechl.

„Nuže, onen sok Richelieův byl chudobný mladík z venkova; nemohl za lásku svou, neznal přetvářky, darmo hleděl si vymluvit cit, jejž při chladném rozumu zatracovati musil a jemuž přece žil. Miloval opravdu, vášnivě, šíleně. Adrienna byla jeho snem, jeho cílem a přece cílem tak vzdáleným, že vzdálenost tu překlenouti mohl toliko myšlenkou, myšlenkou smělou, směšnou; marně opěval ji tisícerými neúhlednými verši, oplývajícími láskou a pravopisnými chybami, marně ryl v písek její jmeno, marně obcházel její obydlí, hltaje zraky každý stín v oknech s těžkými záslonami, marně otloukal si hlavu o zdi podkrovní své komůrky.

Tu nalezl jej jednoho večera před domem tanečnice Richelieu, opřeného o patník, skamenělého, dívajícího se vytřeštěnýma očima do temných oken. — Richelieu byl podivín; zastavil se u něho, a vyrušiv jej ze snění, otázal se s úsměvem, jak sem přichází, co chce a nač myslí. Vzdech byl mu odpovědí. Richelieu dal se do rozpustilého smíchu; avšak spatřiv jeho bledý obličej a slzu v oku, zarazil se a zamysliv se vyzval mladíka, by následoval jej do nejbližší posud otevřené kavárny. Usedli tam v polotmě a kníže, jemuž se dostavil nápad, zvolal: „Víte co, příteli, zahrajme si o tu lásku!" Mladík vyvalil oči. „Nedivte se, vy ji máte rád, já též, proč se klamat? Vyhraju-li já, nechoďte více k onomu domu, kde mne děsí váš bledý obličej; prohraju-li, slibuji vám čestným slovem, že se všemožně přimluvím u ní, kteráž, jsouc mi vzorem poslušnosti, zajisté nakloní sluchu vašim citům. — Nuže, zahrajeme si? O tisíc tref na karambolovém kulečníku, jenž nyní přišel do mody. Platí?" — „Platí," zvolal mladík bled. — „Každého dne dostavte se sem, kdež sehrajeme vždy po stu trefách. Desátého dne se pře rozhodne." — Chytrák Richelieu chtěl si z nešťastníka stropiti šašky, neboť dobře věděl, že se mu v nové hře nevyrovná v Paříži nikdo. — Nešťastný mladík dostavil se druhého dne vskutku; leč byla to s ním práce; neuměl vzíti tago do ruky, nevěděl, co karambol jest, a přece zářily jeho oči nadějí. Richelieu si trochu s ním zahrál a sehrav sto, propustil jej domů. Druhého dne se věc opakovala. A tak nadešel den devátý; mladý kavalír měl devět set tref, ubohý venkovan ani jedinou; s hlavou třeštivou opouštěl kavárnu, aby skočil do Seiny, věda dobře, že příštího dne již zvítěziti nemůže. — Ubíraje se však po nábřeží, ulekl se hrozivé mlhy nad řekou, chladna, jež vystupovalo z vody, a podepřev se o zábradlí, díval se zmaten do hlubiny. Všechny jeho naděje byly ztraceny, sázka prohrána, veta po lásce. — Tu projela mu hlavou myšlenka, jako blesk v těžkých mračnech. Vzpomněl si na všecky pohádky, jež slyšel vypravovati od své matky o ďáblu, o lidech, kteří se mu zaprodali, nedbajíce spásy duše své, o skutcích, jimiž jim posloužil. Tisíceré myšlenky probíhaly mu hlavou, krev stoupala k mozku, mimovolně nachýlil se přes zábradlí a byl by dozajista spadl, kdyby jej nebyla zadržela kostnatá ruka černě oděného muže.

„Vy chcete zemřít?“ otázal se s cizím přízvukem.

„Chci.“

„Pro lásku? Bloude, nemyslil jste prve na ďábla?“

„Myslil.“

„Nuže, co mi chcete?“

Mladík pohledl v úžasu na cizince.

„Divíte se? Arci, naše století nevěří více v ďábla; nuž, mějte si mne zač chcete, ale pomoci vám chci přece. Oč se jedná?“

„Můžete mi pomoci zítra k tisíci trefám karambolovým?“

„Mohu.“

„A čeho žádáte navzájem ode mne?“

Ďábel se pousmál. Mladík rozuměl a po krátkém přemýšlení přijal nabízenou mu ruku. Chtěl mluviti dále, ale muž zmizel. S pomatenými myšlenkami vracel se domů, nespouštěje s mysli tanečnici.

Nastal druhý den odpoledne; těžká mračna srazila se nad Paříží a spustil se drobný dešť, provázený temnotou. Richelieu očekával dlouho mladíka, leč tento se nedostavoval. Přátelé jeho se smáli a on strojil se již, by pospíchal ku své zbožňované vypravovat jí rozmarnou historii o nešťastném venkovanu, tu otevřely se pojednou dvéře a jimi vstoupil očekávaný, bled, s podivným ohněm v očích. Rychle uchopil se taga a uklonil se vévodovi, by začal. Vévoda s úsměvem poslechl, leč po devadesáté osmé trefě smeklo se mu tago. Vyzval mladíka, a tento počal hráti; hned při první trefě ozvala se kavárnou bouře. pochvaly. Hrál rychle, nepochopitelně; divákům zdálo se, jakoby ani nepotřeboval taga; kule běhaly samy a jeden z diváků po druhém ustupoval od podivného hráče s pocitem hrůzy a nevysvětlitelné úzkosti. Tloukly právě čtyři hodiny, když dohrál mladík poslední, tisící trefu. Přítomný jeden abbé poznamenal se křížem.

Leč Richelieu nehnul ani brvou v obličeji. „Zvítězil jste,“ pravil, „následujte mne ku slečně Rigotově.“

Mladík uchopiv klobouk, následoval jej pološílen radostí, že získal přízně svého idealu za nepatrnou cenu ztráty své duše.

Leč ve dveřích zastoupil jim místo sluha tanečnice.

„Zlou vám nesu, Výsosti, zprávu,“ zvolal temně.

„Co se přihodilo?“ zvolal mladík rozčilen.

„Slečna zemřela před půl hodinou raněna mrtvicí.“

A síní rozlehl se příšerný smích, ač z přítomných se nikdo ani nepousmál. — Toť, přátelé, moje povídka,“ končil Aubertin.

Nastalo ticho po jizbě; starší spisovatelé podřimovali; mladší bubnovali rozčileni prsty po špinavém stole.

„Nesmysl,“ zvolal jako obyčejně po chvíli vicomte, probudiv se.

„Slátanina,“ pravil Chénier, který dnes trochu přebral.

„Příliš fantastické,“ ozval se nesměle mlaďoučký Chateaubriand.

„Krok nazpět,“ prohlásil Linotte.

„A proč?“ otázal se Aubertin.

„Příteli, dej si námi poradit. Mluvíš zde o strašidlech, nikdo v ně více nevěří. Strašidla nejsou.“

„Strašidla jsou,“ zvolal pojednou ostře bledý mladík na konci stolu povstav. „Odpusťte, pánové, že mísím se do vašeho hovoru, leč mluvíte o strašidlech nerozumíce jim.“

„S kým máme čest?“ otázal se vicomte jízlivě.

„Jsem skoro Pařížan, 23 roků stár a jmenuji se Camille Desmoulins.“

II.

Nastalo trapné ticho.

Náhlé vystoupení cizincovo, v okamžiku, kdy hlavy umdlené počaly klesati, cizince s příšerným ohněm ve vpadlém oku, působilo na společnost trapně; mimovolně zamlčel se celý stůl a zraky všech upoutány zvláštním kouzlem na mladíka.

Linotte vstal, by otevřel okno do zahrady; v jizbě bylo dusno; lampy blikaly v hustém kouři tabákovém a po místnosti panovala polotma; leč venku nebylo lépe; vzduch byl dusný, věstící bouři, černá mračna honila se po nebi, srážejíce se v pevný šik a se vzdálené věže kostelní tloukly hodiny; nebyla venku zima a přece zachvěl se Linotte sedaje opět ku stolu. Desmoulins stál posud bled.

„Jste theistou?“ otázal se ho Aubertin.

„Atheistou,“ zněla odpověď.

„A to věříte ve strašidla?“

„Nevěřím v ně v tom smyslu, jak vy je pojímáte, nevěřím v bytosti vyšší, etherické, s mocí kouzelnou, s povahou zlou či dobrou, věřím ve strašidla hrozící nám v naší bytosti, v našem mozku, ve strašidla, jež předvádí nám vlastnost vrozená, díl mozku našeho, tušení čehosi vyššího, jež nám dala příroda.“

„Člověk jest dle Catona tím, čím se stane vychováním,“ pravil vážně St. Pierre.

„Člověk jest tím, čím ho učinila příroda, materie,“ zvolal Desmoulins, „a ona vštípila nám neurčitý pocit strachu před čímsi, co neexistuje, čemu se smějeme a co nás může přece přivésti k šílenství. Ona vštípila nám jej právě tak jako smysl pro vlastnosti zlé či dobré, smysl pro sebezachování, pud pohlavní.“

„Podivný člověk,“ pravil St. Pierre k vicomtu.

„Ztřeštěnec,“ zněla odpověď tohoto.

„Zkuste to, pánové,“ pravil Desmoulins, „a dejte se nyní uzavříti do své — dejme tomu — rodinné hrobky. — Nebojíte se, o tom nepochybuji, a přece byste tam nešli; každý z vás ví, že tam nejsou žádní duchové, žádné výminečné poměry, nic, čeho třeba se báti, a přec byste neposlechli. A proč? Že máte onen strach vrozený matkou přírodou, že nejste pány svého mozku, že vám jej opanovala strašidla, myšlenky temné a neurčité.“

Hostinský vešel do jizby; průvan zafičel k otevřenému oknu a shasil obě lampy. Po chvíli rozsvíceny opět. Všichni seděli kolem stolu bledi, naslouchajíce rozhodným, v zápalu pronášeným slovům mladíkovým.

„Proč jste bledi, pánové?“ tázal se dále; „polekala vás snad ta hloupost, že shasla světla? Hloupost; průvan; nač třeba se lekat?“

„Příteli," ozval se po chvíli St. Pierre, „jste na omylu se svým tvrzením. Neupíráme to, máme často zvláštní pocit strachu, nevysvětlitelného strachu, jemuž se v jasných okamžicích opět smějeme. Leč vinou toho jest pochybené vychování, náhledy, jež nám vštěpovány našimi chůvami, náhledy, jež jsme čerpali z náboženských knih a ztřeštěného fanatismu, náhledy, z jichž moci vybaviti se nemůžeme při nejlepší své vůli."

„Pane," zvolal Desmoulins, „ne já, vy jste na omylu se svým tvrzením, čehož důkaz vám podám sám na sobě, chcete-li mne vyslechnouti."

„S radostí!" zvolal Chateaubriand; „nasloucháme."

Desmoulins odkopnuv židli, usadil se na stole a odkašlav si po souchotinářsku, začal:

„Narozen roku 1762 v Guisse, byl jsem dán svými rodiči do obecných škol; byl jsem mazánkem, ve všem mi vyhověno, ničím mi nehrozeno, a já zkažen na dobro, stal jsem se příliš živým marnotratným; Pikardie mi nestačila, cílem mým byla Paříž, ta Paříž, v níž jsem si představoval život rájem, encyklopedisty bohy, ženy anděly. Těžký jsem měl doma boj, ale posléze přece jsem zvítězil, odjel do Paříže a dal se uzavříti do temných zdí collegia Ludvíka Velkého. — Byl to trochu náhlý přechod pro mne, jenž uvykl jsem té své Pikardii, a prvního dne zůstal jsem hned udiven státi na rohu jakési živé ulice, otvíraje ústa. Nějaký švihák do mne vrazil a dal se do smíchu. Začervenal jsem se a vrátil domů, kdež jsem se zavřel do své komůrky. Druhého dne bylo mi však již veseleji, třetího provedli mne moji známí Paříží, čtvrtého dne seznal jsem ji býti veselou, pátého bujnou, šestého rozpustilou. Prováděli jsme darebáctví všeho druhu, opíjeli se v hostinci „u Hugona Capeta", pronásledovali ženské a nestudovali přednášky. — Záhy jsem byl relegován a nezbývalo mi na velkoměstský život zvyklému nic jiného, než psáti svému otci do Guisse, kdež se toho roku k mé velké veselosti povedly výtečně brambory, o nějaké peníze. Dostal jsem, ale málo; za to poslal mi otec odporučení k jakési mladé vdově, jež prý jsouc podivínkou, sama obývá jakýsi ztracený dům ve středu města, polozbořený, ale přec posud spůsobilý k obývání. — Mladá vdova, starý dům, a já jsem též mladý, myslil jsem si, to dopadne divně. Šel jsem tam a dozvěděl se, že nešťastnice zemřela již před půl rokem, a že dědic její, jakýsi vzdálený příbuzný, neví si rady s tou hrachovinou. Zdálo se mi to být dobrodružným: zřícenina, jíž budu moci užívat, jak budu chtít, nábytek zaprášený, polámané hodiny, hrobové ticho v domě, skříně, které praskají, žádný nájem, — a já dovolil se u onoho dědice, abych tam směl zůstávati. — Brzo jsem si vše prohlédl, vybral si nejútulnější pokoj z celého domu, zapamatoval si počet schodů v klikatých chodbách s obrazy svatých a krucifixy, abych snad jda v noci od „Hugona Capeta" domů, neupadl, a počal dělati rozsáhlé přípravy k nastávající již zimě; koupil jsem zásobu paliva, svíček, dále žlutou kočku, která měla za účel honiti myši v domě snad existující, a odstěhoval jsem se se svým majetkem, t. j. párem střevíců, prázdnou lahvičkou voňavky, spisy Diderotovými a hřebenem do své zříceniny.

Nahoře nalezl jsem starý nábytek, na stole růženec a ve vedlejším pokoji staré piano, památky to po zesnulé.

Bylo mi s počátku trochu smutno, avšak moji přátelé v krčmě dovedli mne rozjařit. Chodil jsem každé noci po jedné do svého obydlí a spal, jako když mne do vody hodí; ráno pak vstal jsem, díval se nemytými okny trochu do pusté ulice, vypočítal si, kolik mám ještě peněz a zapadl do hluboké lenošky, kde prý má vdova zesnula.

Tu dne 8. prosince 1782 přihodilo se mi cosi zvláštního. Jako obyčejně proháněl se nás několik městem, když tu spozorovali jsme dvě hezká děvčátka, k nerozeznání podobná, ubírající se volně naším směrem. Připadlo mi to dobrodružným, udělati si s některou z nich známost, známost, jež by mohla vésti k zajímavým zápletkám a omylům pro neobyčejnou jich k sobě podobu, a proto odtrhl jsem se od ostatních pronásleduje děvčata. Tato zostřila krok a já nemohl jich dohoniti. Již plnou čtvrt hodinu jsem je pronásledoval, aniž by se byly ohlédly, a nespustil jsem přece s nich očí; vedly mne neznámou čtvrtí, počaly se mi ztráceti v nastalé sněhové chumelenici a počínajícím soumraku a tu vždy musil jsem zrychliti krok. Jednou podařilo se mi dostihnouti svého cíle, ale tu jsem zpozoroval, že to dáma pouze jedna; kam se poděla druhá, nemohl jsem pochopiti.

Chtěl jsem dámu již osloviti, když pojednou zmizela na konci uličky ve vysokých dveřích u zdi. Vstoupil jsem za ní a s udivením spozoroval, že jsem na hřbitově. Zasněžené náhrobky ztrácely se v polotmě večera, panovalo tu hrobové ticho. Děvče mi zmizelo; pil jsem poněkud více punče, ovanul mne chlad.

Ty bílé hroby dívaly se na mne tak smutně, černé kříže rozpínaly svá široká ramena v to ovzduší temné a husté a celá prostora byla pokryta jediným bílým rubášem. Tu zasmál jsem se tomu sám, že chci upustiti od pronásledování své neznámé, honě se neznámou krajinou již tak dlouho; vzpomněl jsem si na výsměch svých přátel a zmužile bral jsem se hlavní cestou uprostřed hrobů. Ve sněhu na cestě viděl jsem zcela jasně před sebou otisk malých nožiček, trochu až příliš malých, jdoucích od vrat; stopoval jsem je neúmorně. Cesty se křížily, a já po pěti minutách zpozoroval, že bloudím. Byla již skoro úplná tma a mrazivý vítr hnal mi do tváří sněhové vločky. Však věděl jsem, že zbloudit nemohu, maje před sebou vytištěné šlépěje, neboť ona dáma zajisté věděla, kam jde. Na jedné křižovatce však stanul jsem bled a dech se mi zatajil; stopy ve sněhu úplně přestaly."

III.

„Napadly mne podivné myšlenky. Nemohla přece zde se zastaviti, vždyť bych ji musil viděti; aby byly další stopy zavátý, bylo nemožno, neboť ony posavadní bylo vidět zcela jasně a takový přechod byl nemožným. — Krev vstoupila mi ku hlavě; rychle jsem se obrátil, chtěje se vrátit po svých vlastních šlépějích; leč záhy zpozoroval jsem, že i těch při nastalé tmě již rozeznati nemohu. Sníh sypal se hustě a já viděl, že mně zde bude naposledy ztráviti noc, zde mezi mrtvými Pařížany, u hrobů sněhem zavátých, kde ni jediný ptáček se nechoulil zimou

na bílém stromě, kde zvuk mrazem tuhl a kde stráží kolem stály jen staré náhrobky různé velikosti, ale všechny se stejnou příšerností.

Dal jsem se do křiku, ale ni ozvěna mi neodpověděla. Nahmatal jsem po tmě lavičku a usedl na ni. Netrvalo dlouho a punč i unavení účinkovalo; za několik minut jsem usnul opřen o strom.

Jak dlouho jsem spal, nevím, ale pamatuji se zcela zřetelně na první okamžik svého procitnutí. Nevěděl jsem, kde jsem; avšak rázem pochopil jsem situaci. Měsíc v zénithu svítil jasně jak rybí oko. Na protějším náhrobku leskly se diamanty sněhové; byl ostrý mráz a já povstav, viděl krátký stín u svých nohou.

Jsou v životě okamžiky, kdy pojednou zastaví se v nás řada myšlenek; kdy nastane kolem nás děsivé jakés ticho, ticho hrobové, nepřerývané ni zašustěním křídla mušího, a ticho to působí na mozek zvláštním tlakem, spojeným s hukotem vody a bzučením včel. — Bylo to příšerné ticho, jež zde panovalo. Napadlo mi, abych se procházel, bych poznovu neusnul a to třeba navždy. Šel jsem těmi dlouhými alejemi a četl v jasné záplavě měsíčního světla náhrobní nápisy, jmena mně cizí, podivně znějící; zrychlil jsem krok, jda kolem otevřeného hrobu, a zamyšlen stanul jsem před velikým křížem na konci aleje. — Myslil jsem na veliké dobrodiní, jehož se mi dostalo tím, že mne moje chůvy nestrašily strašidly. Hledal jsem též stopy, které jsem večer pro tmu sledovati nemohl; byly zaváty..

Usedl jsem na jiné lávce a šťastně jsem usnul; tentokráte spal jsem lehce, zdálo se mi, jakobych se procházel mezi hroby a našel tu pojednou bídný kříž s rezavými písmeny: „Zde odpočívá Camille Benoit Desmoulins, nar. 14. září 1762. — zesnulý 8. prosince 1782, neznaboh a ničema.“ Hezká to chvála po smrti, myslil jsem si, a dal se ve spaní do smíchu. A snil jsem dále, cosi nesmyslného, jakobych byl našel na konci oněch dívčích šlépějí, které jsem pronásledoval, otevřený hrob, obsahující čerstvou rakev s nápisem: „Zde odpočívá *.*.*, zemřela 5. prosince r. 1782“, a napadlo mi ve snu, že by to mohla býti ona pronásledovaná dívka, což by poznovu dokazovalo, že těm mrtvým tam dole jest zajisté dlouhá chvíle.

Vzbudil mne ráno jakýsi dělník, ubíraje se kolem mne; vyskočil jsem, protřel si zmrzlé údy a vzpomněl si hned na ono děvče, které mne sem zavedlo. „Je to dcera hrobníkova,“ odpověděl dělník, „zůstávají v malém domku na konci hřbitova.“

„A kde jsem já?“ otázal jsem se.

„Blízko vchodu, tam vizte vrata,“ odpověděl. Vysvětlil jsem mu, jak se mi její šlépěje ztratily; on se smál a dokazoval to sněhovou závějí, potom se divil, že jsem za tu noc nezmrznul a přeskakuje s nohy na nohu, zastrkoval do kapsy peníz, který jsem mu daroval.

Jednoduchá událost, však učinila na mne hluboký dojem; šel jsem zamyšlen zpět do města, vyptávaje se na svou ulici. Došel jsem domů, ulehl a spal.

Přátelé uvítali mne v hospodě hlukem a smíchem; otázali se, kam mne ony neznámé zavedly, kdy jsem přišel domů, a já jsem musil odpovídati. Nevěřili mi. Povídali, že bych nebyl tak zhola vyvázl, že by byla noc strávená na hřbitově jinak na mne, na můj mozek účinkovala

a t. d. a t. d. Bylo mi to zprvu k smíchu, později však stal jsem se vážným a začalo mi býti nevolno; necítil jsem se veselým v oné společnosti, napadlo mi, že za řadu let i oni budou na onom pustém hřbitově, že i jejich rovy přikryje sníh svým rubášem, že i oni budou míti na rezavých křížích smutné nápisy a že o nich nebude věděti v nové Paříži nikdo, nikdo . . .

Neubránil jsem se jakémusi strachu, když blížil jsem se sám tmavou ulicí ku svému domu. Dnes zdál se mi ten dům být nějakým velikým, černým, ulice příliš pustou; přál jsem si, aby jen jediné okno v cizích domech bylo osvětleno, aby jen jediný osamělý chodec okázal se na rohu ulice, abych se do své zříceniny nedostal. Skoro již jsem se chtěl vrátiti do krčmy, když jsem se sám před sebou zastyděl. Směle přistoupil jsem ke dveřím, otevřel je, zavřel za sebou zas na klíč a těžkým krokem bral jsem se tmou na schody, hledě myšlenky své upoutati k čemusi veselému.

Tu zaslechl jsem zcela zřetelně za sebou duněti kroky; zpočátku nevěřil jsem svému sluchu a vykládal vše ozvěnou; ale pak mi napadlo, proč jsem nepozoroval onu ozvěnu dříve, obývaje dům již delší dobu. Zastavil jsem se na schodech a naslouchal. Kroky též ustály.

„Jsi opilý,“ myslil jsem si a šel dále. Ale kroky za mnou ozvaly se opět. Zastavil jsem se a přetřel si rukou čelo, snaže se klidně přemýšleti. V celém domě nezůstávala přec živá duše, to věděl jsem dobře a cítil, jak mi srdce rychleji tepe.

„Je zde někdo?“ vzkřikl jsem do tmy.

„Je zde někdo,“ opakovala ozvěna.

Musil jsem se dáti do smíchu před papouškující ozvěnou; smál jsem se, trochu nuceně, ale přec nahlas.

A za mnou ozval se také smích, ale docela jiný, s výrazem škodolibosti, příšernosti.

Pamatuji se posud, s jakým spěchem jsem vrazil do své komnaty a jak jsem si oddychl cítě za sebou zavřené dveře. Potácel jsem se bled ke stolu a rozsvítil. V hlavě mi hučelo, víčka oční se zavírala a já zhasiv ulehl na lože; byl to zimničný spánek, polobdě přemýšlel jsem na podivnou ozvěnu, na noc strávenou na hřbitově a ve snu obletovaly mne podivné vidiny, bledé dámy v černých šatech, velké známé hlavy, spočívající na dlouhých pavoučích nohách, kývající se ku předu i na zad, všecky s hrůzným úsměvem, vytřeštěnýma očima; potom viděl jsem sebe sama v chumelenici na hřbitově a potkal jsem na vedlejší cestičce svou vlastní podobu, která dala se přede mnou na útěk. Honil jsem ji nanejvýš rozčilen, až dohonil jsem ji u jednoho prázdného hrobu, z něhož vyhlížela hlava polosetlelá, bezvlasá, opřená o lokte, šklebíc široká ústa k úsměvu. Dvě bezmasé ruce strhly mne do hrobu, hlína sypala se na mne, avšak náhle stál jsem opět na jasné zelené louce a spatřil před sebou krásnou dámu, bledou, v černých šatech, pohlížející na mne svým velikým okem nevýslovně něžně a láskyplně; v tom vidím pojednou rozstupovati se onu postavu, přede mnou stojí opět dívky dvě, smějící se oním smíchem, jejž uslyšel jsem v chodbě. Dal jsem se na útěk v nepochopitelné úzkosti, ale pojednou chopila mne znovu za krk od zadu ruka kostlivcova . . . . Vzbudil jsem se. Měsíc svítil jasně do

komnaty; díval jsem se po pokoji, ale vše bylo klidno; cítil jsem úlevu. Zrak můj upřel se na dveře, a hle, ony se otevřely. Vstoupila táž vidina, která mne pronásledovala, dáma bledá, v černých šatech, a usedla do lenošky.

„Kdo jste?“ otázal jsem se trochu nesměle.

„Jsem fantom,“ odpověděla, „jsem výtvor vaší obrazotvornosti; neexistuji, a přec ve mne musíte věřit.“

„Ale já nechci věřit,“ zvolal jsem rozčilen.

„Musíte; aspoň potud, pokud se nevyhojíte z horečky, kterou jste si včera ulovil; ostatně nepřišla jsem vás děsit, nepřišla ze svého popudu, vy sám jste si mne vyvodil ve svém mozku; nemyslete na mne, a já se vám nebudu zjevovati.“

Uposlechl jsem její rady, a ona s úsměvem zmizela. Zdvořilé strašidlo mne opustilo, usnul jsem poznovu; cítil jsem však první návaly horečky, následky to nastuzení na hřbitově. Sny dostavily se opět, ale bez souvislosti, mlhavé.

... „Líčíte nám, pane Desmoulinse, svoji horečku,“ pravil Linotte zívaje.

„Ano, však následky její jsem si nepochopitelným způsobem zachoval. Vyhojil jsem se záhy a začal opět navštěvovati Paumartina. Mé halucinace mne opustily, slyšel jsem sice nyní vždy ozvěnu svých kroků na chodbě, nic jiného mne však zatím neznepokojovalo.“

Řeč Desmoulinsovu přerušil náhlý záblesk venku v zahradě; hned na to zahučela bouře.

„Kýho ďasa,“ zvolal vicomte, „máme, pánové, nejvyšší čas, chceme-li za sucha dostati se domů. — Pane hostinský, platíme.“

A za ním povstali ostatní vyjma Desmoulinse a Aubertina.

„Odpusťte, pane,“ pravil Coillac s úsměvem, „ale dopovíte nám svou povídku až zítra, ano?“

Desmoulins stál bled kloně se na rozloučenou. Básníci zmizeli. Hostinský shasil jednu z lamp, a po síni rozhostila se polotma.

Aubertin seděl zamyšlen podpíraje dlaní hlavu za stolem.

„Pokračujte,“ zvolal v napjetí na Desmoulinse.

„Milerád. Vrátil jsem se do dřívějších kolejí; počítal jsem každé ráno peníze, pak díval se neumytými okny do pusté ulice, večer navštěvoval Paumartina, potom slyšel ozvěnu na chodbě a potom spal.

Jednoho večera však, když jsem lehal do postele, zaslechl jsem něco nového, co mne nemálo poděsilo. Slyšel jsem totiž zcela zřetelně zavzníti na pianě, ve vedlejším pokoji stojícím, akkord, zcela harmonický akkord, jehož dozvuk zvolna odumíral v pustém mém obydlí.

Cítil jsem opět, jak mi krev stoupla do hlavy a pološílený uchopil jsem se svícnu, abych pospíšil do vedlejšího pokoje; otočil jsem klíč ve dveřích a vstoupil; vzduch chladný s nádechem plesniviny mne ovanul; světlo mi plápolalo průvanem a já rozhlédl se rychle po komnatě. Síň byla prázdná, neobsahujíc ni jediné židle a piano v druhém koutě stálo uzavřeno. Přiskočil jsem, otevřel víko a s výkřikem upustil světlo na podlahu. Byl jsem spozoroval v prachu nakupivším se na klávesách stopy prstů, dívčích prstů.

Ve smrtelné úzkosti potácel jsem se do svého pokoje; tentokráte však jsem neusnul; věděl jsem, že nejsem churav, že nemyslil jsem na piano, nehledal stopy prstů a přece cítil jsem, že jsem blízek šílenství. Otevřel jsem okno a díval se ven; snažil jsem se chladně rozvažovat, namluvit si, že praskla snad nějaká struna a vyvodila tím onen akkord, však marně. Nevím proč vstoupil mi na mysl opět můj fantom, a já rychle zavřel oči, abych nic nespatřil; slyšel jsem však za to zcela zřetelně v druhém pokoji zvuk podobný onomu, hledá-li kdo dlaní na dveřích kliku, nemoha ji nalézti. Vyskočil jsem a uzavřel dveře opět na klíč, rozsvítil, uvrhl se na lůžko a snažil se usnouti. — Nespal jsem však dlouho; vzbudil mne zvláštní pocit, pocit, jaký cítíme, dívá-li se někdo na nás. Otevřel jsem oči a při matné záři svíčky hledal jsem oči, jež si mne prohlížejí; a vskutku, veliký černý obraz, představující bývalou majitelku tohoto domu, visel na křivo, tak že její oči dívaly se na mne, zcela klidně a přece příšerně, jakoby svítily. Uchopil jsem obraz a sňal jej se zdi; oči její obracely se za mnou, dívajíce se na mne bezvýrazně; obrátil jsem obraz ke zdi a ulehl. Spánek se konečně dostavil.

Druhého dne časně jsem vstal; necítil jsem se nemocným a vše zdálo se mi snem. Ba, byl bych se sázel, že se mi všechno jen zdálo, kdyby se mi večer bylo nepřihodilo něco ještě příšernějšího, jež okázalo konečně mozek můj v jasném světle.

Přišed totiž domů, rozžehl jsem světlo a šel do svého pokoje. Když jsem vstupoval, zdálo se mi pojednou, jakobych byl spozoroval uprostřed pokoje státi několik černých postav, jež s příchodem světla na všechny strany mizely. Pronásledoval jsem očima jednu z nich; pospíchala do šatníku, otevřela zvolna dveře a otočivši se zavřela je opět za sebou. Vzkřikl jsem, poznav sama sebe. — Toť vývin mého šílenství, řada událostí, jež nutí mne věřiti, že strašidla existují, že nejsme pány svého mozku, a že musíme se báti i před věcmi, jež lze si vysvětliti."

Aubertinovi hučelo v hlavě.

„Nemožno," pravil polohlasně.

Vstoupili dva policejní vojáci, aby dali zavříti krčmu.

„Jakže," vyskočil Desmoulins, „vy posud pochybujete, Aubertine? Nuž provoďte mne nyní do mého obydlí, a ručím vám za to, že příšerné jeho okolí, vypravování moje a bouře, která se venku rozzuřila, přivede vás k jiným náhledům."

Aubertin pohledl na mluvícího; jeho oči plály, jazyk vínem těžký snažil se odpověděti; ale konečně rozmyslil se a vstal odhodlaně.

„Půjdeme!"

A zabalivše se oba do plášťů vyšli z krčmy ven do deště.

— — — — — — — — — — — — — — —

Když octli se u domu, otevřel Desmoulins klíčem dveře. Vstoupili a uzavřeli za sebou.

Mrazivý vzduch ovál Aubertina poloopilého. Desmoulins měl pravdu, on se bál a nevěděl čeho. Rozmýšlel se zprvu jíti dále, leč Desmoulins jej odvlékl.

„Slyšíte ozvěnu?" otázal se tento podivným přízvukem.

„Slyším," odpověděl Aubertin s pocitem nevýslovné úzkosti.

„Věříte v strašidla?“ otázal se Desmoulins.

Aubertin bál se odpovědět, zde v tomto koutě, kde by jimi mohl hned být potrestán.

Venku skučel vítr a blýskalo se.

Když vstoupili nahoře do prvního pokoje, vnikl pojednou proud modrého světla, pocházející od širokého blesku, do obydlí Desmoulinsova.

Aubertin vykřikl zakryv si rukou oči.

„Co jest vám?“ otázal se Desmoulins.

Aubertin mlčel.

„Nu, mluvte!“

„Viděl jsem na konci řady těchto pokojů, jichž dveře jsou otevřeny, státi vás, vaši podobu,“ zašeptal.

„Nuž věříte v strašidla?“ tázal se Desmoulins.

„Věřím.“

„A hleďte, a přec i to jest vysvětlitelno,“ pravil Desmoulins s úsměvem a rozsvítiv vedl Aubertina řadou pokojů až k místu, kde viděl Aubertin jeho podobu.

Stálo tam veliké zrcadlo.

Ohlasy minulosti.

(Z větší básně »Tábor«.)

iž blížíte se opět ke mně, stíny
přeslavné minulosti Čechie,
jež smrtný sen jste sňaly s domoviny,
kdy nepřítel jí chystal rekvie;
vy Čecha z mrtvé stvořily jste hlíny
a do prsou mu vdechly žití dech
ten vroucí, živný, svatý, neúmorný,
jenž útrapám vstříc staví výsměch vzdorný
a hrdě hlásá: přece žije Čech.

Již blížíte se: s úctou hrůzoslavnou
k vám vzhůru pohlíží váš pozdní vnuk,
vždyť mdlí, kdy pomyslí na dobu dávnou,
kdy světu zářil vítězný váš pluk —
vždyť po vás děsná noc tmou všeúdavnou
jak úpír krvelačný z našich žil
po staletí krev živnou, čistou pila,
do prsou žen a mužů drápy vryla
a dílu pekel zdál se kynout cíl.

Již blížíte se zas — zda naposledy?
Vy, jež jste zasvětili píseň mou
svým zrakem, trávícím i srdcí ledy,
své službě, památkou svou velebnou —

již znám ty vaše tváře — klečím bledý,
tvář rukou zastírám, kde řetězy:
dědové velcí, vztáhněte svou ruku
a požehnejte klečícímu vnuku,
nechť v boji posledním on zvítězí.

On zvítězí — tak šepcí vaše hlasy,
jak s výšin zní to k zemi nebeských,
a slavné navrátí se Slávům časy,
kdy smazán bude nesvornosti hřích —
vy blížíte se: blesky zřím a jasy,
jež prvně probudily lyru mou
jak z mrtva spánku k nadšenému zpěvu,
nuž vašemu buď zasvěcena zjevu —
nechť struny vám až do konce se dmou.

Zda naposledy? Neptám já se dále —
Již kráčím — opět jinoch — v temný les,
usedám snivě na vysoké skále,
v svém srdci žal a vítězný zas ples,
tak usedám — učenník pěvců krále —
a obzírám ten nad vše milý kraj
a zamúceným zrakem na vše strany
jak on jen zírám vůkol na tyrany,
již zavírají svobody nám ráj.

A z lesa opět opojná vře vůně
a tisícero hlasů nese vzduch,
snad láskou mech a slastí růže stůně,
že k nebi pne se nekonečný ruch?
Jsem opět mlád a čerpám z oné tůně,
jež nevyzpytný chová síly zdroj —
již opět kráčím směle v dálné kraje,
v mém oku vzdor a v srdci smělost zraje,
jdu s osudem podnikat smělý boj.

O mladosti, ty studno nepřebraná
naděje, štěstí, síly rekovné,
jíž vůle moje, v dáli směle hnaná,
kdys v svět pudila mladé srdce mé:
má pouť ač posud není dokonána —
však poutník, štvaný v širošírý svět —
pod lipou veskou usednul jsem v stínu
a stříbrozvuký nástroj ladě v klínu —
na život uplynulý hledím zpět.

Tam v dáli dětství, rodiče a bratří,
tam kraj ten milený a hory kol,
tam Blaník modravý z dálavy patří
jak věkožízní bozi v tichý dol —

a až můj duch se smrtí s věčnem sbratří —
já — dítko chvilky — na vždy budu spát: —
vy, jak v můj první den, tak usměvavě,
tak klidně velebné v své věčné slávě —
vy, modré hory! budete tam stát.

Vy modré hory, drahně tomu roků,
co opustil jsem na vždy ten váš kraj,
a přec ta doba — u věčnosti toku
mně zdá se být jen hrůzostrašná báj:
zde bezděky jsem stavil svého kroku,
pod lipou stinnou zůstal pěvec stát —
však duševnímu jevíte se oku,
vy hory rodné lesů ve hluboku —
ba o vás bude se mi v hrobě zdát.

Pod lipou veskou sedím v zadumání
a sotva prst se dotknul stříbra strun —
již odevšad se sešli k poslouchání
a čnící kámen stal se pěvci trůn.
I napíná svůj sluch a hlavy sklání —
by neušlo mu slovo — lidu dav:
o recích milených tak slouchá písně
a porovnává v duchu časů tísně —
a pěvec zří na pestrý výraz hlav.

Tam kovář hranatý a učazený
svou bodrou tváří, ráznou postavou —
bok rukou svalnatou má podepřený —
jest pravou duše mojí potravou.
Jen malé potřeba jest k tomu změny:
na hlavu šišák, v ruku pádný mlat
na místo kladiva — mám Táboritu,
jenž tvrdou kázeň Žižky ve tvář vrytu
jak strašný cepinník by mohl stát.

Tam lovec osmahlý a vráskovitý,
vyčouhlý, jako v lese mocný dub,
vous sivý kroutí jako Tábor litý,
na kterém marně hryže času zub:
na hlavě klobouk, jako helma šitý,
přes plece visí dlouhá, palná zbraň:
z vozové hradby mistrný to střelec,
vyhlíží jiskrným svým zrakem, smělec,
jakoby doutnák k dělu tiskla dlaň.

Tam zástup žen a děv a vesské chasy —
z nich každý slyší o Žižkovi rád —
minuly sice dávno ony časy,
kdy s vítěznou on slávou uměl hrát,

kdy jim též zářívaly její jasy
a na poli z pacholka rostl rek:
však vraťte jemu v prsa svatá hesla
a povznese se hruď ta, nyní kleslá,
a vrátí se nám reků slavný věk!

Otakar Červinka.

K podobizně na stránce předcházející.

Naši podobiznu Fr. Adamce nakreslil p. Jan Čermák, bratr spisovatele literární studie „Bratří Adamcové“, dle daguerrotypie, která Hálkem jako k reprodukci nezpůsobilá rodině byla vrácena. Představuje podobu Adamcovu z let studentských; starší podoba jeho žije již snad jen v mysli těch málo lidí, kteří s ním krátce před smrtí přátelsky obcovali.

Magdalena.

Novella. Napsal Jan Lier.

(Pokračování.)

istr Houžvička, vytrhovaný z klidu stálým přebíháním své kmotřenky, vyšel na Jelení cestu, aby se po očekávaném fiakru ohlédl. A tu se batolil povoz, pomalounku jako z večera ke konírnám.

„Že se přec jedenkráte hrkáte!“ volal naň krejčí, pohoršený loudavostí fiakrovou. „Tohle vědět, byl bych vás do soudného dne nezjednal.“

„I co bych své klisny do vrchu štval,“ odpovídal neomaleně kočí. „Ať si pohoví, když jedou na prázdno. Však nic nezmeškáme.“

„Na prázdno?“

„Nu, tak docela ne. Já toho pana doktora přece vezu. Ale v psaní.“

„V psaní?“

„Ano. Místo sebe posýlá tuhle to.“ Kočí vyňal z kapsy zapečetěný lístek. „Prr! Prr! Mně je to jedno. Ale dostanu ještě zlatku. Vyřiďte to, pane mistře! Pan doktor nechal mne dobré půl hodiny před vraty čekat, než svou omluvenku napsal. Za písaře bych ho nechtěl. Písmenky mu jdou z péra jak smola. Ještě zlatku, mistře, hej, nezapomeňte!“ křičel kočí za Houžvičkou, jenž s přijatým lístkem k Trojanovi pospíchal.

Malíř vyškubl krejčímu psaní z ruky, rozsápal obálku a mrštil zuřivě listem, když jej byl jediným lačným pohledem přelétl.

Po té rozběhl se hovornou.

„Co tu zevlujete?“ osopil se na domácího pána, zočiv ho z nenadání.

„Račte prominout. Kočí si počítá ještě jeden zlatý —“

„Karabáč naň obrátím,“ kasal se umělec. „Ať se mi klidí, okamžitě!“

„Vyřídím, jak poroučíte. On chudák ovšem za to nemůže. Podle taxy patří mu také za omeškání před kanceláří —“

„Co mu náleží, náleží mu," vzpamatoval se malíř. „Tu máte!" A vyšed za mistrem, volal se schodů: „Paní Baruško, oběd!"

Paní Barušku zabolelo srdce, když viděla, jak divošsky Trojan s dobrými krměmi nakládá. Řádil po talířích beze vší úcty a lásky k vybraným božím darům a proléval je bez ladu a skladu vínem, vodou a pivem.

„Ký div, že ani té dámě od divadla nijak nechutná," stěžovala si dole kmotrovi. „Sedí chuděrka nějak všecka zaražená."

„I kdož pak ví, zda-li v tom sama nevězí," prohodil krejčí stranou, pro sebe, zachovávaje vždy před povídavou Baruškou přiměřenou opatrnost. „Pan doktor neodcházel včera nadarmo pohoršen. Ale za to my si smlsneme na zbytcích, Baruško, co? Já vám ukážu, jak se takové lahůdky jedí. Pamatuji z lepších časů ještě všelijaké labužnictví —"

„Pan doktor Jiruš nepřijde?" přerušila Natalie jako maní trapné ticho u stolu.

„Ne."

„Odřekl?"

„Ano."

A zase skřípaly Trojanovi pod rukou nože a vidličky po talířích, odletovaly lžíce a prázdnily se sklenice s ledovou, chladivou vodou.

„Co mu zašlo?" pokračovala dívka za chvíli ve svém nedbalém přeptávání, jakoby malíře toliko ze zatvrzelého mlčení vytrhnouti chtěla.

„Vy."

„Kterak to?" ustrnula Natalie.

„Váš vzdor ho zabolel. Vzpomeňte, co jsem vám řekl: Nejlepší duše na světě. A vy jste se naň za to ještě chystala! Je snad lépe, že odřekl. Mohla jste mi ho na dobro vyhnati!"

„Moje nepatrná osůbka zhrdne," poznamenala dívčina ironicky. „Pan doktor prokazuje mi velkou čest."

„Zajisté!" potvrdil úsečně, mrazivě Trojan.

Natalie neodvětila již ničeho.

„Na vaše místo!" žádal velitelsky malíř, odloživ po skončeném obědě ubrousek. „Ale prosím, abyste se dříve svlékla, dočista. Počneme do opravdy s tělem, nemůžeme-li s duší."

Dívka zmizela bez hlesnutí za žaponskou zástěnou v ateliéru.

Umělec vyčkával v hovorně, co Baruška uklidí se stolu. Zvednuv pohozený dopis přítelův četl teprv bedlivěji:

„Milený Felixe!

Píšu Ti snad již po desáté. Jako první dopis milence, po noci na polo probdělé, po zmoření v reji všech možných a nemožných úmyslů. Mám plnou hlavu, že bych si kladl namluviti přátelské duši celou knihu. A zatím nejsem s to napsati dvacet rozumných řádek, do kterých by člověk střízlivější srovnal hračkou vše, co Ti chci vyložiti.

Pokusím se také o to.

Nemohu Ti vyhověti. Nemohu!!! Proč? Spočítej si na prstech: Nemám ani času, ani moci, ani povolání, hráti si na misionáře cnosti. Začal jsem nuzácky a skončil bych ještě bídněji. Bylo by s hříchem,

mařiti skrovné síly, odbíhati s jasné, přesně vytčené cesty za mou svatou, již svrchovaně nalehavou povinností! Musím své snažení koncentrovati na jedno jediné, na starost o sebe a Evgenii.

Vždyť Natalii ani nezmohu! Kosa uhodila na kámen; ona je rázovitější, silnější povaha nežli já. Učiní, co se jí zlíbí, ať chci nebo nechci, aby sledovala mé pokyny. A mně se tak líbí, ač přeju si vroucně, aby se povznesla tak vysoko, jak zaslouží. Ale kterak na ni? Utvrzovati v svéhlavosti ji nesmím a vnucovati se jí jako nezvaný mravokárce nebudu. Zručný a trpělivý vychovatel obrátil by ji snad pomocí její pýchy a ješitnosti k lepšímu. Na takové dílo jsem však sláb, neschopen, necvičený — — Slovem: Nemohu!!!

Promiň! Snažně Tě prosí Tvůj,

všecek Tvůj

Ladislav.

Douška. Jednej s ní co nejšetrněji! Každou špetkou slušné dvornosti dobudeš si od ní více díků a budeš na ni blahodějněji účinkovati, než já nejapným horlením. Nezapomínej ani na okamžik, že je ubohá. S nešťastnými něžně! Spoléhám ve všem na Tvé dobré srdce.

N. B. Sděl mi v brzku, jak Tvé dílo se daří. Zajímati bude mne vše, všecinko. Myslím na Tebe neustále.

Apropos! Mám na mysli také Tvou žádost o peníze. Opatřím Ti je snad ještě dnes, snad zítra, stůj co stůj! Zaručuji se Ti celou svou bratrskou oddaností.

P. S. Večeřím „u rajského stromu".

Blesky nevrlosti v Trojanově oku pohasly a chmura na jeho čele rozešla se v stín zasmušilosti, jenž rozhostil se mu po líci.

„Pro nikoho nejsem doma!" ukládal posluhovačce, zavíraje za ní na závoru.

Vešel do atelieru právě, když Natalie, na polo v pavučinový mušelinový šál zahalená, přeběhla plaše od zástěny k lehátku. Tam teprve shodila šál se sebe.

„Jak se mám tvářiti?" otázala se, patrně jen proto, aby hlasitou, věcnou otázkou vyprostila se z nesnází.

„Podle své chuti; jako by mne zde nebylo. Nenuťte se do ničeho; zachovejte jen určenou posu. Jinak myslete si nač chcete. Každý si hleďme svého," odpovídal stručně malíř.

Jeho přísný, chladně zkoumavý pohled vracel se od kresby stále k sličnému modelu pro ladné vlny pružných kontur, jež dovedná ruka jako pevný, spolehlivý základ v zdravé realné jádro kostymované postavy světice slučovala. Umělec chtěl tak užitečně vyplniti čas do příchodu Jirušova, jejž hodlal přivésti buď jak buď.

Natalie, vidouc, že malíř zírá na ni jako na bezduchý předmět, prostý všeho žáru, veškeré svůdnosti, zabrala se ve své myšlénky. Lhostejnost umělcova, ticho v atelieru, ztrnutí ve vykázané poloze zkonejšily ji v klid a uvolnily jejího ducha, zbavujíce dívčinu na polo vědomí tělesnosti, kteráž toliko jako mdlý, vybledlý stín v zakaleném zrcadle uražené a pokořené ženské samolibosti k vědomí se hlásila. Ano, Natalie byla velice spokojena a přes všecko úsilí nespokojena i zahanbena

netečnou pozorností Trojanovou. Přestala si umělce všímati. A každý hleděl si svého —

Malíře ovládlo pilné zaměstnání úplně. Mocný umělecký zájem zapudil znenáhla všecky mráčky z jeho duševního obzoru; jak na teplém, čistém výsluní vystupovaly krásné tvary a graciosní obrysy ladné ženy, a jejich půvabná hra naplnila duši malířovu harmonickou hudbou, kteráž jej v blaživé zapomenutí všeho mimotního povznášela.

Jako nenadálý cizí tón zalehla do tohoto koncertu bezděčná vzpomínka Trojanova, že v kytici studovaných vnad bije srdce pozemské bytosti. Jeho zrak zalétl od nohou k líci Natalie a jeho ruka spočinula na díle již bezmála hotovém. Malíř byl upoután výrazem, jímž nepovšimnutý obličej dívčin zatím se oděl. V samotě svých myšlenek upadla Natalie v hlubokou, opravdovou tesknotu trapného rozjímání, kteréž smutkem obestřelo její tvář a naplnilo její oči.

„Opět Jiruš!“ zařadoval se Trojan v duchu, a bez okázalosti, ostražitě, nechtěje dívku vyplašiti, zatoulal se křídou a tužkou na včerejší skizzu obličeje, vkládaje do mocného vzrušení výrazu něžnost a tklivost upřímného, toužívého zarmoucení.

„Smím si odpočinout?“ vytrhla Natalie teprv za drahnou dobu sebe a malíře. „Jsem již zemdlená, v rameně se necítím —“

„Pohovte si,“ svoloval ochotně umělec. „Přerušíme na půl hodiny, na hodinu séanci. A pak vás budu jenom na krátko obtěžovati. Zde máte na občerstvenou víno, cukroví, ovoce, vodu“ — Trojan snášel vše na filigranský čínský stolek, jejž před Natalii postavil — „a přejete-li si ještě něčeho —?“

„Díky,“ odvětila prostě a skromně. Zahalivši se opět v šál, nalila si vína s vodou a sáhla po cukrovinkách.

Malíř ji nechal. Přehledl své dílo, sesílil neb opravil tu a tam něco křídou i tužkou a zapáliv si po té cigaretu vyšel na balkon.

Stranil se dívky zúmyslně.

Za půl hodiny zavolala jej sama, a Trojan v brzku dokončil nákres postavy.

„Zítra opět v kostymu,“ oznamoval, propouštěje model. „S figurou jsme hotovi, počneme ji oblékati.“

Natalie mlčíc dokončovala svou toilettu před zrcadlem. Podobalo se, že jí tíží slovo na jazyku, jež vysloviti váhá. Pojednou, pohodivši hlavou, odvrátila se rozhodnuta od zrcadla, uklonila se zběžně malíři a spěchala rychle ven, jako sama před sebou utíkajíc. Pod řásami portiéry stanula však přece.

„Setkáte-li se s panem doktorem,“ řekla v zápasu se vzdorem, „prosím — aby se na mne nehněval.“ A již byla ta tam.

„Aby se na tebe nehněval?“ opakoval Trojan. „Požádej si ho sama. Zítra bude zde.“

Puzen svou netrpělivostí vešel malíř dosti záhy z večera do restaurace „u rajského stromu“.

Dohasínající denní světlo splývalo se září nemnohých plamenů plynových ve zvláštní směs různobarevných polosvětel a polostínů, jež pohled matou a obraz interieurů v jednotlivé kouty a části rozptylují.

Umělec vyhlédl si stůl blízko u vchodu, aby Jiruše nepromeškal; chtěl právě zasednouti, když tlumené volání svého jména zaslechl. Ohlédnuv se po známém hlase, spatřil ve výklenku okna za splývající záclonou u malého stolku osamělého hosta, jenž naň rukou kýval.

„Jiruši!“ podivil se radostně malíř. „Po tvém listě bych byl soudil, že se pokušiteli Trojanovi raději vyhneš. Prosím tě,“ naléhal, přitáhnuv si židli těsně k příteli a položiv mu ruku na rámě, „jaký vrtoch tě zase osedlal!? Tvé psaní je čirý nesmysl —“

„Nechme toho,“ vpadl doktor Jiruš umělci chvatně do řeči. „Očekávám tě, abych ti mohl odevzdati slíbené peníze. Vezmi, pět stovek, přepočítej a basta. Netrať o tom slov, nic, žádné díky, nic nechci slyšet. Vypravuj, kterak se ti dnes vedlo.“

Trojan poděkoval se za půjčku upřímným pohledem a srdečným, dlouhým stisknutím ruky přítelovy.

„Kterak se mi vedlo! Z kůže byl bych vyletěl, hromy na tebe — ne — pro tebe poslal — neodmlouvej! Teď zas já mám slovo! A ty mne vyslechneš, a kdybych tě měl na židli přivázati. Znáš mne!“ Přirozená prudkost malířova dodávala hrozbě váhy. „Tvé bláhové psaní je odepřením požadavku, který ti živá duše na světě neukládá! Kdo tě ponouká, abys Natalii napravoval? Ký ďas ti našeptal, že se k ní nemůžeš přiblížiti jinak než jako duchovní rádce? Jakým právem si osobuješ zodpovědnost za její mravy? Kde jest psáno, abys hasil, co tě nepálí? Zjednal jsem si ji po tvém laskavém a prospěšném upozornění za model. Ona jest mediem, které přijímá na sebe podobu mé vidiny tvým vlivem; tys pouze jako magnetisér na chvíli, z poctivé a povinné přátelské ochoty a za účelem vykonání záslužného díla. Voilà tout! Co nám pro boha na děvčeti dále sejde?“

„Tobě ovšem —“

„A tobě?“ kladl malíř otázku břitkým, bádavým tónem.

„Subjektivně nic. Ale objektivně nemohu se dívati s pokojem na cenný drahokam, zapadlý v propasti, zašlapaný do kalu, a mučiti se vědomím málomocnosti, býti neschopným vynésti a očistiti jej —“

„Nechť se mučí někdo jiný, kdo se schraňováním ztracených perel zaměstnává. My jsme se tomu neučili a svedli bychom jen břidilskou, nepovedenou práci. Ale ovšem — poškrábati, porouchat a spálit mohli bychom se všelijak při slézání do propastí a dobývání skvostů z dračích spárů neřesti —“

„Toho právě se bojím.“

„Tak? Ty se bojíš?“ Dlouhý, pátravý pohled umělcův zatkl se do tváře Jirušovy. „Máš snad strach o svou lásku k Evgenii?“

„E!“ utrhl se příkře právník. „Podivné srovnání. Kdybych tě neznal, neodpustil bych ti takové nerozvážné zlehčení mé snoubenky a mé náklon —“

„Pardon! Mille fois pardon! Ptám se toliko neobratně, čeho že se bojíš?!“

„Zbytečného, bezúčelného vytrhování z mých nalehavých prací a starostí, okrádání o můj nezbytně potřebný klid duševní —“

„Což oběd a kavárna podvracejí mír tvé duše? Někde obědváš a někde vysrkneš svou černou kávu za čtení novin a rozhovoru se zná-

mými. Toť fysickou a zvykovou potřebou. Vzpomenuté někde bude krátkou dobu u mne. Najíš se dobře a do syta; vypiješ nejlepší kávu; seženu ti novin, jakých se ti zachce. A při tom si seď a choď, mluv a mlč, piš a zívej, kuř a čti, škareď nebo směj se docela po své svobodné a nevázané vůli. Nic od tebe nežádám krom tvé osobní přítomnosti, která na můj model příznivě účinkuje, která z něho vybaví duši a vyloudí cit, ať o to dbáš čili nic."

„Nemohu."

„Ladislave, prosím tě! Zaklínám tě! Činím tě zodpovědným za zdar a nezdar mé práce, za kus mého života, mé umělecké —"

„Jdižiž! Nepodceňuj se zbůhdarma. Pomohu ti ve všem. Ale tvé zvláštní, okamžité choutce vyhověti nemohu. Ani nesmím."

„Co ti zabraňuje?"

„Nutnost ukázati se již mužem, hodným Evgenie. Ďáblu bych se zapsal, kdyby mne zítra chtěl s ní dovésti k oltáři."

„Žasnu! Z čista jasna hoří?"

„Ano. Jsem své cti povinen, vzíti si Evgenii co nejdříve, nejlépe hned."

„Aj! Hleďme, hleďme!" vzrušil se malíř dobromyslným čtveráctvím. „Nu, nu, neplaš se pro to. Takové interesantní urychlení sňatku přihází se snoubencům častěji. Jak říkám, milostný poměr mezi ženou a mužem nedá se bez trestu protahovati do nekonečna —"

„Felixe!" rozhorlil se Jiruš opravdově. „Zakazuji ti, abys nehanobil jedním dechem mou nevěstu i mne. Tupíš sám sebe, ukazuješ se opět a opět neschopným, porozuměti našemu čistému svazku —"

„Pravda, pravda," přiznával skroušeně malíř. „Láska bez vášně byla mi vždy tak neznámá jako slunce bez tepla. Odpusť mé nevědomosti a pověz mi, co tě najednou do chvatu žene?"

„Evgenie mi psala zoufale. V Hradišti berou ji posměchem a výčitkami na vidličky. Paní Tichačková přilévá do její útrapy jedu potměšilými dopisy a viní mne z falše, Vacek ji sužuje, a všichni žalují, že jsem oklamal jejich naděje, utratil mládí a zmařil štěstí a budoucnost Evgenie. Desetkrát prý se již mohla vdáti, bednář prý se pět let o ni ucházel a ona zamítala v nezasloužené důvěře v mé licoměrné sliby jednoho nápadníka po druhém —"

„Poslyš, toť vyznání velmi krásné duše!" přerušil Trojan přítele, svraštiv čelo. „Tvoje vznešená láska smršťuje se mi v šosáckou namlouvačku o fortelné zaopatření děvčete. Počínám hluboce litovati, že tvoje nevěsta láskyplné houževnatosti bednářově odolala —"

„Neznáš Evgenii. Ona si nestýská na mne, nýbrž právě na bídácké hartusení a poštívání příbuzných a známých. Farizej Vacek používá chytře mé málomocnosti, aby se ukázal pečlivým pěstounem a poručníkem, ač jsem jist, že bude skučet jako dravec, ošálený o kořist, až mu lacinou správkyni domácnosti odvedu a moje nevěsta o své dědictví ho požádá. Nebyl jsem nikdy škodolibý, ale na spražení Vackovy skoupoty se těším."

„Žalostná útěcha, Ladislave! A nebude-li tvůj sňatek ničím více, než satisfakcí pro nízké tužby a zkarikované snahy — dojde na moje slova. Ba bojím se, že bude ještě hůře!"

„Ušetř mne laskavě škarohlídným prorokováním. Malicherné obavy stranou. Teď běží o rozhodný čin. Situace je nesnesitelná. Mohl bych ztratit jen slovo a Evgenie byla by zítra zde, u mne.“

„Pozvi ji tedy.“

„Třeštíš? Smím zahoditi úctu k budoucí své ženě, smím vydati ji pomluvám —“

„Dobře. Je-li tvá obliba v konvenienci mocnější než tvoje náklonnost k Evgenii, nech tak a nebéduj. Po mém elementarním rozumu nebývá sic úzkoprsá šetrnost vždy projevem energické lásky, ba pokládám za přirozené a velkolepé, když mocná vášeň přemůže vítězně formalism všednosti — Nu, nu, nevrť sebou hněvivě. Uchovej bůh, abych se odvažoval porušení tvých zásad. Opři se o ně a vzchop se k rozhodnutí. Co učiníš?“

„Suď bůh!“

„I totě roztomilé! Tváříš se jak sopka, která hrozí obrátiti všecko na ruby prudkým výbuchem, a najednou splaskneš. Fatalistický povzdech místo blesků! Poznávám tě, brachu, zas. Ale tenkráte s tebou souhlasím. Bič cizí nedočkavosti tě plaší, avšak nesmí splašit. Vyvedl bys něco zbrklého. Evgenie čekala čtrnáct let a počká ještě rok.“

„Ale jak ji uchlácholím? Svého ideálu, samostatnosti se již nedodělám. A sloužit? Začnu-li znova u soudu, je průtah ženitby nevyhnutelný, pokud budu tříti nouzi. A kde jinde? Onehdy nabízel mi krom všeho nadání jeden můj příznivec výnosný úřad u peněžního ústavu; banka ta odírá lidi — odřekl jsem. A v advokacii? Střídám své pány jak služka, kterou nabídka hladovějších a lacinějších uchazečů pudí z místa na místo, z bídného platu na bídný plat. A kam se vrtnu, všudež padá přede mne stín pověstí, že jsem spolehlivý, svědomitý, vědomostmi bohatý, leč nepraktický a nedůtklivý. Aniž bych věděl, hraju prý si na soudce a odpuzuji darebáky, kteří přec výnosnější polovinu klientů representují. Však jsem si ti proto nastěžoval do omrzení. Včera zalekl mne chef nevrlou výtkou, že prý si počínám jak náměsíčný. A bylo by se mnou ještě hůře, kdybych se rozptyloval, kdybych si přikládal starostí — také o tvůj model —“

„Dětinské obavy!“ rozhorlil se Trojan. Zmínka o Natalii roznítila v něm poznovu plamenný zájem umělecký, na chvíli mrazivým dechem stesků přítelových zdušený. „Vyložil jsem ti, oč běží. O přátelské posezení u mne! Věř, že ti denně hodina, dvě hodiny se mnou prospějí. Zbavím tě nejednoho úzkostlivého vrtochu, vyvedu tě mnohdy z nerozhodnosti, povyrazím tě. Slovem, Ladislave, přijď! Přijď!“

„Nech mne! Jak ti vyhověla dnes?“

„Kdo?“

„Kdo! Nu, tvoje — tvůj model, Natalie?“

„Nech toho. Nač bys o ni dbal! Myšlenka na ni odváděla by tě od pilných a důležitých povinností.“

„Neptám se po ní, nýbrž po tvé práci!“

„Šla mi poněkud lépe od ruky. Děvče bylo smutné —“

„Jakže? Smutné!? Pro boha, proč?“

„Pro tvé odřeknutí. Hnětlo ji. A zítra bude litovati tvé nepřítomnosti zase. Ráda by se ujistila, zdali se nehoršíš. Povím jí, že

se ti nedostává času, chuti, krátce aby dala pokoj. A děvče hodí hlavou a pomyslí si: E co bych se trudila, když se tím nikomu nezavděčím! A budu míti po radosti a můj model půjde nepochybně tam, odkud přišel.“

„Ty bys dopustil —?!“

„Nezabráním tomu. Já, příteli, taktéž nemám pokdy a vůle, napravovati ji. Musím si hleděti svého. Zaměstnávati ji stále nemohu, jiným se snad nehodí a malá, chudá umělecká obec v Praze vůbec neuživí své modely. — Ať jde!“

„Nemožno! Děvče má vnímavého ducha i dobré srdce.“

„Podobá se. Zarmoutils ji dnes opravdově.“

„Prosím tě, upokoj ji! Ubezpeč ji, že se nehněvám, řekni jí —“

„Byl bych blázen! Ať je chvíli ještě vážná. Však mi dosti záhy ukáže zase vzdorovitou schválnost a světácký obličej, který mi do konceptu nijak nehraje. Potom teprv jí povím, žes buchta a vrták.“

Mrzutě seděli přátelé vedle sebe, všímajíce si jen jídelního lístku neb časopisů a obnovujíce chvílemi všedními výroky násilně hovor, jenž ihned zase v obapolné roztržitosti a nechuti utonul.

Vnitřní kvas, tlumený a skrývaný maskou skličující nudy, unavil oba druhy v brzku. Jako na povel vzchopili se dříve než kdokoli jiný.

„Kam?“ pozeptal se Jiruš malíře, vyšed s ním na ulici.

„Dnes výjimkou domů. Nemohu déle odkládati několik nutných dopisů. Také Rejnburkovi ujištění, že bude Magdalena v čas hotova. A zítra bych si rád přivstal na práci. Byl jsem dopoledne ve výroční umělecké výstavě a podobá se mi, že tam českých prací po čertech málo. Rozmnožím je snad, aspoň číselně, až uvidím, co se dá z mých hotových a polohotových vybrati a na rychlo připraviti.“

Jiruš chopil se ochotně nabídnuté látky, aby čilým přetřesem vymluvil sebe a přítele z nevole. Bezděčná snaha, udobřiti Trojana, propůjčovala jeho slovům lichotné přítulnosti a nedala mu odtrhnouti se od malíře. Vyprovázel ho jako připoután zlým svědomím, jež nedá pokoje, pokud není usmířeno spásným prominutím.

Přešli Karlův most a Malou Stranu.

„Že by se ti chtělo utráceti schvácené plíce,“ napomínal Trojan, vystoupnuv na prvý stupeň zámeckých schodů a obrátiv se k Jirušovi. „Co chvíli ti dochází dech —“

„Nemáš-li tuze na pilno, jděme zvolna do vrchu Ostruhovou ulicí a Úvozem. Není mi nikterak do spaní a nevím, co bych si počal.“

Malíř svolil. A než se nadáli, zalesklo se před nimi okénko mistra Houžvičky, jenž po chvalitebném svém zvyku buď již spal, nebo v nedaleké hospůdce rozumy sousedům vykládal.

Přátelé odmlčeli se. Umělec rachotil a skřípal v zámku velikým zubatým klíčem a obrátiv se po příteli, pohlížel naň tázavě.

„Nemohu!“ vyrazil ze sebe pracně Jiruš opět, po dvou hodinách, jakoby se byl všechen ten čas pouze na tuto odpověď chystal.

„Dnes! Budiž!“ odbýval Trojan. „Ale přivez mi zítra svou bláhovou odpověď zase. Fiakr přijede pro tebe opětně a každý den, až tě z upejpavosti vyléčím.“

„Ale což!?“ rozhodoval se právník, zíraje do nevábného temného lůna Houžvičkova domku jako do lákavé tůně neodolatelných sirén. „Jsem-li tu, směl bych se snad podívati, jak za dnešek tvá práce pokročila?“

„Smíš. — Za mnou!“

V atelieru rozžehl malíř všecky kousky svící, rozstrkané po lustrech, svícnech a nástěnných kandelabrech nejrozmanitějších tvarů, snesl, co se dalo snésti, k stojanu a umístil světla příhodně.

„Hlava naznačena pouze v zběžné kontuře,“ podotkl, odstupuje. „Obličej skizzoval jsem včera a dnes tam zvlášť. Čekám, až bude výraz docela ustálen. A spoléhám, že tento delikátní úkol tvou pomocí skvěle rozřeším.“

Jiruš neslyšel. Zůstal chvíli jako zmámen před plochou obrazu, na jehož teplém barevném základu vlnily se v jemné křídové kresbě luzné obrysy vnadné krasavice, jak by dýchala.

„Vrhnu se obyčejně hned na plátno celou silou prvého zanícení, které člověk v přílišném puntíčkování náčrtků a studií snadno zmrhá,“ vykládal malíř. „Studií nakupil jsem již dost a obraz tane mi hotový na mysli jako zjevení. Jen do tvarů a barev s ním, pokud mi svítí.“

Jiruš zburcován Trojanovým hlasem, odtrhl od rozkošné postavy zraky, jež obrátily se k tváři dívčiny, hledící naň teskně jako v nesmělé, tklivé touze. Mámivým plápolem svící chvěly se líce a hluboké oči dívky jak živoucí.

Host sfoukl rychle světla. V šeru, jímž kmitala jen svíce na vzdáleném nástěnném kandelabru u zrcadla a světlo visuté lampy opodál, ztratila se bledost, jejíž chlad Jiruš na obličeji pociťoval.

„Pěkné!“ vynutil ze sebe a dav se umělcem z domu vyprovoditi, stiskl mu na rozloučenou němě ruku.

Následujícího dne přihrčel fiakr čilým klusem. Kočí shoupl se s kozlíku s potutelným úsměvem, vytrhl před mistrem Houžvičkou dvířka, a ukloniv se do vozu, sáhl doň, jakoby někomu pomáhal. Ale vzal se sedadla jen visitku, zalepenou v obálce.

„Totě povedený brouk, ten pan doktor,“ řehtal se kočí, podávaje udivenému mistrovi lístek. „Vezl jsem ho. U svatého Mikuláše piští za mnou gumový míč, zarazím, nahnu se a pán dívá se na mne jako z Jiříkova vidění. „E nic!“ povídá. „Jeďte!“ Dodrápeme se před zámek a zas ozve se píšťalka. „E nic!“ pomyslím si a prásknu do koní. Ale píšťalka nedá pokoje, cítím, jak se mi kára šlápnutím na stupátko nahýbá na stranu — Prr! A na mou duši věru, pan doktor utíká z vozu, jak by v něm hořelo. Vyjme visitku, škrtne na ni cosi, — ruka se mu třásla — a povídá: „Odevzdejte jen lístek a neříkejte ničeho.“ — Slyšíte, mistře? Dodejte jen kartu a držte za zuby!“

„Nemohu se odhodlati!“ v ta slova rozluštil Trojan čmárnutí po visitce Jirušově. Vrátiv se do atelieru, nedbal upřeného, tázavého pohledu dívky a pozval ji za chvíli nervosním pokynem k obědu, při němž zase nepromluvil, ač v něm očividně hluboká nespokojenost hárala. Natalie vztahovala malířovu nelibost k sobě a chovala se tiše, poslušně. A jak Trojan dobře předvídal, zasmušením její tváře bleskl chvílemi

starý, jedva pokořený vzdor. Ruka umělcova spěchala s dílem, aby zachytila ještě měkký výraz, dříve než jej kůra zatvrzelosti skryje.

Večer očekával přítele „u rajského stromu“ marně dlouho do noci.

A ráno zburcován nenadálým šramotem ve své ložnici, vytřeštil udiveně oči na — Jiruše.

„Toš ty!?“ zíval. „Ký ďas štve tě tak záhy na mne?“

„Řekni mi, čím se zabývá Natalie po všechen ten čas, co není zde u tebe?“ ptal se host, vrhnuv se všecek uřícený na židli u malířovy postele.

„Ptej se mne, co dělá kometa, když zmizí z očí. Svítí a brousí nepochybně jinde.“

„Musím to vědět. Proto dnes v poledne přijedu. Já jí domluvím, já ji — — Nu uvidíme! — Poslyš: Včera jdu na večeři —“

„Čekal jsem na tebe.“

„— a na Jungmanově třídě,“ pokračoval host, nedbaje přerušení, „mihne se mi ona. Dech se mi zatajil a trhnutí projelo mne až do nohou. Nechtě zastavím se a ohlédnu. A v tom vidím, že ji stíhají dva hejskové. Rozešli se na obě strany ulice, jeden jí nadeběhl, ona vklouzla do průchodného domu a oni též. Já v patách za nimi a přiskočím právě, když na ni doráželi. Odbyla je nějak zhurta, odlétli jak bodnuti. Neznaje se rozhořčením, kasám se na ně, leč v tom chopí mne ona za ruku, velí „ticho!“ a vleče mne spěšně polotemným dvorem pryč. Oba politi floutkové ulevili si za svou porážku posměchem: „Její Pepík!“ chechtali se za mnou. Natalie se zarazila. Byla všecka rozechvěna, oddychovala těžce.

„Zachovejte se!“ kárala mne. Celou noc lámal jsem si hlavu, byl-li její tón hněvivý, prosebný nebo uštěpačný. „Uhájím se sama. Nechte mne!“ dodala s rozhodným posuňkem. Tak mi zakázala, abych ji nevyprovázel. A jak vítr, bez ohlédnutí v pravo nebo v levo, metla ulicemi, až zmizela mi v domě číslo 23. na Křemencové ulici. Přešlapoval jsem kolem něho nevím jak dlouho, až se mi podobalo, že si mne domovník všímá. Dodám si odvahy, tvářím se jako nepovědomý a ptám se ho, zdali v domě bydlí nějaká slečna Natalie, Natalie — jmeno jsem zapomněl. Za důkladné zpropitné byl domovník učiněná úslužnost, ale o jakés Natalii nevěděl ani zbla. Snad se tam jen skryla nebo zaběhla návštěvou — bůh ví! Hlídal jsem dům do jedenácté marně. Co tomu říkáš?“

„Pranic. Avšak přec: Děvče mělo více rozumu než ty. Ostatní vyzvěď od ní sám. Mne zajímá pouze tvá dnešní dobrá vůle. Těším se na tebe v poledne. Nežli přijdeš, bude přes moji Magdalenu rozestřen úplný kostym. Byl jsem včera pilný — Ale ty máš nějak na spěch. Do práce? Nezdržuj se. S bohem a na shledanou!“

Právník dostavil se o polednách skutečně a dříve než byl očekáván.

Dívka uvítala ho s nádechem ruměnce v tváři a zátřpytem radosti a uleknutí v očích.

Host prohodil několik útržkovitých poznámek o svém schvácení, jež zavinily spěch, nehody, drobet jarního nastuzení a podobné drobné nepříjemnosti; z výkladu vynechal toliko bušení svého srdce, kterým se mu hruď dunivě ozývala. Usedl lapaje dech a škubaje nervosně ruka-

vičky s prstů. Ač snažil se upříti své zraky pevně na dívku, těkal jeho pohled stále, jakoby hledal pevný bod, o nějž by se mohl opříti a pronikavou střelou na děvče vrhnouti.

„Jsem povděčna vaší návštěvě, pane doktore,“ promluvila Natalie sama. „Prosím, abyste mne za včerejšek laskavě omluvena měl. Na ulici nebylo pokdy a místa na přiznání, jak mne vaše nezasloužená pozornost překvapila i zabolela.“

„Zabolela?“

„Jak jinak? Byl jste na skoku, spůsobiti výtržnost a sobě ostudu. K vůli mně!! Pomyslete. Děkuji vám vroucně. Připomenu si vždycky vaši rytířskou odvahu, kdykoli mi bude ošklivo. Takové vzpomínky bývají zlatými kotvami v zoufalosti — Ale, prosím, abyste na tom přestal. Šetřte svých služeb pro hodnější — — Mně — mně nemůže nikdo ublížiti!“

„Tak!? Na takové poslední slovo dopřejte si ještě pokdy. Co hledáte pozdě za tmy na ulici?“

„Nesla jsem si večeři domů.“

„Ale vždyť tam nebydlíte! Nikdo v domě o vás neví.“

„Ach, pan doktor se přeptával? Nedoptal jste se ovšem, poněvadž v domě bydlí sice bývalá kandidátka učitelství, Karla Šípova, ale nižádná záhadná ženština jmenem Natalie.“

„Vy kandidátkou učitelství!? A tak jste po —“

„Poklesla, ano, libo-li vám,“ svědčila rychle Karla, oddechnuvši si rychle po odhalení svého pravého jména jako po nevyhnutelném vyznání. „Je-li děvče hezké, neškrobené, marnivé, osamocené, padne snadno do léčky, kterou vy, ctnostní páni bližní, horlivě mu strojíte, abyste potom farizejsky mohli zaplakati nebo za svůj hřích svou oběť krutě odsouditi. Ale neomlouvám se, dokonce ne. Suďte mne!“

Vyzvání minulo se cíle. Doktor Jiruš netvářil se nikterak jako pedant, jenž vybízí zbujnický vzdor. Podléhaje citu, odzbrojoval dívku, podrobuje ji citu též.

„Čím si doma krátíte chvíli?“ vyzvídal opět.

„Snažím se vyhledávati si zaměstnání, vracím se k někdejší své práci, čtu, šiju, píšu a přiučuji děti — v rodině, u které jsem v podnájmu. Oblíbily si mne. Jsem tomu od srdce ráda. A krom pochůzek do atelieru k panu Trojanovi, nevycházím ani z domu, leda za tmy a pod závojem. Jako včera.“

„Což si nemůžete poslat?“

„Mohu. A činím tak. Ale i nejbídnější tvor musí někdy po své vůli ven na vzduch, jen aby si zjednal jistotu, že není posud pohřben. Jinak by se zalknul.“

„Připouštím. Ale vydáváte se tak v nebezpečí —“

Vděčný úsměv dívky políbil za toto slovo rty Jirušovy.

„Nedbám ho, poněvadž je nevyhledávám,“ odvětila upřímně.

Právník pohledl pátravě Karle do očí, jakoby v nich hledal spolehlivé ujištění. A roznítil v nich jiskru hněvu a na lících ruměnný žár.

„Jakým právem podezříváte mne ze lži?“ ozvala se prudce trpkým steskem. „Abyste podryl mou důvěru ve vás a v sebe? Jen pokračujte, pane, až zvikláte své dílo. Vaše dílo! Vaše! Nedomýšlejte se toho.

Budu jiná, neboť tak jsem si umínila. Já sama. Odmítnu každé nešetrné přispění. Trvám, že moje důvěra zavazuje vás k šetrnosti. Demaskovala jsem se, vyznala jsem vám své rodné jmeno. A dopustila jsem se snad bláhovosti!" Děvče bylo všecko rozechvěno. „O Natalii neznámé suďte jak vám libo, ale mne, Karlu Šípových, dceru řádného otce a předobré matky, ušetřte! Jinak — zkazíte mne na dobro."

„Promiňte," krotil uleknutý Jiruš Karlin hněv mírně. „Nedomýšlím se ničeho a dotkl jsem se vás bolestně z pouhé nejapnosti, ano nevědomky. Pouhá bezděčná obava, aby vaše smutná minulost — prosím, nehoršete se — nezkalila žádným stínem jasné pásmo vašich šlechetných úmyslů. Věřím vám, rád, vděčně. Nehněvejte se, prosím snažně!"

Malíř, dbající toliko o své dílo, vytrhl se z práce, znepokojen výbuchem podráždění Karlina. Jeho zrak přelétl několikráte od hosta k modelu a vrátil se za chvíli opět spokojeně k dílu; spatřilť, kterak tklivé odprošování Jirušovo srazilo dívčiny vzdory a pýchu hloub než jakékoli kruté domluvy. Štětce v ruce Trojanově se jen kmitaly v čilém, divotvorném pospěchu; vládlať jimi zázračná moc hluboké, svěží inspirace a neodolatelného, samovládného nadšení.

Dvakráte přeslechl umělec zvonění Baruščino, oznamující, že je prostřeno k obědu. I po jejím zavolání protahoval ještě séancí, kořistě z každého okamžiku jak nenasytný lichvář. Vzchopiv se konečně, pobádal k chvatu a počínal si u stolu jako v nádražní restauraci o pětiminutové zastávce. A rozjařen, usmívaje se chvílemi pod sebe, střežil jazyk, nepovzbuzoval ničím zamlklé, sklíčené své hosty k veselosti, obávaje se, že by po zkušenosti vznětlivým nějakým žertem mohl rázem vytrhnouti stísněné duše hostí z útrap a smazati s líce Karliny skroušenou tvářnost, na níž si umělcovo oko pochutnávalo. Nechal je hovořiti skoupě a po trapných přestávkách o mimotních věcech vezdejšího života, jehož krajních obrysů se oba úzkostně přidržovali, tajíce obavu, aby nepřeklouzli do choulostivé palčivosti a světlosti plných barev a tónů. Po rychlém odbytí oběda, jehož mísy štvaná Baruška k potěše Houžvičkově toliko na polo vyprázdněné odnášela, bylo v ateliern krom malířovy planoucí duše opětně teskno. Jiruš nabyl sice klidnější mysli, avšak jeho rozmanité pokusy, povyraziti Karlu, dojímaly dívku toliko a utvrzovaly na její tváři sličný kajicný výraz, prochvívaný nesmělými tužbami a tlumeným trudem — — —

„Vroucí dík, můj drahocenný, jediný příteli," odvděčoval se malíř Jirušovi v opravdovém pohnutí, vyprovázeje ho na odchodu ke třetí hodině ven. „Ještě zítra budu tě obtěžovati; pak již věnuj se svým důležitostem úplně. Zapomeň na mne, pokud tě znovu nepo —"

„Jen zítra ještě?" zarazil se právník.

„Nu ano. Tak je ti přece vhod? Na štěstí jde mi práce znamenitě od ruky. Dnes bude hlava podmalována; zítra — počasí je příhodné, sychravo — mohu ještě leccos doplniti a na ostatek tě nepotřebuji. Do tří dnů jsem s podmalováním bezpečně na dobro hotov."

„A potom?" vpadl právník Trojanovi kvapně do řeči.

„Pak — nu vždyť tolik rozumíš — pak propustím Natalii, pardon, Karlu — nejméně na čtrnáct dní, snad na tři, na čtyři neděle; nevím, jak dlouho bude podmalování schnouti —"

„Což není siccativů na světě?“ tázal se zhurta Jiruš.

„Není. Pro mne, jak ti známo, není,“ rozhorlil se umělec. „Užívám jich pořídku a opatrně, protože nemaluji na jarmark. Nedůvěřuji žádnému sušidlu, v tom spůsobu jsem zarytý copař. Ale těším se tím, že obrazy starých mistrů podnes svítí, kdežto malby nových za několik let namnoze bídně sejdou, nejvíce následkem otravy moderními siccativy —“

„Ale co si zatím Karla počne?“

„Můj drahý, tím si hlavu lámati nemohu. Doporoučel jsem ji dále, více učiniti neumím. Výsledek není ovšem valný. Přítel Šimek odleje si ji do sádry, Tulka použije děvčete snad za model Evy, a — o jiném nevím. Jaká pomoc! Skrovná poptávka v Praze po modelech. Já zatím potěším tebe a sebe důkazem, že jsem opět v dobré míře a pln nadějí. Slepím čistě své postřílené panáky, přidám k nim ostatní, které jsi svou intervencí zachránil, vyhledám ještě něco, zretušuji, osvěžím, zarámcuji všechno a hodím celý ten krám na uměleckou výstavu ještě před závěrkem. Ale ty nějak nemáš pro mne uši. Bzučí ti v nich Evgenie či — Karla? Apropos, hleď — nevzpomněl jsem na to dříve, jsem tak docela zabrán do svého, že na nic jiného nemyslím — ty bys mohl sám Karle něco vyhlédnouti, odporoučeti ji také na všech stranách —“

„Já abych rozhlašoval její adressu?“

„Nu, což jiného? Díváš se na mne jak ze sna —“

„Pardon. Ano, přičiním se, abych již zítra přinesl nějaké — — S bohem!“

„Totě spěch pojednou!“ zvolal udivený Trojan za Jirušem. „Jako by hřmělo. Večer „u rajského stromu?“

„Ne!“ Dvířka zahrady třeskla za utíkajícím a mistr Houžvička neudal jediné slůvko z milé rozprávky, s kterou na Jiruše číhal, maje právě chuť do řeči, plnou tabatěrku a prázdnou chvíli.

Vzrušení horlivé práce vypudilo záhy z mysli umělcovy ozvěnu vrtochů Jirušových. Maloval až do zmoření Karly, nepociťuje sám ve svém napjetí pražádné únavy. Propouštěl model nerad.

„Poskytl byste mi nějaké zálohy?“ vytrhla dívka malíře ze spokojeného prohlížení malby, kteráž pokročila dále, než si v smělých nadějích byl kladl.

„Zálohu? Milerád, ačkoli —. Potřebujete nutně?“ obrátil se nedůvěřivě ku Karle.

„Ano. Stěhuji se dnes večer,“ pravila pokojně. Byla již převlečena, dokončila právě úpravu své toiletty a vyčkávala toliko rozhodnutí Trojanova.

„Stěhujete? Ale vždyť jste řekla,“ rozpomínal se malíř, „že jste v domě oblíbena —“

„Tak?“ usmála se mdle Karla. „Nedopatření. Měla jsem užíti formy času minulého. Toť vše.“

„A mimo to nalezla jste tam zaměstnání: Vyučujete děti. Važte si té příležitosti, držte se jí houževnatě a založte na ní řádnou existencí —“

„Chtěla jsem. Šťastná ta náhoda nalezení žaček a žáků vzbudila ve mně bláhové naděje. Rozplynuly se prozatím. Vždyť ztraceno nic není. Můžete mi dáti zálohu?"

„Mohu. Ba ještě víc. Já se za vás nějak zaručím, upevním vaši situaci v domě. Ukažte mi jen způsob, kterak! Nevrťte hlavou! Nabyla jste zajisté již přesvědčení, že se vám nežádanou radou a pomocí vnucovati nebudu. Leč v tomto případě se mi podobá, jakobych mohl bez namahání a bez dotěrnosti rozumným slovem odvrátit od vás velkou škodu. Pamatujte, že za několik málo dní — jak jsem vám již oznámil — dopřejeme si delšího poklidu. Budete bez zaměstnání. Zjednala jste si něco výhodného? Kam se stěhujete?"

„Nevím sama."

„Ach toť povedené! A na takovou cestu do měsíce chcete ode mne peníze? Dopustila jste se nějaké neopatrnosti?"

„Ne," popřela klidně Karla. „Nehody mne stíhají, dále nic. Abych ukončila rozmluvu a vyvrátila vaše pochybnosti, povím, proč jsem tak říkajíc na ulici vyhozena. Ale jen proto, že mi na tom nesejde a jen s podmínkou, že panu doktorovi Jirušovi ani mrknutím pranic nevyzradíte. Jak vám jistě povědomo, věší se zlá pověsť člověku na paty jako stín. Jděte kraj světa, stín půjde s vámi. Následoval mne také do domu č. 23. na Křemencové ulici, ať jsem jej střásala, krčila se a činila co chtěla. Byl jak jemná mlha. Nikdo ji neviděl, nikoho nedusila, ale citlivější ženské nosíčky cosi větřily. Až včera, vlastně dnes ráno mlha se srazila v mrak, a z mraku byla bouřka. Dobrý pan doktor Jiruš byl včera viděn a pozorován, domovník nemlčel a ráno strhl se poprask. U mlékařky a cestou do trhu sešly se klepny na soud, pověděly si vše, co která doslechla, viděla, tušila, doplnily si nález bystrou kombinací a tak vyšly o mně hrozné věci na jevo. Včerejší laskavost páně doktorova potvrdila rázem pravdy a smyšlenky, a moje domácí paní přikvačila na mne jak litá saň. Kázala mi, abych se klidila z domu okamžitě, nejdéle do večera. Ctná ta paní, která by si v něžném soucitu prominula zajisté všecky křehkosti svého mládí, byla hrozně popuzena vědomím, že jsem se odvážila žíti skromně a pořádně. Nu, což na tom! Takových triumfů bude ctnost slaviti nade mnou častěji. Proto se dnes od paní Ticháčkové stěhuji —"

„Paní Ticháčkové!?"

„Znáte ji?"

„Zdali vaši paní Ticháčkovou — nevím. Snad jinou. Bydlela do nedávna či bydlí posud v č. 41 na Růžové ulici —"

„Ano. A přestěhovala se právě o nynějším kvartále do Křemencové. Přišla jsem s ní zároveň do domu. Měla o pokoj více, nechtěla jej nechati prázdný —"

„I hleďme! Pro Evgenii nezbývalo jí koutečka a pro tuto —" pomyslil si malíř, bezmála hlasitě. Ale nehlesnuv již, dal dívce žádanou zálohu.

Trojan, zvyklý státi v slově a nepřikládající nehodám Karly Šípové valné důležitosti, nezmínil se příteli o ničem, když doktor Jiruš následujícího dne poznovu do atelieru zavítal.

Právník vytasil se s úžasnou spoustou zpráv o uprázdněných službách pro mladé dívky; upozorňoval na ně Karlu zdrženlivě, jako by jí strojil nepříjemnosti a naváděl ji k něčemu ponižujícímu. A vše obracel na ruby, s ničím nejsa spokojen. Služby trafikantek a prodavaček sodové vody vylučoval napřed z úvahy; byly naprosto nevhodné pro Karlu, již důrazně před nimi varoval. Že by se za sklepnici poníižiti mohla, netroufal si ani pomysliti. I za buffetem v kavárně byl by ji nerad viděl. Šičkou nebo prodavačkou směla býti rovněž toliko v nejhorším případě. Jakožto modelka pro dámské konfekce byla by šla ovšem na dračku, neboť postavu tak pěkně urostlou sluší pohledati a každý klobouček a každý divadelní kokošník neb jakákoli ozdoba byly by na její pěkné hlavě o sto procent prodejnější; zaměstnání takové „probirmamsel", jak vulgarně nazývány bývají, není vděčné, ani morálně ani hmotně a doktor Jiruš je proto nedoporoučel. K telegrafnímu aparátu či mezi poštovní žoky zdála se mu cesta příliš dalekou a formálně obtížnou, dosažený cíl pak nepatrný. Spíše svědčily by Karle úřady kasírky neb účetní v soukromém závodě, ačkoli služby takové jsou vzácné a namáhavé. Nejlépe hodila by se svou průpravou zajisté za bonnu, společnici, guvernantku, učitelku. A kdož ví, zdali nevládla sama nevědouc, pokladem zlatého hlasu, nebo tajila v sobě značný talent herecký; ovšemť nejsou divadelní vavříny bez trní a nebezpečí —. Nade všecko bylo by arci, kdyby si zajistila samostatnost a věnovala se práci na svůj vrub, nemusíc sloužit, nejsou odvislá od referencí, pomluv a vrtochů.

Trojan sledoval s rostoucím úžasem nekonečnou řadu návrhů Jirušových, jenž kupil před sebou hromady adres, insertů, konkursů, ofert a zvláštních informací, soukaje papíry a ústřížky ze všech svých nevyčerpatelných kapes.

„Protos nemohl včera večer k „rajskému stromu!" smál se malíř u oběda. „Tys nejedl, nespal a zbrousil celou Prahu, prošťáral všecky agentury a prozkoumal všecky noviny aspoň čtrnáct dní nazpět."

„Pouhý začátek," odporoval právník. „A dost neobratný. Obávám se, ba vím, že si slečna Šípova z mé nahodilé sbírky nic kloudného nevybere. Ale budeme pokračovati. Bylo by bláhové, lekati se prvního nezdaru, neb uchopiti se ukvapeně čehos nevhodného." Povržlivě hodil svými papíry pracně shledanými a cpal je zase do kapes, jako z obavy, aby se Karla některým z těch žebráckých drobtů nespokojila.

Zmocnila se jich přece. Doktor Jiruš se zachvěl a zaruměnil, ucítiv její dlaň na své ruce.

„Dopřejte mi těch papírků," prosila stísněným hlasem. „Byla bych šťastna, kdyby některý vaší laskavou rukou byl požehnán. A nevyberu-li si nic, zůstanou mi památkou na vaši nezaslouženou dobrotu."

Oděla svou tvář žertovným úsměvem jako štítem před sentimentálností, které se její ženská i osobní pýcha vzpírala. Malíř však znamenal, kterak měkký pel vděčné pokory smazal s jejích lící poslední sledy vzpurného vzdoru. A vlhkým leskem kmitly se její oči, když ruče od stolu se vzchopila, na své místo kvapíc.

Zůstala tak. Chvílemi sice snažila se zjednati své vůli smíchem převahu, leč pokusy takové selhávaly neměníce ničeho ani na opravdo-

vosti Jirušovy srdečné péče o dívku, ani na nepřístupném klidu, v němž si malíř toliko své práce hleděl.

Ba Trojan byl zamlklejší než jindy. Hnětlo jej cos.

„Zítra nebude tě očekávati vůz a nebude pro tebe prostřeno,“ oznamoval příteli na rozchodu stručně. „Neobtěžuj se již. Ne, ne,“ utínal příkrým tonem odmluvu Jirušovu. „Není třeba. Vytrhoval bys darmo. S obličejem jsme již hotovi a tělo mi jen znepokojuješ. Jako dnes. Tím se mi nezavděčíš. Postava modelu nesmí se mi pořáde vrtět v hovoru s tebou. Tvary, kontury a stíny, které mi utíkají z ustálené komposice, nejsou k ničemu. Okřikovati děvče nechci, a poněvadž jsi zbytečný —“

„Nejsem. Dopídím se do zítřka zajisté nových zpráv pro Karlu —“

„A pošleš je laskavě.“

„Nebo přijdu s nimi sám na skok,“ trval právník houževnatě na svém.

„Inu — můžešli tak plýtvati drahocenným svým časem, z kterého jsi mně minulý týden každou minutu tvrdošíjně odpíral! Rád bych tě jen ušetřil, více nechci. Ale na chvilku — proč pak ne? Stojí-li ti okamžik nevítané návštěvy u mně za zbrklost —“

„Tys nevděčník!“

„Uvidíme, milý brachu!“ prohodil malíř, upřev na druha vážný pohled.

„Zbrklost! Zbrklost!“ horšil se doktor Jiruš, podrážděný více skrytou než vyslovenou výtkou krutého přítele. „Abych tě uvaroval své zbrklosti, pošlu tedy, anebo přijdu teprv, až se dopídím něčeho kloudného. Ostatně snad večer?“

„Možná. Jestliže mne nové starosti o výstavu nezavedou jinam, za lidmi, které musím pro to či ono vyhledati.“

Dva dny neviděli se přátelé. Umělec chválil si tuto neočekávanou zdrželivost Jirušovu. Čtvrtého dne byl Trojan ve výstavě za svým řízením. Sedě v prvém hořením sále na milieu, haštěřil se s tajemníkem o místo, na něž mu proti jeho vůli první zaslaný obraz pověsili. Rozkacen poroučel, aby přinesli řebřík, že si sám ihned vyleze pro svou malbu ke stropu, kdež se tato něžná portretní studie paní Narcissy z Rejnburka na dobro ztrácela. Z vády vyrušilo ho pilné zaťukání na rameno. Ohlednuv se po holi, kteráž mu na rameno dopadala, zočil přítele Jiruše; týž stál všecek uřícen za sedadlem a volal naléhavým posuňkem malíře důvěrně na slovíčko.

Trojan však nedal se hned vytrhnouti a bouřil dále proti nešetrnostem páchaným na domácích umělcích a proti mazlivé úctě, s jakou banálním německým škvárům nejlepší místa jak na oltářích vykázána bývají. Ježto bylo již po odpoledním závěrku výstavy, rozkřikoval se v sále bez ostychu a vyškubl se co chvíli tajemníkovi, jenž ho pro zkonejšení pořáde na sedadlo tahal. Trojan ustal teprve, když utýraný sekretář nakvašenému malíři svatosvatě přislíbil, že dá obraz níže a do lepšího světla snésti.

„Ale hned. Počkám si. — Co chceš, Jiruši?“

Tajemník odběhl a právník vedl si Trojana stranou do hlavní dvorany.

„Běžím na zdařbůh z Hradčan za tebou,“ sděloval Jiruš. „Houžvička neví, kam jsi se poděl —“

„A čím pak mne chceš překvapiti?“

„Nesu zas několik informací Karle.“

„Karle? Hm! Dnes v poledne jsem ji pustil.“

„A kdy zas přijde?“

„Nevím. Snad za týden na přeptávku, nebo teprv až ji sám zavolám. Svěř mi svou sbírku papírů a spolehni se, že budou správně odevzdány.“

Právník zamítl nabídku nevrlým posuňkem.

„Budou odevzdány,“ posmíval se, „až bude pozdě.“

„Což hoří?“

„Nehoří. Ale chci Karlu vidět, s ní mluvit. Nejsem s tím dokonce spokojen, žes ji propustil bez mého vědomí. Co říkám, propustil! Vyhnal jsi ji.“

„Děvče se neztratí. Je ostřílený pták.“

„Styď se!“

„Dovol, Ladislave,“ promluvil malíř s patra, „abych tvému interesu o tuto ženštinu nepřikládal žádný zvláštní význam; bylo by to prostě směšné. Více neřeknu. Jsi ovšem bláhový človíček, ale na štěstí obdařila tě prozřetelnost choulostivým vkusem, který tě uchrání bezpečněji od nechutné pošetilosti, nežli jiného by uchránil rozum. Toho jsem jist.“

Jiruš neodpověděl.

„A já ji přece musím vyhledati,“ rozhodl se za chvíli, podávaje příteli ruku na rozloučenou.

„Proč ne? Vždyť nejsi chlapec. Ale kdyby tvá nevěsta o tom zvěděla —“

„Obávám se, že již ví. Obdržel jsem právě od Evgenie list, plný žalob a zahalených výčitek. V tom vězí nějaké klevety!“

„Paní Ticháčkové.“

„Možno.“

„Jistě. Což ti není známo, kde tetička tvé nevěsty bydlí?“

Doktor Jiruš vytřeštil oči na Trojana. Zblednuv udeřil se do čela.

„Ano, již vím, již vím!“ naříkal. „Ohlásila mi před třemi nedělemi své stěhování, zvala mne k sobě, a já z nenávisti k babizně novou její adresu na polo přeslechl, na polo zapomněl! Karla mne dobře varovala! V Křemencové ulici nesmím se ukázati!“

Malíř nedbal již o přítele; postřehnuv šramot zřízenců výstavních, s nimiž se tajemník vracel, chvátal do předního sálu. Než si na Jiruše opět vzpomněl, byl týž pryč.

A neobjevil se celičký týden ani v pavillonu nad Jelením příkopem, ani „u rajského stromu“. Až Trojana pojala úzkost. Vinil se pojednou ze zanedbání přítele, na něhož pro své výstavní práce zapomínal. Rozběhl se za Jirušem do bytu a nezastav ho po dvakráte doma, vyhledával ho v kanceláři doktora Řípka. Pověděno mu, že doktor Jiruš dal se churavostí omluviti. Zašed si k příteli rovnou z kanceláře, zastal ho doma skutečně bledého, rozechvěného.

„Pro boha, co je ti, Ladislave?“ ptal se uleknut, chopiv Jiruše za obě ruce a hledě mu starostlivě do strhané tváře.

„Nech mne, šeredný člověče!“ vyškubl se zlostně právník. „Tys všeho vinen!“

„Čeho?“

„Tys mi zamlčel novou adresu Karlinu.“

„Ano, zamlčel,“ přiznával umělec.

„A já sháněl Karle zaměstnání a posýlal lidi do čísla 23. v Křemencové ulici na přeptávky po oblíbené domácí učitelce, slečně Karle Šípové. A zde jsou následky.“ Doktor Jiruš podal malíři dopis, psaný úhledně zručnou ženskou rukou.

„Vysoce vážený pane doktore!“ četl umělec. „Používám vděčně Vašich laskavých pokynů pečujíc, abych si zjednala nějaké stálé zaměstnání, a doufám, že Vaší vzácné dobrotě budu zavázána díkem za nalezení řádné existence. Osměluji se toliko na jediné upozorniti. Setkávám se s přijetím velice nevlídným u některých osob, které se na mne u paní Ticháčkové přeptávaly. Račte dobrotivě vzíti na vědomí, že tato paní mne nikterak nechválí. — S upřímným ujištěním nelíčené úcty poroučí se Vám nejoddanější

Karla Šípova.“

„Toť nemilé,“ poznamenal Trojan. „Ale —“

„Ale nejsem posud u konce. Došel jsem si na přezvědy, jak Ticháčková Karlu nepochválila. Poučili mne, že zlá jedibaba vymyslila si na Karlu s ďábelskou vynalezavostí spoustu nejhroznějších obvinění, kterými na přeptávky s vražednou jizlivostí odpovídala. A zvěděl jsem, že působením této ničemnosti bývala prosící Karla odkopávána a tupena jak prašivý pes. Navštívil jsem paní Ticháčkovou, abych spravedlivě opravil její soud o ubohém děvčeti. Co se mezi námi událo, nechtěj věděti. Hanbím se za to.“

„Kam čert nemůže, babu nastrčí,“ broukl Trojan vzchopiv se a bubnuje prsty po oknech. „E což bychom se za Karlu rmoutili!“ obrátil se. „Můj model se mi líbí. Nepříjemnost sem, nepříjemnost tam, zasloužila jsem si je, tak soudí Karla patrně podle svého listu. Jiná jest, jakou melu svede paní Ticháčková mezi tebou a Evgenií!“

„Žádnou — prý!“

„Je-li možná!“

„Nevím. Psala mi tak. Včera se sápala a dnes udělila mi milost. Roztrhal jsem její dopis na cucky, nemohu ti jej ukázati. Psala mi, že z lásky a šetrnosti k Evgenii a v naději na mé polepšení zapomene můj mladický poklesek, že spoléhá, kterak prý ve vzorném manželství smažu hřích své zrady — a tak dále. Vzpomínkou na farizejské ty zlomyslnosti kypí mi žluč!“

„Kdyby jen o to šlo! Bojím se však, aby tebe a Evgenii krutěji neztrestala. Ona nezapomene a nesmlčí. Dbej, aby Evgenii, jestli — chci říci až budete svoji, nekapala ukrytý jed po kapkách do duše. Ženštiny rázu Ticháčkové koupají se v pomluvách a podezřívání s rozkoší, kterou nepochopíme. Taková baba kočkuje a piplá se s každým, je pořáde v zlém vyjevení a maluje vše nejkřiklavějšími superlativy, v kterých nezná žádné správné míry. A když spůsobí zlým jazykem ne-

napravitelné neštěstí, třese se všecka a běduje zas, jaké příkoří se jí činí. Toť nemoc. A proto mne tvá nehoda mrzí. Ale pozdě bycha honit!"

„Laciná výmluva! Stalo se. Jsem připraven na nejhorší!"

„Bez úzkosti?"

„Beze všeho strachu. Očistím se. A neustoupím zlé klevetnici, děj se co děj! Marně se těší babice na mučenictví Evgenie, aby mne mohla vyhlásiti za výlupka všech věrolomných ničemů. Teď teprve dostojím svému slovu, a kdybych musil proto zhynouti!"

„Paní Ticháčková si jiného nežádá a bude v den tvé svatby plakati blažeností, zlíbá tě a bude ti blahořečit. Jen co dostane svou neť pod čepec! Zlé tetě učiníš vždycky vděk a neodzbrojíš ji ničím."

Právník hleděl zamračeně před sebe.

„Ubohá!" vzdychl si za chvíli z hluboka. A vztýčiv se jako raněný, rozběhl se pokojem.

Malíř zadržel kvapnou otázku: Která? Vyčkával opatrně, až přítel, sám promluví, aby ho znovu nepopudil.

Avšak pohoršený doktor Jiruš nevybídl ani špetem prostořekost Trojanovu a nevšímaje si ho, přecházel v myšlenkách.

Umělec zvedl jako maní list Karlin i prohlížel jej ze všech stran. Po adrese ani stopy.

„Dopsals jí?" otázal se Jiruše náhle.

„Kam?" zněla rychlá, příkrá odpověď.

„Mám zapsanou kdes," počal malíř váhavě, „novou její adresu. Mohl bych ti poslou —"

„Zachovej si ji pro sebe. A nezahrávej se mnou!" (Pokračování.)

Starý žert.

Obrázek od Izy Sawické. Z polsk. přel. Bož. Kvapilova.

Orkestr hrál valčík. V prostranném sále byla pohromadě skorem veškerá lázeňská společnost, která se koupala, pila vodu a bavila se; slovem všichni, jež choroba neb nuda zahnala na letní saisonu do N. Zábava dostupovala vrcholu. V sále bylo až dusno množstvím lamp, půvabných, obnažených ramen a lící zářících nenalíčeným ruměncem. Otevřenými okny pohlížely sem z parku četné hlavy diváků i větve stromoví, jež tlačící se dav každou chvíli přiváděl do pohybu.

Mezi dveřmi, jež vedly k taneční síni, stáli dva rekové kotillonu, o veřeje nedbale se opírajíce. Prsa jejich pod sněhobílou košilí oddychovala zvolna, pravidelně — zápasníci nebyli tudíž ještě udoláni. Ale oči poloospalé a unavený výraz obličeje nasvědčovaly, že dalšího zápasu nehodlají se již súčastniti. Ozbrojeni svými pince-nez, střídavě dívali se na tančící a zase do karet hráčům; hlavně však zívali, zakrývajíce si ústa claquem.

„Fi! totě horko! Budeš tančit?"

Druhý pohrdavě pokrčil rameny.

„Saisona letos je velmi živá.“

„Ano, na ty naše bídné lázně! Ale z elity není tu téměř nikdo, samá míchanice.“

„Snad ještě leckdo přijede. Včera přijel generál T... s rodinou; dnes tu již bude.“

„Nemyslím, ostatně — snad!“

Umlkli. V tom jeden z nich si vzpomněl na cosi velmi příjemného a usmál se.

Hryže si světlé knírky, pošeptal několik slov do ucha sousedova.

„Je-li možná?“ odvětil tento, jsa mile překvapen. „O tom jsem nevěděl!“

„Přijely sotva před hodinou — ale... zboží je už vyloženo.“

Zasmáli se oba, pozvedajíce brady zlehka do výše.

„Najde se něco pikantního?“

„Hm, přebrané exempláře z tingl-tanglu, několik chansonistek, lze je poznat z daleka. Neměl jsem času podívat se na ně z blízka. Ostatně v nouzi...“

Najednou tváře obou zvážněly. Vzpřímivše se, zaujali posici plnou uctivosti. Z pod verandy vycházely dvě mladé dámy; dle obleku i lící vypadaly jako blíženky, ačkoli lépe informovaní tvrdili, že to matka s dcerou.

Obě drobné, malé, svěží blondýnky s očima přimhouřenýma, s napudrovanými vlasy, vlekoucí za sebou několik loket bledě modrého brokátu. Za to na živůtky a rukávy se patrně nedostávalo. Bílé gázové shawly jen zpola zakrývaly obnažená ramena a ruce. S šelestem mihly se pokojem, kde se hrálo v karty, a vstupujíce do sálu, změřily hrdým pohledem oba — nepřemožitelné. Dámy provázel muž ne více mladý, vysoký, hubený, „viveur épuisé“; tváře měl žluté, zapadlé, tenký orlčí nos, tmavé vlasy, v týlu rozdělené a co nejpečlivěji po skráních přičesané, obličej bez vousů, s úzkými, pevně sevřenými rty. Držel se zpříma, při chůzi poněkud vláčeje své ztuhlé nohy; přes to vše pohyby jeho byly distinguované a v celé postavě se jevila vážnost vysokého hodnostáře. V dírce fraku na polo ukrývala se zastrčená řádová stužka, dosti však znatelná, aby zjednávala majiteli patřičný respekt. Stojatý límec košile podpíral dolejší části čelisti a snad právě jemu děkoval hodnostář za ono zvláštní držení hlavy, nepřipouštějící všímati si nižších nežli on a docela malých, za to však s úplnou volností obraceti se k sobě rovným a vyšším.

Ve dveřích se zastavil. Jednou rukou držel klobouk, druhou zkoušel nasaditi si na nos sklíčko; po marném namahání nechal této práce a sklíčko svezlo se po vestě. Prostým okem přeletl pak pány kolem stojící; s některými vyměnil chladnou poklonu, bez úsměvu, s lehkou vráskou na čele. Opřev se ramenem o dvéře, pošinul pravou nohu trochu ku předu a s vypjatou šíjí pozoroval tanec.

Několik ohnivých pohledů zaletělo v jeho stranu; přimhoučil oči jako kočka, které byl přerušen spánek. Vanula od něho vůně jemného doutníku; z pod košile, na prsou se trochu rozvírající, bylo viděti červený trikotový kaftan a rovněž takové rukávy vyčnívaly pod širokou

manšetou. Sotva několik minut zaujímal roli pouhého diváka, když předseda klubu, spěchaje do sálu s kartami v rukou a zlehka odstrkuje všecky, kdož mu stáli v cestě, jej zahledl, zastavil se a ještě než promluvil, vztáhl k němu ruku s kartami, několikrát se ukloniv. Hudba přehlušila slova, a toliko titul „generál", hlasitě pronešený, narazil o sluch přítomných. Generál poklonu opětoval, ale podaných sobě karet se nedotkl.

„Nejsem zdráv. Nemohu pánům sloužit," odvětil s opětnou poklonou, a nečekaje ani, až laskavý hostitel se vzdálí, obrátil hlavu k sálu.

Unavené páry tlumně odcházely a posice mezi dveřmi stávala se nepohodlnou. Generál ustupoval, každou chvíli se zastavuje, konečně zůstal státi na místečku zcela bezpečném při krbu, oddechl si a obrátil se ku karetním stolkům. Po jeho přiblížení se, jakby zjevením se hrozného strašidla, nastalo u stolků ticho; hráči se pošinuli na kraj židlí, povstávali na důkaz pocty a opět usedali; při whistu diskretně vyčkávali a před každým rozhodným slovem obraceli k němu hlavu, s němou otázkou, jakby v tomto případě as jednal vážený svědek? Ti, ku kterým přistoupil, uhýbali se, dovolujíce mu nahlednouti v karty, a zvedali k němu zrak, aby se přesvědčili, ráčil-li do nich vskutku nahlédnout. Ale generál jakoby si byl ani nepovšiml této všeobecné úslužnosti; s rukama na zádech složenýma, bradu maje opřenu o tuhý límec, chodil od stolku ke stolku. Chvílemi se pozastavoval, ale kartám věnoval málo pozornosti a pozoruje hrající, zdál se hledati mezi nimi známé tváře. Při jednom stolku, kde pp. Mol, Žuk, Komár a Žabka zahájili novou partii, zůstal státi déle: hráče znal a sázky byly trochu odvážnější. Stisknuv mlčky podávané sobě ruce, opřel se rukou o lenoch křesla a s hlavou na stranu skloněnou pozoroval chvíli hru. Úslužní hosté ihned spěchali k němu s dvěma křesly najednou. Předseda udýchaný a spocený znovu před ním stanul s kartami v rukou, s lichotností se usmíval a hledělo mu z očí, že by kolik let života dal za to, kdyby mohl s jeho excellencí zahráti si v karty. Generál podíval se přes rameno na podaná sobě křesla, potom utkvěl zrak jeho na zářícím obličeji předsedově, dopřál mu, aby se vymluvil, a na konec odvětil: „Nejsem zdráv, nemohu pánům býti k službám," při čemž podbradek se mu lehce zachvěl zatajeným smíchem. Předseda odstoupil a hněvivě pokynul lokaji, který právě na čerstvě rozložený hrací stolek byl postavil svíčky. Obávaje se třetího útoku, obešel generál stolek do kola, cestou si zapjal frak, vyňal z klobouku bílý hedbávný šátek a se vztýčenou hlavou, s očima upřenýma na dveře verandy, vyšel ven.

Na prahu otočil si krk šátkem, dal na hlavu klobouk, a sáhl do náprsní kapsy pro doutník. Přítomní ihned se domyslili, oč mu jde v této chvíli nejvíce.

Ještě nebyl ani s to vytáhnouti z kapsy doutník a již šest zapálených doutníků i papirosů, jako šest hlavní obrátilo se proti němu. Přijal první z kraje a kývnuv hlavou, sestoupil po schodech, oddělujících verandu od parku.

Jasná letní noc naplňovala park jemným soumrakem; cestičky vypadaly jako tunely s vonnými temnými stěnami, nahoře stíněné křižu-

jícími se větvemi košatých stromů, jimiž se kmitalo tisíce hvězd, a tu a tam ve větvích plály svatojanské mušky tajuplným světlem. Generál kráčel chvíli jaksi bezmyšlenkovitě s doutníkem v ústech; upravil si rukavičky, poklepal se po hrudi a konečně v rozptýlené mysli jeho začalo působením samoty opět kvasiti.

„Dnes po obědě spal jsem příliš dlouho — chyba! V noci nebudu moci spát, leda unavím-li se procházkou. Pochybuji však, cítím, že budu míti špatnou noc. I v žaludku jest jakási indisposice — nepatrná! Ale od čeho? Zdá se mi, že jsem přece nejedl ničeho, co by ji mohlo způsobit. Trochu polévky, pečivo a kompot — věci lehké a stravitelné.“ Pokrčil rameny. „Hm, snad jahody? Snědl jsem trochu brusinek... Příště bude třeba i těch se vystříhat.“ Vzdechl. „Teď k večeři jen jeden telecí kotlet a něco chřestu. Kotlet a chřest — nic více — nebo by snad bylo dobře zdržet se i toho?“ Vnitřní hlas rozhodně se této proposici opřel. „Nu nechť! Kotlet a trochu chřestu — víno žádné — lépe půl kalíšku koňaku. Za několik dní začnu léčení, dlužno dobře uspůsobit k tomu žaludek. Jen aby mi ten hlupec nezapomněl vyhřát na nohy flanel! Včera jsem ulehl do studené postele. S nohama je zle — stávají se ztrnulými. Stáří!“ Usmál se. „Stáří, toť župan života; byla by to dobrá věc, kdyby sloužilo zdraví! Při opatrnosti přežiju ještě dvacet takových let. Jen to trávení zregulovat! Trávení je základ všeho. Dřív málo jsem na to myslíval. Oh, si jeunesse savait! Teď je už snad pozdě. Ostatně, při mém životě pravidelném, prací nepřetíženém... Co se práce týče — na tu jsem si nikdy nemohl stěžovat a dnes, ve svém postavení, jsem — jak bych to řekl — nu jsem štítem, dekorovaným jen štítem!“ Zlostně se kousl do rtů. „Nepotřebuji ani myslet ani mluvit. Role manekina — ale pohodlná. Však i nula má při jednuškách svůj význam. Konečně, co mi po tom, kterou cifru representuje moje osoba. Cíl dosažen — ale tím i cesta k němu byla dobrá. Proti svým zásadám nejednal jsem nikdy. Hm, zásady! Toť panorama, měnící se na každém příčli společenského žebříku. Jen utopista bude mluviti jinak. Pamatuji se na sebe ještě na začátku karriery — a teď, když se nalezám na jejím vrcholu, sám ďábel aby poznal v těch dvou lidech jednoho a téhož člověka. Při tom všem nikomu jsem neučinil křivdy. Rovněž slibů a protekcí jsem nikdy nemiloval. Protežovaní jsou jen pouta u nohou. Kdo chce vysoko, musí se vystříhat zbytečného břemene. Těžko si myslit pohodlnější lože než-li to, na které jsem si ustlal.“ Pohnul kyčlemi, jakoby si liboval na měkké posteli. „Ano i všeliké choutky umlkly v čas. Whist mne trochu elektrisuje — ale i to jen v sourodém kroužku. Ti čtyři na příklad hrají jako žáčkové — ještě v čas že jsem odešel, jejich pošetilost začínala mne rozčilovat. Vím, že o dobré společníky ve hře je zle — ale dokud takových sobě nevyhlídnu, nesednu ke stolku. Třeba se míti na pozoru. Od nějakého času mívám lehké tlučení srdce — to jest už počátek indisposice — třeba tedy chránit se všeho rozčilování! Ovšem bývá k tomu příležitost zřídka kdy. Můj život se všech stran je zahalen v oblaka klidu. Rodinné poměry na příklad? Toť ráj, z něhož Adam a Eva dávno byli už vyhnáni, a had? O tomto mlčí podání — já rovněž po něm nebudu pátrati. Toliko slepí a hluší mají klid úplný. Dcera

churavěla v dětství přílišnou citlivostí . . . Odkud se to u ní vzalo? Snad že po předcích? Tulívala se, ráda se mazlila, zkusil jsem odměnit se jí někdy za tyto něžné scény imperiálem, — odešla, nechávajíc zlato na stolku. Od té doby, co navštěvuje plesy, na mazlení zapomněla, ale za to se domahá dvojnásobné částky na toilettu. Syn narodil se praktickým. Již jako nemluvně líbával mi na místě ruky prsten s brilliantem. Oh! ten dojde vysoko! Brr! jak je tu chladno! Abych se vrátil? Ale jak to bude se spaním, jestli se trochu neunavím procházkou? Tedy jen dál, rychle a rázně!" S hlavou schýlenou mezi ramena, s rukama v kapsách, vešel dlouhými kroky na postranní stezku.

Zde bylo temněji než v aleji hlavní, obrovské stromy nepropouštěly tam hvězdné záře; dál vypadala jako tmavá massa, probitá toliko písčitou stezkou, znenáhla se súžující. Na prázdných sedátkách válely se tu i tam zapomenuté květiny a jednotlivé archy přečtěných časopisů. Ještě před hodinou procházely se zde zástupy lázeňských hostů — teď veškeren život soustředil se v klubu a pod okny, a toliko šum letní noci oživoval pusté ty uličky.

Mezi listím třepotalo se probuzené ptactvo, ozývalo se tiše a umlkalo, aby po chvíli zašveholilo opět na stromě sousedním. V trávě zvučeli cvrčkové, přehlušujíce smělým a vydatným akkordem svištění komárů a šelest mušek a motýlů, jejichžto život počíná teprvé nocí. Hluk tento tlumily tóny valčíku. Jako vzdálené echo loudily se skrze keře, bujnou vlnou rozlévaly se po stezkách, nesouvislým, přerývaným tempem skákaly po nejzazších cestičkách. Nebylo místa, kam by se byly nevkradly. Čím dál tím jsouce měkčí, dráždivější, lehtaly sluch, omamovaly hlavu, jako vůně náruživosti, sloučená se shovívavou temnotou noci.

Znenáhla zaujaly i pozornost generálovu; uvolnil krok, a střásaje malíkem popel s doutníku, nastavil ucho; myšlénky snuly se mu v hlavě nepravidelněji, a nedokončeny ustupovaly před lehkou, svévolnou arií valčíku, několikrát se opakující. Z počátku toliko hlavou kýval do taktu, pak začal i z ticha pohvizdovat, jen tak pro sebe. Konečně zachvěly se jeho rty úsměvem, přimhuřoval levé oko a několikrát jaksi švihácky potřásl rameny. Ztrnulé nohy kráčely lehce, jakby o dvacet let byly omládly. Kolem něho mihly se časem šeptající páry; když se k nim přiblížil, tichl šepot; hlavy nachýlily se k sobě, kořistíce z přestávky, aby ostatek dopověděly pohledem. Šel kolem nich vzpřímen; když přešly, pokradmu se za nimi ohlížel, usmíval se a hryzl dále vyhaslý doutník.

Na konci aleje spatřil ženskou postavu, kráčející velmi rychle; půvab její podoby, její pohyby, probudily v něm upomínku, která jako elektrická jiskra šlehla celým jeho tělem. Ohlédl se — dáma zmizela na zatáčce. Stanul, dívaje se v ono místo, kde ji byl spatřil.

„Přelud," zašeptal polohlasitě a mrknul očima, jakoby se namáhal prohlédnouti jasněji. „Přelud."

Položil ruku na čelo. „A přece to byla ona! Zde!" Tato myšlenka blýskla náhle jeho hlavou, rozkolébanou tóny valčíku. Právě v těchto lázních, před dvaceti lety!

„Ha, ha, ha" — zasmál se jakýmsi chřestivým smíchem, jako když slyšeti šelest křídel ohromného ptáka.

Příjemné teplo rozlilo se v jeho prsou a několikrát spolknul slinu.

„Ano, zde!“ opakoval si, přeběhnuv stezku.

Vzpomínky dokončily to, co započal valčík; rozehřály v něm krev, probudily život; ale onen život mladý, dávnější, s nímžto vypadal teď jako elektrisovaná mrtvola. Z usmívajících se úst čněly ven zuby zčernalé, a oči svítily jako korále, zasazené ve voskovou škrabošku.

Co se s ní stalo? Šla nepochybně k divadlu? Bylo to krásné děvče! Zoška či Dora? Ne-li snad Antoša? Už je tomu dávno, kdy jsem měl co dělati s tímto kalendářem! Zoška! Ano, pamatuji se, byla to sličná blondýna s černýma očima . . . mon genre! Ta znala milovat! Ale byla umíněná a ctižádostivá; kdyby byla připadla na méně střízlivého, byla by jej k sobě připoutala na vždy. Bláznil jsem za ní trochu. Nejednou krásnou chvílí jsem jí zavázán. C'étaient mes adieux à la jeunesse! Poslední žert můj před sňatkem. Byly to zlaté časy! A tenkráte moje zdraví! Zdaž bych se byl nadál, že přijedu sem někdy se žaludečním katarhem, s podagrou... Ach byly to zlaté časy! Nedaleko odtud měli svůj domek, bydlel jsem u nich po celou saisonu; obydlí nebylo sic právě parádní, ze všeho nábytku jediná Zoška měla jistou cenu...“

Vyšel z parku a ohlédl se v pravo i v levo; po obou stranách táhla se široká, písčitá ulice; domy, od sebe oddělené zahradami, dřímaly ve tmavé zeleni.

„Toto místo tak se změnilo, že bych je ani nenašel. Tuším, že to bylo na pravo, tam v údolí při řece.“ Šel dále v tomto směru, usmívaje se a skoro v poskoku.

Rozhlížel se při tom na všecky strany; v jeho paměti stále určitěji vystupoval domek uprostřed keřů bezu, jasmínu a růží, a nad každým téměř kvítkem vykukovala naň jedna a táž tvářinka, kulatá, svěží, s důlky v líčku a s černýma, široce rozevřenýma očima. I sebe viděl mladého, švarného, chytajícího v letu vše, co zachytit se dalo — jak sahal oknem po kvítku, spíše však po ručce, která mu jej podávala. Ještě dnes při této vzpomínce ruce se mu sevřely, a dlouho nechtěly pak uvolnit kostnaté prsty.

Vkročil do uličky, jež vedla k řece. Domky, které tu kdysi stály, zahrádkami přidržovaly se skaliska, jež sklánělo se až nad samý břeh řeky. Skalisko zůstalo, keře jalovce a dříšťálu daleko se rozvětvily, ale na místě chatrčí stály tu nyní dva nádherné domy, průčelím obrácené k řece; na místě zahrádek rozložil se kol široký trávník, upravený v umělé arabesky; podél oken rozbíhaly se dvě řady kvetoucích oleandrů a sloupy před podjezdem zdobily stoleté agávy.

Široká, vyštěrkovaná cesta táhla se kolkolem nádvoří, vrata byla zamčena, okna zastřena bílými záclonami; u jednoho podjezdu ležel veliký černý pes. Uslyšev kroky, zvedl hlavu a udeřil ohonem do písku.

„Hm není to zlé,“ prohodil generál obcházeje dvůr, ohražený zeleným tyčkovým plotem. „Bude dobře poptati se, nelze-li to najmouti. Comfortable! Vyhlídka pěkná.“

Obrátil se k domům zády. Před jeho očima objevilo se rozkošné panorama. Vysoký břeh, hlodem času a lijavci fantasticky rozrytý, skláněl se křivolakými cestičkami až k Němnu, který jakoby ve snu plynul kolem pokojně, bez šumu, a zamyšlený či lenivý zdál se býti symbolem svého kraje a svých lidí . . . . Rovněž i tito jen zvolna postupují ku

předu, ale — postupují, a jejich povaha hluboká jak dno řeky, pod břemenem se nepohne, nešumí, nerozvlní se bez potřeby. Vidí před sebou jediné velké ústí — moře vědy, k němu se beře dle svých sil a dle možnosti. Ne ovšem na křídlech, a rovněž ne krokem šťastných.

Na druhém břehu temný les strměl do výše a ztrácel se v oblacích.

„Dojista bude lze to najmouti!“ opakoval, střídavě pohlížeje na řeku a opět na domy. „Zde všecko pronajmou. A kdož ví, nejsou-li to její domy?“ Usmál se. „Bylo by to dobře! Mezi starými známými je obchod snadnější.“

Cítil se procházkou po písku trochu unaveným a to jej přivedlo v dobrou náladu. Opřel se zády o tyčky plotu, sňal klobouk a vytáhnuv z kapsy hedvábný šátek, počal si otírati čelo, tváře a bradu; větřík pohrával s řídkými jeho vlasy — poddával se této něžnosti bez odporu.

Právě před ním, na samém pokraji skaliska, vyčnívalo z vysoké trávy několik zakrslých stromků, pozůstalých tam z bývalé zahrádky.

U jednoho z nich, tváří obrácena ku pni, stála dáma; tatáž, kterou spatřil na cestě v parku. Vysoká, velmi štíhlá, oděná v černý šat, černá pelerina splývala jí přes kostnatá ramena; otřepaný krajkový šáteček pokrýval týl hlavy, proudy světlých vlasů spadaly po skráních a splétaly se s třásněmi šátku. Její ruce bez manšet, bez rukavic, hubené, s dlouhými prsty, křečovitě tiskly peň stromu. Líc, ještě mladá, velice bílá na pohled, byla vyhublá s vyčnívajícími čelními kostmi, nesouc na skráních sledy choroby nebo bídy; hluboko zapadlé oči vypadaly při těch bledých tvářích jako černé skvrny. Stála, dívajíc se upřeně do země a tak těsně ke stromu přivinutá, že z daleka ji bylo možno považovat za část kmene, jen s korou o něco temnější.

Při zvuku kroků generálových zvedla hlavu, přimhouřila oči a pak napjatě se na něho zadívala.

Když sejmul klobouk, aby si utřel pot, dáma ucouvla, nedůvěřujíc vlastním očím; pak vypjala šíj a zvolna, bez šelestu postoupila ku předu. Stromky ji zacloňovaly, tráva tlumila krok. Stanula před generálem, dříve než on byl s to, zpozorovati její přítomnost.

Generál se zachvěl, ruka s hedvábným šátkem klesla dolů, a udiven mimoděk se k ní nachýlil.

Byli skoro stejného vzrůstu; pohlédli si do očí a jejich ostré profily se špičatými bradami vyhlížely jako silhouetty koster, zbavených svalů rozkošnictvím a bídou.

„Ano, to jsi ty!“ zvolala, odstupujíc na několik kroků — „byla jsem jista, že tě ještě jednou spatřím!“

Úžas ustoupil v její mysli před chmůrnou zasmušilostí, z které ji probudil příchod generálův; usmála se jizlivě a pohlédla přes jeho rameno na spící domy. Jakási skličující myšlénka úplně ji pohlcovala; i toto setkání tak nenadálé a bolestné, sotva že na jediný okamžik ji rozrušilo.

Generál opět, tak neočekávaně zaskočen, byl zmaten a rukou zachytil se plotu.

„Kdo to zde?“ vyrazil ze sebe, namáhaje se dáti své tváři výraz přísný.

„Nepoznal jsi mne!“ zvolala dáma. „Stará, velmi stará známá.“

Změřila ho pohledem a zvedla oči k jeho tváři s výrazem pohrdavé ironie.

Generál se vzpamatoval. V jejím hlase, ačkoli velmi slabém a chraptivém, zazněl známý tón, zároveň pak měl už čas poznati její postavu i rysy tváře.

„Poznal — poznal,“ odpověděl s urychleným dechem — „i přes tu velikou změnu.“

Zmocnila se ho jakási neklidná zvědavost.

Prohlížel si ženu před ním stojící, ale neměl odvahy podívat se pozorněji v její tvář.

„Změnili jsme se oba,“ prohodila a učinivši ku předu několik kroků, rovněž opřela se rukou o plot. Její mysl, pozornost, celá duše, soustředila se tam v těch domech; přítomnost generálova zdála se jí býti stále lhostejnější.

On to zpozoroval a obrátil se k ní poněkud udiven.

„I já spíš jsem jen uhodla, než tebe poznala,“ dodala, jako by probuzena jeho pohnutím se. „Proč jsi sem přišel? Podívat se na naši minulost? Tedy jsi nezapomněl?“ tázala se, upřeně zírajíc v jeho obličej. „Tolik let! Já sama — jsem soudila, že jsem již dovedla zapomenout. Vždyť i já po dvaceti letech jsem tu dnes poprve. Ano, od toho podzimku, kdy jsi mne samotnu uvrhl v hanbu a pohrdání lidí, jsem tu poprve. Přijela jsem před hodinou s tlupou herců.“

Zasmála se táhle, její hlas byl tichý, nestejný — tu a tam vyrážely i ostré tóny. Chtěla se opanovat, ale nedostávalo se jí sil, prsa se zdvihala přitlumeným pláčem.

Chvílemi žíly na krku jí nabíhaly, jakoby jí byl uvázl v hrdle hrozný výkřik. Toliko tvář zůstala úplně klidna.

„Ty zde tedy nebydlíš?“ tázal se generál, poněkud jsa z tohoto setkání znepokojen. Pohlédl na cestu a dal si jako nechtě na hlavu klobouk.

„Ne, ani zde, ani na celém světě nemám vlastního koutu. Nemám! Rodina mne zavrhla! V první chvíli strašné bolesti málo jsem na to dbala. Myslila jsem, že mezi cizími snadněji lze zapomenout, že šílenstvím ohluším žal. Ale já sešíleti nedovedla. Kaluž společenská byla mi protivnou a ke druhé lásce se nedostávalo sil. Bídou jsem vystřízlivěla ze svého bolu. Ne jeden, sto hříchů byla bych smyla tím, co jsem vytrpěla. Neodpustili mi však přece! Myslila jsem, že jsem na ně zapomněla a na celý svět, že jsem ve svém ponížení zkameněla. Tak jsem soudila až do dnešního večera, nežli jsem stanula proti své minulosti tváří v tvář. Zde ožilo všecko. Svědomí zdálo se čekati na tuto chvíli, aby se probudilo k opětnému prohlížení nečistých čárů dvacetileté toulky. Oh, ta strašlivá chvíle!“

Generál zahleděl se velmi pozorně na svou rukavičku a již neměl chuti podívat se ženě té do tváře. Viděl, že se změnila hrozně, byla stará, ošklivá a k tomu exaltovaná.

„Herečka, hm, herečka, něco jí dáš a ztratíš se — ale jakmile se jednou přichytí — víc se jí nesprostím.“

Zvedl ruku k té straně hrudi, kde bývá srdce i peněženka.

„Zakusila jsem už všeho,“ pravila oddechnuvši z celých prsou; „bolesti, pohrdání, těžké práce, ale dnes teprve poznala jsem i závist.“

Vrhla na generála svůj suchý, blýskající pohled.

Couvl udiven, s úsměvem.

„Ha ha! Sestárlý Don Juan!“ zvolala s ironií, odvracejíc hlavu. „Neboj se, o tebe tu nejde. Dnes již ani nedovedu tebou pohrdat. Potkala jsem takových tisíce, dokud oči zářily a kůže tak úplně nepřischla ku kosti. Dnes příliš jsem hrdá, než abych se mohla snížiti k závisti vzhledem k tobě! Já počala závidět klidu, užitečného života, neposkvrněné minulosti! Toho všeho jsem záviděla své mladší sestře, když skryta za stromem dívala jsem se na ni a na její děti, dovádějící kolem trávníku. I ona musí mít těžké chvíle . . . Ale ona žila, učinila co mohla, její život byl někomu drahým, potřebným, ona má střechu nad hlavou, rodinu, lidskou vážnost, ona jest člověkem. A já, hanba rodiny, nesmím nositi ani svého jména. Abych sem přišla, podívat se ještě jednou na svůj rodný kout, musila jsem čekati na noc! Nesměla jsem, bála jsem se, že by mne poznali! Pro ně jsem mrtvou dávno... nechť můj zjev nevrhá skvrny na čisté jejich jméno!“

Zaťala pěsť; jedním mihnutím oka přelétla pak domy, trávníky — i řeku tichou — hlubokou . . .

Zmínka o vlastní střeše působila na přesvědčení generálovo nejvíce. Pohledl na ni po straně.

„Hm, churavá, je vidět, že je churava — snad bylo by ji možno...“ „Je třeba se léčit,“ prohodil nahlas, „zdraví napraví zas všecko. Mám známosti, snadně bylo by lze zaopatřit na letní saisonu místo v nemocnici . . .“ Zajikl se. Ženština, vzdorovitě na něho hledíc, zkřivila ústa k pohrdavému smíchu.

„Nemocnice!“ zvolala a zasmála se dlouhým, pronikavým zvukem.

Teď konečně vydral se ten výkřik, který jí drtil prsa i hrdlo. Ozývala se v něm bolest, nenávist, ironie, slovem vše, čím bývá přeplněna duše — zneuctěných.

* * *

Druhého dne probudil se generál velmi pozdě; noc měl nedobrou, nohy křehly přese všechen ohřívaný flanel, indisposice žaludeční počínala se hlásiti — naslouchal srdci; toliko s této strany byly zprávy dobré: tlouklo pravidelně, s vážností přiměřenou jeho věku i postavení.

Když vešel lokaj, přinášeje na stříbrném táci čaj, bylo první otázkou:

„Jaké jest počasí?“

Na místě odpovědi rozhrnul lokaj u okna zelené záclony. Do pokoje vpadlo slunce jasné a veselé, jakoby bylo zvyklé, viděti kolem sebe jen samé štěstí.

„Ale v městečku je povyk,“ ozval se lokaj, přistrkuje stolek s příborem až k lůžku generálovu; „nějaká herečka se utopila —“

. . . Zamlčel se, zaražen pánovým vzezřením.

Generál se posadil; oči široce rozevřel, spodní pysk klesl dolů, a řídké chomáčky vlasů trčící, kol skrání a nad čelem, dodávaly tváři

výrazu divně zděšeného. Pohnul rtoma, ale nebyl s to promluvit jediného slova.

„Jen tak lecjaká“ — hleděl ho lokaj upokojiti, domýšleje se, že pán se obává, aby nepřišel o příjemnou zábavu. „V divadle budou hráti přece . . . a to ještě dnes!“

Generál sklesl do podušek. Když lokaj po chvíli odcházel, přivolal ho ode dveří.

„Slyšíš, řekni faktorovi, aby se přeptal, jsou-li ony krásné domy u břehu vedle parku k pronajmutí. Víš, o kterých mluvím?“

A prstem ukázal v onu stranu domů.

Lokaj kývl hlavou.

„Vím, excellencí. Právě tam herečka se utopila. Byl jsem se podívat.“

„Hlupče, jdi už přec!“

Rozhledy přírodovědecké.

Píše **Bedřich Katzer.**

(Povrch, viditelnost neosvětlené části a záhadný měsíc Venuše. — Souhvězdí Plejad. — Fotografie nebe. — Teplota severního pólu země. — Stálost v rázu povětrnosti. — Prorokování povětří. — Vztah mezi rychlostí a tlakem větru. — Nejtenčí niti. — Objem roztopených kovů. — Elektrické sletování. — Elektřina a krupobití. — Bruslení a věda. — Umělá výroba pitné vody. — Teplota bakterie hubící. — Úspěchy léčení vztekliny. — Bakterie v půdě. — Bakterie sirné. — Bakterie svítivé. — Fotografie živým světlem. — Vykleštění raků cizopásníky. — Změna pudu. — Švábi a teplo. — Psi a teplo. — Škodlivost havranů. — Statistika povrchu a obyvatelstva země. — Kreslení u divochů. — Lebky Egypťanů. Věda na popravišti.)

Ze všech tisíců hvězd, které kmitavým leskem září s naší noční oblohy, ani jediná není všem pozemšťanům stejně známa a stejně milá jako Venuše. Tento nejkrásnější skvost večerního, nebo zase třpytný drahokam jitřního nebe musí mocným leskem svým poutati vždy znovu zrak i pozornost lidí a zároveň u přemítavých probuditi touhu, zvěděti o povaze a všem rázu jeho co nejvíce. Povšechné naznačení hvězdářů, že Venuše také vzhledem svým zdá se dotvrzovati, že jest nejbližší sestrou naší staré krasavice země, nestačí k ukonejšení zvědavosti; ale více pověděti mohou astronomové jen, když určité výzkumy k tomu je oprávňují a ty ovšem neurodí se každý den. Jsouť nové nálezy výsledkem dlouhých, vytrvalých a obtížných bádání a jen zcela pořídku věcí náhody.

Poslední doby učiněno na Venuši několik pozorování povšechně zajímavých. J. G. Lohse pozoroval 2. ledna loňského roku při velmi jasném vzduchu, že hořejší nebo-li — protože hvězdářský dalekohled předměty obrací — jižní cíp srpu Venušina jevil se tupě zakončen, kdežto dolejší, severní cíp vybíhal ve velmi ostrou špici, za kterou, zcela zřetelně od ní jsouc odloučena, objevila se jasná čára. Podobné úkazy lze pozorovati velmi často při srpu měsíce, když světlo ponenáhlu

se šine k neosvětlené části a vrcholy vyvýšenin zasahá dříve, nežli také do dolin vnikne. Tyto vrcholy objevují se pak jako světlé body a čáry ve tmavém okolí. Právem možno souditi, že jasný proužek v pokračování srpu Venušina pozorovaný tímtéž spůsobem byl vyvozen a tudy světlé místo vyznačuje vrchol nějaké hory nebo horstva. Tím jest podán nový důkaz, že povrch Venuše vykazuje nerovnosti jako povrch země. (Monthly Not. of the Royal Astron. Soc., XLVII., str. 495.)

Vedle velmi jasného srpu stává se ostatní, sluncem přímo neosvětlená část desky Venušiny zvláště některého času poněkud viditelnou, objevujíc se ve zvláštním matném šedivém svitu. Právě nyní možno na Jitřence úkaz ten dobře pozorovati. Poprvé upozornil naň Riccioli r. 1643, ale teprve něco přes 100 let sleduje se soustavně a pokoušeno se jej vysvětliti. Jedni byli náhledu, že svit ten jest spůsoben světlem od některé oběžnice odraženým, jiní zase měli za to, že Venuše jako naše země má družici, jejíž zář na temné části desky se reflektuje a nám ji viditelnou činí. Protože však jest pravdě velmi nepodobno, že by vzdálená oběžnice tak silný úkaz světelný vyvoditi dovedla, a poněvadž Venuše skoro určitě žádného měsíce nemá, soudí J. Lamp, že příčinu šedého svitu nutno hledati na Venuši samé a sice buď v nějakém úkazu fosforescence, jenž občas v jejím ovzduší nastává, anebo v nějakém elektrickém stavu, spůsobeném tepelnými proudy. (Astron. Nachricht. 1887, čís. 2818.)

Kdo se neostýchá suché výsledky vědecké ošatiti v květnatý háv bujné fantasie, může blouzniti třeba o severní záři a o bouřkách na Venuši. Co pak onoho záhadného měsíce jejího se dotýče, má se věc následovně: Staří hvězdáři pozorovali dosti zhusta vedle Venuše malou hvězdu, kterou nejraději pokládali za družici její, ač i jim musilo býti nápadno, že na družici přece jen dá se sledovati tuze zřídka a v příliš nepravidelných intervalech. Neboť jednou stál domnělý měsíc vedle své oběžnice pouze jeden den, podruhé vytrval u ní celé čtvrtletí. Pavel Stroubant sestavil veškerá příslušná pozorování od r. 1645 až do roku 1768 a dokázal počtem, že malá hvězda vedle Venuše nemohla býti družicí, protože ze souhrnu pozorování nedá se určiti žádná dráha pro ni. Však také nemohla býti ani optickým klamem, jelikož byla spatřována různými stroji, ani zrcadlovým obrazem Venuše samé, aniž, jak někteří chtěli, nějakou oběžnicí slunci bližší než Merkur, nebo naopak vzdáleným Uranem, nebo nějakým asteroidem. Proti všemu tomu dokazuje Stroubant, že záhadná družice Venušina v sedmi (z jedenácti pozorovaných) případech dá se výborně stotožniti s menšími stálicemi, kolem nichž Venuše přešla a jichžto zdánlivý pohyb směrem proti postupující oběžnici hvězdáři měli za vlastní pohyb domnělé družice. (Bull. de l'Acad. royale de Belg., XIII., str. 698.)

K nejznámějším ze skupin, do kterých stálice na klenbě nebeské se tulí, náleží souhvězdí Plejad nebo-li kuřátek, které nejnověji W. L. Elkin podrobil pečlivým měřením, jimž obdobná arci už byla vykonána dříve. Jestiť často opětované přesné ustanovení vzájemné polohy hvězd nějaké skupiny jediným prostředkem zvěděti něco o fysikalní souvislosti jejich. Neboť teprve když známe vlastní pohyb jednotlivých hvězd, dovedeme usuzovati, mají-li všechny pohyb stejný, načež celá

skupina odkazovala by ke společnému původu; nebo obíhají-li snad uvnitř skupiny, což její vývoj dovedlo by nám objasniti; anebo konečně neprozrazují-li měřitelného pohybu vůbec žádného, z čeho by vyplývalo, že příslušný svod hvězd jest neobyčejně daleko od nás vzdálen. Před skoro 50 lety byl Bessel v Královci vyměřil vzájemné posice 53 hvězd souhvězdí Plejad se vztahem k nejjasnější z nich, k Alcyoně. Elkin nyní vykonal měření na 69 hvězdách a přirovnal své výsledky k oněm Besselovým, což vedlo ku překvapujícím důsledkům. Vysvítá z nich totiž, že šest nejjasnějších hvězd Plejad má vlastní pohyb týmž směrem a touže rychlostí. K nim pojí se ještě hlavní hvězda Alcyone. Těchto sedm hvězd dohromady skládá jednu skupinu, která fysicky od souhrnu ostatních stálic Plejad jest úplně odloučena a jen náhodou na ně se promítá, protože s našeho pozemského hlediště spatřujeme obě skupiny v jedné přímce. Jsou tedy Plejady souhvězdím složitým. (Transact. of the astron. observ. of Yale Univers. 1887, Nat. R. III., str. 60.)

Stálé pozornosti hvězdářů těší se upotřebitelnost fotografování k účelům nebeského mapování, v němž dle náhledu jedněch jest povoláno hráti veledůležitou úlohu, kdežto jiní v té příčině soudí náramně střízlivěji. K některým účelům nepochybně se hodí. Tak dokázal Thiele, že na fotografiích nebe, kromě snad při kraji desky, ve vzájemné poloze hvězd nemohou býti chyby větší nežli s jakými pracujeme při přímém pozorování nejdůkladnějšími stroji. J. Scheiner pak vyšetřil, že na přesnost obrazů také nemá vlivu doba, po jakou byly exponovány; neboť na fotografiích jednu, dvě a čtyři minuty exponovaných byly posice hvězd úplně totožny, ovšem však velikost jich změněna, a sice rostla u méně jasných hvězd poměrně rychleji. (Astron. Nachr., 1887, čís. 2818). K jiným účelům za to mnohem méně se hodí, ba jest zatím vůbec ještě neupotřebitelna, jak vysvítá z velmi poučných sdělení Isáka Robertse. V druhé polovici července loňského roku fotografoval sedmkrát kruhovou mlhu v souhvězdí Lýry, při čem exponoval desky 10 až 60 minut. Každý negativ exponovaný přes 15 minut ukazoval velmi jasně prsten, jehož vnitřek vyplněn jest bledou hmotou, právě jak byl J. Herschel při přímém pozorování shledal. Prsten jeví se na koncích veliké osy ellipsy poněkud bledší než jinde. Sousední hvězda 11. velikosti jest dle Herschela od mlhy vzdálena prý asi o tolik, mnoho-li obnáší šířka prstenu; však na fotografii obnáší vzdálenost sotva polovici. Lord Rosse kreslí kolem vnějšího okraje mlhy jakési niťovité přívěsky, ale na fotografii není o nich znáti nic. Za to na všech negativech objevuje se ve středu prstenu hvězda mnohem jasnější nežli jest vnitřní mlha; a přece ji ani Herschel ani Rosse nepozorovali. To ostatně dalo by se dobře vysvětliti tím, že hvězda snad jest proměnliva, totiž střídavě jasna a temna, ve kterémž druhém případě mohla pozornosti hvězdářů ujíti. Ale i mimo to vyplývá z ostatku, že fotografie s pozorováním se nekryje. Z fotografie shluku hvězd v souhvězdí Herkula uchystal si Roberts dvě snímky, jednu 3krát a druhou 15krát zvětšenou. Herschel praví o shluku tom, že má kulovitou podobu, že vlasovitými, všelijak zkřivenými větvemi jest prostoupen, ve středu není hutnější než na pokraji a zajisté z tisíců hvězd se skládá.

Rosse shledal jasnou část nad středem prostoupenu temným pásem a i jinde tmavá místa. S těmito popisy fotografie dosti dobře se shodují, ukazují však kromě toho, že jednotlivé hvězdy shluku jsou mlhovité a vůbec celý shluk v mlhovinu jest zahalen, což oběma pozorovatelům ušlo. Dne 23. srpna r. 1886 a pak 14. srpna r. 1887 fotografoval J. Roberts část souhvězdí Labuti a sice přesně totéž místo, které dne 14. srpna 1885 bylo od bratří Henry v Paříži fotografováno. Vzájemné přirovnání všech tří obrazů poskytlo zajímavý doklad pro zkušenost, které byl Roberts už při dřívějších příležitostech nabyl, totiž že na přibližně stejných deskách, exponovaných při stejně příznivém ovzduší témuž místu hvězdného nebe stejně dlouho, jeví se nápadný rozdíl v počtu hvězd fotografovaných. Osmnáctá část desky z roku 1885 ukazuje na jistém místě 3124 hvězd; tatáž část desky z r. 1886 vykazuje 5023 hvězd a obdobné místo desky z roku loňského dokonce 16206 hvězd, tedy více než pětkrát tolik než deska první, ačkoli všechny tři stejně dlouho, totiž 60 minut byly exponovány. Z toho je vidno, že bude třeba ještě mnohé obtíže přemoci a mnohé důležité okolnosti vyšetřiti, než bude lze s jistou nadějí ve zdárný výsledek přistoupiti k uskutečnění projektovaného fotografického atlasu hvězdného nebe. (Monthly Not. of the Royal Astron. Soc., XLVIII., str. 29.)

V poznání úkazů, které hlavně závisejí na poměrech naší země jakožto tělesa nebeského, učiněno několik zajímavých pokroků. Jest známo, že polární výzkumy konají se nyní na zvláště zřízených stanicích dle internationalního sjednání jednotným spůsobem. Pozorování z roku 1882—3 jsou již vesměs uveřejněna, tak že Jules Girard na jich základě a za soupomoci záznamů od jednotlivých výprav, jež celý rok v točnových krajinách se byly sdržely, mohl sestaviti tepelné průměry pro jednotlivé měsíce, z nichž vysvítá následující: Nejnižší temperaturu — 57 stupňů zaznamenala v lednu výprava Naresova na Grinnellandě; avšak protože lihové teploměry pod — 40^0 spolehlivě neukazují, nelze k podobně nízkým teplotám vzíti zřetele. Z rozdělení teplot až do — 40 st. pak vyplývá, že zima soustřeďuje se ve dvou hlavních okrscích, z nichž jeden leží na severu Sibíře při ústí Leny, druhý, méně přesně ustanovený, severně od zálivu Hudsonského, tedy oba na samém severu velikých souší, což s obecnými zkušenostmi o kontinentalním a oceanickém podnebí se shoduje. V červenci může teplota dostoupiti i v nejsevernějších šířkách na slunci + 12 až 15 st. a ve stínu až k bodu mrazu. Nejnižší průměrnou teplotu červencovou, totiž asi + 3 stupně, vykazuje země cís. Františka Josefa. Dle toho zdá se, že největší zima nepřipadá na vlastní pól severní právě tak, jako se s ním nekryje pól magnetický, z čeho by bylo souditi, že severní pól naší země jest pánev mořská leda se skupinami ostrovův, ale nikoli pevnina. (La Nature, XV. str. 378.)

V dlouhé a kruté zimě naříkáme si někdy, že zrovna už jakoby pól se k nám blížil. Příčinou povzdechu nebývá tak jedna ta zima, jako spíše zkušenost, že už několik let před tím důkladněji nás prochladilo, než jsme jindy byli uvykli, a že tudy silné mrazy počínají býti obligatní. Vskutku bylo vědecky vyšetřeno, že jedna přísná zima při-

vádí jich několik za sebou (G. Hellmann v Prusku 1883), kterou věc nejnověji J. Kleiber dokázal také pro Rusko. Od r. 1706 jest pečlivě zaznamenáno, kterého dne Něva zamrzla a kdy rozmrzla. Pokrytí ledem průměrně připadá na 15. listopad, odchod ledu na 10. dubna, takže Něva průměrně jest ledu prosta 219 dní neboli šest desetin roku. Od tohoto středu nastaly v jednotlivých letech odchylky až o 11 dní a sice pravidlem tak, že přibylo-li bezledné době jednoho roku a druhého roku zase, vzrostla pravděpodobnost, že také třetího roku zima bude mírna; a naopak: byla-li dvě leta po sobě zima dlouhá, následovala třetího roku zase přísná zima; a přišla-li po ní ještě čtvrtá, pak skoro s jistotou dalo se uhodnouti, že i pátá zima bude dlouhá. Vidno z toho, že tak jako ve střední Evropě i v Rusku projevuje se v rázu povětrnosti jakási tendence stálosti. (Meteorol. Ztschrift, únor 1888.)

Tato tendence způsobuje nemalé potíže těm, jichžto nevděčným úkolem jest prorokovati povětrnost. Neboť kdyby mohli vždy prostě říci, že povětrnost zítra bude taková jako byla dnes, z pravidla většinu meteorologických elementů by uhodli; ale nikdo za prorokování by to nepokládal a nikdo s tím spokojen by nebyl, protože na nich se žádá, aby prorokovali změny povětří, ne však, aby dnešní stav prohlašovali za pravděpodobný zítřejší. To svede bez zvláště ustanovených „proroků" každý sám. Ostatně, jak van Bebber vytýká, mají prognose založené pouze na tendenci stálosti povětří, přes povšechně větší pravděpodobnost, jen omezenou cenu, protože hlavně na předpovídání změn záleží. Ale také docela zanedbati se nesmí, jak vysvítá z toho, že suchá pohoda spíše vytrvává než deštivá, kalné počasí spíše než slunné a p.. čeho při prognosích si nutno všímati. Zajisté jest potěšitelno, že prognose povětrnosti v Němcích roku 1886 svými číselně vyznačitelnými úspěchy osvědčily, že mají realní podklad. Shoda prorokovaného se skutečným počasím byla v Hamburku, Mnichově a Neufahrwasseru (ve východ. Prusku) skoro docela stejna, z čehož je vidno, že místní poměry oproti povšechným vlivům meteorologickým nepadají na váhu. (Beiheft z Mber. d. d. Seew. 1887.)

K těm povšechným vlivům velikého významu náleží vítr, jenž také z jiných než povětrnostních ohledů bedlivé pozornosti fysiků se těší. Zvláště dávno luštěným problemem jest vztah mezi rychlostí větru a tlakem, který vykonává. Velmi mnoho badatelů pokusilo se o vyšetření jeho, ale docílilo výsledky velmi různé, mezi nimi však r. 1763 Borda pravdě dosti blízké. Nejnověji H. Allen Hazen s věcí se zanášel i shledal, že mají-li výsledky býti správny, musí býti ramena stroje, jichžto otáčením vzbuzuje se tlak větru, totiž odpor vzduchu, aspoň 16 stop dlouhá, protože při kratších ramenech povstávají víry a nepravidelnosti odporu, které svádějí k mylným úsudkům o přibývání tlaku. Pro menší rychlosti platí mezi nimi a tlakem větru vztah vyznačitelný vzorcem: $P = 0.0034\, s\, v^2$, v němž P znamená tlak v angl. librách, s povrch desky, na kterou vítr fouká, ve čtverečných stopách a v rychlost větru v angl. mílích za hodinu (při menších deskách nejvýše 7, při větších nejvýše 4, sice jest výpočet nespolehlivý). Po-

všechnější vztahy dosud nedají se ustanoviti. (Amer. Journ. of science, XXXIV, str. 241.)

Z přečetných jiných pokroků fysiky možno zaznamenati pouze některé obecně zajímavé a bez složitého aparatu mathematického pochopitelné. Každý ví ze šťastných časů, kdy pomáhal leštiti lavice školské, že při některých pokusech a přístrojích fysikalních velikou úlohu hrají tenké nitky, které bývají ponejvíc vlákna kokonová nebo pavučinová. Nyní vyrobil C. V. Boys niti, jež přirozená vlákna co do jemnosti daleko nechávají za sebou, z látky, ze které sice užíváme hojnou měrou už dávněji jemného přediva, ale u níž tato nová vymoženost přece poněkud překvapuje, totiž ze skla. Předivo skleněné jest tím jemnější, čím vyšší byl žár, ve kterém sklo taveno a čím rychleji nit byla vytažena. Této druhé okolnosti použil Boys. Jedním koncem totiž kus skla pevně zapustil a druhý konec připevnil k šípu, jejž, když střed silným žárem byl roztopen, vystřelil. Tím obdržel niti 90 stop dlouhé a pouze desítitisícinu palce silné. Ale i tato přejemná vlákna jsou přímo provazy u přirovnání k nitím, jež lze obdržeti tímtéž způsobem, když místo skla roztápí se křemen. Tlouštka jejich nedá se našimi prostředky ani určiti, ačkoli tyto dopouštějí měření jedné stotisíciny palce. (Philos. Mag., XXIII., str. 489.)

Při roztápění nechovají se všechny hmoty stejně. Jmenovitě led vyznačuje se tím, že při tání se stahuje, tedy objem svůj zmenšuje, což shledáno také u některých kovů, jen že tu přesné pozorování jest velmi ztěženo vysokými temperaturami, jakých k roztopení vyžadují. Giuseppe Vicentini a Domenico Omodei podjali se tedy práce vyšetřiti exaktně, kterak při roztopení chovají se kadmium, olovo, vizmut a cín. Methody a stroje, jakých užívali, vypisovati vedlo by tuze daleko, stačiž vytknutí výsledků. Kadmium taje při 318 st.; hutnost kovu při bodu mrazu obnáší 8·6681, při teplotě tání 8·3665; hutnost roztopeného kovu činí 7·989, takže změna hutnosti při přechodu z pevného do kapalného skupenství obnáší 4·72 procent. Olovo taje při 325 st; hutnost kovu při 0 st. činí 11·359, při 325 st. však 11·005 a roztopeného olova 10·645, změna hutnosti při přechodu tedy 3·39. Vizmut taje při 270·9 st.; hutnost kovu při 0 st. obnáší 9·787, při teplotě roztavení 9·673, avšak hutnost roztopeného vizmutu činí 10·004, takže zde změna hutnosti jest negativní, — 3·31 procent. Cín konečně taje při 226 stupních; hutnost pevného kovu při 0 st. obnáší 7·3006, při 226 st. však 7·1835 a hutnost roztopeného cínu 6·988, nebo-li změna hutnosti 2·8 procent. Z toho jest vidno, že kadmium, olovo a cín při roztápění objem svůj zvětšují a pouze vizmut se stahuje, čím některá opáčná tvrzení zvláště vzhledem k přesnosti těchto ustanovení, jsou vyvrácena. (Atti della r. Accad. delle scienze di Torino, XXII, str. 712.)

Roztápění kovů některých vyžaduje náramného žáru, v čem dosud největší obtíže zpracování jich záležely. Nyní se zdá, že nadešla v této příčině nová doba, neboť Mik. Benardos v Petrohradě uskutečnil dle R. Rühlmanova referatu překvapujícím způsobem dávnou myšlénku využitkovati ohromný žár elektrického oblouku k roztápění a sletování kovů. Podstata jeho methody záleží v tom, že

kov, jenž zpracován býti má, účinkuje jakožto negativní elektroda, kdežto elektrodou kladnou jest kužel uhelný, který příhodným spůsobem zapuštěn jest do násady tak, že dělník s ním volně může vládnouti. Světelný oblouk vzniká přímo mezi kovem a uhlím a roztápí kov ihned, aniž spálení nastává. Veliké obtíže, záležející v řízení napjetí a síly proudu elektrického, přemohl Benardos tím spůsobem, že elektřinu silným strojem dynamickým bez ustání vyráběnou jímá ve veliké baterii akumulatorů, kterých sestavuje se v každém daném případě jen tolik, mnoho-li potřebná síla proudu vyžaduje. Je-li pak záporný pol nabité baterie spojen s kovem a positivní s držadlem v ruce dělníkově, stačí okamžitý dotek mezi špičkou uhlí a kovem, aby, oddálí-li se ona o několik milimetrů, ihned vyvozen byl oblouk světelný, který účinkuje podobně, jen že mnohem vydatněji než plamen dmuchavkový. Všechny kovy roztápějí se v něm jako vosk a může tudy dělník tmavými brejlemi proti prudkému světlu chráněný nejtvrdší kovy snadno sletovati. Práce jest velmi rychlá; kovů, jež spájeny býti mají, netřeba čistiti, protože vrstvy kysličníků na záporné elektrodě rychle se redukují; nikdež není třeba pájky, protože dva kusy téhož kovu se slévají dokonale v jeden a při různých kovech se tvoří na mezi jich slitina. Jmenovitě v této poslední příčině docíleny už výsledky, které Rühlmann nikdy nebyl by pokládal za možné, a přemnoho ještě lze očekávati od budoucnosti tak, že zde v pravém slova smyslu jde o novou pomůcku dovednosti lidské, která jest povolána k obecnému prospěchu technickému a hospodářskému zatlačiti mnohé methody dosud upotřebované. (Elektr. Zeitschr., VIII., str. 463.)

Možného účastenství elektřiny dovolávají se už od konce minulého století fysikové při výkladě krupobití, které jak známo dosud uspokojivého vysvětlení se nedočkalo. Neboť nejrozšířenější náhled, že elektrisování krůpějí vodních má za následek rychlejší vypařování, které zase spůsobuje ochlazení, jež konečně vede k zmrznutí kapek na kroupy, — nebyl dokázán. G. Govi podrobil věc nejnověji pokusnému výzkumu tím, že zcela přesně změřil změny temperatury při elektrisování kapky vodní, vlhké kuličky pijavého papíru a pevného tělesa. I shledal, že elektrisováním volných hladkých krůpějí může teplota poněkud býti zvýšena a snad vypařování urychleno, ale jistě ne mnoho. Rozhodně nemůže elektrisování přímo spůsobiti zmrznutí vody. Ovšem však není-li povrch vody hladký, nebo nacházejí-li se poblíž krůpějí hroty spojené se zemí nebo nabité opáčnou elektřinou, může nastati rychlé vypařování a značné ochlazení. Však to není spůsobeno elektřinou ve vodě, nýbrž odpuzováním elektrisovaných částic vzduchu od hrotů, jímž vyvozuje se tak zvaný elektrický vítr, jenž spůsobuje rychlou výměnu vzduchu při povrchu kapaliny a tudy vypaření její podporuje. (Rendic. r. Accad. di Napoli, 2, I., str. 73.)

I bruslení stalo se předmětem výzkumu učeného fysika, který nalezl věci, o nichž všem tisícům, kteří na hladké pláni ledové s pravou rozkoší se prohánějí, jistě jakživo se nezdálo. J. Joly totiž vyšetřil, že bruslíři nešinou se po ledě, nýbrž že vlastně vždy vznášejí se na vodě. Toť zajisté veliké slovo, které vyžaduje bližšího výkladu. Prof. J. Thomson byl vyjádřil thermodynamický vztah mezi tlakem,

teplotou a objemem látek, které jako na př. led přiváděním jistého množství tepla objem zmenšují; toho smyslu, že bod tání látek těch jest tím nižší, čím větší na ně účinkuje tlak. Jasněji řečeno: led taje při 0 st. C, však pod vysokým tlakem taje už několik stupňů pod nullou. Tím vysvětluje se dle Jolyho možnost volného bruslení po ledě. Neboť tlak, který na želízka se vykonává, jest velmi značný, protože ostří přiléhá pouze nepatrným rozměrem k ledu, na který celá váha bruslíře se soustřeďuje. Tlakem tím led pod želízkem taje a ono tudy poněkud do ledu se zaboří. Hloubka, až do které vnikne, jest přibližná míra hloubky, až do níž led byl roztaven a pod níž dosažena vrstva, kde tlak už nestačil bod tání ledu snížiti pod temperaturu okolí. Dejme tomu, že plocha, na niž tlak působí, obnáší padesátinu čtverečného palce a váha bruslíře 140 liber, tedy účinkuje na čtverečný palec tlak 7000 liber, který stačí snížiti bod tání ledu na — 3·5 st. C. Je-li led velmi studený, totiž mráz přílišný, stane se tlak záhy nepůsobivým, led netaje pod nohou, želízko nezachytí se a bruslení jest obtížno, zvláště nejsou-li brusle nabroušeny tak, aby tlak na co možná nejmenší plochu byl soustředěn. Bruslíř dle tohoto výkladu vskutku vždy pohybuje se na vodě, která na místě největšího tlaku pod želízkem roztavením ledu se tvoří a nejspíše hned zase v pevnou podobu se vrací, když tlak přestal, a nejde tedy při bruslení o přemáhání tření, nýbrž o rozrážení tekutiny. Úkazy provázející bruslení, jako rozrývání a drcení ledu, nemají jiného významu, nežli že volný pohyb bruslíře sdržují a jsou přímo svědectvím proti obecnému názoru, že jedině hladkost ledu umožňuje klouzání. Tomu není tak; neboť jest zcela jisto, že na zrcadle skleněném, které jest dokonale hladké a také může býti rozryto, bruslení není možno, kdežto i po drsném ledě lze na želízkách jezditi. Roztavení ledu tlakem jest jediným umožnitelem bruslení. (The Scient. Proceed. of the R. Soc. Dublin, 1887, V., str. 453.)

Přátelům sportu bruslířského jest tímto výkladem Jolyho podán vědecký důkaz, že led k bruslení jest nevyhnutelně potřebný a že ničím jiným nahražen býti nemůže. Umělé kluziště může se tedy zaříditi jen pomocí umělé výroby ledu, která ostatně dnešního dne ve větších městech už jest všední věcí. Však novinkou bude asi, že W. H. Hartland nedávno sestavil stroj na umělou výrobu pramenité vody, kterým prý má býti vyhověno všem požadavkům, jež do dobré pitné vody klademe. Nejprve filtruje se voda dvěma filtry z hrubého písku a dalším filtrem z jemného písku a dřevěného uhlí a sice volným procezením bez tlaku. Voda takto příměsí zbavená rozptyluje se v jiném aparátu na jemný dešť, který padá ke dnu v nádobě, do níž od spodu žene se trvalý proud vzduchu. Provětraná voda cedí se poznovu a vede se pak dvěma nádobami, v nichž vnímá veškery součásti mineralní, které jí dodávají vlastní povahu vody pramenité. (Dingler Polyt. Jour., CCLXV., str. 508.)

V tomto pochodu vyrábění pitné vody mohlo by se právem pohřešovati opatření proti mnohozažehnávaným bakteriím, které do něho zavésti nebylo by obtížno. Už předběžné vyvaření a obzvláště přeteplení vody by pomohlo, neboť horko jest nejbezpečnější prostředek proti všem nakažlivinám. Koch a Wolffhügel svého času určili zevrub stupně

tepla, při nichž pathogenní, t. j. nemoci způsobující mikroorganismy a výtrusy jejich v suchém vzduchu hynou. Nyní podjal se *George M. Sternberg* práce určiti, *při jaké teplotě* pathogenní bakterie hynou ve *vlhkém vzduchu*. Nalezl, že bacilly sněti slezinné, bacillus typhu, spirillum asijské cholery, coccus erysipelu, virus neštovičný, virus moru dobytčího a jiné hynou již při teplotě 56 stupňů C, a že vůbec všechny pathogenní i nenakažlivé organismy (až na Sarcina lutea) lze umrtviti temperaturou 62 st. C. Mnohem více odolávají teplotě výtrusy těchto drobných ústrojenců, ku jichžto zničení při pathogenních druzích jest potřebí temperatury 100 st. C. Protože dřívější badatelé, zkoumající vliv suchého tepla, nalezli, že pouhé bakterie vyžadují k svému umrtvení $1\,^1/_2$ hodiny trvající účinek teploty 100 st. C, výtrusy plísní stejně dlouhý vliv temperatury 110 až 115 st. C a výtrusy bacillů dokonce účinek tepla 140 stupňů tři hodiny trvající, *Sternberg* však týž výsledek uvedenými nízkými teplotami docílil už za 10 minut, jest zřejmo, že vlhké teplo na všechnu nebezpečnou chamraď bakterií má vliv náramně zhoubnější než teplo suché. (Amer. Journ. of medic. sciences, 1887, str. 146.)

(Dokončení.)

Stín.

Proč, dotěrný, se věsíš na mé paty,
vždy za mnou plížíš se jak mračný zvěd,
ty paobraze lichý, bez podstaty,
jenž méně jsi než na skle dechu sled;
proč obrys můj si vypůjčuješ směle,
i v šatu mého střih se obláčíš,
proč paroduješ zjev můj neuměle,
můj každý pohyb drze opáčíš?

Tak v myšlenkách se tážu, hledě stranou,
kde pitvorný můj stín se na zdi chví,
jak na posměch též kadeř rozcuchanou
nad ruku skláněje, v níž péro tkví;
leč náhle mním, že v obrysu té hlavy
zřím také slabý odraz tahů svých,
rtů ironickou hru, zrak pohrdavý,
a vnímám tichý, jedva slyšný smích.

I slova slyším tichounkého hlasu —
toť hlasu mého vlastního je zvuk,
však tišší nežli v poli šepot klasů,
než píseň muší ze vzdálených luk,

ba spíše mluva zřetelná jen duchu,
jíž bájné zjevy snu k nám hovoří,
jež tajně zvoní v básníkově sluchu,
když v tůně vidin svých se ponoří.

Ó nepohrdej mnou — zní šepot stínu —
že podstaty své vlastní postrádám,
jen tvými pohyby své údy šinu,
jen z rysů tvých svou tvářnost upřádám.
Ven zajdi raděj' do životní vřavy
i do sebe vnoř zpytující hled —
a živých stínů zočíš valné davy
a tvoje pýcha hřeben svěsí hned.

Viz onde kavalíra sličné dámy —
Toť párek silhuet je rozmilý,
jenž vypůjčil si obrys lásky známý,
kroj milenců, stín něhy unylý.
Hru vějíře, ten úsměch, vláhu v řase,
vše od jiného párku půjčkou vzal,
jenž od třetího naučil se zase,
jak lháti milujících slasť neb žal.

Hle, muž tam důstojný jak hrdě kráčí,
na čele povznešeném vážný klid,
jak lehkým kynem oblažovat ráčí
dav podřízených, klanící se lid —
tu posu má od jiných velikánů,
ten majestát kdes výše vypůjčen,
a možná, vnikna v důstojnou tu schránu,
že prázdnou nadutost bys našel jen.

Ten raděj' obrys učence si dluží,
ten zase šlechtice, lva parketů,
ten v Byronově kulhání se tuží,
ten v Rembrandtově chodí baretu,
tak všichni napodobí v pestrém sboru
typ vyvolený v každém obratě —
jen kontúru si vypůjč dobrých vzorů,
kdož po vnitřní se táže podstatě!

Co živých stínů ve fraku a robě
hrá lehce po ulicích, v salonech,
druh druha vítá, ruce tisknou sobě
a závodí ve dvorných úklonech,
na tváři výraz pocitů a cností,
jichž ani jiskru nitro nechová —
Ó věř mi: celý život společnosti
jest velká, nejlepší hra stínová.

Viz mnohý národ! Vrchol jeho snahy:
být jiných plemen věrným odlitkem,
jich osvojit si posunky a tahy
a honosit se jejich vodítkem,
jich rozvěsiti kolem sebe trety,
jich slepě napodobit každý čin —
bez vlastních podnětů a vlastní mety —
jen cizí vzdělanosti bledý stín.

A sám ty, poeto, jen pohleď v sebe,
v taj hrudi své, svou dílnu duševní:
Snad hřivnu slibnou svěřilo ti nebe;
než, kam's ji složil, kterak těžil z ní?
Ty's bytost vlastní nutil do šablony,
jež byla zástupům a chvilce vděk,
ty's lýru svoji ladil v cizí tony
a lapal stíny cizích myšlenek.

Ty's v bázni chabé, nedůvěřiv sobě,
tak mnohý zapřel vlastních prsou vznět
a brával mnohdy liché ku ozdobě
třpyt leckde vypůjčených mask a tret.
A když tak z cárů různé krásy cizí
šat sobě sešíváš jak harlekýn
v ten mumraj, kde tvá bytost pravá mizí —
zda nejsi bědnější než já, tvůj stín?

Svatopluk Čech.

Úmrtí.

MUDr. Jan Špott, zasloužilý odborný spisovatel český a platný účastník národního ruchu předbřeznového, zemřel v Praze dne 8. dubna t. r. stár jsa 75 let. Narodil se dne 3. ledna 1813 v Praze, studoval na pražské universitě a byl roku 1837 za doktora lékařství povýšen. R. 1845 zřídil v Praze soukromou nemocnici s lázněmi, zvláště pískovými a léčením tělocvičným. Později habilitoval se na universitě jakožto docent pro léčení vodou a tělocvik lékařský. Byl z prvních lékařů, kteří přednášeli česky. Přispíval pilně do Časopisu českých lékařů zejména pracemi z oboru dějin českého lékařství, a súčastnil se platně při sestavování české lékařské terminologie.

Dr. Antonín Stecker zemřel dne 15. dubna t. r. v Mladé Boleslavi. Narodil se r. 1855 v Kosmonosích a studoval filosofii na pražské universitě, kdež r. 1877 dosáhl doktorátu, načež prodlel nějaký čas na universitě heidelberské. R. 1878 účastnil se jakožto průvodčí Rohlfsův německé výpravy do Afriky a po katastrofě, kteráž výpravu stihla, převzal na místě onemocnělého Rohlfsa vedení vědecké té karavany, s níž r. 1880 dostal se do Fesanu. Na to provázel opět Rohlfsa do Habeše a zdržel se tam i po odchodu Rohlfsově až do roku 1883, kteréhož roku se do Prahy navrátil. Četné svízele, jež na výzkumných cestách svých v Habeši a území Gallů, krajinami namnoze dotud neznámými zakusil, staly se původem choroby, která jej po návratu do vlasti delší dobu skličovala a v nejkrásnějším věku do hrobu sklátila. Přispíval do listů českých, anglických a německých pracemi přírodovědeckými a cestopisnými.

Z „Českých motivů“ Karla Liebschera.

Roland.

Napsal **Julius Zeyer.**

(Pokrač.)

Díl druhý.

I.

Blíž Saraceni přicházeli, blíž
a země hluše, temně duněla.
Děl Olivjer: „Celá Hispanie
se travným dolem valí proti nám.
Co jiskřících se přilbic, brnění!
Toť celé moře bílých praporů
na koncích kopí, spočíst nemožno
ty pluky, šiky, čety pohanské.
Jde hlava kolem, co jich proti nám!
Ah páni drazí moji z Francie,
ať Bůh nám pomůže, tak krutý boj
nás čeká jako žádný doposud!“

Tu v odpověď mu všickni zvolali:
„Buď proklet, na útěk kdo vzpomene!
Smrt hrůzu pro nás nemá pražádnou!“

Však Olivjer tak pravil Rolandu:
„Můj milý druhu, reku Rolande!
Na zlatém řetězi roh ze sloni
ti visí na šíji, tvůj olifant,
roh zvuků zázračných a obrovských.
Do rohu svého zatrub, uslyší
jej Karel v dálce, neboť nese se,
jak burný vichr, hřmící rohu zvuk
na míle do kola!“
Však Roland děl:
„To pošetilé věru bylo by!
To se slávou mou nejde srovnati!
Ne olifant má práci, Durandal,
meč jasný můj. Ó Marsil litovat
dnes ještě bude, že se odvážil
sem k průsmykům.“

A opět Olivjer
tak prosil jej: „Můj druhu jediný,
vem olifant, svůj roh, a zaduj v něj!
Hrom rozlehne se dolem, horami
a Karel přispěje nám na pomoc.“

„Ne, nechci!“ zlostně zvolal Roland rek.
„Mám meč svůj dobrý, potopím jej v krev
až po jilec po zlatý, uvidíš!
Pro zmar svůj vlastní pohan na nás jde!“

A potřetí jej prosil Olivjer:
„Do rohu zatrub, drahý příteli!
Ne hanba v tom, když voláš na pomoc!
Nás hlouček jen, a zástup nesmírný
se blíží nám! Jak lze se ubránit?“

„Tím lépe,“ pravil Roland, „když jich víc,
tím větší zápal bude, odvaha!
Čím smělej budem bojovat, tím víc
nás Karel císař bude v lásce mít!“

A zatím blíže Marsil přikvačil
a šiky jeho divé, nesčetné,
a zvolal Olivjer: „Nuž budiž tak!
Již blízci jsou a Karel daleko.
Ty's nechtěl pomoci, jsme ztraceni.“

„Mlč!“ zvolal Roland. „Neznáš bázně, vím!
Ty kopím bojuj, Durandalem já,
svým dobrým mečem. Dar to císařův.
A umru-li a vezme-li jej kdo
mi z ruky chladné, řekne zajisté:
rek pravý meč ten nosil, živ tě bůh!“

Teď vřava rostla, byla strašlivá;
hlas Turpinův však mocně hlukem zněl:
„Hoj, pánové, nám kyne slavný boj,
krev pro Krista my rádi cedíme.
Však dřív než život dáme, pomněme,
že křehcí jsme a hříchu nádoby.
Do prsou kajicně se udeřme
a prosme boha, by nám prominul.
Já jmenem jeho hříchy odpouštím
vám vaše! Kdo z vás v boji zemře dnes,
co mučedníka za věc křesťanskou
bůh přijme jej a světlí andělé
v ráj plný svatých květů povedou
jej mezi stíny blaze zemřelých.“

Prach letěl k nebi bílý vysoce,
neb dvacet tisíc mužů padalo
teď k zemi, udeřilo kajicně
se do prsou a Turpin nad nimi
kříž udělal, pak ruce povznesl,
a svatým jmenem božím žehnal jim.

A prosti hříchů vstali radostně,
a sedli na koně a klusali,
a v čele jim jel Roland bohatýr
jak hvězda jasný, s bílým praporem,
a za ním Olivjer a pairové,
a na pohany hleděl hrozivě,
na svoje ale sladce, pokorně.
„Nuž, jménem božím!“ zvolal Olivjer,
a každý ostruhami koně bod
a Roland zvolal: „Sladká Francie!“
a dvacet tisíc s ním tak zvolalo,
a jak dva vichry hrozné utkala
se obě vojska. Nastal velký boj.

II.

Jel v čele Saracénů bohatýr,
syn vlastní bratra krále Marsila,
rek Valdabrun, jenž Ganelonu meč
byl na znamení pobratření dal,
na oři pyšném pyšně vzpřímen byl
a rouhavě tak zvolal z daleka:
„Vy sketi z Francie, teď přišel den,
kde poznáte svou celou nicotu!
Váš starý král je blázen bláhový,
že vás nám nechal v tomto průsmyku.
Čest Francie dnes dozná pohromu!
Na Ronsevaly nezapomene!“

A všickni pohané se rouhali
a láli Karlovi a Francii.
Bez sebe bolestí tu Roland byl,
na něj se vrhl, skolil pohana
a duši jeho ranou obrovskou
mu z těla vyrazil, že mrtev skles.
To první čin byl; nyní nastal boj
tak zuřivý jak požár v lesinách;
jak stromy tam, zde muži padali,
krev tekla proudy, zbraně řinčely
a stráně ronsevalské hučely
jak vichrem hrůzoplodnou ozvěnou
těch mečů úderů, jež pršely
na štíty, brnění a přilbice,
těch divých, bojechtivých výkřiků,
jež hromem hřměly bohatýrům z úst,
tím poplašených koňů řehotem,
a vřavou všeobecnou, nesmírnou.
Kdo všechny činy pairů, Rolanda
a Olivjera moh' by vylíčit,

kdo odvahu a sílu rytířů,
těch z Francie, i reků pohanských?
Byl Roland dávno kopí roztříštil
a Durandalem nyní bojoval.
Král jeden saracénský vyzval jej,
a Roland rozpůlil až na sedlo
jej rázem, na pokryté purpurem.
Smrt širým polem sil, a nakupil
jak hradbu kolem sebe skolené,
a roucho dříve bílé, červené
již krví teď jak zora večerní,
a sklonek slunce žití znamená
ta zora plná hrůzy každému
vždy z pohanů, jemuž se přiblíží.

Druh jeho Olivjer jak zuřivý,
na sběsilém svém oři projíždí,
je kopí jeho dávno rozbité,
a koncem jeho jako toporem
do pohanů dál tepe. Viděl jej
a smál se Roland: „Holí bojuješ?"
jej oslovil: „Kde je tvůj dobrý meč,
jenž jilec ze zlata má, z křišťálu?"

„Kde vzal bych času z pochvy tasit jej?"
Děl Olivjer, a dále letěl v boj.

Seč každým krokem rostla, hroznější
se stala každým oka mžiknutím;
co rozbito tu kopí, praporů,
co pevných štítů, mečů předobrých!
Co bohatýrů mladost pohřbena
do prachu na vždy! Neuvidí víc
ach, matek svých, a žen a dítek svých
ni drahých přátel, již za horami
je čekali na půdě otcovské.
Ach tolik leželo jich zsinalých
a pohanů dav ještě necouval
a za každého, který mrtev kles,
jich deset nových rostlo ze země.

Stín jako temný vzniklo tušení
teď v mysli všech, že bere převahu
zlo osudné, že štěstí kloní se
na stranu saracénskou pomalu.

A v okamžiku tom ve Francii
se bouře snesla, černá jako noc,
zem třásla se a blesky pršely

a slunce, zdálo se, že uhaslo
ve pravé poledne . . . To smutek byl,
jejž příroda jevila nad pádem
těch reků v Ronsevalech hynoucích,
a nad osudem temným Rolanda.

III.

Byl Marsil unaven a na chvíli
boj přestal zuřit. Reci francouzští
šli mrtvé svoje sbírat po poli,
a oči jejich vlhly slzami.
Byl smutek jejich vele hluboký,
když tolik mrtvých reků viděli,
a duše jejich něhou chvěla se
pro ty, již bez duše již leželi.

Však dlouho nebylo jim truchliti,
neb znovu Marsil útokem již hnal.
Teď nejlepší své vojsko stavěl v šik
a na dvacet je proudů rozdělil.
Jak dvacet lesklých hadů vlnil dav
se nepřehledný, zlatem zářící
a drahými se kamy jiskřící
skrz bílý prach na místech přemnohých,
neb mnoho králů, knížat, emirů
v těch plucích bylo z krajů zámořských,
kde drahých kovů, kamů bohatství
jest nesmírné. A za světlem jak stín
se plouží vždy, za třpytem slnícím
těch předních pluků, spousta nesmírná
se divých pronárodů černala;
jak věže strměli ti divoši
a temní byli jako vlhká zem.

Když nová vřava přicházela blíž,
tu mimoděk se franští rekové
na sebe mlčky, tiše dívali,
jak na vzájem by sčítat chtěli se,
a arcibiskup Turpin takto děl:
„Již není pochyby, že zhyneme,
den zítřejší nám svítit nebude,
neb nikdo z nás se toho nedočká,
až nové vyjde slunce. Krásnější
však světlo v ráji božím uvítá
nás za to, odpočinem blaženi
ve lůně svatých květů! Sketa jen
tam místa nenajde!“
Tu zvolali

jak jedním hrdlem všickni: „Vejdeme
tam bez výjimky tedy, jak tu jsme!“
A poklekli, a opět požehnal
jim arcibiskup, záře nadšením.
Do boje vrhli se jak pardové,
val pevný jako skálu pairové
a Roland tvořili a Olivjer
před ostatními. Divy tvořily!
Jak káceli tu pýchu pohanskou!
Však žel, o žel, že řady řídnuly,
a mnohý z paladýnů klesl v prach,
by nikdy více hlavy nepovznes.
Boj neslýchaný, nevídaný byl.
Krev potoky po trávě zurčila,
a meče bohatýrů skrouceny
a polámány byly bušením,
a brnění a roucha servána
jim byla s těl, a mnohý měl za zbraň
již pouze roh neb surmu měděnou.
Jen tři sta ještě bylo na živu,
však žádný bojovati nepřestal.

Stál Roland, Olivjer a Turpin teď
na malé výšině, a druhům svým
děl náhle Roland: „Bože, Francie
jak vdova bídná kvílet měla by!
O Karle, Karle, ó proč nejsi zde?
kéž, bratře Olivjeře, císaři
bych znamení o strasti té moh' dát.“

Dech sbíral Olivjer, by mluvit moh',
tak znaven byl. Krev kryla ramena
mu silná, roucho, přilbu, brnění
i hřívu jeho koně. Sbíral dech
a druhu svému temně odvětil:
„Já nevím, jak bys učinit to moh'.
Nám nezbývá než čestně zemříti.“

Tu Roland zarděl se a zašeptal:
„A roh můj, hromozvučný olifant?“

„Ne,“ vzkřikl Olivjer, „vždyť byla by
to hanba, volat Karla na pomoc!“

„Já ale chci!“ děl Roland rozzloben,
a pozved' roh, však druh jej zadržel,
a jiskřícími zraky mluvil tak:
„Při hlavě své kdybychom vyvázli,
a v sladkou vrátili se Francii,

že k srdci přivinouti nedal bych
ti krásnou Aldu, drahou sestru svou,
již za ženu jsem tobě přislíbil,
když duše tvoje po ní toužila,
a láska k tobě růží rozkvetla
jí v cudných ňadrech, bílých jako sníh."

Bol nesmírný Rolandem lomcoval.
„V tvém oku," zvolal, „cos jak nenávist!
Co tobě, druhu můj, jsem učinil?"
Děl Olivjer: „Ty's vinen nezdaru!
Jest hrdinství cos přece jiného
než šílenství, a víc než zuřivost
mi platí moudrá míra v odvaze!
Tvá slepota jest vrahem hrdin těch!
Ty's Karla o ně tupě oloupil,
a postrádat je bude budoucně,
ten velký Karel, z lidí nejlepší,
jenž hlavou jesti sladké Francie,
té koruny celého křesťanstva!
Ten Karel, který hvězda zázračná
do konce věků svítit bude všech!
To císaři jsi, bloude, učinil.
A víš, co druhá tvoje vina jest?
Ty sama sebe smrti zasvětil's
(neb nepochybuj, jest ti zemříti)
a slepě, šíleně tak oloupil's
o největšího reka Francii!
A víš, co mně jsi ještě učinil?
Mně nejvíce jsi ze všech ublížil!
Ty's přeťal velké naše přátelství,
neb udušeno v krvi bude dnes,
a bolestně se loučit jesti nám!"

Tak pravil Olivjer, a po tváři
mu slza tekla, Roland bolně vzlyk',
a Turpin na oba se pousmál
jak dobré slunce, vzdech svůj potlačil
a děl jim klidně: „Žádná roztržka!"
a každého z nich pojal za ruku,
a hleděli na sebe jasně zas
jak hvězdy na nebi. A za chvíli
jal tak se arcibiskup mluviti:
„Roh olifant již spásou nemůže
nám více být, přec zaduj, Rolande,
vší silou do něho. Ať uslyší
jej Karel! Pomstí aspoň naši smrt
a zvedne z krve zneuctěný kříž.
On nalezne nás mrtvy, zachrání

však těla naše, aby znesvětit
je pohan nemohl, neb divá zvěř
je nezatáhla do svých brlohů.
Nad mrtvolami vřele zapláče,
a v smutku odveze nás ku pohřbu
do stínu svatých někam klášterů."

„Ty dobře děl's," mu Roland odvětil,
a pozved mocný, obrovský svůj roh,
a celou silou prsou zatroubil.
Hrom duněl dolem, lesy chvěly se,
a v horách vyskočila ozvěna
jak z hlubokého spánku vzrušena,
a zařvala, kamenná obryně:
na třicet mil byl slyšán její hlas!
Jak bolestně, ach, volal olifant!
A jakou silou Roland zatroubil!
Krev z úst se jeho lila červená
a s čela, žíly v spáncích pukaly
a smysly jeho mlhou kryly se.
Zvuk hrozný byl, a pohan zarazil
se polekaně, pluky couvaly;
zvuk hrozný byl, a letěl za hory
do Francie, kde Karel slyší jej
a srdce tušením mu bolelo
a zvolal: „Přisám bůh, toť olifant!"
Ném na to zvolal: „Zrada, zdá se mi,
že do osidel reky lapila
tam za horami!"
Císař v zoufalství
si vlasy rval a zvolal: „Na koně,
a Ganelona v pouta jímejte!
Jest Jidášem, sen zjevný jest mi teď!"

A jako vichr vojsko letělo
zpět do Hispanska . . . Ó jak vysoké
ty hory jsou, obrovské, pošmurné!
jak hluboké ty doly lesnaté
a prudké jak ty řeky divoké.
Však všemi překážkami vítězně
jak bouře táhlo vojsko chvátící,
a v čele jeho svatě, velebně
jel starý císař v zlatém brnění,
na které bílý splýval jeho vous.

(Dokončení.)

Bratří Adamcové.

Literarní studie od Bohusl. Čermáka.

(Dokončení.)

Po smrti Adamcově uveřejněna z pozůstalosti r. 1869 „Zpověď", úryvek z biografie literarního debutanta. V této práci, jejíž motivem jest, že lyrický básník živě pociťovati musí, co píše, líčí spisovatel sebe v básníku Vondráčkovi. Tento, zaslav do časopisu „Trnky" několik lyrických básní, obdržel pod šifrou x—y odpověď, vrcholící v tom, že sličně veršuje, ale citu postrádá.

Přesvědčen o pravdivosti výtky a nemoha se vzdáti zpěvu lásky, jenž zdál se mu v básnictví nad jiné vznešený, uznal, že chce-li pěti, musí milovati. Když se k tomu odhodlal, stál právě na bývalé koňské bráně, pohlížeje dolů na dlouhé prostranství, oživené lidem, a reflektuje, zda někde v tom množství, neb jinde v četných ulicích velikého města, neb jemu na blízku v davu procházejících se na hradbách netluče srdce, které mu souzeno. Skoro se těšil z této myšlénky, an se vedle něho svěží dívčí hlas ulekaně ozval. Vondráček se ohlédl a spatřil sličnou dívku, která malého hocha, na hradící zídku se vyšinuvšího, na zemi stavěla. Pohlédla na básníka velkým, modrým okem, však mžikem i s děckem v stromoví zanikla.

Vondráček prošel se po hradbách a později v městě, mnoho dívčích tváří uviděl, však žádná jej nezaujala. Poznal, že i při dobré vůli nesnadno se zamilovati.

Posud byl samotářem, nyní nevyhýbal se hlučným ulicím, chodil do hostinců a zahrad a v neděli také do kostelů. V Mikulášském pochmurném chrámu na Malé straně zdálo se, že mu štěstí přeje. Zadívalť se vzrušeně do dívky v růžovém, hedvábném kloboučku, bílém pláštíku, modrých šatech a hnědých rukavičkách, jejíž plný, zdravý obličej, usměvavé rty a černé, živé oko jej upoutaly. Ještě nebylo po mši, když vyšel ven, chtěje se jí přiblížiti, však nespatřil jí více. Nicméně citové rozechvění, které v něm spůsobila, dalo mu báseň.

Příští neděli dostavil se do kostela opět, ale marně. Dívka nepřišla. Však rozrušení duševní nad tím vyznělo opět v básni.

Jda z kostela na Staré město, potkal přítele, který jej na dívku s malým hochem upozornil, v níž Vondráček poznal onu, jež mu na hradbách zmizela. Přítel pověděl mu, že jest příbuznou jistého doktora, kde bydlí a kam chodí. Nahodilé obracení hlavy dívčiny a velké, modré oko, které na Vondráčkovi spočinulo, přimělo básníka, že ji stopoval až do bytu. Dívka se ve dveřích ještě poohlédla a to bylo osudné pro Vondráčka. Srdce jeho se ozvalo.

Odpoledne hledal ji na Žofínském a Střeleckém ostrově, leč marně. Nastaly dny deštivé a pršelo celý týden. I vzpomněl si na sv. Mikuláše.

Našel svou černookou krasavici a vida, že zákristií odchází, nadešel ji a stopoval, až zašla do panského domu. Soudě, že je buď šlechtičnou, neb dcerou služebníka, rozžehnal se s ní ještě veršem. Zájem pro ni ochladl. Srdce jeho patřilo dívce s velkým, modrým okem, s níž se odpůldne na Žofíně sešel a již zdvořile pozdravil. Druhého dne viděl ji v divadle. Na to zastihl ji opět na Žofíně. Zde ji po dlouhém váhání také oslovil, ale tak nejapně, že sotva se omluviv, seznal, že na lásku nelze mysliti. Rozmrzen odhodlal se jíti na venek.

Zdali tu lépe pochodil, neznámo, neb spisovatel tím pěkně vypravovanou a rozhovory literarních přátel i psychologickou lícní vnitra Vondráčkova poutavou, jinak dějem chudou svou episodu končí.

Osmá, poslední z tištěných novel Adamcových „V žertu“, vedle „Dvou babiček“ nejkrásnější z prací jeho, uveřejněna z rukopisné pozůstalosti r. 1870.

Motiv zajímavý a působivý má přídech jaksi dramatický. Spočívá na efektním, žertovném nápadu mladičké tety, která, nedávno provdána, se svobodnou přítelkyní očekávaného, neznámého synovce vítajíc a pozorujíc, že se k slečně co k tetince blíží, tuto přiměla, aby mlčela a jako teta si vedla a jí úkol slečny postoupila. Šelmovství, do něhož i manžele zasvětila, obrátilo se hezké, živé tetince v bolest, neb zádumčivý synovec zamiloval se do ní a vroucností svou i srdce její zaujal. Přítelkyně, hrajíc úkol tetin a majíc s mladíkem styk volný a důvěrný, zamilovala se též. Pokud v taji lásku svou choval, žárlila teta na přítelkyni. Když poznala, že srdce synovcovo pro ni tluče, přinutila ji přítelkyně k ukončení žertu, jehož truchlivou pravdu tušila. Pravá teta musela se k žertu přiznati, což učinila slzy roníc, an se jí synovec vášnivě z lásky vyznával. Výčitky tohoto stihly tetu nepravou, jejíž rozželené srdce smírnými, tklivými prosbami nešťastného milence o odpuštění žádalo. Utišil se a odejel, nemysle více na tetu, ale na přítelkyni, jíž věděl, že ublížil, tuše její stav duševní. Po čase vrátil se k ní a byl blažen láskou její, ana teta zatím, matkou se stavši, z efemerní své lásky vystřízlivěla.

Na tomto základě zbudovaný, vypravováním, povahopisy a hlavně psychologickou lícní vynikající děj počíná popisem Líbalova domu, do něhož synovec, mladý Pěchov, byl očekáván. Zmíněný dům, jednopatrový s červenou střechou, jehož bílé stěny až po okna zelené révoví skoro úplně zakrývalo, stál uprostřed prostranné, stinné zahrady, z venčí ohradou z prokládaných cihel obehnané, v níž byl pohodlný altan a vedle pískem sypaných chodníků porůznu lavičky k odpočinku. Dům i zahrada ležely osaměle na blízku města, kam široká, vozová cesta vedla.

Invence založena na okolnosti, že strýc Líbal, nedávno ženatý, Pěchova, choti neznámého a ji rovněž neznajícího, z města, kam mu vstříc vyšel, pro nahodilé nějaké řízení samotna napřed domů pustil.

S invencí souvisí záplet, neb vstoupivší do zahrady mladík uzřel dvě dámy, obě hezké a mladé a jak se zdálo jej očekávající. Menší, právě smějící se, byla jeho teta Eliška, větší, vážnější z obou přítelkyně její, slečna Pepička. Eliška těšila se na strýčka a poněvadž si jej dle dopisu snad jinak představovala, smála se jeho velikosti. Tento vykládaje si smích nepochybně co známku bezstarostné mysli dívčí, neváhal

a políbil ruku Pepičce, Elišče se jen ukloniv. Slečna chtěla ihned omyl vysvětliti, však v téže chvíli projel hlavou mladinké tety nápad svévolný, aby Pepička úkol její převzala a jí slečnin ponechala. Proto jí skočila ihned do řeči a hovořila jako slečna s Pěchovem, který jí svou výpovědí, že se mu každý nesmírně zavděčí, kdo na životě jeho, byť v nejlepším smyslu, nic měniti se nevynasnaží, citelně urazil. S Pepičkou srozuměla se šeptem a věděla, že jí žert nezkazí, aby to však i Líbal učiniti nemohl, který právě se dostavil, chopila jej pod páží, volajíc: „My se už známe, není třeba nás představovat." Při tom mu pošeptala do ucha: „Považuje Pepičku za tvou ženu. Mlč, neříkej nic. Bude to hezká švanda."

„Jak?" ozval se pan Líbal.

„Ale tiše," napomínala zase šeptem Eliška.

„Musil jsem se sám o sebe postarat," pravil Pěchov k ujci. „Opustil jste mne . . . Odnesli již mé věci do domu. Půjdu se podívat." Po těch slovech chystal se beze všech okolků k odchodu.

„Provodím tě," nabídnul se pan Líbal a pustil ruku Eliščinu. Ta pozvedla ještě prst k ústům na znamení mlčenlivosti a obrátila se k Pepičce.

„Zamyslila se," líčí spisovatel duševní stav její. „Na obrátku octla se opět v moci dojmu, který na ni učinila slova Pěchova, jenž každé vplétání se do spůsobu svého života zamítal, v čemž posílilo ji ještě bezohledné počínání si při odchodu, aby na věci se podíval. Objevení se pana Líbala zaplašilo tento již již se přihlašující dojem; po odchodu jeho vrátil se opět a to tak rychle v spěšném obratu z veselosti v zamyšlení, jako vždy přebíhání její mysli od předmětu k předmětu se stávalo.

Hráláť mysl tato všemi barvami, hned červeně veselou, hned šedě smutnou, hned modře snivou neb černě mračivou a zevním účinkům bylo určeno, jedné ze všech zjednat nadvládu až do té doby, kdy vypuzeny jinými, ztrácely důležitosti. A to netrvalo nikdy dlouho, neb důležitosti v obecném slova smyslu nemělo pro Elišku nic na světě. Proto o všem tak lehce pojednávala, proto všeho tak lehce se zbavovala a vše zase tak lehce přijímala. Neznala žádné spojitosti, žádných pozvolných přechodů. Vše v duši její dělo se převratem. Že tu nemohlo být také o rozvaze řeči, samo sebou se rozumí. Dovedla uvažovat, ale ne uvážit. Úvahy její neděly se přemítavě a neznaly úsudků a závěrků, ani mezi nimi jaké volby; z prvního dojmu vznikše braly se jedním směrem, směrem citu a neuhnuly se v pravo ani v levo, jak by snad rozum nabízel, což nenabízel, protože nikdy na činy její neměl vlivu, jsa vždy přehlušen a překřičen. Byly ponořením se v myšlenky a sice ani ne přemýšlením, nýbrž jako nyní zamyšlením. Toto zakládalo se na smíšeném sice, ale proto přece jediném dojmu, tím zajímavějším, že to dvě protivy byly, z nichž se skládal: zaražení a popuzení.

Eliška uvykla vůli svou míti ve všem, ve všem býti prvním hlasem a osobou, uvykla shovívání v slovech i jednání; neznala odporu a kde ho nalezla, tam byla zvyklá pouhým projevením se vše vyrovnati po své chuti. Tu slyšela slova, tu viděla jednání, jež čelily úplně proti absolutním jejím, posud v ničem neobmezeným návykům. Mohloť se tu

ovšem říci, že nemluvil Pěchov tak k ní, jako spíše k domnělé své příbuzné Pepičce. Ale kdyby k okolnosti té i přes případ, že Eliška na ni co na věc vyžadující rozumnou úvahu zpomenouti nemohla, přihlížeti se chtělo, tož přihlížet se nemohlo; musilo se míti za to, že by sotva byl Pěchov jinak mluvil a jednal i kdyby v omylu známém byl nevězel. Mluvil také všeobecně, ohražoval se vůči všem a mezi těmi se i ona nalezala.

Odtud pocházel způsobený na ni účinek. Že tu byl omyl, nemělo váhy a neměnilo na ničem. Dojem zůstal tentýž. Člověk, jenž tajně poslouchá, jak druhá osoba třetí, s ním jednat se domnívajíc, domlouvá, vyhrožuje: poslouchá s týmž citem, jakoby sám stál hrozícímu tváří v tvář a jest buď zaražen, buď popuzen, jak bázlivá či ohnivá povaha to s sebou nese. Eliška byla, jak řečeno, i popuzena i zaražena a to rovněž také jen proto, že povaha její to s sebou tak nesla. Svémyslnost měla ji k popuzení; osoba Pěchova ale, vzezření a mužná pevnost, jež z bezohlednosti jeho prosvítala, imponovala a zarážela. Jevila se nic jinak než co dítě, jež zalíbivši si v hračce, plaše se dívá na člověka i zamračeně, když hračku mu odejímá. Elišce bylo vše hračkou, protože buď z lichotnosti, buď z povolnosti, buď z lásky vše co hračka se jí podrobovalo. Pěchov první se vybavoval a Eliška — Eliška se zamyslila.

Ještě jedna věc dotkla se jí, k níž co k omluvě poukázáno. Bylať pro ni důvodem, novým činitelem, který stav její u vývoji udržoval. Obsah slov Pěchovových, všeobecně vyřknutých, dojal ji, že i jí se týkal; okolnost však, že k Pepičce a pouze jen k Pepičce se obracel, i když jí samé odpovídal a osoby její, pokud se mu takřka sama nevetřela, si nevšímal, zvýšila dojem probuzením marnivosti, která byla u ní pružná ještě, protože nezlomená útisky. Podala se tentokráte, avšak proti tlaku stavěla protitlak, hledíc přijíti do stavu obyčejného, nikoli nad něj, pouze tak vysoko, jak hluboko byla pokořena. Hledala zadostiučinění, které musilo být rovno pokoření. Jaké zadostiučinění? Eliška nebyla koketou. I zde zůstala dítětem, přirozenou i v nepřirozenostech. Pěchov nedbal její osoby a jevil-li jakou zdvořilost, úctu — o galantnosti, jak se obyčejně mínívá, nemohlo tu být ani řeči — bylo to jen vůči Pepičce. Byla to úcta příbuzného k příbuzné, ale zůstávala přece úctou, které se jí nedostávalo. Žádost po zadostiučinění, anebo po pomstě, nechť si tu jméno již jakékoliv, stavěla se k této zvláštní okolnosti a nalezala vyplnění v jejím spojení. Pěchov měl býti zahanben. Měl vědět, že úcta vlastně jen jí patřila, kterou jí odpíraje, v jinou stranu obracel. Ženská marnivost pudila ji ku pomstě a ona hledala ji v překvapení, v rozpacích a studu Pěchova, když se prohlásí co teta."

Proto přála si prodloužení žertu, který Pepičce nebyl vhod, jež posuzujíc vše střízlivěji, nemyslila, že by mladý Pěchov mohl býti zahanben, ale spíše pohněván, k čemuž měl dle náhledu jejího právo, ano se na něm hřešilo. Z té příčiny přimlouvala přítelkyni, aby se Pěchovu prohlásila. Však svéhlavá Eliška počala libovati si v úloze svobodné a nehodlala žert ukončiti. Následek nepovolnosti byl ten, že se Pěchov do ní zamiloval. Však i u Elišky, která na zadostiučinění a pomstu vylíčenou dávno nemyslila, vyvinul se k synovci cit více než

příbuzenský. Pokud Pepičce, která si od prvního shlédnutí zadumčivého mladíka zamilovala, srdce Eliščino bylo hádankou, mlčela, když však pravý jeho stav poznala a také vášeň Pěchova potušila, odhodlala se, že tomuto vše poví. Úmysl svůj sdělila důvěrně přítelkyni.

„Ne, ne, nesmíš pověděti," zvolala Eliška vášnivě a oko jí zplanulo.

„Povím," odvětila Pepička pevně.

„Já nechci."

„Řekni mi, proč nechceš a já tě snad uposlechnu. Ale řekni pravdu, proč nechceš."

Eliška neodpověděla a hleděla se známkami vnitřního pobouření před sebe. Pak se ozvala, aniž by oko pozvedla: „Co mně pořád nedáš pokoje? Proč stojíš ustavičně na svém?"

Pepička neodvětila na otázku, ale sama se znovu tázala: „Proč nechceš?" Při tom pronikavě hleděla do jejího obličeje.

Eliška mlčela. Také Pepička nemluvila, ale upřeně jí hleděla v oko za dlouhou chvíli. Pak lehce jí položila ruku na rameno a co možná mírně pravila: „Ty miluješ Pěchova."

Eliška sebou trhla a zarděla se. Bylo pravda, co Pepička řekla, ona milovala Pěchova. Když jí Pepička beznadějný stav této lásky vylíčila a připomněla, že snad matkou bude, zachvěla se Eliška a zůstala jako zkamenělá. Pepička ji ještě jednou poprosila: „Eliško, já řeknu Pěchovu."

„Řeknu mu sama," promluvila temným hlasem Eliška a odešla.

Po chvíli stihl ji Pěchov zarmoucenu a sklíčenu na odlehlém sedátku v zahradě. Na otázku po zasmušilosti její dozvěděl se, že jest tetou jeho, čemuž věřiti nechtěl, ohražuje se svou láskou. Teprv pláč Eliščin jej zarazil, tušil opravdovost. Přece však, skoro bez vědomí, ptal se ještě, zda pravda, co slyšel.

Eliška vypukla znovu v pláč a vyvinuvši mu ruku, kterou držel, zvolala: „Zeptejte se Pepičky." S tím jej opustila.

Mimovolně hledal Pěchov Pepičku a zastihl ji ve velké síni. Zočivši jej, chtěla odejíti; k prosbě jeho zůstala a pověděla mu vše klidně a upřímně. Za to vyslechla trpké výčitky, jimiž rozbouřené nitro Pěchovovo neskrovnilo. Výbuch tento účinkoval na mladíkovu rozželenou duši blahodárně, blahodárněji ještě tklivá prosba Pepiččina, jež za sebe i za Elišku o odpuštění žádala. Hlas její hluboký a vroucí neminul se účinkem, neboť Pěchov usmířený podal jí ruku, prose ze své strany za prominutí své příkrosti.

Když od ní odcházel, ptala se, kdy odjede. „Zítra," odvětil. Zarmoucená Pepička, octnuvši se o samotě, přitiskla ruku na srdce a zašeptala: „Tedy je konec všemu!"

Druhého dne se strýc Líbal odchodu Pěchova divil, ale srovnal si jej jediným slovem: „Podivín!" Později mu připadlo, zdali svou pravou tetu poznal a spokojil se zpomínkou, že když jej doprovázel, pozdravoval tetičku a slečnu Pepičku. Eliška byla ten den churavá.

Pěchov, jenž se měl u Líbalů ze své zadumčivosti zotaviti, vrátil se k rodičům ještě zadumčivější. Zapadl do knih, hledě na nešťastnou lásku zapomenouti. Čím dále, tím více však scházel. Konečně odhodlal se na cesty. Tu sešel se náhodou s učitelem ze Žárkova, kterého za

svého pobytu u Líbalů poznal a o němž věděl, že stojí o Pepičku. Cestovali spolu nějaký čas, konečně musil učitel domů a zval Pěchova, aby šel s ním. Tento váhal. Konečně zpomínka na teskný, vroucí pohled Pepiččin za poslední rozmluvy přiměla jej k tomu, že nabídnutí učitelovo přijal.

V Žárkově dozvěděl se, že Líbalovi odjeli k jeho rodičům a Pepička že vede dům sama. Navštívil ji a poznav její vřelou lásku k sobě, přilnul k ní též. Návštěvy se opakovaly, takže pobyt u přítele, jenž na něho žárliti musil, počínal býti Pěchovu krušným. Na štěstí vrátili se záhy Líbalovi, Eliška s roztomilým děťátkem a strýc co šťastný otec. Setkání se mělo ráz nenucenosti; bylo patrno, že Eliška i Pěchov na minulost zapomněli. První proto, že se matkou stala, druhý, že upřímné srdce našel. Zůstal tedy Pěchov u Líbalů na blízku šťastné Pepičky, dav Žárkovu s bohem.

Z pozůstalosti Adamcovy otištěn též, na mnohých místech poněkud zkráceně, jediný jeho román „Cesty života" pod titulem: „Velkoměstský román. Sepsal Praot Ec." ve feuilletonu „Nár. Listů" r. 1868.

Práce tato, osamotnělá v produkci spisovatelově, má příznak jaksi intimnosti. Není pochyby, že autor na uveřejnění její nemyslel, neb v tom případě byl by ji založil, prohloubal a vystrojil asi jinak. Jak zachována, činí dojem spíše hříčky, než díla vážného, ač různé detaily umělecky přesně jsou provedeny.

Aby za náčrtek k velké satirické skladbě pojata býti mohla, vadí děj při největší volnosti fantasie chudě obmyšlený. Jakkoli hravě nahozenou, satirou jest přece a sice dvousečnou, zamířenou jednak na tuctové romanové zboží, což z prospektu, předmluvy, oznámení a komposice děje vysvítá, jednak na výstřelky emancipace ženské, proti kterým i rozumové, hlubší důvody vsunuty v úryvku netištěné novely Praotcovy, jenž mistrně do vypravování vpleten.

Děj posměšný roztříděn na čtvero knih, z nichž každá má tři kapitoly. Počíná v číré tmě noční za povodně v Praze. Tehdy vyšel ze svého obydlí v čís. 65. básník Aloisius Bochánek, nešťastný milenec emancipované slečny, k bouřící řece a naříkal zde po hamletovsku, mezitím co jej muž posluhovačky zmíněné slečny okradl a pronásledován rukou spravedlnosti, rovněž k řece pospíchal, aby lupu se zbaviv, nějak utekl. Poštěstilo se mu, že uzel nedaleko Bochánka do vody hodiv, unikl. Přikvačivší stráž, majíc za to, že pádem do vody zahynul hořekující básník co samovrah, zatkla Bochánka jakožto zloděje, u něhož ovšem uzel nenalezen.

Následek omylu za tmy pochopitelného byla druhého dne v novinách se objevivší lokálka tohoto obsahu: „Samovražda. Včera v noci pozorovali stráže na břehu Vltavy člověka, jenž se až k řece odvážil. Hned se domnívali, že přišel za tím úmyslem, aby ve vlnách konec životu svému učinil. Dříve ale než tomu zameziti mohli, uslyšeli pád, znamení, že každé zakročení marno."

Emancipovaná slečna — které večer, právě když rozhořčena nad netištěnou novelou Praotcovou k odvetě se strojila, od posluhovačky bylo sděleno, že tato Bochánka neobyčejně rozčileného potkala — čtouc z rána

lokálku, byla ohromena. Věřila, že se z lásky k ní utopil, netuše, že jest milován. Přemýšlejíc, jakby, až věc se zjistí, sobě co emancipovaná vedla, ustrojila se a chvátala k držitelce Bochánkova bytu, kde zvěděla, že s večera odešed, byl okraden a posud se nevrátil.

Nabyvši přesvědčení o jeho smrti, prosila paní, aby jí pokoj ukázala, což tato ochotně učinila. Panující tu hrozný nepořádek slečnu nezarazil; zočivši housle na stěně, divila se, že Bochánek pěstoval též hudbu, o čemž nevěděla, prohlížela jeho stolek, kdež našla nedopsanou báseň, která jí dojala, konečně zahlédla i jeho podobiznu, již podržeti si přála. Paní jí obrázek ponechala, naříkajíc na ztrátu šatstva, jež by se pro jejího Nácíčka bylo hodilo.

Zatím co se slečna loučila, přinesl úřední sluha obsílku. Držitelka bytu měla nebohému zajatci vrátiti volnost, potvrdíc, že skutečně jest okradeným Aloisiem Bochánkem a nikoli pachatelem krádeže. Věc vyřízena na policii rychle. Paní vrátila se s nájemníkem, kterého za mrtvého měla, domů. Bochánek o návštěvě emancipované slečny v obydlí svém zvěděv a potěšen zprávou o podobizně, odebral se k ní a vyznav jí svou lásku, také ohlasu našel. Políbením na sličné prsty a obejmutím dvou těchto idealních duší končí děj, vynikající detailně kromě uvedených již věcí apostrofou volnosti v 3. kapitole knihy III. a popisem čtoucí dívky v 1. a 2. kapitole knihy II.

Popis tento, rozvláčné, neobratné popisy tuctových románů sličně parodující, uvádíme slovně na doklad, že i při této hříčce dbáno místy slušně umění. Předeslati nutno, že se nalezáme večer v komnatce mladé dívky a že tato při petrolejové lampě v nové, lehce vázané knížce čtouc, listy obrací.

„Že již při obracení listů jsme", líčí spisovatel, „dobře bude, započnem-li s tím, co nejbližšího, totiž prsty, které listy obracely. O ty prsty, ty prsty! Kdo by je směl přitisknout na své rty! Ne dlouhé, ne krátké, ne suché, ne tlusté, kulaté, u kořene poněkud silnější než na koncích, kde na každém z nich nejkrásnější, starostlivě v malém obloučku zaříznutý nehet se nalezal a bílé vesměs jako úběl. Jen na koncích přecházely v růžovou barvu, ach a to bylo tak krásné. Ohnuté okazovaly ten nejpěknější kotník, natažené ten nejroztomilejší dolíček, jenž neměl jiného na světě rovného, mimo ten, jenž na téže ruce, ku které krásné prsty patřily, v místech lokte se utvořil.

Podobně prstům byla celá ruka bílá, jako lístky květoucí lilie pokrytá, vesměs měkká, labutí a pod kulatým ramenem, jež obnaženo milostně oko člověka k obdivu vybízelo, lehkým, průhledným a krátkým rukávkem oděna.

K ramenu pojila se šíje. Co o té říci? Pomlčím o ní, nebo nemožno o ní mluvit a nezoufat, že není popřáno na podobnou šíji v jediném políbení rty přitisknout. Pomlčím i o krku, o táhlém sněžném krku, na němž, půvabném, půvabnější hlava spočívala, zakrývajíc lehký přechod z vertikalního směru v šikmý malým lalouškem, jenž větší při nachýlení hlavy, zmizel skoro při jejím zpřímení.

Kulatá brada vynikala nad něj o poznání a šířila se v pravo a levo v pěkné líce, shora do vnitř zahnutá v nejkrásnějších koralových rtech se ztrácejíc. Koralové rty, ano, toť pravý výraz. A přece ne

docela pravý. Snad by se dobře hodil výraz „malinové“, neb jako malina leskly se vláhou zdraví a mladosti, dolní jen o málo větší horního. S obou stran úst líce, krev na bílém sněhu, malovaná růže na visitkovém papíru; nad ústy nos, jenž nebyl řecký, nebyl římský, nebyl německý, ani český ani orientalský, nýbrž všech těch druhů přednosti bez jich vad v sobě spojoval. Nevím, byl-li to Lavater anebo který jiný fisiognomik, jenž pravil, že nos u člověka jest výrazem a znakem ducha. Dle výroku toho ale musil být duch dívčin všestranným, jenž všecky světy objímal, občan světový a nos její nosem americkým, proto že Amerika jediná všecky jmenované národy v lůně svém chová.

Nad lícemi po obou stranách nosu oči — ne oči — hvězdy — ne hvězdy, slunce, ne slunce, co pak? Ach já nevím již nic vyššího, ale cítím, že všecko to nedostačuje k porovnání. Prosím, odpusťte mi popis těch krásných velkých, modrých, hlubokých, hned na dno srdce prohlížejících, hned touživých a nyjících očí. Nad očima táhlo se obočí v mělkém obloučku po hraně nad oční důlky vynikajícího čela, jež bílé, ne příliš vyklenuté, ale dosti vysoké, právě co by hloubavost a rozum muže s krásou ženskou spojeny nésti mohlo.

Nad čelem se vznášela kakada, ne dvě kakady, vzhůru vyčesané z vonně páchnoucích vlasů, jež po krátkém zvýšení se nížily a po temeně hladce přičesané vzadu u veliký, do prostoru vyčnívající uzel přecházely.

Vše ostatní, o čem Ariost v „Zuřivém Rolandu“ o rekyni své, o čem Homér v Iliadě a Virgil o své Venuši mluví, zakrývalo řásné, bílé negligé. Jen malá špička nohy v červeném pantoflíčku vynikala z pod sukně, malá částka, jež půvabností svou pěkné svědectví dávala o celku.“

Kromě uvedených prací tištěných zachovala se v rukopisné pozůstalosti toliko jedna ještě celistvá novelka, neb spíše novelová črta Adamcova o sedmi drobně psaných listech, nadepsaná „Proč přišel o službu“, která byla uveřejněna v předešlém sešitě „Květů“. Motiv její vzat jest ze zlomku veselohry, jejíž první jednání rukopis vykazuje, a děj vyniká v detailním vypravování pěkným líčením, najmě po stránce psychologické.

Vedle této zajímavé črty vykazuje rukopis pouhé novelové zlomky. Nejcennější jest o 12 drobně psaných arších zachovaný fragment novely bez titule, počínající: „Byl pěkný letní den“ a končící: „Pavel měl odejít do města.“ Práce tato řadí se k nejlepším Adamcovým. Pokud provedena, jeví motiv oklamaného srdce, které upřímnou láskou má býti zhojeno. Zajímavost motivu zvýšena okolností, že oklamaný muž jest vdovec a otec dítěte po té, která jej klamala, a že ušlechtilou, vzácnou povahou svojí získává srdce sličné dívky, která naopak v lásce své k snoubenci se klamala. Konec, jejž tušiti lze, schází.

Méně zajímavý jest zlomek čistě psané novelky, počínající třetím archem slovy: „to, co v něm žilo“ a končící: „Jest takto také šťastný, jen že ve svém spůsobu.“ Motiv, pokud patrný, spočívá na okolnosti, že ze tří mladých přátel, již osudy své v denníku zaznamenávati si přislíbili, ti, kteří v lásce nešťastni byli, později štěstí došli, kdežto šťastný úmrtím sličné nevěsty nešťastným se stal. Tento jediný vedl také denník,

jehož úryvky novela přináší, druzí dva slibu nedostáli. Práce prozrazuje dobu mladší spisovatelova tvoření a připomíná v obratech slovních i názorem poněkud na Máchu, jehož František Adamec byl vroucím ctitelem.

Poslední zlomek, spíše úryvek, patrně z lepší doby tvorby spisovatelovy pocházející, obsahuje pouze 27. konečný půlaršík novely, o níž nikterak souditi nelze. Jistò jest ovšem, že byla celá, kam se však 26 předcházejících půlarchů podělo, pověděti nevíme. Úryvkem tímto končí vzácná, podivuhodná činnost Adamcova v novele.

Že se Fr. Adamec, vzdor mladosti své a působnosti literarní již vytčené, i v tvorbě dramatické okoušel, dokazují dva fragmenty a veselohra „Vdovec", již v celosti rukopisná pozůstalost vykazuje. První fragment, dovršený pouze ku konci prvního aktu, bez titule, jest počátek veselohry, jejíhož motivu, jak řečeno, Adamec ku své patrně pozdější novelové črtě „Proč přišel o službu" užil. Druhý fragment, obsahující dva celé a valnou část třetího aktu, jest pokus o historické drama, neb tragedii, jejíž látka čerpána z dějin anglických. I tento fragment jest bez nadpisu.

Pokud z dvouaktové, v celosti zachované veselohry „Vdovec" o nadání spisovatelově pro skladbu dramatickou souditi možno, zdá se, že jako v poesii slušné výsledky přislibovalo, ač nikdy takové, jako v novele. Motiv dobře vymyšlený není již tak poutavý, karakteristika až na výbornou osobu Matěje vykazuje šablonu, dialog v novele koncisní rozvléká se přes míru, postrádaje psychologické opory. Ohled k malebnosti a poutavosti scenické jeví se nepatrný, ač jednota místa kromě proměny zachována. Jisté působivosti veselohře však upříti nelze, neb záplet jest zdařilý.

Celkem ani tato, ani působnost jeho v poesii, ať lyrické, ať epické Františka Adamce nekarakterisuje; phaenomenalní talent jeho směřoval hlavně k novele a tu osvědčil se v míře takové, že k činnosti jeho posud hleděti nutno co k jedinému, pro tento druh prosy české směrodatnému, původnímu vzoru.

Končíce svou studii o obou téměř zapomenutých bratřích, chováme jedno přání, aby dílem tištěné, dílem rukopisně zachované práce jejich vydáním souborným staly se majetkem národa, jehož duševními bojovníky, každý dle sil svých, byli. Tím dostalo by se jim pomníku důstojného a zaslouženého.

Černé labutě.

Básně Jaroslava Vrchlického.

Přeludy.

Často sál když v lesku hoří
a vše tone v světel moři,
udivený zrak se noří
v síně třpyt a nádheru:
zlé sny v duši mou se derou,
odkud lidé sílu berou
v smích a lásky hříčku sterou
na pokraji krateru?

Věčně tatáž poesie:
nahé ruce, nahé šíje,
srdce, které prudčej bije
v lásky sladkém záměru,
květy v ňadrech, ve vrkoči,
kvapíkem se rej ten točí,
až mha sladká padá v oči
na pokraji krateru.

Zázračný ten most kdo klene
přes život, že zapomene
člověk a se střemhlav žene
v bouřném srdce úderu
v nový výboj, v nové vášně,
v kterých zmrhá prostopášně
lepší část svou, zdeptá frašně
na pokraji krateru?!

Nezří sebe v rovnováze,
neslyší víc tupé frase,
jimiž zvoní bez nesnáze
v lásky sladkou oběru
holubičí sladká ústa,
pod nimiž však duše pustá
mdlobou zeje a v hrob vzrůstá
na pokraji krateru!

Prázdná slova nerozezná,
jako hudba přelíbezná,
sladký jak dech první března
novou budí důvěru
dívčí smích mu v pusté hrudi,
láká, až se láska vzbudí,
strach a rozpak v dálku pudí
na pokraji krateru.

Nezří, ze všech co jdou kolem
že jde každý se svým bolem
jako stíny v lánu holém
ploužíce se k večeru,
nezří v čela vráskách vinu,
lítosti stín k hanby stínu
kam padá jak na ruinu
na pokraji krateru.

Kdo ty všecky tvoří divy?
Kdo ten závoj spřádá lživý,
pod nímž děsná pravda civí
hadí strouc tam kučeru?
Meduse kdo písek v oči
nasypá, že člověk zočí
květné ráje, kamo vkročí
na pokraji krateru?

Zisk, jenž v koutkách retů číhá,
záští zmij' se v oku mihá,
zloba z duše pěst svou zdvíhá,
nezříš faleš, příšeru?
Kdo je mění v úsměv, přízeň,
že duch cítí blaha trýzeň
i polibků sladkou žízeň
na pokraji krateru?

Asket darmo v hněvu reptá,
blázen dále květy deptá,
často mudrc sám se neptá,
v jakém tady poměru
klam a pravda s ním si hrají;
sladce chvíle ubíhají,
tváře žhnou a oči plají
na pokraji krateru!

Přeludy jsou ony sítě,
jimiž stařec zas je dítě
a se vrhá střemhlav, hbitě
v žití bídu veškeru;
klam a lež jsou ony skvosty,
líčené jenž strojí mosty
pro vteřiny plaché hosty
na pokraji krateru.

Boháč v zlatě, žebrák v hadru
zří jen povrch, nezří k jádru,
vidí luznou vlnu v ňadru
ve šíleném úvěru,

přeludů jen ve náručí
z lidí dvou zas život pučí,
vesmírem jenž dále hlučí
na pokraji krateru.

Zdrávas v tisíceré masce!
Tebou lze jen věřit lásce,
vyhráti v té žití sázce,
vznést se hvězdnou na sferu,
tebou můž' jen v lidském scestí,
illuse! květ zářný zkvésti,
zázračný všech idol — štěstí
na pokraji krateru!

Ballata.

Jak čínský krepon v okně kraj mi leží.
Les tmavý, nebe ostré, táhlou čárou
se kopce rýsují mdlou noční párou
a s měsíce jak samé stříbro sněží.

Vše v polosvětle se tak divně třese:
na vlnách matné měsíčné ty blesky,
ty tmavé stíny ostré, pruhovaté,
ba věru ani kraj to není český.

Chtěl teď bych státi o samotě v lese
a na stromy se dívat černošaté,
jak hvězdy se v nich třesou, plody zlaté!
V kraj pohádek tak bizarrní a sladký
bych dítětem chtěl zpátky! —
Jak čínský krepon v okně kraj mi leží.

Píseň.

Nech se již kácet
v bezednou tůni,
co duši blaží radostí;
s fijalek vůní
bude se vracet
jaro a vždy tě pohostí!

Nech se již stmívat
v mlhu a šero
mladosti slunce planoucí;
drobných hvězd stero
bude se dívat
ještě v dny tvoje budoucí!

Ó nech již hynout
kouzelná echa
drahých těch časů z lepších dnů;
čarovná těcha
bude se řinout
v samotu pozdní tvojich snů!

Co bylo — není,
a co je vskutku?
Kdo může říci, kde tu mez?
V radosti, smutku,
v touze a snění
věčný jde řetěz do nebes!

Nech se již kácet
a nech se stmívat,
dozníti klidně všecko nech,
musí v tmu splývat,
musí se ztrácet,
musí vše doznít jako dech!

Neb to je žití,
přechody stálé,
osudem všeho sebe ztiš!
Mužně spěj dále,
nech nitro vříti,
jasným však okem vždy hleď výš!

Neznámému dítěti.

Táž bílá pleť, týž tváře oval,
rtů poupě sotva v rozpuku
a úsměv, jenž se do nich schoval
a radost vede za ruku;

Ty stejné oči, plny blaha,
tak hluboké jak sladká báj,
jichž paprsk do dna duše sahá
a dává tušit sladký taj;

Týž smích, jenž jako zvonek zvoní,
zas počne jak se zastaví,
týž vzrůst, jenž lilií se kloní,
týž celek, obraz jímavý;

Té obraz, kterou rovnu tobě
ve květu mládí skosil čas,
prsť černá na jejím jest hrobě
a v tobě soujem její krás!

Já neptám se, zda cestou žití
jí budeš, dítě, rovno též,
zda z číše krásy budeš píti,
zda štěstí na dně nalezneš;

Aneb zda všední půjdeš drahou
jak bezstarostný jiných tlum,
za nízkým cílem, všední snahou,
jen všedním vzdána požitkům:

Jen dojat onou podobností
jsem utišen v svém svědomí,
že příroda v své bohatosti
se opakuje jako my.

Chimery.

Tak v žití stejném, jednotvárném běhu
v té pláni dlouhé, beznadějí spráhlé,
se vynoří a táhnou duší náhle
jak průvod maškar po mlčícím sněhu.

A ze dna srdce, kde již stichly vášně,
kde popel tlí ze staré, zašlé touhy,
než naděješ se, průvod jejich dlouhý
se vynoří vždy divoce a frašně.

A rukv obratem již neznáš sebe,
jsi jiný člověk náhle. Kde se vzaly?
Jsi zase mlád a svět je tobě malý
a rukou hvězd chceš dosáhnout i nebe.

A myslíš zase, nechť i stříbra nitka
se jako hádě proplétá tvým vlasem:
Co, živ jen jednou, šťasten budu časem!
a těší dnů tvých podzimní tě kytka.

A doufáš, zase dojdu ku přístavu
a budu ještě líbat mladá ústa . . .
A průvod divných přeludů těch vzrůstá,
jak babím letem obtkají ti hlavu

A nemáš síly strhnout jejich kukli
a jako mudrc rozbíti ty hračky
a dobře víš, že navrátíš se plačky,
neb s nimi by i srdce struny pukly.

A prstem Siren na nich v posled hrají
tu píseň poslední, ať vítězící
to lásky zpěv či smrti! — S bledou licí
ty nasloucháš a dech se v tobě tají.

A v posled žehnáš chimerám těm ještě
a šťastný jsi, když rubáš tvůj z nich spleten
a v illusi své vidíš v lednu květen
a v sněhu květů jasmínových deště.

A marně šeptáš: Přeludů se zříkám,
jsou srostlí s tebou a nechť lžeš si štěstí,
máš na dně hořkost zbloudění a scestí,
ret praví: V přístav! ale duše: Nikam!

A žití plyne v jednotvárném běhu,
jak v pláni dlouhé, sprahlé beznadějí,
po které pouze chimery tvé spějí
jak průvod maškar po mlčícím sněhu.

Rád věděl bych . . .

Rád věděl bych, která to z písní bude,
jež na rty lidstva přejde s retů mých,
po také práci dědictví jen chudé,
jak hustým pralesem by pták se mih.

Do všední snahy, klopotu a shonu
jak harfy andělské by povzdech pad,
trám spasný tomu, který volá „tonu!“
zdroj žíznícímu v písku pustých lad.

Zda bude to as dítě mého smutku,
mých bojů, pohrdání černý květ,
snů metlice, jíž nedopřán květ skutků,
jež tají v sobě pravdy hořký jed?

Či poupě růžové, na kterém rosa
plá brillantem, jíž vpletla v kadeř mou
kdys láska, která přijdouc ke mně bosa
se přitulila na má ňadra tmou?

Kdo najde ji, tu píseň písní mojich
a v jaké chvíli plesů, strastí, snů?
když unaven se zmítá v marných bojích,
když loká rozkoš z vášně plamenů?

Já nevím. — Ale klidně v mrtvé listí
i tuto píseň kladu, květ svých dum,
a žehnám tomu, kdo ji bude čísti
a ruku jeho vděčně tisknu k rtům.

Jarní bouře.

Venkovské obrázky a črty z let šedesátých. Napsal

Q. F. Renatus.

(Pokrač.)

ejen paní stará a mlynářka, ale i selky a ostatní ženský svět prohlíželi si slečnu dřínovskou. Podrobily důkladnému posudku veškeré části jejího oděvu, mluvily o tom, jak jí to pěkně sluší, když tančí. Tančila právě s pojezdným. — „To by byl párek!" pravila jedna sousedka druhé.

„Byl by, byl," kývala tato hlavou, „ale myslím, že nebude."

„Proč by nebyl?"

„Inu proto, že tam do dřínovského zámku chodí jiní páni. Pan pojezdný byl by jim málo."

„Jaký je to pán, co s dřínovskými přijel?"

„To ten, co se slečinkou a s pány mluví vždycky německy?"

„Ano ten."

„To je snad nějaký pán z Prahy. Kmotřina Kačenka, která slouží v zámku, povídala, že jezdí za tou slečinkou do Dřínova. Prý se k ní tuze má."

„Vida vida, a ona ho také chce?"

„Kdož pak to ví . . . snad nehrubě."

„Ale ta slečinka jest nějak bledá."

„Také jsem si toho všimla; snad nemá pokoje — toť víte, taková nevěsta má starosti. Co si to pořád s panem pojezdným povídají?"

Zatím tančil pojezdný Kavka uprostřed sálu, tak že se s tanečnicí svou sotva otáčel; bylo to vlastně jen přešlapování, ale nebylo jiného prostředku, chtěl-li s Annou mluvit. Zdržovali se uprostřed sálu také proto, že tam jiné párky méně do nich vrážely.

„Jak pravím," šeptala Anna, „nevím, zdali jsem dobře učinila, že jsem vám psala; avšak byla jsem tak rozčilena jako nikdy a kdyby nebylo babičky, nevím, co bych si byla počala! A také nyní, kdy měla bych provésti, co mi včera okamžik bázně a popletenosti vnukl, abych se Vám totiž svěřila, — nemohu se k tomu odhodlati. Vzpomněla jsem si na vás jako na přítele — rozumějte mi, pravím přítele —"

„To jest, chcete, abych vás ujistil, že na nic již nemyslím — neb vlastně že k vám nic více necítím než přátelství," nesouvisle, zticha ze sebe vyrážel pojezdný, v tanci takořka se zastaviv.

„Ano, to jsem chtěla říci," pokračovala Anna co nejtišeji, pobízejíc jej znovu k tanci. „Pomocnou ruku přítele mohu a smím přijmouti, nikoli však ruku, která by sáhala po ruce mé; za cit možno splácet zase jen citem a ten dáti nemohu — víte, že patří jinému. Nejste-li sebe jist a myslíte-li na mne jinak, doveďte mne na místo." A vskutku, pojezdný objal ji pevněji kolem pasu, a začal pravidelně kolovat, jako by s ní chtěl dotančit na její místo. Již myslela, že úklonem skončí tanec, zdál se býti chvilku na rozpacích, ale než se nadála, objal ji opět pevněji a v okamžiku byli zase ve středu sálu.

Obličej pojezdného byl skoro rudý, oko mu svítilo, výraz obličeje jevil statečnost, odhodlanost. Byl vskutku mužně krásný.

„Slečno," pravil, „nechtějte se tázati po tom, co myslím neb cítím, avšak nechť žádáte čehokoli, vše vyplním. Slíbil jsem vám to již jednou, a prosím, abyste mne tedy jen za přítele pokládala. Slibuji čestným slovem, že váš poměr ke mně budu vždy považovati jen za poměr přátelský, bez jakýchkoli závazků s vaší strany, dokud sama ničeho v tom nezměníte, — to dostačí?"

Dívka se trpce a smutně usmála, ani naň nepohlednuvši. Patrně byla příliš sama sebou zaujata. Pak začala šeptem:

„Včera učinil mi Kyselka podruhé vyznání; domnívám se, že měl s matkou o mně rozmluvu. (Pojezdný byl by na to málem dívku pustil.) Víte, že náležím jinému. Naléhají na mne, ač pozorují, že Kyselku nemiluji a milovat nemohu; vždyť se ani v názorech neshodujeme a řekla jsem také rodičům, že na něho nemyslím a nechci myslet. Ale tu strhla se doma taková bouře, že jsem se neosmělila dále o tom mluvit. Dali mi takořka lhůtu na rozmyšlenou — nevím, co s ním mají, vím však, že na to kladou váhu, že bude poslancem a že mu kyne skvělá budoucnost. Než, zkrátka, musím jakýmikoli prostředky se pokusit o to, abych se ho zbavila a to navždy, ať již stane se cokoli, jen když mě nedostane — Slyšte: Vy mně musíte vyznat lásku a to ještě dnes, najdeme-li k tomu příležitost, ale tak, aby jen Kyselka o tom zvěděl."

„Já, slečno!" zvolal takořka nahlas Kavka.

„Tiše," mírnila jej ona. „Jest přirozeno, že takovou lehkovážnici, která si dává na plesu vyznávat lásku, přece sám déle obtěžovat nebude. Učiním vše možné, abych mu vzala všechny illuse a choutky, pokud by se mohly ke mně vztahovati."

„Ale slečno Anno! Rozvážila jste?"

„Není již času na rozvažování — jednejte — pozorují nás — postarám se, abychom zde večeřeli, před koncem večeře pak vyjdu — bude volenka — a mezi tancem nebo před tancem vstoupím do pokojíku, kde jsou naše šaty. Máte zde přátele?"

„Mám."

„Nuže, někdo ať stojí na stráži, aby cizí kromě Kyselky za námi nevstoupili, jiného však zjednejte, aby, bude-li toho potřeba, neohrabaně, avšak soukromě Kyselkovi sdělil, že se mnou hovoříte — kdyby tomu

náhoda nechtěla, abyste sám nějak pozornost Kyselkovu, ale jen jeho samého, na sebe obrátil.“

A tu nabyla tvářnost dívky teprve svého obvyklého výrazu; koutky úst byly šibalsky povytaženy. Též pojezdný se usmíval — ač poněkud škaredě.

„Konečně — dobrá!“ pravil. „Ať stane se cokoliv...“ doložil pro sebe.

„Doufám však, že budete rozumný,“ napomenula jej dívka poněkud starostlivě. „Nesvěřila bych úkol tak choulostivý než někomu, na jehož povahu mohu spoléhati.“

V tom strhl se šum v sále.

Vkročili statný pán s dámou, ne již mladou, ale velmi elegantní. Venkovanů, buď ustupujících, buď se klonících, ani si nevšimli. V tomto zmatku právě hudba přestala hrát a pojezdný opouštěl Annu vedle skupení venkovanů, ponořených do rozmluvy se statkáři dřínovskými a doktorem, když pan Janoušek, zpozorovav jakési hnutí, vyhlédnul z kruhu, jej obklopujícího, v němž hrozně málo se bavil. Poznav příchozí, rozšířil znamenitě obličej k přívětivému úsměvu.

„Aj pan ředitel! Tedy přece!“ zvolal německy.

„Tak pozdě, paní ředitelová!“ zvolala Janoušková, podávajíc levou ruku přicházející paní, kdežto na pravou ruku pan ředitel vhodně umístil dvorné políbení.

„Rozhodla jsem se poněkud pozdě, paní z Janoušků,“ odpověděla taktéž německy oslovená. „Nežli jsem poněkud toilettu upravila a než jsme sem dojeli, spozdilo se — vždyť sem máme dvě hodiny cesty.“

Kruh venkovanů, uslyšev hlasitý a velmi hbitý hovor německý, rozprášil se nyní, jakoby střelil do hejna holubů. Zbyli v čestném koutě jen ředitelovi, dřínovské statkářstvo a dr. Kyselka, jenž s Annou právě rozhovor začal. Měl se k ní teď mnohem dvorněji a svobodněji. Jako kapr čile se pohybuje, pustíme-li jej do proudící vody, tak hovořil Kyselka lehce a obratně k Anně, slyše pouze německý rozhovor kolem sebe a maje za to, že může tudíž také směle německy hovořit. Anna odpovídala krátce, vždy skoro česky. Kyselka byl nyní takořka jiným člověkem, tíseň vědomí, které měl před chvílí, že musí česky mluvit, jej opustila. Dříve se přece jen obával mluviti jinak než česky, také by byl neměl s kým německy mluviti. Anna nevěnovala mu příliš pozornosti; bavila se s dcerkou pana starého. Janouškovi představili ředitelovým dra. Kyselku, jenž byl čím dále tím roztomilejší a dvornější. Zatím počali opět tančit. Paní řiditelová, pohlednuvši na hodinky, pravila, že by dobře bylo v čas pomýšlet na souper, přemluvila paní Janouškovou, aby zůstala také přes půlnoc, a uložila svému muži, aby objednal pro šest osob vhodnou večeři.

„Čaj jsem si přivezla svůj,“ doložila; „zde ho buď nemají, aneb dali by nám trochu vrbového listí za čaj — a já bych v zimě bez šálku čaje ani živa nebyla, tak jsem zvyklá. Ostatně jest dosti chladno po cestě; neškodilo by trochu tancem se zahřáti.“

Paní Janoušková poněkud udivena hodila po silné postavě ředitelové okem, tato však doložila: „Tančím dnes jen čtverylku.“

„Čtverylku konečně také bych tančila,“ odvětila Janoušková.

„Pane doktore, aranžujte přece čtverylku!"

„Račte odpustit, milostpaní, nevím — neznám pořádek zdejší — snad aranžéři se vyznají . . ."

„Kdyby tu byl pojezdný Kavka," pravil ředitel, „ten by se hned k tomu měl."

„Ten zde jest," pravila Janoušková.

„A že se nedá viděti," zvolala jaksi s vysoka paní řiditelová, pohřešujíc nepochybně povinný poplatek poklon.

„Ah, tamto pan mlynář . . . Nemůžete nám říci," pravil řiditel k blížícímu se panu otci, „je-li zde pan pojezdný Kavka?"

„Chodil tu nedávno s panem lesním Trnovským."

„Aj, toť zde máme polovic Řepňan!"

Za chvíli objevili se pojezdný a lesní.

„Velká sháňka po vás, pane pojezdný!" volal řiditel příchozím, kteří se ukláněli, místo pozdravu vstříc. „Jací jste to kavalíři! Dámy přejí si tančit čtverylku, a o vás ani vidu ani slechu."

„Má to býti hned?" tázal se pojezdný.

„Nu, až skončí tento tanec; po příští přestávce vezměte si to na starost."

A skutečně stavělo se po přestávce asi osm párů do dvou řad proti sobě. Janoušek s řiditelovou tančil proti řiditeli a své paní, Kyselka s Annou proti Kavkovi se starší dcerou sládkovou; pak stavěli se ještě do řad mladý Musil, pan starý, pan mlynář a Trnovský. Kde kdo v hostinci byl, dostavil se jako divák do sálu, takže tančící byli obklíčeni hustými řadami venkovanů, zvědavě čekajících na nezvyklý panský tanec. Hudebníci vyhledali ze své zásoby přece nějakou čtverylku; scházely pouze noty pro dva nástroje. Ale co škodí, budou foukat podle těch ostatních. Předehra zavrčela.

Páry se seřadily a tanec započal. První takty sehrány a tančeny obstojně, avšak po těchto nastal velmi roztomilý nepořádek. Asi dva první páry jakž takž provozovaly předepsané neb obyčejné figury, ale z ostatních účastníků čtverylky nalezaly se jednotlivé osoby vždy tam, kde neměly být, takže divákům, oči dle možnosti otvírajícím, jevily se tančící osoby mužského a ženského pohlaví jako chumáče lidí, kteří bez účele proti sobě a zas od sebe pobíhají, jakoby se vespolek hašteřili. Konec „túry" korunován byl bezděčnou samohrou hudebníka, který neměl not a dle nejlepšího svého vědomí a svědomí po paměti veškeren dech mohutných plic do ohromné trouby soustřeďoval. Hudebníci byli odstavec hudby ke konci dohráli; ale ubožák, nemaje ponětí, že již konec, vyluzoval vší silou dále rochtavé zvuky ze svého nástroje, až soused jeho rázným dotknutím nohy jej umlčel.

Jak tančícím, tak divákům toto intermezzo dalo podnět k nevázané veselosti. Tančilo se bez ladu a skladu dále, diváci si říkali: „To je podivný tanec!" a Anně bylo lehko ve zmatku tom Kavkovi pošeptati, aby dal znamení ku přechodu v polku. Nastal vířivý divoký tanec — začali nyní tančiti všickni, kdežto účastníci čtverylky sobě navzájem se ukláněli, aby buď se svými tanečnicemi dále kolovali, neb je na místa doprovodili. Z posledních byli též Kyselka s Annou; Kavka, vida tuto ubírati se k místu, poprosil ji o jednou kolem.

„Nebojíte se?“ tázal se jí v tanci.

„Otázka vaše prozrazuje, že spíše vy —“ odpovědělo děvče, jež zdálo se nyní s náruživostí po sále těkati.

„Bál jsem se,“ pravil rozjařeně pojezdný, „nyní však uhlídáte.“

„Jste s někým k úkolu umluven?“

„Ano, s lesním Trnovským; bude nás střežiti.“

„Dobrá,“ kývla Anna hlavou. „Posaďte se u večeře tak, abyste od jiného stolu na nás viděl. Až budu chtít odejíti, upustím buď lžíci nebo cos jiného na zemi. Pak odejdu a vy mne za chvíli následujte.“

Na to tančili vášnivě dále a tančili až do konce. Byli v prostřed sálu, když hudba přestala.

„Škoda,“ pravila Anna. Její tanečník odpověděl smutně: „Byl to snad poslední!“

Stiskla mu lebýnce ruku, kterouž pojezdný bez ostychu políbil. Zarděla se poněkud v rozpacích, ale přece přijala rámě, kteréž jí dvorně nabídl, aby ji na místo doprovodil.

Kyselka je napjatě pozoroval.

Panstvo odebralo se nyní k „supé“ a za nimi větší část společnosti. Jen některá děvčata a několik mladíků zůstalo v sále.

Janouškovi sedli si s řiditelovými do zadnějšího jídelního pokoje. Pojezdný sedl si k poslednímu stolu pokoje prvního s Trnovským tak, aby otevřenými stále dveřmi viděl do pokoje druhého. Kolem stolů stále přecházeli hosté, mladíci, děvčata i neohrabaní duchové služební. Z pokoje panského zazníval ustavičně hlučný hovor německý.

Lesní několikráte promluvil na pojezdného, jenž byl velmi roztržitý, rozčilený a při tom nemluvný.

„Příteli,“ pravil po delší době lesní ke Kavkovi, „soudím, že vyvedete velikou hloupost!“

„Možná,“ odpověděl Kavka roztržitě; ale pak dodal rozhodně: „Buďsi!“ A více již nemluvil.

Za chvíli bylo slyšeti z druhého pokoje uprostřed hluku a ženského hovoru dosti zřetelně hlas řiditelův: „A podařilo se vám přece něco?“

Hlas — podle všeho doktorův — odpověděl: „Jakž takž. Mlynáře máme v hrsti; slíbil, a opatří mi ještě asi osm neb deset hlasů z okolí.“

Trnovský kolenem dotknul se nohy svého druhého souseda.

Ten se obrátil. „Což, pane lesní?“

„Poslouchejte je . . .“ pravil lesní z ticha, „ale vy německy neumíte.“

„A starosta,“ znělo z druhého pokoje.

„Jest již také můj . . .“ Ostatní hovor nebylo již zřetelně slyšeti.

„No počkejte jen!“ pravil lesní nahlas.

Lidé nyní mnoho chodili kolem a do druhého pokoje nesli náčiní čajové. Za chvíli někdo upustil hřmotně lžičku na zem.

Nový šum — více hlasů ozývalo se zároveň — pojezdný zbledl. Hned na to prošla slečna Janoušková pokojem a obrátila se přes chodbičku k sálu. Sotva prošla, vstal Kavka a odstrčiv s hlomozem židli, lhostejně na oko kráčel ze dveří. Dr. Kyselka, jenž seděl blíže dveří,

obrácen tváří k dámám, které za stolem u zdi seděly, ohlédl se. Za chvíli vstal i Trnovský řka: „Musím si ještě nějakou čerstvou láhev vyhledati — ti lidé člověku nic nepřinesou!“ a vyšel také z pokoje.

Anna zatím vešla do pokojíčku, kde byly vrchní šaty odloženy, vlastně v nepořádku přeházeny přes věšáky i postel, tak že se vysoko kupily. V úzkém menším pokojíku druhém stála jen jedna skříň, pak dřevěná židle vedle malého stolku, na němž bylo na podstavci zrcadlo s náčiním k česání.

Dívka byla neobyčejně rozčilena; dech její byl stísněn tak, že se jí prsa vysoko dmula. Zdálo se jí, že slyší hlasitý tlukot svého srdce. Přiložila obě ruce na čelo a pak, nemohouc se udržeti, sklesla na židli vedle stojící. „Čeho se tu dopouštím!“ pravila k sobě nahlas. „Však není — nevidím jiné pomoci — musím se vysvoboditi,“ pokračovala stísněným hlasem, spustivši sepjaté ruce na klín, „můj Jiří mi odpustí!“

Postava její tvořila zvláštní protivu k celému takořka holému a prázdnému pokojíku, jenž byl jedinou, na polo shořelou svíčkou osvětlen. Světlo padalo ostře na tu postavu, jež zdála se býti jako zlomena a bez vlády. Sličná hlava její byla na prsa skloněna, veliké a hluboké oko víčky a dlouhými brvami skoro úplně zakryto, když pojezdný Kavka nyní bled a nejistým krokem vstoupil. Stanul těsně před ní, nemluvě ani slova. Na tváři jeho zračila se bolest, smutek. Po delší chvíli pravil tiše:

„Tak shledali jsme se opět, slečno ... Mělo to býti dostavenîčko; zdá se mi však, že se to velmi podobá rozloučení — tuším, že jsme naposled pohromadě —“

Nyní vzhlédlo k němu děvče. V očích měla slzy.

„Odpusťte mi — neměla jsem vašeho přátelství, vašeho citu ke mně takto zneužíti .... ale neviděla jsem jiné pomoci, jiného prostředku —“

„Nemyslete na to.“

„Odpusťte mi — věřila jsem vám, věřím nyní a budu stále věřit, nezapomenu nikdy —“ Pohnutím kanuly jí po tváři slzy.

„Slečno, pamatujte se!“ napomínal rychle pojezdný. „Podívejte se, prosím vás, na sebe do zrcadla — co řeknou lidé! Pojďme raději tančit, již začali hrát —“

A že děvče skloněné hlavy nepozdvihlo, ba tvář odvrátilo, napadlo pojezdnému, jenž rád by ji byl nějak rozveselil a odtud dostal, uchopiti se zrcadla a postavit je před její uslzenou tvář. Že pak dívka skloněnou hlavu stále odvracela, kleknul před ní, drže zrcadlo buď v pravo buď v levo dle pohybů její hlavy. Přestala však plakati.

Právě chtěl vstáti a nabídnouti jí rámě k odchodu, když spozoroval, že tvář její se pokryla hlubokým ruměncem; zároveň řekla mu šeptem: „Nyní nevstávejte!“ Byla totiž při obratu zrcadla v tomto spozorovala postavu dra. Kyselky. Pojezdný se ohlédl.

„Slečna Anna zde!“ zvolal Kyselka německy.

Dívka se vzpřímila a hleděla na mluvícího nejistým zrakem, jakkoliv se na tuto scénu se vší energií byla připravila. Pojezdný nabyl ku podivu hned v tom okamžiku neobyčejné chladnokrevnosti; ba, po

jeho tváři pohrával úsměv poněkud škodolibý, když pozoroval valně prodlouženou tvář doktorovu.

Anna, kteráž se zarděla, a ještě se slzou v oku poněkud stranou ustoupila, zahlédla k úsměvu staženou tvář pojezdného, a tu osvědčilo se staré pořekadlo, že od tragického ku komickému jest jen jeden krůček — ještě byla plna pokání a již počala se špouliti růžová ústka sličné hříšnice k úsměvu.

Doktor stál jako solný sloup vůči tomuto zjevu, kterýž jej dokonale pomátl. Nemohl situaci pochopiti a ztratil duchapřítomnost tou měrou, že se nekoncentroval hned na zad, čímž by byl možná spíše bitvu vyhrál. Vlastně ovládala jej zlost. Považoval pojezdného pouze za dotíravce, měl jej s Annou v podezření a šel za nimi doufaje, že je nějak překvapí, načež jej zničí a jí velikomyslně ušetří. Avšak hle! místo postavy kajícího hříšníka, kteráž by byla poskytovala příležitost ku mravnímu rozhorlení — úsměv! Jaká to nestydatost! Klamou mne oči? myslil si. Efekt divadelní, kterýž mu mozkem prolétl v prvním okamžiku, když skupinu spatřil: drzému mladíku beze slova, velitelským ruky kynutím okázati dvéře — byl ztracen, jakkoliv by se se byl cítil oprávněn užíti ho jakožto oficielní milovník, t. j. nápadník kompetentní instancí uznaný.

Jsa však opatrný, neužil svého domnělého práva — snažil se jen všecko pochopiti, nebo bylo to opravdu podivuhodné: místo nálady erotické, kterouž očekával, šklebila se mu fraška vstříc, místo výjevu dramatického — hle, masopustní rolnička!

Aby však při nejmenším půdu pod nohama neztratil, vzal útočiště k umírněnému rozhorlení a zvolal opět německy: „Slečno Anno! Slečno Anno!“

Pojezdného zmocnila se jakási škodolibost a proto odpověděl úsměšně: „Slečna Anna dosléchá tuším dobře.“

Doktor byl poznámkou touto dopálen, neboť obrátil se k pojezdnému v patrném rozruchu, avšak Anna nedopustila výbuchu. Nezbedné koutky úst se sice, proti vůli snad, poněkud vzhůru stahovaly, ale pravila přece vlídně, položertovně: „Nelíbí se?“ a pokynula na sedadlo.

Doktor učinil nevrle pohyb zpět ze dveří.

„Pane doktore,“ pravila nyní Anna, „ujišťuji, že nedáme se vyrušovati.“

„Přicházím k tomu poznání,“ vskočil jí Kyselka do řeči.

„Naopak — ničeho nepoznáváte,“ opáčila Anna.

„Prosím — nemusím snad vysvětlovati šíře,“ kousavě podotkl doktor, „musím jen dodati, kterak pozoruji, že stávám se rozpačitým sám — kdežto společnost — alespoň tento pán (kynul hlavou směrem k pojezdnému) —“

„Pranic rozpačitý není!?“ zasmál se pojezdný. „Toť následek zlého svědomí, pane doktore!“

„Prosím vás, pane pojezdný, mlčte,“ pravila mírně Anna.

„Ale když pan doktor očekával, že snad ho budeme na kolenou prosit, aby mlčel!“

K této poznámce doktor zašpičatil uši.

„Nuž myslit si mohu, co mi libo," odpověděl uražen, „a můžete se pouze mému taktu poděkovat, že budu mlčet — avšak ne vám k vůli, pane!" doložil s patrnou zálibou, že může dáti na jevo své opovržení pojezdnému, této nepatrné osobnosti. „A vám mohu gratulovat?" tázal se s patrnou ironií Anny.

Anna však zvedla bez mrknutí oka vrženou rukavici.

„Já vám pravila, pane doktore, že by se pohodlněji hovořilo sedě, bez okolků. Abych k vaší otázce odpověděla: Myslím, že se může vždy každému gratulovati, komu se podařilo získat si toho, koho si upřímně váží — jako se to podařilo v plné míře mně. A nyní, poněvadž mi gratulujete, nevím, jak se odměniti jinak, než poprosím-li vás k volence, kterouž právě hrají."

A pokynuvši hlavou s vděčným úsměvem pojezdnému, odešla s Kyselkou, kterýž nebyl připraven na možnost rozchodu dokonalého a nemaje jinak ještě rozmysleno, má-li Annu a snad i mandát z mysli pustit, držel se prozatím dívky — i mandátu. Pojezdný zůstal v úzkém pokojíku, nevěda, co počíti sám s sebou a s city svými. —

Trnovskému, jenž byl zaměněný párek viděl odcházeti, sželelo se pojezdného; ostatně byl také trochu zvědav. Vkročil do pokojíku.

„Nuže?" tázal se.

„Jak vidíte," opáčil pojezdný, „— zmizela."

„A vy?"

„Nejlépe učiním nepochybně, zmizím-li též."

„Jak to?"

„E! Mouřenín . . . avšak ne. Nesmím jí křivditi; vždyť nemohla jinak, a hanba mi, kdybych si chtěl počítat zásluhou, že jsem pomáhal (tu se škodolibě usmál) upravovat poměry."

„Pan doktor?"

„Jest upraven, vlastně odpraven. A co jí se týče . . . Ó ženské, kdo vás vyzkoumá? Nevyzpytatelné jsou cesty, kterýmiž dovedete zbytečné nápadníky obejít, tak mírně, měkkounce v pravou míru uvést, aby měl ten pravý místo —" Tu se zahleděl roztržitě na zrcadlo.

V sále vířila zatím volenka.

„Abychom odešli?" tázal se Trnovský. „Trochu mi na toho šťastného pravého roztržitě a kysele vypadáte. Rád bych ještě něco bližšího zvěděl; avšak zde nás budou vytrhovat."

Pojezdný chabě otočil hlavu. „Dokud tam volenka zuří, žádná se tu ani neokáže; ale potom — bylo by zbytečno zde se dát zastihnout. Půjdem — ale kam?"

„Pojďte, okážu vám skrýš."

Proklouzli nepozorovaně do pokoje, v němž svrchníky, pláště, kožichy a jiné šatstvo hustě pokrývalo věšáky, postele v pozadí u dveří a židle s ostatních stran, místy až na zem splývajíc. Za delším věšákem v pozadí, který zároveň zakrýval dvéře do vyhraženého pokojíku, do kterého se s druhé strany chodbou a jídelnou větší chodilo, stál zastrčen divan poněkud rozlámaný a porouchaný, jejž sem hostinský na dobu skvělého plesu před tak vybranou společností uschoval, aby dojmu nerušil a ku kritice nevybízel.

V tento útulný koutek tiše vklouzli Trnovský s Kavkou jsouce z předu na tak dlouho kryti, dokud by nikdo plášťů a kápí s věšáků neodebral.

Sotva se usadili, ztišili se oba úplně, neb tenkými dveřmi zaznívaly chvílemi zcela zřetelné hlasy, šum a hluk z pokoje panstvu a honoraci vyhraženého.

Odpočívali chvíli.

„Pojďme odtud!" šeptal pojezdný lesnímu co nejtišeji. V tom však mu lesní silně ruku v zápěstí stiskl a k pohovce přitlačil na znamení, že má mlčet. Hlava Trnovského byla nakloněna poněkud ke dveřím, oko nehybné, nozdry rozevřené, vůbec vzala v tomto okamžiku jeho postava na sebe způsob šelmy kočkovité, na kořisť číhající.

„Toť starý," šeptal pojezdný.

„Mlčte!" jedva slyšitelně napomínal Trnovský.

„S doktorem," šeptal Kavka.

Lesní nyní skoro nevlídně na pojezdného pohlédl.

Pojezdný již poslouchal. Z vedlejšího pokoje přidušeně zazníval německý hovor ředitele řepňanského a dra. Kyselky. Kavka nerozuměl skoro ničemu — jen v nesrozumitelné souvislosti zaslechl slova: Landtag, Wahlen, Kandidat a jednou Zählven.

V tom z vedlejšího pokoje zazněl silnější šum a velení zvyklý hlas paní ředitelové, která patrně z tančírny se vrátivši, pány k účasti na tanečním veselí vybízela. Každé třetí její slovo bylo: „Aber, Manny . . ." Páni nejevili dle všeho ochotu podnikavou dámu následovati, ale konečně skřípání a odstrkování židlic nasvědčovalo, že vstávají od stolu.

Trnovský, svraštiv obočí, zlostně stranou odplivl.

„Škoda," pravil. „Nyní jest čas. Není tu právě nikoho, vše se dívá na volenku, která asi hnedle skončí; pak by si nás tu všimli." A povstav, táhl za sebou pojezdného k oknu, kde odstraniv poněkud se židlí kabáty, s ním se usadil. Vytáhl doutník a bez ostychu si zapálil.

„Budou si myslet, že hřeším proti dobrému tónu," pravil, „ale buďsi. Nechť si raději myslí, že se tu bavíme pokuřováním, třeba i klepy, než aby se domnívati mohli, že jsme slyšeli, o čem ti dva pánové si vypravovali. Škoda, že tak na krátce jsem měl to potěšení."

„Prosím vás, co jste slyšel? Já neslyšel takořka ničeho," pravil tázavě Kavka.

„Poněvadž od té doby, co jste z tamté komory vyšel," a tu Trnovský kynul hlavou k úzkému pokojíku, „spíte skoro s otevřenýma očima, jako zajíc. Svou nejlepší dvojku bych nelitoval dáti za to, co jsem slyšel."

„Oho, oho!" zvolal pojezdný s tázavým pohledem.

„Později," odpověděl lesní, vstávaje, „nyní již se končí tanec." Nahlédl do tančírny. „Panstvo odchází zase do jídelny. Půjdeme tam též?"

„Nemám chuti," pravil Kavka. „Šel bych raději kamkoli, než abych se s nimi ještě sešel. Jsem v nejhorším rozmaru."

„Také dobrá, proklouzněme dolů; tam kdekoliv vyčkáme až odjedou."

Cestou povšiml si jich jen pan otec. „Odejdete?" tázal se.

„Prozatím," odpověděl Trnovský. „Zdržíme se tu ještě na důvěrné slovíčko později."

„O čem?"

„O volbách," zašeptal mu do ucha Trnovský, odcházeje s Kavkou.

* * *

Asi za hodinu na to, když rolničky panských saní v dálce dávno dozněly a valná část i ostatního krásného obecenstva se vytratila, objevil se opět Trnovský s Kavkou v hořejších, dnes plesových místnostech hostince. Jakkoliv bylo již hostí málo, bylo neméně hlučno ve všech místnostech jako z večera, když tam bylo plno; neboť dříve přítomnost vzácných hostů zarážela a překážela. Za to povolili uzdu skoro nevázanému veselí ti, kteří tam zbyli. Společnost se rozdělila a koho hudba a bujné kolování vábilo, hřmotili v sále. Mladí i staří obojího pohlaví. Každý se staral jen o sebe. Za to v jídelně starali se vážnější občané o jiné. Mluvilo se při pivě, v dýmu doutníků i tabáku hlučně o Janouškových, o řiditelových a panu doktoru. Tenkrát byl doktor mnohem vzácnějším zjevem než dnes, a bylo po venkově plno usedlých občanů, kteří vskutku jen několikráte do roka doktora viděli. Rolníci spravili se jak možná sami mezi sebou, statky se také tehdy ještě nedělily, a o kom se vědělo, že v té neb oné příčině chodí k doktorovi, že mu svou záležitost odevzdal, na toho pohlíželi po straně, skoro s ostychem. Nedivno, že společnost nejvíce doktor zajímal, vždyť téměř s každým nějaké slovo promluvil. Všickni dobře věděli, že se uchází o poslanectví za okres, všickni pravili, že ho okres zvolí, nikdo však dobře nevěděl, kdo to první začal tvrdit. Vždyť pan doktor mluvil i — česky! Kdosi prohodil sice dříve, že snad také někdo jiný prý chtěl býti volen; ale poznámky té nevšiml si nikdo; rozmluva zase točila se kolem Kyselky. Brtnický z Řepňan a kmotřínek z Lubence prý pravili, že ho též na jejich straně budou volit. Pan otec dýmal silně z okované pěnovky a nemluvil mnoho. Starosta také byl jaksi zamrklý, když Kavka s Trnovským přisedli.

Rozhovor u nás na venkově nebývá skoro nikdy čilý. Venkovan náš mnohem raději naslouchá, než se činně účastní hovoru. Proto ani po příchodu pojezdného a lesního hovor se neoživil, neboť oba byli do svých myšlének zabráni. Řeč se jejich příchodem přetrhla a pan starý počal ji navazovati.

„Jak se vám to líbilo, pane lesní?" tázal se.

Lesní opatrně připravoval svou jilmovku k oběti zápalné. „Na mně nesejde," pravil. „Bylo to hezké."

„Hezké to bylo," opáčil Tomeš.

„Jak se bavil pan pojezdný?" tázal se mlynář.

„Já, jako vždycky — výborně!"

„Avšak brzo ztratil jste se z kola."

Pojezdný hledal odpověď.

„A dnes tu byl takový výběr. Takové schůze tu nepamatuji," pravil hostinský.

„To věřím, Plecháčku, to by se vám takhle líbilo, alespoň vždy jednou za týden," pravil sedlák Jíra. Plecháček se usmíval.

„Ovšem, ovšem," kýval hlavou představený. „Páni jsou něco jiššího. Ale kam bychom se pak poděli my. Neumíme s nimi přece jednat."

„Vždyť jste s nimi mluvil dost," prohodil pan starý.

„Tak několik slov. Ještě s dřínovským pánem. Oni však nejraději mluví mezi sebou."

„Jak jinak. Drží přece jen spolu," podotknul Jíra.

„A my zas také spolu," pravil Tomeš, který až dosud nemluvil.

„Když to jinak ani nemůže býti. Zatrhnou hned, jak mohou, zase německy a člověk je hotov. Jsou tomu tak zvyklí, pan doktor obzvlášť, protože na úřadu jinak nemluví."

„A přece jej zvolíte!" zvolal ostře Kavka.

Všech zraky utkvěly na zasmušilém nyní obličeji pojezdného. Jen lesní hleděl mlčky před sebe. Nastalo pomlčení.

„A kterak to myslíte, pane pojezdný?" pravil vážně kosonínský představený. „Vždyť jsme snad slovo ještě nedali. A když jsme posledně o tom mluvili, nevěděli jsme co a jak."

„Ale řekl jste dnes, pane představený, že mu dáte hlas, kdyby si toho přál, a neřekl jste to jen sám, řekli to i jiní, s kterými jste se umluvili."

„Někomu ho ovšem dát musíme."

„Ať jest to Čech nebo Němec?"

„On není Němec."

„A jest snad Čech, našinec? Milí přátelé, musíme se odnaučit každého za našince považovat, kdo česky na nás promluví — z milosti, blahosklonně."

„Avšak byl by nám prospěšný, užitečný; zná nás a naše poměry."

Pojezdný se zamyslil. „Nemyslil jsem," pravil, „že vám pan doktor a prospěchy vaše tak hluboko v srdci leží. Dobře. Vy tedy od něho očekáváte více než od jiného."

Společnost na se pohlížela. „To nevíme, nemůžeme vědět," mluvili.

„Co očekáváte, prosím vás, lidičky, od těch, kteří za vás půjdou na sněm? Co vám mají přinést? Viďte, bylo by toho mnoho. Ondy, když jsem byl zde u vás, u Plecháčků, slyšel jsem slovo: svoboda. Co si, přátelé, představujete pod tím slovem? Že každý by směl dělat, co by chtěl? Tu přestal by všecken řád v zemi, nastalo by pěstní právo. Nejsvobodnější jest ten, kdo sebe nejvíce ovládá, kdo má nejméně požadavků, neb zájmy jeho nedotýkají se zájmův druhého. Tam, kde nikdo nechce souseda omezit, ale kde každý uznává právo jeho jako svoje vlastní, tam najde se nejvíce spokojenosti a štěstí. A vy myslíte, že *on* by byl z těch, kteří by jen maličkou částku zájmu svého chtěli obětovati zájmům jiných, že by chtěl pracovati pro zájmy i takové, ze kterých by sám netěžil? Řekněte mu, ať bojuje za svobodu, máme-li již toho slova užívat. Slíbí vám to — jest to zvučné slovo, líbí se všem a nestojí nic. Zvučných slov dá, mnoho-li chcete, ale jen zde, kde slouží u vás záměrům svým, a bude tomu v nitru jistě povděčen, že jsou tak lehkověrní lidé, kteří se dali lapit na zvučné slovíčko."

„Pane pojezdný, kdybychom vás tak dobře neznali, nestrpěli bychom od vás takovou řeč. Čtete noviny, umíte to rychleji a lépe říci než my. My však víme, že jest potřeba, aby na sněm šli lidó učení a znalí všeho toho, čeho potřeba, aby zemi této a nám, dědicům jejím po otcích, dobře bylo, a děti naše aby šťastnější byly než my.“

„Tu pořáde ještě nejsme u jádra. Vám, pane starosto, ani tuto panu Tomšovi, ani Jírovi není zle a nebylo zle. A čeho vám k dobrému bydlu zapotřebí? Máte více než potřebujete, a kdybyste si chtěli to neb ono opatřiti, můžete to mít, máte na to. Ale, abyste všude v Čechách, kamkoliv přijdete, směl za vše, čeho potřebujete, požádat v jazyku, kterým jedině mluvíte, to nedokážete. Cítíte, že jste zde doma, že váš otec a děd a praděd zde byli doma, ale pokaždé, když musíte se utíkati k jazyku jinému, jste pokořen, uražen, smuten, a upomíná vás to, že se vám to jen zdálo, že tu jste domovem, cizí jazyk připomíná — cizinu. Když cítíte, že stále jste v cizině, že vaše děti i doma jsou v cizině — můžete býti šťasten, může vás vše to, co máte, dokonale spokojeným učiniti?“

„To jest pravda, má pravdu.“

„Ostatně, o hmotném blahobytu se také na sněmích přede vším jednat nebude. Ten trapný pocit, že my Čechové, praobyvatelé této země, zde nejsme úplně doma, tíží víc než co jiného, to přijde k řeči nejprve, a povstane zápas; ne o statky hmotné — ty sněm nyní už rozmnožit nemůže — ale o statky ducha. A vy jste pravili, že by vám byl prospěšný pan dr. Kyselka, když jsem se tázal, ať Čech ať Němec? Pamatujte, že Němec bude pracovati zase jen za své a pro své na poli duševním a že bude se mu zdáti, domůžeme-li se čehokoliv, že rozdávající ruka dala jen nám, že jemu nedala — ba že jemu vzala. Avšak Němec má již dnes kromě samosprávy skoro vše to, po čem my vůbec toužiti můžeme a smíme. Co má se jemu přidati, má-li vše? A tu bude se cítiti zkrácena každou naší vymožeností, tu začne se ovšem starati, aby snad neschudl, kdybychom my bohatli. A tu možná, že počne zápas; a od člověka, který pro nás nikdy necítil, nebude pak možno očekávati, aby v zápasu tom za nás bojoval; bude bojovati jen za náhledy a zájmy své, a zájmy ty nejsou totožné se zájmy našimi. Vy tedy pana doktora Kyselku voliti nesmíte, není-li vám to všecko lhostejno.“

„Pěkně to povídá,“ pravil hlubokým, leč veselým hlasem mistr kovář, kterýž zticha v koutku seděl a posud byl nepromluvil. „Zrovna tak jsem si myslil, že bych to řekl.“

„Já nevím, jestli bych to tak zrovna mohl říci, ale je to jedno, mně se to líbilo,“ pravil Tomeš.

„Já myslím, sousedé, že má pan doktor něco vůbec za lubem — rozmyslete si to,“ podotýkal pan starý. „Tuto s panem lesním jsme slyšeli, jak pravil: toho že má — onoho že již dostane — jako, pane otče, ale bez urážky: vás, pravil také, že již má —“

„I to aby se stavidlo utrhlo!“ rozhorlil se pan otec. „Hleďme! To z toho člověk má, když je k hostu zdvořilým! To že pravil? Toť bych se na to podíval, aby mohl toto o mně říci! To kdybych věděl...“

„Už je tomu tak,“ pravil lesní; „slyšel jsem to sám první, a ještě všelicos. Myslil jsem, že vám to bude jedno. Přítel Kavka tuto je vře-

lejší krve a vyrazil s tím hned; myslím, že bych to byl také řekl, však ještě ostřeji, kdybych se byl rozpálil. Chtěl jsem počkat, když on začal, až jak to dopadne."

Starosta a ostatní hospodářové kosonínští, kteří s ním seděli, dívali se před sebe a bylo patrno z výrazu jejich tváří, že poznávají pravdu a celý dosah důležitosti svého rozhodnutí. Ale náš rolník nebývá rychlý. Proto změna názorů nevybuchla rázem.

Jíra zvolna a polohlasně pravil k představenému: „Co myslíš, rychtáři, abychom toho doktora přece jen nevolili?"

Starosta přemítal, jakou odpověď dáti; vždyť jsa hlavou obce nesměl se ukvapiti; Trnovský však, nemoha toho již déle snésti, zvolal hlasitě: „Řekněte zkrátka: Nezvolíme ho!"

Starosta nyní udeřil kloubem ruky na stůl a opakoval: „Nezvolíme ho, sousedé!" A ohlédl se po svých. „Koho však zvolíme?"

„Však on se někdo najde!" zvolal rozjařen Trnovský. „Což jste zapomněli na naše staré vlastence v Praze? Komu chcete více důvěřovat, než mužům, kteří — a to nikoli pro naději v uznání, vyznamenání — celý svůj život jen službě národa zasvětili? Či myslíte, že ty naděje, kteréž dnes, po říjnovém diplomu smíme chovati, jen tak samy od sebe do klína nám spadly? Že snad pro nic a za nic lid s jásotem naše vlastence vítá po ulicích pražských, aby je takořka na rukou nosil? Mužové tito nezapomenou zajisté na okres náš, a jsem přesvědčen, že by se byl pan doktor Kyselka aneb aspoň dřínovský pán na přátelství a souhlas těchto mužů odvolali, kdyby věděli, že tak učiniti mohou a kdyby se starými vlastenci našimi stejně cítili. Není-li pro okres náš ještě nikdo ustanoven, nemeškejte, přiložte ruku k dílu, dejte zítra zapřáhnout, navštivte přátele v Řepňanech, Dalovech, Bosíně, vzkažte i za řeku, a jeďte pak ještě k samohrdským, ustanovte se na tom či na onom z našich, a zajeďte odtamtud — třeba s některým z tamní krajiny — přímo do Prahy, a nechybíte!"

„Výborně! Sláva Trnovskému! Pravdu má!" voláno se všech stran živě.

„Já se postarám o to, že žádný mlynář v okresu nedá hlasu, neb neztratí slova za toho doktora," horlil pan otec. „Pojedu také — a raději dnes, než zítra."

„Ba dnes již!" pravil Kavka, kterýž byl z okna vyhlédl. „Máme již bílé ráno a v sále již hrají sousedskou!"

„Pravda, pravda," smál se pan starý. „A my tady sněmujeme — a zapomínáme, že jsme na plesu. Pojďme se tam ještě podívat — ale nyní — na zdraví našemu budoucímu poslanci! Ať je náš, a ať je pravý Čech!"

Všichni vstávali, připíjeli, volali a kdosi počal píseň: „Kde je stárek . . ."

„Ej což, kde je stárek," zvolal pan starý, „raději: Hej Slované!"

A již všichni stojíce sborem zapěli tuto píseň, tehdáž do nedávna takořka neslyšenou, zapovězenou, tak mocně, že v sále zvuky její zaslechli — hudba přestala hrát, změnila notu a již zpíval každý v celém domě, kde kdo byl, v nadšení všeobecném. (Pokračování.)

Blázni.

Vypravuje dr. Zik. Winter.

Král Ferdinand I. psal v sobotu po svatém Bartoloměji r. 1539 z Vídně do Čech nejvyššímu hofmistru království českého takto: „V paměti máš, že sme s tebú před odjezdem svým strany blázna českého, kterýžby při dvou synech a dědicích našich nejmilejších arciknížatech rakouských byl, mluviti ráčili; a protožť to tolikéž ještě ku paměti přivozujeme, aby se o takového blázna s pilností postaral a jeho objednal vědouc, že nám i týmž synóm na tom libosť okážeš." Nastal tedy v Čechách hon po českém bláznu. Došli konečně nějakého blázna u slovutného Hynka Koniasa. Tomu honem král píše, aby s urozeným Volfem z Krajku, nejvyšším kancléřem, „strany blázna českého, kteréhož má", jednal, jakoby král s ním smlouval sám, „že mu to nahrazovati ráčí". *)

Dvorský tento blázen český zahájil tedy první sortu bláznů, o nichž dnes promluvíme. Takových dobrovolných bláznů, komických osobiček těla nešvarného, nemívali jen při dvoře; i páni a rytíři leckteřís vodívali s koni a psíky svými takového ubohého komika s sebou. Bratří slavného rodu Pernštejnského roku 1550 byli by se o blázna málem svadili. Čtemeť v musejním listáři pernštejnském (č. 3 fol. 78) list Jaroslava z Pernštejna psaný Vojtěchu bratrovi „strany toho blázna Kmotra". Jaroslav píše: „Hendrych ze Švamberka jest od Vás z něho tuze napomínán byl; i také Ste naň i psaní od arciknížete (Ferdinanda) vyjednali, čehož se od Vás jakožto od krví spřízněného přítele nenadál." Po tomto „vstupu" dosti ostrém napomíná brat bratra: „Poněvadž na ten čas při dvoře na větším díle bejváte a doma málo, abyste mu téhož Kmotra půjčili a raděj ho v tom času pánu dopřáli nežli komu jinému; kdyžkoli chtíti budete, zase Vám od pána bez odporu navrácen bude; nepochybuji, že sobě více přátelství páně nežli blázna vážiti budete!"

Jaká zaměstnání a jakou podobu mívali někteří panští blázni, to patrno z psaní krále Ferdinanda, sháněјícího při knížeti Těšínském roku 1547 „trzpasleka lutinistu, jménem Stanislava Malešku, Poláka", jenž byl utekl hofmistru královny polské. Byl tedy trpaslík a hrál na loutnu. **) Že utekl panu hofmistru, snad o nedobrém bydle svědčí.

Z knih komorního soudu ***) znám velice jadrný příklad, že s takovými ubohými „trzpasleky" a komiky i „lutenisty" zacházeno jako se psy. Ovšem přišlo na pána; čím sprostší pán, tím víc bití. Jiný snad se mazlil: jsou pořád lidé, kteří psíka milují víc než dítě.

---

*) Arch. c. k. místodrž. miss. č. 20, fol. 171 a 210.

**) Dotčené psaní v c. k. arch. místodrž. miss. č. 41, fol. 30.

***) Kn. svědom. $\frac{G}{b}$ z r. 1544. (Museum.)

R. 1559 jeli dva Šlikové, Mauric a Šebestian, hrabata z Holejče a Pasaunu (Bazano) s některými přátely štvát kdes nedaleko Plané. Ale neuštvali nic. Po nezdařilém lovu pozvali se tedy na „Švanberk" k obědu. Tu pořádně sobě připíjeli a když bylo v prvním patře hodně rozsvěceno a „páni dosti dobře byli opilí", kázali „vystoupiti" bláznu pana Mauricia Šlikovu, jenž slul Franc a „ten jest měl cejch (znamení) na čele vypálený a mezi vočima velmi stlučen byl". Pan Franc tedy bavil pány. Dále nechať vypravuje ouředník páně Mauriciův Linhart, rodič děčínský: „Potom pán můj mi řekl, abych koně pojal: Pojedem, jest čas! A kázal, abych blázna s sebou vzal a pan hrabě Šebestian ho sám za mne na kůň vsadil; potom sme spolu ven jeli — (páni i sluhové jeli — blázen zajisté držel se zad Linhartových jako opice) — a přijeli sme dolů před krčmu. Tu byla svatba. Pan hrabě Šebestian mého pána prosil, aby dolů ssedl a tanec aby udělal; to pán můj jemu k vůli učinil a tancoval; a pán můj zase na kleprlík (kůň) vsedl a řekl: Pane strejče, vinšuji vám dobrou noc, já musím jeti, mám čas! A pan Šebestian zase prosil, že jest mu pán můj zase k vůli dolů ssedl a tancoval a p. můj řekl: Jeď s bláznem napřed, já dobře za tebou přijedu! Já řekl: Od vás nepojedu, ráčíte velmi vopilý býti — ale potom sem jel. Pan Šebestian ke mně přijel a blázna vokolo hlavy mrštil a mne taky trefil v tvář. Tehdy sem já mu řekl: Ráčíte-li blázna mrskati, to ráčíte moci dobře učiniti; jediné mě neračte mrskati" —

Toť tedy dobré mínění oněch dob: blázna lze mrskati z bůhdarma —

Bylo by lze zanechati již ochmelené urozené společnosti stranou — ale nenecháme pro zadostiučinění své vlastní, počkáme, také-li páni sami sobě namrskají. Ať tedy Linhart dokreslí obrázek nevázanosti tehdejších lidí. „Když sme přijeli pod les u Švanberka, tehdy hrabě Šebestian vzal blázna za hrdlo a strhl jej vode mne s koně a přes blázna koněm přejel. V tom pán můj řekl mně: Hleď na blázna, nenechávej ho zadu, hleď aby ho s sebou vzal." To tedy sluha učinil, sebral blázna zase k sobě, a vleka za sebou čtyři chrty na smečce klusal za pány. „Tu sem slyšel stříleti z ručnice — jel sem spěšně a když sem dolů přijel na louku, tu pán můj a Draušvic (jeden ze společnosti) na hromadě leželi, Draušvic měl dobytý meč a hrabě Šebestian měl tulich v hrsti a ztáhl Draušvice pod mým pánem ven — a vsedali a jeli pryč a mého pána na poly umrlého na louce ležeti nechali." Věrný sluha s bláznem dovedli s bědou pána svého do mlýna jakéhos a došedše sem, spěchali pro „barvíře" do Plané, aby pána „uvázal" a pohojil. Když pak nestačil umem svým barvíř z Plané, přivezen jest na pomoc Andres barvíř z Plzně. Kterak zle si páni nabili, to praví dotčený doktor takto: „Uvázal sem Jeho Milost; měl bodenou ránu skrze ruku příčně na dýl naskrze, a některé krevní žíly probodeny měl, potom ránu do čěšky v koleně měl."

Vidíme tedy, že páni k bláznům vedli sobě surově, ale k sobě také tak. A s tím přesvědčením dobrovolných bláznů zanecháme. Podíváme se k některým bláznům bezděčným, nešťastným. Říkali jim, že jsou „nemoudři, pošetili, smyslem pominuli".

S některými zacházeno v starých málo něžných dobách na div pečlivě. R. 1479 sama rada Nového města Pražského na péči měla „ne-

múdrého" — ovšem snad pro jeho statek. Čteme v knize Novoměstské *), že po řezníkovi Přibkovi zůstala sestra „jsúci od pána Boha nemocí poražena a nemúdra" a jí zůstaly „dva krámy masná". Páni „nechtějíce, aby ty věci byly rozptýleny, ale aby zvláště ta sestra jeho ačkoli nemúdrá, byla ve cti chována až do její smrti, zřídili takto: jakož od dávné chvíle Marta lékařova s Janem manželem chová u sebe touž sestru, aby ji chovali ještě a těch dvou krámů aby požívali." Po její smrti pak měl zbýti jim jen jeden krám ctí a darem a druhý měl býti příbuzným ubohé „nemúdré". Tohle zřízení konšelů novoměstských bylo moudré, hádáme, že bláznivé děvče až do smrti u Marty lékařky dobře se mělo — šlo tě o „dva krámy masná".

O mnoho mnoho let později dal ouřad v Jindřichově Hradci Bartoloměji Štubíkovi radu také dosti lidskou. Měšťan svrchu řečený roku 1604 přišel na radnici žalovat, „že manželka jeho smyslu pozbyla a vždy sobě hrdlo odníti míní".**) Čekaltě bezpochyby, že ho páni blázna zbaví, ať tak či onak. Ale páni mu pravili: „Strany manželky toho že jemu nepřejí, že takovou starost o ni jmíti musí, ale podli (e) manželského slibu že jest tím povinen, jak může nejlépe s radou dobrých lidí tu věc opatřiti."

Ale ovšem samým když bylo pečovati o městského blázna, tu nebrali věc na dlouhé lokte a učinili téhož roku ***) snesení „o Jiříka Turka, že souc pošetilý mnohé nevole činí a nebezpečně s ohněm zachází, potupně o rychtáři mluví, aby vzat byl do vězení šatlavního a ukován". A to bývala všude obyčejná praxe: blázna ukovali, zavřeli. Rakovničtí stavívali na blázny zvláštní sruby, sroubky — posady dřevěné a do těch vsazovali je osamocené leckde v parkáně pod valy městskými. †) Byl-li chuďas nemoudrým drobet, v tom sroubku zajisté zbláznil se dočista.

Kterak si blázen vedl a kterak ho laik i lékař hojili, o tom velmi světle vypravuje roku 1542 Jan Heleda, měšťan Soběslavský, soudu komornímu. ††)

Prý mlynář z panství Rožmberského odkudsi mezi Soběslaví a Veselím „zbláznil se, chodil po polích i po lesích, jezdil se psy na štvaní, rozličné věci činil. Přijel ke mně do Soběslavi, zval mne na posvícení; přišel sem i s sousedy jinými. Když po obědích bylo, šli sme do Veselí — nebylo půl hodiny, odeslali za mnou pachole (pacholka) na koni, že Jíra běhá s tesákem po poli. Když sem přišel, nalezl jsem jej před vraty an sedí, vstal, velel po ručnici, aby mne zastřelil a po meč, aby mne sťal a hned lál, že liška za křem zůstala a že sem mu o ní nepověděl. I hned na mne vstavši s pěstí aby mne udeřil. Já ho sám třetí chytil a svázal sem ho do necek."

Prv nežli poví soběslavský Heleda, co blázen v neckách tropil, budiž nám propuštěna poznámka, že v oněch dobách necky byly na

*) Při deskách zemsk. č. 20, fol. B. 17.
**) Manual radní v arch. Jindř. Hrad. z r. 1604, fol. 27, 28.
***) Tamže fol. 2.
†) Arch. Rakovn. Kopiáře z r. 1589.
††) Regist. soudu kom. $\frac{6}{G}$ fol. Q. 9.

blázna první a přední instrument. Aspoň čteme o neckách na blázna i v opáčném konci Čech — v Nymburce — a to dobou od sebe nedalekou. V nymburské knize jedné*) čteme: „Adam Vodička seděl na zemi. Ptal se ho rychtář, ználi nás, on nás všecky jmenoval; pak nás žádali (příbuzní), abychom jej svázali i svázali jsme jej do trnk, položili jsme jej na ty truky a ručníky otočili.“ V Soběslavi tedy do necek, v Nymburce do truk.

V neckách pošetilý Jíra mlynář „celý ten den i celou noc ležel a rozličné věci nerozumné mluvil, plval na nás i na mateř i koho viděl. Na zejtří jej zase pustili z necek, rozehnal čeleď a jezdil opět na štvaní po polích až jej svázali, na řetěz vzali, přikovali jej a odeslali jej do Soběslavi. Tu mu zjednali světničku, aby byl hojen, paní Hradecká ho hojila, zbil skla v té světničce, rozličné věci počínal na řetěze přikován jsa, pak mu zjednali lékaře jiného, ten jest dal mu polehčení, z toho řetězu ho propustil a on ušel i s tím řetězem. Do Veselí ho shonili a přivezli ho zase a lékař spěl ho řetězem, nohy spal mu je.“

Z ostatku řečí svědka soběslavského Heledy vysvítá už jen to, že nebohý Jíra mlynář tak vztekle se oháněl, že i lékař utekl, nechav posady otevřené. Jíra „i s tím spětím“ železným utekl do svého mlýna a když mu tam milosrdná chasa řetězy z nohou pilníkem sňala, šel Jíra do sednice, sebral pušku se zdi, a učinil konec nemoudrému životu svému.

V předešlém obrázku je řeč o lékařce a lékaři, ač nepraví se světle — mimo „spětí“ řetězem — kterak snažili se blázna pohojiti. Poněvadž ještě není na tu chvíli náš úmysl psáti o bývalé medicině, i protož jen jako mimochodem a rychle pohledněme do knihy Mathiolovy aneb do „Apatéky“, vydané r. 1595 od Adama Hubera**), a tu vizme, který byl lék bláznům. A tu vidíme brzy okem i neznaleckým, že medik starodávný — ať doktor, ať bába — byli málomocni: lili do nemocného, ať byla „pošetilost“ jeho rázu jakéhokoli, hojné „traňky“. Polní routa a volový jazyk odvařený s kozí syrovátkou vyháněly „pěnokrevnost a melancholii a jiné škodlivé vlhkosti“ z krve; tedy lili polní routu a jazyk a syrovátku do pacienta takovou měrou, že chtějíce vyhnati melancholii, div že nevytopili duše z těla. Odvar „spicanardu a lavendule“ také posilňoval mdlý mozek, tedy i tato medicina kázána po plných pintách. A rozvzteklilli se nebožec až do zuřivosti, přikládali mu, bezpochyby v neckách svázanému „vodu z maku vlčího s koudelí na jatra“, poněvadž tento obkladek „vzteklosť lidí pošetilých krotil“. Opatrná lékařka ovšem taky dala bláznu buď na hrdlo, buď kam jinam „trošty“ z „melí dubového“ neb jiného zázračného koření, aby zahnala tím těžkosti z kouzel a čar poślé. Věřili, že lze kde kterou nemoc — tedy i pošetilost — přičarovati. Slovutný mistr Křišťan***) míval na tesknost mysli masť z bodláku, kterou bylo jísti se strdím na chlebě neb v zelí mladém. Ty neb podobné věci dávány tedy na zhojenou lidí

*) Kniha svědomí z r. 1558 (Nymburk).

**) Apat. domácí z herbáře dra. Petra Ondř. Mathiola vydaná od Adama Hubera z Rysenbachu a Dan. z Veleslavína.

***) Lékařství Křišťanovo r. 1544, exempl. v c. k. knihovně.

mozku chorobného. By nebylo té veliké míry, jakou lékařství dotčená do člověka lita byla, částky samy v sobě nebyly by ani zly: mívalať tehdejší apatyka horší nechutenstva na jiné nemoci: mork z koňských a psích hnátů, lejna rozličných tvorů, i „mumii“ t. j. vlhkost, která se nachází v hrobech těl balsámem mazaných lidí.“

K poslednímu obrázku o bláznech vybral jsem ubohou paní Elišku z Postupic a z Valdštejna na Telči. Chudina zbláznila se z bolesti trudné, že jí umřel muž. Znaje drobet léčení při stavech nižších, čtoucí pozná, že právě tak nemotorně vedli sobě lékaři při paní urozené. Medicina je a byla vždy spravedliva, ke všem stejna. Bylli Jíra mlynář od Soběslavi ukován do necek, byla urozená paní Valdštýnová rukou lékařovou velmi bita a přece nemoc její, která časem pominula zase, měla hojena býti rukou velice jemnou. A čtoucí zajisté nebude pochvalovati ani ostatních léků paní Valdštýnce nařizovaných: dietu přemršťoval medicus tak velmi, že paní z žízně ,pila pomeje!

Než nechať tu historii zase vypravují očití svědkové právě tak, jak ji vypravovali v komorním soudě, kamž po létech dcera její, paní Kateřina z Valdštejna, pohnala r. 1556 bývalého poručníka dětí Valdštýnských, pana Bohuslava Kostku z Postupic, kterémuž — jak se zdá — šlo o statek a druhdy i nemilo bylo, když paní se z trudu a duševního zármutku probrala a přišla k samé sobě zas. Vybéřeme ovšem jen svědectví charakteristická a k naší věci sem náležitá.*)

Martin Mazanec z Třebíče, krejčí, oznámí nám příčinu i spůsob paniny nemoci: „Když nebožtík dobré paměti pan Karel z Valštejna, někdy pán můj umřel a jsúc já při paní Elišce z Postupic přece za krejčího dvorského, hned když pán umřel, po něm nemocna byla paní tak, že ani k pohřbu ho provoditi nemohla.“

Ale z nemoci po čase vstala paní zase — až tu jedenkráte „sedíc za vobědem panna šlechtična souc dítě, učinila zmínku o nebožtíkovi pánu: Paní mámo, nemáme našeho pana táty! — Z toho se paní za stolem rozplakala a vstala od stolu plačíc, hned se z toho roznemohla, takže sou jí pro lékaře poslali; potom na paní přicházely těžkosti, chodíc po zámku plakávala a nemohl ji z toho žádný vyvésti ... hned na žádné mužské pohlaví ani na pacholata hleděti nemohla, ani k ní žádný z mužského pohlaví jíti nesměl. Já sem potom i pro babu do Jevíčka jezdil, která ji hojiti měla. Potom když z toho vycházela, poslali pro jakéhos lékaře mnicha do Jihlavy, kterýž ji hojil ... potom i tomu mnichu klíči o hlavu dala.“

Kterak léčil doktor paní Elšku na zámku Polné, o tom praví nejjasněji „svědomí“ Důry z Brtnice, která při paní bývala za službu. Ta dí: „Doktor ji tranky velikými přemáhal, dával jí mnoho toho píti, a ona toho nemohla píti, tehdy ten doktor vzal kej- a pral ji, až modřiny po ní byly. Tehdy se to bití dítěti jejímu — této Kateřině, která má nyní pán z Hradce — slitovalo, že řeklo, proč ste ji tak bili? A ten doktor řekl: Nerozkazuj, však tu tvého nic není. — Tehdy to dítě plakalo a mně se ho slitovalo, odvedla sem je odtud. Ten doktor nedával

*) Regist. svědom komor. soudu č. 13, fol. 191 atd.

paní jísti, co jí k mysli bylo neb se líbilo, a mně se toho nad ní slitovalo, neb již ráčila velmi mdla bejti a já jí kradí jísti dávala, kde sem mohla dosáhnouti pecník chleba a sejra i píti.

Když děvečka mísy a talíře po jídle zmyla, tehdy paní žíznivostí ráčila i pomyje píti a já na to přišla, odvedla jsem ji od toho; aby více toho nepila, nosila jsem jí píti kradí: druhdy sem do podolka žbánek s pivem vstavila."

Toho spůsobu bylo tedy lékařství nejmenovaného doktora. Že nic nepomáhalo, toť se ví a protož dobře nám jde na rozum nemalý rozpak doktorův, jenž nevěda kudy kam, konečně i nějakou potulnou ženskou přijal na to léčení za pomocnici a kollegyni. Stojíť psáno v knize svědomí: „Tehda trefila se žena v mužském rouše, ten doktor ji nahoru přivedl. I žádala na paní pohleděti, tehdy oni jí ukázali. I přišla potom do kuchyně a pověděla, že paní velikou stížnost má a že ten doktor paní nezhojí a spíš ji o hrdlo připraví." To slyšíce děvečky v kuchyni, prosily pana Jiříka, ouředníka zámeckého, aby vybyt byl doktor a tu ženu v mužském rouše aby najali na lékařství. Doktora sic neodbyli hned, ale ženu pokusili drobet, dovedeli čeho. „Ona jen jednou paní myla, hned paní ráčila pokojnější býti a dala jí, co chtěla, jísti, nic jí nehájila, takže paní hned zdravější byla — ale pan Kostka zvěděv, že paní ráčila zase rukama vládnouti, zaplatil jí a kázal jí pryč."

Tolik v knize o nemoci paní Elšky z Postupic, vdovy Valdštýnské. Co tu víc, týče se sporu o statek rodinný, po čemž nám nic. Teď konec.

Čteme v knize Piečky Smiřického*), kterak byli doktoři tuze nespokojeni s tím, že kde kdo plichtil se jim do řemesla.

Čteme:

„Mnozí se již na to dali,
aby moci bylin znali,
lejk, pop, žid, mnich i ten kejklíř,
shnilá bába též i barvíř;
chůva, kramář, nuzný voják,
vetešník i Havel sedlák:
ti všickni lékaři býti
chtějí a nemocné hojiti."

Otázka: nebylali ona prostá žena při „pošetilé" paní Elšce na Telči přec o něco moudřejší než-li doktor?

*) Rozepře mezi filosof. atd.

Z nové knihy básní J. S. Machara.*)

Poesii a lásce.

Stárnete, dámy! Četných vašich vrásek
dnes bílým pudrem nelze zakrýti,
váš zimní úsměv žlutých, svadlých krásek
dnes nedovede svět už zvábiti.

Byl jednou čas . . . a byl i život jiný . . .
to všechno hodil věk náš do rumů,
věk cifer, strojů, páry, elektřiny,
chladného praktického rozumu.

Teď zbožňuje vás jenom v jaru žití
gymnasist čilý, kráska unylá,
však doba letem ku předu se řítí
a mizí s ní i jejich idylla.

Vám vysmívá se pak muž s vážnou lící
i dáma, jejíž cit tlí kdesi v tmách,
i mládež naše moudrá, plešatící,
při vodě sedíc v dusných kavárnách.

Stárnete, dámy . . . V karnevalu světa
sedíte stále — starých panen dvé,
kol nichž ples veselý a šumný létá
a jež už k tanci nikdo nevyzve.

A když zrak chladný vířícího davu
k vám v pustý kout tak časem zaletí,
vždy hádá, že smrt skosí vaši hlavu
při skonu nervósního století . . .

U nás . . .

Den po dni míjí, měsíc po měsíci,
rok po roce se rychle utrácí,
a jako bídná kára po silnici
se trudný život k hrobu trmácí.

Čím dál, tím víc se horší naše časy,
ubývá citu, mizí zápal, vzlet,
ubývá pravdy, přímosti a krásy,
jež zbyly troskou ještě z prchlých let.

---

*) Vyjde v „Kabinetní knihovně“.

Básně jsou pustým dýmem prázdné hlavy,
cit nemluví z nich k srdci teplem svým,
verš prázdný se v nich k verši pracně staví,
a divou honbou zachycen jest rým.

Žena, k níž přilnout chceme přítulněji,
jest divnou sfingou, leccos mluvící,
lze málo věřit pestré řeči její,
jak vábným růžím její na líci.

A vřelým citem dobře nalíčeni
zde vážní lidé chodí po zemi
a vzájemně, jak jsou už naučeni,
se krmí zvetšelými frásemi.

Na duši dědíc otců všechny hříchy
a trpký posměch kouzlíc na ústa
a plna hloupé, bezdůvodné pýchy
nadějná naše mláď nám dorůstá.

Jak chorý často, který sotva tuší,
že v hrob jej sklátí nemoc smrtící,
tak říkáme si, těžce choří duší:
Jak zdrávi jsme a jak jsme velicí! . . .

Však svěsíme přec hlavy v chvíli jistou
a díme: Není už, jak bylo dřív! — —
Náš národ dovede být pessimistou
ze špatných cigar, špatných piv . . .

Obrázky z různých končin domácích.

I. Sloup.

Napsal František Kretz.

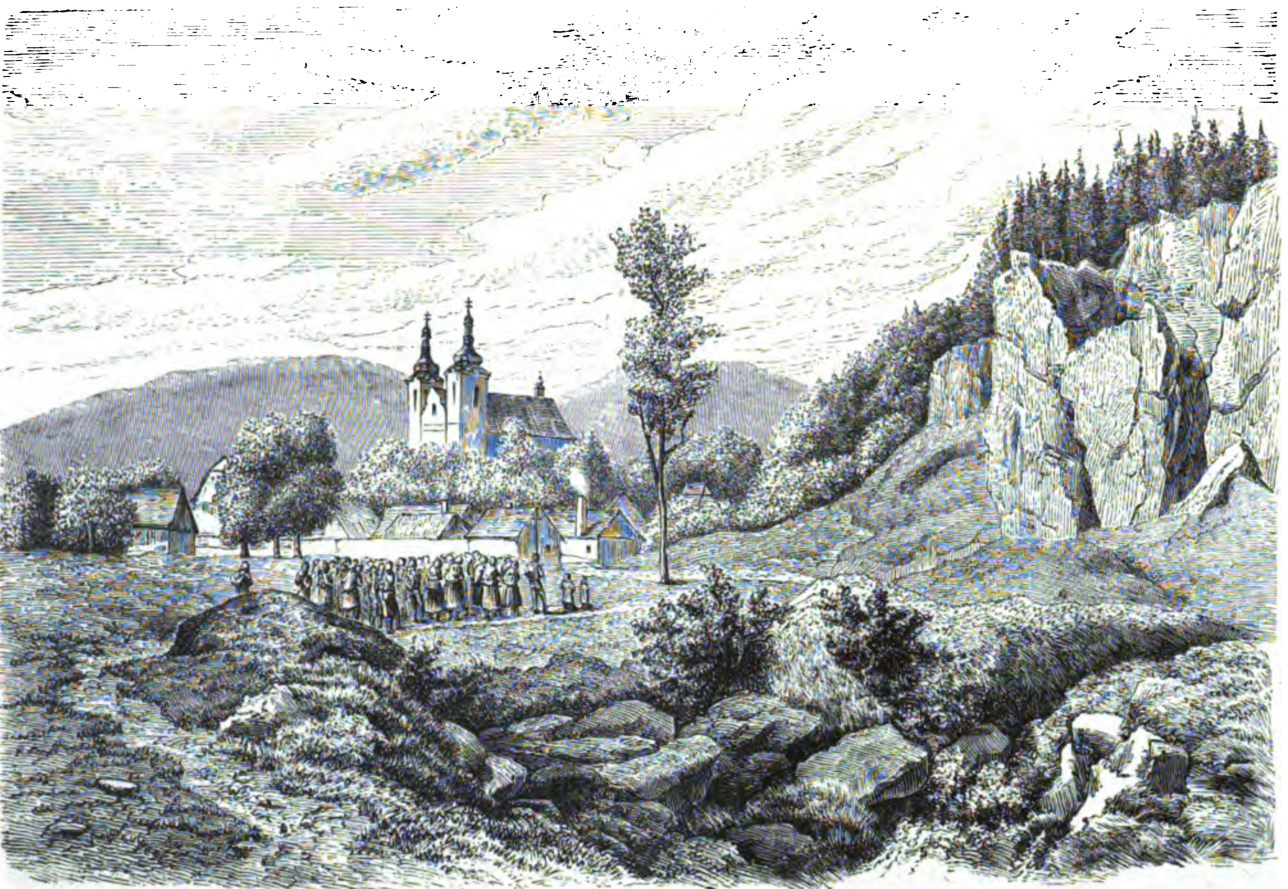
sme u stoku Punkvy se Svitavou pod Blanskem. Toto místo volíme za východiště své cesty, neboť nemůže býti půvabnějšího putování do Sloupu než idyllickým údolím tajemné Punkvy.

Jdeme hlubokým úvalem, do kterého sotva dolétnouti může teplý paprsek sluneční. Po stráních pučí vesele dříšťál a ve stínu skal zelená se bujně netykavka, nad námi pak z černa lesů bělají se vápencové skály. Již dozněl hlomoz hutí železných, již objímá nás jen lahodný klid hor a lesů. Jak vesele zurčí pramen bystrotoké Punkvy, tu proplétaje se hustým olšovím, onde rozlévaje se v šíř travnatou mělčinou, tu ztráceje se ve tmavém jícnu skalním, tam zase vynořuje se jako z podsvětí na světlo denní. Před radostným zrakem naším střídá se rozmanité pásmo rozkošných obrazů, jimiž tato krajina získala si název moravského Švýcarska.

Minuli jsme „skalský mlýn" i nad námi v houšti lesní ukryté zříceniny hradu Blanska, dumnou Macochu, blížíme se jasnějším a širším údolím k cíli dnešní pouti. Les řídne, před námi zelená se na poli osení. A pojednou rozestírá se před námi obraz úchvatné krásy, v němž slunce pozlatilo právě plnou hrstí skvělých paprsků věže sloupského poutnického chrámu, čnějící z údolu do výšin blankytných jako dva mořské majáky. Kolem chrámu věkovité, stinné lípy, dál bělají se řady domků — celý tento obraz je zasazen v rámec tmavozelených lesův, a jako strážcové do ráje toho strmí před námi obrovské holé skály vápencové, balvany, stráně stářím sešedivělé; zde hojnost naskytuje se jeskyň vyhlodaných věčně rušivou silou vodní, tu každým krokem vstříc nám zeje černý jícen podzemní chodby.

Již blížíme se, přešedše cestu od Ostrova vedoucí, k ohromné bráně, kterou se vchází do skalní chodby asi 20 kroků široké a 100 kroků dlouhé, z níž na druhé straně opět vycházíme pohodlným portálem skalním, takže jeskyně tato, jež nazývá se „Kolna", podobna jest průkopu. Vnitro její jest prosto všech ozdob krápníkových. Za starých dob bývala příbytkem lidem i zvířatům; vykopaly se zde památky po dřevních obyvatelích. Nyní jen stáda za deště útulek v ní hledávají. „Kolnou" prý jel r. 1804 císař František ve voze. Mnohá processí přicházející s té strany od Ostrova a procházející „Kolnou", podpírají jeskyni malými proutečky z pověry, aby prý obrovská klenba nespadla. Je zde také slyšeti ozvěnu.

Prošedše „Kolnou" spatřujeme „Hřebenáč", osamělý, ohromný balvan vápencový, kterýční do výše jako sloup v zemi zaražený. Jest

Sloup. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

domnění, že od něho dostala později osada jméno své. Balvan má v objemu 63 m. a 19 m. výše.

O původu „Hřebenáče“ vypravuje si lid zdejší tuto pověst: Za nepamětných dob bydlila v jeskyních divá žena, ku které jednou sám ďábel zavítal návštěvou. Ďábel snědl za její nepřítomnosti připravený v jeskyni pokrm, ale byl při tom divou ženou přistižen a za pokutu musil přinésti na svých bedrách z Krkonošů balvan, který před jeskyní shodil.

Dle zdání přírodozkumců byla kdysi tato skála spojena s blízkými stráněmi vápencovými, ale působením častých přívalů vodních jest od nich oddělena. Nyní stojí „Hřebenáč“ jako stráž u vchodu do podsvětí, totiž do jeskyň, které bezprostředně za ním se rozevírají. Na vrcholku jeho, křovím a travou zarostlém, stávala před drahnými časy socha sv. Šimona Stylity. Socha působením větru a deště byla zničena, jen podstavec zůstal. Později byl vztyčen hned vedle kříž. Sloupští hoši vyšplhávají po strmé straně na „Hřebenáč“ a trhají řídkou bylinu tam rostoucí — veronica celtica — kterou pak nabízejí v upomínku cestovatelům.

Paní Lucie Bakešová na podkladě tom, že na „Hřebenáči“ stála socha sv. Šimona Stylity a že lid balvan ten nazýval též „skálou Šimona Stylity“, vyslovila domněnku — v časopise musea olomuckého, leden 1888 — že tu byl před věky peščerní monastýr, t. j. meteoron, původem spřízněný s poustevnami a kláštery v Asii a Řecku. Tomuto domnění oporou byl záhadný nález agnusky ve sloupské jeskyni. Dr. M. Kříž nalezl ji r. 1881 pod 10 *cm* silnou vrstvou krápníkovou. Dle měření dra. J. Wankla vytvoří se průběhem 10 let průměrně asi 1 *mm* tlustá krystalinická vrstva krápníková. Agnuska nalezena byla pod vrstvou 10 cm. silnou; bylo tedy potřebí asi 1000 let, než nad touto agnuskou ona vrstva se utvořila, což shoduje se celkem s dobou, kdy u nás slovanští mniši prodlévali.

Kolem „Hřebenáče“ je nížina plná skulin, jimiž potok sloupský do podzemí mizí, pokud mu nestačí vedlejší skalní jícen. Letního času však zaniká potok ve vápencové půdě ještě dříve. Ztrácí-li se voda pod „Hřebenáčem“, doslechnouti lze zřetelně hukot, s nímž vrhá se do útrob podzemních.

Obejdeme-li „Hřebenáč“, stojíme před velkým otvorem ve skále — vchodem do jeskyň krápníkových.

Průvodčí již čekají. Zapalují louč a zvou nás, abychom brali se za nimi. Při prvním kroku do předsíně ovane nás chlad, který však později se změní ve příjemné teplo. Vchodem, kterým jsme vešli, do dvojích lze vniknouti chodeb. Staré známy jsou od nepamětných dob, nové teprve roku 1880 objeveny a učiněny schůdnými.

Jeskyně staré podobají se labyrintu, jsouce mnohonásobně protkány vedlejšími průlomy a chodbami, takže opatrným krokem musíme se bráti v před, abychom nezbloudili. Před námi nejasně mihotají se plameny loučové. Teprve po dosti dlouhé době, když jsme oko přispůsobili matnému svitu, vidíme jasněji.

Půda pod nohama místy je vazká, neboť se stěn neustále voda kane, a tím hlína se navlhčuje. Místy jdeme pohodlně, za chvíli opět

Z krajiny sloupské: I. Partie z údolí Punkvy. II. „Kolna.“ III. „Hřebenáč.“ IV. Vchod do jeskyň. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

se súžuje cesta, takže jen s těží se můžeme provlékati. Zahýbáme hned v pravo, hned v levo. Nad námi klenou se skalní sklepení, a hlasy naše duní tajuplným zvukem. Ve výšce černají se na několika místech trámy žcela již učazené. Mnozí se domnívají, že za času válek a stíhání veškeren lid z okolí se svým majetkem zde hledával úkryt a na trámech za návalu vody se ochraňoval. Ale jiní tvrdí, že zmíněné trámy jsou zbytky lešení, kdy po vandalsku byly ulamovány překrásné krápníky do zahrad knížete Lichtenštejna v Lednici, kde jich použito na zbudování kašen a k ozdobám parku. Nyní je zubožená stará jeskyně skutečně beze všech ozdob. V poboční chodbě, zvané „kosťová“, spatříme objemný balvan krápníkový, z něhož kníže Salm dal odříznouti dvě stolní plochy, které majíce lesk a podobu alabastrových, za nemalou slouží ozdobu knížecího zámku v Rájci.

V této části jeskyně vykopáno bylo hojně koster ssavců předpotopních: medvědů, lišek, hyen, lvů a j. Nyní jeskyně je mrtva. Bytují zde pouze netopýři, pavouci a zvláštní druh stonožek.

Jeskyně tyto mají ještě jedno spodní patro. Jdeme po plošině, která jest rozepjata nad ohromnými podzemními vodárnami. Zábradlí místy ohrazuje prohlubně vedoucí do těchto vodáren. Hodíme-li přes zábradlí kámen do černé zející hloubky, slyšíme po několik sekund tajemně hučivé dopadání ke dnu. Do hlubokosti této dostati se lze dílem po řebřících, dílem po provaze. Sestoupivše dolů, zhrozíme se rozsáhlých spoust vodních, které za doby deštivé výš a výše stoupají, majíce jen malý odtok. Četné vodopády hučí v prostoře vysoce překlenuté a nespočetné chodby vedlejší, do kterých lze se dostati jen po lodičce, pamatují nás živě na pohádkové zakleté zámky. Vystřelíme-li v těchto prostorách, ohluší nás mnohonásobný ozvuk a rachot. Je nevolno déle zde prodlévati; vracíme se. Louč zvolna dohořívá, a před námi vniká již do chodeb světlo denní. Jsme zase v předsíni, oddychujeme volněji.

Po malém odpočinku vejdeme do vedlejší „nicové“ jeskyně. Původ pojmenování toho vysvětlují tím, že na stěnách jeskyně usazuje se vápenec v podobě drobounké křídy a veliké lehkosti, jemuž lid zdejší říkal „nicový kamínek“. Jeskyně tato byla v pravěku bydlištěm hyeny. I ona byla obrána o své skvosty, krápníky, a stěny její učazeny jsou kouřem tak, že působí na nás jako předešlá. Jenom sem tam zbylé ostatky útvarů krápníkových svědčí o bývalé přirozené výzdobě.

Tyto staré jeskyně, prosté nyní všech ozdob, ohromují nás pouze děsem, rozsáhlostí a velikoleposti. Nové jeskyně, do kterých nyní se ubíráme, budí úžas náš ještě i přeskvělými přízdobami alabastrových krápníků v hojnosti neskonalé.

Jeskyně tyto nalezeny náhodou. Hojnost kostí z předpotopních zvířat byla ve sloupských jeskyních tak veliká, že i nepovolaní začali je hledati a vykopávati. Tím stalo se, že mnohé chodby násypy byly zahrabány a neschůdnými učiněny, ba nastala obava, aby jeskyně nebyly úplně zkaženy. Teprve úředním zákazem zastaveno libovolné kopání a dovoleno jen tenkráte, děje-li se za příčinou vědeckou. — V zimě r. 1879 kopal Václav Sedlák, cestař a průvodce po jeskyních, u paty vápencové stráně po medvědích kostech. Byl již dosti hluboko, když pojednou, proraziv vrstvu krápníkovou, svezl se šikmou chodbou

několik metrů dolů, na to pak rychlým sesunutím ocitl se hluboko kdesi pod zemí. Vzpamatovav se, rozžehnul louč a s úžasem hleděl vůkol. Byl jako v pohádce. Při blikavém světle děsil se obrovitých útvarů krápníkových, jichž nakupeno tu bylo v hojnosti báječné.

Stěží dostal se zase nazpět a vypravoval hned o podzemních krásách nové jeskyně. Však těžký byl k ní přístup. Pomýšleno tedy, kterak ji učiniti schůdnou a zachovati ji neporušenou. Se strany, odkud byla objevena, nebylo lze pomýšleti na vchod; proto zkoumáno uvnitř jeskyně samé. Dle polohy seznáno, že jedna vedlejší chodba dala by se prolomiti a tím že by se nabylo spojení s jeskyněmi starými.

Stalo se. Po několikadenní práci prolomili se do „nicové" jeskyně. Průlom byl příkrý, protož bylo tam nutno udělati schody. Přicházíme tedy nyní do nových jeskyň, prošedše nejprve „nicovou" asi 80 m. zdéli. Na pravo pak odbočíme úzkou chodbou, která pozvolným svahem se níží, až sestoupíme asi po 12 schůdkách do chodby ještě užší a zastavíme se před dveřmi. Těmi pak vejdeme příkrou chodbou do jeskyně nové.

Jsme v pološeru — ba skoro v úplné tmě a čekáme, až průvodcové rozžehnou svíce. Svítá, světélko za světélkem vyskakuje jako bludička. Nad námi vysoká klenba a kolem nerovná půda, z níž jakoby vyrůstaly podoby zakletých. Čím déle patříme kolem, nevědouce, kam dříve zrak upoutati, tím větší úžas jímá mysl naši. Průvodcové, kteří se rozešli po jeskyni, vypadají v dálce jako podzemní gnomové a hovor jejich rozráží se o klenbu tajuplným rachotem. Zvou nás dále. Sestupujeme podél zábradlí mezi skupeniny krápníkové. Nad námi, pod námi, vedle nás — všude alabastrová běl se třpytí a září. Rampouch krápníkový na rampouch se věší, tvoře malebné skupiny, jinde splývají krápníky ve formě závojův a záclon, jinde v podobě vodopádu. Před námi chaos krápníkových útvarův! Ve prostoře asi 40 m. široké, 50 m. dlouhé a 25 m. vysoké vidíme překvapující bohatství krásných forem krápníkových. Místy bělá se vše, jakoby sněhem bylo posypáno, jinde visí drobounké střechýle, na jejichž konci tetelící se krůpěj vodní již již jest uchystána spustiti se do obrovské prostory, zářící perlami a démanty. Těžko loučíme se s výjevy těmito, abychom hned u vedlejšího obrazu v nové pokochali se kráse. S klenby visí až k našim nohám krápníkový sloup jako kmen štíhlé jedle, jinde zase splývá v podobě rozvinuté záslony. Světlo běloskvoucím krápníkem červeně s druhé strany prokmitá a doteknutím zní záslona jako velebné dunění zvonův. Za počasí suchého, když nejsou skaliska nasycena vodou, vše v jeskyni se třpytí, jakoby bylo vyleštěno. Nejkrasší ozdobou její jest útvar krápníkový v podobě vodopádu přes skalisko se řítícího. Jinde zase vystupují ze země řady krápníků jako píšťaly velkých varhan dle výšky seřaděné. A tak jiné a jiné obrazy vábí neustále pozor náš, že není lze ani vše dopodrobna stopovati. Půda je místy hlinitá, místy skalnatá, za deštivé povětrnosti bývá časem i zatopena. Do jeskyně ústí několik pobočních chodeb, které snad, kdyby byly prokopány, buď vedly by nás ještě k novým útvarům, buď zakončovaly by v jeskyni staré. Nově objevená jeskyně ona náleží k nejvzácnějším přírodním ozdobám země moravské a vábí k sobě každým rokem více hostův.

Plni úchvatných dojmů vycházíme z jeskyň opět na světlo denní. Jdouce kol vápencových strání, blížíme se k Sloupu. Po silnici před námi ubírá se processí zbožných poutníků. Nás vábí ještě osmahlé skály.

Průvodce upozorňuje nás na otvor ve stráni skalné několik metrů nad zemí a vypravuje: „Otvor ten vede do malé sluje, které zde říkáme poustevna. Bydlil tam před drahným časem zbožný poustevník. K jeskyňce vydlabal si dosti odvážné schůdky. Až podnes, když je po dešti, objevuje se podoba poustevníkova na strmé této stráni.“

Došli jsme k lávce. Zde spojují se dva potůčky: Žďárná a Luha. Odtud teče spojená tato voda podél příkrých bělošedivých úskalí k jihu štěrkovitým řečištěm, kde pak různými skulinami se ztrácí ve hrozných propadlinách. Za času letního bývá řečiště po většině suché a jen za deštivého počasí naplňuje se na krátkou dobu. Jeť povaha půdy ve Sloupě a celé této kotlině vápencová a bohatá závrtky, ve kterých se voda ztrácí do podzemních shromaždišť vod. Potok sloupský, ztrativ se pod úbočím vápencovým, teče podzemními vodárnami, přes hodinu cesty dlouhými, a vyniká až pode jménem Punkava ve stejnojmenném žlebu, kterým jsme se do Sloupu brali, pod Macochou.

Processí již nás předešlo. Jdeme za nimi do kostela. Majestátní chrám sloupský nese ráz vlašského slohu, podobu maje kruhu podlouhlého. V kostele je posvátná socha, vypodobňující v životní velikosti Matku boží, sedící pod křížem s mrtvolou Ježíšovou na klíně. Sloup je znamenité místo poutní. Za letních měsíců bývá ves oživena valnými zástupy zbožných poutníků, kteří mnohdy až z dalekých končin cestu sem váží. Nejznámější poutníci a též nejvítanější jsou Slováci moravští a uherští, jichž vážné, prosté a důstojné zpěvy církevní vrch mají nad ostatními sbory poutnickými.

O původu poutnického tohoto místa vypravuje se, že Karel Ludvík z Rogendorfu, pán v Rájci a Jedovnicích, vroucí ctitel Matky Boží, vyžádal si r. 1728 z kláštera minoritského v Brně sochu bolestné Panny Marie, kterou odvezl do horského zátiší a zamilovaného svého útulku v šeru hor, do Sloupu, kde za krátký čas vystavěn byl pro ni nádherný chrám posvěcený biskupem olomuckým. Za kostelem ve stínu košatých lip stojí přívětivá fara, ve které žil a básnil kněz Jan Soukup. Na zdejším hřbitově je krypta knížete Salma.

Pouť jsme dokonali. Den k večeru se chýlí. K návratu do Blanska volíme kratší cestu přes Vavřinec, Veselici a Těchov. Ještě jednou s návrší od Vavřince obracíme se v utěšený údol, kde zapadající slunce zlatí ještě velebné věže chrámové, a naposled kocháme se čarokrásným obrazem, s nímž opravdu těžko jest se rozloučiti.

Neštěstí tety Uršuly.

Novella J. Ohneta. Se svolením spisov. přel. E. V. Hynek.

I.

lečna Alina Bernardová, s košíčkem zavěšeným na ruce, hlavinku majíc chráněnu velkým, hnědým slaměným kloboukem, stříhala velikými zahradními nůžkami růže v krásné zahradě, náležející k ville její tety v St. Mandé. Byla rozčilena; se zimničnou rychlostí stříhala vonné květy a pustošila keře barbarsky, ustřihujíc nevědomky s růžemi i poupata, poněvadž všecka její pozornost směrem k domu byla obrácena.

Paprsky sluneční žehly nemilosrdně na tomto kousku země, obklíčeném vysokými zdmi, pomáhajíce uzrávati bledě žlutým hroznům a zbarvujíce pokožku broskví do purpurova. Vzduch byl rozžhaven; vlaštovky, které vysoko ve vzduchu semo tamo poletovaly, honily se na vzájem hlasitě štěbetajíce a mladá dívčina, všecka jsouc umdlena velikým parnem a zraky majíc oslněny přílišným světlem, stanula nehybně a okusovala bílými zoubky ohnivý květ žaqueminotky. S roztouženým srdcem, vzdálena svými myšlenkami, naslouchala tisícerému bzukotu a šumotu oživeného klidu zahradního. Však dům dřímal tiše dále za svými spuštěnými záclonami a za celé parné odpůldne neprozrazoval nejmenší známku života a ruchu.

„Nemá to konce," prohodila dívenka, „k čemu tolik řečí? Otec asi řeční — sama jsem měla promluviti s tetou."

Povzdech vydral se jí z ňader, uleviv srdci bolem sklíčenému, a dívka pojednou viděla v duchu zřetelně malý salon, v němž právě seznamoval pan Bernard slavnostně tetu Uršulu s plány, které učinil vzhledem k budoucnosti své dcery, zatím co jeho paní byla zabrána horlivě do vyšívání. Zřetelně slyšela hlas otcův, který velebným tonem pronášel oblíbenou větu: „Manželství jest nebezpečná loterie. Ze sta čísel vyjde vždy jediné —."

Viděla, jak se teta Uršula kysele tváří, a postřehla pohled vroucí vděčnosti za blaho manželské, jejž vyslala k nebi paní Bernardová.

A konečně, po nesčetných řečnických umělůstkách, zjevil otec hlavní předmět rodinné porady: že se někdo u něho ucházel o ruku Alininu! Toť byl ten důležitý, rozhodný bod, který zaujímal veškeru její pozornost. Můj ty spasiteli! Jak to skončí? Co řekne asi teta Uršula?

Její mladé srdce bušilo s dvojnásobnou rychlostí a místo chladného, stinného pokoje, v němž se měl její osud rozhodnouti, pojednou jiný obraz před jejím duševním zrakem se vynořil: veliký, mladý muž, modrých očí, s úhlednými vousy pod nosem, elegantně oblečený v černý

kabát dělostřelecký s křížem, zavěšeným na červené stužce a s třemi zlatými šňůrami, jaké setníci nosí na ramenou.

Jako větérek přelétlo její rty jméno Roger a ona v myšlenkách ocitla se opět na silnici, vedoucí k Vincennesu, kam jednoho dne kráčela se služkou, aby matce ku svátku nakoupila květin. Musila se zastaviti, poněvadž přišli jim v cestu vojáci. Skvoucí zbraň ji oslepovala a rachocení těžkých děl ji ohlušovalo; ale tu spatřila v záři sluneční hrdého, statného setníka, který jel mimo ni na pěkném vraníku. Poznala jej, vždyť s ním předešlého večera na plesu, pořádaném k dobročinnému účelu, tančila několikrát do kola, a nyní byla tak v rozpacích, že opomenula nejnepatrnějším kývnutím děkovati za graciosní poklonu, kterou jí vysekl s úsměvem na tváři, na svém ušlechtilém zvířeti.

Děla a vozy se zásobami, na nichž dělostřelci sem tam se klátili, aby udrželi rovnováhu, s hlomozem zmizely; elegantní důstojník ztratil se v kotoučích prachu, odnášeje s sebou srdce mladé dívčiny.

Od té doby uplynulo šest měsíců; vídali se často, ale jen z povzdáleči, aniž by slůvka spolu promluvili a přece výmluvnými pohledy řekli si toho tolik, že setník Roger, když jednoho dne — zajisté náhodou — jel úzkou uličkou, vedoucí podél zahradní zdi, se odhodlal nadzvednouti se v třemenech a pohlednouti — právě do čínského kiosku, v němž pan Bernard za parných dnů svůj odpolední spánek odbýval.

Tentokrát tam nedřímal otec Bernard, nýbrž mladá dívčina v růžových batistových šatech pilně vyšívala a teta Uršula činila jí společnici se svým nezbytným psíkem. Bylo přirozeno, že malý mopslík hlasitě zaštěkal; mladé děvče pozvedlo zraky, načež záplava červeni, zajisté nikoli pouhý odsvit jejích šatů, pokryla její tvář.

Od té doby bývala zhusta v čínském kiosku, a přesvědčovala často pana Bernarda, že hluk, zaznívající tam z ulice, musí mu překážeti v spánku. A kdykoli věrné zvířátko, o němž se teta Uršula pronášela: „Co se ostražitosti týče, není lepšího zvířete,“ zaslechlo koňské kopyto ohnivého vraníka zvoniti na dlažbě, tu vrtělo čile ocáskem a vzhlíželo rozumně k Alině, jakoby chtělo říci: „Radujme se! Náš přítel přichází; mně donáší cukr, a tobě sladká slova!“

A tu několik minut bavívala se dívčina skrze malé barevné okno s kapitánem, zatím co jeho kůň potřásal zlatou hřívou a okusoval svršky glycinie.

Každé děvče jest od přírody nadáno uměním ukrývati své city, však Alinina bytost byla touto láskou všecka změněna tak, že otec tuto změnu brzo postřehl. Vida, že bývá často rozčilena a nervosní, že naslouchává v stranu, odkud se žádný zvuk neozývá, že neodpovídá na otázky, že někdy rázem uprostřed salonu samojediná dává se do tance a pojednou vypuká v pláč, když zpívá kavatinu z Fausta: — rozhodl se, že si s ní v té příčině promluví.

Alina mu ihned vše sdělila, náhodné první setkání na plesu a druhé když před ní defilovala baterie, rozmluvy oknem v čínském kiosku — vše mu řekla, dobrému svému otci, jehož zbožňovala, a vmísila mnohé něžné prosby a lichotky ve své krátké vypravování.

Byl tak něžný, úctyplný, vzdělaný, a její roztomilý, zbožňovaný tatínek musí ji přece učiniti šťastnou a dáti jí za muže toho, koho

miluje! Chopila pana Bernarda za hlavu, objala jej, zahrnula jej svými prosbami a předložila před něho své velké, horoucí mladé srdce v hodině upřímné zpovědi. Ale otec zvážněl a po dlouhém mlčení pronesl: „Nerozumné dítě, ty ani nevíš, co jsi vyvedla! Zvoliti sobě důstojníka!"

„Ale, otče, což jsem *já* volila? Ostatně, tehdáž poprvé na plesu nebyl ani v uniformě! A pak mne láska mžikem překvapila. Kdybys jen věděl! Bleskurychle tu byla."

To vše nemohl pan Bernard věděti. Miloval svoji paní s klidem, horoucněji po svatbě nežli před ní, a co se blesku týče, o tom neměl tušení. Udiven pohlížel na toto osmnáctileté dítě, jež vyrostlo v šosáckých poměrech, nenavštěvujíc divadla, nečtouc románů a jež přece nyní rázem dalo mu nahlednouti do srdce, naplněného vášní a do duše zmítané horoucí fantasií. Kde hledati všeho toho příčinu? Snad paní Bernardová tajila tyto vlastnosti v záhadných hlubinách ženské přirozenosti a přenesla je takto na svoji dědičku? Co se jeho týkalo —

Jako rozumný otec chtěl ovšem schladiti přílišný žár své dcery.

„Jsi hodna za to, dceruško, žes mi ničeho nezatajila, ale neprozřetelna, že se dopouštíš takové pošetilosti. — Jak! Bavíš se s mladým mužem u zahradní zdi, a nevíš ani, kdo jest? Uvážím-li, že's nebyla v ústavě, že tě hlídáme doma, — no, děláš nám pěkné pokroky!"

„Vím dobře, tatínku, že to bylo neslušné, ale nemohu za to."

Slzy zrosily její oči, ručky její se prosebně sepjaly a přece úsměv skotačil v koutku růžových úst jako naděje budoucí radosti.

Pan Bernard neměl ve zvyku vypravovati dítěti věci, které by je rozplakaly.

Objal ji, kojil ji nadějí, ba skoro ji prosil za odpuštění, ale zůstal přece věren svému otcovskému výroku:

„Žádné schůzky, dopisování, zdrželivost do té doby, až se přesvědčíme, kdo vlastně jest. Slibuješ mi to?"

„Zajisté, otče."

Hned druhého dne vyptával se pan Bernard na rodinu, jmění, povahu a vyhlídky setníkovy; neboť, že byl setníkem, vědělo se určitě.

Sotva uplynulo osm dní, jednou z rána pravil dceři se starostlivým pohledem: „Nyní vím, po čem jsem pátral. Setník má matku, paní Dartenayovou, znamenitou, vznešenou ženu, jeho otec byl městský úředník, mají třicet tisíc roční renty, a bydlí na boulevardu Bonne Nouvelle; skvělé to vyhlídky! Zkrátka, ideal zetě, jen kdyby nebyl vojákem! Ale jak to změnit! Můj bože! Co tomu řekne teta Uršula?"

Alina nešířila o tom více slov, padla otci na prsa, líbala jej, jak ho ještě nikdo nelíbal, a vzbudila v něm spoustu úvah, jichž může býti příčinou jenom láska mladého děvčete!

Příští týden představil se setník Roger panu Bernardovi. Počínal si prostě, přirozeně, rozvážně a zalíbil se Alinině otci tak velice, že se ho po delším váhání otázal, nemá-li úmyslu zanechati vojančiny.

Setník ohradil se rozhodně proti tomu, podotkl, že nezná krásnějšího povolání, a že jest tělem i duší vojákem. Zdaž by měl, čítaje teprve osmadvacet let, již zaháleti? K tomu ovšem pan Bernard nemohl raditi, a poněvadž se mu zdála budoucnost jeho dítka zajištěna, pomyslil si, že bude nejlépe poraditi se s tetou Uršulou o náklonnosti obou lidiček.

II.

Byla to ona vážná porada, která se dála za tohoto krásného slunného dne, zatím co Alina stříhala v zahradě růže a malovala si luzný obraz štěstí a lásky, v němž neposlední úlohu měl jistý dělostřelecký důstojník.

Jakoby jej byla neustálou vzpomínkou sem přičarovala, ozvalo se v uličce veselé zařehtání, zvuk podkovy a jasný pozdrav.

Opanovala se, aby mu nekvapila vstříc; prošla volně, jako lhostejně čínským pavillonkem a otevřela tam okénko za zjevného souhlasu pánů Číňanů. Dole stál Roger, uctivě drže čapku v rukou.

Chvíli pohlížela mlčky do sličného, osmáhlého obličeje mladého muže s modrýma očima a hezkými vousy, brzy však vykřikla:

„Pro bůh, proč nedáte čapku na hlavu! Vždyť zde nikde není nejmenšího stínu. Sluneční úpal vám uškodí.“

Setník toho nedbal, chopil se měkké, bílé ručky a vroucně ji líbal.

„Můžeme zde jen chvílenku prodleti,“ pravila Alina. „Jak jsem ráda, že tu jste! Nemáte ani zdání o mém rozčilení. Již od snídaně nejsem ani minutu pokojna. — Právě nyní mluví otec s tetou Uršulou — zamkli se. Matka jest také tam dole. Můj bože! Co pak si mají toho tolik povídat? Jen kdyby nám teta nedělala žádných překážek!“

„Zvítězíme nad ní.“

„Vy mluvíte jako vojín.“

„Nikoliv, jako zamilovaný.“

„A kdyby si usmyslili, abyste čekal?“

„Tedy posečkám.“

„Jak dlouho?“

„Třeba do věčnosti.“

Alina potřásla nedůvěřivě hlavou a tázala se laškovně: „To budete snad generálem, nežli se vezmeme? Miloval byste mne pak méně?“

„Aj, nikoliv. Ale milejší by mně bylo, abych si vás mohl vzíti jako setník.“

Vesele si pohledli do očí a zapomněli v obapolné náklonnosti a v pocitu mladické síly na veškery okamžité útrapy.

Alina odtáhla ruku zpět. Mlčky ji opírala o úzké prkénko okenní; byla opojena silným výparem květin a zachvácena rozkošnou, snivou unylostí. V této odlehlé, tiché uličce, jež byla ovroubena na obou stranách vysokými zdmi malých zelinářských zahrad, byli tak samotni, jako na poušti i domnívali se býti na světě sami.

Tak beze slov, jeden upíraje pohled na druhého, kochali se štěstím, že mohou prodlévati pospolu.

„Dnes ráno byl jsem v Paříži, drahá Alino,“ prohodil setník po chvíli, „navštíviti svou matku a zpravit ji o všem. Jakmile zde bude vyjasněno, přijede a požádá vašeho otce za vaši ruku pro mne.“

„Můj bože!“ zvolala Alina, vzpomenuvši svých starostí a nepokojně pohlížejíc z kiosku na tichý, uzamčený dům. „Nyní trvá koncil již přes půl hodiny. Co se to jen děje? — Již před osmi dny chtěl se můj otec o této věci rozhovořiti, ale nemohl se pořád rozhodnouti —“

„Jest vskutku teta Uršula tak hrozná?“ ptal se Roger s úsměvem.

„Hrozná? To nikoliv! Miluje nás velice. Nemůžete si o ní učiniti pravou představu!“

Mladé děvče pojednou zvážnělo; pozvedla zraky k nebi, sepjala ručky a pronesla s nábožnou úctou, jakoby mluvila o zbožňované mučenici: „Ona tolik vytrpěla!“

„Což pak my, my nic netrpíme?“ zvolal setník. „Co se mne týče, trpím nemálo. Vy, pravda, milostivá slečinko, snášíte toto napnutí s klidem, který mne činí nešťastným!“

Alina chtěla odpověděti, ale byla rázem vyrušena hlomozným vytahováním záclony. Dveře salonu, na terassu vedoucí, se otevřely a malý, obtloustlý, holohlavý pán, asi padesátník, s prošedivělým vousem, vystoupil.

„Otec přichází,“ zvolala Alina. „Konečně se to skončilo. Jděte již! Podám vám zprávu, jakmile mi bude možná.“

Přitiskla prsty na rty a obvyklým spůsobem poslala milenci polibek, hodivši mu zároveň na rozloučenou růži, kterou šťastně zachytil. Pak rychle prolétla alejí, takže motýlové a včelky ustrašeně se rozprchly.

„Nuže?“ tázala se sotva dechu popadajíc otce, který stál před ní nehybně, opíraje se o mříž, obrostlou ovijivými květinami, „sdělil jsi jí všechno?“

„Ano,“ odpověděl pan Bernard rozpačitě. „Sdělil jsem tetě naše plány — přeje si však s tebou mluvit —“

Alina nedůvěřivě pohlédla na otce. Ale láska ji činila srdnatou; neptajíc se dále, směle vstoupila do salonu, obrněna k odporu.

Teta Uršula seděla u kamen; pejsek ležel jí u nohou. Byla to stará panna ve vdovském úboru, silných, ostrých tahů, suchá, v coelibatu zkostnatělá postava, dlouhých rukou, jejichž obratné prsty se neustále zaměstnávaly ženskými pracemi.

V té chvíli pletla hnědou bavlněnou kazajku pro chudé děti. Když zaslechla svoji neť vstupovati, pozvedla hlavu a bylo viděti dvé velikých, zářivých očí, jichž milý pohled mírnil tvrdost hustého, černého obrví.

Paní Bernardová, kvetoucí, kulaťoučká malá paní, seděla naproti své sestře v měkké lenošce, a zdála se býti nejvýš zamlklá.

Bylo jí možno vyčísti z obličeje tichou prosbu, aby se Alina mírnila; neboť paní Bernardová spozorovala hned, že si její dcera počíná nad obyčej rozhodně a netrpělivě. Pan Bernard vstoupil za svojí dcerou a zůstal státi nějak rozpačitě.

Alina to vše postřehla pohledem jediným. Věděla předobře, že se nedoví, jak válka skončila, nýbrž že tato teprve bude zahájena. Krev vstoupala jí do hlavy, rozhodně a tiše kráčela k tetě a na dva kroky od ní usedla.

„Nuže, má drahá,“ prohodila stará slečna ostrým hlasem, „zdá se, jakobys měla u nás dlouhou chvíli; proto nás chceš opustit? Nevím věru, čeho zde najednou postrádáš, ale tak to bývá vůbec u mladých děvčat! Tvá matka nepočínala si jinak. Ale tys ještě příliš mladá.“

„Tetičko, právě čítám osmnáct let —“

„To vím. Osmnáct let! Sešlostí věkem netrpíš, není-liž pravda?“ prohodila laškovým tonem teta.

Nyní si pomyslila Alina, že záležitost její nebude míti tak zlých následků, jak se domnívala, a proto srdnatě počala: „Ale, milá tetičko! Kdybys tušila, jak jej miluji!"

„Skutečně?" prohodila vážená dáma, která jevila se býti dnes zvlášť dobře naladěna. „A jak je stár?"

„Brzy bude mít devět a dvacet let."

„Vida, vida — o jedenáct let tedy starší než-li ty."

„Ale tatínek jest o dvanáct let starší než-li matinka."

„Kde pak žije?"

Alina váhala; bylať přesvědčena, že její odpověď bude příliš závažna. Na to rozhodně odvětila: „Ve Vincennesu."

Teta Uršula rázem se změnila, zvážněla, ba vzala na se vzezření hrozivé. Zdálo se, jakoby pevnostní věže, naplněné uniformami, byly ji zahalily svými stíny. Pohlédla na sestru, a tato se chvěla; změřila švakra, který stál ukryt ve výklenku okna; děsné podezření ji uchvátilo. „Čím pak je?" zvolala.

Alina pozvedla modré, poctivé oči k tetě, a pronesla hlasem, jako by orodovala za odsouzeného na smrt: „Hejtmanem u sedmnáctého pluku dělostřelectva."

Kdyby byl blesk uhodil vedle staré slečny, nebyl by býval účinek větší. Vstala, skřížila ruce na hubených ňadrech, zlostí zrudlá ve tváři, s plamenným okem a zvolala: „Důstojník! Tedy důstojník? A tys Alina, moje neteř, tobě jsem byla kmotřenkou!"

Více nemohla pronésti; hrdlo jí vypovědělo službu. Učinila několik kroků ku předu, aby vyšla z pokoje, ale na prahu stanula jako strašidlo, vzbuzujíc hrůzu svým šatem i vzezřením.

„Tohle jsem od tebe neočekávala," sípala dále, „že zapomeneš tak snadně na mé neštěstí! Ale, pamatujte si to dobře: nikdy nepřekročí muž, který je vojákem, práh mého domu! Raději sama jej opustím. Alina může setrvati při svém milenci, jest svobodna! Ale pak přetrhávám veškery přátelské svazky. Učinila jsem svoji povinnost, upozornivši ji na utrpení, které můj celý život otrávilo!"

Tragicky, jako novověká Kassandra, chopila se své smuteční vlečky a zmizela. Otec, matka a dcera pohlížely vzájemně na sebe a všem bylo možno na tváři čísti, že zavřením dveří byly pojednou všecky jejich naděje zmařeny.

„Předvídal jsem to," střízlivě se chopil opět slova pan Bernard. „Při neštěstí, jaké ji zastihlo, věru nemohla ani jinak mluviti. Můj ty bože! Co máme si nyní počíti, co pak mám říci mladému muži, o němž jsem slyšel jen samé pochvalné hlasy?"

„Také ty, otče!" tázala se Alina, třesouc se rozčilením, „mohl bys couvnouti?"

„Ale což mám učinit?"

„Vše ostatní, jen to ne! Mé celé štěstí obětovati fantastickému vrtochu! Jen, prosím, na to nemysli! Poněvadž teta Uršula byla nešťastna, zdaž musím i já býti nešťastnou? Kde je psáno, že totéž, co jí, musí se přihoditi i mně? Nikoliv — jsem o tom přesvědčena — ba ručím vám za to — mně se to nestane!"

Malá Alina stávala se vášnivou; hájila věc Rogerovu a svoji s takovou vytrvalostí, jakoby sama byla vojákem.

„Ale, milé dítě," zvolala pojednou ustrašená paní Bernardová, „prosím tě, ty přece znáš tetu, nepokoušej se o odpor a podrob se."

„Raději smrt!"

A na to vypukla v hlasitý pláč.

„Alinko! Milované dítě!" zvolali pan a paní Bernardovi současně a vrhli se ku své dceři, aby ji utišili všelikými laskavostmi a sliby.

O všechno se chtěli pokusiti, jen aby neviděli své dítě plakati a naříkati. Ba chtěli dokonce podniknouti boj s tetou — aby Alina mohla následovati hlasu svého srdce.

Jakmile dívka uviděla v otci a matce své spojence, vzmužila se a usmívala se spokojeně skrze své slzy.

III.

Když teta Uršula opustila salon, odešla do svého pokoje, uzamknula se a zabývala se dávnými vzpomínkami.

Zde souhlasilo celé okolí s jejími ponurými náhledy o životě: temnohnědé tapety, nábytek z černého dřeva, garnitura u kamen z temného bronzu, figurka modlícího se anděla na hodinách. V rohu byl vystavěn oltář s klekátkem. Se stropu visela stříbrná svítilna na krátkém řetízku a daguerrotyp ve stříbrném rámu byl předmětem horlivého zbožňování.

Byl to mladý muž, s hezkým vousem, s ústy k úsměvu naladěnými, jak si právě fotograf poručil, s pohledem těkajícím do neurčita. Byl v uniformě, maje dlouhý plášť a vysoké čako pěchoty z r. 1854. Dole bylo na malé tabulce vyryto: „Louis Silvain Exupère de Mirieux, padl při obléhání Sebastopolu. Pokoj budiž jeho popelu!" Pod tím byla upevněna svadlá kytice.

Teta Uršula stanula v památném koutečku. Padla na kolena a šeptala upírajíc zarosený zrak na daguerrotyp: „Vojín v rodině — a po tobě? Nikdy, nikdy k tomu nepřivolím!" Staré poctivé panně zdálo se, jakoby pohled fotografovaného hrdiny byl přívětivějším, a utvrzena tím ve svých úmyslech, cítila se býti dosti silna, aby přemohla každý odpor.

Ten, jehož teta Uršula oplakávala, býval za svého živobytí dosti veselý chlapík. Jako dvacetiletý sirotek postaral se o to, aby pokud možno v nejkratší době zbavil se veškerého jmění, závodě na koních, jež nikdy cenu nevyhrály, pachtě se za ženami, jichž nikdy neulovil, které však posléze napálily jeho. Takovým hospodařením byl brzy hotov se svými penězi, načež hledal útočiště u lichvářů.

Byl hoch lehkomyslný, ale dobrák od kosti. S panem Prévotem, svým poručníkem, otcem Uršuliným, častěji se hádal, neboť tento jako bývalý kupec docela na jiné stanovisko se stavěl a nerozuměl kouskům, jež vyváděl sličný Ludvík; říkal, že veškery jeho roztomilosti nepovedou k ničemu a budou pro něho osudny.

Uršula naproti tomu, která byla zrovna v těch letech co mladý muž, nemohla se mu ani dost vynadiviti, a beze všeho byla by zanesla

své srdce do zastavárny, aby jen získala potřebných prostředků pro svého miláčka.

Zbožňovala jej — vždyť spolu vyrostli, v mladické hlouposti se zasnoubili a dvacetiletá Uršula setrvala pevně na tomto nevinném slibu, zatím co Louis, spit novou svobodou, vedl dále bezuzdný život.

Panu Prévotovi byla brzy vášeň starší dcery nápadna. Domlouval Uršule; ale veškery rozumné řeči a pádné důvody byly marny. Tato veliká, hubená brunetta byla opojena svůdným zjevem oslňujícího mladého muže, a čím více jí domlouvali, tím horoucněji k němu lnula. Jsouť lidé, kteří imponují svými chybami více, nežli svými přednostmi.

Otec jí říkával: „Nikdy nepřivolím, abys sobě vzala tohoto zlatohlávka. Učiněným peklem byl by tvůj život.“

„Svojí láskou jej napravím,“ odvětila ona. „Jest dobrého srdce a té naděje se nevzdám.“

„Ale promarnil vše, ba nasekal ještě hodně dluhů.“

„Což nemám já dosti jmění, abychom mohli býti oba slušně živi?“

„Jak dlouho trvá sebe větší jmění, máme-li za muže marnotratníka?“

„Jak říkám, napravím jej.“

„Toť se ví, ty tomu rozumíš.“

„Jsem přesvědčena, že se mi to podaří.“

„Jdi již! Jsi láskou zblázněna.“

Uršula ustala, ale svých idejí se nevzdala. Když jí bylo čtyři a dvacet let, čekala se zjevnou rozkoší na onu šťastnou hodinu, kdy bude moci v praxi provésti ony theorie o mravním zušlechtění svého chotě. Ludvík naproti tomu zacházel s Uršulou jako se svojí sestrou. Měl-li ve hře neštěstí, nesl to klidně, a ona mu nabídla své úspory; a den na to, když zase vyhrál, přišel všecek roztoužen domů s darem, který citlivému děvčeti vynutil slzy vděčnosti. Aby si ji vzal za ženu, s tím valně nespěchal, třeba že bral zřetel k otcovskému jmění jejímu, jež bylo velmi značné. Když byla mezi přátely řeč o Uršule a když se ho tázali: „No, což je s veselkou?“ zcela lhostejně, jakoby dělal vtip na suchoučkou postavu své sestřenky, odpovídal: „Mám dosti času! Ona jest jedinou mojí záchranou!“ načež následoval hlučný smích. A přece měl se dříve vysloviti, než si sám pomyslil.

Jednoho večera přišel k poručníkovi tak rozrušen, že Uršula tušila nějakou katastrofu. Stranou se ho tázala, co se přihodilo. S počátku se zpečoval, sděliti jí příčinu svého rozčilení, však ona neustala, až poslušně všechno vyznal. Jeho zřídla byla úplně vyčerpána; nevěděl si nyní rady, na koho se obrátiti.

„Nuže, jsi odhodlán vésti život spořádanější?“ tázala se Uršula.

A když on místo odpovědi zraky k nebi povznesl, pokračovala: „Jdi a žádej mého otce za moji ruku.“

Odkvapil, aby učinil, jak mu poručila. Však pan Prévot, který pět a třicet let poctivě pracoval, než si své jmění nashromáždil, nikterak nebyl odhodlán odevzdati čtvrtý díl svého jmění rukám, které byly zvykly jen rozhazovati. Přijal Ludvíka chladně, a třeba dcera milenci dle sil svých pomahala, přísahal, že ji raději vydědí, než by ji provdal za muže, jehož si vyvolila.

„Pak se nikdy nevdám!“ odvětila Uršula plačtivě.

„Také dobře! Můžeš pomáhati vychovávat děti své sestře!“

„A já půjdu na vojnu!“ tragicky prohodil Ludvík.

„Aj, toť přímo znamenité! Chceš tedy přece být užitečným členem společnosti lidské!“

Mladý muž vskutku učinil, na čem se usnesl; domníval se, že za měsíc opatří za něho náměstníka, až si Uršula hodně popláče.

Uršula však plakala jen čtrnáct dní. Rozzuřila se válka s Ruskem a Ludvíkův pluk chystal se na pochod do Krimu. Toť bylo arci překvapení. Nyní nebylo pomyšlení, aby sběhnul s vojny, nechtěl-li slouti zbabělcem. Musil se vesele tvářit ke smutné hře a dle možnosti vpravovati se ve vojenské spůsoby.

Jednou z rána přišel Ludvík v uniformě k poručníkovi, šavle mu řinčela, vlasy měl krátce přistřiženy jako odsouzenec, v ruce držel malý, pro Uršulu přichystaný bouquet. Situace byla vážná: tento mladík, který chystal se právě do boje a na smrt, stal se pojednou sympathickým pro každého. I pan Prévot, třeba byl rád, že se zbaví lehkomyslného hejska, měl nyní slzy v očích.

Rozloučení Uršuly s Ludvíkem bylo nejvýš trapné. Zůstali samotni v saloně, němě sedíce naproti sobě. Bylo to k večeru, a v pokoji se přitmívalo, že sotva druh druha rozeznávali. Toto nedostatečné osvětlení bylo Uršule zvláště příznivo: Ludvíka zmocnila se rázem něžnost.

Chopil ji za ruku: „Vzpomeneš-li na mne,“ pronesl, „až mne tu nebude?“

Hlasité štkaní bylo jedinou odpovědí.

„A nevrátím-li se?“

Chvějíc se povzdechla.

„Nikdy — přísahám ti to — nestanu se ženou jiného.“

Víc nemohla promluviti, neboť ji objal a zakončil její slova polibkem, který nebohou, rozčilenou Uršulu uvedl ve stav bezvědomí.

V tom vkročila služka se světlem. Druhého dne Ludvík odejel.

Od nynějška bylo Uršuliným jediným zaměstnáním studium zpráv o pohybech vojska a zapichování špendlíků s modrými neb červenými korouhvičkami do mapy bojiště.

Myšlenkami ocitovala se na azovském moři a přistála v Eupatorii, bojovala u Almy, na Černaji a u Traktira, a za každé získané dělo, za každou dobytou korouhev, za vše děkovala svému hrdinovi. Pro ni nebylo žádného Saint Arnauda, Pélissiera, lorda Raglana, ani Francouzů, ni Angličanů, ani Turků, pro ni existoval jen Ludvík, který jediný ovládal veškeru armádu carovu, jako někdy udatný Achilles Troju.

Častěji psal a vždy trpce naříkal na ukrutnou zimu. Uršula netrpěla od nynějška žádné teplo ve svém pokoji; chtělať strádati jako její milenec. Proč nemohla po jeho boku státi a vydati se v šanc dešti kulí! Snila o hrdinských amazonkách, jež obrněny následovaly své milence v křižáckých válkách, a o smělých občankách, které v roku 1792 súčastnily se bojů za republiku. Ochraňovala by Ludvíka, zachránila by jej, odrazila by smrtící rány, jimiž ukrutný kozák, který ji ve snách ustavičně pronásledoval a jehož ryšavou bradu a divoký úsměv neustále viděla, miláčka jejího ohrožoval. Poděšena výrazem tohoto obličeje, za-

vřela vždy oči a šeptala: „Ne, to jest nemožné! Bůh jej zachrání, poněvadž sama nemohu to učinit!"

A pak se vroucně modlila. Po šest měsíců trvalo obležení a Ludvík zůstával jako zázrakem stále zdráv a bez úrazu. Děsné vřavě na „zeleném vrchu" šťastně unikl a jiným krvavým útokům rovněž; pojednou přestaly však veškery zprávy.

Uršula trnula strachy; každého rána a večera očekávala listonoše jako jedinou spásu; ale přinášel jen lhostejné zprávy. Tři neděle uplynuly. Pan Prévot sám byl znepokojen a tázal se sama sebe: „Což bylo by to přece pravda, že by ten větroplach skonal hrdinnou smrtí?" Ministerstvo války dostávalo zprávy o stavu vojska a ustrašený poručník odebral se do ministerské budovy, bloudil celou hodinu korridory a kancelářemi sem a tam, až konečně všecek vysílen přišel k podřízenému úředníkovi, který mu učinil sdělení z listiny právě došlé: „Louis Silvain Exupère de Mirieux . . . postrádá se ode dne 17 . . ."

Poručníku Ludvíkovu bylo zle; v kaluži krve spatřoval bledou tvář se strnulým zrakem, který naň vyčítavě pohlížel a jeho svědomí pravilo mu: „Co jsi to učinil?" Těšil sice sám sebe: „Ďasa! Ten člověk zničil mé dítě!" Ale vracel se s poraněným srdcem, nemoha nikde nalézti útěchy.

Uršula se ani neptala; jediný pohled na otce jí postačil, aby z jeho tváře vyčetla své neštěstí.

S pronikavým výkřikem: „Jest mrtev!" padla bez vědomí na zem, nevyčkavši ani těšivých slov otcových: „Nikoliv, postrádají jej pouze. Ale snad jej brzy naleznou. Kdož ví, není-li v zajetí."

Dlouho stonala povážlivě, a právě začínala se zotavovati, když rána z děla, vypálená z invalidního domu, na všechny strany rozhlašovala dobytí Sebastopolu. Uršula doufala neustále, že přijdou nyní nové zprávy o něm. Však nic — pranic nedocházelo. Bylo již jisté, že Ludvík v neznámých končinách, za vřavy válečné, nalezl svůj hrob.

IV.

Od nynějška odívala se Uršula jako vdova šatem smutečním. Marně snažil se otec potěšiti ji neb její pozornost jinam obrátiti, vše přijímala tak lhostejně, s takovou ledovou chladností, že dobrý muž od pokusů svých ustal. V duši jímal jej úctou a obdivem její bol, který se nedal ničím zmírniti. Jeho dcera rostla před jeho očima; uvykl si, pohlížeti na ni jako na světici. Mluvil vždy šeptem o tom, co v rodině nazývali „Uršuliným neštěstím", jakoby se obával, aby nebyl slyšen; celý dům byl osamělý a zamlklý, jakoby se nad ním rozkládaly hluboké stíny.

Každého dne chodila Uršula do kostela, aby se zde pomodlila za spásu milencovu. Upravila si ve svém pokoji skutečnou svatyni před daguerrotypem a kytičkou, kterou jí Ludvík na rozloučenou přinesl, a vykonávala před těmi relikviemi celý modlitební obřad, oplakávajíc svou lásku, která jedva se rozvila.

Svému otci byla nejoddanější dcerou a opatrovala jej do posledního vzdechu s péčí nevšední. Co však nenáviděla, s čím se spřáteliti

nemohla: to byla armáda. Této přičítala vinu ztráty svého milence; ona jí ho odňala, postavivši jej proti jícnu děl, do deště kulek. Pohlížela na ni jako na prahloupou, bezmyšlenkovitou, nerozumnou věc lidskou, určenou k tomu, aby štvala proti sobě lidi, kteří si nikdy neublížili. Byla nenávidění hodna, tato armáda, tento nesmyslný, děsný lidský mechanismus, který zdoben prapory, za ohlušujícího víru bubnů a trub dává se na pochod. A za jakým vše to účelem? Jen aby ženám odňati byli muži, děvčatům snoubenci, matkám synové! Jdouc po ulici, vyhnula se raději, měla-li potkati vojáka. Vše, co nosilo řinčící šavli a červené kalhoty, vzbuzovalo v ní odpor. Když v Saint-Mandé, kde pobývala vždy v letě, v čas voleb četla ohnivé provolání kandidáta intransigentů, v němž mimo jiné do světa vytruboval: „Žádného vojska víc!!! Země se bude hájiti sama!!! Občany svými!!!“ kortešovala v jeho prospěch u svého dodavatele, a vskutku zahradník tohoto odevzdal kandidátu svůj hlas.

Venkoncem bylo to veliké, osmahlé, hranaté stvoření dobrého srdce. Její služebnictvo ji zbožňovalo a její sestra milovala ji vášnivě.

Uršula, jsouc o deset let starší, vychovávala ji s mateřskou péčí a láskou, a když dorostla, ani dost málo jí nezbraňovala vdáti se. S řídkou pečlivostí vyhledala jí muže, který ovšem nesměl míti ani dost málo žíly vojenské, ba ani nepatřil k národní gardě, poněvadž byl pro krátkozrakost za neschopného uznán. Jmenoval se Emil Bernard a měl továrnu na porcelánové knoflíky v Charentonu.

Hodný, trochu tlustý mladý muž každého na první pohled přesvědčoval: „Neublížím ani kuřeti!“ a v pravdě nesklamal důvěry v něho kladené.

Tato malá, silná postava byla k tomu stvořena, kráčeti hladce tímto světem, nestrkati v pravo ni v levo, jíti jen přímo a hezky něžně. Sdílel úctu své paní k Uršule, nechal se zasvětiti v ústní podání o jejím „neštěstí“, aniž si připouštěl nějakých pochybností o jeho velikosti.

Mohl namítnouti, že mnozí mužové zahynuli ve válce, aniž by pozůstalé nevěsty neb vdovy věčně se odvracely od radostí života a stav vojenský tupily. Ba měl sestřenku, jež v prvním manželství provdána byla za majora, ve druhém za plukovníka!

Předsevzal si vyhýbati se každé kritice legendy o Ludvíku Silvain Expèrovi a jeho vznešeném mučennictví, ba uvykl si, smutně se tvářiti, když ve výroční dni neštěstí Uršulina u ní nastala obvyklá zátopa slzí. Paní Bernardovou miloval velice, ona splácela mu stejnou láskou, a z tohoto mírumilovného, šťastného svazku pošla dceruška.

Dceruška! Uršula jásala radostí. Chvěla se před tím, že snad to bude hoch; neboť hoši mohou nositi uniformu! Měla již dříve ráda svého švakra, ale od narození děvčátka tím více si ho vážila. Za různých okolností připomínala: „Něžně cítících mužů jest po skrovnu, musíme si jich tedy vážiti! Takovým jest právě Bernard.“

Byl dobrým otcem své dceři. Capart obracel v domě vše na ruby. Tetička ovšem byla kmotrou a podala důkaz vkusu, nežádajíc, aby se děvče jmenovalo — Uršula! Dali jí jméno Alina a maličká blondýnka s temnýma očkama a červeňoučkými rtíky slibovala býti roztomilým dítětem, plným něžnosti a spůsobnosti. Tetička Uršula byla u vytržení

nad svůdným stvořeníčkem a zapomínala málem na daguerrotyp. Velikou změnu bylo lze pozorovati v životě jejím. Často se událo, že cizinci za řeči se dotkli vojenského stavu, však slečna Prévotova si toho ani nevšimla. Zakabonila se, stiskla rty, ale mlčela. Před narozením dítka byla by v takových případech zle řádila: „Vojsko! Tento netvor všech věků a zemí! Toto stádo obětních zvířat! Tato rota vražedníků!“

Milovala tyto výrazy, jež logicky sice kulhaly, nazývajíce vojáky oběťmi a současně vražedníky; ale vše to odpovídalo jejímu pohnutí, jež skládalo se z útrpnosti a děsu zároveň. Pan Bernard byl všecek šťasten nad příznivým obratem v chování švakrové a vyslovil se také k choti v ten smysl: „Jak jsem tomu rád, že Uršula jest klidnější, že zapomíná na svůj zármutek!“

Paní Bernardová však potřásla hlavou: „Nevěřím tomu! Alina zabírá veškeru její pozornost; ale vzpomínky na své neštěstí, té se nikdy nezbaví. Její nenávist nyní dřímá, ale při nejbližší příležitosti opět propukne.“

Paní Bernardová dobře předvídala.

Stalo se to roku 1859. Slečna Uršula doprovázela Alinu se služkou do parku Saint-Mandéského a nerada hleděla na to, jak se všech domů vlají prapory. Ve špatné náladě broukala si: „Co to vše znamená? Přece není dnes 15. srpna?“

Zástup lidí svátečně oděných přicházel sem směrem od Paříže; vše zářilo radostí. Pod vysokými stromy v trávě lidé snídali, mastný papír a vyprázdněné láhve byly tu pohozeny. Uršula tázala se Alininy služky: „Odkud ten ruch a ta veselost? Je snad pouť?“

„Nevím, slečinko,“ rozpačitě odpovídala služka. „Snad by bylo nejlépe, kdybychom šli domů. Drobeček si může hrát v zahradě —“

„A proč domů? Vyslov se? Co se přihodilo?“

„Nuže, ano, slečinko — chci Vám raději vše říci, dnes, dnes vrátí se vojsko z Italie. Půjdou tady kolem do tábora Saint-Maur...“

„Vojsko!“

Již si složila Uršula svoji ruční práci, a kvapně spěchala domů.

Bylo však pozdě; proud lidu valil se všemi ulicemi, strážníci udržovali pořádek, a těžko bylo dostati se s místa. Z dáli zazníval hluk, mládež, radostně hopkujíc, vesele mávala zelenými ratolestmi a všechnu tuto vřavu přehlušoval třesk bubnů a veselé hlaholení polnic, věstící brzký příchod vítězů.

Uršula dala se na útěk. V její hlavě vířilo, jakoby byla šílenou. Kostnatýma rukama razila si cestu množstvím, jako loď brázdí ostrým hrotem vodu, a pronásledována pronikavým zvukem signálů, prchala, plačící Alinu vlekouc za sebou.

Na rohu boulevardu si oddechla — dvéře jejího domu byly několik kroků odtud, i domnívala se, že jest zachráněna. Kousek cesty a byla by jistě unikla — však pojednou vrazil někdo prudce do ní a ona uskočila nazad. Hustý chumáč lidí valil se kolem rohu, tlačící se a proudící davy vyplňovaly ne příliš širokou silnici — uprostřed blýskaly se bodáky a mosaz na řemení a brašnách. Byli to myslivci, kteří do Vincennesu táhli, vítězně, zdobeni kytičkami a zelení; roz-

střílený prapor byl prachem počerněn, nad ním vypínal se hrdě orel s červenou stuhou a křížem čestné legie.

Ve všech oknech stáli diváci, nekonečný jásot propukával, tleskání a volání; rázem spustila hudba, a celého množství zmocnilo se blahé vzrušení. Za teplého, krásného dne, pod modrým nebem táhli tady kolem tito malí střelci, šťastni a pyšni, jakoby nesli s sebou celou slávu otčiny.

Teta vykřikla a zakryla si oči rukama, aby neviděla divadlo krásné a děsné zároveň; pak nápadně zbledla a pojednou ztratila vědomí. Odnesli ji ku Castéjoulovi, lékárníkovi, a tam v prázdné místnosti se vzpamatovala, byvši sama sobě zůstavena; neboť lékárník i příručí byli dostatečně zaměstnáni vášnivým vlasteneckým voláním: „Sláva! ať žijí naši vojáci!" Poslední zvuky pochodu dozněly a hluboký klid nastal po této nejvýš rozčilující scéně. Slzy vytryskly z Uršuliných oči a ztlumeným hlasem pravila: „Vrátili se! Však *on* nikoliv! Jejich matky, sestry a nevěsty budou dnes jásati. Co však já, já ubohá?!"

Znova uchvátila ji bolest, nastala nová krise, výkřik vydral se jí z ňader, tápala dlouhýma rukama ve vzduchu a padla do mdlob.

Následek toho byl, že po šest neděl se uzamykala do svého pokoje, zcela pohřížena do hluboké těžkomyslnosti, nikoho nechtíc viděti. Celé hodiny dovedla vyklečeti před daguerrotypem, před nímž po obou stranách rozsvítila malé, červené voskové svíčičky. Jídlo jí donášeli do pokoje; ani slova nevyměnila nikdy s posluhujícím jí děvčetem. Ráno vycházela do zahrady, nežli bylo v domě vše v pořádku. Jen z povzdálečí bylo ji možno spatřiti, jak volně sem a tam se prochází, hlavu majíc skloněnu na hubená ňadra — slovem činila takový dojem, že pan a paní Bernardová měli oprávněné obavy vzhledem k jejímu zdraví a vešli v poradu s jejím lékařem, starým známým rodiny. Když tento vyslechl obšírnou zprávu o Uršulině stavu, zvolal urputně: „Což pak jí mám předepsati? Vždyť jí nic nechybí. Churava není, ale blázen je!"

„Ale, doktore!" zvolala uražena paní Bernardová, „ona jest světice!"

„Připouštím, milá paní Bernardová, činí-li vám to radost — jest tedy světice. Tento způsob svatosti léčíme my studenými sprchami — odvezte svoji sestru do lázní, kde se léčí studenou vodou, nebo zatřeste jí pořádně — tak ji nejlépe vyhojíte z duševní choroby."

Zatřásti tetou, můj bože! a oni se zatím báli jen vkročiti před ni! Aby však přece něco podnikli, napadlo jim, posílati za ní Alinu za jejích ranních procházek. Poslali ji hned na zejtří. Dítě, které jako malé kůzlátko v zahradě sem tam pobíhalo, chopilo se tety za šaty, když z houští vykročila. Uršula se chtěla z malých ruček vyprostiti, aby mohla jíti dále. Rychlým pohybem vytrhla šaty z ruček malé Aliny, jež rychlým trhnutím padla, na písku se roztáhla a křičeti začala: „Tetička mi ublížila, a já ji chtěla jen políbiti! Tetička mi ublížila!"

Uršula se zastavila a když pohlédla na tvář zbožňovaného dítka, jak mu po ní slzičky tekou, pocítila ulehčení u srdce; jako jestřáb vrhla se na hrdličku a líbala svoji kmotřenku, vřele ji objímala, celovala kulaťoučké, malé ručky, které zčervenaly a byly rozedrány křemenim, načež sama dala se do pláče. Dlouho seděla tu nepohnutě

a vzhlédla teprve, když švakr a švakrová sem přichvátali a ji spatřili opanovánu malou Alinou.

Od té doby pan a paní Bernardovi chovali jakousi nedůvěru k ní. Obávali se nového záchvatu a pozorovali Uršulu, jako námořník moře, když jest klidno — vždy s obavou, nevypukne-li brzy prudká bouře.

(Dokončení.)

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Dokončení.)

Možno zajisté pokládati za vůbec známo, že L. Pasteur objevil bakterie vztekliny a zavedl novou methodu léčení této strašlivé nemoci, která vzbudila pozornost celého světa. Však byly o tom některé bližší zprávy v minulém ročníku tohoto časopisu podány. Mezi jinými ustanovila také anglická vláda zvláštní komissí na vyšetření Pasteurova léčení vztekliny, kteráž o výsledcích svých v červnu loňského roku v kolikerém ohledu zajímavou zprávu podala. Jmenovitě opakoval V. Horsley mnohé pokusy Pasteurovy o působivosti očkování proti vzteklině a dospěl ku koncům, které objevy Pasteurovy úplně potvrzují. Z míchy vzteklinou sešlého zvířete lze totiž nabýti látky, která zdravému zvířeti vočkována byvši, způsobuje u něho ochuravění právě takové, jakoby od vzteklého psa přímo bylo pokousáno bývalo, leda že doba mezi očkováním a vypuknutím nemoci jest změněna. Vysuší-li se však jedovatá mícha způsobem od Pasteura udaným, může býti jedovatost ponenáhlu tak seslabena, že látka bez nebezpečí pokusným zvířatům, ku příkladu králíkům, může býti vstříknuta. Když pak postupně ode dne ke dni bere se k tomu konci virus méně dlouho sušené, tedy jedovatější míchy, uvykne naň zvíře tak, že konečně úplně proti vzteklině jest chráněno. Tudy může býti pokládáno za jisté, že Pasteur v skutku objevil ochrannou methodu proti vzteklině, kteráž účinkuje obdobně jako očkování proti neštovicím. Doba, po kterou netknutelnost vztekliny po očkování trvá, není ještě zjištěna, ale po čas více dvou let, od kterého jest dokázána, neobjevila se žádná známka, že by byla omezena. Co upotřebitelnosti methody a výsledků jejích u člověka se dotýče, jest posudek valně ztěžen nespolehlivostí statistiky, neboť v mnohých případech nedá se zjistiti, byl-li pes, který člověka pokousal, skutečně vzteklý; pak záleží mnoho na prvním opatření rány a vliv má také povaha psa samého; pročež ani není divno, že v dosavadních udáních úmrtnost lidí pokousaných kolísá mezi 5 a 60 percenty. Lékaři angličtí přesvědčili se na místě na 90 případech, že veškeré zápisky Pasteurovy o oso-

bách pokousaných, jež svou methodou léčí, jsou úplně správné a spolehlivé. Tím větší cenu má jejich dobrozdání, že Pasteurovo očkování proti vzteklině skutečně zamezilo vypuknutí hydrophobie u velikého počtu osob, které jistě strašlivou nemocí tou by byly zhynuly, kdyby nebyly očkovány bývaly. Neboť vezmeme-li minimum uvedené úmrtnosti za platné, totiž 5 percent, tedy ze 2682 případů Pasteurem léčených, bylo by normálně 134 skončilo smrtí; avšak jemu umřelo pouze 32 pacientů, tak že i vzhledem k nejnepříznivějšímu výpočtu přece neméně než 100 osob při životě bylo zachováno, což už jest úspěch tak znamenitý, že jím neocenitelný prospěch Pasteurova očkování anglické komissí jeví se dokázaným. (Nature, XXXVI. str. 232.)

Při obádání životních poměrů oněch mikroorganismů, které za příčinu nebezpečných nemocí člověka se pokládají, béře se novější doby vedle vody a vzduchu také pilný zřetel k půdě. Leč dosud přihlíželo se pouze ku povrchu země. C. Fränkel však upravil si methodu dopouštějící spolehlivý výzkum vrstev zemských v různých hloubkách a dodělal se její pomocí pozoruhodných výsledků. Protože předběžnými pokusy bylo zjištěno, že mikroorganismy půdy první čas rychle se množí, ale pak že jich silně ubývá, byly průby země na obsah bakterií zkoumány hned po vyňatí. Hloubka, z níž průby vzaty, byla měnivá až do 4 metrů a pokusů vykonány dvě řady: jedna s půdou panenskou, druhá s půdou z míst v Berlíně, kde ode dávna domy stály a lidé bydleli. Prvými pokusy bylo zjištěno, že i půda netknutá až do hloubi $^3/_4$—$1^1/_2$ metru mikroorganismy jest proniknuta, kterých po té pojednou ubývá tak, že i pásmo spodní vody bakterií bývá prosto. Druhou řadou pokusů pak bylo dokázáno, že půda obydlená povšechně na bakterie zvláště ve svrchních vrstvách jest bohatší, ale že i tu v hloubi někdy už 1 m., obyčejně však $1^1/_2$—2 metrů mikroorganismů nápadně ubývá, až konečně vymizí docela, aniž hlouběji i v pásmu spodní vody zase jich přibývá. Příčinu tohoto ubývání a konečného vymizení bakterií spatřuje Fränkel v tom, že půda účinkuje jako cedidlo, které mikroorganismy čím hlouběji tím více zadržuje, a snad i v tom, že v jistých hloubkách v zemi panuje teplo, při němž bakterie více se nerozmnožují. (Zeitschr. f. Hygiene, II. str. 521).

V sirných pramenech, pak i ve vodách továrních a močálech objevují se bílé hlenovité klčky a povlaky, které při bližším zkoumání jeví se složeny z četných dlouhých článkovaných nití do hlenu zaobalených. Toť jsou ústrojenci, a sice bakterie z rodu Beggiatoa. Zevnějškem podobají se zeleným drkalkám, za jichžto nejbližší bezchlorofylnaté příbuzné se pokládají; však obzvláště zajímavy jsou pro zvláštní úlohu, kterou síra v životě jejich hraje. Bakterie jsou totiž naplněny tmavými, světlo silně lámajícími tělisky, které, jak Cramer už r. 1870 poznal, jsou síra, což F. Cohn potvrdil a soudobně ukázal, že mimo Beggiatoa i jiné bakterie síru obsahují. Protože pak vyskytují se tyto sirné mikroorganismy pohromadě ve vodách sirovodíkových, soudil, že bakterie v sirných vodách životními výkony svými rozkládají sírany za vývoje sirovodíku, jejž do sebe vnímají a okysličují na vodu, při čemž síra se vylučuje. Ale to nejnovějšímu obadateli zajímavých těchto poměrů, S. Winogradskému, nezdá se býti pravdě

podobno. Bylť Hoppe-Seyler ukázal, že v letě v každé vodou prosáklé půdě nastává kvašení, při němž z bakterií jmenovitě Bacillus Amylobacter jest súčastněn a kysličník uhličitý CO_2 a bahenní plyn č. uhlovodík CH_4 se vyvíjí. Jsou-li přítomny látky, které rozkladem kyslíka mohou pozbyti, jako na př. sádra, nastává účinek vyznačitelný chemickou rovnicí $CH_4 + CaSO_4 = CaCO_3 + H_2S + H_2O$, t. j. uhlovodík v okamžiku vzniku rozkládá síran vápenatý a tvoří se uhličitan vápenatý, sirovodík a voda. Z toho jest zjevno, že vývoj sirovodíku není na Beggiatoích závislý, o čem ostatně možno se přesvědčiti také pěkným pokusem. Polije-li se na drobné kousky rozkrájený kořen nějaké z močálu vytržené rostliny, nejlépe šmelu (Butomus), v nádobě studničnou vodou poněkud sádrou pomíchanou, tož po několika dnech jest cítiti zápach sirovodíkový a nastává bohatý vývoj bakterií. Avšak Beggiatoy množí se patrně teprve, když vývoj sirovodíku už dávno jest v plném proudu, z čeho vyplývá, že při rozkladu sádry přímo nejsou súčastněny. Množství a rozložení tělisek sírových v buňkách bakterií použili někteří k vyznačení druhů Beggiatoí. Winogradsky však přesvědčil se na mikroskopických kulturách, že množství síry závisí jedině na podmínkách chovu, tedy na okolnostech, v nichž bakterie žijí. Bakterie ty potřebují také kyslíku, pročež v nádobách, ve kterých se přechovávají, drží se vždy poblíže povrchu. Těliska sirná v těle jejich nejsou zrna nebo krystallky, nýbrž olejovité kapky, nepochybně obdané plasmatickou blanou, zabraňující slévání se jich. V mrtvých Beggiatoích proměňují se krůpěje ty v krystallky částečně jednoklonné, částečně kosočtverečné, v čem jeví se úplná obdoba s olejovitým videm síry, jehož lučební cestou uměle lze nabyti. Bez sirovodíku nemohou Beggiatoy býti živy, z čehož jde, že potřebnou síru pouze z této sloučeniny mohou si opatřiti. Ale k čemu potřebují síry? — Winogradsky zjistil, že pochod oxydační rozkladem sirovodíka počatý, v bunicích dále pokračuje, při čem vyloučená síra dále se okysličuje na kyselinu sírovou. Drobnohlednými reakcemi podařilo se kyselinu sírovou zjistiti nejen látečně, nýbrž i přibližně kolikostně, čímž nade vši pochybnost ustanoveno, že energické okysličení síry na kyselinu sírovou jest životním aktem buňky. I soudí S. Winogradsky, že tento pochod oxydační v sirných bakteriích odpovídá dýchání a že síra v nich zastává úkol týž, jako na př. uhlohydraty v ostatních rostlinách. Spálením (t. j. okysličením) síry nabývají bakterie totiž k zachování pochodu životního potřebné energie. Následkem toho jest také jejich spotřeba ústrojných látek zcela nepatrna, protože uhlovodíkové substance potřebují pouze k stavbě těla, kdežto jiné rostliny spotřebují je po většině při dýchání. Tudy nemusí též ústrojné látky, jichž sirné bakterie ke vzrůstu svému vyžadují, býti zvláště výživny, totiž na příklad cukr, pepton, asparagin a pod., jichžto rozkladem mnoho tepla se uvolňuje; nýbrž stačí jim látky, jako na příklad kyselina mravenčí a propionová, které pro jiné organismy k ničemu se nehodí. (Botan. Zeitung, 45, číslo 31 až 37.)

Zajímavým zjevem jsou bakterie svítivé. Pflüger zjistil už dávněji, že světélkování mořských ryb a p. spůsobeno jest cizopásnými mikroorganismy, které na nich žijí; ale vlastnosti příslušných bakterií

dosud nebyly žádoucí měrou známy. Prof. J. Forster a C. B. Tilanus v Amsterodamě, kde ve tmě svítící ryby snadno lze si opatřiti, vypěstovali Kochovou methodou čisté bakterie, čímž umožněno povahu jejich zkoumati. Jsou to bacilly tvaru krátce hůlkovitého, které na rozličných výživných látkách dobře se daří, ale jen tehdy, obsahují-li aspoň 2—3 pct., ale ne více než 6 pct. kuchyňské soli. Čisté kultury, pokud se vzduchem se stýkají, značnou měrou osvědčují schopnost svítivou, což zvláště na deskách gelatinových poskytuje překvapující pohled, ne jiný nežli miniaturný obraz hvězdného nebe. Proto také v úplně tmavém prostoru několik hodin na citlivé desky fotografické účinkujíce, poskytují velmi zřetelný obraz. Světlo bakterií jest dosti silné, že dopouští mikrospektrometrické zkoumání. Vidmo jest proti červené a fialové barvě zkráceno a neukazuje vůbec rozlišitelných barev, avšak kolonie bakterií volně pozorované jeví svit modravý neb i zelenomodravý. Čisté kultury na slaných látkách živných svítí od 0 st. až do 20 st. C asi stejně dobře, při teplotách nad 32 st. C světélkování přestává. Zvláštní jest, že byvše několik hodin přechovány v teplotě 35—37 st. C odumírají; kdežto v nádobách do ledu ponořených, tedy při 0 st., zůstávají na živu a působivými. (Zentralblatt f. Bakteriol. u. Parasitenk., II., číslo 12.)

Svítivé tyto bakterie, jsouce samy pramenem světla, jak zmíněno, fotografují se samy. John Vansant však učinil mnohé pokusy fotografovati jiné předměty pomocí „živého světla“ zvířecího. Do láhve uzavřel tucet svítivých mušek, které vyzařovaly žlutozelené světlo, obzvláště když lahví bylo zatřepáno. Tomuto světlu exponoval citlivou suchou desku, na níž ležel obyčejný negativ krajiny. Po padesáti zablesknutích muškami byl obraz na desce vyvolán a poskytl skutečně zřetelný positiv poněkud žlutavě zabarvený. (Amer. Journ. of science, XXXIV., str. 311.)

O vyšších ústrojencích živočišných objeveny poslední doby zajímavé věci jmenovitě o racích. Především jde tu o choulostivou věc, totiž o parasitérní kastraci, o vykleštění účinem cizopasníků. O krátkorepých korýších jest známo, že často na zadku mají vakovitý přívěsek, v němž nikdo členovce by nepoznal, jakým vskutku jest, ovšem že svým cizopásným životem o článkované tělo i o článkované přívěsky připravený. Pouhým násadcem se ssavými ústy přichytí se hostitele, jehož tělo nitkovitými výhony proniká, kterými potravu si přivádí. Parasit takový, Sacculina Fraissei nazvaný, žije také na krabu Stenorhynchus phalangium a zničí jeho pohlavní ústroje, následkem čehož samci nabývají docela podoby samic. Tím jest vysvětlitelno, proč dříve tvrzeno, že jen samice od cizopasníků bývají napadeny. Infikovaní samečkové Stenorhyncha byli následkem pozměn zevnější podoby, jako na př. zkrácení a zeslabení klepet a rozšíření ohonu, jednoduše pokládáni za samice. Podobný případ pozměny samců vlivem cizopasníků, byť méně nápadný, objevuje se u kraba obecného a u kraba plovacího, i u raků jiných, při čem cizopasník je buď korýš t. zv. ssavýš, buď beruška (Bopyrus neb Entoniscus). Něco podobného jest ostatně také známo o včele pískorypce (Andrena), na níž cizopasí řasník (Stylops), jenž způsobuje přetvoření samců na podobu samic a naopak, čím vy-

vožen konečně jakýsi střední bezpohlavní tvar. Změna podoby zvířat cizopasníkem napadených nemůže býti bezúčelná. A. Giard, který se zkoumáním veškerých poměrův uvedených zabývá, soudí, že jest způsobena jakýmsi přirozeným výběrem, protože jest pro zvíře užitečna. Cizopasník totiž musí býti širším ohonem hostitele a jinými přetvory těla co možná chráněn, aby neklidem hostiteli nespůsoboval bolesti a smrti svou i jeho zkázu nevyvolal. Že jest pozměna tvaru těla vůbec možna, vysvětluje si A. Giard podle Darwina t. zv. latentními význaky pohlavními. Samci totiž tají v sobě druhotné ženské a samice druhotné mužské význaky pohlavní, které obyčejně jsouce skryty, pouze za jistých okolností se projevují. Na př. staré slepice, když přestaly klásti vejce, nabývají okras a výzbroje kohouta a cosi podobného děje se u jiných ptáků, najmě kachen, bažantův a pávic. Stará samice jelenní může se dočkati narůstání parohů, arci méně často než staré dámy narůstání okrasy mužské: vousů. Podobně i samci ukazují někdy vlastnosti jinak jen samicím příslušné tak, že vznikají jakési tvary obojnaté. S těmito fakty srovnávají se úkazy na racích parasitérní kastrací spůsobené úplně, jelikož i tu pohlaví jedno přijímá více nebo méně podobu pohlaví druhého. (Extr. de Bull. scient. du départ. du Nord, X., str. 1.)

V pozdější zprávě připojil A. Giard k případům uvedeným ještě jiné, kdy prý vykleštění cizopasníky nastává. Na př. na raku poustevnickém žije cizopasně jistá beruška (Phryxus Paguri), která způsobuje, že zadek samcův docela pozbývá význaků pohlavních a samičímu podoben se stává. Téhož výsledku dociluje prý jiná cizopasná beruška na dlouhorepém raku Gebia stellata. Podivným způsobem však nemá ssavýš, Peltogaster Paguri, v té příčině na svého hostitele, raka poustevnického, vlivu žádného, ačkoli úplnou neplodnost samců způsobuje, což Giard si vysvětluje tak, že berušky dostaly se na hostitele už v takovém mládí, kdy význaky pohlavní nebyly ještě vyvinuty a tudy přetvoření snadno možno, kdežto Peltogaster infikuje raka poustevnického až vyspělého, kdy proměna význaků pohlavních už není možna. (Compt. rend. C IV., str. 113).

Rak poustevnický a jemu příbuzná čeládka mají dlouhý měkký ocas snadno poranitelný, který, zalézajíce pozpátku, ukrývají na ochranu v prázdných ulitách plžů. Z nouze však si vypomáhají také jinak, jak o své indické cestě J. Brock se přesvědčil. Sdržovalť se na malém ostrově severně od Javy ležícím, v jehož pralesích pozemní raci poustevničtí jsou velmi hojni. Však hlemýžďů, jichžto skořápek k účelu udanému by byli mohli upotřebiti, jest namále, pročež na pobřeží ulity mořských plžů si musili opatřiti. Ale i těch nevychrlilo moře dostatek. Raci tedy oloupili smetiště za domem Brockovým o všechny skleněné roury, zkoumavky a lahvice, které tam byly pohozeny, a ukryli v nich měkkou část svého těla. Brock někdy velmi daleko od obydlí přišel na raka, který ocas měl ukryt ve skleněné rouře, jejíž ostrý kraj, jak se zdálo, mu neublížil. Brock soudí, že v tomto počínání raků poustevnických nutno spatřovati změnu instinktu, který tudy není nic stálého. (Zoolog. Jahrb., II., str. 978.).

Zvířata i v soustavě nízce postavená mají schopnost vnímat vnější dojmy a reagovati proti nim. V. Graber dokázal to o švábích

vzhledem k dojmům světelným a čichovým, a nejnověji snažil se nabyti jistoty také o tom, kterak švábi chovají se k různým teplotám. Pokusy jeho nedopouštějí sice zvláštní přesnosti úsudků, chci je však přece naznačiti, protože jsou snadno napodobitelny a celkem dosti poučny. Do skříně rozdělené ve dvě spolu související komory vpravil jistý počet švábů, načež v komorách způsobil rozdíly tepelné tak, že na př. v jedné bylo teplo, ve druhé chladno, a pozoroval, kterak pokusná zvířata se chovají. Utekla-li z jedné komory do druhé, bylo zřejmo, že jim tuto lépe svědčí, a shromáždila-li se uprostřed mezi komorami, patrně jim byl pobyt v obou stejně nepříjemný. Takovýmto spůsobem poznal Graber, že švábi dosti dlouhým účinkem tepla + 5 st. upadají do jakési ospalosti, ve které trvají docela bez pohybu, ale teprve při teplotě asi — 6 st. pozbývají života. Nejlépe se mají při temperatuře 26 až 28 stupňů, kdežto při 42 st. C zase nastává smrt. Poblíž této hranice jest také citlivost pro rozdíly tepelné u švábů největší, menší jest poblíž spodní meze a nejmenší kolem teploty příznivé. (Archiv f. Physil., XLI., str. 240.).

Psi dovedou přílišnou teplotu vnější bez další škody jaksi vyrovnati tím, že zvýšeným vypařováním vláhy plicní zjednají si ochlazení. Věc ta byla tušena dávno, však nedávno teprve snažil se Ch. Richet ji pokusně dokázati. Několik psů uzavřel do pece. Ti, kteří měli košíky, nabyli rychle vysoké temperatury tělesné a pošli, kdežto psi bez košíků několik hodin beze zvláštních obtíží v peci vydrželi. Tento výsledek byl pobídkou k bližším výzkumům. Pes s volným košíkem byl vystaven účinku letního slunce. Košík sice neomezoval dýchání přílišně, ale přece nemohl pes otevříti tlamu a respirovati tak volně jako bez koše. Průběhem půl hodiny vystoupila jeho teplota od 40·5 st. na 43·15 st. C a respirace z 28 na 100 v minutě. Nyní odstraněn koš a ihned vystoupil počet výdechů na 230 v minutě, ale tělesní teplota psa počala klesati. Po sedmi minutách obnášela 42·8 st. a po dalších 40 minutách sklesla na 40 st. C. Čilejší ventilace plic následkem možnosti rozevříti více tlamu, spůsobila tedy za $^3/_4$ hodiny sklesnutí temperatury o 3 st. Že ochlazení jest vyvozeno v skutku rychlejším odpařením vláhy plicní, zjištěno na váhách příhodně zařízených. Pravidelně dýchající pes v mírné teplotě pozbyl za hodinu 1·05 gramů vody pro kilo své váhy; však na slunci vystoupila ztráta vody na 10·75 gramů pro kilo, tedy desetkrát tolik, k čemuž jest potřebí asi 5800 jednic tepla, ba v některém případě až 6500 kalorií pro kilogram. (Compt. rend. de la soc. de biol., IV., str. 482.)

Těžce luštitelnou otázkou přírodovědeckou, o jejímž významu ostatně také náhledy nejsou svorny, jest vyšetření užitečnosti neb škodlivosti zvířat, jmenovitě pokud dotýče se ptactva. Neboť u křídlatých opeřenců obtížněji než u jiných živočichů bývá rozhodnouti, má-li užitečnost nad škodlivostí převahu nebo naopak, protože vůči přemnohým zájem různých tříd lidstva jest zcela rozdílný. Na př. ptáci lesníku škodliví mohou býti rolníku prospěšni. Skupinu ptáků ve příčině naznačené povšimnutí hodnou tvoří havranovití. K černým druhům jejich hledí se obecně s předpojatostí, což asi nemá svou příčinu jedině v drsném jejich skřeku a smutečném obleku, nýbrž snad

i v historii. Neboť od nejstarších dob hledí se k nim jako k věštcům zla, jako k ďáblovské čeládce a dotud lid nezhostil se pověry, že znamenají neštěstí. Dr. R. König-Warthausen probral jednotlivě užitečnost a škodlivost čelnějších, i u nás obecných druhů havranovitých, i není bez zajímavosti úvah jeho poněkud si všimnouti. Krkavec (Corvus corax L.) jest zvláště v nižších polohách dosti vzácný samotář, myslivosti velmi škodlivý. Totéž vyčítá se vráně černé (Corvus corone) a lovec vskutku má příčinu na ni žehrati. Však ne tak rolník, který škodlivost její rád přepíná. Pravda jest sice, že někdy z nouze loupeživě napadá mladou drůbež, že krade ořechy a jiné ovoce; ale pochybno jest, jestli škodí setbě a rozklofává lusky. Pravda není, že vytahuje mladé rostlinky ze země. K domyslu tomu svedla hospodáře okolnost, že řepa, řetkev a podobné rostliny za vlhké pohody v nitru často nahnívají, načež všelijací červi, nejsou-li z dílu způsobci černi srdečkové, v nich se uhnízdí. Po těch vrána pase a svým vyklofáním patrně mnohem více prospívá než škodí. Pupeny ovocných stromův a mladé větve ulamuje jistě jenom náhodou; za to velmi prospívá hubením myší polních, ponrav a jiných larv, ničením hlemýžďů nahých i skořepatých a p. Pokud jest tráva na lukách krátka, vytrhuje vrána mnohý kus suchého drnu, aby pod ním nashromážděné cizopasné škůdce požrala, začež se jí děje křivda tvrzením, že lukám škodí. Nepředpojatý posuzovatel však musí připustiti, že více prospívá než škodí, pročež bezvýminečně pronásledovati by se neměla. Vrána šedá (Corvus cornix L.) rovná se ve všem své černé příbuzné a co o této řečeno, platí také pro ni. Havran polní (Corvus frugilegus L.) jest zvláště škodlivý jen tenkrát, vyskytuje-li se tuze hromadně. Kavka obecná (Corvus monedula L.) na polích jest dosti užitečnou, jinak zase škodlivou. Opatrnost proti ní jest na místě. Straka (Pica caudata Briss.) jest v hospodářství bez užitku, za to v lesích a zahradách velmi škodliva, pročež musí být pronásledována. Sojka (Garrulus glandarius L.) získala si jakési uznání lesníků jen návykem uschovávati si žaludy, bukvice a oříšky často na místech nesnadno přístupných, čím zalesnění podporuje. Jinak jest myslivci dána do klatby. Ořešník (Nucifraga caryocatactes L.) škodí leda v lesnictví; ale pokud vejce jeho jsou velmi hledána a draze placena, není proti němu zvláštních opatření třeba. (Jahresh. für v. Naturk. in Württbg. 1887, str. 278.)

Od zvířat obraťme se na konci k lidem. E. Levasseur sestavil statistiku povrchu a obyvatelstva země, která ovšem až do podrobností nemůže býti správna, protože rozměry souší dokonale neznáme a počet obyvatelstva na mnohých širých rozlohách vůbec jen se odhaduje. Tudy také jsou vysvětlitelny odchylky této nejnovější práce od statistických pokusů dřívějších. Zajisté však obsahují velmi mnoho všeobecně důležitého i zajímavého. Evropa má rozlohu 10 millionů čtverečných kilometrů čili 2 percent všeho povrchu zemského; Afrika měří 31.4 millionu kilom. čili 6·1 percent; Asie 42 milliony čtver. kilom. čili 8·2 percent; Australie s ostrovy 11 millionů čtver. kilom. čili 2·2 percent; severní Amerika 23·4 millionu čtver. kilom. čili 4·6 percent a konečně jižní Amerika 18·3 millionu čtver. kilom. čili 3·6 percent všeho povrchu zemského, jehož úhrnem souše obnáší 26·7 percent neboli

136·1 millionu čtver. kilom. V Evropě žije 347 millionův obyvatelů, čili na 1 čtver. kilom. 34, anebo 23·4 percent všeho lidstva na zemi. Afrika čítá 197 millionův obyvatelů, t. j. na 1 čtver. kilom 6 a celkem 13·3 percent všeho lidstva. Asie čítá 789 millionů obyvatelů, čili 19 na 1 čtver. kilom., neboli 53·2 percent celku. Australie má 38 mil. duší, t. j. 3·5 na 1 čtver. kilom. a 2·6 percent celku. Severní Amerika čítá 80 millionů obyvatelů, čili 3·4 na čtver. kilom, úhrnem 5·4 pct. celku a jižní Amerika jest obydlena 32 milliony obyvatelů, t. j. 1·7 na 1 čtver. kilom., neboli 2·1 percent všeho lidstva na zemi, jež úhrnem čítá 1483 millionů duší, takže jich 10·9 připadá na 1 čtver. kilometr. Ze svých tabul odvodil Levasseur několik zákonů o rozložení lidstva po zemi. Skoro dvě třetiny pokolení lidského žijí pohromadě na poměrně malé prostoře asi 11 millionů čtver. kilom., což jest skoro dvanáctina vší souše, ve třech skupinách, totiž: 1. v západní polovině Evropy na 3·5 millionech čtver. kilom. asi 245 millionů obyvatelů; 2. v Indii na 3·6 millionech čtver. kilom. 254 millionův obyvatelů; a 3. v Číně a Žaponsku na 4 millionech čtver. kilom. 430 millionův obyvatelů. Při velikých proudech vodních bydlí lidstvo hustě, protože kraj bývá úrodný a doprava snadná. Podobně bývají břehy mořské hustě obydleny, protože rybářstvím a plavectvím poskytují dosti pomůcek existenčních. Ale mnohem více než do údolí řek a na pobřeží moře hrne se lidstvo do průmyslových krajů pánví uhelných, jimž podobného vlivu dosahují veliká města. Pro Evropu zvláště platí, že kraje jsou obydleny u poměru k svému bohatství nejhustěji na severozápadě, ve středu a v Italii. Výšiny a pohoří jsou poměrně málo zalidněna, přece však více než krajiny severně od rovnoběžky Petrohradské a neúrodné stepi jihovýchodní Evropy. (Compt. rend., CV., str. 726.)

Všechny milliony millionů lidí na světě váže společná páska, jakýsi význak lidskosti, který jest tak mocný, že nejsešlejšího divocha přece vždy činí člověku podobnějším než nejmoudřejší zvíře. S tím tu míněným význakem lidskosti souvisejí jisté potřeby i nejprimitivnějších členů lidské společnosti, kterých zvíře nezná a které nezřídka jsou nepopíratelné začátky toho, co nám, na výši vzdělání stojícím bělochům, jeví se krásným, dobrým a vznešeným. Na př. umění předstupuje před nás v prvních začátcích v kresbách na praehistorických předmětech, které někdy, i když veliké stáří nálezu jest zjištěno, mimoděk vyluzují otázku, dovedli-li nízcí národové doby kamenné skutečně ovládati tvary tak značnou měrou. Vhodným prostředkem posuzovacím v těchto pochybách jsou oněm prastarým zajisté obdobné kresby nynějších národů divokých, o nichž nedávno pojednal R. Andree. Schopnost rychle význačné kresby prováděti jest mezi divochy mnohem více rozšířena než se nám zdá a cestovatelé starší i novější byli jí nezřídka náramně překvapeni. Kresby mívají jakousi podobnost s kreslířskými pokusy našich dětí. Ornament a postavy převládají, při čem především jde o předměty živé, pohyblivé, které poutají nepoměrně více než rostliny; smysl pro krásu a kresby krajin přicházejí až naposledy, někdy velmi pozdě. Smysl pro ornamentalní a figuralní kresbu nebývá stejnoměrně vyvinut, nýbrž převládá buď jedním nebo druhým směrem. Na

příklad u Australanů zůstala ornamentace na jednom stupni státi, který ode dávna se opakuje, kdežto třebať jistým konventionelním způsobem dovedou kresliti postavy a scény ze svého života s velikou věrností a často i barevnými hlinkami a uhlím i dosti umělecky. Podobně i křováci afričtí s velikou jistotou a bystrou charakteristikou kreslí události ze svého života, arci s pominutím perspektivy, ale tak umělecky, že v této příčině řadí se jistě k nejnadanějším národům divokým. Ve kresbě figurální vyvíjí se nezřídka stylisování zvířat, obdobné návyku středověku. Ku př. na krásných a pestrých vlněných látkách starých Peruanů bývají zvířata rozvedena v samé točené čáry. Taktéž u Koljušů, severozápadních praobyvatelův Ameriky, jeví postavy zvířecí dokonalou stylisaci a mají přímo heraldickou cenu. Divoši archipelu Bismarckova rozvádějí zoborožce tou měrou v ornament, že z celého ptáka kromě zobáku a očí nic jiného zřetelně nelze poznati. Naproti tomu milují někteří národové, a to především kmenové polární, co nejpřirozenější zobrazení postav. Ornament ustupuje tu docela do pozadí. Také lidské postavy vždy se jim nedaří, ale soby, velryby, vůbec zvířata, na nichž existence jejich spočívá, kreslívají tak znamenitě a s tak bystrým vytknutím hlavních znaků, že dle kreseb mohou býti zoologicky určena. Též s humoristickými kresbami shledáváme se u národů divokých a sice hlavně u černochů, kteří vůbec jsou smíškové. Na slonském tesáku ve spiralovitém sledu vyobrazuje černý umělec nezřídka celý průvod karnevalistických postav: námořníky, důstojníky, obrejlené a motýly honící učence, vyzdobené pohlaváry i všelijakou zvěř. Kdežto Afričané kresby své nejraději svěřují trvalé slonovině, vyzdobují jiní pronárodové malbami své náčiní, Peruané, jak zmíněno, vlněné látky a Australané očerněnou kůru stromů. Zvláštního povšimnutí hodno jest pomalování kamenů a skal. Na př. na hladké stěně skalní na ostrově Depuch poblíž severozápadního pobřeží australského vymalováno jest černou, bílou, červenou, žlutou a pořídku modrou barvou tisíce lidí, ryb, ptáků, raků, brouků a t. d. Několik generací australských rybářů musilo se tu vystřídati, než celou obrazárnu svedli. Podobně kreslířští křováci mnohou skálu pokryli figurami často i do kamene vyhloubenými. O schopnosti a smyslu pro umění nemůže tedy u divokých národů býti pochyby. Ovšem nevyvíjí se vlohy stejnoměrně. Mnozí, dostoupivše jistého stupně, zůstávají na dlouhý čas státi, kdežto jiní postupují utěšeně ku předu. K těm patří hlavně Eskimáci, z nichž jednotlivci nepochybně byli by vyššího výcviku v kresbě schopni. Nápadno jest, že skoro všudež pouze muži kreslením se zanášejí, což někdy vede ke zvláštním důsledkům. Na př. Papuáné na Nové Guineě všechno dřevěné náčiní a zbraně hojně kresbami si vyzdobují, kdežto hrnce, které přece přímo svádějí k okrášlení, jsou všech výzdob prosty, protože je vyrábějí výlučně ženy. (Mittheil. d. anthr. Ges. in Wien, XVII., 2. H.)

Sledovati duševní vývoj lidstva od nejdávnějších dob přese všechny své obtíže jest práce přece snadnější než ustanoviti tělesný rozvoj člověčenstva, totiž vývoj plemen. Ba, základní otázka, jsou-li rassy lidské vůbec proměnlivy, dávno není ještě rozřešena a badatelé jedni, monogenisté, kteří tvrdí, že přechody jsou jisty a proměnlivost trvá, stojí proti badatelům druhým, polygenistům, kteří zase variability ne-

připouštějí, stejně příkře jako dříve. Emil Schmidt podal příspěvek na rozluštění sporné otázky, k němuž chceme poněkud přihlédnouti. Jesti váženým prostředkem k řešení věci studium tvarů lebek, které z dosti od sebe oddálených časů pocházejíce, přísluší téže zemi a témuž lidu. Krajem požadavkům těm výborně vyhovujícím jest Egypt, odkud nabyti lze materialu tisíciletími od sebe odloučeného. Schmidt sám sebral a získal v Egyptě 380 lebek, z nichž 294 pocházelo z mumií a 86 z nové doby. V těchto bylo lze rozlišiti tři typy, totiž čistě nubický a čistě krátkolebečný, a několik tvarů smíšených, z nichž ale pouze egyptsko-nubický byl hojný. Tytéž typy daly se ustanoviti mezi lebkami staroegyptskými, jen že tu egyptsko-nubický tvar smíšencový nejhojněji byl zastoupen, totiž 142 kusy, a vedle něho tvar čistě egyptský 138 kusy, ostatní formy jen ojediněle. Obsah novodobých lebek jest značně menší než lebek starých, z čeho, rozhoduje-li kapacita lebečná o inteligenci, bylo by souditi, že Egypťané postupem času povážlivě zhloupli, a sice ženy mnohem více než muži. Tito pozbyli totiž průběhem 2000 let v lebce 31·4 krychl. ctm. místa pro mozek, ale ženy 54·5 krychl. ctm., tak že obsah lebečný od dob faraonů průměrně u Egypťanů pozbyl 44·5 krychl. ctm. Věc ta nesvědčí přece valně pro proměnlivost kmenů lidských, protože veškeré ostatní známky lebek jsou v obou případech úplně shodny. Umenšení kapacity zdá se býti pouhým následkem zániku kultury a umenšení inteligence. Jeví se tu opak pozorování Brocasova, že v posledních stoletích obsah lebečný pařížského obyvatelstva vzrostl o průměrně 35·55 krychl. ctm., což uvedeno v souvislost s rozvojem vzdělání. Protože pak v Egyptě přes to, že v nové nubický element poněkud převládá, tak že mezi stejným počtem novověkých obyvatelův údolí nilského více jest jednotníků s rysy nubickými nežli v dávných dobách bývalo, — čisté typy stále trvají; tož se Schmidtovi podobá, že jeho výsledky spíše než ku proměnlivosti odkazují ke stálosti rass lidských. Ale arci: důkaz toho podán není, neboť proměny mohou býti způsobeny změnami vnějších okolností, podnebím, způsobem života a p., což vše od časů královských dcer Ebersových v Egyptě asi zůstalo nezměněno. (Archiv f. Anthrop., XVII., str. 189.)

Nashromážditi si několik set lebek ve svém bytě a svážeti si tu kostnici ještě k tomu až bůh ví z které ciziny, není věc pro každého, ale věda nezná citlivosti. Tudy také súčastnili se P. Regnard a P. Loye horlivě popravy nějakého zlého vinníka, aby hned když pod sekerou hlava od těla mu odskočí, učené výzkumy na něm vykonati mohli. Odsouzenec byl neobyčejně klidný a zachoval si růžový vzhled tváře nejen až do posledního okamžiku, nýbrž ještě po té několik vteřin na uťaté hlavě, která s pevně uzavřenými ústy vypadala úplně klidně. Zornice nereagovaly na světlo, ale jablko oční jevilo při dotyku jemný pohyb, který už za 6 vteřin ustal. Teprve 4 minuty po stětí byla hlava krve prázdna a až dotud otevřená víčka oční se zavřela. Dotek míchy nezpůsobil žádného pohybu ani na hlavě ani na těle. Dvacet minut leželo tělo popravencovo bez dalších změn, načež bylo pytváno. Když otevřena dutina hrudní, srdce ještě tepalo. Vak srdeční byl otevřen a zjištěno, že ještě 25 minut po stětí, komory i předsíně srdce pravidelně se stahovaly. V pohybu tom setrvaly před-

síně ještě po té 40 minut. Nápadný úkaz, že tělo ani v prvních minutách po stětí nejevilo pražádného pohybu nebo cukání, vysvětlují si badatelé tím, že delinkvent byl úplně klidný, čehož dokladem byl růžový jeho vzhled. (Compt. rendus., CIV., str. 1871.)

Krajem chudých.

Stínová kresba. Napsal **Jos. M. Hovorka.**

I.

ezi obyvateli naší Prahy není mnoho těch, kteří znali život na onom rameni vltavském, které tvoří ostrov Rohanský stranou obrácenou ku městu Karlínu. V posledních letech a jmenovitě od té doby, co položeny byly přes ostrov koleje dráhy severozápadní, změněno tam mnoho a opuštěný kraj oživl. Avšak původní ráz na řece zůstal a celé okolí zachovalo zvláštní tvářnost svou až na naše dni.

Jako nyní, tak i před dvaceti lety líně tekly proudy kolem plochých, tehdy ještě nechráněných břehů mezi poprášenou zelení ostrova a špatnou vozovou cestou, která nese teď pyšný název „pobřežní ulice". Teskné ticho rozkládalo se kolem, když plocha vodní byla prázdna. Ale to bývalo v letě jenom někdy, neboť pravidelně vecpáno bylo do úzké prostory, kterou zde břehy učinily, pět až šest lodí těžkým nákladem naplněných. A jaké to byly lodě? Našinec, který z okolí pražského za dětských let nikdy nevyšel, viděl v lodích těchto velikány mořské, které směle čeří hladinu mezi starým a novým světem a nespokojence naše zavážejí do krajin zámořských. Vždyť na těchto lodích mohlo se i bydleti. Asi šestý díl zaujímala jakási malá chalupa, ve které byla umístěna dvě okna s tabulemi skleněnými, uprostřed dveře s řádnou klikou a nahoře nad budovou vykukoval plechový komín, z něhož se skoro napořád kouřilo.

„Na vodě, dítě, plavcům dobře tráví," vysvětlovali moji milí, když jsem se jich neodbytně po tomto zvláštním zjevu dotazoval.

V tom stavenéčku přebývali lodníci se ženami a četnými dětmi. Když bylo hezky, vylezla umouněná jejich robátka na střechu šindelem dobře pobitou a vyhřívala se zde buď v košilkách anebo bez nich v rajském oděvu praotce Adama jako drobná koťata. Ostatní část „našich" velelodí byla také kryta, ale již ne tak pečlivě jako stavenéčko na přídě lodní. Krytba záležela z dlouhých nepromokavých fošen, jež dobře vedle sebe byly sbity a chránily nesmírné zásoby obilí schovaného tam před nepohodou. Obilí nasypáno bylo ve výši šesti až osmi střevíců a zaujímalo celý dlouhý prostor korábu až téměř k samému veslu, kterým napomaháno lodi při odjezdu a další cestě k hranicím českým.

Mnoho dní stály zde koráby připraveny, než vyplněny byly drahým obsahem. Samy proti vodě přicházely s prázdnem aneb s nákladem poměrně nepatrným, ale na cestě „dolů“ naloženy byly tak, že praskala jejich žebra a vody Vltaviny dosahovaly až k samému okraji.

Sotva se lodě v přístavu objevily — tak jsme totiž nazývali rameno rohanské — oživla celá pobřežní ulice a s obou stran dostavovali se lidé, z nichž na první pohled šel strach a hrůza. Tváře jejich byly osmáhlé, nečistěné. V hlubokých brázdách, které bída vyryla na hubených obličejích, v kostrbatém vousu, na červeném krku — všude ležel prach a děsná špína. Že oděv byl vzezření těchto lidí přiměřený, netřeba podotýkati; záležel na mnoze jen z hrubých plátěných kalhot a modré košile, kterou majitel patrně tak dlouho nosil, až se na něm rozpadla. Nohy byly pravidelně bosy, jen některý byl vlastníkem trepek několikráte zpravovaných; hlavy měli přikryté širokými slaměnými širáky...

Přes Prahu byla by se společnost ta neodvážila, ačkoliv nebylo tehdy policejních předpisů tak přísně šetřeno jako nyní. Hlavní jich kontingent valil se z Libně, anebo se dal přeplaviti z Buben přes ostrov Velké Benátky do Karlína. Všickni rozložili se na nečistém břehu v různých posicích a opodál nich zůstaly ženy s armádou spustlých dětí, která obyčejně na přední části invalidovny obtěžovala mimojdoucí žebrotou. Na první pohled se zdálo, že ti lidé vedou život neapolských lazaronů, že čekají, až vytráví, aby se teprve pak zase po krátkém zaměstnání ohlédli. Ale ve skutečnosti nebylo tomu tak, neboť všickni přišli na pokyn muže, který seděl oddělen od ostatních na krátké kládě a oči maje před sebe upřeny, kouřil volně z krátké dýmky, nevšímaje sobě, že 30 i více hlav se po něm točí. Jen někteří, kterým ležení naznak nejvíce chutnalo, tázali se občas soudruhů:

„Co je?“

„Ležte!“ bylo odpovědí. „Krš sedí ještě jako placka.“

A Krš seděl na svém trůnu mnohdy celé dopoledne, až zazněl z blízkého skladiště zvonec, že akce může započíti. Do té doby muselo býti na břehu ticho a kdo reptal, toho Krš v doupatech a noclehárnách, kam den před nakládáním lodí vždycky zavítati musel, podruhé již nevyhledával. Nejlepší lov učinil vždycky „u města Štrasburku“ za invalidovnou, pak v Libni a Holešovicích. Tam v kořalnách povalovali se ti lidé od rána do večera nevědouce, čím zítra se nasytí. Když se mezi nimi objevil Krš, věděli, že otevrou se železná vrata obilních velkoskladů na pobřeží proti ostrovu Rohanskému umístěných.

A kdo byl Krš?

Nám připadal jako generál rozedraného vojska, které pod jeho kládou u nohou se mu povalovalo. A zdálo se, že jest sobě také vědom své důstojnosti; jenom nesměl ho žádný osloviti slovem „pane“.

„Jděte k čertu,“ utrhl se kolikráte na pracovníka věci neznalého, který se u něho hlásil, „i s panstvím ... Páni jedí maso, já brambory, pijou víno, já kořalku, když na ni mám ...“

A při tom se smál, rozevřev široká ústa k nepříjemnému úšklebku. Někteří ze starých známých — ale museli to býti bývalí vojáci — mu notovali a kandidát práce odtáhl s nepořízenou.

Krš znal jen jeden titul, který mu náležel za jeho zaměstnání, a ten byl — „auflodr". Co by to vlastně bylo, nevěděl a také po tom nikdy nepátral; stačilo mu, že pán jeho, Moric Kleinberg, tak ho nazýval skoro po dvacet let.

Když se vrátil Krš před dvaceti lety z uherské vojny, neměl jeho pán taková rozsáhlá skladiště, v nichž na sta tisíce korců obilí našlo místo. Tenkráte takových budov vůbec v Karlíně nebylo, za to však zahradnických a zelinářských zahrad od bývalé pořičské brány až k viaduktu... Pan Kleinberg měl v malém, polozbořeném domku u řeky nějaký malý krámek, v němž prodával seno, slámu, řezanku, oves mimo jedoucím povozům. Pak provozoval obchod také jiným zrním a tu potřeboval k tomu „auflodra", za jakého byl přijat Krš. Skládal pytle pšenice z vozů do díry blíže krámu se nalezající, které říkal pan Kleinberg již tehdy „magacín". Odtamtud naučil se zase Krš složené tam obilí vynášeti po několika korcích na prámy, které až sem dojížděly a odvážely úrodu dále. Kršovi to bylo kolikráte podivné, proč má míti s těmi pytli dvojnásobnou práci. Navrhl jednou svému pánovi, že by bylo lépe, kdyby snad sedlák, co ty pytle vozí, raději přijel vždycky, když přijede prám...

„A mohl by je také složiti?" tázal se jedovatě Moric.

„Toť se ví —" řekl Krš, „však by to také dovedl."

„A co bys dělal ty?" vykřikl Kleinberg.

Krš vyvalil oči.

„Šel bys se pást na invalidovnu — chlape, nebo žebrat, co?"

Krš pochopil a do obchodů pánových již nikdy více se nepletl. A když někdy záda bolívala od těžkých břemen, hučela mu kolem uší slova:

„Šel bys se pást..."

A tak pracoval od rána do večera bez reptání. Moric Kleinberg zvýšil mu týdenní mzdu ze čtyř zlatých na pět a Krš mohl se oženiti. Za to ovšem musela mladá žena pilně přisluhovati v domácnosti pána svého muže a za nějaký žvanec sloužit milostpaní tak, jako její muž milostpánovi. Moric Kleinberg, uznávaje platné síly Kršových, zvýšil jim mzdu ještě o 50 kr. týdně podotýkaje, že více platit nemůže, poněvadž by jinak měl z Krše jen škodu.

Toho si Krš nepřál, neboť neznal na světě nic hodnějšího nad svého pána. O zájmy jeho by se byl rval do krve a střežil veškerý jeho majetek jak oko v hlavě. Časně ráno před pátou hodinou už obcházel krám u polozbořeného domku a když v šest hodin Kleinberg otevřel, již byl v práci jako lev. Když nebylo co jiného, řezal řezanku, vázal povřísla, odměřoval čtvrce „obroku", zkrátka záda jeho byla stále ohnuta jako v oblouku. Když šel milostpán po obchodech do Prahy, mohl na to zemřít, že ni jeden „šajnový krejcar" se mu neztratí. Krádeže bál se Krš jako ďábla a jen pomyšlení, že by jeho, vysloužilého vojáka, který za císaře pána proti tomu Košutovi bojoval, mohli vésti policajti, bylo by jej připravilo o rozum. Vždyť měl doma malé děvčátko, krásné a zdravé jako rybička; kdo by ubožátku vrátil čest, kdyby mu ji byl táta svévolně utratil?

Jednoho dne sdělil mu Kleinberg:

„Krši, budeme stavět! Ten barák by nám padl hnedle na hlavu. Co tomu říkáš?“

„Stavět?“ povídá Krš.... „Napřed by to musilo být naše, milostpane.“

„No — to už je. Právě teď jsme smlouvu u doktora podepsali.“

Kršovi se zajiskřily oči nejinak, než jakoby sám si byl to sbořeniště koupil.

„Milostpane!“ zvolal, „je-li tohle pravda, pak na mou duši koupím si „jí“ za celý dvougrošák; jinak tu rasovinu nechci ani vidět.“

„Inu pro mě udělej si dobrý den, Krši,“ pravil pán a vtiskl kýženou minci Kršovi do ruky. Neslýchaná tato dobročinnost pohnula sluhu až k slzám. Vzal do svých upracovaných dlaní hebounkou ručku svého pána a líbal ji velikými svými rty horoucně.

„Nech, starý, nech, o tobě jsem přesvědčen, ale tvá žena dělá — jak si mně paní stěžovala — brikule“.

„Co že — má žena?“ zvolal Krš, „ta by se opovážila...“

„Je tomu tak,“ zněla odpověď. „Moje paní jí povídala totéž, co já říkám tobě, a dodala moudře, že bude muset pomahat u zedníků, aby byla stavba dříve hotova.“

„No, to se rozumí, a já budu také pomáhat,“ zvolal Krš a kasal rukávy. „To by bylo zle, abychom to netrefili.“

„Ty budeš v krámě, hochu, to nejde,“ chválil Kleinberg a popleskal Krše po zádech, „nám by stačilo, bude-li jen tvá žena přidávat, ale ona nechce — kašle prý, bolí ji na prsou a samé takové výmluvy.“

Kršovi se v očích zablesklo a on položil zaťatou pěst na ústa. Tak činil vždycky, kdykoliv měl v úmyslu provésti něco rozhodného.

„Milostpane, to bych jí neradil, já jsem já... a když jsem ve vzteku, neznám se.“

Kleinberg se usmál, popleskal jej podle zvyku na rameno a šel ke svým papírům. Ale Krš neměl stání, ani chuti do práce; chodil před domkem jako dravec v úzké kleci uzavřený.

O polednách přinesla mu žena oběd jako obyčejně v košíku na levé a malou Mařku na pravé ruce. Hezké, čistě oblečené dítko sedělo jako pulec a smálo se z daleka na tatíka. Vědělo proč. Krš neznal a neměl žádné jiné radosti kromě své Mařky. Při poledním odpočinku ji choval, hýčkal, dělal bubáka, okazoval panáky, byl by jí snesl, co jen mohl.

Tentokráte však malé ručky darmo se natahovaly a malé zoubky, drobné jako perličky, darmo pod malýma rtoma vybleskovaly. Krš seděl jako pekáč a zasmušile hleděl před sebe. Žena viděla ovšem na první pohled, že mu, jak říkala, zase něco přes nos přelétlo, ale člověk, když je ve službách, musí na lecos uvyknouti. Postavila tedy mlčky k němu dva kamenné hrnky a velkou plechovou lžíci. Každý jiný příbor z duše nenáviděl, poněvadž byl jen pro pány a ne pro pracovité lidi.

„Co je ti?“ začala po chvíli žena, když si muž ničeho nevšímal a Mařka začala nabírat. „Jez — vystydne to...“

„Já už se najedl,“ odsekl jedovatě mužíček.

„A čeho,“ znělo mu resolutně vstříc, „snad ne ovsa? Koukej, Mařenka pláče a chce k tobě.“

„Nech ji plakat; než aby se měla zvést po tobě, ať si ji třeba pán Bůh vezme . . . rozumíš . . . Slyšel jsem hezké věci o tobě.“

„O mně, to bych ráda věděla,“ zvolala Kršová a bledé její tváře podlily se krví.

„Jak by ne, odpíráš milostpánovi poslušnost, nechceš nic dělat, víš, že kdyby to bylo na vojně, že bys za to dostala . . .“

„Já na žádné vojně nesloužím, nýbrž jsem ženou . . . Vím, kam míříš. Ale pro tebe a dobrou vůli udělala bych ráda všechno, jen kdyby mě v posledních časech nepíchalo tolik na prsou a na stranách. Cítím večer takové bolesti, jako když mi někdo jehly pod kůži vráží. K tomu jde na mne horkost a zima a nohami sotva pletu.“

„Tak ty tedy nebudeš zedníkům na stavbě přidávat?“ spustil zase Krš a vrhl na ženu zuřivý pohled.

„Nebudu, poněvadž nemohu a neumím to. Snad přece nechceš, aby každý zedník tvé ženě nadal?“

„A ty líná duše, tu máš, tu máš!“ řval Krš a popadl napřed první hrnek, pak druhý a rozbil je i s obsahem o klády, na kterých seděli.

„Tak tedy na jídle se mstíš, ty nerozumný!“ A Kršová dala se s Mařkou do pláče. Pak vzala košíček, vložila do něho zbylou lžíci a smutně se po zničených plodech své činnosti rozhledla. Pak vznesla zakalený zrak svůj k muži a prstem mu hrozíc pravila: „Smrtelný máš ze mne hřích!“

Odešla a Krš zůstal na svém místě. Několikráte se vzchopil, jakoby chtěl za ženou běžet, několikráte otvíral ústa, aby zavolal: „Mařko!“ ale pokaždé mu selhalo. Smutně a jen po očku hleděl na rozstříknuté pokrmy. Ohledl se opatrně, zdali nikdo nekouká, a sbíral ze dřev dvěma prsty jednotlivé rozstříknuté kroupy s hrachem, které mu žena ustrojila.

Ale to bylo všechno málo do hladového žaludku. Rozpačitě vstrčil ruce do kapes a vylovil dvougrošák před chvílí mu darovaný. Oči radostí jen zazářily. Podíval se na dveře krámu — pán dosud pracoval, hajdy tedy na blízkou invalidovnu. Tam v dřevěné boudě prodávala babizna housky a nezbytnou kořalku. Dvougrošák byl rychle utracen a Krš vracel se nejistým krokem . . .

Po celé odpoledne něco mu scházelo. Brzo klížil mu oči spánek, brzo přemáhala jej vnitřní zlost a zase lítost, práce mu padala z ruky. Kleinberg to viděl dobře, ale neříkal ničeho, spíše se usmíval a večer, když ho paní s četnou družinou přišla navštívit, měl mnoho zajímavého co povídati, čemuž se ctění manželé od srdce smáli.

Druhý den uplynul jako první, jen že Kršová s obědem nepřišla. Stonala prý! A když třetí den se konečně dostavila, měla hlavu šátkem obvázanou, byla bledá jako stěna a nemluvila. Tentokráte natahoval starý Krš ruce po Mařce, ale dítě k němu nechtělo, schovávajíc hlavičku za matčin krk. Celé setkání odbylo se tiše, beze slova.

Za několik dní dostavili se nějací páni. Měli dlouhé řetězy, žluté kovové nástroje, přinesli kolíky a zaráželi tyčky. Vyměřili kolem domku značné prostranství a brzo na to přišli dělníci a kopali základy. Stavba jednoduché, ale prostorné budovy šla rychle vzhůru; Kršová od první chvíle zedníkům přidávala. Hasila vápno, nosila v putnách cihly a maltu.

Kolikráte chytil ji na žebříku křečovitý záduchový kašel, že jen s největším namaháním ve výši se udržela.

Paní Kleinbergová byla na stavbě od rána do večera. Dávala dobrý pozor, kolikráte který zedník si kříž narovnává a dýmku vyklepává. Ostrým sopranem dovedla je na povinnosti náležitě upozorniti; báli se jí všickni jako ďábla. Kršová, poněvadž patřila jako k domu, dostávala jen poloviční plat, ale za to oběd s mužem dohromady. Kršová loutala však raději kousek suchého chleba, než by byla těch lojem maštěných pokrmů požívala. Bylať Kleinbergová přísnou vyznavačkou předpisů víry Mojžíšovy a tuk z nečistého zvířete nesměl jí nikdy přes práh. Krš měl ovšem velký a dobrý žaludek a necítil nikdy odporný zápach mastnoty lojové, jen žena nemohla se na to ani podívati. Jak těšila se na večer na domácí svou stravu, kterou vlastníma rukama si připravila! A což Mařka, která musila býti po celý den u cizích lidí, — věru, že děkovala bohu, že ještě citelné lidi v domě našla. Při tom slábla vůčihledě; když stála večer u plotny a horko z kamen se proti ní vyvalilo, byla by kolikráte klesla, kdyby jí byl muž nepodržel.

„Jen to stará vydrž ještě několik dní .... brzo bude glajcha a pak si pohovíš," těšil ji Krš, a kolikráte zakroutil hlavou, nemoha pochopiti, jakou to má jarní nemoc, že tak rychle slábne. Poručil jí, aby si vařila heřmánek. Ten prý je pro dušné lidi.

Konečně přišlo stavení do rovnosti. Bylo prostranné, mělo uvnitř železné sloupy, ale žádná kamna a malá okna, že vypadalo jako klec.

„To budou nyní naše magacíny," vysvětloval Kleinberg Kršovi účel místnosti. „V těch budeš nyní ty pánem. Seno, slámu a takové věci prodávati nebudem, na tom se málo vydělá, ale za to — zrní, rozumíš, obilí; to je to, na čem může člověk něco chytnout."

Krš svědčil hlavou a vyslovil jen přání, aby tomu pán Bůh požehnal.

„Proč by nepožehnal?" divil se pán, „nepracujem poctivě, zůstali jsme někomu krejcar dlužni?"

A Krš svědčil z povinnosti, div mu hlava s krku neuletěla.

V den glajchy zavěsili na stavbu národní prapor a postavili nahoru dva useknuté stromečky mezi cihly. Pak okrášlili zedníci chvojím vstup do místností a donesli pánovi dva veliké bouquety. Za to dostali uzenky, pivo a kořalku a k večeru poslal jim pan Kleinberg i kolovrátkáře. Jedlo a pilo se, tančilo a provolávána sláva šlechetnému pánovi. Kršová seděla na hromadě písku a před očima dělaly se jí samé mžitky. V tom zavzněla z kolovrátku melodie z oblíbeného tehdáž „Flottenburšenmaršu" a sám pan palír šel ji vyzvat k tanci. Odpírala, prosila, nic platno.

„Kdo je na glajše — ten musí tancovat," řekl pan palír a on byl mezi všemi přítomnými největší pán — musel tomu tedy rozumět.

Ale neotočil se s Kršovou ani třikráte a již měl proudy horké krve na svátečním kabátu. Uleknut uskočil a v několika okamžicích poroučela se Kršová z tohoto roztomilého světa na onen druhý — neznámý.

Krev ji zalila.

II.

Rozumí se samo sebou, že případ tento vyvolal velké zděšení. Mezi zedníky bylo více mužů, neschvalujících jednání Kršovo, který až do poslední chvíle měl ženu svou k úmorné a nezdravé práci.

„Viděli jsme na ní, že jest jako pára nad hrncem," obořili se na něho, „proč jste ji nutil..."

„Já ne — to pán," bránil se Krš a nenávist ke všemu, co panského, počala se ozývati.

Ale Kleinberg přistoupil k němu, vzal ho na stranu, vyloudil z oka objednanou slzu a pravil:

„Mlčte, starý, byl to její osud!"

A tím výrokem smířil Krše zas. Ostatní pak lidi udobřil krásným pohřbem, jejž nebožce vystrojil. Tři duchovní šli s ní až ke hrobu, rakev měla dubovou a vezla se k poslednímu odpočinku v tom pěkném voze, do kterého se jen mrtvoly bývalých pánů ukládají.

Hůře bylo s Mařkou. Ta světské pompě ještě nerozuměla a chtěla míti svou rodiťelku stůj co stůj. Dobře, že se jí ještě ujali lidé, kteří již za živobytí matky o ni pečovali... Těm byla alespoň trochu zvyklá; ale dlouho trvalo, než zapomněla.

Krš chodil po svém zaměstnání stejně den co den. Do nového skladu navezli na sta korců obilí, rozložili je po širokých podlahách, kropili a strojili, jako mlynář, když k zásypu připravuje. Krš seznal, že měl nyní mnohem více práce než dříve, hrbatěl při ní také náležitě, stal se nemluvným a uzavřeným. Tak to trvalo více let. Dříve bývalo obilí ze skladů pana Kleinberga odváženo po vozech a ty tisíce pytlů, které Krš na zádech k vozům odnesl, byly opravdu k nespočítání; později přijížděli do Prahy velké lodě a do těch ukládána česká úroda a vyvážena přes hranice.

Vylíčili jsme na počátku svého vypravování celou společnost, která se dostavila, aby lodě z magacínů naplnila, neboť starý Krš k tomu již dávno nestačil.

Ne snad, že by byl býval sláb, nikoli — byl dosud hrdým na své plece, na které dva pytle pšenice sám si dovedl naložiti. Ale Krš postoupil během doby z nařízení svého pána za jakéhosi dozorce, ačkoli ve platu zůstával skoro stále ve stejné diétní třídě.

K výkonům jeho patřilo, že také svolával z vůkolních míst nosiče, kdykoliv se lodi měly plniti. A to bývalo dosti často, když nastala doba k vývozu. V pozdějších letech stával jen na lodi a němě ukazoval na místa, kam a jak který pytel by se měl vysypati. Nebýval nikdy hovorný, ale od smrti ženy své byl stále zamlklejší. Jedině v Mařce spočívala jeho naděje; o ní a uherské vojně — to bylo tak asi všechno, co věděl — mluvil nejraději. Děvče pod dozorem hodné sousedky prospívalo zdárně a zdědilo po matce i vlohy duševní i zdravou tělesnou konstituci, jakou mívala Kršová za dřívější doby.

„To děvče je jako buk," říkával Krš, když přicházel domů.

„Celá maminka," chválila sousedka, „když jsme spolu u Schulzů sloužívali. Jen aby pán Bůh nedal, aby dostala muže, který by ji nutil zas do zedničiny..."

Krš se na ni podíval a položil zaťatou pěst na ústa, jako by se hotovil k nějaké odvetě. Ale zašlo mu . . .

Ve škole prospívala Mařka v literním umění tak, že starý Krš na kládách o ní povídával: „Ta holka čte, jako když bičem mrská . . . Kde to jindá bývalo! Já se učil na prvním díle, ale nikam jsem to nepřivedl. Táta říkával: K čemu potřebuješ učení, pánem beztoho nebudeš. A tak jsem byl nucen pomahati rodičům již z mládí při klopotném jejich živobytí. Pak přišla do toho ta vojna — toho Košuta měli napřed na prvním topolu hodně vysoko pověsiti — a bylo konec, všemu konec . . . Zůstal jsem „auflodrem“ . . . Ale jen když z holky něco bude!“

„Nu — a co myslíte, jakou budoucnost byste jí přál?“ tázal se ho často hokynář v první budce u invalidovny, kde spolu v prázdné chvíli často „fajfčívali“.

Krš nechtěl dlouho s barvou ven. Přemýšlelo se mu tak těžce, tak nesnadno.

Jednou přišel zase k boudě a chválil Mařku jen což a když zase položil hokynář známou otázku, tu přisedl starý Krš blíže a sdělil mu své úmysly pomalu a polohlasně, jakoby se jednalo o Bůh ví jaké důležité státní tajemství.

„Nemohl jsem kolik nocí spát —“ pravil, „ale teď jsem na něco přišel, to by bylo pro tu mou holku jako stvořeno.“

„No tak — jen ven s tím,“ vyzvídal hokynář a cpal při tom klidně novou dýmku.

Krš se zvolna usmíval, špoulil při tom své velké rty a svítil malýma očima jako blikavými lucerničkami.

„Já bych myslel,“ počal zvolna, „že by bylo nejlépe, kdyby se tak to mé děvče dostalo někam do panského domu za kuchařku.“

Hokynář se dal do smíchu, až mu slzy po tváři tekly.

„Nic se tomu nesmějte,“ pravil Krš a nedal se vyrušiti z dobré nálady. „Já myslím, že v takovém domě bude ta holka nejlépe schována. K světu podobná je a vaření se také naučí. A pak by při tom také mohla pamatovati na mne. Dlouho-li tu službu budu moci dělat! Nohy mne večer tak bolí, jako by mi je někdo klackem spřerážel. A pak náš pán — už není ten co býval. Dříve se se mnou radíval a říkával: „Krši, jak pak tohle — ono . . .“ a já byl hned s radou pohotově, oves jsme dali dolů, žito nahoru — to potřebuje stále čerstvý vzduch a bylo dobře. Ale teď si mne skoro ani nevšimne. A není také divu, on prý je milionář a já jsem chudý člověk; ovšem když jsme začali, měli jsme skoro stejně. Myslím si, že dnes nebo zítra řekne pán: „Krši — s pánem Bohem!“ a Krš půjde mezi lidi. To víte, co tím chci povědít, jiného pro starého udřeného člověka beztoho nic není. A když by pak ta holka byla v kuchyni, no — to bych k ní šel jako domů, a ona by starému tátovi ráda něco podstrčila. Já Mařku znám — celá nebožka, dej jí pán Bůh radost věčnou. Co tomu říkáte?“

Hokynář se už nesmál.

„Inu — špatné by to nebylo, kdybyste to tak provedl,“ odpovídal asi po třetím vybídnutí. „Ale ta věc má háček.“

„Ten bych rád znal,“ zvolal Krš a svraštil čelo.

„Inu — myslím, že ta holka nebude do smrti starou pannou, pěkná je, urostlá jako jedle, což když se hned z první služby vdá —"

„A co by jí to napadlo? Aby měla potom bídu a nějaký cizí chlap aby ji pral. Máme příklady. Chudý člověk udělá nejlépe, když zůstane pro sebe, nerozmnoží aspoň nouzi."

„Ale Krši, Krši, mládež nedá si poroučeti — uhlídáte, bude to s vaší holkou také tak."

„Pán bůh rač chránit, to bych nesnesl. Ostatně je Mařka hodná, mužské nemůže ani vidět, tak jsem jí je zošklivil. A abych to dotvrdil, řekl jsem jí sám, jak jsem nebožku hnal do těžké práce a jak nalezla v ní smrt . . . ta ubohá . . ."

A Krš hořce zaplakal.

„To jste zas neměl dělat. Ona je tam na pravdě boží . . . a dítě vaši lítost nepochopí. Naopak vyčte vám to při nejbližší příležitosti."

„No — tohle mně o Mařce neříkejte, sousede," zvolal Krš a povstal hrozivě se tváře. „To byste ublížil mému dítěti, — rozumíte a já za ni stojím —" A Krš se obrátil a více k hokynáři do boudy nepřišel. —

Ale slova slyšená vrtala mu mozkem od rána do večera a den po dni . . . Kolikráte se zalíbením večer, když přišel domů, na dcerku pohlížel, jak hbitě kolem plotny se točí, ale vzpomínka na hokynáře zkazila mu okamžitě celý rozmar. Nevěřil v neupřímnost dítěte a byl by hlavu vsadil na to, že Mařka nebude míti jak živa jiného ráda než jeho — starého tátu.

K domněnkám těm oprávňovala jej také přičinlivost a spořádanost jeho dcerky. Sháněla se po živobytí hned jak vyšla ze školy, nezahálela a dovedla sobě záhy několik krejcarů přivydělati. U staré sousedky krejčové, kde byla skoro vychována, přiučila se hlavně praní prádla a dobře pozorovala, že by byl krejčí sotva sebe a ženu jehličkou svou uživil, nerkuli čtyři nikdy syté děti, kdyby polovice jeho byla nevydělávala praním značné příspěvky. V letě nosívala celé košíky až na Štvanici, kde prádlo bílívala, že bývalo jako „karta" a z „cukru". Když starý krejčí, který byl ostatně jakživ neduživý, odebral se k otcům, pustila vdova byt a šla i s dětmi ku přátelům na venek. Mařka sdědila veškeré zákaznictvo a hnedle se vpravila do nového povolání. Líné paničky, kterým pro domácnost prádlo čistila, dokonce tvrdívaly, že jsou s tou mladou sotva 18letou pradlenou daleko spokojenější než s dřívější. Ale starému Krši nelíbilo se to zaměstnání ani dost málo.

„Jen to dělej, ruce ti schromnou dříve než ti bude 24 let a pak budeš naříkat, že jsem tě nevaroval. Hleď si raději kuchaření, jdi do služby, já se už sám dobře protluču . . . Vždyť z toho nic nemáš a u hodných pánů můžeš být do smrti."

Ale Mařka konejšívala tátu stálými sliby a odklady. Nepověděla mu, co vydělává, střádala na dně kufru — desetník k desetníku a brzo jich byla plná škatulka, později se z nich udělaly zlatky a jistě jiné větší peníze a ty učinily Mařku sebevědomou a umíněnou.

Největší její radostí bylo, když se prádlo dostalo šťastně z necek na Štvanici. Tam měla zaražené koly a natažené provazy a hbitě bylo na nich prádlo kolíky upevňováno. V té chvíli, když všechno prádlo

již viselo a ona jenom mezi ním chodila — tu rukávy, tu zase jiné částky napravujíc, aby sluneční paprsky plátno dokonale vyhřály, byla nejšťastnější. Cíp ostrova byl obyčejně v prvních hodinách odpoledních pustý, slunce pražilo do písčité půdy břehů jako kovářská výheň do roztaveného železa. Nikdo nebyl na blízku. Jen opeřenci nebeští někdy přilétli a šveholili v nedohledné výši, jakoby posílali z jiných světů lepší vzkazy do truchlivého světa našeho. Mařka sledovala jejich let, počítala, kolikráte asi ještě je tak vysoko k těm svatým místům, které upravil Pán těm, kdož v něho věří a přikázání jeho zachovávají . . .

Zda-li pak by našla mezi nimi maminku . . . nepoznala ji nikdy, ale přece věděla určitě, že byla hezká, dobrá, vtělená mírnost sama. Proto také nesnesla boj s tímto světem a záhy ho opustila . . . Mařka dívala se pak na spousty vod, jež letěly z blízkého jezu a bouříce přes umělou překážku, tříštily se při tom v milliony bělavých krůpějí, které třpytily se v záři odpoledního slunce jako perly na skvostném diadému. Ta voda! Jakou má kouzelnou moc! Kdo jí rozumí, toho volá, jako když prstem kývá:

„Pojď, sestup dolů do křišťálových paláců mých, zapomeneš na útrapy toho světa a najdeš tam ty, které hledáš!“

Jen několik kroků a již by věděla Mařka všechno. Ale rychle se kolikráte vzpamatovala a znamenajíc se svatým křížem, úzkostlivě se ohlížela, zda-li jí snad nikdo při hříšných těch myšlenkách nezastihl; bála se, že je má na čele napsány.

Někdy se stávalo, že čím více se schylovalo k večeru, tím hlučněji bývalo na ostrově. K jiným pradlenám přicházely návštěvy. K starým karlínské klepny, které živé, mrtvé nenechaly na pokoji, k mladším výrostkové s vlasy česanými do spánků, v hedvábných čepicích a s dlouhými tenkými cigary v ústech; slamky z nich trčely jim za ušima. Ti dovedli se svými „holkami“ žertovati svým způsobem, dostali sice někdy vlhkou ještě punčochou přes prostořeká ústa, ale takové jemné upozornění je neodstrašilo, nýbrž dráždilo je spíše k novým „vtipům“.

Od této čeládky měla Mařka dávno pokoj. Věděli všickni, že s ní mnoho nepořídí, neboť dovedla, bylo-li toho potřeba, pustiti se i do řečnického zápasu a třeba také jiného. Byla od vody a takoví lidé se nebojí. Mimo to znali jejího tátu všichni tuze dobře. Vzezření jeho musilo jim obzvláště imponovati, neboť mu jinak neříkali než „černý čert“.

Proto také byla Mařka vždycky brzo hotova a naloživši uschlé prádlo do nůší, čekávala jen nějakou chvíli, než její pomahačka ze sousedství se dostavila. Pak vzaly každá jednu nůši a jedno ucho dlouhého košíku a hajdy zpátky do Karlína.

Jednou nepřišla známá její tuze dlouho. Plamenný terč sluneční stál již nad Strahovem a pomalu se začaly tu i tam okazovati dlouhé stíny pobřežních vrb. Ostrov se byl skoro vyprázdnil a Mařka seděla zadumána poblíže zamilovaného svého místa naproti jezu. Vzpomínala zase na matku a předsevzala si svatě, že na její svátek koupí jí za své peníze pěkný kříž a přivede tam otce na podívání. Tenkráte byli ještě hrobníci pány na Olšanských hřbitovech a za malé zpropitné roční aneb podle známosti nechaly rovy netknuty. Tou myšlenkou potěšena vstala;

ale když obrátila pohled k mostu dřevěnému, který první ostrov s břehem spojuje, ulekla se, jako když do ní střelí.

Opřen o první kůl, stál tam voják. Dlouhý, štíhlý jako jedle. Nohy vězely v úzkých nohavicích, v nichž byly jako jaternice nabity, a dole měl střevíce šněrovací, kterým se říkalo „bagančata“. Takových vojáků byla tehdáž plna karlínská kasárna a vešlo se jich tam prý více než celý pluk. Podle úzkých kalhot věděl každý, že jsou to Maďaři, a každý civilista se jich bál jako ohně. Výtržnosti v hospodě a na ulici byly na denním pořádku a kdo mohl, vyhnul se jim z daleka.

Taký syn pusty stál nyní před Mařkou. Pravili jsme již o ní, že se tak snadno nebála. Ale pohled na tohoto člověka ji přece polekal. Nemyslela jinak, nežli že to přelud; vždyť neslyšela ani jeho kroky po písčité půdě, — přišel tiše jako stín. Podívala se na něho ještě jednou, našla jeho oči, ale ku podivu — ty nebyly tak zlé, a také černý knír slušel mu dobře, zvláště proto, že vybíhal do špiček tak tenkých jako jehly. —

Mařka cítila, že se zapaluje jako pivoňka; chtěla rychle sebrat prádlo, ale najednou cítila, že má nohy jako centy. Srdce jí tlouklo jako když buší kladivem.

„Nebojte se, panenko,“ začal neznámý vojín s místa se nehýbaje.

Mařka tomu rozuměla, ale přece se jí zdálo, že nemluví tak, jako lidé v Praze. Byla však již tím potěšena, že se smluví. Maďaři měli v Karlíně pověst zlých lidí, poněvadž se dlouho nemohli s obyvatelstvem dorozuměti, a bývaly proto také hádky a pračky každý den.

Mařka viděla, jak na ni dobrosrdečně oči upírá, a dodala si smělosti řkouc: „Jděte s pánem Bohem, vojáku, jsme tu sami, není to hezké, kdyby tatínek přišel . . .“

„A co tatínek,“ odvětil voják . . . „ten mi nic neudělá, když ja vám neublížím.“

„Ale já chci sbírat prádlo, schyluje se k večeru,“ zněla odpověď, na které byly patrny nesnáze děvčete.

„To můžete,“ řekl potomek Arpádův a postavil se od kolu stranou. „Já tu budu u vás, to mi nemůže žádný zabránit. Koukám na vás již dlouho, napřed od mostu, pak tamhle od té vrby, a pak jsem došel až sem.“

„A proč jste sem chodil, nikdo vás nevolal,“ odpověděla Mařka, ruče sbírajíc usušené prádlo do košíku. Cítila, jak se rdí; ten hovor s neznámým mužem ji skoro celou pomátl. Jen někdy v pravo nebo v levo úzkostlivě se ohledla, zda-li jí nikdo nevidí.

Ale Maďar ji se zálibou pozoroval. Pak přistoupil blíže, až těsně k samému košíku.

„Proč jsem přišel . . . říkáte, nu já vám to povím. Pamatuji se ještě na dobrou svou matičku, jak panu služnému také košulenky prala, jako vy.“

„A kde máte svou maminku?“

„A kde? O je,“ řekl voják a sejmul s pochmuřeného čela čepici. Pak pohlédl vzhůru jako k nebi a řekl docela měkkým hlasem, až se Mařka celá zarazila: „Té už dávno svíčka její nesvítí!“

„Že jí svíčka nesvítí — vy tak divně mluvíte, že vám jen ztěžka rozumím!“

Maďar ukázal tam, kde Mařka vždycky hledala svou matku. Zachvěla se. Tedy také on ... Příbuznost osudu pojednou je sblížila.

„A kde je pochována?“ tázala se soucitně, usedajíc na košík; nenávist, kterou v prvním okamžiku pocítila, prchala každou vteřinou.

„Kde jinde než doma — v Trnavě. Sáh pod zemí hluboko.“

„A kde to je — jaký pak jste to krajan? Vy mluvíte jako u nás dráteníci.“

„Eh co dráteníci,“ řekl voják, „to jsou Slováci, ale já jsem Maďar, jenom že slovácky mluvím. U nás doma tu řeč páni rádi neslyší, ale tady v Čechách je něco jiného — V každé zemi je to jinak. Ale já jsem Maďar, poněvadž maďarsky umím.“

„A jak mluvívala vaše matička?“ tázala se Mařka.

„I co ta, ta jen slovácky, poněvadž nikdy do školy nechodila a byla pořáde jen mezi sprostým lidem. Celý život pracovala u paňa služného, táta prodával sklínky.“

„A co máte od své matičky na památku?“ vyzvídalo dále děvče, které oči s vojáka nemohlo strhnouti.

„A co bych měl, nic — dvě košile, pěkné „vebové“, jako pan služný nosil, ty jsem od ní dostal. Jednu jsem vzal, když byl jednou vašeho císaře a našeho krále svátek, na parádu. Ale všechnu jsem ji zvlhčil — proto jsem ji zase uložil do torby.“

„A jaké máte prádlo na sobě?“

„Nu jaké bych měl, komisní — jen se podívejte.“

A voják odhrnul rukáv blusy. Pod ním objevila se hrubá košile vojenská, místo knoflíčkem tkanicí u dlaně svázaná. Černá byla jako zem.

Mařka spráskla ruce a zvolala:

„To je pěkné prádlo, jak to můžete na těle vydržet? Vždyť vám to poškrabe celou kůži?“

„Ah — voják musí více vydržet ... co pak, když pan kaprál bije ... Ale co na tom! Vy byste mi košulky od mé matky přece nevyprala a já peníze nemám.“

„Proč ne — jste-li dobrý člověk — nebyl by to snad žádný hřích,“ řekla dívka a sklopila zaruměněnou tvář hluboko do košíku.

Voják hledal Mařčinu ruku, snad aby se poděkoval, ale děvče ji uškublo, sotva se jí dotknul. A zas oba nepromluvili ani slova. Slunce sklonilo se zatím za Strahovem a šero začalo se pozvolna rozkládati po hladině vltavské.

Mařka se ohledla kolem a bylo jí pojednou úzko. Rychle srazila zbytky prádla do nůše, ramena její vjela do popruhů a ruce uchopily dlouhý košík. Břemeno bylo více než těžké, ale svaly Mařčiny byly by snad ještě více vydržely.

„Ani s Bohem mně nedáte,“ řekl voják vida děvče odcházeti.

Kršova, vidouc se bezpečnou, vyjasnila zas na okamžik svou stále jako hořící tvář a pravila:

„No — s Bohem — to prádlo vám vyperu, ale nejste-li hodný člověk, najdete již svou odplatu.“

A Maďar se usmíval. Pod černými kníry vyskočily zuby bílé jako křída, na bradě udělaly se mu dolíčky a oči jeho svítily jako dva granáty. Mařka se do nich zadívala a zdálo se jí, že se s ní svět zatočil. Rychle spěchala, sotva oddychujíc, s těžkým břemenem přes dřevěný můstek do Karlína.

Voják ji pomalu následoval. Pobřežný z blízké ohrady, vida známou mu dívku prchati a v nepatrné vzdálenosti za ní vojáka kráčeti, usmíval se do sebe.

Voják to spozoroval a vida, že pobřežný kouří, žádal jej za oheň. Pobřežný ochotně mu vyhověl a pozoruje, že zraky jeho ještě pořád Mařku sledují, pravil:

„Hezká holka, co?"

„Víc než hezká!" zněla odpověď.

„Ale sklaplo přec," smál se pobřežný, „ta je opatrná . . . co?"

„Hm," pronesl voják, rozsvěcuje sirku na ohni v zapálené dýmce, „za čtrnáct dní bude moje!"

„Až tady pojede Praha, rozumíte," řekl pobřežný, „to my ji lépe známe," a zmizel rychle mezi prkny.

Voják zaklel maďarsky a hněvivě se obrátil proti ohradě. Mařka mu zatím unikla a on pouštěje oblaky dýmu do vzduchu, kráčel sebevědomě k velkým karlínským kasárnám.

III.

Vylíčili jsme na počátku tohoto vypravování, kterak sešla se na pobřeží vltavském sezvaná společnost nosičů, čekajících na pokyn Kršův, aby se odebrali do skladišť, kde byly již naměřené pytle připraveny. Aby se nemusilo celé skladiště obcházeti, zřízen byl improvisovaný vchod od pobřeží velikým oknem, od kterého vedla prkna na mnohých místech podepřená až dolů ku břehu a odtud na lodi. Obyčejný chodec, třeba by jej žádné břemeno netížilo, musil by dáti dobrý pozor, aby noha se značné výšky se nesvezla; bylať prkna postavena dosti příkře a prohýbala se pod každým krokem téměř obloukovitě. Bylo tudíž ku podivu, s jakou jistotou po této vratké dráze řečení lidé vystupovali a sestupovali. Sotva dal Krš na znamení zvoncem pokynutí, seřadila se celá jeho armáda po jednom do řady. Všichni hodili klobouky, trepky a schátralé svrchní obleky do jednoho kouta a nastoupili cestu do skladiště. Krš zakaboněný kráčel napřed. Nepospíchal, to nebyl jeho zvyk, ale kráčel jistě a odměřeně. Závory a okenice zapadly a muž po muži mizel jako v žumpě ve tmavém domě. Po malé chvíli objevil se první. Na zádech, ramenou a hlavě spočívalo těžké břímě, veliký pytel obilí, jehož ústí křečovitě držely prsty pravé ruky, kdežto levá držela bok, aby kříž v zádech snad nepraskl. Sotva vystoupil muž na pravé prkno a udělal krok, shouplo se pod ním tak, že se zdálo, jakoby již letěl i s tíží svou k zemi. Ale bosá, široká noha pevně došlapovala... Hned za ním objevil se druhý, třetí, čtvrtý, desátý . . . a všichni spěchali jedním směrem k široké krajní lodi, jejíž střecha byla stržena; zde prkenná lávka končila těžkou dlouhou fošnou, která přes příč lodě byla položena. Na tu vystupovali jeden nosič za druhým, pravé jejich ruce

pustily ústí pytlů, mužové se sklonili a přes jejich hlavy letělo zrní dolů na dno lodě. Krš stoje na břehu, řídil posunování můstku a dbal také toho, aby se žádný nad lodí dlouho nezdržel. Sotva kdo své břímě vyklopil, již musil vstoupiti na druhé prkno levé, po kterém se dostal zase nazpět do zásobeného domu. Pytle nesli přes ruce a zvláštní zřízenci je u vchodu odbírali, kladouce je po desíti na sebe. Celá práce vykonávána mlčky, nikdo nehlesl a loď prvá se vůčihledě plnila. Se všech řinul již proudem pot, košile zmokřené těsně přiléhaly k hubeným tělům, kroky již nebyly tak jisté a pevné jako na počátku, naplňování dálo se čím dál tím volnějším tempem, ale ještě bylo mnoho co dělati, takže každé chvíle zazněl na některého liknavého se břehu ostrý hlas Kršův: „Křížalo, Peku," a do každého jako když píchne, již zase táhnul dále.

Byli tak všichni v nejlepší práci, když tu pojednou uslyšel starý Krš za sebou hlas:

„Pantatínku, já se opozdil — vícekráte to neudělám."

Krš obrátil se celým tělem a změřil ostrým pohledem prosebníka, z něhož čpěla pálenka na několik kroků. Obličej jeho a nos nebyly pro trudy ani k rozeznání, oči kalné, červené, krví podlité. Celá postava stála sotva na nohou a klonila se brzo do zadu, brzo napřed.

„Marš!" bylo jedinou odpovědí a opilec potácel se dál. Pak zase pozoroval Krš, nehýbaje ani brvou, své lidi dále. V Praze se zatím páni a s nimi i pan Kleinberg naobědvali, vysrkali po obědě v kavárnách černou kávu, vykouřili vonné doutníky, anebo protáhli údy na měkkých pohovkách v odpoledním spánku. — V přístavu nosilo se však dále, až obě lodi byly plny.

Pak přišla výplata, kterou obstaral zase Krš beze všech zápisků a záznamů. Pan Kleinberg poslal mu po účetním jistou část peněz, vesměs v drobném stříbře a v mědi a tento mu ji, když poslední pytel byl odnešen a skladiště hlavní zavřeno a závorami opatřeno, také vyplatil. Sotva ucítili nosiči, že Krš mzdu má v modrém „šňupavém" šátku zabalenou, již stávali se nepokojnými. Nastal mezi nimi takový ruch a šum, jako ve zvěřinci před krmením. Natahovali krky, jiskřili očima a neutišili se dříve, až Krš na svou starou, velkou, kulatou kládu usedl a modrý šátek rozvázal. Sotva společnost měnivou hromadu uviděla, již dělaly se jí laskominy. „Prachy", „štof", „babky" a jiná okřídlená slova letěla shromážděním. Nálada byla hned veselejší, pokud to jen zedřená ramena a unavenost, u mnohých opravdu k padnutí, dovolovala.

Krš nedal se nikým vytrhovat. Spočítal napřed šestáky a udělal z nich tolik hromádek, kolik bylo pracovníků. To již mu tak museli v kanceláři připravit; jinak by se byl zmýlil. Pak dal k tomu náležitý počet krejcarů a maje hromádky na dřevě upraveny a dvakráte spočítány počal vyvolávati, jako když pan „fél" dává při výplatě vojákům „peníze na ruku".

Nemohl na to ovšem nikdo přísahati, že to byla jmena po rodičích, aneb že snad pan farář o křtu je udělil. První býval Černý Petr; na toho jsme se nejvíce těšívali, chlap jako hora, srstnatý po obnažených rukách a prsou, až z něho šla hrůza, pak přišel Šlejfíř, malá zavalitá postava s úplně bezvousou tváří, ku které by se byla

trestnická uniforma nejlépe hodila, dále Obrnou, rezavé chlapisko s očima jako jehly, pak Šiml, starý kolega jmenovaných, s hlavou ojíněnou, shrbených zad... Chodíval vždycky poslední v řadě, aby si mohl pohověti. A tak měl z nich každý svoje jméno; některého volal starý Krš jakoby jen jmenem křestním na př. Ferdo, Kubo, jindy zase pojmenování takové upomínalo na hrdinský čin ze života syčákova. Ten, na nějž volali ku příkladu jmenem „Mišenskej", našel kdysi na svých potulkách rozsívku, do níž se dají velmi dobře jablka česati, má-li kdo k ní nějakou zahradu a tam dobré úrodné štěpy. A milý onen muž šel kolem takové zahrady časně z rána a viděl, jak neopatrní lidé u krásného míšenského štěpu, na němž úroda jen se smála, zanechali dlouhý žebřík. I domníval se, že snad samo nebe posílá mu to všechno do cesty, jednou rozsívku a podruhé štěp s míšenskými jablky. Vylezl tedy chutě nahoru a česal napřed do úst, pak do plachty, kterou si jako starý sadař dovedl kolem pasu a zad uvázati. Ale bodří venkované byli poněkud jiného náhledu, přišli, podrazili mu bez okolků žebřík a když na rodnou půdu dopadl, sbili jej tak, že to v pražské nemocnici několik neděl odležel. Od té doby říkali mu vůbec „Mišenskej".

Bez pozdravu a díků odcházel každý obdarovaný a počítal na dlani vyložený obnos ještě jednou. Za ním hned stáhlo se procesí dětí se ženou. Nešli daleko; známý náš hokynář a bývalý přítel Kršův na rohu invalidovny dostal od nich první počinek. Naléval pro otce, matku i děti jednu skleničku pálenky za druhou a když se trochu „schladili", nastoupili další cestu.

Kolem Krše zůstali jen 2—3 dávní známí, kteří také tu uherskou vojnu prodělali. A tu, když se ona čeládka vytratila a nastalo to pravé „fajrumt", vytáhl Krš krátkou dýmku, nacpal ji a povídal, aneb když ho mrzelo jak říkal „hubou mlít", nechal si povídat od jiných. Sám s hlavou sehnutou seděl pak na své kládě, krátkou dýmku v ústech drže a zíraje nehybně před sebe celé čtvrt hodiny. Cítil na sobě, že stárne; byl nevrlý, bručivý a jmenovitě v hlavě nebývalo mu jasno — připadalo mu stále, jakoby se mu dělaly mžitky před očima.

„Už mne není než ten nos," říkával.

A vskutku, obličej měl rozrytý brázdami, tváře vpadlé, jen hlava zůstala černou jako bývala, snad proto, že se myšlením příliš nenamahala. Široké mohutné plece a kostnaté ruce prozrazovaly starou sílu a nebylo ještě nyní nikomu radno s ním v zápasu se zkoušeti. Také prsa byla zachovalá a když otevřel k volání široká ústa svá s „kozím pyskem" — tak říkal rozetnutému rtu, který měl od maličkosti — bylo jej slyšet na druhý břeh, jakoby to byl povídal u stolu.

Ale dnes byl starý Krš v míře zvláště dobré. Spustil sám a vzpomínal si na Košuta a na jeho dřevěné kanony. Byl totiž přesvědčen, že Košut, aby více strachu nahnal Rakušanům, nechal si udělati dřevěná děla a těch bylo takové množství, že se jich „české vojsko" bálo a s počátku před nimi napořád utíkalo.

„Ale když jsme se zmohli, viď, Vašku — to jsme jim to oplatili! Nebylo větší nace, než takový Košutovský voják. Co oni neudělali? Jednou vám přepadli faráře a chtěli na něm med."

Všichni kolem se smáli.

„Cože, med — kořalku, kdybyste řekl — tak za nos vodit nás nemusíte," doráželi na starého.

„Inu, jak vám povídám, sám jsem se k tomu hodil, když jsme šli na patrolu. Toť se rozumí, že jim pan farář medu dobrovolně nedal. Co oni neudělali? Svlékli ubohého a postavili jej v takovém stavu, jak jej pán Bůh stvořil, ke stromu, uvázali jej, načež celé tělo domácím jeho medem potřeli, aby sršně, vosy a včely na něho lítaly a žahadly jej ubodaly. Přišli jsme právě v čas a vyprostili rychle pana faráře z nesnází."

„To nemůže být," ozval se hlas za Kršem.

„Může nebo nemůže," odpovídal stále klidně Krš, spokojeně vypouštěje obláčky dýmu. „Když se to stalo a já při tom byl, tedy je to pravda! Ostatně, ti Maďaři nadělali našim pánům jenerálům, oficírům i nám ještě jiné věci. Studně otravovali, zajaté bili — zkrátka co nejhoršího, takže jsem k nikomu na světě větší zášť a nenávist nepojal, nežli proti těm betárům... Není horší nace!"

Shromáždění utichlo, ale z ticha toho vyrazil najednou hlas: „A přece má dcera vaše za milého vojáka — Maďara."

Účinek těchto slov na Krše byl hrozný.

Nyní nejen že nelitoval učiniti obrat do zadu, ale i povstal zároveň, aby se mluvčímu podíval tváří v tvář.

Dýmku vytáhl z úst, vstrčil ji do modré kazajky, zaťal pěstě a zvolal hromovým hlasem:

„Který to byl, co tohle řekl?"

Ostatní pohádkáři povstali také a viděli, že je zle. Jen v zadu zůstal na kusu patníku opřen drobný mužíček. Krš ho hnedle poznal; byl to ten, kterému nedal před několika hodinami práci, poněvadž přišel opilý a pozdě k tomu.

„Tys to řekl," zahřměl na něho a deset křečovitě rozevřených prstů se po mužíku vztahovalo.

„A co by bylo na tom, když je to pravda," smálo se trudovité chlapisko a hotovilo se k obraně. Ale železné pěstě Kršovy již mu ruce pevně k tělu sevřely, že byl jako v kleštích. V okamžiku na to byl zvednut do výše jako loutka.

„Korecký," ozval se hlas vedle, „řekni, žes ‚hodil špás' a starý tě pustí."

Ale Korecký vypouštěl hrozby, nadával a hleděl se vší mocí vyprostit ze železných spárů starcových.

„Budeš polykat andělíčky," varoval jej zase hlas; věděliť již mnozí, co Krš umí se svými delikventy.

Nic na plat a Krš byl již vysokými botami ve vodě. V minutě na to zmizel pod hladinou Korecký.

„Jeden, dva, tři —" počítal Krš bublinky, které vyskočily na povrch, a vytáhl hlavu těžce zkoušeného.

„Je to pravda nebo ne," otázal se své oběti.

Místo odpovědi chtěl Korecký vší silou dostati se z vody. Ale v minutě byl zase pohřížen a poikl opět několik „andělíčků".

Pak jej vytáhl Krš znovu a postavil na břeh se slovy: „Já ti dám pomlouvati mé jediné dítě! Neboť kdyby to byla pravda, podržel

bych ji trochu déle v studené lázni — rozumíš, trochu déle, ať by to již s námi dopadlo jakkoliv!“

Korecký se zimou třásl, voda z něho srčela jako s jezu. Vrhl sice několikráte zuřivý pohled na Krše, ale vida, že by ničeho nepořídil, ustoupil přesile.

Společnost zase usedla na klády jako dříve, ale hovor již váznul. Krš začal sice několikráte svou oblíbenou historii o jeneralu Bémovi, ale nebylo to nic platno — kdykoli se do Maďarů podle gusta pustil, tu jakoby mu najednou něco hrdlo zatáhlo a bezděky si vždy zpomněl na opilce a — Mařku. „Což kdyby to tak přece bylo pravda . . .“ letělo mu mozkem a povídka vázla. Páni posluchači museli jej několikráte upozorniti, aby nezapomínal, co před chvílí řekl.

Když se setmělo, rozešla se celá společnost a starý Krš volným krokem bral se k domovu.

„Jak na ni začnu?“ přemítal. „Je popudlivá; kdyby to pravda nebylo, snadno by mě mohla opustit, poněvadž si na ni vymýšlím lži a klamy. Ale kdyby přece ten otrhanec měl pravdu . . . Pak je zle, Mařko, tuze zle!“

Večer zastal doma dceru v pilné práci. Žehlila ještě svěřené prádlo, ale byla při tom sama „jako karta“. Škrobené sukně na ní jen šustily, ňadra byla spůsobně do šněrovačky upravena a lehký kabátec přilehal těsně k tělu.

„Tys dnes nějak nafintěna, holka,“ spustil Krš nedůvěřivě a stahoval obočí. „Zrovna jako . . .“

Nedořekl. Mařka si vůbec jeho řečí mnoho nevšímala; bylať příliš samostatnou, než aby se byla činila odvislou od toho neb onoho rozmaru otcova. Mžikem byla u trouby, vytáhla z ní připravené krmě a předložila to starému otci.

„Povídám, — že jsi nějak naparáděna,“ spustil zase starý.

„Jezte — co Bůh dal a nestarejte se o mě; za chvíli budu odvádět a nemohu jíti mezi lidi jako nepořádnice,“ zněla ostrá odpověď, a Krš byl nucen sáhnouti ku lžíci.

„Však ty mě neoklameš,“ syčel mezi zuby. „Ode dneška tě budu špehovat — ani se nenaděješ.“

A starý jedl klidně, povídal, aby „řeč nestála“, o tom a o jiném, ale Mařka mnoho neposlouchala. Měla od několika dní nad postelí připevněné malé zrcadlo, dříve neznámý předmět v Kršově domácím inventáři. Do toho klamného sklíčka hodila každou chvíli plaché zraky a úsměv tajený prozrazoval, že je s sebou jak náleží spokojena. Ovšem pro takové vnitřní záchvěvy neměl Krš náležitého porozumění a vypátrání jich bylo vetchému jeho duchu skoro nemožností. Po skromné večeři sklonil tedy hlavu jako obyčejně na prsa, ruce na kolena a hleděl před sebe. Pak si vybral z almárky kancionál a spustil po starém zvyku nějakou „mariánskou“. Ale malé černé oči pozorovaly přece každý Mařčin krok a když se tato s velikým košem vytratila ze dveří, přestal i Krš oslavovati bohorodičku, schoval kancionál a hajdy ze dveří.

Mařka měla drobný krok a uháněla jako šipka, ale starý Krš rychle za ní . . . Byl přesvědčen, že ji dopadne při hříšném činu, neboť tak pozdě na noc nikdy práci neodváděla. Ale Mařka proběhla Po-

říčskou branou, zatočila se kolem rohu ulice Biskupské a zmizela v nárožním domě. Tak rychle se také vrátila. Nikoho si nevšímajíc, letěla zase domů a nepozorovala ani, že běží kolem starého otce, který ani očím svým věřiti nechtěl. Kolem něho procházelo se množství párků pražských, hovořili hlasitě aneb smáli se z plných hrdel. Jmenovitě vojáci se v tom od jakživa dobře vyznali a ztráceli se s vyvolenými svými v šeru, jež rozkládalo tajemná křídla svá podél pražských hradeb a hlubokých příkopů.

„Jaká je ta moje Mařka hodná holka," liboval si Krš, pospíchaje domů, kde zastal dceru na prahu sedící.

„Vyšel jsem trochu ven," řekl nejistě, „nebylo mi valně..."

„I jen řekněte pravdu," spustila Mařka — „já vás znám, bojíte se stále, aby mne někdo kousek neukousl."

Starý mnul si rozpačitě ruce a pohlížel k zemi. „Není divu, vždyť mám jenom tebe — a já sám jsem jako pára nad hrncem..."

„Nu a co chcete — staří budeme všickni, kdo jsme nyní mladí."

„To vím," přisvědčoval stařec, dívaje se malýma očima upřeně na plnou zavřenou ruku své dcery, „ale co bych já dělal, kdybys mne opustila; jsem tak od práce sedřený, nešikovný..."

„Že si neumím ani podati plný hrnek z plotny," vpadla Mařka usmívajíc se.

„Ale nech těch žertů... Pro nás staré lidi to není! Co to máš v ruce, proč tu dlaň neotevřeš?"

Teď se Mařka trochu zapálila, ale poslechla.

„Pro pána Boha, peníze," zvolal Krš, „a o tolik více než moje mzda obnáší... Holka, ty máš štěstí. A co s nimi budeš dělat, prosím tě, co s nimi?"

„Je vidět, že jste nikdy krejcar v ruce neměl," odbývala ho Mařka, „co pak člověk nemůže stonat, a nemá míti děvče vždycky spíše několik zlatých, aby jednou, až si svou domácnost zřídí..."

„Domácnost — jakou domácnost, vždyť ji máš tady, to je všechno tvoje, já už do smrti nebudu nic potřebovat."

„Vy ovšem ne — ale jsem tu taky já!"

„No — no, nějaký ten hadřík na sebe, to je pravda, ale mnoho na parádu nedrž, buď tak jen hezky starosvětská jako je tvůj táta, tím se aspoň ubráníš hříchu. Já jsem si původně myslil, abys raději šla do služby, abys mi mohla někdy nějaký ten žvanec přistrčit — já se, holka, hladu ukrutně bojím, ale když ti prádlo tolik vynáší, zůstaneme tedy hezky pohromadě. Budeme spolu až do té bídné smrti, pak mi oči zatlačíš a na hrob mi také koupíš nějaký křížek, viď Mařenko; já bych přece rád, aby lidé, když půjdou kolem, věděli, kde leží starý Krš a očekává slavného z mrtvých vstání!"

Mařka se zamyslila a neodpověděla ani slova.

„No tak, co tomu říkáš, děvče, viď, že starého tátu poslechneš... Co jsem se já o tebe, když jsi byla maličká, nastaral, to ví jenom pán Bůh a nebožka matka, která tam nahoře...." A starý sejmul čepici na znamení úcty k zemřelé a přetřel si rukou oči.

„Vy se staráte pořád jen o sebe," řekla po chvíli pevně dívka, podpírajíc si boky. „Stále se bojíte, abyste neměl hlad a mohl míti do

starosti pokoj. Ale kam pak mám jíti já, až budu stará, kdo pak mně oči zatlačí a křížek na hrob postaví? Přemýšlel jste o tom?"

„Co pak bychom zkoumali pána Boha," řekl starý přísněji a pohyblivé oči v hlubokých důlkách se zableskly. „Bez jeho vůle ani vlas s hlavy nesejde, to bys měla jako křesťanka vědět — Ale — Však ti o to ani nejde, ale o — chlapa, jen si to řekněm," zařičel pojednou vztekle, „běda tobě, jestli tě dopadnu — slyšel jsem dnes zrovna něco . . . ."

„Co jste slyšel?" spustila Mařka a postavila se k starému těsně. Její oči byly otevřeny dokořán, div z důlků nevylezly.

Starý poznal, že učiní nejlépe, bude-li mlčet.

„Jdi spat — a neháděj se, raději se pomodli, abys měla dobré vnuknutí."

Mařka cítila, jak se chvěje na celém těle. Ale poslechla a octla se hnedle na lůžku. Když starý poprvé zachrápal, rozsvítila svíčku a uložila dnešní výdělek na dno kufru k ostatnímu pokladu.

Pak nemohla dlouho usnouti. Divné obrazy letěly jí duší, viděla vojína a ohnivé jeho oči na jedné, starého otce s pozdviženou ke klatbě rukou na straně druhé . . . mezi oběma rozvírala se propast, v níž sídlila věčná noc . . .

IV.

Hoj! Jaký to veselý život byl dnes na spojených ostrovech velkobenátských! Nebe samo vystrojilo se ku svátečnímu odpoledni jasným modrým hávem, v jaký se obléká jenom nad Rivierou savonskou, když panstvo celého světa sem se slétne, aby uniklo ledovým spárům severu. V husté trávě odpočívaly celé společnosti. Zpěvy a žerty ozývaly se kolem, hudba vířila, plechové talíře a rány do tureckých bubnů povzbuzovaly mladé nohy k tanci, jehož bujným rejem naplnil se brzy navzdor vedru prostranný, dlouhý sál. Nikdo se nepředstavoval, nikdo neprosil za taneček . . . Zde stála kyprá dívka, k ní přišel mladý muž, nepromluvil ani slova, vzal ji kolem boku a již letěli spolu sálem.

Fiakrů, které by na panstvo čekaly, elegantních toilet zde nikdo neviděl. Sem sešel se a schází dosud jenom „malý svět", který hovoří prostě a bez okolků a neskrývá za sladkými slovy jedovaté záměry. Ovšem mnohé je tu ve stavu až příliš „přírodním", který velkoměšťáka naplňuje ošklivostí a odporem; ale disharmonie zde není žádné, jeden necení se výše nežli druhý. Řemeslník, dělník, služka i voják, tu i tam shrbená babička s vnoučaty, které kolem terčů, houpaček a kolotočů pobíhají, to je obecenstvo ze „Štvanice", jak dosud lid nazývá řečené ostrovy.

Vedle mnohých, kterým poměry a jiné ohledy nebrání veřejně se ukazovati, scházejí se zde jmenovitě na třetím ostrově, na cestičkách odlehlých i lidé, kteří se s názory tohoto světa srovnati nemohou. Lid nazývá ty cesty „pěšinkami zamilovaných". Ti všickni přinesli s sebou na svět aneb vypěstovali v sobě divné zásady, s kterými se pokročilé devatenácté století žádným spůsobem srovnati nemůže. Potkají se kdesi, mluví spolu, jeden druhému se líbí — proč, to málo kdo z nich ví,

notují si navzájem, pak docela i slibují a přísahají, pranic po tom se neohlížejíce, že nedostává se jim prostředků, aby žaludky své i budoucích mohli naplniti. Toť se ví, že rozumný svět jim brání, varuje je — ale tím jen vyvolává vzdory a přivádí blíže katastrofy.

Pěšinky ony jsou k tomu jako stvořeny, aby sváděly beztoho již zbloudilé daleko od pravé cesty, kterou střízlivý svět pozemčanům ukazuje. Z daleka dolehají sem akordy hudby a přestávky vyplňuje sbor opeřenců, jenž ukryt vysoko mezi stromovím, svádí k — lásce!

Mařka Kršova sem v neděli nikdy nechodívala. Bývala doma; sedíc nad truhlou, rovnala svou výbavu. Otec se jí nikdy neptal: Mařko, máš dobrou suknici? Potřebuješ střevíce, šátek na hlavu? . . .

Pro takové věci neměl starý žádného smyslu. Jeho jedinou parádou byly modré zástěry s „laclem" přes vestu a bílé neb pruhované kazajky, a v těch chodil i do kostela. Mezi pány se nikdy netlačil; zůstával hezky vzadu u zpovědnic i tenkráte, když k prosbám své dcery navlekl jediný svůj šosatý černý kabát, který však na sebe bral jen o Boží hod. Mařka, když byla malá, anebo ještě výrostek, musila s ním navštěvovati všechny pobožnosti a zpívati písně marianské. V tom byl starý Krš mistrem a když svůj basbaryton na plné kolo pustil, ohlížel se „celý kostel".

Později se Mařce to putování znelíbilo. Svěží její tvář nehodila se ku starobné líci Kršově, která byla pod bradou obrostlá tenkým pruhem šedých vousů, jež sobě starý jen za tou příčinou růsti nechal, aby šátky pod krkem se netrhaly. Byla by si ráda poskočila, ale starý plížil se těžkými kroky odměřeně, zamračen, na nikoho se nedívaje jako živoucí stín minulých časů.

Když dospěla, vykroutila se z těchto obchůzek záhy; zůstávala raději doma . . .

Ale od nějakého času zdálo se starému Kršovi, že větřila. Odběhla kolikráte a vrátila se nepokojná, plachá a jako u vytržení. Starý Krš netroufal si ji pronásledovati po prvním nezdařeném pokusu a Korecký byl nucen vyhýbati se hodně z daleka, aby nepolykal podruhé „andělíčky". Také na zevnějšku pozorovalo mdlé jeho oko rozličné vážné změny. Mařka se mnoho myla, šněrovačka seděla na ní skoro celý den, nohy měla vždy obuté, čisté nitěné punčochy bělaly se jí pod okrajem sukní a hlavě věnovala teprve pozornost! Na lesklý kaštanový vlas koupila si u kupce docela olej, aby jí kruhovité ozdoby kolem spánků, tehdy oblíbené, lépe držely. Jen klobouk jí ještě scházel a věru by byla zahanbila „oficialovic" slečinku, která by byla ráda psí hlavu na ni strčila, poněvadž jí rodiče Mařku stále za vzor kladli.

Onoho odpoledne vystrojila se také jak náleží. Starý byl churav, nohy ho bolely, jako když je přetříská. Namazal je tedy líhem a kafrem a poněvadž smíšenina tato příliš libého zápachu nevydávala, byl rád, že Mařka odešla. Čerstvý vzduch neměl pro něho valné ceny; bylť na něm dne všedního od rána do noci.

Mařka zaměřila rovnou cestou tam, kde před několika nedělemi spatřila poprve samozvaného vnuka Arpadova. Od té doby viděla ho již několikráte, ba — máme-li mluviti upřímně — velmi často.

Kolikráte si proto činila výčitky, a to velmi trpké; předsevzala si také, že již nikdy více na Štvanici věšet nebude, ba smluvila docela již místo na invalidovně, kde jí působiště vykázáno . . . Ale když nadešel den pondělní, zapoměla na novou smlouvu, a pospíchala ku svému jezu . . . Jak se bála, aby nezapomněl! Ale Pavel byl věrný; chodil ovšem až k večeru, kdy bývali tam sami. A tu mnoho povídával o Tatrách a Karpatech, že to jsou hory desetkráte tak vysoké jako ty vrchy kolem Prahy. Na nich jsou pastoušky a v těch tráví podtatranský lid celé boží léto. Kolem pastoušek je bravu a skotu hojnost. Na zimu se zase přivede dolů a prodá, aby bylo z čeho žíti v té dlouhé smutné zimě. Ale Pavel by nechtěl vésti takový život. Šel by do města, které je daleko větší než Praha, tam by dostal místo lokaje; ale magnáti mají rádi služebníky ženaté, aby manželky těchto obstarávali panskou domácnost; neboť bohaté Uherky nerady něco dělají. Taková dáma jen leží celý den na pohovce, kouří, pije a jezdí na koni.

Mařce se takové vypravování vždy velice líbilo. Viděla se již v cizí zemi, v hraběcím paláci . . . Jak tam musí býti všechno jiné, krásné a vznešené. A k tomu, když má žena po boku muže, jehož má ráda — ne, není větší blaženosti na světě.

Dosud se oba scházeli jen v pondělí a tu se nemohla Mařka přece tak nastrojiti, jak by si byla přála. Proto se těšila na neděli nevýslovně a obložila odpoledne hříšné své tělo vším, co jen měla. I na úspory sáhla — ač se jí ruka při tom třásla — jen aby se Pavlovi líbila. Slýchávala ovšem dosti často, že není lstivějších a nevěrnějších lidí nad Uhry, otec jim vůbec nikdy ani na jméno přijíti nemohl . . . ale Mařka byla láskou slepá a hluchá. Bylť Pavel první muž, s nímž se sblížila a visela na něm teď celou duší.

Na třetím ostrově na odlehlé cestičce se potkali. On spráskl ruce vida ji tak vyšňořenou a lepou. Sám ovšem také nepřišel jen ledajak. Kalhoty a kabát byly tytéž, jaké nosíval na procházku po „befelu“, ale na zelených výložkách skvěla se hvězda — na každé straně jedna.

„Pavle, vy máte šarži,“ zvolala Mařka radostně, podávajíc mu obě ruce.

Maďarský Slováček zakroutil knír, vypjal prsa a pravil sebevědomě:

„Však jsem si to již dávno zasloužil. Pan hejtman mi povídal, budu-li takovým stále jako jsem dosud, že stanu se hnedle kaprálem. Víš, Mařko, co to znamená?“

Dívka se zachvěla. Tím „ty“ ji ještě neoslovil. Ale dnes mu to odpustila ráda. Držela ho stále za ruce a hleděla mu pevně do očí, jakoby z nich věrnost věčnou vyčísti chtěla. Na danou otázku zavrtěla prostě hlavou.

„Ty to nevíš?“ nalehal znovu Pavel.

„Nestarala jsem se nikdy o vojáky, ani o mužské vůbec,“ řekla Mařka pevně.

„Kaprál je tedy, abys věděla — pán! Každý mi musí říkat pane kaprál sem, pane kaprál tam . . .“

„A já také?“ řekla Mařka, kladouc ruce křížem na hrdinná jeho prsa.

„A co pak ty — ty nejsi žádný voják, ty jsi moje roztomilá dívka...“ řekl Pavel a otočil kolem ní obě ramena...

Mařka by se byla ráda vyprostila; než objetí jeho bylo tak sladké, že by si byla přála v něm zemříti. Ale když ramena Pavlova povolila, ohlédla se přec plaše kolem.

Nikdo je neviděl, všude bylo ticho. Žhavé paprsky sluneční klestily si tu i tam korunami stromů cestu až dolů k drnovým odpočívadlům. Na jednom z nich oba usedli. Párek za párkem přecházel kolem nich; každý hledal samotu. Mařka by byla očí nepovznesla za celý svět.

„Proč by nemohl být i Pavel tak upřímný jako já,“ přemahala hlas svědomí, které jí otce stavělo před oči. „Má mne rád, pomýšlí na živobytí — budeme šťastni.“

A v to mísila se jeho řeč, plna cizího, ale měkkého přízvuku; zněla tak lahodně k uchu, že nebylo možná odolati.

Strávili, odloučeni od ostatních, celé odpoledne. Pavel se měl k ní stále důvěrněji a když stíny večerní rozestřely se po zemi, projevoval city své ještě horoucněji.

Ale Mařka se pojednou vzchopila jako hadem uštknuta. „Dost, Pavle, máte-li mne rád — půjdeme... a víte kam?“

Vojín pohleděl na děvče překvapen.

„K otci,“ řekla Mařka pevně. „Mně se zdá, že tu všechno na mne padá; sedím zde s vámi sama — žádná pořádná dívka by to neučinila.“

„A co chceš dělat — přece víš, že otec náš národ nenávidí, přemluví tě, zakáže ti...“

„Ať zakazuje od rána do večera... já ti zůstanu věrna. Ale chci, aby to věděl. Jeho neposlechnu, ale tebe, a klameš-li mne, budeš míti ze mne smrtelný hřích.“

Pavel svraštil čelo; ale v minutě již kroutil zase špičky svých knírů. Pak svolil.

Když přišli oba mezi ostatní lid, zdálo se Mařce, že se s ní zatočil celý svět. Šla poprve po boku cizího muže. Jen kdyby měla křídla, aby mohla doletěti. Ale proudy lidí valily se líně ulicemi, stále se museli oba vyhýbati a tu i onde zaslechla dobře míněná slova:

„Takové hezké děvče s vojákem —!“

Konečně dospěli k domovu. Pavel zůstal venku a Mařka vkročila odhodlaně do přízemní světnice.

Otec seděl dosud u kamen a léčil své nohy; puch kafru a lihu naplňoval celou světnici.

„Už jsi zde,“ přivítal ji starý Krš, když ho pozdravila, „pěkná bude z tebe běhna, půjde-li to tak dále.“

Mařka ani neodpověděla. Jindy by se byla proti takovému nařknutí silně bránila. Shodila hbitě svrchní šat a připravila starému rychle večeři.

Když měl Krš žaludek v dobré míře, bylo s ním vždy hned jiné pojednání. Na té zkušenosti zbudovala Mařka svůj plán. Přisedla k otci na nízkou židličku a začala svou generální zpověď. Činila divy výmluvnosti, nedala starému přijíti ani k oddechu, neřku-li slovu. Z počátku vrhal na ni pohledy plné zloby, svíral pěstě, odsunoval židli, ale pak

stichl, když slyšel, kterak tajní snoubenci se usnesli, že vezmou starého otce k sobě. „Nebudete nic dělat,“ končila Mařka svoji dlouhou řeč, „než chodit do kostela a sloužit pánu Bohu.“

Dlouho nešla žádná odpověď z velikých úst Kršových. Mařka měla bitvu s polovice vyhranou.

„Konečně,“ řekl otec, „je mně to už jedno .... Ale vidět ho musím, toho člověka, abych seznal, není-li to žádný flousek, který tě sladkými slovy omámil. A teď již o tom nemluvme!“

„Chcete-li, tatínku, je tady, můžete se na něho podívat hned,“ vpadla rychle Mařka.

„Tedy sem s ním, podíváme se ptáčkovi na peří.“

V minutě objevil se na prahu Pavel; Mařka stála za ním.

Nelze popsati výraz zuřivosti, jaký náhle změnil Kršovu tvář. Pohled na vojenský šat a maďarský knír příchozího zvrátil rázem celé dílo Mařčino a vzbudil ve starém muži nejprudší zlobu a nenávist. Zapomněl na choré nohy a jedním skokem byl u dveří.

„Tak tedy měl Korecký přece pravdu, ty nezdárnice!“ začal zuřiti, až se lidé na dvoře sbíhali.

„Ven, chlape!“ hřmělo Pavlovi vstříc, dvéře se za ním zavřely a Mařka ocitla se s otcem samotna. Starý Krš se neznal, když hněvu svému pustil uzdu. Kam těžká pěst jeho dopadla, tam dopadla, ale Mařka snesla pohanu i bolest bez odmluvy. Když se vybouřil a vyzuřil, zakázal jí otcovský práh; zítra se měla vystěhovati.

„S vojandou pod jednou střechou žít nebudu. Ty už jsi hotova. Každý pořádný člověk na sto kroků se ti vyhne, rodiče prstem na tebe budou ukazovat jako na nezdárné dítě . . .“

To Mařka snésti nemohla. Klekla a přísahala, že dosud v ničem své panenské cti nezadala; ale nové trýznění bylo odpovědí. Krš by ji byl snad ubil, kdyby sousedky ji nebyly vyprostily. Domovnice vzala ji k sobě spat a domlouvala jí, aby žádným způsobem doma nezůstala, i kdyby starý ji nyní na kolenou prosil.

„Ale kam půjdu,“ žalovala Mařka, „mám tolik pěkných domů, kterým prádlo dodávám; vždyť si přec nemohu jako svobodná dívka sama najmout byt, lidé by mne teprve pomluvili.“

„Nic tak — do služby, Mařenko, půjdete, aspoň na čas, než se starý umoudří . . . Mám pro vás místo, jaké byste sama nikdy nenašla. Je to u pana Goldfussa — nic na mě nekoukejte, že není naší víry; každý žid není zlý a děvčata se mají u židovských paní mnohem líp než u křesťanských.“

„Ale u židovky . . .“ křižovala se Mařka.

„Mějte rozum; jak paní Goldfusku znám, nebude mít ničeho proti tomu, aby ten hezký vojáček za Mařenkou se podíval. Nevídáno, když se mají dva lidé rádi, aby se nemohli ani vidět . . . Ale gusto máte, Mařenko, ten Uher má oči jako jehly. Pozor na něho, aby nechtěl příliš mnoho . . .“

„Ale paní Kačenko,“ prosila dívka, které stud polévál líce, „nemluvte takové věci . . . Co pak se stane s prádlem!“

„To přenechte mně, Mařenčinko; já si s tím trochu pomohu. Prosím vás — pět dětí, to je nějakých krků — máme všechno v za-

stavárně. Když mi to necháte, dá vám pán Bůh štěstí, uhlídáte; tady je toho plná ulice, že kdo se mnou něco měl, měl vždycky ze mne štěstí."

Mařka neodpověděla a zakryla s pláčem hlavu do cizích peřin... Neusnula až do rána.

Druhý den šla s Kačenkou k milostpaní Goldfusce. Šest malých dětí jako kuželiček, černohlavých, kudrnatých, vyběhlo jim naproti. Neušlo jim ani jedno slovo, které dohazovačka s matkou a novou službou promluvila. Tahaly Mařku za sukni, lezly jí do kapes, prohlížely jí ruce, ptaly se, jak se jmenuje, a smály se jménu jejímu rozpustile, křičíce na sebe: „kš, kš!"

Mařka s bolestí ohlížela se kolem. Nikde ani jeden svatý obrázek, stěny holé, prázdné. Všude plno nepořádku, špíny a zvláštního protivného, nesnesitelného zápachu jako po plesnivině nebo spálených vlasech.

Mařka službu sice přijala, ale byla přesvědčena, že tam nepůjde, že padne raději otci kolem krku, odprosí ho, zapomene na svého Pavla, aspoň na čas, co bude vojákem.

Paní Kačenka šla s ní od Goldfusů ve vítězoslávě. Řekla jí asi stokráte, že každý začátek je zlý a že tak hodné pány by nenašla ani kraj světa.

Ale jaké bylo Mařčino ustrnutí, když přišla domů! Byt byl uzamčen a před prahem vyhozen byl kufr. Na něm leželo několik suknic a kabátců — celé jmění Mařčino.

Dověděla se, že to z rána otec sám před dveře vyházel, načež jedna sousedka útrpností hnuta, hlídala ty hadříky, než se děvče navrátilo.

Tento nový bezohledný skutek navrátil Mařku samé sobě. Již neuronila ani jediné slzy a dala se podruhé dovésti na svou první štaci — že také poslední, nikdo tenkráte netušil.

Paní Kačenka se ještě o to postarala, aby se Mařce nestýskalo. Třetí neb čtvrtý den stál Pavel na stráži u domu... Na poprve promluvili jen několik slov, podruhé více, pak stáli již v chodbě, na schodech, až konečně jednoho dne milostivá paní sama otevřela dveře do kuchyně a pozvala tam Pavla...

Bez matky, opuštěna od otce, svěřila Mařka vratký osud života svého planým slibům a lživým slovům.

Chvěla se někdy hrůzou sama před sebou. Hrůza ta se stupňovala, když po nějakém čase byly návštěvy Pavlovy stále řidší. Předstíral, že prý pluk jeho přeložen byl do jiné části města, až do kasáren Černínských na Hradčanech. Proto měl tak daleko, a nemohl k ní přicházeti, ačkoliv měl dvéře stále otevřeny...

Mařka by se byla ráda o tom přesvědčila; červ nedůvěry záhy se přihlásil. Ale nemohla ven; dále z ulice nebyla by učinila krok, kdyby ji to bylo život stálo. Kdyby tak byla potkala známé nebo docela — to jmeno nechtěla již ani vysloviti — otce svého, aj, věru, studem a hanbou by se byla musila propadnouti. — —

V.

Dům nalezenců byl od časného rána obklopen venkovskými ženštinami všeho druhu. Přicházely, jak na venkově říkají, pro „pražské děti“, ku kterým se matky nehlásily neb na ten čas hlásiti nemohly. Dostávaly každý čtvrt roku určitou částku peněz a za tu musily se starati pod dozorem obecního představeného o výchovu a výživu malého občánka, který opuštěn od svých přišel na tento svět.

Konečně byl vstup dovolen a ženy vcházely do kanceláří. Napřed ty, které dostaly jen další splátky po předložení náležitých dokumentů, že dítě dosud jest na živé, pak nové opatrovnice.

„Brtníková!“ volá úředník, načež předstupuje žena slušně oblečená v krátkých suknicích.

„No, vy toho nemáte zapotřebí podle vysvědčení obecního úřadu, abyste se starala o cizí děti. Máte chalupu, chci říci živnost nezadluženou s 30 korci polí, — to dáme to dítě některé chudší ženě.“

Brtníková nabírala.

„Co je vám?“ spustil zas úředník.

„Prosím poníženě, jen mi ho račte svěřit. Dnes je tomu zrovna tři dni, co nám umřel František; my se pro něho naplakali a pantáta řekl, že si na malé dítě tak zvykl, že bez něho nebude.“

„A jak byl ten váš synek stár?“ táže se stále přísně úředník.

„Prosím, milostpane, zrovna čtrnáct dní bez 24 hodin. Já mu našila čepiček, krásný povijan jsme dostali od paní kmotry . . . A on chudinka nám dostal psotník, takhle obrátil očičky . . .“

„Dobře, dobře. Bude vyhověno.“

„Ale prosím, milostpane, ještě něco. Já bych chtěla takové dítě, které nikoho nemá; nechám si ho za vlastní.“

„Ale mlčte, nerozumná ženo, vždyť jste ještě mladá; pán Bůh vám toho může naděliti, až vás to omrzí.“

„I toto, aby to zas umřelo; my na našeho Františka beztoho do smrti nezapomeneme.“

„No tak počkejte,“ řekl examinator. „Herr Zimmer, geben sie den Akt von der Marie Krš her . . .“ zvolal v „úřadní“ řeči na podřízeného. „Tady je dítě, kterému matka po porodu zemřela. Ale to nevylučuje možnost, že se o dítě později nějaký pokrevný příbuzný přihlásí — rozumíte?“

„Dobře, ale co to je, holka nebo chlapec?“

„Vy jste už protivná s tím vyptáváním, co pak mám jenom vás? Kluk je to, Pavel Krš se jmenuje — a teď dále . . .“

„Pavel — Pavlíček, to je jako František . . . I to mám radost!“

Po chvíli brala se již Brtníková s malinkým světoobčánkem ze dveří. Tváře jí radostí jen hořely. Byltˇ Pavlíček roztomilý klučina, tváří růžových a očí černých jako hrob. Na cestě si to pořád pletla, jednou byl Františkem — podruhé Pavlíčkem, a když přišla domů, přiběhlo se na něho podívat půl vsi.

* * *

Léta ubíhala a Pavlíček rostl jako z vody. Tak dobře neměl se žádný nalezenec jako on. Dobrotivé nebe vyslyšelo přání mladé Brtnice a neposlalo jí už žádného Františka. Proto byl Pavel v domě králem; ti dobří dva lidé ho zrovna zbožňovali. Když povyrostl a dostal první kalhoty, musel k nim míti také boty a na botách ostruhy, jak to viděl u vojáků na jarmarce. Byl odvážný a nebál se nikoho. Kluci ze statků ho poslouchali, jakoby byl pánův ze dvora. Ale doma byl Pavlíček hodný, poslušný a miloval nade všechno svoji matku, o které neměl ani zdání, že by nebyla ta pravá. Brtnice splácela Pavlíčkovu lásku jak jen mohla; ani jí na mysl nikdy nepřišlo, že by se s ním mohla někdy rozloučiti.

Proto bylo jí, jako když Boží posel do ní udeří, když jednoho dne přišla „palička“ — tak jmenovali v Úněticích vyhlášku obecního úřadu —, aby přišel Brtník k představenému „stran toho pražského dítěte“.

Brtnice šla s mužem; věděla, že je dobrák a že by na úřadě mnoho nepořídil. Ale jaké bylo jejich překvapení, když jim tam obecní písař jmenem pana starosty, který četl jen starou literu, z přípisu úředního oznámil, že se hlásí po dovršeném šestém roce o chlapce vlastní otec zemřelé matky, který chce prý o něho pečovati.

„A to je pěkný dědeček,“ spustila Brtníková, „šest let o svém vnukovi neví a teď, když jsme mu ho „vypiplali“, opováží se nám brát naše dítě. Jak dlouho, pane starosto, může takový dědek žít, a kam by přišel potom ubohý Pavlíček! To vy sám nemůžete připustit, jste-li moudrý představený, rozumíte, a já, kdyby na to jalovice v chlévě měla padnout, půjdu až k císaři pánu do Vídně. Na to bychom se podívali, je-li ještě spravedlnost na světě nebo není.“

Pan starosta si mezi tím, než byla Brtníková se svou replikou hotova, nacpal dýmku, zapálil, vypustil první „baf“ a chtěl právě z moci svého úřadu pronésti také své mínění, ale nemohl — bylť právě pajmámou svou rázně odvolán, aby šel namíchat malým vepříkům, kteří náležitým spůsobem se hlásili o svou menáž.

Brtnice sebrala Brtníka, řekla, že si to budou jinde pohledávati a odešla.

Ale ve čtyrech nedělích přišla jiná „štafeta“, Brtník musil podepsati protokol, že to četl, a ustanoven přísně den, ve kterém dítě mělo býti odvedeno.

Brtníková myslila, že rozumu pozbude; plakala, kudy chodila a prohlašovala veřejně, že se zblázní, jestli jí páni v Praze to dítě vezmou. Byla na živnosti se svým manželem na základě přineseného věna v polovičce a dala u notára vyhotoviti zápis, dle něhož celou svou půli na živnosti připsala Pavlíčkovi.

Teď myslila, že je zabezpečena, a nastoupila s manželem i Pavlíčkem cestu do Prahy, kde se všickni zase octli na známém místě, odkud před šesti lety Pavlíček byl odnesen. Hovorný úředník, který tehdy měl s paní Brtníkovou tolik trpělivosti, byl již přesazen a v kanceláři setkala se s přísnými tvářemi. Odměřeně a chladně jí oznámili, že dítě vydáno bude u karlínského úřadu dědovi. Brtnice se mohla stropu chytit; darmo ukazovala zápis na polovici usedlosti, darmo do-

volávala se pána Boha, jak má dítko ráda, že bez něho nebude živa, že chlapeček si zasteskne, umře, to aby páni na svědomí sobě nebrali — nic platno. S nepořízenou musili manželé odejíti. Chlapec stále ještě nemohl pochopiti, oč se jedná. Když konali dlouhou cestu od zemského ústavu přes celou Prahu do Karlína, prohlížel si se zálibou krásné věci ve výkladních skříních. Brtník mu koupil koně, bič, vojáky a pro slzy nikde ani nesmlouval, což bylo u něho proti všemu zvyku. Čím více ku předměstí se blížili, tím více svíralo se jim srdce. Brtnice měla oči do krvava uplakané a starý několikráte zapaloval bezúčelně dýmku, aby trochu zapomněl. Ale nebylo to nic platno. Po třetím čtvrtém kotouči zapomněl na troubel a viděl stále před sebou tu smutnou cestu zpáteční.

Po dlouhém ptaní našli konečně úřad, kde měl býti Pavlíček odevzdán. Nikdo z nich nepromluvil a Pavel vida smutnou náladu svých pěstounů, začal také nabírati.

Beze slova položili spisy na stůl a postavili chlapečka k němu.

„Tak to jsi ty, ten Pavel Krš," začal úřadník; „to mě těší. Tvůj dědeček se tě nemůže ani dočkat. Už tu byl dnes asi třikráte... Měli bychom ho nechat zavolat, ale navštivíme ho sami, viď... U něho se budeš míti dobře, uhlídáš!"

A chtěl chlapce vzíti za ruku.

„Já nechci, já půjdu s maminkou domů," zvolal hoch ve strachu a vytrhnuv se úřadníkovi, běžel ku své domnělé matce, která na lavici v slzách se rozplývala.

Ale slavný úřad pokynul a celá společnost ho následovala. Nešli daleko. V pobřežní ulici proti ostrovu Rohanskému, kde zakotveny byly tři velké lodě nákladní, seděl na staré historické kládě Krš.

Jak sešel za ta všechna léta! Velká hlava jeho byla sice dosud černým vlasem pokryta, ale vous pod bradou, jenž chránil dosud šátek pěkně pod krkem uvázaný, byl již bílý jako mléko. Obličej scvrklý, jedna vráska. Hlava nachýlena, záda vypouklá, celé tělo mnohem menší než jindy — zkrátka, tatam byla hřmotná postava prvního „auflodra".

Seděl tu jako kamenná socha. Měl na sobě čistou bílou kazajku, tmavé spodky ve vysokých botách. Opásán byl modrou zástěrou s „laclem". Na jeho toilettě již bylo patrno, že někoho očekává.

Shledání jeho s vnukem bylo ovšem žalostné. Ani úřadník nemohl se ubrániti pohnutí. Starý Krš líbal malého Pavla přes tu chvíli a nestačil vykládati sladké a dobré věci, kterých mu nakoupil. Hoch se ničeho nedotekl a obracel oči stále do zadu, kde pěstounka jeho tiše vzlykala.

„Tak vidíš, Pavlíčku, ty budeš teď jediná radost svého dědečka," pravil Krš a přidržel hocha na klíně, „nedělám už nic, jsem starý, ani věrtel bych neunesl, jsem na pensi jako pán. Spím jak dlouho chci a můj dobrý pán mi platí, jako bych pracoval. No — vždyť jsem si to za čtyřicet let zasloužil. — Ale promluv také něco k dědečkovi! Byl bych rád za tebou dříve přišel, ale kam na cesty s takovým věchtem... No tak, teď se rozluč se svými pěstouny; mám pěkný pokojíček, budeme bydleti spolu, budu ti kupovat..."

„Pantáto," přistoupila Brtnice k starému, „nechte nám to dítě; vidím na vás, že jste prací rukou živ, my se o něho lépe postaráme —"

Ale starý Krš udělal zlé oči; uměl to dosud jako před lety.

„Ani za million!" zvolal. „To dítě je moje a dost!" A již Pavlíčka zvedl a tiskl k sobě, div ho nerozmačkal. Nastalo kvílení, až se sbíhali lidé z okolních domů, kterých zde zatím páni stavitelové byli nalepili.

Starý Krš, chtěje uniknouti, držel dítě pevně a nedbal na jeho srdcelomný nářek.

„Vezměte mu aspoň naše pradélko, šatičky a hračky," volala za ním úpěnlivě Brtníková.

Nic platno, starý „hlavatec" pospíchal dále.

Ale muži a ženy z pobřežní ulice ho brzo dohonili. Předběhli ho, udělali kolem velký kruh a doráželi na něho se všech stran.

„Co pak nevidíte, starý hříšníku, že je chlapec již celý modrý — chcete ho také zabít, jako jste zabil svou ženu a dceru — nemáte dost na dvou lidských životech?" dotvrdil všechny hrozby starý kramář z invalidovny.

„Cože, já že zabil svou ženu a dceru —!" zvolal Krš a postavil chlapce na zem.

„Vrabci to na střeše zpívají, a já, jako starý soudruh vám to musím říci veřejně do očí."

„Dobře máte, kramáři, dobře máte," přizvukoval sbor rozjitřených mužů a žen.

V několika minutách byl již zase Pavlíček u své pěstounky. Šatečky, prádélko a hračky, z nůše vyndané, zase tam byly uloženy.

Slze záhy vyschly a s nevýslovnou radostí nastoupili Brtníkovi zpáteční cestu k domovu. Starý jim dítě bez hlesu odevzdal — byl v okamžiku celý vyměněn. Udělal Pavlovi kříž a zmizel za rohem skladiště.

Tam položil hlavu do odhozených pytlů a naříkal hořce. Každou chvíli dralo se mu z úst: „Zabil — zabil ženu a dceru —"

Ten den nepožil už starý Krš ničeho. Vyležel na pytlích celé odpoledne. Večer vylezl ven a sbíral na pobřeží veliké kameny. Dva největší pevně svázal dohromady.

Lidé, vidouce to počínání, mysleli, že se starý Krš zbláznil. Ale nechali ho — jaké také řeči se starým člověkem, když nemá rozum!

Po tichém večeru nadešla jasná noc. Měsíc jasně svítil v zenithu a žlutavá jeho zář leskla se v zrcadle vodní hladiny jako stuha z drahokamů. Starý Krš se přiblížil tiše jako zločinec, nesa pod paždím své velké, dobře svázané kameny. Hbitě skočil na loď a šel bez hluku až ke kormidlu, kde se usadil. Světlo měsíčné ho ozářilo a bylo patrno, že váže sobě kameny na nohy.

Za nedlouho šla tudy stráž. V tom okamžiku kleslo nějaké těleso do vody. Strážníci přiskočili, ale neviděli nic — jen dva nebo tři „andělíčky" objevily se na hladině.

Divné chvíle.

ak divně srdci bývá,
když za jara pták zpívá
skryt na jabloni kdes,
když nebesklon se jasní,
a vonné zvěsti básní
rozkvětlý přes noc bez.

Když z úle touží včela
a drobná píseň z čela
a z ňader vroucí vzdech,
když sny a vzpomínání
se náhle sdruží v skráni,
a rosou chví se mech.

Když skřivan k nebi stoupá
a vlaštovice koupá
hrot křídel zpružených,
když motýl kukli svléká,
a rolník teskliv čeká,
co vzejde z pluhu rýh.

Když opálené děti
z vrb ulamují sněti,
jež bují podél vod,
a na sad k otci pílí
a píšťalku tu chvíli
chce každé o překot.

Když prosí ret i zraky:
„Mně, mně, tatínku, taky,“
a proutky týčí vstříc,
a ty pohlížíš kolem
a vidíš dojat bolem
že nikdo nechce nic. —

Jak divně srdci bývá,
mníš, že se náhle stmívá
a všecko halí mrak,
a když se zjasní znova,
říc nemůžeš ni slova,
jen zamlžen jest zrak.

Adolf Heyduk.

Kus žaponského repertoiru.

Podává Josef Kuffner.

Pořád něco nového z Paříže. Z posledních novinek divadelních nejvíc pozornosti upoutal kus paní Judity Gauthierové, Prodavačka úsměvů. Žaponský kus, žaponský látkou i spracováním. Francouzská literatura může si dovoliti luxus a míti dělníky, kteří vzdělávají obory specialistické. Paní Gauthierová věnovala se studiu zámořských literatur, osvojila si jejich způsob řeči i názoru, poznala, jak mysl lidu tam na Východě pracuje a tvoří, a vyzbrojena těmito znalostmi podnikla svoji práci. Napsala žaponský kus pro divadlo. Napsala jej tak, aby zůstal v podstatě žaponským, ale mohl býti provozován na evropském divadle.

Máme také specialitu toho druhu ve své malé literatuře. Nám napsal pan Julius Zeyer žaponský román. Pan Zeyer také studoval literaturu, četl báje a zkazky žaponské, spisy o lidu a zemi, ale, jak sám praví v předmluvě ke Gompači a Komurasaki, svůj román napsal tak, že není žaponským, nýbrž pravým zeyerovským románem, románem vlastní fantasie básníkovy. Co napsal, „nebylo tak docela ono, co poznal hltaje ty zajímavé knihy, bylo to Žaponsko jiné ... podivné, fantastické ... Žaponsko poetických, fialových horizontů, půvabných květů, graciosních ptáků ...“ Vždyť znáte kouzlaplnou dikcí páně Zeyerovu. Náš básník je privatisující krasoduch, který chce míti svého čtenáře pro sebe a nikoli sebe obětovati choutkám čtenářovým. Je literátem, ale ne aby konal podružné služby. A především žádného poučování od něho neočekávejte! Ohražuje se rozhodně proti tomu. Chcete věděti, kterak Žaponci bájí, cítí a nyjí? Dobrá, čtěte si literaturu, kterou četl on, ale nežádejte, aby Vám z ní dával lekce! Nabízí vám svoje Žaponsko. Jste-li spokojeni, dobrá, nejste-li, nechte tak! On nemá vlohy slavného umělce žaponského Soami, jenž nejen znamenitě krajiny maloval, ale i knihu velké důležitosti „o spařování čaje“ napsal. Pan Zeyer nepíše knihy „o spařování čaje“ ...

A tak pokochavše se rozhledem do poetických horizontů statného Gompačiho a sličné Komurasaki, nemáme o žaponském názoru života, o žaponské poezii přece pravého ponětí.

Jinak je s prací paní Judity Gauthierové. Ona nelekala se ve službách francouzské literatury „spařiti trochu žaponského čaje“. Je to ostatně v pořádku. Francouzi mají sil dost, mohou některé postrádati a ukládati jim, aby podnikali práce na poučenou. My svoje Zeyery potřebujeme pro sebe, pro vlastní literaturu ...

Čtenáři Květů pamatují se na krátký obrys čínského divadla a dramatu předloni podaný v Květech, dle známé knihy generála Cen-Ki-Tonga. V dramatě paní Gauthierové, jehož rozborem pařížská kritika velmi pilně se obírala, shledá čtenář v názoru i formě ledacos z toho, o čem ví už z vývodů jenerálových. Jedni tvrdí ovšem, že věc i forma u paní Gauthierové nejsou žaponské, ale

čínské! Nemůžeme o tom rozhodovati. Vědomosti naše o životě obou zajímavých národů jsou příliš nedostatečné. Snad je mezi Čínou a Žapanem veliký rozdíl, kterého my nepozorujeme. Pro nás obě země jsou příliš vzdáleny, abychom je mohli rozeznávati, nám čínsky nebo žaponsky je takřka jedno. Vždyť známe co značí z dálky pozorovati národy! Jak žárlíme sami na nevědomost Francouzů, kteří ani nás Čechy neumějí rozeznávati od Maďarů! A ležíme přece ve středu Evropy!

Řekněm tedy: čínské divadlo je žaponské divadlo a kus paní Judity Gauthierové je čínský kus. Zajímavý je na všechen případ, jako ty krepony barvité, vyšívané gázy a atlasy clon a zástěn, ty vějíře a látky zlatem malované, ty vázy a mísy z jemného smaltu, o kterých nevíme určitě, jsou-li vlastně čínské nebo žaponské, jež za drahé peníze pořizujeme si do salonků a o nichž víme, že nadchly pana Zeyera k rozkošné jeho báji ze Žaponska.

* * *

Kus paní Gauthierové má název Prodavačka úsměvů (la Marchande de sourires). Je to spracování kusu stejného názvu, který v Čínsku i Žaponsku je, jak říkáme, na repertoiru. Čínsko je Žaponsku asi co nám antické Řecko, snad ještě více. Páni Žaponci přejí nám, abychom se jim obdivovali, jak chceme, ale sami prý uznávají prvoschodnost Číny, obzvláště v záležitostech literárních a uměleckých. Což znamená, že je čínská kultura starší.

Paní Gauthierová podala vysvětlivky ke svému spracování. Kus její náleží ke sbírce obsahující sto slavných dramat, skládaných za panování Jůá-nské dynastie, která vymřela někde ve čtrnáctém století. Vykazuje-li drama přes to některé analogie s moderním evropským, nelze tvrditi, že by Číňané nás Evropany snad v uměleckém ohledu napodobili. Naopak vysvítá z toho jen důkaz, na jak vysokém stupni stála stará kultura čínská.

— Snažila jsem se, pravila spisovatelka jednomu kritikovi, zachovati v postupu děje mohutný zároveň i naivní způsob originálu.

A v tom leží vskutku karakteristika věci: naivně mohutným je způsob čínské dramatiky. Události jdou za sebou nepřipravovány a nevysvětlovány. Čínský autor má zcela dětinský způsob líčiti průběh událostí.

Jenerál Ceng-Ki-Tong nás poučil, že muž v Číně má právo vedle své zákonité manželky uvésti do domácnosti ještě ženu druhou. Že to mladým paničkám nebývá sice zcela vhod, že z toho lehce povstávají dramatikům vítané konflikty, ale že se konečně první manželky jakž takž vpravují do situace, kterou jim ukládá starý, zakořeněný mrav.

Bohatý Žaponec, pan Jamato, ohlásil tedy jednoho dne své žínce, krásné Omaji, že po svém právu uvede si do domácnosti druhou ženušku. Omaja beze slova odmluvy odevzdala by se svému osudu, kdyby druhá tato žínka nejmenovala se Rubínové srdce a nebyla prodavačkou úsměvů! Prodavačky úsměvů jsou totiž po žaponsku dámy polosvěta, které nemají přístupu do dobré společnosti. Pán a manžel stojí však na svém a zákon i obyčej jsou na jeho straně.

Omaja, rozumí se, není tuze potěšena, když prodavačka úsměvů ve veliké slávě se přihrne do domu.

Mohlo by se zdáti, že básník hodlá nyní řešiti společenskou otázku: zákon oprávňuje manžela, míti dvě ženy u svého krbu, dramatický autor uchopí se situace, prokáže neslušnost, nemožnost věci a na způsob pana Dumasa učiní závěr proti zákonníku, přimlouvaje se za reformu. Ale chyba lávky! Ani stopy o podobných konsekvencích! Čínský autor nestará se o to, co evropský divák očekává. Autor nechá zkrátka krásnou Omaju hned na konec prvního aktu zemříti, zemříti žalem. Omaja zmizí s jeviště a je po dramatu, aspoň po dramatu, které právě začínalo. Spor je odstraněn, když jedna strana přestala býti, a je-li po sporu, je po dramatu.

Ale čínský autor je přece zase jen moralistou, jako Dumas a kus jeho přece je řešením otázky. Jenže po svém způsobu ovšem, po způsobu věku a země. Jamato prohřešil se proti řádu světa, proti mravnímu zákonu. Užil zákonného práva a vnutil své choti za družku ženu, která jí nebyla hodna. Za to má jej stihnouti trest a to bude Číňanům důkazem, že božstvo nenalezlo záliby na jeho skutcích a že zatracuje zákon, který mu dával právo.

Jenže v uspořádání kusu není vše na první pohled zjevno a nepochybno. Jamato vskutku netěší se dlouho novému štěstí. Rubínové srdce spikne se s jedním svým milencem a šeredně vykořisťuje svého panství v domě. Ukradne skřínku, v níž pán má nashromážděno všecko jmění a prchne s milencem, zapálivši dům, aby v ssutinách pohřbila stopy svých nepravostí. Požár zasáhl také část císařského paláce, což je v Číně zločinem nenapravitelným. Jamatovi nezbývá než prchnouti anebo odsouzenu býti k věčnému vyhnanství.

Na tom však zlomyslné Rubínové srdce nemá dosti. Což vyhnanství! Milenec její má s nenáviděným mužem ještě kratčeji naložiti: má jej shoditi do vody a utopiti. Také se stane a podruhé mohlo by se dle našich zkušeností divadelních zdáti, že je dramatu konec. Ale dramatičtí hrdinové v Číně tak rychle neumírají! Shoďte je v jednom aktu do řeky a oni v následujícím — zase vyplavou.

Kojná Typka byla zdaleka svědkem vraždy a nemohla jí zabrániti. Jí byl nešťastný Jamato svěřil svoje dítě, syna nešťastné Omaji, která zemřela zoufalstvím. S tímto synem, jemuž kdysi zdál se kynouti krásný osud, zůstala ona teď ve světě samojediná v naprosté bídě. Nemá ani, čím by jej živila. Co počíti? Neboť, jak pozorujete, hrdinou dramatu je teď za svého otce syn. Otec se utopil a z vody vytáhl autor jeho syna. Aspoň jej poslal na jeviště, aby v dalším postupu převzal úlohu hlavní.

Cestou potkala zoufající kojná prince Maëdu. Princ káže zastaviti nosítka a táže se po jejím zármutku. A vida! jak se to hodí. Princ nemaje děti, přál si ode dávna přijmouti cizího chlapce za syna a právě nějakého hledá. Kojná kluka princovi prodá a prodala by sama sebe k tomu, kdyby princ nechtěl míti syna zcela pro sebe. Princ káže jej v nosítkách odnésti do paláce a tak končí proslov dramatu.

Až potud byl toliko proslov. Nelekejte se. Každé divadlo má své zvyky, smluvená pravidla. Čínské a žaponské kusy, zdá se, rozpadají se všecky ve dvě části: v první je líčen poklesek proti mravnosti, ná-

sílí nějaké, hřích, který zůstal bez trestu, a ve druhé teprv přichází pomsta, kterou syn neb potomek nějaký, dědic pomsty, když byl dorostl ve statečného muže, vykonává za svého předka. Tak se děje ve mnoha kusech čínského i žaponského repertoiru. Je to ustálené pravidlo.

Po deseti letech stal se z hošíka hezký mladý muž, který se rád prochází po zahradách pěstounových, jejž považuje za svého otce. Zahrady odděleny jsou plotem z lian a kvítí od jiného statku, jímž protéká malá říčka. V říčce mladý princ shlédne tvář krásné dívky, která se v ní na druhé straně listnaté stěny shlíží, a zamiluje se do ní. Dívka v běhutém zrcadle také zpozorovala tvář svého souseda a také se zamilovala. Oba si do vlnek posýlají žárné pohledy a polibky plné lásky.

Oba žaponští milenci vzplanou ovšem touhou poznati se ještě blíže a vřeleji, než v zrcadle vodním. Dívka vstoupí do lodičky, přeplaví se přes říčku, pronikne květinovou hrází, oba si vyznají lásku a tonou v rozkoši. Dívka má krásné jméno Růžový květ a on se jmenuje Ivašita, chovanec prince Maědy.

Mohla by hned býti svatba, kdyby princ neukládal synovi požadavek, že prve musí pomstíti smrt svého otce. Nám Evropanům je toto přání princovo trochu podivným, neboť na konci prvního aktu, přijímaje hocha za syna, vymínil si princ, aby chráněnec jeho přerušil veškery svazky s bývalou svojí rodinou. Ale čínský autor, jako každý jiný, je vázán počítati se svým obecenstvem. Syna, který by nepomstil křivdu spáchanou na otci, obecenstvo jak čínské tak žaponské netrpělo by na jevišti. Kus by je naprosto nezajímal. Žádá to poetická spravedlnost čínská.

Ivašita vydá se tedy na cestu po Žaponsku, aby možno-li nalezl svou kojnou a dověděl se od ní, co se zatím stalo s vrahy. Kdo zná středověké rytířské romány, shledá v tomto způsobu hrdinských povinností jistou podobnost. Také autoři rytířských románů vídali potřebu posýlati své hrdiny na cesty, aby hledali stopy předků a vykonali jistou mravní povinnost, z pravidla pomstu, prve než jim bylo dopřáno sevříti krásnou nevěstu do náruče.

Tak se dostane Ivašita do rodného kraje svého. Náhodou potká ženštinu, která žebrajíc prozpěvuje si něco. Co prozpěvuje, je právě historie utopeného otce. Poznav Typku, představí se jí. Brzo na to shledá se i s otcem. Jamato se neutopil, jak jsme mysleli, nýbrž byl vytažen z vln, je chud a prožebrává se světem.

Ivašita dovede otce i kojnou k princovi a žádá pro oba za pohostinství. Princ je poctivá žaponská duše: chtěl míti sice syna pro sebe, ale čort vozmi! udělá takhle rukou a smiluje se nad pravým otcem i kojnou. Kus práce je odbytý. Jamato není sice pomstěn, ale je nalezen a dostane se zase ke jmění, aspoň v synu svém. Teď ještě záleží, aby syn se oženil s Růžovým květem.

Aby Ivašitovi způsobil příjemné překvapení, připravil princ Maěda za jeho nepřítomnosti všecko ke svatbě. V den, kdy mladý pán se vrátí z cesty, budou námluvy, nevěsta provázena matkou je už zde.

Touto matkou — možná, že už to čtenář uhodl — není nikdo jiný, než Rubínové srdce, bývalá prodavačka úsměvů. Starý Jamato i kojná poznali ji na místě a málem nezačne nové drama. Ivašita vskutku se ocituje v rozporu mezi svojí láskou k Růžovému květu a svojí po-

vinností, pomstíti otce. Kdyby to nebyl poslední akt, mohl by býti první. Aby trapné situaci učinila konec, Rubínové srdce, poznávajíc, že je překážkou oběma milencům, vrazí si dýku do prsou a smyje tak se sebe vinu života svého, který, jak praví, nebyl nikdy šťastným. Manžel, jejž byla zrádně opustila, je pomstěn, mravnímu řádu učiněno zadost. Ivašita a Růžový květ se vezmou. Žaponské obecenstvo, jako naše, rádo vidí, když se mladí lidé na konec dostanou.

Jak vidět, jsou v kuse tři themata naznačena, žádné však není provedeno. Prvním je rozpor v domácnosti, kde dvě zákonité manželky zápasí spolu o nadvládu. Druhým je líčení útrap ženy, která opustivši a zavraždivši manžela svého, žije nešťastný život s milencem, s nímž byla uprchla, neustále se chvějíc, aby nebe netrestalo na dceři hříchy matčiny. Třetím konečně je váhání syna postaveného mezi lásku k Růžovému květu a mezi odpor k ženě, která utrápila do hrobu jeho matku a chtěla se světa spraviti jeho otce.

Vesměs předměty vysoce dramatické.

Čínský autor však neláme si tuze hlavy psychologickými problémy. Pustí se za průběhem událostí, klade jednu vedle druhé, jak mu je náhoda přivede, bez úvah a vysvětlování, až posledním bodnutím dýkou zakončí řadu údajů a uspokojí diváka. Nelze si představiti prostomyslnější umělecké mechaniky.

Tuto naivnost původního spisovatele snažila se francouzská spracovatelka originálu zachovati. Zprávy z divadla dosvědčovaly, kterak z představení vanul duch upřímnosti a neuvědomělosti cizokrajného spisovatele, který nemaje ponětí o našem divadle a nic se nestaraje, povídá vše tak, jak se mu zdá, bez ohledu na pravděpodobnost i logičnost věci.

Jinak francouzská autorka odkoukala i finesy exotického originálu, ovládá bez nucení obraznou řeč, leskle po orientálsku barvenou, zná ku podivu libozvučně upravovati fráze, že se próza dialogu poslouchá jako poetické kadence. To je konečně při látce tak nezvyklé věcí nezbytnou, aby autor nenacházel obtíže ve formě.

Leč to by vše nestačilo pobaviti evropské obecenstvo, které má jinší požadavky pro divadlo. Kolik pak je lidí, kteří by z literární kuriosity šli do divadla poslouchat celý večer naivní žvast nedouka orientála? Viděti kus zajímavavého líčení povah i situací, bez napínavých zápletek, bez překvapujících obratů a obratného vedení děje? A přece Prodavačka úsměvů řediteli Porelovi v Odeonu stále plní domy! Je to zásluhou výpravy, která je nad pomyšlení nádherná, fantastická i věrně pravdivá. Svět východní tu hraje nejpestřejšími květy ohnivé své fanfasie. Obecenstvo jde do divadla, a dává si ukazovati akt za aktem jako béřeme do ruky žaponské album a s interessem obracíme list za listem. Může býti zcela ušlechtilá zábava, pásti takto zraky na knize pěkných akvarelů. A tu je, co akt, to krásný obraz. Pařížské listy jsou o jednotlivostech výpravy plny obdivu a chvály. Proti výpravným hrám toho druhu nelze činiti námitek. Kdo chce, jde si příjemně nasytit oči, kdo může, má třeba i hlubší při tom požitek.

Magdalena.

Novella. Napsal Jan Lier.

(Pokračování.)

Doktor Jiruš přestával být k Trojanovi upřímný. Odmítaje sdělení nové adressy Karliny, učinil tak z pouhého lacinébo vzdoru, v potutelném vědomí, že se bez přítelovy kazimírské pomoci také snadňoučko obejde. Právník mrzel se na malíře, spatřuje v něm z čista jasna odporného pedanta, jenž si velitelskou zvůlí přítele osedlati a jej na krátkém provázku šosáckých rozumů voditi chtěl. Tomuto nežádanému poručnictví snažil se doktor Jiruš nepozorovaně, tiše uklouznouti. Podobalo se mu, že cesty jejich se rozcházejí. Trojan se svou tvrdou hlavou a nešetrnou rozšafností šel po svém, hodlaje přítele vléci za sebou; ale doktor Jiruš uhýbal se a zaměřil potají toužebně v úzkostné rozkoši stranou, provázen v bdění a snění vidinou sličného ženského zjevu, obestřeného závojem hebkých, dlouhých, černých vlasů, svítícího mandlovitýma, hlubokýma, tmavýma očima, jež leskly se jak bezdno vábné tůně v obrubě dlouhých řas pod široce rozpjatým obočím, v líci bílé, měkké a sálavé. Vidina snášela se jak světlá mlha mezi Jiruše a Trojana, oddělujíc přítele od přítele a kladouc prosebně prst na malá kyprá ústečka, zvoucí k líbání. A Jiruš jí přísahal, nevyzraditi své slastné i bolestné tajemství, nepoštvati druha, aby krutým přispěním zaplašil blaživou trýzeň pošetilých snů. Procítaje ráno i k večeru ze svých fantasií, vinil se Jiruš přímo ze šílenství, rekapituloval si s úžasem a studem nesmyslné romány, jež v třeštění spřádal, žaloval na svou slabost, týral se bičem chladného rozumu až do zmoření, v němž upadal do svých fantasií zas a zas. Ale příteli se nesvěřil. Umínil si tak tvrdošíjně na oplátku zarputilosti Trojanovy, kterýž si patrně byl zmanul, rozdírati břitkou dissonancí lahodu bizarní, démonické a rajské hudby, jež hlavou Jirušovou vířila a smysly jeho opíjela. Jenom přátelské nešetrnosti Trojanově se vyhýbal; nic více. Proto se zavíral v sebe, proto přestával býti k Trojanovi upřímným. Malíř byl by ho popudil k hněvu, svedl k pláči, spůsobil by mu zahanbení —. Nač to?

Nechal Trojana odejíti, aniž by se mu byl pochlubil, že navštěvuje ateliery Tulkův a Šimkův. Znal oba umělce dosud povrchně; obzvláště o sochařskou dílnu Šimkovu ani nezavadil. Ale téhož podvečera, kdy zarmoutil ho Trojan zprávou o dočasném propuštění svého modelu, rozběhl se přímo z umělecké výstavy na Malou stranu do Říční ulice. Naleznuv atelier sochařův ovšem zavřený, vyptal se domácích lidí na pracovní hodiny Šimkovy a překvapil sochaře hned příštího jitra svou návštěvou. A téhož dne vyhledal malíře Tulku na Vinohradech. Po přípravných okolcích vyzvěděl nenápadně od obou, že skutečně Karlu za model přijali. Ba jedenkráte bylo mu přáno, cuchati si nelitostně

vlasy, seděti na trní a přecházeti po břitvách v předpokoji Šimkova atelieru, právě když krásné tělo Karlino do sádry odléváno bylo, a podruhé užil podobného vyražení v předsíni Tulkově, kdež ho malíř odbyl na prahu zprávou, že právě s modelem zaneprázdněn jest.

Pohříchu bylo zaměstnání Karlina u obou umělců na mále. Šimek přestal na pouhém odlitku a Tulka spokojil se s rychlou kresbou Evy, již potom kalkou na plátno přenesl, načež po korektuře model propustil. Z přirozeného svého ostychu a z ohledu ku Karle vyznal se doktor Jiruš znenáhla i v opatrné chladnosti, že děvče zná, že má pro ně dokonce nabídky služeb, i zanechal pro ni své pracně a pilně shledávané informace v atelierech, kdež se mu nikdy nezdařilo Karlu samu zastati. Jen v zběžném podmalování spatřil ji u Tulky a v bílém, chladném odlitku u Šimka. Otázka po adresse modelu pálila ho stále na jazyku; leč nebyl s to formulovati ji tak, aby zněla docela nevinně. Až za přehlížení skizz, fotogramů, koberců, reliefů a obrázků po stěnách dílny Tulkovy padla mu do očí Karlina visitka, zastrčená za rámcem zrcadla. „Bytem u paní Žlučkové na Velkopřevorském náměstí v č. 9. na IV. patře“, bylo pod jménem připsáno tužkou.

V tu chvíli propadla se v mysli Jirušově celá Praha i zbylo z ní jediné odlehlé, tiché, zajímavé náměstí Velkopřevorské. Po něm šukal stále právníkův duch na přezvědách, k němu upínaly se všecky jeho myšlenky, jeho zdi byly kulisami jeviště, na němž odehrávaly se romantické smyšlenky Jirušovy. A k Velkopřevorskému náměstí mimoděk tíhly nohy právníkovy, kdykoli z domu vyšel; zdržoval se ostražitostí a přece přistihl se den co den na Kampě neb v Lázeňské ulici, ba jedenkráte šustl se plaše po náměstí s tlukoucím srdcem a dunící hlavou.

Podruhé dovleklo jej na Velkopřevorské náměstí rozčilení po jedné z těch příšerných nocí, jež polo probděl v zápase s divými a luznými sny, přeludy i meditacemi. Proběhnuv náměstím a ztrativ se za nárožím, studoval pronikavým pohledem okna ve čtvrtém patře domu č. 9. Leskla se v ranním slunci; za skly bělaly a zelenaly se spuštěné i povytažené záslony. Jedna z nich vzlétla pojednou docela do výše, okno se rychle rozevřelo a v jeho obrubě objevila se pěkná hlava mladistvé, kvetoucí ženštiny. Karla! Jiruš ztrnul jako elektrickou ranou a bez dechu zíral na ni jako na hvězdu dávno ztracenou, dávno toužebně kýženou. Za chvíli podobalo se mu, že dívka hledí naň též; a současně znamenal, jak zevlující mlynářští chasníci a opodál mlékařka, jinde zase poklízející služka z okna si ho všímají.

Vzdálil se těžkýma nohama a zachvívaje se. Procitnuv ze svého zmámení, poznal, že došel bezděky do Říční ulice. Zaklepal na zdař bůh na dvéře atelieru Šimkova.

„Ajaj! Toť časný host!“ podivil se sochař, vítaje právníka. A přesunuje brejle na nose, všímal si s vlídným úžasem tvářnosti hostovy. „Ale s přepodivným obličejem.“

„Ano. Nespal jsem,“ vysvětloval Jiruš, usedaje zmořen na pohovku. „Jest mi jako po horečce. Dovolte, abych si u vás odpočinul.“

„Pohovte si po libosti a do syta,“ svoloval ochotně umělec; počechrávaje si licousy, dodával váhavě: „Jsem sice na odchodu a vrátím

se sotva před půl devátou. — Ale co na tom! Nebude-li vám proti mysli, čekati na mne dobrou hodinu —"

„Jest mi právě vhod. Děkuji vám ze srdce. Zde v chládku a tichu vystydne mi hlava. Nepotřebuji nic jiného."

„Živá duše vás nevytrhne. Promiňte již, mám na pilno. — A je-li vám libo," obrátil se sochař ještě ve dveřích, „zavřete si za mnou a spěte. Však vás již zburcuji."

Doktor Jiruš zůstal na pohovce pod velikým podstropním oknem. Byl sám a sám — s Karlou. Před ním u vedlejší stěny poblízku bělal se odlitek, čistý jak padlý sníh, půvabný a graciosní jak antické torso lepotvárné Venuše Anadyomény. V šikmém postranním osvětlení vystupovala vnadná modelace plasticky, a podrážděná fantasie právníkova odívala ji teplem i barvou života, přelévala do ní vroucí krev, kteráž mu v žilách bušila a v rozpálené hlavě hučela.

V opojení Jirušovo vnikl za chvíli jakýs vedlejší dojem. Obrátiv se maní a pozvednuv oči, zíral tváří v tvář Karle.

Stála pojednou před ním sličná, svěží, růžová, sálavě životná, aniž by ji byl slyšel neb viděl vejíti. Hledíc naň pátravě, přisedla bez okolků těsně k němu.

„Co vám chybí, pane doktore?" ptala se rychle, starostlivě, nečekajíc na pozdrav a nevšímajíc si ničeho kolem sebe, krom Jirušovy přepadlé tváře. „Viděla jsem vás prve s okna a pojal mne strach. Byl jste tak bledý a smutný —. Jste snad nemocen?"

„Jsem a nejsem," odpovídal, a zvuk jeho slov, pohled, jímž je provázel, změnily tvářnost Karlinu rázem. Odvrátila své starostlivé zraky od něho a za přeháňky ruměnce sklonila hlavu.

„Proč sem přicházíte?" tázal se doktor Jiruš, dívaje se upřeně na dívku.

„Bylo mi o vás úzko, pane doktore, a vyběhla jsem z domu, ani nevím proč. Potom teprv mi napadlo, že jsem dětina. Ale až u Sovových mlýnů a tam jsem si vzpomněla, zastaviti se u pana Šimka s připomínkou, že bych časem zase ochotně —"

„Ochotně?!?" Oči právníkovy zalétly v zlostném zásvitu k odlitku jako k vtělené svatokrádeži. Vrátivše se k dívce, setkaly se s jejím zmateným pohledem.

„Zachovala jsem se po vaší radě a použila vašeho odporučení."

„Ano. Po mé radě," svědčil malátně Jiruš a opřev lokty o kolena, složil čelo do dlaní. „Proč jen jste tak svůdně krásná? Jaké to neštěstí!"

Karla, zaražena povzdechem právníkovým, mlčela.

Doktor Jiruš hledě pod sebe, viděl útlou, malou, klenutou nožku, vyhlížející jako bezděčná koketa pod řásnatým lemem šatů a zahledl bílou hebounkou, měkkou ručku, ležící jako něžný květ na koleně dívky. Puzen neodolatelnou mocí, uchopil tuto vábnou, teplou ručku a vztýčiv pracně hlavu, zadíval se na Karlu.

„Jste dobrá duše. Promiňte mi!" žádal zprahlými rty. „Churavý člověk nemůže za svůj zbrklý jazyk. Ale děkuje vám upřímně za vaše účastenství. Nebylo by vám lhostejno, kdybych byl do opravdy nemocen?"

„Nebudete.“

„Ach, kdož ví?! A kdyby? Co byste učinila?“

„Všecko.“

„Na příklad?“

„Všecinko, co v mé moci jest.“

„Tedy také — —.“ Jiruš svíral pevně Karlinu ruku, vysílající do jeho údů proud rozplameňujícího žáru, a ztápěl své horečné zraky v jejích očích. „Hleďte,“ pokračoval jak zpilý, „mně jest, jakobyste mne svým políbením dovedla podle své vůle na místě otrávit a vyléčit. Chcete?“

Prudké trhnutí otřáslo Karlou. Okamžik jakoby vrávorala, leč v tom již vyškubla se Jirušovi.

„Od vás jediného jsem se té neskromnosti nenadála,“ vydechla mdlým steskem, odstupujíc všecka rozechvěná, zrůzněná. „Poněvadž vás ctím, poněvadž jsem vám vášnivě vděčna za dobrou vůli —“

Dívka zočila Jiruše náhle zsinalého, jakoby blesk před ním byl udeřil. A v témž okamžiku byla u něho, tulíc se k němu.

„Nehoršete se na mne bláhovou!“ prosila oddaně, v úzkosti o Jiruše. „Jsem ze vší míry. Zneužívám vaší dobroty, mluvím o vděčnosti, a zapomínám, že nemám k odměně ničeho, leda sama sebe, zase své ubohé nic —. Ale co mi po tom! Žádejte a vezměte ode mne za vděk vše. Jenom neztrestejte mne svým povržením.“

Karlina slova, tvář, oči chvěly se jediným teskným a pokorným výrazem bezbranné, tklivé oddanosti.

„Ne! Ne tak!“ vzchopil se zhurta doktor Jiruš. „Přestála jsi zkoušku. Ďábel mne k ní ponoukal. Nevolej ho znova. — Děkuji vám upřímně, Karlo. Poznal jsem vás na novo krásnou. Ach, jaké to neštěstí!“

Právník stanul uprostřed atelieru a chopil se za třeštící hlavu. Ucítiv teplo prstíků Karliných na svých loktech, pustil ruce s tváře.

„Nechte mne!“ odbýval ji příkře. „Chci, abyste stála jak bohyně! Proto nesmíte mi na novo klesnouti a nesmíte dokonce připustiti, abych vás já strhl.“

Při svém návratu zastal sochař oba své hosty v střízlivém věcném hovoru, klidné, od sebe vzdálené. Karla seděla na pohovce, přijímala od přecházejícího a přesedajícího Jiruše rady a dávala mu zprávy o svém špatném pořízení všude, kdekoli se žádostí o práci a chleba zaklepala. Činila tak zdrželivě, s mírným úsměvem resignace; neočekávala nic a proto nebyla ničím zklamána. Šetřila v odpovědích nedůtklivosti právníkovy, jenž byl vším tím nezdarem mnohem bolestněji dojat a na lidi popuzen nežli Karla sama.

Rozešli se na krátko; neboť Jiruš přišed pozdě večer domů nalezl na svém stole lístek Trojanův.

„Nevěrný příteli!“ psal malíř. „Hledám tě jako vodu v řešetě. Doma se nezdržíš a v kanceláři se nechci ukázat, aby mne Dr. Řípek zase kysele nepřivítal, jako onehdy, když jsem tě sháněl. (Rozlili jste si spolu nějak ocet?) A kde jinde brousíš, vědí bozi či snad . . .“

Na tomto místě bylo nějaké slovo tak tučně a důkladně přeškrtáno, že právník marně se namáhal vypátrati, stálo-li tam: Karla.

„. . . Evgenie?“ četl Jiruš dále. „Zítra dám se znova do své Magdaleny. Pro model mám již vzkázáno. Chybíš mi jen ty do úplnosti celého aparátu. A poněvadž se bez tvého vlivu na model nepochybně neobejdu, spoléhám na tvé slovo. Dostavíš se k séanci bezpečně. O tom jest pevně přesvědčen

Tvůj starý Trojan.“

31. května 1887.

Dlouho do pozdní noci hleděl doktor Jiruš slepě do tmy a na hvězdnatou oblohu, dávaje si rozpálené čelo ovívati chladným nočním vánkem. Avšak co na tom! Bylo nutno bojovati, vydržeti, trpěti.

Umělcovo dílo dařilo se utěšeně. Jirušovo rozladění, jeho tajené napjetí, paradoxa i smutné a jízlivé poznámky, jimiž si ulevoval, a zase záblesky jeho dojemné péče o budoucnost Karlinu udržovaly dívku v trapném vzrušení, v tužbách i zarmoucení a upomínka na scénu v atelieru Šimkově vrhala na její tvář stín rozpaků, studu a pokoření.

Než uplynulo čtrnáct dní, bylo přemalování na čisto hotovo a Magdalena skvěla se v zářné pestrotě harmonického koloritu jak dojemný a čarovně krásný obraz světice, snesené s výšin nadpozemských a vkouzlené tvůrčí mocí nadšeného umělce v realný, vítěznou opravdovostí výrazu úchvatný zjev kající trpitelky, stvořený, aby vznášel se nad věřícími jak ohnivý sloup výstrahy a jasná zoře naděje i spásy. Týmž postupem, kterýmž vylupoval se spanilý obraz z počátečných mlžin, rozněcoval se jásavým svitem luzných barev a nabýval pružné jadrnosti tvarů, vzrůstal interes modelu na umělcově díle. Lichotilo Karle, naplňovalo ji hrdostí a okřídlovalo vzlet jejích myšlének, jichž jasnější odlesk malíře po úplném propracování tvářnosti již nerušil. Doktora Jiruše naplňovala pak upřímná radost Karlina potěchou a důvěrou v její povznesení, k němuž přispíval seč ve své duševní trýzni byl.

Trojan respektoval zatím nesdílnost přítelovu. A zabrán v sobecké, bezohledné ctižádosti a vášni umělecké do svého díla, neptal se po ničem co se ho přímo netýkalo. Ve chvílích odpočinku a krátkých rozprav s Jirušem bral přítelovo zhatěné chování na lehkou váhu jako záchvat chvilkového podivínství, utvrzuje se po svém rozumu ve víře, že právník trpí dočasně rozmary a vrtochy, s nimiž se někdy mysl každého člověka ocitne na obrtlíku.

„Oběsit se dám, milý brachu, pakli nepoznáš za chvíli, že bys se fíků na trní nedohledal,“ těšil se Trojan, sleduje s úsměvem v očích přítele, jenž po jedné z posledních séancí model z Houžvičkova domu vyprovázel. „Ale všechna pošetilost slouží k zábavě i poučení. Přeju ti od srdce zkušeností na zmoudřenou. Zítra pojedeš do Hradiště a tam ti Evgenie ve spolku s tvým skrupulosním svědomím hlavu napraví. Založím se o svou Magdalenu, že teď teprvé tvá nevěsta tě ocení. Dokud je člověk zavřen v kleci své věrnosti, neumí si ho žena vážiti. Teprv když začne koketovat s nevěrou, nastane shon, lichocení, vábení, péče, strach o ztrátu, a pojednou je čtverák klenotem žárlivě střeženým, kýženým a laskaným.“

Doktor Jiruš chystal se skutečně na rozhodnou cestu do Hradiště. Z poctivé schválnosti, ze vzdorovitého umínění státi v slově a vyprostiti

sebe i Evgenii z vosího hnízda. Larmoyantní dopisy Evgeniiny byly sice též plny skrytých, jemných žihadel, avšak Jiruš pokládal je za ostny z mučenické koruny své nevěsty.

Zítra chtěl vzíti její kříž na sebe a státi se za ni mučedníkem. Ne, nikoli, — šťastným, řádným manželem.

Proto vyprovázel Karlu. Aby se s ní rozloučil; aby ji propustil ze svého dozoru a ostavil sobě; aby ji utvrdil skalopevně v dobrých úmyslech a vyzbrojil naučením, výstrahami a nezvratnými zásadami. Na tříhodinný výklad měl slov na jazyku i tužeb na srdci a obával se, že ještě všecky nevymluví. A kráčel vedle dívky zamlklý, se staženým hrdlem a kdykoli otevřel ústa, podobalo se mu, že pronáší banálnost. V Kanovnické ulici nemohl se zdržeti, aby nepochválil den, na radnických schodech pokládal za nejdůležitější starosť o nožky Karliny a obdivoval se její tančivé lehýnké chůzi, v níž překlouzla schody jak svižný pták. Ještě přes Janský vršek a na konec Vlašské ulice byl ovládán elektrisujícím dojmem graciosního, kočičího seběhnutí Karly se schodů a teprve na Maltézském náměstí byl s to, formulovati si v duchu rozptýlené počátky své řeči, jejíž koncept po znamenité přípravě bídně se mu rozutíkal.

A trudno bylo mu zaplašiti vážnou domluvou z očí a rtů dívky radostný usměv, jímž svému průvodci za neočekávanou dvornost děkovala. Bylo patrno, že Karla nedovede si vyložiti galantní ochotu Jirušovu jinak, než ve svůj osobní prospěch jako příznivý obrat v jeho počínání.

Kráčeli již stromořadím po Velkopřevorském náměstí a řeč pořáde ještě vázla právníkovi v hrdle.

Bylo k jedné hodině, v tu chvíli, kdy den co den nastává na několik okamžiků nápadný odliv čilého proudění po ulicích, kdy lidé k obědu zasedají, jiní jedí a jiní zas po obědě si hoví, nebo teprvé na vycházku se strojí. Tiché jindy náměstí bylo pusté jak po půlnoci.

Došli až ke vratům domu č. 9. Karla zadržela krok, vyčkávajíc pozorně pokyn Jirušův, jemuž vyhověti si přála.

„Jsem špatný řečník," promluvil doktor Jiruš pojednou nevrle. „Musím vám psáti. Nevím si jiné rady. List bude objemný jako kniha, leč výmluvnější než můj nepodajný jazyk."

„Pochybuji. Dlouhé dopisy unaví a nenahradí nikdy živé slovo, doplněné přízvukem a vyložené pohledem, úsměvem nebo škareděním. Ale na tom nesejde. Co byste mi psal? Proč mi chcete psáti, když můžete promluviti? Budu vás poslouchat ráda, celý den, a zítra zas."

„Nemohu. Kdybyste byla méně hezká, méně půvabná, méně ubohá, odvážil bych se nepochybně s nožíkem vivisektora směle na vás. Ale vy mne odzbrojujete. Hanbím se za to. Promiňte."

„Vy mi chcete ublížiti, pane doktore!? Ale toť bude příjemné. Prosím neotálejte! Jak se těším!" A čiperněji a sladčeji než hlas hrdličky rozhlehl se smích Karlin po náměstí.

Doktor Jiruš ohlédl se. Ač nebylo viděti živé duše, uchýlil se bezděky do průjezdu.

„Zde jest průvan a nedostatek volnosti slova. Jsem poslušně zvědava. Prosím —!" Karla vstoupla na prvý stupeň schodů zvouc právníka, aby šel nahoru.

„Zachovejte se,“ odporoval mladý muž, nutě se do přísného tonu. „Rozloučím se s vámi písemně.“

„Vy — odcházíte z Prahy?“ ztrnula dívka, na jejímž líci rázem pohasl úsměv a v oku čtverácký svit.

„Tak jest. Rozejdeme se. A kdybychom se opět setkali, budeme od sebe vzdáleni sto a tisíc mil.“

„Tedy přece pravda!“ zasteskla si hořce dívka svěsíc hlavu. „A já nevěřila; byla bych uvěřila jen vám. Ale vy jste mlčel a moje bláhovost — — — Ach, kdy přestanu býti třeštidlem!“

„Podřekl se snad Trojan?“

„Pan Trojan nepoctil mne nikdy svou důvěrou. Prohodil sem tam cosi neurčitě, mimochodem. Domnívala jsem se, že mne po svém zvyku s patra škádlí. A pak považovala jsem za pouhé strašáky a jízlivé smyšlenky zlé osoby dopis paní Ticháčkové —“

„Jakže!? Ticháčková —?“

„Vyzvěděla mou novou adresu od posluhy, který mne stěhoval.“

„Kde máte její psaní?“

„Nahoře. Nechtějte je viděti. Ne, nedovolím, abyste —“ zbraňovala dívka.

„Musím. Tomuto štvaní a týrání učiním rázem a důkladně přítrž. Pro pomocné důkazy vylezu za vámi na babylonskou věž.“

A skutečně běžel skočmo s Karlou o závod do čtvrtého poschodí, kdež oba uříceni před malými dveřmi na konci polotmavé, zastrčené chodby stanuli.

Dívka otevřela ruče a vkročila v patách za Jirušem do svého skromného, čistého pokojíka.

„Zde jsem,“ pravil Jiruš zastaviv se uprostřed jizby. „A nehnu se, pokud —“

„Pokud vás neuprosím,“ vpadla Karla svému podrážděnému hosti do řeči.

Právník stíhal lačným zrakem každý pohyb dívky; znamenal, že se k svému stolku točí. A pohledem rychlejším než byly ruce Karliny hledal i nalezl na stolku dívky kýženou kořisť.

„Tu jej mám,“ zvolal vítězně, skočiv a uchopiv list ležící svrchu na nástolku. „Znám ty jedovaté hroty ježatého švabachu. Ano, Cecilie Ticháčkova. — Ďasova kmotra!“ rozlítil se. „Kterak vás křtí!!! Bídnice —“

Ale nepřečetl více než podpis na konci a první slovo na počátku. Karla mu nadeběhla, vyrvala dopis obratným rozmachem a škubnutím, a než se nadál, chumelila se s okna prška drobounkých cárů roztrhaného papíru. Slabý severní větřík pohrával jimi, houpal je a honil semo tamo, roznášeje papírky daleko a široko jak vločky sněhové; zapadaly jednotlivě do stromoví, houštin a vysoké trávy pusté zahrady paláce Bouquoyského, zalétaly na střechy, a snášely se kolébavě na černavou třpytivou hladinu vody, oblévající tichým, poloskrytým tokem ostrov Kampu jako tajemný a tajemství pohřbívající benátský canale.

Dívka odvrátila se od okna a hleděla spokojeně na hosta.

„Hněvám se na vás do opravdy,“ ujišťoval Jiruš.

„Uspořila jsem vám horší hněvy. Některé — neopatrné — fráze paní Ticháčkové byly by se vás krutě dotkly.“

„A vás?“

„Ach, což na mně záleží!?“ vyhrnula Karla rty a pokrčila povržlivě rameny. „Mne žádné zrcadlo nezohyzdí. Vždyť jsem pleva. Lehčí a marnější než tam ten poslední papírek, který právě do smetí v rigolu podle cesty zapadá.“

„Hříšné vrtochy!“ káral host. Řezala jej do duše mrazivá ošklivost, jakou dívka do své žaloby vkládala. „Dobré srdce zůstane i v chybách a nehodách zlatem, které po zkouškách v očistě na novo —“

„A proč je zavrhujete?“ propukla dívka, jejíž oči vzplanuly vášnivým žárem.

„Ne tak, moje drahá. Nezavrhuji, naopak podávám ruku přátelsky na rozloučenou, abychom každý mohl jíti pokojně a určitě za svou lidskou povinností.“

„Povinnost! Povinnost!“ posmívala se dívka přistupujíc blíž a blíže k hosti. „Z polovice okázalá maska pokryteckých konveniencí, které jsou pláštíkem a hnízdem lží, polovičatosti, bídy, hynutí ve skřipci formalismu. Vaše obojetná povinnost dopouští, abyste se na oko se mnou mazlil jako s chorým děckem, abyste vracel mé oloupené, pochybující duši víru a naději a naplňoval mne smělými myšlénkami, a zatím do opravdy abyste se mne štítil a srážel mne svou nechutí hloub, než mne svou účastí povyšujete. Čím jsou mi vaše slova bez důkazů, čím vaše dobrota bez lásky? Neupřímnou hrou, která mne hrozně tresce, která mi vrací práva, svobody a povinnosti a nechává mne na pranýři. Lepší opravdový hřích a nelitostná, zasloužená pokuta zaň, než takové marné, beznadějné hynutí mezi nebem a peklem. Vaše povinnosti volají mne hrozebně a něžně: Vrať se mezi nás, buď hodnou ženou, a větší radost budeme míti z tebe polepšené nežli z devadesáti devíti spravedlivých. Ale bojím se, že volá mne farizejská cnost, aby mne pokořenou mohla s potupou odkopnouti. Žízním po důkazu, že nelžete, že smím věřiti a doufati, že po svém pokání nebudu na novo zavržena. Vaše srdce náleží mně, nezapírejte! Ale vy je uškrtíte, vydáte mne v šanc nejistotě, vrtohlavosti a — a bůh ví čemu, a budete lháti věrnost jiné a té vraždě a té lži budete pyšně přezdívati povinnost. Nenávidím vaši nevěstu, poněvadž vím, že vás upoutá všední povinností a nikoli láskou. Kdybych já vás směla milovati! Krčila bych se k vám jako nejoddanější pes a držela bych vás jako tygřice, chovala bych vás jako svou modlu, jako zázračný obraz. Z duše jste mi mluvil, když vám uklouzlo přiznání, že byste v mém objetí mohl nalézti smrt i ráj. Ano, tak bych tě milovala! Dovol, Ladislave, abych byla tvá, jak chceš, kde chceš! Poruč, abych se plížila za tebou jako tvůj věrný stín, zapírej mne, zavři a ukovej mne jak otrokyni, ale dej se líbat, dej se milovat —“

Doktor Jiruš vyvinul se zoufale z horoucího náručí rozvášněné dívky a unikl jejím polibkům, jež na tvářích mu hořely.

Karliny ruce sklesly. Vytřeštila na hosta oči a zakrývajíc je, klesla na pohovku. Třásla se všecka hněvem, studem, bolestí.

„Teď znám teprv svoji nicotu!“ vydechla šeptavým, sprahlým hlasem, spustivši ruce s tváře.

Právník přiblížil se v namahání, vypraviti ze sebe souvislou větu.

„Mlčte, pane doktore! Vy jste směšný!“ okřikla ho. „Vy nejste žádný muž.“

„Litoval bych,“ pronesl Jiruš, bodnutý hanou dívky jak ostruhou, „kdybyste před časem vzdávala se naděje, a z netrpělivosti zapomněla mé prosby: Neklesejte!“

„Povzneste mne tedy! Odevzdávám se celá, duší a tělem do vašich rukou. E — vy nechcete, neumíte. Jsem Magdalenou, vám k vůli, leč ze své pýchy a nejraději u vašich nohou, vy, slabý, nesmělý vítězi.“

„Věřím, rozumím také proč. Vaše srdce touží po lásce. A přeji si z té duše, abyste ji nalezla a v ní své spasení. Ale vyčkejte, až pravý, vám souzený muž padne vám do náručí. Ale nevrhejte se mu na prsa sama.“

Karliny zraky utkvěly pevně, pozorně na Jirušovi.

„Vyčkám tedy,“ slibovala za chvíli v divinační jistotě své náruživé vůle.

Právník odcházel nepřemožen, avšak zkormoucen jako poražený. A divil se, kterak odolal, kterak byl s to odtrhnouti se od Karly. A nepociťoval radosti ze svého triumfu. Ba chvílemi zavířila mu hlava zběsilou tužbou, vrátiti se a utonouti v náručí Karlině, byť jej proto na místě zem pohltila. Ale rozpomenul se v čas, že strhl by v záhubu i Karlu, ne Karlu — Evgenii; a viděl a slyšel v duchu nad sebou škodolibý úšklebek a skřehot všech jedibab ženského i mužského rodu s paní Ticháčkovou v čele, jež z jeho pádu se těšily.

Přemohl se zoufalým namaháním a šel za svou povinností.

Doma usedl a psal do tmy, do noci, do rána, psal na patnácti arších Karle dopis, v němž složil svou konfesí, všecku moudrost, varování a zaklínání, vše, co dívce pověděti si umínil a neuměl. Vstav od stolu, odejel do Hradiště na slavnost svého zasnoubení s Evgenií.

(Pokračování.)

Las Islas Filipinas.

Volné listy z dalekých končin zámořských.

Píše N. A. Bystroglazov.

V Manile počátkem března 1888.

I.

Dovolte neznámému poutníku a plavci po ostrovech a mořích horkého pásma severní zemské polokoule, aby sděloval čtenářům vašeho časopisu, co na svých bludných cestách tu a tam zajímavého uviděl a seznal. Vím, že volné listy tohoto spůsobu druhdy ochotně se čítají, i kojím se nadějí, že také moje prostá líčení leckomu vhod přijdou a ve prázdné chvíli špetku zábavy poskytnou.

Jsem nyní na „ostrovech vonného koření“, kteréž v „australském světě ostrovů“ co do půvabu a bohatství neposlední místo zaujímají.

Igorroti na ostrově Luzonu.

Však málo který kraj zeměkoule jest tak málo znám a tak řídce navštěvován, jako Filipinské ostrovy, a přece — troufám si říci — cestuje se málo kde v exotických zemích tak příjemně, jako v této, přírodou štědře obmyšlené a skvěle odařené oblasti drobných, do okeanu nasetých zemiček.

Filipiny jsou nejsevernější archipelagus čili velká skupina ostrovů východoindického moře, mezi tichým okeanem a mořem čínským, mezi 5. a 21. stupněm severní šířky a 117. a 123. stupněm východní délky; čítají asi dvacet větších a ohromné množství menších, vesměs vysokých ostrovů, jejichž úhrnný počet, nechceme-li pominouti žádný ani sebe nepatrnější skalní ostrůvek, až na plný tisíc páčiti můžeme. Celá plocha všech těchto ostrovů páčí se na 6 až 7000 čtverečních mil, a bližší ohledání jich vzbuzuje oprávněnou domněnku, že všechny tyto ostrovy a ostrůvky kdysi souvislou pevninu tvořily a velikou jakousi vulkanickou revolucí roztrhány byly. Všechny Filipiny mají tvar od jihu na sever protáhlý, jsou složení plutonického a vulkanického, mají uvnitř vysoké hory a na okrajích hojné a často bohatě rozčleněné zátoky. Celé souostroví skládá se z několika skupin, z nichž hlavní tvoří ostrov Luzon s rojem menších ostrovů na jeho východní a západní straně rozložených. Na ostrově Luzonu pak nalezá se Manila, hlavní město filipinského souostroví a největší město „australského světa ostrovů“ vůbec.

Zde dlím nyní, a dovedete si zajisté vysvětliti, že mne všechno nutí, abych tedy o tomto městě nejprve několik slov promluvil. Však jest také Manila první místo, jež cizinec na Filipinských ostrovech vůbec poznává, ješto všechny větší lodi zdejší přístav hledají a v něm také zboží své přijímají nebo skládají.

Manila rozkládá se na západní straně ostrova při krásné, pohodlné a prostorné zátoce, do níž statná řeka Pasig, městem probíhajíc, šumně vtéká. Město je nad míru malebné a kolem něho rozkládá se rozkošná, vulkanickými horami vroubená rovina. Zátoka manilská jest tak veliká, že by všechna evropská loďstva v ní na kotvách stanouti mohla, a staří mořeplavci tvrdí, že jest jednou z nejkrásnějších celého světa.

Vlastní, staré město, parné a tiché, prostírá se na levém, jižním břehu Pasigu a jeví se cizinci jakožto přísně zamlklá skupina kostelů, klášterů, kasáren a pošmourných vládních budov, obehnaná kolkolem silnými hradbami s hlubokými příkopy. Pěkný, starý kamenný most o desíti obloucích a novější most řetězový spojují toto „mrtvé město“ s protější, severní a značně větší částí města, kteráž se Binóndo nazývá a jakožto sídlo obyvatelstva obchod vedoucího a řemesla dělajícího silně obydlena i oživena jest. Cizinci bydlí buď v této části města aneb v malebných, veselých vesnicích, kteréž kolem města se rozkládají, souvislý celek tvoří a za předměstí Manily se považují.

Obyvatelstvo Manily, i s předměstími, páčí se na 200.000 duší a pozůstává hlavně z Kreolů, Indů a míšenců, Španělů z Evropy a Číňanů. Indy nazývají Španělové vůbec všechny domorodce, kteří však ku dvěma různým plemenům náležejí, ku plemeni Negritů čili australských černochů a ku plemeni Malayců. Negritové, kterýmž Španělé Aetas čili Igorrotes říkají, nebydlí v městech, nýbrž žijí v nej-

Přístav v Manile.

příkřejších horách a nejhlubších lesích, v tlupách o několika rodinách, bez náboženství a jakékoliv vlády. Obyvatelé malayského plemene, kteří velkou většinu všeho lidu na Filipinách tvoří, sestávají z několika kmenů, mezi nimiž nejdůležitějšími jsou Tagalové, Bissajové a Magindanové, a kteréž společně všemi charakteristickými zvláštnostmi západomalayské rodiny se vyznačují. Tito Malayci nejsou vlastními praobyvately Filipinských ostrovů, nýbrž přišli sem před věky jakožto dobyvatelé a zatlačili pravé autochthony čili domorodce, za kteréž Negrity čili Igorroty považovati dlužno, hluboko do nitra ostrovů. Všichni pod španělskou vládou na Filipinách žijící Malayové jsou již dávno křesťany a věrnými přívrženci katolické církve. Praví-li se tedy, že žije v Manile asi 7000 Indů a mestizů, míní se tím civilisovaní Malayci, hlavně Tagalové, kteří vůbec většinu obyvatelstva celého ostrova tvoří, a pak různé druhy míšenců, jež vznikly z pomísení se Španělů a Číňanů s domorodci malayského plemene. Kreoly nazývají se dle amerického názvosloví Španělové, kteří se již zde narodili a španělskou národnost i evropský ráz a způsob života si zachovali, ale obyčejně také již, více nebo méně, smíšenou krev mají.

Ve vlastním starém městě manilském, jehož obyvatelstvo skoro jenom z úřadníků, kněží a vojáků pozůstává, není ani živého ruchu, ani příjemného života: pýcha, závist, lačnost po výnosných místech, kastovní nenávist a všeobecná řevnivost otravuje tu lidem všechno živobytí a maří hned v zárodku všechno společenské veselí. Španělové, madridskou vládou sem vyslaní aneb vůbec z Evropy přišlí, považují se za vyšší a vznešenější plémě, nežli jsou jejich Kreolové, a tito zase vyčítají Španělům, že přišli sem do kolonie, jenom aby se najedli. Také mezi bělochy a míšenci jsou ze zášti a závisti ustavičné třenice, jako vůbec ve všech španělských koloniích. Španělská kolonialní politika pracovala vždy k tomu, aby různá plemena a jednotlivé stavy mezi sebou znepřátelila obávajíc se, že by přátelská shoda jich ku vzpourám vedla a vládě dalekého Španělska konec učinila. V Manile pak přiostřovala tuto vzájemnou nevraživost plemen a stavů okolnost, že scházela skoro docela třída bohatých, rozsáhlými pozemky na ostrov poutaných plantážníků; od několika let jest tu sice již větší poptávka po rozlehlých pozemcích, poněvadž také poptávka po zdejších plodinách stále roste, avšak proto přece nedá se zdejší plantážnictví ani porovnávati s plantážnictvím jiných kolonií. Jak Španělové s bohatým výnosem obchodu do nedávna hospodařili (a na mnoze dosud hospodaří), vylíčil případně zdejší kreolský spisovatel Murillo Velarde, kterýž praví: „Španělové, kteří sem přicházejí, nepovažují tento ostrov za svou vlast, nýbrž za hospodu. Ožení-li se, stává se to náhodou: kde jest rodina, kteráž by několik pokolení byla přečkala?... Otec nahromadil poklady, syn je promrhal a vnuk chodí po žebrotě. Velké kapitalie nemají u nich většího trvání, než vlny mořské, ze kterýchž se zrodily.“

Co do výstavnosti jsou domy ve starém městě velmi těžké, massivní, docela ve staršpanělském slohu zbudované, kdežto na pravé straně řeky Pasigu, tedy v živém a nepoměrně větším novém městě čili v Binóndu domy zpravidla jenom kamenný přízemek mají, svršek pak docela dřevěný. Prostorné jsou skoro všecky domy v Manile,

